

שבוע חג השבועות ופרשת נשא - באה"ק

(21 - 27 May 2023)

א' - ז' סיון תשפ"ג

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטַר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דֶגְגֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹת וּשְׁבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטַר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יִבּוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהַ עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתֵּיכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אַמּוֹנְתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וַצִּוֵּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וַצִּוֵּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויחיים בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אֵלֶיךָ נִשְׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הֲנֵה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפְתָהּ אֶל יְד גְּבַרְתָּהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
וְי אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחֲנֵנוּ: ג חֲנֵנוּ וְי חֲנֵנוּ
כִּי רַב שְׁבַעְנוּ בּוֹ: ד רַב־תְּשַׁבְּעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֲי
וְיָנִים:

קכב

מספר המשורר משובח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֲמָרִים לִי בַיּוֹם וְיָ נֶלְכְּ:
ב עֲמָדוֹת, הֵיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחִבְרָה־לָּהּ יַחְדּוֹ: ד שִׁשִּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבָטֵי־יִהוּדָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדּוֹת, לְשֵׁם וְי: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִיחוּ אֶתְכֶם: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילֶיךָ
שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה־נָא
שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן, בֵּית־וְי אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשָׁה טוֹב לְךָ:

תחילת זמן קידוש לבנה: מוצאי שבת קודש, ז' סיון

נקודות משיחות קודש - מזמור קכב מתוך "תהילות מנחם"

ג-ח - ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו. . שאלו שלום ירושלים ישלו אוהבין. יהי שלום בחילך שלווה בארמנותיך. למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך

ג. אך צריך להבין, כיצד יתכן שיהי' אחדות אמיתית בין "ראשיכם שבטיכם" ל"חוטב עציך", כאשר התורה בעצמה מעידה שהם שונים זה מזה ("ואין אחד מהן דומה לחברו"), ועד"ז בנדון דידן כיצד אפשר לאחד בין הדרגות השונות שיש ב"ירושלים של מעלה" ו"ירושלים של מטה"?

והביאור בזה, שזהו על דרך מ"ש² "ויחן שם ישראל" ואומרים חז"ל³ ש"ויחן" הוא לשון יחיד, מלמד שהיו ישראל במעמד ומצב של אחדות, "כאיש אחד בלב אחד", ועל ידי זה נעשו ראויים לקבל את התורה. ונתבאר במ"א⁴ שהכח שפעל אחדות זו, הוא מ("ויחן שם ישראל) נגד ההר", מאחר שכולם ("ראשיכם שבטיכם" ו"חוטב עציך ושואב מימך") חנו "נגד ההר", שעליו "וירד הוי".

ועל דרך זה מבואר⁵ במ"ש "אתם נצבים היום כולכם לפני הוי' אלקיכם", שהעמידה "לפני הוי' אלקיכם" פועלת על "כולכם" להיות "לאחדים כאחד".

ועל דרך זה בענינו, להיות שירושלים היא "עיר שעושה כל ישראל לחברים", מצד הגילוי שכינה שבבית המקדש, לכן היא פועלת "ששם עלו שבטים גוי' להודות לשם הוי'", "למען בית הוי' אלקינו אבקשה טוב לך".

(1) סנהדרין לו, א.

(2) יתרו יט, ב.

(3) רש"י שם מהמכילתא.

(4) ראה לקו"ש חכ"א ע' 104 ואילך. וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 436 ש"לעשות רצונך" הוא היסוד של "ויעשו כולם אגודה אחת". עיי"ש.

(5) לקו"ת נצבים מד, א. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1139 ואילך.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 254..... שולחן ערוך עם הערות וצינונים
255..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
258..... לקוטי תורה

אדמו"ר האמצעי

- 264..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 264..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 265..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 265..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהרי"צ

- 266..... ספר המאמרים - תרפ"ט
267..... לקוטי דיבורים - בלה"ק
267..... אגרת קודש מהרבי הרי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא
270..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 47..... ילקוט לוי יצחק על התורה
49..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
215..... נביאים וכתובים
225..... עין יעקב - מסכת ברכות
272..... נקודה משיחת קודש מעובדת
273..... חומש לקריאה בציבור
282..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
284..... ביאורים לפרקי אבות - פרק א
285..... סדר מצות הדלקת נרות לחג השבועות ולשבת קודש
286..... לוח זמנים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה חמישה קניינים קנה הקב"ה בעולמו כו',
ליל א' דחג השבועות (לפנות בוקר) ה'תשי"ב. 6

התוועדיות

- שיחת ערב חג השבועות, ה'תשי"ב. 19
שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשי"ב. 23

לקוטי שיחות

- נשא, כרך יח, ה. 34
חג השבועות, כרך כג, א. 40

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת נשא. 50
לוח לתהלים היומי. 83
תניא יומי. 84
לוח 'היום יום'. 96

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם. 99
שלושה פרקים ליום. 103
פרק אחד ליום. 171
ספר המצוות. 190

לימוד מוהולק לפי ימים

- מסכת סוטה לימי ספירת העומר. 192
משניות עם ביאור קהתי - מסכת שקלים/יומא. 217
גמרא עם ביאור - מסכת גיטין. 226
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'. 255

עירוב תבשילין בעמוד 287

חדש השבוע

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

הוראות לחג השבועות

משיחת יום ב' דחג השבועות תשמ"ג

- 1 על פי הוראת חז"ל¹ דמזכירים "ומזרזין . . בשעת מעשה" – כאן המקום להזכיר ולזרז עוד הפעם
2 אודות הענינים דלקמן שהזמן גרמא:
- 3 (א) ב"תיקון ליל שבועות" – בכל הדפוסים שראיתי – הסיום דספר יצירה הוא: "... נאמנת בפנים .
4 . אחד בפה ואחד בלב".
- 5 ולפי עניות דעתי, אינו נכון. כי (נוסף לזה שחסר סיום בדבר טוב, הרי) נוסח זה אינו מובן כלל.
6 וצריך להיות, כמו שהוא בכמה וכמה הוצאות דספר יצירה הנדפס בפני עצמו: "... נאמנת. ג' רעות ללשון,
7 דיבור רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב. ג' טובות ללשון, שתיקה ושמירת הלשון ודיבור אמת".
- 8 ומענין לענין: ב"תיקון" שנדפס בסלאוויטא (ועוד) בהעתקת מאמרו של רשב"י: "אנן בחביבותא
9 תליא מילתא דכתיב כו", הובאו רק ב' פסוקים.
- 10 וצ"ל כבזהר: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב ואהבת את ה' אלקיך, וכתוב מאהבת ה' אתכם, וכתוב אהבתי
11 אתכם אמר ה'".²
- 12 (ב) כמדובר כמה פעמים – על פי מאמר רז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל, בני היו קורין את הפרשה
13 הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה" – כשם
14 שאמירת עשרת הדברות בפעם הראשונה היתה בנוכחות כל עם ישראל, אנשים נשים וטף, גם הקטני
15 קטנים – כדאי להשתדל אשר בעת קריאת הפרשה הזאת בזמן מתן תורה בכל שנה ושנה,
16 כל בני ישראל, גם הקטני קטנים(ות), יהיו בבית הכנסת (לכל הפחות) בעת קריאת עשרת הדברות.
17 ולהעיר אשר מתן תורה הוא על-ידי אשר "בנינו עורכים אותו".⁴
- 18 (ג) הרגילים בנתינת צדקה בכל יום – בערב חג השבועות זה, יתנו גם בעד שני הימים דחג השבועות.
19 ועל-דרך-זה בכל ערב שבת קודש⁵ וערב יום-טוב כו".⁶

(5) אף ד"פרש שבתכם לא קאמר" ואצ"ל הכנסת אורחים
כביר"ט (זח"ב פח, ב. סידור עם דא"ח רא, א. שם ד"ה יגלה לן
– רג, ג ואילך).
(6) ועיין תניא פל"ז (מח, ב).

(1) מכילתא (ורש"י) יתרו יט, כד.
(2) עיין לקוטי לוי"צ הערות לזהר פ' נשא ס"ע שנה ואילך –
ביאור ג' פסוקים אלו.
(3) פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי (הובא ברוקח סרצ"ו).
(4) שהש"ר פ"א, ד (א).

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

<p>38 וכדברי הוזהר ביחס לעולם האצילות אִיהוּ וְחִיּוּהֵי חַד, אִיהוּ</p> <p>39 וְגִרְמוּהֵי חַד, הוא, הקדוש ברוך הוא, והאורות של עשר הספירות</p> <p>40 שבעולם האצילות, הם אחד (כי אורות הספירות בטלות לאלוקות לגמרי) וכך</p> <p>41 גם הוא והכלים של עשר הספירות שבאצילות הם אחד (כי גם הכלים הם</p> <p>42 בביטול מוחלט לאלוקות) מְכַל</p> <p>43 מְקוֹם, ובכל זאת 'עולמו' שולל גם</p> <p>44 את עולם האצילות, כי למרות מעלתו</p> <p>45 של עולם האצילות לגבי עולמות</p> <p>46 בריאה-יצירה-עשיה, בכל זאת יֵשׁ בּוֹ</p> <p>47 בעולם האצילות הַהִתְחַלְקוּת</p> <p>48 דְּבַחֲיַנַת אִיהוּ, בְּחִינַת חִיּוּהֵי</p> <p>49 וּבְחִינַת גִּרְמוּהֵי, ועל אף שגם</p> <p>50 'חיוהי' וגם 'גרמוהי' הם אחד עם</p> <p>51 'איהו', סוף סוף מדובר בשלושה</p> <p>52 ענינים שונים (אלא שהם מאוחדים),</p> <p>53 וְכֵן יֵשׁ בּוֹ בעולם האצילות</p> <p>54 הַהִתְחַלְקוּת דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת</p> <p>55 וספירת החכמה, למשל, היא מהות</p> <p>56 שונה מספירת החסד. וְלִכְּנֵן,</p> <p>57 אֲמַתִּית הַעֲנִין דְּעוֹלָמוֹ הבחינה</p> <p>58 שבאמת נחשבת עולמו של הקדוש</p> <p>59 ברוך הוא קְאֵי מכוונת עַל בְּחִינָה</p> <p>60 שְׁלַמְעֵלָה מְאֲצִילוֹת שְׁנַקְרָאת</p> <p>61 בְּסַפְרֵי קְבֵלָה בְּשֵׁם עֲקָדִים,</p> <p>62 שְׁכָלָם כל הספירות כְּלוּלִים</p> <p>63 בְּכָלִי אֶחָד ולמרות שגם בעקודים</p> <p>64 יש עשר ספירות, החילוקים בין</p> <p>65 הספירות לא ניכרים וכולם 'עקודים'</p> <p>66 וקשורים בכלי אחד, שלא כמו בעולם</p> <p>67 האצילות שיש עשר ספירות מחולקות</p> <p>68 בעשרה כלים מחולקים.</p> <p>69 וְעַל פִּי זֶה נִתְבָּאֵר במאמר הנוכח</p> <p>70 (שנאמר בשבת פרשת במדבר) גַּם</p> <p>71 הַעֲנִין דְּתוֹרָה קִנְיָן אֶחָד,</p> <p>72 שְׁפַעְלַת הַקִּנְיָן שהקדוש ברוך הוא 'קנה' את התורה הִיא לֹא רַק</p> <p>73 בְּתוֹרָה פְּנֵי שִׁירָדָה ממקורה ושרשה העליון, כחכמתו ורצונו של הקדוש</p> <p>74 ברוך הוא, לְבְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהַּ (שבידידה זו של התורה, יש כמה</p>	<p>1 נאמר בפירוקי אבות (בפרק שישי הנקרא 'קנין תורה'):</p> <p>2 חֲמִשָּׁה¹ קִנְיָנִים של דברים חשובים קָנָה הַקָּב"ה בְּעוֹלָמוֹ כּו',</p> <p>3 תוֹרָה קִנְיָן אֶחָד, שְׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד, אַבְרָהָם קִנְיָן</p> <p>4 אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תוֹרָה</p> <p>5 מִנִּין דְּכְתִיב וְכו',² וּמִבִּיא</p> <p>6 הַתְנַא של המשנה רְאִיּוֹת</p> <p>7 מִפְּסוּקִים שְׁכָל הַחֲמִשָּׁה</p> <p>8 נִקְרְאִים בְּשֵׁם קִנְיָן.</p> <p>9 וְהִנֵּה, נִתְבָּאֵר לְעֵיל³ במאמר על</p> <p>10 משנה זו שנאמר בשבת פרשת במדבר</p> <p>11 שנה זו, תשי"ב (יוצא לאור עם ביאור</p> <p>12 בדרך אפשר ב'דבר מלכות' פרשת</p> <p>13 במדבר תשפ"ג), שְׁבַאֲמָרוֹ בכך</p> <p>14 שהמשנה אומרת קָנָה הַקָּב"ה</p> <p>15 בְּעוֹלָמוֹ, עוֹלָמוֹ דִּיִּיקָא תוך</p> <p>16 דיוק לומר 'עולמו', ולא 'עולם סתם,</p> <p>17 כשהכוונה לעולמו של הקדוש ברוך</p> <p>18 הוא שׁוּלָל (לֹא רַק עוֹלָמוֹת</p> <p>19 בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהַּ, כמבואר</p> <p>20 בתורת הסוד, יש ארבעה עולמות</p> <p>21 רוחניים כלליים אצילות-בריאה-יצירה-</p> <p>22 עשיה, ועולם האצילות נעלה מעולמות</p> <p>23 ביי"ע בענין גילוי האלוקות שבו,</p> <p>24 שהספירות שבעולם האצילות בטלות</p> <p>25 לקדוש ברוך הוא בביטול מוחלט</p> <p>26 ומאחדות עמו, ואילו בעולמות ביי"ע</p> <p>27 יש נבדלים עם תחושה של 'יש'</p> <p>28 ומציאות, ולכן עולמות אלו נקראים</p> <p>29 עֲלָמָא דְּפִירוּדָא, עולם הפירוד</p> <p>30 שְׁבָהָם מאחר שיש בהם נבדלים</p> <p>31 'נפרדים' שאינם בטלים לאלוקות</p> <p>32 לגמרי יֵשׁ נְתִינַת מְקוֹם לְטַעוֹת</p> <p>33 שְׁלֵשׁ שְׁתֵּי רְשׁוּיּוֹת כאילו יש</p> <p>34 'רשות' ומציאות אחרת מלבד האלוקות</p> <p>35 עצמה חֶסֶד-וְשִׁלּוּם, אֶלָּא באמירה שהקדוש ברוך הוא קנה קנינים אלה</p> <p>36 'בעולמו', יש כוונה לשלול) גַּם עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, כִּי, אֵף שְׁעוֹלָם</p> <p>37 הָאֲצִילוֹת הוּא לא עולם של פירוד מאלוקות אלא עוֹלָם הָאֲחָדוּת,</p>
---	--

בס"ד. ליל א' רחג השבועות (לפנות-בוקר), ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

חֲמִשָּׁה!¹ קִנְיָנִים קָנָה הַקָּב"ה בְּעוֹלָמוֹ כּו',

תוֹרָה קִנְיָן אֶחָד, שְׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן

אֶחָד, אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, בֵּית

הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תוֹרָה מִנִּין דְּכְתִיב וְכו',²

וּמִבִּיא רְאִיּוֹת מִפְּסוּקִים שְׁכָל הַחֲמִשָּׁה נִקְרְאִים

בְּשֵׁם קִנְיָן. וְהִנֵּה, נִתְבָּאֵר לְעֵיל³ שְׁבַאֲמָרוֹ קָנָה

הַקָּב"ה בְּעוֹלָמוֹ, עוֹלָמוֹ דִּיִּיקָא, שׁוּלָל (לֹא רַק

עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהַּ, עֲלָמָא דְּפִירוּדָא,

שְׁבָהָם יֵשׁ נְתִינַת מְקוֹם לְטַעוֹת שְׁלֵשׁ שְׁתֵּי

רְשׁוּיּוֹת חֶסֶד-וְשִׁלּוּם, אֶלָּא) גַּם עוֹלָם הָאֲצִילוֹת,

כִּי, אֵף שְׁעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הוּא עוֹלָם הָאֲחָדוּת,

אִיהוּ וְחִיּוּהֵי חַד, אִיהוּ וְגִרְמוּהֵי חַד, מְכַל מְקוֹם,

יֵשׁ בּוֹ הַהִתְחַלְקוּת דְּבַחֲיַנַת אִיהוּ, בְּחִינַת חִיּוּהֵי

וּבְחִינַת גִּרְמוּהֵי, וְכֵן יֵשׁ בּוֹ הַהִתְחַלְקוּת דְּעֵשֶׂר

סְפִירוֹת. וְלִכְּנֵן, אֲמַתִּית הַעֲנִין דְּעוֹלָמוֹ קְאֵי עַל

בְּחִינָה שְׁלַמְעֵלָה מְאֲצִילוֹת שְׁנַקְרָאת בְּסַפְרֵי

קְבֵלָה בְּשֵׁם עֲקָדִים, שְׁכָלָם כְּלוּלִים בְּכָלִי אֶחָד.

וְעַל פִּי זֶה נִתְבָּאֵר גַּם הַעֲנִין דְּתוֹרָה קִנְיָן אֶחָד,

שְׁפַעְלַת הַקִּנְיָן הִיא לֹא רַק בְּתוֹרָה כִּפִּי

שִׁירָדָה לְבְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהַּ (הַחֵל מִהִירָדָה

(1) מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו – ד"ה חמשה קנינים דש"פ במדבר – רוב הענינים שבסעיף א', נסמנו במאמר שלפניו. (2) אבות פ"ו, י. (3) ד"ה חמשה קנינים הנ"ל ס"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

39 כלומר, התגלות של עניני אלוקות שכבר קיימים למעלה מאצילות אלא
 40 שבאצילות באו מהעלם אל הגילוי, בשונה מעולמות בריאה-יצירה-עשיה
 41 שהם בריאה ויצירה של מציאות חדשה, יש מאין, אלא גם בתורה כפי
 42 שהיא בעולם האצילות נעשית פעולת הקנין להעלותה
 43 לדרגא שלמעלה מאצילות,
 44 עולמו דייקא שזו המשמעות
 45 האמיתית של המושג 'עולמו', עולם
 46 של הקדוש ברוך הוא, היינו דרגות
 47 האלוקות שלמעלה מעולם האצילות,
 48 כפי שממשך ומבאר.
 49 דהנה, בתורה כתיב⁴ במשלי
 50 שהתורה אומרת וְאֵהִיא אֲצִלוֹ אצל
 51 הקדוש ברוך הוא אָמוֹן שהיה לי
 52 כאומנת המטפלת בילד וְאֵהִיא
 53 שְׁעֻשׂוּעִים יוֹם יוֹם והקדוש ברוך
 54 הוא השתעשע בי, כביכול, בכל יום
 55 ויום, שְׁהֵם שני הדברים האמורים
 56 בפסוק זה שְׁמִי מְדַרְיָגוֹת
 57 שְׁבַתוֹרָה⁵. וְאֵהִיא שְׁעֻשׂוּעִים
 58 יוֹם יוֹם, קָאֵי מְכוּן על דְּרַגַּת
 59 הַתּוֹרָה שְׁעֻלְיָה נְאֻמְרָה⁶ במדרש
 60 אַלְפִּים שְׁנָה קְדָמָה תּוֹרָה
 61 לְעוֹלָם (שְׁזָהוּ הַמִּסְפָּר 'אלפיים'
 62 נרמז בלשון הכתוב יוֹם יוֹם,
 63 דְּיוֹמוֹ שֶׁל הַקְּב"ה אֶלֶף שְׁנָה⁷
 64 כמו שלמדו חכמינו ז"ל מהכתוב
 65 בתהילים "כי אלף שנים בעיניך כיום
 66 אחמול כי יעבור", אַלְפִּים
 67 מְלִשׁוֹן לימדו ואילוהי כלשון הכתוב
 68 באיוב אַלְפָּךְ⁸ חֲכָמָה אַלְפָּךְ
 69 בְּיָנָה⁹, והכוונה לתורה כפי שהיא
 70 בדרגה של בְּחִינַת חֲכָמָה וּבְיָנָה
 71 דְּאֲצִילוֹת, שְׁזָהוּ דְּרַגַּת
 72 הַתּוֹרָה שְׁבַע עוֹלָם הָאֲצִילוֹת.
 73 וְיָמָּה שְׁנַאֲמַר בהמשך הכתוב שהתורה אומרת וְאֵהִיא אֲצִלוֹ אצל
 74 הקדוש ברוך הוא אָמוֹן, קָאֵי מְכוּן על דְּרַגַּת הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא
 75 לְמַעְלָה מֵאֲצִילוֹת, שְׁעַל זֶה נְאֻמְרָה¹⁰ בנבואת יחזקאל על המרכבה
 76 העליונה וַיְהִי קוֹל מֵעַל לְרָקִיעַ, קוֹל קָאֵי מְכוּן על הַתּוֹרָה¹¹,

1 וכמה שלבים הַחֵל מֵהִירִידָה מֵאֲצִילוֹת לְבְרִיאָה, שְׁעַל זֶה
 2 נְאֻמְרָה בנוסח ברכת המזון על תּוֹרַתְךָ שְׁבַע אֲצִילוֹת שְׁלֵמֵדְתָּנוּ
 3 בְּבְרִיאָה לאחר שהתורה ירדה מאצילות לבריאה, וְעַד לְהִירִידָה
 4 לְמִטָּה לעולם הזה הגשמי לְהַתְלַבֵּשׁ בְּדְבָרִים גְּשָׁמִיִּים, שהיו
 5 הלכות התורה עוסקות במציאות
 6 הגשמית, לְמַצְרִים יְרֵדְתָּם וְכוּ' 1
 7 כמסופר בגמרא: "בשעה שעלה משה
 8 למרום, אמרו מלאכי השרת לפני
 9 הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם,
 10 מה לילוד אשה בינינו? אמר להן:
 11 לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה
 12 גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים
 13 וארבעה דורות קודם שנברא העולם
 14 אתה מבקש ליתנה לבר-יודם, מה
 15 אנוש כי זוכרנו וכן אדם כי תפקדנו,
 16 ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ
 17 אשר תנה הודך על השמים? אמר לו
 18 הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן
 19 תשובה... אמר לפניו: ריבונו של עולם,
 20 תורה שאתה נתת לי מה כתיב בה,
 21 אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ
 22 מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם,
 23 לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא
 24 כלם?... יצר הרע יש בניכם? מיד הודו
 25 לו להקדוש-ברוך-הוא..."¹², ופעולת
 26 ה'קנין' שעושה הקדוש ברוך הוא
 27 בתורה היא לְהַעֲלוֹתָהּ לְעוֹלָם
 28 הָאֲצִילוֹת (שְׁנַאֲמַר עולם
 29 האצילות קִנְיָן, בְּדוּגְמַת פְּעוּלַת
 30 הַקִּנְיָן כְּפִשׁוּטוֹ כשארם קנה חפץ
 31 מחברו שְׁאִינוּ אֵלָּא יְצִיאָה
 32 מִרְשׁוֹת אחת לְרִשׁוֹת אחרת,
 33 שֶׁהִדְבָּר שֶׁהִיא תְּחִלָּה בְּרִשׁוֹת
 34 הַמּוֹכֵר בָּא לְגִילּוֹי אֲצִל
 35 הַלּוֹקֵחַ, וּמִוֹרָה הַמוֹשֵׁג 'קנין' שְׁאִין זֶה הַתְּהוּוֹת וַיְצִירָה חֲדָשָׁה
 36 יֵשׁ מֵאֵין, כִּי אִם גִּילּוֹי הַהֶעָלָם בְּלָבָד, שהדבר שלפני הקנין היה
 37 נעלם מהקונה כי לא היה ברשותו, כעת נמצא בידו וגלוי לו, שְׁזָהוּ דְּרַגַּת
 38 עוֹלָם הָאֲצִילוֹת שאינו בריאה 'יש מאין' אלא גילוי של מה שהיה נעלם,

(4 משלי ת, ל. 5) ראה סה"מ תרס"ה ע' עג ואילך. ד"ה אלפיים שנה דיום ב' דחג השבועות דאשתקד (ספר המאמרים תשי"א ע' צג ואילך. וש"נ.) 6) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א. 7) מדרש תהלים ובר"ר שם. סנהדרין צז, א ובפרש"י שם. ב"ר פי"ט, ת. 8) איוב לג, לג. שבת קד, א. 9) לקו"ת שה"ש א, סע"ד. 10) יחזקאל א, כה. 11) ראה ד"ה ויהי קול מעל לרקיע במאמרי אדמו"ר הזקן נביאים ע' רלד. ע' רלז. הובא בהמשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ב (סה"מ תרל"ח ע' קמו).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְקוֹל מֵעַל לְרִקְיעַ קָאֵי מְכוּוֹן עַל דְּרַגַּת הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא
 2 לְמַעְלָה מִהַרְקִיעַ דְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת¹¹.
 3 וְעוֹד נִתְבָּאֵר בְּזָה, שְׁפַעְלַת הַקְּנָן וְהַעֲלִיָּה בַּתּוֹרָה הָאִמּוּרָה לְעִיל
 4 נַעֲשִׂית עַל יְדֵי עֲבוֹדַת ה' שְׁעוּבַד הָאֲדָם דְּוָקָא, דְּאָף
 5 שְׁבַתְחִילַת הַבְּרִיאָה הָיָה כָּל
 6 הָעֲנִינִים שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁפִּיעַ
 7 לְעוֹלָם מִצַּד פִּי חֶפְץ חֶסֶד
 8 הוּא¹², כְּלִשּׁוֹן הַחֲתוּב בְּנִבּוּאֵת מִיכָה,
 9 הֵינְנוּ בַחֲסָדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 10 מִצַּד עֲצֻמוֹ, וְלֹא הָיוּ תְלוּיִים בְּעִבּוּרַת
 11 הָאָדָם הָרִי לְאַחֲרֵי זֶה, בְּשִׁלֵּב
 12 מֵאוּחַר יוֹתֵר, לֹא מִיַּד בַּתְּחִילַת הַבְּרִיאָה,
 13 וּבִפְרָט לְאַחַר מִתּוֹן תּוֹרָה,
 14 נַעֲשִׂים נִפְעָלִים כָּל הָעֲנִינִים שֶׁל
 15 תִּיקוֹן וְהַעֲלָאת עֲנִינֵי הָעוֹלָם עַל יְדֵי
 16 עֲבוֹדַתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּוָקָא¹³
 17 (וּכְמוּבָאֵר בִּלְקוּטֵי תּוֹרַת לְאִדְמוּרִי
 18 הוֹקֵן: "... כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב וַיְהִי הָאָדָם
 19 לְנֶפֶשׁ חַיָּה, שֶׁהוּא לְכַאוּרָה כִּפְּלֵי לִשּׁוֹן
 20 שֶׁהָרִי כָּבֵד נִאֲמַר וַיִּפַח בְּאִפּוֹ נִשְׁמַת
 21 חַיִּים וְלִמָּה נִאֲמָרָה וְנִשְׁנִית עוֹד וַיְהִי
 22 הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה. אֲלֵא פִירוּשׁ חַיָּה הוּא
 23 שֶׁם דְּבַר וּמְקוֹר, כְּלוּמַר דְּבַר שֵׁשׁ בּו
 24 חַיּוֹת לְהַחַיּוֹת כֹּל חַי, דִּהְיִינוּ כְּמוֹ
 25 שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַיָּה חַיָּה שֵׁשׁ בַּה חַיּוֹת
 26 לְהַחַיּוֹת הַגּוֹף בַּהֲתַלְבְּשוּתָהּ בּו כֶּךָ וַיְהִי
 27 הָאָדָם לְהִיּוֹת כְּמוֹ נֶפֶשׁ זוֹ הַמַּחַיָּה. וְהוּו
 28 וַיְרִידוּ בְּדַגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, כְּלוּמַר
 29 שֶׁהֵם יוֹרִידוּ וַיִּמְשִׁיכוּ חַיּוֹת לְכָל דַּגַּת
 30 הַיָּם וּלְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם שֶׁחַיּוֹת כֹּל חַי
 31 תַּהָּא תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הָאָדָם וְכַתּוּב זֶה הוּא
 32 מִמַּמְאֵר נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמּוּתֵנוּ
 33 וְזֶה הוּא יִתְבָּרַךְ כְּתִיב בֵּיה וְאֵתָה מַחִיָּה
 34 אֵת כּוֹלָם כֶּךָ נִתֵּן לְאָדָם כַּח זֶה...").
 35 וְזוֹהוּ הַמִּשְׁפָּךְ וְקִשֶׁר הָעֲנִינֵי דַּתְּרָה
 36 קְנָנִי אֶחָד כּו' יִשְׂרָאֵל קְנָנִי
 37 אֶחָד, שְׁעַל יְדֵי עֲבוֹדַתָּם שֶׁל
 38 יִשְׂרָאֵל שְׁפוֹעֲלִים עֲנִין הַקְּנָן
 39 וְהַתִּיקוֹן וְהַעֲלִיָּה בְּעֲצָמָם, פּוֹעֲלִים
 40 הֵם עֲנִין הַקְּנָן גַּם בַּתּוֹרָה. וּכְמוֹ כֵּן בְּנוֹגַע לְפַעּוֹלַת הַקְּנָנִי
 41 בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹתָהּ לְדְרָגָה שְׁלֵמָה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, כְּאִמּוּר

לְעִיל, הֵנָּה גַם עֲנִין זֶה נִפְעַל עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם שְׁזוֹ הִיָּתָה עֲבוֹדַתוֹ שֶׁל
 דָּוִד שְׁהָיָה מְחַבֵּר תּוֹרָה שְׁלֵמָה בְּהַקְּב"ה וְכַפִּי שְׁמוּבָא בִּלְקוּטֵי
 תּוֹרָה לְאִדְמוּרִי הוֹקֵן: "... דוּד הַמֶּלֶךְ עֲלִיָּה-שְׁלוֹמָה הָיָה מְחַבֵּר תּוֹרָה שְׁלֵמָה
 עִם קוּדְשָׁא-בִּירְךָ-הוּא שְׁהִיא מִמְשִׁיךְ הַשְּׂרָאֵת אוֹר אֵין סוּף בַּחֲכֻמָּה, וְהוּו פִירוּשׁ
 עוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, לְשִׁמְהָ מִמֶּשׁ לְשִׁמְהָ
 הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה"), הֵינְנוּ, שְׁהַחִיבוּר
 דַּתְּרָה שְׁלֵמָה עִם הַקְּב"ה,
 לְהַעֲלוֹת אֵת הַתּוֹרָה שְׁבַעֲוֹלָם
 הָאֲצִילוֹת לְדְרָגָה שְׁלֵמָה
 מְאֲצִילוֹת, כְּמוּבָאֵר לְעִיל, נַעֲשֵׂה
 עַל יְדֵי עֲבוֹדַתוֹ שֶׁל דָּוִד דְּוָקָא,
 עֲבוֹדַת ה' שֶׁל הָאָדָם לְמַטָּה, כִּי,
 עֲבוֹדַתוֹ שֶׁל דָּוִד הִיָּתָה בְּאוֹפֵן
 שֶׁל קְבָלַת עוֹל וּבִיטוּל דְּוָקָא,
 כְּמֵאֲמַר רַז"ל¹⁴ בַּגְּמָרָה שְׁהָקִים
 עוֹלָה שֶׁל תְּשׁוּבָה (וּבִלְשׁוֹן
 הַגְּמָרָה: "מֵאֵי דְכַתִּיב נִאֲוֵם דוּד בֶּן יִשִּׁי,
 וְנִאֲוֵם הַגְּבַר הוֹקֵם עַל, נִאֲוֵם דוּד בֶּן יִשִּׁי
 שֶׁהָקִים עוֹלָה שֶׁל תְּשׁוּבָה"), וְקִיבַל
 עָלָיו עוֹל תּוֹרָה וְעוֹל
 מְצוּוֹת¹⁵, כְּדַבְּרֵי הַמְּדַרְשׁ, שְׁעַל
 יְדֵי זֶה הִבִּטּוּל וְהַקְּבָלַת עוֹל נַעֲשֵׂה
 עֲנִין הַקְּנָן בְּעֲצָמוֹ, בְּדוּד הַמֶּלֶךְ
 עֲצֻמוֹ, הֵינְנוּ פַעּוֹלַת הַקְּנָן בִּישְׂרָאֵל,
 וְלִכֵּן אַחֲרֵי שֶׁפַעַל עֲלָיו בִּישְׂרָאֵל קִינִן
 אַחַר פַּעַל דוּד הַמֶּלֶךְ עֲנִין הַקְּנָן
 גַּם בַּתּוֹרָה שְׁלֵמָה,
 לְהַעֲלוֹתָהּ לְהַעֲלוֹת אֵת הַתּוֹרָה
 מִמְּדִירִגְתָּהּ כְּפִי שְׁהִיא בְּאֲצִילוֹת בַּחֲכֻמָּה
 וּבִינָה, כְּאִמּוּר לְעִיל) לְדְרָגָה
 שְׁלֵמָה מְאֲצִילוֹת, וְלַחֲבָרָה
 אֵת הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא לְמַעֲלָה מְאֲצִילוֹת
 בְּהַקְּב"ה.
 (ב) וְהִנֵּה כְּלָלוֹת עֲבוֹדַתָּם שֶׁל
 יִשְׂרָאֵל הַתּוֹכֵן וְהַעֲנִין הַכְּלָלִי שֶׁל
 עֲבוֹדַת ה' שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁעַל יְדֵהָ
 נַעֲשִׂית פַעּוֹלַת הַקְּנָן שְׁפוֹעֲלַת
 עֲלָיו בַּחֲמֶשֶׁת הַדְּבָרִים הַמְּנוּיִים
 בְּמִשְׁנָה, הִיא, עֲבוֹדַתָּם שֶׁל
 נְשִׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁעוּבָדִים אֵת ה' כְּפִי
 שְׁפִירוּדוֹ לְמַטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ
 בְּגוּפִים דְּוָקָא. וְהָעֲנִין הוּא¹⁶, דְּאָף שְׁפִירִידַת

(12) מיכה ז, יח. (13) ראה לקו"ת נצבים מז, ב. ובכ"מ. (14) מו"ק טז, ב. (15) ילקוט שמעוני שמואל ב רמז קסה. וראה במדב"ר פי"ח, כא. מדרש שמואל פכ"ט. תדא"ר רפ"ב. (16) ראה גם מכתב כ"ג סיון שנה זו (אג"ק ח"ו ע' קלז).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהֶעֱנַן הוּא¹⁶, דָּאָף שְׂוִירֵית הַנְּשָׁמָה מְשׁוּרָה וּמְקוּרָה לְמַעְלָה
 2 בְּאַלּוּקוֹת לְמִטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף גַּשְׁמִי בְּעוֹלָם הַזֶּה הִיא יְרִידָה גְדוֹלָה
 3 בְּיוֹתֵר שֶׁנִּשְׁמָלָה לְיִרְדָּה מֵאִיגָרָא רְמָא (גג גבוה) לְבִירָא עֲמִיקְתָּא (בור
 4 עֲמוֹק). מְכַל מְקוֹם, יְרִידָה זֹו שֶׁל הַנֶּשְׁמָה מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה הִיא צוֹרֵף
 5 בְּשִׁבִיל עֲלִיָּה, שְׁעַל יְדֵי יְרִידָתָה
 6 שֶׁל הַנֶּשְׁמָה לְמִטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ
 7 בְּגוֹף, הָרִי הִיא מַגְעַת לְדַרְגָּא
 8 נְעֻלִית יוֹתֵר מִמְּכוּ שְׁהִיתָה
 9 מִצַּד עֲצָמָה קוֹדָם יְרִידָתָה
 10 לְמִטָּה וּמִטַּעַם זֶה הִירִידָה הַגְּדוֹלָה
 11 כְּדֹאִית, וְרוּקָא עַל יְדֵי הַנֶּשְׁמָה
 12 מִמְּלֵאת אֵת שְׁלִיחוּתָה, וְלִכְּן דְּוָקָא
 13 עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָה בִּירִידָתָה
 14 לְמִטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף,
 15 פּוֹעֵלֶת הִיא עֲנֵן הַקְּנִיָּן כִּי
 16 עֲבוּדָה זֹו הִיא לְמַעֲשֵׂה תְּכֵלֵת הַעִילוּי
 17 שֶׁל הַנֶּשְׁמָה, עִילוּי שֶׁלֹּא הִיתָה יְכוּלָה
 18 לְהַגִּיעַ אֵלָיו לֹא הִירִידָה.
 19 וַיֵּשׁ לְבָאֵר הֶעֱנַן וּטַעַם הַדָּבָר
 20 שְׁדוּקָא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת
 21 הַנְּשָׁמָה בִּירִידָתָה לְמִטָּה
 22 לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף גַּשְׁמִי, לְמִרּוֹת
 23 כַּשְׂמֹור הִיא יְרִידָה גְדוֹלָה בְּיוֹתֵר
 24 תַּתְּעֵלָה הַנְּשָׁמָה לְדַרְגָּא
 25 נְעֻלִית יוֹתֵר מִמְּכוּ שְׁהִיתָה
 26 קוֹדָם יְרִידָתָה¹⁷. דְּלְכַאֲוָרָה
 27 אֵינּוּ מוּבָן, שְׁהָרִי יְדוּעַ שְׁכָל עֲלִיָּה הִיא עַל יְדֵי גְדַפִּין, שְׁזָהוּ
 13 עֲנֵן אֶהְבָּה וַיִּרְאָה שְׁנִקְרָאִים בְּשֵׁם גְדַפִּין¹⁸, שְׁעַל
 14 יָדָם נַעֲשִׂית עֲלִיָּית הַנְּשָׁמָה. אָמְנָם, בְּנוֹגַע לְעֲלִיָּה
 15 שְׁנַעֲשִׂית עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה בִּירִידָתָה לְמִטָּה
 16 לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף, אִי אָפְשָׁר לֹמַר שְׁהָעֲלִיָּה הִיא
 17 עַל יְדֵי הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֶהְבָּה וַיִּרְאָה שְׁנַעֲשֵׂה
 18 בְּהַנְּשָׁמָה עֲצָמָה כְּשִׁהִיתָה מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף, שְׁהָרִי
 19 הָאֶהְבָּה וַיִּרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה בְּהִיּוֹתָה לְמִטָּה אֵין
 20 לָהֶם עֶרְף וְדַמְיוֹן כִּלְל לְמַעְלַת הָאֶהְבָּה וַיִּרְאָה
 21 שֶׁל הַנְּשָׁמָה בְּהִיּוֹתָה לְמַעְלָה, כְּמִבּוֹאֵר בְּתַנְיָא¹⁹
 22 שְׁגַם שְׁהִיָּה צְדִיק גְּמוּר עוֹבֵד הַנְּי' בְּיִרְאָה
 23 וְאֶהְבָּה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים לֹא יִגִּיעַ לְמַעְלַת דְּבִיקוּתוֹ
 24 בְּהַנְּי' בְּדַחֲלוֹ וַרְחִימוֹ בְּטָרָם יְרִידָתוֹ לְעוֹלָם הַזֶּה
 25 הַחוּמְרִי, לֹא מִיְנָה וְלֹא מִקְצָתָה וְאֵין עֶרְף וְדַמְיוֹן
 26 בְּיַנְיָהם כִּלְל, שְׁזָהוּ מִצַּד הַתְּעוֹלָם וְהַתְּסַתֵּר דְּהַגּוֹף
 41 אֵינָם רַק מְשֻׁמִּים לְרֹאשׁוֹ וְגוֹפּוֹ לְפִרְחָא בַּהוּן, וְכַן דְּרַךְ־מִשַׁל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
 42 הֵן עֵיקַר הַיְחוּד הַעִילוּן עַל יְדֵי גִילּוּי רְצוֹן הַעִילוּן הַמִּתְגַּלָּה עַל יְדִיהֶן, וְהַדְּחִילוֹ
 43 וְרַחֲמֵנוּ הֵם מַעֲלִים אוֹתָן לְמַקּוֹם שִׁתְּלָגָה בּוֹ הַרְצוֹן אוֹר־אֵין־טוֹף בְּרוּךְ־הוּא
 44 הַיְחַדּוּד...".
 45 אָמְנָם, עַל אִף הַמְּבּוֹאֵר שֶׁהַתּוֹרָה
 46 וּמִצְוֹת שֶׁהָאָדָם מְקַיֵּם עוֹלִים לְמַעְלָה
 47 עַל יְדֵי אֲהַבַת ה' וִירַאת ה', מְכַל מְקוֹם
 48 בְּנוֹגַע לְעֲלִיָּה שְׁנַעֲשִׂית בְּנִשְׁמָה
 49 עֲצָמָה וּבְדַבְרִים שֶׁהִיא פּוֹעֵלֶת בָּהֶם
 50 'קִנְי' עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה
 51 בִּירִידָתָה לְמִטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ
 52 בְּגוֹף, אִי אָפְשָׁר לֹמַר
 53 שְׁהָעֲלִיָּה הִיא עַל יְדֵי
 54 הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֶהְבָּה וַיִּרְאָה
 55 שְׁנַעֲשֵׂה בְּהַנְּשָׁמָה עֲצָמָה
 56 כְּשִׁהִיתָה מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף, אִלֵּא
 57 וְדֹאִי שְׁאֵין כְּכּוֹחַ אֲהַבַת וִירַאת ה', שֶׁל
 58 הַנֶּשְׁמָה בְּהִיּוֹתָה בְּגוֹף, לְפַעֵל בַּה אֵת
 59 הַעִלִּיָּה הָאִמּוּרָה, שְׁהָרִי הָאֶהְבָּה
 60 וַיִּרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה בְּהִיּוֹתָה
 61 לְמִטָּה מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף גַּשְׁמִי אֵין
 62 לָהֶם עֶרְף וְדַמְיוֹן וְאֵין לָהֶם כֵּל
 63 יַחַס וְהַשׁוּוּאָה כִּלְל לְמַעְלַת
 64 הָאֶהְבָּה וַיִּרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה
 65 בְּהִיּוֹתָה לְמַעְלָה, כְּמִבּוֹאֵר
 66 בְּתַנְיָא¹⁹ שְׁגַם שֶׁאִפִּילוֹ שְׁהִיָּה
 67 אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי צְדִיק
 68 גְּמוּר עוֹבֵד הַנְּי' בְּיִרְאָה
 69 וְאֶהְבָּה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים וְאֲהַבַת
 70 ה' שֶׁלוּ הִיא בְּדַרְגוֹת גְּבוּהוֹת הַנִּקְרָאוֹת
 71 'אֶהְבָּה רַבָּה' (אֶהְבָּה גְדוֹלָה) וְאֶהְבָּה
 72 בְּתַעֲנוּגִים' (אֶהְבָּה שֶׁל עוֹנֵג מִהַקִּירְבָה
 73 לְאַלּוּקוֹת, בְּשׁוּנָה מֵאֲהַבַת כַּשֵּׁי אֵת
 74 רַגְשׁ שֶׁל צְמִאָן מִפְּנֵי הַרְחִיקוֹק), כִּלְל
 75 זֹאת לֹא יִגִּיעַ לְמַעְלַת דְּבִיקוּתוֹ
 76 בְּהַנְּי' בְּדַחֲלוֹ וַרְחִימוֹ בִּירַאָה
 77 וּבֵאֲהַבָה בְּטָרָם יְרִידָתוֹ לְעוֹלָם הַזֶּה הַחוּמְרִי, לֹא מִיְנָה וְלֹא
 78 מִקְצָתָה וְאֵין עֶרְף וְדַמְיוֹן בְּיַנְיָהם כִּלְל, לֹא זֹו בְּלִבְדֵי שֶׁאֲהַבַת ה'
 79 וִירַאת ה' שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם לְמַטָּה, אִפִּילוֹ אִם הוּא צְדִיק גְּמוּר בְּדַרְגוֹת גְּבוּהוֹת, לֹא
 80 יְכוּלָה לְהִיּוֹת בְּדַרְגַת הָאֶהְבָּה וִירַאָה שֶׁהִיוּ לוֹ לְפָנָי שִׁירֵד לְמַטָּה, אִלֵּא שֶׁאִפִּילוֹ

17) בהבא לקמן – ראה ד"ה חמשה קניינים הנ"ל הערה 3. מאמרי אדמו"ר הזקן על מארז"ל ע' קכא ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ב ע' תתנו ואילך. אוה"ת שבועות (במדבר ח"א) ע' קפב ואילך. סה"מ תרל"ו ח"ב ע' רנג ואילך.
 18) ראה תקו"ז ת"י (כה, ב). תניא פ"מ (נה, א ואילך). ובכ"מ. 19) פ"ז (מח, סע"א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אין כל דמיון בין שני הדברים **שָׁזְהוּ** והסיבה לכך שהבאת ה' ויראת ה' של
 2 נשמה בגוף היא בדרגה הרבה יותר נמוכה מזו של הנשמה למעלה היא **מֵצַד**
 3 **הַהֶעָלָם וְהַהֶסְתֵּר דְּהַגּוֹף** שבו מלוכשת הנשמה **שְׁפוּעַל** הגוף **עֲנִין**
 4 **שֶׁל חוֹמְרִיּוֹת וַיִּשׁוּת כּוֹ', שְׁגָם** שאפילו **עַל יְדֵי רִיבּוּי עֲבוּדָה**
 5 **אֵינוֹ יָכוֹל לִיפְטֹר מִזֶּה לְגַמְרֵי,**
 6 **וְעַד שְׁאֵפִילוֹ צְדִיק גָּמּוּר** 1 **שְׁפוּעַל עֲנִין שֶׁל חוֹמְרִיּוֹת וַיִּשׁוּת כּוֹ', שְׁגָם עַל**
 7 **עוֹבַד הַנְּי' בְּיָרְאָה וְאֶהְבָּה** 2 **יְדֵי רִיבּוּי עֲבוּדָה אֵינוֹ יָכוֹל לִיפְטֹר מִזֶּה לְגַמְרֵי,**
 8 **בְּתַעֲנוּגִים** אפילו צדיק בדרגה כל 3 **וְעַד שְׁאֵפִילוֹ צְדִיק גָּמּוּר עוֹבַד הַנְּי' בְּיָרְאָה**
 9 כן גבוהה **אֵינוֹ בָּטָל בְּמַצִּיאוֹת** 4 **וְאֶהְבָּה בְּתַעֲנוּגִים אֵינוֹ בָּטָל בְּמַצִּיאוֹת לְגַמְרֵי**
 10 לאלוקות **לְגַמְרֵי, אֲלָא** שהגוף 5 **אֲלָא הוּא דָּכָר בְּפָנָי**
 11 גורם שאפילו הוא **הוּא דָּכָר בְּפָנָי** 6 **יֵשׁ מִי שְׂאוּהָב²¹, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתְכַן שְׁעַל יְדֵי**
 12 **עֲצָמוֹ יִרָא הַנְּי' וְאוֹהֶב²⁰, יֵשׁ** 7 **הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֶהְבָּה וְיִרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה**
 13 **מַצִּיאוֹת שֶׁל יֵשׁ מִי שְׂאוּהָב²¹,** 8 **(שְׂאִין לָהֶם עֲרָךְ וְדַמְיוֹן לְאֶהְבָּה וְיִרְאָה שֶׁל**
 14 **וְאִם כֵּן, כִּיּוֹן שֶׁהֵאֱבָה וִירָאָה שֶׁל** 9 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא מוּגַבֶּלֶת בְּגַלֵּל הַגּוֹף**
 15 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא מוּגַבֶּלֶת בְּגַלֵּל הַגּוֹף** 10 **וְיִתֵּר מִפְּמֹו שְׁהִיתָה קוֹדֵם יְרִידָתָה לְמַטָּה, שְׂאִז**
 16 **הַחֹמְרִי אֵיךְ יִתְכַן שְׁעַל יְדֵי** 11 **עֲמָדָה בְּהַתְּעוֹרְרוֹת אֶהְבָּה וְיִרְאָה נְעֻלִים יוֹתֵר**
 17 **הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֶהְבָּה וְיִרְאָה** 12 **לָהֶם עֲרָךְ וְדַמְיוֹן לְאֶהְבָּה**
 18 **שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה (שְׂאִין** 13 **וְיִרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה**
 19 **לָהֶם עֲרָךְ וְדַמְיוֹן לְאֶהְבָּה** 14 **לְמַטָּה הִיא בְּאוֹפֵן שְׁלֵא כֹל הַנְּשָׁמָה**
 20 **וְיִרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה** 15 **מִתְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף, אֲלָא רַק הָאֶרֶת וּמִקְצַת הַנְּשָׁמָה,**
 21 **כַּמְבוּאָר לְעִיל) תְּתַעֲלָה הַנְּשָׁמָה** 16 **אֲבָל עֵיקַר הַנְּשָׁמָה וְעֵצֶם הַנְּשָׁמָה נִשְׂאָר בְּבַחֲיַנֵּת**
 22 **לְדַרְגָּא נְעֻלִית יוֹתֵר מִפְּמֹו,** 17 **מְקִיף עַל הַגּוֹף, וְנִקְרָא בְּלִשׁוֹן חַז"ל בְּשֵׁם מְזַל²²,**
 23 **שְׁהִיתָה קוֹדֵם יְרִידָתָה לְמַטָּה,** 18 **שָׁזְהוּ עֲנִין דְּמַזְלִיּהוּ חַז"ל²³. וְעֲנִין זֶה הוּא בְּכָל**
 24 **שְׂאִז** בהיותה למעלה, לפני שירדה 19 **הַדְּרָגוֹת שְׁבִירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה. דְּהֵנָּה,**
 25 **לְמַטָּה עֲמָדָה הַנְּשָׁמָה** 20 **בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּתִיב²⁴ בְּנִים אֲתֶם לַהַנְּי'**
 26 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, לְפָנֵי שִׁירָדָה** 21 **אֲלֶיכֶם, וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ וְיִרְדּוּ לְמַטָּה דְרָךְ**
 27 **נְעֻלִים יוֹתֵר לְאִין עֲרוּךְ וּלְכֵן** 22 **הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת אֲרַבְעַת הַעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאָה**
 28 **בוֹדָאֵי שֶׁהֵעִילוּ שֶׁל הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי** 23 **יְצִירָה וְעֲשִׂיָה, וּמִזֶּה מוּבָן, דְּכִשְׁם שְׁבִירִידַת**
 29 **הִירִידָה וּפְעוּלַת הַקִּיּוּן שֶׁהִיא פּוֹעֵלַת** 24 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, הִיא לֹא מֵצַד**
 30 **עַל יְדֵי עוֹבְדוּתָהּ לְמַטָּה, הִיא לֹא מֵצַד** 25 **הַמְזַל שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמְקִיף שְׁנִשְׂאָר לְמַעְלָה**
 31 **הַגְּדוּפִין שֶׁל אֱהָבָה וִירָאָה בְּדַרְגוֹת** 26 **בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת דְּעֲשִׂיָה, כִּף גַּם בְּדַרְגַּת**
 32 **שִׁיכוּלוֹת הַהִיּוֹת לְנִשְׁמָה בְּגוֹף גַּשְׁמִי,** 27 **וְיִוָּבֵן זֶה עַל פִּי הַיְדוּעֶ²² שְׁבִירִידַת הַנְּשָׁמָה**
 33 **אֲלָא הֵעִילוּ שֶׁל הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי הִירִידָה** 28 **לְמַטָּה לְעוֹלָם הַזֶּה, לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף גַּשְׁמִי הִיא בְּאוֹפֵן שְׁלֵא כֹל**
 34 **לְמַטָּה (לְמַצַּב נַעֲלָה עוֹד יוֹתֵר מִכְּפִי** 29 **הַנְּשָׁמָה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף, אֲלָא רַק הָאֶרֶת וּמִקְצַת הַנְּשָׁמָה**
 35 **שֶׁהִיא קוֹדֵם הִירִידָה), הוּא מְסִיבָה** 30 **הִיא מִתְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף, אֲבָל עֵיקַר הַנְּשָׁמָה וְעֵצֶם הַנְּשָׁמָה נִשְׂאָר**
 36 **אֲחֻרַת, וְכִפִּי שׁוֹסְבֵר לְהֵלֵן.** 31 **בְּבַחֲיַנֵּת מְקִיף עַל הַגּוֹף מִלְּמַעְלָה, וְנִקְרָא עֵיקַר הַנְּשָׁמָה, שְׂאִינוֹ**

(20) תניא פל"ה (מד, סע"א ואילך). (21) תו"א קיד, ד. (22) לקו"ת במדבר טז, סע"א. האזינו עא, ד. שה"ש טז, ד. ובכ"מ.
 (23) מגילה ג, א. וש"נ. (24) ראה יד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 וְעַל חִיבוּר זֶה שֶׁל הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה עִם הַמּוֹל' שֶׁלָּה כְּפִי שֶׁהוּא
 44 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת נֶאֱמָר²⁵ בְּחֹרֵה יַעֲקֹב חָבַל נִחְלָתוֹ, כְּמוֹ הַחָבַל
 45 הָאֶחָזוּ מִחוּבֵר וְקִשּׁוּר מֵעֲלִיּוֹן לַתַּחְתּוֹן, שֶׁכָּאֲשֶׁר מִנְעֻנְעִים
 46 קָצָהוּ הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַחָבַל הִנֵּה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִתְנַעֲנַע כּוֹלוֹ גַם
 47 קָצָהוּ הָעֲלִיּוֹן בְּכַת אַחַת, וְכֵן
 48 לְהִיפֹךְ, שֶׁכְּשֶׁמִּנְעֻנְעִים קָצָהוּ
 49 הָעֲלִיּוֹן מִתְנַעֲנַע בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא
 50 גַם קָצָהוּ הַתַּחְתּוֹן כִּי הַקָּצָה
 51 הָעֲלִיּוֹן וְהַקָּצָה הַתַּחְתּוֹן קְשׁוּרִים
 52 וּמְחוּבָרִים זֶה עִם זֶה. וּמִזֶּה מֵהַמְּבֹרָר
 53 לְעֵיל אִוֹרֹת הַקִּשּׁוּר בֵּין הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה
 54 לְמּוֹל' הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה מִבּוֹךְ,
 55 שֶׁכָּאֲשֶׁר הַנִּשְׁמָה שְׁלֵמָטָה
 56 הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף מִתְעוֹרָרֵת
 57 בְּאֶהְבָּה וְיִרְאָה, הִרִי זֶה פּוֹעֵל
 58 הַתְּעוֹרָרוֹת אֶהְבָּה וְיִרְאָה בְּכָל
 59 הַמְּדַרְיָגוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמָה
 60 לְמַעְלָה, עַד לְבַחֲיַנֵּת טְהוֹרָה
 61 הִיא, הִיא מְדַרְיַגַת הַנִּשְׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא
 62 בְּאֲצִילוֹת, כְּמִבּוֹר לְעֵיל, בְּכָל
 63 מְדַרְיָגָה וּמְדַרְיָגָה נִפְעֶלֶת
 64 הַתְּעוֹרָרוֹת לְפִי עֲנִינָה שֶׁל אוֹתָהּ
 65 מְדַרְיָגָה, שֶׁהִיא אִינוֹ דוּמָה מְדַרְיַגַת
 66 הַנִּשְׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
 67 לְמְדַרְיַגַת הַנִּשְׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּדִרְגוֹת
 68 נְמוּכוֹת יוֹתֵר.
 69 אָמֵנָם עַל אֵף הַמְּבֹרָר לְעֵיל שֶׁכָּאֲשֶׁר
 70 הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה עוֹבֵדֶת אֶת ה', הַדְּבָר
 71 פּוֹעֵל גַּם בְּדִרְגוֹת הַנִּשְׁמָה שֶׁלָּה נִחְלָבְשׁוּ
 72 בְּגוֹף, בַּחֲיַנֵּת הַמּוֹל', עֲרִיין אֵין זֶה כֹּל
 73 הַהִסְבֵּר מְדוּעַ הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַנִּשְׁמָה לְאַחַר
 74 הַיִּרְיָדָה הַגְּדוּלָּה, נִפְעַל דּוּקָא עַל יַדִּי
 75 עֲבוֹרֶת הַנִּשְׁמָה כְּשֶׁהִיא מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף
 76 בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי אִמְנָם יֵשׁ חִיבוּר בֵּין
 77 הַנִּשְׁמָה שֶׁלְמַטָּה עִם הַמּוֹל' שֶׁלָּה
 78 שֶׁנֶּשָׂא לְמַעְלָה, אֲבָל בֵּינּוֹן שְׁעַל
 79 יְדֵי עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמָה
 80 בְּהַתְּלַבְּשׁוֹתָהּ בְּגוֹף, מְתַעֲלִית
 81 הַנִּשְׁמָה לְדִרְגָּא נְעִלִית יוֹתֵר
 82 מִכְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה קוֹדֵם יְרִידָתָה,
 83 כְּמִבּוֹר לְעֵיל, עַל פְּרָקָה צְרִיף לּוֹמֵר, שֶׁמְעַלֵּת הָאֶהְבָּה וְיִרְאָה
 84 דִּהְנִשְׁמָה לְמַטָּה הִיא מְעֵלָה מִיּוֹחֶדֶת בְּמִינָה, לֹא רַק הַמְעֵלָה שְׁעַל

1 העליונות כלולות זו מזו כך שבכל אחת מהן יש את כל עשר הספירות, וכך
 2 גם בספירת המלכות של עולם העשיה (הרוחני) הנחות מבין ארבעת
 3 העולמות, יש את כל הספירות (מ'חכמה שבמלכות' עד 'מלכות שבמלכות').
 4 וכשהנשמה יורדת לעולם הזה הגשמי, יש מעלה, את ה'מקיף' של הנשמה
 5 כפי שהוא בעשר הספירות של מלכות
 6 דעשיה, והוא המזל שלה, והנשמה
 7 שלמטה קשורה ומחוברת בו, קָן גַם
 8 בְּדִרְגַת הַנִּשְׁמָה בְּעוֹלָם
 9 הָעֲשִׂיָּה הַרוּחָנִי, שֶׁלְמַעְלָה מֵהָעוֹלָם
 10 הַזֶּה, שֶׁהוּא הַחֶלֶק הַגִּשְׁמִי שֶׁל עוֹלָם
 11 הָעֲשִׂיָּה יֵשׁ בַּחֲיַנֵּת הַמְּזוּל בְּעֶשֶׂר
 12 סְפִירוֹת דְּמִלְכוּת דִּיצִירָה כִּי
 13 עוֹלָם הַיְצִירָה הוּא הָעוֹלָם שֶׁבְּסוֹדֵר
 14 הַשְּׁתַּלְשׁוּת הָעוֹלָמוֹת נִמְצָא מַעַל עוֹלָם
 15 הָעֲשִׂיָּה, וְכֵן בְּדִרְגַת הַנִּשְׁמָה
 16 בְּעוֹלָם הַיְצִירָה יֵשׁ בַּחֲיַנֵּת
 17 הַמְּזוּל הַמְּקִיף' שֶׁלָּה יוֹרֵד לְעוֹלָם
 18 הַיְצִירָה וְנִמְצָא בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת
 19 דְּמִלְכוּת דְּבִרְיָאָה, וְכֵן בְּדִרְגַת
 20 הַנִּשְׁמָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁמַּעַל
 21 עוֹלָם הַיְצִירָה יֵשׁ בַּחֲיַנֵּת הַמְּזוּל
 22 בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמִלְכוּת
 23 דְּאֲצִילוֹת, וְעַד לְשִׁרְשָׁה שֶׁל
 24 הַנִּשְׁמָה בְּבַחֲיַנֵּת חֻכְמָה
 25 דְּאֲצִילוֹת, שֶׁזָּהוּ בַּחֲיַנֵּת
 26 טְהוֹרָה הִיא (כְּפִי שְׁאוּמְרִים בְּבִרְכַת
 27 'אֵלֶיךָ נִשְׁמָה', טְהוֹרָה הִיא' – הַנִּשְׁמָה
 28 כְּפִי שֶׁהִיא בְּאֲצִילוֹת, 'אַתָּה בְּרַאתָה' –
 29 הַנִּשְׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּבִרְיָאָה, 'אַתָּה
 30 יִצְרַתָּה' – הַנִּשְׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּיְצִירָה
 31 'אַתָּה נִפְחַתָּה בִּי' – הַנִּשְׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא
 32 בְּעֲשִׂיָּה). וְכֵינּוֹן שֶׁכְּשֶׁמִּנְעֻנְעִים
 33 הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף יֵשׁנוּ בַּחֲיַנֵּת
 34 הַמְּזוּל שֶׁהִיא דִּרְגַת הַנִּשְׁמָה
 35 שֶׁבְּעֲשִׂיָּה, שֶׁהַמְּזוּל שֶׁלָּה שֶׁל
 36 הַנִּשְׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּעֲשִׂיָּה הִיא
 37 דִּרְגַת הַנִּשְׁמָה שֶׁבִּיצִירָה וְכוּ',
 38 עַד לְבַחֲיַנֵּת טְהוֹרָה הִיא
 39 שֶׁבְּאֲצִילוֹת, נִמְצָא, שֶׁהַנִּשְׁמָה
 40 כְּפִי שֶׁיְרִדָה וְנִחְלַבְּשָׁה בְּגוֹף
 41 יֵשׁ לָּהּ לְמַעֲשֵׂה קִישׁוּר וְחִיבוּר
 42 שֶׁכָּאֲשֶׁר בְּאֲצִילוֹת.

(25) האזינו לב, ט. וראה תניא אגה"ת פ"ה.ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יְדִי זֶה שִׁישׁ לְנִשְׁמָה לְמִטָּה הַתְּעוֹרְרוֹת אַהֲבָה וִירָאָה נַעֲשִׂית הַתְּעוֹרְרוֹת
 2 הָאֵהָבָה וִירָאָה בְּכָל הַדְּרָגוֹת שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה שְׁלֹמְעֵלָה (שְׁהָרִי
 3 הָאֵהָבָה וִירָאָה שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה לְמַעְלָה הָיוּ גַם קוֹדֵם יְרִידָתָהּ
 4 לְמִטָּה וְלֹא יִתְכַן שֶׁהַנְּשֻׁמָּה תֵרֵד יְרִידָה גְדוּלָה רַק כִּדִּי לְהַשִּׁיג דָּבָר שֶׁהִיא לֹה
 5 כְּבוֹר קוֹדֵם הִירִידָה), כִּי אִם, שְׁיִישׁ
 6 מַעְלָה בְּאֵהָבָה וִירָאָה שֶׁל
 7 הַנְּשֻׁמָּה בְּהִיּוֹתָהּ לְמִטָּה
 8 כִּשְׁהַגּוֹף מַעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל הַנְּשֻׁמָּה
 9 לְגַבִּי הָאֵהָבָה וִירָאָה שֶׁל
 10 הַנְּשֻׁמָּה בְּהִיּוֹתָהּ לְמַעְלָה, כִּפִּי
 11 שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמְבַאֵר.
 12 וְהַעֲנִין הוּא, שְׁמַעְלַת
 13 הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֵהָבָה וִירָאָה
 14 דִּהְנִשְׁמָה הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף,
 15 הִיא אֲכָן לֹא מַצֵּד פְּעוּלָתָהּ עַל חֲלָקִי
 16 הַנְּשֻׁמָּה שֶׁלֹּא מְלוּבָשִׁים בְּגוֹף, אֵלֹא
 17 מַצֵּד הַהֶתְלַבְּשׁוֹת שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה
 18 בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית דְּוָקָא, כִּפִּי
 19 שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמְבַאֵר.
 20 דִּהְנֵה, נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שְׁבָה
 21 מִתְּלַבְּשֵׁת הַנֶּפֶשׁ הַאֱלוּקִית כִּשְׁהִיא
 22 עוֹבֵרֶת עֲבוּדָתָהּ כִּנְשֻׁמָּה בְּגוֹף, כָּל
 23 עֲנִינְיָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית הֵם לֹא
 24 עַל פִּי טַעַם וְדַעַת, וְאִין הַנֶּפֶשׁ
 25 הַבְּהֵמִית פּוֹעֵלָה עַל פִּי הַשֶּׁכֶל וְהַהִיגוֹן
 26 כִּי אִם פְּעוּלָתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
 27 הִיא לְמִטָּה מִטַּעַם וְדַעַת, לְזָכוֹן,
 28 כְּשֶׁנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית מִתְּעוֹרְרוֹת
 29 בְּאֵהָבָה וִירָאָה לְאֱלֻקוֹת (עַל
 30 יְדִי וְבַהֲשַׁפְּעַת נֶפֶשׁ הָאֱלֻקִית
 31 הַמְּלוּבֶשֶׁת בָּהּ שֶׁהִיא עֲצֻמָּה
 32 מִתְּעוֹרְרוֹת בְּאֵהָבָה וִירָאָה), הִרִי זֶה
 33 גַּם לֹא עַל פִּי טַעַם וְדַעַת, כִּי
 34 אִם לְמִטָּה מִטַּעַם וְדַעַת,
 35 בְּהִתְאָם לְטַבְּעָה וְעִנְיָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
 36 הַבְּהֵמִית אֲלֵא שְׁעִנְיָן זֶה שֶׁל
 37 הַתְּעוֹרְרוֹת אַהֲבָה וִירָאָה בְּנֶפֶשׁ
 38 הַבְּהֵמִית, עִם הִיּוֹת לְמִטָּה מִטַּעַם וְדַעַת,
 39 מִכְּלִמְקוֹם הִרִי הוּא קָשׁוּר גַּם עִם
 40 דְּרָגָא שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת,
 41 כִּי דְּיֹעַ שְׁהַעֲנִינִים שְׁלֹמְעֵלָה
 42 מִטַּעַם וְדַעַת יֵשׁ לָהֶם קָשׁוּר
 43 וְשִׁיכּוֹת לְמַעְלָה מִטַּעַם
 44 וְדַעַת כִּי טוֹף טוֹף, גַּם לְמִטָּה מִטַּעַם
 45 וְדַעַת הוּא, בְּמוֹבֵן מִסּוּיָם, עַל-שִׁכּוּלִי.

46 וְעַל יְדֵי יְרִידַת הַנְּשֻׁמָּה וְהַתְּלַבְּשׁוֹתָהּ בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שְׁכַל
 47 הַתְּנַהֲלוּתָהּ הִיא לֹא עַל פִּי טַעַם וְדַעַת נַעֲשִׂית גַּם הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֵהָבָה
 48 וִירָאָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֻקִית בְּאוֹפֵן שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת. וְזוֹהִי
 49 מַעְלַת הָאֵהָבָה וִירָאָה שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה לְמִטָּה כִּשְׁהִיא מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף
 50 וּבְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית לְגַבִּי הָאֵהָבָה
 51 וִירָאָה שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה בְּהִיּוֹתָהּ
 52 לְמַעְלָה, לְפָנֵי הִירִידָה לְמִטָּה,
 53 שֶׁהָאֵהָבָה וִירָאָה שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה
 54 לְמַעְלָה הֵם עַל פִּי טַעַם וְדַעַת
 55 וְעַם כָּל מַעֲלָתָן הִרִי זֶה בְּמִידָה מְוַגְבֶּלֶת,
 56 בְּהִתְאָם לְרַמַּת הַטַּעַם וְדַעַת, וְהַרְגֵּשׁ שֶׁל
 57 הָאֵהָבָה וְהִירָאָה הוּא בְּהִתְאָם לְמִידַת
 58 הַהֲשָׁגָה הַשִּׁכּוּלִית, אֲמָנָם, עַל יְדֵי
 59 יְרִידָתָהּ שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה הַאֱלוּקִית
 60 לְמִטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּנֶפֶשׁ
 61 הַבְּהֵמִית, נַעֲשֶׂה אֲצֵלָה אֵהָבָה
 62 וִירָאָה שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם
 63 וְדַעַת, וְכִפִּי שִׁיבּוּרָא לְהֵלֵן.
 64 (ד) וְבִיאור הַעֲנִין, דִּהְנֵה, יְדוּעַ
 65 שְׁיִישׁ שְׁנֵי מִינֵי אֵהָבָה, שְׁנֵי
 66 סוּגִיּוֹם שֶׁל אַהֲבַת ה' אֵהָבָה זוּטָא
 67 אַהֲבָה קִטְנָה, בְּדִרְגָּה נְמוּכָה, וְהִיא
 68 אַהֲבָה מְוַגְבֶּלֶת וְאֵהָבָה רַבָּה אַהֲבָה
 69 גְדוּלָה, בְּדִרְגָּה גְבוּוּהָ, וְהִיא אַהֲבָה
 70 בְּלִתי מְוַגְבֶּלֶת. אֵהָבָה זוּטָא הִיא
 71 אֵהָבָה שְׁבָאָה הֵינּוּ רַגֵּשׁ שֶׁל אַהֲבַת
 72 ה' שֶׁמִּתְּעוֹרֵר עַל יְדֵי הַתְּבוֹנְנוֹת
 73 שְׁכִלִית שֶׁהָאָדָם מִתְּבוֹנֵן בְּגוּדוּלַת ה',
 74 שֶׁהִיא אֵהָבָה שְׁעַל פִּי טַעַם
 75 וְדַעַת וְהַהֲנָה וְהַהֲשָׁגָה וְהַתְּבוֹנְנוֹת
 76 הִיא הַמְּעוֹרְרוֹת וְיִמּוּלִידָה אַהֲבָה זוּ,
 77 וְאֵהָבָה רַבָּה הִיא אֵהָבָה
 78 טְבַעִית וְעֲצֻמִית שְׁקִימַת בְּנִשְׁמָה
 79 מַצֵּד עֲצֻמָּה שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם
 80 וְדַעַת וְאִינָה מְוַגְבֶּלֶת לְפִי מִידַת
 81 הַהֲנָה וְהַתְּבוֹנְנוֹת.
 82 וְהֵנָּה, עֲבוּדַת הַנְּשֻׁמָּה מַצֵּד
 83 עֲצֻמָּה (כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה
 84 קוֹדֵם שִׁירְדָה לְמִטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף)
 85 עֵיקָרָה הוּא בְּעִנְיָן הַהֲשָׁגָה

32 וְאֵהָבָה רַבָּה הִיא אֵהָבָה טְבַעִית וְעֲצֻמִית שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת. וְהֵנָּה, עֲבוּדַת
 33 הַנְּשֻׁמָּה מַצֵּד עֲצֻמָּה (כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה) עֵיקָרָה הוּא בְּעִנְיָן הַהֲשָׁגָה דְּוָקָא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דִּןְקָא. וְכִדְוַע²⁶ בתורת החסידות שָׁזְהוּ הַחִילּוּק הַהִבְדֵּל שְׁבִין
 2 נְשָׁמוֹת לְמִלְאָכִים, שְׁמִלְאָכִים, הָאֲהָבָה וְהִירָאָה שְׁלֵהֶם הֵם
 3 אֲהָבָה וְהִירָאָה טְבַעִים שְׁקִימָת בְּהֵם מִצַּד עֲצָמָם, וְעַד שְׁאֲפִילוּ
 4 מְלָאָכִים עֲלוּנִים שְׁבַעֲוֹלָם הַבְּרִיאָה שְׁעַבְדֻתָם בְּדַחִילוּ
 5 וְרַחֲמֵימוּ אַהֲבָה וִירָאָה שְׁכָלִים
 6 ולא 'אהבה ויראה טבעיים'
 7 (כְּדֹאִיתָא כְּפִי שְׁמוּבָא בְּעֵץ
 8 חַיִּים²⁷ מִכְּתָבֵי הָאֲרִיז'ל וְהוּבָא
 9 בְּתַנְיָא²⁸), אִין זֶה גַם הַדַּחִילוּ
 10 וְרַחֲמֵימוּ שְׁכָלִים בְּאֹפֶן שְׁהַעֲיָקָר
 11 הוּא הַהֲתַבּוֹנְנוֹת וְהַשְׁגָּה
 12 הַשְׁכָּלִית שְׁנַעֲשִׂית מְקוֹר
 13 לְהַמְדוּת, כִּי אִם, שְׁהַשְׁכָּל
 14 הוּא רַק סִיבָה לְעוֹרֵר וְלַגְלוֹת
 15 אֶת הַמְדוּת הַטְּבַעִים²⁹
 16 שְׁקִימָת כְּבוֹר גַּם בְּמִלְאָכִים אֱלוּ,
 17 שְׁבַעֲוֹלָם הַבְּרִיאָה. וְהַחִילּוּק שְׁבִין
 18 מְלָאָכִים דְּבִרְיָאָה שְׁעוֹבְדִים אֵת
 19 ה' בִּדְחִילוּ וְרַחֲמֵימוּ שְׁכָלִים
 20 לְמִלְאָכִים דִּיצִירָה שְׁעוֹבְדִים אֵת
 21 ה' בִּדְחִילוּ וְרַחֲמֵימוּ טְבַעִים הוּא,
 22 שְׁמִלְאָכִים דִּיצִירָה שְׁלֵמָטָה
 23 מְבִרִיאָה עֲבוֹדָתָם אִינְה אֶלָּא
 24 בְּדַחִילוּ וְרַחֲמֵימוּ טְבַעִים
 25 בְּלִבְד, הֵינּוּ, שְׁאִין אֶצְלָם כֻּל
 26 הַתְּבּוֹנְנוֹת שְׁכָלִית (אֲפִילוּ לֹא
 27 בְּאֹפֶן שֶׁל סִיבָה) לְעוֹרֵר אֶת
 28 הַמְדוּת, מֵה שְׁאִין פֶּן מְלָאָכִים
 29 מְלָאָכִים דְּבִרְיָאָה שְׁלֵמָטָה
 30 מִיִּצִירָה עֲבוֹדָתָם הִיא בְּדַחִילוּ
 31 וְרַחֲמֵימוּ שְׁכָלִים, שְׁאֶצְלָם
 32 הַשְׁכָּל הוּא סִיבָה עַל-כֵּל-
 33 פְּנִים לַפְחוֹת בְּחוּר סִיבָה וְגוּרָם
 34 לְעוֹרֵר וְלַגְלוֹת אֶת הַמְדוּת,
 35 אֲבָל אֵף עַל פִּי כֵן, הַמְדוּת
 36 עֲצָמָם אֲפִילוּ בְּמִלְאָכִים דְּבִרִיאָה
 37 אִינָם מְדוּת שְׁכָלִים, כִּי אִם
 38 מְדוּת טְבַעִים, לְפִי שְׁהַשְׁכָּל
 39 הוּא רַק סִיבָה בְּלִבְד לְעוֹרֵר
 40 וְלַגְלוֹת הַמְדוּת הַטְּבַעִים

41 שְׁקִימָת בְּהֵם מִצַּד עֲצָמָם וְלֹא מְדוּבָר בְּדַחִילוּ וְרַחֲמֵימוּ שְׁהַשְׁכָּל יוֹצֵר וְמוֹלִיד.
 42 אֲמָנָם עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמוֹת עֵינְקָרָה בְּעֵנִין הַהֲשָׁגָה הַשְׁכָּלִית דִּיןְקָא,
 43 וְגַם הַמְדוּת שְׁלֵהֶם שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת, הֵם מְדוּת שְׁכָלִים, הֵינּוּ,
 44 אֲהָבָה שְׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת כִּי יִסוּדָה שֶׁל אַהֲבָה זֶה הִיא הַהֲשָׁגָה
 45 הַשְׁכָּלִית. וְמִזֶּה מֵהַהִבְדֵּל בֵּין הַשּׁוֹרֵשׁ
 46 וְהִיסוּד שֶׁל אַהֲבָה ה' שֶׁל הַמְלָאָכִים
 47 (שְׁהִיא בַעֲיָקָרָה טְבַעִית) לַאֲהֲבָה ה' שֶׁל
 48 הַנְּשָׁמוֹת (שְׁהִיא בַעֲיָקָרָה שְׁכָלִית) בְּאֵ
 49 הַחִילּוּק בֵּין מְלָאָכִים לְנְשָׁמוֹת
 50 גַּם בְּאֹפֶן הָאֲהָבָה וְהִירָאָה
 51 שְׁלֵהֶם, שְׁמִלְאָכִים עוֹמְדִים
 52 תְּמִיד בְּהַשְׁתַּפְּכוֹת וְתַשׁוּקָה
 53 וְכִלְיוֹן לְצֵאת מִמְּצִיאוֹתָם
 54 (מֵהַחוּמָר שְׁלֵהֶם כְּמִבּוֹרָא
 55 שֶׁל מְלָאָכִים אֲמָנָם אִין גּוֹף גַּשְׁמִי אֲבָל
 56 גַּם בְּהֵם יֵשׁ 'חוּמָר' וְצוּרָה),
 57 כְּדֹאִיתָא כְּפִי שְׁמוּבָא בְּמִדְרָשׁ³⁰
 58 שְׁאֲמִירַת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים קְדוֹשׁ
 59 דְּהַמְלָאָכִים הִיא בְּמִשְׁךָ פֶּל
 60 שְׁתִּים עֲשָׂרָה שְׁעוֹת הַיּוֹם,
 61 מִפְּנֵי שְׁכָּשְׂאוֹמֵר הַמֶּלֶךְ פְּעַם
 62 רִאשׁוֹנָה קְדוֹשׁ מִתְבַּטֵּל
 63 בְּמִצִּיאוֹת וְאִין נִפְשׁוּ חוּזְרֵת
 64 אֵלָיו עַד אַרְבַּע שְׁעוֹת, וְכֵן
 65 בְּפַעַם הַשְּׁנִיָּה וְכוּ', וְנִמְצָא
 66 שְׁאֲמִירַת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים קְדוֹשׁ
 67 פַּעַם בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת הִיא בְּשְׁתִּים
 68 עֲשָׂרָה שְׁעוֹת הַיּוֹם³¹, כִּי בְּכָל
 69 פַּעַם שְׁאֲוֹמְרִים קְדוֹשׁ
 70 עוֹמְדִים הֵם בְּכִלְיוֹן וּבְכִיטוּל
 71 בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרֵי בְּמִשְׁךָ אַרְבַּע
 72 שְׁעוֹת, וְהֵינּוּ, שְׁהַאֲהָבָה

25 עוֹמְדִים תְּמִיד בְּהַשְׁתַּפְּכוֹת וְתַשׁוּקָה וְכִלְיוֹן לְצֵאת מִמְּצִיאוֹתָם (מֵהַחוּמָר
 26 שְׁלֵהֶם), כְּדֹאִיתָא בְּמִדְרָשׁ³⁰ שְׁאֲמִירַת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים קְדוֹשׁ דְּהַמְלָאָכִים הִיא
 27 בְּמִשְׁךָ פֶּל שְׁתִּים עֲשָׂרָה שְׁעוֹת הַיּוֹם, מִפְּנֵי שְׁכָּשְׂאוֹמֵר פַּעַם רִאשׁוֹנָה קְדוֹשׁ
 28 מִתְבַּטֵּל בְּמִצִּיאוֹת וְאִין נִפְשׁוּ חוּזְרֵת אֵלָיו עַד אַרְבַּע שְׁעוֹת, וְכֵן בְּפַעַם הַשְּׁנִיָּה
 29 וְכוּ', וְנִמְצָא שְׁאֲוֹמְרִים קְדוֹשׁ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים קְדוֹשׁ הִיא בְּשְׁתִּים עֲשָׂרָה שְׁעוֹת הַיּוֹם³¹,
 30 כִּי בְּכָל פַּעַם שְׁאֲוֹמְרִים קְדוֹשׁ עוֹמְדִים הֵם בְּכִלְיוֹן בְּמִשְׁךָ אַרְבַּע שְׁעוֹת, וְהֵינּוּ,

(26 תניא פל"ט. 27) שער נ פ"ז – ראה לקו"ש ח"ד ע' 1153. 28) שם בהגהה. 29) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי שם ע' תתנט. אוה"ת שם ע' קפד. וראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'ערב ואל"ך. 30) תדבאר פ"ו. פ"ז. פל"א. תדא"ז פ"ב. 31) ראה גם לקו"ת שה"ש כט, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וּיְרָאָה שְׁלֵהֶם הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל כְּלִיּוֹן וַיִּצְיָאָה מִמְּצִיאוֹתָם. 2 מֵה שְׂאִין בֶּן נְשָׁמוֹת שְׁעִיקָר עֲבוּדָתָם בְּהִשְׁגָּה וְטַעַם וְדַעַת, 3 יוֹסוּד הַעֲבוּדָה הוּא שְׁכִלֵי הַגֵּה הָאֵהָבָה וַיְרָאָה שְׁלֵהֶם הֵם בְּמִנְדָּה 4 וַיְגַבּוּל לִפִּי מִידַת הַהֲבֵנָה וְהַשְׁגָּה, וְאֵי אֶפְשָׁר שִׁיְהִיּוּ בְּבַחֲיִנַת כְּלוֹת 5 הַנְּפֶשׁ, כִּי הַמְקוֹר שֶׁל 6 הָאֵהָבָה וַיְרָאָה הוּא הַשְּׁכָל 7 הַמּוֹלִידֵן, וְלִכֵּן אֵין בִּיכוּלַת 8 הָאֵהָבָה וַיְרָאָה לְהַתְּעֵלוֹת 9 (אֵיבְעָרְשִׁיּוּיָן לְהַתְּעֵלוֹת גְּבוּה 10 יוֹתֵר) לְמַעְלָה מִמְּקוֹרָם שְׁהוּא 11 הַשְּׁכָל וְגַם אַהֲבַת ה' בְּדִרְגָּה גְבוּהָ, 12 אֲצֵל הַנְּשָׁמוֹת, הִיא אַהֲבָה שְׁכִלִית, עַל 13 פִּי טַעַם וְדַעַת. 14 (ה) אֲמָנָם לְמִרוֹת שְׁאוּפֵן עֲבוּרַת 15 הַנְּשָׁמוֹת מִצַּד עֲצֻמֵן, וְכֵן הוּא בְּנִשְׁמוֹת 16 לְמַעְלָה קוֹדֵם הַיְרִידָה לְמַטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ 17 בְּנוּף, הוּא שְׁאֵהֲבַת ה' הִיא בְּעִיקָר 18 שְׁכִלִית, אַהֲבָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, 19 בְּכָל זֹאת, עַל יְדֵי וַיְרִידַת הַנְּשָׁמָה 20 לְמַטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוּף גִּשְׁמִי 21 וְנִפְשׁ הַבְּהִמִּית, שְׁעִנִּינָה אֵינוֹ שְׁכָל 22 וְטַעַם וְדַעַת, כְּנֹכַח לְעִיל, נַעֲשֶׂה גַם 23 אֲצֵל הַנְּשָׁמָה אֵהָבָה רַבָּה 24 שְׁלִמְעָלָה מִטַּעַם וְדַעַת, כִּפִּי 25 שְׁמַמְשִׁיךְ וּמְבָאֵר. 26 וְהַעֲנִיָּן הוּא, דְּהִגָּה יְדוּעָה³² 27 בְּתוֹרַת הַסוּד שְׁנִפְשׁ הָאֱלֹקִית 28 הִיא מְבַחֲיִנַת תִּיקוֹן, וְנִפְשׁ 29 הַבְּהִמִּית שְׁרָשָׁה מְעוֹלָם 30 הַתּוֹהוֹ כְּמִבּוּאֵר בְּתוֹרַת הַסוּד, לִפְנֵי 31 בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת ב'סֵדֵר הַשְּׁתַלְשׁוּלוֹת 32 שֶׁל עוֹלָם הַתִּיקוֹן, כִּרָּא ה' אֵת עוֹלָם 33 הַתּוֹהוֹ. "עוֹלָם הַתִּיקוֹן", הֵינּוּ אוֹרוֹת 34 הַסְּפִירוֹת הַמְאִירִים בְּאוֹפֶן מְדוּד 35 וּמוֹתָאֵם לְכָלִי הַמְקַבְּלִים וְאֵילוּ ב"עוֹלָם 36 הַתּוֹהוֹ" הָאוֹרוֹת מְאִירִים בְּעוֹצְמָה רַבָּה 37 שְׁלֵא לִפִּי כְּלֵי הַמְקַבְּלִים (וְכִיּוֹן שְׁבַעוֹלָם 38 הַתּוֹהוֹ הָאוֹרוֹת מְרוּבִים וְהַכְּלִים 39 מוֹעֲטִים, הִיתָה ב"עוֹלָם הַתּוֹהוֹ" 40 שִׁבְרֵית הַכְּלִים' וְנִיצוּצוֹת מִהָאוֹר 41 הָאֱלֹקִי שֶׁל עוֹלָם הַתּוֹהוֹ יִרְדוּ וְנִפְלוּ 42 לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, בְּדַבְרִים הַגִּשְׁמִיִּים), וְעַל

כך מבואר כאן ששורש הנפש האלקית הוא מעולם התיקון ושורש הנפש הבהמית הוא מעולם התוהו. וכיין שתיקון עיקרו מוחין, ותוהו עיקרו מדות שהם בתוקף ביותר (ולכן בעולם התוהו אין התכללות של המידות זו בזו), לכן, עיקר עבודתה של נפש האלקית מצד עצמה היא על פי טעם ודעת והיסוד לעבודתה הם המוחין וההשגה, ועל ידי ירידתה של הנפש האלוקית להתלבש בנפש הבהמית ששרשה מתוהו, ועיקרה מידות ולא השגה, נעשה אצלה אצל הנפש האלוקית גם האהבה רבה שלמעלה מטעם ודעת. ועוד זאת, שכאשר נפש האלקית פועלת פעולתה בבירור ותיקון נפש הבהמית, אזי מגעת הנפש האלוקית עצמה לדרגה שלמעלה גם אפילו משרש נפש הבהמית שבבחינת תוהו, וכפי שממשיך ומבאר.

ויובן האמור לעיל על העילוי הגדול של הנפש האלוקית דוקא על ידי התלבשותה בנפש הבהמית לברר ולתקן את הנפש הבהמית, בתוספת ביאור, בהקדים הביאור בכללות הענין דבירור נפש הבהמית על ידי נפש האלקית שעצם הדבר צריך ביאור, דלקאורה, כיין שבסדר השתלשלות של ירידת והמשכת האור האלוקי למעלה, כדי לברור עולמות, קודם תוהו לתיקון ותוהו נעלה מתקון, איך יש ביכולת נפש האלקית שמתיקון לפעול הבירור דנפש הבהמית ששרשה מתוהו שלמעלה מתיקון? אף הענין הוא³³, שיש דרגה גבוהה ונעלית באלוקות שלמעלה מתוהו ותיקון, שבה באותה דרגה נעלית תוהו ותיקון שוים, וכמו שנגמרו³⁴ בכבואת מלאכי

(32) תו"א מקץ מא, ב. ובכ"מ. (33) ראה אוה"ת וישלח רלא, ב ואילך. קיצורים והערות לתניא ע' מט ואילך. (34) מלאכי א,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מלמעלה למטה שִׁירִידָה זו היא לְצוֹרֵךְ עֲלֵיהָ, כמבואר לעיל, 46
 שְׁעֵלְיָהּ זו היא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שְׁהִיְתָה הנשמה בהיותה 47
 לְמַעְלָה, לא רק פְּעוּלִים הַעֲשִׂיָה, האחרון והנחות מארבעת העולמות 48
 הכלליים אֲלָא גַם בְּדַרְגּוֹת נַעְלוֹת יוֹתֵר, וְגַם בְּדַרְגָּא הַיּוֹתֵר 49
 נַעְלִית שְׁהִיא כפי שהנשמה היתה 50
 בדרגת חֲכָמָה דְאֲצִילוֹת, בְּחִינַת 51
 טְהוֹרָה היא (פְּנֻכָּר לְעִיל 52
 סְעִיף ג), והסיבה לעליה הגדולה 53
 היא כִּי, עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוּתָהּ 54
 של הנשמה האלוקית בְּנַפְשׁ 55
 הַבְּהֵמִית שְׁשָׂרְשָׁהּ של הנפש 56
 הבהמית הוא מְתוּהוּ, עולם שַׁעִיָּקוֹ 57
 מידות ולא מוחץ נַעֲשֶׂה אֲצִלָּה 58
 אצל הנשמה האלוקית אֶהְבֶּה רַבָּה 59
 אהבת בלתי מוגבלת שְׁלֹמְעֵלָה 60
 מְטַעַם וְדַעַת ועל-שכלית, וְעַל 61
 יְדֵי זֶה שְׁפוּעֵלַת הנשמה האלוקית 62
 הַבִּירוֹר והתיקון דְנַפְשׁ 63
 הַבְּהֵמִית, מַגְעַת הנשמה האלוקית 64
 עצמה לְשָׂרְשָׁהּ בְּכַחֲנָה באלוקות 65
 שְׁלֹמְעֵלָה מְתוּהוּ וְתִיקוֹן, 66
 פְּנֻכָּר לְעִיל. 67
 (ו) וְהִנֵּה עֲלִיַּית הַנְּשָׁמָה 68
 האלוקית שְׁנַעֲשִׂית עַל יְדֵי 69
 עֲבוּדָתָה לְמִטָּה כשהיא מְלוּבֶשֶׁת 70
 בגוף ונפש הבהמית בְּבִירוֹר נַפְשׁ 71
 הַבְּהֵמִית, שְׁמַתְעֵלִית הנשמה 72
 האלוקית למקום גבוה ביותר שלמעלה 73
 מְאֲצִילוֹת (שְׁשֵׁם) בחכמה 74
 דאצילות הִיְתָה קוֹדֵם וְיִדְתָּהּ 75
 לְמִטָּה והיא מתעלית למעלה מזה) 76
 לְדַרְגָּא שְׁלֹמְעֵלָה מְאֲצִילוֹת, 77
 זְהוּ הַעֲנִיָּן הפנימי והעמוק 78
 דִּישְׂרָאֵל קִנְּנָן אַחַד, שְׁעַל יְדֵי 79
 עֲבוּדָתָם של בני ישראל לְמִטָּה 80
 בְּבִירוֹר נַפְשׁ הַבְּהֵמִית, 81
 מתעלים נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עצמן 82
 לְדַרְגָּא שְׁלֹמְעֵלָה מְאֲצִילוֹת, 83
 עוֹלְמוֹ דִּיִּיקָא, והמשנה מדייקת 84
 בלשונה ואומרת שאת הרברים הללו 85
 קנה הקדוש ברוך הוא בעולמו, עולם 86
 של הקדוש ברוך הוא, ולא 'עולם' 87
 (סתם) והיא דרגה גבוהה באלוקות, 88
 למעלה מעולם האצילות, וְעַל יְדֵי 89
 זֶה שְׁפוּעֵלִים את ענין ישראל קנין 90

1 הַלּוֹא אֶח עֲשׂו ששורשו מתוהו לְמַעַקֵּב ששורשו מתיקון, ולא ניכרת
 2 מעלה באחד מהם על השני, וְיִתְיָרָה מְזָה, ולא זו בלבד שבאותה בחינה,
 3 שהיא למעלה הן מתוהו והן מתיקון, תוהו ותיקון שוים, אלא יותר מזה
 4 שְׁתִּיקוֹן הוא לְמַעְלָה מְתוּהוּ, שְׁלֶכְן הרי כהמשך הכתוב וְאֵהֱבֵה 34
 5 אֶת יַעֲקֹב הקדוש ברוך אוהב את
 6 יַעֲקֹב, אף ששורשו מתיקון שלמטה
 7 מְתוּהוּ, וְדִיקָא. וּמְבַחֲנֵיהּ ומדריגה
 8 נעלית זו באלוקות (שְׁבָה תִּיקוֹן
 9 הוא לְמַעְלָה מְתוּהוּ שלא כמו
 10 ב'סדר השתלשלות' שבו תוהו למעלה
 11 מתיקון) נְמַשֵּׁךְ הַכַּח לְנַפְשׁ
 12 הַאֲלֹקִית לְבָרַר אֶת נַפְשׁ
 13 הַבְּהֵמִית למרות ששורש הנפש
 14 הבהמית (תוהו) נעלה משורש הנפש
 15 האלוקית (תיקון). וְנִמְצָא,
 16 שְׁכַאֲשֵׁר נַפְשׁ הַאֲלֹקִית פּוֹעֵלַת
 17 פְּעוּלָתָה לְבָרַר נַפְשׁ הַבְּהֵמִית
 18 מְצַד שְׂרָשָׁהּ של הנפש האלקית
 19 (שב'סדר השתלשלות' שרשה בתיקון
 20 שלמטה מְתוּהוּ, אבל בפנימיות העינים
 21 ובעומק יותר יש לנפש האלוקית
 22 שורש) בְּהַדְרָגָא שְׁתִּיקוֹן הוא
 23 לְמַעְלָה מְתוּהוּ, הָרִי היא
 24 הנפש האלוקית מתעלית ביותר והיא
 25 מַגְעַת (לא רק לְבַחֲנֵיהּ תוהו
 26 שְׁשֵׁם הוא שְׂרָשׁ נַפְשׁ
 27 הַבְּהֵמִית, אֲלָא גַם) לְבַחֲנֵיהּ
 28 שְׁלֹמְעֵלָה מְתוּהוּ וְתִיקוֹן והיא
 29 הבחינה והמדריגה הנעלית שְׁתוּהוּ
 30 וְתִיקוֹן שוים (בְּדוּגְמַת
 31 הַבִּירוֹר דְנַפְשׁ הַאֲלֹקִית
 32 שְׁמַבְחֵינָה הַתִּיקוֹן) וְנַפְשׁ
 33 הַבְּהֵמִית (שְׁשָׂרְשָׁהּ מְתוּהוּ)
 34 שְׁבַפְעוּלַת נַפְשׁ הַאֲלֹקִית
 35 בְּבִירוֹר נַפְשׁ הַבְּהֵמִית שגם
 36 בחיבור זה תוהו ותיקון שוים),
 37 וְיִתְיָרָה מְזָה, שְׁמַגְעַת הנפש
 38 האלוקית ועולה בְּשָׂרְשָׁהּ בְּדַרְגָּא
 39 שְׁתִּיקוֹן הוא לְמַעְלָה מְתוּהוּ
 40 (שְׁמַשְׁם מדרגא נעלית זו, למעלה
 41 מ'סדר השתלשלות' שבו תוהו למעלה
 42 מתיקון, ובה תיקון הוא למעלה מְתוּהוּ
 43 נְמַשֵּׁךְ לָהּ הַכַּח לְבָרַר אֶת
 44 נַפְשׁ הַבְּהֵמִית, פְּנֻכָּר לְעִיל).
 45 וְזֶהוּ עֲנִיָּן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אחד, היינו העילוי בנשמות ישראל, כמבואר לעיל, פועלים גם הענין
2 תורה קנין אחד, להעלות גם את התורה כפי שהיא בעולם
3 האצילות לדרגה גבוהה עוד יותר ולחברה לחבר את התורה
4 בהקב"ה שלמעלה מאצילות (פנוזכר לעיל סעיף א). ומזה
5 שהעילוי של 'תורה קנין אחד' נפעל על
6 ידי העילוי של ישראל קנין אחד
7 מוכן, שגם הענין תורה
8 קנין אחד, עליו התורה וחבורה
9 עם האלוקות שלמעלה מאצילות
10 קשור עם (ונעשה על ידי)
11 בירור נפש הבהמית דוקא,
12 כמו הענין דישראל קנין
13 אחד שנפעל דוקא ע"י פעולת הנפש
14 האלוקית להתלבש בנפש הבהמית
15 ולברר אותה, וכפי שממשיך ומבאר.
16 ויובן זה מקלות הענין דמתן
17 תורה שנעשה ונפעל על ידי
18 ישראל, דכיון שמתחברת של
19 ישראל למעלה, בדעתו ורצונו של
20 הקדוש ברוך הוא, כביכול, קדמה יש
21 לה שורש יותר קדום ויותר נעלה לכל
22 דבר, גם אפילו לתורה,
23 פדכתיב שכתוב בתורה צו את
24 בני ישראל, דבר אל בני
25 ישראל³⁵, הרי שמציאותם של
26 ישראל קיימת כבר לפני התורה
27 שמדברת אודותם, וזה לשון המדרש:
28 "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר.
29 משל למלך שהיה נשוי למטרונה אחת
30 ולא היה לו ממנה בן. פעם אחת נמצא
31 המלך עובר בשוק, אמר: טלו מילנין
32 וקלמין זו לבני, והיו הכל אומרים: בן
33 אין לו והוא אומר טלו מילנין וקלמין
34 דניו וקולמוס) זו לבני ושישתמש בהם
35 כשילך לבית הספר, אלוילי שצפה
36 המלך שהוא עתיד להעמיד ממנה בן,
37 לא היה אומר טלו מילנין וקלמין לבני, כך אלוילי שצפה הקב"ה שאחר כ"ו
38 דורות ישראל עתידין לקבל את התורה, לא היה כותב בתורה צו את בני
39 ישראל, דבר אל בני ישראל) פועלים הם נשמות ישראל את הענין
40 דוירד הו' על הר סיני³⁶ במתן תורה, כפי שממשיך ומבאר.
41 והענין בזה, דהנה, פללות הענין דמתן תורה בא לאחרי
- ועל ידי זה שויחן שם ישראל נגד ה'הר³⁷, ככתוב בתורה על
בני ישראל כשכבאו למדבר סיני לקראת קבלת התורה ואף על פי שבני ישראל
היו רבים, הכתוב מדייק ואומר ויחן לשון יחיד, ללמד שכל בני ישראל
הרבים היו כאיש אחד בלב אחד³⁸, שנעשה אצלם
ישראל ענין האחדות (פמרומו)
גם בהלשון של משנה זו וישראל
קנין אחד, ועל ידי זה בכוח
האחדות נעשה הענין דמתן
תורה שפעל ענין האחדות
בעולם (כפי שנרמז בדברי משנה זו
שמים וארץ קנין אחד),
שבטלה הגזירה שגור הקדוש
ברוך הוא עד מתן תורה על פיור
והיפך האחדות בעולם דעליונים
הענינים הרוחניים שבכלומות עליונים
לא ירדו לתחתונים ולא תהיה
המשכת אלוקות בתוך מציאות העולם,
ותחתונים עניני העולם הזה
התחתון לא יעלו לא יתעלו ולא
יתרוממו דעליונים, ובמתן תורה
בטלה גזירה זו ונעשה החיבור
דעליונים ותחתונים, על ידי
זה שעליונים ירדו למטה,
כמו שנאמר וירד הו' העליון על
הר סיני התחתון, והיתה המשכת
והתגלות אלוקות בעולם מלמעלה
למטה ובמילא, תחתונים יעלו
ויתעלו מלמטה למעלה³⁹ כדברי
המדרש, ונמצא שבני ישראל, על ידי
ענין האחדות, הם שפעלו את מתן
תורה (ולכן בני ישראל, ישראל קנין
אחד) הם הפועלים גם את העילוי
בתורה, 'תורה קנין אחד, כמבואר
לעיל).
- וכל זה שנפעל במתן תורה בא
לאחרי הקדמת פללות הענין
דציאת מצרים וספירת העומר, שכוללת את העבודה
דנפש האלקית מצד עצמה, ביציאת מצרים, וגם את עבודתה
בבירור נפש הבהמית, בספירת העומר, כפי שממשיך ומפרט. דהנה,
ביציאת מצרים פתיב⁴⁰ בתורה פי ברח העם, ולפי פשוטו בני
ישראל ברחו מהשעבוד הגשמי במצרים, ולפי פנימיות הענין בני ישראל היו

ב. (35) ב"ר פ"א, ד. (36) יתרו יט, כ. (37) יתרו שם, ב. (38) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם. (39) תנחומא ורא טו. שמו"ר פ"ב, ג. (40) בשלח יד, ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 צריכים לברוח מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה
 2 בתקפו ואילו לא היו בורחים היו שוקעים בו ונתפסים בו, רק מגמתם
 3 והפצם היתה לצאת נפשם האלקית מגלות הסטרא אחרא
 4 היא טומאת מצרים ולדבקה בו יתברך⁴¹ (כדברי אדמו"ר הזקן
 5 בספר התניא: "... יציאת מצרים
 6 שנאמר בה כי ברח העם דלכאורה הוא
 7 תמוה למה היתה כזאת וכי אילו אמרו
 8 לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא היה
 9 מוכרח לשלחם? אלא מפני שהרע
 10 שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו
 11 בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם
 12 עד מתן תורה, רק מגמתם וחפצם
 13 היתה לצאת נפשם האלהית מגלות
 14 הסטרא-אחרא היא טומאת מצרים
 15 ולדבקה בו יתברך וכדכתיב ה' עוזי
 16 ומעוזי ומנוסי ביום צרה וגו' משגבי
 17 ומנוסי וגו' והוא מנוס לי וגו', ולכן
 18 לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן
 19 הארץ כתיב ובמנוסה לא תלכון כי
 20 הולך לפניכם ה' וגו'"). והיינו,
 21 שכלל לראש צריך להיות
 22 ההצלה של נפש האלקית
 23 שבורחת מן הרע הנפש
 24 הבהמית, וענין זה של 'כי ברח
 25 העם' נעשה מצד הגילוי אור
 26 האלוקי שנגלה עליהם והאיר להם
 27 מלמעלה שעל ידו היתה
 28 היציאה ממצרים, שפעולתו
 29 של גילוי זה אינו אלא בנפש
 30 האלקית בלבד⁴² להיות
 31 אצלה הבריחה מן הרע ולכן
 32 יציאת מצרים היא העבודה של הנפש
 33 האלוקית מצד עצמה.
 34 ולאחרי זה לאחר שנפעל ענין
 35 יציאת מצרים מתחילה העבודה
 36 הנפש האלקית בבירור ותיקון נפש הבהמית, שזהו ענין
 37 דספירת העומר⁴², כמו שכתוב⁴³ בתורה על מצות ספירת העומר
 38 וספרתם לכם גו' מיום הביאכם את עומר התנופה שבע
 39 שבתות תמימות תהינה, דהנה, העומר הוא משעורים,
 40 מאכל בהמה, בשונה מחיטים שהם מאכל אדם שרומז על נפש
 41 הבהמית, ועל זה נאמר וספרתם גו', לשון בהירות, כמו

1 'אבן ספיר' שהיא אבן טובה המאירה, שצריך לברר ולזכך ולהאיר
 2 את נפש הבהמית שכל שבע המדות שלה חסד, גבורה, תפארת,
 3 נצח, הוד, יסוד, מלכות, כמבואר בחסידות ששם שלנפש האלוקית יש עשרה
 4 כוחות, כנגד עשר הספירות, כך יש, לעומת זאת, עשרה כוחות לנפש הבהמית
 5 (שכל אחת מהן משבע המידות
 6 כלולה משבע, כי במידת החסד,
 7 למשל, יש חסד שבחסד, גבורה
 8 שבחסד וכן הלאה שזהו ענין
 9 דשבע שבתות, שבעה שבועות
 10 שהם בסך הכל ארבעים ותשעה
 11 יום המספר של שבע פעמים שבע,
 12 ובימי ספירת העומר עוסקים בתיקון
 13 שבע המידות לפרטיהן, כפי שכל אחת
 14 כלולה משבע, מ'חסד שבחסד' ועד
 15 'מלכות שבמלכות') ויש לחקן את
 16 המידות שכולן יהיו תמימות,
 17 היינו, שלא זו בלבד שלא
 18 תהיה להם שייכות לרע,
 19 אלא עוד זאת, שלא יהיה
 20 אצלם אפילו (שורש על)
 21 ענין של חסרון, שזו המשמעות
 22 של 'תמימות', שלימות ללא כל חסרון,
 23 כמו קרבן 'תמים' שאין בו כל מום,
 24 ועל ידי זה שבני ישראל עובדים
 25 את עבודתם בתיקון הנפש הבהמית
 26 במ"ט הימים נעשה הענין
 27 דתספורת חמשים יום⁴⁴,
 28 שנמשך מלמעלה גם שער
 29 הנו"ן⁴⁵ ספירת הבינה העליונה
 30 מחולקת לחמישים דרגות המכונות
 31 'שערים' (כדברי חכמינו ז"ל בגמרא
 32 שישנם חמישים שערי בינה וכולם
 33 ניתנו למשה רבינו חסר אחד, שנאמר
 34 'ותחסרהו מעט מאלוקים' ואמרו שרק
 35 בפטירתו זכה לשער הנו"ן כגומה בכך
 36 שנקבר בהר נבו, "נו"ן ברו") ועל ענינים של שערים אלה מבואר בחסידות
 37 שהדבר דומה לשער של מקום סגור הנפתח החוצה, וכך אור השכל שביניה
 38 יוצא מהשכל ומגיע ללב והלב 'תופס' ו'משער' ומרגיש את התבוננות כפי
 39 שהיא ביניה והיא לא נשארת 'סגורה' בשכל אלא 'יוצאת' מהמוח אל הלב.
 40 ולגבי ספירת העומר שהיא מ"ט ימים נאמר שהאדם מסוגל להגיע בעבודתו
 41 עד השער המ"ט, ואת שער הנו"ן משפיעים מלמעלה בחג השבועות.

(41) תניא ספ"א (מ, ב). (42) ראה לקו"ת ויקרא ג, א. אמור לה, סע"ג ואילך. (43) אמור כג, טו. (44) שם, טז. (45) ראה לקו"ת במדבר י, ד. יא, ד. יב, א ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְנִמְצָא, שְׁפָלְלוּת הָעֲנָן דִּמְתָן תּוֹרָה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם
 2 שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֵן הָעֲבוֹדָה דְנִפְשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עֲצָמָה הֶעֱבֹרָה
 3 שֶׁל יִצְיָא מִצְרַיִם, וְהֵן עֲבוֹדָתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ
 4 הַבְּהֵמִית הֶעֱבֹרָה שֶׁל סְפִירַת הָעוֹמֵר.
 5 וְזֶהוּ גַם כֵּן הָעֲנָן דְּתוֹרָה קִנְיָן
 6 אֶחָד כּוֹי יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד,
 7 שְׁעַל יְדֵי זֶה שִׁישְׂרָאֵל
 8 פּוֹעֲלִים בְּעֲצָמָם עֲנָן הַקִּנְיָן
 9 וּמִתְעַלִּים לְהִיֹּת 'קִנְיָן' בְּעוֹלָמוֹ שֶׁל
 10 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עִילּוּי עַד לְדִרְגוֹת
 11 גְבוּהוֹת בְּאֻלְקוֹת, לְמַעַל מְאֻצִּילוֹת,
 12 הָרִי הֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים זֹאת
 13 גַּם בְּתוֹרָה, שְׂגֵם הַתּוֹרָה תְּהִיָּה
 14 'קִנְיָן' שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 15 לְהַעֲלוֹתָהּ וּלְחַבְרָהּ בְּהַקְבָּ"ה
 16 שְׁלִמְעֵלָה מְאֻצִּילוֹת, כְּנֹכַח לְעִיל.
 17
 18 ז' וְזֶהוּ תוֹכֵן פְּלָלוֹת הַמֵּאֲמָר חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים
 19 הַפּוֹתַח מֵאֲמֵר זֶה חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים
 20 קִנְיָה הַקְבָּ"ה בְּעוֹלָמוֹ כּוֹי
 21 תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד כּוֹי יִשְׂרָאֵל
 22 קִנְיָן אֶחָד כּוֹי, שְׂאִין זֶה
 23 סִיפּוֹר דְּבָרִים בְּעִלְמָא, אֹדוֹת
 24 מַעֲשֵׂה שְׂנַעֲשָׂה בְּעֵבֶר אֱלֹא הוֹרָאָה
 25 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל
 26 דּוֹר וּבְכָל מְקוֹם בְּנוֹגַע לְכָלְלוֹת
 27 הָעֲנָן דְּקִבְלַת הַתּוֹרָה בְּכָל
 28 שְׁנָה וְשָׁנָה, שְׁתְּלוּי וְנַעֲשֶׂה
 29 נַפְעַל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל
 30 יִשְׂרָאֵל, שְׁפּוֹעֲלִים עֲנָן הַקִּנְיָן
 31 הִיֹּת 'קִנְיָנִים' לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 32 וְלִהְיוֹת בְּרֻשׁוֹתוֹ בְּעֲצָמָם (עֲלִיִּית
 33 הַנְּשֻׁמָּה לְדַרְגָּא שְׁלִמְעֵלָה
 34 מְאֻצִּילוֹת כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל בְּאִיכוֹת)
 35 עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁל נִשְׁמוֹת
 36 יִשְׂרָאֵל בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית,
 37 שְׁזָהוּ פְּלָלוֹת הָעֲנָן הַתּוֹכֵן
 38 הַכִּלְלִי דְּהַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה

1 תּוֹרָה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֵן
 2 הָעֲבוֹדָה דְנִפְשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עֲצָמָה, וְהֵן
 3 עֲבוֹדָתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ
 4 הַבְּהֵמִית. וְזֶהוּ גַם כֵּן הָעֲנָן דְּתוֹרָה קִנְיָן אֶחָד
 5 כּוֹי יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, שְׁעַל יְדֵי זֶה שִׁישְׂרָאֵל
 6 פּוֹעֲלִים בְּעֲצָמָם עֲנָן הַקִּנְיָן, הָרִי הֵם פּוֹעֲלִים
 7 זֹאת גַּם בְּתוֹרָה, לְהַעֲלוֹתָהּ וּלְחַבְרָהּ בְּהַקְבָּ"ה
 8 שְׁלִמְעֵלָה מְאֻצִּילוֹת, כְּנֹכַח לְעִיל.
 9 ז' וְזֶהוּ תוֹכֵן פְּלָלוֹת הַמֵּאֲמָר חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים
 10 קִנְיָה הַקְבָּ"ה בְּעוֹלָמוֹ כּוֹי תּוֹרָה קִנְיָן
 11 אֶחָד כּוֹי יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד כּוֹי, שְׂאִין זֶה סִיפּוֹר
 12 דְּבָרִים בְּעִלְמָא, אֱלֹא הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
 13 מִיִּשְׂרָאֵל בְּנוֹגַע לְכָלְלוֹת הָעֲנָן דְּקִבְלַת הַתּוֹרָה
 14 בְּכָל שְׁנָה וְשָׁנָה, שְׁתְּלוּי וְנַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם
 15 שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁפּוֹעֲלִים עֲנָן הַקִּנְיָן בְּעֲצָמָם
 16 (עֲלִיִּית הַנְּשֻׁמָּה לְדַרְגָּא שְׁלִמְעֵלָה מְאֻצִּילוֹת) עַל
 17 יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שְׁזָהוּ פְּלָלוֹת
 18 הָעֲנָן דְּהַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּסְפִירַת
 19 הָעוֹמֵר לְקִבְלַת הַתּוֹרָה. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שְׂגֵם הַשְּׂנִי
 20 כְּתָרִים שְׁנוֹתָנִים בְּמִתָּן תּוֹרָה⁴⁶ בְּאִים לְאַחְרֵי
 21 הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דְנִפְשׁ הָאֱלֹקִית בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ
 22 הַבְּהֵמִית דְּוָקָא, כִּי, הָעֲבוֹדָה בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ
 23 הַבְּהֵמִית הוּא עֲנָן שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ אֲצֵל נֶפֶשׁ
 24 הָאֱלֹקִית, וְלִכְּן, עַל יְדֵי זֶה נּוֹתְנִים לָהּ אֶת שְׂנִי
 25 הַכְּתָרִים (כְּתָר שְׁלִמְעֵלָה מְמוֹחִין, שְׁקָשׁוֹר עִם
 26 מְסִירַת נֶפֶשׁ), וְלְאַחְרֵי זֶה נּוֹתְנִים גַּם אֶת הַתּוֹרָה, תְּחִילָה בְּכַחֲשֵׁי מְקִיף וְאַחַר
 27 כֶּף גַּם בְּכַחֲשֵׁי פְּנִימִיּוֹת, שְׁנַעֲשִׂית קִבְלַת הַתּוֹרָה בְּשִׁמְחָה וּבְכַפְנִימִיּוֹת⁴⁷.

39 עבודת ה'עומר עבודת הנשמות מצד עצמן וספירת העומר עבודת
 40 הנשמות בבירור ותיקון הנפש הבהמית לקבלת התורה כי בני ישראל הם
 41 הפועלים את הקנין והעילוי בתורה, כמבואר לעיל.
 42 ויש להוסיף, שגם השני כתרים שנותנים במתן תורה⁴⁶
 43 (כדברי הגמרא: "בשעה שהקדימו
 44 ישראל נעשה לנשמע, באו ששים
 45 ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד
 46 ואחד מישראל וקשרו לו שני כתרים
 47 אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע")
 48 באים לאחרי הקדמת
 49 העבודה דנפש האלקית
 50 בבירור נפש הבהמית דוקא,
 51 כי, העבודה בבירור נפש
 52 הבהמית הוא ענין של מסירת
 53 נפש היינו יציאה מהגדרים, מתוך
 54 ביטול המציאות האישית אצל נפש
 55 האלקית, ולכן, על ידי זה
 56 נותנים לה את שני הכתרים
 57 (כתר שלמעלה ממוחין, כשם
 58 שאת הכתר כפשוטו שמים מעל הראש
 59 שקשור עם מסירת נפש שהיא
 60 הקרבה ומסירות על-שכלית, מבלי
 61 להתחשב עם שום דבר), ולאחרי
 62 זה אחרי העבודה של הנשמות
 63 ביציאת מצרים ובספירת העומר
 64 נותנים גם את התורה,
 65 תחילה בשלב ראשון בכחינת
 66 מקיף מלמעלה, ללא התלבשות
 67 בפנימיות ואחר כך נותנים את
 68 התורה גם בכחינת פנימיות,
 69 שנעשית קבלת התורה
 70 בשמחה ובפנימיות⁴⁷ כנוסה
 71 הברכה של רבותינו נשיאי חב"ד לחג
 72 השבועות.

(46) שבת פח, א. וראה בארוכה מאמר שלאח"ז – ד"ה בשעה שהקדימו דיום ב' דהג השבועות (ספר המאמרים תשי"ב ע' 158. וראו אילך). (47) כברכת רבותינו נשיאינו בקשר לחג השבועות – נתבאר בלקו"ש ח"ד ע' 1307. ח"ח ע' 272. ח"ג ע' 158. ועוד.

בס"ד. שיחת ערב חג השבועות, ה'תשי"ב.

– בעת עריכת סיום על מסכת סוטה*, בחדרו הק' –

בלתי מוגה

- א. בסיום מסכת סוטה שנינו: "אמר לי רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה (משמת רבי בטל ענוה)"
 דאיכא אנא¹, ומפרש רש"י: "שאני ענוותן".
 וצריך להבין:
- (א) מה מחדש רש"י בפירוש דברי רב יוסף "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", "שאני ענוותן" – הרי זה הפירוש הפשוט, ומאי קמ"ל?
- (ב) דברי רב יוסף "לא תיתני (בטל) ענוה דאיכא אנא", "שאני ענוותן" – שמדגיש מעלת עצמו במדת הענוה – הם לכאורה היפך מדת הענוה?
 ויש לומר, שב' שאלות אלו מתורצות אחת בחברתה – שמצד הקושיא שדברי רב יוסף "דאיכא אנא" הם היפך הענוה, יש מקום לפרש את דברי רב יוסף באופן אחר, ולכן מחדש רש"י שהפירוש הוא "שאני ענוותן", כדלקמן.
- ב. ביאור הדברים:
- אודות ענוותנותו של רב יוסף – מצינו בסוף הוריות: "רב יוסף סיני, רבה עוקר הרים. שלחו לתמן איזה מהם קודם, שלחו להו סיני עדיף. . הכל צריכים למרי חטיא (כלומר רב יוסף הוא מרי חטיא שמשנה וברייתא סדורין לו מפי השמועה כנתינתן מהר סיני²), ואפילו הכי לא קביל רב יוסף עלי, מלך רבה. . והדר מלך רב יוסף כו".
- וכיון ש"לא קביל רב יוסף עלי", להיותו סבור – מצד גודל ענוותנותו – שאינו ראוי לכך, מסתבר לומר, שגם לאחר שנתמנה לנשיא ("הדר מלך רב יוסף") ה' סבור שאינו ראוי לכך, וזה שנתמנה לנשיא אינו אלא מצד ענוותנותם של אנשי דורו שמינוהו לנשיא עליהם.
- ועפ"ז אפשר לפרש דבריו של רב יוסף לתנא "לא תיתני (משמת רבי בטל) ענוה דאיכא אנא" – שאין כוונתו לענוה שלו (שהרי האמירה "אני ענוותן" היא היפך הענוה), כי אם, שמציאותו בתור נשיא ("איכא אנא") מהוה הוכחה על המשך קיומה של מדת הענוה בדורו (לאחרי מיתת רבי) – הענוה של אנשי דורו שמינוהו לנשיא עליהם³.
- ג. וכדי לשלול פירוש זה (שהכוונה היא לענוה של אנשי הדור) – מפרש רש"י: "שאני ענוותן".
 והכרחו של רש"י לפרש דברי רב יוסף אודות הענוה שלו ("שאני ענוותן")⁴, ולא אודות הענוה של אנשי דורו, הוא, מסיפא דמילתא – "אמר לי רב נחמן לתנא לא תיתני (משמת רבי בטל) יראת חטא דאיכא אנא" – שבנוגע ליראת חטא לא שייך לפרש שכוונת רב נחמן היא על אנשי הדור, כי אם על

(2) פרש"י שם.

(3) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 279. ח"ג ע' 33 הערה 25.

(4) נוסף לכך שזוהי משמעות פשטות הלשון "דאיכא אנא".

(* בהתאם להמנהג ללמוד בימי הספירה מסכת סוטה – דף ליום דף ליום, כדלקמן ס"ז (המו"ז).

(1) ובהמשך לזה: "אמר לי רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא (משמת רבי בטל. . יראת חטא) דאיכא אנא", כדלקמן ס"ג.

- 1 עצמו (שהוא ירא חטא), ומזה מובן שגם ברישא, בנוגע לענווה, הכוונה היא (לא על אנשי הדור, אלא)
2 על עצמו ("שאני ענוותן").
- 3 ואעפ"כ אין אמירה זו ("דאיכא אנא", "שאני ענוותן") בסתירה לענין הענווה – כי, ענווה אינה
4 שוללת ידיעת מעלת עצמו (כולל גם מעלת הענווה גופא), אלא, גם בידעו מעלת עצמו אינו מתגאה
5 ואינו מחזיק טובה לעצמו להיות בישות, כיון שעושה חשבון שלפי הכחות שניתנו לו מלמעלה הי' צריך
6 להיות בדרגא נעלית יותר, וכיו"ב⁵.
- 7 ד. ולבאר הענין בעומק יותר – יש להקדים ולבאר כללות מאמרם של רב יוסף ורב נחמן להתנא,
8 "לא תיתני כו' דאיכא אנא", דלכאורה אינו מובן⁶: כיצד יכולים רב יוסף ורב נחמן – שהם אמוראים –
9 לחלוק על דברי התנא ("משמת רבי בטל ענוה ויראת חטא") ולומר "לא תיתני ענוה (דאיכא אנא)", "לא
10 תיתני יראת חטא (דאיכא אנא)!"?
- 11 ונקודת הביאור בזה:
- 12 תוכן דברי התנא "משמת רבי בטל כו'", הוא, שמעמדו ומצבו של הצדיק, ובפרט "רבי", נשיא ומנהיג
13 הדור, נוגע ושייך לכל אנשי הדור, שכן, עם היות מדריגת הצדיק בעילוי שבאין-ערוך למדריגתם של
14 אנשי הדור, פועל הוא על אנשי הדור, כך שכל שתגדל מעלת מדריגת הצדיק, תגדל מעלת אנשי הדור
15 – לפי-ערך מדריגתם הם עכ"פ; ולכן, "משמת רבי בטל כו'", דכיון שנסתלק מהעולם ונתעלה לעולם
16 עליון יותר, אזי נתעלמו כל העילויים שפעל אצל אנשי הדור.
- 17 ובענין זה – שכיון שמעלת כל הדור תלוי' בנשיא הדור, אזי "משמת רבי" נתעלמו העילויים כו' –
18 לא פליגי רב יוסף ורב נחמן,
- 19 אלא שאעפ"כ אומרים להתנא "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", "לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא", כי:
20 החסרון שנעשה מצד הסתלקותו של רבי עיקרו בנוגע לענינים נעלים הקשורים עם שלימות העבודה
21 באופן פנימי, משא"כ בנוגע לענינים פחותים שמצד המקיף, הרי, כיון שגם לאחרי ההסתלקות נשאר
22 רושם מהצדיק בבחי' מקיף⁷ [ופועל פעולתו על כל המקושרים אליו, גם בהפחותים שבהם, וגם באלה
23 שרק מודים בו], נשארים ענינים אלה גם לאחרי שמת רבי.
- 24 ולכן אומרים רב יוסף ורב נחמן להתנא "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", "לא תיתני יראת חטא דאיכא
25 אנא" – לפי שמדריגתם בענין הענוה ויראת חטא היא (לפי דעתם⁸) מדריגה פחותה (כדלקמן), ולכן נמשכת
26 גם לאחרי שמת רבי, ע"י ההשפעה שמבחי' המקיף.
- 27 וענין זה מרמז רש"י בפירוש דברי רב יוסף "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", "שאני ענוותן" – שזוהי
28 מדריגה פחותה בענווה; וכאמור, הכרחו של רש"י הוא מסיפא דמילתא, דברי רב נחמן "לא תיתני יראת
29 חטא דאיכא אנא", שזוהי מדריגה פחותה ביראה, כדלקמן.
- 30 ה. בנוגע לדברי רב נחמן – "לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא":
- 31 ביראה ישנם כו"כ דרגות, ומהם: יראת הוי', כמ"ש⁹ "יראו מהוי' כל הארץ", יראת אלקים וכו', ועד
32 להדרגא הכי תחתונה – יראת חטא בלבד.

(8) מצד השבועה ש"משביעין אותו תהי צדיק כו' ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה הי' בעיניך כרשע" (נדה ל, ב).

(9) תהלים לג, ח.

(5) ראה לקו"ש ח"א וחי"ג שם. תורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 97 ואילך.

(6) ראה גם תורת מנחם שם.

(7) ראה תניא אגה"ק סז"ק וביאורו.

ומהחילוקים שביניהם¹⁰ – שיראת הוי' או יראת אלקים היא מצד ידיעה והרגש פנימי בקדושה, משא"כ
 יראת חטא היא מצד הרגש המקיף דקדושה בלבד, היינו, שאף שאין לו ידיעה והרגש פנימי בקדושה
 (שלכן אינו שייך ליראת הוי' או יראת אלקים), מ"מ, ירא לנפשו מדבר הסותר ומנגד לקדושה, עד שבורח
 ממנו כבורח ממות, שכן, מצד המקיף דקדושה (אף שאין זה בפנימיותו) נרגש אצלו עכ"פ ששלילה
 וחסרון (חטא מלשון חסרון¹¹) הקדושה הוא דבר המופרך.

וענין זה מודגש ביותר אצל רב נחמן:

ובהקדמה – שיש חילוקי דעות מי הוא סתם רב נחמן¹², ורש"י אזיל לשיטתי' שסתם רב נחמן הוא
 רב נחמן בר יצחק¹³, ומה גם שבסוגיא זו יש גירסאות שבהם נתפרש בגמרא רב נחמן בר יצחק¹⁴.
 ומצינו בגמרא¹⁵ ש"אימי' דר"נ בר יצחק אמרי לה כלדאי (חוזים בכוכבים)¹⁶ בריך גנבא הוה, לא
 שבקתי' גלויי רישי', אמרה לי' כסי רישיך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא .. יומא חד .. נפל גלימא
 מעילוי' רישי' וכו'".
 ומזה מובן שמצד טבעו הי' רב נחמן שייך לענינים בלתי-רצויים (ומי יודע לאיזה מעמד ומצב הי'
 יכול להגיע), והיראת שמים ("אימתא דשמיא") שלו היתה מצד ההשפעה של כיסוי הראש – בחי' המקיף¹⁷
 – מצד הרגש המקיף דקדושה בלבד.

ו. ומזה מובן גם בנוגע לדברי רב יוסף, "לא תיתני ענווה דאיכא אנא" – "שאני ענוותן":

בענווה וביטול ישנם בכללות שתי דרגות: (א) ביטול במציאות – כמשל חכם קטן שעומד לפני חכם
 גדול ביותר, שמתבטל ממציאותו לגמרי ("ער פארלירט זיך און הערט זיך אינגאנצן ניט אָן"), (ב) ביטול
 היש – שמציאותו נרגשת (ואינו מתבטל ממציאותו), אלא, כיון שאינו רואה בעצמו מעלה יתירה להיות
 מזה בישות (בידעו שמישהו אחר במקומו הי' מגיע לדרגה נעלית יותר, וכיו"ב), ה"ה ענוותן.
 ובעומק יותר – בשרש הענינים למעלה¹⁸, בספירת הכתר:

איתא בתקו"ז¹⁹ "כתר עליון אע"ג דאיהו אור צח אור מצוחצח אונס הוא קדם עילת העילות", כי,
 "הכתר הוא למעלה מכל הע"ס לכך הוא משיג יותר הביטול איך שאין ערוך אל המאציל א"ס ב"ה לכך
 הוא אונס .. שהוא בכחי' ביטול ואין בו הגבהה נגד .. אור א"ס ב"ה שלמעלה מהכתר"²⁰.

והנה, בדרושי חסידות שמביאים מאמר זה מצינו לפעמים הלשון "אונס אונס" (ב"פ)²¹. ויש לומר,
 שרומז לב' אופני ביטול ("אונס אונס") בהתאם לב' האופנים בספירת הכתר: (א) ספירת הכתר כפי
 שהיא במקומה – ביטולה הוא באופן של העדר תפיסת מקום לגמרי, ביטול במציאות, (ב) וספירת הכתר
 כפי שהיא לאחרי ירידתה ממלכות דאצילות להיות כתר לבי"ע – שביטולה אינו באופן של העדר תפיסת
 מקום [ואדרבה: כשמלכות דאצילות יורדת ונעשית כתר לבי"ע ה"ה מקור לנבראים, ובודאי אינה בביטול
 של העדר תפיסת מקום], אלא, כיון שיודעת מעמדה ומצבה שהיא בירידה משרשה ומקורה, אינה בישות,
 ביטול היש בלבד.

ומהחילוקים שביניהם – שהביטול דהעדר תפיסת מקום, ביטול במציאות, נעשה עי"ז ש"משיג יותר
 הביטול איך שאין ערוך כו'", השגה והרגש פנימי; אבל כאשר אין זה בהשגה והרגש פנימי, כי אם בבחי'
 מקיף בלבד – אזי הביטול אינו באופן של העדר תפיסת מקום, אלא שאינו בישות, ביטול היש בלבד.

(10) ראה בארוכה דרך חיים בהקדמה.

(11) לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ.

(12) ראה לקו"ש ח"ג שם ע' 31 הערה 15. וש"נ.

(13) מגילה כח, ב (ד"ה ר"נ). גיטין לא, ב (ד"ה אנא).

(14) גירסת העץ יוסף בעין יעקב.

(15) שבת קנו, ב.

(16) פרש"י שם.

(17) ראה סה"מ תרפ"ג ע' קמ.

(18) בהבא לקמן – ראה לקו"ת מטות שם. בלק סט, א. נציבים

מח, רע"א.

(19) ת"ע קרוב לסופו (קלה, ב).

(20) לקו"ת בלק שם.

(21) ראה לקו"ת חקת נט, ג. אוה"ת שמות ע' צ. המשך מים

רבים תרל"ו פקל"ו. המשך תרס"ו ע' תפ. ועוד.

- 1 ובנוגע לעניינינו – מדת הענווה של רב יוסף:
- 2 להפירוש שרב יוסף מדבר אודות הענווה של אנשי דורו שמינהו לנשיא עליהם אף שלדעתו אינו
3 ראוי לכך – גדלה ביותר ענוותנותו של רב יוסף – שאינו מרגיש את עצמו למציאות כלל, העדר תפיסת
4 מקום, שלכן, המינוי שלו לנשיא נתפס אצלו כענווה של אנשי דורו; משא"כ לפירוש רש"י, "שאני
5 ענוותן" – ה"ז דרגא פחותה בענווה – שנרגשת מציאותו (ולא באופן של העדר תפיסת מקום), אלא
6 שאינו מחזיק טובה לעצמו כו'.
- 7 וכאמור, הכרחו של רש"י לפרש שרב יוסף מדבר אודות דרגא פחותה בענווה ("שאני ענוותן"), הוא,
8 מזה שגם רב נחמן מדבר אודות דרגא פחותה ביראת חטא. וזוהי הנקודה המשותפת במאמריהם של רב
9 יוסף ורב נחמן להתנא "לא תיתני כו' דאיכא אנא" – שבנוגע לדרגא פחותה בענווה ויראת חטא, שמצד
10 בחי' המקיף, אין לשנות "משמת רבי בטל כו'", כי, הדרגא הפחותה נשארת גם לאחרי מיתת רבי, כיון
11 שנשארת ההשפעה של רבי מבחי' המקיף (כנ"ל ס"ד).
- 12 *
- 13 ז. ויש להוסיף ולקשר תוכן סיום המסכת עם ימי הספירה [כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר²² שבימי
14 הספירה, מ"ט יום, נוהגים ללמוד מסכת סוטה, שיש בה מ"ט דפים, דף ליום דף ליום] – הימים שבין
15 פסח לעצרת – ימי ההכנה למתן-תורה:
- 16 וענין זה נוגע ושייך להכנה למתן-תורה:
- 17 ידוע²³ שהחילוק בין קודם מ"ת ולאחר מ"ת הוא באי-ערוך לגמרי, שכן, אף שגם קודם מ"ת קיימו
18 את התורה²⁴, ה"ז בגדר דאינו מצווה ועושה, ואינו בערך לגבי קיום המצוות לאחר מ"ת בתור מצווה
19 ועושה²⁵.
- 20 [ועד"ז בנוגע לזמן מ"ת בכל שנה ושנה – שנעשה גילוי אור חדש ("אור חדש עליון יותר שלא הי'
21 מאיר עדיין מימי עולם"²⁶) בכללות הענין דמ"ת, ולגבי החידוש במ"ת בשנה זו, נחשב המעמד ומצב
22 שלפנ"ז כמו לפני מ"ת, ע"ד אינו מצווה ועושה].
- 23 ולכאורה אינו מובן: קודם מ"ת (ועד"ז קודם זמן מ"ת בכל שנה) – כיצד נעשים "כלים" לקבל את
24 התורה?
- 25 והמענה לזה – למדים מדברי רב יוסף ורב נחמן בסיום המסכת, שיש חשיבות ומעלה גם בדרגות
26 פחותות של ענווה ויראת חטא, שאינן חודרות בפנימיות אלא באופן מקיף בלבד, כמו יראת חטא דרב
27 נחמן, שלא היתה מצד עבודתו בכח עצמו, אלא מצד פעולת אמו לכסות ראשו. ובפרט בנוגע לרב יוסף
28 שכיון שהי' סומא, ויש דעה שסומא פטור מן המצוות, ה"ה בגדר דאינו מצווה ועושה²⁷ (כמו קודם
29 מ"ת).
- 30 ומזה מובן, שגם המעמד ומצב שלפני מ"ת מספיק לקבלת התורה בפנימיות – לא כמו לפני מ"ת,
31 שלא היו כלים לזה, ולכן "על כל דיבור פרוחה נשמתן"²⁸, אלא באופן שמקבלים את התורה בפנימיות
32 ומבינים אותה בשכל אנושי.

(26) לשון התניא באגה"ק סי"ד (בנוגע לר"ה).

(27) ב"ק פז, א. וראה לקו"ש חט"ז ס"ע 219 ואילך. וש"נ.

(28) שבת פח, ב. תניא רפ"ד וספ"ו.

(22) "היום יום" ז' אייר.

(23) ראה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך.

(24) ראה קידושין פב, א (במשנה). וש"נ.

(25) שם לא, סע"א. וש"נ.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

1 ועד"ז בנוגע לפנימיות התורה – שבשעת מ"ת היתה פנימיות התורה בהעלם, ולאח"ז נתגלתה בתורת
 2 החסידות הכללית ע"י הבעש"ט ותלמידיו – באופן מקיף, אותיות בלבד, עד להגילוי דתורת חסידות
 3 חב"ד, ע"י רבינו הזקן וממלאי מקומו, שהלבישו פנימיות התורה בהבנה והשגה בשכל אנושי, כך, שכל
 4 בני, מקטן ועד גדול ("קליינע קינדער און אַלטע אידן"), לומדים חסידות ומבינים חסידות, ועי"ז²⁹
 5 ממשיכים ופועלים ביאת המשיח ("משלעפט אַראָפּ משיחין") למטה מעשרה טפחים.
 6

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

1 א. כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה. ואח"כ צוה לנגן¹ ואמר מאמר ד"ה בשעה שהקדימו.

* * *

2 ב. בחג השבועות מציינו חידוש לגבי כל שאר הימים טובים – שכל היו"ט יש להם זמן קבוע בחודש
 3 (חג הפסח – בט"ו ניסן, חג הסוכות – בט"ו תשרי), ואילו הקביעות דחג השבועות היא "פעמים חמשה
 4 פעמים ששה פעמים שבעה"².

5 וטעם הדבר – לפי ש"ביום חמשים לספירת העומר הוא חג השבועות .. שנאמר³ (וספרתם לכם
 6 ממחרת השבת גו' שבע שבתות תמימות תהיינה גו') תספרו חמשים יום והקרבתם וגו' .. הכתוב לא
 7 תלה חג הזה .. בכמה ימים לחודש, רק בחמשים לעומר"⁴.

8 ובנוגע להיחס של יום החמישים לספירת העומר (חג השבועות) למ"ט ימים הקודמים – שתי קצוות:
 9 מחד גיסא – חלוק יום החמישים מכל מ"ט הימים שלפניו, שכל מ"ט הימים צריכים לסופרם, היינו,
 10 שההמשכה נפעלת ע"י עבודת האדם ("וספרתם לכם"), משא"כ יום החמישים שאין סופרים אותו, מורה
 11 על מדריגה נעלית שאינה יכולה לבוא ע"י עבודת האדם באופן דאתערותא דלתתא, כי אם בדרך מלמעלה
 12 למטה דוקא.

13 ולאידך גיסא – גם ההמשכה דיום החמישים שבאה מלמעלה, באה לאחרי עבודת האדם בספירת
 14 מ"ט ימים שלפנ"ז⁵, ובזה גופא – באופן ד"שבע שבתות תמימות תהיינה", שגם זה (ענין התמימות)
 15 צריך לבוא ע"י עבודה דוקא,

16 – כידוע⁶ הסיפור אודות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שפעם בליל א' דחג השבועות, אמר חסידות
 17 קודם תפלת מעריב, ואמירת החסידות נמשכה לתוך הלילה ("טיפ אין דער נאַכט"), וכשאר אדמו"ר⁷
 18 "היינט האָבן מיר תמימות⁸ בדרך ממילא", השיב הרבי נ"ע: "תמימות בדרך ממילא איז קיין תמימות
 19 – ניט"
 20

(29) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).
 (1) בעת הניגון שלפני המאמר בכה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאד (המור"2).
 (2) ר"ה ו, ב.
 (3) אמר כג, טו"ז.
 (4) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תצד.
 (5) ראה לקו"ת במדבר יב, א ואילך. שה"ש לה, ג. ובכ"מ.
 (6) שיחת ליל א' דחה"ש תש"ב (לפני עשר שנים) ס"א (סה"ש תש"ב ע' 119).
 (7) הרה"ג הרה"ח וכו' ר' ברוך שניאור ז"ל שניאורסאהן – זקנו של כ"ק אדמו"ר שליט"א – ראה ראשי פרקים מתולדותיו בריש ספר "רשימות הרב"ש" (קה"ת, תשס"א) – המור"2.
 (8) ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

- 1 ורק לאחר העבודה דמ"ט ימי הספירה, ובאופן ד"תמימות" – באה ההמשכה בחג השבועות בדרך
2 מלמעלה למטה.
- 3 ג. והביאור בזה:
- 4 ידוע⁵ שמ"ט ימי הספירה הם כנגד מ"ט שערי בינה, ויום החמישים (חג השבועות) הוא כנגד שער
5 הנו"ן.
- 6 וזוהי מעלת יום החמישים לגבי כל מ"ט ימי הספירה – שמ"ט ימי הספירה שכנגד מ"ט שערי בינה
7 (שנבראו בעולם?) שייכים לעולמות, משא"כ יום החמישים שכנגד שער הנו"ן הוא למעלה מעולמות¹⁰,
8 וכמבואר לעיל (בהמאמר¹¹) שהוא ע"ד כתר הג' שהקב"ה "נותן בראשו"¹².
- 9 וזהו גם הטעם שחג השבועות חלוק מחג הפסח וחג הסוכות שהם שבעה ימים, משא"כ חג השבועות
10 אינו אלא יום אחד בלבד (ובחור"ל – ב' ימים)¹³:
- 11 כוונתם ותכליתם של הרגלים שעניניהם יומשכו בכל ימי השנה כולה¹⁴. ולכן נקבעו חג הפסח וחג
12 הסוכות לשבעה ימים, הכוללים את כל שבעת ימי השבוע, שעני"ן דוקא יהיו שייכים לכל ימי השבוע
13 שבכל השנה, היינו, שכל ימי ראשון בשבוע שבמשך כל השנה מקבלים מיום ראשון בשבוע שבחג הפסח
14 ובחג הסוכות, כל ימי שני בשבוע (שבמשך כל השנה) – מיום שני בשבוע שבחג הפסח ובחג הסוכות,
15 וכן הלאה.
- 16 משא"כ חג השבועות אינו אלא יום אחד – דכיון שענינו הוא המשכת שער הנו"ן, כתר הג' שהקב"ה
17 "נותן בראשו", ה"ה למעלה מהגבלת הזמן, ולכן, גם בהיותו יום א' (או ב' ימים), נמשך הוא בכל ימי
18 השנה כולה.
- 19 ומטעם זה אין סופרים את יום החמישים (דלא כמו המ"ט יום דספירת העומר) – כי, המשכת שער
20 הנו"ן, כתר הג' שנטל לעצמו, שלמעלה מהגבלת הזמן ולמעלה מעולמות, היא ממקום נעלה ביותר שאין
21 אתעדל"ת מגעת שם, ונמשכת רק בדרך מלמעלה למטה דוקא.
- 22 ד. אמנם, גם ההמשכה דיום החמישים שהיא בדרך מלמעלה למטה, באה לאחר העבודה דספירת
23 המ"ט יום דוקא:
- 24 ובהקדמה – שגם יום החמישים, עם היותו בעצם למעלה מהגבלת הזמן (יום אחד), ה"ה נמשך
25 ומתגלה בזמן (לכל לראש – בהזמן דחג השבועות גופא, ולאח"ז בכל ימי השנה כולה), אלא שגם כפי
26 שנמשך למטה בזמן, ה"ה ענין שלמעלה מהזמן, היינו, כפי שלמעלה מהזמן נמצא בזמן.
- 27 ומהדוגמאות לזה: (א) רגע הראשון של הבריאה – שמחד גיסא אינו למעלה מן הזמן, אבל לאידך
28 גיסא גם אינו זמן, כי, גדר הזמן הוא עבר הוה ועתיד, ואילו ברגע הראשון של הבריאה לא שייך ענין
29 של עבר¹⁵. (ב) קרן זוית (הנקודה המחברת ב' כתלים וכיו"ב) – שמחד גיסא אינו למעלה מן המקום,
30 אבל לאידך גיסא גם אינו מקום, שהרי הקרן זוית עצמו אינו תופס מקום¹⁶.
- 31 ועד"ז בנוגע לכתר הג' שנטל לעצמו:
- 32 נתבאר לעיל (בהמאמר¹⁷) שגם כתר הג' שנטל לעצמו – ניתן לנשמות ישראל, כיון שכל הענינים
33 כולם (גם היותר נעלים) הם בשביל נשמות ישראל,

התעב. שבועות ע' ריא. ועוד.

(14) ראה לקו"ת ברכה צח, ב. אג"ק ח"ח ע' שכה.

(15) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 333 הערה 79.

(16) ראה "רשימות" חוברת ז ע' 75, ובהנסמן שם.

(17) פ"ח (תורת מנחם שם ע' 237).

(9) ר"ה כא, ב. וש"נ.

(10) ראה פתיחת הרמב"ן לפירושו עה"ת. ועוד.

(11) פ"ב ואילך (תורת מנחם – התועדויות ח"ה ע' 228

ואילך).

(12) ויק"ר פכ"ד, ח.

(13) ראה גם תו"א הוספות יתרו קט, סע"ד. אוה"ת יתרו ע'

1 אלא שענין זה שייך (לא להמציאות דנש"י, אלא) להביטול דנש"י שבטלים אל העצמות, שזהו
2 הפירוש שניתן לנש"י גם כתר הג' מה שנטל לעצמו, היינו, שענין זה ניתן לנש"י כפי שהם נמצאים
3 ב"עצמו", היינו, כפי שבטלים להעצמות.

4 ובהתאם לכך יש גם צורך בהקדמת עבודת הנשמות (לא מצד מציאותן, אלא) מצד הביטול שלהם
5 – שזהו"ע דהקדמת נעשה לנשמע, כמבואר לעיל (בהמאמר¹⁷) שב' הכתרים שנתן בראש בניו הם כנגד
6 נעשה ונשמע, וכתר הג' שנטל לעצמו הוא כנגד הקדמת נעשה לנשמע, היינו, שהקדמת נעשה לנשמע
7 שענינה הוא הביטול לבעל הרצון, תוכנה ומשמעותה, שנש"י נמצאים ב"עצמו", ובדרגא זו ניתן להם
8 הכתר שנטל לעצמו.

9 ויומתק יותר – שההקדמה דנעשה לנשמע (לא האמירה בפועל, אלא ההכנה להאמירה, ההחלטה
10 להקדים נעשה לנשמע) אין בה שהיית זמן (דלא כאמירת נעשה או נשמע, ב' תיבות שבכל א' מהם יש
11 ד' אותיות, שאמירתן מוגבלת בזמן), שזהו בהתאם לכך שכתר הג' שנטל לעצמו הוא למעלה מהגבלת
12 הזמן כו'.

13 וזהו הטעם שגם ההמשכה דחג השבועות שהיא ממקום שאין אתערותא דלתתא מגעת שם, באה
14 למטה לאחרי וע"י הקדמת העבודה דוקא,

15 אלא, שענין זה אינו אלא מצד רצונו ית' – בלשון הידוע¹⁸: "רצון הטהור והחפץ הקדוש" –
16 שהמשכת כל הענינים יהיו ע"י עבודה דוקא (כמבואר לעיל (בהמאמר¹⁹) בארוכה),

17 ובזה גופא – לא כמו כל ההמשכות דסדר השתלשלות, שהם מבחי' ששייכת לעולמות, היינו, שיש
18 לנבראים תפיסת מקום שם, ועבודת המטה מגעת שם, אלא מבחי' שבה אין שום תפיסת מקום לנבראים
19 ועבודתם (שהרי זה כתר הג' שנטל לעצמו), כי אם, מפני שעלה ברצונו ית' – ב"רצון הטהור והחפץ
20 הקדוש", היינו, לא רק רצון סתם, אלא רצון הטהור, ולא רק חפץ סתם אלא חפץ הקדוש – שכתר הג'
21 שנטל לעצמו יומשך לנש"י למטה ע"י עבודה.

22 ה. ועפ"ז יש לבאר הטעם שהמשכה דחג השבועות באה על ידי הקדמת העבודה דספירת העומר,
23 שענינה בירור נפש הבהמית דוקא²⁰:

24 כיון שהמשכה דחג השבועות היא כתר הג' שנטל לעצמו, שבעצם ה"ז למעלה מגדר המשכה,
25 והמשכתו למטה אינה אלא מצד "רצון הטהור והחפץ הקדוש" דוקא – ה"ז צ"ל בהתאם להרצון דוקא.

26 וכיון שעיקר הכוונה והרצון בעבודת האדם הוא (לא על העבודה דנפש האלקית מצד עצמה, אלא)
27 על בירור נפש הבהמית דוקא, שעל זה אמרו חז"ל²¹ "לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות",
28 לכן, ההמשכה דחג השבועות (שאינה אלא מצד "רצון הטהור והחפץ הקדוש") היא ע"י בירור נה"ב
29 דוקא, שזוהי העבודה דספה"ע.

30 ו. ויש להוסיף, שכשם שעיקר הכוונה היא לא בעבודת נה"א מצד עצמה, אלא בבירור נה"ב דוקא,
31 כך גם בירור נה"ב עצמה אינו מספיק, אלא צ"ל גם בירור חלקו בעולם.

32 כלומר: נקודת היהדות שתשאר בשלימותה – אין בזה משום חידוש ("דאָס איז קיין קונץ ניט"),
33 שהרי "גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'²². ואפילו בירור נה"ב – עדיין אינו הכוונה והתכלית,
34 כי אם בירור חלקו בעולם.

(21) ב"ר רפמ"ד. וש"נ.

(22) תניא ספכ"ד. וראה בהמאמר פ"ז (תורת מנחם שם ע' 234).

(18) עבוה"ק חלק העבודה פ"ג. הובא בשל"ה לא, ב.

(19) ספ"ז (תורת מנחם שם ריש ע' 237).

(20) ראה לקו"ת אמור לה, ד ואילך. במדבר יו"ד, א ואילך.

ובכ"מ.

1 [ובפרטיות יותר – עיקר הכוונה נשלמת ע"י בירור הנסיונות דוקא, כי, ההעלם שבנסיונות הוא גדול
2 ביותר, ולכן בירורם מגיע ("דערלאַנגט") למעלה ביותר²³. ובפרט בזמננו זה, עקבתא דעקבתא דמשיחא,
3 שהחושך כפול ומכופל, ובמילא, גם העבודה שבתקופה זו נעלית יותר²⁴, ע"ד הידוע²⁵ במעלת העקב
4 שבו דוקא ישנו כח המס"נ].

5 ויש להוסיף יתירה מזה – דכיון ש"כל ישראל ערבים זה בזה"²⁶, הרי, גם החלק בעולם שצריך
6 להתברר ע"י הזולת, נוגע אליו, ונמצא, שבירור כל העולם – שכל א' מהם שייך לא' מבני-ישראל שצריך
7 לבררו – נוגע אליו.

8 ולאידך גיסא, כיון ש"כל ישראל ערבים זה בזה", הרי, כל הענינים שלו נוגעים (לא רק לו, אלא) גם
9 לכל בני-ישראל.

10 ועוד זאת – שכל הענינים שלו נוגעים לא רק בעוה"ז, אלא גם למעלה, עד להעולמות ומדריגות הכי
11 עליונות, ועד לשרש הנשמות – בעצמותו ית'.

12 ונמצא, שכל הענינים שלו נוגעים לכללות העולמות, וכל הענינים שבעולם נוגעים לו.

13 * * *

14 ז. איתא במדרש²⁷: "בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה אמר להם (הקב"ה) .. הביאו לי ערבים
15 טובים שתשמרוה ואתננה לכם". בני-ישראל הציעו כמה "ערבים", אבל הקב"ה לא הסכים עליהם, עד
16 שאמרו ישראל: "בנינו יהיו ערבים שלנו", ו"מיד קבלן הקב"ה ונתן את התורה לישראל".

17 (ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א):

18 מכיון שמתן תורה הי' בשביל הילדים – כדאי ונכון שיאמרו "לחיים".

19 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שהילדים שעדיין לא הגיעו לגיל חמש שנים²⁸ יאמרו "לחיים".

20 לאחרי שהילדים אמרו "לחיים" – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

21 ח. בא' השנים הי' בליובאוויטש מחסור באתרוגים מהודרים. כ"ק מו"ח אדמו"ר – שהי' אז נער
22 קודם בר מצוה – הזדרז (בהיותו נער זריז) ורץ מיד אל סוחר האתרוגים, וקנה אצלו שני האתרוגים הכי
23 מהודרים, א' בשביל אביו, והב' בשביל עצמו.

24 כאשר דודו הרז"א ביקש ממנו שיתן לו האתרוג שלו, באמרו, שבהיותו עדיין קודם בר מצוה, הרי
25 אינו מחוייב במצוות אלא מדרבנן, מצד חינוך – לא הסכים כ"ק מו"ח אדמו"ר ליתן לו אתרוגו.

26 הרז"א המשיך לטעון ולהסביר אל הרבי ("ער הָאָט זיך גערייצט מיט'ן רבי'ן"), שתורת החסידות
27 תובעת מסירת-נפש בשביל יהודי אחר! ... ומה גם – טען הרז"א – כשהמס"נ אינה אלא וויתור על אתרוג
28 משלו, בה בשעה שקיום המצוה אצלו, קודם בר מצוה, אינו אלא מצד חינוך. וכאשר הרז"א לא הרפה
29 להפציר בו, נענה הרבי ואמר: יתכן שהייתי מסכים ליתן לך האתרוג, אבל כיון שקטן אני, כיצד יכול
30 אני להקנות לך את האתרוג?! ...!

31 ט. יש מאמר מכ"ק אדמו"ר הצמח-צדק שבו מבאר השינוי שיהי' לעתיד לבוא בהגיל דקטנות
32 וגדלות. וז"ל המאמר²⁹:

(23) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ע' קנ.

(24) חסר כמה תיבות (המו"2).

(25) ראה תורת מנחם סה"מ אדר ע' עז, ובהנסמן שם בהערה

47. החינוך (ראה לקו"ש חט"ו ס"ע 130 ואילך, ובהנסמן שם).

(26) שבועות לט, סע"א. וש"נ.

(27) שהש"ר פ"א, ד (א). תנחומא ויגש ב. – וראה בארוכה

לקמן ס"כ ואילך.

(28) בזכרון אחרים: ובמילא נמצאים עדיין קודם התחלת

החינוך (ראה לקו"ש חט"ו ס"ע 130 ואילך, ובהנסמן שם).

(29) אוה"ת ויקרא (כרך א) בהוספות ע' שיב.

1 "מ"ש בישעי" סי' 30 כי הנער בן מאה שנה ימות . . פרש"י בן מאה שנה ימות, יהא בן עונשין
2 להתחייב מיתה בעבירה שיש בה מיתה, כך מפורש בבראשית רבה"31.

3 וממשיך בהמאמר: "גם משמע שם שקודם מ"ת או עכ"פ קודם המבול לא היו בר עונשים קודם מאה
4 שנה, ואפ"ל הטעם דכיון שנתמעטו השנים, תחלה למאה ועשרים שנה . . ואח"כ לשבעים שנה . . ע"כ
5 אז נעשו בר עונשין מ"ג שנה ויום אחד, אבל קודם המבול שהי' אריכות ימים . . אלף שנה, ע"כ לא
6 נעשו בר עונשין קודם מאה שנה".

7 ועפ"ז מבאר בהמאמר מה ש"לע"ל . . לא יהי' בר עונשין פחות ממאה שנה – כי אז יהי' ימי עמי
8 כימי העץ³², וא"כ מאה שנה הם רק התחלה, פחות מערך י"ג לגבי ע' שנה ואפילו לגבי מאה שנה, ועד
9 בן מאה שנה נק' קטן שאינו בר עונשין".

10 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

11 כיון שעכשיו הוא כבר הזמן של ביאת המשיח, וכל היהודים הנמצאים כאן לומדים חסידות, שייכים
12 אל הרבי, וחושבים אודות משיח – במילא אפשר כבר עתה לחשוב החשבון של חמש שנים לפי החשבון
13 של לעתיד לבוא.

14 ובהתאם לכך – שיאמרו כולם "לחיים"!

15 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ג' התנועות (של הבעש"ט, הרב המגיד ואדמו"ר הזקן).

16 אח"כ צוה שתלמידי הישיבה שעומדים לקבל "סמיכה" להוראה בימים אלו – יאמרו "לחיים",
17 והוסיף, שגם התלמידים שעומדים לקבל סמיכה עד י"ט כסלו הבע"ל (ראש השנה לחסידות) יאמרו
18 "לחיים". וכן צוה שגם כל אלה שכבר קיבלו סמיכה במשך השנה יאמרו "לחיים".

19 אח"כ צוה שהתלמידים הנוכחים כאן הלומדים בישיבות אחרות יאמרו "לחיים".

20 * * *

21 י. בנוגע לקיום המצוות – מצינו ג' שבועות:

22 (א) "מושבע ועומד מהר סיני"³³. (ב) הולד במעי אמו "משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע"³⁴.
23 (ג) "נשבעין לקיים את המצוה"³³.

24 וג' שבועות אלה חלוקות זו מזו:

25 החילוק בין ב' שבועות הראשונות לשבועה הג' – מובן בפשטות – שב' שבועות הראשונות ('מושבע
26 ועומד כו'" ו"משביעין אותו כו'") באות מלמעלה, ואינן תלויות בבחירתו של האדם, ואילו שבועה הג'
27 ("נשבעין לקיים כו'") תלויה בבחירת האדם.

28 ונוסף לכך, ישנו גם חילוק בין השבועה ד"מושבע ועומד כו'" להשבועה ד"משביעין אותו כו'" –
29 בב' ענינים, כדלקמן³⁵.

30 יא. חילוק הא':

31 השבועה ד"מושבע ועומד מהר סיני" אינה אלא לגבי ענינים חמורים המפורשים בתורה דוקא, ולא
32 לגבי ענינים של הידור מצוה וכיו"ב, שלכן, "אם נשבע שלא יאכל נבלה וטרפה וכיוצא בהן . . אין כאן

33 נדרים ת, רע"א.

34 נדה ל, סע"ב.

35 ראה גם חדא"ג מהרש"א נדרים ונדה שם.

30 פסוק כ.

31 "והוא במד"ר שם פ' בראשית פכ"ו (פיסקא ב) דכ"ט

ע"א" (אוה"ת שם).

32 ישעי' שם, כב.

- 1 חיוב שבועה כלל³⁶, לפי ש"מושבע ועומד מהר סיני", ו"אין שבועה חלה על שבועה"³³ (אלא שמותר
 2 לו להשבע לקיים את המצוה, "לזרוזי נפשי"³³), משא"כ בנוגע לענינים שאינו חייב בהם מן התורה,
 3 הידור מצוה כו' – חלה שבועתו, כיון שעל זה אינו מושבע ועומד מהר סיני.
- 4 – יש דיעה בתוספות³⁷ לענין חצי שיעור, ש"אפילו לרבי יוחנן דאמר³⁸ חצי שיעור אסור מן התורה
 5 . . כיון דליכא ("אפילו עשה") אלא איסורא בעלמא לא חשיב לי' מושבע ועומד", ובמילא חלה השבועה.
 6 ואפילו לפי הדיעה השני' בתוספות שם שגם בחצי שיעור חשיב לי' מושבע ועומד – הרי זה משום
 7 שחצי שיעור אסור מן התורה, אבל להדיעה³⁸ שהאיסור דחצי שיעור אינו אלא מדרבנן (בדבר ש"אפילו
 8 איסור בעלמא ליכא מדאורייתא אלא מדרבנן"), ודאי לא חשיב מושבע ועומד, ו"כיון דאית לי' היתר
 9 מן התורה . . חיילא שבועה ומיחייב עלה"³⁹.
- 10 וגם לפי הדיעות דס"ל⁴⁰ שאפילו באיסור דרבנן לא חלה השבועה, דחשיב מושבע ועומד – אין זה
 11 אלא "משום לאו דלא⁴¹ תסור"⁴² (או העשה ד"שאל אביך"⁴³), היינו, שבכל דרבנן יש גם דאורייתא,
 12 ומשום זה חשיב מושבע ועומד, אבל מצד האיסור דרבנן כשלעצמו – לכו"ע לא חשיב מושבע ועומד,
 13 וחלה שבועה.
- 14 ועכ"פ, בנוגע לענינים של הידור מצוה וענינים שבדקות כו' – ודאי חלה שבועת האדם, כיון שעל
 15 ענינים אלה אינו מושבע ועומד מהר סיני.
- 16 משא"כ השבועה ד"משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע", כוללת גם הידורי מצוה וכיו"ב – לא
 17 מיבעי השבועה "תהי צדיק", שבודאי נכללו בה גם ענינים שבדקות, וגם דקות דדקות כו', אלא גם חלק
 18 השבועה ד"אל תהי רשע" (עכ"פ) היא גם על כל ענינים הנ"ל, שהרי הכוונה ב"אל תהי רשע", היא⁴⁴,
 19 שהאדם יהי' "בינוני", וכל החילוק בין צדיק ("תהי צדיק") לבינוני ("אל תהי רשע") אינו אלא ביחס
 20 לאהבת ה' (ויראתו) והפכו בנוגע להמיאוס ברע⁴⁵, אבל בנוגע לענינים של פועל, במחשבה דיבור ומעשה
 21 – שוים הם.
- 22 יב. וחילוק הב' – שהשבועה ד"מושבע ועומד מהר סיני" היא בהתגלות ובתוקף, משא"כ השבועה
 23 ד"משביעין אותו תהי צדיק כו'" אינה בהתגלות ובתוקף:
- 24 השבועה שמשביעין במעי אמו "תהי צדיק וכו'" – אף שחלה גם על ענינים של הידור מצוה וכיו"ב,
 25 הרי לכל הדעות חלה עליהם שבועת האדם, ולא אמרינן שכיון שמושבע ועומד ממעי אמו, אין שבועה
 26 חלה על שבועה, ודלא כהשבועה שמושבע ועומד מהר סיני, שבזה אמרינן שאין שבועה חלה על שבועה.
 27 ועכ"ל, שהשבועה שמושבע ועומד מהר סיני, היא בתוקף ובהתגלות, ולכן לא חלה עלי' שבועה
 28 נוספת, משא"כ השבועה שמשביעין אותו במעי אמו, אינה בתוקף ובהתגלות, ולכן חלה עלי' שבועה
 29 נוספת.
- 30 ונמצא, שהשבועה תהי צדיק כו' לגבי השבועה שמושבע ועומד מהר סיני – יש בה חומרא וגם
 31 קולא: החומרא – שחלה על כל הענינים, גם על הידור מצוה וכיו"ב, והקולא – שאינה בתוקף ובהתגלות.
 32 יג. וביאור טעם החילוק בין ב' השבועות הנ"ל:

(שם). גינת ורדים כלל ע. פמ"ג פתיחה לאו"ח הנהגות השואל
 ח"ג (אות כז).

(41) פ' שופטים יז, יא.

(42) פרש"י יומא שם (ד"ה ואלבא).

(43) האזינו לב, ז. וראה שבת כג, א.

(44) תניא פי"ד (כ, א).

(45) ראה שם פ"י.

(36) רמב"ם הל' שבועות פ"ה ה"א (ממשנה שבועות כב, ב
 וגמרא שם כג, ב).

(37) שבועות שם (ד"ה אהתירא – כב, ב. וכן בתוד"ה דמוקי
 – כג, ב). וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך חצי שיעור ע' תרמט.
 וש"נ.

(38) יומא עג, סע"ב. וש"נ.

(39) פרש"י יומא שם (עד, רע"א – ד"ה וכו').

(40) ש"ך יו"ד סרל"ט סק"כ (וראה בהגהות אמרי ברוך ליו"ד

מבואר בחסידות⁴⁶ (בפירוש "משביעין אותו תהי צדיק כו") ש"שבועה" היא (גם) מלשון שובע,¹ היינו, שנותנים לה כחות נעלים באופן של שובע, ותוכנו של שובע זה – שנרגש אצל הנשמה שרשה האמיתי, כפי שנש"י מושרשות בעצמותו ית', כמדובר לעיל (בהמאמר⁴⁷) שהנשמות מושרשות בבעל הרצון.

וזהו הטעם שבשבועה זו ישנם ב' הקצוות – חומרא וקולא – הנ"ל:⁵
כיון שתוכנה של שבועה זו הוא המשכת וגילוי שרש הנשמות בבחי' בעל הרצון – כוללת היא כל עניני תומ"צ, גם הידור מצוה וכיו"ב, משום שכל ענינים אלה "נוגעים" אצל בעל הרצון;

אבל, מהאי טעמא גופא שבבועה זו היא המשכת וגילוי שרש הנשמות בעצמותו ית' – אין השבועה בהתגלות, כיון שזהו ענין עצמי שלמעלה מהמשכה והתגלות. ורק עי"ז ש"נשבעין לקיים את המצוה", מתגלית שבועה זו, היינו, שאין זו שבועה חדשה, כי אם, גילוי השבועה שמשיעין אותו במעי אמו.

משא"כ השבועה שמושבע ועומד בהר סיני – שרשה מדרגא נמוכה יותר⁴⁸ ששם לא נוגעים ענינים קלים, הידור מצוה וכיו"ב, כי אם ענינים חמורים דוקא; ומטעם זה גופא שבועה זו היא בהתגלות, כיון שנמשכת מדרגא שבאה בהמשכה והתגלות.

יד. אבל עדיין צריך ביאור:
כיון שבשעת מ"ת היתה הגירות של בני-ישראל⁴⁹, ו"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"⁵⁰, הרי, השבועה ד"מושבע ועומד מהר סיני", שאז נעשה "כקטן שנולד", צריכה להיות ע"ד ובדוגמת השבועה שמשיעין את הולד במעי אמו "תהי צדיק כו"?

ונקודת הביאור בזה – ע"פ הידוע שהשבועה בהר סיני היתה בהכרח, כמאמר חז"ל⁵¹: "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית כו"⁵².

* * *

טו. בנוגע ליציאת מצרים נאמר⁵³: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", היינו, שכאשר מדברים אודות יצי"מ, מדגישים מיד שהכוונה בזה היא "תעבדון את האלקים על ההר הזה", "שתקבלו התורה"⁵⁴, היינו, שהשלימות של יצי"מ נעשית ע"י מתן תורה.

וטעם הדבר – לפי שיציאת מצרים היתה בדרך בריחה, כמ"ש⁵⁵ "כי ברח העם", "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו .. כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה"⁵⁶, ונמצא, שבעת היציאה ממצרים גופא לקחו עמהם "א' שטיקל מצרים". ולכן רק במתן תורה, כש"פסקה זוהמתן"⁵⁷, נעשה שלימות הענין דיצי"מ.

טז. ויש לבאר הלימוד וההוראה בנוגע אלינו:
ובהקדם מ"ש הרמב"ן⁵⁸ ש"כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו". וכפי שרואים במוחש, שבמוסדות דתיים קיים מיצר ("מצרים") גדול יותר, ובזה גופא, הנה בהשיבות המתנהלות תחת נשיאותו וברוחו של הרבי – ש"מקודש" ביותר – המיצר ("מצרים") גדול עוד יותר.

וכן הוא הדבר ביחס לכמה ענינים:

(46) ראה קיצורים והערות לתניא ס"ע נו ואילך. ועוד.
(47) פ"ז (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 235 ואילך).
(48) בהנחה חסר פירוט הדרגא (המו"ר).
(49) ראה יבמות מו, א"ב.
(50) שם כב, א. וש"נ.
(51) שבת פח, א.
(52) חסר המשך הביאור (המו"ר).
(53) שמות ג, יב.
(54) פרש"י עה"פ.
(55) בשלח יד, ה.
(56) תניא פל"א (מ, ב).
(57) שבת קמו, רע"א. וש"נ.
(58) באגרת לבנו – נדפסה ב"כתבי רמב"ן" (הוצאת שעועל – ירושלים תשכ"ד) כרך א' ע' שסח.

1 כאשר בחור שלומד בישיבה של הרבי מחפש משרה של רבנות, הנה, העובדה שמתעסק בלימוד תורת
 2 החסידות, בעניני "יחודא עילאה" ו"יחודא תתאה", אינה מהוה – אצל הבעל-יבתיים – מעלה מיוחדת.
 3 גם לאחרי שסיביר להם ביאור חדש ב"יחודא עילאה" – עד שנת תשי"ב הבינו את הענין באופן
 4 שונה, ואילו עכשיו נתגלתה "המצאה" חדשה ("א נייע ערפינדונג") בענין זה – אין זו סיבה עבורם
 5 להוסיף בהשכירות שלו...

6 – לימוד החסידות הוא אמנם דבר הכרחי שנוגע גם ללימוד נגלה דתורה, כיון שלימוד החסידות
 7 מטהר את הראש ממחשבות לא טובות (ענין שנוגע לא רק להפרט אלא גם להכלל⁵⁹), ועי"ז נעשה גם
 8 לימוד הנגלה ללא מחשבות זרות וללא פניות, אבל אעפ"כ, אין הדבר מועיל להשגת משרה טובה יותר,
 9 ביהכ"נ גדול יותר, או עיירה גדולה יותר כו'.

10 וכך הם פני הדברים לגבי נתינת כסף בשביל הישיבה של הרבי:

11 העובדא שבישיבה זו לומדים התלמידים תורת החסידות, וגם העובדא שבאמצעות נתינת כסף
 12 להישיבה יתקברו המנדבים ליהדות⁶⁰ – אינה מהוה סיבה בשבילם להוסיף בתמיכתם הכספית עבור
 13 הישיבה.

14 ואדרבה: מכיון שידועים הם, שכאשר יתקברו במקצת, יתחילו "לבבל להם את הראש" ("מ'וועט
 15 זיי אָנהויבן דרייען אַ קאַפּ") לא רק אודות כסף, אלא גם אודות אמירת שיעור תהלים בכל יום לאחרי
 16 התפלה, לימוד פרק תניא, וכיו"ב,

17 – בישיבות אחרות, כאשר משוחחים עם "גביר", מציעים לו להוסיף במסחר, להרויח יותר, ולתרום
 18 יותר ("מערער האַנדלען, מערער פאַרדינען, און מערער געבן")... אבל אצלנו, הנה לכל לראש דורשים
 19 מה"גביר" שלאחרי התפלה לא יברח מיד אל החנות, אלא, יאמר תחילה את השיעור תהלים, ילמוד תניא
 20 וכיו"ב... דאף שיתכן שע"י הנהגה זו ירויח פחות כסף, ובמילא תגרע תמיכתו לישיבה, אין מתפעלים
 21 מכך ("מ'ווערט ניט נתפעל פון דעם")! –

22 הנה דבר זה מעורר אצלם רצון להתרחק מהישיבה ולהפסיק את תמיכתם בה, כיון שאינם מעוניינים
 23 בכך "שיבלבלו להם את הראש" אודות דברים כאלה...

24 וכתוצאה מכך – נעשה מצב של "מיצר" בישיבה, ובדרך ממילא גם אצל המלמדים בישיבה, שזהו
 25 מעמד ומצב ד"מצרים".

26 יז. ועל זה בא הלימוד וההוראה ממ"ש "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר
 27 הזה" – ששלמות היציאה והגאולה ממעמד ומצב ד"מיצר" (מצרים) נפעלת ע"י הענין דמתן-תורה.

28 – הטעם האמיתי לה"מיצר" (מצרים) הוא איפוא בגלל שחסרה התנועה ד"ואתהלכה ברחבה"⁶¹
 29 בעבודה דקדושה (שכתוצאה מזה נעשה העדר ההרחבה גם בגשמיות), ורק בחיצוניות הדברים, הטעם
 30 הוא כנ"ל.

31 וכיון שכן, אין להתפעל מה"מיצר", אלא להמשיך ולהוסיף מתוך קבלת עול – בדוגמת ההכנה למ"ת
 32 ע"י הקדמת נעשה לנשמע, אף שאין זו הנהגה ע"פ שכל, שלכן אומר הצדוקי "עמא פזיזא דקדמיתו
 33 פומיכו לאודניכו"⁶¹, מ"מ, אין צריכים להתפעל מזה, אלא, לילך ולפעול מתוך תוקף של קבלת עול.

34 ועי"ז דוקא תהי' היציאה מן המיצר אל המרחב – למרחב האמיתי.

35 * * *

(תורת מנחם שם ס"ע 187).

59) חסר קצת (המו"ז).

60) ראה גם שיחת י"א אייר (לעסקני ישיבות תות"ל) ס"ג 61) תהלים קיט, מה.

1 יח. מהטעמים לכך ש"נוהגין לקרות מגילת רות בשבועות"⁶² – "לפי שדוד המלך ע"ה מת בעצרת"⁶³
 2 והקב"ה ממלא שנותיהם כו'⁶⁴, ובודאי בעצרת נולד, ומגילת רות נכתב לייחס דוד"⁶⁵.
 3 ולכן, בעמדנו בחג השבועות – הזמן גרמא לעורר ע"ד תקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לאמירת תהלים"⁶⁶,
 4 הן אמירת שיעור תהלים היומי – כפי שנחלק לימי החודש – בכל יום אחרי תפלת שחרית, והן
 5 אמירת כל ספר התהלים בשבת מברכים בבוקר קודם התפלה (נוסף על שיעור תהלים היומי שלאחרי
 6 התפלה),
 7 ספרו של דוד המלך, שביקש אודותיו "יהיו לרצון אמרי פי"⁶⁷ – יהו קורין בהן והוגין בהם ונטלין
 8 שכר עליהן כנגעים ואהלות"⁶⁸.
 9 יט. ונוסף על שמירת תקנת אמירת תהלים בעצמו – צריך כאו"א לפעול גם על יהודים נוספים לקיים
 10 תקנה זו.
 11 וגם בענין זה (הפעולה וההשפעה על אחרים) ישנו לימוד והוראה מדוד המלך – ובהקדמה:
 12 ישנם הטוענים: מדוע צריכים הם לילך ולפעול על הזולת, בה בשעה שעדיין יש להם מספיק עבודה
 13 עם עצמם?! ובלשון חז"ל"⁶⁹: "סמוך לפלטירי" שלך לא הורשת"
 14 על כך ישנו הלימוד וההוראה מדוד המלך – שהתעסק בכיבוש ארצות אחרות קודם שכבש את
 15 ירושלים ("פלטירי" שלך")!
 16 ויש להוסיף ולהעיר:
 17 זה שהנהגה הנ"ל היתה שלא ע"פ סדר, וכמארוז"⁶⁹ שדוד ש"כיבש ארם נהרים וארם צובה" קודם
 18 כיבוש ירושלים, "עשה שלא כתורה", ומטעם זה ה' כיבוש ארצות אלו בגדר "כיבוש יחיד" ש"לא שמי"
 19 כיבוש"⁷⁰ – אינו אלא בזמנו של דוד המלך,
 20 אבל בזמננו זה, זמן הגלות, כאשר "החושך יכסה ארץ גו"⁷¹ – "ולא אתנו יודע עד מה"⁷² בסוד
 21 הבריורים"⁷³, ובמילא, אין להכנס לחשבונות בנוגע לסדר הבריורים, שמתחילה יש להתעסק בדבר זה,
 22 ורק לאח"ז בדבר שני וכו', אלא, צריכים להתעסק בכל הבא לידו ("וואָס עס מאַכט זיך אונטערן האַנט
 23 דאַרף מען טאַן")!
 24 * * *

25 כ. איתא"⁷⁴ במדרש"²⁷: "בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה אמר להם (הקב"ה) .. הביאו לי ערבים
 26 טובים שתשמרוה ואתננה לכם, אמרו, אבותינו עורבים אותנו, אמר להם הקב"ה, אבותיכם יש לי עליהם
 27 .. אלא הביאו לי ערבים טובים ואתננה לכם, אמרו לפניו, רבש"ע, נביאינו ערבין לנו, אמר להם יש לי
 28 עליהם .. אלא הביאו לי ערבים טובים ואתננה לכם, אמרו, הרי בנינו עורבים אותנו, אמר הקב"ה, הן
 29 ודאי ערבים טובים, על ידיהם אתננה לכם כו'".

(62) שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד סי"ג.

(63) ירושלמי ביצה פ"ב ה"ד. ועור.

(64) ר"ה יא, א. וש"נ ("הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום כו'").

(65) שערי תשובה או"ח שם סק"ו. וראה ס' תבואות שור ובנין אריאל – הובאו בלקו"ש ח"ב ע' 568.

(66) ראה בארוכה "קובץ מכתבים אודות גודל ערך אמירת תהלים" – נדפס בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק.

(67) תהלים יט, טו.

(68) יל"ש תהלים רמז תריג. תרעה.

(69) ספרי עקב יא, כד.

(70) גיטין מז, סע"א (וש"נ) ובתוס' שם ח, סע"א.

(71) ישע"י ס, ב.

(72) תהלים ער, ט.

(73) ראה "מבוא" לקונטרס ומעין ע' 22. אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' רסו.

(74) מכאן עד סוף השיחה (סוסכ"ד) – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 572 ואילך.

במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

- 1 כאן באמריקה מקובל מאד ענין הדרוש⁷⁵. כולם – מקטן ועד גדול ("פון קליין ביז גרויס") –
 2 משמיעים דרוש. ובכן, מכיון ש"אזלת לקרתא עבד כנימוסא"⁷⁶ – אבאר מדרש זה על פי נוסח המדינה,
 3 "דרוש".
- 4 כא. בני־ישראל הם עם הנבחר, ולפיכך אוהבים הם ללמוד תורה – עלי' נאמר⁷⁷ "כי היא חכמתכם
 5 ובינתכם (גם) לעיני העמים".
- 6 ובכל זאת, מצד סיבות וטירדות שונות, יתכן, אשר מבלי הבט על הטוב והעונג הקיימים בתורה
 7 ומצוות – לא ילמדו ישראל את התורה ולא יקיימו את המצוות.
- 8 ולכן, בשעה שנתן הקב"ה את התורה, רצה להיות בטוח תחילה שישראל ילמדו את התורה ויקיימו
 9 את מצוותי', ולפיכך דרש מהם ערבים – "הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואתננה לכם".
- 10 על כך השיבו ישראל ואמרו: "אבותינו עורבים אותנו", כלומר, שאבותינו ילמדו את התורה:
 11 יש לו אב זקן ("ער האָט אַן אַלטן טאַטן") היושב ב"מושב זקנים"... דאגות אין לו, במילא ילמד
 12 הוא תורה.
- 13 הוא (הבן) יפרנס את אביו בממונו, ואביו יירשם ב"חברה משנית", "חברה ש"ס", וכיוצא בזה,
 14 ויתעסק בלימוד התורה. עסקים אחרים אין לו לאביו בלאו הכי – אומר הבן – במילא יהי' לו זמן ללמוד.
 15 ואדרבא – כשאביו יירשם בחברה מסויימת ללימוד התורה – יהי' שמח ומאושר יותר, שכן, פעם בשנה
 16 או פעמיים בשנה תתקיים מסיבה בין החברים, דבר שיגרום לו לאביו שמחה מיוחדת⁷⁸.
- 17 כב. עוד אמרו בני־ישראל – "נביאינו ערבין לנו":
- 18 "נביאינו" – "נביא" מלשון "ניב שפתיים"⁷⁹ – פירושו: הדרשנים והמטיפים שלנו, "אונזערע
 19 רעדנערס". זאת אומרת, הרבנים שלנו – טענו בני־ישראל – הם "ערבין לנו", הם ילמדו תורה⁸⁰...
 20 הוא – הבעל־הבית – ישכור רב, יפרנס אותו על חשבוננו, והוא – הרב – יתעסק בלימוד התורה, בה
 21 בשעה שהבעה"ב עצמו יתעסק במסחר...
- 22 אבל, גם על "ערבות" זו לא הסכים הקב"ה. לא די לו להקב"ה שרבנים ילמדו תורה; הקב"ה רוצה
 23 שכל ישראל ילמדו תורה ויקיימו מצוות! אי לכך, דרש הקב"ה מהם ערבים אחרים.
- 24 כג. על כך אמרו ישראל: "בנינו עורבים אותנו", הבנים שלנו הם יהיו ערבים בשבילנו, הם ילמדו
 25 תורה:
- 26 כל זמן שהילדים צעירים הם ועדיין אינם מוכשרים להתעסק במסחר – חשבו ההורים – ישלחו אותם
 27 לתלמוד־תורה, ולאח"ז גם לישיבה; אבל כאשר הילדים יתבגרו – אומרים ההורים בלבם – יוציאום
 28 משם ויכניסום לתוך המסחר⁸¹!...
- 29 על "ערבות" זו הסכים הקב"ה – שכן, אם הילדים ילכו לישיבה בצעירותם, הנה גם כאשר יתבגרו
 30 לא ירצו לעזוב את הישיבה, וישארו ללמוד בה!

(79) לשון הכתוב – ישעי' נז, יט.

(80) ובפרט שבלאה"כ עסוקים הדרשנים והרבנים בנתינת דרשות... ובמילא, ידרשו גם בתורה; אבל לנו אין פנאי לכך (מרשימה בלתי מוגה).

(81) מה איכפת לנו – חושבים ההורים – אם בקטנותם ילמדו הילדים בתלמוד־תורה כשר או ישיבה כשרה? ! כשיגדלו במקצת נתחיל לחשוב אודות "תכלית", ונשלח את הילדים ללמוד ב"קאלעדזש", או עכ"פ ללמוד אומנות מסויימת כו' (מרשימה בלתי מוגה).

(75) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק: אלא, שאן באמריקה, התרגום המדוייק של תיבת "דרוש", היא – "בריה"ה" (מרשימה בלתי מוגה).

(76) ראה ב"ר פמ"ח, ד.י.

(77) ואתחנן ד, ו.

(78) על "ערבות" זו לא הסכים הקב"ה. לא די בכך – אומר הקב"ה – שיהודים זקנים ("אַלטע אידן") ילמדו תורה. רצוני שגם אנשים צעירים – "אין די מיטעלע יאָרן" – ילמדו את התורה (מרשימה בלתי מוגה).

1 ויתירה מזה – הילדים ידברו כל כך ("וועלן אַזויפיל ריידן און אַינריידן") על לב ההורים, עד שיפעלו
 2 גם עליהם⁸², וגם הוריהם יתחילו ללמוד תורה ולקיים מצוות!
 3 כד. כל האמור לעיל – הוא ענין של "דרוש", שדרוש מגיע בעולם היצירה או בעולם הבריאה⁸³,
 4 אבל בהנוגע לפועל כאן בעוה"ז – יש להשקיע את כל הכחות כדי להכניס את ילדי ישראל
 5 לתלמודי-תורה ושיבות, שעייז יפעלו הילדים גם על הוריהם, ועייז זוכים כל ישראל לקבלת התורה.

* * *

7 כה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ניגון ה"בינוני". אח"כ ציוה לנגן ניגון ד' הבבות לרבינו הזקן
 8 (כבא הד' – ד' פעמים). "ניע זשוריצי כלאַפצי"י"⁸⁴.

9 אחרי ברכת המזון ותפלת ערבית והבדלה (שנאמרה ע"י א' מאנ"ש) בחצות הלילה (לערך) – נעמד
 10 כ"ק אדמו"ר שליט"א על כסא, ואמר:]

11 בנוגע ל"אסרו חג" – שבו עומדים עתה (לאחרי הבדלה) – הנה:

12 אע"פ שבאים אנו מיו"ט שני של גלויות שאינו אלא מפני הספק⁸⁵, ובמילא, גם ה"אסרו חג" אינו
 13 אלא בתורת ספק, הרי, נוסף על המבואר בהתוועדות שלפנ"ז⁸⁶ שבזמן הזה גם יו"ט שני הוה בתורת ודאי,
 14 הרי, יו"ט שני דחג השבועות הוא בודאי בתורת ודאי⁸⁷, דכיון שהקביעות דחג השבועות (ביום החמישים
 15 לספירת העומר) אינה תלוי בקביעות ר"ח סיון, כי אם בקביעותו של חג הפסח, לא הי' שייך ספק
 16 בהקביעות דחג השבועות, כיון שעד אז בודאי נתברר ונודע בכל מקום הקביעות דחג הפסח, והסיבה לכך
 17 שתיקנו חכמים בחג השבועות יו"ט שני אינה אלא "כדי שלא לחלוק במועדות"⁸⁸, שזהו בתורת ודאי.
 18 וכיון שיו"ט שני דחג השבועות הוא בתורת ודאי – הרי גם ה"אסרו חג" שלו הוא בתורת ודאי.

19 ואם הדברים אמורים ב"אסרו חג" דחג השבועות בכל שנה ושנה – בקביעות שנה זו (כשחג השבועות
 20 חל ביום הששי וביום השבת) על אחת כמה וכמה:

21 "אסרו חג" דחג השבועות – "הי' יום טבוח בזמן שבהמ"ק קיים, דהיינו שבו ביום היו מקריבין
 22 עולות ראי' שלא היו יכולין להקריב ביו"ט עצמו .. ונעשה להם יום זה שהוא מוצאי יו"ט כמו יו"ט
 23 עצמו .. א"כ אף עתה משחרב בית המקדש לא הותרה ההספד והתענית בו ביום כו"⁸⁹.

24 וכיון ש"עצרת שחל להיות בערב שבת .. יום טבוח אחר השבת" (כיון ש"קרבנות ראי' וחגיגה של יו"ט
 25 .. אין קריבין לא ביו"ט ולא בשבת")⁹⁰ – נמצא, שבקביעות שנה זו שעצרת חל בערב שבת (ובחול"ל גם
 26 בשבת), אין ה"אסרו חג" מתייחס ליו"ט שני (בלבד), כבכל שנה, אלא (גם ובעיקר) ליו"ט ראשון, שהרי,
 27 גם בארץ ישראל (ששם יש רק יום אחד של יו"ט) "אסרו חג" ("יום טבוח") הוא ביום הראשון בשבוע.

28 ומצד גודל מעלתו של "אסרו חג" דחג השבועות בשנה זו – יש להציע שכל אנ"ש הנמצאים כאן,
 29 כולל אלו שבאו ממרחקים, יישארו פה עד למחר ויערכו התוועדות נוספת⁹¹.

30 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן "כוס של ברכה" להרה"ח וכו' ר' אלי' יאיכיל סימפסאן כדי לחלק בין
 31 כל הנאספים].

86 שיחת אחרון של פסח סייח ואילך (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 150 ואילך).

87 שו"ת חת"ס או"ח סו"ס קמה. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1030.

88 רמב"ם שם הי"ב.

89 שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד סיי"ט. – נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ח ע' 24 ואילך.

90 חגיגה יז, א (ובפרש"י).

91 כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים בברכה – חסר (המו"ז).

82 הילדים יעשו "מהפיכה" אצל הוריהם! ... (מרשימה בלתי מוגה).

83 ראה ע"ח (הובא בנגיד ומצוה בתחלתו. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופה), מ"ח (מס' חיוב הנשמות פ"א מ"ב) – הובאו ונתבארו בשיחת יום ב' דחג השבועות תרצ"ג (לקו"ד ח"ד תשעא, א).

84 במהלך ההתוועדות נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א "לחיים" לכו"כ מהנוכחים, וגם עמד מלאו קומתו ורקד בשמחה רבה (המו"ז).

85 ראה רמב"ם הל' קדוה"ח פ"ג הי"א.

לקוטי שיחות

פרשת נשא

כרך יח, שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

25 [רש"י מביא רק רמז אחד לכל סוג קרבן כדי לתרץ
26 את החזרה אצל כל השבטים, שתיים-עשרה פעמים, לא
27 כמדרש⁴ שבו נמצא אצל כל נשיא רמז אחד לאותו סוג
28 קרבן, מפני שכל רמז שמביא רש"י הוא ענין כללי
29 הנחלק לפרטים שונים, ולכל נשיא היתה ברמז כללי
30 זה כוונה פרטית בהתאם לשבטו, כמוסבר שם
31 בהרחבה⁵].

ב.

32 **השאלות על הענין הכללי שברמזים**
33 אך יש להבין: מובן, שהרמזים שבכל פרטי
34 הקרבנות של כל נשיא אינם סתם אוסף של ענינים,
35 אלא פרטים שונים של נקודה כללית אחת. ואכן, רואים
36 במדרש⁴ שלפני פירוט הרמזים של כל נשיא, הוא
37 מקדים את הנקודה הכללית של רמזי נשיא זה (נחשון
38 – "על סדר המלוכה", נתנאל – "על שם התורה",
39 וכדומה) –
40

41 ואילו ברמזים שמביא רש"י אין נראה, לכאורה,
42 שהם פרטים של אותו כלל?
43 במדרש⁶ יש דעה שכל מה שהקריבו הנשיאים הוא
44 "כנגד הדורות שהיו מאדם הראשון ועד המשכן וכנגד
45 המצוות שנצטוו", כפי שמוסבר שם אחר-כך, ש"קערת
46 כסף" רומזת לאדם הראשון, "מזרק" לנח, וכו'.

47 לכאורה, ניתן היה לומר, שזוהי הנקודה הכללית
48 של הרמזים שמביא רש"י, כפי שהוא מפרט אחר-כך
49 את הדורות (אדם הראשון ותולדותיו, נח ותולדותיו,
50 שבעים אומות, האבות, יוסף משה ואהרן) ו"מצוות

א.

הרמזים שמציין רש"י בקרבנות הנשיאים

1 בפרשת קרבנות הנשיאים, אצל הנשיא השני¹,
2 מביא רש"י "מיסודו של רבי משה הדרשן", שפרטי
3 קרבנות הנשיאים רומזים לענינים שונים:
4 "קערת כסף" היא "בגימטריא תתק"ל כנגד שנותיו
5 של אדם הראשון", "מזרק אחד כסף" – "על שם
6 נח...", "כף אחת – כנגד התורה", "פר אחד .. איל
7 אחד כבש אחד" הם כנגד האבות, "שעיר עזים – לכפר
8 על מכירת יוסף" "ולזבח השלמים בקר שנים – כנגד
9 משה ואהרן", "אילים עתודים כבשים" הם "כנגד
10 כהנים ולויים וישראלים...".

11 מדוע בכלל מציין רש"י את הרמזים שבקרבנות
12 הנשיאים, שהם רמז ודרוש, בעוד אשר פירושו הוא
13 בדרך הפשט? ואם עליו לעשות זאת, מדוע דוקא אצל
14 הנשיא השני ולא אצל הנשיא הראשון?

15 כבר הוסבר פעם בהרחבה², שרש"י מביא זאת
16 מפני שקשה לו, מדוע חזרת התורה אצל כל נשיא
17 בפני עצמו (שתיים-עשרה פעמים), על כל פרטי
18 הקרבנות, בעוד שהם הביאו את אותם הקרבנות, ודי
19 היה אם החל מהנשיא השני היתה התורה אומרת אצל
20 כל נשיא, שקרבנותיו הם כשל הנשיא הראשון.

21 לפיכך מסיק רש"י שלכל נשיא היו בהבאת קרבנו
22 כוונות ורמזים שונים בהתאם למהות שבטו. בכך שונה
23 קרבנו של כל אחד מן הנשיאים, ולכן חזרת התורה
24 על פרטי הקרבנות של כל נשיא בפני עצמו³.

שכל הנשיאים הביאו אותם הקרבנות, אף שכל אחד הקריב "לפי דעתו"
(לשון המדרש שם), וכללות העצה להתנדב קרבנות הללו היתה של
(נשיא אחד של) בני יששכר (רש"י שם, יח). (ב) מה שרש"י הביא
הרמזים דיסודו של ר"מ הדרשן ולא דבמדב"ר (כי כו"כ מהרמזים
שבמדב"ר אינם ענינים המתחלקים לפרטים, ע"ש).

(6) שם פי"ד, יב.

(1) פרשתנו ז, יט ואילך.

(2) ראה לקו"ש [המתורגם] חלק ח' ע' 43. וראה דברי דוד לרש"י
(שם, כא).

(3) ראה רמב"ן (שם, ב). בחיי (שם, פד). ועוד.

(4) רבה פי"ג יד ואילך.

(5) לקו"ש שם ע' 44 ואילך. וראה שם, שעפ"ז מתורץ ג"כ: (א) מה

32 אילים עתודים וכבשים, הוא מסביר את הסיבה לכך
 33 שהביאו דוקא "חמשה" מכל מין: שלש חמשיות כנגד
 34 חמשה חומשין וחמש הדברות הכתובין על לוח אחד
 35 וחמש הכתובין על השני.
 36 יש להבין:
 37 (א) הרמז של "שלש חמשיות" אינו קשור כלל לכל
 38 ה"ג' מינים" הנזכרים, אשר רק אחד מהם – "תורה"
 39 – מחולק ל"חמשה" – חומשין.
 40 כלומר, בהבאת קרבנות אלו במספר של "חמש"
 41 רמוז ענין נוסף, הקשור למספר "חמש", ואין מובן:
 42 לשם מה יש צורך ברמז נפרד לפרט של "חמש"
 43 חומשין...", בנוסף לרמז על כללות ה"תורה" ב"ג'
 44 מינים"?
 45 (ב) רש"י מסביר על "שלש חמשיות", תחילה
 46 "חמשה חומשין" ורק אחר כך "חמש הדברות..."¹³.
 47 מכך מובן, שב"חמש הדברות..." אין הוא מתכוון
 48 לעשרת הדברות החרות על לוחות האבנים, אלא
 49 לכתובות בחומש כחלק של חמשה חומשין, תורה
 50 שבכתב¹⁴, שהרי הלוחות ניתנו לפני "חמשה"
 51 חומשין, ורש"י היה צריך למנות את שתי
 52 ה"חמשיות" של עשרת הדברות לפני "חמשה"
 53 חומשין"¹⁵.
 54 [אין זה סותר את דברי רש"י על "חמש הדברות"
 55 הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובין על השני, מפני
 56 שתלוקת עשרת הדברות לשני לוחות איננה רק
 57 בכתיבתן הגשמית על שני לוחות נפרדים, אלא חלוקה
 58 בתוכן¹⁶:
 59 חמשת הדברות הראשונים הם בעיקר מצוות עשה
 60 (כי "לא... על פני" ו"לא תשא את שם הוי' אלקיך...")
 61 הם סעיפים של "אנכי הוי' אלקיך"¹⁷), וחמשת
 62 האחרים הם מצוות לא תעשה¹⁸. אפשרות נוספת:

1 שנצטוו⁷ (תורה, עשרה הדברות, תרי"ג מצוות, תורה
 2 נביאים וכתובים וכו').
 3 אך עדיין קשה⁸: (א) שאלת מהר"ל⁹ – מהו הקשר
 4 בין "שנות אדם הראשון ונח" לענינו (חנוכת המזבח
 5 והמשכן)? (ב) לפי זה היו הקרבנות ורמזיהם צריכים
 6 להיות לפי טדר הדורות, ומדוע מפרידים בין נח
 7 לאברהם וכו' בכ"ף אחת... כנגד התורה... – השייכת
 8 לתקופת משה ואהרן?

ג.

שתי שאלות נוספות על רש"י

11 בנוסף לכך יש להבין:
 12 (א) על "כף אחת עשרה זהב"¹⁰ מפרש רש"י: "כף
 13 אחת – כנגד התורה שנתנה מידו של הקב"ה, עשרה
 14 זהב – כנגד עשרת הדברות". אחר כך הוא אומר על
 15 "אילים עתודים כבשים"¹¹: "... וכנגד תורה נביאים
 16 וכתובים, שלש חמשיות כנגד חמשה חומשין וחמש
 17 הדברות הכתובין על לוח אחד וחמש..." – לשם מה
 18 יש צורך בשני קרבנות הרומזים על התורה, ובשניים
 19 הרומזים על עשרת הדברות?
 20 (ב) מלשון רש"י על "אילים עתודים כבשים" –
 21 "כנגד כהנים ולויים וישראלים וכנגד תורה נביאים
 22 וכתובים" (ולא – "דבר אחד כנגד תורה..."¹², או "ויש
 23 אומרים...") מובן, שאין אלה שני פירושים לרמז של "ג'
 24 מינים", אלא זהו פירוש אחד: הרמז של "ג' מינים"
 25 כולל את "כהנים ולויים וישראלים" ביחד עם "תורה
 26 נביאים וכתובים", ותמוה: כיצד יכולים שלשה מינים
 27 לרמוז לשנייה דברים?

ד.

28
 29 לשם מה רמוז מיוחד על "חמש חומשין... ורמוז מיוחד
 30 על עשרת הדברות"?
 31 לאחר שמסביר רש"י את הרמז של "ג' מינים",

(14) ועפ"י מתוצרת קושיא הא' דלעיל סעיף ג' (בנוגע לעשה"ד) –
 כי העשה"ד הנרמזות בכ"ף אחת עשרה זהב" הן אותן שבגזרות, כדלקמן
 בפנים סעיף ח: משא"כ כאן שהכוונה לאותן שבתושב"כ.
 אלא שהא גופא צריך ביאור: מהו הצורך בב' רמזים לעשה"ד –
 כמו שהן בלוחות והן כמו שהן בתושב"כ? וראה לקמן הערה 54.
 (15) וכמו שהוא ברבותינו בעלי התוספות (דעת זקנים) עה"פ.
 (16) ראה גם בחיי יתרו כ, יב"ג. אוה"ת בשלח ע' תסא. ועוד.
 (17) בדוגמת (ולא ממש, כי כאן הלאו מפורש גם בפ"ע) – לאו הבא
 מכלל עשה עשה (פסחים מא, סע"ב. וש"נ).
 (18) אוה"ת תשא ע' א'תתקעד (ושם ס"ע א'תתקעט. ר"ע א'תתקפג.
 ועוד). ובמדרש לקח טוב (משפטים כג, כא): חמשה שיש בהם קום

(7) הכוונה ב"מצות שנצטוו" במדרש שם היא (גם) למצות שנצטוו
 אדה"ר ונח (ע"ש) – והכוונה בפנים (ברש"י) היא למצות שנצטוו בהן
 ישראל. וראה הערה הבאה.
 (8) נוסף לזה, שמכיון שלרש"י ה"מצות שנצטוו" לא קאי על מצות
 של אדה"ר כו' (כבמדרש) – כנ"ל הערה הקודמת – הרי "כנגד הדורות
 כו'" וכנגד המצות שנצטוו" הם ב' ענינים שונים (ולא כלל אחד).
 (9) גו"א עה"פ.
 (10) שם, כ.
 (11) שם, כג.
 (12) ע"ד במדב"ר שם, יו"ד.
 (13) ועד"ז בכמדב"ר שם.

26 מובן בפשטות, שרמזי הקרבנות שהובאו לחנוכת
 27 המזבח שבמשכן קשורים לענין המזבח – בהם
 28 מתבטאת תכלית המזבח והקרבנות המוקרבים עליו.
 29 כלומר, כאשר הקריבו הנשיאים את קרבנם לחנוכת
 30 המזבח, הם סדרו זאת בסדר מיוחד, מספר מיוחד וכו',
 31 כך שנרמז החידוש שבמזבח, על פני המצב הקודם.
 32 המעלה שבקרבנות שמקריבים על המזבח שבמשכן,
 33 על פני אלה שהוקרבו לפני מתן תורה, היא:
 34 מטרת המשכן בכלל היא, כמפורש בפסוק²⁴ –
 35 "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", הכנת מקום
 36 להשראת השכינה בגלוי, עד שהמשכן עצמו הוא
 37 "מקדש"²⁵ – דבר מקודש.
 38 זוהי גם פעולת המזבח שבמשכן, שביכולתו של
 39 כל יהודי לקחת בהמה של חולין ולעשותה קרבן לה',
 40 כך שנראה בעיני בשר שהיא מתקדשת, על-ידי
 41 שמקריבים אותה על המזבח, ו"אש .. מן השמים"²⁶
 42 אוכלת את הקרבן.
 43 כדי להביא לידי פעולה זו, הביאו הנשיאים שני
 44 סוגים שונים של קרבנות:
 45 סוג הקרבנות הראשון, הנרמז בכלים, במנחה
 46 ובקטורת שבהם, הוא הקרבנות שהקריבו לפני²⁷, לפני
 47 המזבח שבמשכן: גם אז היתה הקרבת קרבנות, אך לא
 48 היה אז הענין של "ותצא אש מלפני הוי' ותאכל",
 49 המראה על השראת השכינה²⁷. הרמז לכך: בכלים
 50 ובקרבנות שבהם²⁸ (מנחה וקטורת) אין רואים שינוי
 51 בגלוי²⁹.

1 הראשונים הם בעיקר בין אדם למקום (גם כיבוד אב
 2 ואם קשור ל"בין אדם למקום" – שלשה שותפיו¹⁹,
 3 כמאמר חז"ל²⁰ "השווה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד
 4 המקום") והאחרים – בין אדם לחברו²¹].

5 יש, אפוא, להבין: אם כבר יש רמז ל"חמשה
 6 חומשין", ולא רק ל"תורה" באופן כללי, לשם מה יש
 7 צורך ברמז נוסף לעשרת הדברות הכתובים ב"חמש
 8 חומשין"?

9 ה.

10 קושי כללי על הפירוט של קרבנות הנשיאים
 11 כדי להבין זאת יש להקדים שאלה כללית על
 12 קרבנות הנשיאים:

13 קרבנות אלו של הנשיאים לא היו נדבה למשכן
 14 בכלל, כעגלות וכדומה²², אלא "לחנוכת המזבח",
 15 שנעשתה דוקא על-ידי מה שהקריבו על המזבח –
 16 ה"סולת כלולה בשמן למנחה", "קטורת", ועולה,
 17 חטאת ושלמים.

18 אם כך, צריך להבין מדוע לא מתחילה התורה
 19 בפירוט סוגים אלו שהוקרבו על המזבח אלא ב"קרבנו
 20 קטרת כסף אחת... מזרקה אחד..."²³, תוך הרחבה ופירוט
 21 משקלם של הכלים ושוויים (וכך גם לגבי "כף אחת"),
 22 כאילו הם היו העיקר בחנוכת המזבח!

23 ו.

24 פעולת המזבח: הפיכת בהמה גשמית לקדושה
 25 ההסבר לכל זה הוא:

ועשה.. ונגד חמשה לאוין. ובקה"י (ע' לוחות): ה' חסדים וה"ג שביסוד
 דידה כו'.

(19) קידושין ל, ט"ב. נדה לא, ב.

(20) קידושין שם.

(21) כ"ה באברבנאל יתרו בשם חז"ל.

(22) ז, ג ואילך. וראה רש"י שם, יו"ד.

(23) וע"ד ההלכה י"ל – עפ"מ"ש בספרי עה"פ וקרבו קערת גו' דצ"ל
 נעשית מתחלה לשם קרבן (שלא נשתמש בו הדיוט): ולכן נאמר ע"ד
 הכלים חיכך לתיבת "וקרבנו". וראה צפע"ע עה"ת שם.

(24) תרומה, כה, ח.

(25) כשמו "ועשו לי" מקדש". וראה עירובין בתחלתה.

(26) רש"י ויקרא א, ז. במדבר ד, יג.

(27) רש"י שמיני ט, כד.

(28) בלשון החסידות – כלי שמכסה ומעלים האור שבתוכו.

(29) עפ"ז יומתק יותר מה שרש"י מביא רמז לכל פרטי קרבנות

הנשיאים, מלבד "סולת כלולה בשמן למנחה" שלא הביא שום רמז (אף

שבבמדבר ישנם כו"כ רמזים בזה)! כי

[נוסף על מה ש"ל בפשטות, דהא שיש רמז בקרבנות הנשיאים מובן

מזה שהכתוב מדייק להודיע מספר שלהם*, או קרבנות שיש בהם חידוש כמו

קטורת (ליחיד כו' – היתה הוראת שעה (רש"י שם, יד)) וחטאת (לכפר על

קבר התהום כו' – רש"י שם, טז) שאינה שייכת לנדבת המשכן (וראה

רמב"ן (שם, יג) שגם החטאת הוראת שעה הוי. וראה רש"י שמיני י, טז(יז).

מש"א"כ "סולת גו' למנחה" שאין בזה שום חידוש ושינוי שיכריח

לומר – גם ע"פ דרש הקרוב לפשט – שיש בזה רמז]

עיקר ההדגשה (והרמז) בקרבן זה הוא לא כ"כ בגוף הקרבן, כ"א

בזה שהי' בכלי (וזה מפורש בקרא), ככפנים.

(* עפ"ז יומתק מה שהביא רש"י בהדיבור המתחיל גם תיבת "פר אחד". "איל אחד". כבש אחד" – נוסף על מה ש"י, שבוה מרמז רש"י לפירושו לפני" (שם, טו) "פר
 אחד – מיוחד שבעדרו". שמה מובן, שגם ה"רמז" שב"פר אחד" (ועד"ז בהשאר) הוא לאיש מיוחד כו'.

ולהגיד מרש"י פניחם (כז, יט) "פרים – נגד אברהם כו' אילים – נגד יצחק, כבשים – נגד יעקב כו'". ואכ"מ.

28 כרמזים לאדם הראשון ותולדותיו, נח ותולדותיו
29 ושבעים אומות, שבהם אין ניכרת החיות בגלוי, ואת
30 הענינים הקשורים לחי הוא מפרש על היהודים³⁷, החל
31 מאברהם וכו', ועד למשה ואהרן³⁸, כהנים לויים
32 וישראלים.

ה.

33 "כף אחת..." – רמז למצוות כפי שניתנו מידי הקב"ה
34 עדיין נשאר בלתי-מוכן: לפי זה בודאי אין מקום
35 להסביר ש"כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת", ממין
36 הדומם והצומח, רומזת לתורה, עשרת הדברות ותרי"ג
37 מצוות?
38

39 ההסבר לכך הוא:

40 רש"י מדייק ואומר, ש"כף אחת" היא "כנגד התורה
41 שניתנה מידו של הקב"ה"³⁹. אין הכוונה לתורה בכלל,
42 אלא ללוחות שרק אצלם מוצאים⁴⁰ נתינה "מידו של
43 הקב"ה".

44 וכך באומרו "עשרה זהב, כנגד עשרת הדברות.
45 מלאה קטורת, גימטריא .. תרי"ג מצוות", אין הוא
46 מתכוון לעשרת הדברות ולתרי"ג מצוות כשלעצמם,
47 אלא לכף, ללוחות, כפי שהיא מלאה בתרי"ג⁴¹. כלומר,
48 הלוחות כוללים את "עשרת הדברות" (עשרה זהב),
49 שהם "מלאה... תרי"ג מצוות"⁴², כפי שכבר פירש
50 רש"י בפרשת משפטים⁴³, ש"כל תרי"ג מצוות בכלל
51 עשרת הדברות הן".

52 וכיוון ש"כף אחת..." הוא רמז לתורה כפי ש"נתנה
53 מידו של הקדוש-ברוך-הוא", לכן היא נכללת בסוג
54 הראשון, של הענינים הקשורים לדומם, מפני שהתורה

1 שונה מכך הסוג השני של הקרבנות (עולה חטאת
2 וכו'), שהם בעצמם, או חלק מהם (חלב ודם³⁰)
3 מוקרבים, וחל בהם שינוי על-ידי העלאה וזריקה על
4 גבי המזבח, ותצא אש מלפני הוי' ותאכל, כדלעיל.

5 ענין זה נרמז גם במינים השונים שבשני סוגי
6 הקרבנות: הקרבנות שבכלים, מנחה וקטורת, אינם
7 ממין ה"חיי", או³¹ שאין ניכרת בהם החיות, ואילו
8 הקרבנות מן הסוג השני הם חי, כדי לרמוז שעל-ידי
9 המשכן והמזבח נתחדשה המעלה של השראת השכינה
10 בגלוי, ההופכת דומם וחולין לחי ולקדושה³².

ז.

11 הרמזים שברש"י מחולקים לשני הסוגים הללו
12 המעלה שבמשכן ובמזבח לאחר מתן תורה נכללת,
13 בפשטות, באמירה שבמתן תורה נהיו ישראל
14 ל"ממלכת כהנים וגוי קדוש"³³, ולכן ניתנות להם גם³⁴
15 מצוות המקדשות את 'חפץ' המצוה עצמו, שגם
16 בן-חמש-למקרא מבין ו"רואה" שהם הפכו לקדושים.

17 על-אף שבעיקר נפתחה אפשרות זאת במתן תורה,
18 כאשר ישראל הפכו ל"ממלכת כהנים וגוי קדוש"
19 ונצטוו על כל תרי"ג המצוות. בכל זאת היה משהו
20 מעין זה כבר אצל היהודי הראשון, אברהם אבינו, ולכן
21 הוא נצטווה על מצוות מילה – "בריתי בבשרכם"³⁵,
22 שזהו, כדברי רש"י³⁶, "חפץ של מצוה".

23 בכך מוסבר הסדר שבו מציין רש"י את הרמזים
24 שבקרבנות הנשיאים, מיסודו של רבי משה הדרשן, אך
25 בקירוב לפשוטו של מקרא, אשר יש בהם שני סוגים
26 שונים: את הענינים הקשורים לדומם הוא מסביר

שהיא ה' ספרים כנגד ה' אצבעות שבכף וקבלו י' הדברות בסיני. וראה לקמן הערה 52.

(40) תשא לא, יח.

(41) ראה גם במדב"ר פי"ג, טז: כף אחת כנגד הלוחות שנכתבו מיד הקב"ה... עשרה זהב אלו עשה"ד שהיו כתובים בלוחות... מלאה קטורת שתר"ג מצוות בלולות בהן [משא"כ במדב"ר שם, יט: כף אחת זה הוא ספר התורה שהי' מונח אצל הארון... עשרה זהב אלו הלוחות שהיו בארון].

(42) ע"פ המבואר בפנים יומתק זה שרש"י לא פירש (כפי' הבי' במדב"ר פי"ג שם) ד"קטרת" (גימט' תרי"ג) הוא כנגד "תרי"ג אותיות... מן אנכי עד אשר לרעך כו" – כי לפי' אין זה בדומה ל"מלאה קטרת", שהרי אותיות העשה"ד הן הן העשה"ד עצמן; ולכן מפרש רש"י שהוא כנגד תרי"ג מצוות שהן רק "תלויות" בעשה"ד (לשון רש"י משפטים כד. יב). ועפ"ז מתורץ ג"כ מה שהעתיק רש"י בהדבור המתחיל גם תיבת "מלאה" (אף שמפרש רק תיבת "קטרת")... (43) שם.

(30) יחזקאל מד, טו. וראה לקו"ת פרשתנו כו, ב. ס"פ אחרי. ובכ"מ.

ד"ה איזהו תרצ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב שעג, ב ואילך).

(31) הדיעה ש"מור" שבקטורת מן החי הוא – ראה רמב"ן תשא ל, כג. ועוד.

(32) להעיר במדב"ר (פי"ב, יח): מה אם העגלות שנדבקו במלאכת אוהל מועד ניתן להם הווי' עד שיהיו קיימות לעולם כו'.

(33) יתרו יט, ו.

(34) משא"כ במצוות צדקה וכו"ב שאין קדושה בהמעות.

(35) לך יז, יג.

(36) חיי שרה כד, ב.

(37) להעיר ממש"נ (ואתחנן ד, ד) ואתם הרבקים בה"א חיים גו'.

(38) ומכיון שעיקר החידוש דהמשכת קדושה בחפץ של מצוה נעשה במתן תורה – לכן, הרמז למשה ואהרן (שע"י היתה נתינת התורה) הוא בקרבן שלמים "שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים (רש"י עה"פ), כדלקמן בפנים סעיף ט.

(39) משא"כ במדב"ר פי"ד, יו"ד; ובחזו (בני"י) בהקב"ה ובתורתו

29 השלמים בקר שנים, כנגד משה ואהרן שנתנו שלום בין
30 ישראל לאביהם שבשמים" – משה ואהרן הביאו
31 ל"שלום" ולחיבור בין ישראל לה' במתן-תורה, על-ידי
32 התורה.

33 והיותם של ג' המינים "אילים עתודים כבשים"
34 קרבנות שלמים⁵⁰, היא הוכחה לכך שהם "כנגד כהנים
35 ולויים וישראלים" (לא בעצם היותם יהודים, אלא) כפי
36 שהם מאוחדים בתורה, שעל-ידי-כך נעשה שלום
37 וחיבור ביניהם לבין "אביהם שבשמים".

38 .
39 **ההסבר לדברי רש"י על "שלש חמשיות"**
40 לפי זה מובן גם המשך פירוש רש"י, שלאחר
41 אומרו "וכנגד תורה נביאים וכתובים" הוא ממשיך
42 (באותו "דבור המתחיל") ואומר: "שלש חמשיות כנגד
43 חמש חומשין...".

44 ענין זה כתוב בהמשך ל"וכנגד תורה...". ומכך
45 מובן שב"שלש חמשיות" אין הוא מתכוון לשלושה
46 ענינים חדשים, אלא להסבר על "וכנגד תורה...".
47 כדלהלן:

48 כדי להדגיש שמדובר כאן על התורה כפי שהיא
49 מתקבלת על-ידי ישראל ומתאחדת עמם – לא כפי
50 שב"כף אחת...". הכוונה היא לתורה אשר "נתנה מידו
51 של הקב"ה – הביאו הנשיאים את ג' המינים" במספר
52 "חמש" המבטא את החלוקות, וההפרדה שבתורה
53 ומצוות:

54 התורה כפי ש"ניתנה מידו של הקב"ה היא תורה
55 שלמה אחת, ואף כל עשרת הדברות נאמרו על-ידי
56 הקב"ה "בדיבור אחד"⁵¹.

1 והמצוות הופכים חפץ ל"חפץ של מצוה" רק כאשר
2 היהודי מקבל את התורה והמצוות ומבצען למעשה.
3 התורה והמצוות מצד עצמן – "שעשועיו של
4 הקב"ה"⁴⁴ – וכפי שניתנו מידו של הקב"ה, אינן
5 משרות קדושה לעתיד בעולם.

6 כפי שבן-החמש כבר למד, שירידת השכינה על הר
7 סיני לא קבעה בו קדושה לעתיד, ו"במשוך היובל",
8 כשנסתלקה השכינה, "רשאין לעלות" בהר⁴⁵.

9 [אך בכל-זאת, כיוון שבשעת מתן תורה הושרתה
10 קדושה על ההר, אשר לכן "הנוגע בהר מות יומת"⁴⁶,
11 לפיכך היתה ה"כף" מזהב⁴⁷, כלי יקר, ככלי הכסף
12 הקודמים ואף יותר מכך, כדרגה גבוהה יותר של הכנה
13 לקראת ה"חיי", שעל-ידי התורה והמצוות יהפכו את
14 הדומם לחי].

15 **ט.**
16 **ג' המינים – רמז לישראל כפי שהם מאוחדים בתורה**
17 לפי האמור לעיל, שהתורה מצד עצמה אינה נרמזת
18 בסוג החי, יובן פירושו של רש"י ל"אילים עתודים
19 כבשים":

20 בזה שרש"י מסביר ש"ג' המינים הם ... וכנגד
21 תורה נביאים וכתובים", אין הוא מתכוון להוסיף רמז
22 שני, כך שמתקבלים ששה מינים, כי, כאמור לעיל,
23 התורה מצד עצמה אינה נרמזת במין החי⁴⁸.

24 אלא, ג' המינים הם בעיקר כנגד היהודים, כפי
25 שמפרט רש"י לפני כן, אך זאת דוקא כאשר הם
26 מאוחדים עם שלושת חלקי התורה, כך שיש כאן רק
27 שלושה דברים⁴⁹.

28 וזאת כהמשך לפירוש רש"י הקודם על "ולזבח

קאי על "תורה שכתב ותורה שבע"פ" (כבמדב"ר פי"ד, י"ד. וראה שם פי"ג, טז).

(49) ועד"ז יש לתרץ מ"ש רש"י (ר"פ בראשית) "בראשית... בשביל התורה שנקראת ראשית.. ובשביל ישראל שנקראו ראשית" – דלכאורה צ"ע: הרי בקרא נאמר ראשית ל' יחיד, "ראשית" אחת* – כי הכוונה לבני כמור"ש מתאחדים בתורה (וראה משכיל לדוד שם).

(50) כפרש"י. וראה פרש"י ויקרא ג, א. וצע"ק בפרש"י תצוה כט, כב. ואכ"מ.

(51) רש"י יתרו כ, א.

(44) לשון רש"י – תשא לב, טז.

(45) יתרו יט, יג וברש"י.

(46) יתרו שם, יב.

(47) ראה רש"י פרשתנו (שם, פו. וראה רש"י שם, יד) "היא של זהב". וע"פ המבואר בפנים יומתק מה שהעתיק בהדבור המתחיל גם תיבת "עשרה", ובפרט ע"פ פרש"י הנ"ל ד"משקלה עשרה שקלים של נסף (ולא זהב) – כי עשה"ד נרמזות בזהב (ראה רש"י ח"ש כד, כב. גו"א סוף פרשתנו).

(48) ועפ"ז יומתק ג"כ מה שלא פרש"י ד"ולזבח השלמים בקר שנים"

(* בזהר (ח"א ז, ב תקו"ו תיקון א' וה' בתחלתם. ועוד) ד"בראשית" נטריקון ב' ראשית – אבל ברש"י לא נרמז זה. ובפשוטו, כונת רש"י היא שה"ב" דבראשית פירושו "בשביל" (ראה רא"ם שם).

ולהעיר, שגם לפי' הוהר, הרי ממשך שם: תרין אינון דמתחברין כחדא... ובגין דלית להו פרודא אקרין ראשית חד ולא תרין.

11 תרי"ג מצוות בכלל עשרת הדברות הן", ישנם שני
 12 סוגים "חמש הדברות הכתובין על לוח אחד" - ענינים
 13 של "הן", ו"חמש הכתובין על השני" - "לאור"⁵³.
 14 זאת לעומת עשרת הדברות והמצוות כפי שניתנו
 15 על-ידי הקדוש-ברוך-הוא, הנרמזים ב"כף אחת עשרה
 16 זהב", ולא בפעמיים "חמש" - מפני שמבחינה זו אין
 17 בהם התחלקות, אלא כולם מציאות אחת⁵⁴ - "כף
 18 אחת".
 (משיחת מוצאי ש"פ נשא תשל"ח)

1 ובכך מובן גם מדוע מצטט רש"י מן הפסוק גם את
 2 המילה "...אחת", בעוד אשר, לכאורה, הוא מסביר רק
 3 את "כף", מפני שבכך הוא מדגיש שמדובר כאן על
 4 התורה כפי שהיא "אחת" - כפי שניתנה על-ידי
 5 הקב"ה, ושעל-אף שהיא מכילה את עשרת הדברות
 6 ואת תרי"ג המצוות, היא ענין אחד.
 7 רק כאשר ישראל "קבלו" את התורה והמצוות
 8 התרחשה בהם התחלקות, התורה היא "חמשה
 9 חומשין"⁵² - בכל חומש יש תוכן אחר וענינים אחרים,
 10 ובמצוות הל התחלקות, שבעשרת הדברות, ש"כל

וביאורים - הדרן הא' (בהוצאת תשמ"ד - ע' תסה ואילך)).
 (54) וזהו גם הטעם שב"כף אחת" נרמזות העשה"ד כמו"ש בלוחות,
 וב"שלוש חמשיות" כמו"ש בתושב"כ (כנ"ל בפנים סעיף ג) - כי בלוחות
 מודגשת נתינת הקב"ה, ובתושב"כ - שבנ"י מקבלים (ולומדים) אותה.
 ולהעיר מלוק"ת ד"ה אם בחוקותי (הא') וביאורו - בהחילוק
 דאיותיות הכתיבה (דחושב"כ) ואיותיות החקיקה (של הלוחות).

(52) ע"פ יומתק מה שבמדב"ר (שנתק לעיל הערה 39) - שמפרש
 גם "כף אחת גר" על בחירת בני" בהקב"ה ובתורתו - מדייק ה' פורים
 כנגד ה' אצבעות שבכף", כי מצד מקבלי התורה ישנה ההתחלקות
 שבתורה, כבפנים.
 (53) ראה רש"י תרו (כ, א) "עונין על הן הן ועל לאו לאור". וראה
 בארוכה הדרן לפסחים (נדפס בהגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וששה לעומר עמוד 1

1 ואינם קטנים, וקטנים אינם נערים, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, נערים נקראו
 2 על שם שְׁמֹנְעָרִים מִן הַמְצֻוֹת, קְטַנִּים נקראים על שם שְׁהִיוּ מְקֻמְנֵי
 3 אֲמִנָּה בכך שדאגו על הפסק פרנסתם על ידי ריפוי המים. תָּנָא
 4 בברייתא פירוש אחר על כך, נְעָרִים הִיוּ, וּבְזָבוּ עֲצָמָן - הנהיגו את
 5 עצמם בבזיון בְּקַטְנֵיהֶם. מִתְקַיֵּף לָהּ רַב יוֹסֵף, מֵהַ קוֹשֵׁי בִּכְךָ
 6 שקרויים גם נערים וגם קטנים, וְדִלְמָא נערים אינו בנינו לגילם אלא
 7 מִי לֹא בְּתִיב - וכי לא נאמר כעין זה, וְאַרְסֵי יָצְאוּ נְדוּדִים וְיִשְׁבּוּ
 8 מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה, וְקִשְׂיָא לָן כְּמוּ כֵן, כיצד היא נַעֲרָה
 9 וְקְטַנָּה הלא נערה בת שנים עשרה היא ואינה קטנה, וְאַמֵּר רַבִּי
 10 פְּדִתָּה, קְטַנָּה היתה דְּמֵן נְעוּרָן - מן העיר נעורן, וכך נאמר גם כאן
 11 בענין נערים קטנים. מתרצת הגמרא, הָתָם בענין נערה קטנה לֹא
 12 מְפָרְשׁ הכתוב מְקוּמָה מאין היא באה, לִכְךָ ניתן לפרש ש'נערה' הוא
 13 על שם מקומה, ואילו הָתָם בענין הנערים הקטנים מְפוּרְשׁ מְקוּמָן
 14 שיצאו מיריחו, ולכך אין לפרש ש'נערים' הוא על שם מקומם.
 15 עוד נאמר שם, "וַיִּפְּן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיִּקְלָלֵם בְּשֵׁם ה'", מפרשת
 16 הגמרא, מֵה רָאָה, אָמַר רַב, רָאָה מְמֹשׁ - שהענישם בראייתו,
 17 בְּדַחֲנֵיָא רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן זְמַרְיָא אָמַר, כֹּל מְקוּם שְׁנַתְנֵנו חֲקָמִים
 18 עֵינֵיהֶם לרעה, הַתּוֹצֵאָה היתה או מִיתָה או עוֹנֵי. וְשִׁמְיָאֵל אָמַר,
 19 רָאָה ברוח הקודש שְׁכֻלָן נַתְּפַרְהָ בְּהֵן אִמְן בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שהוא
 20 יום שאסור בתשמיש המטה. וְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא אָמַר, בְּלוֹרִית -
 21 שער שמגדלים אחורי העורף רָאָה שיש לָהֶן בְּאִמּוּרֵיהֶם ולכך
 22 קָלְלָם. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רָאָה ברוח הקודש שְׁלֹא הִיתָה בְּהֵן
 23 לְחִלּוּחִית שֶׁל מְצוּוֹה ולכך קָלְלָם. שואלת הגמרא, וְדִלְמָא בּוֹרְעֵיהּ
 24 נִיהוּ תוֹ - תהיה לחלולית, ואין ראוי לקללם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר
 25 ראה שאין לחלולית לֹא כֵּם וְלֹא בּוֹרְעֵם עַד סוּף כֹּל הַדּוֹרוֹת ולכך
 26 קָלְלָם.
 27 אחרי שאלישע קָלְלָם נאמר שם, וְהַצִּיאָה שְׁתֵּים דִּיבִים מִן הַיַּעַר
 28 וְהִבְקְעָה מֵהֶם אִיבְעִים וְשִׁנֵּי יִלְדִים,⁵⁸

1 נְהָא - עיר בבבל, עַד בֵּי צִינְתָא דְּבָבֶל - מקום שיש בו הרבה עצי
 2 דקל, בֵּי מְטוּ הָתָם - כשהגיעו לשם, אָמַר לִיה רב כהנא לרב שימי
 3 בר אשי, וְדָאִי דְאִמְרִיתוּ - האם אמת הוא דבר זה שאומרים, הֲנֵי
 4 צִינְתָא דְּבָבֶל מְשִׁנֵּי אָדָם הָרָאוּן אִיתְנָהוּ - אלו הדקלים שבבבל
 5 מצויים שם משנות אדם הראשון. אָמַר לִיה רב שימי בר אשי,
 6 אִדְפְּרִתָן מִלְתָּא - הזכרת לי דבר זה דָאִמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא,
 7 מֵאִי דְבְתִיב שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הוֹלִיךְ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "בְּאֶרְצוֹ לֹא
 8 עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יִשָּׁב אָדָם שָׁם", לשם מה הוצרך לומר שלא ישב
 9 אדם שם, וְכִי מֵאַחַר שְׁלֹא עָבַר, הִיכֵן יִשָּׁב (ומֵאַחַר שְׁלֹא יִשָּׁב
 10 הִיכֵן עָבַר), אֵלָּא כוונת הפסוק לאדם הראשון, שכל אֶרְצוֹ שְׁנֹדָה
 11 עָלֶיהָ אָדָם הָרָאוּן לִישׁוּב, נִתְיַשְׁבָּה, אֶרְצוֹ שְׁלֹא נֹדָה עָלֶיהָ אָדָם
 12 הָרָאוּן לִישׁוּב לֹא נִתְיַשְׁבָּה וְלֹא יִשָּׁב אָדָם, פירושו, שלא גזר
 13 עליה אדם הראשון לישוב, ולכך לא עבר בה איש, וכן דקלים אלו,
 14 במקום זה יש רק דקלים, כי כך גזר אדם הראשון, שלא יהיה בו אלא
 15 ישוב דקלים, ולכך מתכוונים במה שאומרים שהדקלים משנות אדם
 16 הראשון. מספרת הגמרא, רַב מְרִדְכִי אֱלוֹיָה לְרַב אֲשִׁי רבו
 17 מֵהַדְּרוּגֵיָא וְעַד בֵּי בִּפְסִי, וְאַמְרִי לָהּ, עַד בֵּי דוּרָא.
 18 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כֹּל שְׂאִינֵי מְלֹחַ וּמְלַחָה - כל
 19 שאינו מלוח את חברו, וכן מי שאינו מניח שלווהו, הרי הוא כְּאִילוֹ
 20 שׁוּפָף דְמִים, שְׂאִילְמִלִי לִיוֹהוּ אֲנִישֵׁי וְרִחוּ לְאֱלִישֵׁעַ כשהלך
 21 מעירם, לא היו התינוקות מתקלסים בו, וכך לֹא גִיָּדָה דִּיבִים
 22 לְתִינּוּקוֹת. ומביאה הגמרא את המעשה, שְׁנַמְמַר על אלישע הנביא
 23 אחר שריפא את המים ביריחו, וַיַּעַל מֵשֶׁם בֵּית אֵל וְהוּא עָלָה
 24 בְּרִדְף וַיְנַעְרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן הַעִיר וַיִּתְקַלְסוּ בּוֹ וַיֵּאמְרוּ לוֹ עָלָה
 25 קִרְחָ עָלָה קִרְחָ, ומפרשת הגמרא, אָמְרוּ לוֹ, עָלָה שְׁתַּקְרַחְתָּ -
 26 שרוקנת עלינו אֶת הַמְּקוּם שכל עוד שהיו המים רעים, היינו
 27 מתפרנסים על ידי שהבאנו מים ממקום אחר ומכרנו, ועכשיו
 28 שרפאת את המים, קפחת את פרנסתינו.
 29 עוד מבארת הגמרא, מֵאִי וַיְנַעְרִים קְטַנִּים' הרי נערים גדולים הם

לקוטי שיחות

הג השבועות

כרך כג שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

קבלה מהר סיני" (הקיימת כאשר כותב בעצמו), ועדיף 16
 לשכור את הסופר לכתוב עבורו, על מנת שיחה "ספר 17
 תורה נאה" (הנכתב על-ידי "לבלר אומן"), בהתאם לציווי 18
 "זה א-לי ואנוהו" 11 – התנאה לפניו במצוות" 12;
 19
 ויתירה מזו: בספר "תבואות שור" 13 מבאר כי טעמו 20
 של הדין "מצוה בו יותר מבשלוחו" 14 הוא, מכיוון שכאשר 21
 עושים שליח לעשות מצוה "נראה כאילו אינו רוצה לטרוח 22
 בעצמו", ובמילא אין זה כבוד המצוה, אמנם כאשר עושים 23
 שליח כדי להוסיף בכבוד המצוה אין אומרים "מצוה בו 24
 יותר מבשלוחו" – ומביאורו עולה, כי בנידוננו, אשר כבוד 25
 המצוה – "התנאה לפניו במצוות" – דורש "לבלר אומן", 26
 אין כאן דין של "מצוה בו יותר מבשלוחו" – 27
 ברם, אין הדבר מתרץ את השאלה הנ"ל, משום שלא 28
 מצינו כי ישתדלו לקיים מצוה זו ולו באופן ש"אחרים 29
 כותבים לו", ואף לא משתדלים להגיה "אפילו אות אחת" 30
 בספר תורה, שבזה הוא מכשיר את ספר התורה 15 (שאזי 31
 "הרי היא כאלו כתבו כולו" 16) 17.

כמו שאמר כתבו כו". ובסהמ"צ לפנינו ליתא.

(11) בשלח טו, ב.
 (12) שבת קלג, ב. וברמב"ם הל' ס"ת שם ה"ד "כותב כתיבה מתוקנת
 נאה ביותר".
 (13) סי' כח סקי"ד. וראה שו"ע אדה"ז סי' רנ ק"א סק"ב.
 (14) קידושין רפ"ב.
 (15) ראה קרית ספר לרמב"ם שם. ובספר האשכול הלכות ס"ת. רמ"א
 יו"ד שם. וראה הערה הבאה.
 משא"כ לפי' התוס' ד"ה אם הגיה (מנחות שם) שקאי על הס"ת
 שלקח מן השוק שלא נחשב עוד כחוטף מצוה שהי' אצל חבירו בענירה
 שהי' משהה ספר שאינו מוגה. ועד"ז ברא"ש ונמוקי"י שם. וצ"ע בהגמ"י
 לרמב"ם שם. וראה מנ"ח מצוה תריג (קיא, א). שיחת ש"פ ויצא תשמ"ב.
 (16) לדעת הרמב"ם. וא"כ הוי כשלימות המצוה "כאלו קבלה כו"
 (צפע"נ לרמב"ם שם). ויותר מכש"אחרים כותבים לו". ובטור יו"ד ר"ס
 ער מפורש: כתבו או הגיה בו אפילו אות אחת כאלו קבלה מהר סיני.
 ברמ"א (יו"ד שם ס"א) כללם ביהד "שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה
 או שקנאו והוא הי' מוטעה והגיהו הרי זה כאלו כתבו". וראה צפע"נ
 וכלי חמדה שם. דעת קדושים שם סק"ד. וכבר דשו בה רבים.
 (17) וגם קנית אותיות בס"ת, הרי א) לא מצינו שכל איש ואיש
 מישראל ירדוף וישתדל לקנות אותיות בס"ת (ותיכף משנעשה בר מצוה).
 ב) שקו"ט ומחלוקת אם יוצאים מצוות כתיבת ס"ת בשותפות (ראה פתחי

א.

מדוע אין משתדלים לקיים את מצות כתיבת ספר תורה?

1 הרמב"ם פוסק¹: "מצות עשה על כל איש ואיש²
 2 מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו³ שנאמר⁴ ועתה כתבו
 3 לכם את השירה⁵, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה
 4 זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ואף על
 5 פי שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו ואם
 6 כתבו בידו⁶ הרי הוא כאלו קבלה מהר סיני. ואם אינו יודע
 7 לכתוב אחרים כותבים לו. וכל המגיה ספר תורה ואפילו
 8 אות אחת הרי היא כאלו כתבו כולו"⁷.
 9 נשאלת השאלה⁸: מכיוון שכתבת ספר תורה היא
 10 "מצות עשה על כל איש ואיש"⁹ – מדוע לא מצינו
 11 שישתדלו לקיים את המצוה של כתיבת ספר תורה בידו,
 12 קיום המצוה בשלימותה¹⁰ (הנחשב "כאלו קבלה מהר
 13 סיני")?
 14 ועל אף שיש מקום לומר, כי באם ישנו סופר מומחה
 15 הכותב יפה ממנו, יש לוותר על השכר והמעלה של "כאלו

(1) רפ"ז מהל' (תפילין ומוזוה ו)ס"ת.

(2) כ"ה ברמב"ם שם. ובשו"ע יו"ד ר"ס ער (פ"א) "כל איש". ואכ"מ.

(3) בשו"ע שם: לכתוב לו ספר תורה.

(4) וילך לא, יט.

(5) כן הביא הרמב"ם שם (תיבת "ועתה" ובהשמטת תיבת "הזאת").

אבל מההמשך "כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו", משמע לכאור'
 שווהי השמטת הדפוס וצ"ל גם תיבת "הזאת" ובפרט שכ"כ במנין המצות
 בריש ספר היד (מ"ע יז) "כתבו לכם את השירה הזאת", ובסהמ"צ מ"ע
 יח. וראה צפע"נ לרמב"ם שם.

(6) במנחות ל, א הלשון "כתבו, מעלה עליו הכתוב כו" (וראה לקמן
 בפנים סי"ב) ובא בהמשך להמאמר "הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה
 מן השוק", שלא הובא ברמב"ם.

(7) בגמ' "אם הגי' אפילו אות אחת מעלה עליו כאלו כתבו". וראה
 לקמן.

(8) בכמה ענינים דלקמן שקו"ט בכמה פוסקים ומפרשים, ובמפרשי
 הרמב"ם ושו"ע. וראה ספר דעת קדושים על הלכות סת"ם בתחלתו סעיף
 א' וב'. ובמפרשים שם. ובספרים שנשמנו שם. וראה גם לקו"ש חכ"ד ע'
 207 ואילך.

(9) והרמב"ם חשבה בסהמ"צ בסוף המ"ע מה"מצות ההכרחיות".

(10) לשון הרמב"ם בסהמ"צ (הוצאת הר"ח העליר) "ואם כתבו בידו
 הוא משוכח מאד והוא יותר טוב (ובתרגום הר"י קאפח "והוא עדיף")

ב.

הדעות שבימינו המצוה בספרים שלומדים בהם בפועל
 בפשטות ניתן לומר, שמנהג ישראל הוא על פי דעת הרא"ש¹⁸ – שהחיוב של כתיבת ספר תורה על כל אחד ואחד היה "בדרורות הראשונים שהיו כותבין ספר תורה ולומדין בו, אבל האידנא [בזמננו] שכותבין ספר תורה ומניחין אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברכים מצות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי תורה משנה וגמרא ופירושיהן להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה¹⁹ כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם ועל ידי הגמרא והפירושים ידע פירוש המצות והדינים על בוריים לכן הם הספרים שאדם מצוה לכותבם".

וכך פוסק גם המחבר בשולחן-ערוך²⁰: "האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן", ויתירה מזו: לדעת כמה פוסקים²¹ – "האידנא" המצוה היא רק בחומשין משנה וגמרא כו', ולא בספר תורה.

אך ביאור זה אינו מספיק: גם בנוגע לספרים אלו – חומשים ומשניות וכו' – לשון הרא"ש והטור והשולחן-ערוך היא (כלשון הציווי בפסוק): "מצוה לכתוב" – ולא מצינו כלל וכלל שישתדלו לכתוב ספרים אלו או לשכור

תשובה יו"ד שם סק"א. נחל אשכול לאשכול שם. כלי חמדה פ' וילך. ובכ"מ).

מי שיכתוב אותו עבורם, או לכל הפחות להגיה ספר שקנה, כדי לקיים מצוה זו.

והגם שלאחר שנתפשט הדפוס בעולם מנהג רוב ישראל ככולם לרכוש ספרי דפוס – ואפילו אם נניח שהלשון "לכתוב" (ברא"ש ובשולחן ערוך) כולל גם הדפסה (מכיוון שזו תפסה את מקומה של הכתיבה), עם זאת, לא ניתן לומר כי קניית ספר מוכן נחשבת כמו "שכר לו סופר לכתוב לו", ובפרט שבמקרים רבים ההדפסה אינה נעשית על ידי בן ברית (ואיש אינו שואל ובודק על כך²¹);

יתר על כן – וגם זה עיקר: הרמ"א²² פוסק (בנוגע לספר תורה) כי באם "לקחו כן ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה²³" (לא כדעת רש"י והנמוקי יוסף²⁴ שגם אז הוא מקיים את המצוה אלא שלא מן המוכר²⁵) – ולדעתו כיצד ניתן לצאת ידי חובת המצוה של כתיבת חומשים וכו' על ידי קניית ספרים מודפסים ללא כל הגהה²⁶?

ג.

גם לדעת הרא"ש והשולחן-ערוך יש מצוה בכתיבה
 בפשטות מסבירים, כי בכך נעוץ ההבדל בין דעת הרמב"ם ודעת הרא"ש (ופסק ההלכה בשולחן-ערוך)²⁷:

ואי רשאים ללמוד בהם (שד"ח פאת השדה כללים מערכת הדל"ת כלל לח. ושי"ן. וראה פתחי תשובה יו"ד סרע"א סק"ב). – אבל (נוסף לזה שלא מצינו עתה מי שיהיה בזה, הרי) אי"ז שייך למ"ש בפנים, כי גם הנהגים בזה הוא לא מפני שאין יוצאים עי"ז מצות כתיבת ס"ת (מכיוון ששלוחו אינו בן ברית), כ"א מפני שאין בהם קדושה כו'.

(23) ולהעיר מהלשון בקיצור פסקי הרא"ש שם: הלוקח ס"ת כחוטף מצוה כתבה או הגי' בה אות אחת כאלו קבלה מסני שמצות עשה ליכתוב ס"ת. וראה לשון הטור שם בריש הסימן.

(24) מנחות שם. ובריש הלכות ס"ת. ראה ט"ז שם סוסק"א.
 (25) וצ"ע בלבוש שם ס"א "הלוקח ס"ת מן השוק ואינו מגיה בה דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק כלומר ואינו יוצא בזה מצות עשה זו". וממשיך "ואין לו שכר גדול כל כך כמי שטרח בכתיבה כו'". ומביא דברי הנמוקי"ט שם.

(26) דלהרמ"א בס"א דינו שאינו יוצא כש"לקחו כן", לכאורה הוא גם האידנא בנוגע לחומשים משניות כו' (המבואר בס"ב במחבר), ולא הוצרך לכפול דבריו. אבל בלבוש שם מפורש "או לקנות אותם .. לא קיים המצוה כתיקונה עד .. או שיקנה אותם". וראה לקמן סעיף ח"ט. ובגרי"א שם (סק"ט) כתב "ודברי רש"י עיקר".

(27) ראה שאגת ארי"י סי' לו. מניח מצוה תריג. שו"ת שמן רוקח ח"ג יו"ד סי' יז. כלי חמדה שם. ובכ"מ.

(18) הלכות קטנות ריש הלי' ספר תורה.

(19) וצ"ע במלך שכותב ב' ס"ת ואחת מניחה בבית גנוזי (סנה' כא, ב. רמב"ם שם ה"ב. הלי' מלכים רפ"ג) ואפילו לפרקים אינו לומד בה שהרי "וקרא כל ימי חייו" בס"ת השני (סנה' ורמב"ם שם) ועוד זאת: הרי יש לו ס"ת קודם שנעשה מלך וכתבה ע"מ ללמדה וכו', וכשעולה למלוכה – כותב שני' לשם ס"ת דמלך והראשונה מניחה בבית גנוזי.

(20) יו"ד שם ס"ב.

(21) דרישה ופרישה שם סק"ח. ש"ך שם סק"ה. אבל דעת הב"י וב"ח שם דלדעת הרא"ש ודאי איכא מצות עשה בכתיבת ס"ת אפילו בזמן הזה ("דגם האידנא זהו עיקר קיום מ"ע"). אלא שיש ג"כ מצוה לכתוב חומשי התורה ומשנה ש"ס ופירושיהן וכו' לדעת כו"כ אחרונים, ראה ג"כ השו"ע שם ושי"ן. וראה ט"ז שם: ואף שלפי משמעות הלשון של הרא"ש משמע יותר כדברי הדרושה מ"מ כו'.

וצ"ע בלבוש שם ס"ב שכתב "אע"ג דודאי כתיבת ספר תורה היא המצוה המפורשת בתורה בפירוש וחייבים לכותבה לקרות בה רובי"ט". אבל בב"י שם שזה (כתיבת חומשים משניות כו') חיוב ויותר מצוה מלכתוב ספר תורה ולהניחו בבית הכנסת ולקרות בו ברכים אבל לכתוב ספר תורה לקרות בו הוא ובניו פשיטא דגם האידנא זהו עיקר קיום מ"ע. וראה ברכי יוסף שם.

* (21) להעיר מהשקו"ט אם ספרים שנדפסו ע"י גוי יש בהם קדושה

* ובקיצור פסקי הרא"ש מהלכות קטנות ריש הלי' ס"ת והאידנא כו' עיקר המצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה כו'.

ד.

היתכן לומר שגוף המצוה השתנה?

בכדי להבין כל זאת, דרוש תחילה הסבר בדעת הרא"ש ופסק-הדין בשולחן-ערוך: כיצד יתכן לחדש³³ אשר מצות עשה מן התורה תשתנה מזמן לזמן, עד לקביעה אשר "האידינא" המצוה אינה כפי שמפורש בתורה?

והגם שהרא"ש בעצמו מבאר "כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם" – הרי לכאורה זו רק תכלית ומכוון המצוה, אך גוף מעשה המצוה נאמר במפורש בתורה: כתבו לכם את השירה הזאת – מצוה לכתוב ספר תורה³⁴?

ה.

גדר המצוה: שהלימוד יהיה מתוך הכתב

ויש לומר הביאור בזה:

מכך שתיכף לאחר "כתבו לכם גו'" ממשיך הפסוק שהמצוה (ותכליתה) היא "ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם" – וגם מהמובן מכל המשך הפרשה³⁵ כי מטרת כתיבת ספר תורה היא "שימה בפיהם", שהתורה תהיה אצל ישראל "לעד" גם בזמן בו "וניאצוני והפר את בריתי" – מסיק הרא"ש, כי הנאמר "כתבו לכם" הוא לא עצם גדר המצוה, אלא רק חיוב פרטי במצוה.

[ויש להביא דוגמא לזה: לגבי מצות מזווה נאמר בתורה³⁶ "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", למרות

1 לשיטת הרמב"ם המצוה היא כתיבת ספר תורה, ולכן
2 מתחייב מכך שיהא בה מעשה ופעולת האדם – הכתיבה
3 של ספר התורה (ובמילא אם "אינו יודע לכתוב אחרים
4 כותבין לו וכל המגיה ספר תורה ואפילו אות אחת הרי היא
5 כאילו כתבו כולו"), ואין יוצאים בקניית ספר תורה כתוב;
6 אך לדעת הרא"ש (ופסק ההלכה בשולחן-ערוך),
7 "מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה", ולכן צריך שיהיו
8 ספרים כדי ללמוד בהם²⁸, אך לא לכתוב אותם²⁸ (ואף לא
9 להגיהם).

10 ברם²⁹ תוכן דברי הרא"ש מוכיחים את ההיפך
11 מהחילוק האמור: דברי הרא"ש "וזהו בדורות הראשונים
12 כו'" באים בהמשך לדעת הרמב"ם אותה הוא מצטט
13 בלשונה, מובן איפוא, כי אין כוונתו להציג גדר מחודש
14 במצות כתיבת ספר תורה בשונה מדעת מהרמב"ם³⁰, אלא
15 רק להצביע על ההבדל (בין הזמנים) ביחס לדבר אותו יש
16 לכתוב, אשר "האידינא" המצוה "לכתוב חומשי התורה
17 ומשנה וגמרא ופירושיהן להגות בהן הוא ובניו".

18 גם יש להבין: מהו ההסבר בשתי הדעות, האם בקניית
19 ספר תורה יוצאים ידי חובת מצות כתיבת ספר תורה
20 (כדעת רש"י והנמוקי יוסף שגם אז "מצוה עבד" (=עשה),
21 רק בכל אופן "אי כתבה, הוה (=אם כתבה, היא) מצוה
22 יתירה³¹), או שלא יוצאים ידי חובה בקנייה (כדעת
23 הרמ"א²² (וכך משמע גם דעת הרמב"ם³² בספר היד), ואם
24 "לקחו כך ולא הגיה בו כו' (ו)אינו יוצא בזה").

העליר. ועד"ז בהר"י קאפא. אבל בדפוס שלפנינו: שיהי' כל איש ממנו כותב ספר תורה לעצמו). ולהעיר שגם בספר היד שם מתחיל "מע כו' לכתוב ספר תורה לעצמו" וממשיך "ואע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו ואם כתבו בידו כו' ואם אינו יודע לכתוב כו'" (והא דכופל הענין - י"ל שבתחלה כותב עצם המצוה ואח"כ מבארה).

31 לשון רש"י מנחות שם.
32 אבל מסתימת לשונו "וכל המגיה ספר תורה (שמשמע איזה ספר תורה שהוא, לאו דוקא הספר תורה שאחרים כתבו לו) כו' הרי הוא כאילו כתבו כולו", שאז (לא רק שקיים המצוה, כ"א) "ה"ה כאילו קבלה מחר יוני", משמע לכאורה, דאם לא הגיהו הרי עכ"פ קיים המצוה. ולפ"ז לא חזר בו בספר היד ממ"ש בסהמ"צ דגם בקנהו קיים המצוה. ולהעיר ש"יא (הובא במקדש מעט לפני יונה שם סק"ט) דגם להרמ"א קיים המצוה, ומ"ש "אינו יוצא בזה" היינו שאין המצוה כראוי.

33 ראה ט"ז שם סוסק"ד.
34 ראה שו"ת חת"ס יו"ד סי' רנד. בינת סופר כלל יב ס"א. שו"ת שמן רוקח שם. ועוד.
35 לא, טז ואילך.
36 ואתחנן ו, ט.

28 ער"ו הוא לשון החניוך שם: "שנצטוונו לזהות* לכל איש אחד מ ישראל ספר תורה". ומובן הוא עפ"מ"כ בשרשי המצוה שם "להיות לכ"א וא' מבני" ס"ת מוכן שיוכל לקרות כו'". ושם "ואע"פ שהניחו לו אבותיו למען ירבו הספרים בינינו ונוכל להשאל מהם כו'". ועיי"ש בלשונו בסוף המצוה. אלא שלדעתו "עיקר החיוב דאורייתא אינו רק בספר התורה". אלא שממשיך ש"אין ספק שגם בשאר הספרים שנתחברו ע"פ התורה יש לכל אחד לקנות מהם כפי היכולת מן הטעמים שאמרנו". – במג"ח שם (בתחלתו) כתב בפשטות בדעת החניוך שהמצוה היא רק הכתיבה נומ"ש החניוך "להיות" – מפרש להלן שם "המצוה שיהי' לו ס"ת ע"י שיכתוב ויהי' לו א"כ היא מצוה תמידית וכ"נ מלשון הרהמ"ח שכתב שנצטוונו להיות כו'". וצ"ע, שלכאורה לא משמע כן בחניוך, כנ"ל.

*28 כשיטת רש"י והנמוקי, ודלא כפסק הרמ"א.
29 ובצפ"ע הל' תפלה (פ"ב ה"י): דבס"ת יש שני מצות א' מצות הכתיבה וא' מצות הלימוד מן הלימוד מן הכתוב כו'. ועד"ז בהל' ס"ת שם ה"ב, ומוסיף שם: והך של לימוד יוצא בשל אבותיו (משא"כ גבי מלך).
30 להעיר שגם לשון הרמב"ם בסהמ"צ היא "שצונו שיהי' לכל איש ממנו ספר תורה לעצמו ואם כתבו בידו כו'" (כ"ה במהדורת הר"ח

* (וכ"ה ברבינו ירוחם נתיב ב ח"ב).

30 הפרו תורתך⁴⁶ נכתבה גם התורה שבעל פה⁴⁷, והלימוד
 31 בכדי "לידע פירוש המצות והדינים על בוריים" הוא לא
 32 מתוך ספר תורה, אלא משאר ספרים כתובים כמו חומשי
 33 תורה משנה וגמרא ופירושיהן, הרי שהמצוה (והמעשה)
 34 של "כתבו" קשור עם ספרים אלו; שבהם לא קיים הדין
 35 של שרטוט וכו' וכל פרטי הדינים שישנם בספר תורה.
 36 ובהתאם לזה, נדרש ומספיק בקיום המצוה בהם – מעשה
 37 כזה שעל-ידו יהיו ספרים המאפשרים "ולמדה שימה
 38 בפיהם" מתוך הכתב⁴⁷.
 39 ויש להביא דוגמא לזה, שהוא בדומה לכלל "דון מינה
 40 ואוקי באתרא"⁴⁸ (=למד ממנו רק את עיקר הדבר, ואת
 41 השאר העמד במקומו).

ג.

דוגמא לקיום מצוה באופנים שונים: שמחת יום-טוב
 מענין דוגמא לדבר: החיוב של שמחה ביום טוב,
 שבזמן הבית היה על ידי שלמי שמחה, חל לפי כמה
 דיעות גם בזמן הזה (מדאורייתא) על ידי אכילת בשר,
 ש"אין שמחה אלא בבשר"⁴⁹.

מובן בפשטות, כי השמחה בבשר בזמן הזה אין בה
 את הגדרים שישנם בשלמי שמחה, הנאכלים בטהרה
 ובירושלים כו' – אשר כל אלה הם ענינים והגדרות
 הקשורים לענין הקרבן של שלמי שמחה, אך לא לגדר
 השמחה שבו הקשור אך לאכילת בשר, אשר לדעה זו רק
 פרט זה נוגע לקיום מצות שמחת⁵⁰ יום טוב.

ובדומה לכך בעניינינו – ובלשון הש"ס⁵¹ "לא מן השם
 הוא זה": כל פרטי הדינים לגבי כתיבת ספר תורה הם
 מצד ה"חפצא" של ספר תורה, לא מצד החובה והמצוה
 של "כתבו לכם את השירה הזאת" שמטרתה לאפשר
 "ולמדה, שימה בפיהם".

1 שגדר המצוה הוא (לא כתיבת המזוזה, אלא) "לקבוע³⁷
 2 מזוזה"³⁸.
 3 גדר המצוה איפוא הוא, בהקדים:
 4 קיימת מצוה של לימוד התורה, ויתירה מזו: "ותלמוד
 5 תורה כנגד כולם", ובמצוה זו – העיקר הוא לדעת "כל
 6 ההלכות פסוקות בטעמיהן"³⁹, שבוה "חייב הוא מן
 7 התורה" ובאופן שיהיו "שנונים ומחודדים בפין" ו"משיב
 8 לו מיד" וכו'⁴⁰ – ואם כן, בקיום מצוה זו כבר ישנו "למדה
 9 .. שימה בפיהם" באופן הטוב ביותר.

10 על כך מתווספת בפרשת וילך מצות עשה מיוחדת מן
 11 התורה – שצריך לבצע מעשה (כתיבה) – על מנת להשיג
 12 (ספר) תורה שבכתב וללמוד בתורה זו (ואולי יש לומר
 13 הטעם, משום שעל ידי זה הלימוד נוח יותר ועמוק יותר
 14 (כאמור "אותיות מחכימות"), בטוח מטעות, שכן "הלומד
 15 מן הספר לא במהרה הוא משכח"⁴¹, ביכולתו לחזור בכל
 16 עת וכו', וכל האמור מהוה סייג יעיל למנוע "והפר גו'";
 17 אלא, שבזמן⁴² אמירת הציווי היה מעשה זה של כתיבה,
 18 קשור ואפשרי רק על ידי לימוד בספר תורה, תורה
 19 שבכתב; משום שלא הותר עדיין לכתוב את התורה שבעל
 20 פה, "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבם"⁴³ –
 21 "בבחינת" אריה הוא דרביע עליה⁴⁴, על הגברא (=ארי
 22 רובץ כנגד האדם ומונעו מלעשות).

23 ומפאת הגבלה זו ("אריה דרביע") נוסף עניין צדדי,
 24 שאינו קשור ישירות לנושא של "ולמדה .. שימה בפיהם",
 25 אלא קשור לדינים הקובעים כיצד נעשה ספר – ספר
 26 תורה⁴⁵: צריך להיות שרטוט, לשמה, בכתב אשורי ובלשון
 27 הקודש, וכו'⁴⁵ – לכן בנוגע לפועל חייב ה"כתבו לכם"
 28 להתבצע בכתיבה התואמת את פרטי הדינים הנ"ל.
 29 אבל⁴² – "האידינא" – כאשר מצד "עת לעשות לה'

הקשה מנ"ל דכל התורה במשמע הא מותר לכתוב כל חומש וחומש כו' בפ"ע.
 (45*) בנוגע לכתובה כולה – ראה הערה הקודמת.
 (46) תהלים קיט, קכו. גיטין שם ע"א.
 (47) ראה פרישה שם.
 (47*) להעיר מענין מענין זה גבי קריאת ההפטרות בזה"ז (ראה שו"ע אדה"ז א"ח סרפ"ד ס"ד ובקו"א שם).
 (48) יבמות עח, ב. וש"נ.
 (49) ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח. יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. מג"א או"ח סרמ"ט סק"ו. מחת"ש שם. ועיין שו"ע אדה"ז או"ח סתקב"ט ס"ז.
 (50) ראה מחצית השקל למג"א שם דמוכח מדברי רש"י (תענית ל, סע"א) דהשמחה היא בבשר עצמו לא מצד שהם שלמים.
 (51) שבת קטז, רע"א. ועוד. ועד"ז במשנה מכות כא, ב.

(37) כנוסח הברכה, וכ"ה לשון הרמב"ם במנין המצות בהתחלת ספר היד מ"ע טו. ובהכותרת להל' תפילין ומזוזה. הל' מזוזה פ"ה ה"ז.
 (38) ולהעיר מלשון הטור ושו"ע יו"ד ר"ס רפה "מ"ע לכתוב כו'".
 וראה פנים יפות ואתחנן שם. ובארוכה ביאור הרי"פ פערלא (לסה"מ רס"ג) ח"ג מילואים ס"ד.
 (39) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"א.
 (40) הל' ת"ת שם ס"ג (מקדושין ל, סע"א).
 (41) ירוש' ברכות רפ"ה.
 (42) ראה לשון הלבוש שם ס"ב.
 (43) עירובין עח, ב. וראה אנצ' תלמודית בערכו.
 (44) גיטין ס, ב.
 (45) ואף ד"מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמו ואין בהן קדושת ספר תורה" (רמב"ם הל' ס"ת פ"ו הי"ד) – הרי הפס"ד שבנד"ד צ"ל דוקא כולה (ראה מקורו בצפ"ע שם. ובשאג"א סל"ד

קיימי" (=דברי שניהם נאמרו לפי אותה שיטה) – שמוזה עצמו מובן כי בפרטים מסויימים הם חולקים בצורה שיש לה השלכה הלכתית⁶² (כי אם לא, מה באו להשמיענו בכך; וכן אילו דעתם הייתה אחידה לגמרי היו נוקטים בלשון "ר' פלוני ור' פלוני אמרו").

ועוד כנהה.

ה.

קניית ספרים מודפסים מועילה גם לדעת הרמ"א

על פי זה יש לומר, כי פסק הרמ"א "אבל לקחו כך ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה", ויוצא ידי חובתו דוקא כאשר "שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה או שקנאו והוא היה מוטעה והגיהו" (לא כדעת רש"י והנמוקי יוסף, שגם כאשר לקח ספר תורה מן השוק הוא מקיים את המצוה) – נאמר רק לגבי כתיבת ספר תורה, אבל בנוגע לחומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן ש"האידנא" נעשית בהם המצוה של "כתבו לכם" (לדעת הרא"ש), הרי לדעת הכל יוצאים ידי חובה על ידי קניית ספרים והלימוד בהם⁶³.

והביאור: הכל מודים כי במצות "כתבו לכם" יש גדר של "קבלת התורה", המתבטאת בעשייתו לקחת ולהשיג את התורה וללמוד בה. השאלה היא – עד כמה ה"פועל" וה"פעולה" קשורים עם ה"נפעל":

מכיוון שבדורות הראשונים הייתה מצות "ועתה כתבו לכם" קשורה עם ספר תורה "שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו", ומכך התחייב כתיבה לשמה, על קלף מעובד ומשורטט, וכל שאר התנאים והגדרים (כותבים כולו כו') – הרי ה"חפצא" של ספר תורה מחייב ומכריח כמה וכמה תנאים בעשייתו, ופעולות אלו נעשות לחלק ממצות כתיבת⁶⁴ "השירה הזאת",

1 ובמילא מובן, שגם לדעת הרא"ש בגדר המצוה הזו לא
2 חל כל שינוי.
3 ובנוגע לשאלה שנתורה – הרי רואים שלא משתדלים
4 "לכתוב" את החומשים וכו' אלא עושה זאת המדפיס
5 וכו"ב, ואפילו אם הוא מזמין אצלו ועושהו לשליח הרי
6 "מצוה בו יותר מבשלוחו" – הרי זה מתורץ לפי הביאור
7 לעיל (סעיף א) בנוגע לספר תורה. ועוד ועיקר – כפי
8 שיתבאר לקמן סעיף ט.

ז.

השוואה בין שני עניינים – לפעמים רק בפרטים מסויימים

על פי זה – אשר בשני עניינים בעלי מכנה משותף, יתכן כי לגבי פרטים מסויימים נאמר "דון מינה ומינה" (=למד ממנו את כל הדבר), ובפרטים⁵² אחרים נאמר "אוקי באתרא" (=העמד במקומו ואל תשוה) – אפשר להסביר כמה עניינים, ויובאו על כך דוגמאות מתחומים שונים:

"תפילות – במקום תמידין תקנום"⁵³, אף על פי כן, אפילו לכתחילה אין צורך להשתדל שיהיה בציבור כהן (והטעם שמצינו קרבן בלא כהן – שהרי "אין כהן בבמה"⁵⁴). לעומת זאת בנוגע לזמן⁵⁵, צריכות התפילות להיות בזמן הקרבת התמידים⁵⁶ (כי בכל קרבן התלוי בזמן – עבר זמנו בטל קרבנו)⁵⁷.

בסדר ליל פסח: המנהג "במדינות אלו" להזהר שלא לאכול "בשר צלי בליל פסח", "גזירה שמא יאמרו פסח הוא"⁵⁸; אף על פי כן לוקחים זרוע צלויה "זכר לפסח שהיה צלי אש"⁵⁹, משום שאכילת קרבן פסח – היא עיקר גדר הפסח "שלא בא מתחילתו אלא לאכילה"⁶⁰.

הכלל⁶¹ ביחס ללשון "ר' פלוני ור' פלוני בשיטה אחת

57) ואף שלתפלה יש שלומין בתפלה הסמוכה ולא אמרין עבר זמנו בטל קרבנות כבקרבנות (ברכות שם ע"א. תוד"ה איבעיא שם) – הרי אין לו שכר תפלה בזמנה (ראה ברכות שם. שו"ע אדה"ז שם סוס"א. סי' קח סוס"ב).

58) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תעו.

59) שו"ע אדה"ז שם סתע"ג סכ"א (משו"ע שם ס"ד).

60) פסחים עו, ב במשנה.

61) ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך אין הלכה כשיטה. וש"ן.

62) ראה פסחים לב, ריש ע"ב "כולהו סבירא להו כו' ובהא פליגי כו'".

63) וראה גם דעת קדושים שם סוסק"ז.

64) להעיר שברמב"ם, וכן בטושו"ע, המ"ע לכתוב ס"ת היא התחלת

52) להעיר (ש"ך) היקש וגו"ש אינם למחצה (נדרים ז, א. זבחים מח, א), וגם בדברים שבהיקש וגו"ש יש חילוקים. וראה אנציקלופדיא תלמודית בערך הנ"ל.

53) כן הובא בכ"מ. ובברכות כו, ב ("כנגד תמידין") ואין נפק"מ בנדר"ד. ובשו"ע אדה"ז או"ח סי' קח ס"ח "שחרית ומנחה שהם במקום התמידים".

54) תו"כ אחרי יז, ו. זבחים קיג, רע"א. קיט ב.

55) וכן "צריך לזהר שתהא דוגמת הקרבן בכונה ושלא יערב בה מחשבה אחרת כו' ותהא מעומד כמו עבודה בקביעת מקום כמו הקרבנות כו' שלא יחוץ דבר בינו לקיר כמו הקרבן כו'" (טושו"ע ודאדה"ז שם סצ"ח ס"ד).

56) ברכות שם. שו"ע אדה"ז שם ר"ס פט.

שיהיו כתובים, ואזי ישנו ובשלימות – "ולמדה שימה בפייהם".

והלשון ברא"ש ובשולחן-ערוך "כותבים" את החומשים – הוא משום שמקור הדין ויסודו הוא "כותבים ספר תורה" – אך זהו בהתאם לכלל האמור "דון מינה ואוקי באתרא".

י.

אין חיוב לקנות את כל הספרים

הביאור האמור מסביר פרט נוסף באשר לקיומה המעשי של מצות "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", כפי שהיא מתבצעת "האידנא":

כשם שבמצות לימוד התורה לא קיים היום הסדר (כבעבר) ללמוד תחילה את כל התורה כולה⁶⁶ (ההלכות) ורק אחר כך לעיין ולפלפל בו – יש לומר, כי בדומה לדוגמא זו הוא גם בנוגע לקיום מצות "כתבו לכם את השירה הזאת", "האידנא":

אין הכוונה כי האדם מחוייב לכתוב בעצמו (או לקנות), וכל הספרים (חמשה חומשי התורה משנה גמרא ופירושיהן), ורק אז הוא מקיים את המצוה – שהרי "פירושיהן" הוא ריבוי גדול, ורואים בפועל מעשה רב, כי הספרים הנמצאים ברשות רובם ככולם של בני ישראל לא כוללים מכל הסוגים הנ"ל וכו'⁶⁷.

יא.

חשיבותו של מבצע "בית מלא ספרים"

על פי זה יובנו דברי הגמרא⁶⁸: "כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני", והרמב"ם מביא זאת בספר ההלכה שלו, משום שגדר מצות "ועתה כתבו לכם" הוא – מעין קבלת התורה⁶⁹ הבאה על ידי מעשה האדם, בכך שהוא כותב ומכין ספר תורה (או קונה את הספרים הנ"ל מממונו), ולאחר מכן הוא מקיים "למדה".

ולהעיר מצפצפי' ה' תפלה שם בסופו. וראה מקור חסד לספר חסידים ס' תד.

68) מנחות שם.

69) וי"ל שלכן נאמרה למשה בסוף שנת הארבעים (נוסף על שאו דוקא ישנה כל התורה) – מצוה האחרונה דתרי"ג מצות, שזהו מעין קבלת התורה (כל המצות שנצטוו) לאחר ש"הנך שוכר עם אבותיך וקם העם הזה גוי ועובני והפר את בריתי גוי".

1 או שה"פועל" וכל התנאים הינם רק מצד קדושת
2 הספר תורה, לא מצד מצות "כתבו לכם את השירה הזאת
3 ולמדה".

ט.

בספר תורה – הכתיבה חלק מהמצוה, או רק תנאי בקדושת הספר

זהו גם ההסבר בשתי הדעות האמורות – כאשר מקיימים את מצות "כתבו לכם" בספר תורה ממש, מתי יוצא האדם ידי חובה: שיטת הרמב"ם והרמ"א היא, כי מכיון שהמצוה קשורה עם קדושת ספר תורה, והקדושה מחייבת תנאים שונים במעשה של כתיבת ספר התורה – הופך מעשה זה (לא רק לפרט ב"חפצא", בקדושת ספר התורה, אלא גם) לחלק מקיום המצוה של כתבו לכם.

ולכן, כאשר הוא מקיים את המצוה המוטלת עליו על ידי כתיבת ספר תורה, צריך להיות מעשה המצוה על ידי כתיבת ספר תורה, או על ידי הגהת ספר תורה "שהיה מוטעה"⁶⁵ – שאז פעולתו גומרת ומשלימה את ה"כתבו לכם". אך "אם לקחו כך ולא הגיה בו דבר", אין הוא יוצא ידי חובה.

מה שאין כן לדעת רש"י והנמוקי יוסף, קדושת ספר התורה אינה חלק מהמצוה של "כתבו לכם" [ותנאי הכתיבה הם רק כדי לפעול את קדושת הספר תורה], ובמילא אם הקדושה כבר קיימת – אזי גם בספר תורה מספיק אם קנאו, "לקחו (מן השוק)".

לפי זה מובן, כי הנאמר "האידנא מצוה לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן" – אין משמעו (אפילו לדעת הרמב"ם) שזה חייב להתבצע על ידי כתיבתו, או בשליחותו, או על ידי שמגיה את הספר, משום שספרים אלו מצד ענינים אינם דורשים שיהיה בהם דווקא מעשה אדם, יכול להיות גם מעשה "קוף" (מכונה) – העיקר

(והקדמה ל)פירטי* הדינים באופן כתיבת ס"ת.

65) ולא כפי' התוס' כו' מנחות שם, כי ה' אצל חבירו בעבירה כנ"ל

הערה 15

66) ראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"א ה'. וראה שם פ"ג ק"א סק"א.

67) וע"פ הכתוב בפנים – לכאורה מובן שמקיים המצוה ד"ולמדה" בתורה משנה וגמרא ופירושיהן באיזה שפה שתהי' אף שלא נכתב בלש"ק, וכן מקיים המ"ע דוכתבו לכם, כשקונה ספרים אלו בכל לשון.

(* אלא: א) שבטושו"ע הוא ס' בפ"ע והכתורת דהסי' (בשור"ע) "שכר מצות כתיבת ס"ת". משא"כ ברמב"ם. ב) בטושו"ע הסי' שלאח"ז הוא דיני "הנור שנתבה עליו ושרטוטו ודין הדין". משא"כ ברמב"ם שכתבתם לפני' בפ"א ביזוד עם דיני קלף של תפילין כו'. ובפ"ז שם ממשך תיכף (בה"ד ואילך) בדיני ואופן הכתיבה.

ספר תורה "מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני".
 ואף כי בפשטות ניתן לפרש כי "מעלה עליו כו"
 משמעו – שכר שאינו תוצאה ישירה דווקא ממצות כתיבת
 ספר תורה ותוכנה, אלא רק שמעשהו מהוה ראיה כי
 כשלעצמו ראוי הוא למעלת "מקבל תורה מסיני" – כדברי
 הנמוקי יוסף⁷²: "שיש למדת הרחמים לומר כמו שטרה
 טורה זה כן היה טורה ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר
 סיני";

אמנם, הרמב"ם מביא זאת להלכה בספר היד, המורכב
 מ"הלכות הלכות⁷³, ובפרט שהוא משלב עניין זה
 באמצע⁷⁴ ההלכה הראשונה הדנה בקיום המצוה בפועל –
 ובנוסף לכך הוא משנה מלשון הגמרא ("כאילו כתבו")
 וכותב "ואם כתבו בידו הרי היא כאילו קבלה מהר סיני"
 – משמע מדבריו, כי זהו שכר המהוה תוצאה ישירה ונובע
 מתוכן מצות כתיבת ספר תורה,

ויש לומר – שהוא בדומה לנאמר "המלמד את בן
 חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו"⁷⁵.

ג.

ספר תורה של מלך המשיח

יהי רצון שבקרוב ממש יקויים ותחזינה עינינו בביאת
 מלך המשיח ממש, אשר יכתוב את משנה התורה "לשם
 המלך", וספר זה "יהיה עמו תמיד כו' שנאמר והיתה עמו
 וקרא בו כל ימי חייו"⁷⁶, ותתגלה מלכותו של הקדוש-
 ברוך הוא, "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה
 ה' אחד ושמו אחד"⁷⁷.

(משיחות אחש"פ וש"פ קדושים תשמ"א)

(משיחת ש"פ במדבר תשל"ו)

1 אלא ש"בדורות הראשונים" היו מקיימים מצוה זו על
 2 ידי כתיבת ספר תורה ממש, שכאשר "כתבו בידו" קבלת
 3 התורה אצלו היא באופן מושלם – "הרי הוא כאילו קבלו
 4 מהר סיני", בדומה לקבלת התורה בפעם הראשונה, שהביא
 5 ללימוד ושמירת המצוות בשלימות. אך מעין זה הוא בכל
 6 זמן ובכל מקום, כאשר יהודי קונה ספרים ולומד בהם.

7 מכל הנ"ל מובן גם עד כמה חשובה ההשתדלות אשר
 8 לכל יהודי יהיו ספרים בביתו – ומה טוב "בית מלא
 9 ספרים" – אך לכל הפחות הכרחי שיימצאו אצלו ספרי
 10 היסוד: (סידורים) חומשים (תנ"ך) משניות ספרי פסקי
 11 דינים וכו', ושאכן יקיים "ולמדה" בהם, "שימה בפייהם".

ב.

"כאילו קבלה מהר סיני" – כולל גם את כל התורה
 שבעל פה

ומענין לענין באותו ענין יש להוסיף בדרך אפשר:

מצות כתיבת ספר תורה, הנלמדת מן הפסוק "ועתה
 כתבו לכם את השירה", הוא כנ"ל כל הספר תורה כולה –
 ויש לומר בפירוש הדברים, בהוספה על המובן
 מפשטות הלשון:

מכיוון ש"ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא"⁷⁰ (= אין
 דבר שלא נרמז בתורה), הרי בספר תורה, בתורה שבכתב,
 נרמזת וכלולה גם כל התורה שבעל פה כולה, אשר היא
 – ניתנה למשה מסיני, וכוללת את המשנה, תלמוד ואגדה
 וכו' עד כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש⁷¹ וכו';

וכן הוא גם ביחס ל"גברא" (האדם) המקיים את מצות
 כתיבת ספר תורה – אשר על כך אומרת הגמרא, שהכותב

ללומדים במסלול 'פרויקט לקוטי שיחות' יש השבוע עוד 2 שיחות

כרך כג פרשת נשא שיחה א וכרך יח חג השבועות שיחה ב

המצוה כותבם בסוף ההלכות ודיני המצוה. ראה לדוגמה ה' תפילין
 ספ"ד (הכ"ה-כו). ה' מזוזה ספ"ו. סוף ה' ס"ת. ובכ"מ.
 75) סנהדרין יט, ב. פרש"י עה"ת במדבר ג, א. וראה לעיל ע' 9
 ואילך.

76) רמב"ם ה' ס"ת שם ה"ב.

77) זכרי' יד, ט.

70) ראה זח"ג רכא, א.
 71) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ויק"ר
 רפכ"ב. ועוד.

72) בריש ה' ספר תורה.

73) ל' הרמב"ם בהקדמתו לספר היד בסופו.

74) כי לכאורה כשכותב מעלה או שכר המצוה או שרשי וטעמי

ילקוט לוי יצחק על התורה

כמ"ש בפרי עץ חיים שער חג המצות רפ"ב ע"ש, מצות לאכילה הוא חכ', וכוסות לשתי' הוא בינה, עיין בתורה אור' פ' משפטים בדרוש דלבנת הספיר בענין ואכלו וישתו.

מצת הם מן התורה – מוסר⁵ אביך – חכ'.

שמחה ותענוג, ועד ש"אין אומרים שירה אלא על היין" (ברכות לה, א) – כי התגלות עתיק (תענוג) היא בבינה.

[וראה הביאור בתורת מנחם התועודיות ה'תשמ"ב חלק ג' ע' 1306 ואילך, דהו גם הטעם דאין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע ע"ש. ראה גם תורת מנחם התועודיות חלק ל (ה'תשכ"א חלק ב) ע' 252. ה'תשמ"ו חלק ג' ע' 143. תו"מ ספר המאמרים ה'תשכ"ה ע' רכד ואילך. ועוד].

(4) עח, ג וז"ל: החיות של האכילה היא מלמעלה למטה, שיורד המאכל לאצטומכא, ומתבשל בכבד, ועולה ללב ומוח ומשם מחו" בדרך ירידה, שיורד כח מן המוח ללב להפתח ולהסגר להתפשט הדם בכל האברים בדרך רצוא ושוב כו'. אך הנה הדם עצמו אינו עולה למוח מחמת גסותו ועבותו וגידי ועורקי המוח דקים מאד. וזה פעולת השתי' לרכך הדם ולקלשו ואז עולה מן הדם רק דבר דק וכח בלבד לחלוחית למוח לחזקו שהוא חיות דרך עלי' וכו', ולכן יכול אדם למות בצמא אף שאוכל, והיינו לפי שאין הדם יכול להתפשט באברים (ועיין בפירוש המשניות להרמב"ם רפ"ג דעירובין והמים כו')...

וזהו אכלו רעים שתו ושכרו (שיר השירים ה, א) שהם בחי' חו"ב שנקרא אכילה ושתי', חכמה בחי' אכילה בחי' נקודה (זכרי' ט, יד) ויצא כבדק חצו, ובחי' בינה נק' שתי' לפי שמרחיב ומגדל בהרחבה, שמדבור א' נעשה הרחבה והתפשטות, וכמשל הטפה היא בחי' נקודה ומתגדל בבטן האם ע"י שהייה בבטן האם תשעה חדשים להיות בציור אברים כו'. ע"ש.

(5) ראה תורת מנחם התועודיות ה'תשנ"ב חלק א' ע' 433 וז"ל: כתיב "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך", וארז"ל מוסר אביך תושב"כ, תורת אמך תושבע"פ. תושב"כ היא בחי' חכמה ("אביך") ותושבע"פ היא בחי' בינה ("אמך"); בתושב"כ – נאמרו כל המצוות, רק שהן בקיצור נמרץ בלי ביאור, כי "רצון העליון ב"ה המלוכש בתרי"ג מצוות שבתורה שבכתב הוא מופלא ומוכסה תמיר ונעלם" (נקודת החכמה, שלמעלה מהשגה). ותורה שבע"פ – היא גילוי ופירוש וביאור הדברים שנאמרו בתושב"כ בנקודה (הרחבת הבינה, שמגלית ומבארת נקודת החכמה). ע"ש המשך הביאור שהוא ג"כ ע"ד החילוק בין נגלה לתורה ופנימיות התורה. וראה לקו"ש חלק כה ע' 162.

וראה אור התורה פ' מטות עמוד א'ש"ג וז"ל: תושב"כ נקרא מוסר אביך ואב מזריע לובן שממנו עצמות כו' וכנוכר ברע"מ פ' שופטים גרמין בניוין על מוחא דדיהו מיא כו', ותושבע"פ נק' תורת אמך ואם

שמות יב, יח – בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחודש בערב

עו

ביאור הטעם והרמז, דיש מצוות שתיית יין קודם האכילת מצה, ועוד הפעם שתיית יין אחר אכילת מצה דאפיקומן, וכן דמצה הוא מדאורייתא, וד' כוסות יין מדרבנן

ענין מצה' וכוסות:

שסדרם הוא, ב' כוסות שותין קודם אכילת מצה, וב' כוסות אחר אכילת מצה, ובניתיים הוא האכילת מצה, שהעיקר הוא המצה² האמצעית, שבתחלת הסעודה אוכלים המצה פרוסה שעלי' בעיקר הוא ברכת אכילת מצה, ובגמר הסעודה אוכלים האפיקומן שהוא ג"כ ממצה האמצעית.

הנה מצה הוא מוחין³ דאבא וכוסות הוא מוחין דאימא

(1) בסיומן זה יבואר כמה שאלות, והם:

(א) מהו הטעם והרמז דה"סדר" בליל פסח הוא, דיש שתיית יין (ב' כוסות הראשונות) קודם האכילת מצה, ואח"כ עוד הפעם שתיית יין (ב' כוסות האחרונות) אחר אכילת מצה?
(ב) כל דבר הוא מדוייק, מצוות מצה הוא ע"י "אכילה", וד' כוסות ע"י "שתי"?

(ג) מצוות "מצה" הוא מן "התורה", וד' כוסות הוא "מדרבנן"?

(ד) עיקר מצוות אכילת מצה הוא ע"י מצה האמצעית הנק' "לוי"?

(ה) בהנ"ל המצה האמצעית נחלק לשנים, החלק הקטן הפרוסה – מצות אכילת מצה, והחלק הגדול – האפיקומן?

(ו) מהו הטעם והרמז, דיש דוקא, שתי כוסות יין קודם אכילת מצה, ושתי כוסות יין אחר אכילת מצה?

(2) שו"ע אדמוה"ז הל' פסח סי' תעג סעיף לה. תעה סעיפים ג-ה. ראה גם לעיל סי' לא.

(3) ראה לקוטי שיהות חלק ז' ע' 277 וז"ל: ההפרש שבין מצה ליין הוא (תו"ח שמות קלד, א ואילך), שמצה הוא בחי' (קטנות) אבא (חכמה), ויין הוא בחי' בינה [שהו הטעם על מה שמצה היא במספר ג' – ג' מצות שבקערה, ויין במספר ד' – ד' כוסות – כי מוחין דאבא הם ג', ומוחין דאימא הם ד']].

וזה מתאים גם עם ההפרש שבין מצה ליין בפשטות, שמצה היא "להם עוני" לפי שאין בה טעם כמו מוחין" (תו"א פט, ד. וראה גם לקו"ת ויקרא ו, ד), משא"כ יין, הרי לא רק שיש לו טעם אלא שגורם גם

וכוסות הם מדרבנן – תורת אמך – בינה.

נ' שערי בינה¹⁰.

והנה צריך להיות הבין¹¹ בחכ' וחכם בבינה, הבין בחכ' הוא שבינה גבוה וקודם לחכ', וחכם בבינה הוא שחכ' גבוה וקודם לבינה, כמ"ש בשער¹² אנ"ך פ"ח ועיין בפע"ח שער התפילין פט"ו וט"ז ע"ש.

זהו הסדר:

מתחלה ב' כוסות ואח"כ אוכלים מצה הוא כמו הבין בחכ',

ואחר האכילת מצות הוא עוד הפעם ב' כוסות א"כ אכילת מצה קודם להב' כוסות האחרונים הוא כמו וחכם בבינה.

ויצ"מ נמשך מחו"ב כידוע בכוונת ויוציאנו הוי' אלקינו חו"ב¹³ משם ביד חזקה ובזרוע נטויה¹⁴.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שג

הוא כמו שהם בחו"ב, ובשרשם יהי' ג"כ בהיפך כי שרש בינה גבוה מחכ' כמא***) נבונים לא אשתכחו, ה' דאברהם שהוא למעליותא, ויש מעלה במזל ונקמה לגבי מזל נצר חסד שבונקה הוא חסד מקיף ובנצר חסד הוא חסד פנימי דכתיב כמ"ש בע"ח שער א"א, גם עיין בשער אנ"ך פ"ח תראה שבינה עילאה הוא חכ' ואבא עילאה הוא בינה, וא"כ א"ש וד"ל". (לקוטי לוי יצחק כאן)

(* ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' קמג. והערה 12 שם.

***) עירובין ק, ב. נדרים כ, ב. ראה ספר המאמרים תרצ"ב ע' שצ.

(10 ראה תיקוני זהר תיקון לט. זהר חלק ג' פ' ואתחנן דף רסב, א. סידור עם דא"ח, ג, אילך.

(11 ספר המאמרים ה'תרנ"ט [קה"ת ה'תשע"א] עמוד רמח וז"ל: הבין בחכמה וחכם בבינה, דהבין בחכמה, הוא ענין התכללות הבינה בחכמה, והוא שיש בחכמה כח הבינה לבוא לידי השגה והבנה, דהגם שבעצם הוא בבחי' הביטול והעדר ההתפשטות, וזהו מה שהיא בבחי' נקודה א' לבד כו', ומ"מ תבוא לידי ההתפשטות ההשגה בבינה כו'. וחכם בבינה, הוא התכללות החכמה בבינה, והוא, הגם שבינה היא בבחי' התפשטות בריבוי פרטים וריבוי הסברים כו', מ"מ יש בה כח החכמה לעשות מיש אין, והוא שכל ההשגה נכללת אח"כ בנקודה א', והיא נקודת התמצית מכל ההשגה כו', והוא שילית כל הפרטים וההסברים, כ"א תופס עצם ענין השכלי, והוא עצם המושכל, (בנקודה א') כמו שהבין אותו מתוך ריבוי הפרטים וההסברים כו', וכמ"ש מזה במ"א. ע"ש. (והערות שם מכ"ק אדמו"ר ז"ע). וראה אור התורה שיר השירים ח"א ע' רכא. ועוד.

(12 שער יט.

(13 פרי עץ חיים שער חג המצות [שער כא] בבואור פיסקא עבדים היינו. ראה תורת חיים פרשת בא פט, ב, ובהנסמן שם. צה, ד. ועוד.

(14 ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן ביאור הטעם למה מצה אחת – הלוי בחי' בינה – נחלק לב' חלקים ע"ש.

והד' כוסות הם לנגד הד'⁶ לשונות של גאולה, ועיקר גאולת מצרים הוא מבינה⁷ עלמא דחירו⁸, פרשת והי' כי יביאך שלנגד⁹ בינה, נ' פעמים נאמרה יציאת מצרים לנגד

מזרעת אדם שממנו אדם בשר בחי' גבורות היינו כל הד"ס שהם חומרות וסייגים. עיי"ש.

א) משלי א, ח.

ב) כ"ה (בשם ארז"ל) בסד"ה אריב"ל סה"מ תש"ב (וכ"ה במטה משה שער השלישי. וראה כנפי יונה ח"א פ"ד). ובאגה"ק שם (קנא, א) הוא בשם הזהר. וראה זח"ב פה, א ובאור"ח שם. שם רעו, ב. וראה יהל אור ע' תרמא. ועוד. מ"מ ללקו"ת שמע"צ פה, א.

ג) ראה זח"ב פה, א: מוסר אביך דא היא חכמה ואל תטוש תורת אמך דא היא בינה. וראה אור"ח שם.

ד) אגה"ק שם (קנ, ב).

6) ירושלמי פסחים פ"י ה"א "מנין לארבע כוסות, ר' יוחנן בשם ר' בנינה כנגד ארבע גאולות (שמות ו, ו) לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגומר, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי". ראה גם שמו"ר פ"ו, ד. ב"ר פפ"ח ס"ה.

7) ראה אור התורה פ' בשלח ע' שעד-שעה וז"ל: ובפרדס שער השערים פ"ד ביאר שייצ"מ ה' מצד הארת בינה הנק' יובלא מה שהיא מאירה למטה במל' כו', שאם ה' מצד היובל העליון שהיא בינה עצמה ה' חירות אמיתי שאין אחריו שעבוד כו' ע"ש, וענין הארת בינה למטה זהו כענין ספירת העומר שבעה שבועות שממשיכים מ"ט שערי בינה דהיינו המשכת אור השכל והתבוננות שייאיר לתוך המדות ולברר מדות נה"ב כענין תבא אם ותקנח כו' אם רחץ ה' צואת בנות ציון, והיינו מסטרא דיובלא שכמו שבבינה הוא חירות אמיתי שישם אין יניקה לחיצונים כלל, כך יהיו המדות ג"כ בני חורין שלא יהיו משועבדים בעבדות מצרים שהם המיצרים וגבולים של הנפש כו'.

והנה חירות זה בהמדות הוא רק הארה מהבינה כנכר בדרוש עצמות וגידיים ובשר אשר רק הארה כמו הגידין נמשך מהעצמות שהוא חב"ד להמדות שהם בשר, וזהו ענין חמושים שהוא רק הארה מבחי' יובלא הכולל חמושים שערי בינה היינו הארה מבחי' חמושים נק' חמושים, והוא ג"כ מזויינים כי שם במקום המדות שייך מלחמה כי שבה"כ ה' בשבע מדות ולכן הן מדות הרעות דנה"ב נגד מדות דקדושה והמלחמה הוא ע"י על אויבך בחי' הארת הבינה. עיי"ש.

8) לקוטי תורה דרושים לראש השנה ס, ג. פ' מסעי צ, א. לקוטי שיחות חלק ז' ע' 172. ועוד.

9) "ולא יוקשה לך מ"ש בלקוטי תורה בד"ה ושאתם מים בששוק*" [דרושים לסוכות פ, א] [א] שלכאורה שם הוא בהיפך, שמן התורה הוא בבינה ומדרבנן הוא בחכ', כי שם הכונה הוא שמן התורה הוא בז"א ומדרבנן הוא במל' ובשרשם בחו"ב נהפוך הוא שמל' שרשה בחכ' בחכ' יסד ארץ, וז"א שרשו בבינה כונן שמים בתבונה, ובנדו"ד הכוונה

ילקוט גאולה ומשיח

שחטא דהיינו היפך התאווה שגרם לאדם להיות נפשט מכתנות אור, והי' על ידי גפן כי גפן הי' והוא אומר הריני נזיר כלומר אפרוש את עצמי מהתאוות בכל יכולתי וקובע זמן במה שאפשר לגופו להתקיים כי מה שהוא הכרחי לקיום הגוף כדי שתשאר הנשמה דביקה בגוף אין זה נקרא הולך אחר התאווה.

והנה נצטווה לגדל שער ואחר כך במלאת ימי נורו לגלח, כי אין ספק שהשער הגדל ביותר אז הגילוח הגמור יפסיד תואר בן אדם, ואינו מבקש תאוה. מה שאין כן בדרך אמצעי מסלסל בשערו.

ואיתא בניזיר ריש פרק קמא (ד, ב) אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא (בלשון הגמרא חוץ מאדם אחד שבא אלי מן הדרום יפה עינים) אלא פעם אחד בא אחד לפני מן הדרום ראיתיו יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו בני מה ראית להשחית שערך זה נאה, אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי למלאות [לשאוב] מים מן המעיין ונסתכלתי בבואה שלי ופחו יצרי עלי ובקש לטורדני מן העולם, אמרתי לו רשע למה [ריקה מפני מה] אתה מתגאה בעולם שאינו שלך [שסופך להיות] במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה, העבודה שאגלחך לשמים. (מיד) עמדתי ונשקתי על ראשו ואמרתי לו (בני) כמותך ירבו (נודרי נזירות) [נזירים בישראל], עליך הכתוב אמר (במדבר ו, ב) איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', עד כאן.

וזהו נזר אלקיו עליו, כלומר נכנס בגדר אדם הראשון קודם שחטא שלא הי' זר ואז הי' נזר אלקיו בלי שום אמצעי כמו הכהן שהוצרך לשמן, וזה הנזר עליו כל זמן נזרו אבל בכלות הזמן וישוב להיות כשאר בני אדם אזי מסתלק ממנו הנזר ועל זה הוצרך להביא קרבנות דוגמא של אדם הראשון שהוצרך לקרבן אחר שחטא כמו שאמרו רז"ל (שבת כח, ב) שור שהקריב אדם וזהו טעם קרבן הנזיר.

של"ה עה"ת

ו, ז – לאביו ולאמו ולאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם כי נזר אלקיו על ראשו

ביאור דניזיר נק' קדוש, שפורש עצמו מן היין, שחטא עה"ד הי' ע"י גפן, וגרם כתנות עור בעין, (דקודם החטא, וכן) לע"ל יהי' כתנות אור באלף, וזהו "נזר אלקיו עליו" שהוא בגדר אדה"ר קודם החטא וכו'

כתיב אצל הנזיר (במדבר ו, ז) כי נזר אלקיו על ראשו כמו שכתוב בכהן כי נזר שמן משחת אלקיו עליו, כי הנזיר הוא כמו כהן שלא יטמא למת ונקרא קדוש.

אמנם יש יותר מעלה בניזיר, כי הכהן לא זכה להנזר אלא על ידי שמן המשחה, אבל הנזיר נזר אלקיו עליו, ודבר זה צריך ביאור, ויתבאר גם כן בזה מה שאמר (שם שם, ב) כי יפליא לנדור נדר נזיר ויהי' מופלא פירושו מכוסה ונעלם כמו כי לא נפלאות היא מוכן.

והענין כי אילו לא חטא אדם הי' גופו קדוש כתנות אור' ועתה נעשה כתנות עור ובשר חומר והושם בגן עדן לעבדה ולשמרה כי הי' ראוי לעבודה כי לא הי' זר. ועתה בהתלבשות כתנות עור נעשה זר עד בוא אהרן שהוא במקום אדם ונתקן הזרות שבו על ידי שמן משחת קודש. ועיין לעיל בפרשת תצוה? מה שכתבתי מזה בענין משה רבינו ע"ה שהי' משמש בחלוק לבן, כלומר שלא הי' זר מעולם, כי מעת שנולד נתמלא הבית אורה עד שלבסוף קרן אור פניו והוא הי' מלובש בכתנות אור, וזהו חלוק הלבן נמצא לא הי' זר ולא הוצרך לתיקון כי לא בא הזרות אלא לאחר שנסתלק כתנות אור המאיר ונגנו זה האור עד לעתיד כמו שנגנו אור העליון, ומשה רבינו ע"ה זכה תיכף לאורה.

הנה הנזיר שפירש את עצמו מהיין כוונתו הוא לילך במופלא, כלומר במה שנתכסה להיות כאדם קודם

1) אדם הי' גופו קדוש כתנות אור: עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בראשית סימן שמו. פרשת ויקרא סימן יב. לג. פרשת צו סימן ו. לקמן סימן קלא. פרשת תזריע סימן קס.

2) ועיין לעיל בפרשת תצוה מה שכתבתי: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת מצורע סימן כג אות כד. כה. לב.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' ב

7 שמעון הכשיר באופן שהיו עדי מסירה כשרים.
8 מקשה הגמרא, וְהָאֵמֵר רַבִּי אֲבָא, מוֹדָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמִזְבֵּיחַ מְתוּכָו
9 שְׁפָסוּל – גם רבי אלעזר הסובר שאין צורך בעדי החתימה, מודה
10 שאם חתמו עדים גוים שהגט פסול, שמא יבואו להכשיר עדים
11 אלו גם בתור עדי מסירה. מתרצת הגמרא הָבָא בְּמֵאֵי עֲסָקִינָן –
12 כאן מדובר,

1 איך מכשיר רבי שמעון גט הנעשה לפני דיינים גויים
2 וחתומים בו עדים גוים, וְהָאֵמֵר לֹא אֵמֵר בְּיָמֵינוּ נִיבְהוּ – הלא גוי אינו
3 בתורת גיטין וקידושין, ומי שאינו שייך בנתינת גט אינו כשר
4 לחתום עליו. מיישבת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, יָרַד רַבִּי שְׁמַעוֹן – רבי
5 שמעון התכוין בדבריו לְשִׁמְטוֹתָּ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר דָּאֵמֵר עַדִּי מְסִיחָה
6 בְּרַתִּי – שעדי המסירה של הגט הם הנותנים תוקף לגט, ורבי

פרשת נשא

~ יום ראשון א' סיון ~

כא ומליל יי עם משה למימר:

ד (כא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כב קבל ית חשבון בני גרשון אף אנון לבית אבֹהתהוֹן לזרעֵיהֶהוֹן:

(כב) נָשָׂא אֶת-רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם-הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחָתָם:

כג ויִשָּׂא אֶת-רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם-הֵם • כְּמוֹ שֶׁצְּוִיתִיךָ עַל בְּנֵי קֵהֶת, לְרֹאוֹת כְּמֵה יֵשׁ שֶׁהִגִּיעוּ לְכָלֵל עֲבוּדָה.

כג מבר תלתין שנין וילעלא עד בר חמשין שנין תמני יהוון כל דאתי לחילא חילא למפלח פלחנא במשפן זמנא:

(כג) מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמֵעֵלָה עַד בְּנֵי-חַמְשִׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל-הַבָּא לְצִבָּא וְצִבָּא לְעֵבֶד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

כד דין פלחן זרעית גרשון למפלח ולמטול:

(כד) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי לְעֵבֶד וּלְמִשְׁאָ:

כה וישלון ית זרעית משפנא וית משפן זמנא חופאה וחופאה דסגונא די עלוהי מלעלא וית פרסא דתרע משפן זמנא:

(כה) וְנָשָׂאוּ אֶת-זִרְעֵי הַמִּשְׁפָּחָה וְאֶת-אֹהֶל מוֹעֵד מִכֶּסֶהוּ וּמִכֶּסֶה הַתַּחֲשׁוּ אֲשֶׁר-עָלְיוֹ מִלְּמַעְלָה וְאֶת-מִסְךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כז ויִרְעֵת הַמִּשְׁפָּחָה • עוֹרוֹת אֵילִים מְאֻדָּמִים • מִסְךְ פֶּתַח • וִילוֹן הַמִּזְבֵּחַ:

כז ואת-זרעית המשפן • עשר התחתונות. ואת-אהל מועד • זרעית עזים העשויות לאהל עליו.

כו וית סרדי דרמא וית פרסא דמעלנא דתרע דרמא די על משפנא ועל מדפחא סחור סחור וית אטונגיהוֹן וית כל מני פלחנהוֹן וית כל די יתמסר להוֹן ויפלחון:

(כו) וְאֶת קַלְעֵי הַחֹצֵר וְאֶת-מִסְךְ פֶּתַח שַׁעַר הַחֹצֵר אֲשֶׁר עַל-הַמִּשְׁפָּחָה וְעַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֶת מִיתְרֵיהֶם וְאֶת-כָּל-כָּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעֲבָדוּ:

כח וְאֲשֶׁר עַל-הַמִּשְׁפָּחָה • כְּלוֹמֵר, הַקְּלָעִים וְהַמִּסְךְ שֶׁל חֹצֵר, הַסּוּכָכִים וּמִגְנָבִים עַל הַמִּשְׁפָּחָה וְעַל מִזְבַּח

כח ואת-המקשה והמסך • כלומר, הקלעים והמסך של חצר, הסוככים ומגנים על המשפן ועל מזבח

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

המקשים היו דבקים: תורה כו (כו) ואת כל כלי עבודתם. פשוטות ויתדות ומיתרות: ואת כל אשר יעשה להם. לכלי העבודה או למשפן ולמזבח: תורה כו

הפועל. וכמוהו, ולמסע את המתנות. כי משקלי שמות הפעלים, משפנים: תורה כה (כה) ומקשה התחש אשר עליו. אחז הכתוב דרך קצרה, שלא הזכיר מקשה עורות אילים. ויש אומרים, ששני

כב) נשא. שם הפועל. כמו זכור את יום השבת. וטעם נשא. שא: גם הם. בעבור שנסא את ראש הקהלים: תורה כג (כד) לעבוד. להקים המשפן, ולעשות להם ולשחוט ולשמור: ולמשא. שם

כז על מימר אהרן ובנוהי יהי כל פלחן בני גרשון לכל מטולהו ולכל פלחנהו ותמנון עליהו במטרא ית כל מטולהו :

(כו) על־פי אהרן ובניו תהיה כל־עבדת בני הגרשני לכל־משאם ולכל עבדתם ופקדתם עליהם במשמרת את כל־משאם :

כט"ו ◀ על־פי אהרן ובניו • ואיזה מהבנים ממנה עליהם? ביד איתמר בן־אהרן הפהן.

כח דין פלחן זרעית בני גרשון במשכן זמנא ומטרתהו בידא דאיתמר בר אהרן כהנא :

(כח) זאת עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד ומשמרתם ביד איתמר בן־אהרן הפהן: ם

~ יום שני ב' סיון ~

כט בני מררי לזרעיתהו לבית אכהתהו תמני יתהו :

(כט) בני מררי למשפחתם לבית־אבתם תפקד אתם:

~ נקודות משיחות קודש ~

— "לי לשמי", בלי פניות אישיות. וזה בא לידי בטוי במררי (לשון מרירות ובטול), שנשא את הקרשים. לכן לא נאמר בו נשיאת ראש, כי מעלתו היא הבטול והפשטות.

(ספר השיחות תשמ"ח כרך ב עמ' 465)

בני מררי . . . תפקד אתם (ד, כט) לא נאמר בהם נשיאת ראש, כפי שנאמר בקהת ובגרשון. ויש לכאר, דהנה עבודת המשכן דרשה שני תנאים. מציאות — נדיבת הלב וחקמת לב. וזה בא לידי בטוי בקהת ובגרשון, שנשאו את הכלים היותר חשובים. בטול

ל מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשיין שנין תמנון כל דאתי לחילא למפלח ית פלחן משכן זמנא :

(ל) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן־חמשים שנה תפקדם כל־הבא לצנא לעבד את־עבדת אהל מועד:

לא ודא מטרת מטולהו לכל פלחנהו במשכן זמנא דפי משכנא ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי :

(לא) וזאת משמרת משאם לכל־עבדתם באהל מועד קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו:

לב ועמודי דדרתא סחור סחור וסמכיהו וסמכיהו ואטוניהו לכל מגיהו ולכל פלחנהו ובשמקו תמנון ית מגי מטרת מטולהו :

(לב) ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתרתם ומיתריהם לכל־פליהם ולכל עבדתם ובשמט תפקדו את־כלי משמרת משאם:

תגביהם הרוח, ויתדות ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות בהם הקלעים בשפתם העליונה בכלונסות וקנדסין, כמו ששנויה ב"מלאכת המשכן".

«ש» ויתדתם ומיתריהם • של צמודים, שתי יתדות ומיתרי הקלעים, במשא בני גרשון היו; ויתדות ומיתרים היו לריעות ולקלעים מלמטה, שלא

לג דין פלחן ורעית בני מררי לכל פלחנהון במשכן זמנא בינא דאיתמר בר אהרן פהנא :

(לב) זאת עבדת משפחת בני מררי לכל עבדתם באהל מועד ביד איתמר בן אהרן הפהן:

לד ומנא משה ואהרן וברכי כנשתא ית בני קהת לזרעיתהון ולבית אכהתהון :

(לד) ויפקד משה ואהרן ונשיאי העדה את בני הקהתי למשפחתם ולבית אבתם:

לה מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא לפלחנא במשכן זמנא :

(לה) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה פלהבא לצבא לעבדה באהל מועד:

לו ויהו מנגייהון לזרעיתהון תרין אלפין שבע מאה וחמשין :

(לו) ויהיו פקדיהם למשפחתם אלפים שבע מאות וחמשים:

לז אלין מנגיני זרעית קהת כל דפלה במשכן זמנא די מנא משה ואהרן על מימרא דזי בינא דמשה :

(לז) אלה פקודי משפחת הקהתי פלהעבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על פי יהוה ביד משה: ם

לח ומנגיני בני גרשון לזרעיתהון ולבית אכהתהון :

(לח) ופקודי בני גרשון למשפחותם ולבית אבתם:

לט מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא לפלחנא במשכן זמנא :

(לט) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה פלהבא לצבא לעבדה באהל מועד:

מ ויהו מנגייהון לזרעיתהון לבית אכהתהון תרין אלפין ושית מאה ותלתין :

(מ) ויהיו פקדיהם למשפחתם לבית אבתם אלפים ושש מאות ושלשים:

מא אלין מנגיני זרעית בני גרשון כל דפלה במשכן זמנא די מנא משה ואהרן על מימרא דזי :

(מא) אלה פקודי משפחת בני גרשון פלהעבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על פי יהוה:

מב ומנגיני זרעית בני מררי לזרעיתהון לבית אכהתהון :

(מב) ופקודי משפחת בני מררי למשפחתם לבית אבתם:

מג מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא לפלחנא במשכן זמנא :

(מג) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה פלהבא לצבא לעבדה באהל מועד:

מד ויהו מנגייהון לזרעיתהון תלתא אלפין ומאתן :

(מד) ויהיו פקדיהם למשפחתם שלשת אלפים ומאתים:

מה אליו מנגיני זרעית בני מררי די מנא
משה ואהרן על מימרא דיי בינא דמשה:

(מה) אלה פקודי משפחת בני מררי אשר פקד משה
ואהרן על פי יהוה ביד משה:

מו כל מנגינא די מנא משה ואהרן וברכי
ישראל ית לנאי לזרעיתהון ולבית
אבהתהון:

(מו) כל הפקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי
ישראל את הלויים למשפחתם ולבית אבתם:

מו מבר תלתיני שנין ולעלא ועד בר חמשיני
שנין כל דאתי למפלח פלחן פלחנא ופלחן
מטיל במשפון זמנא:

(מו) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה
כלהפא לעבד עבדת עבודה ועבדת משא באהל
מועד:

כ"ט◀ עבדת עבודה • הוא השיר במצולמים וכנורות, שהיא עבודה לעבודה אחרת. ועבדת משא • כמשמעו.

~ נקודות משיחות קודש ~

שירת הלויים במצולמים וכנורות דוקא

ובחלילים וכיו"ב, היא עבודה קלה ביותר, ואין צריכים
לעבודה זו פוח רב, וא"כ מדוע ראויים לעבודה זו רק
אלו שהם פחותים מחמשים שנה, הרי גם המבגרים יותר
יכולים לשיר בפפה, או לנשף בחלילים ונבלים?
ולכן מרצן רש"י, שבדרך הפשט אין המדבר כאן על
שירה בפפה או בנבלים, אלא רק בבגינה "במצולמים
וכנורות", שהם עבודות הקשורות עם עשייה ומלאכת יד,
ובפרט מצולמים שהם "ב" חתיכות רחבות של מתכת"
(רש"י ד"ה עבדתא, ערכין יג, ב), והעבודה בהם מצריכה כח
רב. ולכן רק הלויים הצעירים מ"בן חמשים שנה"
ראויים למלאכה זו. וק"ל.

מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כלהפא
לעבד עבדת עבודה
הוא השיר במצולמים וכנורות, שהיא עבודה לעבודה
אחרת (ד, מז. ובפרש"י)
יש לעיין, מדוע אין רש"י מביא כלל את השירה בפפה?
כן יש לזינק מה שהביא רש"י רק "מצולמים וכנורות",
והרי במקדש היו הלויים מנגנים בעוד כו"כ בלים (ראה
רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ד)?
וגיש לומר בזה באפן מתדוש, דהנה זה שרק הלויים
הצעירים מחמשים שנה היו ראויים לעבדת המשפון,
מפרש רש"י (במדבר ד, ג ד"ה נשא) פי "היותר על בן
חמשים כחו מכחיש".
ולכאורה יש להקשות, הרי שירה בפפה, או בנבלים

(ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 44 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

מח והיו מנגיניהון תמניא אלפיין וחמש מאה
ותמנין:

(מח) ויהיו פקדיהם שמנת אלפים וחמש מאות
ושמנים:

מט על מימרא דיי מנא תהון בינא דמשה
גבר גבר על פלחנה ועל מטולה ומנגינה
די פקיד יי ית משה:

(מט) על פי יהוה פקד אותם ביד משה איש איש
על עבדתו ועל משאו ופקדיו אשר צוה יהוה
את משה: פ

כ"ט◀ ופקדיו אשר צוה ה' את משה • ואותן הפקדים היו במצוה "מבן שלשים שנה ועד בן חמשים".

~ יום שלישי ג' סיון ~

א ומליל יי עם משה למימר:

ה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ב פקד ית בני ישראל וישלחון מן משריתא כל דסגיר וכל דדאב וכל דמסאב לטמי נפשא דאנשא:

(ב) צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש:

חויז לכלן; הזב מתר במחנה ישראל ומשלח מן השמים. וטמא לנפש מתר אף בשל לוייה, ואינו משלח אלא משל שכניה. וכל זה דרשו רבותינו מן המקראות במסכת פסחים (דף סו). טמא לנפש • דמסאב לטמי נפשא דאנשא. אומר אני, שהוא לשון עצמות אדם בלשון ארמי, והרבה יש ב'בראשית רבה' (פ"ע): אדרבאנוס שחיק טמא – שחיק עצמות.

כ"ט • צו את בני ישראל וגו'. פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן, ושמונה פרשיות נאמרו בו ביום, כדאיתא במסכת גטין בפרק 'הנזקין' (דף ס). וישלחו מן המחנה • שלש מחנות היו שם בשעת חנינתן: תוף הקלעים היא מחנה שכניה, חניית הלויים סביב – כמו שמפרש בפרשת "במדבר סיני" – היא מחנה לוייה. ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא מחנה ישראל. הצרוע נשתלח

ג מדבר עד נוקבא תשלחון למברא למשריתא תשלחון ולא יסאבון ית משריתהון די שכנתי שריא ביניהון:

(ג) מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שכן בתוכם:

ד ועבדו כן בני ישראל ושלחו תהון למברא למשריתא פמא די מליל יי עם משה כן עבדו בני ישראל:

(ד) ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל מחוץ למחנה כאשר דבר יהוה אל משה כן עשו בני ישראל: פ

ה ומליל יי עם משה למימר:

(ה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ו מלל עם בני ישראל גבר או אתתא ארי יעבדון מפל חובי אנשא לשקרא שקר גדם יי ויחוב אנשא ההוא:

(ו) דבר אל בני ישראל איש או אישה כי יעשו מפל חטאת האדם למעל מעל ביהוה ואשמה הנפש ההוא:

אכן עורא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

או טמאת מת: תורה ד (ד) ויעשו כן. מיד, קודם שנסעו. והטמאים בנסעם, יסעו בין דגל אפרים לדגל דן, על דרך סבא, כי לא פורש. ונסמכה פרשת איש או אשה, כי הצרעת והזבוב יבואו בעבור מעל. וטעם להזכיר זאת הפרשה פעם אחרת, להזכיר ואם אין לאיש גואל: תורה ה

קרי מחוץ למחנה, ואין יד במחנה לצאת חוץ, רק כל אחד חופר באהלו, כמנהג כל המחנות בלן, כי תינוקים יש ביניהם. ופרשת כי תצא מחנה, על מחנה קטן דבר, שאין שם אשה והארון ביניהם, ואין (ס"א והם) סוכבים, כי במחנה ישראל השכינה באמצע. ועוד אפרשנו במקומו: תורה ג (ג) נקבה. זכה או נדה או מצורעת

(מט) איש איש. על גרשון קהת ומררי: על עבדתו ועל משאו. על כן ופקדיו. ונסמכה פרשת וישלחו מן המחנה, בעבור היות השכינה בתוף המחנות בנסעם ובחנותם: תורה א (ב) כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. אלה הם מטומאת שבעה, והם מטמאים אחרים. על כן לא יצא בעל

שיעור יומי ליום שלישי ג' סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - ה - פרשת נשא
 נה
 כ"י - למעל מעל בה' . הרי חזר וכתב פאן פרשת
 גזל ונשבע על שקר, היא האמורה בפרשת ויקרא
 (ויקרא ח): "ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו וגו'",
 ונשנית פאן בשביל שני דברים שנתחדשו בה: האחד

(י) והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את
 אשמו בראשו וחמישתו יסף עליו ונתן לאשר
 אשם לו:

כ"י - את אשמו בראשו • (ב"ק קיא) הוא הקרן שנשבע עליו. לאשר אשם לו • (כתובות ט) למי שנתחב לו.

~ נקודות משיחות קודש ~

תשובה כמזנה כללית

אם חסר מזנה אחת או פגם בה, הרי נעשה מחסר איבר"
 (לקוטי תורה נצבים מה, ג).
 אף מצות התשובה בכתה לתקן את האברים הפגומים,
 כי התשובה מגיעה מעמקא דלבא ומעצם הנפש, שהוא
 מקור החיות של ה"תרג"ג מיני כחות וחיות". ולכן נמשך
 משם חיות חדשה לתקן האבר הפגום.
 ולכן לא נמנית מצות התשובה שבלב במנין המצות, כי
 נמנו רק המצות שהן כנגד כחות הנפש, אף מצות
 התשובה מגיעה מעמק הנפש שלמעלה מכחות הנפש,
 עד שבכתה לתקן את הפגמים שבכחות, ורק מצות הודוי
 שהיא בפה יכולה להמנות במנין המצות.

(ע"פ לקו"ש כרך לח עמ' 18 ואילך)

והתודו את חטאתם אשר עשו (ה, ז)
 צנונו להתודות על העוונות . . ולאמר אותם עם התשובה
 . . והוא אמרו . . והתודו (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע עג)
 כבר הקשו בכמה מקומות על הרמב"ם (מנ"ח מצוה סוד.
 ועוד), מדוע מנה רק הודוי למזנה, ואת התשובה עצמה
 לא מנה. ובארו באופנים שונים.
 ויש לבאר זה בדרך הדרוש:
 אמרו תז"ל שרמ"ח מצות עשה הם כנגד רמ"ח איבריו
 של אדם (מכות כג, סע"ב) ושס"ה מצות לא-תעשה הם
 כנגד שס"ה גידים (זח"א קע, ב). ומבאר בספרי חסידות,
 שיש בכל נשמה "תרג"ג מיני כחות וחיות" (תניא פרק נא),
 וכאשר האדם הוא שלם בשמירת כל התרג"ג מצות, אז
 הוא "תמים ושלם בכל איברי הנפש כו", מה שאין-כן

(ח) ואם-אין לאיש גאל להשיב האשם אליו האשם
 המושב ליהוה לפהו מלבד איל הפפרים אשר
 יכפר-בו עליו:

עד יעקב? אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים.
 האשם המושב. זה הקרן והחמש. לה' לפהו.
 קנאו השם, ונתנו לפהו שבאותו משמר. מלבד
 איל הפפרים • האמור ב'ויקרא' שהוא צריך להביא.

כ"י - ואם-אין לאיש גאל • שמת התובע שהשביעו
 ואין לו יורשים. להשיב האשם אליו • כשנמלך
 זה להתודות על עונו. ואמרו רבותינו: וכי יש לך
 אדם בישראל שאין לו גואלים, או בן, או בת, או
 אח, או שאר-בשר הקרוב ממשפחת אביו למעלה

אבן עזרא על תורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ז) והתודו. איזה מהם שיהיה, איש
 או אשה: בראשו. כאשר הוא, לא
 פחות ממנו: וחמישתו יוסף עליו.
 ואם הוא מתודה מעצמו. ואם יש
 עדים עליו, יוסף שני חמישיות.
 ומעתיקי הדת אמרו, חומש החומש.
 ודעתם רחבה מדעתנו: תורה ח
 (ח) המושב לה'. כעבור וראת השם
 השיבו: תורה ט

(ט) וְכַל-תְּרוּמָה לְכָל-קִדְשֵׁי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-יִקְרִיבוּ
 ט וְכָל אֲפֻשְׁתָּא לְכָל קוֹדְשֵׁי דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 די יְקָרְבִין לְכַהֲנָא דְלָהּ יְהִי:
 לַפְּהֶן לוֹ יְהִיָּה:

בית ה' אֶלְהֵיךָ, ואיני יודע מה יַעֲשֶׂה בָּהֶם?
 תְּלַמּוּד-לוֹמַר: "לַפְּהֶן לוֹ יְהִיָּה", בָּא הַפְּתוּב וְלַמּוֹד
 עַל הַבְּכוּרִים שֶׁיְהִיוּ נִתְּנִין לַפְּהֶן.

כִּי וְכִי וְכַל-תְּרוּמָה וְגו' • אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֵאל: וְכִי
 תְּרוּמָה מִקְרִיבִין לַפְּהֶן? וְהֲלֹא הוּא הַמְּחֻזָּר אֲחֵרִיָּה
 לְבֵית הַגְּרָנוֹת? וְמָה תְּלַמּוּד-לוֹמַר "אֲשֶׁר-יִקְרִיבוּ
 לַפְּהֶן"? אֵלּוּ הַבְּכוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (שְׁמוֹת כג): "תָּבִיא

(י) וְאִישׁ אֶת-קִדְשֵׁיו לֹא יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר-יִתֵּן לַפְּהֶן
 לוֹ יְהִיָּה:
 יוּגְבַר יְתַּ מַּעֲשֵׂר קוֹדְשָׁה דְלָהּ יְהוֹן גְּבַר
 דִּיתָן לְכַהֲנָא דְלָהּ יְהִי:

אֶת-קִדְשֵׁיו לֹא יְהִיוּ, מִי שֶׁמַּעֲכָב מַעֲשָׂרוֹתָיו וְאִינוֹ
 נוֹתֵן, לוֹ יְהִיוּ הַמַּעֲשָׂרוֹת, סוּף שְׂאִין שְׂדֵהוּ עוֹשֶׂה
 אֶלָּא אַחַד מַעֲשָׂרָה שֶׁהֵיחָה לְמוֹדָה לְעִשׂוֹת. אִישׁ
 אֲשֶׁר-יִתֵּן לַפְּהֶן • מִתְּנוֹת הַרְּאִוִיּוֹת לוֹ. לוֹ יְהִיָּה •
 מִמּוֹן הַרְּבָה.

כִּי וְאִישׁ אֶת-קִדְשֵׁיו לֹא יְהִיוּ • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַרו
 מִתְּנוֹת כְּהֵנָּה וְלוֹיָהּ, יְכוּל יְבוֹאוּ וְיִטְלוּם בְּזוֹרַע?
 תְּלַמּוּד-לוֹמַר: "וְאִישׁ אֶת-קִדְשֵׁיו לֹא יְהִיוּ", מִגִּיד,
 שְׁטוּבַת הַנֶּאֱתָן לְבַעֲלִים, וְעוֹד מְדַרְשִׁים הַרְּבָה דְרָשוּ
 בוּ ב'סַפְרֵי. וּמְדַרֵּשׁ אַגְדָּה (תְּחוּמָא פ' רֵאשִׁי): "וְאִישׁ

~ יום רביעי ד' סיון ~

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:
 יא וּמְלִיל יְיַ עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:

(יב) דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ
 כִּי-תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ וּמַעֲלָה בוּ מַעַל:
 יב מְלִיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן גְּבַר
 גְּבַר אַרְי תְּסַטִּי אֶתְתָּה וְתִשְׁקַר בְּהָ שְׁקַר:

נֹאֲפִין עַד שֶׁתִּפְגַּס בְּהֶן רוּחַ שְׁטוּת, דְּכְתִיב: "כִּי-
 תִשְׁטֶה", וְכְתִיב בוּ (מִשְׁלֵי ז'): "נֹאֲפָ אִשָּׁה חֲסֵר-לֵב".
 וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "כִּי-תִשְׁטֶה" - תַּט מְדַרְכֵי צְנִיעוּת
 וְתַחֲשַׁד בְּעֵינָיו, כְּמוֹ (שֵׁם ז') "שְׁטָה מַעֲלִיו וְעַבְר" (שֵׁם
 ז'): "אֵל יִשְׁט אֶל-דְּרָכֶיהָ לְבָד". וּמַעֲלָה בוּ מַעַל •
 וּמָהוּ הַמַּעַל?.

כִּי אִישׁ אִישׁ כִּי-תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ • מָה פְּתוּב לְמַעֲלָה
 מִן הַעֲנִין? "וְאִישׁ אֶת-קִדְשֵׁיו לֹא יְהִיוּ", אִם אֶתָּה
 מַעֲכָב מִתְּנוֹת הַפְּהֶן, חֲיִיד שֶׁתִּצְטַרֵּף לְבֵא אֶצְלוֹ לְהַבִּיא
 לוֹ אֶת הַסּוּטָה. אִישׁ אִישׁ • לְלַמּוֹד, שְׁמוּעַלַת
 בְּשִׁתִּים: בְּאִישׁ מִלְחָמָה שֶׁל מַעֲלָה, וְאִישָׁה מִלְמָטָה.
 כִּי-תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ • שְׁנוּ רְבוּתִינוּ: אֵין הַמִּנְאָפִין

~ נקודות משיחות קודש ~

חֲשִׁיבוֹת הַזְּהִירוֹת בְּצוּי הַקָּב"ה
 אִישׁ אִישׁ כִּי-תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ (ה, יב)
 שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ, "תִּשְׁטֶה" כְּתִיב
 אֵין אָדָם עוֹבֵר עַבְרָה אֶל־אִם-בֶּן נַכְנֵס בוּ רוּחַ שְׁטוּת,
 (סוּטָה ג, א).

(י) וְאִישׁ אֶת קִדְשֵׁיו לֹא יְהִיוּ. טַעְמוֹ, כְּהוֹנָה: תוֹרָה יֵא
 בְּרִשׁוֹת הַמִּקְדִּישׁ הֵם, שֶׁיִּתְּנֵם לְאִיזָה (יב) וְטַעַם תִּשְׁטָה. בְּעַבּוֹר וּמַעֲלָה בוּ
 כְּהֵן שְׁיִרְצָה. וְהוֹזְכִיר זֶה בְּעַבּוֹר מִתְּנוֹת
 מַעַל: תִּשְׁטָה. תְּסוּר מִהַדְרָךְ הַיִּשְׁרָה.
 וְכֵן, שְׁטָה מַעֲלִיו וְעַבּוֹר: תוֹרָה יג

יש לזכור מה שהראיה לענין דאין אדם עובר עברה כו' נלמד מדין סוטה:
דין סוטה שיך רק באשת איש ולא בפגניה. והנה, ישראל נמשלו לאשה והקב"ה לבעל, ומכין ש"איזוהי אשה כשהה עושה רצון בעלה" (תנא דבי אליהו רבא פ"ק ט (בשני לשון קצת)), ומוכן שבזה נוגע שלא לעבר אפילו על רצון קל, שהרי אפילו אם משנים קצת מצדן הבעל הרי אין

זה "עושה רצון בעלה", הרי כן הוא בישראל והקדוש-ברוך הוא שכל עברה נוגעת, מכין שגם על ידי עברה קלה נפרדים רחמנא לצלן מהקדוש-ברוך הוא. ולכן לומדים ענין זה מהפסוק "כי תשטה אשתו", על-מנת להדגיש שגם עברה קלה נוגעת - על-דרך אשה ובעל.
(על-פי לקוטי שיעות כרך ב עמוד 311 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

(יג) וְשָׁכַב אִישׁ אֶת־הַשְּׂכֵמָה וְעָדָה וְנִעְלַם מֵעֵינֵי אִשְׁתּוֹ וְנִסְתָּרָה וְהָיָה נִטְמָאָה וְעַד אֵין בָּהּ וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה:

יג וישכב גבר אתה שכבת זרע ורעא ויהי מכסא מעיני בעלה ומטמא והיא מסאבא וסהיד לית בה והיא לא אתאחזת:

כ"ט וְשָׁכַב אִישׁ אֶת־הַ (סוטה כז) אִישׁ, פָּרַט לְקַטְן וּמִי שְׂאִינוּ אִישׁ. אֶת־הַ שְּׂכֵמָה זָרַע. (יבמות צה) שְׂכֵיבָתָה פּוֹסְלָת אוֹתָהּ וְאֵין שְׂכֵיבַת אַחוּתָהּ פּוֹסְלָת אוֹתָהּ, כַּמַּעֲשֶׂה בְשִׁפְי אַחִיוֹת שֶׁהֵיוּ דוֹמוֹת זו לזו. וְנִעְלַם מֵעֵינֵי אִשְׁתּוֹ. (סוטה כז) פָּרַט לְסוּמָא. הָא אִם הָיָה רוּאָה וּמַעֲמָעִם (סְפָרִים אַחֲרִים: וּמַעְלִים), אֵין הַמִּים

בודקין אותה. ונסתרה. שעור שתראה לטמאת ביאה. ועד אין בה. הא אם יש בה אפילו עד אחד שאמר: נטמאת! לא היתה שותה. ועד אין בה. בטמאה, אבל יש עדים לסתירה. נתפשה. נאנסה, כמו (דברים כב): "ותפשה ושכב עמה".

(יד) וְעָבַר עָלָיו רוּחַ-קִנְיָהּ וְקָנָה אֶת-אִשְׁתּוֹ וְהוּא נִטְמָאָה אוֹ-עָבַר עָלָיו רוּחַ-קִנְיָהּ וְקָנָה אֶת-אִשְׁתּוֹ וְהוּא לֹא נִטְמָאָה:

יד ויעבר עלוהי רוח קנאה ויקני ית אתמה והיא מסאבא או עבר עלוהי רוח קנאה ויקני ית אתמה והיא לא מסאבא:

כ"ט וְעָבַר עָלָיו. קָדַם לְסִתְיָהּ. רוּחַ קִנְיָהּ וְקָנָה. פָּרַשוּ רַבּוֹתֵינוּ (סוטה ג): לְשׁוֹן הַתְּרָאָה, שְׂמִתְרָה בַּהּ: אַל תִּסְתְּרֵי עִם אִישׁ פְּלוּנִי. וְהוּא נִטְמָאָה אוֹ-עָבַר

עליו וגו'. כלומר, הוא התרה בה ועברה על התראתו, ואין ידוע אם נטמאה אם לא.

(טו) וְהָבִיא הָאִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ אֶל-הַבַּיִת וְהָבִיא אֶת-קַרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירַת הָאִפָּה קֶמַח שְׁעָרִים לֹא-יֵצֵק עָלָיו שָׁמֶן וְלֹא-יִתֵּן עָלָיו לֶבְנָה כִּי-מִנְחַת קִנְיָתָהּ הוּא מִנְחַת זָכָר וּמִזְבַּח עוֹן:

טו ויבית גברא ית אתמה לנות פהנא ויבית ית קרבנה עלה חד מן עסרא בהלת סאין קמחא שערין לא יריק עלוהי משחא ולא יתן עלוהי לבנתא ארי מנחת קנאתא הוא מנחת דוקרנא מדפרת חובא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

תביא מאכל בהמה. ומנחת הנדבה היא סולת חטים, לזכרון לטוב. וזאת המנחה מזכרת עון, אם היה שם, על כן היא גרוע להיותה שעורים בלא שמן ובלא לבונה: תורה טו

(יד) וְעָבַר עָלָיו. לְשׁוֹן זָכָר. וְכֵן רוּחַ גְּדוּלָה וְחֶזֶק מֵאֵד. וְטַעַם עָבַר. שְׂעֵלָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ: תורה טו
(טו) וְהָבִיא. בְּעַל פְּרָחָה: עָלֶיהָ. עֲמָה, אוּ בַעֲבוּרָה: קֶמַח שְׁעוּרִים. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, הִיא עֲשֵׂתָה מַעֲשֶׂה בַּהֲמָה,

(יג) שְׂכֵמָה זָרַע. הַשְּׂכֵיבָה הַיְדוּעָה, כִּי עָקְרָה לְזָרַע: וְנִסְתָּרָה. שְׂלָא גְלַתָּה הִיא הַדָּבָר, וְאִפְּלוּ עַד אֶחָד אֵין בָּהּ, שְׂמִתְיָהּ חֲשׂוּדָה בַּעֲבוּרוֹ: וְהָיָה לֹא נִתְפָּשָׂה. בְּעֵדִים אֲנָשִׁים, אוּ עַל יְדֵי נָשִׁים, עַד שְׂמִתְיָהּ חֲשׂוּדָה: תורה יד

שנאמר (שיר ד): "אֵל גִּבְעַת הַלְבוּנָה", (סוטה ה) והיא פירשה מדרכיהן. פי-מנחת קנאת הוא. הקמח הנה. קמח - לשון זכר. מנחת קנאת. מעוררת עליה שתי קנאות: קנאת המקום וקנאת הבעל.

כ"י◀ קמח. שלא יהא מסלת. שערים. ולא חטים (סוטה יב); היא עשתה מעשה בהמה, וקרננה מאכל בהמה. לא-יצק עליו שמן. שלא יהא קרננה מהדר, שהשמן קרוי "אור", והיא עשתה בחושך. ולא-יתן עליו לבנה. שהאמהות נקראות "לבונה",

טז ויקרב יתה פהנא ויקימנה קדם יי:

(טז) והקריב אתה הפהן והעמדה לפני יהוה:

יז ויטב פהנא מי כיור גמן דחסף ומן עפרא די יהי ביסודי משפנא יטב פהנא ויתן למינא:

(יז) ולקח הפהן מים קדשים בכלי-חרש ומן-העפר אשר יהיה בקרקע המשפן יקח הפהן ונתן אל-המים:

בכלי-חרש. (סוטה ז) היא השקתה את הנואף יין משבח בכוסות משפחים, לפיכך תשטה מים המרים במקדה בזויה של חרס.

כ"י◀ מים קדשים. שקדשו בכיור, (כתובות עב) לפי שנעשה (הכיור) מנחשת - מאות הצובאות, וזו פירשה מדרכיהן, שהיו נבעלות לבעליהן במצרים פחת התפוח, וזו קלקלה לאחר - תבדק בו.

יח ויקים פהנא ית אתמא קדם יי ויפרע ית רישא דאתמא ויהב על ידהא ית מנחת דוכרנא מנחת קנאתא היא ובידא דפהנא יהון מינא מרינא מלטטא:

(יח) והעמיד הפהן את-האשה לפני יהוה ופרע את-ראש האשה ונתן על-כפיה את מנחת הזפורן מנחת קנאת הוא וביד הפהן יהיו מי המרים המאריים:

דעתה ותודה, ולא ימחה שם המיוחד על המים. המרים. על שם סופן שהם מרים לה. המאריים. המחסרים אותה מן העולם, לשון (יחזקאל כד): סלון ממאיר. ולא יתכן לפרש מים ארוירים, שהרי קדושים הן. ולא "ארוירים" כתב הכתוב, אלא "מאריים" את האחרים. ואף אונקלוס לא תרגם "ליטאי", אלא "מלטטאי", שמראות קללה בגופה של זו.

כ"י◀ והעמיד הפהן וגו'. והלא כבר נאמר "והעמדה לפני ה'?" אלא מסייעין היו אותה ממקום למקום כדי ליגעה ותטורף דעתה ותודה. ופרע. (שם ד. ספר) סותר את קליעת שערה כדי לבזותה. מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן. לפני ה'. (ספר) בשער נגנור, הוא שער העזרה המזרחי, דרך כל הנכנסים. ונתן על-כפיה. ליגעה, אולי תטורף

יט ויומי יתה פהנא וימר לאתמא אם לא שכיב גבר יתיך ואם לא סטית לאסתאבא בר מבעליך הוי זכאה ממינא מרינא מלטטא האלין:

(יט) והשביע אתה הפהן ואמר אל-האשה אם-לא שכב איש אתך ואם-לא שטית טמאה תחת אישך הנקי ממי המרים המאריים האלה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הנקראות המאריים, ישימו המים מרים, אחר היותם מתוקים: ומלת המאריים. מהבגן הכבד. כמו, אשר אברה ה': תורה טז (יט) וטעם והשביע. שתענה האשה אמן אמן: אם לא שכב איש אתך. הטעם, איש אחר בחזקה: ואם לא

ולפי דעתי, יוציא פרע ראשה שהיה מכוסה: מי המרים. לפי דעתי, שמלת מי סמוך, ומלת המרים, תאר השם, אם בן סודו ידוע. גם יתכן שנקראו על שם סופם, כמו ובגדי צרומים תפשיט. והעד, וכאו בה המים המאריים למרים. להורות פי האלות

(טז) והקריב אתה. המנחה: והעמידה לפני ה'. לפני המזבח: תורה יז (יז) מים קדשים. מהכיור, פי כבר נקדשו: בקרקע. ידוע תחת הקרקע: תורה יח (יח) ופרע את ראש האשה. יגלה.

שיעור יומי ליום רביעי ד' סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - ה - פרשת נשא
 כ"ט • וְהִשְׁבִּיעַ וְגו' • ומה היא השבועה? אם לא
 שָׁכַב - הִנְקִי, הֵא אִם שָׁכַב - הִנְקִי (סְפָרִים אַחֲרָיִם):
 לֹא תִנְקִי), שְׁמַכְלֵל לָאו אֶתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן, אֶלֶּא שְׁמַצְנָה
 לְפָתַח בְּדִינִי נִפְשׁוֹת תַּחֲלָה לְזָכוֹת.

(כ) וְאֵת כִּי שְׁטִית תַּחַת אִישׁךָ וְכִי נִטְמָאת וַיִּתֶּן
 אִישׁ בֶּךָ אֶת־שִׁכְבְּתוֹ מִבְּלַעְדֵי אִישׁךָ:
 כ"ט • וְאֵת כִּי שְׁטִית • "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן "אִם".

(כא) וְהִשְׁבִּיעַ הִכְהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֱלֹהִים
 וְאָמַר הִכְהֵן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לְאֱלֹהִים וְלִשְׁבַּעָה
 בְּתוֹךְ עַמְּךָ בְּתַת יְהוָה אֶת־יְרִכְךָ נִפְלֵת וְאֶת־בִּטְנְךָ
 צָבָה:
 כא וַיֹּמְרִי כִּהְנָא יֵת אֶתְתָּא בְּמוֹמְתָא דְלוֹטָא
 וַיִּמְר פִּהְנָא לְאֶתְתָּא יְהִיב יֵי יִתִּיךָ לְלוֹט
 וְלִמְוִמִי בְּגוֹ עַמִּיךָ בְּדִיָּהִב יֵי יִתִּיךָ מְסִיָּא
 וַיֵּת מְעִיכִי נְפִיחִין:

כ"ט • בְּשִׁבְעַת הָאֱלֹהִים • שְׁבוּעָה שֶׁל קָלָה. יִתֵּן הִ'
 אוֹתָךְ לְאֱלֹהִים וְגו' • שִׁיְהִיו הַכֹּל מְקַלְלִין בִּיךָ: יְבוֹאֲךָ
 כְּדָרְךָ שָׁבָא לְפָלוֹנִית. וְלִשְׁבַּעָה • (סוּטָה יֵת, שְׁבוּעוֹת כֹּד)
 שִׁיְהִיו הַכֹּל נִשְׁבַּעִין בִּיךָ: לֹא יֵאָרַע לִי כְּדָרְךָ שְׂאָרַע
 לְפָלוֹנִית. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שְׁעִיָּה סוּ): "וְהִנְחַתֶּם שְׁמַכֶּם
 לְשִׁבְעָה לְבַחֲרִי", שֶׁהַצְדִּיקִים נִשְׁבַּעִים בְּכַרְעוֹתֵיהֶם
 שֶׁל רְשָׁעִים, וְכֵן לְעַנְיַן הַכְּרָכָה (בְּרַאשִׁית יֵא): "וְנִבְרַכְו
 וְגו'" (שֵׁם מֵח): "כֶּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר". אֶת־יְרִיכְךָ •
 בְּקָלָה הַקָּדִים יִרְךָ לְבִטֵּן, לְפִי שָׁבָה הַתַּחֲלִילָה בְּעִבְרָה
 תַּחֲלָה. צָבָה • כְּתַרְגוּמוֹ: נְפוּחָה.

(כב) וּבָאוּ הַיָּמִים הַמְּאָרְרִים הָאֱלֹהִים בְּמַעֲיֹךְ לְצָבוֹת
 בְּטֵן וְלִנְפֹל יִרְךָ וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן:
 כב וַיַּעֲלוּן מִיָּא מְלִטְטָא הָאֲלִין בְּמַעֲיָי
 לְאַפְסָא מַעֲיָן וְלְאַמְסָאָה יִרְכָא וְתִימֵר
 אֶתְתָּא אָמֵן אָמֵן:

כ"ט • לְצָבוֹת בְּטֵן • כְּמוֹ לְהַצְבוֹת בְּטֵן. זֶהוּ שְׁמוֹשׁ
 פִּתַח שֶׁהַלְמ"ד נִקְוָדָה בּוֹ. וְכֵן (שְׁמוֹת יג): "לְנַחֲתֶם
 הַדְּרָךְ", (דְּבָרִים א): "לְרֹאֲתֶכֶם בְּדָרְךָ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָהּ".
 וְכֵן "לְנִפֹל יִרְךָ", לְהַנְפִיל יִרְךָ, שֶׁהַיָּמִים מְצַבִּים אֶת
 הַבְּטֵן וּמְפִילִים אֶת הַיִּרְךָ. לְצָבוֹת בְּטֵן וְלִנְפֹל יִרְךָ •
 בְּטֵנוּ וַיִּרְכּוּ שֶׁל בּוֹעֵל. אוֹ אֵינּוּ אֶלֶּא שֶׁל נִבְעֵלְתָּ?
 כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶת־יְרִיכְךָ נִפְלֵת וְאֶת־בִּטְנְךָ צָבָה";
 הָרִי שֶׁל נִבְעֵלְתָּ אָמור. אָמֵן אָמֵן • קִבְּלַת שְׁבוּעָה:
 "אָמֵן" עַל הָאֱלֹהִים, "אָמֵן" עַל הַשְׁבוּעָה. "אָמֵן" אִם
 מְאִישׁ זֶה, "אָמֵן" אִם מְאִישׁ אַחֵר. "אָמֵן" שֶׁלֹּא
 שְׁטִיתִי אַרוּסָה וְנִשְׁוָאָה, שׁוֹמְרַת יָבָם וְכִנּוּסָה.

(כג) וְכִתְבַּת אֶת־הָאֵלֶּת הַכֹּהֵן בְּסִפְרָ וּמְחָה
 אֶל־מֵי הַמְּרִים:
 כג וַיִּכְתּוֹב יֵת לְוִטְיָא הָאֲלִין פִּהְנָא בְּסִפְרָא
 וַיִּמְחֹק לְמִיָּא מְרִיבִיא:

(כד) וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מֵי הַמְּרִים הַמְּאָרְרִים
 וּבָאוּ בָהּ הַיָּמִים הַמְּאָרְרִים לְמְרִים:
 כד וַיִּשְׁקִי יֵת אֶתְתָּא יֵת מִיָּא מְרִיבִיא
 מְלִטְטָא וַיַּעֲלוּן בִּיה מִיָּא מְלִטְטָא לְמְרִירוֹ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁטִית. בְּרַצוֹנְךָ. וְדָרְדוּק שְׁטִית, מְפֹרָשׁ: תוֹרָה כ
 טוּמְאָה. כְּמוֹ לֹא תִבְנֶה אֶתְהֵן גְּזִית: (כא) יִרְךָ וּבִטֵּן. שְׁכָנִים: צָבָה. כְּמוֹ
 הַנְּקִי. תִּהְיֶה נִקְיָה. כְּמוֹ, וּמוֹת בְּהֵר. נְפוּחָה. וְאֵין רַע לוֹ, חוּץ מִהַפְרָשָׁה
 וַיִּתְּכֵן לְהִיּוֹת וְהִשְׁבִּיעַ הָרֵאשׁוֹן בְּשֵׁם, הַזֹּאת: תוֹרָה כב
 וְהִשְׁנִי בְּאֱלֹהִים, כְּאֲשֶׁר הוּא (כב) וְלִנְפִיל. נִפְתַּח הַלְמ"ד, לְהוֹרוֹת

בכלה. אם כן, מה תלמוד-לומר "בטן ורגל"? לפי שהן התחילו בעברה תחלה, לפיכך התחיל מהם הפרענות. למרים. להיות לה רעים ומרים.

והשקה את-האשה. אין זה סדר המעשה, שהרי בתחלה מקריב מנחתה, אלא הכתוב מבשרך ששש-שקנה יבאו בה למרים, לפי שנאמר: בטן ורגל, מנין לשאר כל הגוף? תלמוד-לומר: "יבאו בה",

כה ויסב פהנא מידי דאתמא ית מנחת קנאתא וירים ית מנחתא קדם יי ויקרב יתה למדבחא:

וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקִּנְאָת וְהֵגִיף אֶת-הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל-הַמִּזְבֵּחַ:

אתה. זו היא הגשמה בקרן דרומית מערבית של מזבח קדם קמיצה, כשאר מנחות.

והגיה. מוליך ומביא, מעלה ומוריד, ואף היא מניפה עמו, שידה למעלה מידו של כהן. והקריב

כו ויקמוץ פהנא מן מנחתא ית אדפרתה ויסק למדבחא ובתר כן ישקי ית אתמא ית מיא:

וְקִמֹץ הַכֹּהֵן מִן-הַמִּנְחָה אֶת-אֲזִרְתָּהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְאַחַר יִשְׁקָה אֶת-הָאִשָּׁה אֶת-הַמַּיִם:

כ"י אֲזִרְתָּהּ. הוא הקמץ, שעל-ידי הקטרתו, המנחה באה לזכרון לגבה.

כו וישקנה ית מיא ויהי אם אסתאבת ושקרת שקר כבעלה ויעלון בה מיא מלטטיא למרירו ויפחון מעהא ותתמסי ירפה ויהי אתמא ללוט בגו עמה:

וְהִשְׁקָה אֶת-הַמַּיִם וְהִיְתָה אִם-נִטְמָאָה וְתִמְעַל מֵעַל בְּאִשָּׁה וְיָבֹאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים לְמַרְוִים וְצִבְתָּהּ בַּטְּנָה וְנִפְלָה יְרֵכָהּ וְהִיְתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה בְּקָרֵב עִמָּה:

כדך כניסתן בה. והיתה האשה לאלה. כמו שפרשתי, שיהיו הכל אלין בה. בקרב עמה. הפרש יש בין אדם המתנול במקום שנופר, לאדם המתנול במקום שאינו נפר.

כ"י וְהִשְׁקָה אֶת-הַמַּיִם. לרבות שאם אמרה: אני שותה! לאחר שנמקה המגלה, מערערין אותה ומשקין אותה בעל-כרתה, אלא-אם-כן אמרה: טמאה אני (סוטה כז). וצבתה בטנה וגו'. אף-על-פי שבקללה הזכיר רגל תחלה, המים אינן בודקין אלא

כח ואם לא אסתאבת אתמא ודכנאה היא ותפוק זכאה ומעדי עדוי:

וְאִם-לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה וְטַהֲרָה הוּא וְנִקְתָּה וְנִזְרְעָה זֶרַע:

יולדת בצער, תלד ברות, אם היתה יולדת שחורים, יולדת לבנים (סוטה כח).

כ"י וְאִם-לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה. בסתירה זו. וטהורה היא. ממקום אחר. ונקתה. ממים המאריים, ולא עוד אלא "ונזרעה זרע" - אם היתה

כט דא אורייתא דקנאתא די תסטי אתמא בר מפעלה ותסתאב:

זֹאת תורת הקנאת אשר תשמה אשה תחת אישה ונטמאה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ
כז) וְתִמְעַל מֵעַל. כַּאֲשֶׁר פִּרְשִׁיתִי, (כח) וְנִזְרְעָה זֶרַע. שִׁיתֵּן לָהּ הַשֵּׁם לְטוֹב אוֹ לְרַע כִּפִּי מֵעֲשִׂיָּה: תורה כז
כז) וְתִמְעַל מֵעַל. כַּאֲשֶׁר פִּרְשִׁיתִי, (כח) וְנִזְרְעָה זֶרַע. שִׁיתֵּן לָהּ הַשֵּׁם לְטוֹב אוֹ לְרַע כִּפִּי מֵעֲשִׂיָּה: תורה כז
דבר מכוסה: תורה כח

ל או גבר די תעבר עליו רוח קנאה וקנא
 ית אתתה ויקם ית אתתא קדם יי ויעבד לה
 כהנא ית כל אורייתא הדא:
 (ל) או איש אשר תעבר עליו רוח קנאה וקנא
 את-אשתו והעמיד את-האשה לפני יהוה ועשה
 לה הפהן את כל-התורה הזאת:

כ"ט - או איש • כמו (שמות כא): "או נודע". כלומר, אם איש קנאי הוא, לכך "והעמיד את-האשה".

לא ויהי זפאה גברא מחובא ואתתא הדיא
 תקבל ית חובה:
 (לא) ונקה האיש מעון והאשה ההוא תשא את-
 עונה:

כ"ט - ונקה האיש מעון • אם בדיקה המים, אל
 ידאג לומר: "חבתי במיתתה!" נקי הוא מן הענש.
 דבר אחר: משישקנה, תהא אצלו בהתר ונקה
 מעון, שהסוטה אסורה לבעלה (ספרי).

א ומליל יי עם משה למימר:
 ו יודבר יהוה אל-משה לאמר:

ב מלל עם בני ישראל ותימר להון גבר או
 אתתא ארי יפרש למדר גדר נזירו למיזר
 קדם יי:
 (ב) דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם איש
 או-אשה כי יפלא לנדר גדר נזיר להזיר ליהוה:

כ"ט - כי יפלא • יפריש. למה נסמכה פרשת נזיר
 לפרשת סוטה? לומר לה: שכל הרוצה סוטה
 בקלקולה נזיר עצמו מן היין, שהוא מביא לידי
 גיאוף (סוטה ב). נדר נזיר • אין נזירה בכל מקום אלא
 פרישה, אף כאן שפירש מן היין. להזיר לה' •
 להבדיל עצמו מן היין לשם שמים.

ג מחמר חדת ועתיק יזר חל דחמר חדת
 וחל דחמר עתיק לא ישתי וכל מתרות
 ענבין לא ישתי וענבין רטיבין ויבשין לא
 ייכול:
 (ג) מיין ושכר יזיר חמץ יין וחמץ שכר לא ישתה
 וכל-משרת ענבים לא ישתה וענבים לחים ויבשים
 לא יאכל:

כ"ט - מיין ושכר • כתרגומו: "מחמר חדת ועתיק",
 שהיין משכר פשהו ישן. וכל-משרת • לשון צביעה
 במים או בכל משקה. ובלשון משנה יש הרבה: "אין
 שורין דיו וסממנים", "נזיר ששרה פתו ביין".

ד כל יומי נזרה מכל דיתעבד מגפנא
 דחמרא מפורצנין ועד עצורין לא ייכול:
 (ד) כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים
 ועד-זג לא יאכל:

אבן עזרא על התורה - מהדרת בלום, אברמוביץ

(לא) תשא את עונה. אם נטמאה.
 וטעם ונקה האיש מעון. כי אם עבר
 עליו רוח קנאה, הנה היא אסורה לו
 שישכב עמה. והשוכב יש לו עון.
 יש אומרים, שטעם הסמך פרשת נזיר
 לפרשת סוטה, שיהיה לה בן נזיר
 אם לא נטמאה. ולפי דעתי, כי נסמכה
 בעבור נזירת האשה, שהיא הפך
 המועלת. כי רובי העבירות סבתם
 היין. ואשה שלא תתקן שער ראשה,
 איננה מבקשת להבעל: תורה א

(ב) יפלא. יפריש או יעשה דבר פלא,
 כי רוב העולם הולכים אחר תאוותם:
 נדר נזיר. פירוש, נדר להיות נזיר.
 כי נזיר הוא תאר השם. וינזרו
 מנזירתו, שירחק מהתאוות. ויעשה זה
 לעבודת השם, כי היין משחית הדעת
 ועבודת השם. ובפרשת כי תצא מחנה,
 ארמוז לה סוד: תורה ג

(ג) וטעם מיין ושכר. אם נדר להיותו
 נזיר וקדוש מיין ושכר, נזיר. על דעת
 המעתיקים ששכר גדול מהתירוש.

ואחרים אמרו שכר ממש, כל דבר
 שישתפר האדם ממנו: וטעם חמץ
 יין והמשרה והענבים. לשום גדר
 שירחק מן היין כלל. ובאשת מנוח
 פירש כל טמאה, כל אשר יצא מגפן
 היין: משרת. אין לו חכר. והתיי'
 לסמיכת לשון נקבה. וטעמו, כל דבר
 שימס עם ענבים. ויש אומרים, משקה
 מבשל: תורה ד

(ד) מחרצנים. אין לו רע. וכן זג.
 והמפרישים אמרו, חרצנים חצונים,

כש"י - תרצנים • (ניר לד) הם הגרעינין. זג • הם הקלפות שמבחוץ, שהתצנים בתוכן כענבל בזוג.

ה) כל יומי נדר נזרו תער לא-יעבר על-ראשו
 ער-מלות הימם אשר-יזיר ליהוה קדש יהיה גדל
 פרע שער ראשו:

ה כל יומי נדר נזרה מספר לא יעבר על
 רישה עד משלם יומיא דנזור קדם יי קדיש
 יהי מרבי פרוצ שער רישה:

כש"י - קדש יהיה • (ספרי) השער שלו, לגדל הפרע של
 שער ראשו. פרע • נקוד פתח קטן (סגול), לפי
 שהוא דבוק לשער ראשו - פרע של שער. ופרוש

של "פרע": גדול של שער. וכן (ויקרא כא) את ראשו
 לא יפרע. ואין קרוי 'פרע' פחות משלשים יום.

ו כל יומין דנזור קדם יי על נפשא דמתא
 לא ייעול:

ו) כל-ימי הזירו ליהוה על-נפש מת לא יבא:

ז לאבוי ולאמו ולאחיו ולאחיתו לא-יטמא להם
 במתם כי נזר אלהיו על-ראשו:

ז לאבוי ולאמו ולאחיו ולאחיתו לא-יטמא להם
 יסתאב להון פמותהון ארי פלילא דאלהה
 על רישה:

ח כל יומי נזרה קדיש הוא קדם יי:

ח) כל ימי נזרו קדש הוא ליהוה:

כש"י - כל ימי נזרו קדש הוא • זו קדשת הגוף מלהטמא למתים.

ט וכי-מות מת עליו בפתע פתאם וטמא ראש
 נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי ונלחגו:

ט וכי-מות מת עליו בפתע פתאם וטמא ראש
 ריש נזרה ויגלח רישה ביומא דדכותה
 ביומא שביעא נלחגה:

י וכי-בפתע זה אנס. פתאם • זה שוגג. ויש
 אומרים: פתע פתאם, דבר אחד הוא: מקרה של
 פתאם. וכי-מות מת עליו • באהל שהוא בו. ביום
 טהרתו • ביום הזיתו. או אינו אלא בשמיני, שהוא

ט הור לגמרי? תלמוד-לומר: "ביום השביעי". אי
 שביעי, כול אפלו לא הנה? תלמוד-לומר: "ביום
 טהרתו".

יא וביום השמיני יבא שתי תרים או שני בני יונה
 אל-הכהן אל-פתח אהל מועד:

יא וביומא תמינא יתי תרין שפנינין או
 תרין בני יונה לות פהנא לתרע משפן
 זמנא:

יב וביום השמיני יבא שתי תרים • להוציא את
 השביעי. או אינו אלא להוציא את התשיעי? קבע
 זמן לקרבין וקבע זמן למקריבין: מה קרבין הכשיר

יב ומשמיני והלאה, אף מקריבין - שמיני
 ומשמיני והלאה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

זג פנימים. ואחרים הפכו הפירוש,
 ויהיה פירוש מתרצנים, דבק עם מכל
 אשר יעשה. כל מה שיעשה מאלה
 שניהם: תורה ה

ה) גדל פרע. שם הפעל מהפכד.
 והטעם גדל. יגדל: תורה ו

ו) הזירו. שם הפעל מהפכד. על

נפש מת. תאר לנפש. או יחסר
 גוף: תורה ז

ז) לאבוי ולאמו. ואף כי לאשתו
 ולבתו ולאחרים. ויש אומרים, כי
 מלת נזיר, מגזרת נזר. והעד, כי נזר
 אלהיו על ראשו, ואיננו רחוק. ודע
 כי כל בני אדם עברי תאות העולם,

יא וַיַּעֲבֹד כְּהֵנָּה חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לְעֵלְתָא
וְיַכְפֹּר עַל־וּהֵי מִדְּחַב עַל מִתָּא וְיַקְדִּישׁ יְת
רִישָׁה בְיוֹמָא הַהוּא :

(יא) וְעִשָּׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֵלָה וְכַפֵּר
עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ וְקִדֵּשׁ אֶת־רֵאשׁוֹ בַּיּוֹם
הַהוּא :

כ"ט - מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ • שְׁלֵא נִזְהַר מִטְּמֵאת הַמֵּת, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אָמַר: שְׁצַעַר עֲצָמוֹ מִן הַיַּיִן.
וְקִדֵּשׁ אֶת־רֵאשׁוֹ • לְחֹזֵר וְלַהֲתַחִיל מִנְּגִן נִזְרוֹתוֹ.

יב וַיִּזְרַח קָדָם יְיָ יְת יוֹמֵי נְזֻרָה וַיִּזְתִּי אֲמַר פֶּר
שְׁתָּה לְאַשְׁמָא וְיוֹמָא קִדְמָאֵי וְבִטְלוֹן אָרִי
אֶסְתָּאב נְזֻרָה :

(יב) וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יָמָיו נִזְרוֹ וְהִבִּיא כָּבֵשׁ בְּנֵי־שָׁנָתוֹ
לְאַשָּׁם וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ :

כ"ט - וְהִזִּיר לַה' אֶת־יָמָיו נִזְרוֹ • יַחֲזֹר וְיִמְנָה נִזְרוֹתוֹ כְּבַתְחִלָּה • וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ • לֹא יַעֲלוּ מִן
הַמִּנְּגִן •

יג וַיָּדָא אֲרִיטָא דְנִזְרָא בְיוֹם מְשַׁלֵּם יוֹמֵי
נְזֻרָה יִזְתִּי יְתָה לְתַרְע מְשַׁפֵּן זְמָנָא :

(יג) וְזֹאת תֹּזְכֶרֶת הַנְּזִיר בְּיוֹם מְלֵאת יָמָיו נִזְרוֹ וַיָּבִיא
אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד :

כ"ט - יָבִיא אֹתוֹ • יָבִיא אֶת עֲצָמוֹ ; וְזֶה אֶחָד מִשְׁלֵשָׁה | (כ) : "וְהִשְׂיֵאוּ אוֹתָם עֹון אֲשָׁמָה" — אֶת עֲצָמוֹ ; כִּי־יֵצֵא
'אֶת־יָמָיו' שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל דּוֹרֵשׁ כֵּן, כִּי־יֵצֵא בּוֹ (וַיִּקְרָא | בּוֹ (דְּבָרִים ל"ד) : "וַיִּקְבַּר אֹתוֹ בְּגִי", הוּא קָבַר אֶת עֲצָמוֹ •

יד וַיִּקְרַב יְת קַרְבָּנָה קָדָם יְיָ אֲמַר פֶּר שְׁתָּה
שְׁלִים חַד לְעֵלְתָא וְאַמְרָתָא חַדָּא בַת שְׁתָּה
שְׁלֵמָתָא לְחַטָּאתָא וְדַכְר חַד שְׁלִים לְנַכְסַת
קוּדְשִׁיא :

(יד) וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כָּבֵשׁ בְּנֵי־שָׁנָתוֹ תָּמִים
אֶחָד לְעֵלָה וְכַבֵּשֶׁה אֶחָת בַּת־שָׁנָתָה תְּמִימָה
לְחַטָּאת וְאֶל־אֶחָד תָּמִים לְשִׁלְמִים :

טו וְסַל פְּטִיר סְלֵמָא גְרִיצָן דְּפִילָן בְּמִשַׁח
וְאַסְפֹּגִינָן פְּטִירִין דְּמִשְׁחִין בְּמִשַׁח
וּמְנַחְתְּהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן :

(טו) וְסַל מִצֹּות סֶלֶת חֶלֶת בְּלוּלַת בִּשְׁמֹן וְרִיקִי
מִצֹּות מְשָׁחִים בִּשְׁמֹן וּמְנַחְתֵּם וְנִסְכֵּיהֶם :

וּשְׁלָמִים • חֶלֶת בְּלוּלַת וְרִיקִי מִצֹּות • (מנחות ע"ו) עֶשֶׂר
מִכָּל מִיִּן •

כ"ט - וּמְנַחְתֵּם וְנִסְכֵּיהֶם • שֶׁל עוֹלָה וּשְׁלָמִים. לְפִי
שְׁהִיוּ בְּפִלָּל וַיֵּצְאוּ לְדוֹן בְּדָכְר חַדֵּשׁ — שְׁיִטְעִינוּ לְחֵם
— הַחֲזִירִין לְכַלְלֵן שְׁיִטְעִינוּ נְסֻכִים כַּדִּין עוֹלָה

טז וַיִּקְרַב כְּהֵנָּה קָדָם יְיָ וַיַּעֲבֹד יְת חַטָּאתָה
וְיָת עֵלְתָה :

(טז) וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְעִשָּׂה אֶת־חַטָּאתוֹ
וְאֶת־עֵלְתוֹ :

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

או יָבִיא הַכֹּהֵן אוֹתוֹ בְּצוּוֵי בַעַל כְּרָחוֹ,
לְהִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ: תורה יד
(יד) כָּבֵשׁ, זָכָר, כְּמִשְׁפֵּט כָּל עוֹלָה:
וְכַבֵּשֶׁה, זָקָה, כְּמִשְׁפֵּט כָּל חַטָּאת:
וְאֵיל לְשִׁלְמִים. שְׁמַחָה שֶׁהַשְּׁלִים מֵה
שְׁנָדָר: תורה טו
(טז) אֶת חַטָּאתוֹ. בַּעֲבוּר שֶׁהַזְּכִיר
בְּאֶחָרוֹנָה. כִּי בֶן מְנַהֵג הַלְשׁוֹן: תורה יז

לְסַפּוֹר אוֹתָם: כִּי טָמֵא נִזְרוֹ. כִּי הוּא
לֹא נָדָר רַק שְׁיִהְיוּ שְׁלָמִים זֶה אַחַר זֶה,
וְלֹא יִכְרִית שׁוּם דְּבָר וַיִּפְסִיק
בִּינֵיהֶם: תורה יג
(יג) מְלֵאת. שֵׁם הַפּוֹעֵל, מִכְּעֲלֵי הָאֱלֹהִים
עַל מְנַהֵג בְּעֲלֵי הַה"א בְּאֶחָרוֹנָה.
וְכַמּוֹהוּ, לְבַלְתִּי קְרֵאת לְנוֹ: יָבִיא אוֹתוֹ.
יָבִיא נִפְשׁוֹ. כְּמוֹ, וַיִּרְעוּ הַרוּעִים אוֹתָם.

אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה.
וְהַסּוּד שֶׁהוּא שְׁאֲמָרוֹ חַו"ל וְשִׁכְר
עֲבִירָה עֲבִירָה: עַל הַנֶּפֶשׁ. הוּא עַל
נֶפֶשׁ מֵת, כְּמוֹ וְשָׁרֵט לְנֶפֶשׁ. וְאֵילוֹ
הָיָה שְׁחָטָא עַל נִפְשׁוֹ, לֹא הָיָה הַשֵּׁם
מִצְוָה אוֹתוֹ שְׁיִחֲזֹר לְחַטָּאתוֹ: תורה יב
(יב) וְהִזִּיר לַה' אֶת יָמָיו נִזְרוֹ. כָּל
הַיָּמִים שְׁנָדָר לְהִיּוֹת נִזִּיר, וְעַתָּה יַחַל

וְאֶת־הָאֵיל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סַל הַמִּצּוֹת וְעֵשָׂה הַכֶּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ:

כ"ט - זבח שלמים לה' על סל המצות. ישחט את השלמים על־מנת לקדש את הלחם. את־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ. של איל.

וְגִלְחַת הַנְּזִיר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נְזִירוֹ וּלְקַח אֶת־שָׁעַר רֹאשׁ נְזִירוֹ וּנְתַן עַל־הָאֵשׁ אֶשְׁרֵי תַחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים:

כ"ט - וגלח הנזיר פתח אהל מועד. (ספרי) יכול גלח בעזרה? הרי זה דרך בזיון! אלא "וגלח הנזיר" - לאחר שחיתת השלמים, שכתוב בהן (ויקרא א): "וישחטו פתח אהל מועד". אשר־תַּחַת זֶבַח

וּלְקַח הַכֶּהֵן אֶת־הַזֹּרֵעַ בְּשֵׁלֶה מִן־הָאֵיל וְחָלַת מִצֵּה אַחַת מִן־הַפֶּל וּרְקִיק מִצֵּה אֶחָד וּנְתַן עַל־כַּפֵּי הַנְּזִיר אַחַר הַתְּגַלְחוֹ אֶת־נְזִירוֹ:

כ"ט - הזרע בשלה. לאחר שנתבשלה.

וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֶּהֵן. תְּנוּפָה לְפָנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֶּהֵן עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנְּזִיר יַיִן:

כ"ט - קדש הוא לכהן. החלה והרקיב והזרוע - תרומה הן לכהן. על חזה התנופה. מלבד חזה ושוק הראויים לו מפל שלמים, מוסף על שלמי נזיר

זֹאת תֹּרַת הַנְּזִיר אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל־נְזִירוֹ מִלֶּבֶד אֶשְׁרֵי־תִשְׁיֵג יָדוֹ כַּפֵּי נְדָרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תֹּרַת נְזִירוֹ: פ

כ"ט - מלבד אשר־תשיג ידו. שאם אמר: הריני נזיר על־מנת לגלח על מאה עולות ועל מאה שלמים. כפי נדרו אשר ידר כן יעשה. מוסף על תורת

יח) שער. על שני משקלים: תורה יט) בשלה. פירוש, והיא בשלה: התגלחו את נדרו. הנה אות כי קדש הוא, שב אל הזרוע, כי הוא עיקר. או ישוב הוא על המונף פלו: תורה כ) וטעם מלבד אשר תשיג ידו. חיוב שיתן כפי ממנו. גם כפי ימי הנדר, אם רבים אם מעטים. ונסמכה קדושת ברכת כהנים לפרשת נזיר, כאשר השלים תורת הנזיר שהוא קדוש, הזכיר תורת כהנים שהם קדושים. והמכחישים אמרו, כי זאת

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כב ומליל יי עם משה למימר:

(כג) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם: ׀

כט"ו אָמֹר לָהֶם • כְּמוֹ זְכוֹר, שְׁמוֹר. בְּלַע"ז דִּישַׁנ"ט (זאגער). אָמֹר לָהֶם • (ספרי) שִׁיְהִיו בְּלֶם שׁוֹמְעִים.

אָמֹר • (תנחומא) מְלֵא, לֹא תִבְרַכְם בְּחַפְזוֹן וּבְכַהֲלוֹת, אֶלָּא בְּכֹנֶה וּבְלֵב שָׁלֵם.

~ נקודות משיחות קודש ~

בשבת אינם שני ענגנים שונים, אלא ענגן אחד, עד-כדי כף ש"זכור ושמו בדבור אחד נאמרו" הזכירה היא משלמת פאָשר ישנה שמירת שבת. וכך גם "אמור להם": כל ברכה שמברכים הכהנים את ישראל כוללת חיוב ושמירה (שלילה), וזהו ענגן אחד, כדלעיל, ש"יברכה - יתברכו נכסיד" הוא באופן של "וישמרה" - "הוא הנותן הוא השומר", ורק אז הברכה משלמת. ובהמשך לכה, מפרש רש"י "אמור להם, שיהיו בלם שומעים", שההכנה לכה שהברכה תהיה באופן כזה - ברכה אחת הכוללת חיוב ושמירה - היא פאָשר אצל ישראל, ואצל פונת הכהנים יהיו שני הענגנים: החיוב - הברכה היא בלשון יחיד לכל אחד במיוחד, הן באמירת הכהנים והן בשמיעת ובהנגשת בני ישראל. ומצד שני: ש"יהיו בלם שומעים", כל יחיד שומע שמברכים את היהודי האחר ואת כל האחרים, כדלעיל, וזהו ענגן של שלילה, התבטלות מצאיאותו העצמית.

וכאשר "פלנו פאָחד" - זהו הכלי ל"ברכנו אבינו", עד לכללות הברכה "וישם לך שלום", שהוא "שקול כנגד הכל", ועד לשלמות ככה בכיאת משיח צדקנו ש"שלום" שמו, שאז יהיה "אהפף אל עמים בלם שפה ברונה לקרא בלם בשם ה' לעבדו שכם אָחד" - "כי מלאך הארץ דעה את ה' פמים לים מכסים".

(לקוטי שיחות פרשת נשא חלק י"ח)

שתי הדגמאות שמביא רש"י ל"אמור להם" - "כמו זכור שמו" - אינן מסבירות רק את המלים "אמור להם", אלא גם מהות הקדמה לברכת כהנים:

את "יברכה" מפרש רש"י "שיתברכו נכסיד", ועל "ישמרה" אומר רש"י "שלא יבאו עליך שודדים ליטול ממונך (ורש"י מרחיב כיצד מתרחש ענגן זה אצל בשר-ודם) שהנותן מתנה... מה הנאה יש לו במתנה זו, אבל הקדוש-ברוך-הוא הוא הנותן הוא השומר". ולכאורה אינה מובנת האריכות בפירוש רש"י "בין שבאים לסטים ונוטלים אותה ממנו מה הנאה יש לו במתנה זו", כי, לכאורה, זהו דבר פשוט, ומה רש"י מוסיף בכה?

אלא בכה מדגיש רש"י ש"יברכה וישמרה" אינם שני ענגנים שונים, אלא ברכה אחת "שיתברכו נכסיד" באופן שהקדוש-ברוך-הוא שומר את הנכסים, כי לולא "ישמרה", הרי "מה הנאה יש לו", אין שום ברכה ב"יברכה".

ברומה לכה "ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום" אינם שני ענגנים שונים, אלא ברכה אחת הכוללת חיוב ושלילה, "וישם לך שלום" יתכן רק פאָשר "ישא ה' פניו אליך" - יקבש כעסו.

לכן מפרש רש"י על "אמור להם" (אמירת הברכות), שברכה זו היא "כמו זכור שמו": הזכירה והשמירה

(כד) יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: ׀

כד יברכך יי וישמרה:

הברכה הנה הנהן מברך לכל מביא מנתה, ונסמכה בעבור על פי אשר תשיג יד הנודר. והאמת כמו שהעתיקו חז"ל. והעד, וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ביום השמיני. ונכתבה זאת הפרשה שהשם צוה בהקמת המשכן, שיברך אהרן את העם, ושם קתיב נשיאות פפים. כי הפפים כנדים, רק ידים כללים: תורה כב (כד) יברכה. תוספות חיים ועשר: וטעם וישמרה. שישמור התוספת, שלא יגזול אחר מה שהוסיף: תורה כה

ליסטים עליו ונוטלין אותה ממנו, מה הנאה יש לו במתנה זו? אבל הקדוש-ברוך-הוא הוא הנותן, הוא השומר. והרבה מדרשים דרשו בו ב'ספרי'.

כ"ג • יָבֹאוּ עֲלֶיךָ שׂוֹדֵדִים לְטַל מְמוֹנְךָ, שֶׁהִנּוּתָן מִתְּנֶה לְעַבְדּוֹ אִינוּ יְכוּלִים לְשַׁמְרוֹ מִכָּל אָדָם, וְכִינּוֹן שְׂבָאִים

כה) יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְךָ: ם

כ"ד • יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ • יִרְאֶה לְךָ פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת, פָּנִים צְהֻבוֹת. וַיַּחַנְךָ • (ספרי) יִתֵּן לְךָ חֵן.

כו) יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם: ם

כ"ה • יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ • יִכְבֹּשׁ בְּעָסוֹ.

כז) וְשָׂמוּ אֶת-שְׁמִי עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנֹכִי אֲבָרְכֶם: ם

כז) וישווין ית ברפת שמי על בני ישראל ואנא אברכנון:

כ"ז • וְשָׂמוּ אֶת-שְׁמִי • (ספרי) יִבְרְכוּם בְּשֵׁם הַמְּפָרֵשׁ. וְאָנֹכִי אֲבָרְכֶם • (חולין מט) לְיִשְׂרָאֵל, וְאֲסַפִּים עִם הַכֹּהֲנִים. דָּבָר אַחֵר: "וְאָנֹכִי אֲבָרְכֶם" – לַכֹּהֲנִים.

~ יום חמישי ה' סיון ~

א) ויהי ביום פללות משה דשיצי משה לאקמא ית משפנא ורבי יתה וקדיש יתה וית כל מנוהי וית מדבחא וית כל מנוהי ורבנון וקדיש יתהון:

ז) ויהי ביום פללות משה להקים את המשפן וימשח אתו ויקדש אתו ואת כל-כליו ואת המזבח ואת כל-כליו וימשחם ויקדש אתם:

לב עשו את המשפן ותלאו הכתוב במשה, לפי שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר, כמו שהראהו בקר להורות לעושי המלאכה ולא טעה בתבנית אחת. וכן מציינו בדרור, לפי שמסר

כ"ז • וַיְהִי בַיּוֹם פְּלוּת מֹשֶׁה • (במדבר רבה) "פללות" כתיב (רצה לומר בפתח ולא "פללות" בשוא ודו"ק) יום הקמת המשפן היו ישראל ככלה הנכנסת לחפה. פללות משה • בצלאל ואהליאב וכל חכם

אכן עורא על התורה - מהדורות בלום, אברטובין

א) וטעם ויהי ביום פללות משה. אחר ברפת פהנים, פי כן היה. פי ביום שנשא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, החלה חנופת המזבח. ופסוק ויהי ביום פללות משה להקים את המשפן, לעד על דברי המצתיקים פי היה סותרו ומקימו, וחזור לסותרו ולהקימו כל ז' ימי המלואים להרגילם, פי טעם ויקדש אותם, בהזאת הדם בשבעת ימי המלואים: ואת המזבח ואת כל כליו. דבק עם ביום פללות משה להקים את המשפן. והטעם, שהקים המזבח במקומו: ואת

יגע בך רע. לא מאנך ולא מחיה רעה ולא מאיב: תורה כז (כז) ושמו את שמי. פטעם לשום שמו שם, שיהיו מקודשים בשם. או טעמו, פאשר יזכירו שמי עליהם. פי בכל אחד מהשלשה פסוקים, השם הנכבד והנורא: ואני אברכם. ויתכן היות מ"ם אברכם, סימן הפהנים המברכים. או יהיה סימן לישראל. והטעם, אם הם יברכום, אני אברכם. והטעם, שאקים ברכתם. לפי דעתי שם"ם אברכם, סימן לכלם פהנים וישראלים: תורה א

כה) יאר ה' פניו אליך. פטעם באור פני מלך חיים. והטעם, וכל אשר תבקש ממנו, ובשעת שתדרשו, יאר פניו. והטעם, וקבל אותך וירצה למלאת שאלתך מיד. ואם בקשת אותו בעת צרה, הוא יחנך. גם יתכן היות ויחנך, ויתן לך בקשתך. פטעם חנוני אתם. אשר חנן אלהים, מגזרת חנן: תורה כו כו) ישא ה' פניו אליך. הפך אעלים עיני מכם. והטעם פאשר פירשתי. פי בכל מקום שתפנה, יהיה פניו נשואות אליך: וישם לך שלום. פטעם לא

המלוואים הנה משה מעמידו ומפרקו, ובאותו היום העמידו ולא פרקו, לכה נאמר: "ביום פלות משה להקים", אותו היום פלו תקמותיו, וראש-חדש ניסן הנה (גישו ס). בשני נשרפה הפרה, בשלישי הזו הנה ראשונה, ובשביעי גלחו.

נפשו על בנין בית-המקדש, שנאמר: (תהלים קלב): "זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר-נשבע לה' וגו'", לפיכך נקרא על שמו, שנאמר (מלכים א יב): "ראה ביתך דוד". ביום פלות משה להקים. ולא נאמר "ביום הקים", מלמד, שכל שבעת ימי

~ נקודות משיחות קודש ~

העגלות היו מגדרי המשכן עצמו

שעל-ידי התנדבות העגלות, נעשה המשכן ממשכן "פורח באויר" למשכן נשא, הרי אין העגלות אינה אמצעי לסיוע למשכן, כי-אם תרומתם היתה חלק מהמשכן עצמו שנעשה למשכן הנשא בעגלות, דכיון שהמשכן הנה "אהל מועד", שענינו שהוא נשא ממקום למקום, הרי שאלולי העגלות הנה חסר בשלמות המשכן עצמו.

ובנה יובן הטעם שהביאו רק שש עגלות, שפשמ שכל כלי המשכן הצרכו להיות מדקים בתכלית ללא כל תור בכמות ובגדל הכלי, על-דרך-זה העגלות, כיון שמתרתם שלמות המשכן, הצרכו להיות בתכלית הדיוק כפי הצורך המשכן, ולכך לא הפליגו הנשיאים בתרומתם.

(ע"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 40 - מתוך 'לקראת שבת')

ויהי ביום פלות משה להקים את-המשכן. . נשיאי ישראל. . וביאו את-קרבתם לפני ה' . . עגלה-על-שני הנשאים (ו, א)

ולכאורה דבר פלא הוא, שתרי מצינו שאת נדבת המשכן תרמו בני ישראל בנדיבות לב גדולה ביותר (וכלשון הכתוב "דים. . והותר" ויקהל לו, ז), ונדקא נשיאי ישראל תרמו בצמצום גדול כל-כה - עגלה אחת על ב' נשיאים? ונכפרט שתרומתם ביום זה היתה בנרירות גדולה, על מנת לתמן עפובם בנדבות מלאכת המשכן, ומדוע צמצמו בכמות התרומה?]

והבאור בזה: איתא במדרש (במדבר ר פי"ב, טז): "ומי נתן להם העצה הזאת שבטו של יששכר, שכה אפרו להם: משכן שעשיתם פורח הוא באויר, אלא התנדבו עגלות שתהיו נשיאים אותו בהם". ועל-פי-זה יש לומר, שביני

ב וקריבו וברכי ישראל רישי בית אכתהון אנון וברכי שבטיא אנון דקמין על מנגינא:

(ב) ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית אבתם הם נשיאי המפות הם העמדים על-הפקדים:

שעמדו עם משה ואהרן כשמונו את ישראל, שנאמר (במדבר א): "ואתכם יהיו וגו'".

כ"ט- הם נשיאי המטות (ספר) שהיו שוטרים עליהם במצרים, והיו מכים עליהם, שנאמר (שמות ה): "ויכפו שטרי בני ישראל וגו'". הם העמדים על-הפקדים.

~ נקודות משיחות קודש ~

בכל פרט צריך להשתמש לעבודת ה'

גו' נתן לבני גרשון כפי עבודתם. ואת ארבע העגלות גו' נתן לבני מררי כפי עבודתם.

ולכאורה תמוה הדבר ביותר, דאף שבנוגע למשכן ולבית המקדש יש כלל ש"אין עניות במקום עשירות" (שבת קב,

ויקריבו נשיאי ישראל. . שש-עגלות צב.. עגלה-על-שני הנשאים (ז, ב"ג)

עגלות אלו שנדבו הנשיאים השתמשו בהם לצורך נשיאת הקרשים והמשכן, וכמו שכתוב (ז, ד"ח) "את שתי העגלות

כל פליו וימשחם. בשמן המשחה: בעבור התנופה: תורה ב ויהשעם, שעשו קרבן לה' אל פתח ויקדש אותם. בדם. והזכיר המזבח (ב) ויקריבו נשיאי ישראל. שם כלל. אהל מועד: תורה ג

(ב), מפל-מקום נדבו הנשיאים רק ארבע עגלות לצרף נשיאת הקרשים המרבים, שרק ברחק הספיקו לנשיאת הקרשים (עיין שבת צט, א).
 ויש לבאר בזה, דאף שבמשפון הנה הכל צריך להיות ברובות ובעשירות, מפל-מקום הנה כל דבר במשפון מנצל לגמרי לתכליתו ובכל פרטיו, מבלי שהנה אפילו פרט אחד מותר. וכדאיתא בספרי (פרשתנו ז, פה) "היו כלי המקדש מקונים במשקלן בלן בקאח, לא ריבה כו".
 ואם-כן, מפנין שארבע עגלות הספיקו לנשיאת הקרשים,

הרי אם היו משתמשים בעוד עגלות, לא היו עגלות אלו מנצלות לגמרי ויכל תכליתן.
 ומזה יש ללמד הוראה נפלאה בדרך עבודת השם יתברך, ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה" (שבת עו, ב). דאל יאמר האדם: הרי רב שעות היום הקדשתי לעבודת ה', ומה בכך אם ילכו כמה רגעים לבטלה? אלא עליו לדעת שכל רגע ופרט בחייו צריך להיות מנצל לגמרי לעבודת ה' ולכבודו יתברך.
 (על-פי לקוטי שיחות כרך כח עמוד 40 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(ג) וַיָּבִיאוּ אֶת־קַרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֲגֹלֹת צֹב וּשְׁנֵי עֶשֶׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשֹׂר לְאַחַד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן:

ג וַיָּבִיאוּ אֶת קַרְבָּנֵיהוֹן קָדָם יי שֵׁשׁ עֲגָלוֹן פֶּד מִחֲפִיָּן וַיְהִי עֶשֶׂר תּוֹרִין עֲגָלָתָא עַל תּוֹרִין בְּרַבְרֵינָא וְתוֹר לְחֵד וְקָרִיבוּ יְתֵהוֹן לְקָדָם מִשְׁכָּנָא:

הנשיאים: יתנדבו צבור מה שיתנדבו ומה שמחסרין אנו משלימין, כיון שראו שהשלימו צבור את הכל, שונאמר (שמות לו): "והמלאכה היתה דים", אמרו: מעתה מה לנו לעשות? הביאו את אבני השדה והמלוואים לאפוד ולחשן, לכך התנדבו כֵּאן תחלה.

כ"ש"ש-עגלות צב. אין "צב" אלא מחפים, וכן (ישעיה טו): "ובצבים ובפרדים" - עגלות מכסים קרויים "צבים". ויקריבו אותם לפני המשפון. שלא קבל משה מידם עד שונאמר לו מפי המקום. אמר רבי נתן: מה ראו הנשיאים להתנדב כֵּאן בתחלה, ובמלאכת המשפון לא התנדבו תחלה? אלא כֵּן אמרו

ד וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה לְמִימַר:

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ה קבל מנהו ויהוין למפלה ית פלחון משפון זמנא ותמן יתהוין ללואי גבר כמסת פלחנה:

(ה) קח מאתם והיו לעבד את עבדת אהל מועד ונתתה אותם אל-הלוים איש כפי עבדתו:

ו וינסיב משה ית עגלתא וית תורי ויהב יתהוין ללואי:

(ו) ויקח משה את העגלות ואת הבקר ויתן אותם אל-הלוים:

ז ית תרתין עגלתא וית ארבעא תורי יב לבני גרשון כמסת פלחנהוין:

(ז) את שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון כפי עבדתם:

כ"ש"ש- עבדתם. שהנה משא בני גרשון קל משל מררי, שהיו נושאים הקרשים והעמודים והאדנים.

אבן עזרא על התורה - מהדורת כלום, אברמוביץ

כמו ויאמר יצחק אל אברהם אבי ויאמר אבי, בעבור שארכו לו הדברים. וכן ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה. ולא הזכיר ביהר הנשיאים הקריב, כי אחז דרף קצרה. וכן לגלותם במספר ראוכלן ושמעון לבדם, וכן רבים: תורה ד

לקצר, כמו שלש עשרה. וכן שלש אלה. ובאה מלת שני עשר בחסרון מ"ם, דרף קצרה: על שני הנשיאים. כמו לשני. אמר הכתוב וקרננו, כי כבר הזכיר המקריב. והיי"ו יש לו טעם, כאומר וזה קרננו. ואמר בשני הקריב את קרננו, כי כן דרף המקרא.

ג צב. כמו ובצבים ובפרדים. מין ממיני השורים המושכים את העגלות. ויש אומרים שהוא כטעם מלאות יתר מדי, מגזרת ואת בטנך צבה, בדרך וחוקה. כבר בארתי בספר מאזנים שמ"ם שנים עשר דבק ומוכרת. והטעם, שנים ועשר. ונסמך אל עשר

ח וְיָת אַרְבַּע עֲגֻלֹת וְיָת תְּמִנָּא תוֹרֵי יְהִי לְבָנֵי מִרְרֵי כְּמִסַּת פְּלִחְנָהוֹן בִּידָא דְאִיתְמַר בְּר אַהֲרֹן כְּהֵנָּה :

(ח) וְיָת אַרְבַּע הָעֲגֻלֹת וְיָת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לְבָנָי מִרְרֵי כִפֵּי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתְמַר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

ט וְלְבָנֵי קֹהֵת לֹא יְהִי אָרִי פֶלְחֹן קוֹדֶשָׁא עֲלֵיהֶוֹן כְּכֹתֵפָא נְטִילִין :

(ט) וְלְבָנֵי קֹהֵת לֹא נָתַן כִּי־עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכֹתֵף יִשְׂאוּ:

כ"ט - כי־עבדת הקדש עליהם • משא דבר הקדשה: הארון והשלחן וגו', לפיכך "בכֹּתֵף יִשְׂאוּ".

י וְקָרִיבוּ הַנְּשָׂאִים יָת חֲנֻפַת מִדְּבַחָא בְּיוֹמָא דְרִבְרֵי יָתָה וְקָרִיבוּ רַבְרַבָּא יָת קַרְבְּנֵהוֹן קָדָם מִדְּבַחָא :

(י) וְיִקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת חֲנֻפַת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ וְיִקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ:

אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ • כִּי לֹא קָבַל מֹשֶׁה מִיָּדָם עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה .

כ"י - ויקריבו הנשאים את חֲנֻפַת הַמִּזְבֵּחַ • לאחר שהתנדבו העגלות והבקר לשאת המשכן, נשאם לבם להתנדב קרבנות המזבח לחנכו. ויקריבו הנשאים

יא וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה רַבָּא חַד לְיוֹמָא רַבָּא חַד לְיוֹמָא וְקָרְבִּין יָת קַרְבְּנֵהוֹן לְחֲנֻפַת מִדְּבַחָא :

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְשִׂיא אֶחָד לְיוֹם נְשִׂיא אֶחָד לְיוֹם יִקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לְחֲנֻפַת הַמִּזְבֵּחַ: ׀ ׀

תוֹלְדוֹתָם, אִם כְּסֹדֵר הַמַּסְעוֹת, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: יִקְרִיבוּ לַמַּסְעוֹת אִישׁ יוֹמוֹ .

כ"ג - ויקריבו את־קָרְבָּנָם לְחֲנֻפַת הַמִּזְבֵּחַ • (ובחים כא) ועדין לא היה יודע משה האִיךָ יקריבו; אם כְּסֹדֵר

יב וְהָיָה דְמַקְרַב בְּיוֹמָא קְדָמָאָה יָת קַרְבְּנָהּ נַחְשׁוֹן בְּר עַמִּינְדָב לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה :

(יב) וְהָיָה הַמַּקְרִיב בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמִטָּה יְהוּדָה:

עַל שִׁבְטוֹ, וְלֹא שֶׁנִּבְּחָה מִשְׁכְּטוֹ וְהַקְרִיב. אוֹ אֵינוֹ אוֹמַר "לְמִטָּה יְהוּדָה", אֲלֵא שֶׁנִּבְּחָה מִשְׁכְּטוֹ וְהֵבִיא? תְּלַמּוּד־לוֹמַר: "זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן", מִשְׁלוֹ הֵבִיא .

כ"ד - ביום הראשון • אותו היום נטל עֶשֶׂר עֶטְרוֹת: ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשאים וכו' כדאיתא ב'סדר עולם'. לְמִטָּה יְהוּדָה • יחסו הכתוב

יג וְקָרְבְּנָהּ מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף תְּדָא מְאָה וְהִלְתִּין סְלַעִין הָיָה מִתְקַלָּה מִזְרְקָא חַד דְּכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין פְּסֻלָּעִי קוֹדֶשָׁא תְּרִיגִּיהוֹן מְלֵן סְלַתָּא דְפִילָא בְּמֹשֶׁה לְמַנְחָתָא :

(יג) וְקָרְבָּנוֹ קְעֵרֶת־כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרַק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמַנְחָה:

כ"ה - שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת • לְמַנְחַת נְדָבָה .

יד בְּיָמָא תְּדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדִּהֵב מְלֵאָה קְטֹרֶת בּוּסְמִיָּא :

(יד) כֶּף אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

לְיַחֲדִיד וְלֹא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אֲלֵא זֹו בְּלִבְדָּה . וְהוֹרָאתָ שְׁעָה הִיאָה .

כ"ו - עֶשְׂרֵה זָהָב • כְּתַרְגוּמוֹ: מִשְׁקַל עֶשֶׂר שְׁקָלֵי הַקֹּדֶשׁ הִיאָה כֶּה . מְלֵאָה קְטֹרֶת • לֹא מְצִינּוּ קְטֹרֶת

טו תוֹר חַד בְּר תוֹרֵי דְכָר חַד אָמַר חַד בְּר שְׁתֵּה לְעֻלְתָּא :

(טו) פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כְּבֶשֶׂא־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֻלָּה:

כ"ז - פֶּר אֶחָד • מִיַּחַד שְׁבַעֲדָרוֹ .

(ז) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

טז צִפִּיר בַּר עֶזְרָא חֵד לְחַטָּאתָא:

כ"ט◀ שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת • לְכַפֵּר עַל קִבְר הַתְּהוֹם (עֵינן בְּרֵא"ש) וְטִמְאת סִפְק.

(י) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים
חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחֲשׁוֹן
בְּיַעֲמִינָדָב: פ

יז וּלְנִקְסַת קוּדְשֵׁיא תוֹרִין תְּרִין דְּכָרִי חֲמִשָּׁא
גְּדִי חֲמִשָּׁא אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁא דִּין
קָרְבָּנָא דְנַחֲשׁוֹן בַּר עֲמִינָדָב:

(יח) בַּיּוֹם הַשְּׁנַיִ הַקָּרִיב נִתְנָאֵל בְּיַעֲזָר נְשִׂיא יִשְׁשַׁכָּר:

יח בְּיוֹמָא תַנְנָא קָרִיב נִתְנָאֵל בַּר צוּעָר רַבָּא
דְיִשְׁשַׁכָּר:

כ"ט◀ הַקָּרִיב נִתְנָאֵל בְּיַעֲזָר:

(יט) הַקָּרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מֵלֵאִים סֵלַת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
לְמִנְחָה:

יט קָרִיב ית קָרְבָּנָה מִגֶּסֶמָא דְכֶסֶף חֲדָא מֵאָה
וּתְלָתִין סְלַעִין הֵוָה מִתְקַלָּה מִזְרֵקָא חֵד
דְכֶסֶף מִתְקַלָּה שִׁבְעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוּדְשֵׁיא
תְּרִיבִיהוֹן מְלֻן סֵלְתָא דְפִילָא בְּמִשָּׁח
לְמִנְחָתָא:

כ"ט◀ הַקָּרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ • מָה תִּלְמוּד־לוֹמַר "הַקָּרִיב"
בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר, מָה שְׁלֹא נֹאמַר בְּכָל הַשְּׁבֻטִים?
לְפִי שָׂבָא רַאבֵּן וְעָרְעָר וְאָמַר: דִּי שְׁקֵדְמֵי הַיּוֹדָה
אַחֵי, אַקָּרִיב אֲנִי אַחֲרֵיו! אָמַר לוֹ מִשָּׁה: מִפִּי הַגְּבוּרָה
נֹאמַר לִי שְׁיִקְרִיבוּ כְּסֵדֵר מִסְעָן לְדִגְלֵיהֶם, לְכֹף אָמַר:
"הַקָּרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ", וְהוּא חֲסַר יו"ד, שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ:
"הַקָּרִיב" לְשׁוֹן צוּרִי, שִׁמְפִי הַגְּבוּרָה נִצְטוּו: "הַקָּרִיב".
וּמָהוּ "הַקָּרִיב, הַקָּרִיב" שְׁתֵּי פְעָמִים? שֶׁבְּשִׁבִיל שְׁנֵי
דְּבָרִים זָכָה לְהַקָּרִיב שְׁנֵי לְשִׁבְטִים: אַחַת שֶׁהֵיוּ יוֹדְעִים
בַּתּוֹרָה, שְׁנֹאמַר (דְּרַבִּי אֵי): "וּמִבְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִינָה
לְעֵתִים", וְאַחַת – שֶׁהֵם נִתְּנוּ עֲצָה לְנִשְׂאִים לְהַתְּנַדָּב
קָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ. וּבִיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מִשָּׁה הַדְּרִשָּׁן מְצֵאתִי:
אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר: נִתְנָאֵל בֶּן צוּעָר הַשִּׁיאָן

עֲצָה זֹאת. קַעֲרַת־כֶּסֶף • מִנְּיֵן אוֹתִיּוֹתָיו בְּגִימְטְרִיא
תַתְּק"ל, כְּנִגְדֵי שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן. שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ • עַל שֵׁם שֶׁכֶּשֶׁהְעֵמִיד תּוֹלְדוֹת לְקִיּוֹם
הָעוֹלָם, בֶּן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הֵיחָ, שְׁנֹאמַר (בְּרֵאשִׁית
ה'): "וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה וַיֹּלֵד בְּדַמּוֹתוֹ
וְגו'". מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף • בְּגִימְטְרִיא תַתְּק"כ, עַל שֵׁם
נַח שֶׁהְעֵמִיד תּוֹלְדוֹת, בֶּן ת"ק שָׁנָה, וְעַל שֵׁם עֲשָׂרִים
שָׁנָה שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרַת הַמַּבּוּל קִדְּם תּוֹלְדוֹתָיו – כְּמוֹ
שֶׁפִּרְשֵׁתִי אֵצֶל (שם ה'): "וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה",
לְפִיכֹף נֹאמַר: "מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף" וְלֹא נֹאמַר: "מִזְרֵק
כֶּסֶף אֶחָד" כְּמוֹ שְׁנֹאמַר בְּקַעֲרָה, לֹאמַר שְׂאָף אוֹתִיּוֹת
שֶׁל "אֶחָד" מִצְטָרְפוֹת לְמִנְיָן. שִׁבְעִים שֶׁקֶל • כְּנִגְדֵי
שִׁבְעִים אֲמוֹת שִׁיאָו מִבְּנֵיו.

(כ) כָּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֵת:

כ בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הֵיא דְזָהָב
מְלֵאָה קִטְרֵת בּוֹסְמֵיא:

כ"ט◀ כָּף אַחַת • כְּנִגְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל
הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. עֲשָׂרָה זָהָב • כְּנִגְדֵי עֲשָׂרַת
הַדְּבָרוֹת. מְלֵאָה קִטְרֵת • גִּימְטְרִיא שֶׁל "קִטְרֵת"

תְּרִינֵיג' מִצּוֹת, וּבְלִבְד שֶׁתְּחִלְיָה קו"ף בְּדָלְת"ת עַל־יָדֵי
א"ת ב"ש ג"ר ד"ק.

(כא) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשֵׁ־אֶחָד בְּיַשְׁנָתוֹ
לְעֹלָה:

כא תוֹר חֵד בַּר תּוֹרִי דְכָר חֵד אָמַר חֵד בַּר
שְׁתֵּיה לְעֹלָתָא:

כ"ט◀ פֶּר אֶחָד • כְּנִגְדֵי אֲבֵרָהֶם, שְׁנֹאמַר בּו (בְּרֵאשִׁית יח):
"וַיִּקַּח בֶּן־בְּקָר". אֵיל אֶחָד • כְּנִגְדֵי יִצְחָק (שם כב):
"וַיִּקַּח אֶת־הָאֵיל וְגו'". כִּבְשֵׁ־אֶחָד • כְּנִגְדֵי יַעֲקֹב (שם
ל): "וַהֲכִשְׁבִּים הַפְּרִיד יַעֲקֹב".

כב צפיר בר עזין חד לחטאתא : **שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:**

כ"ג ◀ שְׁעִיר־עִזִּים • לְכַפֵּר עַל מְכִירַת יוֹסֵף, שְׁנָאֲמַר בּוּ (שם לו'): "וַיִּשְׁחַטּוּ שְׁעִיר עִזִּים".

כג ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרי חמשא
גדיי חמשא אמרין בני שנא חמשא דין
קרפן נתנאל בר צוער :

(כג) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִים
חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן נִתְנָאֵל
בְּן־צוּעֵר:

חמשיות כנגד חמשה חמשיין, וחמש הדברות
הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובין על השני,
עד כאן מיסודו של רבי משה הדרשן.

כ"ד ◀ וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם • כְּנֶגֶד מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן
שְׁנַתְּנוּ שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׂמִים. אֵילִם
עֲתֻדִים כִּבְשִׂים • שְׁלֹשָׁה מִיָּנִים – כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים וְלוֹיִם
וְיִשְׂרָאֵלִים, וּכְנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים; שְׁלֹשׁ

כד ביומא תליתאה רבא לבני זבולן אליאב
בר חלון :

(כד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לְבָנֵי זְבוּלָן אֱלִיאָב בֶּן־חֲלֹן:

והקרבתו, ובשאר – שלא נאמר בהן "הקריב", נופל
עליהן לשון זה "נשיא לבני פלוני", אותו היום היה
הנשיא המקריב לשבט פלוני.

כ"ה ◀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא וְגו' • בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הָיָה
נָשִׂיא הַמַּקְרִיב לְבָנֵי זְבוּלָן, וְכֵן כָּלֵם, אֲבָל בְּנִתְנָאֵל
שְׁנָאֲמַר בּוּ: "הַקְרִיב נִתְנָאֵל", נוֹפֵל אַחֲרָיו הַלְשׁוֹן
לוֹמַר "נָשִׂיא יִשְׁשַׁכֵּר", לְפִי שֶׁכָּבֵד הַזְּכִיר שְׁמוֹ

כה קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבועין סלעין פסלעי קודשא
תרגיהון מלן סלתא דפילא במשה
למנחתא :

(כה) קֶרְבָּנוֹ קִעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם |
מֵלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

כו בזיקא חדא מתקל עשר סלעין היא
דדחב מליא קטרת בוסמיא :

(כו) כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מֵלֵאָה קִמְרַת:

כז תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר
שתה לעלתא :

(כז) פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשִׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:

כח צפיר בר עזין חד לחטאתא : **שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:**

כט ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרי
חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנא חמשא
דין קרפן אליאב בר חלון :

(כט) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתֻדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן
אֱלִיאָב בֶּן־חֲלֹן: פ

ל ביומא רביעאה רבא לבני ראובן אליצור
בר שדיאור :

(ל) בַּיּוֹם הַרְבִּיעִי נָשִׂיא לְבָנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוֹר
בֶּן־שְׁדִיאוֹר:

לא קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבועין סלעין פסלעי קודשא
תרגיהון מלן סלתא דפילא במשה
למנחתא :

(לא) קֶרְבָּנוֹ קִעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם |
מֵלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

לב בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
דְּרֵיב מְלֵיאָא קְטַרְתַּת בּוּסְמֵיא :

לג תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אֲמַר חַד בַּר
שְׂתָהּ לְעֵלְתָא :

לד צְפִיר בַּר עֲזִין חַד לְחֻטָּאתָא :

לה וּלְנִקְסַת קוּדְשֵׁיא תּוֹרִין תּוֹרִין דְּכַרֵּי
חֲמִשָּׁא גְדֵי חֲמִשָּׁא אֲמַרִין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא
דִּין קַרְבַּן אֲלִיצוֹר בַּר שְׂדִיאָוֹר :

לו בְּיוֹמָא חֲמִישָׁאָה רַבָּא לְבָנֵי שְׁמַעוֹן
שְׁלַמְיָאֵל בַּר צוּרִישְׁדִּי :

לז קַרְבְּנָהּ מִגְּסַתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין
סְלַעִין תְּוָה מִתְקַלָּה מְזוֹרְקָא חַד דְּכֶסֶף
מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוּדְשָׁא
תְּרוּיָהוֹן מְלַן סְלֵתָא דְפִילָא בְּמִשָּׁח
לְמִנְחָתָא :

לח בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
דְּרֵיב מְלֵיאָא קְטַרְתַּת בּוּסְמֵיא :

לט תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אֲמַר חַד בַּר
שְׂתָהּ לְעֵלְתָא :

מ צְפִיר בַּר עֲזִין חַד לְחֻטָּאתָא :

מא וּלְנִקְסַת קוּדְשֵׁיא תּוֹרִין תּוֹרִין דְּכַרֵּי
חֲמִשָּׁא גְדֵי חֲמִשָּׁא אֲמַרִין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא
דִּין קַרְבַּן שְׁלַמְיָאֵל בַּר צוּרִישְׁדִּי :

(לב) בָּרַךְ אֶתְּ עֵשְׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטַרְתַּת :

(לג) פֶּרֶ אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֵלָה :

(לד) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת :

(לה) וּלְזֹבַח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קַרְבַּן
אֲלִיצוֹר בֶּן־שְׂדִיאָוֹר : פ

(לו) בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לְבָנֵי שְׁמַעוֹן שְׁלַמְיָאֵל
בֶּן־צוּרִישְׁדִּי :

(לז) קַרְבְּנֹו קְעֶרֶת־כֶּסֶף אֶתְּ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מְזוֹרְקָא אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה :

(לח) בָּרַךְ אֶתְּ עֵשְׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטַרְתַּת :

(לט) פֶּרֶ אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֵלָה :

(מ) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת :

(מא) וּלְזֹבַח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קַרְבַּן
שְׁלַמְיָאֵל בֶּן־צוּרִישְׁדִּי : פ

~ יום שישי ו' סיון ~

מב בְּיוֹמָא שְׁתִּיתָאָה רַבָּא לְבָנֵי גַד אֲלִיסָף בַּר
דְּעוּאֵל :

מג קַרְבְּנָהּ מִגְּסַתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין
סְלַעִין תְּוָה מִתְקַלָּה מְזוֹרְקָא חַד דְּכֶסֶף
מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוּדְשָׁא
תְּרוּיָהוֹן מְלַן סְלֵתָא דְפִילָא בְּמִשָּׁח
לְמִנְחָתָא :

(מב) בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי נָשִׂיא לְבָנֵי גַד אֲלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל :

(מג) קַרְבְּנֹו קְעֶרֶת־כֶּסֶף אֶתְּ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מְזוֹרְקָא אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה :

מד בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדַהֲבָא מְלֵיאָא קְטַרְתָּ בּוֹסְמֵיא :

(מד) בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטַרְתָּ:

מה תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר שתה לעלתא :

(מה) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אִיל אֶחָד כִּבְשֵׁ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֵלָה:

מו צפיר בר עזין חד לחטאתא :

(מו) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

~ נקודות משיחות קודש ~

או יש לומר, פדי לכפר על יעקב אביו, ששלח את יוסף לשכם. ושני הדברים שכיכים לכל שגט ושגט.

לכפר על מכירת יוסף (רש"י ז, כב) יש לשאל, מדוע הביא גם נשיא בנגמין שיער עדים לכפר, וברי בנגמין לא היה קשור כלל למכירתו של יוסף. ויש לומר, על שלא חפש אותו כל אותן השנים.

(לקוטי שיחות כרך ח עמ' 46)

מז וילגכסת קודשיא תורין תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנא חמשא דין קרבן אליסף בר דעואל :

(מז) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֵתָדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן אֱלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: פ

מח ביומא שביעאה רבא לבני אפרים אלישמע בר עמיהוד :

(מח) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נִשְׂאִי לְבָנֵי אַפְרַיִם אֱלִישְׁמַע בֶּן־עַמְיָהוּד:

מט קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הנה מתקלה מזרקא חד דכסף מתקלה שבעין סלעין פסלעי קודשא תרגוהון מלן סלתא דפילא במשה למנחתא :

(מט) קֶרְבְּנֹוֹ קְעֶרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בִּשְׁמֶן לְמִנְחָה:

נ בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדַהֲבָא מְלֵיאָא קְטַרְתָּ בּוֹסְמֵיא :

(נ) בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטַרְתָּ:

נא תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר שתה לעלתא :

(נא) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אִיל אֶחָד כִּבְשֵׁ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֵלָה:

נב צפיר בר עזין חד לחטאתא :

(נב) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטובין

בחנופת הבית, בעבור יום ענוי נפש: תורה מט (נא) פֶּר אֶחָד בֶּן בְּקָר. קטן. כמו בן יונה: תורה נב

לשבו. וזה לא יועיל, כי לא יתכן שלא יהיה שבת בין שנים עשר יום. והנכון בעיני, כי הוא כפירוש השני בעבור זבח השלמים. וכן ביום השביעי בהקפת ריחו. וכן ז' הימים

ביום השביעי. יש אומרים, כי בשבת הקריבו והיא הוראת שעה. ויש אומרים, כי היום הוא שביעי לחגגת המזבח. והמכתישים אמרו, כי לא היה תחלת החנוכה יום ראשון

נג וּלְנִכְסֵי קוֹדֶשֶׁת תּוֹרִין תּוֹרִין דְּכָרִי
חֲמִשָּׁה גְדֵי חֲמִשָּׁה אֲמָרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁה
דִּין קָרְבַּן אֱלִישָׁמַע בַּר עֲמִיהוּד :

(נג) וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בְּקָר שָׁנִים אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים
חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמַע
בֶּן־עֲמִיהוּד: פ

נד בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה רַבָּא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גְּמִלְיָאֵל
בַּר פְּדָהצוּר :

(נד) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נִשְׂיָא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גְּמִלְיָאֵל
בֶּן־פְּדָהצוּר:

נה קָרְבָּנָה מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף תְּדָא מָאָה וְתַלְתִּין
סְלַעִין הוּא מִתְקַלָּה מִזְרְקָא חַד דְּכֶסֶף
מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסְלַעֵי קוֹדֶשֶׁת
תְּרוּוִּיהוּן מְלַן סְלַתָּא דְפִילָא בְּמִשָּׁה
לְמִנְחָתָא :

(נה) קָרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

נו בְּיוֹמָא תְּדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
דְדַהֲב מְלֵיא קְטָרַת בּוּסְמִיא :

(נו) כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטָרַת:

נד תּוֹר חַד בַּר תּוֹרִי דְכָר חַד אֲמַר חַד בַּר
שְׁתַּה לְעֵלְתָא :

(נד) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֵלָה:

נז צְפִיר בַּר עֲזִין חַד לְחֻטָּאתָא :

(נז) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת:

נט וּלְנִכְסֵי קוֹדֶשֶׁת תּוֹרִין תּוֹרִין דְּכָרִי
חֲמִשָּׁה גְדֵי חֲמִשָּׁה אֲמָרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁה
דִּין קָרְבַּן גְּמִלְיָאֵל בַּר פְּדָהצוּר :

(נט) וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בְּקָר שָׁנִים אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים
חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גְּמִלְיָאֵל
בֶּן־פְּדָהצוּר: פ

ס בְּיוֹמָא תְּשִׁיעָאָה רַבָּא לִבְנֵי בְּנִמָּן אֲבִידָן
בַּר גְּדַעֲנִי :

(ס) בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נִשְׂיָא לִבְנֵי בְּנִמָּן אֲבִידָן בֶּן־גְּדַעֲנִי:

סא קָרְבָּנָה מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף תְּדָא מָאָה וְתַלְתִּין
סְלַעִין הוּא מִתְקַלָּה מִזְרְקָא חַד דְּכֶסֶף
מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסְלַעֵי קוֹדֶשֶׁת
תְּרוּוִּיהוּן מְלַן סְלַתָּא דְפִילָא בְּמִשָּׁה
לְמִנְחָתָא :

(סא) קָרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

סב בְּיוֹמָא תְּדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
דְדַהֲב מְלֵיא קְטָרַת בּוּסְמִיא :

(סב) כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטָרַת:

סג תּוֹר חַד בַּר תּוֹרִי דְכָר חַד אֲמַר חַד בַּר
שְׁתַּה לְעֵלְתָא :

(סג) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֵלָה:

(ד) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: סד צִפִּיר בַּר עֵזִין חַד לְחַטָּאתָא:

סה וּלְנִכְסֵת קוּדְשֵׁיא תוֹרִין תְּרִין דְּכַרִּי חַמְשָׁא גְדִי חַמְשָׁא אַמְרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דִּין קַרְבַּן אֲבִידִן בַּר גְּדֻעֹנִי:

(סה) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קַרְבַּן אֲבִידִן בֶּן־גְּדֻעֹנִי: פ

סו בְּיוֹמָא עֲשִׂירָאָה רַבָּא לְבָנֵי דִן אַחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדַּי:

(סו) בַּיּוֹם הַעֲשִׂירִי נָשִׂיא לְבָנֵי הֵן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדַּי:

סז קַרְבָּנָה מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מֵאָה וּתְלָתִין סְלַעִין הָוָה מִתְקַלָּה מְזֻרְקָא חַד דְּכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוּדְשֵׁיא תְרוּגִיהוֹן מְלֵן סְלַתָּא דְפִילָא בְּמִשָּׁח לְמִנְחָתָא:

(סז) קַרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מְזֻרְקָא אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

סח בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדֵהב מִלֵּאָ קִטְרַת בּוּסְמֵי:

(סח) כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהב מִלֵּאָה קִטְרַת:

סט תוֹר חַד בַּר תוֹרִי דְכַר חַד אַמַר חַד בַּר שְׁתָּה לְעֻלְתָּא:

(סט) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כְּבִישׁ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֻלָּה:

ע צִפִּיר בַּר עֵזִין חַד לְחַטָּאתָא: (ע) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

עא וּלְנִכְסֵת קוּדְשֵׁיא תוֹרִין תְּרִין דְּכַרִּי חַמְשָׁא גְדִי חַמְשָׁא אַמְרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דִּין קַרְבַּן אַחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדַּי:

(עא) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קַרְבַּן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדַּי: פ

עב בְּיוֹמָא חַד עֶשֶׂר יוֹמִין רַבָּא לְבָנֵי אֶשֶׁר פְּגַעִיאל בַּר עֶכְרִן:

(עב) בַּיּוֹם עֲשִׂיתִי עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבָנֵי אֶשֶׁר פְּגַעִיאל בֶּן־עֶכְרִן:

עג קַרְבָּנָה מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מֵאָה וּתְלָתִין סְלַעִין הָוָה מִתְקַלָּה מְזֻרְקָא חַד דְּכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוּדְשֵׁיא תְרוּגִיהוֹן מְלֵן סְלַתָּא דְפִילָא בְּמִשָּׁח לְמִנְחָתָא:

(עג) קַרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מְזֻרְקָא אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַנְּאָמָן, מִכּוּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה. וְהַטְּעוֹת הַשְּׁנִית, כִּי אֵילוֹ הִזָּה עַל שְׁתֵּי, הִזָּה רְאוּי שִׁיאֵמַר עֲשִׂי עֶשֶׂר, וְלֹא עֲשִׂיתִי עֶשֶׂר, כִּי עֲשִׂיתִי לְשׁוֹן נִקְבָּה. רַק עֲשִׂיתִי מְלָה אַחַת: תורה עג

וַיֹּאמֶר רַבִּי יוֹנָה הַסְּפָרְדִי, כִּי פִירוּשׁוֹ עַל שְׁתֵּי עֶשֶׂר. וְהַטְּעַם, הַחֲשׁבוֹן שֶׁהוּא קוֹדֵם מִמֶּנּוּ. וְהִנֵּה טַעַם שְׁתֵּי טַעוֹת גְּדוּלוֹת. הָאֶחָד כִּי חֲשׁבוֹן שְׁנַיִם עֶשֶׂר הוּא עַל אֶחָד עֶשֶׂר, הַפֶּן דְּבוּרוֹ. וְהַעֲד

בַּיּוֹם עֲשִׂיתִי עֶשֶׂר יוֹם. כְּכֹר בְּאַרְתִּי כֶּסֶף מֵאֲזַנַּי לְמָה הַשְׁתַּנָּה זֶה הַמִּסְפָּר. וְטַעַם עֲשִׂיתִי. כְּמוֹ עֲשִׂיתִי, מַה שִׁיּוֹלִדוֹ מִחֲשׁבוֹתָיו. כְּאֵילוֹ הָעֶשֶׂר הוֹלִיד, וְהוּא סוּד גְּדוּל.

(עד) **בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:**

עד בַּזִּיקָא חֲדָא מְתַקֵּל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
דְּדִהַב מְלֵאָה קְטֹרֶת בּוֹסְמִיא :

(עה) **פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:**

עה תור חד בר תורֵי דְכָר חד אמר חד בר
שְׁתֵּה לְעֹלָתָא :

(עו) **שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:**

עו צְפִיר בר עזין חד לְחַטָּאתָא :

(עז) **וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים
חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן פְּגִיעֵי־אֵל
בְּזֶעֱבֹרָן: פ**

עז וּלְנִכְסֵת קוּדְשֵׁיא תוֹרִין תְּרִין דְּכָרֵי חֲמִשָּׁא
גְּדִיֵי חֲמִשָּׁא אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁא דִּין
קֶרְבֵּן פְּגִיעֵי־אֵל בר עֶבְרֹן:

(עה) **בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבְנֵי נִפְתָּלִי אַחִירַע
בְּזַעֲיֹן:**

עה בְּיוֹמָא תְּרֵי עֶשֶׂר יוֹמִין רַבָּא לְבְנֵי נִפְתָּלִי
אַחִירַע בר עֵינֹן:

(עט) **קֶרְבָּנוֹ קָעֶרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:**

עט קֶרְבָּנָהּ מִגֶּסֶתָא דְכֶסֶף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין
סְלַעִין הִנּוּה מִתְקַלָּה מִזְרֵקָא חֲדָא דְכֶסֶף
מִתְקַלָּה שִׁבְעִין סְלַעִין כֶּסֶף לְעֵין קוּדְשֵׁיא
תְּרִינֵיהוֹן מִלֵּן סֹלֶתָא דְפִילָא בְּמִשְׁחָ
לְמִנְחָתָא :

(פ) **בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:**

פ בַּזִּיקָא חֲדָא מְתַקֵּל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדִהַב
מְלֵאָה קְטֹרֶת בּוֹסְמִיא :

(פא) **פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:**

פא תור חד בר תורֵי דְכָר חד אמר חד בר
שְׁתֵּה לְעֹלָתָא :

(פב) **שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:**

פב צְפִיר בר עזין חד לְחַטָּאתָא :

(פג) **וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים
חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן אַחִירַע
בְּזַעֲיֹן: פ**

פג וּלְנִכְסֵת קוּדְשֵׁיא תוֹרִין תְּרִין דְּכָרֵי חֲמִשָּׁא
גְּדִיֵי חֲמִשָּׁא אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁא דִּין
קֶרְבֵּן אַחִירַע בר עֵינֹן:

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש - "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש
בחדשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי
אדמו"ר, שביחיד - יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור
מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד - יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת
השבוע."

התוועדות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים
אוֹתֵי | בְּשִׁלְשִׁים שָׁנָה בְּשַׁת
הַיָּבֵל הַחֲרוֹן שָׁלוֹ בּוֹ בְּרִבְעֵי
בְּחֹדֶשׁ הַרְבִּיעִי בְּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ

הפטרה ליום ראשון של שבועות
יחזקאל פרק א

עטרת מרים
וְאֵנִי אִנִּי הָיִיתִי כְּתוּדָא אֲנִשׁ הַגּוֹלָה
חִינֵן לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל עַל־גִּבְרָה בְּשֵׁם
כְּבֹר נִפְתָּחוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶרְאָה

א אוֹתֵי | בְּשִׁלְשִׁים שָׁנָה בְּרִבְעֵי בְּחֲמִשָּׁה

לפני פני אדם ופני אריה אליהמין הפנים לארבעתם ופני־שור מהשמאול לארבעתן ופני־נשר מאחוריו לארבעתן: יא ופניהם של החיות וכנפיהם היו פרוות פרושות מלמעלה להם להיות מכוסות בהם, לאיש לכל פנים היה שתיים שתי כנפים חרות נוגעות איש אל אחיו לכפות בהם הפנים, ושתיים ושתי כנפים היו מכפות את גויתיהנה את גופתן: יב ואיש כל תיה מחיות אל מול עבר פניו ולכו כי היה להם פנים בכל רוח, אל המקום אשר יהיה־שמה הרצון של הרוח ללכת ולכו ולכו ולא יסבו מצד אל צד בלכתן: יג ודמות החיות מראיהם כגחלי־אש בערות כמראה הלפדים המראה ההיא היתה מתהלכת בין החיות לכיון היה המראה המיא ונגה הארה ותייה וקריבה היה לאש ומן מראה האש היה יוצא פעין ברק: יד והחיות לא עמדו במקום אחד אלא היו רצוא ושוב כמחיות רב כמראה הבקן: טו וארא הסתפחתי אל החיות וראיתי והנה דמות אופן אחד בארץ למטה מן החיות אצל כל אחד מהחיות עמד אופן אחד לארבעת פניו לא היה אלא אופן אחד: טז מראה האופנים ומעשיהם פעין תרשיש פעין גז התכלת וך וכויר עד שראה בו מעבר אל עבר ודמות אחד לארבעתן לארבעת האופנים ומראיהם תואר פניהם ומעשיהם ופעולתם היה כאשר יהיה האופן בתוך האופן להתפלל לכל רוח מבלי סבוב והתורה:

מראות אלהים מראות השכינה: ב בחמשה לחדש האמה, היא היתה השנה החמישית לגלות המלך ויובין: ג אחר סיפור המראה של פסוק הפא היה היה דברי־הזה אל־יחזקאל בן־בוזי הכהן לנחם את הגולים שידעו שהשכינה עמם גם בחיותם בארץ בשדים והמראות ראה כשעמד על־נהר־פבר במקום טהור על המים ותהי עליו שם יד־יהוה כח הנבואה: ד וארא והנה רוח סערה פאה מן־הצפון ענן גדול ואש מתלפחת מתלחב ובער ונגה וזריחה לו סביב ומתוכה פעין כעין החשמל שהוא האש הך כל העשן מתוך האש: ה ומתוכה מתוך הנגה ראה דמות ארבע חיות וזה תואר מראיהן דמות גוף אדם להנה: ו וארבעה פנים אדם ואריה ושור ונשר, אחד לכל רוח לאחת לכל תיה, וארבע כנפים לאחת להם לכל פרצוף: ז ורגליהם רגל ישרה שנה, מבלי עקום פרקים וכף מחתית רגליהם ככף פרמות כה רגל עגל ונצצים כאילו משליכים ניצוצות אש פעין נחשת קלל מיוקק: ח וידו וידו כיד אדם מתחת כנפיהם על ארבעת רבעיהם צדיהם ופניהם וכנפיהם לארבעתם היו שים לארבעת החיות זה כזה: ט כנפיהם היו חרות מחורות ונוגעות אשה אל־אחותה לכפות בהם הפנים כנפיהם לא־יסבו בלכתן מצד אל צד איש אל־עבר מול פניו ולכו כי יש להם פנים לכל רוח: י ודמות פניהם מראה פני החיות, אחת היה

לחדש ואני בתוך־הגולה על־נהר־פבר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים: ב בחמשה לחדש היא השנה החמישית לגלות המלך ויובין: ג היה היה דברי־הזה אל־יחזקאל בן־בוזי הכהן בארץ בשדים על־נהר־פבר ותהי עליו שם יד־יהוה: ד וארא והנה רוח סערה פאה מן־הצפון ענן גדול ואש מתלפחת ונגה לו סביב ומתוכה פעין החשמל מתוך האש: ה ומתוכה דמות ארבע חיות וזה מראיהן דמות אדם להנה: ו וארבעה פנים לאחת ואחת כנפים לאחת להם: ז ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל ונצצים פעין נחשת קלל: ח וידו אדם מתחת כנפיהם על ארבעת רבעיהם ופניהם וכנפיהם לארבעתם: ט חרות אשה אל־אחותה כנפיהם לא־יסבו בלכתן איש אל־עבר פניו ולכו: י ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אליהמין

לארבעתם ופני־שור מהשמאול לארבעתן ופני־נשר לארבעתן: יא ופניהם וכנפיהם פרוות מלמעלה לאיש שתיים חרות איש ושתיים מכפות את גויתיהנה: יב ואיש אל־עבר פניו ולכו אל אשר יהיה־שמה הרוח ללכת ולכו ולא יסבו בלכתן: יג ודמות החיות מראיהם כגחלי־אש בערות כמראה הלפדים היא מתהלכת בין החיות ונגה לאש ומן־האש יוצא ברק: יד והחיות רצוא ושוב כמראה הבקן: טו וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אצל החיות לארבעת פניו: טז מראה האופנים ומעשיהם פעין תרשיש ודמות אחד לארבעתן ומראיהם ומעשיהם כאשר

עטרת מרים

יז מפיו שהיו מתגלגלים לכל צד על-ארבעת רבעיהן צדדיהן, בלכתם בחפץ לכהם ילכו לא יסבו בלכתן: יח וגביהן וגב שלהם וגבה להם ויראה להם אשר מאימים הם לראות אותם וגבתם וגבות עינים שלהם מלאות עינים סביב לראות לכל רוח לארבעתן: יט ובלכת החיות ילכו גם האופנים אצלם ובהנשא החיות עצמן מעל הארץ לעלות למעלה וינשאו גם האופנים: כ על אל המקום אשר יהיה-שם הרוח הרצון מהאל יתברך הרכוב בה ללכת ילכו החיות כי ישמה גם רצון הרוח ללכת והאופנים כאשר ינשאו החיות למעלה לעמדתם גם האופנים ינשאו כי רוח החיה תקועה באופנים: כא בלכתם געת ילכו החיות ילכו גם האופנים ובעמדם יעמדו ובהנשאם מעל הארץ ינשאו האופנים לעמדתם כי רוח החיה באופנים: כב ודמות השטח ופרוש על-ראשי החיה של רקיע כעין כנף הקרח הנורא המטיל אמה על רואיו בעבור הפגנת והרו היה נטוי על-ראשיהם מלמעלה: כג ותחת הרקיע כנפיהם של החיות היו ישרות מקונות אשה אל-אחותה לאיש לכל אחד ואחד היו שתיים מכסות להנה להם ולפנים זה היו ולאיש שתיים מכסות להנה להם את גויתיהם: כד ואשמע את-קול הרעשת כנפיהם בקול מים רבים השומעים וקול-שדי ברבון כסני, הקול ההוא שמעתי בלכתם בקול

עטרת מרים

המלה המיה ושאו קול מחנה מהמון עם. בעמדם תרפינה כנפיהן לא הרעישו או כנפיהם להשמיע קול: כה ויהי מתי עמדו החיות ולא הרעישו, כשהיה הקול יוצא מעל לרקיע אשר על-ראשם כשהיה המקום ברוי-הוא מדבר אל הנביאים, אבל בעמדם או תרפינה כנפיהן: כו ומפעל לרקיע אשר על-

יהיה האופן בתוך האופן: יז על-ארבעת

רבעיהן בלכתם ילכו לא יסבו בלכתן:

יח וגביהן וגבה להם ויראה להם וגבתם

מלאות עינים סביב לארבעתן: יט ובלכת

החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות

מעל הארץ ינשאו האופנים: כ על אשר

יהיה-שם הרוח ללכת ילכו שמה הרוח

ללכת והאופנים ינשאו לעמדתם כי רוח

החיה באופנים: כא בלכתם ילכו ובעמדם

יעמדו ובהנשאם מעל הארץ ינשאו

האופנים לעמדתם כי רוח החיה באופנים:

כב ודמות על-ראשי החיה רקיע כעין הקרח

הנורא נטוי על-ראשיהם מלמעלה: כג ותחת

הרקיע כנפיהם ישרות אשה אל-אחותה

לאיש שתיים מכסות להנה ולאיש שתיים

מכסות להנה את גויתיהם: כד ואשמע את-

קול כנפיהם בקול מים רבים בקול-שדי

בלכתם קול המלה בקול מחנה בעמדם

ראשם ראיתי דבר מוזר כמראה

אבן-ספיר והוא כדמות כפא ועל

דמות הכפא ראיתי דמות

כמראה אדם עליו מלמעלה:

כו כפאשר הסתפלתי לראות מראה

האדם היישוב על הכפא וארא |

כעין כנף חשמל כמראה-אש וד

ונקי, ויהי לה כעין בית כמראה אש

לה סביב כן הוא כמראה מתנוו

ולמעלה אבל וממראה מתנוו

ולמטה ראיתי כמראה-אש

ונגה הארה ויריחה היה לו סביב:

כה כמראה הקשת אשר יהיה

כעין ביום הגשם כן מראה

הנגה סביב הוא מראה דמות

כבוד-יהוה נוסע מבית המקדש

כדמות מלך יושב על הפרכה ונוסע

ואראה את כל זה, או ואפל על-

פני להשתחוות מול ה' ואשמע קול

כדבר ויאמר אלי כן אדם עמד על

רגלי דני: יב לאחר שגמר דבריו צה

אל הרוח לשאתו אל המקום אשר בני

הגולה שם ותשאני רוח ואשמע

אחרי מקום הנבואה שהייתי שם

קול רעש גדול שהיה אומר ברוך

כבוד-יהוה ממקומו כמו שהיה

בחיותו במקומו בבית קדש הקדשים

אף-על-פי שפר ממקומו:

תרפינה כנפיהן: כה ויהי-קול מעל לרקיע אשר על-ראשם בעמדם תרפינה כנפיהן: כו ומפעל

לרקיע אשר על-ראשם כמראה אבן-ספיר דמות כפא ועל דמות הכפא דמות כמראה אדם

עליו מלמעלה: כו וארא | כעין חשמל כמראה-אש בית-לה סביב ממראה מתנוו ולמעלה

וממראה מתנוו ולמטה ראיתי כמראה-אש ונגה לו סביב: כה כמראה הקשת אשר יהיה כעין

ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד-יהוה ואראה ואפל על-פני ואשמע

קול מדבר: ג יב ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד-יהוה ממקומו:

~ שבת קודש ז' סיון ~

עטרת מרים

כ אולם ה' אשר ביהם אותו וחללתם כלי היכל קדשו, ויהנה ערין שוכן הוא בהיכל קדשו בשמים ממעל, עם כל זה הם שותקים מפניו מפני אמתו כלי הארץ כי הוא המשיג בהם ורואה כל מעשיהם: א תפלה לחבקוק הנביא על שגנות בעבור ששגג והתרעם מול ה': ב יהנה שמעתי

שמעך מה שאמרתי לי מהגלות וארבו והנה יראתי עד מאד. לכן אבקש ממך אתה יהנה פעלך עם ישראל, שמור עליהם כדי בקרב שנים האלה לא יכלו, חיהו עוררהו והשבהו, גם בקרב שנים האלה שאנו בפתח תודיע כי אפ' ברגו בעת הרגו רחם תזכור: ג הלא אתה הוא אלוהה בשבאת ליפן את התורה הנרת על עשו מתימן ארץ ארוב ולא קבלה, ואמר קד יבוא וקדוש מהרפארן מארץ ישמעאל כי גם הם לא קבלה סלה לעולם, ומתי פפה שמים הודו בעת ממן התורה לישראל בסני ותהלתו וחרו או מלאה הארץ: ד בממן התורה וכו' לראות ונגנה מראה כבוד ה' פאש אוכלת בראש החר פאור היום תהיה קרנים קר עור פני משה כי מידו מיד ה' בא זאת לו למשה, ושם בסני חביון מה שיהיה נחפא עד היום שהוא נגלה עין הלוחות: ה כבשש הארץ לפניו לפני הארון ילך חלק הדרך הצרעה לחרוג את הפנענים ויצא רשף ויקי אש המביאים את הדרך חולך קרוב לרגליו: ו פאשר עמד הארון בארץ כבשו אותה ישראל וימדד ארץ וחלקה לשבטים במדה, פאשר ראה הארון ושם עינו בארץ ויתר היה מעתיק גוים את הפנענים לנרשם מארצם ויתפצצו וישתברו הררי עד שרי הפנענים שחו פרעו ונפלו גבעות עולם המפויים והערצים שלחם, מאחר שכל הליכות עולם מוליכו ומנהיגי העולם לו של המקום ברוך הוא לעשות בהם פרצו: ז הופיר

עטרת מרים

עתה גבורות שעשה לנו במלחמות כושן רשעמים על ידי עתניאל בן קנו ובמלחמת גרעון עם מדין, ואמר תחת און במקום שלא היה להם העמדה וקיים כי הקים ה' את עתניאל והפיל אותם אהלים ראיתי אהלי כושן ורגזון ורעיות ארץ מדין: ח הבנהרים חרה אפ' יהנה פשקבע את תנודו לפני ישראל אם־בנהרים

הפטרה ליום שני של שבועות בחור"ל

חבקוק פרק ב

ב כ ויהנה בהיכל קדשו הם מפניו פל־ הארץ: ג א תפלה לחבקוק הנביא על שגנות: ד יהנה שמעתי שמעך יראתי יהנה פעלך בקרב שנים חיהו בקרב שנים תודיע ברגו רחם תזכור: ג אלוה מתימן יבוא וקדוש מהרפארן סלה פפה שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ: ד ונגנה פאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עינו: ה לפניו ילך דבר ויצא רשף לרגליו: ו עמד וימדד ארץ ראה ויתר גוים ויתפצצו הררי עד שחו גבעות עולם הליכות עולם לו: ז תחת און ראיתי אהלי כושן ורגזון ורעיות ארץ מדין: ח הבנהרים חרה יהנה אם־בנהרים אם־בנים עברתך כי תרפב על־סוסיך מרפבתך ישועה: ט עריה תעור קשתך שבעות מטות אמר סלה נהרות תבקע ארץ: י ראוד יחילו הרים ורם מים עבר נתן תהום קולו רום ידוהו נשא: יא שמש ירח עמד וכלה לאור חציך יחלכו לנגה ברק חניתך: יב בזעם בעמדך על שבעה גוים תצעד רמסת יושבי הארץ באף תדוש גרשת את שבעת גוים: יג מעולם יצאת לישע לחישע את עמך לישע את־מישחך חוקיך מלך יהודה כי מחצת כל ראש מבית רשע מפחנה בנהריב על ידי עמד וכלה לאור חציך יחלכו לנגה ברק חניתך: יד בזעם תצעד־ארץ באף תדוש גוים: יג יצאת לישע עמך לישע את־מישחך מחצת ראש

הפטרות לשבטים אמר סלה הוא מאמר המתקיים לעולם, וכמו נהרות תבקע גבעות להם הארץ לחת להם מים רבים: פאשר ראוד הרי ארגון עובר לפני ישראל יחילו חלו ורעו הרים ונחקרו זה לזה והרגו את הנפתרים בבקעי החרים ורם מים כי הבאר עבר בין החרים ותעלה מאברי החרונים להודיע חנם לישראל נתן תהום קולו מהעומק השמיע מי הבאר קולו לפרסם חנם רום ורממות ידוהו פח יד המקום נשא או עד למעלה כי כלם הכירו בנפלאותיו: יא בימי יהושע שמש ירח כל אחד מהם עמד וכלה בפרור שלה ולא חלקה מהלכה אלא לאור חציך חצי המקום ברוך הוא וחלכו לנגה ברק חניתך: יב בזעם בעמדך על שבעה גוים תצעד רמסת יושבי הארץ באף תדוש גרשת את שבעת גוים: יג מעולם יצאת לישע לחישע את עמך לישע את־מישחך חוקיך מלך יהודה כי מחצת כל ראש מבית רשע מפחנה בנהריב על ידי עמד וכלה לאור חציך יחלכו לנגה ברק חניתך: יד בזעם תצעד־ארץ באף תדוש גוים: יג יצאת לישע עמך לישע את־מישחך מחצת ראש

עטרת מרים

המלאך עָרֹת גִּלִּית אֶת הַיֹּסֵד עַד־צִוָּאר הָאֲבֵרֶת כֹּל הַמַּחֲנֶה סָלָה עַד עוֹלָם וְלֹא יוֹסִיפוּ לְקוֹם: יד סְנַחְרִיב, נִקְבַּת בְּמָטְוֵי בַּמַּדְרָג כֹּל רֹאשׁ אֲנָשִׁיד הַיּוֹשְׁבִים בְּעֵרֵי פְרָזִיז בְּלִי חֹמֶה, כִּי מְרֻב אֲנָשָׁיו לֹא יִכְלִים מְקוֹם מִקְוֶה חֹמֶה, הֵם יִסְעֲרוּ כִּאֵן בְּרוּחַ סַעֲרָה לְהַפְרִיזֵנִי בְּאַרְצוֹת אַחֲרוֹת, אֲכַל עַל־צִתְּתָם סוּף שִׁמְחַת הַצְּלַחְתָּם הִנֵּה כְּמוֹ אֵלֹה שְׁחָשְׁבוּ לְאֹכֵל אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה עָנִי מְעוֹנָה וְלִכְלוּתָם בְּמִסְתָּר בְּמִדְבָּר, כְּמוֹ מִצְרַיִם שָׁרְדָפוּ אַחֲרֵיהֶם לְכֻלּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם: מו דְרִכְתָּ רַמְסֵת כִּיִּם כְּסוּסִיךְ הֵם הַעֲנִיִּים עֲלֵיהֶם הַמָּר וּבְעֶרְמַת מַיִם רַבִּים בָּאתָ לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם וְלִבְרֹם: מז אָמַר הַנְּבִיא שְׁמַעְתִּי מִהַצָּרָה שֶׁהָיָה בָּהּ יִשְׂרָאֵל עֶצֶת הָיָה בַּיּוֹם בֵּית גֹּוֶ, וּבְעִבְרִית וְתַרְגֵּוֹ הַמֶּדֶר בְּמָטְוֵי לְקוֹל הַשְּׁמוּעָה צָלְלוּ רַעֲדוּ שְׁפֹתַי, מְרֻב הַצָּר וְבֹא רִקְב רִקְבֹן בְּעֲצָמַי וְתַחְתִּי כָּל מְקוֹם עִמְדֵי אֲרָגוֹ אַחֲרָה, כִּי שְׁמַעְתִּי אֲשֶׁר אָנוּחַ הָיִיתִי חָשׁוּב שְׂאֵנֻחַ בְּאַרְצֵי אַחֵר שׁוֹבֵי מַהְגְּלוֹת לְאַרְצֵי, וְהִנֵּה נִהַפְקָה מִנְּחֻמֵי לַיּוֹם צָרָה כִּי הוּא הַיּוֹם שֶׁחָשַׁב גֹּו לְעֲלוֹת

עטרת מרים

לְעַם יְרוּשָׁלַיִם וְיִשְׂרָאֵל וְגִדְּנֵנוּ וְנִבִּיא עָלֵינוּ גְדוּדֵי הַעַמִּים: זו כִּי־תֵאָנֶה יִשְׂרָאֵל לֹא־תִפְרָח עֲדוֹן לֹא קָנוּ גְבוּרָה וְאַמְצוּת הַלֵּב לְעִמּוּד בְּמִלְחָמָה לְמוֹלָם וְאֵין יָבוּל עֲדוֹן אֵין פָּרִי בְּגִפְנָיִם כְּחֹשׁ כְּחֹשׁ מַעֲשֵׂה־זוֹת וְשִׁדְמוֹת וְשִׁדוּת תְּבוּאָה לֹא־עֲשָׂה אֲכָל עֲדוֹן לֹא חֲצִימוֹ מִאֲכָל גָּזָר מִמְּכֻלָּה צֹאן וְאֵין דִּין הַצֹּאן נִכְרַת מִמְקוֹם כִּלְאוֹ כִּי קָעָטוּ וְאֵין בְּקָר בְּרִפְתִּים הִנֵּה יִשְׂרָאֵל בְּהוּיָתָם בְּכָבֵל נִחַמְעָטוּ, וְאִידִי יַעֲמְדוּ מוֹל הַמָּוֶן הַרֵב הִנֵּה: יח עַם כָּל זֶה וְאֵנִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בִּיהוָה אֲעֻלֹּה אֲגִילָּה אֲשַׁמַּח בְּמִשְׁעַנְתִּי ה' וּבְנִבְרוֹת בְּאֱלֹהֵי יִשְׁעֵי: יט עַם כִּי אֲנַחְנוּ הַמַּעֲטָה, הִנֵּה יְהוָה אֲדַוְּ לִי בְּמְקוֹם חִילִי וְיִשָּׂם רַגְלִי קַלּוֹת כְּאֵילוֹת לְרֹדֹף אַחֵר הַאֲנִיב וְעַל־בְּמוֹתַי יְדַרְכֵנִי יְדַרְך אֹתִי לְרֹדֹף עַל גְּבַחֵי הַהַרְרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, לְמַנְצָת לְבָן לִי מִנִּצְחָת בִּישֵׁר בְּנִגְנוּתַי לְנִנְנָה בְּנָנוּן אֲשֶׁר יַחֲדִיתִי לָהּ:

מִבֵּית רִשָׁע עָרֹת יֹסֵד עַד־צִוָּאר סָלָה:
 יד נִקְבַּת בְּמָטְוֵי רֹאשׁ פְּרָזִיז יִסְעֲרוּ לְהַפְרִיזֵנִי
 עַל־צִתְּתָם כְּמוֹ־לְאֹכֵל עָנִי בְּמִסְתָּר: מו דְרִכְתָּ
 כִּיִּם סוּסִיךְ חַמֵּר מַיִם רַבִּים: מז שְׁמַעְתִּי |
 וְתַרְגֵּוֹ בְּמָטְוֵי לְקוֹל צָלְלוּ שְׁפֹתַי יְבֹא רִקְב
 בְּעֲצָמַי וְתַחְתִּי אֲרָגוֹ אֲשֶׁר אָנוּחַ לַיּוֹם צָרָה
 לְעֲלוֹת לְעַם יְגוּדְנוּ: זו כִּי־תֵאָנֶה לֹא־תִפְרָח
 וְאֵין יָבוּל בְּגִפְנָיִם כְּחֹשׁ מַעֲשֵׂה־זוֹת וְשִׁדְמוֹת
 לֹא־עֲשָׂה אֲכָל גָּזָר מִמְּכֻלָּה צֹאן וְאֵין בְּקָר בְּרִפְתִּים: יח וְאֵנִי בִיהוָה
 אֲעֻלֹּה אֲגִילָּה בְּאֱלֹהֵי יִשְׁעֵי: יט יְהוָה אֲדַוְּ לִי וְיִשָּׂם רַגְלִי כְּאֵילוֹת
 וְעַל־בְּמוֹתַי יְדַרְכֵנִי לְמַנְצָת בְּנִגְנוּתַי:

פר דא חנכת מדבחה פיומא דרבינו יתה מן רבדכי ישראל מגיסי כספא תרתא עשרי מזרקי כספא תריז עשר בזיכי זדהבא תרתא עשרי:

(פר) זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת גשיאי ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרקי כסף שנים עשר פפות זהב שתים עשרה:

לְמַדְנֵנוּ שְׁנַמְשַׁח בַּיּוֹם. וְיִמָּה תְלַמּוּד־לוֹמַר: "בַּיּוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ"? בַּיּוֹם שְׁנַמְשַׁח – הַקְּרִיב. קְעָרַת כְּסָף שְׁתַיִם עֲשָׂרָה • (ספרי במ"ד) הֵם הֵם שֶׁהַתְּנַדְּבוּ וְלֹא אֲרַע בָּהֶם פְּסוּל.

כ"ט • בַּיּוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ • בּוֹ בַּיּוֹם שְׁנַמְשַׁח הַקְּרִיב, וְיִמָּה אֲנִי מְקַיֵּם "אֲחֲרֵי הַמִּשַׁח"? שְׁנַמְשַׁח תַּחֲלָה וְאַחֲר־כֵּן הַקְּרִיב, או "אֲחֲרֵי הַמִּשַׁח" – לְאַחַר זְמַן, וְלֹא כֹּא לְלִמּוּד "בַּיּוֹם הַמִּשַׁח" אֲלֵא לֹאמַר שְׁנַמְשַׁח בַּיּוֹם? כִּשְׁהוּא אֹמַר (ויקרא ט): "בַּיּוֹם מִשַּׁחוּ אֹתָם",

פה מאה ותלתין סלעין הנה מתקלא דמגיסתא חדא דכספא ושבועין דמזרקא חד כל כסף מניא תריז אלפיז וארבע מאה בסלעי קודשא:

(פה) שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבועים המזרק האחד כל כסף הפלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש:

כל כסף הפלים וגו' • (ספרי) לְמַדְך שֶׁהָיָה כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ מְכֻנְיָם בְּמִשְׁקָלָן, שׁוֹקֵלָן אֶחָד אֶחָד וְשׁוֹקֵלָן כְּלָן כְּאֶחָד, לֹא רָבָה וְלֹא מַעֲטָה.

כ"ט • שְׁלָשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאֶחָת וּגְו' • מַה תְּלַמּוּד־לוֹמַר? לְפִי שְׁנַמְשַׁח: "שְׁלָשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָה", וְלֹא פִירַשׁ בְּאִיזוֹ שְׁקָל, לְכַף חִזוֹר וְשִׁנְאָה כֹּאן וְכָלֵל בְּכֻלָּן "כֹּל כְּסָף הַפְּלִיִּים בְּשִׁקְלֵי הַקְּדֻשׁ".

פו בְּזִכְיִי דְהִבָּא תַרְתִּי עֲשֵׂרִי מְלִנְן קְטֹרֶת
בוֹסְמִיא מִתְקַל עֲשֵׂר סְלֵעִין הֵהּ מִתְקַלָּא
דְּבִזְכָּא בְּסֵלְעֵי קוּדְשָׁא כָּל דְּהִבּ בְּזִכְיִנָּא
מָאָה וְעֲשָׂרִין :

(פו) כַּפֹּת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרֵה
עֲשָׂרֵה תַּכְּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זָהָב הַכַּפֹּת עֲשָׂרִים
וּמֵאָה :

אחת של כסף ומשקלה עשרה שקלי זהב, ושקלי
זהב אין משקלם שווה לשל כסף? תלמוד-לוֹמַר
"כפות זהב" - של זהב היו (ספרי).

כ"ט - כַּפֹּת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי
שְׁנַאֲמַר "כֹּף אַחַת עֲשָׂרֵה זָהָב" - הִיא שֶׁל זָהָב
וּמִשְׁקָלָהּ עֲשָׂרֵה שְׁקָלִים שֶׁל כֶּסֶף. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כֹּף

פז כָּל תּוֹרֵי לְעֻלְתָּא תְּרֵי עֲשֵׂר תּוֹרִין דְּכָרִין
תְּרֵי עֲשֵׂר אַמְרִין בְּגֵי שְׁנָא תְּרֵי עֲשֵׂר
וּמִנְחָתְהוֹן וְצַפִּירֵי בַר עֲזִין תְּרֵי עֲשֵׂר
לְחֻטָּאתָא :

(פז) כָּל־הַבָּקָר לַעֲלֹה שְׁנַיִם עֲשֵׂר פָּרִים אֵילָם
שְׁנַיִם־עֲשֵׂר כִּבְשִׂים בְּגֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם עֲשֵׂר וּמִנְחָתָם
וּשְׁעִירֵי עֲזִים שְׁנַיִם עֲשֵׂר לְחֻטָּאת :

פח וְכֹל תּוֹרֵי לְנִכְסַת קוּדְשִׁיא עֲשָׂרִין
וְאַרְבָּעָא תּוֹרִין דְּכָרִין שְׁתֵּין גְּדָנִין שְׁתֵּין
אַמְרִין בְּגֵי שְׁנָא שְׁתֵּין דָּא חֲנֻכַּת מְדַבְּחָא
בְּמַר דְּרַבִּינֵי יְתָה :

(פח) וְכֹל בָּקָר וְזֶבַח הַשְּׁלָמִים עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים
אֵילָם שְׁשִׂים עֶתְדִים שְׁשִׂים כִּבְשִׂים בְּגֵי־שָׁנָה שְׁשִׂים
זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ :

פט וְכֹד עֲלִיל מֹשֶׁה לְמִשְׁפַּן זִמְנָא לְמַלְלָא
עֲמָה וְשִׁמְעָה יְתָ קָלָא דְּמִתְמַלֵּל עֲמָה מַעֲלוּי
כְּפֻרְתָּא דִּי עַל אַרְוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא מִבִּין תְּרִין
כְּרוּבִיא וּמִתְמַלֵּל עֲמָה : פ פ פ

(פט) וּבָבֵא מֹשֶׁה אֶל־אַהֵל מוֹעֵד לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיִּשְׁמַע
אֶת־הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹוֹ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר־עַל־אָרֶן
הַעֲדֹת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים וַיְדַבֵּר אֱלֹוֹי : פפפ

שְׁנֵי הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יֵצֵא לְאַהֵל מוֹעֵד. מְדַבֵּר • כְּמוֹ
"מִתְדַבֵּר". כְּבוֹדוֹ שֶׁל מַעֲלָה לֹוֹמַר כֵּן: מְדַבֵּר בֵּינוֹ
לְבֵין עַצְמוֹ, וּמִשָּׁה שׁוֹמֵעַ מֵאֱלֹוֹ. וַיְדַבֵּר אֱלֹוֹי • (ספרי)
לְמַעַט אֶת אֶהֱרֹן מִן הַדְּבָרוֹת. וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל •
יָכוֹל קוֹל נְמוּף? תְּלִמוּד־לוֹמַר: "אֶת־הַקּוֹל", הוּא
הַקּוֹל שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בְּסִינַי, וְכַשְּׁמַגִּיעַ לְפִתַח הֵיחָ נִפְסַק
וְלֹא הֵיחָ יוֹצֵא חוּץ לְאַהֵל (במדבר רבה) :

כ"ט - וּבָבֵא מֹשֶׁה • שְׁנֵי כְּתוּבִים הַמְּכַחֲשִׁים זֶה אֶת
זֶה, בָּא שְׁלִישִׁי וְהַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם. כְּתוּב אֶחָד אוֹמַר:
וַיְדַבֵּר ה' אֲלֵיו מֵאַהֵל מוֹעֵד" - וְהוּא חוּץ
לְפָרוּכָת, וְכְתוּב אֶחָד אוֹמַר: (שמות כח) "וַיְדַבְּרָתִי אִתְּךָ
מֵעַל הַכַּפֹּרֶת". בָּא זֶה וְהַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: מִשָּׁה בָּא אֶל
אַהֵל מוֹעֵד, וְשָׁם שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל הַבָּא מֵעַל הַכַּפֹּרֶת.
מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים • הַקּוֹל יוֹצֵא מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין

~ נקודות משיחות קודש ~

<p>"אֵל אֶהֱל מוֹעֵד לְדַבֵּר אֹתוֹ"? וּבְפֻרְט שְׁהֵי בְּזָה גַם מִיָּחַד לְהַפְסִיק אֶת הַקּוֹל! וְהַסְבָּרָה בְּזָה (בְּפִנְיַמִּית הָעֵינַיִם) מְבוֹאֶרֶת בְּמָה שֶׁכְּתִב רש"י "הוּא הַקּוֹל שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בְּסִינַי":</p>	<p>מִיָּנָה שֶׁל תּוֹרָה" שֶׁבְּפֻרְט רש"י: לְכַאוּרָה זֶה עֲצָמוֹ דּוֹרֵשׁ בְּאוֹר: מִפְּנֵין שֶׁעַל־פִּי טָבַע הֵיחָ הַקּוֹל צְרִיף לְהִיּוֹת נִשְׁמַע לְמַרְחוֹק גַּם מִחוּץ לְאַהֵל מוֹעֵד, לָמָּה נִפְסַק כְּשֶׁהִגִּיעַ לְפִתַח (וּמִשׁוּם כֹּף הוֹזַק מִשָּׁה לְבוֹא</p>
---	---

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטובין

(פט) וְטַעַם וּבָבֵא מֹשֶׁה. יִתְכַּן שֶׁתַּחֲלַת
הַדְּבֹור שֶׁהוּא וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, הֵיחָ
כְּאֲשֶׁר נִשְׁלְמָה הַחֲנוּכָּה. וְכָל
הַמְדַבְּרִים אָמְרוּ כִּי מְדַבֵּר אֱלֹוֹ מִבִּנְיָן
הַתְּפֻעַל, וְהִתִּי' מוּבָלַע. וּלְפִי דַעֲתִי,

הקול שֶׁנֶדְבַר עִמּוֹ בְּסִינִי: אֵילֹה הָיָה קוֹלוֹ וְדַבְּרוּוֹ שֶׁל
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִמְשָׁךְ בְּעוֹלָם (בַּקְּבִיעוֹת וּבְתַמִּידוֹת)
גַּם מִחוּץ לְאַהֲל מוֹעֵד, הָרִי אִז הָיָה נַעֲשֶׂה הָעוֹלָם כְּלוּ
בְּבַחֲנֵית אֶהֱל מוֹעֵד, וְלֹא הָיָה מְקוֹם וְאֶפְשָׁרוֹת לְבַחֲנֵיהָ
הַקְּשִׁית.

וְעוֹד: נִתְאַוָּה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִיטוֹת לוֹ תַּבְּרֵךְ דִּינָה
בְּתַחֲתוּנִים דְּנֶקְא, הִינּוּ שְׁדֻנְקָא "תַּחֲתוֹן" כְּזֶה שְׁמַצַּד-עַצְמוֹ
אֵין בוֹ (בְּגִילוּי) קוֹלוֹ וְדַבְּרוּוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
יִמְשִׁיכוּ וַיִּגְלוּ בוֹ אֶת קוֹלוֹ וְתַבְּרֵךְ, וַיַּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת
הָאָדָם לְדִינָה לוֹ תַּבְּרֵךְ.

(לקוטי שיחות כרך יג פרשת נשא)

בְּקוֹל "שֶׁנֶדְבַר עִמּוֹ בְּסִינִי" מְצִינּוּ גַם בֶּן עֲנִיָּן שֶׁל הַפֶּסֶק,
אֲלֹא שֶׁהַפֶּסֶק זֶה הָיָה לֹא בְּמִקּוֹם כְּמוֹ בְּקוֹל שְׁבַמְשָׁכָן,
אֲלֹא בְּזִמְנָן. שְׁלֹאֲתָרִי מִתֵּן תּוֹרָה, "בְּמִשְׁךָ הַיּוֹבֵל", נִפְסַק
הַקוֹל דְּמִתֵּן תּוֹרָה, וְכִמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י: "כְּשִׁימְשָׁךְ הַיּוֹבֵל
הוּא סִימָן סְלוּק שְׁכִינָה וְהַפֶּסֶקֶת הַקוֹל".

וְכִשֶּׁם שֶׁטַעַם הַפֶּסֶקֶת הַקוֹל דְּמִתֵּן תּוֹרָה (בְּזִמְנָן) מוּבָן
הוּא, כִּי אֵילֹה הָיָה נִמְשָׁךְ גַּם לְאֲתָרִי מִתֵּן תּוֹרָה, הָיָה זֶה
שׁוֹלֵל אֶת עֲנִיָּן הַעֲבוֹדָה הַתְּלוּיָה בְּבַחֲנֵי־הַתַּחֲתוֹן שֶׁל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּהַגְלוֹת הַקוֹל 'גְּדוּל' "אֲנִכִּי הָרִי' - אֲלֶקִיף"
- אֵין מְקוֹם לְבַחֲנֵיהָ בְּאֶפֶן הַפְּכִי,

- בֶּן הוּא גַם בְּהַפֶּסֶקוֹת הַקוֹל שְׁבַמְשָׁכָן (בְּמִקּוֹם) שֶׁ-הוּא

קע"ו פסוקים, עמו"ס סימן. חסלת פרשת נשא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעט - רפב

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' 1

10 כְּשִׁירֵין, וּבִטְעַם הַדְּבַר אָמַר רַבִּי יוֹדָא, יָרַד רַבִּי שְׁמַעוֹן לְשִׁיטָתוֹ שֶׁל
11 רַבִּי אֲלֶעָזָר דְּאָמַר עַדִּי מְסִירָה בְּרִיתִי - רַבִּי שְׁמַעוֹן טוֹבֵר כְּרַבִּי אֲלֶעָזָר
12 שְׁעַדִּי הַמְסִירָה עוֹשִׂים אֶת הַגֵּט, וְלִכֵּן אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַשֹּׁטֵר בְּגִלְגַּל
13 חֲתִימַת עֵדִים נִכְרִים כִּיּוֹן שְׁחִיתִמְתָּם לֹא מַעֲלָה וְלֹא מוֹרִידָה, מְקַלְלֵל
14 - מִשְׁמַע מִכֵּאֵן דְּתֵנָּא קָמָא סְבַר לֹא כְּשִׁיטָת רַבִּי אֲלֶעָזָר, אֲלֹא כְּרַבִּי
15 מֵאִיר שְׁעַדִּי חֲתִימָה כְּרִיתִי, וְאִם חֲתַמְנוּ גוּיִם הַשֹּׁטֵר פּוֹסֵל מִן הַתּוֹרָה.
16 נִמְצָא שֶׁהַבְּרִייתָא מוֹנָה גַם פְּסוּלִים דְּאוֹרִייתָא, וְחֻזְרַת הַקּוֹשִׁיא
17 מִדּוּעַ הִתְנָא לֹא מִנָּה פְּסוּל לְשִׁמָּה וּמְחוּבֵר.

1 מסר את הגט לאשה, והמשנה סוברת כרבי אלעזר דאמר עדי
2 מְסִירָה בְּרִיתִי - שְׁעַדִּי הַמְסִירָה הַיִּשְׂרָאֵלִים הֵם הַנּוֹתְנִים תּוֹקֵף
3 לְשֹׁטֵר, וְלֹא זְקוּקִים כָּלֵל לְעֵדִים שִׁיחֲתַמּוּ עַל הַגֵּט, וּמֵהַתּוֹרָה הַגֵּט
4 כָּשֵׁר, וְחֻכְמִים פְּסוּלוֹהוּ. וְאִף שֶׁלְּפִי רַבִּי אֲלֶעָזָר לֹא צָרִיךְ עַדִּי
5 חֲתִימָה, מוֹדָה רַבִּי אֲלֶעָזָר שֶׁמִּדְּרַבְּנָן הַגֵּט פְּסוּל שְׁמֵא יְבוֹאוּ לְסַמּוֹךְ
6 עַל עַדִּי חֲתִימָה שֶׁהֵם יֵהִיוּ גַם עַדִּי הַמְסִירָה. וּמֵאַחַר וְגַם הַלְכָה זֶה
7 עוֹסֶקֶת בְּפְסוּל מִדְּרַבְּנָן כֵּן הִיא נִמְנַתָּה בְּבְרִייתָא.
8 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, וְהָא מְדַקְּתָנִי סִיפָא - וְהֵלֵךְ מִהֵנָּא מִסִּיפָא שֶׁל
9 מִשְׁנָה זֶה שְׂרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר אִף אֵלוֹ - גִּיטֵין הָעוֹלָמִים בְּעִרְכָּאוֹת

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א

לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל

לקראת חג השבועות, ה'תשי"ב

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות והתחזקות בקביעות עתים בנגלה ובחסידות.

מנחם שניאורסאהן

לוח תהלים

יום ראשון, א' סיון < פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

יום שני, ב' סיון < פרק כ. מפרק י עד סוף פרק יז

יום שלישי, ג' סיון < פרק כ. מפרק יח עד סוף פרק כב

יום רביעי, ד' סיון < פרק כ. מפרק כג עד פרק כח

יום חמישי, ה' סיון < פרק כ. מפרק כט עד סוף פרק לד

יום שישי, ו' סיון < פרק כ. מפרק לה עד סוף פרק לח

שבת קודש, ז' סיון < פרק כ. מפרק לט עד סוף פרק מג

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיד בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממוקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון א' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עד, פרק נג והנה כשהי'... עד עמ' 148, ל"ח].

וְהַלּוּחוֹת בְּבֵית קְדְשֵׁי־קְדָשִׁים - הִיְתָה הַשְּׂכִינָה, שְׁהִיא מְלָכּוֹת דְּאֲצִילוֹת, שְׁהִיא פְּחִינַת גְּלוּי אֹר אֵין־סוֹף פְּרוּדָה־הוּא, - שאור שהוא בעצם "אין־סוף" ולמעלה מ"עולם" - מתגלה בעולם, הרי שכינה זו היתה - שוֹרָה שָׁם, - בקדשי־קדשים שבבית המקדש, וּמְלָבֶשֶׁת הַדְּפָרוֹת, - שבלוחות הברית, שהיו מונחים בארון שבקדשי־קדשים, בְּיָתֵר שְׁאֵת וְיָתֵר עֹז, בְּגִלּוּי רַב וְעֲצוּם יוֹתֵר, מְגִלּוּיָהּ - של השכינה, בְּהִיכָלוֹת קְדְשֵׁי־קְדָשִׁים

שְׁלֻמְעֵלָה פְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים. - הכוונה לעולמות "עשיה" ו"יצירה"¹, כי גם ב"עולם היצירה" הרי מאירה רק מדריגת שכינה כפי שהיא לאחרי התלבשותה בהיכל קדשי־קדשים שב"עולם הבריאה", ולאחרי התלבשותה ב"מלכות" שב"בריאה" (שהתלבשות זו, מאפשרת שתוכל להאיר בהיכל קדשי־קדשים של "עולם היצירה"). ואילו, השכינה ששרתה בבית המקדש הראשון, הגם שאף שם, היה זה על־ידי התלבשותה ב"מלכות" שב"עולם הבריאה", אך היה זה באופן שהסתרה מהתלבשות זו, היתה מעטה יותר, ואתו אור שהאיר (בבית המקדש) אחרי הסתרה זו, עדיין שייך רק ל"עולם הבריאה" ולא ל"עולם היצירה". - ולמרות שבית המקדש הוא הרי בעולם הזה הגשמי, ואם־כן כיצד האירה שם מדריגת שכינה, בצורה נעלה, וחזקה יותר וביתר גילוי, מאשר בעולמות העליונים? - הרי זה, משום: בְּיָ עֲשֶׂרֶת

פְּרָק נג. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שאור השכינה, שהוא אור שלמעלה מהעולם בכלל, זקוק ל"לבוש" כדי שיוכל להאיר בעולם. לבוש זה, הוא - "תורה"; ובכל עולם, מהווים המוחין והתורה, שהם החכמה, בינה ודעת של אותו עולם - "היכל קדשי קדשים" של אותו עולם, שבו שורה שכינה; ולאחרי שחכמה־בינה־דעת של אותו עולם (שבהן שורה השכינה) יורדות בבחינת "מלכות" של אותו עולם - מתהווים הנבראים והענינים של אותו עולם.

על־ידי ההתלבשות ב"מלכות" של אותו עולם, נמשך ויורד גם אור השכינה, שיוכל להאיר ב"היכל קדשי קדשים" של אותו עולם, שהוא למטה במדריגה. כך מוסברים הדברים ביחס לכל העולמות, עד לעולם העשיה הרוחני. בפרק נ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שאור השכינה מאיר גם בעולם הזה הגשמי. בזמן שבת המקדש היה קיים האיר אור השכינה ב"היכל קדשי קדשים" שבבית המקדש. ואילו, לאחרי חורבן בית המקדש - התורה שיהודי לומד והמצוות שיהודי מקיים, הן הם "היכל קדשי קדשים", שבו שורה השכינה כיום. בהמשך פרק נ"ג, יסביר רבנו הזקן, את ההבדלים שבין מדריגת אור השכינה שהאירה בבית המקדש הראשון, לבין מדריגת אור השכינה שהאירה בבית המקדש השני, ולבין מדריגת השכינה המאירה כיום על־ידי תורה ומצוות.

וְהִנֵּה, פְּשִׁיחָה בֵּית רֵאשׁוֹן קָנָם, שְׂבוּ הִיְהֵאָרוֹן

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כן משמע מפשטות הלשון (דהכוונה רק ליצירה ועשי) וכהטעם "כי עשה"ד כו' דאצי' ובריאה לבדן והן לבדן כו'", (אלא 1) עפ"ז צע"ג כל האריכות שעשה"ד הן כללות כו', (2) צ"ע האריכות שלפ"ז "ביתר שאת ויתר עז בגילוי רב ועצום" איך זה ביתר וכו' וכו' באם החילוק רק ההתלבשות במלכות דיצירה, (3) ועיקר - בשער הת"ת (סידור צ"ח, ד) משמע כמעט כפי' שהפ"י בתניא - דעל"י קאי - שזהו למע' מכל עולמות עליונים, וכ"מ ג"כ באוה"ת לבמדבר (סוף ע' ט"ז) וצע"ק שם ריש ע' רלג. ולכן נלפענ"ד - דמפרש בתניא ב' מעלות שבביהמ"ק: (1) מצד האור - עשה"ד הן כללות כו' (ראה ג"כ בביאור הר"י ש' קארף). (2) מצד אופן המשכתו ("וכדי לחקקן") - לא ירדה כו' [בס"י שם - מעלה שלישית - שבדברים תחתונים]. והמעלה לגבי כל עולמות העליונים: (1) גילוי עצמות אוה"ס כו' "מפני הלוחות שהיו שם ומטעם הניל" (פי' שם אלא שהלוחות פעלו שע"ז ניתוסף גם בהיכל ק"ק דבריאה - כצ"ל כדי שלא יוקשה בס"י מיני' ובי', וכמוש"כ באוה"ת (עט"ז) בחילוק - בריאה מצ"ע או כשמאיר מאצי'), (2) השגת המהות לא רק ידיעת המציאות (כ"מ באוה"ת עט"ז), (3) בחי' שלמע' מסובב וממלא, בחי' עונג העליון (כ"מ באוה"ת ער"ג) [וכיון שמממלא נמשך מקום, ומסובב - למע' ממקום, הרי הבחי' שלמע' משניהם ממנה נמשך: מקום ארון (וביחד עם זה) אינו מן המדה]."

– העולם הזה הגשמי מקבל השפעתו, מהארת השכינה שבהיכל קדשי־קדשים העשיה, שממנה – מהארת שכינה זו, - נמשך אור וחיות לעולם העשיה, שגם עולם הזה בכללו, - העולם הזה הגשמי, שהוא הוא העולם הזה, כלול

ב"עולם העשיה" המקבל את חיותו מהארת השכינה שבהיכל קדשי־קדשים של "עולם העשיה" (לאחרי התלבשותה ב"מלכות ד"עשיה"); אך, ב"לוחות", לא היה כך, אלא פחינת חכמה עלאה – חכמה עליונה, דאצילות, שהיא בלחות התורה שבעשרת הדברות, נתלכשה במלכות דאצילות ודבריאה לבדן, - בלעדי התלבשותה בעולמות שלמטה מהם, והן לבדן

– "חכמה דאצילות" כפי שהיא מלובשת במלכות דאצילות ובמלכות דבריאה, בלעדי ההתלבשות שלאחריהן, המיוחדות באור אינסוף שבתוכן - הן הנקראות בשם "שכינה", השורה בקדשי־קדשים דבית ראשון, על־ידי התלבשותה – של השכינה, בעשרת הדברות החקוקות בלוחות שבארון בנס – האותיות החקוקות בלוחות, היה בהן משום ענין של "נס", כמאמר חכמינו ז"ל³, שהאותיות "מ" ו"ס" שבלוחות – "בנס היו עומדים", כי בהיותן חקוקות מעבר לעבר, לא יכלו לעמוד - רק בנס, שהרי לא ניתן להן במה להתפס, ועשרת הדברות שבלוחות, היו ו"מעשה אלהים חיים" – הוא השם שבספירת "בינה" של "עולם האצילות", המאיר ב"עולם הבריאה", כדלהלן: [הוא – "אלקים חיים" בספירות, הוא ספירת בינה של עולם האצילות, הנקראת "עלמא דאתבסא", - העולם המכוסה, המקנן – ומאיר, בעולם הבריאה, בנודע ליודעי חן – חכמה נסתרה, היא תורת הקבלה] שבספירת "בינה" של "עולם האצילות", מאירה ב"עולם הבריאה", שהוא עדיין ענין של "עלמא דאתכסא" (עולם מכוסה ונעלם), כלומר: "בריאה" הוא "עולם", אבל עדיין לא במציאות של "יש", דבר שבהתגלות.

הדברות הן בללות התורה בלה, - הן כוללות את כל התורה כולה, כפי שמוסבר באזהרות רבי סעדיה גאון, כיצד כלולות בעשרת הדברות, כל תרי"ג מצוות התורה, (ולהעיר מהתחלת פרק כ'), דנפקא מגו חכמה עלאה, - שהיא

(התורה) באה מ"חכמה עילאה" (חכמה שב"עולם האצילות"), דלעילא לעילא מעלמא דאתגליא, - שלמעלה מעלה מהעולם של התגלות, כמו "מלכות" של "עולם האצילות", בחינת ה"שכינה", הנקראת "עלמא דאתגליא", כי זוהי ההתגלות של אור אינסוף בעולמות – והרי, תורה היא למעלה מ"עלמא דאתגליא", למעלה מ"שכינה"; ולכן יש בכוח התורה להיות "לבוש" שלא יתבטל בפני אור השכינה המתלבש באותו לבוש. אך, לבוש המסתיר, הוא דוקא כשהוא יורד בענין שלמטה משכינה, שלכן הוא מסתיר על אור השכינה שיוכל להתקבל; ברם, התורה, כפי שבאה בעשרת הדברות שבלוחות, איננה באופן שתהיה כמו הענינים שבעולם הגשמי, אלא – כפי שיוסבר להלן – היא נשארה באותה מדרגה שלמעלה מהעולמות העליונים האמורים. וכדי להקנות – את עשרת הדברות, בלוחות אבנים גשמיים – לא ירדה – "חכמה עילאה" שהיא תורה, ממדרגה למדרגה, בדרך השתלשלות העולמות – המשתלשלים מעולם עליון יותר לעולם תחתון יותר, שכך הוא הרי הסדר, שעד שהיא יורדת לעולם הזה הגשמי, היא צריכה לעבור ההשתלשלות של עולמות יצירה ועשיה הרוחניים, שלמעלה מהעולם הזה הגשמי, ורק אז, זה בא לעולם הזה הגשמי, עד עולם הזה הגשמי, פי עולם הזה הגשמי מתנהג בהתלבשות הטבע הגשמי, - ההשפעה האלקית היורדת בעולם הזה הגשמי, מתלבשת בלבוש של "טבע", ואילו ב"לוחות", לא היה כך, אלא, "והלחת מעשה אלהים חמה, - יצירה אלקית, שבה נראית אלקות, ולא טבע, והמכתב מכתב אלהים הוא"², - כתב אלקי, שבו נראית אלקות, למעלה מהטבע של עולם הזה הגשמי, הנשפע

ליקוטי אמרים

כללות התורה כולה דנפקא מגו חכמה עילאה דלעילא לעילא מעלמא דאתגליא וכדי לחקון בלוחות אבנים גשמיים לא ירדה ממדרגה למדרגה בדרך השתלשלות העולמות עד עוה"ו הגשמי כי עוה"ו הגשמי מתנהג בהתלבשות הטבע הגשמי והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא למעלה מהטבע של עוה"ו הגשמי הנשפע מהארת השכינה שבהיכל ק"ק דעשיה שממנה נמשך אור וחיות לעולם העשיה שגם עוה"ו בכללו אלא בחי' חכמה עילאה דאצילות שהיא כללות התורה שבי' הדברות נתלכשה במלכות דאצי' ודבריא' לבדן והן לבדן המיוחדות באור א"ס שבתוכן הן הנקראות בשם שכינה השורה בק"ק דבית ראשון ע"י התלבשותה בי' הדברות החקוקות בלוחות שבארון בנס ומעשה אלהים חיים [הוא עלמא דאתכסא המקנן בעולם הבריאה כנודע ל"ח]

2. שמות כה, טז. 3. מגילה ב, ב.

~ יום שני ב' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 148, ובבית שני... עד עמ' 148, יסד ברתא.

השכינה, אין לו להקדוש־ברוך־הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, - תורה, היא ה"היכל קדשי קדשים" המאחדת את הקב"ה עם העולם, ש"הקדוש", אור שהוא קדוש ומובדל, אור השכינה, יהיה "ברוך" (מלשון המשכה) - יימשך

בעולם. ו"אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה - שכינה עמו", כדאיתא - כמו שכתוב בברכות פ"ק קמ"א, - בפרק ראשון של מסכת ברכות²⁰ - פ"ד ש"שכינה עמו" - שבהיותו נברא של עולם הזה הגשמי, מאיר בו אור השכינה, - באיזו מדריגה של הארת השכינה, מדובר? - בדרך השתלשלות והתלבשות מלכות דאצילות במלכות דבריאה ויצירה ועשיה. - שלא כהשראת השכינה בקדשי־קדשים (אפילו) של בית שני, שלא היתה על־ידי התלבשות

במלכות ד"עשיה". ההבדל שבין השראת השכינה שבתורה לבין המשכת והארת השכינה בעולם בכלל, שבאה גם כן דרך אותו סדר השתלשלות - מתבטא בכך שבעולם, זה בא על־ידי לבוש של "קליפת נוגה", מה־שאינ־כן בתורה ומצוות. טעמו של דבר, מדוע השראת השכינה שעל־ידי תורה, צריכה גם כן לעבור דרך ההתלבשות במלכות של "עולם העשיה" - יוסבר להלן, שהוא, מפני שהמצוות והתורה, הן ברובן הגדול, מצוות מעשיות - מצוות שיש לעשותן ב"מעשה" - הרי שאור השכינה בא כאן בענין של "מעשה" ו"עשיה", לכן זה צריך להיות על־ידי התלבשות גם ב"מלכות" שב"עולם העשיה"; כי תני"ג - 613, מצוות התורה, רבן ככלן הן מצוות מעשיות, וגם - המצוות, התלויות בדבור ומחשבה, כמו תלמוד תורה וברכת המזון וקריאת־שמע ותפלה - שהגם שמצוות אלו קשורות במחשבה - לחשוב ולהבין מה שלומדים ולחוש ולהרגיש בכונה שבקריאת שמע ושבתפילה - הרי שאין הן לכאורה שייכות ל"עשיה", הא קמ"א לן -

ובבית שני, שלא היה בו הארון והלוחות, - בין חמשת הברכים שחסרו בבית שני, היו הארון והלוחות, אמרו רבותינו זכרונם־לברכה: שלא היתה שכינה שורה בו, פ"דש - לא, שבבית המקדש השני לא היתה השראת השכינה כלל, אלא הכוונה:

מדרגת שכינה שהיתה שורה בבית ראשון שלא בדרך השתלשלות העולמות, - אותה מדרגת השכינה - לא היתה שורה בבית השני, אלא בחינה קטנה יותר של שכינה, שאינה בערך כלל למדריגת השכינה שבבית ראשון, אלא בבית שני היתה שורה - השכינה, בדרך השתלשלות והתלבשות מלכות דאצילות - כפי שהיא מתלבשת במלכות דבריאה, ודבריאה - מלכות של עולם הבריאה, במלכות דיצירה, ודיצירה -

ומלכות של "עולם היצירה" כפי שהיא מתלבשת בקיבל קדשי־קדשים דעשיה, - בחכמה־בינה־דעת, הנקראות "היכל קדשי־קדשים", של עולם העשיה, וקדשי־קדשים דעשיה - בלי ההתלבשות של מלכות של "עולם העשיה", היה מתלבש פקדשי־קדשים שבבית המקדש שלמטה, ושרתה בו - בבית המקדש השני, השכינה - אותה מדרגת שכינה של מלכות דיצירה המלכשת ב"קדשי־קדשים דעשיה. ולכן - מפני שבקדשי־קדשים שבבית המקדש, היתה השראת השכינה, לא היה רשאי שום אדם לנגס שם, - בקדשי־קדשים שבבית ראשון ושני, לבר כהן גדול היה מותר לו להיכנס שם, ביום הכפורים. ו"משחרב בית המקדש - כולל גם "היכל קדשי קדשים" שבבית המקדש, הרי באיזה היכל של קדשי־קדשים מתלבשת השכינה? שהרי, כאמור, התלבשות השכינה היא רק ב"היכל קדשי־קדשים" שהוא לבוש לאור השכינה - יסביר רבנו הזקן להלן, שתורה ומצוותיה הן הם "היכל קדשי־קדשים" וה"לבוש" לאור

4. יומא ט, ב. 5. ברכות ו, א.

מלובש, **בְּחֻמְתּוֹ יִתְבָּרַךְ**, - כלומר: לזה שהתורה היא חכמתו יתברך — שבירידתה בהשתלשלות העולמות, היא מהווה "היכל קדשי קדשים" לשכינה — מיתוסף כאן גם הענין של רצון העליון שהוא למעלה מחכמה, וזהו במיוחד ב"דבר הלכה" ומצוות שהם רצון הקב"ה, **הַמִּיחָדוֹת** — חכמתו ורצונו יתברך המאוחדות, **פְּאֹרֶת אֵינֶן סוּף פְּרוּדֵי-הוּא פְּתִילִית הַיְחִיד.** — בהקשר למה שלמדנו שתורה באה מ"חכמה עילאה" — יסביר רבנו הזקן להלן, שגם תורה שבעל-פה באה

ליקוטי אמרים

ואינו יוצא ידי חובתו בהרהור וכוונה לבד עד שיוציא בשפתיו וקי"ל דעקימת שפתיו הוי מעשה ותרי"ג מצות התורה עם שבע מצות דרבנן בנימטריא כת"ר שהוא רצון העליון ב"ה המלובש בחכמתו יתברך המיוחדות באור א"ס ב"ה בתכלית היחוד וה' בחכמה יסוד ארץ היא תורה שבעל פה דנפקא מחכמה עילאה כמ"ש בזהר דאבא יסוד ברתא.

מ"חכמה", ובלשון ה"תניא": **וְה' בְּחֻמְתּוֹ יִסְדֵּן אֶרֶץ** — **הִיא תוֹרָה שְׁבַע-לֶפֶת** — שנקראת "ארץ", ו"ארץ" זו "יסוד" הקב"ה ב"חכמה", **דְּנִפְקָא** — "ארץ" זו, שהיא תורה שבעל-פה, יוצאת מ"חכמה עילאה" — מחכמה העליונה, **כְּמוֹ שְׂפָתוֹב פְּרוּדֵי ה' אֶבְרָא** — חכמה, **יִסְדֵּן פְּרִתָא** — מלכות; שהיא תורה שבעל-פה, "מלכות פה, תורה שבעל-פה קרינן לה".

מקובל עלינו, ד"הרהור לאו פְּדִבּוּר דְּמִי", - מחשבה איננה כמו דיבור, וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתּוֹ פְּהִרְהוּר וְכוּנָה לְבַד — גם לא בהרהור הקרוב לדיבור, לחשוב כיצד לדבר, שזה נקרא "הרהור", **עַד שְׂיוּצִיא בְּשַׁפְתָּיו, וְקִימָא לֵן** — ומקובל עלינו באופן הברור ביותר, **ד'עְקִימַת שְׁפָתָיו** — בשעת הדיבור, הָיוּ — הוא, **מַעֲשֵׂה** — כך, שגם במצוות אלו, ישנו הענין של מעשה ועשיה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועדיין צ"ל הדיוק דד"א של הלכה דוקא בא במקום קה"ק, ולא עוסק בתורה סתם אף שגם אז

השכינה עמו — ומבאר שבוה יש גם מעלת הרצון, - בארוכה באגה"ק סכ"ט". **וְתַרְבִּיג** — 613, **מִצְוֹת הַתּוֹרָה עִם שְׁבַע מִצְוֹת דְּרַבְנָן בְּנִימְטְרִיא פְּתֵר**, 620, **שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן פְּרוּדֵי-הוּא** — רצון נקרא כתור, כי רצון הוא ענין של מקיף, כמו הכתר שהוא מקיף על הראש והמוחין — ראה בארוכה לקמן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט, **הַמְלַבֵּשׁ** — הרצון העליון

~ יום שלישי ג' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 148, וז"ש היוקא... עד עמ' עה, ית' וית'.

בחיים גשמיים, זוהי הפתילה הנשרפת על-ידי תורה ומצוות: כמו ב"פתילה" גשמית, שהחלק העליון שלה — נשרף מהאש, כך גם באדם, שעל-ידי תורה ומצוות, נשרפים הלבושים של מחשבה, דיבור ומעשה של הנפש הבהמית, באש של אור השכינה, על-ידי

ליקוטי אמרים

וּז"ש הַיּוֹנוּקָא דְּנִהוּרָא עִילָאָה דְּאֵדְלִיק עַל רִישֵׁיהּ הִיא שְׂכִינְתָא אֲצִטְרִיךְ לְמִשְׁחָא פִי' לְהַתְלַבֵּשׁ בְּחֻמְתּוֹ הַנֶּק'

המחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות; ולכן, על ה"שמן" להתבטא ב"עובדין טבין", מעשה המצוות, הבאים מחכמתו יתברך, ולא די בתורה בלבד (שהיא הרי חכמה) שתשמש ל"שמן", כי מעשה המצוות דוקא מביאים לכך שאור השכינה יימשך ב"פתילה" — בנפש החיונית, וזאת על-ידי שהנפש החיונית נשרפת באור השכינה המאיר על ראשו. ובלשון ה"תניא": **וְזֶה שְׂאֵמֶר הַיּוֹנוּקָא: - ב"זוהר", מובא לעיל בפרק ל"ה: "דְּנִהוּרָא עִילָאָה דְּאֵדְלִיק עַל רִישֵׁיהּ" - הִיא שְׂכִינְתָא - אֲצִטְרִיךְ לְמִשְׁחָא, - האור העליון המאיר על ראשו (של יהודי), שהוא "שכינה" — צריך**

להלן, מסיים רבנו הזקן, מה שהחל להסביר (בפרק נ"א) בתוספת ביאור, לשון ה"ינוקא" ב"זוהר", שאמר שאור השכינה המאיר על ראש האדם — צריך ל"משחא", לשמן, והינוקא מוסיף "ואינון עובדין טבין" — ואלה הם מעשים טובים, מעשה המצוות: בכל מקום מציין "שמן" את הענין ה"חכמה" — איזו שייכות, איפוא, יש למעשה המצוות,

ל"חכמה" הנקראת "משחא" — שמן? — יוסבר להלן, שעל אור השכינה להתלבש בחכמה, שהיא שמן, מפני שחכמה, מוחין, היא כלי ולבוש לאור השכינה, והיא החכמה המלובשת בתורה; ברם, כדי להמשיך את אור השכינה שיאיר בנפשו האלקית של יהודי — צריכים לא רק לשמן (חכמה) הנהפך כולו לאור, אלא גם ל"פתילה" שהיא (על-ידי השמן) פועלת שהאש (שטבעה להימשך למעלה) תחזיק עצמה בנר — ה"פתילה" בנפש האדם, היא הנפש החיונית המחיה את הגוף,

נהפכות מהות ועצמות הנפש הבהמית לטוב ולקדושה, כפי שהדבר בצדיקים, אלא רק הלבושים, מחשבה, דיבור ומעשה של הנפש הבהמית, נהפכים לטוב על-ידי מחשבה, דיבור ומעשה של התורה והמצוות שלהם — וביחס ל"בינונים" זה נקרא כליון ה"פתילה",

של הנפש החיונית שלהם, הנהפכת לאור ולקדושה. **כִּי עַל־יְדֵי הַתְּהַפְּכוּת הַנְּפֶשׁ הַבְּהֵמִית הַקְּבָא מְקַלְפֵת נְהַ, מְחַשְׁבָּא לְנַהוּרָא וְכו' —** הנהפכת מחושך הקליפה לאור הקדושה, **נַעֲשֶׂה בְּחֵינַת "הַעֲלָאת מִן נוֹקְבִין",** - כפי שכבר למדנו, והכוונה להתעוררות שהעבודה של המקבל, מעוררת למעלה, **לְהַמְשִׁיךְ אֹר הַשְּׂכִינָה,** - לא רק שמן-חכמה — תורה — שהוא כלי לאור השכינה, "לקלוט" את אור השכינה, היא **בְּחֵינַת גְּלוּי אֹר אֵיךְ**

סוף בְּרוּךְ־הוא, **עַל נְפֶשׁוֹ הַאֱלֹהִית שֶׁמִּמֶּנּוּ שֶׁבְּרָאוֹ —** שלכן אומר ה"ינוקא" "ההוא נהורא דעל רישיה" — האור שעל ראשו (על המוחין) של יהודי — "איצטריך למשחא" — צריך ל"שמן", "ואינון עובדין טבין" — ואלה הם מעשים טובים. **וְכֹזֵה יוֹבֵן הַיֵּטֵב מַה שֶּׁפְּתוּב:** "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֲכָלָה הוּא", - כלומר: כמו שאי-אפשר לאש להיאחז בדבר, רק על-ידי שאתו דבר נשרף ונכלה על-ידי האש — כך מאיר אור השכינה, שה' יהיה אלקיך — אלקה שלך, שיאיר על נפש יהודי — הרי זה דוקא על-ידי שהוא "אש אוכלה", אש שורפת ומכלה את הפתילה של הנפש החיונית, שהנפש החיונית שהיא באה מקליפה — נשרפת ונהפכת לאש של קדושה, **וְכַמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר:** - שדוקא התבטלותו של יהודי, שמבטל את עצמו להקב"ה, ומבטל ממציאותו — כמו דבר ש"נשרף" ומאבד את מציאותו — דבר זה דוקא ממשיך עליו את אור השכינה:

ל"שמן", פְּרוּשׁ: **לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּחֻמָּה, הַנִּקְרָא "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קִדְשׁ",** - "קדש" זה "חכמה", **כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב בְּיָתֵר —** ש"שמן משחת קדש" הוא "חכמה" — ואור השכינה ש"על ראשו", צריך ל"שמן", כלומר: עליו להתלבש בחכמה שהיא הלבוש,

הכלי, לאור השכינה — וה"זוהר" מסיים שם, את דברי הינוקא: **וְ"אֵינוֹן עוֹבְדִין טְבִין" —** ואלה (השמן) הם, מעשים טובים, מעשה המצוות, **הֵן תְּרִי"ג — 613, מִצְוֹת —** לכאורה, צריך להבין: איזו שייכות יש למעשה המצוות — ל"שמן", חכמה? אלא, מפני שהן תרי"ג המצוות, **הַנִּמְשָׁכוֹת מִחֻמָּתוֹ יִתְקַרְּךָ,** - ומדוע לא מספיקה לכך, תורה בלבד, שהיא שמן, חכמה, וצריכים גם ל"עובדין טבין" — למעשה המצוות הנמשכים מחכמה? **בְּדִי לְאִחֻז אֹר הַשְּׂכִינָה בְּפִתְיָלָה, הִיא נְפֶשׁ**

החיונית שֶׁבְּנוֹף, הַנִּקְרָאת פְּתִילָה עַל־דֶּרֶךְ־מֶשֶׁל. **כִּי כְּמוֹ שֶׁבְּנֵר הַנֶּשְׁמִי הָאֹר מְאִיר עַל־יְדֵי בְּלִיּוֹן וְשִׁרְפַת הַפְּתִילָה הַנֶּהֱפַכְתָּ לְאֵשׁ —** כך אור השכינה שורה על נפש האלהית — שהיא "נר" — "נר ה' נשמת אדם", **עַל־יְדֵי בְּלִיּוֹן נְפֶשׁ הַבְּהֵמִית וְהַתְּהַפְּכוּתָהּ מִחֻשְׁבָּא לְנַהוּרָא —** מחושך (הקליפה) לאור (הקדושה), **וּמִמִּירוֹ לְמִתְקָא —** ממיריות (הקליפה) למתיקות (הקדושה) **בְּצַדִּיקִים, —** שבהם הדבר כך, כאמור לעיל פרק י', שהם מהפכים את מהות ועצמות נפש הבהמית, מדותיה ושכלה, מרע לטוב וקדושה, **אוֹ לְפָחוֹת עַל־יְדֵי בְּלִיּוֹן לְבוּשִׁיָּה —** של הנפש הבהמית, **שֶׁהֵן מִחֻשְׁבָּה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה, —** שהיו לפני כן לבושים של הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה, **וְהַתְּהַפְּכוּתָן מִחֻשְׁבָּא הַקְּלִפּוֹת לְאֹר ה' אֵינוֹן סוֹף בְּרוּךְ־הוא —** הַמְּלַבֵּשׁ וּמִיָּתֵד בְּמִחֻשְׁבָּה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תְּרִי"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה, בְּבִינּוּנִים — כפי שלמדנו בפרק י"ב, שב"בינונים" לא

ליקוטי אמרים

שמן משחת קדש כמ"ש בזהר ואינון עובדין טבין הן תרי"ג מצות הנמשכות מחכמתו ית' כדי לאחוז אור השכינה בפתילה היא נפש החיונית שבנוף הנקראת פתילה עד"מ כי כמו שבנר הגשמי האור מאיר ע"י כליון ושריפת הפתילה הנהפכת לאש כך אור השכינה שורה על נפש האלהית על ידי כליון נפש הבהמית והתהפכותה מחושבא לנהורא וממיריו למתקא בצדיקים או לפחות ע"י כליון לבושיה שהן מחשבה דבור ומעשה והתהפכותן מחשך הקליפות לאור ה' א"ס ב"ה המלוכש ומיוחד במחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה בבינונים כי ע"י התהפכות נפש הבהמית הבאה מקליפ' נוגה מחושבא לנהורא וכו' נעשה בחי' העלאת מ"ן להמשיך אור השכינה היא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה על נפשו האלהית שבמוחין שבראשו וכוה יובן היטב מ"ש כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא וכמ"ש במ"א:

נשלם חלק ראשון בעז"ה ית' וית'

~ יום רביעי ד' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 150, ליקוטי אמרים... עד עמ' עו, באריכות.

חינוך קטן

לְקוּמֵי אַמְרִים חֶלֶק שְׁנֵי הַנְּקָרָא בְּשֵׁם 'חַנוּךְ קַטָּן' מְלַקֵּט מִפִּי סֹפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים — כִּךְ הוּא גַם לְשׁוֹנו הַקְּדוּשׁ שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בַּדֶּף-הַשְּׁעָר שֶׁל הַחֶלֶק הָרֵאשׁוֹן — "מְלוֹקֵט מִפִּי סֹפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים" —

להיזהר מכל מצוות לא-תעשה ולקיים כל מצוות-עשה: יראת ה' משפיעה ופועלת שיהודי יישמר מכל לא-תעשה, ואהבת ה' משפיעה ופועלת שיקיים כל מצוות-עשה מתוך רגש פנימי של הנפש (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדלעיל רפ"ד), כפי המוסבר להלן:

ליקוטי אמרים חלק שני הנקרא בשם חינוך קטן

מְלוֹקֵט מִפִּי סֹפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוּשֵׁי עֲלוּיוֹן נ"ע מְיוֹסֵד עַל פְּרִשָׁה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע:

חנוך

לנער על פי דרכו גם כי זקן לא יסור ממנה הנה מדברתי על פי דרכו משמע שאינה דרך האמת לאמיתו דברי רבנו הזקן להלן,

לְקוּמֵי אַמְרִים חֶלֶק שְׁנֵי הַנְּקָרָא בְּשֵׁם 'חַנוּךְ קַטָּן' מְלַקֵּט מִפִּי סֹפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים — כִּכְ הוּא גַם לְשׁוֹנו הַקְּדוּשׁ שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בַּדֶּף-הַשְּׁעָר שֶׁל הַחֶלֶק הָרֵאשׁוֹן — "מְלוֹקֵט מִפִּי סֹפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים" — וְכַפִּי שֶׁהַרְבֵּי הַקּוּדֵם נִשְׁמַתוּ-עַדָּן מִבֵּיא בְּשִׁיחֹתָיו הַקְּדוּשׁוֹת, מְקוּבֵל שֶׁהַכוּוֹנָה ב"סֹפְרִים" לְסֹפְרֵי הַשֵּׁל"ה הַקְּדוּשׁ וְהַמְהַר"ל מִפְּרָאג, וּב"סוֹפְרִים" — לְבַעַל-שֵׁם-טוֹב וְלַהֲרֵב הַמְגִיד מִמְזוּרֵיטֵשׁ, קְדוּשֵׁי עֲלוּיוֹן נִשְׁמַתִּים-עַדָּן, מְיוֹסֵד עַל פְּרִשָׁה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע* — לִפִּי דַבְרֵי רַבְּנו הַזֶּקֶן לַהֲלָן,

באות מילים אלו כדי להסביר שני אופני ההבנה באחדות ה', המתבטאים ב"שמע ישראל" וב"בורך שם כבוד מלכותו כו", עליהם נאמר בזה, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" — הפן הנעלה יותר בהבנת אחדות ה', ו"בורך שם" — "יחודא תתאה" — הפן הנמוך יותר בהבנת אחדות ה'. על שני אלה מיוסד החלק השני של "ליקוטי אמרים", הנקרא "שער היחוד והאמונה".

(מלות כותרת אלו, הן גם כן לשון המחבר, רבנו הזקן):

"חַנוּךְ לְנֶעֶר עַל פִּי דְרַבְּנֵי, גַם כִּי יִזְקֵן לֹא יִסוֹר מִמֶּנָּה".

הֵנָּה, מְדַבְּרֵיב — מִמָּה שֶׁהַפְּסוּק אֹמֵר: "עַל פִּי דְרַבְּנֵי, — שֵׁשׁ לַחֲנֹךְ אֶת הַנֶּעֶר לִפִּי הַדֶּרֶךְ שֶׁלוֹ, מִשְׁמַע שְׁאִינָה — דֶּרֶךְ זוֹ, דֶּרֶךְ הָאֱמֶת לְאַמְתּוֹ, — זוֹהִי דֶּרֶךְ לְנֶעֶר בַּלְבַּד, וְאִינָה הַדֶּרֶךְ הָאֱמִיתִית, וְאַסִּיבֵן מֵאִי מַעֲלִיּוֹתָא — מַהִּי הַמַּעֲלָה בְּכַךְ עַד, שֶׁגַם כִּי יִזְקֵן לֹא יִסוֹר מִמֶּנָּה"? — אֲדַרְבָּה, כְּשִׁיתְּבֹגֵר — אַכֵּן, עֲלוּ לְסוֹר מִדְּרֹכּוֹ שֶׁל הַנֶּעֶר, כִּדִּי לַהֲגִיעַ לְדֶרֶךְ הָאֱמִיתִית. מַהִּי הַמַּעֲלָה, אִיפּוּא, שֶׁלֹּא יִסוֹר מִדֶּרֶךְ זוֹ? אֵיךְ, הֵנָּה מוֹדְעַת זֹאת, — דַּבֵּר יָדוּע הוּא, כִּי שְׂרָשֵׁי עֲבוּדַת ה' וְיִסוּדוֹתֶיהָ הֵן דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵינוּ, — יִרְאֵת ה' וְאֵהֲבַת ה' הֵן הַשְּׂרָשִׁים הַיְסוּדוֹת שֶׁל עֲבוּדַת ה', הַמִּתְבַּטְּאֵת בְּקִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּמַחֲשֵׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה —

(* הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדאי להוסיף שבסור"ס פלח הרמון ח"א (קה"ת, תשי"ד) הערות מר"ה מפאריטש ע"ז. מראי מקומות — נמצאו באוה"ת להצ"צ (לחנוכה) 1. משלי כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' ה' יל"ה: שרש — שממנו נמצאים ונמשכים. יסוד — שגם בשעת מעשה המצוה מתקיים ע"ז [ובפ"ד: נמשכות... קיום אמיתי]". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצ"ע שלא הוסיף כאן "כל מל"ת" כדלקמן באהבה. וכדלעיל בפ"ד. ואולי נשמטה תיבה אחת וצ"ל לקמן 'כל מ"ע ומל"ת דאורייתא".

וְהָנָה, בְּאַהֲבָה בְּתִיב - כתוב, בְּסוֹף פְּרִשְׁת עֵקֶב: "אַשֶׁר
אָנֹכִי מֵצִוָּה אֲתָכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ, לְאַהֲבָה אֶת ה' וְגו'". וְצִרְיָךְ
לְהַבִּי, אֵיךְ שֶׁנְּךָ לִשׁוֹן "עֲשֵׂיהָ" נְבִי אֲהַבָה - שהיא רגש
שֶׁבְּלִבְךָ - ? הלשון "עשיה" מתאים על דבר של מעשה. כיצד,
 איפוא, מתאים להשתמש בלשון עשיה לגבי אהבה שהיא רגש שבלב? -

להלן יוסבר, שישנה אהבה שאדם משיג אותה על-ידי התבוננות, על-ידי התעמקותו בעניינים המעוררים אהבה זו. לכן מתאים להשתמש לגבי אהבה זו בלשון של עשיה - ליצור ולפתח בתוכו אהבה זו. דבר זה יוסבר להלן אחרי הדיון במדריגה העליונה יותר של אהבה, שלגביה לא מתאים להשתמש בלשון עשיה, מפני שאין זו אהבה הנוצרת ונפעלת על-ידי האדם: הוא רק עושה הכנה שאהבה זו תוכל להתגלות אצלו. **אֵךְ הָעֵינַן הוּא, דִּישׁ שְׁנֵי מִינֵי אֲהַבְתָּ ה'. הָאֲחֵת,**

הִיא בְּלוֹת הַנַּפֶּשׁ בְּמַבְעָה אֶל בּוֹרְאָהּ, - בטבע הנפש ישנה אהבה כזו של "כלות הנפש". שהרי הנפש האלקית היא "חלק אלקה ממעל ממש", היא חלק מעצם ה"אין-סוף" - לכן יש בה, מצד הטבע, אהבה כזו של כליון לעצמותה, ל"אין-סוף" ברוך-הוא. הרי מוכן שאהבה זו אין צורך ליצור - ואף אין יכולת ליצור אותה - כיוון שהיא נמצאת בטבע הנפש האלקית; אך יש גלגול אהבה זו של הנפש האלקית, שגם לב הבשר הגשמי ירגיש באהבה ובכלות הנפש שלו. כיצד היא אכן מתגלה? **בְּאַשֶׁר תִּתְּנַבֵּר נַפְשׁ הַשְּׂכֵלִית עַל הַחֹמֶר -** של הגוף, **וְתִשְׁפִּילְהוּ וְתִכְנַיְעוּהוּ תַּחְתֵּיהָ, -** דבר המתבטא בעבודת הנפש האלקית - לתקן את הנפש הבהמית ולזכך את הגוף על-ידי הנפש השכלית: על-ידי שהשכל מבין עניני אלקות. שכן, השכל של הנפש האלקית והשגתו באלקות הם במצב מרום ונעלה יותר מאשר להשפיע על הגוף, ואילו הנפש השכלית שהיא השכל הטבעי של האדם, כאשר הוא מבין אלקות, הרי זה כבר קרוב לגוף ומשפיע על חומר הגוף, להכניעו אל הנפש באופן של "הגברת הצורה על החומר".

וכשהנפש השכלית יוצרת השפלת והכנעת חומר הגוף - **אִזְי תִּתְּלָחֵב וְתִתְּלָחֵט -** הנפש, **בְּשְׂלָחֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ, -** לא שלהבת של אהבה הנוצרת על-ידי התבוננות, אלא שלהבת של אהבה המתלקחת בנפש עצמה; שכן, בנפש קיימת אהבה זו, אלא שבתחילה כיסה עליה חומר הגוף ולא היה באפשרותה להתגלות - ועתה היא מתגלה, **וְתַגֵּל וְתִשְׁמַח**

והנה באהבה כתיב כס"פ עקב אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את ה' וגו' וצריך להבין אך שיד לשון עשייה נבי אהבה שבלב אך הענין הוא דיש שני מיני אהבת ה' האחת היא כלות הנפש במבעה אל בוראה כאשר תתנבד נפש השכלית על החומר ותשפילו ותכניעו תחתיה אוי תתלהב ותתלהט בשלהבת העולה מאליה ותגל ותשמח בה' עושה ותתענג על ה' תענוג נפלא והוויכוח

ליקוטי חלק שני אמרים

למעלת אהבה רבה זו הם הנקראים צדיקים כדכתיב שמחו צדיקים בה' אך לא כל אדם זוכה לזה כי לזה צריך זיכוך החומר במאד מאד ונם תורה ומעשים טובים הרבה לזכות לנשמה עליונה שלמעלה ממדרגת רוח ונפש כמ"ש ברו"ח שער האהבה. והשנית היא אהבה שכל אדם יוכל להגיע אליה כשיתבונן היטב בעומקא דלבא בדברים המעוררים את האהבה לה' בלב כל ישראל. הן דרך כלל

להגיע לאהבה כזו - מוסבר מיד להלן, שלא כל אחד יכול להגיע לכך, כי לשם כך נדרשת עבודה רבה ועבודה גדולה מאד, כדי לזכך את החומר שלא יפריע ליכולת קליטת אהבה כזו. אך, **לֹא כָּל אָדָם זּוֹכֵה לְזוֹה, -** להגיע לאהבה זו, שאז הוא במדריגת צדיק, **כִּי לְזוֹה צִרְיָךְ -** לשם כך נדרש, **וְכוּן חֹמֶר -** של הגוף, **בְּמֵאֵד מֵאֵד, וְגַם -** נדרשים לשם כך, לימוד תורה ומעשים טובים הרבה, כדי לזכות לנשמה עליונה שלמעלה ממדרגת רוח - שעל-ידיה זוכה האדם לדרגת "נשמה" שהיא העליונה בין שלש הדרגות: "נפש", "רוח", "נשמה", שכן, מצד מדריגת ה'רוח' העבודה היא במדות שבלב, ו**נַפֶּשׁ -** מצד ה"נפש" אופן קיום המצוות הוא בקבלת עול - אלא זו מדריגה של נשמה, שמבחינתה העבודה היא של שכל - כלשון הכתוב: "ונשמת שדי תבינם" - המשפיע על החומר להכניעו ולזככו. **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּרַאשִׁית חֲכָמָה שְׁעַר הָאֲהָבָה. -** שאהבה כזו קשורה במדריגה של נשמה דוקא - על-כל-פנים מוכן, שעל אהבה זו לא מתאים לומר שהאדם יפעל וייצור אותה בתוכו - שכן, אין באפשרותו ליצור אותה; הוא יכול רק להכשיר ולזכך את עצמו, כך שהאהבה שמהנפש תתגלה בתוכו, וכן אין ביכולת כל אחד להגיע לכך. **וְהַשְּׂנִיטָה, -** הבחינה השניה של אהבה היא **אֲהַבְתָּ שְׂכָל אָדָם יוֹכַל לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ, -** כל אדם יכול להגיע למדריגת אהבה זו, - כיצד? - **בְּשִׁיתְּבוֹנֵן הֵיטֵב בְּעִמְקָא דְּלִבָּא -** בעומק הלב, שההתבוננות היא באופן שהיא באה בלב, **בְּדַבְרֵים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאֲהָבָה לְה' בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל. -** ישנם ענינים המעוררים את האהבה (השניה) להקב"ה בלב יהודי - וכאשר הוא יתבונן בענינים אלה - הן דרך כלל, - גם כשהוא מתבונן באופן כללי, **כִּי הוּא -**

4. תהלים צז, יב.

מסויימת של ידיעה באלקות; וְאֶחָד־בָּךְ – אחרי שיתבונן בפרטי גדלות ה', יִתְבּוֹנֵן בְּאַהֲבַת ה' הַגְּדוּלָּה וְנִפְלְאוֹת אֱלֹהֵינוּ, - בני ישראל, אהבה שהביאה לכמה פרטי ענינים: לִירֵד – לדרת, לְמַצְרִים "עֲרֹת הָאָרֶץ", - שם "ירד" כביכול הקב"ה, לְהוֹצִיא נִשְׁמוֹתֵינוּ מִ"בּוֹר הַכְּרִזְלָה", שְׁהוּא הַ"סְמִיא־אֲחֵרָא" רַחֲמָנָא לְצַלָּהּ, - בה היו בני ישראל שקועים רחמנא-ליצולן בהיותם במצרים – והוא יתברך הוציאנו משם, לְקַרְבְּנוּ אֱלֹהֵינוּ וְלִרְבֵּנוּ פִּשְׁמוֹ מִמֶּשׁ, וְהוּא וְשְׁמוֹ אֶחָד, - ועל-ידי היותנו דבוקים

בשמו התדבקנו בו יתברך. דִּהְיִינוּ, - כלומר: שְׂרׁוּמְמֵנוּ מִתְכַּלִּית הַשְּׁפָלוֹת וְהַמְּטָאָה לְתַכְלִית הַקְּדוּשָׁה, וְגִדְלָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁאִין לָהּ קִין וְתַכְלִיתָהּ, - ואחרי שיבין במפורט את גדלות הקב"ה, ולאחרי שיתעמק באהבת הקב"ה הגדולה לבני ישראל - אִוִי "כְּמִים תַּפְּנִים אֶל פְּנִים" – הרי "לב האדם לאדם", הלב, האהבה שחש אדם לזולתו, מעוררת אהבה חוזרת מהזולת אליו; כך גם בעניננו, האהבה שהראה ומראה הקב"ה לבני ישראל, תשפיע "כמים הפנים לפנים", שִׁתְּתַעֲוֹרֵר הָאֲהָבָה בְּלֵב כָּל מִשְׁפִּיל וּמִתְבּוֹנֵן בְּעֵינָיו זֶה בְּעֵמְקָא דְלִבָּא, - בעומק הלב, לְאֹהֲבֵי אֶת ה' אֲהָבָה עֲזָה, וְלִרְבֵּקָהּ כִּי כָּלֵב וְנִפְשׁוֹ כִּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּמִקּוּמָה בְּאֲרִיכוֹת.

– היכן שמדובר אודות האהבה שבבחינת "כמים הפנים", והוא בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרקים מ"ו עד מ"ט.

הקב"ה, תִּיַיְנוּ מִמֶּשׁ, - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמבואר לעיל פמ"ד", וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם אוֹהֵב אֶת נִפְשׁוֹ וְחַיָּיו - כֵּן יֹאֲהֵב אֶת ה', כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן וַיִּשִׁים אֶל לְבוֹ בִּי ה' הוּא נִפְשׁוֹ הָאֲמִתִּית וְחַיָּיו מִמֶּשׁ, - שהרי הקב"ה הוא הנפש והחיות של נפשו, וממילא הקב"ה הוא חיינו האמיתיים – לכן ההתעמקות בזה תעורר בו אהבה להקב"ה, כאהבת האדם לנפשו ולחיייו, כִּמוֹ שְׁפָתוֹב בּוֹחֵר עַל פְּסוּק: "נִפְשִׁי אֲוִיתָךְ וְגו'". – הזוהר מפרש, ש"נפשי" הכוונה על הקב"ה: "נפשי", מפני שאתה, ריבוננו של עולם,

הוא נפשי וחיי, לכן "אויתך", אני אוהב אותך ומתאוה לך. וְהֵן דִּרְךָ פְּרָט, - וגם כשיתבונן באופן פרטי – "כמבואר לעיל פמ"ו" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, שְׁכַּשְׁבִּינֵי וַיִּשְׁכָּבֵל בְּגִדְלָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוּשִׁי-בְּרוּךְ-הוּא דִּרְךָ פְּרָטִית – כגון, בפרטי גדלות האלקות, שהקב"ה הוא "ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, וכולא קמיה כלא חשיבי" – הרי כשיתבונן בפרטי הגדלות, כַּאֲשֶׁר יוֹכֵל שְׁאֵת בְּשִׁבְלוֹ וְמָה שְׁלַמְעֵלָה מִשְׁכָּלוֹ, – ענינים שבכוח שכלו להבין, יבין אותם בידיעת החיוב" – וענינים שלמעלה מהבנתו, יבין אותם בידיעת השלילה", שאין הוא מבין את הדבר עצמו, אלא רק כפי שהדבר מושלל מענינים וגדרים מסויימים. כלומר, עניני האלקות שלמעלה מהבנתו, יבין אותם לכל-הפחות איך שהקב"ה מושלל מעניין ומושג זה וזה – בכך יש כבר גם מדה

וְהֵנָּה, עֵינֵי אֲהָבָה זו – האהבה הבאה מהתבוננות, רִצָּה מִשָּׁה רַבְּנוּ עֲלֵיוֹ-הַשְּׁלוֹם לְמַעַ – לטעת, בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, בְּפִרְשָׁה: "וְעֵתָה יִשְׂרָאֵל וְגו'", בְּפִסּוּק: "הֵן לָהּ אֱלֹהֵיךָ הַשְּׁמַיִם וְגו'", - בפסוק זה מדובר אודות גדלות ה'; ובפסוקים הבאים אחריו

ליקוטי חלק שני אמרים

הכרזל שהוא חס"א ר"ל לקרבנו אליו ולדבקנו בשמו ממש והוא ושמנו אחד דהיינו שרוממנו מתכלית השפלות והמטמאה לתכלית הקדושה וגדולתו ית' שאין לה קין ותכלית אוי כמים הפנים אל פנים תתעורר האהבה בלב כל משכיל ומתבונן בענין זה בעומקא דלבא לאהוב את ה' אהבה עזה ולדבקה בו בלב ונפש כמו שיתבאר במקומה באריכות.

כי הוא חיינו ממש וכאשר האדם אוהב את נפשו וחיייו. כן יאהב את ה' כאשר יתבונן וישים אל לבו כי ה' הוא נפשו האמיתית וחיייו ממש כמ"ש בזהר ע"פ נפשי אויתך וכו'. ותן דרך פרט שכשיבין וישכיל בגדולתו של מ"ה הקב"ה דרך פרטית כאשר יוכל שאת בשכלו ומה שלמעלה משכלו ואח"כ יתבונן באהבת ה' הגדולה ונפלאה אלינו לירד למצרים ערות הארץ להוציא נשמותינו מכור

~ יום חמישי ה' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עו, והנה ענין אהבה זו... עד עמ' עו, שית' במקומה.

מובאים ענינים המראים על אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל: רק בְּאֲבוֹתֶיךָ חֶשֶׁק וְגו', וּמִלְתָּם וְגו', בְּשִׁבְעִים נִפְשׁ וְגו', - ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלקיך ככוכבי השמים לרוב, דבר הדורש, כפי שהפסוק אומר להלן, את הענין של: וְאֲהָבָתְךָ

והנה ענין אהבה זו רצה מרע"ה לביע בלב כל ישראל בפרשה ועתה ישראל וכו' בפסוק הן

ליקוטי חלק שני אמרים

לה' אלוהיך השמים וכו' רק באבותיך חשק וכו' ומלתם וכו' כשבעים נפש וכו' ואהבת וכו'. ולכן סיים דבריו על

והנה ענין אהבה זו רצה מרע"ה לביע בלב כל ישראל בפרשה ועתה ישראל וכו' בפסוק הן

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שכ"ז הוא ענין כללי – חיים ואהבת חיים. ואין שייך בזה (כ"כ) חילוקי דבקות ופרטים וכו'".
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וככל שידע בפרטיות יותר ריחוק הערך וכו' תגדל יותר האהבה – עיין פמ"ו". 7. עקב י, יב – יד – טו – טז – כד.

שלא לך לא מתאים לגביה לשון ציווי, אלא שהיא — אהבה זו היא מתן שכרן של צדיקים, למעם מעין עולם-הקא בעולם הנות, - העולם-הבא הוא הרי הענין של "נהנין מזיו השכינה" — תענוג מאלקות, ומזה נהנים צדיקים בעולם הזה, באהבה זו, שעליה — על מדריגת אהבה זו, נאמר¹²: "עבודת מתנה אתן את בהנתכם"¹³, - שישנו אופן עבודה שבא כמתנה מלמעלה, כמו שיתבאר במקומה — היכן שמדובר אודות מדריגת אהבה בתענוגים. להלן מסיים רבנו הזקן את אשר התחיל להסביר

במה מתבטאת מעלת "חנוך לנער על פי דרכו", עד ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה", כלומר, כש"יזקין", כשיגיע למדריגת עליונה יותר, לא יסור מדרך העבודה שהיא ענין של "חנוך לנער" בלבד. כדי להקל על הבנת הענין, הרי הביאור בקצרה הוא: למרות שהאהבה הנמוכה יותר, הבאה על-ידי התבוננות, היא בבחינה של "חינוך" (דרך העבודה של "נער" שכל אחד יכול להגיע אליה) בהשוואה למדריגת העליונה יותר של אהבה, שהיא עצמותית ותמידית (והשייכת לצדיקים בלבד) — הרי יש בה (באהבה של "חינוך") מעלה, שגם כשנמצא במדריגת צדיק, הכוללת מדריגת האהבה העליונה יותר — עליו להזדקק גם אז להאהבה של "חינוך" הבאה על-ידי התבוננות. שכן, גם בצדיק יכול להיות אי-פעם, שהמדריגת העליונה שלו באהבה בתענוגים לא תהיה אצלו בגילוי; במיוחד משום שכשעולים ממדריגת למדריגה, נדרש, לפני שמגיעים למדריגת העליונה יותר, לסגת מהמדריגה הקודמת, וזאת כדי שהיא לא תפריע להגיע למדריגת העליונה יותר — ואז, כשחסרה לו המדריגה שלו באהבה, הוא עובד את ה' כמה שנשאר לו ממדריגת האהבה הראשונה שלו, האהבה של "חינוך" הבאה על-ידי התבוננות, בה "התחנך" לפני שהגיע למדריגת צדיק.

וגו"⁸. — להגיע לאהבת ה'. ולכן סים דבריו — בפרשה זו, על אהבה זו: "אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה", - שלכאורה לא מובן, כיצד מתאים לומר על אהבה — שהיא רגש שבלב — לשון עשיה? — אלא, מפני שמדובר על אהבה

הבאה מהתבוננות, עליה מתאים הלשון "לעשותה", משום, שהיא אהבה עשויה בלב, על-ידי תפינה והדעת — ההבנה והעמקה, בדברים המעוררים את האהבה — ברם, לכאורה אפשר לשאול: מכיוון שיש לעורר אהבה זו על-

ידי התבוננות, היה על הפסוק להורות בתחילה שצריכים להתבונן? מעיר רבנו הזקן מיד, שאכן: ועל זה צוה בפרשה תחלה — בפרשה ראשונה של "קריאת שמע": "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך"¹⁰, כדי שעל-ידי זה תבא לאהבה את ה', כפי שמובא ב"ספרי" על פסוק זה¹¹. והנה, על אהבה זו השנית — הבאה מהתבוננות, שיהי לשון מצוה וציווי, - כלשון הפסוק "אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה". שהרי, לכאורה, לא מתאים להשתמש לגבי אהבה זו בלשון של ציווי, כיוון שאהבה היא הרי רגש הלב, וממה נפשך: אם יש לו רגש זה, מיותר הרי הציווי; ואם חסר לו רגש זה, מה יועיל הציווי? — ברם, לגבי אהבה זו מכיון שהיא באה מהתבוננות, מתאים להשתמש בלשון ציווי: ציווי שיתבונן ויעורר את האהבה. דהיינו — כלומר, כוונת הציווי היא: לשום לב ודעתו בדברים המעוררים את האהבה. אבל באהבה ראשונה, - לגבי מדריגת האהבה הראשונה אודותה דובר לעיל, שהיא שלהבת העולה מאליה, - ואין היא אהבה שיוצרים אותה, לא שיהי לשון ציווי ומצוה פלל. ולא עוד, - לא זו בלבד שמדריגת אהבה ראשונה זו אי אפשר ליצור על-ידי התבוננות,

ליקוטי חלק שני אמרים

מצוה וציווי דהיינו לשום לבו ודעתו בדברים המעוררים את האהבה אבל באהבה ראשונה שהיא שלהבת העולה מאליה לא שיהי לשון ציווי ומצוה בלבד ולא עוד אלא שהיא מתן שכרן של צדיקים למעום מעין עו"הב בע"הו שעליה נאמר עבודת מתנה אתן את כהונתכם כמו שיתב' במקומה

8. שם יא, א. 9. יא, כב. 10. ואתחנן ו, ו. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז מובנים דברי הספרי הסתומים שם: איני יודע כו' ת"ל כו' לבבך — מה מוסיף בזה על מש"נ (ומובא שם) ואהבת את ה"א בכל לבבך וק"ל". 12. קרח יח, ז. 13. על הפירוש שבחינת כהונה בעבודת האדם היא מדריגת אהבה בתענוגים, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם כן הוא — ויל"ע אגה"ק רס"ח".

~ יום שישי ו' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עו, אך הנה ידוע... עד עמ' עו, יתברך וית'.

בַּעֲבוּרָתוֹ, כִּי נִשְׁאָר בָּהּ – בעבודתו, כְּחִינּוּת רְשִׁימוֹ – רושם, מִמְדְּרֵגְתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה. אֵךְ עֵקֶרָהּ – עיקר עבודתו באה אז מֵאַהֲבָה שְׁנֵת־חֲנֻךְ וְהַרְגֵּל בָּהּ מְנַעֲרֵיו, בְּמַרְם – לפני, שְׁהִינֵעַ לְמַדְרַגַּת צְדִיקָה. – ולמדריגה העליונה יותר של

אהבה; שאז היתה עבודתו באהבה הזאת הבאה מהתבוננות, האהבה של "חינוך" – הנה גם כעת עיקר עבודתו הוא באהבה זו. וְזֶהוּ שְׁפָתוֹב: "גַּם כִּי יִזְקֶינְךָ וְגו'". – מ"דרכו", בה מתנכס את ה"נער". – לא נאמר "גם בזקנתו לא יסור ממנה", שגם כשיהיה קשיש לא יסור מהדרך בה נתחנך, אלא כתוב "כי יזקין" –

כשהוא בתהליך של התבגרות, כלומר: בהליכתו ועלייתו ממדריגה למדריגה, ובהיותו בין מדריגה אחת לשניה (שזה "כי יזקין", שהוא בתהליך של התבגרות ושל התעלות למדריגה עליונה יותר) – לא יסור אז מהדרך (מהאהבה) בה נתחנך בנערותו. וְהַנֶּה, רֵאשִׁית הַדְּבָרִים הַמְּעוֹרְרִים הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה וְיִסְוֶדֶן – אהבה ויראה הן הרי, כאמור, השורש והיסוד לעבודת ה', וראשית ויסוד האהבה והיראה¹⁷, הֵיא הָאֱמוּנָה הַתְּהוֹרָה וְנֶאֱמָנָה בְּיַחְדָּו וְאַחֲדוּתוֹ וְיִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה: – "אחדותו" היינו מה שכל הנבראים מאוחדים אתו ובטלים לגמרי אליו. – אמונה טהורה, היינו ש"לוקחים" באמונה את הענינים שלמעלה מהשכל ונתפסים בכוח האמונה בלבד. שכן, זה הרי ענין כוח האמונה לתפוס מה שלמעלה מהשכל. שהרי דבר שהשכל יכול לתפוס ו"לוקחים" אותו באמונה, אין זו תפיסה בחוש ובכוח הנכון, כי "כל חוש תופס מוחשו": על שכל "לקחת" ענינים של שכל, ועל אמונה "לקחת" ענינים שלמעלה מהשכל. וכיוון שבענינים שהוא מאמין בהם ישנם כאלה שאפשר להבין אותם – אין זו אמונה טהורה. דוקא כשבשכל מבינים מה שניתן להבנה, והאמונה היא רק במה שלמעלה מהבנה, אז היא אמונה טהורה. כמו בענין אחדות ה', שישנם בו ענינים שהשכל יכול וצריך להבין אותם, וישנם בו ענינים שהם שלמעלה מהבנה, צריכים אפוא להסביר את הענינים שביכולת השכל להבינם, כדי שהאמונה תהיה טהורה ונקיה רק בענינים שלמעלה מהבנה.

אֵךְ הִנֵּה יָדוּעַ לְיֹדְעִים, מַעֲמָא דְקָרָא מֵאֵי דְכִתְבִּיב: – טעם הפסוק מה שנאמר: "כִּי שֶׁבַע יְפוּל צְדִיק וְקָם"¹⁴, – שגם בצדיק שייך ענין ה"נפילה", שהוא נופל ממדריגתו ועולה לאחר מכן שוב – כך, שישנו זמן שאין הוא במדריגת אהבה

בתענוגים, וּבְפִרְטָ – שמצד סדר העבודה נדרש שבזמנים מסויימים לא יעמוד הצדיק במדריגתו, מפני שְׁהֵאָדָם נִקְרָא "מְהַלֵּךְ" וְלֹא "עוֹמֵד", – האדם נקרא "מהלך", הוא הולך ועולה ממדריגה למדריגה, ובאופן שהמדריגה אליה הגיע היא באי־ערוך למעלה מהמדריגה הקודמת, זהו ענינו האמיתי של "עומד" וְלֹא "עוֹמֵד" הנמצא תמיד במדריגה אחת, או גם כשהעליונות של המדריגה השניה היא ביחס מסויים למדריגה הראשונה, שאז לא נדרש (כפי שיוסבר להלן) שלפני שהוא מגיע למדריגה השניה, הוא מוכרח לסור ממדריגתו הראשונה. להיפך, המדריגה הראשונה מסויעת למדריגה השניה. ואילו ב"מהלך" אמיתי, ההולך ועולה ממדריגה אחת למדריגה שניה, שהיא עליונה שלא בערך – מפריעה אז המדריגה הראשונה למדריגה העליונה השניה, ולכן מן ההכרח שיסור לגמרי ממדריגתו הראשונה, כדי שיוכל להגיע למדריגה השניה¹⁵, וְצִדִּיקָה – האדם המהלך, לִילֵךְ – ללכת, מִמְדְּרַגָּה לְמַדְרַגָּה, וְלֹא לְעַמּוֹד בְּמַדְרַגָּה אַחַת לְעוֹלָם, – שכאמור, גם כשהמדריגה (העליונה) השניה היא בערך למדריגה הראשונה, הן נקראות שתיהן מדריגה אחת, וּבִין מְדְרַגָּה לְמַדְרַגָּה מַרְם שְׁיַנִּיעַ לְמַדְרַגָּה עֲלִיוֹנָה מְמָנָה, הוּא בְּכַחֲחִינּוּת "נְפִילָה" מִמְדְּרַגָּה הָרֵאשׁוֹנָה. – כך, שאז אין לו את מדריגתו הגבוהה של אהבה בתענוגים. אֵךְ "כִּי יְפוּל לֹא יוּטַל" כְּתִיב¹⁶, – גם כשהוא נופל, אין הוא ניטל לגמרי מעבודתו, וְאַיִנָּה נִקְרָאת נְפִילָה – מה שאומרים "כי יפול" ו"שבע יפול צדיק", שלפעמים הצדיק הוא במצב של נפילה, אין זה נקרא נפילה, אֲלָא לְגַבִּי מְדְרַגָּתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה, – בהשוואה למדריגתו המעולה הקודמת לפני ה"נפילה", זה נקרא נפילה, וְלֹא לְגַבִּי שְׁאָר כָּל אֲדָם חַסְדֵּי שְׁלוֹם, – שיהיה חלילה למטה מאלה שאינם במדריגת צדיק, שְׁאֵתָּעֵל־פִּי בְּן – למרות ה"נפילה" שלו, הוּא לְמַעְלָה מִכָּל הָאָדָם

ליקוטי חלק שני אמרים

ולא לגבי שאר כל אדם ח"ו שאעפ"כ הוא למעלה מכל האדם בעבודתו כי נשאר בה כח' רשימו ממדריגתו הראשונה אך עיקרה מאהבה שנתחנך והרגל בה מנעוריו כמרים שהניע למדרגת צדיק וז"ש גם כי יזקין וגו'. והנה ראשית הדיברים המעוררים האהבה והיראה ויסודן היא האמונה הטהורה ונאמנה ביהודו ואחרותו יתברך וית':

14. משלי כד, טז. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בדוגמא דר"ז צם דלישכח בבלי כו' (ב"מ פה, א)". 16. תהלים לו, כד. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"מ (קצת) הפי' גם בפלח הרמון, אלא שלפ"ז זהו סותר הנ"ל – שבאים ע"י הבינה ודעת כו' (היפך,

~ שבת קודש ז' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 152, שער היחוד והאמונה... עד עמ' 152, ימי בראשית.

שְׁעַר הַיְחֻד וְהָאֱמוּנָה

(השורות דלהלן, משמשות כמבוא ל"שער היחוד והאמונה")
לְהַבִּין מַעַט מוֹעֵר מַה שְׁפָתוֹב בּוֹהֵר, ד"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כּו"
 - הוּא יְחֻדָּא עֲלֵאָה, ו"כְּרוֹךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם
 וְעַד" - הוּא יְחֻדָּא

תְּתַאָּה. - הערת כ"ק
 אדמו"ר שליט"א: "תוכן
 שער היחוד והאמונה
 הוא" - להבין, ולו כמעט
 משהו ממה שכתוב בזהר
 (ח"א יח, א. יב, א. ועוד),
 ש"שמע ישראל ה'
 אלקינו ה' אחד" הוא
 האופן העליון ביותר
 בהבנת אחדות ה', ו"ברוך
 שם כבוד מלכותו לעולם
 ועד" (המלה "ועד"
 בחילופי אותיות היא
 "אחד", כנאמר בזהר),
 הוא האופן התחתון יותר
 בהבנת אחדות ה', להבין,
 איך יתכנו שני אופני
 הבנה באחדות ה', עליון

ותחתון, וביאורם -

פְּרָק א. כְּתוּב¹: **"וַיְרַעַת הַיּוֹם וְהִשְׁבֵּת אֵל לְבַבְךָ, כִּי ה'**
הוּא הָאֱלֹהִים בְּשֵׁמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת - אִין
עוֹד" - פִּירוּשׁוֹ הַפְּשׁוּט שֶׁל הַפְּסוּק הוּא, שְׁאִין אֶל-נוֹסֵף
 בְּשֵׁמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ וּמִתַּחַת לָאָרֶץ. וְצָרִיךְ לְהַבִּין: וְכִי
תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֵׁשׁ אֱלֹהִים נִשְׁרָה - שְׂרוּי בְּמִים מִתַּחַת
לָאָרֶץ, שְׁצָרִיךְ לְהַזְהִיר כָּל-כָּךְ "וְהִשְׁבֵּת אֵל לְבַבְךָ" -
 כְּלוּמָר, לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב וְלִשֵׁם לֵב כִּי אִין הַדְּבָר כֵּךְ? הַנֶּה,
כְּתִיב: **"לְעוֹלָם, ה', דְּכָרְךָ נִצָּב בְּשָׁמַיִם", וּפְרַשׁ הַפְּעֵל-**
שְׂמִיטוּב וְ"ל": - הַסְּבִיר בְּאִרְכּוּת, וּבְבִיאור בְּאֹפֶן שֶׁל הַפְּעִיָּה⁴
 שֶׁפִּירוּשׁ הַפְּסוּק הוּא: **כִּי דְכָרְךָ - שֶׁל הַקְּבָ"ה, שְׁאִמְרַתָּ "יְהִי"**

שְׁעַר הַיְחֻד וְהָאֱמוּנָה

להבין מעט מוער מ"ש בזהר דשמע ישראל כו' הוא יחודא עילאה
 ובשכמל"ו הוא יחודא תתאה:

פרק א וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא
האלהים בשמים ממעל ועל הארץ

מתחת אין עוד. וצריך להבין וכי תעלה על דעתך שיש
 אלהים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהיר כ"כ
 והשבות אל לבבך. הנה כתיב לעולם ה' דברך נצב
 בשמים ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע
 בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות
 לעולם בתוך רקיע השמים ומלוּבשות בתוך כל הרקיעים
 לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלהינו יקום לעולם
 ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות
 מסתלקות כרגע ח"ו והוורות למקורן היו כל השמים
 אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר
 יהי רקיע כו' ממש וכן בכל הברואים שבכל העולמות

רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וְגו'" - שְׁמַדְיבּוּר וְאוֹתוֹת אֵלּוּ נִבְרָא רְקִיעַ
 הַשָּׁמַיִם, תִּבּוֹת וְאוֹתוֹת אֵלּוּ, הֵן נִצְבּוֹת וְעוֹמְדוֹת לְעוֹלָם
 בְּתוֹךְ רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם, וּמְלֻבְּשׁוֹת בְּתוֹךְ כָּל הָרְקִיעִים
 לְעוֹלָם לְחַיּוּתָם, - הַעֲרַת כ"ק אַדְמוּ"ר שְׁלִיט"א: "וּל"ק -
 שֶׁהַדְּבַר נֹאמֵר מִכְּבַר, לִפְנֵי

כמה אלפים שנה" -
כְּדַכְתִּיב: - כְּמוֹ
 שְׁכְּתוּב⁵: **"וְדַכְּרֵי אֱלֹהֵינוּ**
יְקוּם לְעוֹלָם", "וְדַכְּרֵי
חַיִּים וְקַיָּמִים לְעַד כּו"
 - וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַדְּבָרִים
 מִתְּיַחֲסִים לְנִבְרָא כְּמוֹ
 "בְּשָׁמַיִם", הַקִּיִּים תְּמִיד
 (הַשָּׁמַיִם וְצַבֵּא הַשָּׁמַיִם
 שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ כּו' קִיָּיִמִים
 בְּאִישׁ": כֹּל פֶּרֶט שְׁבָהֵם
 קִיִּים תְּמִיד) - אֵלּא גַם
 צַבֵּא הָאָרֶץ (הַקִּיָּיִמִין
 בְּמִין": הַמִּין בִּלְבַד קִיִּים,
 וְאֵילוּ הַנִּבְרָאִים הַפְּרִטִיִּים
 מִתְּחַלְפִים) מִן הַהִכְרָה
 שְׁבַכֵּל נִבְרָא תַתְּקִיִּים
 תְּמִיד הַחַיּוֹת הָאֱלוּקִית

שבראה אותו, ותיצור ותחיה אותו מחדש, כפי שהדבר הוא
 לגבי "שמים", שהדיבור מוכרח לעמוד בו תמיד, כפי שהוא
 מבאר להלן, כי אלו היו האותיות - של המאמר האלקי
 שברא את השמים, מְסַתְּלָקוֹת כְּרַגְעַת חֶסֶד וְשָׁלוֹם וְחַזְוֹת
 לְמִקְוָן - לְאוֹתָהּ דְּרָגָה בְּאֱלֻקוֹת שְׁמַנְגָה בְּאוֹתוֹת, הָיוּ
 כָּל הַשָּׁמַיִם - כֹּל הָרְקִיעִים, אִין וְאַפְּסֵם מִמֶּשׁ, וְהָיוּ כָּלֵא
 הָיוּ כָּלֵל, וְכִמּוֹ קָדָם מֵאֵמֵר "יְהִי רְקִיעַ כּו'" מִמֶּשׁ - שְׂאוּ
 לֹא הֵייתָה קִיָּיִמַת כֹּלֵל שׁוּם מִצִּיאוֹת שֶׁל רְקִיעַ, כֵּךְ גַם עֵתָה לֹא
 הֵייתָה קִיָּיִמַת שׁוּם מִצִּיאוֹת שֶׁל רְקִיעַ אֵילוּ הָאוֹתוֹת הָיוּ
 מִסְתַּלְקוֹת מִמֶּנּוּ. לְהֵלֵן מִסְבִּיר רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן, שֶׁהַדְּבָרִים אֲמוּרִים
 לֹא רַק לְגַבֵּי רְקִיעַ, אֵלּא כֵּךְ הַדְּבָר גַּם בְּכֹל הַנִּבְרָאִים: וְכֵן כָּכֵל

דאמונה, ובפרט - טהורה), או ע"י האהבה העליונה - (דרך באבותיך גו'). - וכנראה הפי' שצ"ל האמונה הטהורה ביחודו כו' (יחז"ע
 יחז"ת וכו'. שבא לבארם עתה) ואיך מעוררת האהו"ר כו' ע"י הבינה ודעת בכ"ז (ושאעפ"כ באבותיך חשק גו' והוא חייו כו') וכו'.
 ולפי' הפי': 'ראשית הדברים' - שכמה 'דברים' ישנם (שה' חייו, גדלות ה' וכו' - כדלעיל) וראשית כולם האמונה כו'. והוא ע"ד
 משי"כ פל"ג 'כשיעמיק כו' באמונה כו' באמונתו ביחוד ה' כו' כל התרי"ג מצות'. ועד"ז באגה"ק להצ"צ (דרמ"צ סוף ע' 226): אמונת
 ה' אחד כו' אך כדי שיבוא... בגילוי כו' ע"י התבוננות כו' (עיי"ש). ועיי"ג הקדמה לשער האמונה (ע' 14): ואחר חיזוק האמונה כו'
 התבוננות ביחוד ויחז"ע ויחז"ת כו' האהו"ר כו'. 1. ואתחנן ד, לט. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שוה בא בהמשך לקודמו אתה הראת
 (בעת מ"ת), שאז וידבר גו' (ד, יב) פן תשחיתון גו' (- מלמטה מטה) דגה אשר במים מתחת לארץ (ועד למעלה) תשא עיניך השמימה
 גו'. 3. תהלים קיט, פט. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמובא בלקו"ת ר"פ אחרי שנקודת הענין היא במד"ת" [על הפסוק].
 5. ישעי' מ, ח.

וזהו שכתב הארי ז"ל, שגם בדומם ממש, כמו אבנים ועפר ומים, - בהם לא נראית שום חיות ושום רוחניות, יש בחינת נפש וחיות רוחנית. דהיינו, - איזו חיות רוחנית ישנה ב"דומם", מאחר שגם החיות שקיימת ב"צומח", איננה נמצאת בו? — זו בחינת התלבשות אותיות הדבור, מעשרה מאמרות המחיות ומחיות את הדומם, להיות — שיהא הדומם יש, מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית — שבמקום המצב שלפני ששת ימי בראשית שאז לא היתה קיימת שום מציאות של "דומם",

אלא רק "אין ואפס" — תהיה עכשיו מציאות של "דומם", באמצעות האותיות של "עשרה מאמרות" — ואם כן, האותיות של "עשרה מאמרות" הן הנפש והחיות הרוחנית של ה"דומם".

הברואים שכל העולמות עליונים ותחתונים, ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובהינת דומם ממש, - הדברים הדוממים שבהם לא נראית שום תנועה של חיות ושל רוחניות, גם לא החיות הנראית ב"צומח" כשגדל מקטן לגדול, ואילו ב"דומם", כמו אדמה, אבנים וכדומה, לא נראית שום חיות, אלא חומר בלבד — אף-על-פי-כן גם ב"דומם" קיים תמיד הכוח האלקי שברא אותו, אלו היו מסתלקות ממנה כנגד חסד ושלום האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית — בתחילת בריאת העולם, היתה —

ליקוטי אמרים

עליונים ותחתונים ואפי' ארץ הלזו הגשמית ובהי' דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כנגד ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש וז"ש הארי ז"ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בהי' נפש וחיות רוחנית דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו' המחיות ומחיות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית

בריאת העולם, היתה — הארץ, חוזרת לאין ואפס ממש, כמו לפני ששת ימי בראשית ממש — שאז הרי לא היתה קיימת שום מציאות של ארץ, כך לא הייתה קיימת גם עתה שום מציאות של ארץ.

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מע"ח ש"נ (פ"ב, יוד)".

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' א

1 תחילה מונה הברייתא את הדברים שבהם דינה של סוריא כדין
2 חוץ לארץ: האחד, עפרה ממה כחיוץ לארץ — סוריא יש בה טומאת
3 ארץ העמים כמו בחוץ לארץ.
4 השני, והמוכר עבדו הכנעני לסוריא, דינו כמוכר את עבדו כחיוץ
5 לארץ, והעבד יוצא לחירות.
6 השלישי, והמביא גט מסוריא שנכתב שם והובא על ידי שליח
7 לארץ ישראל, דינו כמוכר כחיוץ לארץ וצריך השליח לומר בפני
8 נכתב ובפני נחתם. ובשלישה דברים דומה סוריא לארץ ישראל:
9 האחד, חייבת במעשר ובשביעית כארץ ישראל.
10 השני, והרוצה ליכנס לה כשהיה נכנס — קיימת אפשרות להכנס
11 לסוריא מבלי להטמא בטומאת ארץ העמים, וכפי שיבואר להלן.
12 השלישי, והסוקנה שדה בסוריא

1 כמאתים שנה לאחר מכן, שמונים שנה קודם החורבן, הוסיפו
2 חכמי אותו הדור וגורו טומאה גם על אויר ארץ העמים, וגם
3 טומאה זו היתה טומאת ספק. טומאת העפר נקראת בגמרא גם
4 'טומאת גושה', כלומר טומאת גוש העפר, וטומאת האויר נקראת
5 'טומאת אוירה'.
6 שנים מעטות אחרי החורבן, הוסיפו וגורו באושא טומאת עפר
7 ארץ העמים לא תהיה טומאת ספק אלא טומאה ודאית, ותרומה
8 שנוגעת בעפר ארץ העמים נשרפת, אבל טומאת אויר ארץ
9 העמים נשארה טומאת ספק.
10 הנו רבנן, בשלישה דרכים — עניינים שוותה סוריא בדינה לארץ
11 ישראל, ובשלישה שוותה בדינה כחיוץ לארץ:
12 סימן לעניינים שידונו להלן, ע"ב ועפר, עבדו, כ"ר ומביא גט,
13 מעשרו, ר"ק וטהרה, קונה שדהו;

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' ב

8 שגם הוא בכלל הנכסים, והוא קונה את עצמו וגם את שאר
9 הנכסים. אבל אם שירי קרקע או מטלטלין כל שהוא, כגון שכתב
10 כל נכסי קנויים לך חוץ מקרקע אחת, לא יצא בן חורין, כיון שאנו
11 אומרים שכשם שהוא שירי מכל נכסיו לעצמו קרקע או מטלטלין,
12 כמו כן שירי לעצמו את העבד, ומה שאמר 'כל נכסי קנויים לך',
13 לא נתכוין אלא להחניף לעבד, כאילו הוא משחררו ונתן לו
14 נכסיו. זו שיטת תנא קמא, הוא רבי מאיר. אבל רבי שמעון אומר

1 אבל את הנכסים לא קנה, כל עוד לא קיים השטר על ידי שני
2 עדים.
3 הגמרא מקשה על רבא: אמר ליה רב אדא בר מתנה לרבא, במאן
4 — כשיטת איזה תנא אתה אומר את דבריך, מן הסתם כשיטת רבי
5 שמעון האמר פליגינן דיבורא — שאפשר לחלק דיבור לשנים, וחלק
6 אחד יתקיים וחלק אחר לא יתקיים. דתנן — ששינו במשנה (פאה
7 פ"ג מ"ח), הנותב בשטר שכל נכסיו יהיו לעבדו, יצא בן חורין, כיון

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי

א סיון, מה לעומר, ר"ח

ה'תש"ג

ער י"ב בח'ש - ועד בכלל - אין אומרים תחנון.
 שיעורים. חומש: במדבר, ששי עם פירש"י.
 תהלים: א"ט.
 תניא: ומהו הלבוש . . . "עג" התורה.

"זרוק חוטרא לאוירא, אעקריה קאי" [=זרק מקל לאויר - על 'עקרו' למקורו
 הוא תמיד יחזר]. נחלה בלי מצרים הנחילו אבותינו רבותינו הקדושים לכבוד
 חסידים הראשונים, אשר בני בניהם ובני בנותיהם לדורותיהם, באיזה מדינה
 וסביבה שיהיו, יהיה אצלם אותו ה"עקריה", והוא המשכת פנימיות הלב אל
 צור מחצבתו. לפעמים ה"עקריה" מכסה ונעלם בכמה לבושים, וזאת היא עבודת
 החפץ בחיים, להסיר את הפסויים ולקבץ לו זמני למוד בתורת החסידות ולנהג
 במנהגי עדת החסידים.

יום שני

שבת

ב סיון, מז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שביעי עם פירש"י.
 תהלים: י"ז.
 תניא: ובירידתה . . . בשם שכינה.
 אגא בכח - דקבלת שבת - אומרים בלחש.
 ופרוש עלינו כו' - בקבלת שבת - בצמירה.

בשנת תקפ"ט חל שבת פרישת במדבר ה' בסיון. קדם הדלקת נרות של שבת
 אמר ה"צמח צדק" מאמר "שאו את ראש גו' אבותם". פירש 'שאו' כפרוש הרב
 אבן-עזרא, מענין "כי תשא את ראש". ובאור הענין, שעל-ידי עבודת הארת
 הנשמה שבגוף, נעשה עליה בראש ועצם הנשמה כמו שהיא למעלה. והסביר
 כמה פסוקים ומאמרי זהר ומדרש. בשבת בצהררים אמר רבנו הדרוש "וארשתיה
 לי לעולם" ובאורו שנדפסו ב"לקוטי תורה". ביום א' דחג השבועות אמר רבנו
 את הדרוש "וספרתם לכם" ובאורו - שנדפסו ב"לקוטי תורה". ביום השני דחג
 השבועות בסעודת יום-טוב אמר רבנו את הדרוש "והחכמה מאין תמצא", והוא
 באור השני בענין "תספרו חמשים יום" הנדפס ב"לקוטי תורה".

יום שלישי

יום ראשון

ג סיון, מז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
 תהלים: יח-כב.
 תניא: פרק נג. והנה . . . 148- ל"ח.

בשהסתפרו בימי הגבלה, קדם ערב חג השבועות, לא היתה רוח אדוני-אבי-מורי-ורבי [הרשב"ב]
 בוחה מזה.

המעין בשיטת 'תוספות' דבור-המתחיל "תורה" (שבת פט. א) יבין, שחג
 השבועות הוא זמן עת רצון למעלה, וה' יתברך מטריד את המקטרג על עם
 ישראל, כדגמת הטרדתו בשעת התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום כפורים.

יום
רביעי

יום שני

ד סיון, מח לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שני עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: ובבית שני . . . "148" ברתא.

חג השבועות הוא זמן המכשר לעשות הכל לטובת למוד התורה והעבודה ביראת שמים, וכן להתעסק בתשובה בהנוגע לתורה באין מפריע משטן המקטרג, כדגמת זמן התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום הכפורים.

יום
חמישי

יום שלישי

ה סיון, עחה"ש, מט לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: כט"לד.

תניא: וז"ש הינוקא . . . במ"א.

ערב חג השבועות תקנ"ז אמר רבינו הזקן תורה:

וקדשתם היום ומחר גו' וקדשתם היום ומחר זהו מלמעלה, אבל וכבסו שמלותם דאס דארף מען אליין. דאס איז געווען די גאנצע תורה. דער צ"צ האט מבאר געווען: וקדשתם איז געזאגט געווארען צו משה'ן, און אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, וואס זיי קענען הייליג מאכען דעם היינט און דעם מארגען, אבער מ'דארף דערצו וכבסו שמלותם – לבושי מחשבה דבור ומעשה, וואס דאס דארף מען אליין.

תרגום

ערב חג השבועות תקנ"ז אמר רבנו הזקן 'תורה':

"וקדשתם היום ומחר גו'". "וקדשתם היום ומחר" זהו מלמעלה, אבל "וכבסו שמלתם" זה צריך [לעשות] לבד. זו היתה כל התורה! ה'צמח צדק" באר: "וקדשתם" נאמר למשה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא – שהם יכולים לקדש את היום ואת המחר; אך נחוצו לכך "וכבסו שמלתם" – לבושי מחשבה דבור ומעשה, שזה צריך [לעשות] לבד.

יום
שישי

יום רביעי

ו סיון, א דחה"ש

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים ופניהם אל הספר תורה, אין אומרים אקדמות.

שיעורים. חומש: נשא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: לה"לח.

תניא: לקוטי אמרים .. הנקרא בשם . . . ואחדותו ית'.

הסתלקות הבעל-שם-טוב – ביום הרביעי א דחג השבועות תק"ך, ומנוחתו כבוד במעזיבוש. אדמו"ר הזקן אמר על זה – יום ד כ בכסלו תקנ"ט בפעטערבורג – ביום הרביעי בטלו המאורות.

שיעורים. חומש: נשא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: לט-מג.
תניא: שער היחוד . . . כולא חד.

בְּשִׂאוֹת כַּפִּים:

כְּשִׂאוֹמְרִים תִּבֶּת יְבָרְכֶךָ - הַמִּתְבָּרֵךְ רֵאשׁוּ בְּאֲמָצֵעַ. ה' - מִסֵּב רֵאשׁוּ לְיַמִּינוּ, שֶׁהִיא שְׂמָאל הַמְּבָרֵךְ. וַיִּשְׁמְרֶךָ - בְּאֲמָצֵעַ. יָאֵר - לְשִׂמְאֵלוֹ שֶׁהִיא יָמִין הַמְּבָרֵךְ וְכוּ'. שְׁלוֹם - רֵאשׁוּ בְּאֲמָצֵעַ. אֲמִירַת רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם - בְּשַׁעַת שֶׁהַכֹּהֲנִים מְנַגְּנִים דְּוָקָא, אָבֵל כְּשִׂאוֹמְרִים הַתְּבוֹת צְרִיף לְשִׁמוּעַ. כְּשִׂמְנַגְּנִים לְ"וַיִּשֶׁם", אוֹמְרִים רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם . . . הַצְּדִיק. כְּשִׂמְנַגְּנִים לְתִבֶּת "לֶךְ" - וְאִם . . . אֲלִישַׁע. לְ"שְׁלוֹם" - וְכִשֶׁם . . . לְטוֹבָה. כְּשִׂאוֹמְרִים [הַכֹּהֲנִים] "שְׁלוֹם" - אוֹמְרִים [הַקָּהָל] "וְתִשְׁמְרֵנִי וְתַחַנְנֵנִי וְתִרְצַנֵּנִי". "אֲדִיר בְּמָרוֹם" אוֹמְרִים אַחַר עֲנִית אֲמֵן, כְּשֶׁעֲדִין הַטְּלִית עַל פְּנָיו.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' ב

13 בפילגש בגבעה, או כשבורחת מבעלה מחמת פחד, אינה נזהרת
14 ונופלת באחד הבורות או מהגשר. וחילול שבת, שפעמים שהאשה
15 לא הספיקה לבשל מערב שבת או שלא הדליקה את הנר מבעוד
16 יום, ומפחד בעלה, היא מבשלת או מדליקה את הנר בשבת.
17 הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין הנהגת הבית: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר
18 הֲנִית, הָא דְאָמְרֵי רַבָּנָן - מַה שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנַת (שבת לד.) שֶׁלִּשְׁאָה
19 דְּבָרִים צְרִיף אָדָם לֹמַר כְּתוּב בֵּיתוֹ עָרֵב שֶׁכֶּת עִם הַשִּׁיבָה - מִבְּעוֹד
20 יוֹם קוֹדֵם שֶׁקִּיעַת הַחֲמָה, עֲשִׂיתֶם - הָאֵם עִישַׁרְתֶּם אֶת הַפִּירוֹת
21 שֶׁנֶּאֱבַל בְּשַׁבַּת. עֲרַכְתֶּם - הָאֵם עֲרַבְתֶּם עִירוֹבֵי חֲצִירוֹת שֶׁנֶּאֱבַל
22 לְטַלֵּל בְּשַׁבַּת בַּחֲצֵר, הַדְּלִיקוּ אֶת הַנֵּר. דִּיבּוּרִים אֵלּוּ שֶׁהֵם לֹרְזוּ אֶת
23 בְּנֵי הַבֵּית צְרִיף

1 בקערה היא אונס, ונימא פשיעויותא - ושערה שנמצאת באוכל
2 היא פשיעה, ולכן אמר אליהו שזבוב מצא ולא הקפיד ונימא מצא
3 והקפיד.
4 אָמַר רַב הִסְדָּא, לְעוֹלָם אֵל יִמִּיל אָדָם אִימָה וְתִירָה כְּתוּב בֵּיתוֹ, שֶׁהָרִי
5 פִּילַגֵּשׁ כְּנֻבְעָה הִטִּיל עָלֶיהָ כְּעֵלָה אִימָה וְתִירָה, וּמַחֲמַת זֶה בִּרְחַח
6 לְבֵית אֲבִיהָ, וּכְשֶׁחֹזְרָה מִשֶּׁם עִם בַּעֲלָה הוֹכֵרְחוּ לִלּוֹן בְּגַבְעָה אֲשֶׁר
7 לְבַנְיָמִין וְשֶׁם נֶאֱנָסָה עַל יַדֵּי אֲנָשֵׁי הַגְּבֻעָה, וְנִגְרַם הַדְּבַר שֶׁהִפְלִיחַ
8 כְּמָה רְכֻבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כֹּל הַמְּטִיל אִימָה
9 וְתִירָה כְּתוּב בֵּיתוֹ, סוֹף הוּא כָּא לִירֵי שֶׁל עֲבִירוֹת, גִּילּוֹי עֲרִיזוֹת
10 וְשִׁפְכוֹת דְּמַיִם וְחִילוּל שַׁבַּת. גִּילּוֹי עֲרִיזוֹת, שְׂכָאֲשֶׁר הָאֵשָׁה צְרִיכָה
11 לְטַבּוֹל לְנִידְתָּהּ בּוֹמֵן שֶׁהִצִּינָה גְדוּלָּה, הִיא חוֹשֶׁשֶׁת לֹמַר לְבַעֲלָהּ
12 שֶׁלָּא טַבְּלָה וְהוּא בָּא עָלֶיהָ בְּנִידְתָּהּ. שִׁפְכוֹת דְּמַיִם, או כפי שהיה

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' א

11 - אם רואה אדם שמוזנותיו שלמים, כלומר, מצומצמין בדיוק לכל
12 צרכיו וכדי מחייתו, אבל לא נשאר לו לתת לאחרים, נעשה מהן
13 צדקה. וכן רבים - וכל שבין בשתן מרובין שעליו לתת צדקה. מאי
14 - מה הכוונה וכן נגזו ועבר'. תנא דבי רבי ישמעאל, כל הגזוז
15 מנכסיו ועושה מהן צדקה ניצל מדינה של גיהנם. משל לשתי רחילות
16 שהיו עוברות במים אחת גזוזה ואחת אינה גזוזה, גזוזה עברה את
17 הנהר לפי שנגזו צמרה ואינו מפריע לה לעבור' ושאין גזוזה לא
18 עברה לפי שהצמר מפריע לה, כך גם מי שגזוז מכספו לצדקה
19 עובר וניצל מדין של גיהנם.

1 דרש זה משמיה דרב אסי. בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל
2 הסיר המצנפת והרים העטרה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש
3 ברוך הוא, רבונו של עולם, ואת אתה עושה להן לישראל שהקדימו
4 לפניך בסיני נעשה לנושע. אמר להן הקב"ה, וכי לא אעשה ואת
5 להן לישראל, שהשפילו את הנבות והגביות את השפל - שזולזו
6 בכבוד ה' וכיבדו אלהים אחרים, והעמידו צלם פתיכל.
7 הגמרא מביאה דרשה נוספת של רב עירא: דרש רב עירא, וימנין
8 אמר לה - פעמים אמר את הדרש הזה משמיה דרב אסי וימנין
9 אמר לה - ופעמים אמר משמיה דרב אסי. מאי דרתיב (נחום א יב)
10 'כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן נגזו ועבר' וגו'. 'אם שלמים'

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון א' סיון ~

האם מותר למכור ספרי קודש?

הרא"ש שהאיסור הוא משום שמבטל את הלימוד בו, הרי אם נשאר לו ספר אחד כדי ללמוד, אין איסור במכירת הספר הנוספים (ראה שו"ת ויצב אברהם ב, סא).

וה'מרדכי' (מגילה סי' תתכד) כתב כי איסור המכירה נאמר רק על ספר-תורה של ציבור אך לא על ספר של יחיד, אולם מסגנון דברי הרמב"ם מבואר שהאיסור חל גם על של יחיד (בית יוסף אור"ח סי' קנב), וכן הדין נותן לשיטתו שזהו מדיני כבוד ספר-תורה, ובזה הרי אין חילוק בין ספר של ציבור לספר של יחיד.

להלכה, ה'שלחן ערוך' (אור"ח סי' קנגס"י) הביא את שתי הדעות לגבי ספר תורה של יחיד, ולגבי שאר ספרים החמיר כדעת הרא"ש (יור"ד סי' ער ס"ב). אולם נראה שמותר למכור ספרים כפולים כדי לקנות אחרים, או למכר ספרים כדי לקנות אחרים הנחוצים לו יותר, כי לדעת הרמב"ם מלכתחילה אין איסור במכירת שאר ספרים, ולדעת הרא"ש האיסור הוא משום ביטול הלימוד בהם, אולם אם המכירה היא לתועלת הלימוד, אין טעם לאסור (ראה שו"ת ויצב אברהם שם).

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק י, הלכה ב: ספרי תורה הקשר - נוהגין בו קדשה ונתנה וקבוצ גדול. ואסור לו לאדם למכר ספרי תורה, אפילו אין לו מה יאכל, ואפילו היו לו ספרים רבים.

מדברי הרמב"ם מבואר שהאיסור למכור ספר-תורה הוא משום זלזול בכבודו של הספר, וזהו מכלל דיני כבוד ספר-תורה המבוארים בהלכות אלו.

אך לדעת הרא"ש (הלכות ס"ת א, א) האיסור הוא משום שבכך יתבטל מללמוד בו, ולכן כתב שהאיסור קיים גם בשאר ספרי קודש שעיקר הלימוד כיום נעשה מתוכם ובהם מקיימים את מצות כתיבת ספר תורה.

אך לדעת הרמב"ם נראה שאין לאסור מכירת שאר ספרי קודש, שהרי הדינים המיוחדים של כבוד ספר-תורה לא נאמרו בהם.

ונפקא מינה' נוספת: לדעת הרמב"ם "אפילו היו לו ספרים רבים" אסור למכור אף אחד מהם, שהרי על כל אחד מהם חלים דיני הכבוד והאיסור לזלזל בו, אולם לדעת

~ יום שני ב' סיון ~

האם חייבים ללבוש ציצית?

הבאה מדובר על מי שיש לו ציצית בהישג יד ועל כך נאמר שעל כל אדם להיזהר ללבושה (ציץ אליעזר ח סי' ד, ב).

ויש שביארו: כוונת הרמב"ם ללמד שצריך להיזהר בציצית משני טעמים: א. מצד עצם המצוה, ויש לאדם להביא את עצמו לידי חיוב אף אם עדיין אינו מחויב, וזה שייך דוקא לחסיד. ב. מצד מעלתה של ציצית המביאה לקיום כל המצוות, כדברי הרמב"ם בהלכה הבאה: 'שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה', ולכן יש לכל אדם להיזהר בה וגם אם אין לו בגד של ארבע כנפות צריך לקנות כדי לקיים מצות ציצית (או נדברו ב סי' נה).

וכן משמע מדברי רבים מהראשונים שיש חיוב לקנות בגד של ארבע כנפות כדי לקיים מצות ציצית (ראה תוספות פסחים שם בתירוק השני. אכן עזרא שלח פט"ו, לט. שו"ת מן השמים סי' טז). וה'צמח צדק' (פס"ד אור"ח ס"ב סק"י) כתב על אי לבישת ציצית: 'זה לא

הלכות ציצית פרק ג, הלכה יא: אף על פי שאין אדם מחיב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר עצמו ממצוה זו. מלשון הרמב"ם משמע שאין חיוב מן הדין ללבוש בגד עם ציצית אלא של'אדם חסיד' לא ראוי להיפטר ממצוה זו. אך בהלכה הבאה כתב: 'לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן', ומשמע שהכוונה לכל אדם ולא רק לחסיד, וכן מצאנו בגמרא (פסחים ק"ג, ב): 'שבעה מנודין לשמים... מי שאין לו ציצית בבגדו', ואם כן זהו חיוב לכל אדם.

ויש שביארו לפי דברי התוספות (שם ד"ה ואין), שרק אדם שיש לו ציצית ואינו לובשה נקרא מנודה לשמים, אך מי שאין לו אינו צריך לטרוח ולהשיג בגד עם ציצית. ובכך מיושבים גם דברי הרמב"ם, כי בהלכה זו נאמר שאין אדם חייב לקנות לו טלית' וזו מידת חסידות בלבד, אך בהלכה

יעשה שום אדם עכשיו ח"ו... ואין זה מידת חסידות לברך כי אם מצוה דאורייתא, כמו שכתוב וראיתם אותו וזכרתם... ומוסיף הרבי (אגרות קודש ח, עמ' סו): מאחר והפסוק מקשר את מצות ציצית עם זכירת כל המצוות, הרי כשם שמצות הזכירה היא בכל עת ובכל שעה, כך גם סיבת הזכירה שהיא ראיית הציצית צריכה להיות כל הזמן.

~ יום שלישי ג' סיון ~

ברכת הנהנין על הנאת ממון

שמן התורה חייבים רק על ברכת המזון (ראה לעיל ה"א) – לכן תיקנו ברכה רק על אכילה ושתייה. ובעומק יותר יש לבאר על פי החילוק בין גופו של האדם לממונו: גופו וחיייו של האדם נמסרו לו מהקב"ה רק בתור פקדון, אבל אין זה בבעלותו, כי "אין לאדם רשות על גופו כלל" (ש"ע אדה"ו הל' נוקי גוף ונפש ס"ד). משא"כ ממונו של האדם נמסר לו מאת ה' באופן שהוא נעשה בעלים על הממון. ולכן: הנאות השייכות לגוף, הרי כשם שאין לאדם בעלות על גופו כך גם ההנאות של הגוף – אינן שייכות לו אלא הן 'קדשי שמים', ואסור לאדם ליהנות מהם בלא ברכה. מה שאין כן ממונו של האדם ונכסיו הבאים לו, הרי מלכתחילה אינם בגדר של 'קדשי שמים', כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן לא צריך ברכה להתיר את הנאת הממון.

(לקוטי שיחות ד' ענף 108)

הלכות ברכות פרק א הלכה ב: ומְבַרְרֵי סוּפְרִים, חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ עַל כָּל מֵאֲכָל תְּחִלָּה, וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה מְמַנְנוּ... וְכָל הַנְּהַנֶּה מִן הָעוֹלָם בְּלֹא בְרָכָה, מְעַל.

אמרו חז"ל (ברכות לה, א): "אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העוה"ו בלא ברכה מעל.. כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה". והנה, חכמים חייבו בברכות הנהנין רק בדברים שגוף האדם נהנה ממנו (אכילה שתי' וכו'), אבל על הנאת מומון – לדוגמא, כאשר האדם מקבל ממון – לא תקנו ברכה; ולכאורה יש להבין כמה שונה הנאת הגוף מהנאת ממון – הרי בשניהם האדם נהנה האדם מן העולם הזה שעליו נאמר "לה' הארץ ומלואה", ולמה אין מעילה כאשר נהנה הנאת ממון בלא ברכה?

יש לומר: תקנת חכמים 'כעין דאורייתא תיקנו', וכיון

~ יום רביעי ד' סיון ~

מדוע נוטלים מים אחרונים?

לגרום לעיוורון, כדלהלן הל' ג), ולכן אף כשאין ידיו מלוכלכות יש לרחצן.

ואמנם כאשר ידיו מלוכלכות ויש מצוה בנטילתן (ולא רק משום סכנה) אכן היה מקום לברך על כך, אך מאחר וכשאין מלוכלכות והנטילה היא רק משום סכנה אין לברך, לא רצו חכמים לחלק בין המקרים וקבעו שלעולם לא יברכו (קול בן לוי).

אך יש המדייקים בלשון הרמב"ם "שאינם אלא מפני הסכנה" שלעולם אין במים אחרונים מצוה וכל טעמם הוא מפני הסכנה, כדעת התוספות (חולין קה, א ד"ה מים) שהלימוד מהפסוק אינו אלא 'אסמכתא', אך עיקר הדין הוא תקנה מדרבנן.

והתוספות כתבו על פי זה, כי בימינו שאין מלח סדומית מצויה, לא נהגו ליטול מים אחרונים. אולם הרמב"ם כותב (להלן ה"א): "שמא יש בו מלח סדומית, או מלח שטבעו כטבע מלח סדומית". וביאר ה'לחם משנה' שכוונתו היא כי גם בזמן הזה

הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב: הנוטל יָדָיו... מְבַרְרֵךְ בְּתַחֲלָה 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיו'; שֶׁזוּ מִצְוַת חֻכְמִים הִיא, שְׁנִצְטְוִינוּ בְּתוֹרָה לְשִׁמְעַ מִהֶן... וּמִים אַחֲרוֹנִים - אֵין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶן, שְׂאִינֶן אֵלָּא מְפָנֵי הַסְּכָנָה.

הראב"ד משיג על דברי הרמב"ם: הרי את חיוב נטילת מים ראשונים ומים אחרונים, דרשו חכמים מאותו פסוק: "והתקדשתם והייתם קדושים" – "והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים" (ברכות נג, ב), ומנין לחלק ביניהם ולומר שמים ראשונים הם מצוה, ומים אחרונים הם רק מפני הסכנה?

יש שביארו את דעת הרמב"ם כי במים אחרונים קיימים שני טעמים:

א. מצוה גמורה משום נקיות בדוגמת מים ראשונים, ודין זה למדו חז"ל מהפסוק, אך הוא נאמר רק כאשר ידיו מלוכלכות מהמאכל וצריך לנקותן.

ב. מפני הסכנה (משום 'מלח סדומית' שהיה מצוי במאכלים ועלול

"ראיתי העולם מקילים בזה, והם מתחייבים בנפשם על שעוברים על דברי חז"ל... ובספרי קבלה יש בזה סוד גדול למה הוא חיוב יותר לרחוץ במים אחרונים מן הראשונים!"

יש ליטול מים אחרונים מחשש למלה אחר שטבעו כמלח סודמית. ועל פי הקבלה יש טעמים נוספים למים אחרונים וגם בימינו יש להקפיד עליהם, כפי שכתב ה'קב הישר' (סי' א):

~ יום חמישי ה' סיון ~

האם ריח בשמים של עבודה-זרה בטל ברוב?

מ"ו. יד המלך כאן).

וביאר ב"ד המלך:

יש לעיין: הרי לענין הקדש, אמרו שריח אין בו משום מעילה כי אין בו ממש (ולכן ריח הקטורת לאחר שתעלה תמרתו אין בו משום מעילה. ראה הל' מעילה פ"ה הט"ז), ומדוע אסור להריח ריח של עבודה-זרה? אלא שנאסר לישראל להיות 'רוצה בקיומו' של עבודה-זרה (הל' מאכ"א פ"ג הכ"א). ואף שאין זו הנאה מעצם ה'עבודה זרה', הרי זו נחשבת כהנאה כי בזה מתמלא רצונו. וכן הוא גם בריח של עבודה-זרה, אף שעצם הריח אין בו ממש, היות ורצונו להריח ריח זה, הרי כשהריח – נהנה, שנשלם רצונו ולכן הדבר אסור.

ולכן ריח בשמים של עבודה זרה מתבטל אף שעבודה זרה אין לה ביטול, כי עצם הריח (שאינו בו ממש) אין בו איסור, והאיסור בגלל מילוי רצונו הוא כאשר ריח ה'עבודה זרה' הוא בעינו, אך כאשר רוב הריח בא מריח המותר, רצון האדם הוא להריח את המותר ומה שנהנה גם מריח העבודה-זרה הרי זה שלא ברצונו.

הלכות ברכות פרק ט, הלכות ח"ט: בשמים של עבודה זרה... בשמים של מתים... ושמן העשוי להעביר את ההקמה - אין מברכין עליו... נתערב ריח שמברכין עליו, בריח שאין מברכין עליו - הולכין אחר הרב. הקשה ה'מעשה רוקח':

ריח בשמים של מתים או שמן העשוי להעביר את הזוהמא (שמותו להריח בהם אך לא נעשו לריח) שאין מברכים עליו שהתערב בריח שמברכין עליו, בטל ברוב. אך מדוע ריח בשמים של עבודה-זרה (שאסור להריח בהם) בטל ברוב אם הוא המיעוט בתערובת, הרי עבודה-זרה אין לה ביטול (הל' עבודה זרה פ"ז ה"ט) ואיך אפשר לברך עליו?

ותירץ: אם הרוב הוא ריח שמברכים עליו הולכים אחר רוב התערובת ומברכים, רק כאשר המיעוט הוא מבשמים שפטורים מלברך עליהם אך מותר להריח בהם (בשמים של מתים וכד') אבל אם המיעוט הוא מבשמים של עבודה-זרה שאין לברך עליהם כיון שאסור להריח בהם, אינו בטל ברוב. ויש שנקטו בדעת הרמב"ם שגם בריח בשמים של עבודה-זרה הולכים אחר רוב הבשמים (שושנים לדוד ברכות פ"ח

~ יום שישי ו' סיון ~

תפילת רבי נחוניא בן הקנה בימינו

וכתב ה'תוספות יום-טוב' (בפתיחה לפירוש המשניות) ששתי תפילות אלו "הן חובות על כל מי שיכנס לבית המדרש שיאמרם... ורבים יכשלו באלו התפילות כי אינם שגורות בפי כל, על כן אני מעתיקם כלשונם."

וגם ב'שלחן ערוך' (או"ח סו"ס קי, ובשו"ע אדה"ז שם) נפסק להלכה, כי הנכנס לבית המדרש צריך לומר נוסח תפילה זו בכניסתו וביציאתו. והט"ז (שם סק"ח) הוסיף כי "הוא הדין במי שישב ללמוד אפילו ביחידות, ובפרט במי שהגיע להוראה". וה'מגן אברהם' (שם סק"ט) כתב שהארי"ז "ל היה אומר תפילה זו בכל בוקר.

והרבי (לקוטי שיחות יט, עמ' 44 הע' 62) כתב על כך: "צריך עיון

הלכות ברכות פרק י, הלכה כג: הנכנס לבית המדרש - אומר: 'יהי רצון... שלא אכשל בדבר הלכה, שלא אמר על טמא טהור, ועל טהור טמא, על מתר אסור, ועל אסור מתר; ואל אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי; ואל יכשלו חברי, ואשמח בהם'.

שנינו (ברכות פ"ד מ"ב): רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו: מה מקום לתפלה זו? אמר להם: בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נתן הודאה על חלקי". והרמב"ם הביא את נוסח תפילת רבי נחוניא כפי שהובא בגמרא (שם כח, ב).

גדול שלא ראיתי נוהגין כן, ולא נדפס הנוסח בסידורים (ג) לא בהסידור עם דא"ח וכו"ב – שהוא ללומדים וכו'). והביא את דברי הערוך השולחן (אר"ה שם ס"ט) שמנמק את המנהג בימינו: "נראה משום דעכשיו הלומדים בבית המדרש, אינם מורים הוראות".

~ שבת קודש ז' סיון ~

מתי מברכים 'להכניסו'?

ו'נפקא מינה' בין הטעמים כאשר אבי הבן מל בעצמו: לפי הטעם הראשון מברך קודם המילה כשאר המצוות שהרי הדבר בידו, אך לפי שני הטעמים האחרים מברך רק אחר המילה (ראה קרבן נתנאל, שבת פ"ט ס"ו ט סק"ג. ט"ז י"ד ס"ו רסה סק"א). ויש אומרים שכאשר אבי הבן מל בעצמו אין מברכים כלל 'להכניסו', שלא מצאנו שתי ברכות על מצוה אחת. אך יש אומרים שמברך וכן המנהג (ראה אנצ"ת שם). ואת טעם שתי הברכות מבאר הנצי"ב (הרחב דבר בראשית ז', יג): בנוסף למצות המילה יש מצוה 'והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם (שם)', היינו שלא למשוך את הערלה. ועל כך הן שתי הברכות: המוהל מברך 'על המילה' על הפעולה שנעשית על ידו, והאב מברך 'להכניסו' על ההימנעות למשוך את ערלת בנו שהיא מצוה עשה.

ובכך מובן טעמו של הרמב"ם שכאשר אין לו אב אין בית דין מברכים 'להכניסו', כי רק ביד האב למשוך את ערלת בנו ולא ביד אחרים, והם אינם מקיימים את המצוה הנוספת שעליה מברכים 'להכניסו'.

ולפי דבריו מובן גם מדוע מברכים ברכה זו אחר המילה, כי קיומה של מצוה זו מתחיל דוקא לאחר המילה, כאשר בידו למשוך את הערלה ונמנע מכך ואם-כן הוא 'עובר לעשייתו'.

הלכות מילה פרק ג, הלכה א: תמל - מברך קודם שימול... על המילה... ואבי הבן מברך ברכה אחרת... להכניסו בכריתו של אברהם אבינו... אם אין שם אביו, אין מברךין אחרים ברכה זו.

בברכת 'על המילה' מדגיש הרמב"ם שמברכים אותה 'קודם שימול', אך בברכת 'להכניסו' לא כתב כן. ומכך מדייק ה'כסף משנה' שלדעתו מברכים אותה לאחר המילה.

ונחלקו ראשונים בדבר: יש אומרים שגם 'להכניסו' יש לברך לפני המילה, שהרי 'כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן' ועוד שהלשון 'להכניסו' משמע להבא, ולאחר המילה איך יאמר 'להכניסו' ואינו עושה כלום (רשב"ם בתוס' פסחים ז, א ושבת קל"ז, ב). ויש אומרים ש'להכניסו' נאמרת אחר המילה. וביארו בכמה דרכים בטעם השינוי משאר מצוות: א. ברכת המצוות עוברת למעשה רק כאשר המברך הוא מקיים המצוה, אך כשאחר עושה המצוה אין לברך קודם שמה הלה יתחרט ולא יקיים. ב. במילה יש לחשוש שמא לא תיעשה כהוגן ונמצא מברך ברכה לבטלה. ג. ברכה זו אינה בכלל ברכת המצוות כי אינה על המילה הנעשית עכשיו, אלא שבח לקב"ה שציוה לעשות מצוה זו כשתגיע לידו. וזה הטעם לנוסח הברכה בלשון עתיד (ראה תוס' שם. אנצ"ת ערך 'ברית מילה' ע' רנב).

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' א

11 הגמרא, שאני בני מחוץ – שונה הדבר באנשי מחוץ, דניידי –
 12 שאינם מצויים בדרך כלל בבתיהם, לפי שהם טרודים בסחורה
 13 מחוץ לשכונה, ואינם מכירים את חתימות שכניהם.
 14 רב חנין מישתעי – היה מספר, שרב כהנא אייתי גיטא – הביא גט
 15 ולא ידענא – ואיני יודע אי – אם היה מביאו מסוּרָא לְהַרְדְּעָא אִי
 16 מְהַרְדְּעָא לְסוּרָא, אָתָא רב כהנא לְקַמֵּיה דְרַב, אָמַר לִיה רב כהנא
 17 לרב צריכנא – האם צריך אני לְמִימַר כְּפִנֵי נְתִיבָא וּכְפִנֵי נְתִיבָא או
 18 לא צריכנא, אָמַר לִיה לא צריכָתְךָ – אינך צריך לומר, לפי שבכל
 19 דינה כארץ ישראל לענן גיטין,

1 לומר בפני נכתב, שבני ארדשיר אינם מכירים את חתימות בני
 2 אקטיספון ולא יהיה מי שיקיימם.
 3 הגמרא מביאה שלשה הוראות שהורו אמוראים שהיו גרים
 4 במחוזא: רַבָּה בַר אֲבוּהִי מְצַרְיָה לומר בפני נכתב ונחתם מְעַרְפָּא
 5 לְעַרְפָּא – גם כשמביאים גט משורת בתים שבצד רשות הרבים
 6 לשורת הבתים שבעבר השני. רב ששֵׁת מחמיר יותר ומְצַרְיָה לומר
 7 גם מְשֻׁכְּוֵה לְשֻׁכְּוֵה – מקבוצת בתים לקבוצת בתים אחרת. ורַבָּא
 8 מחמיר יותר ומְצַרְיָה לומר אפילו בְּאוֹתָהּ שְׁכוּנָה. שואלת הגמרא,
 9 וְהָא רַבָּא הוּא דְאָמַר לְפִי שְׁאִין עֲדִים מְצוּוִין לְקַיְימוּ, ובאותה שכונה
 10 בודאי אפשר למצוא אנשים שיקיימו את החתימות. מתרצת

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

שִׁכְתָּב בְּדַרְכּוֹ וְלֹא הִפְסִיק בְּרוּחַ בְּמִקּוֹם הַפְּרָשָׁה, או שִׁשְׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת⁸ - הָרִי זֶה פְּסוּל⁹, וְאִין לֹא תִקְנֶה¹⁰, אֶלֶּא לְסַלֵּק אֶת כָּל הַדָּף שִׁטְעָה בּוּ.

6) שימחוק את היתר וימלא את החסר על ידי תלייה מלמעלה (לעיל פרק א, הלכה ט"ז). (7) לעיל (פרק ז, הלכות י"ב - י"ג). (8) שירת "הים" ו"האזינו", שנכתבות בצורה מיוחדת, כמבואר בסוף פרק זה. (9) (שבת דף קג עמוד ב). (10) "כי איך יתקן עיוות הפתוחות והסתומות, והלא יצטרך למחוק הרבה לפניו ולאחרי, ושמא יזדמן לו שם (שאסור למחוק) וגם יצטרך למעט הכתב בגלל רווח שבין פרשה לפרשה, ודבר זה אסור, ולפיכך תיקונו רחוק, אבל וודאי מועיל לו תיקון אם אפשר (תשובות הרא"ש כ"ל ג).

ד. וּלְפִי שִׁרְאִיתִי שְׁבוּשׁ גָּדוֹל בְּכָל הַסְּפָרִים¹¹ שִׁרְאִיתִי בְּדָבָרִים אֵלּוּ, וְכֵן בְּעֵלֵי הַמְּסֻרָת, שִׁפּוֹתְכִין וּמַחְבְּרִין לְהוֹדִיעַ הַפְּתוּחוֹת וְהַסְּתוּמוֹת, נִחְלָקִים בְּדָבָרִים אֵלּוּ בְּמַחְלָקַת הַסְּפָרִים שְׁסוּמְכִין עֲלֵיהֶם¹² - רְאִיתִי לְכַתֵּב הֵנָּה כָּל פְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה הַסְּתוּמוֹת וְהַפְּתוּחוֹת, וְצוּרַת הַשִּׁירוֹת, כְּדִי לְתַקֵּן עֲלֵיהֶם כָּל הַסְּפָרִים וּלְהַגִּיחַ מֵהֶם. וְסִפֵּר שִׁמְכִינוּ עֲלֵינוּ בְּדָבָרִים אֵלּוּ הוּא הַסִּפֵּר הַיְדוּעַ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוֹלָל אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים סְפָרִים¹³, שֶׁהֵיחָ בִירוּשָׁלַיִם מִפְּמָה שְׁנַיִם לְהַגִּיחַ מִמֶּנּוּ הַסְּפָרִים, וְעֲלִיו הָיָה הַכָּל סוּמְכִין, לְפִי שֶׁהֵיחָו בֶּן-אַשֶׁר¹⁴, וְדַקְדָּק בּוֹ שְׁנַיִם הַרְבֵּה, וְהַגִּיחָו פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵעֵתִיקוּ, וְעֲלִיו סִמְכִיתִי בְּסִפֵּר הַתּוֹרָה שִׁפְתְּכִיתִי בְּהַלְכָתוֹ.

11) ספרי תורה. 12) כגון מסורת בני ארץ ישראל הנקראים "מערבאים" הסומכים על ספריהם שבארץ ישראל. ומסורת בני בבל הנקראים "מדינחאים" (מזרחיים) הסומכים על ספריהם שבבבל. 13) שהם כל תורה נביאים וכתובים. 14) הוא המדקדק אהרן בן אשר שהיה ראש ישיבה בטבריה, מקום חכמי המסורה והניקוד. וב"ש"שלשלת הקבלה" כתוב: שהיה בדור שאחרי רב סעדיה גאון והיה נקרא אהרן בן משה משבט אשר.

סִפֵּר בְּרֵאשִׁית

יְהִי רְקִיעַ¹⁵, יְקוּוּ הַמַּיִם, יְהִי מְאֹרוֹת, יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם, תּוֹצֵא הָאָרֶץ, וַיִּכְלֹ, אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - כָּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שִׁבְעַ פְּרָשִׁיּוֹת. אֵל הָאֵשָׁה אָמַר, וְלֹאֲדַם אָמַר - שִׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָה. וְהָאֲדָם יָדַע, זֶה סִפֵּר, וַיְחִי שֵׁשׁ, וַיְחִי אָנוּשׁ, וַיְחִי קִינָן, וַיְחִי מֵהֶלְלָאֵל, וַיְחִי יִרְדָּ, וַיְחִי חֲנוּךְ, וַיְחִי מִתּוֹשֶׁלַח, וַיְחִי לָמֶךְ, וַיְחִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כָּלֵן סְתוּמוֹת. וַיִּרְאֵ ה', אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נֹחַ - שִׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ, וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵל נֹחַ,

~ יום ראשון א' סיון ~

הַלְבוּת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה
וְסִפֵּר תּוֹרָה

פְּרָק שְׁמִינִי

1) דיני פרשיות הסתומות והפתוחות; מניין הפרשיות הסתומות והפתוחות שבכל התורה; צורת כתיבת השירות.

א. פְּרָשָׁה פְּתוּחָה יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֲמֻצַּע הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ שְׁאָר הַשִּׁיטָה פְּנוּי, וּמַתְחִיל הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא פְּתוּחָה מַתְחִילַת הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? שֶׁנֶּשְׂאָר מִן הַשִּׁיטָה רוּחַ כְּשֶׁעוֹר תִּשַׁע אוֹתִיּוֹת; אֲבָל אִם לֹא נִשְׂאָר אֶלֶּא מְעַט, או אִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה - מְנִיחַ שִׁיטָה שְׁנִיָּה בְּלֹא כְתָב, וּמַתְחִיל הַפְּרָשָׁה הַפְּתוּחָה מַתְחִילַת שִׁיטָה הַשְּׁלִישִׁית.

ב. פְּרָשָׁה סְתוּמָה יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֲמֻצַּע הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ רוּחַ כְּשֶׁעוֹר², וּמַתְחִיל לְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה תְּבֵה אַחַת מַתְחִילַת הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא סְתוּמָה, עַד שִׁימְצֵא הָרוּחַ בְּאֲמֻצַּע. וְאִם לֹא נִשְׂאָר מִן הַשִּׁיטָה כְּדִי לְהַגִּיחַ הָרוּחַ כְּשֶׁעוֹר וּלְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה תְּבֵה אַחַת - נִינִיחַ הַכָּל פְּנוּי, וְנִינִיחַ מְעַט רוּחַ מְרֹאשׁ שִׁיטָה שְׁנִיָּה, וְנִתְחִיל לְכַתֵּב הַפְּרָשָׁה הַסְּתוּמָה מֵאֲמֻצַּע שִׁיטָה שְׁנִיָּה³. וְאִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ מַתְחִילַת שִׁיטָה שְׁנִיָּה כְּשֶׁעוֹר הָרוּחַ, וּמַתְחִיל לְכַתֵּב הַסְּתוּמָה מֵאֲמֻצַּע הַשִּׁיטָה⁴. נִמְצְאָת אוֹמֵר, שִׁפְרָשָׁה פְּתוּחָה תַחֲלִתָּהּ בַתְּחִילַת הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם⁵, וּפְרָשָׁה סְתוּמָה תַחֲלִתָּהּ מֵאֲמֻצַּע הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם.

2) תשע אותיות. 3) ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ט) "פתוחה מכאן ומכאן (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה ובתחילת השיטה השנייה) - סתומה". 4) (שם) "פתוחה מראשה (שהניח חלק בראש השיטה) - סתומה". 5) (שם) "פתוחה מסופה (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה והתחיל לכתוב בתחילת השנייה) - פתוחה". רבים חולקים על רבינו כשיטת ה"פתוחה והסתומה". ראה (בית יוסף יורה דעה סימן רע"ה ותוספות מנחות דף לב עמוד א). ורבינו מקורו מהירושלמי הנ"ל, שהייתה לפניו הגירסה כמו שהעתקנוה.

ג. סִפֵּר שְׁאִינוּ מְגַה בְּמִלָּא וְחִסֵּר, אֶפְשָׁר לְתַקְנֵהוּ וּלְהַגִּיחָהוּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁷. אֲבָל אִם טְעָה בְּרוּחַ הַפְּרָשִׁיּוֹת, וְכַתֵּב פְּתוּחָה סְתוּמָה או סְתוּמָה פְּתוּחָה, או שֶׁהִפְסִיק וְהִנִּיחַ פְּנוּי בְּמִקּוֹם שְׁאִין בּוֹ פְּרָשָׁה, או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה' אֵל מִשֶׁה בָּא אֶל פְּרַעֲה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה וְאֵל אַהֲרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה הַשֶּׁפֶם - סְתוּמָּה. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה בָּא אֶל פְּרַעֲה - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה נִטָּה יָדָךְ - סְתוּמָּה. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה שֶׁל 'וַיְהִי חֹשֶׁךְ', וַיֹּאמֶר שֶׁל 'עוֹד נִגַע אֶחָד' - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מִשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה וְאֵל אַהֲרֹן - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּקְרָא מִשֶׁה - פְּתוּחָה. וַיְהִי בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה - סְתוּמָּה. וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה וְאַהֲרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בְּעֶצֶם - סְתוּמָּה. וַיְדַבֵּר ה' וְכוּ' קִדָּשׁ לִי, וְהָיָה כִּי יִבְאָדַךְ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בְּשִׁלְחַ הַדְּבָרִים, וַיְהִי חֲמֵי שָׁרָה - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. וַאֲבָרְהָם זָקֵן - סְתוּמָּה. וַיִּסַּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תְּלִדְתָּ לְיִשְׁמָעָאֵל, וְאֵלֶּה תְּלִדְתָּ יִצְחָק, וַיְהִי רַעֲב - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. וַיְהִי עֶשׂוֹ, וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָה. וַיָּבֵא יַעֲקֹב, וַתֵּצֵא דִינָה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, וַיֵּרָא אֱלֹהִים, וַיְהִי כִּי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תְּלִדוֹת עֶשׂוֹ - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה בְּנֵי שְׁעִיר - סְתוּמָּה. וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים, וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בְּעַת - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. וַיִּוסֵּף הוֹרֵד מִצְרַיִמָּה - סְתוּמָּה. וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים, וַיְהִי מִקֶּץ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיִּגַּשׁ אֱלִיֹּו, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, וְאַתְּ יְהוּדָה - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי אַחֵרִי הַדְּבָרִים, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, שְׁמֵעוֹן וְלוֹוִי, יְהוּדָה, וְבוּלֹן, וְשֹׁשָׁר - כֻּלָּן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ דָּן, גָּד, מֵאֶשֶׁר נִפְתְּלִי, בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף - חֲמֵשֶׁת סְתוּמוֹת. בְּנִימִין - פְּתוּחָה.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל נָח - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי כִּי נָח, וְאֵלֶּה תְּלִדְתָּ בְּנֵי נָח - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיִּכְנְעוּ לְדָד, וְלִשְׁם יָלָד - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שֹׁפָה אַחָת, אֵלֶּה תְּלִדְתָּ שֵׁם - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וְאַרְפַּכְשָׁד חֵי, וְשִׁלַּח חֵי, וַיְהִי עֶבֶר, וַיְהִי פֶלֶג, וַיְהִי רַעֲו, וַיְהִי שְׂרוּג, וַיְהִי נַחֹר, וַיְהִי תְּרַח - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, הַשְּׁמוּנָה פְּרָשִׁיּוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָם, וַיְהִי רַעֲב, וַיְהִי בִימֵי אַמְרָפֶל - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. אַחֵר הַדְּבָרִים, וְשָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם, וַיְהִי אַבְרָם, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל אַבְרָהָם - אַרְבַּעַת סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא אֱלִיֹּו - פְּתוּחָה. וַיִּסַּע מִשֶׁם, וְהָ' פֶקֶד אֶת שָׂרָה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְּעַת הַהוּא, וַיְהִי אַחֵר, וַיְהִי אַחֵרִי הַדְּבָרִים, וַיְהִי חֲמֵי שָׁרָה - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. וְאַבְרָהָם זָקֵן - סְתוּמָּה. וַיִּסַּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תְּלִדְתָּ לְיִשְׁמָעָאֵל, וְאֵלֶּה תְּלִדְתָּ יִצְחָק, וַיְהִי רַעֲב - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. וַיְהִי עֶשׂוֹ, וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָה. וַיָּבֵא יַעֲקֹב, וַתֵּצֵא דִינָה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, וַיֵּרָא אֱלֹהִים, וַיְהִי כִּי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תְּלִדוֹת עֶשׂוֹ - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה בְּנֵי שְׁעִיר - סְתוּמָּה. וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים, וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בְּעַת - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. וַיִּוסֵּף הוֹרֵד מִצְרַיִמָּה - סְתוּמָּה. וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים, וַיְהִי מִקֶּץ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיִּגַּשׁ אֱלִיֹּו, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, וְאַתְּ יְהוּדָה - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי אַחֵרִי הַדְּבָרִים, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, שְׁמֵעוֹן וְלוֹוִי, יְהוּדָה, וְבוּלֹן, וְשֹׁשָׁר - כֻּלָּן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ דָּן, גָּד, מֵאֶשֶׁר נִפְתְּלִי, בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף - חֲמֵשֶׁת סְתוּמוֹת. בְּנִימִין - פְּתוּחָה.

מַגִּיז הַפְּתוּחוֹת - שֵׁשׁ וְאַרְבָּעִים, וְהַסְתוּמוֹת - שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים. הַכֹּל תִּשְׁעִים וְאַחָת.

סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת

וַיָּקָם מִלֶּךְ חָדָשׁ, וַיִּלָּךְ אִישׁ, וַיְהִי בִימֵים הַרְבִּים - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. וּמִשֶׁה הָיָה רַעֲה - סְתוּמָּה. וַיִּלָּךְ מִשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַהֲרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵל מִשֶׁה - סְתוּמָּה. וַיְדַבֵּר ה' אֵל מִשֶׁה, וַיֹּדַבֵּר ה' אֵל מִשֶׁה וְאֵל אַהֲרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה רֵאשֵׁי בַיִת אֲבֹתָם, וַיְדַבֵּר ה' אֵל מִשֶׁה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה וְאֵל אַהֲרֹן - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה בָּא - פְּתוּחָה. (וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מִשֶׁה אָמַר אֵל אַהֲרֹן נִטָּה אֶת יָדָךְ), וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה אָמַר אֵל אַהֲרֹן נִטָּה אֶת מִטָּךְ, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשֶׁה הַשֶּׁפֶם בַּבֶּקֶר - (שְׁלֹשֶׁת) [ס"א שְׁתִּיחֶן] סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר

פתוחות. או בשר - סתומה. ואיש או אשה - פתוחה. ואיש או אשה פי יהיה בעור בשרם, ואיש פי ימרט ראשו, והבגד - שלשתן סתומות. וינדבר ד'זאת תהיה' - פתוחה. ואם דל - סתומה. וינדבר ד'כי תבאו', וינדבר ד'דברו אל בני ישראל' - שתייהן פתוחות. ואיש פי תצא - סתומה. ואשה פי תהיה - פתוחה. ואשה פי יזוב - סתומה. וינדבר ד'אחרי מות', וינדבר ד'דבר אל אהרן', וינדבר ד'דבר אל בני ישראל' - שלשתן פתוחות. איש איש, ערות אביד, ערות אשת אביד, ערות אחותך, ערות בת בנך, ערות בת אשת, ערות אחות אביד, ערות אחות אמך, ערות אחי אביד, ערות פלתי, ערות אשת אחי, ערות אשה ובתה - פלן סתומות, והן שתיים עשרה. וינדבר ד'דבר אל כל עדת', וכי תבאו אל - שתייהן פתוחות. וכי יגור - סתומה. וינדבר ד'אשר יתן מזרעו', ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים - שתייהן פתוחות. והכהן הגדול, וינדבר ד'דבר אל אהרן' - שתייהן סתומות. וינדבר ד'וינזרו', וינדבר ד'דבר אל אהרן ואל בניו' - שתייהן פתוחות. וינדבר ד'שור או כשב או עז' - סתומה. וינדבר ד'דבר אל בני ישראל', אלה מועדי ה', וינדבר ד'כי תבאו אל הארץ' - שלשתן פתוחות. וספרתם לכם - סתומה. וינדבר ד'בחדש השביעי' - פתוחה. וינדבר ד'אף בעשור' - סתומה. וינדבר ד'בחמשה עשר יום', וינדבר ד'צו את בני ישראל', ולקחת סלת - שלשתן פתוחות. ויצא בן אשה - סתומה. וינדבר ד'הוצא את המקלל', וינדבר ד'בכהר סיני' - שתייהן פתוחות. וספרת לך, פי ימוך אחיך, ואיש פי ימכר, וכי ימוך אחיך, וכי ימוך, וכי תשיג יד - פלן סתומות, והם שש. אם בחקתי, ואם לא תשמעו לי - שתייהן פתוחות. ואם בזאת - סתומה. וינדבר ד'איש פי יפלא' - פתוחה. ואם בהמה - סתומה.

מגנן הפתוחות - שתיים וחמשים, והסתומות - שש וארבעים. הכל - תשעים ושמונה.

ספר במדבר סיני

בני ראובן - סתומה. לבני שמעון, לבני גד, לבני יהודה, לבני יששכר, לבני זבולן, לבני יוסף, לבני מנשה, לבני בנימין, לבני דן, לבני אשר, בני נפתלי, אלה הפקדים. וינדבר ד'אף את מטה לוי', וינדבר ד'איש על דגלו' - פלן פתוחות, והן ארבע עשרה. דגל מחנה ראובן, ונסע אהל, דגל מחנה אפרים, דגל מחנה דן - ארבעתן סתומות. אלה פקודי, ואלה תולדות, וינדבר ד'הקריב', וינדבר ד'ואני', וינדבר ד'פקד' - חמשתן פתוחות. ולקחת, ויאמר ד'פקד' - שתייהן סתומות. וינדבר ד'קח',

והן שש. ועשית מזבח, וינדבר ד'כי תשא', וינדבר ד'ועשית כפור', וינדבר ד'בשמים' - ארבעתן פתוחות. ויאמר ד'קח לך סמים', וינדבר ד'ראה קראתי' - שתייהן סתומות. ויאמר ה' - פתוחה. ויתן אל משה - סתומה. וינדבר ד'לך רד', ויפן וינד - שתייהן פתוחות. וינדבר ד'לך עלה מזה' - סתומה. ויאמר משה, ויאמר ה' אל משה, ויאמר ה' אל משה פסל, ויאמר ה' אל משה כתב - ארבעתן פתוחות. ויקהל משה - סתומה. ויאמר משה, ויאמר משה אל בני ישראל - שתייהן פתוחות. ויעשו כל חכם לב - סתומה. ויעש יריעת - פתוחה. ויעש את הקרשים - סתומה. ויעש בצלאל, ויעש את השלחן, ויעש את המנרה, ויעש את מזבח הקטרת - ארבעתן פתוחות. ויעש את מזבח העלה, ויעש את הכפור, ויעש את החצר, אלה פקודי, כל הזהב - חמשתן סתומות. ויעש את האפד - פתוחה. ויעשו את אבני - סתומה. ויעש את החשן, ויעש את מעיל - שתייהן פתוחות. ויעשו את הכתנת שש, ויעשו את ציץ, ותכל - שלשתן סתומות. ויביאו את המשכן, וינדבר ד'ביום החדש' - שתייהן פתוחות. ויהי בחדש הראשון, ויקח, ויתן את השלחן, וישם את המנרה, וישם את מזבח, וישם את מסך, וישם את הכיור, ויקם את החצר - פלן סתומות, והן שמונה. וכס העגן - פתוחה.

מגנן הפתוחות - תשע וששים, ומגנן הסתומות - חמש ותשעים. הכל - מאה וששים וארבע פרשיות.

ספר ויקרא

ואם מן הצאן - סתומה. ואם מן העוף - פתוחה. ונפש פי תקריב, וכי תקריב, ואם מנחה על המזבח, ואם מנחת מרחשת, ואם תקריב - חמשתן סתומות. ואם זבח, ואם מן הצאן, ואם עז, וינדבר, ואם כל עדת, אשר נשיא, ואם נפש, ואם כבש, ונפש פי תחטא - פלן פתוחות, והן תשע. ואם לא תשיג, וינדבר ה' - שתייהן סתומות. ואם נפש, וינדבר ד'נפש¹⁶, וינדבר וכו' - שלשתן פתוחות. וזאת תורת - סתומה. וינדבר ד'זה קרבן', וינדבר ד'דבר אל אהרן', וזאת תורת האשם, וזאת תורת זבח, וינדבר ד'דבר אל בני ישראל המקריב', וינדבר ד'קח את אהרן' - פלן פתוחות, והן שש. ויהי ביום השמיני - סתומה. וינדבר ה' אל אהרן, וינדבר משה, וינדבר ה' אל משה - שלשתן פתוחות. וזה לכם, וכי ימות - שתייהן סתומות. וינדבר ד'אשה פי תזריע', וינדבר ד'אדם פי יהיה', נגע צרעת, ובשר - ארבעתן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וַיְדַבֵּר דְּנִשְׂא, וַיְדַבֵּר דְּאֵל תַּכְרִיתוֹ, וַיְדַבֵּר דְּנִשְׂא - אֲרַבְעָתָן פְּתוּחוֹת. בְּגִי מְרָרִי, וּפְקוּדֵי בְּנֵי גִרְשׁוֹן - שְׁתִּיּהָן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּצוֹ, וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה פִי יַעֲשׂוּ, וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ פִי תִשְׁטֶה, וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה פִי יִפְלֹא, וַיְדַבֵּר דְּדָבָר אֵל אֶהְרֵן - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. יִבְרָכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא, וְשָׁמוּ, וְיִהְיֶה בַיּוֹם כָּלוּת מִשָּׁה, וְיִהְיֶה הַמְּקָרִיב - כָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. בַּיּוֹם הַשְּׂנִי, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, בַּיּוֹם הַרְבִּיעִי, בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי, בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי, בַּיּוֹם עֲשָׁתִּי עֶשְׂרֵי יוֹם, בַּיּוֹם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי יוֹם, זֹאת חֲנֻפֹת, וַיְדַבֵּר דְּבַהֲעֵלְתָךְ, וַיְדַבֵּר דְּקַח אֶת הַלְוִיִּם - כָּלָן פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה. וַיְדַבֵּר דְּזֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּיִצְעָשׂוּ, וַיְדַבֵּר דְּכִי יִהְיֶה טָמֵא - שְׁתִּיּהָן פְּתוּחוֹת. וּבַיּוֹם הַקִּיּוֹם - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּעֲשֵׂה לָךְ, וְיִהְיֶה בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִי - שְׁתִּיּהָן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מִשָּׁה לְחֻבֵּב, וְיִהְיֶה בְּנִסְעֵ - שְׁתִּיּהָן סְתוּמוֹת. וְיִהְיֶה הָעַם כְּמַתְאֲנָנִים, וַיֹּאמֶר דְּאֶסְפָּה לִי, וַיֹּאמֶר דְּהִיָּד ה' תִּקְצָר, וַתְּדַבֵּר מְרִיבָה - אֲרַבְעָתָן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' פְּתָאֵם - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר דְּיֹאבֵיה, וַיְדַבֵּר דְּשָׁלַח לָךְ, וַיֹּאמֶר דְּעַד אֲנָה יִנְאַצְנִי, וַיְדַבֵּר דְּעַד מַתִּי, וַיְדַבֵּר דְּכִי תִבְאוּ, וַיְדַבֵּר דְּכִבְאֲכֵם - פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְכִי תִשְׁגוּ, וְאֵם נִפְּשׁ אַחַת - שְׁתִּיּהָן סְתוּמוֹת. וְיִהְיֶה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָר - פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר דְּמֹת יוֹמֵת - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר דְּוַעֲשׂוּ לָהֶם, וַיִּקַּח קֶרֶח - שְׁתִּיּהָן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר דְּהִבְדְּלוּ, וַיְדַבֵּר דְּהִעְלוּ, וַיְדַבֵּר דְּאָמַר אֵל אֶלְעָזָר - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמוֹת. וּלְנֹו - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר דְּהִרְמוּ - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּיִקַּח מֵאֲתֵם, וַיֹּאמֶר דְּהִשְׁבּוּ, וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל אֶהְרֵן - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה' אֵל אֶהְרֵן - פְּתוּחָה. וּלְבָנֵי לוֹי - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּיֹאֵל הַלְוִיִּם, וַיְדַבֵּר דְּזֹאת חֻקֹת, וּיִבְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיְדַבֵּר דְּקַח אֶת הַמָּטֶה - אֲרַבְעָתָן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר דְּיַעֲזֹן לֹא הֵאֱמַנְתֶּם, וַיִּשְׁלַח מִשָּׁה - שְׁתִּיּהָן סְתוּמוֹת. וַיִּסְעוּ מִקְדָּשׁ - פְּתוּחָה. וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי - סְתוּמָה. וַיִּסְעוּ מֵהַר הָהָר - פְּתוּחָה. אֲזַ וְשִׁיר - סְתוּמָה. וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וַיִּרְא כָּלָן - סְתוּמָה. וַיִּשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל, וַיְדַבֵּר דְּפִינְחָס, וַיְדַבֵּר דְּצִרּוֹר, וַיֹּאמֶר ה' - אֲרַבְעָתָן פְּתוּחוֹת. בְּנֵי שְׁמַעוֹן, בְּנֵי גָד, בְּנֵי יְהוּדָה, בְּנֵי יִשְׂשָׁכָר, בְּנֵי זְבוּלֹן, בְּנֵי יוֹסֵף, אֵלֶּה בְּנֵי אֶפְרַיִם, בְּנֵי בְנִימֵן, אֵלֶּה בְּנֵי דָן, בְּנֵי אֲשֶׁר, בְּנֵי נַפְתָּלִי - כָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן אַחַת עֶשְׂרֵה. וַיְדַבֵּר ה' - פְּתוּחָה. וְאֵלֶּה פְּקוּדֵי הַלְוִי,

וַתְּקַרְבְּנָה - שְׁתִּיּהָן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר דְּכֵן בְּנוֹת צְלָפְחָד, וַיֹּאמֶר דְּעֵלָה - שְׁתִּיּהָן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר מִשָּׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּצוֹ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וּבְכֹרָשִׁי חֲדָשִׁיכֶם - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. וּבְחֲדָשׁ הַרְאִשׁוֹן, וּבַיּוֹם הַבְּפוּרִים - שְׁתִּיּהָן סְתוּמוֹת. וּבְחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי - פְּתוּחָה. וּבְעֶשְׂרֵה, וּבְחֲמִישָׁה עֶשְׂרֵה, וּבַיּוֹם הַשְּׂנִי, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הַרְבִּיעִי, וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁשִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - כָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן תִּשְׁעֵ. וַיְדַבֵּר מִשָּׁה, וַיְדַבֵּר ה' - שְׁתִּיּהָן פְּתוּחוֹת. וַיִּצְאוּ מִשָּׁה וְאֶלְעָזָר, וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר, וַיֹּאמֶר דְּשֹׂא - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמוֹת. וּמְקַנְהָ רַב - פְּתוּחָה. וַיֹּאמְרוּ אִם מְצָאנוּ, וַיִּגְשׂוּ אֵלָיו - שְׁתִּיּהָן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם מִשָּׁה, אֵלֶּה מִסְעֵי - שְׁתִּיּהָן פְּתוּחוֹת. וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי, וַיְדַבֵּר דְּבְּעַרְבֹת - שְׁתִּיּהָן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּצוֹ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיְדַבֵּר דְּאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים, וַיְדַבֵּר דְּבְּעַרְבֹת מוֹאָב, וַיְדַבֵּר דְּדָבָר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְרְבוּ רֹאשֵׁי - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת.

מִנְּזַן הַפְּתוּחוֹת - שְׁתִּיּהָן וְתִשְׁעִים, וְהַסְּתוּמוֹת - שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ. הַכָּל - מֵאָה וְחַמְשִׁים וְשָׁמוֹנֶה.

סְפָר אֵלֶּה הַדְּבָרִים

וַיֹּאמֶר ה' אֵלֵי, וּנְגַן וּנְעַבֵר, וַיְדַבֵּר ה', וַיֹּאמֶר ה' אֵלֵי רָאָה, וְאֶתְחַנֵּן - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, פִּי תוֹלִיד בָּנִים, אֲזַ וּבְדִיל, וַיִּקְרָא מִשָּׁה - אֲרַבְעָתָן פְּתוּחוֹת. אֲנֹכִי, לֹא תִשָּׂא, שְׁמוֹר, כְּפַד, לֹא תִרְצַח, וְלֹא תִנָּאֵף, וְלֹא תִגְנוֹב, וְלֹא תַעֲנֶה, וְלֹא תַחְמֹד, וְלֹא תִתְאַנֶּה, אֶת הַדְּבָרִים - כָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן אַחַת עֶשְׂרֵה. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וְהִיָּה פִי יִבְיָאֵךְ, לֹא תִנְסֹו, פִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֵךְ, פִּי יִבְיָאֵךְ - אֲרַבְעָתָן סְתוּמוֹת. וְהִיָּה עַקֵּב - פְּתוּחָה. פִּי תֹאמַר - סְתוּמָה. כָּל הַמְצוּוֹה, וְהִיָּה אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, בְּעַת הַהוּא, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. פִּי הָאָרֶץ, וְהִיָּה אִם שְׁמַע, פִּי אִם שְׁמַר תִּשְׁמְרוּן, רָאָה אֲנֹכִי, וְהִיָּה פִי יִבְיָאֵךְ, פִּי יִרְחִיב, פִּי יִכְרִית - כָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁבַע. פִּי יָקוּם - פְּתוּחָה. פִּי יִסִּיתְךָ, פִּי תִשְׁמַע, בָּנִים אֲתֶם, לֹא תֹאכַל, אֶת זֶה תֹאכְלוּ, כָּל צַפּוֹר טִהְרָה - כָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. עֶשְׂרֵה תַעֲשֶׂר - פְּתוּחָה. מִקְצֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, מְקַץ שְׁבַע שָׁנִים, פִּי יִהְיֶה כָּף אֲבִיזוֹן, פִּי יִמְכֹר לָךְ - אֲרַבְעָתָן סְתוּמוֹת. כָּל הַבְּכוֹר, שְׁמוֹר אֶת חֲדָשׁ - שְׁתִּיּהָן פְּתוּחוֹת. שְׁבַעֲהָ שְׁבַעֲהָ - סְתוּמָה. חֵג הַסַּפֹּת - פְּתוּחָה. שְׁפָטִים וְשִׁטְרִים, לֹא תִטַּע לָךְ, לֹא תִזְבַּח, פִּי יִמְצָא כְּקִרְבְּךָ - אֲרַבְעָתָן סְתוּמוֹת. פִּי יִפְלֹא - פְּתוּחָה. פִּי תִבֵּא, לֹא יִהְיֶה לְכַהֲנִים, וְזֶה יִהְיֶה, וְכִי יִבֵּא הַלְוִי, פִּי אַתָּה בֹא, פִּי יִכְרִית - כָּלָן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הֶאֱזִינוּ, יַעֲרֶף, פֶּשְׁעֵיכֶם, פִּי, הַצּוּר, אֵל, שַׁחַת, הַלֵּה, הַלּוֹא, זָכֹר, שָׁאֵל, בְּהִנְחָל, יַצֵּב, פִּי, מִצְאָהוּ, יִסְבְּכֶנְהוּ, כִּנְשָׁר, יִפְרֹשׁ, ה', יִרְכָּבֶהוּ, וְיִנְקֶהוּ, חֲמָאֵת, בְּיָמָיו,²¹ וְדָם, שְׂמֵנֶת, וְיִנְבֵּל, בְּתוֹעֵבַת, אֱלֹהִים, לֹא, וְתִשְׁפַּח, מִכַּעַס, אֶרְאָה, בְּנִים, כַּעֲסוֹנֵי, בְּגוֹי, וְתִיַּקֵּד, וְתִלְהַט, חֲצִי, וְקָטֵב, עִם, וּמַחֲדָרִים, יִזְקֵק, אֲשֶׁר־יִתְּהָ, פֶּן, וְלֹא, וְאִין, יְבִינוּ, וְשָׁנִים, וְה', וְאִיבִינוּ, וּמַשְׂדֵּמַת, אֲשַׁפְּלַת, וְרֹאשׁ, חֲתוּם, לְעַת, וְחֹשׁ, וְעַל, וְאֶפֶס, צוּר, יִשְׁתּוּ, יְהִי, וְאִין, מְחַצְתִּי, פִּי, אִם, אֲשִׁיב, אֲשַׁפִּיר, מִדָּם, הַרְנִינוּ, וְנִקֵּם.

כָּל אֵלֹהֵי הַתְּבוֹת שְׁבָרָאשׁ.

(15) ואת הפרשה שבראש הספר לא הזכיר רבינו, וכן בראש שאר החומשים לא הזכירו פרשיותיהם הראשונות - מפני שהן תחילת הספר, אין למנותן לא כפתוחות ולא כסתומות (כסף משנה). (16) נפש כי תחטא (פרק ה, פסוק יד). (17) ובקצת ספרים וכן בחומשים שלפנינו מונים גם את: "ארור שוכב עם אשת אביו" לפרשה סתומה, אבל לפי ספרי הרמב"ם המוגהים אין זו לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וכן החליט הכסף משנה. וראה ב"מנחת שי" לדברים שם. (18) של תשע אותיות. (19) כתב מכאן ומכאן וְחָלַק באמצע. (20) ראה מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ח"ט). וכדאי להעיר שברמב"ם כתב יד התימנים כתוב כאן: "בשבע ושישים שיטות". (21) כנוסח כל ספרי הרמב"ם, אולם רבי מנחם לונזאנו בספרו "אור תורה" אומר: שראש השיטה: "ואילים", כי תיבה זו מובדלת מ"כרים", ודבוקה אל "בני בשן" וכן מפורש במסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ט), וכך מנהג סופרינו.

וְאֵלֹהֵי הַתְּבוֹת שְׁבָרָאשׁ פֶּל חֲצִי שִׁטָּה אַחְרֹנָה, שֶׁהֵן בְּאֲמֵצֵעַ הַדָּף:

וְתִשְׁמַע, תִּזְל, וְכַרְבִּיבִים, הִבוּ, פִּי, צִדִּיק, דוֹר, עִם, הוּא, בִּינּוּ, זְקֵנִיךָ, בְּהַפְרִידוֹ, לְמַסְפַּר, יַעֲקֹב, וּבִתְהוּ, יִצְרָנְהוּ, עַל, יִשְׁאָהוּ, וְאִין, וְיֵאֵכֵל, וְשִׁמּוֹן, עִם, עִם, וְיִשְׁמֹן, וְיִטֹּשׁ, וְיִנְאָהוּ, וְיִפְחוּ, חֲדָשִׁים, צוּר, וְיִרְא, וְיֵאמֶר, פִּי, הֵם, וְאִנִּי, פִּי, וְתֵאֵכֵל, אֶסְפָּה, מְזִי, וְשֹׁן, מְחוּץ, גַּם, אֶמְרָתִי, לְוִלִּי, פֶּן, פִּי, לּוֹ, אֵיכָה, אִם, פִּי, פִּי, עֲנִבְמוּ, חֲמַת, הֵלֵא, לִי, פִּי, פִּי, פִּי, וְאֶמֶר, אֲשֶׁר, יִקוּמוּ, רְאוּ, אֲנִי, וְאִין, וְאֶמְרָתִי, וְתֵאחָזִי, וְלִמְשֹׁנָי, וְחֲרָבִי, מֵרֹאשׁ, פִּי, וְכִפְרִי. שִׁירַת הַיָּם פּוֹתְבִין אוֹתָהּ בְּשָׁלְשִׁים שִׁיטוֹת.²²

שיטה ראשונה פֶּדְרָפָה, ושאר השיטות - אחת מניחין בְּאֲמֵצֵעַ רוּח²³ אַחַד, ואחת מניחין הַרוּחַ בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת בְּאֲמֵצֵעַ²⁴, עַד שֶׁתִּמְצָא הַשִּׁטָּה חֲלוּקָה לְשָׁלֹשׁ, וְנִמְצָא רוּח²⁵ פֶּנְגֵד הַפְּתָב²⁶, וְיִכְתֹּב פֶּנְגֵד הַרוּחַ.

(22) מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה י"א). ושם (הלכה י) מנו גם את "שירת דבורה" (שופטים פרק ה), שהיא נכתבת כצורת "שירת היים". (23) כשיעור תשע אותיות. והסדר

סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְכִי יִהְיֶה אִישׁ - פְּתוּחָה. לֹא תִסֵּיג, לֹא יָקוּם עַד, פִּי תִצָּא לְמַלְחָמָה, פִּי תִקְרַב אֶל עִיר, פִּי תִצּוּר אֶל עִיר - חֲמֻשָּׁתָן סְתוּמוֹת. פִּי יִמְצָא חָלָל - פְּתוּחָה. פִּי תִצָּא לְמַלְחָמָה, פִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ, פִּי יִהְיֶה לְאִישׁ, וְכִי יִהְיֶה לְאִישׁ, לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר, לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר, לֹא יִהְיֶה כְּלִי גִבּוֹר - פֶּלֶן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁבַע. פִּי יִקְרָא - פְּתוּחָה. פִּי תִכְנֶה, לֹא תִחַרֵּשׁ, גְּדָלִים, פִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וְאִם אָמַת הִיָּה, פִּי יִמְצָא אִישׁ, פִּי יִהְיֶה נְעִרָה בְּתוּלָה, וְאִם בְּשָׂדֶה יִמְצָא, פִּי יִמְצָא, לֹא יִקַּח אִישׁ, לֹא יִבֵּא פְצוּעַ, לֹא יִבֵּא מִמְזֵר, לֹא יִבֵּא עֲמוּנִי, לֹא תִתְעַב אָדָמִי, פִּי תִצָּא מִחֲנֶה, לֹא תִסְגִּיר, לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁה, לֹא תִשְׁרֶף, פִּי תִדֹר נֶדֶר, פִּי תִבֵּא בְּכָרִם, פִּי תִבֵּא בְּקָמַת, פִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, פִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה, פִּי יִמְצָא, הַשְּׂמֹר בְּנִגְעַת הַצְּרַעַת, פִּי תִשָּׁה בְּרֹעַף, לֹא תִעַשֶׂק שָׂכִיר עֲנִי, לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת, לֹא תִטָּה, פִּי תִקְצֹר, פִּי תִחַבֵּט, פִּי יִהְיֶה רִיב, פִּי יִשְׁבּוּ אַחִים, פִּי יִצְעוּ אֲנָשִׁים, לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּכִיסֶּךָ - פֶּלֶן סְתוּמוֹת, וְהֵן חֲמֵשׁ וְשָׁלְשִׁים. זָכֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה, וְהִיָּה פִּי תְבוּא - שֶׁתִּהְיֶיךָ פְּתוּחוֹת. פִּי תִכְלֶה לְעַשְׂרֵי הַיּוֹם הַזֶּה - שֶׁתִּהְיֶיךָ סְתוּמוֹת. וְיִצְוּ מִשָּׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וְיִדְבֹר מִשָּׁה, וְיִצְוּ מִשָּׁה אֶת הָעָם, אָרוּר הָאִישׁ, אָרוּר מְקַלָּה, אָרוּר מְסִיג, אָרוּר מְשֻׁגָּה, אָרוּר מְטָה, אָרוּר¹⁷ שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה, אָרוּר שֹׁכֵב עִם אֶחָתוֹ, אָרוּר שֹׁכֵב עִם חֲתָנְתּוֹ, אָרוּר מִכָּה, אָרוּר לְקַח שָׂחָד, אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יִקִּים - פֶּלֶן סְתוּמוֹת, וְהֵן שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. וְהִיָּה אִם שְׂמוּעַ, וְהִיָּה אִם לֹא תִשְׁמַע - שֶׁתִּהְיֶיךָ פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית - סְתוּמָה. וְיִקְרָא מִשָּׁה, אֲתֵם נֹצְבִים - שֶׁתִּהְיֶיךָ פְּתוּחוֹת. וְהִיָּה כִּי יִבֵּאוּ, פִּי הַמְצוּחַ, רָאֵה נְתִתִּי - שֶׁלְשֶׁתֶּן סְתוּמוֹת. וְיִלָּךְ מִשָּׁה - פְּתוּחָה. וְיִקְרָא מִשָּׁה - סְתוּמָה. וְיֵאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה הַן, הֶאֱזִינוּ הַשְּׂמַיִם, וְיִבֵּא מִשָּׁה, וְיִדְבֹר ה' אֶל מִשָּׁה בְּעֵצָם, וְזֹאת הַבְּרִיכָה - חֲמֻשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְזֹאת לִיהוּדָה - סְתוּמָה. וְלִלּוֹי - פְּתוּחָה. לְבִנְיָמֵן, וְלִיוֹסֵף, וְלְזַבּוּלֹן, וְלִגָּד, וְלְדָן, וְלָאֲשֶׁר, וְיַעֲלֵ מִשָּׁה - פֶּלֶן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁבַע.

מִגֵּן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל סֵפֶר זֶה - שְׁלֹשִׁים וָאַרְבַּע, וְהַסְתוּמוֹת - מֵאָה וְעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע. הַכֹּל - מֵאָה וְחֲמֻשִׁים וְשִׁמּוֹנָה. מִגֵּן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה - מֵאָתִים וְתִשְׁעִים, וּמִגֵּן הַסְתוּמוֹת - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשֶׁבַע עִים וְתִשְׁעִים. הַכֹּל - שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשָׁלְשִׁים וְתִשְׁעִים. צוּרַת שִׁירַת הֶ'אֲזִינוּ': כָּל שִׁיטָּה וְשִׁיטָּה יֵשׁ בְּאֲמֵצֵעַ רוּחַ אַחַד¹⁸ כְּצוּרַת הַפְּרָשָׁה הַסְתוּמָה¹⁹, וְנִמְצָא כָּל שִׁיטָּה חֲלוּקָה לְשִׁתִּים. וְכֹתְבִין אוֹתָהּ בְּשֶׁבַע עִים²⁰: שִׁיטוֹת. וְאֵלֹהֵי הַתְּבוֹת שְׁבָרָאשׁ כָּל שִׁיטָּה וְשִׁיטָּה:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השערה. ואם הרחיק אות מאות, פדי שתראה התבה
כשתי תבות לתינוק שאינו רגיל - הרי זה פסול עד
שיתקן.

פרק תשיעי

(1) מידת ספר התורה; מניין הדפים שבכל יריעה; ספר תורה
שנקרע מה דינו.

א. אין עושין ספר-תורה, לא ארפו יותר על הקפוז,²
ולא הקפוז יתר על ארפו. וכמה הוא ארפו? בגויל:³
- ששה טפחים, ששה ארבע ועשרים אצבעות ברחב
הגויל⁴ של יד; ובקלף⁵ - או פחות⁶ או יותר,⁷ והוא,
שיהא ארפו כהקפוז. וכן אם עשה בגויל פחות
מששה טפחים ומעט⁸ את הפתב, או יתר על ששה
והרחיב בפתב, עד שיהיה ארפו כהקפוז - הרי זה
כמצוה.

(2) צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפים, לכשיגמור יהא
חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו (בבא-בבא יד. וברש"י).
(3) שהוא עב (שלא חילקוהו לשנים, כמבואר לעיל פ"א
ה"ו), והקיפו גדול. (4) הוא הבהון, ושיעורו המדוייק
מפורש בסמוך ה"ט. (5) שהוא דק ואין הקיפו גדול.
(6) אם הכתב דק. (7) אם הכתב רחב וארוך. (8) שכתב
אותיות זעירות ודקות, ולא עלה הקיפו לששה טפחים.

ב. שעור הגליון⁹ מלמטה - ארבע אצבעות,
ולמעלה - שלש אצבעות, ובין דף¹⁰ לדף - שתי
אצבעות.¹¹ לפיכך צריך שניני בתחלת כל יריעה
ובסופה רחב אצבע אחת, וכדי תפירה¹²; שגמץא,
כשיתפר היריעה, יהיה בין כל דף ודף בכל הספר
כלו שתי אצבעות. וניני מן העור¹³ בתחלת הספר
ובסופו - פדי לגלל על העמוד¹⁴. וכל השעורין
האלו למצוה. ואם חסר או הותיר - לא פסול.¹⁵

(9) החלק החלק המקיף את הכתב. (10) עמוד.
(11) מנחות ל, ע"א. (12) מקום חיבור שתי היריעות
בתפירה. (13) שם כולל לגויל ולקלף. (14) שעושה לספר
שני עמודים של עץ אחד בתחילתו ואחד בסופו, כמבואר
בסמוך ה"ד. (15) שהרי רב הונא כתב שבעים ספרי תורה,
ולא נודמן לו ארכו כהקיפו אלא באחד (ב"ב יד.), ואין
להניח שכולם פסולים היו (כסף-משנה).

ג. כיצד יתפון אדם, עד שיעשה הספר שיהיה ארפו
כהקפוז? מתחיל ומרבע העורות¹⁶ בשנה¹⁷, ועושה
רחב כל עור מהן ששה טפחים¹⁸ - קצב¹⁹ אחד לכל
אחד. ואחר-כך גולל העורות בשנה, ועושה מהן
כרך אחד מהדק יפה יפה²⁰, ומוסיף בעורות ומהדק,
עד שיעשה הקף הכרך ששה טפחים, שהוא רחב
העור²¹, ומודד פחות של שני²², שניקפו על הכרך.

(16) המוכנים לכתובת הספר. (17) שתהיה מדת רוחב

האמור כאן לאו דווקא, כי למעשה השורה הראשונה יש
לה שני רווחים, והשנייה - רווח אחד, כצורת השירה
שלפנינו. אמנם יש דפוסים רמב"ם (אמ"ד ועוד) שהשורה
הראשונה יש בה רווח אחד, אולם כבר כתב הרב מנחם די
לונזאנו בספרו "אור תורה": אל תשית ליבך לצורה שבספרי
הרמב"ם הנדפסים, כי היא [=כנראה] משובשת, ואינה
הצורה שכתב הרמב"ם בספרו אך המדפיס [=כנראה טעה],
בדאה מליברו. (24) אותו שיעור הרווח מחלקים לשניים.
(25) של השיטה העליונה. (26) של השיטה שתחתיה, וזהו
שאמרו (מגילה דף טז עמוד ב): "אריח על גבי לבינה
ולבינה על גבי אריח".

וזו היא צורתה:

או ישר משה וכו' ישראל את השירה הזאת ליתנה ויאמרו
לאמרו אשירה ליתנה כי גאה גאה סוס
ורכבו רמה בנים: עז וזמרת יה ויהי לי
לישועה זה אלי ואנוהו אלהי
אבי וארממנהו: יהוה איש מלחמה יהוה
שמו: מרפבת פרעה וחילו ירה בים ומכתח
שלישו טבעו בים סוף: תהמות וכסומו ירוו במצולת כמו
אבן: ומינה יהוה נאדרי פתח ומינה
יהוה תרעץ אויב: וברב גאון תהרם
קמיד תשלח חרנה ואכלמו בקש: וברית
אפוד נערמו מים נצבו כמו יד
גולים קפאו תהמת בלב ים: אמר
אויב ארדה אשוי אחלק שלל תמלאמו
נפשי אריק חרבי תורישמו ירי: גשפת
ברוחך כסמו ים צללו בעופרת במים
אדירים: מי כמכה פאלם יהוה מי
כמכה נאדר בקנש נורא תהלת עשה
פלא: נסית ומינה תבלעמו ארץ: נחית
כחסדך עם זו גאלת גהלת בעוד אל גוה
קדשך: שמעו עמים ורגוון חיל
אחו ישבי פלשת: או נכהלו אלופי
אדום אילי מואב ואחוזמו רעד נמנו
כל ישבי כנען: תפל עליהם אימתה
ופחד בגלל ורועד ידמו כאבן עד
יעבר עמך יהוה עד יעבר עם זו
קניתי: תכאמו ותפעמו בהר נחלתך מכון
לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני כוננו
יריך: יהוה ימלך לעלם ועד: כי
כא סוס פרעה ברכבו ובפרשו בים וישב יהוה עליהם את מי
הים: וכו' ישראל הלכו כבשה בתוך הים:
כל. התורה. פלה - בין בשירות, בין בשאר הפתב
- יתפון שתהיה אות סמוכה לחברתה ביותר, ולא
תדבק בה, ולא תתרחק ממנה, פדי שלא תתראה
התבה כשתי תבות; אלא יהיה בין אות לאות פחות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דף, עד שִׁבּוֹא הַחֹשֶׁבֶן אָהָר³⁶, ³⁷מֵאַחַר שְׂיַדַע רַחֵב הַדָּף וְשַׁעוֹר הַפֶּתַח מֵתַחִיל בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶךְ.

(31 מעתיק. (32 ובכת"י התימנים, הנוסח: "זה הוא הכתב שכותב בו בכרך, ואם הוציא" וכו'. (33 שיש עודף בדפים על הכתב. (34 שכתבתו עבה יותר. (35 ובכת"י התימנים, הנוסח: "ויבדוק בדף אחר, וכן בדף אחר דף עד שיבוא" וכו'. (36 שיהיה כתב התורה ומנין הדפים שוים כאחד. (37 כאן התחלת ההלכה לפי דפוס ונציא ש"י, וכן לפי הפוסקים שברמב"ם כת"י.

ז. וּמְחַלֵּק כָּל עוֹר וְעוֹר דְּפִינֵי דְּפִינֵי בְּשֶׁרְטוּט, כְּפִי רַחֵב הַדָּף שֶׁבְּדָק בּוֹ וְעֵלָה בְּחֹשֶׁבֶן. וְכַשִּׁיִּשְׂאָר בְּעוֹר שֶׁלֹּשׁ אֲצָבָעוֹת אוֹ אַרְבַּע יוֹתֵר עַל הַדָּף הָאֲחֵרוֹנָה שְׂבִירֵיעָה³⁸, מֵיֵיחַ מִמֶּנּוּ רַחֵב אֲצָבַע וְכַדִּי תְּפִירָה³⁹, וְקִיץ הַשְּׂאָר. וְאֵל יַחֻשׁ⁴⁰ שֶׁבְּאַחֲרוֹנָה יִתּוֹסֵף עוֹרוֹת אַחֲרוֹת עַל הַפֶּרֶךְ שֶׁגָּלַל כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹסְפוֹת שֶׁקּוֹצֵץ מִכָּל עוֹר וְעוֹר, וְאֵינּוּ צְרִיךְ לְחַשֵּׁב דְּבָר זֶה, שֶׁהַפֶּתַח מוֹשְׁכוֹ לְפִי מִנֵּן הַדְּפִינֵי⁴¹.

(38 ואין הוא ראוי לכתוב עליו מחמת קיצורו, לעומת הדפים האחרים שרחבים ממנו, או שהוא הדף התשיעי ליריעה, שאין עושים היריעה יתר על שמונה דפים, כמבואר בסמוך ה"ב. (39 כמבואר לעיל ה"ב. (40 ידאג. (41 לפי רוחב הכתב, כן מנין הדפים שקצב לו מתחילה.

ח. וְכֵן הַרוֹצֵה לַעֲשׂוֹת רַחֵב⁴² הַסֶּפֶר יוֹתֵר מִשְּׂשָׂה⁴³ אוֹ פָחוֹת מִשְּׂשָׂה - עַל הַדָּרֶךְ הַזֶּה הוּא מְחַשֵּׁב⁴⁴, וְיֵצֵא אֲרָפוֹ כְּהַקְפּוֹ בְּלֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִטְעֶה בְּחֹשֶׁבֶן.

(42 הוא אורך הספר שהוא רוחב העור. (43 טפחים. (44 להתאים מנין הדפים למדת הכתב, כדי שיעלה לו ארכו כהקיפו.

ט. רַחֵב הַגּוֹדֵל הָאֲמוֹר בְּכָל הַשְּׁעוֹרֵינֵי הָאֵלוֹ וּבְשֶׂאֵר שְׁעוֹרֵי תוֹרָה⁴⁵ כְּלָה, הוּא אֲצָבַע⁴⁶ הַבִּינּוֹנִי⁴⁷. וְכַכֵּר דְּקִדְקֵנוּ בְּשַׁעוֹרָו, וּמִצְאָנּוּהוּ רַחֵב שְׂבַע שְׁעוֹרוֹת בִּינּוֹנוֹת, זוֹ בְּצַד זוֹ בְּדַחֲק, וְהֵן כְּאֲרָךְ שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת כְּרוֹחַ. וְכָל טַפַּח הָאֲמוֹר בְּכָל מְקוֹם הוּא אַרְבַּע אֲצָבָעוֹת⁴⁸ מִזּוֹ. וְכָל אֲמָה - שְׂשָׂה טַפְחִים⁴⁹.

(45 כגון שיעור אורך הציצית האמור לקמן הל' ציצית פ"א ה"ו, וכן רוחב הציץ שבראש כהן-גדול שהיה רחב שתי אצבעות (הל' כלי המקדש פ"ט, ה"א) וראה לעיל הל' תפילה פט"ו, ה"ד. (46 כנוסח הגהות "בן אריה", ובדפוס"א הנוסח משובש. (47 של אדם בינוני. (48 מנחות מא, ע"ב. (49 שם, צח, ע"א.

י. סֶפֶר-תּוֹרָה שֶׁפֶתַחְתִּי אֲנִי - רַחֵב כָּל דָּף וְדָף מִדְּפִינֵי אַרְבַּע אֲצָבָעוֹת. וְשִׁירַת הַיָּם וְשִׁירַת ה'אֲזִינוּ', רַחֵב כָּל דָּף מִשְׁתִּיחֵן שֶׁשׁ אֲצָבָעוֹת⁵⁰. וּמִנֵּן הַשִּׁיטִין

היריעות שוה אחת לחברתה, אבל אם אין מדת האורך של כל עור שוה לחבירו - אין קפידא, ובלבד שיזכור בעל-פה מדת אורכם, כדי שידע לצרף מדת אורך כל הכרך. ראה במוספנו "תשובות רבינו". (18 שרוחב העור הוא קומת הספר, ששיעורו ששה טפחים כאמור לעיל. (19 מדה. (20 שלא ירחיב האויר שבתוכו את מדת הקיפו. (21 והוא גם אורך הספר. (22 צבוע צבע אדום, כלשון הכתוב (יהושע ב, יח), וברמב"ם כת"י שהיה לפני בעל 'תוספות' יום טוב' לא היה כתוב "שני". ראה 'דברי חמודות' להל' ספר-תורה אות כ"ח, ובתשובות רבינו שב"מוספנו" כתוב "חוט של משי שזור".

ד. וְאַחֲרֵיכֵן יַעֲשֶׂה קֶנֶה²³ שְׂוָה, יִהְיֶה אֲרָכָה אֲרָבָעִים אוֹ חֲמִשִּׁים אֲצָבָעוֹת, וְיַחַלֵּק אֲצָבַע מֵהֵן בְּקֶנֶה לְשָׁנִים וְלִשְׁלֹשָׁה וְלְאַרְבָּעָה חֻלְקִים, כְּדִי שְׂיַדַע בּוֹ שַׁעוֹר חֲצִי אֲצָבַע וְרַבִּיעַ אֲצָבַע, וְכִיִּיצֵא בְּזֶה הַחֻלְק; וְיִמְדַד כָּל עוֹר בְּקֶנֶה זֶה, עַד שְׂיַדַע כְּמָה אֲצָבָעוֹת יֵשׁ בְּכָל עוֹר, עַד שְׂיַדַע כְּמָה אֲצָבָעוֹת בְּאֲרָךְ כָּל הַפֶּרֶךְ.

(23 בכל כתיב"ד התימנים, וכן ברמב"ם דפוס רומי (ר"מ), כתוב "כנה". ופירושה: אמה שמסרגלים בה הספרים ('הערוך'), ונוכרת במשנה (כלים פ"ב, מ"ח). (24 ובכת"י התימנים כתוב: כדי שידע.

ה. וְאַחֲרֵיכֵן לֹקַח עוֹרוֹת אַחֲרוֹת, שָׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה, לְבָדֵק בְּהֵן שַׁעוֹר²⁵ הַפֶּתַח, וְכֹתֵב בְּהֵן דָּף אֶחָד. וְדָבָר יְדוּע, שֶׁאֲרָךְ הַדָּף²⁶ שְׂבַע עֲשָׂרֵה אֲצָבָעוֹת, לְפִי שֶׁהוּא מֵיֵיחַ גְּלִיזוֹן, לְמַעַלָּה שֶׁלֹּשׁ וּלְמַטָּה אַרְבַּע²⁷. אֲבָל רַחֵב הַדָּף הוּא לְפִי הַפֶּתַח, אִם דָּקָה אִם עָבָה²⁸; וְכֵן מִנֵּן²⁹ הַשִּׁיטוֹת שֶׁבְּדָף יְבוֹאוּ לְפִי הַפֶּתַח, לְפִי שְׂבִינֵן שִׁיטָה וְשִׁיטָה בְּמִלָּא שִׁיטָה³⁰.

(25 עביו וארכו. (26 הכתיבה שעל הדף. (27 וביחד הם עשירים וארבע אצבעות שהן אורך הספר. (28 שהרי כל שיטה יש בארכה שלשים אותיות, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ה). (29 שהן לא פחות מארבעים ושמונה, ולא יותר על ששים, כמבואר לעיל (פ"ז ה"י). (30 נמצא שאם הכתב עבה, גם הרייח שבין השיטות גדול.

ו. וְאַחַר שֶׁפֶתַח הַדָּף שֶׁבְּדָק בּוֹ לְפִי מָה שְׂיִרְצֶה - יִמְדַד רַחֵב הַדָּף בְּאֲצָבָעוֹת הַקֶּנֶה, וְיִוֹסִיף עַל רַחֵב הַדָּף שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת שְׂבִינֵי דָף וְדָף, וְיַחֲשֵׁב כְּמָה דְּפִינֵי יְבוֹאוּ בְּפֶרֶךְ שֶׁגָּלַל מְאוֹתוֹ הַפֶּתַח שֶׁבְּדָק בּוֹ, וְיַדַע חֹשֶׁבֶן הַדְּפִינֵי, וְיִרְאֶה כְּמָה נִקְטָב בְּדָף זֶה שֶׁבְּדָק בּוֹ מִן הַתּוֹרָה כְּלָה, וּמִשְׁעַר לְפִי הַסֶּפֶר שֶׁהוּא כֹּתֵב³¹ מִמֶּנּוּ, וּמְחַשֵּׁב, אִם עָלְתָה לוֹ כָּל הַתּוֹרָה לְפִי מִנֵּן הַדְּפִינֵי מִזֶּה³² הַפֶּתַח שֶׁפֶתַח בּוֹ בְּפֶרֶךְ - מוֹטָב. וְאִם הוֹצִיא חֹשֶׁבֶן, שֶׁהַדְּפִינֵי יוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה³³ - יִרְחִיב בְּפֶתַח עַד שְׂיִתְמַעַט מִנֵּן הַדְּפִינֵי, וְיִבְדֵּק בְּדָף אַחֵר³⁴. וְאִם הוֹצִיא חֹשֶׁבֶן, שֶׁהַתּוֹרָה יִתֵּר מִן הַדְּפִינֵי, יִמְעַט הַפֶּתַח עַד שְׂיִרְבֶּה בְּמִנֵּן הַדְּפִינֵי, וְיִבְדֵּק בְּדָף אַחֵר³⁵

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁבָכַל דָּף וְדָף - אַחַת וְחֲמִשִּׁים. וּמִנֵּי הַדְּפִין שֶׁל כָּל הַסֵּפֶר - מֵאַתִּים וְשֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים דָּף. וְאַרְבֵּי כָּל הַסֵּפֶר - אֵלֶּף וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אֶצְבָּעוֹת בְּקֵרוֹב.

(50) שיש ריוח כשיעור תשע אותיות באמצע כל שיטה שלהן, כמבואר לעיל סוף פ"ח.

יא. אֵלוֹ הַשֵּׁשׁ אֶצְבָּעוֹת הַיְתָרוֹת בַּחֲשׁבוֹן⁵¹ - לַגְּלִיּוֹן שֶׁבַתְחֵלֶת הַסֵּפֶר וְסוּפוֹ⁵². וְהַעוֹרוֹת שֶׁתִּכְנְנוּ בָהֶם - עוֹרוֹת אֵילִים. וּבְזִמְנֵן שֶׁתִּרְצֶה לְכַתֵּב עַל-פִּי הַמְדוּת הָאֵלוֹ אוֹ קְרוֹב לָהֶם מְעַט - הֵן חֶסֶר דָּף אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה, אוֹ יֵתֵר דָּף אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשׁ - לֹא תִיגַע וְלֹא תֵהָא צְרִיךְ לְחֲשׁבוֹן, אֲלֵא מִיָּד יָבֹוא לָךְ אֶרְכּוֹ בְּהַקְפּוֹ⁵³.

(51) שהרי כל דף יש בו שש אצבעות (עם רוחב שתי אצבעות שבין דף לדף), ומאתים ועשרים וששה דפים כפול שש, יעלו אלף ושלש מאות וחמשים ושש אצבעות. הוסף עליהן רוחב ארבע אצבעות שבדפי ה"שירות" שהן רחבות משאר הדפים, יעלו לך אלף ושלש מאות וששים, ונמצאו יתירות בחשבון שש אצבעות. (52) ובהגהות מיימוניות' שאלו: הלא אין כאן עודף אלא ארבע אצבעות בלבד? שהרי שירת "האזינו" נכתבת בשבעים שיטות כמבואר לעיל פ"ח, מלבד שש שיטות שלפניה וחמש לאחריה, כמבואר לעיל פ"ז ה"י, ואם כן היתה תופסת שני דפים (שהרי אין כותבין יותר מששים שיטות לדף), והיה צריך להרחיב שני דפים בשבילה, באופן שהדפים אכלו עוד שתי אצבעות, ולא נשארו אלא ארבע אצבעות בלבד. והגאון מהר"ם מפרובה זצ"ל השיב על השגה זו: כי רוחב הדפים שאמרנו שהוא עולה לשש אצבעות עם שתי האצבעות חלק שבין דף לדף, אינו אלא בשאר הדפים שבתורה, אבל לא בדף הראשון ובדף האחרון שבתורה שאין דף לפנייהם ולאחרייהם, נמצא שנשאר עודף של שש אצבעות רוחב, תן אותו לגליון שבתחילת הספר ושכסופו, שלש מכאן ושלש מכאן, ורבינו משה אמת ותורתו אמת ('דברי תמודות' לרא"ש הל' ס"ח). ובמוספנו "תשובות רבינו" תמצא שרבינו מנה שש אצבעות עודף לרוחב דפי ה"שירות" ולא נעלמה ממנו הערת ה'הגהות מיימוניות'. (53) ובי'מעשה רוקח' נאמר: הרוצה לכוין אורך הספר כהקיפו, ישאיר בכל יריעה הגליון שלמטה יותר מן השיעור הראוי, ובסוף כשגמר הספר ותפרו, ימצא ארכו יותר מהקיפו ע"י הגליון הארוך מלמטה, ואז יחתוך מן הגליון שלמטה בכל היריעות בשוה עד שיצא לו ארכו כהקיפו, ובוזה ילך לבטח דרכו.

יב. אֵין עוֹשִׂין בִּירִיעָה פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה דְּפִין, וְלֹא יֵתֵר עַל שְׁמוֹנֶה דְּפִין. וְנִדְמָנָה לוֹ יְרִיעָה בֵּת תִּשְׁעָה דְּפִין - חוֹלֵק אוֹתָהּ, אַרְבָּעָה לְכָאן וְחֲמִשָּׁה לְכָאן. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בַּתְּחֵלֶת הַסֵּפֶר אוֹ בְּאֶמְצַע, אֲבָל בְּסוּף הַסֵּפֶר, אֲפִלוּ פְּסוּק אֶחָד בְּדָף אֶחָד

יג. וּכְשֶׁתּוֹפְרִין הַיְרִיעוֹת, אֵין תּוֹפְרִין אוֹתָן אֲלֵא בְּגִידִים שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ חִיָּה טְהוֹרָה, וְאֲפִלוּ מִגְּבִילוֹת וּטְרָפוֹת שְׁלֵהֶם, כְּדָרְךָ שֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַתְּפִלִּין⁵⁵. וְדָבָר זֶה - הֵלֵכָה לַמֹּשֶׁה מִסִּינַי⁵⁶. לְפִיכָּה אִם תּוֹפְרִין שְׁלֵא בְּגִידִין, אוֹ בְּגִידֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה, פְּסוּל⁵⁷, עַד שֶׁיִּתִּירָה. וַיִּחְזֹר וַיִּתְּפֵר בְּהֵלֵכָה.

(55) ראה לעיל פ"ג, ה"ט. (56) מכות יא, ע"א: נאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך" הוקשה כל התורה לתפילין, מה תפילין הלכה למשה מסיני לתפרן בגידין, אף כל לתפרה בגידין. (57) כשם שתפילין נפסלות ע"י כך. וכן אמרו (מגילה יט.): "מגילה נקראת ספר שאם תפרה בחיטי פשתן - פסולה".

יד. כְּשֶׁתּוֹפְרִין כָּל הַיְרִיעוֹת, אֵין תּוֹפְרִין כָּל הַיְרִיעָה כְּלָה מִתְּחֵלְתָּה וְעַד סוּפָהּ, אֲלֵא מִנֵּיחַ מְעַט מִלְּמַעְלָה וּמְעַט מִלְּמַטָּה בְּלֹא תְּפִירָה, כְּדִי שְׁלֵא תִקְרַע הַיְרִיעָה בְּאֶמְצַעָהּ כְּשֶׁיִּגְלַל אוֹתָהּ⁵⁸. וְעוֹשֶׂה לוֹ שְׁנַיִם עֲמוּדִים שֶׁל עֵץ, אֶחָד בַּתְּחֵלְתוֹ וְאֶחָד בְּסוּפוֹ⁵⁹; וְתוֹפֵר הָעוֹר שֶׁשִׂיר בַּתְּחֵלְתוֹ וּבְסוּף עַל הָעֲמוּדִים בְּגִידִים, כְּדִי שִׁיָּה נִגְלַל עֲלֵיהֶם; וַיִּרְחִיק בֵּין הָעֲמוּדִים וַיִּתְּקֵם שְׁבָדָף.

(58) שם, ע"ב. (59) בבא-בטרא יד, ע"א.

טו. סִפְר־תּוֹרָה שְׁנִקְרָעָה בּוֹ יְרִיעָה - בְּתוֹף שְׁתֵּי שִׁיטוֹת⁶⁰, יִתְּפֵר; בְּתוֹף שְׁלֹשׁ, לֹא יִתְּפֵר⁶¹. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּיֶשֶׁן, שְׁאֵין עֲפָצוֹ נִכְרָ⁶²; אֲבָל אִם נִכְרָ הַגְּוִיל שֶׁהוּא עָפוּן, תּוֹפֵר, וְאֲפִלוּ קָרַע הַפֶּא בְּתוֹף שְׁלֹשׁ⁶³. וְכֵן בֵּין כָּל דָּף וְדָף⁶⁴ וּבֵין תְּבֵה לְתֵבָה יִתְּפֵר⁶⁵. וְכָל הַקְּרָעִים, אֵין תּוֹפְרִין אוֹתָן אֲלֵא בְּגִידִין שֶׁתּוֹפְרִין בָּהֶן הַיְרִיעוֹת זוֹ לְזוֹ. וּבְכָל הַקְּרָעִים יִזְהַר, שְׁלֵא תִחְסַר אוֹת אַחַת אוֹ תִשְׁתַּנֶּה צוּרְתָהּ.

(60) שנכנס הקרע בשתי שיטות בתוך הכתב בין אות לאות. (61) אלא יסלק את היריעה וגונוה, שננאי הוא לתפור קרע גדול כזה, ואין זה ספר מהודר (מנחות לא:). (62) שכל קלף מעובר בעפצים (פרי האלון) המכווצים את העור ומחזקים אותו, כמבואר לעיל פ"א ה"ו, והואיל וקלף זה ישן כל-כך שאין עפצו ניכר, הקריעה בו מגונה יותר שנראה שהיא מחמת רקבון (כסף-משנה בשם הריב"ש). (63) מנחות, שם. (64) אם נכנס הקרע בין דף לדף כנגד הכתב, שאילו היה בכתב היה בתוך שלש שיטין. (65) ואינו יכול לקרוא בו בלא תפירה, אע"פ שאין הקרע עובר בתוך הכתב שבין אות לאות (מנחות שם, וכגירסת ר"ף המוסיף שם: "בין תיבה לתיבה"). ושם נסתפקו אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בקמח ובעפצים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. 6) שם, הלכה י"א. 7) לצד הבשר, ודינו להכתב במקום השיער, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ח). 8) לעיל פ"ז, ה"ד. 9) הוא החלק שממול הבשר, אחרי שחילקו את העור בעביו לשנים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. 10) שם, הלכה י"ב. 11) המתקיים זמן רב, ושאר הצבעים פסולים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. 12) ואינו נכתב אלא בלשון הקדש ובכתב אשורי, כמבואר שם ה"ט. 13) ובכתב"י התימנים: "גוי". 14) כגון ישראל מומר או מוסר, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. 15) שמות הקב"ה. 16) שצריך לכוין בכתיבתן לשם קדושת השם (לעיל פ"א, ה"טו). 17) שדין של יתר כדין החסר (לעיל פ"ז, ה"טז). 18) וכל אות צריכה להיות מוקפת עור מכל רוחותיה (לעיל פ"א, ה"ט). 19) שנמחקה לגמרי. 20) שמתחילת הכתיבה היתה דומה לאות אחרת. 21) ע"י נקב, תדמה לאות אחרת. 22) שנמחקה מקצתה ולפיכך תדמה לאות אחרת, כגון שנמחקה רגל הוא"ו והרי היא נראית כיו"ד. 23) ראה לעיל פ"ח, סוף ה"ד. 24) שכתב פתוחות - סתומות, וסתומות - פתוחות, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א-ג. 25) "שירת הים" ו"האזינו", הנכתבת בצורה מיוחדת, כמבואר לעיל פ"ח, סוף ה"ד. 26) שנתן בו ריח באמצע השיטות, ופסולו מבואר לעיל פ"ז, ה"יא. 27) אלא בגידי בהמה טמאה, ופסול עד שיתירן ויתפרן כהלכה (לעיל פ"ט, ה"ג). 28) והעירו המפרשים שיש עוד פסול, ורבינו בעצמו הביאו לעיל (פ"א, ה"טז): "כתב מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי - פסול". ובתשב"ץ ח"ג סימן רע"ד, העיר ע"ז שבלי ספק שכחו רבינו למנותו כאן.

ב. ספר-תורה פֶּשֶׁר, נוֹהֲגִין בּוֹ קִדְשָׁה יִתְּרָה וְכַבֹּד גְּדוֹלָה²⁹. וְאָסוּר לְאָדָם לְמַכּוֹר סֵפֶר-תּוֹרָה, אֶפְלוּ אִין לֹא מָה יֵאכְלֵל³⁰, וְאֶפְלוּ הָיוּ לוֹ סִפְרִים רַבִּים, וְאֶפְלוּ יֵשׁ יֶשֶׁן לְקַח בּוֹ חֶדֶשׁ. לְעוֹלָם אִין מוֹכְרִין סֵפֶר-תּוֹרָה, אֶלָּא לְשֵׁנֵי דְבָרִים: שֶׁיִּלְמַד תּוֹרָה בְּדַמְיוֹ³¹, או שֶׁיִּשְׂא אִשָּׁה בְּדַמְיוֹ³²; והוא³³, שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ דְבָר אַחֵר לְמַכּוֹר³⁴.

29) כמבואר בסמוך ה"ז. וכן שנינו (אבות פ"ד, מ"ח): "כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות", (וראה קידושין לג:). 30) מגילה כז, ע"א: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: אפילו אין לו מה יאכל, ומוכר ספר-תורה או בתו - אינו רואה סימן ברכה לעולם" (באותם הדמים). ומובן שבמקום פיקוח נפש, כגון שאין לו במה להחיות את נפשו ויגווע מרעב - מותר לו למכרו. וכאן ידובר במי שמזונותיו מצומצמים, אבל עדיין לא הגיע למצב של פיקוח נפש (כסף-משנה). 31) שיתפרנס בדמיו כשילמד תורה, וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה. 32) מגילה, שם. נישואי אשה יש בהם משום קיום העולם, ככתוב (ישעיה מח, יח): לא תוהו בראה לשבת יצרה. 33) ובלבד. 34) והעירו ב'תוספות' (ב"ב ח:): שגם לצורך מצות פדיון-שבויים, מותר למכור ספר-תורה ('הגהות מיימוניות').

צריך תפירה, ולא פשוטה, ופסק רבינו לחומרא, משום חומר קדושת ס"ת.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) עשרים דברים הפוסלים ספר תורה מקדושתו; איך נוהגים בקדושת ספר תורה ולאיהו דבר מותר למכרו; דיני תשמישי ספר תורה כגון תיק ומטפחת וכיוצא בהם; הזהירות בכבוד ספר תורה.

א. נִמְצְאתָ לְמַד שְׁעֵשְׂרִים דְּבָרִים הֵן, שֶׁבְּכֹל אֶחָד מֵהֵן פּוֹסֵל סֵפֶר-תּוֹרָה². וְאִם נַעֲשֶׂה בּוֹ אֶחָד מֵהֵן, הָרִי הוּא כְּחֶמֶשׁ מִן הַחֲמִשִּׁין שֶׁמְלַמְדִין בְּהֵן הַתִּינוּקוֹת, וְאִין בּוֹ קִדְשַׁת סֵפֶר-תּוֹרָה³, וְאִין קוֹרִין בּוֹ בְּרַבִּים⁴. וְאֵלוּ הֵן:

א) אִם נִכְתַּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. ב) שֶׁנִּכְתַּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שְׂאִינוּ מְעַבְדִּים⁵. ג) שֶׁהָיָה מְעַבְדֵי שְׁלֵא לְשֵׁם סֵפֶר-תּוֹרָה⁶. ד) שֶׁנִּכְתַּב שְׁלֵא בְּמָקוֹם כְּתִיבָה - עַל הַגּוֹיִל בְּמָקוֹם בְּשָׂר⁷, וְעַל הַקֶּלֶף בְּמָקוֹם שְׂעָר. ה) שֶׁנִּכְתַּב מְקַצְתּוֹ עַל הַגּוֹיִל וּמְקַצְתּוֹ עַל הַקֶּלֶף⁸. ו) שֶׁנִּכְתַּב עַל דוֹכְסוֹסְטוֹס⁹. ז) שֶׁנִּכְתַּב בְּלֵא שְׁרִטוֹט¹⁰. ח) שֶׁנִּכְתַּב בְּלֵא שְׁחַר הַעוֹמֵד¹¹. ט) שֶׁנִּכְתַּב בְּשֶׂאֱר לְשׁוֹנוֹת¹². י) שֶׁכְּתָבוּ אֶפִיקוֹרוֹס¹³, או פִּיּוּצָא בּוֹ¹⁴ מְשֶׂאֱר פְּסוּלִין. יא) שֶׁכְּתַב הַאֲזָכְרוֹת¹⁵ בְּלֵא כּוֹנְנָה¹⁶. יב) שֶׁחָסַר אֶפְלוּ אוֹת אֶחָת. יג) שֶׁהוֹסִיף אֶפְלוּ אוֹת אֶחָת¹⁷. יד) שֶׁנִּגְעָה אוֹת בְּאוֹת¹⁸. טו) שֶׁנִּפְסְדָה צוּרַת אוֹת אֶחָת עַד שְׁלֵא תִקְרָא כֹּל עֵקֶר¹⁹, או תִּדְמָה לְאוֹת אַחֶרֶת - בֵּין בְּעֵקֶר הַכְּתִיבָה²⁰, בֵּין בְּנִקְבֵי²¹, בֵּין בְּקָרְעֵ, בֵּין בְּטִשְׁטוֹשׁ²². טז) שֶׁהִרְחִיק אוֹ שֶׁהִקְרִיב בֵּין אוֹת לְאוֹת, עַד שֶׁתִּרְאָה הַתְּכָה כְּשִׁתִּי תְבוֹת, או שְׁתִּי תְבוֹת כְּתְּכָה אֶחָת²³. יז) שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַפְּרָשִׁיּוֹת²⁴. יח) שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת²⁵. יט) שֶׁכְּתַב בְּשֶׂאֱר הַכְּתַב כְּשִׁירָה²⁶. כ) שֶׁתִּפְּרַר הִירִיעוֹת בְּלֵא גִידֵי טְהוֹרָה²⁷. וּשְׂאֵר הַדְּבָרִים - לְמַצּוֹה, לֹא לְעַכְבֵּי²⁸.

2) הלכה זו מסכמת תמצית הדברים שנשנו בפרקים הקודמים. 3) כמבואר לעיל (פ"ז, ה"יא). 4) ורבינו בתשובתו, כותב: שמברכים על ספר-תורה פסול, וכך נהגו אנשי המערב - לברך לפניו ולאחריה על ספר-תורה פסול - בפני גאוני עולם, לפי שכולם בעלי בינה היו, וידעו שאין הברכה תלויה בספר, אם כשר הוא אם פסול, אלא בקריאה עצמה וכו', וכנראה שאין זה אלא כשאין להם האפשרות לקרוא בספר כשר, וכאן ידובר כשאפשר להם להשיג ספר כשר. ולפי-זה יוצא, אם נמצאה טעות בספר באמצע הקריאה, מוציאים ס"ת אחר ומתחילים בו ממקום שנמצאה הטעות בראשון, ואין חוזרים על מה שקראו בראשון, כי מאחר שכבר קראו בו, הרי זה כ"א אפשר" שיוציאים בו. וזהו שדייק רבינו לכתוב: "אין קורין בו", שמשמעו לכתחילה לא - אבל בדיעבד עלתה להם הקריאה (כסף-משנה, וראה במוספנו "תשובות רבינו"). 5) שלא עבדוהו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. ומתוך להניח ספר-תורה על-גבי ספר-תורה, ואין צריך לומר על-גבי חמשים⁴⁸. ומניחין החמשים על-גבי נביאים וכתובים. אבל אין מניחין נביאים וכתובים על-גבי חמשים⁴⁹, ולא חמשים על-גבי ספר-תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות ואגדות, אסור לזרקן⁵⁰. הקמיעין⁵¹, שיש בהם עננים של כתבי הקדש⁵², אין נקנסין בהן לביית-הכנסא, אלא-אם-כן היו מחפזות עור⁵³.

(48) ספר הכתוב בו רק חומש אחד בלבד, ועשוי בגלילה כעין ס"ת. (49) מגילה כז, ע"א. ונביאים וכתובים, מותרים זה על זה (ר"ן, שם). (50) כשיתנם לחבירו, אל יתנם לו בזריקה (עירובין צח.). (51) קלף או נייר שכותבים עליו שמות קדושים, כסגולה לרפואה וכדומה, והאדם קושרו לגופו ונושאו עמו תמיד, וכן מצינו במדרש 'במדבר רבה' פ"ב: "יהא הקמיע הזה עליך, שלא תשלוט בך עין רעה". (52) מקראות של רפואה (שבת ס: וברש"י). (53) שם, סא, ע"א.

ו. לא יאחו אדם ספר-תורה בזרועו וינקס בו לביית-המרחץ או לביית-הכנסא⁵⁴ או לביית הקברות⁵⁵, אף-על-פי שהוא כרוף במטפחות ונתון בתוף התיק שלו. ולא יקרא בו, עד שירחיק ארבע אמות מן המת (או מביית-המרחץ) או מביית-הכנסא. ולא יאחו את ספר-תורה פשהו ערם⁵⁶. ואסור לישוב על מטה שספר-תורה עליה⁵⁷.

(54) כי גנאי הוא להכנס בס"ת במקומות מזהמים אלה (סנהדרין כא:). (55) משום "לועג לרש", כי אין להתראות עסוקים במצוות לפני המתים, שאין בידם לקיים את המצוות, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה), ואחיות ספר-תורה בזרועו (מבלי לקרוא בו) יש בה מצוה (ברכות יח.), ע"פ דברי הכסף-משנה בכוונת רבינו. (56) כשהספר ערום בלי מטפחת (מגילה לב.). ויש מפרשים: "כשהוא ערום" - כשהאדם ערום, ראה לעיל פ"ד, הלכה ב"ג. וברדב"ז ח"ב סימן תשע"א הביא את שני הפירושים ולא הכריע ביניהם. (57) מנחות לב, ע"ב; ירושלמי ברכות פ"ג, ה"ה: "מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל ספר-תורה נתון עליו, והרתיע (נודעו) מלפניו כמרתיע מלפני הנחש".

ז. בית שיש בו ספר-תורה, אסור לשמש מטתו בו עד שיציאנו, או עד שנייחנונו בקלי, ויתן הפלי בקלי אחר שאינו מזמן לו. אבל אם היה מזמן לו - אפלו עשרה כלים, זה בתוף זה, בקלי אחר הם, או עד שיעשה לו מחצה גבוהה עשרה טפחים⁵⁸, אם לא היה לו בית אחר⁵⁹. אבל אם יש לו בית אחר, אסור לשמש עד שיציאנו⁶⁰.

(58) ברכות כה, ע"ב. (59) חדר אחר. (60) שם, כז, ע"א.

ג. ספר-תורה שפלה או שנפסל, נותנין אותו בכלי-חרש³⁵ וקוברין אותו אצל תלמידי חכמים, וזו היא גניזתו. מטפחות³⁶ ספרים שבלו, עושין אותן תכריכין למת-מצוה³⁷, וזו היא גניזתן³⁸.

(35) מגילה כו, ע"ב. שמתקיים בו זמן רב, ככתוב (ירמיה לב, יד): ונתתם בכלי חדש למען יעמדו ימים רבים. ואין מניחים אותו בעפר, שלא ירקב כל כך מהר. (36) מעילי הספר. (37) אחד מישראל מושלך בדרך, ואין לו קוברין (לשון רבינו הל' אבל פ"ג, ה"ח). (38) מגילה כו, ע"ב. ולדעת הבית יוסף יו"ד סי' רפב, הכוונה, שהרשות לעשות מהן תכריכין למת מצוה אבל אין חיוב בדבר, ויכול לגנון בכלי חרס בעפר.

ד. תיק שהוכן לספר-תורה והנח בו³⁹; וכן המטפחות והארון והמגדל⁴⁰ שמניחין בו ספר-תורה, אף-על-פי שהספר בתוף התיק; וכן הכנסא⁴¹ שהוכן להניח עליו ספר-תורה, והנח עליו ספר-תורה - הפל תשמישי קדשה הן, ואסור לזרקן, אלא שישבלו או שיששברו, נגנזין⁴². אבל הבימות⁴³ שעומד עליהן שליה צבור ואוחז הספר, והלוחות⁴⁴ שפותבין בהן לתינוק להתלמד, אין בהן קדשה⁴⁵. וכן רמזי⁴⁶ כסף וזהב וכיוצא בהן, שעושין לספר-תורה לנזי - תשמישי קדשה הן, ואסור להוציאן לחל; אלא-אם-כן מכר אותן לקנות בדמיהן ספר-תורה או חמש⁴⁷.

(39) כי אם לא הונח בו, או לא הוכן לכך - אין בו קדושה כלל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ט. (40) ארון - שמצניעים בו ספרי תורה. מגדל - הוא הספסל הגבוה שעל הבימה שעליו מניח הש"ץ הספר כשקורא בו. (ובבתי הכנסת הספרדים משתמשים בו, ונקרא אצלם "תיבה"). ולשון מקרא הוא (נחמיה ח, ד): ויעמוד... על מגדל עץ אשר עשו לדבר (בית יוסף יו"ד סי' רפב). (41) יש מקומות המכניסם כסא מיוחד להניח עליו ספר-תורה ביום שמוציאים שני ספרים לקריאה (שם). (42) מגילה כו, ע"ב. (43) אחת שבאמצע בית הכנסת, והשניה שלפני ארון הקודש שיש לפניו בימה ועליה עומד הש"ץ ואוחז את הספר בשעת הוצאת התורה. (44) לפי דעת בעל 'מרכבת המשנה', הכוונה ללוחות הברית שכתובים עליהם "עשרת הדברות", והם בראש "ארון הקודש" כמנהגנו, ומשמיענו רבינו שאע"פ שהם נויי 'ארון הקודש' - אין להם קדושת הארון. (45) מגילה לב, ע"א. והעיר הראב"ד שבירושלמי (שם, פ"ג, ה"א) אמרו: "אין להם קדושת ארון, אבל יש בהם מקום קדושת בית הכנסת". ויתכן, שגם רבינו מודה בזה, שהרי בפירוש כתב לעיל (הל' תפילה פ"א, ה"טו): "וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת", אלא שכאן מדובר בקדושת הארון כ"תשמישי קדושה" (ע"פ כסף-משנה). (46) תשכ"ט ספר תורה עשויים בצורת רימון. (47) שמעלים בקדש ואין מורידים, כמבואר לעיל הל' תפילה פ"א, ה"יד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

איסור, כיון שהס"ת מונח בארון הרי הוא כברשות אחרת (ט"ז יו"ד סי' רפב סק"א).

יא. הנה מהלך המקום למקום וספר-תורה עמו, לא יניח ספר-תורה בתוך השק, ויניחנו על-גבי החמור וירכב עליו⁷⁵; ואם היה מתפחד מפני הגנבים - מתר⁷⁶; ואם אין שם פחד - מניחו בחיקו⁷⁷ פנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך. כל מי שיושב לפני ספר-תורה, ישב בכבוד-ראש, באימה⁷⁸ ופחד, שהוא העד הנאמן לכל באי עולם⁷⁹, שנאמר: 'והיה שם בך לעד'. ויכבדהו כפי כחו. אמרו חכמים הראשונים⁸⁰: כל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות; וכל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות⁸¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהוא העד הנאמן על כל באי עולם".

ומשמע גם על בני נח, וי"ל שמקורו מספרי "כתר תורה מונח כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם כו' כתר תורה מונח לכל באי העולם" שלשון זה כולל גם אוה"ע.

אבל בהלכות ת"ת כתב "כתר תורה הרי מונח ומוכן לכל ישראל שנאמר "תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" כי זה שיש כתר תורה גם אצל "כל באי העולם" (בשבע מצוות דידהו) לסלק ה"פתחון פה" אינו נוגע להלכות (תלמוד תורה) של ישראל. ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה, זה רק בלימוד תורת המצוות של ישראל אבל בלימוד שבע מצוות דידהו הרי אדרבא אמרו חז"ל "שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככה"ג".

לקו"ש חכ"ז ע' 246 והע' 74 מתוך רמב"ם "פרס המלך"

75) על החמור (הגר"א יו"ד סי' רפב). 76) ברכות יח, ע"א. 77) כמו שאמרו (שם, כג) לענין תפילין. 78) ובמסכת סופרים (פ"ג, ה"יא) שנינו: "לא יתן אדם ספר-תורה על ארכובותיו, ושני אציליו (מרפקיו) עליה". 79) על כריתת הברית בין ישראל לאביהם שבשמים. 80) אבות פ"ד, מ"ו. 81) שנאמר (שמואל-א ב, ל): כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו. והפך רבינו סדר המשנה שבאבות, כדי לסיים את הלי' ס"ת בדבר טוב, כמנהגו בסוף כל הלכה. נגמרו הלכות ספר תורה ברחמי שמיא.

~ יום שני ב' סיון ~

הלכות ציצית

מצות עשה אחת, והיא: לעשות ציצית על פני הפסות¹.

ח. כל הטמאין, ואפלו נדות, ואפלו פותי, מתר לאחז ספר-תורה ולקרות בו, שאין דברי תורה מקבלין טמאה⁶¹. והוא, שלא יהיו ידיו מטונפות⁶² או מלכלכות פטיט, אלא ירחצו ידיהם, ואחר-כך יגעו בו.

61) ברכות כב, ע"א. ראה תוספתא אהלות פי"ד שאין ס"ת מקבל טמאה. והשווה דברי רבינו לעיל הלי' קריאת שמע פי"ד, ה"ח. 62) כמו שאמרו בסוכה כו: לענין תפילין.

ט. כל הרואה ספר-תורה פשהוא מהלך⁶³, חיב לעמד מפניו⁶⁴. ויהיו הכל עומדים, עד שיעמד זה שהוא מהלך בו, כשנגיענו למקומו⁶⁵, או עד שיתפסה מעיניהם, ואחר-כך יהיו מתריץ לישוב⁶⁶.

63) ע"י האדם הנושא. 64) קידושין לג, ע"ב: "מפני לומדיה עומדין, מפניה לא כל-שכן". 65) אבל אם עמד רק לנוח, דינו כמהלך הואיל ואין עמידתו עמידת קבע (כסף-משנה). 66) כמו שאמרו (קידושין שם): "נשיא עובר, עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, שנאמר: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה". ויש אומרים: שהוא-הדין בשומע את קולו אע"פ שאינו רואהו - חייב לעמוד, כי כן מצינו ברב יוסף שעמד כששמע קול צעדי אמו, אמר: אקום מלפני השכינה (קידושין לא:). ומטעם זה נהגו לעשות פעמונים בכתר תורה ('בית יוסף' יו"ד סי' רפב, בשם רבינו מנחם).

י. מצוה ליחד לספר-תורה מקום, ולכבדו⁶⁷ ולהדרו יותר מדאי דברים שפלוחות הברית⁶⁸, הן הן שבקל ספר וספר⁶⁹. לא ירק אדם פנגד ספר-תורה⁷⁰, ולא יגלה ערותו פנגדו⁷¹, ולא יפשיט⁷² רגליו פנגדו, ולא יניחנו על ראשו כמשאו; ולא יחזיר אחריו לספר-תורה⁷³, אלא-אם-כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים⁷⁴.

67) את המקום. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ולכבד את המקום". 68) עשרת הדברות הכתובים על לוחות הברית המונחים בארון שבקודש הקדשים, כמפורש במלכים-א ח, ט. 69) שגם בכל ספר-תורה נמצאות עשרת הדברות, וכשם שמצוה לכבד את ארון ברית ה' על הלוחות שבתוכו, כן מצוה לכבד המקום המיוחד לספר-תורה (ביאורי הגר"א, ליו"ד סי' רפב). 70) קל-וחומר מרבו, שאמרו (עירובין צט:): "הרק בפני רבו, עליו הכתוב אומר (משלי ח, לו): כל משנאי אהבו מות". 71) ככתוב (שמות כ, כו): אשר לא תגלה ערותך עליו, ואם במזבח כך, בספר-תורה על-אחת-כמה-וכמה. 72) כנוסח כת"י, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: יפשיט. וראה רש"י לכתובות קח: שזה דרך ביוון. 73) כמו שמצינו ביומא נג. "תלמיד הנפטר מרבו, אל יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך". 74) שאז הוא נידון כברשות אחרת (ברכות כה:). והרבנים העומדים ודורשים ואחוריהם לארון הקודש - אין בזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּה לָבָן אוֹ תְּכֵלֶת⁹ אוֹ שְׁנֵיהֶם פְּאָחַד, הֲרֵי קָיִם מִצְוֹת עֲשֵׂה אָחַת¹⁰. אָמְרוּ חֲכָמִים הֲרֵאשׁוּנִים¹¹: וְהִיָּה¹² לָכֵם לְצִיצִית - מְלַמֵּד שְׁנֵיהֶם מִצְוֹה אָחַת, וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת¹³ מְעַכְבֹּת זוֹ אֶת זוֹ, שְׁאַרְבַּעְתֶּן מִצְוֹה¹⁴ אָחַת.

(8) כמו תפילין של יד ושל ראש הנמנות לשתי מצוות נפרדות, במניין תרי"ג מצוות, מפני שאינן מעכבות זו את זו, ראה לעיל הלכות תפילין פרק ד, הלכה ד. (9) אחרי שנפסק הלבן ונשארה התכלת לבדה. (10) ואין זה דומה לתפילין של יד ושל ראש שהלובשן קיים שתי מצוות מפני שלבישתן היא על ידי שני מעשים נפרדים, לבישת זו לחוד, ושל זו לחוד, בעוד שלבישת טלית שיש בה לבן ותכלת, אינה אלא מעשה אחד. והשווה דברי רבינו בספר המצוות (עשה י"ד). נוסחתנו כנוסח כתב יד התימנים, ובנוסח אחר נשתרבב משפט זה לסוף ההלכה. (11) "ספרי" פרשת שלח (הובא ב"מגדל עוז") ובספרי שלפנינו איננו. ומצאתיו ב"ספרי זוטא". (12) בלשון יחיד, ולא "והיו". (13) שבארבע כנפות הבגד. (14) (מנחות דף לו עמוד ב). ולפיכך אסור יהיה לצאת בשבת בטלית המצוייצת בשלוש כנפיה, כי אין כאן מצוה אלא משא בעלמא.

ו. פִּיצַד עוֹשִׂין אֶת הַצִּיצִית? מִתְחִיל מְזוּיֵת שֶׁל טְלִית, שֶׁהִיא סוֹף הָאָרוֹג, וּמְרַחֵק מִמֶּנָּה לֹא יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת לְמַעְלָה¹⁵, וְלֹא פְּחוֹת מִקְּשֶׁר גִּידָלִים¹⁶, וּמְכַנֵּס שָׁם¹⁷ אֲרַבְּעָה חוּטִין וְכוּפְלֵן בְּאֲמִצָּע¹⁸. נִמְצָאוּ שְׁמוֹנֶה חוּטִים מְשֻׁלְשָׁלִין¹⁹ תְּלוּיִין מִן הַקֶּרֶן. וְאֶרְךְ הַחוּטִים הַשְּׂמוֹנֶה, אֵין פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אֲצָבָעוֹת²⁰. וְאִם הֵיוּ יוֹתֵר עַל כֵּן, אִפְלוּ אִמָּה אוֹ שְׁתֵּים, כְּשֶׁרִינ²¹. וְכָל הָאֲצָבָעוֹת בְּגוֹדֵל²². וְהִיָּה אָחַד מְשֻׁמֶנֶה הַחוּטִים חוּט תְּכֵלֶת²³, וְהַשְּׂבָעָה לְבָנִים.

(15) שלמעלה מזה אינה נקראת כנף. (16) (שם דף מב עמוד א). השיעור שמפרק הראשון שבאצבע גודל עד סוף הציפורן למטה, שנאמר: "על כנפי בגדיהם", צריך שתהא הציצית תלויה על הקרן (ולא בסוף הקרן ממש). (17) דרך נקב. (18) שנאמר: גדילים תעשה לך (דברים פרק כב, פסוק יב) דרשו חז"ל (מנחות דף לט עמוד ב): "גדיל - שניים (שאין גדיל פחות משניים), גדילים - ארבעה", שנישם ארבעה חוטים בחור הטלית, ולכשיכפלים ויעשה מהם גדילים, יהיו שמונה (רש"י שם). גדיל - עבות וקלוע, "מעשה עבות" (שמות פרק כח, פסוק יד) מתרגם אונקלוס: "עובד גדיליו" וכן (מלכים-א פרק ז פסוק יז): גדילים מעשה שרשרות. (19) תלויים כלפי מטה. (20) ברחבן. (21) ואנו נוהגין לעשות אורך הציצית י"ב אצבעות, שליש מהן גדיל ושני שליש ענף (הגהות מיימוניות). (22) (מנחות דף מא עמוד ב). וראה לעיל הלכות ספר תורה פרק ט, הלכה ט. (23) שחוט אחד צבוע חציו תכלת, וחציו השני נשאר לבן. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

(1) שנאמר (במדבר פרק טו, פסוק לח): ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. משרשי המצוה: למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, וזה שנאמר בה: "וזכרתם את כל מצוות ה'". ואמרו במדרש רבה (פרשת קורח): מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות ("ציצית" עולה ת"ר) בצירוף שמונה חוטים שבציצית וחמישה קשרים שבה (החניך מצוה שפ"ו).

וּבְאִוֵר מִצְוֹה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

(1) ציצית מהי; ואם מניין החוטים מן התורה; שהתכלת והלבן אינן מעכבות זו את זו ושתייהן מצוה אחת הן; מעשה הציצית וכריכתה; דין "תעשה ולא מן העשוי".

א. עֲנֵף שְׁעוֹשִׂין עַל כִּנֵּף הַבְּגָד² מִמִּין³ הַבְּגָד, הוּא הַנִּקְרָא צִיצִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דוֹמֵה לְצִיצִית⁴ שֶׁל רֵאשׁ, שְׁנֵאמַר: "וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצֵת רֵאשִׁי". וְזֶה הָעֲנֵף הוּא הַנִּקְרָא לָבָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְצוּיִן לְצָבָעוֹ. וְאֵין לְחוּטֵי הָעֲנֵף מִנֵּן מִן הַתּוֹרָה⁵.

(2) היוצא ממנה כענף היוצא מן העץ. (3) שאם הבגד של צמר, גם הציצית מחוטי צמר, ואם של פשתן, גם ציציותיו של פשתן, ראה לקמן (פרק ג, הלכה ה). (4) שיער (מנחות דף מב עמוד א). (5) אבל מדברי סופרים יש להם מניין, כמו שמבואר בסמוך (הלכה ו). וראה (סנהדרין דף פח עמוד ב).

ב. וְלוֹקְחִין חוּט צֶמֶר שְׁנֹצְבַע כְּעֵין הַרְקִיעַ⁶, וְכוּרְכִין אוֹתוֹ עַל הָעֲנֵף; וְחוּט זֶה הוּא הַנִּקְרָא תְּכֵלֶת. וְאֵין לְמִנֵּן הַפְּרִיכוֹת שְׁפוּרֵף חוּט זֶה שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה.

(6) ופרטי צביעתו מפורשים לקמן (פרק ב, הלכה ב).

ג. נִמְצָאוּ בְּמִצְוֹה זוֹ שְׁנֵי צְווּיִים: שְׁיַעֲשֵׂה עַל הַכִּנֵּף עֲנֵף יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וְשִׁיכְרֵף עַל הָעֲנֵף חוּט תְּכֵלֶת, שְׁנֵאמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכִּנֵּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת".

ד. וְהַתְּכֵלֶת אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֵלֶת. פִּיצַד? הֲרֵי שֶׁאֵין לוֹ תְּכֵלֶת, עוֹשֵׂה לָבָן לְבָדוֹ; וְכֵן אִם עֲשֵׂה לָבָן וְתְּכֵלֶת, וְנִפְסַק הַלָּבָן וְנִתְמַעַט עַד הַכִּנֵּף וְנִשְׁאַר הַתְּכֵלֶת לְבָדוֹ - כְּשֶׁר.

(7) (מנחות דף לח עמוד ב). אבל אם הטיל מתחילה חוט של תכלת בלי חוטי לבן לא יצא, שנאמר: "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" - אין התכלת באה אלא עם הלבן (כסף משנה).

ה. אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין אָחַד מֵהֶן מְעַכֵּב אֶת חֲבֵרוֹ, אֵינֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת⁸, אֲלֹא מִצְוֹת עֲשֵׂה אָחַת. אָמְרוּ חֲכָמִים הֲרֵאשׁוּנִים: "וְהִיָּה לָכֵם לְצִיצִית" - מְלַמֵּד, שְׁנֵיהֶם מִצְוֹה אָחַת. וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת מְעַכְבֹּת זוֹ אֶת זוֹ, שְׁאַרְבַּעְתֶּן מִצְוֹה אָחַת. וְהַלּוּבֵשׁ טְלִית שִׁישׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וב"ספרי" פרשת שלח דרשו: "ועשו להם ציצית" יכול יעשה כולה ענף (כמשמעות לשון ציצית), תלמוד לומר: גדילים תעשה לך, אין גדיל אלא עבות, יכול יעשה כולה גדיל, תלמוד לומר: ציצית, הא כיצד? גדיל יוצא מהכנף, וענף יוצא מהגדיל. ואנו נוהגים לעשות חמישה קשרים כפולים וארבעה אווירים ביניהם, אוויר הראשון - שבע כריכות, השני - שמונה, השלישי - אחת עשרה, הרביעי - שלוש עשרה (שולחן ערוך סימן יא).

י. אחד חוטי לָבָן ואחד חוטי תְּכֵלֶת, אם רָצָה לעשות שְׁזוּרִין, עוֹשֶׂה³⁶. אָפְלוּ הִיָּה הַחוּט כְּפוּל מִשְׁמוֹנֶה חוּטִין וְשׁוּר עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה פְתִיל אֶחָד, אֵינּוּ נֶחְשָׁב אֶלָּא חוּט אֶחָד.

36) ואנו נוהגים לעשותם שזורים (שולחן ערוך אורח חיים שם, סעיף ב), על פי ה"ספרי" פרשת שלח, אמרה תורה: תן תכלת ותן לבן, מה תכלת שזורה, שנאמר בה: "פתיל" - שזור כעין פתילה - אף לבן שזור". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

יא. חוטי הציצית, בין לָבָן בין תְּכֵלֶת, צְרִיכִין טוֹפֵיהָ³⁷ לְשֵׁם צִיצִית³⁸. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן, לֹא מִן הַצָּמֶר הַנֶּאֱחָז בְּקוֹצִים כְּשֶׁהֲצֵאן רוֹבְצִין בִּינֵיהֶם, וְלֹא מִן הַיָּמִין³⁹ הַנֶּתְלָשִׁין מִן הַבְּהֵמָה, וְלֹא מִשִּׁירֵי שְׂתֵי⁴⁰ שְׂהָאוּרֵג מִשִּׁיר בְּסוֹף הַבְּגָד, אֶלָּא מִן הַגִּזָּה שֶׁל צֶמֶר או מִן הַפֶּשֶׁתָן. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן מִצֶּמֶר הַגְּזוּל⁴¹, וְלֹא מִשֵּׁל עִיר הַנִּדְחָת⁴², וְלֹא מִשֵּׁל קְדָשִׁים⁴³. וְאֵם עָשָׂה - פְּסוּל. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְבַהֲמָה⁴⁴ - צֶמֶרָה פְּסוּל לְצִיצִית⁴⁵. אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְפֶשֶׁתָן הַנְּטוּעַ⁴⁶, הֵרִי זֶה כֶּשֶׁר, שֶׁהֵרִי נִשְׁתַּנָּה⁴⁷.

37) עשיית החוטים מגיזת הצמר וכדומה. 38) שיאמר בתחילת הטווייה שהוא טווה לשם ציצית, שנאמר: "גדילים תעשה לך" - לך לשם חובך (סוכה דף ט עמוד א). 39) שערות. 40) חוטי האורך שבאריג. וטעם פסולם: משום שנאמר: "ציצית הכנף" - ממין הכנף, ושלשה מינים אלה אינם ראויים לעשות מהם בגד, שהם פסולת הצמר, ואין בגד נעשה ממכותם ("המאור הקטן" למסכת סוכה דף ט עמוד א). 41) (סוכה שם). שנאמר: "ועשו להם ציצית" - משלהם. 42) שהודחו יושביה לעבוד עבודה זרה. ראה (דברים פרק יג, פסוקים יד-יח). מפני שרכוש עיר הנידחת עומד לשריפה והרי הוא כשרוף, ואין בו שיעור, וציצית צריכה שיעור, כמבואר לעיל הלכה ו (כסף משנה, וראה חולין דף פט עמוד ב). ויש מפרשים, על פי הירושלמי סוכה (פרק ג, הלכה א) שכל דבר האסור בהנאה אינו נקרא "שלכם" ולפיכך לולב של עיר הנידחת פסול, וגם ציצית של עיר הנידחת - אינה מ"שלהם" והתורה אמרה: "ועשו להם" - משלהם (הגהות אדר"ת). 43) מבמהת הקדש, או צמר שהקדישו להקדש, ואין זה "שלהם" כי זה שייך לגבוה. ראה (סוכה דף לה עמוד א). 44) שעשאה עבודה זרה. 45) אף על פי שאין בהמה נאסרת להדיוט, כי אין "נעבר" בבעלי

ז. ולוקח חוט אחד מן הלָבָן, וכורף בו פְּרִיכָה אַחַת עַל שְׂאֵר הַחוּטִין בְּצַד הַבְּגָד²⁴, ומניחו; ולוקח חוט הַתְּכֵלֶת, וכורף בו שְׂתֵי כְרִיכוֹת בְּצַד הַפְּרִיכָה שֶׁל לָבָן וְקוּשֵׁר; וְאֵלוּ הַשְּׁלֹשׁ פְּרִיכוֹת הֵם הַנִּקְרָאִין חֲלִיא. ומרחיק מעט, ועושה חֲלִיא שְׁנֵיהָ בְּחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת לְבָדוּ; ומרחיק מעט, ועושה חֲלִיא שְׁלִישִׁית, וְכֵן עַד חֲלִיא אַחְרוֹנָה²⁵, שְׁהוּא כוֹרֵף בָּהּ שְׂתֵי כְרִיכוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת²⁶ וכריכה אַחְרוֹנָה שֶׁל לָבָן. מִפְּנֵי שֶׁהַתְּחִיל בְּלָבָן, מְסִים בו, שֶׁמְעֲלִין בְּקִדְשׁ וְלֹא מוֹרִידִין²⁷. וְלָמָּה תְּחִיל בְּלָבָן? פְּדֵי שֶׁהָא סְמוּךְ לְבָנָה מִיָּנָה²⁸. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּאַרְבַּע הַכְּנָפוֹת²⁹.

24) בשפתו. 25) ראה בסמוך הלכה ת. 26) לפי שמצוות תכלת שיהיה הפתיל כולו תכלת, לפיכך אינו כורך מהלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף והשאר תכלת (מדברי "תשובות רבינו"). 27) מכיוון שהתחיל בלבן משום חשיבותו, שהקדימו הכתוב, אם לא יסיים בו יוריד בזה חשיבות סוף הציצית מתחילתה (מנחות דף ט עמוד א). 28) ורוב הטליתות לבנות הן, והתורה אמרה: "ציצית הכנף פתיל תכלת - מין כנף תחילה ואחריו תכלת (שם). 29) סדר זה נמצא גם בספר המצוות להגאון רבי שמואל בן חפני הכהן ואחריו נמשך גם רבינו. ראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. כִּמָּה חֲלִיוֹת הוּא עוֹשֶׂה בְּכָל כְּנָף? לֹא פְחוֹת מִשְׁבַּע³⁰, וְלֹא יוֹתֵר מִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה³¹. וְזוֹ הִיא מְצוּוָה מִן הַמִּבְחָר. וְאֵם לֹא כָרֵף עֲלֶיהָ אֶלָּא חֲלִיא אַחַת - כְּשֶׁרָה. וְאֵם כָּרֵף הַתְּכֵלֶת עַל רֵב הַצִּיצִית - כְּשֶׁרָה. וְנוֹי הַתְּכֵלֶת - שֶׁהֵיוּ כָּל הַחֲלִיוֹת בְּשִׁלִּישׁ הַחוּטִין הַמְּשֻׁלְשָׁלִין, וְשִׁנֵּי שְׁלִישֵׁיהֶן עָנְף³². וְצָרִיף לְפָרְדוּ, עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּצִיצִית שְׁעַר הָרָאשׁ³³.

30) כנגד שבעה רקיעים. 31) יחד עם שישה אווירים שבין רקיע לרקיע (מנחות דף ט עמוד א). ולפי שתכלת דומה לרקיע מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה (רש"י שם). 32) בלתי כרוך (מנחות שם). 33) (שם, דף מב עמוד א).

ט. הַעוֹשֶׂה לָבָן בְּלֹא תְּכֵלֶת, לוֹקֵחַ אֶחָד מִשְׁמוֹנֶה הַחוּטִין, וְכוֹרֵף אוֹתוֹ עַל שְׂאֵר הַחוּטִין עַד שְׁלִישׁוֹ, וּמְנִיחַ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁיהֶן עָנְף. וְכָרִיכָה זו, אֵם רָצָה לְכָרֵף אוֹתָהּ חֲלִיוֹת חֲלִיוֹת כְּעֵין שְׂכוּרֵף בְּתְּכֵלֶת - הַרְשוּת בְּדוּ, וְזֶה הוּא מְנַהֲגוֹ. וְאֵם רָצָה לְכָרֵף בְּלֹא מְנִין חֲלִיוֹת - עוֹשֶׂה³⁴. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יִתְּפֹן לְהִיוֹת הַכְּרוּף שְׁלִישׁ וְהָעָנְף שְׁנֵי שְׁלִישִׁים. וְיֵשׁ מִי שְׂאֵינּוּ מְדַקְדָּק בְּדָבָר זֶה בְּלָבָן. וְאֵם כָּרֵף הַלָּבָן עַל רֵב הַחוּטִין, או שְׁלֹא כָרֵף אֶלָּא חֲלִיא אַחַת - כְּשֶׁרָה³⁵.

34) שלא הקפידו בכריכת חוליות אלא בתכלת. 35) ובלבד שיהיה בהם גדיל וענף, אבל אם כרך את כולה - פסולה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראשם אחד בכנף זו, וראשם השני בכנף השנייה, ונמצאו החוטים בין שתי הכנפיים לרוחב הטלית, וכך קשרם בעודם מחוברים. (57 אחרי שקשרם. 58 מחוברות. 59) והתורה אמרה: "על ציצית הכנף" לכן אחת, ולא לשתיים כאחד. (60) מקודם (סוכה דף יא עמוד א).

טו. הטיל ציצית על הציצית⁶¹ - אם נתפנון לכתל את הראשונות⁶², מתיר הראשונה או חותקה וכשרה⁶³; ואם נתפנון להוסיף, אף-על-פי שחתך אחת משתייהן⁶⁴, הרי זו פסולה⁶⁵, שהרי פשהוסיף, פסל את הכל, וכשהתיר או חתך התוספת, נמצא השאר נעשה מן העשוי, שעשיתו הראשונה פסולה היתה⁶⁶.

(61) שהייתה לו טלית מצויצת כהלכתה, והטיל בה ארבע ציציות נוספות. (62) כגון, שהשניות נאות יותר מהראשונות. (63) שהטלו השנייה עשויה בהכשר ואין זה "מן העשוי". (64) אחרי הוסיף. (65) כדין כל המוסף גרע (סנהדרין דף פח עמוד ב) והתורה אמרה: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים פרק ד, פסוק ב). (66) נפסלה בשעה שהוסיף עליה, וכל שכן אם חתך הראשונות והשאיר התוספת - שפסולה, שהרי תחילת עשייתה בפסול הייתה (מנחות דף מ עמוד ב).

טז. וכן המטיל לבעלת שלש⁶⁷, ואחר-כך השלימה לארבע⁶⁸ והטיל לרביעית - בלה פסולה⁶⁹, שנאמר: 'תעשה', ולא מן העשוי.

(67) כנפיים. (68) שהוסיף עליה כנף רביעית. (69) ששלוש הראשונות נעשו שלא כמצוותן, כי טלית בעלת שלוש אינה חייבת בציצית (להלן פרק ג, הלכה ב) וכשחזר והוסיף עליה כנף רביעית - נשארו "מן העשוי" (מנחות שם). ובנוגע לכנף הרביעית - הדעת מחייבת שכשרה שהרי נעשית כהלכתה, וכן מפורש ב"שאלות דרב אחא גאון" פרשת שלח. אך מלשון רבינו: "כולה פסולה" יש לדייק שאף הרביעית פסולה. (וראה "מגן אברהם" אורח חיים (סימן י', סעיף קטן 1).

יז. אין כופלין את הטלית לשנים, ומטילין ציצית על ארבע כנפיה כפולה⁷⁰; אלא-אם-כן תפרה בלה⁷¹, ואפלו מרוח אחת.

(70) שמא תתפשט ונמצאו שתי ציציות של מקום הכפל באמצעיתה. (71) שאז לא תתפשט יותר ותמיד יהיו ציציותיה בארבע כנפיה (מנחות דף מא עמוד א).

יח. נפסק הכנף שיש בה ציצית חוץ לשלש אצבעות, תופרה במקומה; בתוך שלש - לא תפר⁷². נתמעטה זוית של בגד שבין חוטי הציצית ובין סוף הארוג⁷³ - אפלו לא נשאר מן הארוג אלא פל שהוא, כשר⁷⁴. וכן אם נתמעטו חוטי הציצית - אפלו לא נשתייר מהם אלא פדי עניבה כשר⁷⁵. ואם נפסק החוט מעקר⁷⁶, אפלו חוט אהד, פסולה⁷⁷.

חיים, ראה הלכות עבודה זרה פרק ח, הלכה א, אבל לצרכי מצוה נאסרת, כי גנאי הוא לעבוד את ה' בנעבד לעבודה-זרה (עבודה-זרה דף מז עמוד א בעיניי שלא נפשטה, והולכים להחמיר). (46) כשהוא מחובר ונקרא עץ. (47) שעשאו חוטים, וחלף שמו הקודם ממנו, ומתוך שאין "נעבד" במחובר - להדיט, מתירים שינויו אפילו לצרכי מצוה (שם), "המשתחוה לקמה, חיטיה מותרות למנחות". וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י"א, סעיף קטן י"ב). ההשווה דברי רבינו בהלכות איסורי המזבח פרק ג, הלכה י"ד.

יב. ציצית שעשה אותו⁴⁸ פותי, פסול, שנאמר: 'דבר אל בני ישראל⁴⁹ ועשו להם ציצת'. אבל אם עשה אותה ישראל בלא כונה⁵⁰ - כשרה⁵¹. וציצית שנעשה מן העשוי מקדם, פסול.

(48) שתלאם בבגד ועשה קשריהם. (49) (מנחות דף מב עמוד א) "בני ישראל יעשו ולא גויים" ובנוגע לטוויית החוטים, ודאי שפסולה על ידי גוי, כי צריכה להיות לשם ציצית, וכבר פסק רבינו לעיל הלכות תפילין (פרק א, הלכה י"א) "שכל דבר הצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי פסול". (50) שתלה בבגד, וקשר קשריה שלא לשם ציצית. (51) שאין אנו מצריכים "לשמה" אלא בטווייה בלבד, כי אם גם העשייה צריכה לשמה, למה לנו פסוק מיוחד למעט גוי מעשייתה, הרי מלבד זה פסול מפני שאינו מחשב בה לשמה, מוכח מזה שאין העשייה דורשת כוונה לשמה (כסף משנה).

יג. ביצד? הביא כנף⁵² שיש בה ציצית ותפרה על הכנף, אפלו יש באותה הכנף אמה על אמה⁵³, פסול, שנאמר: 'ועשו להם ציצת' - לא מן העשוי, שהרי זה דומה למי שנעשית מאליה⁵⁴. ומתיר להתיר ציצית מבגד זה ולתלותם בבגד אחר⁵⁵, בין לבן בין תכלת.

(52) מטלית אחרת. (53) שהיא למעלה משיעור "כנף" שאינו אלא שלוש אצבעות, וציציותיה לא נתבטלו כמו שמבואר בסמוך הלכה י"ח. (54) (מנחות דף מא עמוד א). שהרי לא עשה את הציצית בבגד זה. ורש"י (שם) מפרש: משום שנאמר "על כנפי בגדיהם" וכנף זו לא הייתה מבגד זה בשעת עשיית הציצית. (55) שאין זה כיוון מצוה, כיוון שתולה בבגד אחר, וגם אין בזה משום "העשוי מקודם" כיוון שתולה וכורכה כבתחילה (מנחות דף מא עמוד ב).

יד. תלה החוטין בין שתי כנפים, מזו לזו⁵⁶, וקשר כנף זו כהלכתה וכנף זו כהלכתה, ואחר-כך⁵⁷ תתכן באמצע ונפרדו זה מזה - פסול; שהרי בעת שקשרן היו פסולין, לפי ששתי הכנפים מערות⁵⁸ זו בזו בחוטין שביניהן⁵⁹, ובשעה שפסקו נעשו שתי ציציות - נמצא עושה מן העשוי⁶⁰.

(56) שהכניס ארבע חוטים ארוכים כשיעור שתי ציציות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נאמר בתורה (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנו צמר ופשתים, מה פשתן שלא נשתנה (שגדל מהאדמה), אף צמר שלא נשתנה, ורחל בת עז חל בה שינוי. ראה לקמן פ"ג ה"ב, ובביאורנו.

ב. פיצד צובעין תכלת של ציצית? לוקחין הצמר ושורין אותו בסיד. ואחר-כך מכבסין אותו עד שיהיה נקי, ומרתיחין אותו באהל¹² וכיוצא בו, כדרך שהצבעין עושין, פדי שיקלט את העין¹³. ואחר-כך מביאין דם חלזון, והוא דג שדומה עינו¹⁴ לעין התכלת¹⁵ ודמו שחור כדיו, ובגם המלח¹⁶ הוא מצוי. ונותנין את הדם ליורה¹⁷, ונותנין עמו סממנין¹⁸, כמו הקמוניא¹⁹ וכיוצא בהן, כדרך שהצבעין עושין, ומרתיחין אותו, ונותנין בו הצמר עד שיעשה פעין רקיע, וזו היא התכלת של ציצית²⁰.

(12) מין צמח, שמשמשים בו לכביסה, ונזכר (שבת צא.). והזכותי בבור כפי (איוב ט, ל) מתרגם יונתן: "ודכאית באהלא ידי. (13) הצבע. כל זה כתב רבינו מדעתו, ממה שידע במלאכת הצביעה (כסף-משנה). (14) מראה גופו (מנחות מד.). (15) כנוסח כתב-יד התימנים, וכן בדפוס מנוטבה. ובנוסח אחר: לעין התכלת. (16) רבינו רגיל לקרוא לים התיכון "ים המלח", וכן כתב בסוף פירושו למשנה: ואני עליתי בספינה בים המלח". ודבר ידוע הוא שאין ספינות עוברות בים המלח, וכוונתו לים התיכון שעבר בו ממצרים לארץ ישראל. ובהיותו בדרך חיבר את פירושו למשנה, וכן הדבר מפורש בפירושו למשנה (כלים ט"ו, א) שקורא שם את הים ההולך מארץ ישראל לאלכסנדרה של מצרים - ים המלח. ואולי נקרא כן מפני שמימיו מלוחים, בניגוד למי נהר שמימיו מתוקים, וכן בערבית יקראו כל הימים הגדולים בשם "אל מלח". וכן הדבר מוכרח, שהרי אמרו (מגילה ו.י): שהחלזון נמצא בחלקו של זבלון, וים המלח הלא כולו נמצא בחלקו של יהודה (יהושע טו)? אבל הים התיכון נפל בחלקו של שבט זבולון, כמפורש ביהושע יט, יא, וראה בראשית מט, יג (הגהות הרד"ל על הרמב"ם. וראה 'תורה תמימה' פרשת שלח, אות קי"ח). (17) דוד. (18) אבקות צבע. (19) עשב שמייבשים אותו וטוחנים אותו ומנקים בעפרו את הידים להעביר הזוהמא (גדה ט, ו וברע"ב שם). (20) מנחות מב, ע"ב.

ג. התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמה²¹. ואם צבעה שלא לשמה, פסולה. והיורה שיש בה הצבע, אם צבע בה מעט צמר לבדקו אם הוא יפה אם לאו - נפסלה היורה כלה²². אלא פיצד יעשה? לוקחין הצבע מן היורה בכלי קטן, ומניח בו צמר שבודק בו, ושורף את שבודק, שהרי נצבע לבדיקה²³, ושופך הצבע שפבלי שבודק בו, שהרי טעמו²⁴ ופסלו, וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם²⁵.

(21) לשם מצות ציצית. (22) שם, שנאמר (שמות כח, לא):

(72) שפחות משלושה אין בה שיעור כנף, ובטלו הציצית ממנה, וכשחוזר ותופרה הרי הוא מן "העשוי מקודם" בפסול. אבל אם יטיל ציצית מחדש בכנף של התפירה - כשרה (מנחות דף מא עמוד א וכפירוש ה"נמוקי יוסף"). (73) שנרחב הנקב וירד הגדיל למטה. (74) אף על פי שלא נשאר בו כ"קשר גודל", ראה לעיל הלכה ו, כי אין אנו מקפידים עליו אלא בשעת העשייה (שם, דף מב עמוד א). שנאמר: "ועשו להם ציצית על כנפיי" אין צריך "על כנף" אלא בשעת העשייה (קריית ספר). (75) (מנחות דף לח עמוד ב). ואפילו נפסק "הענף" לגמרי ולא נשתייר אלא כדי עניבה בגדיל (הגהות מיימוניות). ולדעת רש"י (שם דף לח עמוד ב) צריך שיהיה כדי עניבה ב"ענף". ומנהג העולם כדעת רש"י (בית יוסף אורח חיים סימן י"ב). (76) ממקום חיבורו בטלית. (77) (מנחות דף לט עמוד א). וכגון שכל הציצית ממין אחד, אבל ביש לו שני מינים - לבן ותכלת - אז אפילו אם מין אחד נפסק לגמרי ונשאר המין השני כשרה, כדברי רבינו לעיל הלכה ד: "ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשארה התכלת לבדה - כשרה" (כסף משנה, וראה רדב"ז חלק ב' ל"שונות הרמב"ם סימן צ').

פרק שני

(1) צבע התכלת וסדר צביעתה; כיצד בודקים אותה לידע אם נצבעה כהלכתה; טלית שכולה תכלת מה דין ציציותיה.

א. תכלת האמורה בתורה בכל מקום² היא הצמר הצבוע פפתו שפכחול³, וזו היא דמות הרקיע הנראית לעין השמש⁴ בטוהרו של רקיע⁵. והתכלת האמורה בציצית⁶, צריך שתהיה צביעתה צביעה ידועה, שעומדת בפינה ולא תשתנה. וכל שלא נצבע באותה צביעה, פסול לציצית, אף-על-פי שהוא פעין הרקיע; כגון שצבעו באסטיס⁷ או בשחור או בשאר המשחירין⁸ - הרי זה פסול לציצית⁹. רחל בת עז¹⁰, צמרה פסול לציצית¹¹.

(2) בפרשת ציצית, ובבגדי כהונה (שמות כח, ו). (3) כצבע כחול המעורב בצבע לבן, והוא כחול בהיר (תפארת ישראל' בהקדמתו למשנה סדר מועד). פתוך - מעורב, ונזכר במשנה (נגעים א, ב). "בלולה בשמן" (ויקרא ב, ה) מתרגם יונתן: "פתיכא במשח". (4) בכת"י התימנים, אין חיבה זו. (5) כשהוא בהיר בלא עננים. מלשון הכתוב (שמות כד, י). ובמנחות מג, ב אמרו: "שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד". ומתוך כך זוכר [האדם] את הקב"ה היושב על כסא הכבוד (רש"י). (6) פרת לתכלת האמורה בבגדי כהונה שאין בה כל החומרות האמורות כאן (מרכבת המשנה). (7) צמח שממנו עושים צבע כחול, ונזכר במשנה (שביעית פ"ז, מ"א). (8) לא שחור ממש, שהרי אינו כמראה הרקיע, אלא כחול כהה מאד הדומה לשחור. (9) מנחות מ, ע"א. (וראה בבא-מציעא סא:). (10) שאמה עז ואביה איל. (11) בכורות יז, ע"א. שאין צמר אלא צמר רחלים, ולפיכך פסול הוא לתכלת שבציצית שאינה אלא מצמר. ושם דרשו:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(41) ע"ז לט, ע"ב. שהוא חשוד לטרוח לזייף ולהחליפה (רש"י).

ז. המוצא תכלת בשוק, אפלו מוצא חוטיין פסוקין⁴², פסולה⁴³; שזורין - פשרה⁴⁴. הלוקח טלית מציינת⁴⁵ מן השוק מישראל, הרי היא פחוקתה⁴⁶; מן הפותי התגר⁴⁷ - פשרה⁴⁸, מן ההדיוט⁴⁹ - פסולה⁵⁰.

(42) שאין דרך לחזור ולקשרם ולארוג מהם בגד, כי יש טורח בקשירתם. (43) חוששים שמא נצבעו לשם אריגת בגד ולא לשם ציצית (עירובין צו:). (44) כי אין דרך לארוג חוטים שזורים, ובוודאי לשם ציצית שזורו ונצבעו (שם). ובנוסח אחר, כתוב: "חוטיין פסוקין ושזורין פסולה". ראה מנטובה, וונציה ועוד. אבל כבר השיב רבינו בתשובתו, שטעה בזה וציוה לתקן ההעתיקות לפי הנוסח החדש. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וברמב"ם דפוס וילנא הדפיסו את הנוסח המוגה והנכון. וכן בשאר הדפוסים המאוחרים. (45) עשויה בציצית. (46) שנעשית כהלכתה. (47) סוחר הקונה דברים ומכרם. (48) שבוודאי קנאה מישראל מומחה, כי לא ירע לנפשו לקנות ולמכור דברים פסולים (מנחות מג.). (49) שאינו סוחר. (50) שם. שמא הוא בעצמו צבעה ושלא לשמה נצבעה, ואם חוטי לבן הם - שמא הוא טוואם, וציצית שעשאה גוי פסולה (נמוקי יוסף).

ח. טלית שהיא כלה אדמה או ירקה או משאר צבעונין, עושה חוטי לבן שלה פועין צבעה: אם ירקה - ירקון, אם אדמה - אדמין⁵¹. היתה כלה תכלת - עושה לבן שלה משאר צבעונין, חוץ מן השחור, מפני שהוא נראה כתכלת⁵², וכורך על הכל חוט אחד תכלת⁵³, כדרך שעושין בשאר ציציות שאינן צבועין.

(51) מנחות מא, ע"ב. שנאמר: "על ציצית הכנף" שיהיו ציציותיה ממין הכנף, והעיד בעל ה'תוספות' יום טוב' בפירושו 'דברי חמודות' על הרא"ש הל' ציצית, שראה בבית הכנסת בקהילת פראג, ציצית ירוקה כחלמון ביצה בטלית-קטן של משי, שגם היא ירוקה כחלמון ביצה, והובאה מרגנשבורק, והיא היתה טליתו של הקדוש רבי שלמה מולכו הי"ד. (52) והתורה הקפידה על שני מראות בציצית (מנחות מא:). (53) כמפורש לעיל פ"א, ה"ו.

ט. קשה ענש מי שאינו מניח לבן יותר מענש שלא הניח תכלת, לפי שהלבן מצוי לכל, והתכלת אינה מצויה בכל מקום⁵⁴ ולא בכל זמן, מפני הנצבע שאמרנו⁵⁵.

(54) שם, מג, ע"ב: "משל למה הדבר דומה, למלך בשר-ודם שאמר לשני עבדיו: הביאו לי שני חותמות (סימני עבדות שתולים על העבדים), לאחד אמר: הבא לי חותם של טיט. ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו. איזה מהם ענשו מרובה? הוי אומר, זה שאמר לו

כליל תכלת - שלא יהא דבר אחר (שאינו לשם ציצית) צבוע בה מתחילה. (23) ולא לשם ציצית, ופסול הוא לתכלת של ציצית, ולפיכך שורפים אותו שלא יבוא להשתמש בו לתכלת של ציצית. (24) עשה בו נסיון, ופסול הוא לתכלת, כמבואר לעיל באות ג'. ובכת"י התימנים, הנוסח: פגמו ופסלו. (25) שלא צבעו בו שום דבר אחר.

ד. התכלת אינה נלקחת אלא מן הממחה²⁶ - חוששין שמא נצבעה שלא לשמה. אף-על-פי שגלקחה מן הממחה - אם נבדקה²⁷ ונדעה שנצבעה באחד משאר צבעונין המשחירים שאינן עומדין²⁸, פסולה.

(26) בקי בצביעתה ומוחזק בכשרות (מנחות שם). (27) במקרה, אבל לכתחילה אין צורך לבדקה. (28) מתקיימים, ראה לעיל ה"א.

ה. כיצד בודקין אותה עד שיודע אם נצבעה כהלכתה אם לא? לוקחין תבן וריר²⁹ של שבולל³⁰ ומי-רגלים שנתחמצו ארבעים יום³¹, ושורין התכלת בכלן מעת לעת - אם עמדה בעינה³² ולא כהתה, פשרה. ואם כהתה, לוקחין פצק של שעורין שמעפשיין³³ אותו למוריס³⁴, ונותנין את זו התכלת שנסתפגית בתוכו, ואופה הפצק בתנור, ומוציאים התכלת מן הפת ורואין אותה; אם כהתה ממה שהיתה - פסולה; ואם הוסיף עינה והשתרה יותר ממה שהיתה קדם האפיה - פשרה³⁵.

(29) נוזל. (30) מין שרץ רך, הגדל בתוך נתיק קשה, כמו "שבולל תמס הילוך" (תהלים נח, ט). (31) שעברו עליהם ארבעים יום משיצאו מגוף האדם. (32) בצבעה. (33) מניחים אותו ימים רבים כדי שיחמץ הרבה. (34) מין דגים הכבושים במלח. (35) מנחות מג, ע"א. ושם נתנו סימן לזה: "שנוי שקר, שנוי אמת" המשנה דברו לרעה - הכל יודעים שרע הוא; המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו - הכל יודעים שכשר וטוב הוא.

ו. חציר³⁶ שמוכרין בה תכלת, והיו מחזקין בכשרות - לוקחין ממנה סתם ואין צריך בדיקה, והרי היא פחוקתה עד שתחשד³⁷. המפקיד תכלת אצל הפותי - הרי זה פסולה, שמא החליפה³⁸; ואם היתה בכלי והיה חתום³⁹ בשני חותמות⁴⁰, חותם בתוף חותם - פשרה, בחותם אחד - פסולה⁴¹.

(36) כפר או מושב, וביחוד בקרבת עיר, ככתוב (דה"א ד, ג): הצריהם אשר סביבות הערים. (37) שמצאו פסול בתכלתם (ע"ז לט). ושם הגירסא: "עד שתיפסל". (38) מתוך שתכלת דמיה יקרים, זייף להחליפה. (39) סגור. (40) שני סימני הסגר עשויים באופן משונה, שלא כדרך סגירת שאר בני אדם. השווה הל' מאכלות אסורות (י"ג, ה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צִיצִית אֶלָּא מְדַבְּרֵי חֻמִּים? כְּדֵי לְהַזְהֵר בְּמַצּוֹת צִיצִית. וְהוּא, שְׁתֵּהִיָּה מְרַבֶּעַת אוּ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע, וְיִהְיֶה שְׁעוּרָה פֶּשְׁעוֹר שְׁאֵמְרָנוּ. שְׁפָל הַבְּגָדִים הָאֲמֹרִים בְּתוֹרָה סֵתָם, אֵינָם אֶלָּא צָמֵר וּפְשָׁתִים בְּבִלְבָד.⁸

6) צמר של עזים קרוי נוצה, לפי שאינו רך כשאר צמר, וכן אין גוזזים אותו כשאר צמר אלא מורטים אותו (רש"י שבת כז; מנחות לט:). 7) כי צמר סתם אינו אלא של אילים ורחלים בלבד. ובירושלמי (כלאים פ"ט, ה"א) דרשה מפסוק, שנאמר (מלכים ב ג, ד): ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר - אין לך קרוי צמר אלא צמר אילים ורחלים בלבד. 8) מנחות לט, ע"ב: "הואיל ונאמרו בתורה בגדים סתם (על כנפי בגדיהם), ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים (בטומאת נגעים ויקרא יג, מז: בכגד צמר או בכגד פשתים), אף כל צמר ופשתים".

ג. **"על ארבע כנפות פסותיה"** - בעלת ארבע ולא בעלת שלש. אם-כן, בעלת ארבע ולא בעלת חמש?⁹ תלמוד לומר: **"אשר תכסה בה"**¹⁰ - אפלו בעלת חמש או יותר על זה. ולמה אני מחיב בעלת חמש¹¹ ופוטור בעלת שלש, ושתיהן אינן בעלי ארבע כנפות? מפני שיש בכלל החמש ארבע¹². לפיכך¹³, כשהוא עושה ציצית לבעלת חמש או שש, אינו עושה אלא לארבע כנפים המרחקות זו מזו¹⁴ מאותן החמש או השש בלבד, שנאמר: **"על ארבע כנפות פסותיה"**¹⁵.

9) ולמה נאמר לעיל הלכה א', שחייבת בציצית? 10) לרבות כל הראוי לכסות. 11) כגון שחתך מכנף אחת באלכסון ונעשו שתיים. 12) ואין בכלל שלש ארבע (מנחות מג:). 13) הואיל וחייבת בעלת חמש, מפני שאתה יכול לקיים בה: **"על ארבע כנפות כסותך"**. 14) שסביב היא שהכנף המרוחקת מחברתה, היא הנקראת כנף ולא הסמוכה לחברתה. 15) אינו מטיל ציצית אלא על ארבע כנפות בלבד.

ד. כסות של בגד וכןפיה של עור¹⁶ - חיבת; היא של עור וכןפיה של בגד - פטורה¹⁷, שאין הולכין אלא אחר עקר הכסות¹⁸. כסות של שני שתפין, חיבת, שנאמר: **"על כנפי בגדיהם"**; לא נאמר **"כסותך"**¹⁹, אלא למעט שאולה²⁰, שהטלית השאולה פטורה מן הציצית שלשים יום, מכאן ואילך חיבת²¹.

16) שנחתכו כנפיה ותלה בהן עור. 17) כי כסות של עור אינה נקראת בגד, ככתוב (ויקרא יג, נו): מן הבגד או מן העור, ופטורה מציצית אפילו מדברי חכמים. 18) מנחות מ, ע"ב. ובציצית נאמר: **"אשר תכסה בה"** - ואין אדם מתכסה אלא בעיקר הבגד (כסף-משנה בשם רבינו מנוח).

הבא חותם של טיט (שמצוי הוא) ולא הביא". 55) לעיל ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה (מנחות ד, א) יאמר: "ואינו נמצא בידנו היום לפי שאין אנו יודעים לצבעו, שאין כל מין תכלת בצמר נקרא תכלת אלא תכלת ידועה, שא"א לעשותה היום, ועל כן אנו עושים בלבן לבדו". גם הרי"ף יאמר בהלכות ציצית: "והאידינא (וכעת) שאין לנו תכלת" וכו'. ובספר ה'חינוך' מצוה שפו, אומר: "וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו. וראה ב'טור' או"ח סי' יא, ובשו"ע או"ח סי' ט', שבזמן הזה אין לנו תכלת. אולם בתקופת האמוראים עדיין היתה התכלת מצויה כמו שמצינו במנחות (מב; ג.ג.). והגאון ר' גרשון חנוך ליינר האדמו"ר מראדין זצ"ל יאמר: שגם בימי הגאונים עדיין היתה מצוה תכלת נוהגת כמו שמצינו שרב נטרונאי גאון סידר הלכות ציצית בדיני תכלת (הובא בהשגות הראב"ד הל' ציצית פ"א, ה"ז) וכן מרן ה'כסף משנה' (שם) מביא דברי הגאון ר' שמואל בן חפני בענין תכלת, וידוע שהגאונים לא סידרו הלכות כ"אם הצריכות לשעתם, ולדעתם גם הרמב"ם בשעה שכתב את חיבורו "משנה תורה" כבר השיג את החלזון והיתה לו תכלת, שהרי הוא מסמך בפרק זה פרטי החלזון וסממני צבע התכלת, ומבאר דרכי עשייתו, ומהיכן ידע אם לא השיגו וראה אותו? ולפיכך אינו מזכיר בחיבור זה על ביטול התכלת בימינו כמו שהזכיר זה בפירושו למשנה, שאז עוד לא ידעה (מאמר 'שפוני טמוני חול'). - אולם מדברי רבינו לעיל פ"א ה"ט, משמע שלא היתה לו תכלת. (המפרש). אף הוא התעורר בשנת ה'תרמ"ז, והשתדל להשיג את החלזון, והחזיר את עטרת מצות התכלת ליושנה, ובימיו לבשו אלפי חסידיו טליתות עם ציצית של תכלת, ועדיין הם מחזיקים בה עד היום הזה, וויכוח גדול נתנוכח הגאון הנ"ל עם גאוני דורו, וחיבר בענין זה ספרים רבים, שבהם הוא משיב תשובות סוערות לכל מתנגדיו, והם: **"מאמר פתיל תכלת"**, **"עין התכלת"** ועוד.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) איזה בגד חייב בציצית מן התורה; כסות של פשתן אם מטילין בה חוטי תכלת; מי הוא החייב בציצית; שהציצית - חובת האישה ולא חובת הטלית.

א. כסות שחייב אדם לעשות בה ציצית מן התורה היא כסות שיש לה ארבע כנפים², או יותר על ארבע³. ותהיה מדתה - כדי שיתפסה בה ראשו ורבו של קטן המתהלך לבדו בשוק, ואינו צריך אחר לשמרו ולילך עמו. ותהיה הכסות של צמר או של פשתן בלבד⁵.

2) שנאמר (דברים כב, יב): על ארבע כנפות כסותך. 3) ראה בסמוך ה"ג. 4) מנחות מ, ע"ב. כי פחות מזה אינה נקראת כסות. 5) מפורש בסמוך ה"ב.

ב. אכל טלית של שאר מיניו, כגון בגדי משי, ובגדי צמר-גפן, ובגדי צמר גמלים, וצמר ארנבים, ונוצה⁶ של עזים, וכיוצא בהן, אין חיבין במצות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את שניהם, הוא שהדגיש רבינו בתחילת ההלכה: "לבדו בלא תכלת" (כסף-משנה), אלא שחכמינו גזרו בזה, כמבואר בסמוך ה"ז.

ז. כסות של פשתן, אין מטילין בה תכלת, אלא עושין הלבן בלבד של חוטי פשתן; לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנז³², אלא גזרה מדבריהם³³, שמא יתכסה בה בלילה, שאינה זמן חיוב ציצית, ונמצא עובר על לא-תעשה בעת שאין שם מצות עשה³⁴, שחובת הציצית ביום ולא בלילה³⁵, שגאמר: "וראיאתם אתו" - בשעת ראייה. וסומא חיב בציצית; אף-על-פי שאינו רואה, אחרים רואין אותו.

(32) שכבר אמרנו: "עשה דוחה לא תעשה". (וראה יבמות ד. 33) מדברי חכמים. (34) מנחות מ, ע"ב. (35) שם מג, ע"א.

ח. מתר לאדם ללבש ציצית בלילה, בין בהל³⁶ בין בשבת³⁷, ואף-על-פי שאינו זמנה; ובלבד שלא יכרך. ומאימתי יכרך על הציצית בשחר? משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה³⁸. וכיצד מכרך עליה? "ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית³⁹". וכל זמן שתעטף בה ביום, מכרך עליה⁴⁰ קדם שיתעטף⁴¹. ואינו מכרך על הציצית בשעת עשייתה⁴², מפני שסוף המצוה הוא שיתעטף בה⁴³.

(36) שאע"פ שיליה אינו זמן חיוב ציצית, אינו עובר עליהן משום "בל תסיף". (37) כאן יש חידוש נוסף שאע"פ שאין לילה זמן ציצית, אין הציציות נחשבות כמשא שיהיה אסור לצאת בהן בשבת לרשות הרבים, אלא הרי הן מנוי הבגד ומתכסיסיו (כלשון רבינו בהל' שבת פ"ט, ה"כ). (38) מנחות מג, ע"ב: "וראיאתם אותו וזכרתם" - ראה מצוה זו, וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו? קריאת-שמע, דתנן: "מאימתי קורין את שמע, משיכיר בין תכלת ללבן" וכפירוש רש"י שם: משתכיר צבע של ציצית, קרא את שמע (מעשה רוקח). (39) תוספתא ברכות פ"ו. ואנו נוהגים לברך על טלית-קטן: "על מצות ציצית" (רמ"א אר"ח סי' ח' ס"ו). (40) מנחות מג, ע"ב. (41) כי כלל הוא: כל המצוות מברך עליהן קודם לעשייתן (לעיל פ"ד, ה"ו). (42) תלייתה בבגד. (43) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אין מברכים על עשייתה (מנחות מב.). והשווה דברי רבינו לקמן הל' ברכות (פרק י"א, ה"ח).

ט. ומתר להכניס בציצית לבית-הכנסא⁴⁴ ולבית-המרחץ. נפסקו לו חוטי לבן או תכלת - זורקו באשפה⁴⁵, מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדשה⁴⁶. ואסור למכור טלית מציצת לכותי, עד שנתיר ציציותיה; לא מפני שיש בגופה קדשה, אלא שמא יתעטף בה, ויתלנה עמו ישראל וידמה שהוא

(19) שמשמעה לכאורה "שלך ולא של שותפות". (20) חולין קלו, ע"א. (21) מדברי חכמים, לפי שנראית כשלו, חייבוהו חכמים משלשים יום ואילך, שאין דרך לשאול יותר משלשים יום (שם, קי: ב'תוספות).

ה. כסות של צמר, עושין לבן שלה חוטי צמר; וכסות של פשתן, עושין לבן שלה חוטי פשתן ממנה. ושאר בגדים, עושין לבן של כל מין ומין ממנו²², כגון: חוטי משי לכסות משי, וחוטי נוצה לכסות נוצה²³. ואם רצה לעשות לבן לכל שאר מינים מצמר או מפשתים - עושה²⁴, מפני שהצמר והפשתן פוטריין, בין במינן, בין שלא במינן; ושאר מינין - במינן פוטריין, שלא במינן אין פוטריין²⁵.

(22) ואין מין אחר, חוץ מצמר ופשתים, פוטר אותה. (23) של עזים. (24) מנחות לט, ע"ב. שעיך מצות ציצית היא מצמר ופשתים, שנאמר (דברים כב, יא): לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו, גדלים תעשה לך - נסמכו זה לזה, לומר: מהם תעשה ציצית. (25) כי שאר בגדים אינם חייבים בציצית אלא מדברי חכמים (לעיל ה"ב), וכך היתה תקנתם שלא יפטור בהם אלא מינם, או צמר ופשתים (כסף-משנה).

ו. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן, או חוטי פשתן בכסות של צמר, אף-על-פי שהוא לבן לבדו בלא תכלת? ²⁶ בדין הוא שיהא מתר, שהשעטנז²⁷ מתר לענין ציצית, שהרי התכלת צמר הוא, ומטילין אותה לפשתן²⁸. ומפני מה אין עושין בן? מפני שאפשר לעשות הלבן שלה ממנה; וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא-תעשה - אם זכול אתה לקיים את שתייהן, הרי מוטב; ואם לאו²⁹, יבוא עשה וידחה את לא-תעשה³⁰; וכאן אפשר לקיים את שתייהן³¹.

(26) כי חוטי לבן של צמר בכסות של פשתן עם חוטי תכלת - מותר מן התורה, כמבואר בסמוך. (27) שאסרה תורה (דברים כב, יא). (28) שנאמר בתורה (במדבר טו, לח): על כנפי בגדיהם (בין של צמר, בין של פשתים)... ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. (29) כגון מילה בשבת, ראה לקמן הל' מילה פ"א, ה"ט. (30) מנחות מ, ע"א: "כי האזהרה של הלאו" (לא-תעשה) על תנאי זה נאמרה, ובה תתישב קושיית השואל: הרי אזהרת 'לאו' קשה מצויי עשה' (שלוקים על ביטול 'לאו' ואין לוקים על ביטול עשה) ואין יבוא עשה' הקל וידחה 'לאו' החמור? ולפי הקדמתנו - תשובתה בצדה, שהאזהרה של 'לאו' נאמרה מתחלה על תנאי, שבמקום שתפגע בעשה' לא נהיה מוזהרים עליה כלל" (מלשון רב נסים גאון לשבת קלג). (31) להטיל חוטי פשתן בכסות של פשתן, אבל כשעושה בה חוטי תכלת שאי-אפשר לקיים בה מצות תכלת אלא ע"י שעטנז, בא עשה' של תכלת ודוחה 'לאו' של שעטנז, ואז גם חוטי לבן של צמר הותרו בה, הואיל ובין כך לא קיימנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) מנחות מב, ע"ב. ולפיכך אין אנו מברכים על עשייתה: "לעשות ציצית", כמו שמבואר לעיל ה"ח.

יא. אף-על-פי שאין אדם מחיב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד שיפטר עצמו ממצוה זו⁵⁶; אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחיבת בציצית, כדי שיקיים מצוה זו⁵⁷. ובשעת התפילה⁵⁸ צריך להזהר ביותר. גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים, שיתפללו והם אינם עטופים⁵⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אף על פי שאין אדם מחיב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר עצמו ממצוה זו כו".

וטעם הדבר הוא כדאיא במרו"ל ש"מנין גימטריא ציצית שש מאות ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג, ולכן ראיית הציצית עם החוטין כו' מזכירה כל התרי"ג מצוות. בנוסף, "ציצית על שם וראיתם אותו כמו מציץ מן החרכים" כלומר שציצית עצמו הוא מלשון ראייה.

מכיון שעניין זה שייך גם לילדים, בהכרח שמצינו מעין זה גם אצל בנות שזוהי עניינה של הדלקת נר שבת שיש בה א. עניין של אור בראיית מוחשית בעיני בשר. ב. תוכנה מורה על כללות התומצ" - "כי נר מצוה ותורה אור".

ויש להוסיף: ידוע שד' ציציות הם כנגד ד' חיות המרכבה, והמתעטף בציצית "כאילו מתקין כורסי לקובה". עפ"ז יש לבאר תורת הבעש"ט ש"אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים (שרן של ישראל) ה' נותן כל עבודתו והשגתו באלקות אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד' ציציות שיש לכל אחד מישראל" כיון שעניינו של מיכאל אינו אלא אחד מחיות המרכבה, ואילו במצות ציצית של יהודי ישנם ד' ציציות כנגד ד' חיות המרכבה.

ד' ציציות הם גם כנגד ארבע כנפות הארץ וע"י מצות ציצית פועלים שהקב"ה יקיים מצות ציצית - גילוי אלקות בכל "ארבע כנפות הארץ" שיומשך בהם ראיית אלקות באופן גלוי - בגאולה האמיתית והשלימה.

יין מלכות ספר אהבה סימן טז מתוך רמב"ם "פרס המלך")

56) מנחות מא, ע"א. 57) שם. וכן אמרו (סוטה יד.): "מפני מה נתאווה משה להכנס לארץ ישראל... הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינן מתקיימות אלא בא"י, אכנס לא"י כדי שיתקיימו על ידי" (תוספות' לפסחים קיג:.) וב'טור' (או"ח סי' כד) נאמר: טוב ונכון להיות כל אדם זהיר במצות ציצית

ישאל, ויהרגנו⁴⁷. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הציצית מן התורה⁴⁸. ומדברי סופרים - שכל קטן שיודע להתעטף חייב בציצית, כדי להנכו במצוה⁴⁹. ונשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית, מתעטפים בלא ברכה⁵⁰. וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן, אם רצו לעשות אותן בלא ברכה, אין ממחין בידן⁵¹. טמטום⁵² ואנדורגינוס⁵³ חייבין בכלן מספק⁵⁴; לפיכך אין מברכין, אלא עושין בלא ברכה.

44) דעת הגאונים, מובאת בנמוקי יוסף ה' ציצית, והוא מביא ראייה לזו, ממנחות מג. שאמרו על רב יהודה שהיה מברך על טליתו בכל בוקר, ושאלו מדוע לא בריך עליה בכל פעם שלבשה במשך היום? ותירצו שרב יהודה לא היה פושט טליתו כל היום. אנו רואים שאין צריך לפשטה בכניסתו לבית-הכסא, שאם צריך לשלקה, היה לו לברך שנית עליה אחרי עשיית צרכיו. והעיר ה'טורי זהב' (או"ח סי' כא), שאין הדברים אמורים אלא בבגד בן ארבע כנפות שעשוי למלוכוש כל היום, אבל בטליתות של מצוה שלנו שאינן אלא להתפלל בהן, אין נכון להיכנס בהן לבית-הכסא, שהרי אמרו (יומא כג:): "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" - בגדים שבישל בהם קדירה לרבו - אל ימזוג בהם כוס לרבו, וכל-שכן לטלית המיוחדת לדבר שבקדושה. וכן הקיט"ל (חלוק לבן) שלובשים ביום הכיפורים, אסור להיכנס בו לבית-הכסא, כיון שמייוחד להתפלל בו, ברם הטלית-קטן שאנו לובשים תחת בגדינו, מותר להכנס בה לבית-הכסא - כיון שמכוסה היא. 45) מגילה כו, ע"ב. 46) אבל כל עוד שלא נפסקו מן הטלית ולא עברה מצוותם, אסור להשתמש בהם שום תשמיש של חול. שלא יהיו מצוות בוויית עליו (כסף-משנה בשם ה"שאלות דרב אחא גאון' פ' שלח). 47) מנחות מג, ע"א. וגם יש לחוש שיאכילנו דבר אסור (נמוקי יוסף). 48) שהרי היא מצות-עשה שהזמן גרמא (שארן לילה זמן ציצית) ופטורות, כמבואר במס' קידושין לד. ועבדים - הוקשו לנשים (חגיגה ד.). 49) סוכה מב, ע"א. 50) כי איך יברכו: "וצונו להתעטף" - והן לא נצטוו. 51) עירובין צו, ע"א: "מיכל בת כושי (שאל) היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים". 52) ספק זכר ספק נקבה. 53) שיש בו מסימני שניהם, וראה בבאורנו לקמן ה' מילה פ"ג, ה"ו. 54) תוספתא בכורים פ"ב. והשווה דברי רבינו ה' עבודה זרה (פרק י"ב, ה"ד): "נותנים עליהם חומרי האיש וחומרי האשה".

י. היאך חייב מצות הציצית? כל אדם שחייב לעשות מצוה זו - אם יתפסה בכסות הראוי לציצית, יטיל לה ציצית ואחר-כך יתפסה בה; ואם נתפסה בה בלא ציצית, הרי בטל מצות עשה. אכל בגדים הראויים לציצית - כל זמן שלא יתפסה בהן אדם, אלא מקפלים ומנחים, פטורין מן הציצית; שאינה חובת הטלית, אלא חובת האיש שיש לו טלית⁵⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לישראל, שנאמר: "ישא ה' פניו אליך", אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית". וראה במשנה (שם, פרק ז, משנה א).

ב. ומדברי סופרים - לברך על פל מאכל תחלה, ואחר-כך יהנה ממנו⁶. ואפלו נתפון לאכל או לשותות פל-שהוא⁷, מברך ואחר-כך יהנה⁸. וכן אם הריח ריח טוב, מברך ואחר-כך יהנה ממנו⁹. וכל הנהגה בלא ברכה - מעל¹⁰. וכן מדברי סופרים - לברך אחר פל מה שיאכל¹¹ וכל מה שישתה¹²; והוא¹³ שישתה רביעית¹⁴, והוא שיאכל פנית¹⁵. ומטעמת¹⁶ אינה צריכה ברכה, לא לפניה ולא לאחריה, עד רביעית¹⁷.

(6) (ברכות דף לה עמוד א). (7) פחות מכזית. (8) שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה (שם). (9) (שם, דף מג עמוד ב) שנאמר: כל הנשמה תהלל ייה (תהילים פרק ק"ג, פסוק ו) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו, ואין הגוף נהנה ממנו, הווי אומר: זה הריח, ונוסח ברכתו מפורש לקמן פרק ט, הלכה א. (10) כאילו גזל ונהנה מן ההקדש שנאמר (תהילים כד, א): לה' הארץ ומלואה, ואחרי שמברך נעשה כאילו נטל רשות מהקדוש-ברוך-הוא, כאדם המקבל רשות מבעל הבית לאכול מהנמצא בבית (ברכות דף לה עמוד א; "החינוך" מצוה ת"ל. ובירושלמי (ברכות פרק ו, הלכה א) אמרו: "אמרת לה' אדוני אתה טובתי בל עליך (תהילים פרק טז, פסוק ב) - אם אכלת וברכת, כביכול כאילו משלך אכלת". (11) אפילו דברים שאינם משיבועים. (12) (ברכות דף מד עמוד א). וסדר ברכותיהם מפורש לקמן פרק ג, הלכה י"ג, פרק ח, הלכה א. (13) ובלבד. (14) רביעית הלוג, והיא כשיעור ביצה ומחצה (רש"י שבת דף עו עמוד ב). וסדר מדידתו מבואר בבאורנו לעיל הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י. (15) (ברכות דף לט עמוד א) כי בברכה אחרונה נאמרת לשון "אכילה": "ואכלת... וברכת" - ואין אכילה פחותה מכזית (רש"י שם). ועל הריח אינו מברך לאחריו (ברכות דף מד עמוד ב). והטעם: שהנאתו מועטת (רש"י נדה דף נב עמוד א) כלומר: הוא כפחות משיעור, שאין מברכים אחריו (אור שמח). וראה ב"טורי זהב" אורח חיים סימן רטז, סעיף קטן א. (16) טעימת תבשיל שאדם טועמו, כדי לעמוד על טעמו, ואינו מתכוון לאכלו. (17) (ברכות דף יד עמוד א) ואפילו בלע את מה שטעם, אינו צריך ברכה, שנאמר: "ואכלת... וברכת" - עד שתהא לו כוונת אכילה. אבל טעימת רביעית, יש בה כוונת אכילה (כסף משנה).

ג. וכשם שמברכין על ההנהגה, כך מברכין על פל מצוה ומצוה¹⁸, ואחר-כך יעשה אותה. וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה¹⁹ ודרך בקשה²⁰, כדי לזכר את הבורא תמיד, אף-על-פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.

(18) כגון: ציצית ותפילין וכיוצא בזה. (19) כגון: חולה

שיהיה לו בגד קטן (טלית-קטן) מצויין שילבשנו כל היום, כי עיקר מצוותה על זכירת המצוות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך. דוגמא לזה, אדם המזהיר את חבירו על ענין אחד, שקושר קשר באזרוו כדי שזכורנו... ועל כן יש לה ארבע כנפים, שבכל צד שפונה יזכור". (58) ובמדרש 'שוחר טוב' הובא ב"ליקוט שמעוני', תהלים תשכג, על הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה, י): "אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות... בראשי - אני מניח תפילין... מאחרי ומלפני - השלכתי שתי כנפים של טלית כשאני עומד בתפילה, בחזה - אני משים הציצית כנגד הלב, כל זמן שאני קורא קריאת-שמע - מכאן שמצוה לאחוז הציצית בידו כנגד לבו בזמן קריאת-שמע (הגהות מיימוניות). (59) בטלית מצוייצת, (שבת י.): "ומתעטף ומצלי". (במסכת תענית כ.): "נתעטף ועמד בתפילה".

יב. לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי הפתוב שקלה ותלה בה פל המצות פלן, שנאמר: וראיתם אתו וזכתתם את פל מצות יי⁶⁰.

(60) "שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות" (מנחות מג.). וראה לעיל בבאורנו ריש הל' ציצית.

סליק הלכות ציצית

~ יום שלישי ג' סיון ~

הלכות ברכות¹

מצות עשה אחת, והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

(1) טעם הברכות: "כדי לזכור הבורא תמיד וליראה ממנו" (דברי רבינו בסמוך (הלכה ד). והשווה מורה נבוכים חלק ג, פרק מ"ד.

פרק ראשון¹

(1) שמצוה מדברי סופרים לברך על כל דבר שיהנה ממנו - תחילה וסוף; המשנה מוטבע שטבעו חכמים בברכות מה דינו; שכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך; האוכל דבר האסור אם מברך עליו.

א. מצות עשה מן התורה² לברך אחר אכילת מזון³, שנאמר: ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלהיך. ואינו תיב מן התורה אלא-אם-כן שבע, שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת. ומדברי סופרים⁴ - אכל אפלו פנית, מברך אחריו⁵.

(2) (ברכות דף מח עמוד ב). (3) לחם הנעשה מחמשת מיני דגן המנויים לקמן פרק ג, הלכה א, שאין לך דבר המשביע אלא הבא מחמשת מינים אלו, והתורה אמרה: "ואכלת ושבעת". (4) החכמים. (5) דף כ עמוד ב) "אמר מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא! כתוב בתורתך: "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", והלא אתה נושא פנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן, לֹא יִפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה וּבֵין הַדְּבָר שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו בְּדָבָרִים אַחֲרֵים. וְאִם הִפְסִיק - צָרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ שֻׁנְיָהּ³⁷. וְאִם הִפְסִיק בְּדָבָרִים שֶׁהֵן מֵעֲנִין דְּבָרִים שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו - אֵינוֹ צָרִיף לְבָרֵךְ שֻׁנְיָהּ. מִיָּצֵד? כִּגוֹן שֶׁבָרַךְ עַל הַפֶּת, וְקִדְּם שִׂיאֲכָל אָמַר: הִבִּיאֵנוּ מִלֶּחֶם³⁸! הִבִּיאֵנוּ תְּבַשִּׁיל! תָּנוּ לִפְלוֹנִי לֶאֱכֹל! תָּנוּ מֵאֲכָל לִבְהֵמָה³⁹. וְכִיּוֹצֵא בָּאלֹו - אֵינוֹ צָרִיף לְבָרֵךְ שֻׁנְיָהּ, וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּזָה.**

37 (מנחות דף לו עמוד א; חולין דף פז עמוד א).
38 "שהוא צורך ברכה, כדי שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם" (רש"י ברכות דף מ עמוד א). 39 שאסור לאדם לאכול קודם שייתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת", אכילת הבהמה קודמת לאכילתך (ברכות דף מ עמוד א).

ט. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹם, מִתָּר לְטַמֵּא לְבָרֵךְ אוֹתָן - בֵּין שֶׁהִיָּה טַמֵּא טַמְּאָה שֶׁהוּא יְכוֹל לְעַלּוֹת מִמֶּנָּה בּוֹ בַּיּוֹם⁴⁰, בֵּין טַמְּאָה שֶׁאֵינוֹ יְכוֹל לְעַלּוֹת מִמֶּנָּה בּוֹ בַּיּוֹם⁴¹. וְאִסּוּר לְמַבְרָךְ לְבָרֵךְ מִשֶּׁהוּא עָרֹם⁴², עַד שֶׁיִּכְסֶּה עֲרוֹתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ, אֲכָל בְּאִשָּׁה - יוֹשֶׁבֶת וּפְנִיָּה⁴³ טוּחוֹת⁴⁴ בְּקַרְקַע וּמִבְּרַכַּת⁴⁵.**

40 על ידי טבילה. 41 שנטמא טומאה חמורה שצריך לחכות שבעה ימים עד שייטהר, כי חכמינו כבר ביטלו הטבילה לברכות (שם דף כב עמוד א) וראה לעיל הלכות תפילה פרק ד, הלכה ה. 42 שנאמר (דברים פרק כג, פסוק טו): ולא ייראה בך ערוות דבר בשעה שאתה מדבר בו לא ייראה בך ערווה (תרומות פרק א משנה ו). 43 של מטה. 44 דבוקות. 45 כי כל ערוותה מכוסה (חלה פרק ב, משנה ג; ברכות דף עד עמוד א).

י. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁבָרַךְ וַיִּצֵּא יָדֵי חוּבְתָן, מִתָּר לוֹ לְבָרֵךְ לְאַחֲרֵים שֶׁלֹּא יִצְאוּ יְדֵי חוּבְתָן כְּדִי לְהוֹצִיאָן⁴⁶; חוּץ מִבְּרַכַּת הַהֲנִיָּה שֶׁאֵין בָּהּ מִצְוָה, שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵים⁴⁷, אֶל-אִם-כֵּן נִהְיָה עִמָּהֶן⁴⁸. אֲבָל בְּרַכַּת הַהֲנִיָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִצְוָה, כִּגוֹן אֲכִילַת מִצְוָה בְּלִילֵי הַפֶּסַחִים וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם⁴⁹ - הֲרִי זֶה מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵים, וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן⁵⁰.**

46 כגון מקרא מגילה או תקיעת שופר אף על פי שכבר יצא ידי חובתו מותר לו לקרוא לאחרים ולתקוע לפניהם בברכה, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, ואם חבירו לא יצא עוד, הרי זה כאילו הוא לא יצא (ראש השנה דף כט עמוד א וברש"י). 47 שהואיל ואין מצוה בהנאתם, אלא מפני שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה - טעונים ברכה, אין כאן ערבות, כי אין זו חובה על האדם, לא יאכל ולא יברך (רש"י שם). 48 ומברך על הנאתו, ואז מוציא גם את האחרים. 49 של שבת ושל יום טוב. 50 ששני הדברים האלה אי אפשר להם בלי הנאה, והנאה אי אפשר

שנתרפא. ראה לקמן פרק י, הלכה ת. 20 כגון: הלך למוד את גרנו, שמבקש: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שתשלח ברכה במעשה ידי (שם הלכה כ"ב).

ד. **נִמְצְאוּ כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן שֶׁלֶּשָׁה מִיָּנִים: בְּרֻכּוֹת הַנֵּיָה, וּבְרֻכּוֹת מִצְוֹת, וּבְרֻכּוֹת הַוְדָאָה²¹, שֶׁהֵן הַרְף שֶׁבַח וְהוֹדָיָה וּבִקְשָׁה, כְּדִי לְזַכֵּר אֶת הַבוֹרֵא תְּמִיד וּלְיִרְאָה מִמֶּנּוּ.**

21 והן מנויות לקמן פרק י.

ה. **וְנִסַּח כָּל הַבְּרָכוֹת, עֲזָרָא וּבֵית-דִּינֵנוּ תְּקַנּוּם²². וְאֵין רְאוּי לְשֻׁנוֹתָם, וְלֹא לְהוֹסִיף עַל אַחַת מֵהֶם²³ וְלֹא לְגַרְע מִמֶּנָּה. וְכָל הַמְשָׁנָה מִמְטַבֵּעַ שֶׁטַּבְּעוּ חֲכָמִים בְּבְרָכוֹת²⁴, אֵינוֹ אֶלֶא טוֹעָה²⁵. וְכָל פְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם וּמַלְכוּת²⁶ אֵינָה בְּרָכָה²⁷, אֶל-אִם-כֵּן הִיָּתָה סְמוּכָה לְחִבְרָתָהּ²⁸.**

22 (ברכות דף לג עמוד א) וכפירוש רש"י שם. 23 בנוסח כל אחת מהן. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 24 ששינה את תוכן הברכה, כגון שראה תאנה נאה, אמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום שבראה. מטבע - נוסח קבוע. 25 ולא יצא ידי חובתו (ברכות דף מ עמוד ב). והשווה דברי רבינו לעיל הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ז שכתב: "הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע". 26 שלא אמר בה: "ה' אלוקינו מלך העולם". 27 וחייב לחזור ולברך (ברכות שם). 28 כגון ברכות קריאת שמע, וכן הברכות שבתפילת "שמונה עשרה" שה"מלכות" הנזכרת בברכה הראשונה עולה גם לשנייה הסמוכה לה. ראה (ברכות דף מט עמוד א). והברכה הראשונה שבתפילת "שמונה עשרה" יש בה מלכות בזה שמזכיר סמוך להזכרת השם - "אלוקי אברהם", שאברהם אבינו המליך את הקדוש-ברוך-הוא על כל העולם שהודיע מלכותו. ומטעם זה גם ברכת "מגן אבות" שבתפילת ליל שבת יש בה מלכות שגם בה אנו אומרים: "אלוקי אברהם" (תוספות ברכות דף מ עמוד ב).

ו. **וְכָל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן נִאָּמְרִין בְּכָל לְשׁוֹן²⁹; וְהוּא שִׂיאֵמֵר כְּעִין³⁰ שֶׁתְּקַנּוּ חֲכָמִים. וְאִם שָׁנָה אֶת הַמְטַבֵּעַ³¹ - הוֹאִיל וְהַזְכָּרִי אֲזַכְּרָה וּמַלְכוּת וְעֲנִין³² הַבְּרָכָה, אֶפְלוּ בְּלְשׁוֹן חַל³³, יִצְא³⁴.**

29 (סוטה דף לב עמוד א). 30 כעניין. 31 ששינה מהנוסח הקבוע. 32 תוכן. 33 יש כאן שתיים לרעה, ששינה מנוסח הברכה, וגם אמרה בלשון חול. 34 (ברכות דף מ עמוד ב).

ז. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן, צָרִיף שִׁישְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ מָה שֶׁהוּא אוֹמֵר³⁵. וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יִצְא, בֵּין שֶׁהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו, בֵּין שֶׁבָרַךְ בְּלִבּוֹ³⁶.**

35 (שם, דף טו עמוד ב) כקריאת שמע שנאמר בה: "שמע ישראל" - השמע לאונך מה שאתה מוציא מפין. 36 ולא ביטא בשפתיו (שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברכות להקל. והטעם שמצריכים קביעות מיוחדת לפת ויין, מפני שהם דברים חשובים, ולפי חשיבות הדבר ראוי שכל אחד יברך לעצמו, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

יג. **כָּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מִבְּרַךְ בְּרָכָה מִכָּל הַבְּרֻכּוֹת בְּלֵן, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא שָׁמַע הַבְּרָכָה כְּלָה מִתְחַלְתָּהּ וְעַד סוּפָה, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ חִיב בְּאֹתָהּ בְּרָכָה⁶³ - חִיב לְעֲנוֹת אָמֵן⁶⁴. וְאִם הָיָה הַמְּבָרֵךְ (עַפּוּ"ם או) אֶפְיָקוּרוֹס או כּוּתִי"ם⁶⁵, או תִּינוּק הַמִּתְלַמֵּד⁶⁶, או שְׁהִיָּה גְדוֹל, וְשָׁנָה מִמְטַבֵּעַ הַבְּרָכָה⁶⁷ - אֵין עוֹנִין אַחֲרֵיהֶן אָמֵן.**

(63) כי אם חייב בה ורוצה לצאת בברכת חבריו צריך הוא לשמעה מתחילתה ועד סופה כמו שמבואר לעיל הלכה י"א. (64) (ברכות דף נג עמוד ב). "כי מן החוב המוטל עלינו לשבח ולפאר השם הנכבד והנורא, חייבים אנחנו בכל עת שנזכרהו, או שנשמע זיכרו להוסיף שבח עליו ורוממות או לענות אמן אחרי המשבח" (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן ל"ה). (65) הוא מאנשים שהביא סנחריב מלך אשור מכותה והושיבם בערי שומרון (מלכים-ב פרק יז, פסוק כד) והכתוב מעיד עליהם: את ה' היו יראים ואת אלוקיהם היו עובדים (שם, פסוק לג) והיו שומרים תורה שבכתב, ולפיכך היו מאמינים להם בקצת המצוות, עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים לה ומאז עשאו כגויים לכל דבריהם (חולין דף ו עמוד א). ורבינו בפירושו המשנה (ברכות פרק ח, משנה ח) יאמר: כל מקום שתמצא במשנה שהכותים עדיפים משאר הגויים אין זה אלא קודם שחקרו עליהם וכו'. (66) שאינו מתכוון לברך אלא להתלמד, אבל כשמפטירים בנביא בציבור ומברכים בתורה ובנביא, עונים אחריהם (ברכות דף נג עמוד ב). (67) ראה לעיל הלכה ה ובביאורו, שאינו אלא טועה, וברכתו לבטלה, ואין עונים אמן על ברכה שאינה צריכה כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. וכדאי להעיר שבירושלמי (ברכות פרק ח, הלכה ח) אמרו: "גוי שברך את השם עונה אחרי אמן... אם בירך גוי ענה אחרי אמן, שנאמר (דברים פרק ז פסוק יד): ברוך תהיה מכל העמים" - כלומר: אפילו אם העמים יברכו אותך, תחול עליך הברכה. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך אורח חיים סימן רטו, סעיף ב, אולם מדברי רבינו לא משמע כן. יד. **כָּל הָעוֹנֶה אָמֵן, לֹא יַעֲנֶה, לֹא אָמֵן חֲטוּפָה⁶⁸ וְלֹא אָמֵן קְטוּפָה⁶⁹ וְלֹא אָמֵן קְצָרָה⁷⁰ וְלֹא אֲרַכָּה⁷¹, אֲלֵא אָמֵן בִּינוּנִית; וְלֹא יִגְבִּיֵה קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַמְּבָרֵךְ⁷². וְכָל מִי שְׁלֹא שָׁמַע אֶת הַבְּרָכָה שֶׁהוּא חִיב בָּהּ, לֹא יַעֲנֶה אָמֵן בְּכָלֵל הָעוֹנִים⁷³.**

(68) שקורא את האל"ף בחטף פתח, אָמֵן במקום אָמֵן (ברכות דף מז עמוד א). וב"ערוך" פירש: שחוטף ועונה אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך. (69) שמחסר קריאת הנו"ן ומבליעה (רש"י שם). וב"ערוך" ערך אמן פירש: שפוסק אמן לשניים. (70) שאינו מזכיר האל"ף (שם, על פי גירסת הרי"ף). (71) שאין התיבה מובנת היטב

לה בלי ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת ההנאה ושוב נאמר בהם הנימוק של "ערכות" (שם, דף כט עמוד ב).

יא. **כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרָכָה מִן הַבְּרֻכּוֹת מִתְחַלְתָּהּ וְעַד סוּפָה, וְנִתְפָּוֵן לְצֵאת בָּהּ יְדֵי חוּבְתוֹ - יִצָּא, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עָנָה אָמֵן⁵¹. וְכָל הָעוֹנֶה אָמֵן אַחֲרֵי הַמְּבָרֵךְ⁵², הָרִי זֶה כְּמִבְרָךְ⁵³; וְהוּא, שְׁהִיָּה הַמְּבָרֵךְ חִיב בְּאֹתָהּ בְּרָכָה⁵⁴. הִיָּה הַמְּבָרֵךְ חִיב מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁵⁵ וְהָעוֹנֶה חִיב מִן הַתּוֹרָה⁵⁶ - לֹא יִצָּא יְדֵי חוּבְתוֹ, עַד שְׁיַעֲנֶה, או עַד שְׁיִשְׁמַע מִמִּי שֶׁהוּא חִיב בָּהּ מִן הַתּוֹרָה כְּמִוְהוּ⁵⁷.**

(51) (ברכות דף נג עמוד ב; דף מה עמוד ב). ובסוכה דף לח עמוד ב אמרו: "מניין לשומע כעונה, שנאמר (מלכים-ב פרק כב, פסוק טז): את כל דברי הספר אשר קרא (יאשיהו) מלך יהודה, וכי יאשיהו קראם והלא שפן קראם? (שם, פסוק ח) אלא מכאן לשומע כעונה". (52) וגם שמע כל הברכה ונתכוון לצאת בה. (53) ועדיף משומע ואינו עונה אמן שאמנם יצא, אבל אינו כמברך (ברכות דף נג עמוד ב). (54) פרט לחרש שוטה וקטן שאינם חייבים במצוות (ראש השנה דף כט עמוד א). (55) כגון שאכל רק כזית שאינו חייב לברך אחרי ברכת המזון אלא מדברי סופרים. (56) שאכל כדי שביעה (ראה לעיל הלכה א). (57) (ברכות דף כ עמוד ב) וזה מוסב גם על הענייה (כסף משנה). ויש מפרשים: "עד שיענה" - כששמע ממי שחייב רק מדברי סופרים, אלא שעונה מלה מלה, כלשון המשנה סוכה (פרק ג, משנה י): "מי שהיה עבר או אשה מקרין אותו (קריאת ההלל) עונה אחריהם מה שהם אומרים", וכן כתב רבינו בהלכות חנוכה פרק ג, הלכה י"ד ובענייה הזאת יוצא אפילו ממי שאינו חייב מן התורה, ובמי שאינו יודע לברך בעצמו ידובר פה (הגהות האדר"ת).

יב. **רַבִּים שֶׁנִּתְעוּדוּ⁵⁸ לְאָכַל פֶּת או לְשִׁתּוֹת יֵין, וּבְרַךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנָה כָּלֵם אָמֵן - הָרִי אֵלּוּ מִתְרִין לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת⁵⁹. אָבָל אִם לֹא נִתְפָּוֵנוּ לְאָכַל פֶּת אֶחָד, אֲלֵא זֶה בָּא מְעַצְמוֹ וְזֶה בָּא מְעַצְמוֹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין מִכֶּפֶר אֶחָד, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרַךְ לְעַצְמוֹ⁶⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפֶת וַיֵּין בְּלֶבֶד, אָבָל שָׂאֵר אֲכָלִים וּמִשְׁקִין אֵינָן צְרִיכִין הַסְּבָה⁶¹; אֲלֵא אִם בְּרַךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנָה בְּלֵן אָמֵן, הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְפָּוֵנוּ לְהִסָּב כְּאֶחָד⁶².**

(58) שנועדו מתחילה לאכול ולשתות בחבורה. (59) בלא ברכה. (60) (ברכות דף מב עמוד א) שאין זו סעודה משותפת. (61) מנהגם היה כשהיו מתועדים לאכול בחבורה, להסב על מיטות ולאכול כשהם מוטים על צדיהם השמאלי, הסבה - הטייה, ואנו היום כשאוכלים על שולחן אחד יחד זוהי קביעותנו כהסבה שלהם (תוספות ברכות דף מב עמוד א ובשולחן ערוך אורח חיים סימן רי"ג סעיף א). (62) (ברכות דף מג עמוד א) וכ"ל ישנא קמא, מטעם ספק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**אוֹתָן תַּחֲלֶה לְדַבֵּר, כְּגוֹן בְּרִכּוֹת שְׁמֵי בְּרִכּוֹת לְפָנַי
קְרִיאַת מְגִלָּה וְהַדְּלָקָה גַּר חֲנֻכָּה, לְמַעַן לֹא יִפְסִיק
בְּאֲמַן בֵּין בְּרִכָּה וּבֵין הַדְּבָר שֶׁבִּרְךָ עָלָיו.**

(83) ראה לקמן פרק ב, הלכה א. (84) ולפיכך עונה אמן אחריה כדי להבדיל בין עיקר הברכות לתוספת (ברכות דף מה עמוד ב). (85) ואין להפסיק בין הברכה ובין הדבר שברך עליו (הוא קריאת שמע) כמו שמבאר והולך.

**יח. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר בְּרִפְת הַפְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא
בָּהֶן? מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרִכָּה אַחַת, וְאֵין עוֹנֵין אָמֵן אֶלָּא
אַחֵר בְּרִכָּה אַחְרֹנָה, שֶׁקִּדְמָה אוֹתָהּ בְּרִכָּה אַחֶרֶת, אוֹ
בְּרִכּוֹת, כְּגוֹן בְּרִכּוֹת הַמְּלָאָךְ⁸⁷ וּבְרִכּוֹת כֹּהֵן גְּדוֹל⁸⁸
וְכִיּוֹצֵא כֵּהֵן⁸⁹ - לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּבֵד הַשָּׁלִים כָּל בְּרִכּוֹתָיו,
וּלְפִיכֵךְ עוֹנֶה אָמֵן.**

(86) הכוונה לברכה אחרונה שאחרי האכילה, (ראה לקמן פרק ח, הלכה א). (87) שמברך במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות במוצאי שנת השמיטה, אחרי שקורא בתורה פרשיות מסויימות המזרוזות את הקהל במצוות - שמונה ברכות זו אחר זו והן מנויות במשנה (סוטה פרק ז, משנה ח). (88) המברך ביום הכיפורים אחרי שכלתה עבודת היום - שמונה ברכות, וגם הן מנויות במשנה (שם, משנה ז). (89) כגון ברכות ההפטרות אחרי הקריאה בנביא. מקור נוסף לדברי רבינו בשלוש הלכות אלו משמשת התוספתא (מגילה פרק ג) האומרת: "הפורס על שמע והמברך על הפירות ועל המצוות, הרי זה לא יענה (אמן) אחר עצמו. אם ענה הרי זה בור וכמו שפירשוה בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ד), ואנו נוהגים שלא לענות אמן אחרי כל ברכה שהיא, חוץ מברכת "בונה ירושלים" (אורח חיים סימן רטו על פי תוספות ברכות דף מה עמוד ב).

**יט. כָּל הָאוֹכֵל דָּבָר הָאֶסוּר - בֵּין בְּזֵדוֹן, בֵּין בְּשִׁגְגָה
- אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו⁹⁰, לֹא בְּתַחֲלֵהוּ⁹¹ וְלֹא בְּסוּף⁹².
כִּיצַד? הֲרִי שֶׁאֶכֶל טַבְּלָה⁹³ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁹⁴, אוֹ שֶׁאֶכֶל
מֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן⁹⁵ שֶׁלֹּא נִטְלוּ תְּרוּמוֹתָיו⁹⁶, אוֹ מֵעֵשֶׂר
שֵׁנִי וְהִקְדָּשׁ⁹⁷ שֶׁלֹּא נִפְדוּ כֶּהֱלַכְתָּם⁹⁸ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ.
וְאֵין צָרִיף לומר אִם אֶכֶל נְבֻלוֹת וְטִרְפוֹת⁹⁹, אוֹ שֶׁתָּה
יֵין-נִסְפָּה¹⁰⁰ וְכִיּוֹצֵא בוֹ.**

(90) (ברכות שם עמוד א) ובירושלמי (חלה פרק א, הלכה ה) אמרו: מצה גזולה אסור לברך עליה, שנאמר (תהילים פרק י, פסוק ג): ובוצע (גולץ) ברך ניאץ ה' אין זה מברך אלא מנאץ, רבי יונה אמר: אין עבירה מצוה (כל מצוה הבאה בעבירה - אינה מצוה)... "אלה המצוות" - אם עשיתן כמצוותן (בלי עבירה), הן מצוות, ואם לאו - "אינן מצוות". וראה (בבא קמא דף צד עמוד א). ובתוספתא (דמאי פרק ב) אמרו: לא יושיט ישראל... כוס יין לנוזר, שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו, ועל כולם אין מברכים עליהם ואין מזמנים עליהם ואין עונים אחריהם אמן. (91) לפני אכילתו, וזה מוסב רק על "זדון" כי על

כשהוא מאריך בה יותר מדאי, הוא שאמרו שם: "כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה". (72) (ברכות דף מה עמוד א) שנאמר (תהילים פרק לד, פסוק ד): גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו. (73) ונקראת בלשון התלמוד שם: "אמן יתומה" וכפירוש הירושלמי שם (פרק ח, הלכה ח). אבל ברכה שאינו חייב בה עונה אמן אף על פי שלא שמעה, וכן אמרו (סוכה דף נא עמוד ב) על בית הכנסת הגדול שבאלכסנדריה של מצרים, שהיה גדול ביותר "וחזן הכנסת היה עומד על הבימה וסודרים בידו וכיוון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן" ואף על פי שלא שמעו הברכה מפי המברך, מותר להם לענות אמן "בקריאת התורה" וכיוצא בזה בדברים שאין הש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתם (רב ניסים גאון הובא ב"ערוך" ערך אמן על פי הירושלמי סוכה פרק ה, הלכה א).

**טו. כָּל הַמְּבָרֵךְ בְּרִכָּה שְׂאִינָה צְרִיכָה, הֲרִי זֶה נוֹשֵׂא
שֵׁם שְׁמַיִם לְשׂוּא⁷⁴, וְהֲרִי הוּא כְּנֹשֵׁב לְשׂוּא, וְאֶסוּר
לְעֵנֹת אַחֲרָיו אָמֵן⁷⁵. הַתִּינוּקוֹת, מְלַמְּדִין אוֹתָן
הַבְּרִכּוֹת כִּתְּקוּנָן; וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְבָרְכִין לְבִטְלָה
בְּשִׁעַת לְמוּד, הֲרִי זֶה מְתָרֵם⁷⁶. וְאֵין עוֹנֵין אַחֲרֵיהֶן
אָמֵן. וְהַעוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אָמֵן⁷⁷, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבַת⁷⁸.**

(74) (ברכות דף לג עמוד א) וראה לקמן פרק י"א, הלכה ט"ז. (75) שהרי אמרו (ברכות דף נג עמוד ב) אין עונים אמן על ברכת התינוקות, והטעם: שברכתם לבטלה. (76) שמתכוון ללמדם. (77) אפילו שלא בשעת לימודם, אלא כשמברכים לפטור את עצמם. (78) לפי "שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את האחרים ידי חובתם" (ראש השנה דף כט עמוד א).

**טז. כָּל הַעוֹנֶה אָמֵן אַחֵר בְּרִכּוֹתָיו⁷⁹, הֲרִי זֶה מְגַנֵּה⁸⁰.
וְהַעוֹנֶה אַחֵר בְּרִכָּה שֶׁהִיא סוּף בְּרִכּוֹת אַחְרֹנוֹת, הֲרִי
זֶה מְשַׁבֵּחַ⁸¹; כְּגוֹן אַחֵר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם" בְּכַרְפַּת-
הַמְּזוּז, וְאַחֵר בְּרִכָּה אַחְרֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל
עֲרִבִית, וְכֵן בְּסוּף כָּל בְּרִכָּה שֶׁהִיא סוּף בְּרִכּוֹת
אַחְרֹנוֹת⁸², עוֹנֶה בָּהּ אָמֵן אַחֵר עֲצָמוֹ.**

(79) אחר כל ברכה מברכותיו שמברך זו אחר זו. (80) שעניית אמן משמעה גמר וסיום, וכשהוא חוזר ומברך הרי הוא מראה שעוד לא סיים, ולפיכך הרי זה מגונה (ברכות דף מה עמוד ב). (81) שאחר גמר ברכתיו הוא מוסיף לשבח את בוראו (שם). (82) כגון ברכות המלך וברכות כהן גדול, ראה בסמוך הלכה י"ח.

**יז. וְלָמָּה יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְהֲרִי
אַחֲרֶיהָ בְּרִפְת "הַטוֹב וְהַמְּטִיב"? מִפְּנֵי שֶׁבְּרִכָּה זוֹ
בִּימֵי חֻקֵּי מִשְׁנֵה⁸³ תְּקֻנָּה, וְכֹאֵלוֹ הִיא תּוֹסֶפֶת, אֶבֶל
סוּף עֶקֶר הַבְּרִכּוֹת שֶׁל בְּרִפְת-הַמְּזוּז הִיא "בּוֹנֵה
יְרוּשָׁלַיִם"⁸⁴. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר "אַהֲבַת
עוֹלָם", מִפְּנֵי שֶׁהִיא סוּף בְּרִכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל
קְרִיאַת שְׁמַע⁸⁵. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהּ מְבָרְכִין**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נטלו תרומותיו". (106) שלכתחילה צריך להוסיף בפדיונו חומש על הקרן (ויקרא פרק כז, פסוקים יט, לא). (107) (ברכות דף מז עמוד ב). (108) אולי נתכוון רבינו על חולה שאכל ביום הכיפורים, או שאכל דבר איסור במקום סנה שמחוייב לברך (אורח חיים סימן קצ"ו ובבית יוסף שם).

פָּרָק שְׁנַיִ

1) סדר ברכות המזון ומי תיקן; התוספות שבברכת המזון בשבתות ובימים טובים ובבית האבל; נוסח ברכת חתנים; מי ששכח ולא הזכיר מעין היום בברכת המזון מה דינו.

א. סֵדֶר בְּרֵכַת הַמְּזוֹן כִּף הִיא: רֵאשׁוֹנָה - בְּרֵכַת הַהֶזֶן, שְׁנֵיָה - בְּרֵכַת הָאָרֶץ, שְׁלִישִׁית - "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", רְבִיעִית - "הַטּוֹב וְהַמְטִיב". בְּרֵכַת רֵאשׁוֹנָה - מִשָּׁה רַבְּנֵי תַקְנָה³; שְׁנֵיָה תַקֵּן יְהוֹשֻׁעַ⁴; שְׁלִישִׁית תַקֵּן דָּוִד וְשַׁלְמָה בְּנוֹ⁵; רְבִיעִית - הַכְּמִי מִשְׁנֵי תַקְנֵיהֶם⁶.

2) ונוסח כל הברכות, מביאו רבינו ב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף ספר זה. (3) ברכות מת, ע"ב. בשעה שירד להם המן. (4) כשנכנסו לארץ. (5) דוד תיקן - על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תיקן - על הבית הגדול והקדוש, כי אע"פ שעיקר ברכת המזון מן התורה היא, מטבע הברכות תקנת נביאים היא (כסף-משנה בשם הרמב"ן). (6) ברכות מת, ע"ב: "אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תיקנו ביבנה "הטוב והמטיב", הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה" (ששמו שזכו לקבורה ושלא הסריחו, רש"י לבבא-בתרא קכ"א). וקבעוה בברכת המזון, שכולה הודאה היא (רא"ש לברכות פ"ז). ובירושלמי (הובא ברא"ש שם) אמרו: "כשנחרבה ביתר, נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד, ולכך סמכוה אצל בונה ירושלים". וראה מדרש תנחומא פרשת מסעי את ר'.

ב. הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית ואכלו פתן - אין מברכין לפניו⁷; ומברכין לאחר סעודתו⁸ שתי ברכות בלבד, כְּדִי שֵׁלֵא יִבְטְלוּ מִלְּאֲכָתָּה בְּעַל הַבַּיִת: בְּרֵכַת רֵאשׁוֹנָה - כְּתוּבָה; שְׁנֵיָה - פּוֹתֵחַ בְּבֵרֶת הָאָרֶץ, וְכוֹלֵל בָּהּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם"⁹, וְחוֹתֵם בְּבֵרֶת הָאָרֶץ¹⁰. וְאִם הָיוּ עוֹשִׂין בְּסֵעוּדָתוֹ¹¹ בְּלִבָּד, או שְׁהָיָה בְּעַל הַבַּיִת מְסַב¹² עִמָּהֶן - מְבָרְכִין אַרְבַּע בְּרֵכּוֹת כְּתוּבָה, כְּשֶׁאֵר פֶּל אָדָם.

7) שאינה מן התורה (ברכות טז. וברש"י שם). (8) שברכה לאחריה מן התורה היא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א). (9) כי אין מנין הברכות שאחר המזון מן התורה, ולפיכך יכולים לכללן ולקצורן (כסף-משנה). ובירושלמי (ברכות פ"ב, ה"ה) אמרו: "מכאן משמע שאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך". (10) כגירסת התוספתא, ברכות פ"ה. (11) בשכר האכילה בלבד. (12) כי כל עוד שהוא אוכל עמהם אין להם למהר ולקצר בברכות, ומברכים כמותו

"שגגה" אין מקום לומר שלא יברך עליו בתחילה, שהרי אינו יודע שהוא דבר האסור באכילה. (92) מוסב גם על "שגגה" שכשאל לא ידע וכשהגיע לברכה אחרונה נודע לו שמאכל אסור אכל. (93) שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות ואסור באכילה, טבל - טב לא (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א) וכבר פירשנוהו בחלק הראשון ב"מניין המצוות". (94) דברי סופרים, כגון דבר הצומח בעציץ שאינו נקוב שאינו חייב במעשרות אלא מדברי חכמים, ואין צורך לומר בטבל מן התורה, שאסור לברך עליו (ברכות דף מז עמוד ב). (95) אחרי שמפרישים מן התבואה תרומה גדולה לתיתה לכהן, מפרישים ממנה מעשר ראשון ללוי, ואחרי הפרשת מעשר ראשון, מפרישים הבעלים מעשר שני והם עצמם מעלים אותו (או דמי פדיונו) לאכלו בירושלים. (96) שלא הפרישו לפניו תרומה גדולה, או שלא הפריש הלוי ממעשר זה "תרומת מעשר" המחוייב לתיתה לכהן. (97) דבר שהקדישו אותו להכנסת בית המקדש וצרכיו. (98) כגון שפדה את המעשר שני על כסף שאין עליו צורת מטבע, והתורה אמרה (דברים פרק יד, פסוק כה): וצרת הכסף בידך - כסף שיש עליו צורה. וכן פדה את ההקדש על קרקע, והתורה אמרה (ויקרא פרק כז, פסוק יט): ויסף חמישית כסף... וקם לו, כסף - ולא קרקע (ברכות דף מז עמוד ב). (99) שהן אסורות מן התורה באכילה, ונוסף על זה - הם דברים שהנפש קצרה (מואסת) בהם (ראה מסכת בכורות דף לז עמוד א) ואין לברך עליהן ברכות ההנאה (אדר"ת). נבלה וטריפה - נתבאר לעיל בבאורנו, הלכות תפילין פרק א, הלכה י. (100) שנתנסך לעבודה זרה ואסור בהנאה מן התורה. וראה לעיל הלכות עבודה זרה פרק ז הלכה ט"ו.

כ. אָכַל אִם אָכַל דְּמַאי¹⁰¹, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ רְאוּי אֲלֵא לְעִנְיֵים¹⁰², או מְעַשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁנִטְלָה תְּרוּמָתוֹ¹⁰³, אֶף-עַל-פִּי שֵׁלֵא נִטַּל מִמֶּנּוּ הַשְּׁבֹבֵן תְּרוּמָה גְּדוּלָּה, וְהוּא¹⁰⁴ שֶׁהִקְדִּימוּ בְּשִׁבְלֵי¹⁰⁵, או מְעַשֵׂר שְׁנֵי וְהִקְדֵּשׁ שְׁנִפְדּוּ, אֶף-עַל-פִּי שֵׁלֵא נִמְן אֶת הַחֶמֶשׁ¹⁰⁶ - הָרִי זֶה מְבָרֵךְ תַּחֲלָה וְסוֹף¹⁰⁷, וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּהִי¹⁰⁸.

101) פירות עמי הארץ קרואים דמאי, כלומר: דא - מאי (זה מה) מעושר או בלתי מעושר? לפי שהם חשודים על המעשרות, ואסור חכמים לאכול מפירותיהם עד שיעשר (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א). ויש מפרשים: דמאי משורש "דמה" ענייני הרהור וספק: כמדומה מתוקן, כמדומה לא (ירושלמי מעשר שני פרק ה, הלכה ה). (102) (דמאי פרק ג, משנה א) "כדי להקל עלינו הצדקה" (פירוש המשנה לרבינו שם). (103) תרומת מעשר שהלוי נותנה לכהן מעשר מן המעשר (במדבר פרק יח פסוק כו). (104) ובלבד. (105) שקדם הלוי את הכהן ולקח מעשר בעודו בשיבילים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה, אבל אחרי שנתמחה התבואה בגורן, אין קדימתו של הלוי מועלת לו וחייב להפריש ממעשרו תרומה גדולה נוסף על תרומת מעשר, ובתבואה זו ידובר לעיל הלכה י"ט: "שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הושע ג, ח): ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם, ופחדו אל ה' ואל טובו, טובו - זה בית המקדש, ולפיכך אנו מזכירים את שלשתם בברכת "רחם". (21) תוכן.

ה. בְּשִׁבְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים מִתְחִיל בְּנִחְמָה וּמְסִים בְּנִחְמָה²², וְאוֹמֵר קִדְשַׁת הַיּוֹם בְּאֲמָצֵעַ. פִּיּוֹד? מִתְחִיל "נִחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ פְּצִיזוֹן עֵירֶךְ", או "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עֵירֶךְ", וּמְסִים "מִנְחָם עֲמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם", או "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְאוֹמֵר בְּאֲמָצֵעַ, בְּשִׁבְתָּ: אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רַצָּה וְהִחְלִיצֵנוּ²³ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא מְלַפְנֶיךָ. נִשְׁבַּת בּוֹ וְנִנְחַת בּוֹ בְּאַהֲבָה פְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ. בְּרִצְוֹנָךְ הַנַּחֵם²⁴ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאַל תְּהֵא עָלֵינוּ צָרָה וְרָעָה וְיִגְוֹן וְאֶנְחָה כִּיֹּם מְנוּחָתָנוּ. וּבְיָמִים טוֹבִים אוֹמֵר "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁵, וְכֵן בְּרִאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בְּאֲמָצֵעַ בְּרִכָּה שְׁלִישִׁית "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁶.

(22) הכוונה, שאינו מסיים בשל שבת, אלא חותם ברכתו כבחול (ברכות מח: וב'תוספות' שם). (23) זרזנו, כמו: נחלץ חושים (במדבר לב, יז) רש"י לעירובין לט. וראה 'מדרש רבה' ויקרא פ' לד. (24) תן לנו מנוחה. (25) וחולה שיש בו סכנה שאוכל ביום הכיפורים, מזכיר מעין המאורע ("רצה והחליצנו" - אם חל בשבת, וכן "יעלה ויבוא" בברכת המזון, שהרי בהיתר הוא אוכל, ויום הכיפורים אצלו הרי הוא כשאר ימים-טובים) (הגהות מיימוניות). ובעירובין מ: אמרו: "תן חלק לשבעה וגם לשמונה". וגם - לרבות ראש-השנה ויום-הכיפורים לברכה, ופירש רבינו חננאל: לברכה - בברכת המזון שמזכיר מעין המאורע, הרי שיום-הכיפורים דינו כשאר יום-טוב. (26) שבת כד, ע"א.

ו. בְּחִנְכָה וּבְפִנְיָם מוֹסִיף בְּאֲמָצֵעַ בְּרִכַּת הָאָרֶץ "עַל הַנְּסִים", כְּדֶרֶךְ שְׁמוֹסִיף בְּתַפְלָה²⁷. וְיוֹם-טוֹב אוֹ רֵאש־חֲדָשׁ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשִׁבְתָּ, מְזַכֵּיר "רַצָּה וְהִחְלִיצֵנוּ" תַּחֲלָה וְאַחֲרֵיכֶּן "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁸. וְכֵן רֵאש־חֲדָשׁ טַבַּת²⁹ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשִׁבְתָּ, מְזַכֵּיר "עַל הַנְּסִים" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְ"רַצָּה וְהִחְלִיצֵנוּ" וְ"יַעֲלֶה וְיִבּוֹא" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ³⁰.

(27) בברכת הודאה, ש"על הניסים" אינה תפילה אלא הודאה, ולפיכך מזכיר אותה ב"ברכת הארץ" שגם היא אינה אלא הודאה, ולא בברכת "בונה ירושלים" שהיא תפילה ובקשה (שם). (28) על-פי הכלל: "תדיר (תמיד) ושאינו תדיר - תדיר קודם, וברכת שבת תדירה משניהם. (29) שחנכה חלה בו. (30) שהן בקשות ותחנונים, ומקומן בברכת נחמה כאמור.

ז. בְּרִכָּה רְבִיעִית, צְרִיף לְהַזְכִּיר כֶּה שֶׁל מַלְכוּת³¹. וּבְשִׁמְכֶרָה הָאוֹרֵחַ אֶצֶל בְּעַל הַבַּיִת, מוֹסִיף כֶּה בְּרִכָּה

(ברכות, שם). וכיום מברכים לעולם כל ארבע ברכות, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך, ועל דעת כן שוכרים פועלים שיברכו כל הברכות (הגהות מיימוניות' לעיל פ"א; שו"ע או"ח סי' קצא).

ג. בְּרִכַּת הָאָרֶץ, צְרִיף לֹמֵר הוֹדָה בְּתַחֲלָתָהּ וּבְסוּפָהּ¹³, וְחוֹתֵם כֶּה "עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוֹן"¹⁴. וְכֵן שְׁלֵא אָמַר "אָרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ¹⁵. וְצְרִיף לְהַזְכִּיר כֶּה בְּרִית וְתוֹרָה¹⁶, וְלְהַקְדִּים בְּרִית לְתוֹרָה; שֶׁהַבְּרִית הַזֹּאת, שְׂאוּמָרִים בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, הִיא בְּרִית מִלָּה, שְׁנִכְרַתוֹ עָלֶיךָ שֶׁלש־עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת¹⁷, וְהַתּוֹרָה כְּלָה נִכְרַתוֹ עָלֶיךָ¹⁸ שֶׁלש־בְּרִיתוֹת, שְׁנֶאֱמַר: אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית וְגו' מְלֻבֵּד הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַת אִתָּם בְּחָרֵב, אִתָּם נִצְּבִים וְגו' לְעִבְרָךְ בְּבִרְית וְגו'.

(13) שמתחיל בה: נודה לך וכו', ומסיים בה: ועל כולם... אנו מודים לך כו', ראה ב"סדר התפילות" לרבינו. (14) כולה חתימה אחת היא: ארץ המוציאה לנו מזון (ברכות מט.). (15) שארץ ישראל נשתבחה בלשונות אלו (ירמיה ג, יט; שמות ג, ח). (16) ברכות מח, ע"ב. ברית - שעל-ידי ברית מילה ניתנה הארץ לאברהם (בראשית יז, ח) ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורך, וכן ע"י התורה ומצוותיה זכו לארץ ישראל, שנאמר (דברים ח, א): כל המצוה... תשמרון לעשות למען תחיו... ובאתם וירשתם את הארץ (רש"י שם). ובירושלים" (ברכות פ"א, ה"ו) אמרו: משום שנאמר (תהלים קה, מד) ויתן להם ארצות גוים - מפני מה - בעבור ישמרו חקותיו ותורותיו יצוורו. (17) והן מנויות לקמן, הלכות מילה פ"ג, ה"ט. (18) על קיום מצוותיה, השווה דברי רבינו שם.

ד. בְּרִכָּה שְׁלִישִׁית פּוֹתַח כֶּה: "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עֵירֶךְ וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁפֵּן כְּבוֹדֶךָ", או: "נִחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם עֵירֶךְ", וְחוֹתֵם כֶּה "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", או "מִנְחָם עֲמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם"¹⁹. וְלְפִיכֶּךָ נִקְרְאת בְּרִכָּה זוֹ 'נִחְמָה'. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא אָמַר מְלַכּוֹת בֵּית דּוֹד בְּבִרְכָה זוֹ, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ²⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲנִינָן²¹ הַבְּרִכָּה, שְׂאִין נִחְמָה גְּמוּרָה אֵלֶּא בְּחִזְרַת מְלַכּוֹת בֵּית דּוֹד.

(19) שבנין ירושלים הוא נחמת ישראל, שנאמר (תהלים קמז, ב): בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס - אימתי בונה ירושלים? בזמן ש"נדחי ישראל יכנס" (ברכות מט.). (20) שם. וב"אבן ירח" מביא בשם מדרש (מצאתיו ב"לקוט שמעוני" שמואל-א ח): "בימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בשלשה דברים: במלכות בית דוד, ובבנין בית-המקדש ובמלכות שמים, שנאמר (דה"י י, טז): "ראה ביתך דוד" - זה שמאסו במלכות בית דוד ובבנין הבית, "איש לאהליך ישראל" - אל תקרא לאהליך אלא "לאהליך", שמאסו במלכות שמים, ואין נגאלים עד שיבקשו שלשתם, שנאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבַעַל הַבַּיִת. פִּיֶּצֶד? אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן שְׁלֹא יִבּוֹשׁ
בַּעַל הַבַּיִת בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִפְלֹם לְעוֹלָם הַבָּא וְכוּ'.
וַיֵּשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהוֹסִיף בְּכִרְפַּת בַּעַל הַבַּיִת וּלְהֶאֱרִיף
בָּהּ.³²

על שם שהארוסה עוברת ליום נישואיה מבית אביה
לבית בעלה, והוא עיקר כניסתה לחופה (ראה לישון רבינו
בהל' אישות פ"י, ה"א) - נקרא מקום הנישואין - בית
חתנים. (39) היא ברכת "אשר ברא" הנזכרת בסמוך הלכה
יא. (40) שאין מברכים אלא ברכה אחת בלבד.
(41) ורבינו אברהם, בנו של רבינו, יאמר: "ואעתיק מאבא
מארי זצ"ל ש"פנים חדשות" - לא פחות משנים, כי פנים
לשון רבים, והפחות שבלשון רבים בלשונונו - שנים, כמו
שנאמר (שמות כח, ה): והם יקחו את הזהב, אשר הם
בצלאל ואהליאב (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם, הוצ'
מק"נ סימן ק"י). ומנהגנו היום שאפילו היו האוכלים בשעת
ברכת נישואין ושמעו ברכת נישואין, מברכים בשבילם שבע
ברכות בשעת הסעודה אחרי ברכת המזון, אם לא אכלו שם
עד עתה, ועל-כל-פנים בסעודה הראשונה שאחרי הנישואין
מברכים שבע ברכות אפילו היו כולם במעמד הנישואין
(שו"ע אבן-העזר סי' פב). ושבת - חשובה פנים חדשות,
שאמרו ב'מדרש' (הובא ב'תוספות' כתובות ז): "מזומר
שיר ליום השבת - אמר הקב"ה: פנים חדשות באו לכאן,
אמרו שירה..." (כתובות ז). שנאמר (רות ד, ב): ויקח עשרה
אנשים... ויאמר שבו פה וישבו. (42) שם, ח, ע"ב.

יא. וְאֵלוּ הֵן שְׁבַע בְּרִכּוֹת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם.⁴³ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, שֶׁהִפְלִי בְּרָא לְכַבּוֹדוֹ.⁴⁴ בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם.⁴⁵ בְּצַלְמוֹ,
בְּצִלְמֵ דְמִוֹת תְּבִנִיתוֹ,⁴⁶ וְהִתְקִין לוֹ מִמָּנוֹ.⁴⁷ בְּגִן עֲדֵי
עֲדָה.⁴⁸ בְּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הָאָדָם. שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגְּל
עֲקָרָה.⁴⁹ בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה',
מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ. שְׂמֵחַ תְּשַׂמַּח רְעִים וְאֶהוּבִים,
בְּשִׂמְחָתָהּ יִצְרִיף בְּגִן עֲדָן מְקַדְּמֵם.⁵⁰ בְּרוּךְ אַתָּה ה',
מְשַׂמַּח חֲתָן.⁵¹ וְכֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה, חֲתָן וְכֵלָה, גִּילָה
וְרִפָּה, דִּיּוּצָה וְחֻדוּהָ, אֶהְבָּה, אֶחְוָה, שְׁלוֹם וְרַעוּת.
מִהֲרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת
יְרוּשָׁלַיִם,⁵² קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמִיחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל
כֵּלָה, קוֹל מִצְהָלוֹת חֲתָנִים [מְחַפְּתָם] וְנִעְרִים
מְגִינָתָם. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמַּח חֲתָן עִם הַכֵּלָה.⁵⁴

(43) כנוסח כת"י התימנים א'. ובנוסח אחר, החליפו והקדימו
ברכת "יוצר האדם" לברכת "שהכל", שלא כהלכה. ראה
הל' אישות פ"י, ה"ג. (44) ברכת הודאה על יצירת האדם
בכלל. (45) ברכה זו מכוננת על יצירת הזיווג של זכר
ונקבה, ושלמיות מין האנושי בנשמתו ושכלו. (46) גם
דמות תבניתו - שהיא מכוננת לחוה אשת אדם הראשון -
נוצרה בצלם אלהים ("עבודת ישראל"). (47) מגופו
ומצלעותיו. (48) בנין נוהג לדרורות, שחזה נקראת בנין
מכתוב: ויבן את הצלע (רש"י כתובות ח.). (49) מכונן

(31) ברכות מט, ע"א. שאומר: ברוך אתה... מלך העולם..
אבינו מלכנו וכו' המלך הטוב והמטיב וכו', וטעם מלכיות
אלו, מפני שהזכיר מלכות בית דוד בברכה השלישית, אין
זה מדרך הנימוס שלא יזכיר גם מלכות שמים - וגם אין
להזכירה בברכה שלישית כדי שלא להשוות מלכות בית דוד
למלכות שמים - לפיכך תקנוה בברכה הרביעית, ואגב
אזכרה זו, הוא חוזר להזכיר "שתי מלכויות" שהחסינן
בברכת הארץ ובברכת ירושלים כאמור (שם). והטעם שלא
הזכיר "מלכות" בברכת הארץ במקומה, מפני שהיא ברכה
הסמוכה לחברתה (הראשונה) ונפטרה ב"מלכות"
שבראשונה, ראה לעיל פ"א, ה"ד. (32) ברכות מו, ע"א.
ושם הוסיפו: "ויצלה מאד בכל נכסיו... ואל ישלוט שטן
לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו ואל יודקר לפנינו שום
דבר חטא ועוון, מעתה ועד עולם.

ח. וְכִשְׂמֵךְ בְּרִכּוֹן בְּבֵית הָאָבֶל, אֹמֵר בְּכִרְכָּה רְבִיעִית:
הַמְּלֶכֶךָ הַחַי, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, אֵל אֲמֵת, דִּין אֲמֵת,
שׁוֹפֵט בְּצִדְקָה, שְׁלִיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּרִצּוֹנוֹ,
שֶׁאֲנַחְנוּ עִמּוֹ וְעַבְדָּיו, וּבְכָל אֲנַחְנוּ חִיבִין לְהוֹדוֹת לוֹ
וּלְבָרְכוֹ. וּמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הָאָבֶל לְנַחֲמוֹ, כְּפִי מַה
שִׁיָּרְצָה,³³ וְגוֹמֵר "הַרְחֵמֵן" וְכוּ'.

(33) כגון: "גודר פרצות ישראל, הוא יגדור פרצה זו מעלינו
ומעל האבל הזה לחיים ולשלום" (ברכות מו: ובשינוי קצת
ע"פ ה'טור' א"ח סי' קפט).

ט. בְּבֵית חֲתָנִים³⁴ מְבַרְכִין בְּרִפַּת חֲתָנִים אַחַר אַרְבַּע
בְּרִכּוֹת אֵלוּ, בְּכָל סַעֲדָה וְסַעֲדָה שְׂאוּכְלִים שָׂם.
וְאִין מְבַרְכִין בְּרִכָּה זו, לֹא עֲבָדִים וְלֹא קְטָנִים.³⁵ עַד
כְּמָה³⁶ מְבַרְכִין בְּרִכָּה זו? אִם הָיָה אֶלְמוֹן שֶׁנִּשְׂא
אֶלְמָנָה, מְבַרְכִין אוֹתָהּ בְּיוֹם רְאשׁוֹן בְּלֶבֶד; וְאִם
בְּחֹר שֶׁנִּשְׂא אֶלְמָנָה אוֹ אֶלְמוֹן שֶׁנִּשְׂא בְּתוּלָה,
מְבַרְכִין אוֹתָהּ כָּל שְׁבַעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה.³⁷

(34) כשהחתן נושא את ארוסתו ומכניסה לחופה.
(35) שאפילו לצירוף עשרה אינם מצטרפים, ראה לעיל הל'
תפילה פ"ח, ה"ד. כל-שכן שאינם כשרים לברכה (כסף-
משנה). (36) ימים. (37) כתובות ז, ע"ב.

י. בְּרִכָּה זוֹ שְׂמוֹסִיפִין בְּבֵית חֲתָנִים³⁸ הִיא בְּרִכָּה
אֶחָדוּנָה מְשַׁבַּע בְּרִכּוֹת שֶׁל נְשׂוּאִין. בְּמָה דְרָבִים
אֲמוּרִים³⁹? כְּשִׁהִיּוֹ הָאוּכְלִין, הֵם שְׁעַמְדוּ בְּכִרְפַּת
נְשׂוּאִין וְשִׁמְעוּ הַבְּרִכּוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ הָאוּכְלִין
אֶחָרִים, שְׁלֹא שִׁמְעוּ בְּכִרְפַּת נְשׂוּאִין בְּשַׁעַת נְשׂוּאִין -
מְבַרְכִין בְּשִׁבְלֵם אַחַר בְּרִפַּת מְזוֹן שְׁבַע בְּרִכּוֹת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראש-חודש בתפילה מחזירים אותו (ראה לעיל הלכות תפילה פ"י, ה"י) יש לחלק בין תפילה שהיא חובה, לברכת המזון שאינה אלא רשות, שהרי אם לא רצה לאכול פת בראש-חודש רשאי, ולפיכך אינו חוזר. אבל בשבת ויום-טוב אכילת פת חובה, ולפיכך חוזר (ברכות שם:). (61) אם נזכר לפני הברכה הרביעית, אומר: ברוך אשר נתן ימים טובים וכו' (לחם-משנה), ואם נזכר לאחר שהתחיל בברכה רביעית, דינו כראש-חודש. (62) בברכת הארץ, כמבואר לעיל ה"ו. (63) אפילו עוד לא התחיל בברכת ירושלים, מפני שחנוכה ופורים אינם אלא מדברי סופרים, ויש סוברים שבכלל אינו מזכיר על הנסים בברכת המזון (שבת כד.) אלא שאנו פוסקים כדעת המחייבים, ועכ"פ אינם חמורים שיצטרך לחזור עליהם (כסף-משנה).

יד. מי שאכל, ושכח ולא בִּרְךָ⁶⁴ - אִם נִזְכַּר קִדְּם שִׁיתַּעֲבֹל הַמֶּאֱכָל שֶׁבִּמְעֵיו⁶⁵, חֲזַר וּמְבָרַךְ; נִתְעַבַּל הַמְּזוֹן שֶׁבִּמְעֵיו - אֵינוֹ חֲזַר וּמְבָרַךְ. וְכֵן אִם נִעְלַם מִמֶּנּוּ וְלֹא יָדַע אִם בִּרְךָ אוֹ לֹא בִּרְךָ - חֲזַר וּמְבָרַךְ⁶⁶, וְהוּא שְׂלֵא נִתְעַבַּל הַמְּזוֹן שֶׁבִּמְעֵיו.

(64) ברכת המזון. (65) וכל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה, סימן שעדיין לא נתעכל (ברכות נג: ובפירוש המשנה לרבינו שם). נתעכל - נטחן המאכל ונהפך לחמרי המזון. (66) ירושלמי ברכות פ"א, ה"א. כי ברכת המזון מן התורה. וספק תורה לחומרא. ובנוגע לשאר ספק ברכות - ראה לקמן פ"ח, ה"ב.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) כמה מיני דגן הם החייבים בברכת "המוציא" ובברכת המזון; דין העיקר והטפלה בברכות; פת הבאה בכיסנין ודין אורז שבשלו לעניין ברכה; נוסח ברכת "מעין שלוש".

א. תַּמְשֵׁה מֵיָנִין הֵן: הַחֲטִיָּן, וְהַשְּׁעוּרִין, וְהַבֶּסְמִיץ², וְשִׁבְלַת שׁוּעָל³, וְשִׁיפּוֹן⁴. הַבֶּסְמִין - מִמֵּין הַחֲטִיָּן, וְשִׁבְלַת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן - מִמֵּין הַשְּׁעוּרִים⁵. וְתַמְשֵׁה מֵיָנִין הָאֵלּוּ, פְּשֵׁהן שִׁבְלִים, נִקְרְאִים תְּבוּאָה בְּכָל מְקוֹם⁶; וְאַחַר שֶׁדָּשִׁין⁷ וְזוּרִין⁸ אוֹתָן, נִקְרְאִין דְּגָן⁹; וְכִשְׁטוּחֵינִן אוֹתָן וְלִשִׁין אֶת קִמְחָן וְאֹפִין אוֹתָן, נִקְרְאִין פֶּת¹⁰. וְהַפֶּת הַנַּעֲשֵׂה מֵאֶחָד מֵהֵן, הִיא הַנִּקְרְאָת פֶּת בְּכָל מְקוֹם בְּלֹא לְוִי¹¹.

2) הם חטים מדבריות (פירוש המשנה לרבינו, כלאים פ"א, מ"א) ונוזכרים ביחזקאל (ד, ט). ויש מפרשים: כיסמים - שפעלט בלע"ז ('הערוך השלם'). (3) היא השעורה המדברית (פירוש המשנה לרבינו, שם). ויש מפרשים: האפער בלע"ז, והוא מין דגן שזרעונו מארכים ומחודדים כזנב השועל, ומשתמשים בו ביחוד למספוא לסוסים (מילון - י. גור). (4) זרע רוגגוען בלע"ז, ונוזכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). (5) פסחים לה, ע"א. ויצא מזה לענין הפרשת תרומה, שאין תורמים ממין על שאינו מינו (רש"י שם). וכן כשאמרה תורה (דברים ח, ח): ארץ חטה ושעורה וגו' וכלתה ושבעת וברכת - הכוונה לכל המינים האלה שהם

לירושלים שהיא בחורבנה כעקרה, ומצוה להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו. כלשון הכתוב (תהלים קלז, ו). (50) כשם ששימחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו, בהיותם עוד בגן-עדן. (51) ובנוסח כתי" התימנים, וכן בדפוסי שונצינו וונציה, כתוב: "משמח עמו ובונה ירושלים". (52) מלשון הכתוב ירמיה לג, י. (53) לא מנה כאן רבינו אלא שש ברכות בלבד, ובתחילת ההלכה פתח בשבע. אולם בהל' אישות פ"י ה"ד, אומר: "ואם יהיה שם יין, מביא כוס של יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולן על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות". (54) הקפנו הלכה זו בסוגריים, מפני שבנוסח כתי" התימנים ב' אין כל הלכה זו, כי אין כאן מקומה, ומקומה בהל' אישות, ואמנם בהלכות אישות פ"י ה"ג, הביא רבינו כל נוסח הברכות האלו.

יב. שִׁכַּח וְלֹא הִזְכִּיר בְּשִׁבְתוֹ אוֹ בְּיוֹם-טוֹב קִדְּשַׁת הַיּוֹם⁵⁵: אִם נִזְכַּר קִדְּם שִׁיתַּחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - בְּשִׁבְתוֹ אֹמֵר: בְּרוּךְ ה' אֱשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְאוֹת וּלְבְרִית קִדְּשׁ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשִּׁבְתוֹ. בְּיוֹם-טוֹב אֹמֵר: בְּרוּךְ אֱשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים⁵⁷. וּמִתַּחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - פּוֹסֵק וְחֹזֵר לְרֵאשׁ, שֶׁהוּא בְּרִפְת "הֵזֵן"⁵⁸.

(55) המבוארת לעיל ה"ה. (56) ומזכיר גם מלכות, שאומר בה "מלך העולם" כי כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות - אינה ברכה (לעיל פ"א, ה"ה). וכן דעת רוב המפרשים בדברי רבינו (לחם-משנה ושו"ע או"ח סי' קפח ס"ז). ובכתי" התימנים, הנוסח: ברוך אשר נתן וכו' בלי הזכרת השם באמצע, וכן הנוסח ברי"ף לברכות פ"ז. (57) ברכות מט, ע"א. ואם חל יום-טוב בשבת, ושכח קדושת היום של שניהם, כולל את שניהם ואומר: בא"י, אמ"ה, אשר נתן שבתות לעמו ישראל וכו' ויום-טוב לששון וכו' בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים, וכן בשבת וראש-חודש, אלא שאינו חותם בשל ראש-חודש, כמבואר בסמוך ה"יג ('הגהות מיימוניות'). (58) פרט לברכת הזימון, שאינו חייב לחזור ולזמן (כסף-משנה, וכן ב'כלבו' הובא ב'בית יוסף' או"ח סי' קפח).

יג. בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים שִׁכַּח וְלֹא אָמַר "נַעֲלָה וְיָבוֹא": אִם נִזְכַּר קִדְּם שִׁיתַּחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - אֹמֵר: בְּרוּךְ אֱשֶׁר נָתַן רֵאשֵׁי חֲדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן. וְאֵינוֹ חוֹתֵם כֹּה⁵⁹, וּמִתַּחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - גּוֹמֵר אוֹתָהּ וְאֵינוֹ חֲזַר⁶⁰. וְכֵן בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁶¹ וּבְחִנּוּכָה וּבְפּוּרִים, שִׁכַּח וְלֹא הִזְכִּיר הַעֲנָן בְּבִרְפֶת הַמְּזוֹן⁶² - אֵינוֹ חֲזַר⁶³.

(59) ברכות מט, ע"א. כי הואיל וראש-חודש מותר במלאכה, אינו חשוב כל-כך לחתום בו. (60) ואע"פ שאם שכח של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשתות (ברכות לח. וב'תוספות' שם). (22) זה הכלל: כל שאין מברכים לפניו "בורא מיני מזונות" – אין מברכים לאחריו "על המחיה ועל הכלכלה", וראה לקמן הלכה יא.

ד. קמח של אחד מחמשת המינין²³ שבשלו בקדרה - בין לבדו, בין שערכו עם דברים אחרים, פגון לביבות²⁴ וכיוצא בהן; וכן הדגן שחלקו²⁵ או כתשו²⁶ ובשלו בקדרה, פגון הריפות²⁷ וגרש²⁸ הפרמל וכיוצא בהן; וכל זה הוא הנקרא מעשה קדרה; וכן פל תבשיל²⁹, שערב בו מחמשת המינין, בין קמח בין פת - בתחלה מברך עליו "בורא מיני מזונות"³⁰.

(23) שהם מזינים, והאדם חי עליהם. (24) עוגת סולת מרובכת במים ורתחים תחילה ואחר-כך בשמן (שמואל"ב יג, ח וברש"י שם) וכיום נקראים כן גם כסיס בצק ממולאים בשר, או גבינה. (25) לשנים. (26) במכתשת להרבה חלקים. (27) חייטים קלופות וכתושות, ונזכרות בשמואל"ב (יז, ט). (28) חטים טחונות בטחנה של גרוסות, מלשון הכתוב (ויקרא ב, יד). (29) שלא מחמשת המינים. (30) ברכות לז, ע"א.

ה. במה דברים אמורים³¹? פשהיה המין הזה חשוב אצלו ולא היה טפלה; אבל אם היה אחד מחמשת המינין שערב טפלה - אינו מברך אלא על העקר, ופוטר את הטפלה. וזה פלל בברכות: פל שהוא עקר ועמו טפלה - מברך על העקר ופוטר את הטפלה³², בין שהיתה הטפלה מערבת עם העקר, בין שלא היתה מערבת.

(31) שכל תבשיל המעורב מחמשת המינים, מברכים עליו: "בורא מיני מזונות". (32) ברכות מד, ע"א.

ו. פיצד היא הטפלה המערבת? פגון לפת³³ או כרוב, שבשלו וערב בו קמח של אחד מחמשת המינין כדי לדבק³⁴ - אינו מברך עליו "בורא מיני מזונות", שהלפת הוא העקר וקמחו טפלה. שפל דבר שמעריבין אותו לדבק או פדי לתן ריח או כדי לצבץ את התבשיל, הרי זו טפלה³⁵. אבל אם ערב פדי לתן טעם בתערובות, הרי הוא עקר³⁶. לפיכך, מיני דבש שמבשלין אותו, ונותנין בהן חלב חטה³⁷ כדי לדבק, ועושיין מהן מיני מתיקה, אינו מברך עליו "בורא מיני מזונות", מפני שהדבש הוא העקר.

(33) מין ירק גנים, ריבע בלע"ז. (34) להקפותו ולעשותו סמך. (35) שם, לט, ע"א. (36) שכל דבר העשוי לטעם, אינו בטל (ביצה לח:). (37) כגון עמילן, שמשמשים בו לכביסה, והשווה הל' חמץ ומצה (פ"ד, הלכה יא).

ז. פיצד היא הטפלה שאינה מערבת? הרי שצריך

ממשפחת החיטים והשעורים. (6) והנודר מן התבואה, אסור בכל אלה (נדרים פ"ז, מ"ב). (7) חובטים השבלים להוציא גרעיניהן. (8) ברוח, לנקותן מפסולתן. (9) ודגן האמור בתורה (דברים יד, כג ועוד) כולל את חמשת מיני תבואה אחרי זריתם. (10) לענין ברכת המוציא וברכת המזון לאחריה כמבואר בסמוך, וכן לענין עירובי חצרות, ראה הל' עירובין פ"א, ה"ח. וב'ירושלמי' חלה (פ"א, ה"א) דרשו דרך רמז את הפסוק (ישעיה כח, כה): ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו, כל חמשת המינים מנויים בפסוק זה: שורה – זו שבולת שועל, שהיא עשויה כשורה. נסמן – זה השיפון. וכוסמת – זה הכוסמין. גבולתו – עד כאן גבולו של לחם, לומר שאין שאר המינים נקראים לחם. (11) שם נוסף, כי הפת ממין אחר אינה נקראת פת סתם, אלא בשמה הנוסף כגון פת אורז או פת דוחן.

ב. האוכל פת, חיב לברך לפניו: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המוציא¹² לחם מן הארץ, ולאחריה - ארבע ברכות¹³. אבל דגן שלוק¹⁴ פמו שהוא¹⁵ - מברך לפניו "בורא פרי האדמה", ולאחריו "בורא נפשות רבות"¹⁶. אבל קמח - מברך לפניו "שהכל"¹⁷, ולאחריו "בורא נפשות רבות".

(12) ברכות לח, ע"ב. ואין לומר "מוציא" כמו "בורא" פרי הגפן, כדי שלא לערב האותיות של העולם – מוציא. שאות מ' תיבלע במבטא ('ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). ומה שאנו אומרים לחם – מן הארץ, אין להקפיד, שכן הנוסח בתהלים (קד, יד): להוציא לחם מן הארץ ('תוספות' ברכות לח:). (13) מנויות לעיל פ"ב, ה"ב. (14) מבושל. (15) כמו שהוא בא מן הגורן, שלא הוסרה קליפתו ולא חלקו אותו לשנים. (ברכות לז): "הכוסס את החיטה מברך עליה בורא פרי האדמה", וסובר רבינו שאפילו היא מבושלת, הואיל ולא הוסרה קליפתה, אין אכילתה חשובה (כסף-משנה). (16) שם. שלא נאמרה שם ברכה לאחריה, משמע שאין מברך אחריה אלא בורא נפשות בלבד (הגר"א או"ח סי' רח). ובכת"י התימנים, הנוסח: נפשות רבות על כל מה שברא ברחמיו חי העולמים. וראה לקמן פ"ח ה"א, ובביאורנו. (17) ואפילו לא נטחן דק ויש בו עדיין טעם חיטה, או קמח של קליות שראוי קצת לאכילה, מברך "שהכל" משום שאין דרך בני אדם לאכול קמח (ברכות לו. ובר"ף שם). וראה 'טור' או"ח סי' רח.

ג. קמח של אחד מחמשת המינין, ששלקוהו¹⁸ וערכו במים או בשאר משקים - אם היה עבה, פדי שיהיה ראוי לאכילה וללעסו, מברך עליו בתחלה "בורא מיני מזונות", ולבסוף "על המחיה ועל הפלגה"¹⁹; ואם היה רך, פדי שיהיה ראוי לשתיה²⁰ - מברך עליו בתחלה "שהכל"²¹, ולבסוף "בורא נפשות רבות"²².

(18) ובכת"י התימנים, הנוסח: שקלהו. (19) היא ברכה אחת מעין שלש, ומפורשת לקמן הלכה יג. (20) כמו שעושים לרפואה. (21) כיון שאינו עשוי לסעוד אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַמְדַבְּרוֹת אוֹפִים - הוֹאִיל וְאֵין עֲלֶיהָ צוּרַת פֶּת, מְבַרְךָ עֲלֶיהָ בַּתְּחִלָּה "בוֹרֵא מִיְּנֵי מְזוֹנוֹת"⁴⁷. וְאִם קָבַע מְזוֹנוֹ עֲלֶיהָ - מְבַרְךָ "הַמּוֹצִיא"⁴⁸. וְכֵן עֲסָה שְׁלֹשָׁה בְּדָבָשׁ אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּחֶלֶב, אוֹ שְׁעָרֵב בָּהּ מִיְּנֵי תְבֻלִין⁴⁹ וְאֶפְסָה, וְהִיא הַנְּקֵרָא פֶת הַבְּאָה בְּכִסְפִּין⁵⁰ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פֶת, מְבַרְךָ עֲלֶיהָ "בוֹרֵא מִיְּנֵי מְזוֹנוֹת"⁵¹. וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עֲלֶיהָ - מְבַרְךָ "הַמּוֹצִיא"⁵².

47) ברכות לח, ע"א. "כובא דארעא" - בורא מיני מזונות, ומפרש רב האי גאון (הובא ברשב"א שם) שזוהי פת הנאפית בקרקע. (48) שם. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו, ה"ו) כותב רבינו, שיוצאים במצה זו, ידי חובת מצה בפסח, ובוודאי כשקבע עליה מזונו נתכוין, וסמך על מה שפירש כאן ('מעשה רוקח'). (49) מיני מרקחים הנותנים טעם. (50) ברכות מא, ע"ב וברש"י שם. ורבינו חננאל (הובא ב'הערוך') מפרש: כסנין - פת עשויה כמין כיסים מלאים סוכר ושקדים ואגוזים... שעושים אותה כמין כעכים ולועסים אותה בבתי משתאות. ונקודים ובקבוק דבש (מלכים-א יד, ג) מתרגם יונתן: כסנין וזלוע דבש. (51) ברכות מב, ע"א. שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתם עליה, ואפילו נתן בעיסה מים הרבה, כל שהדבש והשמן נתנו בה טעמם, מברכים עליה: "בורא מיני מזונות" (כסף-משנה בדעת רבינו). (52) וגם צריך ליטול ידיים לפני אכילתה (או"ח סי' קנח, ס"א. וראה לקמן פ"ו, ה"א).

י. אֲרֵז שֶׁבִשְׁלוֹ אוֹ שְׁעָשָׂה מְמַנּוֹ פֶת⁵³ - בַּתְּחִלָּה מְבַרְךָ עֲלֵיו "בוֹרֵא מִיְּנֵי מְזוֹנוֹת"⁵⁴, וְלְבִסּוֹף "בוֹרֵא נְפִשׁוֹת"⁵⁵; וְלְבִלְבַד שְׁלֵא יְהֵא מְעָרֵב עִם דָּבָר אַחֵר, אֶלָּא אֲרֵז לְבַד⁵⁶. אֲבָל פֶת דְּחִין⁵⁷, אוֹ פֶת שֶׁל שְׁאָר מִיְּנֵי קְטָנִית⁵⁸ - בַּתְּחִלָּה מְבַרְךָ "שֶׁהַכֹּל"⁵⁹, וְלְבִסּוֹף "בוֹרֵא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת"⁶⁰.

53) שטחנו ואפאו. (54) ברכות לז, ע"ב. והטעם, כי הוא מזין וסועד הלב ('טור' או"ח סי' רח). (55) ברכות, שם: "לבסוף ולא כלום". וקיימא-לן שכל 'לבסוף ולא כלום' מברך בורא נפשות רבות (רי"ף, על-פי דברי רב אשי שם, מד.). (56) לא כחמשת המינים המעורבים בתבשיל אחר שמברכים עליו 'מיני מזונות' (לעיל ה"ד) כי אין הארוז מזין כל-כך שיהא חשוב אפילו בתערובת (ברכות לז.). (57) הירוע בלע"ז, ורבינו בפירוש המשנה (שביעית פ"ב, מ"ז) מפרש מ"ל בלע"ז. ונוצר ביחזקאל (ד, ט). (58) זרעוני ירק שפריו עגול ומונח בתרמיל (הערבסין בלע"ז). (59) רי"ף לברכות פ"ו, ממשמעות דברי התלמוד (שם, לז). שבכל מקום רגילים אורז ודוחן להיות נזכרים כאחד, וכאן אומרת הברייתא "על אורז מברך בורא מיני מזונות", ולא הזכירה גם דוחן, נראה מכאן שאין דין דוחן בכלל אורז לענין ברכה, ואינו מברך עליהם "בורא פרי האדמה", מפני שנשתנו ע"י אפיתם ויצאו מתורת פרי, וגם אין דרך לאכלם פת ואין זו דרך הנאתם - מברכים עליהם "שהכל" שהיא ברכה כוללת הכל, כמבואר לקמן (פ"ח,

לְאָכַל דָּג מְלִיחָה³⁸, וְאָכַל הַפֶּת עִמּוֹ פְּדֵי שְׁלֵא יִזְיֵק הַמְלַח גְּרוֹנוֹ וּלְשׁוֹנוֹ - הֲרֵי זֶה מְבַרְךָ עַל הַמְלִיחַ וּפּוֹטֵר אֶת הַפֶּת, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּת טְפִלָּה לּוֹ³⁹, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא כְּזֶה.

38) כגון שאכל פירות מתוקים, וצריך לאכול מליח אחריו להסיר את הליחות המתדבקת ונקבצת באיסטומכא (קיבה). מלשון פירוש המשנה לרבינו (ברכות ו, ז). (39) שם, מד, ע"א.

ח. הַפֶּת שֶׁפֶתַת אוֹתָהּ פֶתִים⁴⁰, וּבִשְׁלָה בְּקֶרֶךָ אוֹ לְשִׁיה בְּמַרְק: אִם יֵשׁ בַּפֶּתִיתִין פְּזִית⁴¹, אוֹ שֶׁנִּפְרָ שֶׁהֵן פֶת, וְלֹא נִשְׁתַּנְּה צוּרְתָהּ⁴² - מְבַרְךָ עֲלֶיהָ בַּתְּחִלָּה "הַמּוֹצִיא"⁴³; וְאִם אֵין בְּהֵן פְּזִית⁴⁴, אוֹ שֶׁעָבְרָה צוּרַת הַפֶּת בְּבִשּׁוּל⁴⁵ - מְבַרְךָ עֲלֶיהָ בַּתְּחִלָּה "בוֹרֵא מִיְּנֵי מְזוֹנוֹת"⁴⁶.

40) פיררה לפרורים. (41) אע"פ שנשתנית צורתה. (42) ואז אפילו אין בהם כזית. (43) כל זה מדובר בלישה במרק ולא בבישול, כי בלישה במרק אין צורת הפת עוברת ממנה לגמרי אלא נשתנית במקצת, ולפיכך אם יש בהם כזית, ברכתם - המוציא. ולמד רבינו דין זה מדברי חז"ל (ברכות לו:): חביצה (פירורין שנילושו במרק, הערוך) - מברכים עליה המוציא אע"פ שאין בפירוריה כזית, כדברי רב ששת, שם. (44) אע"פ שנשארה צורתה. וכאן חוזר רבינו לפרש הדין של פת שבשלה. (45) ואפילו יש בהם כזית, הואיל ועברה צורתה לגמרי, כי ע"י בישול עלולה צורת הפת לעבור לגמרי, וזה שהדגיש רבינו: "בבישול", לומר שכאן מדובר בבישול, לא בלישה במרק. (46) שם, לז, ע"א. פירוש זה הוא ע"פ הכסף-משנה, וכן הובא ברדב"ז ח"ד שני אלפים קמו. הלכה זו, נתבלטו בה חכמי הדורות, שהרי לכאורה דברי רבינו סותרים את עצמם מראשם לסופם, שמתחילה אמר: אם יש בפתיתם כזית או שניכר וכו' משמע מזה שמעלה אחת מספיקה לחייבם ברכת המוציא: או כזית, או אפילו פחות מכזית ובלבד שלא תשתנה צורתם, ואח"כ אמר: ואם אין בהם כזית, או שעברה וכו' משמע שמעלה אחת אינה מספיקה לחייבם ברכת "המוציא", ורק כשיש בהם כזית, וגם לא נשתנית צורתם אז מברכים עליהם "המוציא". וכבר נשאלה הלכה זו בבית מדרשו של רבי יצחק אבובב בפומבי רבתי, במעמד חכמים גדולים ובכללם הנשר הגדול רבי יצחק אברבנאל, ואמרו בזה פירושים שונים (ראה כסף-משנה). וב'תומת ירשים' סימן כח, הביא נוסחא בשם 'ספר הבתים' שצ"ל: "אם" במקום "או", וכך כתוב שם: אם יש בפתיתם כזית אם ניכר שהם פת וכו' שאמנם שתי מעלות דרושות: כזית, וגם צורתו קיימת, ומעתה אין כל סתירה מה'רישא' ל'סיפא' והכל מכוון בין לבישול בין ללישה במרק. וסיים שם, שזהו הנוסח האמיתי, והחשוב למצוא פירוש לפי הנוסח האחר, אין זה אלא חריפות יתירה. וראה ברדב"ז הנ"ל שגם הוא סובר, שיש כאן טעות סופר, ומציע תיקון אחר.

ט. עֲסָה שְׁנֵאָפִית בְּקֶרֶקַע, כְּמוֹ שֶׁהַעֲרֵבִים שׁוֹכְנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריך לכלול מעין המאורע ('הגהות מיימוניות'). (77 לעיל פ"ב, ה"ה).

ה"י). (60) כי כל שמברכים לפניו "שהכל", מברך לאחריו "בורא נפשות" (לקמן פ"ח, ה"ח).

~ יום רביעי ד' סיון ~

פָּרָק רְבִיעִי

1) שצריך לברך ברכת המזון במקום שאכל; חברים שאכלו ויצאו באמצע סעודתם לקראת חתן וכלה מה דינם לעניין ברכה; דין המברך על אוכל ונפל מידי ונשרף; דברים הבאים בתוך הסעודה מה דין ברכתם.

א. פֶּל הַמְּבָרֵךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן או בְּרֶכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּמָקוֹם שְׂאָכֵל.³ אֲכַל כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם שֶׁפָּסַק וַיְבָרֵךְ. אֲכַל כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד - יוֹשֵׁב⁴ בְּמָקוֹמוֹ וַיְבָרֵךְ.⁵ שָׂכַח לְבָרֵךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן, וַנִּזְכַּר קִדְּם שְׂיִתְעַבֵּל הַמְּזוֹן שֶׁבְּמַעְיָו - מְבָרֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁנִּזְכַּר.⁶ וְאִם הָיָה מְזִיד - חוֹזֵר לְמָקוֹמוֹ וַיְבָרֵךְ.⁷ וְאִם בָּרַךְ בְּמָקוֹם שֶׁנִּזְכַּר - יֵצֵא יָדָיו חוֹבְתָו. וְכֵן אִם בָּרַךְ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד אוֹ כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - יֵצֵא יָדָיו חוֹבְתָו.⁹ וְלִכְתַּחֲתָלָה לֹא יְבָרֵךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן וְלֹא בְּרֶכָה שְׁמַעֵין שְׁלֹשׁ, אֲלֵא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב וּבְמָקוֹם¹⁰ שְׂאָכֵל.

2) שמברכים אחרי שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל המנויים בפסוק (דברים פרק ח, פסוק ח) חרץ מהפת שמברכים אחריה ברכת המזון, ראה לקמן פרק ח, הלכות א, יד. 3) שטרם שעומד ללכת יברך במקומו (פסחים דף קא עמוד ב וכפירוש הרשב"ם). 4) כדי שיברך בכוונה. 5) (ברכות דף נא עמוד ב) ובתוספות שם כתבו רמז לזה: ואכלת ושבעת וברכת - שב - עת וברכת. 6) ואינו מחוייב לחזור למקום אכילתו. 7) קנסוהו חכמים על שלא בירך במקומו (שם, דף נג עמוד ב). ואם הוא רחוק ממקומו שעד שיחזור שם יתעכל בינתיים המזון שבמעיו, מוטב שיברך בריחוק מקום (מגן אברהם אורח חיים סימן קפד). 8) הלשון דחוקה במקצת, שאם מזיד הוא אין לומר בו "נוכר" שזה שייך רק בשכח, וראה רדב"ז חלק ב, בלשונות הרמב"ם סימן קה. ואפשר שרבינו מדבר במי שיצא במזיד ממקום שאכל על מנת לברך במקום אחר ובינתיים שכה, ושוב נזכר שעוד לא בירך. ומעניין שטור סימן קפד כתוב: בירך במקום השני. 9) שאין כל הדברים הללו אמורים אלא לכתחילה משום הידור מצוה וכמבואר בסמוך. 10) נתכוון רבינו להדגיש שאף על פי שהלכה היא כבית הלל שאם שכה, מברך במקום שנזכר (ברכות דף נג עמוד ב) בכל זאת ישתדל לחזור ולברך אפילו כששכח, משום מעשה שהיה המסופר (שם): "שני תלמידים היו, אחד שכה לברך במקומו ונזכר וחזר כדברי בית שמאי (המחייבים לחזור ולברך) ומצא אונק של זהב. ואחד לא בירך במקומו במזיד וכשזכר לא חזר וברך בדרך כבית הלל (אגב, מכאן ראייה שאפילו במזיד אם בירך במקומו בדרך - יצא לפי בית הלל, וזה מקור לפסק רבינו לעיל) וקרהו אסון", הרי שיש לחוש לדברי בית שמאי לברך במקום שאכל. וכן

יא. פֶּל שֶׁמְבָרֵכִין עָלָיו בְּתַחֲלָה "הַמוֹצֵיא", מְבָרֵכִין לְאַחֲרָיו בְּסוֹף בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן כְּסֻדְרָה, אַרְבַּע בְּרִכּוֹת⁶¹; וְכָל שֶׁמְבָרֵכִין עָלָיו בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מֵיְנֵי מְזוֹנוֹת", מְבָרֵכִין בְּסוֹף לְאַחֲרָיו בְּרֶכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁶², חוּץ מִן הָאֲרִיז.⁶³

61) תוספתא ברכות, פ"ד. 62) מפורשת בסמוך הלכה יג. 63) שאף-על-פי שמברך עליו בתחילה "בורא מיני מזונות", מברך אחריו "בורא נפשות" (ברכות לז).

יב. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים⁶⁴? שְׂאָכֵל מִפְּנֵי וּלְמַעַלָּה⁶⁵; אֲכָל אֲכַל פְּחוֹת מִפְּנֵי, בֵּין מִן הַפֶּת⁶⁶, בֵּין מִשְׁאָר אֲכָלִין⁶⁷; וְהַשּׂוֹתָה פְּחוֹת מְרַבֵּיעֵית⁶⁸, בֵּין מִן הַיָּיִן, בֵּין מִשְׁאָר מִשְׁקִין - מְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה בְּרֶכָה הֶרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמְּזִין⁶⁹, וּלְבִסּוֹף אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלָל⁷⁰.

64) שכל שמברך לפניו, מברך לאחריו. 65) וכזית שאמרו, לא קטן ולא גדול אלא בינוני (ברכות לט). 66) ברכות מה, ע"א. 67) שם, לט, ע"א. 68) שהוא השיעור החייב עליו בשתיית משקין אסורים - כגון רביעית יין לנזיר, וכן רביעית דם - כמו שיעור כזית במאכלות אסורים, ופחות מרביעית במשקין הוא כפחות כזית באוכלין (כסף-משנה). 69) שאסור ליהנות בלא ברכה (ברכות לה). והחמירו בברכה שלפניה שהיא מדברי סופרים, יותר מברכה שלאחריה, הגם שהיא מן התורה. שמה ימלך בדעתו ויאכל כשיעור, ונמצא שהיה צריך לברך ואין בידו לתקן, ובברכה לאחריה אין לחוש לכך כמובן (כסף-משנה). 70) אפילו בורא נפשות רבות ('טור' או"ח סי' רי).

יג. וְזוֹ הִיא בְּרֶכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁷¹: בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַמַּחֲיָה וְעַל הַפְּלִלְתָּהּ⁷² וְעַל אֲרֵץ חֲמֵדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה⁷³ שְׂרָצִית וְשֶׁהִנְחַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ⁷⁴ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁפַּן כְּבוֹדְךָ, וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ, וַיְבָרֵךְ עָלֶיךָ בְּקִדְּשָׁה וּבְטַהֲרָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאֲרֵץ וְעַל הַמַּחֲיָה⁷⁵ וּבִשְׂפֹתוֹת יְגִמִים טוֹבִים אוֹמֵר בְּכֶרֶךָ זוֹ כְּכֻלָּהּ מֵעֵין קִדְּשֵׁת הַיּוֹם⁷⁶, כְּדָרְךָ שֶׁמְזַכֵּיר בְּכֶרֶפֶת הַמְּזוֹן⁷⁷.

71) ברכות, שהיא כוללת את תמצית שלש ברכות הראשונות שבברכת המזון. 72) כנגד "ברכת הזן". 73) כנגד "ברכת הארץ". 74) כנגד ברכת "בונה ירושלים". 75) ברכות מד, ע"א בשינויים קלים, ובריי"ף (שם). וראה לקמן פ"ח, ה"ד. 76) ירושלמי (ברכות פ"ו, ה"א) שסמוך לחתימתה, אומר: "ורצה והחליצנו ביום השבת הזה", וביום-טוב אומר: "ושמחנו ביום (פלוגי) הזה". ובתנוכה ובפורים (שהם מדברי סופרים בלבד) אינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָכַל בְּמִזְרְחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה²⁴, וּבֵא לֶאֱכַל בְּמַעְרְבָהּ - צְרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ²⁵.

21) אף על פי שאין מסיבתם קבועה כל כך כמו מסיבת אכילת פת, בכל זאת אם נשאר אחד מהם לא בטלה קביעותם ואינם צריכים לברך בשנייה (מגן אברהם אורח חיים סימן קעח). 22) זה חוזר על כל מה ששנוי בהלכות ד"ה. 23) (פסחים דף קא עמוד ב) שאין זה שינוי מקום, ואין כאן הפסק סעודה. 24) עץ התאנה. 25) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה ח) וכגון שלא היה בדעתו מתחילה לאכול במערבה. ומכיוון שעץ התאנה מפסיק בין העומד במזרחת - למערבה, הרי זה חשוב כשינוי מבית לבית, אבל מפינה לפינה הואיל ורואה בפינה השנייה את מקומו הראשון וגם כתלי הבית מקיפים את שתיהן, הרי הן חשובות כמקום אחד (כסף משנה).

ו. בָּרֵךְ עַל הַפֶּת - פֶּטַר אֶת הַפְּרֻפְרֵת שְׂאוּכְלִין בְּהֵן הַפֶּת, מִמִּינֵי הַתְּבַשִּׁיל וּפְרוֹת²⁶ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן; אָכַל אִם בָּרֵךְ עַל הַפְּרֻפְרֵת, לֹא פֶטַר אֶת הַפֶּת²⁷. בָּרֵךְ עַל מַעֲשֵׂה קְדֵרָה²⁸ - פֶּטַר אֶת הַתְּבַשִּׁיל²⁹. בָּרֵךְ עַל הַתְּבַשִּׁיל, לֹא פֶטַר אֶת מַעֲשֵׂה קְדֵרָה³⁰.

26) המלפתים בהם את הפת. 27) שאין ברכת הפרפראות - שאינן מזינות ומשביעות - חשובה לפטור את הפת המזינה ומשביעה (ברכות דף מב עמוד א). 28) כגון הריפות וגרש כרמל וכל מיני דגן שנתבשלו בקדירה כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ד, וברכתם: "בורא מיני מזונות". 29) שאינו ממניי דגן, ואינו מזין כמעשה קדירה. 30) מאחר שאינו מזין אין ברכתו חשובה לפטור מעשה קדירה המזין (שם). ובירושלמי (ברכות פרק ו הלכה ה) אמרו: "הכול מודים שאין ברכת הפרפרת פוטרת את מעשה קדירה".

ז. גָּמַר בְּלִבּוֹ מִלְּאָכַל אוֹ מִלְּשִׁתוֹת, וְאַחֲרָיָהּ נִמְלָךְ לֶאֱכַל אוֹ לְשִׁתוֹת - אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא שָׁנָה מְקוֹמוֹ, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ³¹. וְאִם לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ, אֲלֵא דַעְתּוֹ לְחֹזֵר לֶאֱכַל וּלְשִׁתוֹת - אֲפִלוּ פֶסֶק כֹּל הַיּוֹם כֹּל, אֵינוֹ צְרִיף לְבָרֵךְ שְׁנִית³².

31) ברכה שלפניה, שמאחר שהסיח דעתו מלאכול עוד, כבר נסתלקה הברכה הראשונה שבאכילתו הקודמת וחייב לברך על אכילתו מחדש (ברכות דף מב עמוד א; פסחים דף קג עמוד ב). אבל אינו חייב לברך תחילה ברכה אחרונה על מה שאכל, כי אין היסח הדעת חשוב כגמר סעודה לחייבו ברכה למפרע (טור אורח חיים סימן קעט). 32) ובלבד שלא יצא בינתיים למקום אחר כמבואר לעיל הלכה ג.

ח. הָיָה שׁוֹתֵיךְ³³, וְאָמְרוּ: בּוֹאוּ וּנְבָרֵךְ בְּרַבַּת הַמְּזוּן! אוֹ: בּוֹאוּ וּנְקַדֵּשׁ קִדּוּשׁ הַיּוֹם³⁴! - נֶאֱסַר עֲלֵיהֶם לְשִׁתוֹת³⁵ עַד שִׁיבְרַכּוּ³⁶ אוֹ יִקְדְּשׁוּ³⁷. וְאִם רָצוּ לְחֹזֵר וּלְשִׁתוֹת קָדָם שִׁיבְרַכּוּ אוֹ יִקְדְּשׁוּ - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָם רְשָׁאִים, צְרִיכִים לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ תְּחִלָּה³⁸ "בוֹרֵא

השיבו (שם) בית שמאי לבית הלל: "לדבריכם, מי ששכח ארנק בראש הבירה (מגדל גבוה) לא יעלה ויטלנה? לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמים לא כל שכן".

ב. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם בָּרֵךְ "הַמוֹצֵיא" אוֹ לֹא בָרֵךְ "הַמוֹצֵיא", אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ מִן הַתּוֹרָה¹¹. שִׁכַּח לְבָרֵךְ "הַמוֹצֵיא" - אִם נִזְכַּר עַד שְׁלֹא גָמַר סְעוּדָתוֹ, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ¹²; וְאִם נִזְכַּר לְאַחַר שֶׁגָּמַר - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ¹³.

11) אלא מדברי סופרים כלעיל פרק א, הלכה ב, וספק ברכות מדבריהם - אינו חוזר (ברכות דף כא עמוד א). 12) ברכת המוציא לפני שיגמור סעודתו (שם), דף נא עמוד א) כי "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שהיא ריחו נודף"? כלומר: וכי מפני שאכל בלא ברכה, יוסיף ויאכל בלי ברכה? (13) (שם).

ג. הִיָּה אוֹכֵל בְּבֵית זֶה, וּפֶסֶק סְעוּדָתוֹ¹⁴ וְהִלָּךְ לְבֵית אַחֵר; אוֹ שֶׁהָיָה אוֹכֵל, וּקְרָאָהוּ חֲבָרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ, וְיָצָא לוֹ לְפֶתַח בֵּיתוֹ¹⁵ וְחוֹזֵר - הוֹאִיל וְשָׁנָה מְקוֹמוֹ, צְרִיף לְבָרֵךְ¹⁶ לְמַפְרַע עַל מַה שְׂאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה "הַמוֹצֵיא", וְאַחֲרָיָהּ יִגְמַר סְעוּדָתוֹ¹⁷.

14) ועדיין לא גמרה. 15) אף על פי שלא הלך לבית אחר. 16) ברכת המזון. 17) (פסחים דף קא עמוד ב ותוספתא ברכות פרק ד) שכל המשנה את מקומו הרי פסק אכילתו, והרי זה כגמרה וחייב לברך אחריה ברכה אחרונה. וממילא חייב לברך בתחילה המוציא, שאין הברכה של הסעודה הקודמת עולה לו לסעודה זו, שהיא סעודה חדשה לגמרי.

ד. חֲבָרִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים לֶאֱכַל, וְיָצְאוּ לְקִרְיַת חֶתָן אוֹ לְקִרְיַת כְּלָה¹⁸: אִם הִנִּיחוּ שֵׁם זָקֵן אוֹ חוּלָה - חוֹזְרִין לְמְקוֹמָן וּגוֹמְרִין סְעוּדָתָן, וְאֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ שְׁנִיָּה¹⁹; וְאִם לֹא הִנִּיחוּ שֵׁם אָדָם - כְּשֶׁהָיוּ יוֹצְאִין, צְרִיכִין בְּרַכָּה לְמַפְרַע, וּכְשֶׁהָיוּ חוֹזְרִין, צְרִיכִין בְּרַכָּה לְכַתְּחִלָּה²⁰.

18) לקבל את פניהם. 19) לא למפרע על מה שאכלו, ולא בתחילה על מה שיאכלו, שהואיל ונשארו מקצתם לא בטלה קביעותם הקודמת והרי הם באמצע סעודתם, והוא הדין אם הניחו שם צעיר או בריא שאין קביעותם בטילה, אלא שכן דרך העולם שרק הזקן והחולה נשארים במקומם מחמת תשורת כוחם (כסף משנה). 20) (פסחים דף קא עמוד ב) ואם לא בירכו למפרע כשיצאו, צריכים לברך למפרע כשיחזרו, כמבואר בסמוך.

ה. וְכֵן אִם הָיוּ מְסִבִּין בְּשִׁתְיָה אוֹ לֶאֱכַל פְּרוֹת²¹. שֶׁכָּל הַמְּשָׁנָה מְקוֹמוֹ²², הָרִי פֶסֶק אֲכִילָתוֹ, וּלְפִיכָף מְבָרֵךְ לְמַפְרַע עַל מַה שְׂאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שְׁנִיָּה לְכַתְּחִלָּה עַל מַה שֶׁהוּא צְרִיף לֶאֱכַל. וְהַמְּשָׁנָה מְקוֹמוֹ מִפְּנֵי לְפָנָה בְּבֵית אַחֵר, אֵינוֹ צְרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ²³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

42) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א.) (43) או נאבד, ראה אורה חיים סימן רו. (44) (ירושלמי שם), כי כשברך לא הייתה דעתו אלא על זה שבידו. (45) (שם) "שהרי הכתוב מצווה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כח, נח) ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה, לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה ימהר מייד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא ייזכר לבטלה" (לשון רבינו הלכות שבועות פרק יב, הלכה יא). ואם אמר ברוך אתה ה' ועוד לא אמר "אלוקינו" יסיים: "למדני חוקך" (תהילים פרק קיט, פסוק יב) שנראה כקורא פסוק, ואין כאן מוציא שם-שמים לבטלה (הגהות מיימוניות). (46) תעלה, שממיה שוטפים. (47) למים שיבואו בסוף ברכתו (ירושלמי שם).

יא. דְּבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְהֵן מִחֲמַת הַסְּעוּדָה⁴⁸, אֵינָן צְרִיכִין בְּרִכָּה לְפָנֵיהֶם⁴⁹ וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם; אֲלֵא בְרִכַּת הַ"מוֹצֵיא" שֶׁבְּתַחֲלָה וּבְרִכַּת הַמְּזוֹן שֶׁבְּסוֹף פּוֹטְרָת הַפֶּל, שֶׁהַפֶּל טָפַל לְסְעוּדָה⁵⁰. וְדְבָרִים שֶׁאֵינָן מִחֲמַת הַסְּעוּדָה⁵¹, שֶׁבָּאוּ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, טְעוּנִין בְּרִכָּה לְפָנֵיהֶם⁵² וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם⁵³. וְדְבָרִים הַבָּאִים לְאַחַר הַסְּעוּדָה⁵⁴ - בֵּין מִחֲמַת הַסְּעוּדָה, בֵּין שְׁלֵא מִחֲמַת הַסְּעוּדָה - טְעוּנִין בְּרִכָּה לְפָנֵיהֶן וְלְאַחֲרֵיהֶם⁵⁵.

48) כגון, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הפת. 49) אפילו אם אכלם בלא פת. 50) לאכילת הפת. 51) כגון תאנים וענבים שאין רגילים ללפת בהם את הפת ואינם באים להשיבע אלא לעכל את המאכל. 52) כיוון שאין הם מעיקר הסעודה אין ברכת הפת פוטרם. 53) שברכת המזון פוטרת כל מה שבא בתוך הסעודה. 54) כלומר: כל אלה הדברים אם הובאו אחרי שמשכו את ידיהם מן הפת, כי היה מנהגם לאחור גמר סעודתם לקבוע עצמם לאכילת פירות וכל מיני פרפראות. 55) שאין ברכות "המוציא" וה"מזון" פוטרות אלא דברים הנאכלים בתוך עיקר הסעודה (ברכות דף מא עמוד ב וכפירוש התוספות שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואין הדין האחרון נוהג בימינו, כי אין אנו מושכים את ידינו מן הפת עד ברכת המזון (תוספות שם ואורח חיים סימן קעז סעיף ב).

יב. בְּשִׁפְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים, וּבְסְעוּדַת הַקְּזוֹת הַדָּם, וּבְשִׁעָה שֶׁיֵּצֵא מִן הַמְּרַחֵץ, וּבִיּוֹצֵא בְּהוֹ, שֶׁאֲדָם קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עַל הַיַּיִן⁵⁶ - אִם בָּרַךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמְּזוֹן⁵⁷, פְּטוּר אֶת הַיַּיִן שֶׁשָּׁתָה לְאַחַר הַמְּזוֹן, קִדְּם שֶׁיִּבְרַךְ בְּרִכַּת הַמְּזוֹן⁵⁸; אֲבָל בְּשֶׁאֵר הַיָּמִים, צְרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרַךְ בְּתַחֲלָה עַל הַיַּיִן שֶׁל אַחַר הַמְּזוֹן⁵⁹. פֶּאֶל לְהֵן זֵיין בְּתוֹךְ הַמְּזוֹן - פֶּל אֲחַד וְאֲחַד מִבְּרַךְ לְעֲצָמוֹ⁶⁰, שֶׁאֵין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנוּי שֶׁיַּעֲנו אֲמֹן⁶¹; וְאֵינוּ פּוֹטֵר אֶת הַיַּיִן שֶׁלְאַחַר הַמְּזוֹן⁶².

56) שאחרי סעודתם לפני ברכת המזון קובעים את עצמם לשתיית יין, והקזה - מפורש במסכת שבת דף קכט עמוד

פְּרִי הַגֶּפֶן" וְאַחֲרֵיכֶן יִשְׁתּוּ. אֲבָל אִם אָמְרוּ: בּוֹאוּ וְנִבְדִּיל³⁹! - אֵין צְרִיכִין לְחַזֵּר וּלְבָרַךְ⁴⁰.

33) בסוף אכילתם. 34) יום השבת. 35) ואין צורך לומר לאכול. 36) ברכת המזון, שמאחר שקיבלו עליהם לברך ברכת המזון הרי הם כאילו התחילו בברכה, ואסור להפסיק בה כלל (פסחים דף קג עמוד ב). 37) כי אסור לאכול ולשתות קודם הקידוש, כמבואר (שם דף ק עמוד א וראה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה ה). ואפילו לא אמרו: בוא ונקדש קידוש היום, נאסרו באכילה ושתייה אם כבר החשיך היום ונכנסה השבת, וכאן ידובר כשעדיין לא החשיך היום והם רוצים לקבל עליהם השבת מבעוד יום, ולפיכך אמירתם: "בואו ונקדש" קובעת לאסורם באכילה ושתייה עד שיקדשו (כסף משנה, והשווה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה י"א). 38) כי באמירתם גילו דעתם שגמרו סעודתם, ואין הברכה הקודמת פוטרם, כמבואר לעיל הלכה ז. 39) הבדלה במוציא שבת. 40) (פסחים דף קה עמוד א) "אין יציאת השבת קובעת להבדלה", שאם התחילו סעודתם מבעוד יום אינם צריכים להפסיק אכילתם במוציא שבת, אלא יגמרוה ואחר כך יבדילו, ולפיכך, אפילו אמרו: "בואו ונבדיל" אין זה חשוב הפסק לחייבם לחזור ולברך (בית יוסף אורח חיים סימן רצט).

ט. הֵיוּ מְסַבִּין לְשִׁתּוֹת יַיִן, וּבָא לְהֶם מִיַּן זֵיין אַחַר, כְּגוֹן שֶׁהֵיוּ שׁוֹתִין אֲדָם וְהִבְיֵאוּ שְׁחֹר, אוּ יִשְׁן וְהִבְיֵאוּ חֵדֶשׁ - אֵינָן צְרִיכִין לְבָרַךְ בְּרִכַּת הַיַּיִן פְּעַם שְׁנֵי; אֲבָל מְבָרְכִין: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב⁴¹.

41) הטוב - לי, והמטיב - לאחרים הנהנים יחד עימי (ברכות דף נט עמוד ב; ירושלמי שם, פרק ו, הלכה ה, ודווקא כשאחרים מסובים עימי, אבל כששותה יחידי אינו מברך ברכה זו, ולפיכך הדגיש רבינו לומר: "היו מסובים לשתות"). ואפילו כשהמין השני אינו משובח כראשון מברך הטוב והמטיב כי על ריבוי היינות הוא מברך, לא על המשובח שבהם. והטעם שקבעו ברכה זו דווקא על היין ולא על הפת? מפני שהיין סועד ומשמת, והפת אינה אלא סועדת (תוספות ברכות דף נט עמוד ב).

י. אֵין מְבָרְכִין עַל אֲבָל מִן פֶּל הָאֲבָלִין וְלֹא עַל מִשְׁקָה מִן פֶּל הַמְּשַׁקֵּין, עַד שֶׁיִּבְיֵאוּ לְפָנֵינוּ. וְאִם בָּרַךְ, וְאַחֲרֵיכֶן הִבְיֵאוּ לְפָנֵינוּ - צְרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרַךְ⁴². נִטַּל אֲבָל וּבָרַךְ עָלָיו, וְנִפְל מִיָּדוֹ וְנִשְׁרַף⁴³, אוּ שֶׁטְפוּ נֶהַר - נִטַּל אַחַר וְחִזְרוּ וּמְבָרְךְ עָלָיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְאוּתוֹ הַמַּיִן⁴⁴; וְצְרִיךְ לִוְמַר: "בְּרוּךְ שֶׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" עַל בְּרִכָּה רֵאשׁוֹנָה, פְּדִי שְׁלֵא לְהוֹצִיא שֶׁם שְׁמִים לְבִטְלָה⁴⁵. עוֹמֵד אֲדָם עַל אֲמַת⁴⁶ הַמַּיִם, וּמְבָרְךְ וְשׁוֹתָהּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהֵיוּ לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַבְּרִכָּה אֵינָם הַמַּיִם שֶׁשָּׁתָה, מִפְּנֵי שֶׁלֶכְךָ נִתְּפַן תַּחֲלָה⁴⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעין זה בפירוש המשנה לרבינו (ברכות ז, ב). ושנינו בברייתא (שם, מח:): "וברכת... את ה' אלהיך - זו ברכת הזימון". ולדעת הקרית ספר' הדברים מכוונים לזימון בעשרה שהוא בשם, וזימון בשלשה, ודאי אינו אלא מדברי סופרים. (8) ומדרך המוסר, לכל מי שיברך, שיטול רשות מן הגדולים המסובים עמו, ואומר ברשות רבותי נברך וכו' ('כל בו'). (9) ברכות נ, ע"א. ובמדרש בראשית רבה (פ' מג) אמרו: "היה אברהם אבינו מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהו אוכלים ושותים היה אומר להם: ברכו! והם אומרים לו: מה נאמר? והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו". (וראה מסכת סוטה י:). (10) ברכות מו, ע"ב: "להיכן הוא חוזר? למקום שפסק" וכפירוש ה'תוספות' שם.

ג. וְאַחֲרֵי־כֵן אָמַר: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם, הִזַּן אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ בְטוּבוֹ", עַד שֶׁגָּאֹמַר אַרְבַּע בְּרֻכּוֹת¹¹, וְהֵן עוֹנִין אֲמֵן אַחַר כָּל בְּרֻכָּה וּבְרֻכָּה¹².

(11) המנייות לעיל פ"ב, ה"א. (12) שכל העונה אמן אחר המברך, הרי זה כמברך (לעיל פ"א, ה"א). והוא הדין אם לא ענו אמן, אלא ששמעו כל הברכות - יצאו ידי חובתם. אלא שהעונה אמן שכרו גדול יותר (כסף-משנה).

ד. הַיּוֹ הָאוֹכְלִין מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעַלָּה - מְזַמְנִין בְּשֵׁם¹³. פִּיצֵד? הַמְּבָרֵךְ אָמַר: נְבָרֵךְ לְאֱלֹהֵינוּ¹⁴ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ, וְהֵן עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֵינּוּ, וְהוּא חוֹזֵר וְאָמַר: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֵינּוּ, וּמִתְחִיל בְּרַפְת הַמְזוּזִין¹⁵.

(13) ברכות מט, ע"ב. (14) ובשו"ע אר"ח סימן קצב, כתוב: אין לומר לאלהינו בלמ"ד, אלא "אלהינו", כי לא מציינו למ"ד השימוש בברכה, וכן כתוב (תהלים ס', ה): ברכו עמים אלהינו. ורבינו נמשך אחרי לשון המשנה (ברכות פ"ז, ג) שכך היתה הגירסא לפניו, כדבריו בפירוש המשנה שם. (15) וסדר ברכת המזון, נמצא לקמן בנוסח "תפילות כל השנה" לרבינו.

ה. הַסּוֹעֵד בְּבֵית חֲתָנִים - מְשַׁתְּחִילוֹ לְהַתְּעַסֵּק בְּצָרְכֵי סְעוּדַת נְשׂוּאִין וְלְהַכְיִנָּה, עַד שֶׁלְּשִׁים יוֹם אַחַר הַנְּשׂוּאִין, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ¹⁶ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִים: בְּרוּךְ שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וְכוּ'. וְאִם הָיוּ עֲשָׂרָה, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ לְאֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִחָה וְכוּ'. וְכֵן סְעוּדָה שְׁעוֹשִׁין אֹתָהּ אַחַר הַנְּשׂוּאִין, מִחֲמַת הַנְּשׂוּאִין, עַד שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשִׁים¹⁷, מְבָרֵךְ "שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ"¹⁸.

(16) כתובות ה, ע"א. ובעל 'העיתור' כתב: תיקנו לומר "שהשמחה במעונו", מפני שחז"ל אמרו (חגיגה יב:):

א שהיו שותים אחרי הקזה לרפואה. ובית המרחץ - מרומו בנדרים דף לח עמוד ב ובנוסח התלמוד שלפנינו (ברכות דף מב עמוד ב) הוסיפו: "הקזה ובית המרחץ, שאדם קובע סעודתו אחריהם על היין", והיא הוספת הגאונים (רא"ש). (57) לפני התחלת הסעודה, מנהגם היה לשתות יין לפני האכילה משום תיאבון (ברכות דף מג עמוד א). (58) (שם, דף מב עמוד ב) הואיל וידע שישתה יין לאחר הסעודה - דעתו עליו מתחילה בשעת ברכה. (59) שהואיל ואין קביעותו בכך לא הייתה עליו דעתו מתחילה (שם). ויין שבתוך הסעודה מברך עליו "בורא פרי הגפן" ואין ברכת הפת פוטרתו, מפני שחשוב הוא, שהרי גורם ברכה לעצמו (שם עמוד ב) כלומר: בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף על פי שלא היו צריכים לשתותו, כגון: "קידוש" ו"ברכת אירוסין" (רש"י שם). אולם ברכת היין שלפני המזון פוטרתו וכן יין של קידוש פטרו (אורח חיים סימן קעד סעיף ג). (60) ואין האחד מוציא את כולם. (61) שאין לב המסובים אל המברך אלא לבלוע (ברכות דף מג עמוד א). (62) שהראשון בא רק לשרות המזון שבמעיו ואינו חשוב לפטור את השני (שם דף מב עמוד ב).

פְּרָק הַמִּישׁוּי

(1) מי החייב בברכת הזימון; ברכת הסועד בבית חתנים וכן סעודה שעושים אותה אחר הנישואין מחמת הנישואין.

א. נְשִׁים וְעַבְדִּים חֵיבִין בְּבִרְכַת הַמְזוּזִין². וְסָפֵק יֵשׁ בְּדָבָר אִם הֵן חֵיבִין מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין קְבוּעַ לָהּ זְמַן³, או אֵינֶם חֵיבִין מִן הַתּוֹרָה⁴. לְפִיכֵן אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַגְּדוֹלִים יְדֵי חוֹבְתָן⁵. אֲבָל הַקְּטָנִים חֵיבִין בְּבִרְכַת הַמְזוּזִין מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים⁶, כְּדֵי לְחַנְּקֵן בְּמַצּוֹת.

(2) ברכות כ, ע"ב. (3) שאחרי כל אכילה בין ביום ובין בלילה מצוה לברך, וכל מצוה שאין לה זמן קבוע - נשים חייבות (קידושין כט.). (4) מפני שנאמר בה: על הארץ הטובה אשר נתן לך (דברים ח, י) והארץ לא ניתנה לבנות להתחלק (ברכות שם וברש"י). (5) שכבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"א), שהמברך החייב רק מדברי סופרים - אינו מוציא את החייב מן התורה. (6) כלומר: זה ודאי שאין הקטנים חייבים לברך אלא מדברי סופרים בלבד.

ב. שְׁלֹשָׁה שֶׁאֲכַלּוּ פֶת פְּאָחַד, חֵיבִין לְבָרֵךְ בְּרַפְת הַמְזוּזִין⁷ קֹדֶם בְּרַפְת הַמְזוּזִין. וְאֵיזוֹ הִיא בְּרַפְת הַמְזוּזִין? אִם הִיוּ הָאוֹכְלִים מִשְׁלֹשָׁה עַד עֲשָׂרָה - מְבָרֵךְ אַחַד מֵהֶם וְאָמַר: נְבָרֵךְ⁸ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ! וְהַכֹּל עוֹנִין: בְּרוּךְ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֵינּוּ⁹; וְהוּא חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ: בְּרוּךְ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֵינּוּ¹⁰.

(7) אחד מהם מזמין את חבריו לברך עמו כאחד בלשון רבים, כמבואר בסמוך. וחז"ל (ברכות מה.) סמכה על הפסוק: גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו (תהלים לד, ג), גדלו - הרי שנים, אתי - הרי שלשה. שבזמן ששלשתם מברכים את ה' כאחד, יש בזה משום הידור ורוממות שמו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24) אין מצרפים אותם לזימון (ברכות ז, ב). (25) של עבדים בנשים, וכן של עבדים בקטנים (שם, מה:). (26) (שם). וכן אם אכלו עם אנשים, הן יוצאות בברכת הזימון של האנשים ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצט). (27) כנוסה כת"י התימנים. וכן הנוסח של ה'טור' או"ח (סימן קצט) בדברי רבינו. (28) כי אין דבר שבקדושה אלא בעשרה אנשים גדולים ובני חורין (לעיל פ"ה, ה"ד. וראה מגילה כג:). (29) יש לו סימני זכרות ונקבות כאחד. (30) תוספתא ברכות פ"ה. כי בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה (יבמות פג.). וגרוע הוא משניהם (כסף-משנה). (31) שאין לו לא סימני זכרות ולא סימני נקבות אלא אטום הוא (הל' אישות ב, כד). (32) אפילו למינו (תוספתא ברכות, שם) כי טומטום לפעמים הוא נקרע (ע"י ניתוח) ונמצא זכר, ולפעמים נמצא נקבה, ולפיכך אינו מצטרף לבני מינו, שמה יקרעו הם וימצאו זכרים והוא ימצא נקבה (כסף-משנה). (33) ברכות מח, ע"א. (34) ואנו נוהגים שאין מצרפים קטן לזימון כלל, עד שיהא בן שלש-עשרה שנה (הגהות הרמ"א או"ח סי' קצט). (35) אע"פ שמל ועומד להתגייר, הואיל ולא סבל עדיין, גוי הוא (ברכות מז:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה (פ"ג, ה"ו). וראה הל' תלמוד תורה (פ"ז, ה"ד) שאין מזמנים על המנודה ועל המוחרם.

ח. אין מזמנין, אלא על מי שאכל פת וְלִמְעֻלָּה³⁶. שְׂבָעָה שְׂאֵכְלוּ פֶת, וְשִׁלְשָׁה אֲכָלוּ עִמָּהֶן יֵרֶק או ציר³⁷ וְכִי יֵצֵא בְהֵן - מִצְטָרְפִין לְזִמְן בָּשָׂם; וְהוּא שְׂיֵהֵה הַמְּבָרֵךְ מְאוּכְלֵי הַפֶּת. אֲבָל שְׂשָׂה שְׂאֵכְלוּ פֶת וְאַרְבָּעָה יֵרֶק, אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שְׂיֵהֵיו אוּכְלֵי הַפֶּת רַב הַנְּבָרֵךְ³⁸. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֶשְׂרֵה, אֲבָל בְּשִׁלְשָׁה, צְרִיף שְׂיֵאכְלוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן פְּזִית³⁹ פֶּת, וְאַחֲרֵיָּהּ מְזַמְּנִין.

36) ברכות פ"ז, מ"א. ידובר כאן בזימון שלשה, כמבואר בסוף ההלכה. (37) מיין היוצא ממאכלים כבושים או מלוחים. ובלשון התלמוד (שם, מח). הנוסח: "אפילו לא טבל עמהם אלא בציר". (38) והוא משבעה ולמעלה (שם). (39) רי"ף, שם.

ט. שְׂנִים שְׂאֵכְלוּ, וְגִמְרוּ מְלֵאכֵל, וְכָא שְׂלִישִׁי וְאֲכַל - אִם יְכוּלִין לְאֲכַל עִמּוֹ⁴⁰ כֹּל-שֶׁהוּא, וְאִפְלוּ מִשְׁאָר אֲכָלִין⁴¹, מִצְטָרְפֵי עִמָּהֶן⁴². וְחָכָם גְּדוֹל שְׂבִמְסָבִין הוּא שְׂמְבָרֵךְ לְכֻלָּם, אֶף-עַל-פִּי שְׂלֵא כָּא אֲלֵא בְּאַחֲרוּנָה⁴³.

40) שאין בטנם מלאה. (41) שאינם דברי פת, אלא באים לקינוח סעודה בעלמא. (42) ברכות מז, ע"א. אבל אם כבר אמרו: "הב לנו ונברך", הסיחו דעתם מלאכול, ואין השלישי מצטרף עמהם, וכן אם כבר נטלו מים אחרונים ('הגהות מיימוניות'). (43) שם. אמנם הרשות בידו למחול על כבודו וליתן לאחרים לברך, כמבואר שם. וכן מצוה להקדים כהן תלמיד חכם, שנאמר: וקדשתו (ויקרא כא, ח)

"שבעה רקיעים הם: וילון, רקיע, שחקים... מעון... מעון - שבו כיתות של מלאכי השרת ואומרות שירה לפני המקום" והשירה היא השמחה לפני ה', ככתוב (שופטים ט, יג): החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, כי אומרים שירה על היין (אבודרהם הל' ברכות נישואין). (17) כגון שאמר החתן לקרואים: הנכם מזמנים לסעודה בקשר עם שמחת נשואי. (18) ובזמן הזה, ערבה כל שמחה ואין אנו מברכים "שהשמחה במעוננו" אלא בשבעת ימי המשחה בלבד ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אה"ע ס"ב).

ו. הַפֶּל חֲבִיבִין בְּבִרְתָּהּ הַזִּמּוֹן, בְּדִרְף שְׂחִיבִין בְּבִרְתָּהּ הַמְּזוּן. אִפְלוּ כְּהֵנִים שְׂאֵכְלוּ קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים¹⁹ בְּעֶזְרָה²⁰; וְכֵן כְּהֵנִים וְיִשְׂרָאֵלִים שְׂאֵכְלוּ כְּאֶחָד, וְאֲכָלוּ הַפְּהֵגִים תְּרוּמָה וְיִשְׂרָאֵל חֲלִיץ²¹ - חֲבִיבִין בְּזִמּוֹן²², כְּחִיבִין בְּבִרְתָּהּ הַמְּזוּן²³.

19) כגון שירי מנחות שהן קדשי קדשים. (20) חצר המקדש שהיא מקום אכילתם, אע"פ שיש מצוה באכילתם, ככתוב (שמות כט, לג): ואכלו אותם אשר כופר בהם - הכהנים וכולים ובעלים מתכפרים, והיה מקום לומר, שאין זה בכלל "ואכלת" שמשמעה אכילת רשות, בכל זאת "ושבעת" כתוב, כל שהוא שבע (ערכין ד). ויש מפרשים: הואיל ואסור לשבת בעזרה (יומא כה). והכהנים וכולים קדשיהם בעמידה, הייתי אומר שאין כאן קביעות באכילתם ולא נתחייבו בזימון הנוהג רק באכילה בחבורה, משמיענו שאין הישיבה מעכבת (אדר"ת, וראה ב'תוספות' לזבחים טז. ובמשנה-למלך הלכות מעשה הקרבנות פ"י, ה"ג). (21) אע"פ שאין ישראל יכול לאכול בתרומתו של הכהן, כי זר אסור בתרומה. (22) הואיל והכהן יכול לאכול גם מן החולין שביד ישראל, הרי הוא מצטרף עמו לברכת הזימון (ערכין ד). חולין - תבואה שהורמו ממנה הפרשותיה כדין. ומכאן יש ללמוד, שאם כהן וישראלים אוכלים כאחד, הכהן אוכל תרומה, והישראלים אוכלים פת של גויים, והכהן נזהר מלאכול פת של גויים - שאינם מצטרפים לזימון, הואיל ואין האחד יכול לאכול משל חברו ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצו, ס"ג). (23) ובכת"י התימנים, הנוסח: "נשים ועבדים וקטנים, חייבים בזימון כחיובן בברכת המזון".

ז. נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים אֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶן²⁴, אֲבָל מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. וְלֹא תֵהָא חֲבֹרָה שֶׁל נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים, מִפְּנֵי הַפְּרִיצוּת²⁵; אֲבָל נָשִׁים מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן²⁶ או עַבְדִּים לְעַצְמָן²⁷; וְבִלְבַד שְׂלֵא יִזְמְנוּ בָּשָׂם²⁸. אֲנִדְרֹגִינוּס²⁹ מְזַמְּן לְמִינוּ, וְאֵינוּ מְזַמְּן, לֹא לְנָשִׁים וְלֹא לְאֲנָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סִפְקָא³⁰. וְהַטְּמֹטוּם³¹ אֵינוּ מְזַמְּן כָּלֵל³². קָטָן הַיִּדְעֵ לְמִי מְבָרְכִין, מְזַמְּנִין עֲלָיו, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כֶּן שְׂבָע או כֶּן שְׂמוּנָה³³; וּמִצְטָרְפֵי, בֵּין לְמִנְן שְׂלֵשָׁה, בֵּין לְמִנְן עֶשְׂרֵה, לְזִמְן עֲלָיו³⁴. וְהַעֲפוּם אֵין מְזַמְּנִין עֲלָיו³⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. **שְׁלֹשָׁה שְׁאֲכָלוּ, וַיֵּצֵא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - קוֹרְאִין לוֹ, כְּדֵי שְׂיִכְנֹן לְשִׁמְעַע מַה שֶּׁהֵן אוֹמְרִים, וּמְזַמְנִין עֲלֵיו⁶⁰ וְהוּא בְּשׁוּק, וַיֵּצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ; וְלִכְשִׁיחְזֹר לְבֵיתוֹ, יִחְזֹר וַיִּכְרֵךְ בְּרֶכֶת הַמְּזוּזוֹן לְעִצְמוֹ. אֲבָל עֲשֶׂרָה שְׁאֲכָלוּ, וַיֵּצֵא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - אֵין מְזַמְנִין עֲלָיו, עַד שְׂיִחְזֹר לְמִקְוֵמוֹ וַיֵּשֶׁב עִמָּהֶן⁶¹.**

(60) ובמקום מעמדו עונה עמהם ברכת הזימון (ברכות מה:); ובפירושו רבינו יונה שם. (61) שם. כיון שצריכים להזכיר שם שמים (לעיל ה"ד) אין זה כבודו להזכירו בפחות מעשרה ובמקום אחד.

יד. **שְׁלֹשָׁה שְׁאֲכָלוּ כְּאֶחָד, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וַיִּכְרֵךְ לְעִצְמוֹ⁶² - מְזַמְנִין עֲלָיו; וַיֵּצֵאוּ הַשְּׁנַיִם יְדֵי חוֹבֵת זְמוֹן, וְהוּא לֹא יֵצֵא בְּזְמוֹן זֶה, שְׂאִין זְמוֹן לְמַפְרָע⁶³.**

(62) בלא זימון. (63) משבירך ברכת המזון (ברכות נ.).

טו. **שְׁנַיִם שְׁאֲכָלוּ כְּאֶחָד - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרֵךְ לְעִצְמוֹ⁶⁴. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ וְאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ - זֶה שְׂיִוְדַע מִבְּרֵךְ בְּקוֹל רֵם, וְהַשְּׁנַיִם עוֹנֶה אִמָּן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וַיֵּצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ⁶⁵. וּבִן⁶⁶ מִבְּרֵךְ לְאָבִיו, וְעַבְד מִבְּרֵךְ לְרֵבּוֹ, וְאִשָּׁה מִבְּרָכָה לְבַעְלָהּ, וַיֵּצֵאִין יְדֵי חוֹבְתָן. אֲבָל אִמְרוּ חֻמְמִים: תְּבוֹא מֵאֲרָה⁶⁷ לְמִי שְׂאִשְׁתּוֹ וּבְנָיו מִבְּרַכִּין לוֹ⁶⁸.**

(64) שם, מה, ע"ב. אע"פ שבברכת המוציא פוטר אחד את חבריו. והטעם, כי הואיל והם יושבים לאכול יחד, דעתם להצטרף אחד בברכת חבריו, אבל בברכת המזון שהיא בגמר הסעודה בטל הקבע ומסתלקים זה מזה ('תוספות' שם; 'שו"ע או"ח סי' קצג). (65) שאז הוא כמבשר בעצמו (לעיל פ"א, ה"א). (66) קטן, פחות משלש-עשרה שנה. (67) קללה. (68) שלא למד, ואם למד תבוא לו מארה שמבוזה את קונו לעשות שלוחים כאלה (סוכה לח. וברש"י). ובירושלמי (שם, פ"ג, ה"ט) אמרו: "תבוא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר".

טז. **בְּמָה דְּבָרִים אִמְרוּרִים שְׂעִיאוּ יְדֵי חוֹבְתָן? בְּזְמוֹן שְׂאֲכָלוּ וְלֹא שְׂבָעוּ, שֶׁהֵן חֲסִיבִים לְבָרֵךְ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁶⁹, וּלְפִיכָהּ מוֹצִיאִין אוֹתָן קָטָן אוֹ עַבְד אוֹ אִשָּׁה מִיְדֵי חוֹבְתָן⁷⁰; אֲבָל אִם אֲכָל וְשָׂבַע, שֶׁהוּא חֲסִיב בְּרֶכֶת הַמְּזוּזוֹן מִן הַתּוֹרָה - בֵּין אִשָּׁה, בֵּין קָטָן אוֹ עַבְד, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן, שֶׁכָּל חֲסִיב בְּדָבָר מִן הַתּוֹרָה, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיְדֵי חוֹבְתָן, אֲלֵא חֲסִיב בְּאוֹתוֹ דְּבָר מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתָו⁷¹.**

(69) ראה לעיל פ"א, ה"א. (70) שגם הם מחוייבים לברך מדברי סופרים בלבד כמותם. (71) ברכות כ, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו". וכן הדין בשני גדולים, שאחד מהם אכל ולא שבע והשני אכל לשבעה, אין האחד הבלתי שבע מוציא את השבע, וכמבואר מתשובת רבינו הנזכרת לעיל.

– "לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון" (גיטין נט:). וכן נפסק להלכה (שו"ע אורח חיים סי' רא).

י. **שְׁלֹשָׁה שְׁאֲכָלוּ כְּאֶחָד, אֵינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק⁴⁴, וְכֵן אַרְבָּעָה וְכֵן חֲמִשָּׁה⁴⁵. וְשִׁשָּׁה - יֵשׁ לָהֶם⁴⁶ לְחַלֵּק⁴⁷, עַד עֲשֶׂרָה⁴⁸. מִעֲשֶׂרָה וּלְמַעְלָה - אֵינָם רְשָׁאִים לְחַלֵּק, עַד עֲשָׂרִים; שֶׁכָּל זְמוֹן שְׂיִחְלְקוּ, וְתִהְיֶה בְּרֶכֶת הַמְּזוּזוֹן לְכָל חֵלֶק וְחֵלֶק בְּזְמוֹן הַכֹּל, יֵשׁ לָהֶם לְחַלֵּק⁴⁹.**

(44) לברך כל אחד בפני עצמו, שהרי נתחייבו בברכת הזימון. (45) אסור לשלשה מהם לזמן לעצמם, והשנים יברכו בלא זימון. (46) הרשות בידם אם ירצו (שו"ע או"ח סי' קצג, סעיף א). (47) שיוזמו שלשה לעצמם, ושלשה אחרים לעצמם. (48) ולא עשרה בכלל, שהרי בעשרה נתחייבו בזימון בשם, ואיך יחלקו ויזמנו בלא הזכרת השם. (49) ברכות נ, ע"א.

יא. **שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם, שְׂבָאוּ מִשְׁלַשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, אֵינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק⁵⁰. וְאִם פָּכַר זְמוֹן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם בְּחֲבוּרָה שְׁלֹשָׁה⁵¹ - רְשָׁאִין לְחַלֵּק⁵², וְאֵינָן חֲסִיבִין בְּזְמוֹן, שֶׁכָּבֵד זְמוֹנוֹ עֲלֵיהֶן⁵³. שְׁלֹשָׁה שְׂיִשְׁבוּ לְאָכַל פֶּת - אַף-עַל-פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹכַל מִשְׁלוֹ, אֵינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק⁵⁴.**

(50) שכבר חלה עליהם חובת זימון באכלם בחבורותיהם, ומברכים בזימון אע"פ שלא אכלו שלשתם יחד משנתחברו מחדש (ברכות נ.). ומדובר כשאכלו כולם בבית אחד ושינו מקומם מפינה לפינה, כי אחרת מחוייב כל אחד מהם לחזור ולברך במקום שאכל. ראה לעיל פ"ד, ה"ה. וכן ביאר מן היבית יוסף ('או"ח סי' קצג). (51) לא זימן ממש, אלא נצטרף לזימון, כגון שיצא לשוק והשנים הנשארים קראו לו וזימנו עליו. ראה בסמוך ה"ג. (52) אפילו אכלו שלשתם אחרי שנתחברו, הואיל ולא נועדו יחד בתחילת סעודתם (ראב"ד, וכן בפירושו "תלמידי רבינו יונה" ברכות פ"ו). (53) "ופרחה מהם חובת זימון" (ברכות נ:). (54) כי אין הפת מצרפתם, אלא קביעתם לאכול בחבורה מחייבתם בזימון (שם).

יב. **שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין בְּבֵית אֶחָד - בְּזְמוֹן שְׂמִקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ, מִצְטַרְפִּין לְזְמוֹן אֶחָד⁵⁵; וְאִם לֹאוּ - אֵלּוּ מְזַמְנִין לְעִצְמוֹ וְאֵלּוּ מְזַמְנִין לְעִצְמוֹ. וְאִם יֵשׁ שְׂמֵשׁ אֶחָד בֵּינֵיהֶם, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וּמְשַׁמֵּשׁ מִחֲבוּרָה זֹאת לְחֲבוּרָה זֹאת - מִצְטַרְפִּין לְזְמוֹן אֶחָד⁵⁶, אַף-עַל-פִּי שְׂאִין מְקַצֵּת אֵלּוּ רוֹאִין אֶת אֵלּוּ; וְהוּא⁵⁷, שְׂיִשְׁמְעוּ שְׂתִיחָן כָּל דְּבָרֵי הַמִּבְרָךְ⁵⁸ בְּבִאוּרֵי⁵⁹.**

(55) שם. (56) שם, ע"ב. (57) ובלבד. (58) המזמון. (59) בבהירות (שם). והוא הדין כשאכלו בחבורה אחת גדולה, כל שאין קול המברך נשמע היטב אין מצטרפים, ועליהם לזמן בחבורות קטנות (כסף-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶן, שְׁאִינָם אֶלָּא מִפְּנֵי הַסְּפָנָה¹⁶.
וּלְפִיכֶךָ¹⁷ חֵיב אָדָם לְהִזָּהֵר בְּהֵן בְּיֹתֵר¹⁸.

(10) ראה לעיל הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"א). (11) לעיל הל' תפילה (פ"ד, ה"ב). (12) לפי שצריך ליטול ידיו מן הכלי (ראה לקמן ה"ו) והכלי המיוחד לנטילת ידים שמו "נטלא" בלשון חז"ל (חולין קז.), לפיכך תיקנו לומר: "נטילת ידים" ולא "רחיצת ידים" (רא"ש למס' ברכות פרק ט, וראה לקמן הלכה ט"ז בבאורנו). (13) נטילה זו. (14) חולין קו, ע"א. (15) והרי זה כאילו ציוונו הקב"ה בעצמו (שבת כג.). (16) כמבואר בסמוך ה"ג. "ודברים שהם משום סכנה אין מברכים עליהם, הא למה זה דומה? למי שסינן את המים ואחר-כך שתה בלילה – מפני סכנת עלוקה, שאינו מברך וצונו לסנן את המים" (לשון רבינו לקמן פרק יא, ה"ד). וכן דעת רב עמרם גאון, מובאת ב'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (17) הואיל והם באים למנוע סכנה. (18) ע"פ הכלל: "חמורה סכנה מאיסור" (חולין י.).

ג. נְטִילַת יָדַיִם בֵּין תְּבַשִּׁיל לְתַבְשִׁיל - רְשׁוּת¹⁹: רִצָּה - נוּטֵל, רִצָּה - אֵינוֹ נוּטֵל. וּפְרוּת שֶׁל חֲלִין אֵינָן צְרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם, בֵּין בְּתַחֲלָה, בֵּין בְּסוּף²⁰. וְכָל הַנוּטֵל יָדָיו לְפְרוּת, הָרִי זֶה מְגִטֵי הָרוּחַ²¹. כָּל פֶּת שֶׁהַמְּלַח בּוֹ²², צְרִיף נְטִילַת יָדַיִם בְּאַחֲרוֹנָה, שְׁמָא יֵשׁ בּוֹ מְלַח סְדוּמִית, אוֹ מְלַח שְׁטַבְעוֹ כְּמִלַח סְדוּמִית, וְיַעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו וְיִסְמָא. מִפְּנֵי זֶה חֲיִבִין לְטַל יָדַיִם בְּסוּף כָּל סְעוּדָה, מִפְּנֵי הַמְּלַח²³. וּבְמַחֲנָה²⁴ פְּטוּרִים מִנְטִילַת יָדַיִם בְּתַחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְרוּדִים בְּמַלְחָמָה²⁵; וְחֲיִבִין בְּאַחֲרוֹנָה, מִפְּנֵי הַסְּפָנָה.

(19) שם, קה, ע"ב. וראה הל' מאכלות אסורות (פ"ט, ה"כו). והרא"ש היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים משום סכנה (טור) או"ח סי' קעג, ע"פ דברי התלמוד פסחים עו:). ואנו נוהגים לאכול דבר ביניהם ולשתות, משום קינוח הפה והרחתו (יור"ד סי' קטז, ס"ג). (20) חולין קו, ע"א. ולא גזרו בהם משום סרך תרומה, מפני שאין תרומת פירות מן התורה אלא הענבים אחרי שיעשה מהם יין, והזיתים אחרי שיעשה מהם שמן, כמו שכתוב: ראשית דגןך תירושך ויצהרך (דברים יח, ד) 'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (21) הגאונים. כי מראה בזה שהוא מדקדק במצוות למעלה מן המדה (חולין שם). ודוקא שנוטלן בתורת חיוב, אבל אם נטלן משום נקיטת, שלא היו ידיו נקיות – מותר (או"ח סי' קנח, ס"ה). (22) ובכתיב התימנים, הנוסח: "כל את המלח צריך נטילת ידים" וכו', ופירושו מדד (כלשון הכתוב ישעיה מ, יב: וכל בשליש עפר הארץ) מלח אף-על-פי שלא אכלו. ונוסח זה מכון ע"פ דברי התלמוד (חולין קה:). (23) וחכמינו אמרו (ברכות מ:). "אחר כל אכילתך אכול מלח". (24) היוצא למלחמה. (25) ואין מטריחים עליהם לבקש מים (עירובין פ"א, מ"י). וכלשון "פירוש המשנה" (שם). (26) עירובין יז, ע"ב.

ד. עַד הֵיכֵן הֵיא נְטִילַת יָדַיִם? עַד הַפְּרָק²⁷. וְכַמָּה

יִז. הַנִּכְנָס אֶעֱלֶה אַחֲרֵיהֶם, וּמִצָּאֵן מְבַרְכִין בְּכַרְפֵּת הַזְּמֹון: אִם מִצָּא הַמְּבַרֵךְ אוֹמֵר "נְבָרֵךְ" - הוּא עוֹנֶה "בְּרוּךְ הוּא וּמְבַרֵךְ"⁷²; וְאִם מִצָּא הָאוֹכְלִים עוֹנִין "בְּרוּךְ שְׁאֶכְלֵנוּ מִשְׁלוֹ" - הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אֲמִן⁷³.

(72) ברכות מה, ע"ב. ואינו אומר: "שאכלנו משלו", שהרי לא אכל עמהם, ואם הם עשרה ומצא את המברך אומר: "נברך אלהינו שאכלנו משלו", הוא עונה: "ברוך הוא אלהינו ומבורך שמו וכו' (הגהות מיימוניות, וכן בשו"ע או"ח סי' קצח). (73) ברכות מה, ע"ב.

פְּרָק שְׁשִׁי

(1) נטילת ידיים לפת ולכל דבר שטיבולו במשקה; דין מים אחרונים ולמה תיקנום; ארבעה דברים שהנוטל ידיו צריך להיזהר בהם.

א. כָּל הָאוֹכֵל הַפֶּת שֶׁמְבַרְכִין עָלָיו "הַמוֹצֵיא", צְרִיף נְטִילַת יָדַיִם תְּחִלָּה וְסוּף². וְאִף-עַל-פִּי שְׁהִיא פֶּת חֲלִין³, וְאִף-עַל-פִּי שְׁאִין יָדָיו מְלַכְלָכוֹת⁴, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהֵן טְמָאָה⁵ - לֹא יֹאכֵל עַד שְׁיִטֵּל שְׁתֵּי יָדָיו⁶. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁטְּבוּלוֹ בְּמִשְׁקִין⁷, צְרִיף נְטִילַת יָדַיִם⁸ תְּחִלָּה⁹.

(2) לפני האכילה ואחריה (תגיגה יח:; חולין קו.). (3) שאין הידים שהן שניות לטומאה פוסלות בהן, כי כלל הוא אין שלישי לטומאה בחולין, וקל-וחומר לפת של תרומה, שהשני עושה בה שלישי לטומאה). (4) שיצטרכו נטילה משום נקיטת. (5) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמאן. (6) משום סרך תרומה, כי סתם ידים פוסלות את התרומה אם לא נטלן. שסתם ידים עסקניות הן, ונוגעות בבשרו, וגנאי הוא לתרומה אם יגע בה בידים מזהמות, והיא נמאסת על אוכליה (שבת יד. וברש"י שם). וכדי שיתרגלו אוכלי תרומה ליטול ידיהם, תיקנוה אף בחולין (חולין קו.). וחז"ל סמכוה על הפסוק: וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שוטף במים... וטמא עד הערב (ויקרא טו, יא) וכי מי שנגע בוב אינו טעון אלא שטיפת ידים במים, והרי כל גופו טעון טבילה? אלא כך אמר הכתוב: הנוגע בזב, ומי שאינו שוטף את ידיו – שניהם טמאים, זה כדינו וזה כדינו (שם). (7) אפילו פירות וירקות, אם טבלם במשקין כגון מים יין שמן דבש וחלב, ועוד המשקין עליהם. (8) פסחים קטו, ע"א. מפני שהמשקין הנוגעים בסתם ידים נעשים ראשון לטומאה ומטמאים אפילו בחולין (פרה פ"ח, מ"ז) החמירו בהם (רש"י שם). ולפיכך אנו נוטלים ידינו בסדר ליל הפסח לאכילת ירק שאנו טובלים אותו במשקה. השווה הל' חמץ ומצה (פ"ח, ה"א"ב). (9) אבל לא לאחריו, כי הטעם של 'מים אחרונים' המבואר בסמוך ה"ג, אינו שייך בו.

ב. כָּל הַנוּטֵל יָדָיו - בֵּין לְאַכִּילָה, בֵּין לְקִרְיַאת שְׁמַע¹⁰, בֵּין לְתַפְלָה¹¹ - מְבַרֵךְ תְּחִלָּה: אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם¹²; שְׁזוּר¹³ מִצְּוֹת חֻקִּים, שֶׁנִּצְטוּיָנוּ מִן הַתּוֹרָה לְשִׁמְעַ מְהֵן¹⁴, שְׁנִאֲמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵף¹⁵. וּמִיָּם אַחֲרוֹנִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ע"א. שצריך שיהיה בהם מראה מים, כמו במימי הכיור, שנאמר בהם (שמות ל, ג): ירחצו מים, ואם נשתנו מראהם - פסולים (סוטה טו, טו). כי "מים" בהווייתם משמע (ב"י או"ח סי' קס בשם הרא"ה). (43) שמא שתה מהם נחש, והטיל בהם ארסו (ע"ז ל:). והשווה הל' רוצח ושמירת נפש פ"א, ה"רי"ד. (44) ע"ז, שם. וכיום שאין אנו חוששים לגילוי (שאינן נחשים מצויים בינינו) כשרים אף לנטילה ('טור' או"ח סי' קס).

ח. כל מים שנעשה בהן מלאכה, נעשו שופכיין, ופסולין לנטילת ידים. כיצד? מים שאובין⁴⁵ שהדיח בהן פלים או ששירה בהם פתו, וכיוצא בזה - בין בכלים, בין בקרקעות - פסולין לנטילת ידים⁴⁶. הדיח בהן פלים מרחין או חדשים - לא פסולין⁴⁷. מים שהנחתום⁴⁸ מטבל בהן את הפעכים⁴⁹ - פסולין, ושהוא חופן מהן בשעת לישה⁵⁰ - פשרים; שהמים שפחפניו הן שנעשו בהן מלאכה, אבל המים שפחפן מהם הרי הן בפירותן⁵¹.

(45) פרט למי מעין או מקוה שאינם שאובים בכלים. (46) ידים פ"א, מ"ג. (47) שם. (48) האופה. (49) עוגה יבשה ועגולה, ובלשון המשנה (שם, מ"ה) "הגלוסקים", והן ככרות לחם נקי. (50) לאחר עריכת הלחם טחים פניו במים, פעמים שמטבילים הלחם במים, פעמים שטובל ידיו במים וטח בהם פני הלחם (ר"ש שם). (51) שבהם לא נעשתה כל מלאכה.

ט. וכל מים שנפסלו משתינת פלב, כגון שהיו מרים או מלוחים או עכורין⁵², או ריח רע, עד שלא ישותה מהן הפלב⁵³; בכלים - פסולין לנטילת ידים, ובקרקעות - פשרים להטביל⁵⁴. חמי טבריא⁵⁵, במקומן, מטבילין בהם את הידים⁵⁶; אבל אם נטל מהן בכלי, או שהפליג מהן אמה⁵⁷ למקום אחר⁵⁸ - אין נוטלין מהן, לא ראשונים ולא אחרונים⁵⁹, מפני שאינן ראויין לשתינת בהמה⁶⁰.

(52) דלוחים מחמת טיט המעורב בהם וכיו"ב. (53) שם, מ"ג. וכפירושי הרי"ף לברכות פ"ח. (54) את הידים, שלא גזרו עליהם אלא בנטילה, שלא יבואו לזלזל בה. (55) שאינם ראויים לשתינת כלב מפני שהם מרים (רבינו יונה לברכות שם). (56) חולין קו, ע"א. כדין מים שבקרקעות. (57) כגון שהמשיך מהם מים לתוך תעלה ואין בה ארבעים סאה שיעור מקוה המטהר בנטילה. (58) ואינם מחוברים למי המעיינות. (59) שאחרי האכילה, כי אין המים מעבירים את הזוהמה מפני שרותחים הם, ואינו יכול לשפשף בהם כמבואר בסמוך ה"ט. (60) זה מוסב על הראשונים שאינם כשרים אלא כשהם ראויים לשתינת בהמה (לחם-משנה). ומים חמים הנובעים ממעיינות אחרים שאינם מרים וראויים לשתינת כלב, כשרים למים ראשונים (או"ח סי' קס, ס"ה).

י. יש לנוטל לתן על ידיו מעט מעט⁶¹, עד שיתן

שיעור המים? רביעית לכל שתי ידים²⁸. וכל שחוצצים בטבילה²⁹, חוצץ בנטילת ידים³⁰. וכל העולה³¹ למדת מקוה³², עולה לשיעור רביעית³³.

(27) מקום חיבור היד והזרוע (חולין קו:). וכרי"ף לברכות פ"ח. (28) ידים פ"א, מ"א; חולין קז. ושיעור רביעית, נתבאר בביאורנו לעיל הל' קריאת שמע פ"ג, ה"י. (29) בטבילת הגוף, כגון בצק או טיט המודבקים על בשר אדם ומבדילים בינו למים, שלא עלתה לו טבילתו ונשאר טמא כמו שהיה. וכל הדברים החוצצים - מנויים בהל' מקואות פ"א.ב. (30) חולין קו, ע"ב. (31) המשלים. (32) ששיעורו ארבעים סאה, כגון השלג והברד וטיט הנדוק שנפלה מהם סאה אחת לתוך מקוה של שלשים ותשע סאה השלימתו, והרי המקוה כשר ושלם (מלשון רבינו הל' מקואות פ"ז, ה"ג). (33) זבחים כב, ע"א.

ה. כל הצריך נטילת ידים, והטביל ידיו במי מקוה³⁴ - אינו צריך דבר אחר³⁵. ואם הטבילין במים שאין בהם שיעור מקוה³⁶, או במים שאובין שבקרקע³⁷ - לא עשה כלום, שאין המים שאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה³⁸.

(34) שיש בהם ארבעים סאה. (35) לא הגבחה ידים הנזכרת בסמוך הלכה טז, ולא ניגוב ידים הנזכר לקמן ה"כ (תוספתא ידים פ"ב). (36) ודוקא במים שאינם נובעים, אבל מי מעין מטהרים את הידים בטבילה, כל שיש בהם כדי לכסות את הידים בבת אחת (כסף-משנה על-פי דברי רבינו בהל' מקואות פ"ט, ה"ח). (37) שנשאבו בכלי ונשפכו לתוך הקרקע. (38) תוספתא מקואות פ"א. ודוקא שנשפכו ישר מהכלים לתוך בור הקרקע, אבל אם נשפכו מן הכלים על הארץ וממנה נמשכו והגיעו לתוך הבור שבקרקע - הרי הם "שאובים שהמשיכום" וכשרים לטבילת ידים (כסף-משנה).

ו. כל הנוטל ידיו, צריך להזהר בארבעה דברים: במים עצמן, שלא יהיו פסולין לנטילת ידים³⁹, ובשיעור, שיהיה בהן רביעית לכל שתי ידים, ובפלי, שיהיו המים שנוטלין בהן בכלי, ובנוטל, שיהיו המים באין מכת נתן.

(39) מבואר בסמוך ה"ז. וכן שאר הדברים מתוארים והולכים בהלכות הבאות.

ז. ארבעה דברים פוסלין את המים: שנוי מראה, וגלוי, ונעשת מלאכה בהן, והפסד, שמונע את הבהמה מלשתות מהן⁴⁰. כיצד? מים שנשתנו מראיתן - בין בכלים, בין בקרקעות, בין מחמת דבר שנפל לתוכם⁴¹, בין מחמת מקומן - הרי אלו פסולין⁴². וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן משתינה⁴³ - נפסלו לנטילת ידים⁴⁴.

(40) כגון שהיו מרים או ריחם רע, כמבואר בסמוך ה"ט. (41) כגון הדיו וקנקנתום (ידים פ"א, מ"ג). (42) חולין קז,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קנט, פ"ב). (79) וכשם שבטלו מתורת כלים לענין קבלת טומאה, כך אינם נקראים כלים לענין נטילת ידים.

יב. בכל הפלים נוטלים לידים, ואפלו פלי גללים⁸⁰ וכלי אדמה⁸¹; והוא שיהיו שלמים. פלי שאינו מחזיק רביעית⁸² או אין בו רביעית, אין נוטנין ממנו לידים⁸³.

(80) עשויים מגללי בקר. (81) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, אע"פ שאינם חשובים כלים לענין קבלת טומאה, ראויים הם לנטילת ידים הואיל ושלמים הם (ידים פ"א, מ"ב). (82) אע"פ שמחזיק רביעית. (83) חולין קז, ע"א.

יג. הפל פשרים לתן לידים, אפלו חרש⁸⁴, שוטה וקטן⁸⁵. אם אין שם אחר - מניח הפלי בין פרקי⁸⁶ וצק על ידיו, או יטה החבית על ידיו ויטל⁸⁷, או נוטל ידו אחת וצק בזו על זו, וחוזר וצק⁸⁸ בראשונה על השנייה. והקוף נוטל לידים⁸⁹.

(84) שאינו שומע ואינו מדבר. (85) אף-על-פי שאינם בני דעת. (86) וברכיו מסייעות ביציקה (ידים פ"א, מ"ה. וכפירוש הרע"ב). (87) והרי הם "באים מכח נותן" (לעיל ה"ו) הואיל והמים נשפכים מכח הטייתו. (88) בכלי שביד. (89) מס' ידים, שם. כי אין אנו מצריכים "כח אדם" אל "כח נותן" ואפילו קוף.

יד. השקת⁹⁰, שהולה אדם פידו או בגלגל ונותן לתוכה⁹¹, והמים נמשכין ממנה⁹² באמה⁹³ והולכין ומשקין הירקות או הבהמה, והניח ידיו בשקת, ועברו המים ופשפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שהרי אין פאן נותן על ידיו⁹⁴. ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד שנגמזאו המים ששטפו על ידיו מפני נתינת האדם - עלתה לו נטילה.

(90) אבן חלולה שעל שפת המעיין או הבאר. (91) בדלי מן הבאר. (92) דרך חור שבדפנה. (93) בתעלה. (94) חולין קז, ע"א. שכבר פסק מהם כח הדולה והם נמשכים מאליהם.

טו. מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן פשעור⁹⁵ או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין⁹⁶; ספק נוטל ידיו, ספק לא נוטל ידיו - ספקו טהור⁹⁷, שכל ספק שבטהרת ידים טהור⁹⁸.

(95) שנטל ידיו, ומסופק אם היה בהם כשיעור (מגן אברהם' סי' קס). (96) שהמים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה (ידים ב, ד). (97) מקוואות פ"ב, מ"ב. (98) מס' ידים, שם.

טז. מים הראשונים - צריך שנגביה ידיו⁹⁹ למעלה¹⁰⁰, עד שלא יצאו מים חוץ לפרק¹⁰¹ ויחזרו ויטמאו את הידים¹⁰²; ואחרונים - צריך שישפיל

פשעור. ואם נתן הרביעית פלה בשטיפה אחת - פשר⁶². נוטלין ארבעה או חמשה, זה בצד זה⁶³, או יד זה על-גבי זה, בשטיפה אחת⁶⁴; ובלבד שירפו⁶⁵ ידיהן, כדי שיבוא ביניהן המים, ויהיה כאותה השטיפה כדי רביעית לכל אחד ואחד⁶⁶.

(61) כדי שהמים הבאים יטהרו את המים הראשונים שנטמאו מחמת הידים. (62) ידים פ"ב, מ"א. כדעת החכמים החולקים שם על רבי מאיר. (63) כגון שאחד יוצק על ידיהם. (64) אע"פ שהמים העליונים נטמאו בידים העליונות, הן חוזרות ומטהרות את הידים התחתונות, מפני שכולן נידונות כיד אחת (שם, פרק ד, וכמו שפירש רבינו שם). (65) שלא ידחקו ידיהם זו תחת זו. (66) חולין קז, ע"א. וראה "פירוש המשנה" לרבינו (ידים פרק א, משנה א).

יא. אין נוטלין מים לידים, לא בדרפנות הפלים⁶⁷, ולא בשולי המחץ⁶⁸, ולא בחרסים⁶⁹, ולא במגופת⁷⁰ החבית. ואם תקן המגופה⁷¹ לנטילה, נוטלין ממנה לידים. וכן החמת⁷² שתקנה⁷³, נוטלין ממנה לידים. אבל שק וקפה⁷⁴ שנתקנו⁷⁵ - אין נוטלין מהן לידים⁷⁶. ולא יתן לחברו בחפניו, שאין חפניו פלי⁷⁷. וכלים שנושברו שביהר המטהרת אותן מידי טמאה⁷⁸, אין נוטנין בהם לידים, מפני שהן שברי כלים⁷⁹.

(67) שנשברו, ויש בדפנותיהם לקבל מים, אבל מתוך שאינם מקבלים אלא מסומכים (שאם בא להושיבם בלא סמיכה על דבר אחר, היו מימיהם נשפכים) אין בית קיבולם חשוב כשאר כלים בעלי בית קיבול. (68) כלי חרס גדול הנקרא בערבית אל מחגי"ר, ובשוליו בולט כדמות בית יד והוא חקוק להכניס בו היד בעת הגבהת המחץ (מפירוש המשנה לרבינו, כלים פ"ב, מ"ג). ומתוך שלא נעשה לקבלת מים אין נוטלים בו. (69) שברי כלי חרס, שאינם מקבלים מים אלא כשהם מסומכים. (השווה הלי' כלים פרק יח, ה"ו). (70) מכסה שעל פי החבית, ואע"פ שיש לה בית קיבול, אבל מתוך שבסיסה משופע אינה מקבלת מים אלא מסומכת (ידים פ"א, מ"ב). (71) שהרחיבה מלמטה והיא מקבלת רביעית מים אע"פ שאינה מסומכת (חולין קז). (72) נאד של עור. (73) שעשה לה בית מושב. (74) סל. (75) שהתקינן לשבת בלא סמיכה וזיפתם בופת עד שהם מקבלים מים. (76) לפי שאינם עשויים לקבל מים אלא דברים יבשים בלבד (חולין שם). (77) מס' ידים, שם. (78) כגון כלי חרס שניקב "ככונס משקה" (שם מושיבו על המשקין נכנסים לתוכו דרך הנקב) שנטהר מידי טומאתו (חולין קז). ושאר הכלים כל אחד לפי שיעורו המפורש בהלכות כלים פרק יט. ואין הדברים אמורים אלא שניקב הכלי בשוליו או בדפניו למטה, שאינו מקבל רביעית מים. אבל אם לא ניקב אלא באמצע הדופן ומקבל רביעית מים למטה מן הנקב, מותר ליטול ידיו דרך הנקב אבל לא דרך פיו, שלמעלה מן הנקב אינו חשוב כלי (שו"ע או"ח סי'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דָּבַר שֶׁטְבוּלוֹ בְּמַשְׁקָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא נִטַל יָדָיו¹¹⁶.
הַמֵּאֲכִיל לְאַחֵרִים אֵינוֹ צָרִיף נְטִילַת יָדָיו¹¹⁷; וְהָאוֹכֵל
צָרִיף נְטִילַת יָדָיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֲחֵר נֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו,
וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּמֵאֲכָל¹¹⁸. וְהוּא הַדִּין לְאוֹכֵל
בְּמִגְרָפָה¹¹⁹, שֶׁצָּרִיף נְטִילַת יָדָיו¹²⁰.

115) עוֹטֵף. וְכֵן לְשׁוֹן הַמִּקְרָא (שְׁמוּאֵל-א' כ"א, י'): וְהִנֵּה הִיא
לוֹטָה בְּשִׁמְלָה. 116) וְאִין חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא יֵגַע בִּידָיו (חולין
קז:; וְהַשׁוּוֹה דְּבָרֵי רַבִּינוּ בַּהֲל' אַבוֹת הַטּוֹמָא פ"ח, ה"ט).
וְלִדְעַת הַכֹּסֶף-מִשְׁנֵה דְּבָרֵי רַבִּינוּ אִין זֶה אֵלָא בְּמִי שְׁאִין לוֹ
מִים. אַבֵּל כֹּל שֶׁאֲפִשֵׁר לוֹ לְמִצּוֹא מִים, לֹא יֵאָכֵל בְּלֹא נְטִילָה,
כַּמְבוּאָר בְּסִמּוֹךְ הַלְכָה יֵט וּבְבִיאָרוֹנוֹ. 117) שֶׁלֹא תִיקְנוּ
נְטִילָה אֵלָא לְאוֹכֵל עֲצָמוֹ (חולין שם). 118) שֶׁלֹא תִיקְנוּ
119) כְּלִי שִׁישׁ לוֹ שִׁינִיִּים כְּעִין מִזְלַג (רמ"א לאו"ח סי' קסג,
ס"ב) וְנוֹכַח בְּמִשְׁנֵה תְּמִיד פ"ב, א' וְעוֹד. אֵת הַמְזֻלְגוֹת וְאֵת
הַיַּעֲצִים (כַּמְדוּבָר ד', יד) מִתְּרַגְּסִים אוֹנְקְלוֹס: יֵת צְנוּרִיתָא וְיֵת
מִגְרוּפִיתָא. 120) כִּי כֹךְ הִיֵּתָה תְּקַנְתָּ חֲזִ"ל לֹא לְאוֹכֵל בְּלִי
נְטִילָה.

י.ט. אֲסוּר לְהֵאֲכִיל מִי שֶׁלֹא נִטַל יָדָיו¹²¹, וְאֶף-עַל-פִּי
שֶׁהוּא נֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו. וְאֲסוּר לְזֻלְזַל בְּנְטִילַת יָדָיו¹²².
וְצוּוּיִים הֶרְבֵּה צְוּוּ חֲכָמִים וְהִזְהִירוּ עַל הַדְּבָר¹²³.
אֲפִלוּ אִין לוֹ מִים אֶלָּא פְּדֵי שְׁתִּיָּה, נִטַל יָדָיו
בְּמִקְצָתָן, וְאַחֲרָיָהּ אוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ מִקְצָתָן¹²⁴.

121) חולין קח, ע"ב משום "ולפני עור לא תתן מכשול"
(רבינו יונה' ברכות פ"ח). 122) עדיות פ"ה, מ"ו: "את
מי נידו? (את) אלעזר בן חנוך שפקפק (וזלזל) בנטילת
ידים". וראה סוטה ד: 123) שאמרו (שבת סב:): שלשה
דברים מביאים את האדם לידי עניות, ואלו הם... והמזלזל
בנטילת ידים, וכן אמרו (יומא פג:): "מים ראשונים האכילו
בשר חזיר". (פונדקי ישראל היה מוכר לישראל דברים
המותרים ומאכילם, ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא
ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול, נתן
לפניו בשר חזיר. רש"י שם). 124) "מעשה ברבי עקיבא
שהיה חבוש בבית האסורים, והיה ר' יהושע הגרסי משרתו,
בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה. יום אחד מצאו
שומר בית האסורים, אמר לו: היום מימך מרובים, שמא
לחתור בית האסורים אתה צריך? שפך חציים ונתן לו
חציים, כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע! אין אתה
יודע שזקן אני וחיי תלויים בחייך (שאין לי אלא מה שאתה
נותן לי?) סח לו כל אותו המאורע, אמר לו: תן לי מים
שאטול ידי, אמר לו: לשתות אין מגיעים, ליטול ידיך
מגיעים? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהם מיתה. מוטב
אמות מיתת עצמי, ולא אעבור על דעת חברי, אמרו: לא
טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו" (עירובין כא:).
ורב חסדא אמר (שבת סב:): "אני נטלתי מלא חפני מים,
ונתנו לי (מן השמים) מלא חפנים טובה".

כ. צָרִיף אָדָם לְנִגְבֵּי אֶת יָדָיו, וְאַחֲרָיָהּ יֵאָכֵל. וְכָל
הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגוּב יָדָיו, פְּאוֹכֵל לְחֵם טָמֵא¹²⁵. וְכָל

יָדָיו לְמַטָּה, פְּדֵי שֶׁיֵּצֵא כָּל פֶּתַח הַמְּלַח מֵעַל יָדָיו¹⁰³.
מִים רֵאשׁוֹנִים נְטִילִים, בֵּין עַל-גַּבֵּי כְּלִי בֵּין עַל-גַּבֵּי
קַרְקַע, וְאַחֲרוֹנִים אֵינָן נְטִילִין אֶלָּא עַל-גַּבֵּי כְּלִי¹⁰⁴.
מִים רֵאשׁוֹנִים נְטִילִין, בֵּין בְּחֵמֵי הָאוֹר¹⁰⁵ בֵּין בְּצוּנָה,
וְאַחֲרוֹנִים אֵינָן נְטִילִין בְּחֵמִין. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה חֲמִים
שֶׁהֵיךְ סוֹלְדֵת¹⁰⁶ בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁאִין מֵעֲבִירִין אֵת
הַזְּהֵמָא¹⁰⁷, שֶׁאֵינוֹ יְכוּל לְשַׁפֵּשֵׁף בָּהֶן¹⁰⁸. אֲבָל הֵיוּ
פוֹשְׁרִין, נוֹטְלִין מֵהֶן בְּאַחֲרוֹנָה¹⁰⁹.

99) מסוף נטילתן עד שינגבן. 100) רמז לדבר: ויטלם
וינשאם (ישעיה סג, ט). 101) שהיו בתחילה לפני הפרק,
ויצאו אח"כ חוץ לפרק (חיבור היד והזרוע). 102) שהרי
נטמאו בעודם תוך הפרק כשנגעו בידיו הטמאות, ואפילו
ישפוך עליהם מים שניים לא יטהרום, שכלל הוא: אין
המים השניים מטהרים את הראשונים אלא בעודם תוך
הפרק (סוטה ד: ידים פ"ב, מ"ג). ומובן שאם היה זהיר
והשפיל ידיו מתחילת הנטילה ועד סופה, באופן שבכלל לא
הגיעו המים מתוך הפרק חוצה לו, אין צורך להגביהן כלל.
וכאן ידובר בסתם נוטלי ידים השופכים מים בשפע והם
מתפורים חוץ לפרק שאז עליו להגביהן כדי שלא יחזור וכו'
(ב"י או"ח סי' קסב). 103) סוטה ד, ע"ב.
104) מתחתיהם לקבלם, משום רוח רעה השורה עליהם
(חולין קה:), ובכת"י התימנים, הנוסח כאן: "ואחרונים
אינם ניטלים על גבי קרקע", ולפי זה אינם צריכים כלי, ואם
נטלם על גבי קסמים שעל הקרקע – מותר, כלשון הראשונה
שבש"ס חולין שם. 105) שהוחמו באש, פרט למי טבריה,
כמבואר לעיל הלכה ט. 106) נכוית. 107) חולין, שם.
108) ובתלמוד שם, אמרו: "מפני שחמים מפעפעים את
הידיים" מרכיכים את הידיים ומבליעים בהן את זוהמת
התבשיל (רש"י שם). 109) אפילו לכתחילה.

יז. נוֹטַל אָדָם יָדָיו שְׁחֵרִית¹¹⁰, וּמִתְּנֶה עֲלֵיהֶן¹¹¹ כָּל
הַיּוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיף לְטַל אֶת יָדָיו לְכָל אֲכִילָה
וְאַכִילָה¹¹²; וְהוּא, שֶׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן¹¹³. אֲבָל אִם
הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן, צָרִיף לְטַל יָדָיו בְּכָל עֵת שֶׁצָּרִיף
נְטִילָה¹¹⁴.

110) כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון תפילה וכדומה.
111) שנטילת ידים צריכה כוונה, וכשמתנה הרי הוא מכיין
(מגן אברהם' סי' קסד, ס"ק ב'). 112) חולין קו, ע"ב.
113) שזיהר מלטנפן ומלטמאן (רש"י שם). 114) כגון
לקריאת שמע או לתפילה או לאכילה, כמבואר לעיל ה"א
ובביאורנו. והנפנה לצרכיו ורוצה לסעוד, נטילה אחת עולה
לו לכאן ולכאן, ומברך "אשר יצר" ואחריה "על נטילת
ידים" וסועד, ואין ברכת "אשר יצר" נקראת הפסק בין
נטילה לאכילה, כיון שגם היא באה לטהרת ידים, והרי זה
דומה למי שבייך על הפת וקודם שיאכל אמר תנו מאכל
לבהמה, שאין זה הפסק (לעיל פ"א, ה"ח), הואיל ומצרכי
הסעודה היא (ה'גהות מיימוניות'; וראה או"ח סי' קסה).

יח. לֹטֵט¹¹⁵ אָדָם אֶת יָדָיו בְּמַפָּה וְאוֹכֵל בָּהֶן פֶּת אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. אין הבוצע ראשי לבצע עד שיביאו מלח או לפתן¹³ לפני כל אחד ואחד¹⁴; אלא-אם-כן נתפנונו לאכל פת חרקה¹⁵. ואינו בוצע, לא פרוסה קטנה, מפני שהוא נראה פצר-עין¹⁶, ולא פרוסה גדולה יותר מכפיצה, מפני שנראה פרעבתן¹⁷. ובשבת יש לו לבצע פרוסה גדולה¹⁸. ואינו בוצע אלא ממקום שנתבשל¹⁹ יפה יפה²⁰.

13 כל דבר הנאכל עם הפת נקרא בלשון המשנה לפתן ("הערוך" ערך בשש). 14 (ברכות דף מ עמוד א) כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה הואיל ואין פיתם נאכלת בלי מלח וליפתן. 15 כגון שהיא פת נקייה מקמח לבן ואינה צריכה ליפתן (ברכות דף מ עמוד א וברש"י). ומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח (שם, דף נה עמוד א) והאכילה לקרבן, ונאמר (ויקרא פרק ב, פסוק יג): על כל קרבן תקריב מלח (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ה על פי הגאונים), וגם מגין הוא מן הפורענות כמבואר במדרש (מובא בתוספות ברכות דף מ עמוד א) וכתבו המקובלים שנכון לטבול פרוסת הבציעה במלח (מגן אברהם סימן קסז סעיף קטן טו). 16 רע עין, קמצן. והרי אמרו (ברכות דף מו עמוד א): "בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה". 17 (מסכת דרך ארץ פרק ו). 18 שתספיק לו לכל הסעודה, ומכיון שאינו עושה כן בחול אינו נראה כרעבתן (ברכות דף לט עמוד ב). 19 נאפה. 20 (סנהדרין דף קב עמוד ב).

ד. מצוה מן המבחר לבצע פכר שלמה²¹. אם הייתה שם שלמה של שעורים ופרוסה של חטים - מניח שלמה בתוך פרוסה²² ובוצע משתייהן, כדי שיבצע מחטים ומשלמה²³. בשבתות ובמים טובים חייב לבצע על שתי כפרות²⁴ - נוטל שתייהן פידו ובוצע אחת מהן²⁵.

21 ואפילו אם השלימה קטנה והפרוסה גדולה (ברכות ד לט עמוד ב). 22 בנוסח כתב יד התימנים: "מניח פרוסה בתוך שלימה" - תחת השלימה, כלשון רש"י שם. 23 וחז"ל בברכות שם אמרו: "וירא שמים יוצא ידי שניהם". 24 (שבת דף קיז עמוד ב) שנאמר (שמות פרק טז, פסוק כב): לקטו לחם משנה, ומכיוון שבשבת עצמה לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי כיכרות אלא משום המן שלא ירד בשבת (הזוהרו ללקוט בערב שבת לחם משנה), גם ביום טוב כיוון שלא ירד בו המן - חייב בלחם משנה (רב נטרונאי גאון הובא ב"אוצר הגאונים" ברכות דף לט עמוד ב). 25 (שבת דף קיז עמוד ב) שלא כתוב אלא לקטו לחם משנה, שמשמעה אחיזה בעלמא.

ה. הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד²⁶, והאחר נוטל פידו. ואין הבוצע נותן פידו האוכל, אלא-אם-כן היה אכל²⁷. והבוצע, הוא פושט ידיו²⁸ תחלה ואוכל. ואין המספין רשאים לטעם עד

הנוטל ידיו באחרונה, מנגב ואחר-כך מברך. ותקף לנטילת ידים - ברפת המזון. לא נפסיק ביניהם בדבר אחר. אפלו לשתות מים אחר שנוטל ידיו באחרונה אסור, עד שיברך ברפת המזון²⁶.

125 סוטה ד, ע"ב. שנאמר (יחזקאל ד, יג): ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא - "לחמם טמא" בגימטריא "בלא ניגוב ידיים". ויש מפרשים: "לחמם" - לח - מים וכו' ('טור' או"ח סי' קנח). 126 (ברכות מב, ע"א: "תיכף לנטילת ידיים ברכה", שנאמר (תהלים קלד, ב): שאו ידיכם קדש וברכו את ה' (מדרש תהלים שם: ירושלמי ברכות פ"א, ה"א). וכן הדין אם אמרו: "בואו ונברך ברכת המזון", אע"פ שלא נטלו ידיהם, כמבואר לעיל (פ"ד, ה"ח).

~ יום חמישי ה' סיון ~

פָּרֵק שְׁבִיעִי

1 מנהגות שנהגו חכמי ישראל בסעודה; דין הבוצע על הפת בשבתות ובמים טובים; שאין מפסידים את האכלים דרך ביזוי ובעיטה.

א. מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן דרך ארץ². ואלו הן: פשנכנסין לסעודה - הגדול שבכלן נוטל את ידיו תחלה. ואחר-כך נכנסין³ ויושבין מספין⁴. וגדול מסב בראש⁵, ושני לו - למטה הימנו⁶. היו שלשה מטות - גדול מסב בראש, ושני לו - למעלה הימנו⁷, ושלישי לו - למטה הימנו⁸.

2 מנהג העולם ונימוסי החברה. 3 למקום אכילתם. 4 רגילים היו לאכול בהסיבה על צידו השמאלי מוטה ורגליו לארץ איש על מטה אחת (ברכות דף מו עמוד ב ורש"י שם). 5 תחילה. 6 מיטתו לצד מרגלותיו של גדול שאם ירצה הגדול לספר עימו לא יצטרך לזקוף ממיטתו. 7 מיטתו לצד מראשותיו של גדול. 8 ואם בא לספר יספר עם השלישי לו, וכשירצה לספר עם השני מוטב שיזקוף ואל ישפיל את השני לו לפני השלישי הקטן ממנו, שיהא הוא למטה והקטן ממנו למעלה (שם, וברש"י).

ב. בעל הבית מברך "המוציא", ומשלים הברכה ואחר-כך בוצע⁹. והאורח מברך ברפת המזון¹⁰, פדי שיברך לבעל הבית¹¹. ואם היו כלן בעלי הבית - הגדול שבהן בוצע, והוא מברך ברפת המזון¹².

9 פורס הפרוסה מהפת השלימה, כדי שתיכלה הברכה בעוד הפת שלימה (שם, דף לט עמוד ב). 10 ואומר תחילה ברשות מורי ורבותי, ואם יש שם כהן נוטל ממנו רשות, ואומר: ברשות כהן (מגן אברהם אורח חיים סימן קסז, סעיף קטן לג). 11 הברכה הנזכרת לעיל פרק ב, הלכה ז. אבל לעניין הבציעה, בעל הבית עדיף, כדי שיבצע בעין יפה (שם, דף מו עמוד א). 12 (שם, דף מז עמוד א וכרעת התוספות שם דף מו עמוד א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחת⁴¹ ונכנס⁴². דָּפַר עִם חֲבֵרוֹ וְהִפְלִיג⁴³ - נוטל שְׁתֵּי יָדָיו וְנִכְנָס⁴⁴. אִם הָיָה מְסַבֵּין לְשִׁתְיָהּ - נִכְנָס וְיוֹשֵׁב בְּמִקוּמוֹ וְנוטל יָדָיו⁴⁵, וְאַחֲרֵיכֵן מְחִזֵּיר פְּנֵיו לְאוֹרְחָיו⁴⁶. וְלָמָּה נוטל בְּמִקוּמוֹ? שְׂמָא יֵאמְרוּ לֹא נוטל יָדָיו, מְפַנֵּי שְׂאִין שָׁם אֲכִילָה⁴⁷.

(41) אותה ששיפשה בה ניצוצות. (42) למקום המסיבה. (43) שהה. (44) שהסית דעתו מסעודתו ולא נזכר לשמור את ידיו והן עסקניות (יומא דף ל עמוד א וברש"י שם). (45) דרכם הייתה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשחות ולפיכך צריך ליטול ידיו (רבינו יונה לברכות סוף פרק ח). (46) שכשנטל ידיו החזיר פניו מהם הואיל ואין דרך ארץ לרחוץ ידיים על השולחן (כסף משנה). (47) אבל אם הם מסובים לאכול, הכול יודעים שנטל ידיו בחוץ, כי אין אדם חשוד לאכול בלי נטילת ידיים מפני אנינות הדעת (יומא שם).

ט. אין מניחין בְּשֵׁר חֵיט⁴⁸ על הפת⁴⁹, ואין מעבירין כּוּס מֵלֵא על הפת⁵⁰, ואין סומְכִין אֶת הַקְּעָרָה בַּפֶּת⁵¹, ואין זורְקִין אֶת הַפֶּת⁵², ולא אֶת הַחֲתִיכוֹת וְלֹא אֶת הָאֲכָלִין שְׂאִין לָהֶן קִלְפִין, פְּגוֹן תּוֹתִים⁵³ וְעֵנָבִים וְתַאנִּים, מְפַנֵּי שֶׁהֵן נִמְאָסִין⁵⁴. וּמִתָּר לְמִשְׁךָ אֶת הַיַּיִן בְּצַנּוּרוֹת בְּבִתֵּי חֲתָנִים⁵⁵, וְזוֹרְקִין לְפָנֵיהֶם קְלִיֹּת וְאֶגְזוֹזִים בַּיָּמּוֹת הַחֲמָה⁵⁶, אֲבָל לֹא בַּיָּמּוֹת הַגְּשָׁמִים, מְפַנֵּי שֶׁנִּמְאָסִין. ואין נוטְלִין יָדֵיהֶן בַּיַּיִן - בַּיַּיִן חֵי, בַּיַּיִן מְזוּג⁵⁷. וְכֵן אֵין מְפַסְיִדִין שְׂאֵר אֲכָלִין וּמְשַׁקֵּין דֶּרֶךְ בְּזוּי וּבַעֲיָטָה⁵⁸.

(48) בלתי מבושל. (49) שלא תימאס. (50) שמא יישפך מהכוס עליה ותימאס. (51) שמא יישפך המרק עליה. (52) משום ביזיון אוכלין, ואפילו לא תימאס הפת על ידי הזריקה (ברכות דף נ עמוד ב ובתוספות שם). (53) פרי עץ ש"עליו" נתונים למאכל לתולעי המשי, ונזכר במשנה (מעשרות פרק א משנה ב). (54) הואיל והם רכים (ברכות שם). (55) משום סימן טוב, ואין כאן משום הפסד וביזיון, לפי שמקבלים אותו בראש פי הצינור בכלי (שם, וברש"י). (56) שאין טיט בדרכים. (57) (ברכות שם). (58) כמו שאמרו (תענית דף כ עמוד ב): "מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה", משום ביזוי אוכלין, ונראה כבועט בטובה שהשפיע הקדוש-ברוך-הוא בעולם (רש"י שם), ולצורך רפואה - מותר, כמו שאמרו (שבת דף קח עמוד ב): "שוֹרֶה אדם פיתו ביין ונתנה על גב העין" (מגן אברהם אורח חיים סימן קעא סעיף קטן א).

י. אָסוּר לְאוֹרְחִים לְטַל פְּלוּם מִמָּה שְׁלִפְנֵיהֶם וְלִתָּן בְּיַד בְּנוֹ אוֹ כְּתוֹ שֶׁל פְּעַל הַבֵּית, שְׂמָא יִתְבַּיֵּשׁ פְּעַל הַסְּעוּדָה, שְׁהָרִי אֵין לוֹ אֲלֵא מָה שֶׁהֵבִיא לְפָנֵיהֶם⁵⁹, וְנִמְצָאוּ הַקְּטָנִים נוטְלִים אוֹתָם וְהוֹלְכִים⁶⁰. לֹא יִשְׁלַח אָדָם לְחֲבֵרוֹ חֲבִית יַיִן וְשִׁמּוֹן צָף עַל פִּיהָ⁶¹, שְׂמָא יִשְׁלַח לוֹ אָדָם⁶² חֲבִית שְׁכָלָה יַיִן, וַיִּדְמָה שֶׁהוּא שֶׁל

שְׂיִטְעָם הַמְּבָרָךְ. וְאֵין הַבּוֹצֵעַ רְשָׁאֵי לְטָעַם, עַד שְׂיִכְלָה אֲמִן²⁹ מִפִּי רַב הַמְּסַבֵּין. וְאִם רָצָה הַבּוֹצֵעַ³⁰ לְחַלֵּק כְּבוֹד לְרֵבּוֹ אוֹ לְמִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻמְקָהּ, וַיִּנְיַחְנוּ לְפִשְׁט יָדוֹ קָדָם לוֹ - הִרְשוֹת בְּיָדוֹ.

(26) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (27) הרשב"א בתשובותיו חלק א סימן רעח כתב שהיה לו מקור לזה בדברי חז"ל ושכחו, ונמצא בילקוט שמעוני (משלי י רמו תתקמ"ז) "בבית האבל, בחול - פורס מנחם ונותן לאבל (בירו ממש), שנאמר: פרשה ציון בידיה אין מנחם לה. ואילו היה לה מנחם - פרס מנחם" (הגהות הרד"ל למדרש איכה פרשה ד). וכתבו הגאונים שבשבת פרס כדרכו, שאין אבלות בשבת (וגם זה בילקוט הנ"ל). (28) לקחת הפרוסה לפיו. (29) שאחרי ברכת המוציא. (30) אחרי שבצע תחילה (ברכות דף מז עמוד א וכפירוש הכסף משנה).

ו. שְׁנַיִם מְמַתִּינִין זֶה לְזֶה בְּקְעָרָה³¹; שְׁלֹשָׁה אֵין מְמַתִּינִין. גְּמָרוֹ³² מֵהֵן שְׁנַיִם - הַשְּׁלִישִׁי מְפַסְיִק³³ עִמָּהֶן. גְּמָר אֶחָד מֵהֵן - הַשְּׁנַיִם אֵין מְפַסְיִקִין לוֹ³⁴, אֲלֵא אוֹכְלִין וְהוֹלְכִין עַד שְׁגוּמְרִין. אֵין מְשִׁיחִין בַּסְּעוּדָה, פְּדִי שְׁלֵא יָבוא לְיָדֵי סְפָנָה³⁵. וּמְפַנֵּי זֶה, אִם בָּא לָהֶם יַיִן בְּתוֹךְ הַמְּזוּזָן, כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרָךְ לְעַצְמוֹ; שְׂאֵם בְּרַךְ אֶחָד, וְעוֹנָה הַעוֹנָה אֲמִן בְּשִׁעַת הַבְּלִיעָה, יָבוא לְיָדֵי סְפָנָה³⁶. ואֵין מְסַתְּפִלִין בְּפָנֵי הָאוֹכֵל וְלֹא לְמַנְתּוֹ, שְׁלֵא לְבִישׁוֹ³⁷.

(31) כשאחד מסלק ידו מן הקערה כדי לשתות או לחתוך לחם - חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתייה (רבינו יונה). (32) הפסיקו. (33) מפני הנימוס. (34) שאינו בדין שיהיו שניים מפסיקים לאחד (ברכות שם). (35) "שמא יקדים קנה לוושט", שייכנס המאכל שצריך להיכנס לתוך הוושט לפי הקנה ויסתכן (תענית דף ה עמוד ב וברש"י שם). (36) (ברכות דף מג עמוד א; ירושלמי שם). (37) כעין זה בירושלמי (ערלה פרק א הלכה ג) "האוכל משל חבירו בהית (מתבייש) להסתכל בפניו".

ז. הַשֶּׁמֶשׁ שְׁעוּמָד לְפָנֵי הַמְּסַבֵּין, אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן³⁸. וְדֶרֶךְ רַחֲמָנוּת הוּא לִתָּן לְתוֹךְ פִּיו מִכֹּל תְּבִשִׁיל וְתִבְשִׁיל, פְּדִי לְיִשָׁב דְּעֵתוֹ³⁹. וְאִם נִתְנוּ לוֹ יַיִן, מְבָרָךְ עַל כָּל כּוּס וְכוּס שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ, מְפַנֵּי שְׂאִין שִׁתְיָתוֹ תְּלוּיָהּ בְּרַצוֹנוֹ אֲלֵא בְּרַצוֹנָם⁴⁰.

(38) אלא אחרי שיקומו המסובים. (39) (כתובות דף סא עמוד א) "הכול משהין לפני השמש חוץ מבשר ויין (שמתאוה להם ומצטער). שני חכמים היו: אחד האכיל את שמשו מכל מין ומין, ואחד האכילו ממין אחד, הראשון - דיבר עימו אליהו (הנביא), השני - לא דיבר עימו אליהו". והשווה דברי רבינו הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח. (40) ואינו יודע אם יתנו לו עוד כוס, לפיכך הסית דעתו מן השתייה (חולין דף קז עמוד ב).

ח. יֵצֵא אֶחָד מִן הַמְּסַבֵּין לְהַשְׁתִּין מַיִם - נוטל יָדוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קצנבלוגן ז"ל הוילנה אמר, שזה מרומז בספר יחזקאל (פרק מו, פסוק י'): והנשיא, בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו - לומר: שבכניסה - הנשיא קודם, ובשעת יציאה - העם לפניו (הגהותיו לברכות דפוס וילנה).

יג. גמרו לטל ידיהן, ונגבו ידיהן, וברכו ברפת המזון, והביאו את המגמר⁷⁷ - מי שברך ברפת המזון, הוא מברך על המגמר⁷⁸, וכלן עונין אמן.

77) היו רגילים להביא לפניהם אחר האכילה אבקת ורכלים על גחלי-אש במחתות לריח טוב (ברכות דף מב עמוד ב וברש"י). ועל שם הגחלים נקרא מוגמר. גחלי אש (ויקרא פרק טז, פסוק יב) מתרגם אונקלוס: גומרין דאשא. מקטרת מור ולבונה (שיר השירים פרק ג, פסוק ו) מתורגם: מתגמרא מן קטורת בוסמין (הערוך, ערך גמר). (78) הואיל והתחיל בברכות אחרונות - יגמרו (ברכות שם, וברש"י). ונוסח ברכתו מבואר לקמן פרק ט, הלכה ב.

יד. אם היה שם יין⁷⁹, מביאין פוס מחזיק רביעית או יתר על רביעית, ומביאין בשמים⁸⁰, ואוחז את היין בימינו⁸¹ ואת הבשמים בשמאלו, ומברך ברפת המזון. ואחר-כך מברך על היין⁸², ואחר-כך מברך על הבשמים⁸³. אם היו הבשמים שמן ערב וכיוצא בו - טחו בראש השמש⁸⁴; ואם היה השמש תלמיד חכם, טחו בכתל, כדי שלא יצא מבשם לשוק⁸⁵.

79) אבל אם אין לו אינו צריך לחזר אחריו כי ברכת המזון אינה טעונה כוס, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. (80) רמז לזה דברי התלמוד (יומא דף עו עמוד ב): "חמרא וריחני פקחין" (היין והריח של בושם עשאוני פיקח). ויש בזה הידור מצוה לכוס של ברכה (מרכבת המשנה). (81) שכל דבר מצוה רצוי לאחזו בשעת ברכה בימין. (82) ששותה אחרי ברכת המזון. (83) ואוחזם בימינו בשעת הברכה. (84) כדי שלא יצא בידים מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם מפני החשד. והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ט. (85) כל הלכה זו מקורה בברכות דף מג עמוד ב.

טו. אף-על-פי שאין ברפת המזון צריכה יין⁸⁶ - אם ברוך על היין פמנהג שאמרנו, צריך שידיח פוס של ברכה מבפנים ולשטף אותו מבחוץ⁸⁷. וימלאנו יין חם⁸⁸, וכיון שהגיע לברכת הארץ, נתן לתוכו מעט מים⁸⁹, כדי שיהא ערב לשתיה⁹⁰. ואין משיחין על פוס של ברפת המזון, אלא הפל שותקים עד שתקלה ברפת המזון וברפת היין, וישתו⁹¹.

(86) כמבואר בפסחים דף קיז עמוד ב, ודעת התוספות (שם, דף קה עמוד ב) שכשמברכים בזימון שלושה - טעונה כוס, וכן דעת ה"בית יוסף" אורח חיים סימן קכב על פי ה"זוהר" למגילת רות. (87) (ברכות דף נא עמוד א) ודווקא כשאין הכוס נקיה שיש בה "שיורי כוסות", אבל אם היא נקיה אינו צריך (הגהות מיימוניות). (88) בלתי מזוג במים.

שמן⁶³, ושמן הוא שעל פניה בלבד, ויזמן ארזים⁶⁴ ויתביש⁶⁵. וכן כל פיוצא בדרים אלו, המביאים לידי בושח לבצל הסעודה, אסורין⁶⁶.

(59) והאורחים חושבים שיש לו להביא עוד ונותנים מה שלפניהם. (60) (חולין דף צד עמוד א). (61) אף על פי שיודיעו שהוא יין. (62) אחר. (63) הואיל ולא הודיעו שהוא יין. (64) שדרכם היה לטבול פיתם בשמן וזה היה רוב מאכלם. (65) (שם, וכפירוש הרדב"ז ב"לשונות הרמב"ם" חלק א אות נח). (66) ובטור אורח חיים סימן קע מביא עוד דברים הנוהגים בסעודה והם משום דרך ארץ, וכדאי לציין אחד מהם: "נקי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עימהם". מקורו בסנהדרין דף כג עמוד א וכפירוש רש"י שם, שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישוב אצל עם הארץ בסעודה. ומעניין שרבינו מביא את זה בהלכות סנהדרין פרק כ"ב, הלכה י.

יא. גמרו מלאכל - מסלקין את השלחן, ומכבדין את המקום שאכלו בו⁶⁷, ואחר-כך נוטלין את ידיהם⁶⁸; שמה ישירו שם פרויין שיש בהן פזית, שאסור להלך בהן ולרחץ עליהן⁶⁹. אבל פרויין שאין בהן פזית, מתר לאבדן בידי⁷⁰.

(67) (ברכות דף נב עמוד ב), וכתוב ב"הגהות מיימוניות": שאין זה אלא בימיהם שהיה לכל אחד מהמסובים שולחן קטן, ומסירים מלפני כולם חוץ משולחן המברך, אבל בימינו שכולנו סמוכים אל שולחן אחד אין לסלק המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. ובסנהדרין דף צב עמוד א אמרו: כל שאינו משמר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וראה אורח חיים סימן קפ. (68) מים אחרונים. (69) משום הפסד אוכלין (ברכות שם). (70) (שם). והעירו התוספות שם, שבכל זאת יש להיזהר גם בהם ואסור לדרוך עליהם שקשים לעניות, כמבואר בש"ס (חולין דף קה עמוד ב).

יב. הביאו להם מים לנטילה⁷¹ - כל שמברך ברפת המזון הוא נוטל ידיו ותחלה, כדי שלא ישב הגדול⁷² וידיו מזהמות עד שישטל אחר; ושאר הסועדין נוטלין ידן בסוף, זה אחר זה. ואין מכבדין בדרך זה⁷³, שאין מכבדין בידיים מזהמות, ולא בגשרים, ולא בדרכים⁷⁴, אלא בפתח הראוי למזוזה⁷⁵, ובשעת כניסה⁷⁶.

(71) למים אחרונים. (72) שהוא המברך, כמבואר לעיל הלכה ב. ואפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך, המברך במקום גדול עומד (ברכות דף מז עמוד ב; דף מג עמוד א). (73) להקדים אחד את חבריו הגדול ממנו. (74) לומר לגדול ממנו לך לפני. (75) ואפילו שאינו חייב במזוזה, כגון: בית כנסת ובית מדרש (ברכות דף מז עמוד א). (76) פרט לשעת יציאה, כמו שאמרו במסכת דרך ארץ זוטא: "לכניסה הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם". והגאון רבי שאול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12) שם, לה, ע"ב. הואיל וסועד ומשמח, חשוב הוא לקבוע לו ברכה לעצמו. 13) שמחמשת המינים הוא. 14) שם. 15) כואב בגרונו, ושתיית השמן מרככתו ומרפאתו. 16) שעירבו עם מי ירקות שלוקים [מבושלים] שיש הנאה בשתייתו. 17) שאין בו שום טעם והנאה. 18) שאז אפילו אם עירבו עם מי השלקות, אין השמן חשוב עיקר ובטל לגבי המים. 19) שם, לו, ע"א. ולדעת הרי"ף שם, אינו מברך כלל על שתיית השמן לברו, כי אין זה נהנה אלא מזיק את גופו ואין זה בכלל "ואכלת... וברכת" (שם, לא: ; שו"ע או"ח סי' רב, סעיף ד).

ג. פרות או ירקות שדרבן להאכל חיים - אם בשלן או שלקן²⁰, מברך עליהן בתחלה "שהפלה²¹" ולבסוף "בורא נפשות". וירקות שדרבן להאכל שלוקין, כגון קרוב ולפת²² - אם אכלן חיו, מברך עליהן בתחלה "שהפלה²³" ולבסוף "בורא נפשות רבות". ואם בשלן או שלקן - מברך עליהן "בורא פרי האדמה²⁴" ולבסוף "בורא נפשות רבות". דברים שדרבן להאכל חיו ומבשלין - אכלן, בין חיו בין מבשלין - מברך עליהן בתחלה ברכה הראויה להן: אם היו פרות עץ, מברך "בורא פרי העץ", ואם היו פרות האדמה או ירקות, מברך "בורא פרי האדמה²⁵".

20) בישראל הרבה עד שנימוחו. שלוק - יותר ממבושל, כמבואר בחולין קיא. וכן ב'תוספות' פסחים לט: אולם בירושלמי תרומות פ"י, ה"ו אמרו, שלוק הוא פחות מבישול. 21) שהורידם מחשיבותם הקודמת, הואיל ואין דרכם להאכל מבושלים (ברכות לח:). 22) מין ירק גנים (ריב"ע). 23) שאין זה דרך אכילתם. 24) שזהו דרך אכילתם, והוא עיקר פריים (שם, ברש"י). 25) שם: "שלקות מברך עליהם פרי האדמה" ואין שינוים (ע"י הבישול) מורידם מברכתם הראויה להם.

ד. ירקות שדרבן להשלק - שלקן, מברך על מי שלקן עליהן "בורא פרי האדמה²⁶"; והוא ששלקן לשתות מימיהן, שמימי השלקות כשלקות²⁷ במקום שדרבן לשתותן. דבש תמרים - מברכין עליו תחלה "שהפלה²⁸"; אבל תמרים שמעכן פיד והוציא גרענין שלקן ועשאן כמו עסה - מברך עליהן תחלה "בורא פרי העץ²⁹" ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

26) ברכות לט, ע"א. ודוקא שלא בישראל עם בשר, אבל אם בישראל עם הבשר - טעם הבשר שבמרק חשוב עיקר ומברך עליו שהכל (הרא"ש שם). 27) ואין זה דומה למשקין הנסחטים מפירות שמברך עליהם שהכל, לעיל ה"ב, שהמשקה אין לו טעם הפרי, ומרק השלקות יש לו טעם הירק (הרא"ש שם). 28) ברכות לח, ע"א. 29) שם.

ה. הקנים המתוקים, שסוחטין אותן ומבשלין

(89) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף שם). 90) להראות בזה שבה ארץ ישראל שיין שלה חזק וצריך למזוג במים (רבינו יונה). 91) מכוס של ברכה.

פָּרָק שְׁמִינִי

1) פירות האילן ברכתם תחילה וסוף; מי שנסתפק לו אם בירך או לא בירך מה דינו; דין קדימה בברכת שבעת המינים; ברכת "מעין שלוש" שעל הפירות ונוסחתה.

א. כָּל פְּרוֹת הָאֵילָן מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בְּתַחֲלָה "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"² וּלְבִסּוֹף "בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רְבוֹת"³, חוץ מִחֻמְשַׁת הַמִּינִין הַתְּחוּבִין בַּתּוֹרָה⁴, וְהֵם: עֲנָבִים וְרְמוֹנִים וְתַאֲנִים וְזֵיתִים וְתְּמָרִים, שֶׁהוּא מְבָרְךָ עֲלֵיהֶן בְּסוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁵. וְעַל פְּרוֹת הָאֵרֶץ וְהִירָקוֹת, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בְּתַחֲלָה "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה"⁶ וּלְבִסּוֹף "בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רְבוֹת"⁷. דְּבָרִים שְׂאִין גְּדוּלָן מִן הָאֵרֶץ, כְּגוֹן בָּשָׂר וּגְבִינָה וְדָגִים וּבִיצִים וּמִים וְחֶלֶב וְדִבְשָׁה⁸ וְכִיּוּצָא כֶּהֵן - בְּתַחֲלָה מְבָרְךָ "שֶׁהַפְּלָה"⁹ וּלְבִסּוֹף "בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רְבוֹת". וְהַשּׁוֹתָה מִים שְׁלֹא לְרוֹת צְמָאוֹ¹⁰, אֵינוֹ טְעוֹן בְּרָכָה, לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו.

2) ברכות לה, ע"א. 3) שם, מד, ע"א. ונוסחו המלא, מובא בפירוש המשנה לרבינו (שם, פ"ו, מ"ח) ברוך אתה ה'... "בורא נפשות רבות וחסרונן (כמו לחם ומים שאי אפשר להתקיים בלעדם) על כל מה שברא (שאפילו אם לא בראם אפשר להתקיים בלעדם כמו תפוחים וכיוצא בהם שהם לתענוג בעלמא. 'תוספות' ברכות לז.) ברוך אל חי העולמים. 4) דברים ח, ח. 5) תמצית של שלש ברכות שבברכת המזון (ברכות מד.) ונוסחה מובא לעיל פ"ג, ה"ג. ולקמן ה"ד. ופירות הללו הואיל והם חשובים ובהם נשתבחה ארץ ישראל - קובעים ברכה מיוחדת לעצמם. 6) ברכות לה, ע"א. 7) שם, מד, ע"ב. 8) דבש דבורים. 9) שם, מ, ע"ב. 10) ששותה לבלוע מאכל או עצם שנתחב בגרונו (שם, מה.) וכן אם שותה מים לרפואה. אבל בשאר משקין אפילו כששותם לרפואה, הואיל ונהנה מהם - מברך. כמבואר בסמוך (מעשה רוקח).

ב. הַסּוֹחֵט פְּרוֹת וְהוֹצִיא מֵהֶן מִשְׁקִין - מְבָרְךָ עֲלֵיהֶן בְּתַחֲלָה "שֶׁהַפְּלָה"¹¹ וּלְבִסּוֹף "בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת"; חוץ מִן הָעֲנָבִים וְהַזֵּיתִים, שֶׁעַל הֵינּוּ הוּא מְבָרְךָ "בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן"¹², וּלְבִסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ¹³, וְעַל הַשְּׂמֶן, בְּתַחֲלָה הוּא מְבָרְךָ "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"¹⁴. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? שֶׁהִיא חוֹשֵׁשׁ בְּגְרוֹנָה¹⁵, וְשָׂתָה מִן הַשְּׂמֶן עִם מֵי הַשְּׂלֵקוֹת¹⁶ וְכִיּוּצָא כֶּהֵן, שֶׁהִיא נִהְיָה בְּשִׁתְיָתָה; אֲבָל אִם שָׂתָה הַשְּׂמֶן לְבִדּוֹ¹⁷, אוֹ שְׁלֹא הִיא חוֹשֵׁשׁ בְּגְרוֹנָה¹⁸ - מְבָרְךָ עָלָיו "שֶׁהַכֹּל", שֶׁהִיא לֹא נִהְיָה בְּטַעַם הַשְּׂמֶן¹⁹.

11) ברכות לח, ע"א: "דבש תמרים מברך עליו שהכל - זיעה בעלמא הוא" וכדעת ה'תוספות' (ברכות לח:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גדלים על העץ, מכיון שאין דרך בני אדם לנטעו על דעת לאכלם כמו שהם אלא ע"י תערוכת בתבשיל, ראוי לשנות ברכתם במקצת (כסף-משנה). (45) עשויים לתבל בהם את התבשיל, ואינם נאכלים בפני עצמם (ברכות לו:).

ח. הפת שֶׁעֲפָשָׂה⁴⁶, וְהִינֵן שֶׁהֶקְרִים⁴⁷, וְתִבְשִׁיל שֶׁעֲבָרָה צוֹרְתָהּ⁴⁸, וְהַנּוֹבְלוֹת, שֶׁהֵן פֶּגִיז⁴⁹, וְהַשְּׂכָר⁵⁰, וְהַחֲמִץ, וְהַגּוֹבָאִי⁵¹, וְהַמְלַח, וְהַמְהִיז⁵², וְהַפְטָרִיּוֹת - עַל פֶּלֶן מְבֻרָךְ תַּחֲלָה "שֶׁהִפְלֵל"⁵³. וְכָל הַמְבֻרָכִין לְפָנָיו "שֶׁהִפְלֵל", לְאַחֲרוֹנָה מְבֻרָךְ "בוֹרָא נְפֹשׁוֹת"⁵⁴. וְכָל הַטְּעוֹן פְּרָכָה לְאַחֲרָיו, טְעוֹן פְּרָכָה לְפָנָיו⁵⁵.

(46) שהעלתה טחב ורקבון, מלשון: עבשו פרות (יואל א, יז), שהבי"ת נחלפת בפ"א (הערוך). (47) שהעלה קרום על פניו מחמת חימוצו, ובכתי"ת התימנים כתוב: והקריס, ופירושו: החמץ, שכן ברומית נקרא חומץ – אקריס, וכן הוא בנוסח הש"ס כתי"ת פריז (ברכות מ:). שהקריס (הערוך, ערך קריס). (48) שנתקלקל. (49) פירות שהשירתם הרוח קודם שנתבשלו. (50) שעושים מתמרים או משעורים (בי"ב צו:). (51) מין חגבים טהורים. (52) מין ממיני הפטריות הגדל באדמה רטובה, אלא שהפטריות גדלות על האדמה, והכמהין גדלים בתוך האדמה ואחר חפירתה נראים (הערוך). (53) ברכות מ, ע"ב. וכמהין ופטריות אף-על-פי שגדלים מן האדמה, מברכים עליהם "שהכל", הואיל ועיקר נייתקם מן האויר הוא (שם). (54) שם, מד, ע"ב. (55) שם. ויש שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו, כגון ריח של בושם.

ט. שְׁמֵרִים⁵⁶, שֶׁנֶּתַן עֲלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה⁵⁷ וְהוֹצִיא מֵהֶן אֲרֻבָּעָה⁵⁸ - מְבֻרָךְ עֲלֵיהֶן "בוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן", שֶׁזֶה יֵינן מְזוּג הוּא⁵⁹. הוֹצִיא פְּחוֹת מְאֻרְבָּעָה - אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בָּהֶם טַעַם יֵינן, מְבֻרָךְ עֲלֵיהֶן "שֶׁהִפְלֵל" תַּחֲלָה⁶⁰.

(56) שמרי יין. (57) שלש מדות מים. (58) שנמוג יין השמרים עם המים. (59) שלשה חלקים מים ואחד יין. (60) בבא-בבא צו, ע"ב.

י. בְּרֵךְ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה" - יִצְאָה⁶¹; וְעַל פְּרוֹת הָאֲדָמָה "בוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ" - לֹא יִצְאָה⁶². וְעַל כָּלֵם אִם בְּרֵךְ "שֶׁהִפְלֵל"⁶³ - יִצְאָה, וְאֶפְלוּ עַל הַפֶּת וְעַל הַיַּיִן⁶⁴.

(61) שגם האילן יונק מן האדמה, ובכלל פירות האדמה הוא (ברכות פ"ו, מ"ב. וכפירוש 'רבינו יונה' שם). (62) שאין פירות האדמה בכלל פירות האילן (שם). וחז"ל נתנו סימן לידע בו איזהו פרי עץ ואיזהו פרי אדמה: כל פרי שאתה קוטפו, והענף של העץ נשאר ומוציא פרי לשנה הבאה – זהו פרי העץ. וכל שאתה נוטל את הפרי, ואין הענף נשאר לחזור ולהוציא פירות לשנה הבאה – פרי האדמה הוא (ברכות מ:). (63) שם, פ"ו, מ"ב. ולפיכך כל דבר שמסופק בו מה לברך עליו, יברך "שהכל" ויצא ידי חובתו (הגהות מיימוניות). (64) ברכות מ, ע"ב.

מִימֵיהֶן עַד שִׁיקָפָא וַיְדַמָּה לְמַלְחָה³⁰ - כָּל הַגְּאוּנִים אוֹמְרִים, שֶׁמְבֻרָכִין עֲלָיו "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה", וּמְקַצְתֶּם אֲמָרוּ - "בוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ"³¹; וְכֵן אֲמָרוּ³², שֶׁהַמוֹצֵץ אוֹתָם קָנִים, מְבֻרָךְ "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה". וְאֵינִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין זֶה פְּרֵי, וְאֵין מְבֻרָכִין עֲלָיו אֶלָּא "שֶׁהִפְלֵל", שֶׁלֹּא יִהְיֶה דְבַשׁ אֶלּוֹ הַקָּנִים³³, שֶׁנִּשְׁתַּנָּה עַל-יְדֵי³⁴ אוֹר, גְּדוֹל מְדַבֵּשׁ תְּמָרִים, שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה עַל-יְדֵי הָאוֹר, וּמְבֻרָכִין עֲלָיו "שֶׁהִפְלֵל".

(30) הכוונה לשופר שלנו. (31) דעת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ברא"ש שם. וזהו "יערת הרבש" הנזכר בשמואל-א יד, כז וכפירוש רש"י שם, שבערבית קוראים לדבש זה סוקריא. (32) הגאונים סבורים שהקנים פרי אדמה הם. (33) כלומר: אפילו אם נניח שהוא פרי העץ, והמוצצם מברך "בורא פרי העץ", עכ"פ הסוכר היוצא ממנו ברכתו שהכל. (34) ע"י הבישול באש. וב'טור' או"ח סי' ר"ב משיג על דברי רבינו, שאין לדמות דין הסוכר לדין דבש הזב מתמרים, שהתמרים הן בעצמן פרי ועיקר נטיעתן על מנת לאכלן כמו שהן, ולפיכך כשנשתנו נשתנית ברכתן כדין כל המשקין הנסחטים מן הפירות, אבל הקנים האלו אינם ראויים לאכילה כמו שהם, ועיקר נטיעתם על דעת דבשם הוא וזהו פריים, לפיכך מברכים עליו "בורא פרי העץ". והכסף-משנה משיב, שאילו היו הקנים בארצו של ה'טור' לא היה טוען כך, שבמקום שנמצאים מוכרים מהם לאלפים ולרבבות למצצם כמו שהם, ולכן דין מימיהם כשאר מי פירות שברכתם "שהכל".

ו. הַקּוֹר, וְהוּא רֹאשׁ הַדְּקָל³⁵, שֶׁהוּא כְּמוֹ עֵץ לְבָנִין³⁶ - מְבֻרָךְ עֲלָיו בַּתַּחֲלָה "שֶׁהִפְלֵל"³⁷. קִפְרָס שֶׁל צֶלֶף³⁸, מְבֻרָךְ עֲלָיו "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה", מִפְּנֵי שֶׁאֵינּוּ פְּרִיִּים³⁹. וְהָאֲבִיוֹנוֹת⁴⁰ שֶׁל צֶלֶף, הֵן הַפְּרִי, שֶׁהֵן פְּצוּרוֹת תְּמָרִים וְקִים קְטַנִּים - מְבֻרָךְ עֲלֵיהֶן "בוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ"⁴¹.

(35) עץ התומר. (36) והוא רך ומתוק לחיך. (37) ברכות לו, ע"א. ססופו להקשות כעץ, ומתחילה לא נטעו את הדקל על דעת אכילת הקור. (38) אילן קטן-קומה (קפרסטרון), ובערבית – אל-קפאר. ונזכר במשנה (מעשרות פרק ד, מ"ו). והקפרס – הם העלים שלו ואינם יוצאים מן העץ עצמו אלא מן האדמה (הערוך). (39) אלא שומר הפרי. (40) גרגירים קטנים והם עיקר פריו. (41) ברכות לו, ע"א.

ז. הַפְּלִפְלִין וְהַזְּנַבְלִי⁴² - בְּזִמְן שֶׁהֵן רְטִבִּין⁴³, מְבֻרָךְ עֲלֵיהֶן "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה"⁴⁴, אֲבָל יִבְשִׁין, אֵין טְעוּנֵין פְּרָכָה, לֹא לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תְּבִלִּין⁴⁵ וְאֵינּוּ אֶכָּל. וְכֵן אֶכְלִין שֶׁאֵין רְאוּיִין לְאֲכִילָה וּמִשְׁקִין שֶׁאֵינּוּ רְאוּיִין לְשִׁתָּה, אֵינּוּ טְעוּנֵין בְּרָכָה, לֹא לְפָנֵיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן.

(42) מין קנמון, ששרשו היבש ניתן כבשמים לתוך מאכלים שונים. (43) וראויים לאכילה. (44) ואע"פ שהפליפלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעַנְבִּים, שֶׁהַתְּמָרִים שָׁנִי לְ"אַרְצֵי"⁸¹, וְהָעֲנָבִים שְׁלִישִׁי לְ"אַרְצֵי"⁸².

76) כגון תפוח וזית. 77) שחביב עליו יותר. 78) ואפילו כשהמין השני הוא משבעת המינים המיוחדים בתורה. 79) שלא לטעות בדבש דבורים. 80) אע"פ שנכתבו באחרונה. 81) שניה הנזכרת בסוף הפסוק. 82) הנזכרת בראש הפסוק.

יד. בְּרֵכָה אַחַת שֶׁהִיא מְעִין שְׁלֹשׁ, שֶׁל חֲמִשָּׁת הַמִּינִין שֶׁל פְּרוֹת, וְשֶׁל יֵזֵן, הִיא שֶׁל מִינֵי הַדְּגָן⁸³; אֲלָא שֶׁעַל הַפְּרוֹת הוּא אוֹמֵר: עַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֲרָץ חֲמֵדָה⁸⁴ וכו', וְעַל הַיֵּין הוּא אוֹמֵר: עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, וְחוֹתֵם בְּשִׁתִּיהֶן: עַל הָאֲרָץ וְעַל הַפְּרוֹת⁸⁵. וְאִם הָיָה בְּאֲרָץ יִשְׂרָאֵל - חוֹתֵם: עַל הָאֲרָץ וְעַל פְּרוֹתֶיהָ⁸⁶. וַיֵּשׁ מִי שְׁמוּסִיף בְּבִרְכָה שְׁמַעִין שְׁלֹשׁ, קִדְם חֲתִימָה: "כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה", שֶׁהוּא מְעִין בְּרֵכָה רְבִיעִית⁸⁷. וַיֵּשׁ מִי שְׁאָמַר, שֶׁלֹּא תִקְנוּ בְּרֵכָה רְבִיעִית אֲלָא בְּבִרְכַת הַמְּזוּן בְּלֶבֶד.

83) המפורשת לעיל פרק ג, הלכה יג. 84) ברכות מד, ע"א. 85) והראב"ד סובר שחותם על היין: "על הארץ ועל פרי הגפן". וכן אנו נוהגים. 86) של ארץ ישראל, להדגיש שבח הארץ. 87) שבברכת המזון ('רבינו אלפס' למסכת ברכות פ"ו).

טו. שֶׁתֵּה יֵזֵן, וְאָכַל תְּמָרִים, וְאָכַל תְּבֻשִׁיל שֶׁל חֲמִשָּׁת מִינֵי דְגָן - מְבָרֵךְ בְּאַחֲרוֹנָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַמַּחְיָה וְעַל הַפְּלִלָּה, וְעַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ, וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֲרָץ חֲמֵדָה וכו', וְחוֹתֵם: בְּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאֲרָץ וְעַל הַמַּחְיָה וְעַל הַפְּרוֹת⁸⁸.

88) הארץ המוציאה את המחיה והפירות. ואינו חותם חתימה מיוחדת ליין, שבכלל הפירות הוא. וכן דעת רבינו חננאל' הובאה ב'תוספות' (ברכות מד).

טז. אָכַל אִם אָכַל בְּשֵׁר וְשִׁתָּה יֵין - מְבָרֵךְ בְּסוֹף עַל זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ⁸⁹ וְעַל זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ⁹⁰. אָכַל תְּאֲנִים אוֹ עֲנָבִים, וְתַפּוּחִים וְאֲגָסִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מְבָרֵךְ בְּסוֹף בְּרֵכָה אַחַת מְעִין שְׁלֹשׁ, וְהִיא כּוֹלֶלֶת הַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁכֵּלֵן פְּרוֹת הָעֵץ, וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזֵה⁹¹.

89) מעין שלש. 90) בורא נפשות. 91) כגון ששתה יין ואכל עמו תפוחים, שברכה אחרונה שעל היין פוטרת את הפירות, הואיל וחותם בה: "על הארץ ועל הפירות" (דעת הרשב"א בדברי רבינו, הובאה ב'בית יוסף' סי' רח).

פָּרֻק הַשִּׁיעִי

1) שמברכים על ריח טוב; שלושה מיני ריח טוב מברכים עליהם.

יא. לָקַח כּוֹס שֶׁל שֶׁכַר בְּיָדוֹ, וְהִתְחִיל הַבְּרָכָה⁶⁵ עַל-מִנַּת לֹמֵר "שֶׁהַכֹּל", וְטָעָה וְאָמַר "בוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן" - אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ⁶⁶. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו פְּרוֹת הָאֲרָץ, וְהִתְחִיל הַבְּרָכָה עַל-מִנַּת לֹמֵר "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה", וְטָעָה וְאָמַר "בוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ" - אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה לְפָנָיו תְּבֻשִׁיל שֶׁל דְּגָן, וּפְתַח עַל-מִנַּת לֹמֵר "בוֹרָא מִינֵי מְזֻנּוֹת", וְטָעָה וְאָמַר "הַמוֹצִיא" - יָצָא; מִפְּנֵי שֶׁבִשְׁעָה שֶׁהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם וְהַמְּלָכוּת, שֶׁהָיוּ עֵקֶר הַבְּרָכָה, לֹא נִתְּפוֹן אֲלָא לְבִרְכָה הַרְּאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין, וְהוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעֵקֶר הַבְּרָכָה טָעוּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁטָעָה כְּסוּפָה, יָצָא וְאֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ⁶⁷.

65) בשם ומלכות. 66) שיברך שנית כהלכה. 67) שם יא, ע"א. וגירסא אחרת הייתה לרבינו באותה סוגיא, והיא: נקט כסא דשיכרא בידו, פתח ובייך אדעתא דשיכרא, וסיים בדחמרא (י"ז) וכו' (כסף-משנה הל' קריאת שמע פ"א, ה"ח).

יב. כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלוֹ⁶⁸, אִם נִסְתַּפַּק לוֹ בְּהֵם אִם בְּרֶךְ אוֹ לֹא בְּרֶךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוֹף, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁶⁹. שֶׁכַּח וְהַכְּנִיס אֲכָלִין לְתוֹךְ פִּיּוֹ בְּלֹא בְּרָכָה - אִם הָיוּ מְשֻׁקִּינ⁷⁰, בּוֹלְעֵין⁷¹, וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בְּסוֹף⁷². וְאִם הָיוּ פְּרוֹת, שְׁאֵם זֶרְקָן⁷³ יִמְאַסוּ, כְּגוֹן תּוֹתִים וְעֲנָבִים - מִסְּלָקָן לְצַד אֶחָד⁷⁴ וּמְבָרֵךְ, וְאַחֲרֵי-כֵן בּוֹלְעֵן. וְאִם אֵינוֹן נִמְאַסִּין, כְּגוֹן פּוֹלִים וְאַפּוּגִים - פּוֹלְטֵן מִפּוֹי, עַד שֶׁיִּבְרַךְ וּפּוֹי פְּנוּי⁷⁵, וְאַחֲרֵי-כֵן אוֹכֵל.

68) המנויות בפרק זה שהן מדברי סופרים, פרט לברכת המזון שהיא מן התורה, שחוזר עליה מספק כמבואר לעיל פ"ב, הלכה יד. 69) וספק דבריהם - להקל (שבת לד. וראה ברכות כא.). 70) שאם יפלטם מפיו יופסדו, וכן א"א לסלקם לאחד מלוגמיו. 71) בלא ברכה. 72) ברכה אחרונה. 73) מפיו. 74) שבפיו. 75) משום שנאמר (תהלים עא, ח): ימלא פי תהלתך, כל הפה צריך להיות פנוי בשעת ברכה (ברכות נא.) וכפירוש רבינו חננאל' שם.

יג. הָיוּ לְפָנָיו מִינֵי הַרְּבָה - אִם הָיוּ כְּרֻכּוֹתֵיהֶן שְׁוֹת⁷⁶, מְבָרֵךְ עַל אַחַת מֵהֶן וּפוֹטֵר אֶת הַשָּׂאָר; וְאִם אֵין בְּרֻכּוֹתֵיהֶם שְׁוֹת - מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת מֵהֶן בְּרֵכָה הַרְּאוּיָה לוֹ, וְאֵי-זֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה לְהִקְדִּים⁷⁷ מִקְדָּים⁷⁸. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה בְּזֵה יוֹתֵר מְזֵה - אִם יֵשׁ בְּיַנְיָהֶם אֶחָד מִשְׁבַּעַת הַמִּינִים, עֲלָיו הוּא מְבָרֵךְ תַּחֲלָה. וְכֹל הַקּוֹדֵם בְּפִסּוּק - קוֹדֵם בְּבִרְכָה. וְהַשְּׁבַעָה, הֵן הָאֲמוּרִים בְּפִסּוּק זֶה: אֲרָץ חֲטָה וְשַׁעֲרָה וּגְפֵן וְתַאֲנָה וְרַמּוֹן, אֲרָץ זֵית וְדָבָשׁ. וְדָבָשׁ זֶה הוּא דְּבַשׁ תְּמָרִים⁷⁹. וְהַתְּמָרִים⁸⁰ קוֹדְמִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלז"ם בלע"ז. (13) ברכות, שם. מפני שהוא גדל בארץ ישראל והוא חשוב, קבעו לו ברכה לעצמו, וזהו "עצי שמן" האמור במלכים-א. ו, כג (רבינו יונה). ויש מפרשים: שזהו ה"פנג" האמור ביחזקאל (כו, יז): "יהודה וארץ ישראל... בחטי מנית ופנג" (רש"י שם). (14) ברכות, שם. (15) שעירב בו מיני בשמים שונים מעץ ומעשב. (16) שמשחו בו את הכהנים וכלי המקדש, וגם הוא היה מעורב מבשמים שונים מעשה רוקח (שמות ל, כג-כה). (17) ואפילו סיגנו ולא נשאר בו מעיקרי הבשמים כלום - מברך עליו, כמו שיתבאר בסמוך ה"ח. (18) ברכות, שם. וגורס רבינו שם: "בורא מיני בשמים", בעוד שהגירסא שלפנינו היא: "בורא עצי בשמים" (כסף-משנה). (19) להריח בו, כגון שמן זית שטחנו עד שחזר ריחו נודף. (20) ברכות מג, ע"ב וכגירסת הר"י"ף שם). ומקדים את ההדס לברכה, מפני שהוא עומד להריח בו, בעוד שהשמן מיוחד בעיקר לסיכה, להעביר הזוהמה, ואין מברכים על הסיכה כמבואר בסמוך ה"ח. וכן היו מביאים את ההדס במוצאי שבת לבשמים להבדלה ('טור' או"ח סי' רצז) ובערבי שבתות להריח בשבת (שבת לג:). וברכתו תדירה יותר, ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם ('אור שמח').

ד. הַיּוֹ לְפָנָיו בְּשֵׁם שֶׁהוּא עֵץ וּבְשֵׁם שֶׁהוּא עֵשֶׂב - אֵין בְּרָכָה אַחַת מֵהֵן פּוֹטְרֵת אֶת חֲבֵרוֹ, אֲלֵא מְבָרֵךְ עַל זֶה לְעַצְמוֹ וְעַל זֶה לְעַצְמוֹ. הַבֵּיאוֹ לְפָנָיו יֵינן וְשִׁמְן²¹ - אוֹחֵז יֵינן בִּימֵינוֹ²² וְשִׁמְן בְּשִׁמְאָלוֹ, וּמְבָרֵךְ עַל הַיֵּינן וְשׁוֹתֵהוּ, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל הַשִּׁמְן²³ וּמְרִיחַ בּוֹ, וְטָחוֹ בְּרֹאשׁ הַשֶּׁמֶשׁ²⁴. וְאֵם הָיָה הַשֶּׁמֶשׁ תְּלַמֵּיד חֶסֶם²⁵, טָחוּ בַּכֶּתֶל²⁶.

(21) להריח. (22) שהוא חשוב יותר, וכן הוא גורם ברכה לעצמו, שבכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף-על-פי שאין צריכים לשתייתו, כגון ב"קידוש" וב"ברכת אירוסין" (ברכות מב. וברש"י שם). (23) ואוחזו בימינו, "שכל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו, צריך לאחזו בימינו בשעת ברכה" ('טור' או"ח סי' רז). (24) כדי שלא יצא בידים מבושמות לשוק. (25) בכתב-יד התימנים, וכן ברוב הדפוסים העתיקים, הנוסח: "תלמיד חכמים", וכן בכל מקום שנזכר שם זה. (26) שגנאי הוא לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם (ברכות מג:). דין זה ביארו כבר רבינו לעיל פ"ז, הלכה יד, אלא ששם ידובר בין הבא לברכת המזון, שהוא יין מצוה, וכאן מדובר בין רשות שאף הוא קודם לשמן לענין ברכה.

ה. דְּבַר שֶׁהוּא סֶפֶק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים"²⁷. בְּשֵׁם שֶׁעֲרָבוּ הָרוֹכְלִים²⁸ מִמֵּינֵי הַרְבֵּה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים". נִכְנַס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל פּוֹשֵׁם, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִינֵי הַרְבֵּה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים"²⁹. אִם יוֹשֵׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֲלֵא אַחַת. נִכְנַס וְיָצָא, נִכְנַס וְיָצָא - מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם³⁰.

(27) וכן דעת הרב משה מקוצי ('תוספות' לברכות מג:).

א. פֶּשֶׁם שְׂאֵסוֹר לְאָדָם לְהִנּוֹת בְּמֵאֲכָל אוּ בְּמִשְׁקָה קֹדֶם בְּרָכָה, כִּף אֲסוֹר לוֹ לְהִנּוֹת² בְּרִיחַ טוֹב קֹדֶם בְּרָכָה³. וְכִיצַד מְבָרֵךְ עַל רִיחַ טוֹב? אִם הָיָה זֶה שִׁישׁ לְהִרִיחַ עֵץ אוּ מִינֵי עֵץ, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"; וְאִם הָיָה עֵשֶׂב אוּ מִינֵי עֵשֶׂב, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְשָׂמִים"⁴; וְאִם לֹא הָיָה מִן הָעֵץ וְלֹא מִן הָאֲדָמָה, כְּגוֹן הַמּוֹר⁵, שֶׁהוּא מִן הַחִיָּה - מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים"⁶. וְאִם הָיָה פְּרִי הָרְאוּי לְאֲכִילָה, כְּגוֹן אֲתוּרוֹ אוּ תַפּוּחַ - מְבָרֵךְ⁷ "שֶׁנִּתְּן רִיחַ טוֹב בְּפִרוֹת". וְעַל הַכֹּל אִם אָמַר "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים", יָצָא⁸.

(2) ובכת"י התימנים: "להריח". (3) ברכות מג, ע"ב. שנאמר (תהלים קג, ו): כל הנשמה תהלל יה - איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הרי אומר: זה הריח. (4) ברכות, שם. (5) "הוא הדם הצרור בחיה שבהודו, הידוע לכל שמתבשמין בו בני אדם בכל מקום" (לשון רבינו הל' כלי המקדש פ"א, ה"ב). ויש מפרשים: חיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחילה כמין דם, ואחר כך מתייבש ונעשה ממנו המור (ברא"ש לברכות פ"ו, וכן ב'טור' או"ח סי' רטז), ונקרא בלשון אשכנז: פיו"ם, ובלשון התלמוד (ברכות מג:): מושק. (6) שם. (7) כשבא להריח בהם. אבל בא לאכול מהם, אינו מברך עליהם אלא ברכת האכילה בלבד (שם, וב'תוספות'). (8) שברכה זו כוללת היא בבשמים, כברכת "שהכל" במיני מזון (לעיל פ"ח, ה"י) וכן מצינו (ברכות נג) שהכנס לחנות של בושם שיש בה מינים הרבה, מברך: "בורא מיני בשמים", כמבואר בסמוך ה"ה (הגרי"א או"ח סי' רטז).

ב. אֵין מְבָרְכִין עַל הַמְּגַמְרֵי עַד שֶׁתַּעֲלֶה תְּמַרְתָּ¹⁰. וְכִיצַד מְבָרְכִין עָלָיו? אִם הָיָה זֶה הַנְּשָׁרֵף, שֶׁנִּתְּן רִיחַ, מֵעֵץ - מְבָרְכִין "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"¹¹; וְאִם הָיָה עֵשֶׂב - "עֲשָׂבֵי בְשָׂמִים"; וְאִם הָיָה מִמִּין חִיָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים".

(9) מפורש לעיל (פ"ז, ה"ג). (10) קיטור העשן המתמר ועולה, שאז הוא מתחיל לתת ריחו ואע"פ שעדיין לא הגיע אליו, אבל לפני שעלתה תמרתו אין מברכין, מפני שכל הברכות צריכות להיות סמוכות לעשייתן (ברכות מג:); 'מגן אברהם' או"ח סי' רטז). (11) ברכות, שם. וכגירסת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ב'תוספות' שם.

ג. שִׁמְן שֶׁל אֲפֶרֶסְמוֹן¹² וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא שִׁמְן עֲרָב"¹³. אֲבָל שִׁמְן זֵית שֶׁכָּבְשׁוּ אוּ שֶׁטְּחָנוּ עַד שֶׁחִזַּר רִיחוֹ נוֹדֵף - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"¹⁴. שִׁמְן שֶׁבִשְׂמוֹ¹⁵ כְּעֵין שִׁמְן הַמְּשֻׁחָה¹⁶ - מְבָרֵךְ עָלָיו¹⁷ "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים"¹⁸. הַבֵּיאוֹ לְפָנָיו שִׁמְן¹⁹ וְהִדַּס - מְבָרֵךְ עַל הַהִדַּס וּפּוֹטֵר אֶת הַשִּׁמְן, מִפְּנֵי שֶׁבְּרָכָה אַחַת לְשִׁתְּיָהּ, וְהוּא "עֲצֵי בְשָׂמִים"²⁰.

(12) הוא הצרי הנוטף מעצי הקטף ('הערוך'). והוא עץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכתוב (ויקרא יח, ו). (40) כגון שאוחזת בידה קופה של בשמים ואסור להריח בהם, שמא יבואו לידי הרגל עבירה (כספ־משנה בשם ה'אבורהם'). (41) שאדם אסטניס מוליך עמו לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע (ברכות נג. וברש"י שם). (42) הבא בסוף הסעודה לסוך בו ידיים מזוהמות, ושמן זה מבושם בבשמים (שם). (43) שם: "המהלך בערבי שבתות בטבריה, ובמוצאי שבתות בציפורי, והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים". (44) ואע"פ שהוא נהנה, הואיל וריח אין בו צורך הגוף כל כך - כשאינו לו עיקר - לא תיקנו לברך (כספ־משנה). ואין זה דומה ל"שמן שבשמו" שמברך עליו אפילו כשסינינו (לעיל ה"ג ובביאורנו), כי שם הכניסו את עיקרי הבושם לתוך השמן, וקלט הריח מעיקר הבושם, ואע"פ שסינינו חשוב כאילו העיקר נשאר בתוכו, שכן ב"שמן המשחה" הסירו גם כן הבשמים מהשמן ולא נשאר בו אלא ריחם (ראה כריתות ה). אבל בכלים המוגמרים, מעולם לא נכנס בהם עיקר הבושם, אלא הריח מתמרות עשן הבושם הנשרף הוא לבדו בישמם (ב"ח ל'טור' או"ח סי' רטז).

ט. **בְּשָׂמִים שֶׁל מְסַבֵּה⁴⁵ שֶׁל עֶפְרוֹם, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, שִׁפְתֵּם מְסַבֵּת עֶפְרוֹם לְעֹבֹדֵת פּוֹכְבִים וּמְזֻלּוֹת⁴⁶. הִיא מְהַלֵּךְ חוּץ לְכַרְף וְהַרְיֵחַ רִיחַ טוֹב - אִם רַב הָעֵיר עֶפְרוֹם, אֵינוּ מְבָרְכִין⁴⁷, וְאִם רַב יִשְׂרָאֵל, מְבָרְכִין. נִתְעַרַב רִיחַ שֶׁמְבָרְכִין עֲלָיו בְּרִיחַ שֶׁאֵין מְבָרְכִין עֲלָיו⁴⁸ - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הָרֵב⁴⁹.**

(45) סעודה (ברכות נב: וברש"י). (46) שם. והרי הם כבשמים של ע"ז שאסורים בהנאה, משום: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח) לשון רבינו בפירושו לברכות פ"ח, מ"ו. (47) שמא ממסיבתם הוא (ברכות נג.). (48) כגון בשמים של מתים או של בגדים מגומרים. (49) מקורו מהדין הקודם, שהולכים בריח אחרי רוב בני העיר, ואם נתערב ריח של בשמים המתורים בריח בשמים של ע"ז - אין הולכים בו אחר הרוב, שהרי ע"ז אינה בטלה אפילו באלף (ע"ז עד). ואפילו להריח - אסור, כל-שכן לברך, וזה שהדגיש רבינו: בריח שאין מברכין עליו, כלומר: ריח הפטור מברכה כגון כלים מגומרים וכיוצא בהם, אבל ריח "שאסור להריח בו" אינו בטל ברוב ('מעשה רוקח'). עם גמר פרק זה נגמרו כל הברכות ממין "ברכת הנאה" (ראה לעיל פ"א, ה"ד). ויש להעיר שישנם עוד דברים שנהנים מהם ואין מברכים עליהם, כגון מאור ושמיעת קול ערב. והטעם, מפני שאין בהם ממש ('מטה משה') וכן אין מברכים על הרחיצה מפני שאינה נכנסת לגוף ('מגן אברהם' סי' רטז ס"ק א). ועדיין יש לעיין מה דינו של עישון טבק שזואבים העשן לתוך הפה וחוזרים ופולטים אותו, אם הוא דומה ל"טועם ופולט" שאינו צריך ברכה (או"ח סי' רי ס"ו), או דינו כריח טוב שמברכים עליו, כל-שכן עישון שגם הגוף נהנה ממנו, שהרבה אנשים שבעים ממנו כאילו אכלו ושתו, וצריך עיון ('מגן אברהם' סי' רי ס"ק ט). וב'מעשה רוקח' השיב, "שאינו זה דומה לדין המריח ריח טוב, שהנחתו דרך

(28) מוכר בשמים ותמרוקי נשים, מלשון: אבקת ורכל (שיר השירים ג, ו). (29) שנכנס ונתכוין להריח, אבל אם לא נתכוין, אלא שהריח בא לו ממילא - אינו מברך (ט"ז לאו"ח סי' ריז ס"ק א). (30) ברכות נג, ע"א. כשלא היה בדעתו לחזור מיד, אבל אם דעתו לחזור מיד אינו מברך שנית, מפני שלא הסיח דעתו.

ו. **הַשּׁוֹשֵׁנָה וְחֻלְפֵי הַמַּיִם³¹ - מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בְּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים³². נְרָגִיס³² שֶׁל גָּנָה - בְּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים³³, וְשֶׁל שְׂדֵה - בְּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים³³. הַנֶּרֶד, וְמֵי הַנֶּרֶד³⁴, וְהַלְבוֹנָה³⁵, וְהַמַּסְטִיכִי³⁶ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - בְּוֹרֵא עֲצֵי³⁷ בְּשָׂמִים³⁸.**

(31) צמחים הגדלים ע"י הנהר. ובכת"י התימנים, הנוסח: "וחלפי היים", כלשון התלמוד (ברכות מג:). ולדעת רש"י שם, הם "שבותל נרד" ועשויים כגבעולי פשתן (ספיקא נרדי בלע"ז). ויש אומרים שזה רוזמריין ('הערוך'). (32) חבצלת השרון. "אני חבצלת השרון" (שיר השירים ב, א) מתרגם יונתן: אני מתילא לנרקיס. וכן בברכות שם, כתוב: נרקוס. והוא מין פרח לבן ויש לו ריח טוב ('הערוך'). (33) ברכות מג, ע"ב. מפני שאינו נעבד, אין עשו מתקיים, ומתייבש ונופל, אבל של גינה נעבד ומשקים אותו, עשו מתקיים, לפיכך מברך עליו בורא עצי בשמים (ב"י או"ח סי' רטז בשם הרשב"א). (34) היוצאים מפרחי הורד. (35) מין שרף עץ מוצק ריחני, ווייראך בלע"ז. (36) שרף של עץ שקוראים שף שעושים ממנו זפת, וריחו דומה לריח לבונה (רש"י לביצה לג:). ונקרא מאסטיק בלע"ז, ובתוספתא (שבת פרק יג) אין לועסין מוסטכי בשבת. 'נכאת ולוט' פירושו במדרש רבה (סוף פרשה צא) לוט - זה מצטכא ('הערוך השלם'). (37) שכל אלה מיני עץ הם, וכל שתחילת ברייתו מוציא עץ (לא עלים) - אילן הוא.. ומברכים עליו "בורא עצי בשמים" ('הערוך' ערך חלף; רשב"א לברכות מג: בשם רב האי גאון).

ז. **שֶׁלֶשָׁה מִיְנֵי רִיחַ טוֹב אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, וְאֵלוּ הֵן: רִיחַ טוֹב שֶׁאֲסוּר לְהַרִיחַ בּוֹ, וְרִיחַ טוֹב שֶׁעָשׂוּי לְהַעֲבִיר רִיחַ רַע, וְרִיחַ טוֹב, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהַרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל רִיחַ זָה³⁸.**

(38) אלא בדבר המתבשם ממנו, כמבואר בסמוך.

ח. **כִּיצַד? בְּשָׂמִים שֶׁל עֶפְרוֹם וּבְשָׂמִים שֶׁל עֶרְוָה³⁹ מִן הָעֲרִיּוֹת, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁאֲסוּר לְהַרִיחַ בֵּהֶן⁴⁰. בְּשָׂמִים שֶׁל מַתִּים, וּבְשָׂמִים שֶׁל בֵּית־הַכֶּסֶף⁴¹, וְשֶׁמֶן הָעֵשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֶּהמָא⁴² - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לְהַעֲבִיר רִיחַ רַע. מְגֻמָּר, שֶׁמְגֻמָּרִין בּוֹ אֶת הַפְּלִים וְאֶת הַפְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהַרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל מְגֻמָּר⁴³. וְכֵן הַמְרִיחַ בְּפְגָדִים שֶׁהֵן מְגֻמָּרִים, אֵינוּ מְבָרְכִין, לְפִי שֶׁאֵין שָׂם עֵקֶר בָּשָׂם, אֶלָּא רִיחַ בְּלֹא עֵקֶר⁴⁴.**

(39) אשה האסורה לו, כגון קרובתו וכיוצא בה, מלשון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**הַמִּתְחַדֵּשׁ מִשְׁנֵה לְשָׁנָה - בְּתַחֲלַת רְאִיתוֹ¹² מְבָרְךְ
"שֶׁהִתְחַיְנֵנוּ"¹³.**

10) החביב עליו ושמח בראייתו (טור סימן רכה).
11) (ברכות דף נח עמוד ב) מפני שנשכח מהלב, כמו שהמת
משתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש (רבינו יונה).
12) אף על פי שלא אכלו. 13) (עירובין דף מ עמוד ב)
ואנו נוהגים שלא לברך אלא בשעת האכילה (שולחן ערוך
אורח חיים סימן רכ"ה סעיף ג).

ג. **שָׁמַע שְׂמוּעָה טוֹבָה¹⁴, מְבָרְךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטוֹב וְהַמְּטִיב¹⁵. שָׁמַע שְׂמוּעָה רָעָה, מְבָרְךְ: בְּרוּךְ דִּינָן הָאֱמֹת¹⁶. וְחַיֵּב אָדָם לְבָרְךְ עַל הָרָעָה בְּטוֹב נַפְשׁ, כְּדָרְךְ שֶׁמְבָרְךְ עַל הַטוֹבָה בְּשִׂמְחָה, שְׂנֵאֲמַר: וְאַהֲבַת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' וּבְכָל מְאֹדְךָ¹⁷; וּבְכָלל אַהֲבָה הִיִּתְרָה שְׂנֵצְטוּיֵינוּ בָּהּ, שְׂאִפְלוּ בַעַת שְׂעִיר לֹא יוֹדָה וְיִשְׁבַּח בְּשִׂמְחָה¹⁸.**

14) שהיא טובה לו ולאחרים, כמבואר בסמוך הלכה ז.
15) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. 16) הואיל ומצטער
בה יש לו להצדיק את הדין על שם הכתוב: צדיק אתה ה'
וישר משפטך (תהילים פרק קיט, פסוק קל"ז). 17) "בכל
מידה ומידה שהוא מודר לך" (ברכות פרק ט, משנה ה) בין
מידה טובה בין מידת פורענות. 18) ורבינו בפירושו
למשנה שם יאמר: "לפי שיש דברים רבים נראים בתחילתם
טובים ויהיה אחיהם רעה רבה, ועל כן אין ראוי למשכיל
להשתומם כשתבוא עליו צרה גדולה, מפני שאינו יודע
סופה".

ד. **הַגִּיעָה אֵלָיו טוֹבָה אוֹ שְׂשָׁמַע שְׂמוּעָה טוֹבָה - אַף-עַל-פִּי שֶׁהִדְבָּרִים מְרָאִין שְׂטוּבָה זֹאת תִּגְרַם לֹא רָעָה¹⁹, מְבָרְךְ "הַטוֹב וְהַמְּטִיב". וְכֵן אִם נִגְעָה אֵלָיו רָעָה אוֹ שָׁמַע שְׂמוּעָה רָעָה - אַף-עַל-פִּי שֶׁהִדְבָּרִים מְרָאִים שְׂרָעָה זֹאת גּוֹרְמַת לֹא טוֹבָה²⁰, מְבָרְךְ "דִּינָן הָאֱמֹת"; שְׂאִין מְבָרְכִין עַל הַעֲתִיד לְהִיּוֹת, אֲלֵא עַל מָה שְׂאָרַע עֲתָה.**

19) כגון שמצא מציאה [שאיין בה סימנים] וראהו איש
בשעת מציאה ואף על פי שאפשר שהאיש הרואה ילשין
עליו לשלטון ויענהו ויבקש ממנו יותר ממה שמצא (ברכות
דף ס עמוד א וכפירוש רבינו במשנה שם). 20) כגון
ססחף גשם שוטף את שדהו אף על פי שעלול הגשם
להועיל לשדהו שהוא מרווה את הארץ ומשקה (שם).

ה. **יָרְדוּ גְשָׁמִים רַבִּים - אִם יֵשׁ לֹא שְׂדֵה, מְבָרְךְ "שֶׁהִתְחַיְנֵנוּ"; וְאִם הִיְתָה שְׂלוֹ וְשָׁל אַחֲרֵיכֶם²¹ - מְבָרְךְ "הַטוֹב וְהַמְּטִיב". וְאִם אִין לֹא שְׂדֵה, מְבָרְךְ: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל טָפָה וְטָפָה שֶׁהוֹרְדָתָ לָנוּ. וְאִלוּ פִינוּ מְלֵא וְכוּ"²², עַד "הֵן הֵם יוֹדוּ וְיִשְׁבְּחוּ וְיִבְרְכוּ אֶת שִׁמְךָ מְלַכְנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֵל רַב הַהוֹדָאוֹת וְהַתְּשֻׁבָּחוֹת".**

האף שהוא חוש הריח, כחוש הפה - לאכול, אבל בעישון
אין כאן הנאת הפה, שאין זו אכילה, ואין כאן הנאת האף
שאינו שואף דרך האף, סוף דבר: כל הלכה הרופפת בידך,
צא וראה מה מנהג העולם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו
מי שיברך על העישון".

~ יום שישי ו' סיון ~

פְּרָק עֲשִׂירִי

1) ברכות אחרות, ודברים שאין בהן פתיחה ולא חתימה;
כל ברכות הראייה; ארבעה הצריכים להודות; ברכת הרואה
את הלבנה בחידושה והחמה בתקופתה; הנכנס לבית
המדרש והיוצא ממנו מה מברך.

א. **בְּרִכּוֹת אַחֲרוֹת² וּדְבָרִים אַחֲרֵים הַרְבֵּה, שְׂאִין בְּהֵן פְּתִיחָה וְלֹא חֲתִימָה⁴, תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים דְּרַךְ שְׁבַח וְהוֹדָה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ בְּרִכּוֹת הַתְּפִלָּה⁵, שְׁכָבָר פְּתִיחָה⁶. וְאִלוּ הֵן: הַבּוֹנֵה בֵּית חֵדֶשׁ וְהַקּוֹנֵה בָּלִים חֵדָשִׁים - בֵּין יֵשׁ לֹא פִּיּוּצָה בְּהֵן, בֵּין אִין לֹא מְבָרְךְ⁸: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהִתְחַיְנֵנוּ⁹ וְקִיָּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְיָמֵן הַזֶּה.**

2) מלבד ברכות ההנאה. 3) שאינם פותחים בברוך.
4) שאינם חותמים בברוך (ראה לקמן פרק י"א, הלכה א)
ולפיכך נקראים "דברים" ולא "ברכות". 5) שאף על פי
שאנו נהנה באותה שעה, הוא מתפלל דרך שבח והודייה,
אף הברכות והדברים האלה אף על פי שאינו נהנה בשעת
ברכתם תיקנום חכמים דרך שבח והודייה (כסף משנה).
6) לעיל הלכות תפילה. 7) שבאו לו בירושה. 8) הואיל
והם חדשים אצלו דרך קנייה, אבל אם קנה כיוצא בהם
ועכשיו חזר וקנה אינו מברך (ברכות דף נט עמוד ב). וכתבו
התוספות שם, שאינו מברך אלא על כלים חשובים ויקרי
ערך, אבל הרא"ש שם כתב: "יראה לי שהכול לפי מה
שהוא אדם, יש עני שמח בחלקו (ראה נדרים דף מט עמוד
ב) יותר מעשיר בכלים חשובים". 9) מתחיל בלשון נוכח
[ברוך אתה] ומסיים בלשון נסתר [שהחיינו] וכן נוסח רוב
הברכות? לפי שכבר ידעת ששני יסודות עצומים הם
באמונתנו, האחד, לדעת שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצוי
ראשון ומחוייב המציאות ואין ספק בזה כלל, השני שאין
מציאותו מושגת לנו ורק "הוא בעצמו יודע אותה כמו
שהיא" (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א, הלכות ט"ו)
וכדי לקבוע שני היסודות האלה בליבנו קבעו חכמינו נוסח
הברכות לומר "ברוך אתה" כמדבר עם מי שהוא מפורסם
אצלו עד שהוא מדבר עימו פנים בפנים, וכדי שלא נשתבש
לחשוב שמהות מציאותו היא כמציאות שאר הנמצאים
קבעו לומר מיד "אשר קדשנו במצוותיו וכו' להורות
שמהות מציאותו נסתרת מאיתנו ואי אפשר לדבר בו רק דרך
נסתר (הרשב"א הובא ב"עין יעקב" לברכות דף מ עמוד ב).

ב. **וְכֵן הָרֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ¹⁰ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְבָרְךְ "שֶׁהִתְחַיְנֵנוּ". וְאִם רָאָהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם-עָשָׂר חֳדָשׁ, מְבָרְךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחִיָּה הַמֵּתִים¹¹. הָרֹאֶה פְּרִי**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקור מדברי רבינו עצמו שכתב בהלכות מגילה פרק ב, הלכה ז': "אבל לא יקרא [את מגילת אסתר] בציבור - יושב, מפני כבוד הציבור" ומקורו בירושלמי פרק ד, הלכה א, אם כן גם כאן כשהוא מברך בציבור עשרה, עליו לעמוד מפני כבוד הציבור. (37) כגירסת הרי"ף לברכות פרק ט. כלומר: אף על פי שאיני הגון ואני כאחד הרשעים, גמלני טוב, חייבים - רשעים "כי לא אצדיק רשע" (שמות פרק כג, פסוק ז) מתרגם אונקלוס: לא אזכי חייבא. (38) ואנו נוהגים לברך בבית הכנסת אחרי קריאת התורה לפי שיש שם עשרה (תוספות לברכות דף נד עמוד ב; וכן בשולחן ערוך אורח חיים סימן ריט).

ט. הַרְוָאָה מְקוּם שְׁנַעְשׂוּ נְסִים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יַם־סוּף³⁹ וּמַעֲבֹרֹת הַיַּרְדֵּן⁴⁰, אָמַר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, שְׁעָשָׂה נְסִים לְאַבְרָהָם בְּמִקְוֵם הַזֶּה⁴¹. וְכֵן כָּל מְקוּם שְׁנַעְשׂוּ בוֹ נְסִים לְרַבִּים. אָבֵל מְקוּם שְׁנַעְשׂוּ בוֹ נֵס לְיַחֲדִיד - אוֹתוֹ הַיַּחֲדִיד, וּבְנוֹ, וּבֶן־בְּנוֹ מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, שְׁעָשָׂה לִי נֵס בְּמִקְוֵם הַזֶּה, אוֹ: שְׁעָשָׂה נֵס לְאַבְרָהָם בְּמִקְוֵם הַזֶּה⁴². הַרְוָאָה גַב אֲרִיזוֹת⁴³, וְכַבְשָׁן הָאֵשׁ, שְׁהַשְׁלֵף בוֹ חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וְעֲזַרְיָה⁴⁴ - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, שְׁעָשָׂה נֵס לְצַדִּיקִים⁴⁵ בְּמִקְוֵם הַזֶּה. הַרְוָאָה מְקוּם שְׁעוֹבְדֵין בוֹ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, שְׁנַתַּן אֲרֵךְ אַפִּים⁴⁶ לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. מְקוּם שְׁנַעֲקָרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת - אִם בְּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל הוּא, מְבָרֵךְ: שְׁעָקַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת מֵאֲרָצְנוּ; וְאִם בְּחוּץ לְאֲרֵץ הוּא, מְבָרֵךְ: שְׁעָקַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת מִמְּקוֹם הַזֶּה. וְאָמַר בְּשִׁתְּיָהוּ: כִּשְׁם שְׁעָקַרְתָּ מִמְּקוֹם זֶה, כִּף תַּעֲקַר מִכָּל מְקוֹמוֹת, וְתָשִׁיב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעַבְדְּךָ⁴⁷.

(39) שעברו בו ישראל בצאתם ממצרים. (40) שעברו בו ישראל בחרבה בימי יהושע (יהושע פרק ג, פסוק יז). (41) (ברכות דף נד עמוד א), שנאמר (שמות פרק יח, פסוק י'): "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו'" - הרי שמברכים על הנס. (42) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף). וב"הגהות מיימוניות" הוסיפו שכל יוצאי יריכו מברכים שעשה נס לאבותינו, שכולם שייכים באותו הנס. (43) שהושלך בו דניאל וניצול ממנו (דניאל פרק ו). (44) (שם, פרק ג). בכתב יד התימנים כל הפיסוקא איננה. (45) ואף על פי שזה נס של יחידים מברכים עליו הואיל ונתקדש בו שם שמים ברכים (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (46) שמאריך אפו וממתין להיפרע מהם. ואין אנו רגילים לברך ברכה זו, לפי שאנו שרויים ביניהם ורואים בכל יום וכו' ואין החיוב אלא כשרואה משלושים יום לשלושים יום, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו (הגהות מיימוניות, וראה הגהות הרמ"א לאורח חיים סימן רכז סעיף א). (47) (ברכות שם), ככתוב (צפניה פרק ג, פסוק ט): "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם

(21) שהם שותפים בה. (22) נוסח זה נמצא במלואו בתפילת "נשמת כל חי" של שחרית לשבת ולקמן ב"סדר תפילות השנה" לרבינו.

ו. מַאימְתֵי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים? מִשְׁיָרְבָה הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ, וַיִּעֲלוּ אֲבַעְבוּעוֹת מִן הַמָּטָר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם, וַיִּלְכוּ הָאֲבַעְבוּעוֹת זֶה לְקִרְאת זֶה²³.

(23) (תענית דף ו עמוד ב) ולשון התלמוד שם: "משיצא חתן לקראת כלה", שירדו כל כך שכשהטיפה נופלת יוצאת אחרת וכולטת כנגדה (רש"י). ואין אנו נוהגים היום לברך על הגשמים אלא אם יש צער במדינה מחמת עצירת הגשמים ואז כשירדו מברכים עליהם (אורח חיים סימן רכא סעיף א).

ז. אָמַרְנוּ לוֹ מֵת אָבִיו וַיְרָשֶׁהוּ²⁴ - אִם יֵשׁ עִמּוֹ אַחִין, מְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה "דִּין הָאֲמֵת"²⁵, וְאַחֲרֵי־כֵן "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"²⁶; וְאִם אֵין עִמּוֹ אַחִים²⁷, מְבָרֵךְ "שֶׁהַחַיִּינוּ"²⁸. קָצְרוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר טוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ וְלֹא־אֲחֵרִים, מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב", וְטוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ לְבִדּוֹ, מְבָרֵךְ "שֶׁהַחַיִּינוּ"²⁹.

(24) שהניח נכסים. (25) על שמיעת המיתה. (26) על בשורת הירושה. ובמגן אברהם אורח חיים סימן רכב מביא שם בשם "ספר חסידים" סימן שפב "מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא כחצו, מברך "הטוב והמטיב" ו"דין האמת". וראה (קידושין דף ע עמוד א). (27) שאין הטובה אלא לו לבדו. (28) (ברכות דף נט עמוד ב). (29) (שם).

ח. אַרְבַּעַה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת: חוֹלָה שְׁנַתְרַפָּא, וְחַבּוּשׁ שְׁנִיצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וַיּוֹרְדֵי הַיָּם, כְּשֶׁעָלוּ, וְהוֹלְכֵי דְרָכִים³⁰, כְּשֶׁנִּגְעוּ לְיִשׁוּבוֹ³¹. וְצְרִיכִין לְהוֹדוֹת בְּפָנֵי עֲשָׂרָה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חֻכְמִים, שְׁנַאָמַר: וַיְרוּמְמוּהוּ בְּקִהְלָה³² עִם וּבְמוֹשֵׁב זַקְנִים³³ יְהִלְלוּהוּ. וְכִיצַד מוֹדָה³⁴ וְכִיצַד מְבָרֵךְ³⁵? עוֹמֵד בִּיגְיָהוּ³⁶ וּמְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיִּים טוֹבוֹת³⁷, שְׁגַמְלָנִי כָּל טוֹב. וְכָל הַשּׁוֹמְעִין אוֹמְרִים: שְׁגַמְלָךְ טוֹב, הוּא יְגַמְלָךְ סֵלָה³⁸.

(30) (שם, דף נד עמוד ב) ושם הגירסה: הולכי מדברות. (31) שכל אלה היו בסכנה ונמלטו ממנה (שם) וכולם מנויים בתהילים פרק קז, ועל כל אחד מהם נאמר שם: "יודו לה" חסדו ונפלאותיו לבני אדם". וב"הגהות מיימוניות" נתנו סימן לזה: וכל החיים יודוך סלה - ח'י'י'ם ראשי תיבות: חולה, יסורין, ים, מדבר. (32) ואין קהל פחות מעשרה (ראה כתובות דף ז עמוד ב). (33) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, ומיעוט זקנים שניים (ברכות דף נד עמוד ב). (34) מה מצב הודאתו, בישיבה או בעמידה. (35) מה נוסח ברכתו. (36) שנאמר: ובמושב זקנים יהללוהו - מכלל שהמהלל אינו בישיבה אלא בעמידה (ב"ח אורח חיים סימן ריט). וה"חתם סופר" (אורח חיים סימן ע"א) מראה לזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. הַרְוָאָה אֶת הַפּוֹשֵׁי⁵⁹, וְאֶת הַמְשַׁנֵּין בְּצוּרַת פְּנִיָּהּן אוּ בְאִיבְרִיָּהֶם, מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הַרְוָאָה סוּמָא אוּ קְטַעֵ⁶⁰, וּמְפִיָּה שְׁחִין וּבִוְהֶקְנִין⁶¹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֶן⁶² - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דִּינָן הָאֲמַת⁶³. וְאִם נוֹלְדוּ כֵן מִמְעֵי אֲמָן - מִבְּרֶךְ: מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הַרְוָאָה אֶת הַפִּיל וְאֶת הַקּוֹף וְאֶת הַקְּפוּף⁶⁴, אוֹמֵר: בְּרוּךְ מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.

(59) שהוא שחור הרבה. (60) בידיו או ברגליו. (61) מנומר בנקודות דקות, ומפורש יותר לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה ב בבאיורנו. (62) כגון הננס והגיחור (אדום ביותר). (63) (ברכות דף נח עמוד ב) ויש אומרים: דווקא כשמצטער עליהם (הראב"ד). (64) עוף הנקרא וולטי"ר [גייער] ויש לו לסת ולחיים כאדם (ברכות שם וברש"י) "ואת הינשוף" (ויקרא פרק יא, פסוק יז) מתרגם אונקלוס: קפופא. ויש מפרשים: מין חיה והוא דומה לקוף ויש לו זנב ארוך (הערוך השלם ערך קיפוף, וראה בתוספות נדה דף כג עמוד א).

יג. הַרְוָאָה בְּרִיּוֹת נְאוֹת וּמְתַקְנֹת בִּיתְרָם⁶⁵ וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת - מִבְּרֶךְ: שְׂפֹכָה לֹוּ בְּעוֹלָמוֹ⁶⁶. הַיּוֹצֵא לְשָׁדוֹת אוּ לְגִנּוֹת בְּיוֹמֵי נִסְיָן⁶⁷, וְרָאָה אֵילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנִצְנִים⁶⁸ עוֹלִים - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלָם, וּבְרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת וְנְאוֹת כְּדִי לְהַנּוֹת בְּהֵן כְּגַי אֲדָם⁶⁹.

(65) אפילו ראה גמל נאה, סוס נאה וכו' (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (66) (ברכות דף נח עמוד ב). (67) שהוא חודש האביב. (68) ענף צעיר עם עלים רכים שיצאו רק עכשיו מהפקע. (69) (ברכות דף מג עמוד ב).

יד. עַל הַרוֹחוֹת שֶׁנִּשְׁבּוּ בְּזַעַף⁷⁰, וְעַל הַבְּרָקִים וְעַל הַרְעָמִים⁷¹, וְעַל קוֹל הַהֶבְרָה⁷² שֶׁתִּשְׁמַע בְּאַרְצָן כְּמוֹ רַחֲמִים גְּדוֹלִים, וְעַל הָאוֹר שֶׁבְּאֹרֵי, שֶׁיִּרְאוּ כְּאִלוּ הֵם פּוֹכְבִים נּוֹפְלִים וְרָצִים מִמְקוֹם לְמְקוֹם, אוּ כְּמוֹ כּוֹכְבִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זָנָב - עַל כָּל אֶחָד מְאֵלוּ מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ שֶׁכַּחַז וּגְבוּרָתוֹ מְלֵא עוֹלָם⁷³. וְאִם רָצָה, מִבְּרֶךְ "עוֹשֵׂה בְּרָאשִׁית"⁷⁴.

(70) בסערה. (71) קול העננים הנשמע כששופכים מים מזה לזה, ככתוב (ירמיה פרק נא פסוק טז): לקול תיתו המון מים בשמים. (72) שאון. (73) לפי שכל אלה נראים, או נשמעים למרחוק. (74) שכל אלה מעשה ששת ימי בראשית הם (ברכות דף נח עמוד ב; דף נט עמוד א).

טו. עַל הַהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת⁷⁵, עַל הַיָּמִים וְעַל הַמְדַבְּרוֹת וְעַל הַנְּהָרוֹת⁷⁶ - אִם רָאָה אֶחָת מֵהֵן מְשַׁלְשִׁים יוֹם לְשָׁלְשִׁים יוֹם⁷⁷, מִבְּרֶךְ "עוֹשֵׂה בְּרָאשִׁית". הַרְוָאָה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל⁷⁸ מְשַׁלְשִׁים יוֹם

ה' לעבדו שכם אחד. ובירושלמי (ברכות פרק ט, הלכה א) אמרו על זה: כל זמן שאדם חי יש לו תקווה.

ל. הַרְוָאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָשׁוּבָן⁴⁸ - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְצַיֵּב גְּבוּל אֱלִמְנָה⁴⁹; בְּחֻרְבָּנָן - אוֹמֵר: בְּרוּךְ דִּינָן הָאֲמַת⁵⁰. הַרְוָאָה קְבָרֵי יִשְׂרָאֵל - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יִצַר אֶתְכֶם בְּדִין⁵¹, וְדָן אֶתְכֶם בְּדִין⁵², וְכִלְכַּל אֶתְכֶם בְּדִין⁵³, וְהֵמִית אֶתְכֶם בְּדִין⁵⁴, וְהוּא עֲתִיד לְהַקִּים אֶתְכֶם בְּדִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא⁵⁵. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֶּה הַמֵּתִים.

(48) כשמישיבים בתקפם ובכבודם, ואפשר שאין מברכים כן אלא בארץ ישראל (ב"י רכד) ובירי"ף הגירסה: הרוואה בתי כנסיות של ישראל ביישובם וכו'. (49) על שם הכתוב (משלי פרק טו, פסוק כה) "שכנסת ישראל היא היום כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ועתיד לחזור ונוהגת אלמנות חיות" ("אבודרהם"). (50) (ברכות דף נח עמוד ב). (51) במעני אמכם דן עליכם שתהיו נוצרים כמאמרם (אבות פרק ד, משנה כב): "שעל כורחך אתה נוצר". (52) לאחר שנולדתם. (53) דן אתכם על צרכיכם אם יהיו בקושי או בריווח. (54) שגזר עליכם מיתה, כמאמרם (שם): "ועל כורחך אתה מת". (55) אם תזכו לתחיית המתים ("אבודרהם"). נוסח ברכה זו מקורו בברכות דף נח עמוד ב ובירי"ף שם בשינויים קלים, ושם כתוב: "וזה" אתכם, במקום "ודן" וכן הנוסח ברמב"ם כתב יד התימנים.

יא. הַרְוָאָה שֶׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף אָדָם כְּאֶחָד - אִם עֲפוּ⁵⁶ הֵם, אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אֲמַכֶּם מְאֹד חֲפְרָה יוֹלְדֶתְכֶם, הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מְדַבֵּר צִיָּה וְעַרְבָּה; וְאִם יִשְׂרָאֵל הֵם וּבְאַרְצָן יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, חֲכֵם הַרְזִים⁵⁷. הַרְוָאָה מִחֲתָמֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנִּתְּנָן מִחֲתָמֵינוּ לְבִשְׂרָא וְדָם. חֲתָמֵי יִשְׂרָאֵל - מִבְּרֶךְ: שֶׁנִּתְּנָן מִחֲתָמֵינוּ לְיִרְאֵינוּ. מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: שֶׁנִּתְּנָן מִכְּבוֹדוֹ וּמְגֻבוּרָתוֹ לְיִרְאֵינוּ. מְלָכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם - מִבְּרֶךְ: שֶׁנִּתְּנָן מִכְּבוֹדוֹ לְבִשְׂרָא וְדָם⁵⁸.

(56) "וכל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד עבודה זרה" (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ח). (ברכות דף נח עמוד א) הוא הקדוש-ברוך-הוא היודע מה שבלב כל אלו "שאינ דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהם דומים זה לזה" (שם). (58) (ברכות שם) אלא ששם נאמר על חכמי ישראל ברוך שחלק מחכמתו וכו' וכן במלכי ישראל "שחלק מכבודו וכו' וכן בירי"ף שם, וכן אנו נוהגים. והטעם שאומרים בישראל - חלק, ובאומות העולם - לשון מתנה, שישאלהם הם דבקים בה', וכל שאתה אומר "חלק" צריך אתה לדעת ממי נחלק באופן שיש יחס לחלק עם מי שנתחלק ממנו, והאומות אין להם יחס עם הנותן, כמו כל מתנה שאין בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה זכה (ט"ו אורח חיים סימן רכד).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסוק ג). (89) ישראל המונים לחדשי הלבנה. (90) מגלותם, ויקבלו מלכותם חזרה, וכמו שאמרו ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק נא): כמו שראשי חדשים מתחדשים בעולם הזה, כן יהיו ישראל מתחדשים לעתיד לבוא. נוסח הברכה מקורו בסנהדרין (דף מב עמוד א).

יז. וְצָרִיף לְבָרַךְ בְּרָכָה זוּ מַעֲמֵד; שְׁפָל מְבָרַךְ עַל הַחֲדָשׁ בְּזַמְנוֹ, כְּאֵלּוּ הַקְּבִיל פְּנֵי הַשְּׁכִינָה⁹¹. אִם לֹא בָרַךְ עָלֶיהָ בְּלֵיל הָרֵאשׁוֹן, מְבָרַךְ עָלֶיהָ עַד שִׁשָּׁה-עֶשְׂרִי⁹² יוֹם בַּחֲדָשׁ, עַד שֶׁתִּמְלֵא פְּגִימַתָּה⁹³.

(91) (שם) וכתב רבינו יונה לברכות פרק ד מפני שהקדוש ברוך הוא אף על פי שאינו נראה לעין נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו וכו' וגם בחידוש הלבנה הוא מתגלה לבני אדם והרי זה כאילו קיבלנו פניו. (92) ולא יום שישה עשר בכלל שאחרי שעברו חמישה עשר יום מתמלאת פגימתה והולכת הלוך וחסור וישנה היא (סנהדרין דף מא עמוד ב). (93) שיתמלא עיגולה. ואנו נוהגים לא לברך עליה עד שיעברו שלושה [=שבעה] ימים מעת לעת מיום מולדה (ט"ז לאורח חיים סימן תכ"ו) ובמסכת סופרים (פרק כ) שנינו: "אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם, ובכלים נאים".

יח. הַרְוָאָה אֶת הַחֲמָה בְּיוֹם תְּקוּפַת נִסְיָן⁹⁴ שֶׁל תַּחֲלַת הַמַּחְזוֹר שֶׁל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁהַתְּקוּפָה בְּתַחֲלַת לַיִל רְבִיעִי⁹⁵ - כְּשֶׁרוּאָה אוֹתָהּ בְּיוֹם רְבִיעִי בַּבֶּקֶר, מְבָרַךְ: בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית. וְכֵן כְּשֶׁתַּחְזוֹר הַלְבָנָה לְתַחֲלַת מְזַל טְלָה⁹⁶ בְּתַחֲלַת הַחֲדָשׁ, וְלֹא תִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצָפוֹן⁹⁷ וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן כְּשִׁיחְזוֹר כָּל פּוֹכֵב וְכוֹכֵב מִחֲמַשֵּׁת הַפּוֹכְבִּים הַנִּשְׁאָרִים⁹⁸ לְתַחֲלַת מְזַל טְלָה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצָפוֹן וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן כָּל עֵת שִׁירָאָה מְזַל טְלָה עוֹלָה מִקְצֵה הַמְזוֹרָח - עַל כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְבָרַךְ "עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית"⁹⁹.

(94) "היא השעה והחלק (אלף ושמונים חלקים לשעה) שתיכנס בו השמש בראש מזל טלה" (לשון רבינו הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ג). (95) שנת החמה שהיא שס"ה ימים ושש שעות בקירוב (שבמשך הזמן הזה היא מספיקה להקיף את גלגלה), מתחלקת לד' תקופות: ניסן, תמוז, תשרי, טבת. והן ארבע נקודות חלקי גלגל השמש בהקפתה אותו. ואין בין תקופה לתקופה שאחריה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, והואיל ותקופת ניסן הראשונה לבריאת העולם חלה בהתחלת ליל רביעי (שבו נתלו המאורות ככתוב בתורה (בראשית פרק א פסוק יד). ותשעים ואחד יום הם שלושה עשר שבועות מיום ליום, הוסף עליהם שבע שעות וחצי - נמצא שתקופת תמוז שאחריה חלה בסוף ז' שעות וחצי לליל יום רביעי, ותקופת תשרי שאחריה בסוף שלוש שעות של יום רביעי בבוקר, ותקופת טבת בסוף עשר שעות וחצי ביום רביעי, ובשנה השנייה תחול תקופת ניסן בסוף שש שעות לליל יום חמישי

לְשִׁלְשִׁים יוֹם אוּ יוֹתֵר - מְבָרַךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל.

(75) המשוניים וניכרת גבורת הבורא בהם (אורח חיים סימן רכח). גבעה - קטנה מֵהַר. (76) על ארבע נהרות הכתובים בתורה (בראשית פרק ב פסוק י) כגון חידקל ופרת (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ח, סעיף ב). (77) (ברכות דף נט עמוד ב) ובירושלמי (שם, פרק ט הלכה ב) אמרו: שמעון שאל את רבי חייא: כגון אני שהנני חמר ועולה לירושלים בכל שנה מה דיני בקריעה (כדין הרואה את ירושלים בחורבנה שחייב לקרוע בגדיו), אמר לו: אם בתוך שלושים יום - אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה לקרוע, וכי תעלה על דעתך שהרואה המלך בכל יום יברך? (הובא ברא"ש לברכות פרק ט) ומכאן מוכיח הרא"ש שכל ברכות הראייה שנשנו [בפרק זה] אינן אלא משלושים יום לשלושים יום. (78) ים אוקיינוס שמקיף את העולם (רע"ב לברכות פרק ט, משנה ב) ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו ואין זה הים הגדול הנזכר בתנ"ך (במדבר פרק לד, פסוק ו; יהושע פרק א, פסוק ד), שהוא הים התיכון הנמצא במערכה של ארץ ישראל ונקרא גדול ביחס לשאר הימים הנמצאים בארץ, כגון: ים כינרת וים המלח (דברי חמורות לברכות פרק ט, אות ל"ז).

טז. הַרְוָאָה קִשְׁתּוֹ בְּעֵנָן - מְבָרַךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, זֹכֵר הַבְּרִית⁷⁹ וְנֹאֲמָן בְּבְרִיתוֹ⁸⁰ וְקִיָּם בְּמֵאמְרוֹ⁸¹. הַרְוָאָה לְבָנָה בַּחֲדוּשָׁה⁸² - מְבָרַךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּמֵאמְרוֹ בְּרָא שְׁחָקִים⁸³ וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָּל צְבָאִים⁸⁴. חֵק וְזִמְן נִתַּן לָהֶם, שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ אֶת תְּפָקִידָם⁸⁵. שְׁשִׁים וּשְׁמִיחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵיהֶם. פּוֹעֲלֵי אֲמַת⁸⁶ וּפְעֻלָּתָם צָדֵק. וְלִלְבָנָה אָמַר, שֶׁתַּחֲדָשׁ⁸⁷ עֲטֻרַת תְּפֹאֲרֹת⁸⁸ לְעַמּוּסֵי בָטָן, שֶׁהֵם⁸⁹ עֲתִידִין לְהַתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ⁹⁰ וּלְפֹאֵר לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְעַל כָּל מַה שֶּׁבְּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַדֵּשׁ הַחֲדָשִׁים.

(79) אשר כרת בינו ובין נח ובניו אחרי המבול שלא יביא עוד מבול לשחת כל בשר, כמפורש בתורה (בראשית פרק ט, פסוק טו). (80) שלא יפירוה אף על פי שרבו הרשעים בדור. (81) אפילו לא היה כורת ברית כיוון שאמר בדיבור בעלמא "ולא יהיה עוד המים למבול" וגו' ברור הוא שיקיים מאמרו (ברכות דף נט עמוד א וכפירוש ה"אבודרהם"). (82) כשהיא מתחדשת בהתחלת החודש. (83) הם השמים, ומצינו שהוזכרה לשון "שחקים" אצל הירח (תהילים פרק פט, פסוק לח). (84) הם הכוכבים והשמש והלבנה. (85) בהילוך תקופותיהם. (86) שאינם משנים את סדרם, וגירסת הרי"ף (ברכות פרק ד): "פועל אמת שפעולתו אמת" וזה חוזר לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא קיימת, וכן אנו אומרים כיום. ובכתב יד התימנים הנוסח: "פועלי אמת שפעולתם אמת". (87) בכל חודש. (88) חידושה משמש סמל תפארה לישראל הנישאים על זרועות הקדוש-ברוך הוא מיני צאתם מבטן כלשן הכתוב (ישעיה פרק מו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאַחֲרֵיכֵן בִּקְשׁוּ רַחֲמִים - הָרִי זֹת תְּפִלַּת שְׁוֹא¹⁰⁷. וְכָל
הַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבֵר¹⁰⁸ - הָרִי זֹת תְּפִלַּת שְׁוֹא¹⁰⁹.

106) ערימת תבואה. (107) (בבא מציעא דף מב עמוד א) "לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד... אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים פרק כח, פסוק ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמך" (לשון גזוים, רש"י). (108) על מה שכבר היה, כגון שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהא קול זה בתוך ביתי, או שהייתה אשתו מעוברת ואמר (אחרי ארבעים יום לעיבורה, שכבר נצטיירה צורת הוולד): יהי רצון שתלד אשתי זכר (ברכות פרק ט, משנה ג). (109) שאין מבקשים רחמים אלא על העתיד לבוא ולא על מה שנגזר כבר.

כג. הַנִּכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ - אוֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁלֹא אֶפְשֵׁל בְּדַבַּר הַלְכָה. שְׁלֹא אֹמֵר עַל טְהוֹר טָמֵא וְעַל טָמֵא טְהוֹר, וְלֹא עַל מֵתָר אֶסוּר וְלֹא עַל אֶסוּר מֵתָר, וְלֹא אֶפְשֵׁל בְּדַבַּר הַלְכָה, וְיִשְׁמַחוּ בִּי חֲבֵרָיִי¹¹⁰, וְאֵל יִפְשְׁלוּ חֲבֵרָיִי, וְאֶשְׁמַח בָּהֶם.

110) בכשלוני, ואגרום להם רעה שייענשו על ידי.

כד. וּבִיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ אוֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁשַׁמְתָּ חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׁמְתָּ חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת¹¹¹. שְׁאֲנִי מְשַׁפִּים וְהֵם מְשַׁפִּימִים: אֲנִי מְשַׁפִּים לְדַבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מְשַׁפִּימִים לְדַבְרֵים בְּטָלִים. אֲנִי עֹמֵל וְהֵם עֹמְלִין: אֲנִי עֹמֵל לְדַבְרֵי תוֹרָה וּמְקַבֵּל שָׂכָר, וְהֵם עֹמְלִין וְאִין מְקַבְּלִין שָׂכָר. אֲנִי רֵץ וְהֵם רָצִים: אֲנִי רֵץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רָצִים לְבָאֵר שַׁחַת.

111) חנויות, או סתם עמי הארץ העוסקים בשיחה בטלה (ברכות דף כח עמוד ב וברש"י, וראה לעיל הלכות תפילה פרק יב, הלכה א ובביאורנו).

כה. הַנִּכְנָס לְכֶרֶף¹¹² - אוֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתַּכְנִיסֵנִי לְכֶרֶף זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם נִכְנָס בְּשָׁלוֹם - אוֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁהַכְנִיסְתָּנִי לְשָׁלוֹם. וְכִשְׁיִבֶקֶשׁ לְצֵאתָ - אוֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתּוֹצִיאֵנִי מִכֶּרֶף זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם יָצָא בְּשָׁלוֹם - אוֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁהוֹצֵאתָנִי מִכֶּרֶף זֶה לְשָׁלוֹם. וְכִשֶּׁם שְׁהוֹצֵאתָנִי לְשָׁלוֹם, כֶּף תּוֹלִיכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְלִינִי מִכֶּפֶף אוֹיֵב וְאוֹרֵב בְּדַרְךְךָ¹¹³.

112) עיר גדולה ובה מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות (ברכות דף נד עמוד א וברש"י). (113) (שם, דף ס עמוד א). ונוסח מעין זה אנו אומרים גם ב"תפילת הדרך", כשיוצאים מן הבית לדרך ללכת למקום הנמצא מחוץ לעיר, בריחוק פרסה ומעלה (אורח חיים סימן ק).

יחזור חלילה עד שבסוף עשרים ושמנה שנים תחזור תקופת ניסן לחול בתחילת ליל רביעי ואז תגיע השמש לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שהייתה בשעת הבריאה ותקופה של עשרים ושמנה שנה נקראת המחזור הגדול של השמש (ברכות דף נט עמוד ב). (96) שהוא הראשון למזלות, שנים עשר מזלות הם: טלה, שור, תאומים וכו', וכולם קבועים בגלגל השמיני הנקרא גלגל המזלות ומכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכול, וכנגדם חילקו החכמים את הגלגל התשיעי לשנים עשר חלק כמו שמפורש בהלכות "יסודי התורה" (פרק ג, הלכות רז). (97) מהקו המשווה, הוא הקו המדומה הסובב את כדור הארץ רחוק משני הקטבים הצפוני והדרומי מרחק שווה. (98) והם: כוכב, נוגה, מאדים, צדק, שבתאי (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). (99) (ברכות דף נט עמוד ב) ואין אנו נוהגים לברך על כל אלה חוץ מברכת החמה ביום תקופתה בתחילת מחזור (משנה ברורה לאורח חיים סימן רכט).

יט. הַרוֹאֶה בְּתֵי עֶפְרוֹם¹⁰⁰ בְּיִשׁוּבְךָ¹⁰⁰ - אוֹמֵר: בֵּית גְּאִים יִסַּח ה'. בְּחֶרְפְּךָ - אוֹמֵר: אֵל נִקְמֹת ה', אֵל נִקְמֹת הוֹפִיעַ. רָאֵה קְרָרֵי עֶפְרוֹם¹⁰¹ - אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אִמְכֶם מֵאֵד וְגו'.

100) שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי תפילתם ואין שם אלילים (כסף משנה). (101) (ברכות דף נח עמוד ב).

כ. הַנִּכְנָס לְמֶרְחֵץ - אוֹמֵר¹⁰²: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתַּכְנִיסֵנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְלִינִי מִזָּה וּמִפְּיוֹצֵא בְּזֶה לְעֵתִיד לְבֹא. וְכִשְׁיִצֵּא מִן הַמֶּרְחֵץ, אוֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁהַצְלַתְנִי מִן הָאוֹר¹⁰³ וְכו'.

102) בימיהם, שהיו מסיקים האש מלמטה בחפירה ורוחצים באמבטיה מלמעלה על גבי תקרה שעל האש ויש חשש פן תפחת התקרה ויפלו לתוך האש, אבל בזמננו שהתנור עומד בפניו ואין סכנה אינו צריך להתפלל (מגן אברהם לאורח חיים סימן רל סעיף קטן ה). (103) (ברכות דף ס עמוד א).

כא. הַנִּכְנָס לְהַקִּיז דָם¹⁰⁴ - אוֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁיֵהָא עֶסֶק זֶה לִי לְרִפּוּאָה, כִּי רוּפָא תִּנָּם אֶתָּה. וְכִשְׁיִצֵּא - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה', רוּפֵא חוֹלִים¹⁰⁵.

104) שיש בה סכנה שמא יחתוך וורידו הדם וימות ("אבודרהם"), וראה הלכות דעות פרק ד, הלכה י"ח מעניין הקזה ותנאיה. (105) (ברכות דף ס עמוד א וכגירסת בעל "הלכות גדולות").

כב. הַהוֹלֵךְ לְמוֹד גְּרָנוֹ - אוֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתַּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדַי. הַתְּחִיל לְמוֹד - אוֹמֵר: בְּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בְּכָרְיִי¹⁰⁶ זֶה. מְדַד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "טופס ברכות כך הוא: מטבע קצר - פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך, מטבע ארוך - פותח בהן בברוך וחותם בברוך".

ב. יש מצות עשה, שאדם חייב להשתדל ולרדף עד שיעשה אותה, כגון תפלין וספה ולולב ושופר; ואילו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה, אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה¹¹, שאין אדם חייב לשכך בבית החייב מזוזה פדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשכך כל ימיו באהל¹² או בספינה¹³. ויש; וכן אינו חייב לבנות בית פדי לעשות מעקה. וכל מצות עשה שביין אדם למקום¹⁴ - בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה¹⁵ קדם לעשייתה¹⁶.

11) לגנו, ככתוב בתורה (דברים כב, ח): כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגגך. (12) מעון עראי עשוי מיריעות, ואין בו עשרת התנאים הדרושים לבית כדי שיתחייב במזוזה, ראה לעיל הל' מזוזה פ"ו, ה"א. (13) שאף היא פטורה ממזוזה, כמבואר שם, ה"ט. (14) לקדוש-ברוך-הוא, פרט למצוות שביין אדם לחבירו, כגון: צדקה, או גמילות חסד, השבת אבדה, שאין מברכין עליהן מפני שאלה המצוות נוהגות גם בשאר האומות, ואיך יאמר בברכתן: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו" ששמעה שאנו מקודשים ומובדלים בזה משאר האומות שאינן נוהגות כן (תורה תמימה' שמות, פרק כד, אות ל). ויש מפרשים: מפני שכל מצוה שיש בה קלקול לאחרים (כגון ביקור חולים, או צדקה לעניים, או ניהום אבלים), אין מברכים עליה, מפני שנראה כמודה על אותו הקלקול, וכמו שאמרו (מגילה לא:): "אין אומרים ברכה על הפורענות" ('אבודרהם' בשער השלישי). והרשב"א בתשובותיו סימן יח, כותב: כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיועו של אדם אחר, אין מברכים עליה, ולפיכך אין מברכים על הצדקה וכדומה. שהרי אם לא יסכים המקבל לקבל, אין כאן מצוה כלל, וכמו שאמרו (כתובות מ): לענין מצות-עשה של "ולו תהיה לאשה". וראה 'חתם סופר' אר"ח ס' נד. (15) "ומניין שכל המצוות טעונות ברכה, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה (שמות כד, יב) - הקיש מצוה לתורה, מה תורה טעונה ברכה (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה), אף מצוות טעונות ברכה" ('ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). (16) פסחים ז, ע"ב.

ג. וכן כל המצוות שהן מדבריי סופרים - בין מצוה שהיא חובה מדבריהם, כגון מקרא מגלה, ויהדלקת נר בשבת, ויהדלקת נר הנפה. בין מצוות שאינן חובה, כגון ערוכב¹⁷ וגטילת ידים¹⁸ - מברך על הפל קדם לעשייתן: אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות. והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה: אשר יאמרו לך תעשה. נמצא ענין הדברים והצען פה הוא: אשר קדשנו במצוותיו, שצונו בהן¹⁹ לשמע מאלו²⁰, שצונו

כו. פללו של דבר: לעולם יצעק אדם על העתיד לבוא ויבקש רחמים, ויתן הודיה על מה שעבר, ויודה וישבח פני כחו. וכל המרבה להודות את ה' ולשבחיו תמיד, הרי זה משבח¹⁴.

114) ככתוב (תהילים פרק לד, פסוק ב): אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי.

פרק אחר-עשרי

1) איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון "להניח תפלין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על" כגון "על נטילת לולב"; אם מברכים על דבר שהוא מנהג.

א. כל הברכות פלן, פותח בהם ב"ברוך" וחותם בהם ב"ברוך", חוץ מברכה אחרונה של קריאת שמע², וברכה הסמוכה להבתה³, וברכת הפרות והדומה לה⁴, וברכת עשית המצוות⁵. ומאלו הברכות שאמרנו⁶, שהן דרך שבח והודיה, יש מהן פותח ב"ברוך" ואינו חותם ב"ברוך"⁷, ויש מהן שהוא חותם ב"ברוך" ואינו פותח ב"ברוך", אלא מעט מברכת המצוות⁸, כגון ברכת ספר-תורה⁹ ורואה קברי ישראל, מאלו שהן דרך שבח והודיה¹⁰; אבל שאר ברכות המצוות, פלן פותח בהן ב"ברוך" ואינו חותם.

2) היא ברכת: אמת ויציב, שאינה פותח בה בברוך, כמו שמתבאר בסמוך. (3) כגון הברכות שבתפילת 'שמונה עשרה' שאינן פותחות ב"ברוך" שכבר פטרן הברכה הראשונה שנפתחה ב"ברוך" (פסחים קד:). ומטעם זה גם הברכה האחרונה של קריאת שמע אינה נפתחת ב"ברוך", שאף-על-פי שקריאת שמע מפסיקה בנייהן, הרי היא חשובה כסמוכה לברכה הראשונה שלפניה (שם, וברש"י). (4) שאר ברכות ההנאה, כגון ברכת "שהכל" וכן ברכת הריח, שגם היא נכללת בסוג "ברכות ההנאה", כמבואר לעיל פ"ט, ה"א. (5) כגון סוכה ולולב שפותחות בברוך ואינן חותמות בברוך, מפני שברכות קצרות הן ופתיחתן זוהי חתימתן (שם, וב'תוספות'). (6) לעיל פ"י. (7) כמבואר לעיל אות ג'. (8) כלומר: יש ברכות מועטות מברכת המצוות שהן יוצאות מהכלל הזה. (9) שמברכים לפני קריאת התורה ולאחריה, שפותחות וחותמות ב"ברוך" (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה). (10) כלומר: גם מסוג 'ברכות ההודאה' יש יוצאות מהכלל שפותחות וחותמות בברכה, כגון: הרואה קברי ישראל שפותח וחותם בה, כמבואר לעיל פ"י, ה"י. והמדובר כאן בברכות שהן דרך רשות (ראה בסמוך ה"ב), אולם יש ברכות אחרות שהן מסוג השבח וההודאה, כגון ברכות קידוש והבדלה וברכת 'קידוש לבנה' הפותחות וחותמות ב"ברוך" ולא נמנו כאן מפני שהן דרך חובה ('מרכבת המשנה'). וב'ירושלמי'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אירוסין), לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה" (לשון רבינו הל' אישות פ"ג, ה"כג).

ז. אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה, אלא טבילת הגר³² בלבד, שאינו יכול לומר "אשר קדשנו במצותיו וצונו", שעדין לא נתקדש³³ ולא נצטווה³⁴ עד שיתטבל³⁵; לפיכך, אחר שיתטבל מברך על הטבילה, מפני שהיה דחוי מעקר³⁶ ולא היה ראוי לברך³⁷.

32) שמתבילים אותו כשבא להתגיר. 33) להכנס תחת כנפי השכינה. 34) על המצוות. 35) (יבמות מ:): "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". 36) מתחילתו לפני הטבילה. 37) פרט לשאר המצוות (שאחרי גירותו) שראוי הוא לברך לפניהן, ועברה המצוה ולא בירך - אינו מברך אחר עשייתה, שכל שנראה ונראה - אינו חוזר ונראה (ברכות נא.).

ח. כל מצוה שעשייתה היא גמר חיוביה, מברך בשעת עשייה; וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר, אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון. כיצד? העושה סכה או לולב או שופר או ציצית או תפלין או מזוזה, אינו מברך בשעת עשייה "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סכה" או "לולב" או "לכתב תפלין", מפני שיש אחר עשייתו צווי אחר. ואימתי מברך? בשעה שישב³⁸ בסכה, או שישנענע הלולב, או שישמע קול השופר, או שישתעטף בציצית, ובשעת לבישת תפלין ובשעת קביעת מזוזה. אבל אם עשה מעקה, מברך בשעת עשייה³⁹ "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה", וכן כל פיוצא בזה⁴⁰.

38) כלומר: קודם שישב, סמוך לשיבתה, שכבר אמרנו שמברכים על המצוות קודם לעשייתן. והשווה הל' סוכה פ"ג, הלכה יב. 39) מנחת מב, ע"ב. 40) כגון מילה או שחיטה.

ט. כל מצוה שהיא מזמן לזמן⁴¹, כגון שופר וסכה ולולב ומקרא מגלה ונר חנכה; וכן כל מצוה ומצוה שהיא קנן לזמן⁴², כגון ציצית ותפלין ומזוזה ומעקה; וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת⁴³, שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן - מברך עליה בשעת עשייתה "שהחינו"⁴⁴. ואם לא ברך על סכה ולולב וכפיוצא בהם "שהחינו" בשעת עשייה, מברך עליהן "שהחינו" בשעה שיצא ידי חובתו בהן⁴⁵, וכן כל פיוצא בהן⁴⁶.

41) משנה לשנה. 42) שהיא שלו, ואינה גרועה מקנה כלים חדשים שמברך עליהם ברכת "שהחינו", כמבואר לעיל פ"ג, ה"א. 43) אע"פ שאינה בזמן קבוע בשנה, כמו

להדליק נר של חנכה או לקרות את המגלה, וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים²¹.

17) שגובים חלה שלמה מכל בית שבחצר, ומניחים באחד מבתיה כדי שכולם יהיו מותרים להוציא ולהכניס בשבת מבית לחצר ומבית אחד לבית חבירו, כמבואר בהל' עירובין פ"א, וראה בספרנו חלק ראשון ב"מנין המצוות" ע' כו ביאור מפורט על העירובין למיניהם. 18) שתי מצוות אלו אינן חובה, שהרי אם ירצה לא יוציא בשבת שום חפץ מביתו לחצר ולא יצטרך לעירוב, וכן אם ירצה יאכל דברים שאינם צריכים נטילת ידים, כגון פירות וכדומה. 19) במצוות התורה. 20) החכמים. 21) שהכל נכלל בכלל הדברי הכתוב: אשר יאמרו לך תעשה (שבת כג.).

ד. ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה²²? מפני שלא חיבו בדרך זה אלא מפני הסכנה²³, ודברים שהם משום סכנה אין מברכין עליהם²⁴. הא למה זה דומה? למי שסגן את המים, ואחר-כך שתה בליה²⁵, מפני סכנת עלוקה²⁶, שאינו מברך; וצונו לסגן את המים; וכן כל פיוצא בזה.

22) שאחרי הסעודה, והלא אף היא תקנת חכמים היא. 23) ראה לעיל פ"ג, ה"ג. 24) שאינם אלא להצלה בעלמא. ואין בהם מצוה (תוספות' שבת כה:). 25) שאינו רואה מה שבתוך המים. 26) תולעת המים המוצצת את הליחה שבמעיי אדם הבולעה (ע"ז יב: וב'תוספות' שם בשם 'הערוך' ערך ערקא).

ה. העושה מצוה ולא ברך - אם מצוה שעדין עשייתה קימת, מברך אחר עשייה; ואם דבר שעבר הוא, אינו מברך. כיצד? הרי שנתעטף בציצית, או שלבש תפלין, או שישב בסכה, ולא ברך תחלה - חוזר ומברך אחר שנתעטף: אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית²⁷, וכן מברך אחר שלבש: "להניח תפלין", ואחר שישב - "לישב בסכה", וכן כל פיוצא כאלו.

27) שכל זמן שעשייתה נמשכת, לא נגמרה מצוותה, ויש מקום לברכתו.

ו. אבל אם שחט בלא ברכה - אינו חוזר אחר שחיטה ומברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה. וכן אם פסה הדם²⁸ בלא ברכה, או הפריש תרומה ומעשרות, או שטבל²⁹ ולא ברך - אינו חוזר ומברך אחר עשייה³⁰, וכן כל פיוצא בזה³¹.

28) של חיה ועוף אחרי שחיתם. 29) להטהר מטומאתו. 30) ברכות נא, ע"א: גמר סעודתו (ולא בירך לפנייה), אינו חוזר ומברך, וכביאור הרי"ף שם, שכל שנראה (לברך) ונדהה, אינו חוזר ונראה (כסף-משנה; ש"ך ליו"ד סי' יט, סי"ג). 31) כגון "שקידש (אשה) ולא בירך (ברכת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"טז. (56) מקור ברכת הפרשת תרומות ומעשרות הוא בתוספתא ברכות פ"ו. (57) שעיקר חיוב מילת הבן, על האב הוא מוטל (קידושין כט. וראה בסמוך הלכות מילה פ"א, ה"ב). (58) שלמי חגיגה שמקריבים אותם בשלש רגלים, ככתוב (שמות יב, יד): ותגותם אותו חג לה' - כלומר: הביאו שלמים במקדש, ומצוה על הבעלים לשחוט את קרבנות קדשיהם (פסחים ז:).

יג. אָבֵל אִם קָבַע מְזוּזָה לְאַחֲרִים, מְבָרֵךְ "עַל קְבִיעַת מְזוּזָה". עֲשֵׂה לָהֶם מַעֲקָה - מְבָרֵךְ "עַל עֲשִׂית מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ "עַל הַפְּרִישַׁת תְּרוּמָה". מִל אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ - מְבָרֵךְ "עַל הַמִּילָה"⁵⁹, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.

(59) שהוא אינו אלא שלוחו של האב להוציאו ידי חובתו, ועיקר המצוה על האב היא מוטלת, כאמור לעיל (פסחים, שם).

יד. עֲשֵׂה הַמְצוּה לּוֹ וְלְאַחֲרִים פְּאָחַד - אִם הִיְתָה מְצוּה שְׂאִינָה חוֹבָה, מְבָרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָה. לְפִיכָף הוּא מְבָרֵךְ "עַל מְצוּת עֲרוּבֹב"⁶⁰. הִיְתָה חוֹבָה, וְנִתְפַּנֵּן לְהוֹצִיא עֲצָמוֹ מִיַּדֵי חוֹבָה וְלְהוֹצִיא אַחֲרִים - מְבָרֵךְ "לְעֲשׂוֹת". לְפִיכָף הוּא מְבָרֵךְ "לְשִׁמְעוּ"⁶¹ קוֹל שׁוֹפֵר.

(60) שאינה חובה, כאמור לעיל ה"ג. וגם אין לומר בה עשאו לעצמו בלבד, כי כל עירוב תיקון הוא לו ולכל אנשי חצרו. (61) שאין המצוה לתקוע אלא לשמוע, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. נָטַל אֶת הַלּוּלָב - מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת הַלּוּלָב", שְׁפִינֵן שְׂהַגְבִּיָה, יֵצֵא יָדַי חוֹבְתָיו⁶²; אָבֵל אִם בָּרַךְ קֶדֶם שְׂיִטַל, מְבָרֵךְ "לְטַל הַלּוּלָב", כְּמוֹ "לִישָׁב בְּסִפְהָ". מִכָּאֵן אִתָּה לְמַד, שְׂהַמְבָרֵךְ אַחַר שְׂעִשְׂהָ⁶³, מְבָרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָה. אָבֵל נְטִילַת יָדַים וְשִׁחִטָה, הוּאִיל וּבְדַבְרֵי הַרְשׁוֹת הַיָּד⁶⁴, אִפְלוֹ שְׁחַט לְעֲצָמוֹ מְבָרֵךְ "עַל הַשְׁחִיטָה" וְ"עַל כְּפֹי הַיָּד" וְ"עַל נְטִילַת יָדַים". וְכֵף הוּא מְבָרֵךְ "עַל בְּעוֹר חֲמִיץ"⁶⁵, בֵּין שְׂבִדָק⁶⁶ לְעֲצָמוֹ, בֵּין שְׂבִדָק לְאַחֲרִים; שְׂמִשְׁעָה שְׂגָמֵר בְּלִבּוֹ⁶⁷ לְבִטֵּל, נַעֲשִׂית מְצוּת הַבְּעוֹר⁶⁸ קֶדֶם שְׂיִבְדֵק, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאֵר בְּמִקּוֹמוֹ⁶⁹.

(62) ובכל זאת מברך עליו, הואיל ועדיין עוסק במצוותו, שהרי צריך לנענעו בקריאת ההלל (פסחים ז: וב'תוספות). (63) ועדיין עשייתה קיימת, כגון שנתעטף בציצית ולא בירך תחילה, וכמבואר לעיל ה"ה. (64) שלא יאכל בשר ולא ישחט, והיא גרועה ממזוזה ומעקה שגם הן אינן חובה, אבל חשובות הן יותר מדברי רשות אלה, ולפיכך מברך עליהן "לעשות" כמבואר לעיל ה' י"א (כסף-משנה). (65) בערב פסח, ואפילו טרם ביערו. (66) שמחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים להוציאו מכל גבולו (לשון רבינו בהל' חמץ ומצה פ"ב, ה"א). (67) את החמץ בלבד ולחשוב אותו כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. (68) שאמרה תורה

שופר וסוכה. (44) המקור לסוכה ולולב. ציצית ותפילין - בתוספתא ברכות פ"ו. מקרא מגילה - במגילה כא: ; נר חנוכה - בשבת כג: ; פדיון הבן - בפסחים קכא: וממנו אתה למד למילה, וכן ממה שאמרו ב'תוספתא' לברכות פ"ד (הוצ' צוקרמנדל) "היה מקריב מנחות בירושלים (שלא הקריב כהן זה מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, רש"י למנחות עה:) אומר: ברוך שהחיינו" וכו' אתה למד שכל מצוה שאינה מצויה בכל עת - מברכים עליה שהחיינו (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). (45) סוכה מו, ע"א. (46) כגון ציצית ותפילין, כמבואר ב'שולחן ערוך' או"ח סי' כב, ובט"ז שם.

ל. אַחַד הָעוֹשֶׂה מְצוּה לְעֲצָמוֹ וְאַחַד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים⁴⁷, מְבָרֵךְ קֶדֶם עֲשִׂיתָהּ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְעֲשׂוֹת⁴⁸. אָבֵל אִינוּ מְבָרֵךְ "שְׂהַחֲיִינוּ" אֲלָא עַל מְצוּה שְׂעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוֹ⁴⁹. הִיוּ לְפָנָיו מְצוּת הַרְבֵּה⁵⁰ - אִינוּ מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמְצוּת", אֲלָא מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בְּפָנָיו עֲצָמָה⁵¹.

(47) כגון שקבע מזוזה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. (48) 'ירושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. (49) סוכה מו, ע"א. ובכל זאת המקדש (בליל יום-טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כסף-משנה). (50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. (51) שם.

יא. כָּל הָעוֹשֶׂה מְצוּה - בֵּין שְׂהִיְתָה חוֹבָה עָלָיו, בֵּין שְׂאִינָה חוֹבָה עָלָיו⁵² - אִם עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוֹ, מְבָרֵךְ לְעֲשׂוֹת⁵³; עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים, מְבָרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָה⁵⁴.

(52) כגון מזוזה ומעקה, כמבואר לעיל ה"ב. (53) ובתנאי שיברך קודם עשייתה, כמבואר בסמוך ה"טו. (54) "לעשות" משמע שבעצמו מחוייב לעשותה, "על העשייה" משמע לאחרים לבר.

יב. פִּיצֵד? לְבַשׁ תְּפִלִּין - מְבָרֵךְ "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין"; נִתְעַטֵּף בְּצִיצִית - מְבָרֵךְ "לְהַתְעַטֵּף"; יֵשֵׁב בְּסִפְהָ - מְבָרֵךְ "לִישָׁב בְּסִפְהָ". וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ "לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת" וְ"לְגַמֵּר אֶת הַלֵּל"⁵⁵. וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה לְבֵיתוֹ - מְבָרֵךְ "לְקַבֵּעַ מְזוּזָה". עֲשֵׂה מַעֲקָה לְגִגּוֹ - מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְעֲשׂוֹת מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה לְעֲצָמוֹ - מְבָרֵךְ "לְהַפְּרִישׁ"⁵⁶. מִל אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ "לְמוֹל אֶת הַבֶּן"⁵⁷. שְׁחַט פְּסָחוֹ וְחִגְיָתוֹ⁵⁸ - מְבָרֵךְ "לְשַׁחֵט".

(55) בימים שקוראים בהם 'הלל שלם', ורבינו נאמן לשיטתו שבימים שאין גומרים בהם את ההלל, כמו בראשי חדשים ובחול-המועד פסח - אין מברכים עליו כלל, ראה בסמוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע אל תועלת, או כדי להתנכל על אנשי דת זו. אך פעולה זו, כלומר: מעשה המילה, לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע, אבל הוא ענין קשה מאד... וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד ה', וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד, ככתוב (בראשית יז, ז): להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. והטעם שקבעה תורתנו לזמן מילה בשמיני, אמר רבינו (שם): "מפני שכל בעל-חי כשיולד הוא חלש מאד בתכלית לחותו, וכאילו עדיין הוא בבטן, עד סוף שבעת ימים, ואז ימנה מרואי אור העולם, הלא תראה כי גם בבחמות שמר זה הענין "שבעת ימים יהיה עם אמו", כאילו קודם זה הוא נפל". וכדבריו מפורש ב'מדרש רבה' פרשת "כי תצא": "ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כח".

פרק ראשון

1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה.

א. מילה - מצות עשה שחייבין עליה פרת, שנתאמר: ועל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה. ומצוה על האב למול את בנו, ועל הרב למול את עבדיו, וליד פית ומקנת פסח. עבר האב או האדון ולא מל אותן - בטל מצות עשה, ואינו חייב פרת, שאין הפרת תלוי אלא בערל עצמו. ובית-דין מצוים למול אותו הבן או העבד בזמנו, ולא ינחמו ערל בישראל ולא בעבדיהן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מילה מצות עשה שחייבין עליה פרת, שנתאמר: ועל זכר, אשר לא ימול את בשר ערלתו - ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

צריך להבין מדוע פתח בפסוק של חיוב הכרת במילה, ולא במקור החיובי של המצוה.

והביאור בזה: מצות המילה, מלבד היותה מצוה פרטית ואחת מתרי"ג מצוות התורה, היא גם ענין כללי "ברית" בין ישראל והקב"ה - "זאת בריתי... ביני וביניכם" (וי"ל שזוהי גם עיקר כוונתו במ"ש בסוף הלכות מילה "מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגויים, שנאמר כי כל הגויים ערלים" שענין המילה נוגע לכללות "ישראל") וברית זו קדמה לברית של תורה ומעשים טובים, כי קודם לברית עם ישראל על קיום התומ"צ צריך שיהיה מציאות ישראל והרי זו נעשית ע"י הברית עמו.

(שמות יב, טו): ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. (69) ה' חמץ ומצה פ"ב, ה"א.

טז. פל דבר שהוא מנהג, אף-על-פי שמנהג נביאים⁷⁰ הוא, פגון נטילת ערבה בשביעי של חג, ואין צריך לומר מנהג חכמים, פגון קריאת הלל בראשי חודשים ופחלו של מועד של פסח⁷² - אין מברכין עליו⁷³. וכן פל דבר שישתפק לך אם טעון ברכה אם לאו⁷⁴ - עושין אותו בלא ברכה⁷⁵. ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה וירבה בברכות הצריכות⁷⁶. וכן דוד אמר: בכל יום אברכה.

70) שלא יסדוהו ותיקוהו לעם, אלא נהגו כן בעצמם. ונהגו העם כמותם מאליהם (הרשב"א לסוכה מד:). 71) הסוכות, ואינה (בגבולין שמחוץ למקדש) אלא מנהג נביאים, (כמבואר במס' סוכה מד:). 72) ושביעי של פסח בכלל, השווה הלכות מגילה פ"ג, ה"ו. 73) תענית כח, ע"ב; סוכה מד, ע"ב. והראב"ד חולק: שאין לרמות קריאת ההלל בראשי חודשים לנטילת ערבה, שאינה אלא טלטול בעלמא, ("שחובט בה על הקרקע או על הכלי" - לשון רבינו ה' לולב פ"ז, ה"כב), ואין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה, ולפיכך אין מברכים עליה, אבל קריאת הלל בראשי חודשים בברכה תיקוהו, כדי לפרסם שהיום ראש-חודש. ואנו נוהגים לברך על קריאת הלל גם בראש-חודש וגם בחול-המועד פסח (ראה שו"ע או"ח סי' תכב; תצ). 74) כגון הישיבה בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות בגולה, שהוא ספק שביעי ספק שמיני (השווה ה' סוכה פ"ו, ה"יג), וכן כיסוי דמו של כוי שהוא ספק חיה - וטעון כיסוי, ספק בהמה - ואינו טעון כיסוי. סוכה מז, ע"א. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 75) ברכות לג, ע"א. שלא יעבור על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". 76) וב'ירושלמי' (קידושין פ"ד, ה"ב) אמרו: "עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל", משום שאינו נותן לכו לברך ולהודות את ה' שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם ('פני משה', שם).

הלכות מילה

מצות עשה אחת, והיא למול הזכרים ביום שמיני. ובאור מצוה זו בפריקים אלו:

1) ככתוב (בראשית יז, ט): המול לכם כל זכר - ומצוה זו כוללת גם מילת הבנים וגם מילת העבדים, כמבואר בסמוך (הלכה א), וכן מביא רבינו פסוק זה ב'ספר המצוות' שלו, מצוה רטו. ולקמן פ"ב, ה"ב יפרש רבינו כיצד מלים. 2) שנאמר (שם, יב): ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם, וטעם מצוה זו יבאר רבינו (ב'מורה נבוכים' ח"ג, מ"ט): כי המילה מחסרת התאוה היתירה על הצורך, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסוהו מתחילת בריאתו יחלש בלי ספק... זהו החזק בטעמי המילה אצלי... ויש במילה עוד ענין שיהיה לאנשי אמונה הזאת - מאמיני יחוד השם - אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) הוא הנקרא בסמוך "יליד בית". (16) הוא הנקרא "מקנת כסף", כלשון הכתוב (בראשית יז, יב). (17) שבת קלה, ע"ב. וכהסברו של רש"י שם: כתוב אחד אומר: "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר יליד בית ומקנת כסף" וגו' וכתוב אחד אומר: "המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף", ולא מפורש בו לשמונה ימים? ומסתבר שכל הדומה לישראל, שנוולד בבית ישראל נימול לשמונה, שהרי הוא דומה "לכם". וכל עבד שקנהו רבו אחרי שנוולד, אינו דומה לישראל ואין אתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם" אלא "המול ימול" וגו' ביום קנייתו הוא נימול.

ד. יש מקנת כסף שנומול לשמונה, ויש יליד בית שנומול ביום שנוולד. כיצד? לקח שפחה, ולקח עברה עמה¹⁸ וילדה¹⁹ - הרי זה נמול לשמונה²⁰; ואף-על-פי שלקח העבר בפני עצמו, והרי העבר עצמו מקנת כסף²¹ - הואיל וקנה אמו קדם שנוולד, נמול לשמונה.

18) שהיתה מעוברת בשעת מקנתה. (19) ברשות ישראל. (20) הואיל ונולד ברשות ישראל בשעה שגם אמו קנויה לישראל, הרי זה דומה ל"לכם", ואתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר". (21) כאן נתכוין רבינו לומר חידוש יותר גדול, שאפילו מתחילה לא קנה אלא את העובר בלבד ולא חשב לקנות את אמו, אלא שבינתיים נמלך וקנה גם את אמו טרם שילדתו, אין העובר נידון כ"מקנת כסף" אלא כ"יליד בית" ונימול לשמונה, הואיל ואמו נקנתה לפני לידתו. וכל זה למד רבינו מתוך ברייתא השנויה במס' שבת קלה, ע"ב. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' הל' מילה.

ה. לקח שפחה לעבריה²², או שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה לשם עבדות²³ - אף-על-פי שנוולד ברשותו²⁴, נמול ביום שנוולד, שהרי הנוולד הזה, פאלו הוא מקנת כסף לברו ופאלו היום קנהו²⁵, שאין אמו בכלל שפחות²⁶ ישאל, פדי שיהיה הפן יליד בית²⁷. ואם טבלה אמו²⁸ אחר שילדה - הרי זה נמול לשמונה²⁹.

22) שאין לו חלק בגוף האם אלא בוולדותיה, ואין זה דומה ל"לכם". (23) שתהיה חייבת במצוות כאשה ישראלית, אלא תשאר גויה כמו שהיתה ואין עליה עול מצוות. (24) והיה ראוי לידון כדין "יליד בית" הנימול לשמונה. (25) אחרי לידתו. (26) שפחות - שם מופשט, שירות השפחה ועבודתה, והפכה - אישות, "כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות" (קידושין יח.). (27) כי אינו נקרא "יליד בית" אלא עבד שנוולד ברשות ישראל לאמו השפחה הקנויה לישראל לפני לידתו (שבת, שם). (28) לשם עבדות, והרי היא בכלל שפחות ישראל. (29) זה מוסב רק על הדין האחרון על מי שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה, כי אז מועילה הטבילה לאחר לידתו לעשות כדין "יליד בית" להמול לשמונה, כי הואיל והטבילה נתבטל התנאי שהתנה מתחילה, והרי זה כאילו קנה האם

משום כך, מילה היא מ"ע שחייבים עלי' כרת, שאין זה עונש רק על ביטול מ"ע אחת, אלא בעיקר מפני שנוגע לעצם ענינו של ישראל.

וכיוון שרצה לפתוח בחשיבותה הגדולה של מצות המילה, הביא הפסוק המדבר בחיוב הכרת שבמילה כי הוא המבטא את גודלה ומעלתה של המילה שקודמת לברית על קיום כל התרי"ג מצוות.

לקו"ש חלק ל' עמוד 57 הערה 35

מתוך רמב"ם "פרס המלך"

2) אם לא קיימה. (3) שימות לפני זמנו, וכן אין הנפש זוכה לחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה (פ"ח, ה"א). (4) קידושין כט, ע"א. שנאמר (בראשית כא, ד): וימל אברהם את יצחק בנו. (5) הארון לעבדיו הכנענים. (6) זה שנוולד לאמו - שפחה כנענית - שנתעברה וילדה ברשות ישראל. (7) שקנהו הארון מן הגויים, כמבואר בסמוך ה"ג. (8) ככתוב: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה הנפש וגו'. (9) קידושין כט, ע"א. שנאמר: המול לכם כל זכר, הרי זה ציווי מיוחד לבית הדין.

ב. אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו¹⁰, אלא אם-כן עבר ונמנע למולו, שבית-דין מלין אותו בעל-פךחו. נתעלם¹¹ מבית-דין ולא מלו אותו - קשיגדל, הוא חייב למול את עצמו¹². וכל יום ויום שיעבר עליו משיגדל ולא ימול את עצמו - הרי הוא מבטל מצות עשה. אכל אינו חייב פרת¹³, עד ששימות¹⁴ והוא ערל במזיד.

10) מאחר שהמצוה מוטלת על האב, אסור לנו לחטפה מידו (ב"ק צא, א): "מעשה באחד ששחט קדם חבירו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים". (11) דקדק רבינו לומר, "נתעלם מבית-הדין שלא הרגישו ולא ידעו בפלוני שהוא ערל, אבל אין לומר "עבר בית-דין", כי לא יתכן שבית-דין יעבור במזיד על מצוה המוטלת עליהם לעשות. (12) השווה דברי רבינו ב"פירוש המשנה" (שבת פרק י"ט, משנה ו'). (13) למות לפני זמנו. (14) ואז תכרת נפשו מחיי עולם הבא, אבל כל עוד שהוא חי - אין הוא בחיוב כרת, שהרי בידו לתקן ולמול עצמו ולקיים את המצוה. הוא שכתבה תורה: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה - אשר לא "מל" לא אמר, אלא לא "ימול" כלשון עתיד, לומר שכל ימיו המצוה מוטלת עליו ואין עונש כרת חל עליו אלא לאחר מותו שאין עוד בידו לתקן (קריית ספר). והראב"ד חולק, ולדעתו הוא עומד כל יום בחיוב כרת, שהרי בכל יום שלא מל הוא מבטל מצות בוראו, אלא שאם מל נפטר מהחיוב.

ג. אחד עבד שנוולד ברשותו ישאל¹⁵, ואחד עבד הנלקח מן הפותים¹⁶, חייב הרב למול אותן; אלא שיליד בית נמול לשמונה, ומקנת כסף נמול ביום שנולקח. אפלו לקחו ביום שנוולד, נמול ביום¹⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דם ברית, כי במס' שבת דף קלה, ע"א, יש בזה מחלוקת תנאים ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי, אולם במדרש ב"ר פ' מו אמרו: "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה (שנולד מהול) ועל זה (גר) שנתגייר כשהוא מהול) שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. על מה נחלקו, על מי שנולד מהול וחל יום שמיני שלו בשבת, שב"ש אומרים מחללים עליו את השבת, וב"ה אומרים אין מחללים. אמר רבי יצחק: הלכה כדברי התלמיד" (הוא רבי אלעזר). הרי שהכל מודים שצריך להטיף מגר מהול דם ברית (ביאורי הגר"א ליו"ד סי' רסג, ס"ק ו). (42) אע"פ שאין מחללים עליו את השבת, כמבואר בסמוך ה"א. (43) שאמו קשתה בלדתו וקרעו את הדופן והוציאו דרך שם, ואע"פ שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, אין אנו אומרים שלא יהא נימול לשמונה, כדעת חכם אחד האומר (שבת קלה): מי שאין אתה קורא בו: "וטמאה שבעת ימים" וגו' אין אתה קורא בו את הפסוק הסמוך: וביום השמיני ימול (ויקרא יב, ב"ג) אלא הלכה כחכמים החולקים עליו שם. (44) שני עורות זה על זה. ויש אומרים: שני גידים (רש"י, שבת קלה:). (45) הערלות. (46) אע"פ שאין מילתן דוחה את השבת. כמבואר בסמוך ה"א, בחול זמנן בשמיני כי אין זה תלוי בזה (שבת קלה:).

ח. אין מלין לעולם אלא ביום, אחר עלות השמש⁴⁷ - בין ביום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה, שהוא מתשיעי והלאה, שנאמר: ביום השמיני - ביום ולא בלילה⁴⁸. מל משעלה עמוד השחר - פשר⁴⁹. וכל היום פשר למילה, ואף-על-פי-כן מצוה להקדים בתחלת היום, שזריזין מקדימין למצות⁵⁰.

(47) הוא זמן הנץ החמה. (48) יבמות עב, ע"ב: "אין לי אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום, מניין לרבות נימול לתשעה לעשרה וכו'? תלמוד לומר: "וביום" וי"ו מיותרת לרבות כל הנימולים שאין נימולים אלא ביום. (49) מגילה כ, ע"א. שמצד ההלכה, מעלות השחר נחשב יום, אלא לפי שאין הכל בקיאים בו צריכים לתחילה להמתין עד הנץ החמה (רש"י שם). (50) פסחים ד, ע"א. שנאמר (בראשית כב, ג): וישכם אברהם בבוקר.

ט. מילה בזמנה דוחה את השבת⁵¹; ושלא בזמנה, אינה דוחה, לא את השבת⁵² ולא את יום-טוב. ובין בזמנה ובין שלא בזמנה, דוחה את הצרעת. כיצד? שאם היתה בהרת⁵³ פנור הערלה, חותכה עם הערלה; אף-על-פי שקציצת נגע הצרעת בלא-תעשה⁵⁴ - יבוא עשה⁵⁵ ויחיה את לא-תעשה⁵⁶.

(51) שנאמר: וביום השמיני וגו' - "ביום אפילו בשבת" (שבת קלז), כי די היה לכתוב: "ובשמיני ימול". (52) שם, קלג, ע"א. כי לא נתרבה מילה בשבת אלא כשנימול בשמיני, ככתוב: "וביום השמיני". (53) נגע צרעת, המפורש בתורה (ויקרא יג, ב). (54) שנאמר (דברים כד,

בלא תנאי (ט"ז ליו"ד סי' רסז, ס"ק ג). אבל ב"לקח שפחה לעובריה" אפילו הטבילה לשם עבדות אחרי שילדה - אין זה מועיל, הואיל ובשעה שנולד לא היתה אמו קנויה לרבו, הרי הוא כ"מקנת כסף" בעלמא ונימול ביום לידתו (כסף-משנה).

ו. לקח עבד גדול מן העפונים, ולא רצה העבד למול - מגלגלין³⁰ עמו פל שנים-עשר חדש; יתר על-כן, אסור לקימו פשהוא ערל³¹, אלא חזור ומזכרו לעפונים. ואם התנה עליו מתחלה והוא אצל רבו העפונים, שלא ימול אותו - מתר לקימו והוא ערל, ובבלבד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח³² ויהיה כגר תושב³³. אבל אם לא קבל עליו שבע מצות - יהרג מיד³⁴. ואין מקבלים גר תושב³⁵ אלא בזמן שהיובל נוהג³⁶.

(30) משתדלים להשפיע עליו שיתרצה להמול (יבמות מח:). (31) לפי שצויה הקב"ה לאברהם למול את עבדיו (בראשית יז, יג) אסור לנו לקיימם ערלים ('תוספות' שם). (32) והן: עבודה זרה, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי ערוות, גזל, דינים ואבר מן החי. (33) זה גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ולא מל ולא טבל. "ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמתר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (מלשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ז. וראה הל' ע"ז פ"י, ה"ו). (34) שאסור לנו להניחם בינינו, משום שנאמר (שמות כג, ג): לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי. "וכן נצטוו משה רבינו מפי הגבורה, לכופ את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא קיבל יהרג" (הל' מלכים פ"ח, ה"ו). וכשאין ידינו תקיפה, הרי הוא חוזר ומזכרו לגויים מיד. (35) שנהיה מצווים עליו להחיותו ולהחזיק בו. (36) ערכין כט, ע"א. והיובל בטל משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה (שם, לב:). ולפיכך אין מקיימים עבד כזה (שקיבל עליו שבע מצוות בני נח ואינו רוצה למול) אלא בזמן היובל. השווה דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ט.

ז. גר שנכנס לקהל ישראל, חייב מילה תחלה³⁷. ואם מל פשהיה עפונים³⁸ - צריך להטיף ממנו דם ברית³⁹ ביום שנתגיר. וכן קטן שנולד פשהוא מהול⁴⁰, צריך להטיף ממנו דם ברית⁴¹ ביום השמיני. אנדרוגינוס, והוא הילוד שיש לו זכרות פזכר ונקבות פנקבה - צריך למול אותו בשמיני⁴². וכן יוצא דפן⁴³, ומי שיש לו שתי ערלות⁴⁴, מלין את שתייהן⁴⁵ בשמיני⁴⁶.

(37) יבמות מו, ע"ב: "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". (38) שלא לשם גירות, כגון הערבים. (39) כי איך יכנס תחת כנפי השכינה בלי דם ברית (שבת קלה). (40) שאין לו העור המחפה את העטרה (ראה לקמן פ"ב, ה"ב). (41) שחוששים אנו שמא ערלה כבושה היא - שהעור נדבק בכשר - ואינו ניכר. מרן הכסף-משנה מתלבט למצוא מקור לפסק רבינו, שגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכלל: "כל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" ולפיכך הולכים בו לחומרא שנימול בשמיני, אבל אין מילתו דוחה את השבת. וראוי להעיר שרבינו לא הזכיר דינו של טומטום (אין לו סימני זכרות ונקבות) שנקרע לפני שמונה ימים ונמצא זכר, אם נימול בשבת. ולדעת ה'בית יוסף' בדברי רבינו - נימול בשבת, על פי סוגיית הש"ס (בבא-בתרא כזו.) כי אין אנו מקפידים על זה שיהא "זכר משעת לידה", וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' רסו, ס"י.

יב. מי שנוול בין השמשות⁶⁴ - ספק ביום, ספק בלילה - מונין מן הלילה, ונמול לתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות, אינו דוחה את השבת, אלא נמול באחד⁶⁵ בשבת, שאין דוחין את השבת מספק⁶⁶.

64) משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום" (לשון רבינו הל' שבת פ"ה, ה"ד). בין הערבים (שמות יב, ו) מתרגם אונקלוס: "בין שמיא". 65) שהוא ספק תשיעי, ספק עשירי. 66) שבת קלה, ע"א. וראה בסמוך הלכה ט"ו ובביאורנו.

יג. מי שנוול בחדש השמיני⁶⁷ - אם היה שלם בשעריו ובצפרניו, הרי זה ולד שלם, וכן שבועה הוא, אלא שנסתתרה⁶⁸, ומתיר לטלטלו בשבת, ואינו כאבן, ומלין אותו בשבת. אבל אם נולד ושעריו לקוי, ואין צפרניו שלמים כבדיהן - הרי זה בן שמונה ודאי, שלא היה ראוי להולד אלא בתשעה, ויצא קדם שיוגמר; ולפיכך הוא חשוב כאבן, ואסור לטלטלו בשבת⁶⁹. ואף-על-פי-כן, אם שהה שלשים יום, הרי הוא ולד של קימא⁷⁰, והרי הוא פשאר הנולדין לכל דבר⁷¹, שפול ששהה שלשים יום באדם, אינו נפל.

67) לעיבורו. 68) יבמות ס, ע"ב. 69) ולפיכך אין מלים אותו בשבת. 70) שראוי לחיות, שכן שבועה הוא אלא שנשתהה (שם). 71) שמפקחים עליו את הגל בשבת, וההורגו חייב עליו משום רוצח (ראה הל' רוצח פ"ב, ה"ו). וכן הוא פוסק את נשי אביו מן החליצה ומן הייבום (ראה הל' יבום פ"א, ה"ה ועוד).

יד. מי שנוול בחדש השביעי לעבורו - אם נולד שלם⁷², הרי זה ולד של קימא, ומלין אותו בשבת⁷³. ספק בן שבועה, ספק בן שמונה - מלין אותו בשבת על כל פנים: אם בן שבועה הוא, ושלם⁷⁴ הוא - בדין הוא שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא - הרי זה שפול כמחתך בשר הוא⁷⁵, לפי שזה נפל, אם הוא בן שמונה⁷⁶.

72) באבריו, אע"פ שלא שלמו צפרניו ושעריו. 73) שכן שבועה ראוי לחיות כבן תשעה, ואין לך נפל אלא בן שמונה

ח): השמר בנגע הצרעת לשמור... ולעשות וגו'. וכל מקום שנאמר "השמר" אינו אלא 'לא תעשה', כלומר: הזהר שלא תקוץ בההרת. 55) של מצות מילה. 56) שבת קלב, ע"ב. ושם הוכיחו שקציצת בהרת יש בה 'לא תעשה' ו'עשה', שכן 'ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים' היא מצות-עשה, ובכל זאת מצות מילה דוחה שתייהן, מפני שכתוב במילה: "ימול בשר ערלתו" - "בשר ואפילו שיש שם בהרת", שגם תיבת "בשר" מיותרת היא, ונדרשת לרבות במקום בהרת.

ל. קשם שמיילת הפנים דוחה את השבת, כן מילת העבדים, שהן נמולים לשמונה, דוחה את השבת, אם קל שמיני שלהן בשבת⁵⁷; חוץ מליד בית, שלא טבלה אמו⁵⁸ עד שילדה, שאף-על-פי שנומול לשמונה, אינו דוחה את השבת⁵⁹.

57) שהרי אמרו: "מילה בזמנה דוחה את השבת", וגם מילת עבדים בשמיני בכלל זה. 58) לשם גירות. 59) כי מחלוקת היא בגמרא (שבת קלה:) אם נימול לשמונה או לאחד, והואיל ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, אנו הולכים בו לחומרא מספק: אין מלים אותו לפני יום שמיני - שמה הלכה כדעת האומר נימול לשמונה, ואין מחללים עליו השבת מספק - שמה הלכה כדעת האומר נימול לאחד, והרי זו מילה שלא בזמנה. לפיכך אין מלים אותו אלא ביום ראשון שהוא יום תשיעי ללידתו (ש"ך ליו"ד סי' רסז, ס"ק ז). והוא-הדין ל"מקנת כסף" שלא טבלה אמו קודם שילדה, שאע"פ שנימול לשמונה כמבואר לעיל ה"ד, אינה דוחה את השבת מטעם האמור כאן. וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' רסז סעיף ב. וכדאי להעיר שדעת רבינו ירוחם הובאה ב'דרכי משה' יו"ד סי' רסז, שאין מילת עבדים דוחה שבת בשום פנים אפילו טבלה אמו לפני לידתו, כי לא הותרה מילה בשבת אלא בישראל.

יא. קטן שנוול פשהוא מהול, ומי שנוול בחדש השמיני לעבורו, קדם שתגמר ברייתו, שהוא כגפלו⁶⁰, מפני שאינו חי⁶¹, ויוצא דפן⁶², ואנדרוגינוס, ומי שיש לו שתי ערלות - אין דוחין את השבת⁶³, אלא נמולין באחד בשבת, שהוא יום תשיעי שלהן.

60) הנופל מבטן אמו קודם זמן לידתו, ונזכר (קהלת ו, ג): טוב ממנו הנפל. 61) והרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת שאין מילתו מצוה. 62) שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, וראה לעיל ה"ו בביאורנו. 63) כי כל אלה ספקות הם, נולד כשהוא מהול, ספק שמה ערלתו כבושה וצריך מילה, שמה אין לו ערלה כלל ואינו צריך מילה. אנדרוגינוס, ספק זכר ספק נקבה, והתורה אמרה "ערלתו" - ערלתו ודאי, דוחה את השבת ולא ספק, כי "ערלתו" משמע, ערלתו של זה ולא של אחר. מי שיש לו שתי ערלות - הרי ספק הוא איזו מהן ערלה ומצותה בשמיני, ואיזו מהן אינה ערלה ואינה בכלל "ערלתו" ואין דוחים שבת מספק. בן שמונה אין מילתו מצוה, שהרי כמת הוא ואסור לטלטלו בשבת. יוצא דופן, יש ספק בכלל אם נימול לשמונה ע"פ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דחוקה מאד, שהרי כל הדינים המנויים בהלכה זו, טעמם מפני שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והגאון רק אליהו דוד רבינובין⁸³ מגיה "וכל" במקום "וכן". וכונת רבינו לומר, שכל מקרה שמילת התינוק מתקיימת שלא בזמנה, כגון שחלה ביום השמיני, או שאירע אונס אחר שלא מלו אותו בזמנו וכיוצא בו, אין הוא נימול בשבת.

טז. חולה, אין מלין אותו עד שיבריא⁸³; ומונין לו מעת שיבריא מחלו שבעה ימים מעת לעת⁸⁴, ואחר-כך מלין אותו. במה דברים אמורים? בשחלתו חמה⁸⁵, וכיוצא בחלי זה⁸⁶; אבל אם קאבו לו עיניו - בעת שיפתחו עיניו⁸⁷ וירפאו, מלין אותו מיד, וכן כל פיוצא בזה.

83) שמא יבוא לידי סכנה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ה): ושמרתם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - ודרשו חז"ל: "וחי בהם, ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.). 84) לא כן בתינוק שאינו חולה, שנימול ליום השמיני, אע"פ שלפעמים עדיין לא עברו עליו שבעה ימים מעת לעת, כגון שנולד ביום ראשון בחצות היום, ונימול בשמיני בשעות הבוקר (יבמות עא:). 85) שנשלף ממנו החום ויצא מגופו. חמה - חולי הקדחת (רש"י לברכות לד:). והר"ן לנדרים (מא.) מפרש: חלצתו חמה, לבשתו חמה, כאדם המזדיין שע"י כלי זיין שעליו - נקרא חלוץ. 86) שהוא חולי כל הגוף. 87) שאינו אלא חולי של אבר אחד, וכתב הנמוקי יוסף (יבמות פ"ח) שאם יש לו כאב גדול בעינים ממתנינים אחר שנתרפא שבעה ימים שלמים, שחולי זה חמור יותר מחולי הקדחת, שהרי אמרו (ע"ז כח:): גידי העינים ומאורם, בטרפם הלב תלויים.

יז. קטן שנמצא בשמיני שלו ירק ביותר, אין מלין אותו עד שיפיל בו דם⁸⁸, ויחזרו מראיו פמראה הקטנים הבריאים. וכן אם היה אדם ביותר, קמי שצבעו אותו, אין מלין אותו⁸⁹ עד שיפילע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים⁹⁰, מפני שזה חלי הוא. וצריך להזהר בדברים אלו הרבה.

88) שיתאסף בו דם כל צרכו. 89) שעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר, וכשימולוהו יצא כל דמו (שבת קלד. וברש"י שם). ומסופר שם: "אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראתיו שהוא אדום. אמרתי לה, המתני לו עד שיבלע בו דמו, המתניה לו עד שבלע בו דמו ומלה אותו וחיה, והיו קוראים לו נתן הבבלי על שמי". 90) מדברי רבינו משמע, שאפילו לא נמצא ירוק או אדום אלא ביום השמיני, ובו ביום חזרו מראיו כשאר הקטנים הבריאים, מלים אותו מיד, ואין ממתנינים לו שבעה ימים (ב"ח י"ד סי' רסג) וזה שדייק רבינו ואמר: "שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר" וכו' להורות שאם ראו זה ביום השביעי, וביום השמיני לא מצאוהו ירוק, מלים אותו בשמיני (בנין שלמה לר"ש קלוגר).

שלא שלמו צפרניו ושעריו, וכמבואר לעיל, וכן בן שבעה שלא שלמו אבריו שאנו אומרים שלא היה ראוי להוולד אלא בשמונה וקדם ויצא. (74) באבריו, אבל אינו שלם בשעריו וצפרניו, כי אילו היה שלם בכל אלה, הרי הדין נותן שיהיו מלים אותו אפילו כשהוא ודאי בן שמונה, כמו שמבואר בהלכה הקודמת. (75) שאין חייב עליו משום עושה חבורה בשבת. (76) והרי הוא כמת, שאין חייב עליו משום חובל בשבת (שבת קלו.) ואע"פ שאסור לטלטלו, שהרי הוא כאבן, איסור טלטול אינו מן התורה אלא מדרבנן, ובמקום ספק מצוה התיירו, לא כן בוודאי בן שמונה שאז אין בו אפילו ספק מצוה, אין מלים אותו בשבת משום איסור טלטול שלא לצורך. ביאור הלכה זו, על-פי דעת הרב המגיד משנה (הובאה בהל' יבום פ"א, ה"ה) בדברי רבינו, וכפירושו של הכסף משנה בהבנת דברי המגיד משנה.

טו. הוציא העבר ראשו חוץ למעי אמו בין השמשות⁷⁷, אף-על-פי שלא יצא כלו אלא בלילי שבת - אין מלין אותו בשבת⁷⁸. וכל מי שאינו דוחה את השבת אינו דוחה את יום-טוב ראשון⁷⁹, ודוחה את יום-טוב שני⁸⁰. ובשני ימים טובים של ראש-השנה, אינו דוחה, לא את הראשון ולא את השני⁸¹. וכן⁸² מילה שלא בזמנה אינה דוחה את שני ימים טובים של ראש-השנה.

77) של ערב שבת. 78) נדה מב, ע"ב. כי אנו מונים לו שמונה ימים משעת הוצאת ראשו ע"פ הכלל: "יצא ראשו, הרי הוא כילוד" והרי הוא כנולד בין השמשות בערב שבת שאינו דוחה את השבת, כאמור לעיל ה"ב. 79) כי יום-טוב יש בו מצות-עשה: ביום הראשון שבתון (ויקרא כג, לט) ומצות לא-תעשה: כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואין מצות-עשה של מילה דוחה לא-תעשה ויעשה (שבת קלג:). 80) שאינו אלא משום ספק, כי בני חוץ לארץ לא ידעו את קביעות המדייקת של החודש (בזמן שקדשו את החודש ע"פ הראיה), ובארץ ישראל שידעו בקביעות החודש לא עשו אלא יום אחד בלבד יום-טוב. וכן כיום אין יום-טוב שני בארץ ישראל, כי בקיאים אנו בקביעות החודש, ובני חוץ לארץ אף-על-פי שבקיאים הם כיום בקביעות החודש כבני ארץ ישראל, אין עושים שני ימים טובים אלא משום מנהג אבותיהם בידיהם. 81) כי שני ימים של ראש-השנה קדושה אחת להם, וכיום אחד ארוך הם חשובים, ואפילו בארץ ישראל אנו עושים אותו שני ימים, והטעם מבואר יפה בהל' קידוש החדש פ"ה, ה"ז-ח. נמצא שקטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר, כיצד? כדרכו, לשמונה. נולד בין השמשות, נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה (שאי אפשר למולו בשבת הבאה, שמא יום תשיעי הוא, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת). חל יום-טוב לאחר שבת, נימול לאחד-עשר (כי אין מילה שלא בזמנה דוחה את יום-טוב). חל יום-טוב של ראש-השנה אחר שבת, נימול לשנים-עשר (שבת פ"ט, מ"ה). 82) חיבת "וכן"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). (6) כי במקום שיש שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק יט). (7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל - ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. (8) אפילו במקום שאין שם מי שימול. (9) וב"ספר המצוות גדול" כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). (10) אבן חדה, ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור ותכרות את ערלת בנה. (11) הצד החד של קנה עץ. (12) שקסמים ניתזים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש שמה ינקבו את הגיד (חולין דף טז עמוד ב וברש"י שם). (13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" ליוורה דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה.

ב. פיצוד מוהלין? חותכין את פל העור המתפחה
את העטרה¹⁴, עד שתתגלה פל העטרה. ואחר-כך פורעין¹⁵ את הקרום הרך שלמטה מן העור¹⁶ בצפרן, ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראת בשר העטרה. ואחר-כך מוצין את המילה עד שייצא הדם ממקומות רחוקים, כדי שלא יבוא לידי סכנה¹⁸. וכל מי שאינו מוצין, מעבירין אותו¹⁹. ואחר שמוצין, נוהגין עליה אספגנית או רטיה²⁰ וכיוצא בהן.

(14) המכסה. (15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד לצד הקרקע. (16) קורעים. (17) כי עור הערלה כפול הוא, העליון עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש הגיד. (18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף קלג עמוד ב). (19) מפטרים אותו מלהיות מוהל. (20) תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את הפצע.

ג. יש ציצין²¹ מעפבין את המילה, ויש ציצין שאין מעפבין את המילה. פיצד? אם נשאר מעור הערלה עור החופה רב גבהה²² של עטרה - הרי זה ערל כמות שהיה; וזה העור הוא ציץ המעפב²³. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של עטרה - זהו ציץ שאינו מעפב²⁴.

(21) נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. (22) וקל וחומר לרוב היקפה. (23) וצריך לחתכו שנית. (24) ואין מלים אותו שנית (שבת דף קלז עמוד א).

ד. המל - פל זמן שעוסק במילה²⁵, חוזר בין על הציצין שמעפבין בין על ציצין שאין מעפבין; פרש²⁶, על ציצין המעפבין חוזר, על ציצין שאינם מעפבין אינו חוזר²⁷. מל ולא פרע את המילה²⁸ - כאלו לא מל²⁹.

יח. אשה שמלה³⁰ בנה ראשון, ומת מחמת מילה, שהכשילה את פחו; וכן מלה את השני, ומת מחמת מילה - בין מבעלה הראשון, בין מבעלה השני - הרי זה לא ימול את השלישי³² בזמנו, אלא ממתנין לו עד שיגדיל ויתחזק פחו. אין מלין, אלא וְלָד שאין בו שום חלי, שספגת נפשות דוחה את הכל³³; ואפשר למול לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם.

(91) שנתנה בנה למול, ולא שהיא עצמה מלה אותו. (92) יבמות סד, ע"ב. כי הוחזקה אשה זו שבניה מתים מחמת מילה. מדברי רבינו משמע שאין קפידא אלא באשה שמתו בניה, כי חוששים אנו למשפחתה שדמה רופף, והדם הנוצר בוולד הוא מחלק האשה, כמאמר חז"ל (נדה לא.) שלשה שותפים באדם, הקב"ה, ואביו ואמו... אמו מזרעת אדם שממנו בשר ודם וכו', אבל איש שמתו לו שני בניו מחמת מילה, אם נולדו משתי נשים אין חוששים לו, ומלים את בנו השלישי, אבל דעת רבינו מנחה (הובא ב'בית יוסף' יו"ד סי' רסג) שגם באיש חוששים, ואין להקל בספק סכנת נפשות. וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (יו"ד סי' רסג, סעיף ב). (93) ראה הל' שבת פ"ב ה"ג. כתב רב נחשון גאון (הובא ברא"ש למועד קטן פ"ג): תינוק שמת קודם שגייע להיות בן שמונה ימים, מלים אותו על קברו, להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו, ואין מברכין על מילתו, וקוראים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ותהיה בו דיעה להכיר את אביו (וראה יו"ד סי' רסג, סעיף ה בהגהה שם) וסמך לזה דברי התלמוד (סנהדרין קי:): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? משעה שנימול" (הגר"א).

~ שבת קודש ז' סיון ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם

(1) מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב.

א. הכל פֶּשְׁרִין לְמוֹל. וְאֶפְלוּ עֶרְלָה² וְעֶבֶד³ וְאִשָּׁה⁴ וְקָטָן⁵ מְלִין בְּמָקוֹם שְׂאִין שֵׁם אִישׁ⁶. אֲבָל עֶפְרוֹם⁷ לֹא יְמוּל פְּלִל⁸. וְאִם מָל - אֵינּוּ צְרִיף לְחֹזֵר וְלְמוֹל שְׁנִיָּה⁹. וּבְכָל מְלִין, וְאֶפְלוּ בְּצוּר¹⁰ וּבְזִכּוּכִית וּבְכָל דָּבָר שְׁפוּרָת. וְלֹא יְמוּל בְּקְרוּמִית¹¹ שֶׁל קְנָה, מִפְּנֵי הַסְּפָגָה¹². וּמִצָּוָה מִן הַמִּבְחָר לְמוֹל בְּבִרְזֵל¹³ - בֵּין בְּסַפִּין, בֵּין בְּמַסְפְּרִים. וְנִהְיֶה כָּל יִשְׂרָאֵל בְּסַפִּין.

(2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל מתכוון להפיר ברית בודון, לא (רבי מנחה, הובא בבית יוסף" יורה דעה סימן רסד). (3) אף על פי שאינו מחוייב בכל המצוות, אלא כאשר המחוייבת במצוות עשה שאין הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר. (4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א). (5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מילה⁴¹ אֵינָן דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת. פִּיצַד? הֲרֵי שְׁלֹא מְצִאוּ סִכִּין - אֵין עוֹשִׂין סִכִּין בְּשֶׁבֶת, וְלֹא מְבִיאִין אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם⁴². וְאֶפְלוּ מְבוּי⁴³ שְׁאִינוּ מְעַרְב, אֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ מִחֶצֶר לְחֶצֶר⁴⁴. וְאֵין עֵרֹב מִדְּבָרֵיהֶם נִדְּחָה מִפְּנֵי הַבָּאֵת הַסִּכִּינִין⁴⁵, הוֹאִיל וְאֶפְשֶׁר לְהַבְיִאוֹ מְעַרְב שֶׁבֶת⁴⁶.

(38) שסילק ידיו. (39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. (40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום שחיקת סממנים רפואת המילה מותרת, שזה חולי שיש בו סכנה. (41) דברים שהם מכינים ומאפשרים את המילה, ואפשר היה לעשותם בערב שבת. (42) שאסור להעביר חפץ בשבת מרשות לרשות אם לא עירבו ביניהן. (43) רחוב שסתום משלושת צדדיו, והרוח הרביעית פתוחה לרשות הרבים, וקורה נתונה עליו מכותל לכותל, ומן התורה מותר לטלטל בכולו, וכן מותר להוציא מהחצרות למבוי, שכל המבוי הרי הוא כרשות היחיד, אלא שמדברי סופרים אסור להוציא מהחצרות למבוי, אם לא עירבו ביניהן. עירוב - מבואר לעיל הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ג בביאורנו, וראה הלכות עירובין (פרק א, הלכות וז'), וזה שכתב רבינו: "ואפילו מבוי שאינו מעורב" לומר שלא רק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שאסור מן התורה להוציא מזה לזה, אלא דרך מבוי שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים - אסור להביא סכין למילה בשבת. (44) דרך המבוי. וראוי להעיר שאין האיסור להביא דרך מבוי אלא כלים ששבתו בתוך הבית אבל כלים שהיו מונחים כל יום השבת בחצר, מותר להעבירם מחצר לחצר אפילו דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר בדברי רבינו הלכות עירובין (פרק ג, הלכה יט). (45) המיועדת למצוות מילה. (46) וכלל הוא: "כל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת" (שבת דף קל עמוד א) ושם עמוד ב מקור כל הלכה זו. וראה פסחים דף צב עמוד א "איזמל (סכין) העמידו דבריהם במקום כרת".

ז. וְכֵן אֵין שוֹחֲקִין לָהּ⁴⁷ סְמָמִינִין, וְאֵין מְחַמִּין לָהּ חֲמִינִין⁴⁸, וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ אֶסְפְּלִינִית⁴⁹, וְאֵין טוֹרְפִינִין⁵⁰ יֵין וְשִׁמֶן. וְאֵם לֹא שָׁחַק בְּמוֹן⁵¹ מְעַרְב שֶׁבֶת - לוֹעֵס בְּשִׁנָּיו⁵² וְנוֹתֵן. וְאֵם לֹא טָרַף יֵין וְשִׁמֶן - נוֹתֵן זֶה לְעֵצְמוֹ וְזֶה לְעֵצְמוֹ. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שְׁאֶפְשֶׁר לְעֵשׂוֹתוֹ מְעַרְב שֶׁבֶת, אֵינוֹ דוֹחֵה אֶת הַשֶּׁבֶת. אֲבָל אִם שָׁכַח וְלֹא הִכִּינוּ הַמְכַשְׂרִין - תִּדְּחָה הַמִּילָה לְתוֹשִׁיעֵינוּ⁵³.

(47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). (48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. (49) שעשיית האספלינית אפשר להכין מערב שבת. (50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה - כדרך שטורפים ביצה בקערה - ולטפסף ממנה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטורף גזירה משום שחיקת סממנים. (51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא

(25) שלא סילק ידיו ממנה. (26) סילק ידיו. (27) אינו מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו בבביתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו במילה בשבת, אבל בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים, ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר (ראה בשאלות-תשובות שאגת אריה סימן נ) והגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ הביא מקור נאמן לשיטת רבינו מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר אמרו שם: "נשתיירו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים ומלים אותו שנייה" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את הקרום הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלז עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא ניתנה פריעה לאברהם אינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל נצטוונו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל. ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול, מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

ה. קָטַן שְׁבִשְׂרוֹ רָף וּמְדַלְדֵּל³⁰ בְּיוֹתֵר, אוֹ שְׁהִיה בְּעַל בְּשָׂרוֹ³¹, עַד שִׁרְאָה כְּאֵלוֹ אֵינוֹ מְהוּל - רוֹאִין אוֹתוֹ בְּעַת שִׁתְקַשְׁה³²: אִם נִרְאָה שְׁהוּא מְהוּל - אֵינוֹ צְרִיף כְּלוּם, וְצְרִיף לְחַקֵּן אֶת הַבְּשָׂר מִכָּאן וּמִכָּאן³³, מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵינִין³⁴; וְאִם בְּעַת שִׁתְקַשְׁה לֹא נִרְאָה מְהוּל - חוֹזְרִין וְקוֹצְצִין אֶת הַבְּשָׂר הַמְדַלְדֵּל מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שִׁתְרֵא הָעֵטְרָה גְלוּיָה בְּעַת קְשׁוּי³⁵. וְדָבָר זֶה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים³⁶; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא נִרְאָה כְּעֶרְל, הוֹאִיל וּמִל, אֵינוֹ צְרִיף לְמוֹל פְּעַם שְׁנִיָּה³⁷.

(30) רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה מערלתו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש להשתדל לדחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת הדשן, הובא בב"ח ליוורה דעה סימן רסד). (34) שלא יחשדו בו שהוא ערל. (35) (שבת דף קלז עמוד ב). (36) שכן לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה אינו צריך מילה שנית. (37) והרי הוא כשאר הנימולים, ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז, הלכה ט).

ו. עוֹשִׂין כָּל צְרִיכֵי מִילָה בְּשֶׁבֶת: מְלִין, וּפּוֹרְעִין, וּמוֹצְצִין, וְחוֹזֵר עַל צִיצִין הַמְעַכְבִּין, אֶף-עַל-פִּי שְׁפָרְשׁ³⁸, וְעַל צִיצִין שְׁאֵין מְעַכְבִּין, כָּל זְמַן שְׁלֹא פָרְשׁ³⁹; וְנוֹתֵן עָלֶיהָ אֶסְפְּלִינִית⁴⁰. אֲבָל מְכַשְׂרֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התירו. (63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. (64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבתי". (65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא "הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. (66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו הלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קנ עמוד א): "אמירה לגוי - שבות".

י. מְכַשְׁרֵי מִילָה, אֶפְלוּ בְּזַמְנָהּ⁶⁷, אֵינָן דוֹחִין אֶת יוֹם-טוֹב, הוֹאֵיל וְאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מְעַרְב יוֹם-טוֹב. וְקָל וְחֹמֵר הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשְׁרֵי מִילָה שְׁבוּת, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁸, הֵיאָף יָדָחוּ לֹא-תַעֲשֶׂה שְׁבוּתוֹרָה⁶⁹? אֲבָל שׁוֹחֲקִין לָהּ סִמְנִין בְּיוֹם-טוֹב, הוֹאֵיל וְרָאוּי לְקַדְדָּהּ⁷⁰, וְטוֹרְפִין לָהּ יָזוּ וְשִׁמְוִין⁷¹.

67) ביום השמיני. (68) כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. (69) שהרי יום טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג, פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה ז, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. (70) לתבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. (71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדבריהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים ועבדים; ערך מצות מילה וחשיבותה.

א. הַמָּל מְבָרֵךְ קִדְּם שְׁיִמּוּלָה²: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה - אִם מָל בֶּן חֲבָרוֹ. וְאִם מָל אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: וְצִוָּנוּ לְמוֹל אֶת הַבֶּן³, וְאָבִי הַבֶּן מְבָרֵךְ⁴ בְּרִכָּה אַחֲרָת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ⁵ בְּכַרִּיתוֹ שֶׁל אֲבִרָהּ אֲבִינוּ. מְצִוָּה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, יְתָר עַל מְצִוָּה שְׁמִצּוֹיִן יִשְׂרָאֵל שְׁיִמּוּלוּ כָּל עַרְל שְׁבִיגֵיהֶן. לְפִיכָךְ אִם אֵין שֵׁם אָבִיו, אֵין מְבָרֵכִין אַחֲרֵיהָ בְּרִכָּה זוֹ⁶. וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה⁷, שְׁיִבְרַכּוּ אוֹתָהּ בֵּית-דִּין אוֹ אֶחָד מִן הָעָם, וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.

2) כבר נתבאר לעיל (הל' ברכות פ"א, ה"ב) "שכל מצות-עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה קודם לעשייתה".

(ישעיה פרק כח, פסוק כז). (52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת מְשִׁנִּים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). (53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דיוחי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קרית ספר").

ח. מְלוֹ אֶת הַקָּטָן בְּשַׁבָּת, וְאַחֲרֵיכֵן נִשְׁפְּכוּ הַחֲמִין⁵⁴ אוֹ נִתְפָּזְרוּ הַסְּמָמָנִין - עוֹשִׂין לוֹ הַכֹּל בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שְׁסַפְּנָה הִיא⁵⁵ לוֹ. מְקוֹם שְׁדַרְכָּן לְהַרְחִיץ אֶת הַקָּטָן⁵⁶, מְרַחֲצִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת בְּיוֹם הַמִּילָה - בֵּין לְפָנֵי הַמִּילָה, בֵּין לְאַחֵר הַמִּילָה⁵⁷, אוֹ בְּשִׁלְשֵׁי שָׁל מִילָה⁵⁸ שֶׁחָל לְהֵיוֹת בְּשַׁבָּת בֵּין רְחִיצַת כָּל גּוֹפּוֹ⁵⁹, בֵּין רְחִיצַת מִילָה; בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוּחַמוּ מְעַרְב שַׁבָּת, בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוּחַמוּ בְּשַׁבָּת⁶⁰, מִפְּנֵי שְׁסַפְּנָה הִיא לוֹ⁶¹.

54) שרוחצים בהם את המילה. (55) שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות, אבל אם נשפכו לפני המילה תידחה המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אל ימול ואל יסתכן, וכן דעת הר"ה והרשב"א. (56) כדי לחזקו. (57) לרפאותו. (58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לדבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כח): יהי ביום השלישי בהיותם כואבים. (59) אף על פי שגזרו חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר (בשבת דף מ עמוד א) משום גזירה מפני הבלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק יט). (60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתר לרחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחיימם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחם בשבת לצורך התינוק - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לונל. (61) וזה לשון רבינו (להלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כח): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

ט. שִׁכְחוּ וְלֹא הִבִּיאוּ סִפְיָן מְעַרְב שַׁבָּת - אוֹמֵר לְעַבּוּדִים לְהִבִּיא סִפְיָן⁶² בְּשַׁבָּת; וְכִלְכַּד שְׁלֹא יִבִּיא אוֹתוֹ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הַרְבִּים⁶³. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁעֲשִׂיתוּ בְּשַׁבָּת אֲסוּרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם שְׁבוּת⁶⁴, מִתָּר לָנוּ לומר לְעַבּוּדִים לַעֲשׂוֹת אוֹתָן, כְּדִי לַעֲשׂוֹת מְצִוָּה בְּזַמְנָהּ; וְדָבָר שֶׁעֲשִׂיתוּ אֲסוּרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם מְלֶאכָה⁶⁵, אֲסוּר לָנוּ לומר לְעַבּוּדִים לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת⁶⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֲשֶׁר קָדַשׁ יְדִידוֹ¹¹ מִבְּטָן וְחָק בְּשָׂארוֹ¹² שָׁם, וְצִאֲצָאיוֹ¹³ חֲתָם בְּאוֹת בְּרִית קָדְשׁוֹ¹⁴. עַל פֶּן בְּשֹׁכֵר זֹאת, אֵל חַי חֲלֻקְנוֹ¹⁵ צוֹרְנוֹ¹⁶, צִוָּה לְהַצִּיל יְדִידוֹת¹⁷ שְׂאֲרָנוֹ¹⁸ מִשְׁחַת¹⁹ לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׁם בְּבִשְׂרָנוֹ²⁰. בְּרוּךְ אַתָּה ה', כּוֹרֵת הַבְּרִית. וְאֲנִי הֵבֵן מִבְּרַךְ "שְׁהַחֲיִינוּ"²¹.

10) ונוטל ידי ורוחץ פיו שנתלכלכו מחמת המילה, ואחר כך מברך (שם). 11) יצחק אבינו נקרא ידיד, על שם: אשר אהבת (בראשית כב, א) שטרם שנולד נתקדש למצוה זו, ככתוב (שם, יז, יט): אבל שרה אשתך יולדת לך בן... והקימותי את בריתי אתו וגו' בריתי - זו ברית מילה. 12) בבשרו, לא כשאר החוקים שאינם חקוקים בבשרו של אדם, כמו תפילין וציצית וכדומה. 13) ובניו, הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב, כד) מתרגם יונתן: בניא ובני בניא. 14) שגם בניו אחריו לדורותם חתמם הקב"ה באות מילה, שהיא ברית קדושה בין ה' ובניו. 15) בשכר מצות מילה נעשה הקב"ה לנחלתו וחלקו, ככתוב (בראשית יז, ז): והקימותי את בריתי... להיות לך לאלהים ולזרעך אחרוך. 16) כאן הוא פונה לה' בבקשה, כאומר: "אתה צורנו" וכו'. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 17) הנפש, שהיא חביבה מהכל, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ז): נתתי את ידידות נפשי. 18) הנפש שבגופנו, או הנפש הנשארת לנו אחרי מותנו. 19) מגיהנום, וכן אמר הנביא (זכריה ט, יא): גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו. וכן אמרו חז"ל (עירובין יט): "אברהם אבינו יושב על יד פתחו של גיהנום ומעלה את כל מי שנימול". 20) נוסח ברכה זו נמצא בשבת קלז: וכדאי להעיר, שרבינו בתשובותיו מביא ברכה זו בנוסח אחר. ראה במוספנו "תשובות רבינו". 21) "שהרי מצוה זו אינה תמידית ואינה מצויה בכל עת, והרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן" (מלשון רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ט). ורבים חולקים על רבינו, וסוברים שאין לברך "שהחיינו" בברית מילה, משום שאין מברכים ברכה זו אלא בשעת שמחה וחדוה, וכאן התינוק מצטער (ראה כתובות ח; 'תוספות' לעירובין מ:). אולם ב'הגהות מיימוניות' דוחים סברא זו שאין "ברכת שהחיינו" מתבטלת מחמת צער, שהרי תלמוד ערוך הוא: "מת אביו והוא יורשו - בתחילה אומר ברוך דיין אמת, ולבסוף הוא מברך שהחיינו" [אם אין עמו אחים] (ברכות נט: ; וראה לעיל הל' ברכות פ"י, ה"ז). והגרא"א ב"ד סי' רסה ס"ק לו, אומר: כי הברכה היא על שמחת המצוה לא על שמחת הגוף, וגדולה מזו כתב הרדב"ז (ח"א סימן תלד): שבני האנוסים הבאים להכנס תחת כנפי השכינה, מברכים בעצמם בשעת מילתם ברכת שהחיינו, ואע"פ שצטערו מחמת הכאב, אין שמחה אלא שמחת הלב, כי אע"פ שהגוף מצטער הלב שמח, ועל שמחת הלב הוא מברך והכתוב אומר (תהלים קיט, קסב): שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ודרשוהו חז"ל (שבת קל). על המילה. "ונהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ובמלכות מצרים לברך שהחיינו כרבינו" (לשון השו"ע סי' רסה, סעיף ז).

3) פסחים ז, ע"ב. ע"פ הכלל שקבע רבינו בהל' ברכות (פ"א, ה"א) שכל העושה מצוה לעצמו, מברך: "לעשות". עשאה לאחרים מברך: "על העשייה". והיות ומצוה על האב למול את בנו, לפיכך הוא מברך "למול" כדין העושה מצוה לעצמו, אבל המל את בן חבירו שאינו מצווה על מילה זו אלא הוא מוציא בה את האב ידי חובתו, לפיכך הוא מברך "על המילה". 4) נוסף על הברכה הראשונה שבירך כשמל, או כשאחר בירך על מילת בנו. 5) אף-על-פי ש"להכניסו" משמע להבא (לעתיד) וזה כבר הכניס את הבן בברית? אבל עיקר ברכתו אינה מכוונת על המילה הזאת שנתקיימה רק עכשיו, אלא נותן שבח לה' שציונו על מצוה זו בכללה. ותיקנו לברכה כעת, לגלות ולהודיע שמילה זו נעשית לשם הקב"ה ולא לשם עבודה-זרה ('תוספות' לפסחים ז). ומטעם זה, אין לתמוה למה מברכה אחר העשייה, בניגוד ל"ברכת המצוות" שמברכים אותה לפני העשייה? כי אין זו "ברכת המצוות" אלא ברכת שבח והודאה בעלמא (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בתשובתו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". אולם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד על אביו שדעתו לברך ברכה זו לפני המילה, וכזה הורה ונעשה מעשה לפניו (חידושי הרמב"ם שחיבר בנו, הובאו בספר "מעשה רוקח" דף א' עמ' ב', וב"קובץ" דפ' ליפסא דף נב:). 6) כי ברכה זו ניתקנה לאב, משום תוספת מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל. נוסחנו כנוסח כת"י התימנים, ובדפוסים אחרים כתוב: אחריה. 7) רב האי גאון, הובא ברא"ש לקידושין פ"א. ורב יהודאי גאון, הובא ב"האשכול" ח"ב פרק ב.

ב. וְאִם הָיוּ שָׁם עוֹמְדִין⁸, אֲמַרְיִם: בְּשֵׁם שְׁהַכְּנַסְתָּנוּ לְבְרִית, פֶּן תִּכְנִסְהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים⁹.

8) כלומר, אם יש עוד אנשים הנוכחים בשעת המילה. ונקט רבינו "עומדים" כי מצוה לעמוד בשעת המילה, וסמך לדבר: ויעמוד כל העם בברית (מלכים-ב כג, ג) וכן הודגש בתלמוד (שבת קלז): "העומדים אומרים", וכן כשמביאים התינוק לחדר הברית הכל עומדים מפני נושאי התינוק לחלוק כבוד לעושי המצוה ('ברטנורא' לביכורים פ"ג, מ"ג). וגם צריך שיהיו עשרה אנשים בשעת הברית מילה, שאנו מדמים תינוק הנימול שיצא ממעי אמו, ליוצא מבית האסורים המחוייב להודות בפני עשרה, כמבואר לעיל (הלכות ברכות פ"י, ה"ח). אלא שאין לעכב מצות מילה כשאין עשרה (דרכי משה' ליו"ד סי' רסה). 9) שבת קלז, ע"ב. אמירה זו מכוונת ע"פ ההלכה שהאב חייב למול את בנו, לפדותו ללמדו תורה ולהשיאו אשה (קידושין כט). והיא מרמזת לאב שמהיום והלאה מוטלות עליו מצוות אלו. והזכירו "מעשים טובים" באחרונה, אע"פ שהבן חייב במצוות מבו"ג שנה, וזמן חופה הוא רק כשהוא בן שמונה-עשרה שנה, לפי שאין בית-דין של מעלה מעניש עד שיהיה בן עשרים, והוא נכנס לחופה לפני כן בהיותו בן שמונה-עשרה (אבודרהם).

ג. וְאֲחֵרֵיכֶם מִבְּרַךְ אֲנִי הֵבֵן אוּ הַמְלִיל¹⁰ אוּ אֶהְדֵּן מִן הַעוֹמְדִין שָׁם: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הרא"ש לברכות פ"ג). וראה במוספנו "תשובות רבינו" ובהערתנו שם.

ו. גר שְׁמַל קָדַם שְׁנַתְגִיר, וקָטַן שְׁנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מְהוּל - פְּשִׁמְטִיפִין מְמַנּוּ דָם בְּרִית, אֵינָן צְרִיכִין בְּרָכָה²⁹. וכן אַנְדְרוּגִינוּס³⁰, אֵין מְבָרְכִין עַל מִילְתוֹ, מְפָנִי שְׁהוּא אֵינוֹ זָכָר וְדַאִי³¹.

29 מפני שהטפת דם של אלו אינה אלא מספק, כי בקטן יש להניח שמא אין ערלתו כבושה והרי הוא נימול מלידה, ובגר יש פוסקים (רבינו חננאל) הובא ב'תוספות' שבת קלה.; יבמות מו:;) שאינו צריך הטפה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר (שבת קלה). ולפיכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכים על הספק, משום חשש ברכה שאינה צריכה, וכמבואר לעיל ה' ברכות פ"א, ה"טז (ע"פ הש"ך יו"ד סי' רסח, סק"א). (30) שיש לו זכרות כזכר, ונקבות כנקבה. (31) וכבר אמרנו שאין מברכים על הספק. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' תשובה ארוכה לרבינו בנימין זה. וכדאי להביא כאן דברי ה'תפארת ישראל' למסכת שבת (פרק יט, מ"ג) הכותב: "וחדשים מקרוב כתבו שאין אנדרוגינוס בנמצא כלל, ואני אומר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר, ועיני ראו ולא זר, זה כשתים-עשרה מלתי בעצמי ילד כזה, שהיתה לו זכרות כהוגן, ולא היה לו נקב בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב היתה נמשכת בליטה בעור כמו חוט לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס, ושם היתה לו נקבות כראוי, ומשם השתיין... וזה לפני חמש-עשרה שנה הביא לי קצב אחד כבש לשאול עליו אם כשר הוא, והראני בו זכרות למטה ככל האילים, ונקבות סמוך לאחוריים ככל הרחלות".

ז. עֲפוּ"ם שְׁצָרִיף לְחַתָּךְ עָרְלָתוֹ מְפָנִי מִכָּה אוּ מְפָנִי שְׁחִין שְׁנוֹלַד בּוֹ - הִיָּה אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְחַתָּךְ לוֹ אוֹתָהּ; שְׁהַעֲפוּ"ם אֵין מְעַלִּים אוֹתָם³² מִיַּד מִיתָה וְלֹא מוֹרִידִין אוֹתָן אֵלֶיהָ; אֶף-עַל-פִּי שְׁנַעֲשִׂית מְצוּהַ בְּרַפְאָה זוֹ, שְׁהָרִי לֹא נִתְּפֵן לְמַצוּהָ³³. לְפִיכָךְ אִם נִתְּפֵן הַעֲפוּ"ם לְמִילָה³⁴, מִתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְמוֹל אוֹתוֹ³⁵.

32 שאסור לרפאות גויים עובדי עבודה-זרה, שנאמר (דברים ז, ג): "ולא תחנם (ע"ז כו:). ו"כל מקום שנאמר גוי סתם, הרי זה עובד ע"ז" (לשון רבינו הל' מאכלות אסורות פ"א, ה"ח). אבל במקום שיש לחוש לאיבה אם לא ירפאו, מותר לרפא אותו בשכר (ראה הל' ע"ז פ"י, ה"ב). (33) אלא לשם רפואה בלבד. (34) לשם מצות מילה, לא לשם גירות. ורבינו בהל' מלכים (פ"י, ה"י) כותב: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה", וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. (35) אע"פ שמרפאו בכך.

ח. מְאוּסָה הִיא הָעָרְלָה, שְׁנַתְגִנּוּ כְּהַ הַגּוֹיִם, שְׁנַאָמַר: פִּי כָל הַגּוֹיִם עָרְלִים³⁶. וְגִדּוּלָה הִיא הַמִּילָה, שְׁלֹא נִקְרָא אַבְרָהָם אָבִינוּ שְׁלֹם עַד שְׁמֵל³⁷,

ד. הַמֵּל אֶת הַגְּרִים, מְבָרְךְ: פְּרוּף אֶתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִנְנוּ לְמוֹל²² אֶת הַגְּרִים וְלִהְטִיף²³ מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית, שְׁאֵלְמָלֵא דָם הַבְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמִים וְאָרֶץ, שְׁנַאָמַר: אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֲקוֹת שְׁמִים וְאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי²⁴.

22) שאין זה כעושה מצוה להוציא אחרים, כי מילת גר מוטלת על כל ישראל, וכולם שוים בדבר, אלא שהקודם בו זכה, ולפיכך מברך "למול" כדין "אב המל את בנו" המבואר לעיל ה"א. (23) לפי שיש כמה גרים המתגיירים כשהם נימולים, ועיקר מילתם הטפת דם ברית, לפיכך תיקנו לומר לכולם כן (רי"ף לשבת פ"ט, ובר"ן שם). (24) שבת קלז, ע"א. כי אע"פ שידוע הוא שהתורה מקיימת את העולם, אבל אין עסק התורה אלא בזמן שבני אדם ערים, ובשעה שהם ישינים על מיטותיהם מי מקיים אז העולם? אבל המילה דבוקה בגופו של אדם בשכבו ובקומו וראויה היא לקיים את העולם גם ביום וגם בלילה, שאפילו כשהם ישינים הם מוכתרים במצוה זו (רי"ף ל"עין יעקב" נדרים לא:), וזה שאמרו במדרש (הובא בילקוט שמעוני ירמיה לג): "צא וראה, אי זה ברית שהיא נוהגת ביום ובלילה? אי אתה מוצא אלא מילה". ותיקנו לומר נוסח זה בגרים ובעבדים, כמבואר בסמוך, לרמוז בזה, כי אף שאמר אלהים לאברהם: "זאת בריתי אשר תשמרו... ובין זרעך אחריך" והיה נראה מזה שאין הברית כוללת אלא את בני ישראל שהם זרע המיוחד של אברהם, לפיכך הוא מדגיש במילתם שדם הברית מקיים את כל הבריאה בכללה, וגם אלה שנשימולו נכנסו בכלל מקיימי העולם ('הבונה' ל"עין יעקב" שבת קלז:). ויש מפרשים: מפני שהם בני דעת - כי על כן מבוגרים הם - ומעודדים אותם, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצוות בשמחה, ולא ידאגו לדם הנוטף מהם ('המאור' שבת פ"ט).

ה. הַמֵּל אֶת עַבְדוֹ, מְבָרְךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִנְנוּ לְמוֹל²⁵ אֶת הָעַבְדִּים וְלִהְטִיף מֵהֶן דָם בְּרִית, שְׁאֵלְמָלֵא דָם בְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמִים וְאָרֶץ. וְאִם מֵל עַבְדְּךָ שֶׁל אַחֲרַיִם, מְבָרְךְ "עַל מִילַת²⁶ הָעַבְדִּים". וְהַמֵּל אֶדָם גְּדוּל²⁷, צְרִיף לְכַסוֹת עָרְוֹתוֹ עַד שְׁיִבְרָךְ²⁸, וְאַחֲרֵיכֶן מְגַלְהוּ וּמֵל אוֹתוֹ.

25) שהמצוה מוטלת ביחוד על האדון למולו, והרי זה כאב המל את בנו המברך "למול". (26) כדין העושה מצוה לאחרים, וכמבואר לעיל ה"א. (27) כגון גר ועבד, או ישראל ערל שנימול כשהוא גדול. (28) רי"ף, שבת פ"ט. אבל במילת קטן אין צורך לכסות ערותו בשעת הברכה. ואע"פ שכתב רבינו לעיל (הל' קריאת שמע פ"ג, ה"טז) שאסור לקרוא קריאת שמע נגד ערות הקטן, אפשר לומר שלקטן כל כך - בן שמונה ימים - לא נתכוין רבינו. גם יש לחלק, שכאן הרי מתכוין לשם מצות מילה, ומשום תיקון מילה ערותו מתגלית, אני קורא בו: "והיה מתניך קדוש", ואין בזה משום: "ולא יראה בך ערות דבר"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נענש? "מפני שנתעסק במלון תחילה" והיה לו להתעסק במילה תחילה, ואותו מלון סמוך למצרים היה, שלא היתה עוד סכנה בדרך קצרה כזו, הרי שמלוא שעה של התעסקות במלון לא נתלתה לו. (42) מקור כל הלכה זו בנדרים (פ"ג, מ"א). וחז"ל (שבת קל). אמרו: "כל מצוה שמסרו ישראל עצמם עליה למיתה בשעת גזירת המלכות, כגון ע"ז ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמם עליה בשעת גזירת המלכות, כגון תפילין עדיין היא מרופה בידם". וכן אמרו (שם): "כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה... עדיין עושים אותה בשמחה" (שעושים משתה, רש"י שם).

בְּרִיַּת רַחֲמָנָא דְּסִינְעָן

סֵדֶר תְּפִלוֹת כָּל הַשָּׁנָה

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר תפילות כל השנה".

בסדר התפילות יש להעיר כמה דברים:

א. מיקומו של סדר התפילות מוכיח עליו שהוא עניין לעצמו, שהרי נסדר לאחר הלכות מילה שבסוף ספר אהבה ולפני ספר זמנים (הלכות שבת) ומיד לאחר הלכות מילה כתב "בריך רחמנא דסינען" כלומר שזהו סיום הספר, ונמצא שסדר התפילות הוא עניין נפרד בפני עצמו וא"כ תמוה מדוע לא הזכיר מאומה אודות סדר התפילות בסוף ההקדמה שהיא "מפתח" לכל ספר הי"ד, והרי כתב ספרו בתכלית הדיוק כולל מספר הפרקים, ההלכות והספרים ומדוע לא הזכיר דבר אודות סדר מצות התפילה שכתב.

ב. הדבר הראשון שמזכיר בסדר התפילות הוא אמירת פרשת "צו" עניין זה מקורו בזהרה, ומכאן רואים שאין לחלק ח"ו בין נגלה דתורה ופנימיות התורה שהכל תורה אחת.

ג. בסוף "סדר התפילות" מונה כל ההפטרות של כל השנה מלבד הפטרת פרשת וילך, ומביא הפטרת נצבים ומיד לאחר הפטרת האזינו. ויש לעיין ולבדוק בכת"י אולי זו השמטת המעתיק או המדפיסים.

ד. לאחר פירוט ההפטרות מוסיף ומסיים: "וכן נהגו כל העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה, בשבת שאחר תשעה באב נחמו נחמו עמי. . . בשביעית שוש אשיש בה". אבל בפסיקתא מוסיף עוד שתי הפטרות "תרתי דתיובתא" ("דרשו" ו"שובה") וכן הובא בטור, אבל הרמב"ם אינו מזכיר כלל תרתי דתיובתא, ויש לומר שכונתו במפטירין בדברי ישעיהו אינו ללמדנו סדר ההפטרות אלא בכדי לסיים בדבר טוב.

יין מלכות ספר אהבה סימן כ'
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

שְׁנַאֲמַר: הַתְּהִלָּה לְפָנַי וְהִיא תָּמִים וְאֶתְנָה בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ וְגו'. וְכָל הַמִּפְר בְּרִיתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם אֲבִינוּ, וְהַנִּיחַ עֲרָלְתוֹ³⁸ אוּ מִשְׁכָּה³⁹ - אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בּוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵינן לֹא חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁴⁰.

(36) נדרים לא, ע"ב. ונאמר (שמואל-א יז, כו): כי מי הפלשתי הערל הזה. (37) נדרים, שם. זה שאנו חומדים ומתאווים לאחוזו התינוק - בשעה שנימול - על הברכים, יש לזה סמך במדרש 'שוחר טוב' (הובא ב'ילקוט שמעוני' תהלים לה) על הפסוק: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך! אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות, בשערות ראשי - אני מקיים "לא תקיפו פאת ראשכם", ותפילין - אני מניח בראשי, בצוארי - עטיפת ציצית וכו' וכו', הגיד - מצות מילה ופריעה, ברכיים - בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה". וכן נוהגים לעשות כסא לכבוד אליהו הנביא, על-פי דברי 'פרקי דרבי אליעזר' (פ"ט): "בשעה שברח אליהו מארץ-ישראל נגלה עליו הקב"ה ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי לה' (ראה מלכים-א יט, י), אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא, קנאת בשמים... וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהו עושים מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג, א): ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. (ראה 'טור' יו"ד סי' רסה). (38) שלא מל את עצמו. (39) שהיה מהול, ומשך בעור אברו עד שנשתרבב וכיסה את העטרה כדי שלא יראה מהול. (40) ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ט. בּוֹא וּרְאֵה בְּכֶמֶת חֲמוּרָה מִיֵּלָה - שְׁלֹא נִתְּלָה לְמִשָּׁה רַבְּנוּ עָלֶיהָ אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת⁴¹, אֶף-עַל-פִּי שְׁהִיָּה בְּדִרְךָ. וְכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִכְרְתוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, שְׁנַאֲמַר: אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה', מְלַבֵּד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב; וְשֵׁם הוּא אוֹמֵר: אִתָּם נִצְבִים הַיּוֹם פְּלִכֶם, לְעִבְרֵךְ בְּבְרִית ה' אֲלֵהֶיךָ - הָרִי שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת. וְעַל הַמִּלָּה נִכְרְתוּ שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת⁴² עִם אֲבִרְהָם אֲבִינוּ: וְאֶתְנָה בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ, אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אִתְּךָ, וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ, לְבְרִית עוֹלָם, וְאִתְּךָ אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר, זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ, וְהִנֵּה לְאוֹת בְּרִית, וְהִיָּתָה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרֹכֶם, לְבְרִית עוֹלָם, אֶת בְּרִיתִי הַפֶּר, וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ, לְבְרִית עוֹלָם, וְאֶת בְּרִיתִי אֶקִּים אִתְּךָ יִצְחָק.

(41) שכל זכויותיו של משה רבינו לא עמדו לו להצילו, בשעה שנתרשל מן המילה, אלא מיד שנתרשל ביקש המלאך להרגו, שנאמר (שמות ד, כד): ויהי בדרך במלון ופגשוהו ה' ויבקש המיתו, ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. ונדרים (לא): שנינו בכריתא: "אמר רבי יוסי, חסד-שלום שנתרשל משה רבינו מן המילה, אלא כך אמר: אמול ואצא (לדרך) - סכנה היא... אמול ואשהה שלשה ימים, הקב"ה אמר לי: "לך שוב מצרים!" אלא מפני מה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֲלִינֵנוּ. אֲתָהּ הוּא רֵאשׁוֹן וְאֲתָהּ הוּא אַחֲרוֹן
וּמִבְּלַעַדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קִבֵּץ לְיָדְךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת
הָאָרֶץ וַיִּדְעוּ כָל-בְּאֵי עוֹלָם כִּי אֲתָהּ-הוּא
הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ²³ לְכָל-מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ. אֲתָהּ עֲשִׂיתָ
אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ. וּמִי כָכָל-מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ
בְּעֲלִיּוֹנֵינוּ אוֹ בַתְּחִלּוֹתֵינוּ מִי שִׁיאֲמַר לְךָ מַה-תַּעֲשֶׂה.
אֲבִינוּ שִׁבְשָׁמַיִם עָשָׂה עִמָּנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל-
יְדֵי חוֹזֶךְ בַּעַת הַהִיא²⁴ אָבִיא אֲתָכֶם וּבַעַת קִבְּצִי
אֲתָכֶם כִּי-אַתָּן אֲתָכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ
בְּשׁוֹבֵי אֶת-שְׁבוּתֵיכֶם לְעִינֵיכֶם אָמַר ה'. וְנֶאמַר²⁵
אֲתָהּ-הוּא ה' לְבַדְּךָ אֲתָהּ עֲשִׂיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם שְׁמִי
הַשָּׁמַיִם וְכָל-צָבָאָם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים
וְכָל-אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֲתָהּ מְחִיָּה אֶת-כָּלם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם
לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. אֲתָהּ הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בַּחֲרָתָ
בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשִׁמְתָה שְׁמוֹ אַבְרָהָם.
אֲתָהּ הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְמוּ²⁶. ה' מְלֶךְ ה' מְלֶךְ ה'
יְמֶלֶךְ לְעוֹלָם וָעַד. ה' מְלֶךְ כּוֹ עַד בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם
אָמֵן וְאָמֵן :

(2) אחרי ברכות התורה הנזכרות לעיל (הל' תפלה פ"ז, ה"י).
(3) את בני ישראל (במדבר כח), והיא "פרשת התמיד".
(4) שם, ו, כג. ושתי פרשיות אלו כבר הזכירן רבינו (לעיל
הל' תפלה פ"ז, ה"יא) לקרותן אחרי ברכת התורה.
(5) מסכת פאה פ"א, מ"א. (6) שאדם חייב להניח בסוף
שדהו לעניים, ככתוב (ויקרא יט, ט). (7) שחייב אדם
להיראות בחצר בית המקדש בשלש רגלים, ככתוב (שמות
כג, יז): שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את וגו'.
(8) עיקר הדבר ועצמותו, "בעבור שהכות בקרנים, יקראו גוף
הדבר קרנו" (רמב"ן לויקרא כג, כח). (9) שבגופו, כגון
ביקור חולים וקבורת המת וכו' אבל גמילות חסדים
שבממון, כגון פדיון שבויים וכיוצא בה, יש לה שיעור,
שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו עד כדי חמישית
מהרויח שבנכסיו, ויותר אינו מחוייב, כמאמרם (כתובות
ג.): "המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש" (רע"ב שם).
(10) לכיין בתפלתו, מכאן ואילך נמצא בברייתא במסכת
שבת קכו. כעדות ה'תוספות' (ברכות יא.). ובכת"י
התימנים, אין כל הפסקא הזו, נמצא שאין לפנינו אלא מה
ששנוי במשנה פאה פ"א. וקוראים משנה וברייתא זו -
מפני שאלה הלכות פסוקות הן, מבלי מחלוקת תנאים, "ואין
עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה" שאינה צריכה
עיון, ולא יהא מהרהר בה בתפילתו (ברכות לא. וברש"י
שם). נמצא שתיכף אחרי ברכות התורה למד במקרא,
במשנה ובברייתא (ראה ב'תוספות' לברכות יא.).
(11) ברכות לא, ע"א. ומפורש בדברי רבינו הלכות "איטורי
ביאה" פרק יא, הלכה ג. (12) מגילה כח, ע"ב.
(13) חבוקק ג, ו. (14) ברכות סד, ע"א. וכל אלה הלכות
ואגודות פסוקות הן. (15) ישעיה נד, יג. (16) תהלים טו,
א. ובכת"י התימנים, אין כל הפסקא הזו. וב'מעשה רוקח'
היא מוקפת בסוגריים. (17) תנא דבי אליהו, פרק כא.

וַהֲגוּ הַעַם לְקִרוֹת בְּכָל יוֹם בְּשַׁחַר²⁷. אַחַר שְׁקוּרִין
פְּרַשְׁתָּ, "צו" ³ וּבִרְכַת כְּהֵנִים⁴ קוּרִין מִשְׁנָה ז'. אֱלוֹ
דְּבָרִים⁵ שְׁאִין לָהֶם שְׁעוֹר תַּפְאָה⁶ וְהַבְּבוּרִים
וְהַרְאִיוֹן⁷ וּגְמִילוֹת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֱלוֹ
דְּבָרִים שְׁאֵדָם אוֹכַל פְּרוּתֵיהֶן בְּעוֹלָם הִזָּה וְהַקָּרוֹן⁸
קָנַת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. כְּבוֹד אָב וְאָם וּגְמִילוֹת
חֲסָדִים⁹ וְעִיּוֹן תַּפְלָה¹⁰ וּבְקוּר חוֹלִים וְהַשְׁכַּמַּת
בֵּית-הַמְדַרְשׁ וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וְהַבָּאת שְׁלוֹם בֵּין
אָדָם לְחֵבְרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה פְּנֵגֵד פְּלָם. אָמַר רַבִּי
זִירָא¹¹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הַחֲמִירוֹ עַל עֲצָמָן שְׁאִפְלוּ
רוֹאוֹת טַפַּת דָּם כַּחֲרָדֵל יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שִׁבְעָה נְקִיִּים.
תָּנָא דְּבִי אֱלִיָּהוּ¹² כָּל הַשְׁנָה הַלְכוֹת בְּכָל יוֹם מִבְּטָח
לוֹ שֶׁהוּא בֶן הָעוֹלָם הַבָּא. שְׁנַאֲמַר, 'הַלִּיכוֹת עוֹלָם'¹³
לוֹ. אֵל תִּקְרִי 'הַלִּיכוֹת' אֵלָּא 'הַלְכוֹת'. אָמַר רַבִּי
אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינְא¹⁴ תַלְמִידֵי חֲכָמִים מְרַבִּים
שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׁנַאֲמַר, 'וְכָל- בְּנוֹת לְמוֹדֵי ה'¹⁵
וְכוֹ. מִזְמוֹר לְדוֹד¹⁶ ה' מִי-יִגוּר בְּאַהֲלֶךָ מִי-יִשְׁפֹּן
בְּהַר קָדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפּוֹעֵל צְדָקָה. לְעוֹלָם¹⁷ יִהְיֶה
אָדָם יְרֵא שָׁמַיִם בְּסִתְרָה וּמוֹדָה עַל הָאֱמֻנָה וְדוֹבֵר
אֱמֻנָה בְּלִבּוֹ וְיִשְׁפֹּם וְיֵאמַר רַבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא עַל
צְדָקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל
רַחֲמֶיךָ הִרְבִּים. מַה אָנוּ מַה חַיִּינוּ מַה חֲסָדֵינוּ
מַה-צְדָקָתֵנוּ מַה-כְּחֵנוּ וּמַה-גְּבוּרָתֵנוּ מַה-נְּאֻמַּר
לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָל-הַגְּבוּרִים כְּאִין לְפָנֶיךָ
וְאֲנָשֵׁי הַשָּׁם כֹּלָּא הִיוּ וְחֲכָמִים כְּבָלִי מְדַע וְנַבּוֹנִים
כְּבָלִי הַשֶּׁפֶל כִּי כָל מַעֲשֵׂינוּ תְהוּ וְבָהוּ וְיָמֵי חַיִּינוּ
הֶבֶל לְפָנֶיךָ כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּדְבָרֵי קָדְשֶׁךָ¹⁸ 'וּמוֹתֵר
הָאָדָם' וְגוֹ'. אָבֵל אֲנַחְנוּ עִמָּךְ בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בְּנֵי
אַבְרָהָם אוֹהֲבֶךָ שְׁנֹשְׁבַעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. זָרַע
יִצְחָק יַחֲיֶיךָ שְׁנֵעֲקֵד עַל-גְּבֵי מִזְבְּחֶךָ. עֲדַת יַעֲקֹב
בְּנֵי כְּחוּרָה שְׁמֵאֲהַבְתָּהּ שְׁאֲהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׁמַחְתָּהּ
שְׁשִׁמְחַתְּבוּ קְרָאת אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל¹⁹ וְיִשְׂרוּן²⁰. לְפִיכֶךָ
אָנוּ חֲבִיבִין לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבְּחֶךָ וּלְפָאֲרֶךָ וְלִתֵּן שִׁבְחָה
וְהוֹדָאָה לְשִׁמְךָ. וְחֲבִיבִין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל-יוֹם
עָרַב וְבִקְרָ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֱהָד.
אֲשֶׁרִינוּ מַה-טוֹב חֲלָקֵנוּ מַה-נְּעִים גּוֹרְלָנוּ מַה-יִּפְּהָ
יִרְשָׁתָנוּ. אֲשֶׁרִינוּ שְׁאָנוּ מִשְׁפִּימִין וּמַעֲרִיבִין בְּכָל-
יוֹם תָּמִיד עָרַב וְבִקְרָ וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'
אֱלֹהֵינוּ ה' אֱהָד. אֲתָהּ הוּא קָדָם שְׁנֹבְרָא הָעוֹלָם
אֲתָהּ הוּא אַחַר שְׁנֹבְרָא הָעוֹלָם אֲתָהּ הוּא בְּעוֹלָם
הִזָּה וְאֲתָהּ הוּא לְעוֹלָם הַבָּא. אֲתָהּ הוּא רֵאשׁוֹן
וְאֲתָהּ הוּא אַחֲרוֹן קָדָשׁ שְׁמֶךָ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תְּרוּם וְתַגְּבִיהָ²¹ קָרְנָנוּ. בְּרוּךְ
הַמְּקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּרַבִּים²². אֲתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ
בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת וּבְשָׁמֵי הַשָּׁמַיִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין אלהים ואין לנו מלך גואל ומושיע פודה ומציל בכל-עת צרה וצוקה אלא אתה. מפרנס ומרחם. אלוה כל-בריות. אדון התולדות. המהלל בתשבחות. המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים רבים. אלהים אמת לא ינום ולא ישן. המעורר ישנים והמקיץ נרדמים. סומך נפלים ורופא חולים ומתיר אסורים. ולך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה פנים ולשוננו רנה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע ועינינו מאירות כשמש וכירח וידינו פרושות כנשרי שמים ורגלנו קלות כאילות אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את-שמה על-אחת מאלף אלפי אלפים ורב³⁴ רבי³⁵ [רבי] רבבות פעמים הטובות נסים וגבורות שעשית עמנו ועם אבותינו. מלפנים ממצרים גאלתנו ה' אלהינו מבית עבדים פדיתנו. ברעב זנתנו ובשבע כלפלתנו. מתרחב הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחלאים רעים רבים דליתנו³⁶. ועד הנה עזרנו רחמיה ה' אלהינו ולא עזבנו חסדיה. על כן אברים שפלתנו בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר שמת בפינו הן³⁷ הם יודו ויברכו את-שמה ה' אלהינו וכו'. ישתבח וכו'. וכן נהגו לקרות כל מ'זמור שיר ליום השבת³⁸ קדם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום השבת וביום הכפורים. ויש מקומות שנהגו לקרות הלל הגדול³⁹ בשבתות קדם פסוקי הזמירות. ויש מקומות שנהגו לקרות שיר המעלות⁴⁰ - הפל

כמנהגם:

33) מקורו בתקופת המשנה (פסחים פ"י, מ"ז). ונקרא שם 'ברכת השיר', ופירושו בתלמוד (שם, ק"ח). שהוא: "נשמח כל חי". וקטעים מנוסח זה נזכרים במסכת תענית (ו:). 34) בדפוס מנוסחה, תיבה זו איננה. 35) רבכי, ודגשות הבי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורא רובי בשורק, וטעות היא ('אבודרהם'). 36) רוממתנו, כמו: ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל, ב). 37) לשון הנה, ודוגמתו: הן הנה היו לבני ישראל (במדבר לא, טז). ויש מנקדים: הן-הם, כמו: הן-עם לבדד ישכון (שם, כג, ט) סדר 'עבודת ישראל'. 38) תהלים צב. 39) הוא פרק קלו שבתהלים. ולמה נקרא שמו הלל גדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה", שכתוב בפרק זה: נותן לחם לכל בשר וגו' (פסחים ק"ח, וברש"י). 40) תהלים קא-קכד.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע זו היא נסחה. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא השף כו' עד יוצר המאורות. ברכה שנייה - אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו המלה גדולה ויתרה חמלת עלינו אבינו מלפנו כו' עד בעמו ישראל באהבה:

18) קהלת ג, יט. 19) לשון שררה (בראשית לב, כט). 20) לשון ישר, בתוספת נו"ן התואר (ישעיה מד, ב). 21) בסידור "עבודת ישראל" הגיה לומר: ותגבה, והכל מוסב אל "קרננו" שתרגום ותגבה בישועתך. וכן הנוסח ב'טור' או"ח ס' מו. 22) עיקר ברכת הודאה זו תוקנה כנגד דורות השמד שגזרו עליהם לא לקרוא קריאת שמע, והוכרחו לקראה בסתר, ולפיכך מסיים: מקדש שמו ברבים, להודות בזה לה' שנתבטלה הגזירה ויכולים לקדש את שמו בגלוי ובמנין של עשרה (שבלי הלקט). 23) כנוסח 'מעשה רוקח', ובנוסח אחר: "לכל". 24) צפניה ג, כ. 25) נחמיה ט, ו. 26) תהלים קב, כח. ובכת"י התימנים, כל הפיסקא הזאת אינה.

ברכה ראשונה שמברכין לפני פסוקי הזמירות זהו נסחה. ברוך שאמר והיה העולם. ברוך הוא. ברוך אומר ועושה. ברוך גוזר ומקיים. ברוך מרחם על-הארץ. ברוך מרחם על-הבריות. ברוך מעביר אפלה ומביא אורה. ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך שאין לפניו לא עולה לא שכיחה ולא קרב ולא מרמה לא משוא פנים ולא מקח שחד. ברוך אל חי לעד וקיים לנצח. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. האל המהלל פפי עמו משבח ומפאר בלשון כל-חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד עבדך משיחך נהללך ה' אלהינו בשבחחות ובזמירות נודך ונשבחך ונפאריך ונזכיר שמך מלפנו אלהינו יחיד חי העולמים. משבח ומפאר עדי עד שמו. ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות. וקורין פסוקין אלו. יהי כבוד²⁸ ה' לעולם ישמח ה' במעשיו כו' אשרי כו' עד סוף תלים. ואחר כך קורא פסוקים אלו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן²⁹. ומלך ה' לעולם אמן ואמן³⁰. ויברך דויד³¹ את-ה' לעיני כל-הקהל ויאמר דויד ברוך אתה ה' אלהי ישראל וכו'.

ברכה אחרונה של אחר פסוקי הזמירות זהו נסחה. שתבח שמך לעד מלפנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. פי לך נאה ה' אלהינו ואלהי אבותינו וכו'. וקורא השירה עד סופה כמנהג המקום³².

27) ראה לעיל הלי תפלה פ"ז הי"ב, ובביאורנו. 28) תהלים קד, לא. וראה במסכת סופרים סוף פרק יז. 29) תהלים פט, נג. 30) אין פסוק כזה בתנ"ך, ואולי יש כאן טעות סופר, וצריך לומר: "וברוך שם כבודו לעולם... אמן ואמן" (תהלים עב, יט). 31) דברי הימים א כט, י"ד. 32) שירת הים, או שירת "האזינו", וכמבואר בדברי רבינו לעיל הלי תפלה פ"ז, ה"יג.

בשבת נהגו כל העם להוסיף לפני ברכה זו נסח זה. נשמח כל-חי³³ תברך את-שמך ה' אלהינו. ורוח פלי-בשר תפאר ותרום זכרך מלפנו תמיד לדור ודור. ומעולם ועד עולם אתה אל. ומבלעדיך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רמיה. **ישראל נושע**⁵⁴ ביי תשועת עולמים לא תבשו ולא תפלמו עד עולמי עד. יהי ה' אלהינו עמנו⁵⁵ פאשר הנה עם אבותינו. אל-עצבנו ואל-יטשנו להטות לכבנו אליו ללכת בכל-דרכיו לשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו. כל הנשמה⁵⁶ תהלל יה הללויה. ברוך ה' ביום. ברוך ה' בלילה. ברוך ה' בשכבנו. ברוך ה' בקומנו. תמיד נהללך סלה ונשית בחקיקי ובאמונתך. ברוך אתה ה' המולך בכבודו חי וקים תמיד ימלך עלינו וכו'⁵⁷:

(41) ובדפוסים הקדומים, כתוב: עמו ישראל לעד. (42) ובכת"י התימנים: אמת אמונה וכו'. (43) תהלים פט, גג. (44) אין זה פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא מורכב הוא מהתחלות שלשה פסוקים שונים: ה' מלך - תהלים י, טז; ה' מלך - שם, צג, א; ה' ימלוך - שמות טו, יח. ופירושו: הוא מלך משנברא העולם, הוא מלך קודם שנברא העולם, הוא ימלוך לעולם, והרכב פסוק זה נזכר במסכת סופרים פ"ד, ה"ח. (45) מלכים-א יח, לט. (46) דברי הימים-א טז, לה. (47) שמואל-א יב, כב. (48) עובדיה א, כא. (49) זכריה יד, ט. (50) איוב יב, י. (51) תהלים לא, ו. (52) שם, עט, יג. (53) שם, קכ, ב. (54) ישעיה מה, יז. (55) מלכים-א ח, נז. (56) תהלים קנ, ו. (57) ובכת"י התימנים: ימלוך לעולם ועד, אמן. בהתאם לשיטת רבינו לעיל ה' ברכות פ"א, ה"טז. פסוקים נוספים אלו מ"ברוך ה' לעולם" עד לחתימת הברכה: "המולך בכבודו" וכו' נהגו לאמרם בתחילה כשהיתה תפילת ערבית רשות, והאיל ויש בהם שמונה-עשרה אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילת 'שמונה עשרה', והיו חותמים עליהם בברכה ואומרים קדיש ויוצאים, ואח"כ למרות שקבעו עליהם לחובה נשאר הדבר כמנהג הראשון, ומקצת החכמים נמנעים מלאמרם, וכן היה הרמב"ן נהג ('רבינו יונה' ברכות פא). וכן אנו נוהגים בארץ ישראל שלא לאמרם, על-פי פסק הגר"א באו"ח סי' רלו.

ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע זו היא נסחה. אמת ויציב וכו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל. ובערבית - ברכה ראשונה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים עד ברוך אתה ה' המעריב ערבים. ברכה שניה - אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת וכו' עד ברוך אתה ה' אוהב עמו ישראל⁴¹. ברכה ראשונה שלאחר קריאת שמע של ערבית זו היא נסחה. אמת ואמונה⁴² כל-זאת קים עלינו כו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל. ברכה אחרונה זו היא נסחה. השפיכנו ה' אלהינו לשלום וכו' עד ברוך שומר עמו ישראל לעד. ברוך ה' לעולם⁴³ אמן ואמן כו' עד פדיתה אותי ה' אל אמת. יראו עינינו וישמח לבנו כו' עד ה' מלך ה' מלך ה' ימלך⁴⁴ לעולם ועד. ונהגו מקצת העם לברך פסוקים באמצע ברכה וקוראין בנסח זה. וירא כל-העם⁴⁵ ויפלו על-פניהם ויאמרו ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים. הושיענו⁴⁶ אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים יהודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך. כי לא יטש⁴⁷ ה' את-עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל ה' לעשות אתכם לו לעם. ועלו מושיעים⁴⁸ בהר ציון לשפט את-הר עשו והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך⁴⁹ על-כל-הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. אלהינו שפשמם יחד שמך הקרוי עלינו קים את-שמך ומלכותך עלינו תמיד. בידך נפשות החיים והמתים אשר בידו⁵⁰ נפש כל-חי ורוח כל-בשר איש. בידך אפקיד רוחי⁵¹ פדיתה אותי ה' אל אמת. ואנחנו עמך וצאן מרעיתך⁵² נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך. ה' הצילה נפשי⁵³ משפת-שקר מלשון

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

על דבר⁴ זה - עון גדול הוא, וגורם להרג נפשות רבות מישראל; לך נסמך לו: "ולא תעמד על דם רעך"⁵. צא ולמד מה ארע לדואג האדומי⁶.

(2) האורב לחבירו, לדבריו ולמעשיו, כדי להביא דיבתו רעה אל אחרים. לשון: וירגל בעבדך אל אדוני (שמואל-ב יט, יח). (3) כמו: רגיל בחילוף אותיות גיכ"ק. ופירוש הכתוב: לא תהיה מרגל הרגל על לשונו ומביא דיבת איש אל רעהו, כאותו ווכל המטעין דבריו של זה לזה ודבריו של זה לזה (ירושלמי, פאה פ"א, הלכה א). (4) מפני שהוא לאו שאין

~ יום ראשון א' סיון ~

הלכות דעות

פרק שביעי

(1) רכילות ולשון הרע; נקימה ונתיחה.

א. המרגל² בחברו, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תלך רכיל³ בעמיק". ואף-על-פי שאין לוקין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. 16) שם. 17) בהקדוש-ברוך-הוא, שהוא עיקרו של עולם: בוראו ומקיימו. 18) ערכין טו, ב. 19) המקבל הורג את האומר: גואלי הדם של האומר ההורגים את המקבל: וגואלי דם שניהם הורגים את המספר (רש"י, שם). וכן מסופר במדרש-רבה (פ' אמור) על אחד שהיו לו שלוש בנות, ואחת מהן מספרת לשון-הרע היתה, ונהרגו על ידה שלש נפשות: אביה, חמיה, ולאחרונה גם היא בעצמה. 20) שכן אמרו (שבת נו.) "אלמלא קיבל דוד לשון-הרע (מציבא על מפיבושת) לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודת-זרה ולא גלינו מארצנו" - הרי תלו חכמינו את הקולו בדוד המקבל ולא בציבא המספר. אמנם מתוך דברי רבינו (אבות פ"א, יז) נראה, שמאמר חז"ל זה היה לפניו כלשונו, אולם בגמרא שלנו הוא חסר.

ד. ויש דברים שהן אבק²¹ לשון הרע. פיצד? מי יאמר לפלוני, שיהיה כמות שהוא עתה²²! או שיאמר: שתקו מפלוני - איני רוצה להודיע מה ארע ומה יהיה! וכיוצא בדברים האלו. וכל המספר בטובת חברו בפני שונאיו²³, הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להם שייספרו בגנותו. ועל זה הענין אמר שלמה: "מברך רעהו בקול גדול בפקר השכם, קללה תחשב לו", שמתוך טובתו בא לידי רעתו. וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק²⁴ ודרך קלות-ראש, פלוני, שאינו מדבר בשנאה. הוא ששלמה אמר בחכמתו: "כמתלהלה²⁵ היתה זקים חצים ומות, ואמר הלא משחק אני". וכן המספר לשון הרע דרך רמאות²⁶; והוא, שייספר לתמו²⁷ פאלו אינו יודע שדבר זה שדבר לשון הרע הוא; אלא כשמתחין²⁸ בידו, אומר: איני יודע שדבר זה לשון הרע, או שאילו מעשיו של פלוני!

21) מעין לשון-הרע ולא לשון-הרע ממש, כמו אבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. עד כאן דיבר רבינו באבות הנוזקין של לשון-הרע, ופה הוא מדבר על תולדותיהם. 22) מי פילל שפלוני יגיע למה שהוא כיום?! הדברים סתומים ומתפרשים בפנים שונים: לשבח ולגנאי. זהו מעין לשון-הרע. ולשון הרע-ממש הוא כשהמספר מדבר גלויות באופן ברור לכל, כמבואר בפירושו של רבינו (אבות פ"א, יז). 23) "ב"ב קס, א: דווקא "בפני שונאיו", דאלו בפני אוהבים - מותר, שהרי מצינו שחכמינו היו מספרים בשבח חבריהם ותלמידיהם (אבות פ"ב, מ"ה. גיטין טו). ובגמרא (ב"ב, שם) אין המלים: "בפני שונאיו" והיא תוספת של רבינו. 24) כשרה אמנו שאמרה בדרך צחוק: ואדוני זקן", וכדי להטיל שלום בינה ובין אברהם, צריך היה הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, לשנות ואמר: "ואני זקנת" (ירושלמי, פאה פ"א, הלכה א). 25) משתטה (ראב"ע), עושה מעשים מתוך השתובבות וקלות ראש. 26) (שם) יסופר: חבורה של העיר ציפורי נתגיסה לעבודת המלך, ואיש ושמו יחנן השתמט ולא בא לעבודה. אחד מן החבורה

בו מעשה (מכות טז): וגם מפני שהוא לאו שבכללות: שאזהרות על כל מיני לשון-הרע כלולות בו כדלקמן - ואין לוקין על לאו שבכללות (פסחים מא:). 5) ללמדך שהרכילות מביאה לידי שפיכות דמים, וכל ההולך רכיל כאילו שופך דמים (מסכת דרך-ארץ, פרק א). 6) שעל-ידו חרבה נוב ונהרגו שמונים וחמשה כהנים נושאי אפוד בד (שמואל-א, כב). בהלכה זו מדבר רבינו על כל מיני לשון-הרע בדרך כלל וכוללם יחד בשתי המלים הראשונות: "המרגל בחבירו": מכאן ואילך הוא דן על כל אלה בפורטורט, והוא הולך ופורט ארבע מדריגות בלשון-הרע, אחת גרועה מחברתה, ואלו הן: א) רכיל. ב) מספר לשון הרע. ג) מוציא שם רע. ד) בעל לשון הרע.

ב. אי-זהו רכיל? זה שטוען דברים, והולך מזה לזה⁷ ואומר: כך אמר פלוני! כך וכך שמעתי על פלוני⁸! אף-על-פי שהוא אמת⁹, הרי זה מחריב את העולם¹⁰. יש עון גדול מזה עד מאד, והוא בכלל לאו זה¹¹, והוא - לשון הרע; והוא, המספר בגנות חברו, אף-על-פי שאומר אמת¹². אכל האומר שקר, נקרא מוציא שם רע על חברו¹³. אכל בעל לשון הרע¹⁴, זה שישב ואומר: כך וכך עשה פלוני! וכך וכך היו אבותיו! וכך וכך שמעתי עליו! ואמר דברים של גנאי - על זה אמר הכתוב: "יכרת ה' פל שפתי חלקות, לשון מדברת גדלות".

7) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. כרוכל המחזר בעיירות, קונה מזה ומוכר לזה. 8) שאמר עליו. 9) וגם אין בדברים משום גנות כלפי הנאמר עליו, אבל כיון שהדברים מכוונים כלפי המקבל, עלולים הם לפעמים לגרום שנאה ביניהם. 10) גם בדברי דואג האדומי לא היה דבר שקר ולא דבר גנאי כלפי אחימלך הכהן, שהרי אחימלך עצמו לא רק שהודה בכל, אלא גם חשב לו לצדקה כל מה שעשה לדוד, כי על כן חתן המלך הוא - ובכל זאת נחתם שמו לדראון, מפני שדבריו היו מכוונים כלפי שאול שהיה נוגע בדבר וגרם בזה לשפיכות דמים. 11) "לא תלך רכיל". 12) עווננו גדול מאד, וזהו הנקרא: "מספר לשון-הרע", שאין דרכו בכך ואין זאת קביעות אצל, אלא מקרה של רפיון ורוחני. 13) ועווננו גדול מעוון השניים הקודמים. 14) והוא הגרוע מכולם, מפני שקביעות היא אצלו ודרכו בכך: לישב ולדבר באחרים, לילך ולספר ולהזיק.

ג. אמרו חכמים¹⁵: שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא: עבודת פוכבים, וגלוי עריות, ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד פלם. ועוד אמרו חכמים¹⁶: פל המספר בלשון הרע, פאלו פופר בעקר¹⁷, שונאמר: "אשר אמרו ללשגנו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו". ועוד אמרו חכמים¹⁸: שלשה לשון הרע הורגת: האומר, והמקבלו, וזה שאומר עליו¹⁹; והמקבלו - יותר מן האומר²⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) תנחומא, פרשת קרח ד. (35) המספר לשון-הרע, אמר הקב"ה: אין אני יכולים לדור בעולם (ערכין טו:). 36) שיתמו כולם במדבר, ולא יזכו להיכנס לארץ (שם). 37) שהוציאו המרגלים דיבת הארץ, ובני-ישראל קיבלו אותה מהם. לא ניקדנו כאחרים "לשון-הרע" בסמיכות, כי אם בשם ותואר זכר: לשון הרע - מפני שכך הוא שגור בפי העם. ו"לשון" משמש זכר ונקבה, כמו: לשוני תהגה צדקך (תהלים לה, כח): ולשוני אם יגהה רמיה (איוב כז, ד). וכן עין הרע (אבות ב, טז), שכך הורגל בפני העם. ומה שנוגע לשם המתואר המחוסר ה-הידיעה - כך דרכה של לשון המשנה, שראשיתה אנו מוצאים כבר במקרא, כמו: יום הששי (בראשית א, לא): שבע פרות הטובות (שם מא, כו): ויבא עד בור הגדול (שמואל א יט, כב).

ז. הנוקם מחברו, עובר פלא-תעשה, שנאמר: "לא תקם". ו"אף-על-פי שאינו לוקה עליו" 38) - דעה רעה 39) היא עד מאד. אלא ראוי לו לאדם להיות מצביר על מדותיו 40) על כל דברי העולם, שהפיל אצל המבינים 41) דברי הכל והבאים 42), ואינן פדי לנקם עליהם. כיצד היא הנקימה 43)? אמר לו חברו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך! למחר צריך לשאל ממנו, אמר לו חברו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך, פדרך שלא השאלתני קששאלתי ממך! - הרי זה נוקם; אלא כשיבוא לו לשאל, תתן בלב שלם, ולא יגמל לו כאשר יגמלו, וכן כל פיוצא באלו. וכן אמר דוד בדעותיו הטובות: "אם גמלתי שולמי רע" 44) ואחלצה וגו'".

38) מפני שלא שאין בו מעשה הוא. 39) מידה רעה. 40) כמו: אין מעבירין על האוכלין (ב"מ, כג.). מניח את מידותיו והולך לו, כלומר: הוא מותר על שלו ואינו מקפיד לשלם לחבירו המצער כמעשהו: מידה כנגד מידה. (השווה רש"י, ר"ה יז.) 41) החכמים המבינים את העולם והחיים לאמיתם. 42) דברים בטלים. 43) יומא כג, א. 44) וכי שילמתי למרעים לי כמעשיהם? אדרבה, חילצתי מצרה את שונאי חנם.

ח. וכן כל הנזטר לאחד מיישראל, עובר פלא-תעשה, שנאמר: "ולא תטר את בני עמך". כיצד היא הנטירה 45)? ראובן שאמר לשמעון: השפר 46) לי בית זה, או השאילני שור זה! ולא רצה שמעון. לזימים בא שמעון לראובן לשאל ממנו או לשפר ממנו, ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילך! ואיני פמותך, לא אשלים לך פמעשיך! - העושה כזה, עובר ב"לא תטר"; אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו, שכל-זמן שהוא נזטר את הדבר זוכרו - שקמא קבא לנקם. לפיכך הקפידה תורה על הנטירה, עד שימחה העון מלבו ולא יזכרו פלל.

שעינו היתה צרה בו, התחכם ואמר לחבירו: לא נבקר היום את ר' יוחנן? מיד הרגישו ביוחנן הנעדר - זהו אבק לשון-הרע דרך רמאות. 27) מיתמם ומתחפש כמסיה לפי תומו בלי כל כוונה להרע למי שהוא. 28) כשמוכיחים אותו, או כשאין נותנים לו לדבר.

ה. אחד המספר בלשון הרע בפני חברו 29) או שלא בפניו; והמספר דברים שגורמים 30), אם נשמעו איש מפי איש, להזיק חברו בגופו או בממונו, ואפלו להצר לו או להפחידו - הרי זה לשון הרע. ואם נאמרו דברים אלו 31) בפני שלשה - כבר נשמע הדבר ונדע. ואם ספר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע 32); והוא, שלא יתפנו להעביר הקול ולגלותו יותר 33).

29) שנוסף על לשון-הרע, יש כאן משום עזות מצח (ערכין טו:). ואף-על-פי שרבא חולק שם על אבין, וסובר ש"כל דבר הנאמר בפני בעליו שאליו מכוון הדבר - אין בו משום לשון הרע", פסק רבינו כאבין משום שברייאת מפורשת מסייעתו, והיא: "ומה מרים שלא דיברה בגנותו של משה בפניו - נענשה, המדבר בגנותו של חבירו בפניו - על-אחת-כמה וכמה!" (תורת כהנים, ויקרא יד). 30) שהדברים כשהם לעצמם אין בהם משום גנות, אלא יכולים להיות גורמים לזקים, כמו המעשה בר' יהודה בן גרים שסיפר לפני תלמידיו דברי רבי שמעון בן-יוחאי כלפי מלכות רומי. הדברים הגיעו לאזני המלכות, ורבי שמעון בן-יוחאי ובנו אליעזר הוכרחו לברוח ולהתחבא שנים רבות. ור' יהודה בן גרים גם נענש על זה, אף-על-פי שכוונתו לא היתה לדבר בגנותו של רבי שמעון בן-יוחאי (שבת לג:). כבר אמרו חכמינו (יומא ד:): מנין לאומר דבר לחבירו שהוא ב"בל יאמר" עד שיאמר לו: לך אמור! שנאמר: וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמר (ויקרא א, א) - לא יאמר הדברים אלא-אם-כן נותן לו רשות (רש"י, שם). 31) שאין בהם דברי גנאי, אבל עלולים הם לפעמים לגרום הזיק, ונאמרו על ידי בעליהם עצמם הנוגעים בדבר. 32) שהרי בזה שאמרם לפני שלשה, גילה דעתו שלא איכפת לו ואינו חושש לפרסומם. ואם האומר מזהיר שלא לומר - אפילו אמר בפני רבים יש בו משום לשון הרע, וכמו שסיפרו חז"ל (סנהדרין לא:). מעשה בתלמיד שסיפר שנאמר בבית המדרש לפני עשרים ושנים שנה, והוציאהו רבי אמי מבית-המדרש, כי אמר: מגלה סוד הוא זה. וכתוב: הולך רכיל מגלה סוד (משלי יא, יג). 33) כלומר: רק כשהוא מספר בדרך מקרה והזדמנות אין בזה משום לשון-הרע, אבל לא כשהוא מתכוון לתת פרסום לדבר. ואם יש בהם דברי גנות, אסור לשומעים לספרם לאחרים, למרות זאת שנאמרו על ידי הבעלים ולפני רבים (עבודת המלך).

ו. פלא-אלו הם בעלי לשון הרע, שאסור לדור בשכונתם 34), וכל-שכן לישוב עמיהם ולשמע דבריהם 35). ולא נחתם גזר-דין על אבותינו במדבר 36), אלא על לשון הרע לבד 37).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חַיֵּב לְלַמֵּד¹² אֶת עַצְמוֹ פְּשִׁיכִיר¹³, שְׁנֵאמַר: "וְלִמְדֹתֶם אֹתָם וּשְׁמֵרְתֶם לְעִשׂוֹתָם". וְכֵן אֵתָּה מוֹצֵא פְּכֹל מְקוּם¹⁴, שֶׁהַתְּלַמּוּד קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהַתְּלַמּוּד מְבִיא לַיָּדִי מַעֲשֵׂהוּ, וְאִין הַמַּעֲשֵׂה מְבִיא לַיָּדִי תְּלַמּוּד¹⁵.

(10) כלומר: בשני דברים נבדל בן-חבירו מבנו ובן-בנו: א) בדין קדימה, ב) בתשלום שכר לימוד. כי ללמד את בן-חבירו נתחייב רק בגופו אבל לא בממונו. ואם הוא גופו, אינו יכול ללמד אותו אינו מחוייב לשכור לו מלמד, מה שאינו כן בבנו ובבן-בנו. (11) כאן סוף הלכה ב', לפי דפוס מנטובה. וכן הנוסחא גם ב"מעשה ורוקח". (12) קידושין כט, ב. (13) כשיבוא לידי בינה והכרה. (14) אחר שלימד אותנו רבינו מן "ולמדתם אותם", שהבן חייב ללמד את עצמו, הוא חוזר ומלמד אותנו ממה שכתוב בסמוך אחריו: "ושמרתם לעשותם", ש"המעשה" הוא תמיד אחר ה"תלמוד", והוא אומר: וכן אתה מוצא בכל מקום ש"התלמוד קודם למעשה", ולא דווקא כאן מתוך מקרא זה (קידושין מ:). ואחר שכבר גדל וחייב לעשות - חייב הוא ללמוד, ואינו יכול לומר: "כבר גדלתי ונתחייבתי במצוות, לכן אטפל רק במעשה ולא בלימוד" - אלא עליו ללמוד קודם כדי שידע מה לעשות, כמו שאמרו: ולא עם הארץ חסיד ("מרכבת המשנה, בשם רבי חיים ויטל). (15) קידושין מ, ב.

ד. הִיָּה הוּא רוֹצֵה לְלַמֵּד תּוֹרָה, וַיִּשְׁלֹו בֵּן לְלַמֵּד תּוֹרָה¹⁶ - הוּא קוֹדֵם לְבְנוֹ¹⁷. וְאִם הִיָּה כְּנוֹ נְבוֹן וּמְשֻׁפֵּיל לְהַבִּין מֵה שִׁילְמַד יוֹתֵר מִמֶּנּוּ - בְּנוֹ קוֹדֵם¹⁸. וְאִף-עַל-פִּי שֶׁבְנוֹ קוֹדֵם, לֹא יִבְטַל הוּא¹⁹, שֶׁפֶשֶׁם שֶׁמְצָוָה עָלָיו לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ, כִּף הוּא מְצָוָה לְלַמֵּד עַצְמוֹ.

(16) ואחד מהם צריך לדאוג למזונות ולפרנסת שניהם. (17) שם, כט, ב. (18) "אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו - בנו קודמו" (שם). (19) וחייב הוא לקבוע עתים לתורה בשעת הפנאי.

ה. לְעוֹלָם²⁰ יְלַמֵּד אָדָם תּוֹרָה וְאַחֲרֵי-כֵן יִשָּׂא אִשָּׁה, שְׂאֵם נִשָּׂא אִשָּׁה תְּחִלָּה, אִין דְּעֵתוֹ פְּנוּיָה לְלַמֵּד. וְאִם הִיָּה יָצָרוֹ מִתְּגַבֵּר עָלָיו, עַד שֶׁנִּמְצָא שְׂאִין לְבוֹ פְּנוּי - יִשָּׂא וְאַחֲרֵי-כֵן יְלַמֵּד תּוֹרָה²¹.

(20) שם, ואפילו כשהוא למעלה משמונה-עשרה שנה ("מרכבת המשנה" בשם רבי חיים ויטל). (21) קידושין, שם.

ו. מְאִימְתִי אָבִיו חַיֵּב לְלַמְדוֹ תּוֹרָה? מְשִׁיתְּחִיל לְדַבֵּר, מְלַמְדוֹ: "תּוֹרָה צְוָה לָנוּ מִשָּׁה" ו"שָׁמַע יִשְׂרָאֵל"²², וְאַחֲרֵי-כֵן מְלַמְדוֹ מְעַט מְעַט, פְּסוּקִים פְּסוּקִים, עַד שִׁיְהִיָּה בֵּן שֶׁשׁ אוֹ בֵּן שְׁבַע, הַפֵּל לְפִי בְּרִיּוֹ²³, וּמוֹלִיכּוֹ אֶצֶל מְלַמֵּד הַתִּינוּקוֹת²⁴.

וְזוֹ הִיא הַדְּעָה הַנְּכוּנָה⁴⁷, שֶׁאֶפְשָׁר שְׁיִתְקַיֵּם בָּהּ יִשׁוּב הָאָרֶץ וּמִשָּׂאֵם וּמִתַּנָּם שֶׁל בְּנֵי-אָדָם זֶה עִם זֶה.

(45) יומא כג, א. (46) על-פי דפוס וילנא. והגירסא שברוב הדפוסים: "שכור ל"י" בלתי נכונה וגם בלתי מובנת. (47) המידה הנכונה של ויתור וסליחה ללא נקימה ונטירה, שבלעדיה אי-אפשר לחיים חברתיים הגונים.

~ יום שני ב' סיון ~

הִלְכוֹת תְּלַמּוּד תּוֹרָה

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזוֹה פְּרָטָן: א) לְלַמֵּד תּוֹרָה. ב) לְכַבֵּד מְלַמְדִּיהָ וַיּוֹדְעֶיהָ. וּבְאִוֵּר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

(1) מי הוא החייב ללמוד וללמד; אם מותר ללמד בשכר, לשלש זמן הלימוד.

א. נְשִׂיִם² וְעֶבְדִּים³ וְקִטְנִים⁴ פְּטוּרִים מִתְּלַמּוּד תּוֹרָה. אָבֵל קָטָן, אָבִיו חַיֵּב לְלַמְדוֹ⁵ תּוֹרָה, שְׁנֵאמַר: "וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם". וְאִין הָאִשָּׁה חַיֵּב לְלַמֵּד אֶת בְּנָהּ; שֶׁפֵּל הַחַיֵּב לְלַמֵּד, חַיֵּב לְלַמְדוֹ⁶.

(2) שנאמר: ולמדתם אותם את "בניכם" - ולא בנותיכם. והואיל ואחרים אינם מצווים עליהן, פטורות גם הן מללמד את עצמן (קידושין כט:). (3) "אסור לאדם שילמד את עבדו תורה" (כתובות כח:). (4) בכתב-יד אוקספורד, המלה "וקטנים" איננה, וגם בעל "מגדל עוז" אינו גורס אותה. והטעם מובן: שהרי "קטן" שאינו בר דעת פטור מכל המצוות, והוא-הדין מתלמוד תורה. (5) "כשהתינוק מתחיל לדבר - אביו מלמדו תורה" (ספרי, עקב). (6) ומכיון שהאשה פטורה מללמוד כמו שאמרנו למעלה, פטורה היא גם מללמד (קידושין כט:).

ב. פֶּשֶׁם שֶׁחַיֵּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ, כִּף הוּא חַיֵּב לְלַמֵּד אֶת בֶּן-בְּנוֹ, שְׁנֵאמַר: "וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיךָ וּלְבְנֵי בְנֵיךָ". וְלֹא כְּנוֹ וְכֵן-בְּנוֹ בְּלִבָּד, אֲלֹא מְצָוָה עַל כָּל חֶכֶם וְחָכָם מִיִּשְׂרָאֵל לְלַמֵּד אֶת הַתְּלַמִּידִים, אִף-עַל-פִּי שֶׁאִינֵן בְּנֵיו, שְׁנֵאמַר: "וְשִׁנַּנְתֶּם לְבְנֵיךָ" - מִפִּי הַשְּׂמוּעָה? לְמַדוֹ: 'בְּנֵיךָ' אֵלוֹ תְּלַמִּידֶיךָ⁸, שֶׁהַתְּלַמִּידִים קְרוּיִין בְּנִים, שְׁנֵאמַר: "וַיִּצְאוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים". אִם-כֵּן, לְמָה נִצְטָוָה עַל בְּנוֹ וְעַל כִּף בְּנוֹ⁹? לְהַקְדִּים בְּנוֹ לְבֶן-בְּנוֹ, וּבֶן-בְּנוֹ לְבֶן חֲבֵרוֹ.

(7) "שמועה" היא הלכה מסורה בקבלה, ויש לה אסמכתא בקרא. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (8) 'ספרי', ואתחנן. (9) בצו מיוחד, הלא גם הם בכלל.

ג. וְחַיֵּב לְשַׁכֵּר מְלַמֵּד לְבְנוֹ לְלַמְדוֹ, וְאִינוֹ חַיֵּב¹⁰ לְלַמֵּד בֶּן-חֲבֵרוֹ, אֲלֹא בְּחָנָם¹¹. מִי שֶׁלֹּא לְמַדוֹ אָבִיו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמאמרם ז"ל: "חש בכל גופו - יעסוק בתורה" (עירובין נד.). (35) לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית-המדרש וכו' (שבת פג.). (36) ש"רניים בצוארו", שנאמר: שחרות כעורב (שיר-השירים ה, י), ואמרו חז"ל: במי אתה מוצא דברי תורה? - במי ששמים עצמו אכזרי על בניו ובני-ביתו כעורב (עירובין כב.). (37) מנחות צט, ב.

ט. גדולי חכמי ישראל, היו מהן חוטבי עצים³⁸, ומהן שואבי מים, ומהן סומים⁴⁰, ואף-על-פי-כן היו עוסקין בתלמוד תורה פיוס ובלילה, והם מפלל מעתיקי השמועה⁴¹ איש מפני איש מפני משה רבנו.

(38) הכסף-משנה מפרש כאן: כגון הלל, ומציין מקורו (יומא לה): אולם לא נזכר שם שהלל היה חוטב עצים. גם רבינו ז"ל עצמו בפירוש המשנה (אבות פ"ד, ה) כותב: "וכבר ידעת שהלל היה חוטב עצים" וכו', אבל לא גילה את המקור של ידיעה זו. אכן באבות דרבי נתן (פרק ו) יסופר - לא על הלל, אלא על רבי עקיבא - שבכל יום היה מביא חבילה של עצים, חציה היה מוכר וכו'. (39) כגון רב הונא (כתובות קה.). (40) רב יוסף ורב ששת (פסחים קטז:). (41) בעלי המסורת שקיבלו את התורה שבעל-פה, ומסורה לדורות הבאים. "מעתיקי השמועה", כמו: מקבלי השמועה (ר' שמואל אבן-תיבון בפירוש המילים). ואמנם כל אלה שמנינו כאן, היו בעלי קבלה: רבן יוחנן בן-זכאי קיבל מהלל, רבה ורב יוסף קיבלו מרב הונא, אביי ורבא קיבלו מרב יוסף.

י. עד אימתי חייב ללמוד תורה? עד יום מותו⁴², שונאמר: "ופי יסורו מלבבך כל ימי חייך". וכל-זמן שלא יצטק בלמוד, הוא שוכח⁴³.

(42) שבת פג, ב. (43) אבות דרבי נתן, פ' כד. וכך אמרו (חגיגה טו.): "דברי תורה קשה לקנותם ככלי זהב ונוח לאבדם ככלי זכוכית".

יא. וחיב לשלש את זמןו⁴⁴ למידתו: שליש בתורה שבכתב, ושליש בתורה שבעל-פה, ושליש - יבין וישפיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר, וידמה דבר לדבר, ויבין במדות⁴⁵ שהתורה נדרשת בהן, עד שיגיע היאך הוא עקר המדות, והיאך יוציא האסור והמתיר, וכיוצא בהן מדברים שלמד מפני השמועה; וענין זה הוא הנקרא גמרא⁴⁶.

(44) בכל יום, כמבואר בסמוך הלכה יב. ולא כדעת רש"י המפרש (קידושין ל.): "לשלש לימודו" - לחלק אותו לימי השבוע: שני ימים למקרא, שני ימים למשנה, ושני ימים לגמרא. ור"ת פירוש (שם, בתוספות): שאנו סומכים על אמרם (סנהדרין כד.): בכל - כלולה במקרא, במשנה ובגמרא: "ובלימוד ש"ס בבלי אנו יוצאים ידי חובתנו. (45) הם כללי ההגיון התלמודי: "ג מידות דרבי ישמעאל, ול"ב מידות דרבי יוסי הגלילי. (46) נוסח אוקספורד. וברוב הדפוסים: גמרא.

(22) כנוסח אוקספורד. ובשאר הדפוסים: "ושמע ישראל". ומקור הלכה זו (ספרי, עקב: סוכה מב.). (23) לפי בריאות גופו והתפתחות שכלו: הבריא כשהוא בן-שש, והחלש - בן-שבע (ב"ב כא.). ומה שאמרו (אבות פ"ה, כא): בן-חמש למקרא - הכוונה למה שהאב מלמדו בכיתו. (24) בבא-בתרא כא, א.

ז. היה מנהג²⁵ המדינה לקח מלמד התינוקות שכר, נותן לו שכרו. וחיב ללמודו בשכר, עד שיקרא תורה שבכתב פלה²⁶. מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר, מתר ללמד בשכר²⁷; אבל תורה שבעל-פה, אסור ללמדה בשכר, שונאמר: "ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים באשר צנני ה' וגו'" - מה אני בחנם למדתי, אף אתם למדתם בחנם ממני; וכן פשתלמדו לדורות, למדו בחנם, כמו שלמדתם ממני²⁸. לא מצא מי שילמדו בחנם, וילמד²⁹ בשכר³⁰, שונאמר: "אמת קנה"; וכול ללמד לאחרים בשכר³¹? תלמוד לומר: "ואל תמכר", הא למדת, שאסור לו ללמד בשכר, אף-על-פי שלמדו רבו בשכר³².

(25) מן הדין, מותר ליקח שכר לימוד בעד תורה שבכתב, אלא היו מקומות שהחמירו על עצמם שלא ליקח שכר גם בעד לימוד זה, לפיכך מדגיש רבינו ואומר: "היה מנהג המדינה", לפי שתלוי במנהג המקום. (26) גם נביאים וכתובים בכלל. (27) נדרים לו, א. והטעם: לפי ששכר זה שמקבלים בעד תורה שבכתב, אינו שכר לימוד אלא שכר שימור, באשר ילדים שבגיל המקרא זקוקים לשמירה. מה-שאינ-כן ילדים בגיל המשנה, תורה שבעל-פה, שכבר גדלו ואינם זקוקים שוב לשמירת רבם המלמדם. (28) שם. ומה שנוהגים עכשיו לקבל שכר לימוד גם על תורה שבעל-פה, מפני שאינו אלא "שכר בטלה", שהרב המלמד התבטל משאר מלאכות שיתפרנס מהן, והתמסר למלאכת הוראה. (29) כנוסח אוקספורד ומנטובה. ונוסח רוב הדפוסים: "ילמדו", ודחוק הוא. (30) בכורות כט, א. (31) שיאמר: כשם שלמדתי בשכר, כך אלמד בשכר. (32) שם. וראוי להעיר בזה: אף-על-פי שכתב רבינו, שאין האב חייב ללמד את בנו בשכר אלא תורה שבכתב בלבד, במה דברים אמורים? כשמצבו הכספי דחוק. אבל כשאפשר לו, חייב ללמדו בשכר גם משנה, תלמוד, הלכות ואגדות (הגהות מיימוניות. וש"ע י"ד סי' רמה, סעיף ו).

ח. כל איש מישראל חייב³³ בתלמוד תורה - בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין³⁴, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש³⁵ כחו; ואפלו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפלו בעל אשה ובנים³⁶ - חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה פיוס ובלילה³⁷, שונאמר: "והגית בו יומם ולילה".

(33) יומא לה, ב. (34) שסובל מפגעי הזמן: או ידוע חולי,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום שלישי ג' סיון ~

פֶּרֶק שְׁנַיִ

1) הושבת מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר; מתי ייבטלו התינוקות מלימודם; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

א. מושיבין² מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה, ובכל פלך³ ופלך, ובכל עיר ועיר. וכל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן, מחרימין⁴ את אנשי העיר, עד שמושיבין מלמדי תינוקות; ואם לא הושיבו - מחרימין⁵ את העיר; שאין העולם מתקיים, אלא בהבל⁶ פיהם של תינוקות של בית רבן.

2) (בבא בתרא כא.) "התקין יהושע בן גמלא (שהיה כהן גדול בימי בית שני) שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות" וכו'. 3) גליל. חלק של מדינה, כמו: שר פלך המצפה (נחמיה ג, טו). חמש או שש עיירות מקובצות במקום אחד נקראות: פלך ("הערוך"). 4) (שבת קיט:). מחרימין - לשון חרם ונידוי: שלא להיכנס לתוך העיר. ושלא לבוא בברית עם תושביה וכיוצא באלו. 5) בנוסח אוקספורד, מחריבים. 6) בזכות האד היוצא מפייהם בשעה שהם לומדים תורה. "שאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא" (שם).

ב. מכניסין את התינוקות להתלמד, כגון שש כגון שבע, לפי פח הפן ובגין גופו⁷. ופחות מכן שש, אין מכניסין אותו⁸. ומכה אותן המלמד להטיל עליהם אימה⁹; ואינו מכה אותם מכת אויב, מכת אכזרי. לפיכך לא נכה אותם בשוטים ולא במקלות¹⁰, אלא ברצועה קטנה¹¹. ויושב ומלמדן כל היום פלו ומקצת מן הלילה¹², כדי לחנכן לתלמוד ביום ובלילה. ולא יבטלו התינוקות כלל, חוץ מערבי שבתות וימים טובים בסוף¹³ הימים, ובגמים טובים¹⁴. אבל בשבת, אין קורין בתחלה¹⁵, אבל שונין בראשון¹⁶. ואין מבטלין התינוקות, ואפלו לבגין בית המקדש¹⁷.

7) (בבא בתרא כא.), כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ו). 8) (שם; כתובות נ.) ומה שאמרו (אבות פרק ה, כא): "בן-חמש למקרא" - היינו בילד בריא גמור ומפותח בדעת; או שכוונתם לאותם הפסוקים שאבינו מלמדו מעט ומגלגל עימו עוד בטרם שהגיע לגיל הלימוד (הגהות מיימוניות). 9) (שם) למען ישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים. 10) שיש בזה משום אכזריות וגם סכנה. 11) שיכהו מכה קלה שלא יזוק. 12) (תענית לא.): "מכאן ואילך (מחמישה-עשר באב שהימים הולכים וקצרים והלילות נעשים ארוכים) דמוסיף - יוסיף" (מי שיוסיף את הלילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו). וכן במדרש-רבה (שמות, פרשה מז) על הפסוק: ויהי שם עם

יב. פיצד? היה בעל אמונות, והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום, ובתורה תשע - אותן התשע, קורא בשלש מהן בתורה שבכתב, ובשלש בתורה שבעל-פה, ובשלש⁴⁷ אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר⁴⁸. ודברי קבלה⁴⁹ - בכלל תורה שבכתב הן, ופרושן - בכלל תורה שבעל-פה; והענינים הנקראים 'פרהסי'⁵⁰ - בכלל הגמרא הן. במה דברים אמורים⁵¹? בתחלת תלמודו של אדם; אבל כשיגדיל בחכמה, ולא יהא צריך, לא ללמד תורה שבכתב, ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל-פה - 'קרא בעתים'⁵² מזמנים תורה שבכתב ודברי השמועה⁵³, כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני-תורה, ויפנה פל ימיו לגמרא⁵⁴ בלבד, לפי רחב שיש בלבו וישוב דעתו.

47) כנוסח אוקספורד: וברוב הדפוסים: "שלש אחרות". 48) זהו עיקר לימוד הגמרא. 49) נביאים וכתובים (קידושין מט.). 50) חכמה אלהית ותורת הטבע, כמבואר למעלה (הל' יסודי התורה פ"ד, הל' יג.). 51) שצריכים לשלש זמן הלימוד. 52) שעות מסוימות: מזמן לזמן. 53) תורה שבעל-פה, משנה ותוספתא וכיו"ב. 54) מפני שהוא מכיל מכל הלימודים וכוללם יחד.

ג. אשה שלמדה תורה, ישלה שכר, אבל אינו כשכר האישי, מפני שלא נצטווית⁵⁵; וכל העושה דבר שאינו מצוה עליו לעשותו, אין שכרו כשכר המצוה שעשה, אלא פחות ממנו⁵⁶. ואף-על-פי שישלה שכר - צויו חכמים⁵⁷, שלא ילמד אדם את בתו תורה, מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד⁵⁸, אלא הן מוציאות דברי-תורה לדברי הבאי, לפי עניות דעתן. אמרו חכמים⁵⁹: "כל המלמד את בתו תורה, כאלו למדה תפלות"⁶⁰. במה דברים אמורים? בתורה שבעל-פה, אבל תורה שבכתב, לא ילמד אותה לכתחלה; ואם למדה, אינו כמלמדה תפלות⁶¹.

55) נצטוויתה. על-דרך ועשת את התבואה (ויקרא כה, כא.). 56) קידושין לא, א. שהמצוה דוּגא ומצטער שמה לא יקיים חובתו כהלכה. לא כן מי שאינו מצווה, ולפום צערא - אגרא. 57) סוטה כ, א. 58) אין דעתן מסוגלת לרדת לסוף דעתם של עניני תורה ולהבינם לאמיתם, והן מבארות אותם לפי רוחן. 59) סוטה כא, ב. 60) דברים בטלים וחסרי טעם, מלשון: היאכל תפל מבלי מלח (איוב ו, ו). רבינו פוסק כרבי אליעזר: אבל דעתו של בן עזאי היא, שחייב אדם ללמד את בתו תורה. 61) נדרים לה, ב: "אבל מלמד הוא את בנו ובנותיו (של המורדר הנאה) מקרא" - הרי שהמלמד את האשה תורה שבכתב, אינו כמלמדה תפלות (הגרא, יו"ד סי' רמו, ס"ק כה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25) (קידושין פב.) במעונו הפרטי ההלכה מדברת. 26) בנוסחת אוקספורד "וכן". (27) במעונה הפרטי.

ה. עֲשְׂרִים וְחֲמֵשָׁה תִּינוּקוֹת לְמִדִּים אֶצֶל מְלָמֵד אֶחָד. הֵיוּ יוֹתֵר עַל עֲשְׂרִים וְחֲמֵשָׁה, עַד אַרְבָּעִים - מוֹשִׁיבֵינָם עִמּוֹ אַחֵר לְסִיעוּתוֹ²⁸ בְּלִמּוּדוֹ; הֵיוּ יוֹתֵר עַל אַרְבָּעִים²⁹ - מְעַמְדִין לָהֶם שְׁנֵי מְלַמְדֵי תִּינוּקוֹת.

28) להיות לו לעזר בעבודתו. ועוזר זה נקרא בתלמוד: "ריש דוכנא", ראש הספסל שעליו יושבים התלמידים. ותפקידו לפי רש"י: שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות (בבא בתרא כא.). 29) ולדעת הרא"ש: עד ארבעים מספיק מלמד אחד בלי סיוע; מארבעים עד חמישים מושיבים אחר לסיוע, וכשהם חמישים - מושיבים להם שניים (הגהות מיימוניות).

ו. מוֹלִיכִין אֶת הַקֶּטָן מִמְּלָמֵד לְמְלָמֵד אַחֵר, שֶׁהוּא מְהִיר³⁰ מִמֶּנּוּ, בֵּין בְּמִקְרָא בֵּין בְּדִקְדוּקָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהֵיוּ שְׂגִייהֶם בְּעִיר אַחַת, וְלֹא הָיָה הַנֶּהָר מִפְּסִיק בֵּינֵיהֶם; אֲבָל מְעִיר לְעִיר, אוּ מְצַד הַנֶּהָר לְצִדוֹ אֶפְלוּ בְּאוֹתָהּ הָעִיר - אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַקֶּטָן, אֶל־אִם כֵּן הָיָה בְּנֵן בְּרִיא³¹ עַל-גַּבֵּי הַנֶּהָר, בְּנֵין שְׂאִינוּ רְאוּיִם³² לִפְל בְּמִהְרָה.

30) (בבא בתרא, שם). שהוא מחונן בכישרונות הוראה יותר מן הראשון בשני המקצועות. 31) גשר רחב וחזק. 32) רעוע ועלול לנפול. פן יקראנו אסון.

ז. אֶחָד מִבְּנֵי מְבוּיִם³³ שֶׁבָּקַשׁ לְהַעֲשׂוֹת מְלָמֵד, אֶפְלוּ אֶחָד מִבְּנֵי הַחֶזֶר - אֵין יְכוּלִין שְׂכַנּוּ לְמַחֲוֹת בְּיָדוֹ³⁴. וְכֵן מְלָמֵד תִּינוּקוֹת, שֶׁבָּא חֲבֵרוֹ וּפְתַח בֵּית לְלַמֵּד תִּינוּקוֹת בְּצִדוֹ, כְּדֵי שְׂכַבּוּאוּ תִּינוּקוֹת אַחֲרֵיהֶם לוֹ, אוּ כְּדֵי שְׂכַבּוּאוּ מִתִּינוּקוֹת שֶׁל זֶה אֶצֶל זֶה - אֵינוּ יְכוּלִין לְמַחֲוֹת בְּיָדוֹ³⁵, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' חִפֵּץ לְמַעַן צַדִּיק וַיִּגְדִּיל תוֹרָה וַיִּאֲדִיר"³⁶.

33) מלשון: מבוא העיר (שופטים א, כד). רחוב צדדי הפתוח לרשות הרבים והרבה חצרות פתוחות לתוכו. 34) ולומר: כי קול התינוקות מפריע מנוחת דיורי החצר. 35) בטענה של הסגת גבול. 36) ועל ידי ההתחרות שביניהם תרבה הדעת של התלמידים, כי "קנאת סופרים תרבה חכמה". אבל באומנות אחרת אסור לאחד לרדת לאומנות חבירו ולהפוך בחררתו (שם).

~ יום רביעי ד' סיון ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות; כיצד יתנהג מי שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכיתה.

א. בְּשִׁלְשָׁה כְּתָרִים² נִכְתְּרוּ יִשְׂרָאֵל: כְּתָר תוֹרָה, וְכְתָר פְּהֵנָה, וְכְתָר מְלָכוֹת. כְּתָר פְּהֵנָה - זָכָה בּוֹ

ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד, כח) אמרו: לך התקינו שיהיו המושנים (המלמדים משנה לתלמידים) יושבים בבוקר ובערב, לקיים מה שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפריך והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח). 13) מאחר חצות היום (סוכה כח). אמרו על רבן יוחנן בן-זכאי, שמימי לא אמר: הגיעה עת לעמוד מבית-המדרש חוץ מערבי שבתות וימים טובים (כגירסת רבינו חננאל). 14) שיתענגו וישמחו שמחת יום-טוב, כמו שאמרו: חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל (פסחים קט.). 15) מה שלא קראו עוד מימיהם, שטורח הוא להם ומצער אותם (נדרים לו.). 16) אבל חוזרים על מה שקראו כבר פעם קודם השבת, ואפילו חזרה ראשונה (שם). 17) (שבת קיט:).

ג. מְלָמֵד תִּינוּקוֹת, שֶׁהוּא מְנִיחַ תִּינוּקוֹת¹⁸ וְיוֹצֵא, אוּ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה אַחֲרַת עֲמֻקָּן¹⁹, אוּ שֶׁהוּא מְתַרְשֵׁל בְּלִמּוּדוֹ²⁰ - הָרִי זֶה בְּכָלל "אָרוּר עֲשֵׂה מְלָאכַת ה' רַמְיָה"²¹. לְפִיכֵן אֵין רְאוּי לְהוֹשִׁיב מְלָמֵד, אֶל־אִם בְּעַל יְרָאָה²², מְהִיר לְקִרּוֹת²³ וּלְדִקְדֹק²⁴.

18) בשעת לימודם (בבא בתרא ח:). 19) בשעה שהוא מלמד אותם עוסק הוא גם במלאכה אחרת ואין עיניו וליבו פנויים ונתונים כליל לתלמידים. וכמו שאמרו בתוספתא (בבא מציעא, פרק ד): המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר - אם היה אומן אל יעשה מלאכתו, לפי שאין עיניו על החנות, וכל שכן במלאכת שמים. ויש מפרשים: כשהוא עושה מלאכה בביתו אפילו אחרי לימודו עם התלמידים. המלאכה מחלישה אז כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא חובתו כלפי התלמידים. וכמו שאמרו (ירושלמי, דמאי פרק ז, הלכה ג): לא יעשה בתוך שלו בלילה וישכיר עצמו ביום, מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית. רבי יוחנן מצא פעם מלמד תינוקות בשעת לימודו כשהוא חלש, אמר לו: מה זה? אמר לו: צם אני. אמר לו: אסור לך, ומה, אם מלאכתו של בשר ודם אסור - מלאכתו של הקדוש-ברוך-הוא לא כל שכן! 20) ואינו משתדל להסבירם שיבינו כל דבר לאשורו ולא ישתבשו. 21) (בבא בתרא כא:). מסופר שם: דוד שאל את יואב למה הרג באדום רק את הזכרים ולא גם את הנקבות, ככתוב: כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים א יא, טז). ענה יואב: מפני שכתוב בתורה: מַחַה תִּמְחָה זָכָר עַמְלֵק (דברים כה, יט). תמה דוד ושאל: הלא זָכָר כְּתוּב? רצה יואב להרוג את רבו כי לא דיקדק עימו בלימודו ובאשמתו נשתבש, וקרא עליו: "ארוּר עליו: "ארוּר עוֹשֶׂה מְלָאכַת ה' רַמְיָה!" 22) שיש בו יראת שמים ויראת חטא. 23) מרבה בקריאה עמהם. 24) מדייק ומקפיד שיבינו כל דבר על בוריו.

ד. וּמִי שְׂאֵין לוֹ אִשָּׁה, לֹא יִלְמַד תִּינוּקוֹת²⁵, מִפְּנֵי אֲמוּתֵיהֶם, הַבָּאוֹת אֶצֶל בְּנֵיהֶם. וְכָל²⁶ אִשָּׁה לֹא תִלְמַד תִּינוּקוֹת²⁷, מִפְּנֵי אֲבוּתֵיהֶם, שֶׁהֵם בָּאִים אֶצֶל הַבָּנִים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התלמוד¹³, וְאַחֲרֵיכֵן עַל שְׂאֵר מַעֲשָׂיו. לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים¹⁴: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה, בֵּין לְשִׂמְחָה¹⁵, בֵּין שְׂלֵא לְשִׂמְחָה¹⁶, שְׂמִחוּךְ שְׂלֵא לְשִׂמְחָה בְּאֵל שְׂמִחוּךְ¹⁷.

(13) לעתיד לבוא תובעים אותו לדין ונפרעים ממנו קודם כל על עוון ביטול תורה (קידושין מ:). (14) (פסחים נ:). (15) לשם התורה גופא, בתור תכלית לעצמה. (16) בתור אמצעי לשם תכלית אחרת, כגון שיקראוהו: "רבי" וכיו"ב. (17) אבל מי שלומד על מנת לקנטר ולקפח אחרים בתורתו – נוח לו שלא נברא (ברכות יז:).

ו. מִי שֶׁנֶּשְׂאוֹ לְבוֹ לְקַיֵּם מִצְוָה¹⁸ זֶה כְּרֵאוֹי וְלֵהִיּוֹת מִכְתָּר בְּכַתְרֵי תּוֹרָה - לֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ¹⁹ לְדַבְרִים אַחֲרִים, וְלֹא יִשִּׁים עַל לְבוֹ שְׂיִקְנֶה תּוֹרָה עִם הַעֲשֹׂר וְהַכְּבוֹד כְּאַחַת²⁰. כִּן הִיא דְרָכָה שֶׁל תּוֹרָה²¹: פֶּת בְּמִלַּח תֹּאכַל, וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן, וְחַיֵּי צַעַר תַּחֲיֶה - וּבַתּוֹרָה אַתָּה עֹמֵל. וְלֹא עֲלִיךְ הַדְּבָר לְגַמְרָה²², וְלֹא אַתָּה בְּ-חֲרוּיִן לְפִטֵּל מִמֶּנָּה. וְאִם הִרְבִּיתַת תּוֹרָה, הִרְבִּיתַת שְׂכָר, וְהִשְׁכַּר לְפִי הַצַּעֲרָה²³.

(18) של לימוד התורה. (19) מלימוד התורה והתעסקות בה. (20) (עירובין נה:). "לא תימצא בסחרנים ולא בתגרים." (21) (אבות פ"ו, ד). רק מי שמסתפק במועט ואינו רוודף אחרי מותרות וחיי רווחה – זוכה לכתר תורה. (22) (שם פ"ב, טז). כי "לא שכוך הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה (ברטנורא); העיקר הוא שלא תיבטל ממנה. (23) לפום צערא – אגרא (שם פ"ה, כג).

ז. שְׂמָא תֹאמַר: עַד שְׂאֵקְבִין מְמוֹן אַחֲזֹר וְאֶקְרֵא²⁴! עַד שְׂאֵקְנֶה מַה שְׂאֵנִי צְרִיף וְאֶפְנֶה מֵעֵסְקִי, וְאֶחֲזֹר וְאֶקְרֵא! - אִם תַּעֲלֶה מִחֲשָׁבָה זֶה עַל לִבְךָ, אֵין אַתָּה זֹכֵךְ לְכַתְרָה שֶׁל תּוֹרָה לְעוֹלָם²⁵; אֶלֶא עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קְבֻעָה²⁶ וּמְלֵאכְתָּךְ עֲרֵא, וְלֹא תֹאמַר: לְכַשְׂאֶפְנֶה אֲשֶׁנָּה! שְׂמָא לֹא תִפְנֶה²⁷.

(24) לעת עתה איבטל ממנה כדי שאקיימנה אחר כך מעושר. (25) שאם בטלת ממנה לא בנקל תחזור אליה, כי לקיבוץ ממון ורכישת קנינים אין גבולות. (26) בכל העתים ובכל המצבים. (27) (שם פ"ב, ד).

ח. כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא בְּשִׂמִים הִיא", וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא"; "לֹא בְּשִׂמִים הִיא" - לֹא בְּגִסֵּי הָרוּחַ הִיא מִצְוִיָּה, וְלֹא בְּמַהְלְכֵי מֵעֵבֶר לַיָּם²⁸ הִיא. לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים²⁹: לֹא כָּל הַמְרַבֶּה בְּסוֹחְרָה מְחַפִּים, וְצִוּוּ חֲכָמִים³⁰: הָרִי מִמֶּעֵט בְּעֵסְקִי³¹, וַעֲסֹק בַּתּוֹרָה.

(28) בתגרים היורדים באניות סוחר (עירובין נה:). (29) (שם פ"ב, ה). (30) (שם פ"ד, י). (31) בדרך ארץ ובמשא ומתן.

אֶהָרִן, שְׂנֵאָמַר: "וְהִיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם". כְּתָר מַלְכוּת - זָכָה בּוֹ דָּוִד, שְׂנֵאָמַר: "זַרְעוֹ לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ פְּשָׁמֶשׁ נִגְדִי". כְּתָר תּוֹרָה - הָרִי מְנַח וְעוֹמֵד וּמוֹכֵן לְכָל יִשְׂרָאֵל, שְׂנֵאָמַר: "תּוֹרָה צְוֶה לָנוּ מִשָּׁה, מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב" - כָּל מִי שְׂיִרְצֶה, יָבוֹא וְיִטֵּל. שְׂמָא תֹאמַר, שְׂאוֹתָם הַכְּתָרִים גְּדוּלִים מִכְתָּר תּוֹרָה - הָרִי הוּא אֹמֵר: "בִּי מַלְכִים יִמְלֹכוּ וְרוֹזְנִים יִהְיוּקֹקוּ צְדָק, בִּי שְׂרִים יִשְׂרוּ"; הָא לְמַדְתָּ, שְׂפַתְךָ תּוֹרָה גְּדוּל מְשִׁיחָם⁴.

(2) (אבר"נ פ' מא; יומא עב:) ושם בנוסח אחר: "שלשה ימים הם: של מזבח, ושל ארון, ושל שלחן. של מזבח – זכה אהרן ונטלו; של שלחן וסמל המלכות) – זכה דוד ונטלו; של ארון (סמל כתר-תורה) – עדיין מונח הוא; כל הרוצה ליקח – יבוא ויקח". (3) התורה אומרת מקרא זה: וגדול הממליך מן המלך (רש"י, שם). (4) וכן הובא בליקוט משלי ח' מאמר ה"ספרי": "כל עצמם של שני כתרים הללו: כתר-כהונה וכתר-מלכות, אינם אלא מכוחה של תורה".

ב. אָמְרוּ חֲכָמִים: מְזִר תְּלַמִּיד-חֲכָם קוֹדֵם⁵ לְכַהֵן גְּדוּל עִם-הָאָרֶץ, שְׂנֵאָמַר: "קָרָה הִיא מִפְּנִינִים" - מִפְּנֵי גְדוּל שְׂנַכְנַס לְפָנָי וּלְפָנֵים⁶.

(5) להחיותו, לפדותו וכיו"ב (הוריות יג; ירוש', שם פ"ג, ה"ה). (6) לקודש הקדשים ביוה"כ. מדרש זה מיוסד על הכתיב: "מפנינים" (אור שמח).

ג. אֵין לָךְ מִצְוָה בְּכָל הַמִּצְוֹת פְּלִן, שֶׁהִיא שְׂקוּלָה⁷ כְּנִגְדַת תְּלַמּוּד תּוֹרָה, אֶלֶא תְּלַמּוּד תּוֹרָה כְּנִגְדַת כָּל הַמִּצְוֹת פְּלִן⁸, שֶׁהַתְּלַמּוּד מִבִּיא לִיְדֵי מַעֲשֵׂה⁹; לְפִיכֵן הַתְּלַמּוּד קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה בְּכָל מְקוֹם¹⁰.

(7) שתוכל להשתוות. (8) (פאה פ"א, מ"א). (9) (קידושין מ:). (10) ואם בא אחד להימלך אם ילמד תחילה או יעסוק במעשה, אומרים לו: למד תחילה – לפי שאין עם-הארץ חסיד (תוספות, שם).

ד. הִיָּה לְפָנָיו עֲשִׂית מִצְוָה וְתְלַמּוּד תּוֹרָה - אִם אֶפְשָׁר לְמַצְוָה לְהַעֲשׂוֹת עַל-יְדֵי אַחֲרִים, לֹא יִפְסִיק תְּלַמּוּדוֹ¹¹; וְאִם לֹא¹² - יַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה וְיִחֲזֹר לְתַלְמוּדוֹ.

(11) יסופר על ר' אבהו מן קסרין ששלח את בנו ללמוד תורה בטבריה. באו ואמרו לו: בנך גומל חסדים הוא, מטפל הוא במתים ועוסק בקבורתם. שלח לו אביו: המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריה? כבר נמנו וגמרו, שהתלמוד קודם למעשה! (ירושלמי, פסחים פ"ג, ה"ז). (12) כגון קבורת מת מצוה – יעשה ואחר כך ילמד (שם מ"ק ט:).

ה. תַּחֲלַת דִּינּוֹ שֶׁל אָדָם, אֵינוֹ נִדוֹן אֶלֶא עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו⁴⁴, ומדת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר: "יגיע פפיהו כי האכל, אשריהו טוב לך" - "אשריהו בעולם הזה, וטוב לך" לעולם הבא, שכלו טוב⁴⁵.

(44) (ברכות ח.) "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא-שמים". (45) (שם).

יב. אין דברי-תורה מתקיימין במי שמרפה⁴⁶ עצמו עליהן, ולא כאלו שלומדין מתוך עדון⁴⁷ ומתוך אכילה ושתייה; אלא במי שממית עצמו עליהן⁴⁸, ומצער גופו תמיד⁴⁹, ולא יתן שנה לעיניו⁵⁰ ולעפעפיו תנומה. אמרו חכמים⁵¹ דרך רמז: "זאת התורה אדם פי גמות באהל" - אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי חכמים⁵². וכן אמר שלמה בחקמתו: "התרפית, ביום צרה צר כחכה"⁵³; ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי" - חכמה שלמדתי באף⁵⁴, היא עמדה לי. אמרו חכמים⁵⁵: ברית פרותה, שכל היגע בתורתו בבית-המדרש⁵⁶, לא במהרה הוא משבח; וכל היגע בתלמודו בצנעה⁵⁷, מחכים, שנאמר: "ואת צנועים חכמה"; וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקיים בידו; אבל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח⁵⁸.

(46) מתרשל (עירובין נד.). אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב: לוחות אבן? - אם אדם משים עצמו, את לחייו כאבן זו שאינה נמחית (מדריסת רגלי בני-אדם, כך לחייו אינן נלאין מלחזור על לימודו וללמד לאחרים, רש"י) - תלמודו מתקיים בידו; ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו. (47) פינוק והתענוגות. "לא תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה" (סנהדרין קיא.). וכן בתנחומא (נח, אות ג): לא תמצא תורה שבעל-פה אצל מי שמבקש עונג העולם, תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, שנאמר: לא תמצא בארץ החיים (איוב כח, ג). וכי בארץ המתים תמצא? - אלא במי שמחיה עצמו עליה". (48) (ברכות גו:). (49) (שם) כי מיץ חלב יוציא חמאה (משלי ל, לג). "במי אתה מוצא חמאה של תורה? - במי שמקיא חלב שניק משדי אמו". (50) (כתובות סב.). (51) (ברכות גו:). (52) נוסח אוקספורד; ונוסח רוב הדפוסים: "החכמים". (53) (שם, גו). אמרו: "כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה". (54) ככעס שרבי כעס עלי וסטר על לחיי (קהלת-רבה פ"ב). (55) (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א). (56) וכל-שכן בבית-המדרש המיוחד לתלמוד-תורה, בעוד שבית-הכנסת עיקרו לתפילה. כך הוא נוסח אוקספורד, קושטא; וכן גם בירושלמי. בשאר הדפוסים: "בית-המדרש". (57) לא בשוק, ולא בקולי קולות

ט. דברי-תורה נמשלו פמים, שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים", לומר לך: מה מים אינם מתפנסין במקום מדרון³², אלא נזחלין מעליו ומתקבצים במקום אשפון³³; כך דברי-תורה אינם נמצאים בגסיה-רוח³⁴, ולא בלב כל גבה-לב, אלא בדפא ושפל-רוח, שמתאבק בעפר רגלי החכמים, ומסיר התאות ותענוגי הזמן³⁵ מלבו, ועושה מלאכה בכל יום מעט פדי חייבו³⁶, אם לא היה לו מה לאכל, ושאר יומו ולילו עוסק בתורה.

(32) (תענית ז.) מדרון - מורד, שיפוע. (33) שקע במקום שטוח למקוה מים ("הערוך"). (34) גאוותנים. (35) (עירובין נד.) "אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת - תלמודו מתקיים בידו". ופירש רש"י: "שאינו מקפיד על תענוגים ואוכל בשר בלא תבלין, כאותה חיה הדורסת ואוכלת מיד לאחר הריגתה; וכן שאר עינוגים". (36) (ברכות לה:) "דורות הראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם ארעי - זו וזו נתקיימו בידם; דורות האחרונים שעשו מלאכתם קבע ותורתם עראי - זו וזו לא נתקיימו בידם".

י. כל המשים על לבו שיעסק בתורה, ולא יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חלל את השם, ובזה את התורה, וכבה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חיו מן העולם הבא³⁷, לפי שאסור להנות מדברי-תורה בעולם הזה³⁸. אמרו חכמים³⁹: "כל הנהנה מדברי-תורה, נטל חיו מן העולם". ועוד צוה ואמר⁴⁰: "אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדם לחפור בהן". ועוד צוה ואמר⁴¹: "אזהב את המלאכה ושנא את הרבנות"; "וכל תורה שאין עמה מלאכה⁴², סופה בטלה וגוררת עון", וסוף אדם זה, שיהא מלסטם את הפריות⁴³.

(37) כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם הזה. (38) (נדרים סב.). רבינו ז"ל בפירושו לאבות (פ"ד, ה) מדבר קשות נגד שכר הרבנים העושים תורתם אומנותם וקרדום לחפור בה - שזהו בניגוד למוסר התורה ודברי חכמינו הראשונים. וה"כספ משנה" כאן טוען נגד רבינו ומוכיח בהוכחות שונות שמוטל עלינו לתמוך בתלמידי-חכמים שיתמסרו לתורה ולתעודה רמה: להיות רבנים ודיינים בישראל - שאם אין גדיים אין תיישים. ואם פרנסתם לא תהא מצויה ובטוחה ולא יוכלו לעסוק בעסק התורה כראוי מתוך הרחבת הדעת - אז תשתכח חסד-ישראל ויורה מישראל. וכבר נפסקה ההלכה (בשו"ע, יורה דעה סימן רמו) וכן נוהגים בכל מקומות שבני-ישראל נמצאים שם לפרנס בכבוד את רבם שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ותתבוזה התורה בפני ההמון. (39) (אבות פ"ד, ה.). (40) (שם). (41) (שם פ"א, י.). (42) (אבות פ"ב, ב.). (43) (קידושין כט.) "כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות כאלו מלמדו ליסטות".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השונה לתלמיד שאינו הגון, כאלו זרק אבן למרקוליס⁶⁰, שנאמר: "כצורר אבן במרגמה", כן נתן לכסיל כבוד" - אין כבוד אלא תורה⁶¹, שנאמר: "כבוד חכמים ינחלו". וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה - אף-על-פי שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו, אין מתלמדין⁶² ממנו, עד שובו למוטב, שנאמר: "פי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, פי מלאך ה' צבאות הוא" - אמרו חכמים⁶³: אם הרב דומה למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו מפיהו; אם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו.

(2) (תענית ז. 3) שאין אנו יודעים אם הוא הגון או לא. שהיה רבן גמליאל (ברכות כח.), מכריז: "כל תלמיד שאין תוכו כבוד, אל ייכנס לבית המדרש" והעמיד שומר על פתח בית-המדרש לבדוק את התלמידים - אבל חבריו לא הסכימו עמו וסילקוהו לשומר הפתח, באמרם: כל עוד שהתלמיד אינו מוחזק ל"אינו הגון", אסור לדחותו ולרחקו מבית-המדרש. (4) לדעת אם היטיב דרכו. (5) חולין קל.ג.) (6) מרקוריוס או מרקור - שם אליל, שהיו עובדים אותו בזריקת אבנים לפניו, כמבואר (סנהדרין ס, עב. ע"ז ג.) (7) ערימת אבנים שנצברה ע"י רגימה. (8) ופירושו: הנותן לכסיל כבוד, כלומר: תורה, כאילו זרק צורר אבן אל תוך המרגמה שנרגמה לכבוד ע"י מרקוליס. (9) (מ"ק זי.) (10) (שם).

ב. כיצד מלמדים? הרב יושב בראש, והתלמידים מקפים לפניו פעטרה, כדי שיהיו כלם רואים הרב ושומעים דבריו. ולא ישב הרב על הפסא ותלמידיו על הקרקע, אלא או הפל על הארץ, או הפל על הפסאות⁶⁴. ובראשונה היה הרב יושב⁶⁵. והתלמידים עומדים. ומקדם חרבן בית שני⁶⁶, נהגו הפל ללמד לתלמידים והם יושבים.

(11) (כריתות ו.) כשתשבו לפני רבכם תראו את פניו, שנאמר: והיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה ל, כ.) (12) (מגילה כא.) "מנין לרב שלא ישב על גבי המיטה וישנה לתלמידו על גבי הקרקע? (אלא או שניהם על גבי המיטה, או שניהם על גבי הקרקע, רש"י) שנאמר: ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה, כח.) (13) (שם) "מימות משה רבינו עד רבן גמליאל (הזקן, כגירסת הבי"ח) לא היו לומדין תורה אלא מעומד". ואף על פי שלא נזכר פה בפירוש שהרב היה יושב לפני תלמידיו בשעת לימודו, הרי מצינו זה בכמה מקומות: "נסתלק אהרן וישב לשמאל משה" (עירובין נד:); "דוד הוה יתיב אארעא והוה מתני להו לרבנן" (מ"ק טז:); (14) משמת רבן גמליאל הזקן שהיה בסוף בית שני והוא אבי אביו של רבן גמליאל דיבנה. וזהו ששנינו (סוטה פ"ט, ט"ו): "משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה" - שעד שמת הוא היתה בריאות בעולם והיו לומדים מעומד; ומשמת באה תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב, וזהו: "בטל כבוד התורה" (ברטנורא).

(ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א; מ"ק טז.) (58) (עירובין נד.)

ג. אף-על-פי שמצוה ללמד ביום ובלילה - אין אדם למד רב חכמתו, אלא בלילה⁶⁷. לפיכך מי שרצה לזפות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים⁶⁸: אין רנה של תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רני בלילה". וכל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום⁶⁹, שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי". וכל בית, שאין נשמעים בו דברי-תורה בלילה, אש אוכלתו⁷⁰, שנאמר: "כל חשך טמון לצפוניו, תאכלהו אש לא נפח"⁷¹. "פי דבר ה' בזה" - זה שלא השגיח על דברי-תורה כל עקר⁷². וכן כל שאפשר לו לעסק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופרש⁷³ להבלי עולם, והניח תלמודו וזנחו - הרי זה בכלל "בוזה דבר ה'". אמרו חכמים⁷⁴: כל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני; וכל המקים את התורה מעני, סופו לקיימה מעשר. וענין זה מפרש הוא בתורה - הרי הוא אומר: "פתחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לכב מרב כל, ועבדת את איביך"; ואומר: "למען ענתך⁷⁵ להיטבך באחריתך".

(59) (שם, סה.) "לא איבא סהרא אלא לגירסא", כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה. (60) (שמות-רבה, פ' מז.) (61) הוא מוצא חן בעיני אלהים ואדם (ע"ז ג:). (62) (סנהדרין צב.). (63) ופירושו לפי רש"י שם: כל לילה צפון ונחבא ממצפוני (מסתרי) התורה: שאין דברי תורה נשמעים באותו בית - בגלל זה תאכלהו אש של גיהנום שאינה צריכה ניפוח. (64) שאינו מתחשב עמהם ואינו שם אליהם לב כלל (סנהדרין טז.). (65) קרא מקרא ושנה תורה שבעל-פה ולבסוף נרחק וזנח לימודי ה'. (66) (אבות פ"ד, ט.) (67) מי שמתענה ולומד תורה מעוני - סופו לקיימה מעושר ומרוב כל.

~ יום חמישי ה' סיון ~

פרק רביעי

(1) שאין מלמדים לתלמיד שאינו הגון; סדר לימוד הרב לתלמידים ואופן ישיבתם; ההתנהגות בבית המדרש; שני תלמידיו ששאלו כאחת, למי עונים תחילה?

א. אין מלמדין תורה, אלא לתלמיד הגון⁷⁶, נאח במעשיו, או לתם⁷⁷. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובודקין⁷⁸ אותו, ואחר-כך מכניסין אותו לבית-המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים⁷⁹: כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וללמוד אני צריך, רצוני לדעת במה זכית לכך. רואים אנו מזה, שבמקום תורה אין משגיחים על רוגזו של הרב.

ה. לא יהיה התלמיד בוש מחבריו, שלמדו מפעם ראשונה או שניה, והוא לא למד אלא אחר כמה פעמים²⁷; שאם נתפיש מדבר זה, נמצא נכנס ויוצא לבית-המדרש והוא אינו למד פלום. לפיכך אמרו חכמים הראשונים²⁸: "אין הבישן למד, ולא הקפדן מלמד". כמה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שהיא קצרה; אבל אם נפר לרב, שהם מתרשלין בדבריו תורה ומתרפין עליהן, ולפיכך לא הבינו - חייב לרגז עליהן ולהקלימן בדברים פדי לחדדם²⁹. וכענין זה אמרו חכמים³⁰: זרק מרה³¹ בתלמידים. לפיכך אין ראוי לרב לנהג קלות-ראש³² לפני התלמידים, ולא לשחק בפניהם, ולא לאכל ולשתות עמם, פדי שתהא אימתו עליהן³³ וילמדו ממנו במהרה.

(27) (ברכות ג:) "כל המנבל עצמו על דברי תורה - סופו להתנשא". ופירש רש"י: ששואל כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו. (28) (אבות פ"ב, ה). (29) כלומר: לעוררם ולזרזם. (30) (כתובות קג:). (31) הטל עליהם אימה. (32) זלזול בעצמו. (33) "כל תלמיד-חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (מחמת פחד) - תכנינה" (שבת ל:).

ו. אין שואלין את הרב פשיפנס למדרש, עד שתתישב דעתו עליו³⁴. ואין התלמיד שואל פשיפנס, עד שיתישב וינחם³⁵. ואין שואלין שנים פחדים³⁶. ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עסוקין בו, פדי שלא יתבייש³⁷. ויש לרב להטעות³⁸ את התלמידים בשאלותיו ובמעשים³⁹ שעושה בפניהם, פדי לחדדן, וכדי שידע אם זוכרים הם מה שלמדום או אינם זוכרים. ואין צריך לומר, שיש-לו רשות לשאל אותם בענין אחר שאין עוסקין בו, פדי לזרזם⁴⁰.

(34) (תוספתא, סנהדרין פ"ז). (35) שלא תהא שאלתו מבוהלת ושלא כענין. (36) שאין בזה משום נימוס ודרך-ארץ. ועוד: שני קולות אינם נשמעים. (37) (שבת ג:). (38) להוליך שולל, כמו שאנו מוצאים: "לא אמרה רבי עקיבא, אלא לחדד בה התלמידים (עירובין יג), כדי לידע אם ישיבו על דבריו. ורש"י פירש: שישומו לבם לתורה ויאמרו פלפול מלבם". (39) כגון רבה, שבדק בפני אביי תלמידו את הושט מבחוץ, אף על פי שאין בודקים ושט אלא מבפנים, כדי לראות אם ירגיש אביי בדבר (חולין מג:). (40) לעורר התענינותם.

ז. אין שואלין⁴¹ מעמד ואין משיבין מעמד⁴², ולא מגבזה ולא מרחוק, ולא מאחורי⁴³ הזקנים. ואין

ג. אם היה מלמד מפיו לתלמידים, מלמד; ואם היה מלמד על-פי מתרגם¹⁵ - [המתרגם] עומד בינו ובין התלמידים, והרב אומר למתרגם, והמתרגם משמיע לכל התלמידים. וכשהן שואלין למתרגם, הוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם משיב לשואל. ולא יגביה הרב קולו¹⁶ יותר מקול המתרגם, ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל¹⁷ את הרב יותר מקול הרב. אין המתרגם רשאי, לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות, אלא-אם-כן היה המתרגמן אביו¹⁸ של חכם או רבו. אומר¹⁹ הרב למתרגמן: 'כף אמר לי רבי!' או 'כף אמר לי אבא מרי!' וכשואמרו²⁰ המתרגמן הדברים לעם, אומר בשם החכם, ומזכיר שמו של אבי הרב או של רבו, ואומר: כף אמר רבנא פלוני! אף-על-פי שלא הזכיר הרב שמו של חכם, שאסור לקרות לרבו או לאביו בשמו²¹.

(15) זהו המתורגמן שהיה עומד לפני החכם הדורש. החכם לוחש לו בלשון עברית, והוא מתרגם לרבים בלשון שהם שומעים (רש"י, יומא כ:). (16) (ברכות מה:). (17) אבל בעת שהוא משמיע הדברים לפני הקהל ודאי מותר לו להגביה קולו, שהרי זה תפקידו להשמיע דברי הרב הנאמרים בלחשיה ולהסבירם. והטעם, שאין המתרגם מגביה קולו בעת ששואל ושואין הרב מגביה קולו יותר מן המתרגם - כדי לחלוק כבוד זה לזה (מעשה וקח). (18) (ירושלמי, מגילה פ"ד, ה"י). (19) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: אומר. (20) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: וכשואמר. (21) (קידושין ל:).

ד. הרב שלמד ולא הבינו התלמידים - לא יכעס²² עליהם וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפלו כמה פעמים²³, עד שבינו עמק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד: הבנתי! והוא לא הבינ²⁴, אלא חוזר ושואל אפלו כמה פעמים²⁵. ואם כעס עליו רבו ורגז, יאמר לו: רבי, תורה היא, וילמד אני צריך²⁶, ודעתי קצרה!

(22) ולא הקפדן מלמד (אבות פ"ב, ה). וכן אמרו במסכת (סופרים פ' טז): "פנים שוחקות להלכה, פנים מסבירות לאגדה". (23) (עירובין נד:). רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות תלמידו עד שילמדנו? - שנאמר: ולמדה את בני-ישראל (דברים לא, יט). ומניין עד שתהא סדורה בפיהם? - שנאמר: שימה בפיהם (שם). (24) שהוא בוש לומר את האמת. ועל כגון זה אמרו: ולא הביישן למד (אבות ב, ה). (25) (ד"א פ"ב) "ואם שנו לך ולא שמעת, אל תבוש לומר: שנו לי!" (26) (מגילה כת). מסופר שם: שרבי שאל את ר' יהושע בן-קרח: רבי, במה הארכת ימים? אמר לו: קצת בחיי? כלומר: חיי עליך למשא, מה לך ולאריכות ימי? אמר לו: רבי, תורה היא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחברתה (עיין לעיל עמוד קא, הערה י). (55) הרשות בידו לבכר את מי שהוא רוצה על פני השני.

ט. אין ישנים⁵⁶ בבית המדרש. וכל המתנגם בבית המדרש, חכמתו נעשית קרעים קרעים⁵⁷; וכן אמר שלמה בחכמתו: "ויקרעים תלביש נומה". ואין משיחין בבית המדרש, אלא בדברי תורה בלבד. אפלו מי שנתעטש, אין אומרים לו 'רפואה'⁵⁸. בבית המדרש, ואין צריך לומר שאר הדברים⁵⁹. וקדשת בית המדרש חמורה⁶⁰ מקדשת בתי כנסיות.

(56) (סוכה כח.). (57) הוא שוכח תלמודו ואינו נזכר אלא לסירוגין (רש"י, סנהדרין עא.), כלומר: ידיעותיו לקויות ואין בהן שלימות ובהירות. (58) גם בימינו נוהגים מטעם נימוס ודרך-ארץ לומר לאיש שנתעטש אסותא! מרפא! רפואה! ו"ש'ל בית רבן גמליאל לא היו אומרים: "מרפא!" בבית המדרש - משום ביטול בית המדרש" (ברכות נג.). (59) שאין בהם לא תורה ולא דרך-ארץ. (60) בית המדרש, עיקר יסודו ותעודתו היה להרביץ בו תורה - כאשר יעיד עליו שמו - אבל היו גם מתפללים בו: ובית הכנסת מיוחד רק לתפילה. וגדול הבית שמגדלים בו תורה, מבית שמגדלים בו תפילה (מגילה כז.) - ולכן אומרים בבית הכנסת: רפואה! מה שאין כן בבית המדרש.

~ יום שישי ו' סיון ~

פרק חמישי

(1) כבוד הרב ומוראו; מי הוא הראוי להוראה; אהבת הרב לתלמידיו.

א. כשם שאדם מצוה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חיב בכבוד רבו² ויראתו יתר מאביו³; שאביו מביאו לחיי העולם הזה, ורבו, שלמדו חכמה, מבאו לחיי העולם הבא⁴. ראה אבדת אביו ואבדת רבו - של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נושאים במשא - מניח את של רבו, ואחר-כך של אביו⁵. אביו ורבו שבוים בשביה - פודה את רבו⁶, ואחר-כך פודה את אביו. ואם היה אביו תלמיד-חכם - פודה את אביו תחלה⁷; וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי שאינו שקול פנגד רבו⁸ - משיב אבדתו, ואחר-כך משיב אבדת רבו. ואין לה פבוד גדול מפבוד הרב, ולא מורא ממורא הרב. אמרו חכמים⁹: מורא רבך פמורא שקמים; לפיכך אמרו¹⁰: כל החולקין על רבו, כחולק על השכינה, שנאמר: "בהצתם על ה'"¹²; וכל העושה מריבה¹³ עם רבו, פעושה מריבה עם השכינה, שנאמר: "אשר רבו בני ישראל את ה' ויקדש בם"; וכל המתרעם¹⁴ על רבו, פמתרעם על ה', שנאמר: "לא עלינו תלנהיכם פי על ה'"; וכל המהרהר¹⁵ אחר רבו, פאלו מהרהר

שואלין הרב, אלא בענין שהן קורין⁴⁴ בו. ואין שואלין, אלא מיראה⁴⁵. ולא ישאל בענין יותר משלש הלכות.

(41) המקור לכל הדינים שבהלכה זו הוא (תוספתא, סנהדרין פרק ז). (42) מפני שהשאלה המוצעת או התשובה הניתנת מתוך ישיבה היא תמיד מיושבת ומתוקנת יותר ממתוך עמידה. (43) הזקנים יושבים קרוב לרב בשורה הראשונה, ולכן על השואל היושב מאחריהם לצאת ולעמוד לפנייהם כדי שיראוהו גם הם בשעת הדין. (44) כבר הזהיר רבינו על זה בהלכה הקודמת, אלא שם אמר שלא ישאל את הרב רק באותו נושא שלומדים: שאם לומדים דיני שבת אל ישאלנו בדיני יום-טוב; ופה הוא אומר, שאפילו באותו נושא עצמו אין שואלים אלא בענין שהם למדים, כלומר: שאם עסוקים בדיני הוצאה מרשות לרשות אל ישאלנו: חבית שנשברה, מה תקנה יעשו בשבת? אף אם שהכל מדיני שבת (כסף-משנה). (45) ולא בקלות-ראש (תנחומא, בהעלותך אות יא).

ח. שנים ששאלו - שאל אחד פבענין⁴⁶, ושאל אחד שאלא פענין - נזקקין לענין; מעשה⁴⁷ ושאינו מעשה - נזקקין למעשה; הלכה⁴⁸ ומדרש⁴⁹ - נזקקין להלכה; מדרש ואגדה⁵⁰ - נזקקין למדרש; אגדה וקל-וחמר⁵¹ - נזקקין לקל-וחמר; קל-וחמר וגזרה⁵² שנה - נזקקין לקל-וחמר. היו השואלין שנים, אחד חכם ואחד תלמיד - נזקקין לחכם; תלמיד ועם-הארץ - נזקקין לתלמיד; שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שניהם עמי-הארץ; שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי תשובות⁵³ או בשתי שאלות⁵⁴ שני מעשים - הרשות ביד המתרגם מעתה⁵⁵.

(46) ונוסחא אחרינא: בענין. כששואלים בהלכות פסח שלשים יום לפני הפסח - זהו שואל כענין (רבינו נסים, מגילה). (47) שאלה שהיא אקטואלית: שצריכים לדעת כעת מה לעשות ואיך להתנהג, קודמת לשאלה שהיא רק להלכה, תיאורטית. (48) שנאמרה למשה מסיני (49) כגון: מכילתא, ספרא וספרי שהם מדרשי הלכה מתוך הפסוקים שבתורה. (50) שיחות אמרי חכמה, והגיוני לב סומכים על המקרא ואין בהם ענין לדינים. עיין הרא"ש (נדרים לו:). (51) אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. (52) גם היא מ"ג המידות, אלא בעוד ש"קל וחומר" אדם דן מעצמו על פי סברא, אין אדם דן "גזירה שוה" מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו (סוכה לא, רש"י, דיבור המתחיל: לא מקשינן). ולפיכך "גזירה שוה" שהיא בקבלה, אין לחשוש שמה ישכחנה: אבל "קל וחומר" שהיא רק מסברא ויש לחוש לשכחה - לכן נזקקין לה תחילה (פר"ח). (53) כשהרב אמר איזה חידוש משיבים עליו התלמידים בכיקורת וניתוח. כמו שאמרו: שתי תשובות בדבר (קידושין ה:). (54) בשתי שאלות ששתיהן למעשה ואין אחת עדיפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויש מפרשים: "לעולם" - אפילו הוראה בדרך ארעי, שאינו קובע שום מדרש גם כן אסור בפני רבו. (19) (עירובין סג).

ג. הִיָּה בֵּינוּ וּבֵין רַבּוֹ שְׁנַיִם עֶשְׂרִים מִיָּל, וְשָׂאֵל לוֹ אָדָם דְּבַר הֶלְכָה - מִתָּר לְהִשְׁבִּיב²¹. וְלִהְפָּרִישׁ מִן הָאָסוּר²² - אֶפְלוּ בְּפָנָי רַבּוֹ מִתָּר לְהוֹרוֹת. פִּיצַד? כְּגוֹן שְׂרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דְּבַר הָאָסוּר, מִפְּנֵי שְׂאֵל יָדַע בְּאָסוּרוֹ, אוֹ מִפְּנֵי רְשָׁעוֹ - יִשְׁלֹו לְהִפְרִישׁוֹ וְלוֹמַר לוֹ: דְּבַר זֶה אָסוּר! וְאֶפְלוּ בְּפָנָי רַבּוֹ, וְאָף-עַל-פִּי שְׂאֵל נִתֵּן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת, שְׂקָל מְקוֹם שֵׁישׁ הַלּוּל ה', אֵין הוֹלְקִין כְּבוֹד לְרַבּוֹ²³. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים²⁴? בְּדְבַר שְׂנֵקְרָה מְקַרְהָ²⁵; אֶכֶל לְקַבֵּעַ עֲצָמוֹ לְהוֹרָאָה, וְלִישָׁב וְלְהוֹרוֹת לְכָל שׂוֹאֵל, אֶפְלוּ הוּא בְּסוֹף הָעוֹלָם וְרַבּוֹ בְּסוֹף הָעוֹלָם - אָסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שְׁמִימוֹת רַבּוֹ²⁶, אֶלֶּא-אִם-כֵּן נִטַּל רְשׁוּת מִרַבּוֹ. וְלֹא²⁷ כָּל מִי שְׁמַת רַבּוֹ, מִתָּר לוֹ לִישָׁב וְלְהוֹרוֹת בְּתוֹרָה; אֶלֶּא-אִם-כֵּן הִיָּה תִּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה²⁸.

(20) זהו "שלא במקום רבו". ושיעור זה הוא כנגד מחנה ישראל במדבר שתפס שטח של שלוש פרסאות, שהן שנים-עשר מיל (עירובין נה:). ושיעור המיל אלפיים אמה. וכל מי שהיה צריך לשאול דבר מה, היה פונה ישר למשה, כמו שכתוב: והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד (שמות לג, ז). (21) אבל לא לקבוע מדרש וישיבה. (22) להרחיק אדם מן העבירה. (23) (עירובין סג.), וסמכו על הכתוב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל). (24) שמתר לו להשיב בריחוק שנים-עשר מיל ממקום מגורי רבו? (25) באקראי בעמלא, בהזדמנות ובדרך ארעי. (26) כמו שאמרו (עירובין סב:): שכל זמן שרב הונא היה בחיים לא הורה רב חיסדא תלמידו אפילו "ביעתא בכותחא", כלומר: אפילו הוראות הכי קלות ופשוטות כמו, למשל, שמתר לאכול ביצה טבולה בכותח (מין רוטב עשוי מחלב חמוץ לטבל בו את הפת). "והגהות מיימוניות כתבו, שפסק הלכה מפורש שאדם רואה בספר מספרי הגאונים, יכול הוא להורות אפילו בימי רבו, רק אסור לו להורות מליבו ולסמוך על בינתו. (27) נראים הדברים שכאן תחילת הלכה ד. וכן הוא הנוסח בטור יורה דעה סימן רמב בשם הרמב"ם. וכך הכריע הש"ך (שם, סעיף קטן יח). (28) שגמר כבר את חוק הלימודים הדרושים וקיבל היתר הוראה. חכמינו אמרו (עבודה-זרה יט:), שזמן הגעה להוראה הוא ארבעים שנה. ורבינו שלא נתן שיעור זה סובר, כנראה, שזה היה אז כשהיו לומדים רק מפי הרב, מפי סופרים ולא מפי ספרים; ואמרו (עבודה-זרה ה:): "שאינן אדם עומד על סוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה". אבל כיום, שהתורה ופירושיה כתובים ומונחים לפנינו ואנו לומדים מתוכם - אין ההוראה תלויה בגיל ובשנים, אלא במעלת חכמתו ובמידותיו של החכם (לחם משנה), ורבינו

אֶחָד שְׂכִינָה, שְׂנֵאָמַר: "וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאֵלֵהֶם וּבְמִשְׁנֵהוּ"¹⁶.

(2) המובהק, רוב חכמתו למד ממנו. (3) "מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו" (כריתות כח.). ובנוסח אוקספורד וכתב יד אברבנאל "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו; ורבו יתר מאביו ....". (4) (כבא מציעא לג.). (5) (שם). אבל אם היה אביו חכם ושקול כנגד רבו - של אביו קודמת. (6) (שם). (7) ואפילו כשאינו שקול כנגד רבו, מפני שבשבי חייו בסכנה. (8) דברי רבינו כאן: "אף על פי שאינו שקול כנגד רבו" הם סתירה גלווייה לדבריו בהלכות גזילה ואבידה פרק י"ב, הלכה ב, שכתב שם: "פגע באבידת אביו עם אבידת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו - של אביו קודמת; ואם לאו - של רבו קודמת. וכבר הסכימו רוב מפרשי הרמב"ם ובראשם "הגהות מיימוניות", שטעות סופר יש כאן והנוסח בהלכות "גזילה ואבידה" עיקר, שכן הנוסחה גם במשנה ירושלמי (כבא מציעא פרק ב, משנה י"א). וטעם דין זה השנוי במשנה: - בפדיון שבויים שחיהם בסכנה, כיוון שאביו תלמיד-חכם אף אם אינו שקול - הוא חייב להציל נפשו מיני שחת קודם כל אדם; אבל במקום שאין סכנת נפשות רק הפסד ממון או יגיעת הגוף, כגון: אבידה ונשיאת משא, אם אין האב שקול - רבו קודם. וכדאי להביא כאן מה שכתב הרמ"א (שולחן ערוך סימן רמב, סעיף לד, בשם "ספר החסידים"): במה דברים אמורים שרבו קודם לאביו? - כשמלמד אותו חנין; אבל אם אביו שכר לו רב ומלמדו - אביו קודם לכל דבר. (9) (אבות פרק ד, יב.). (10) (סנהדרין קי.). (11) זה שחולק על ישיבת רבו וקובע לו ישיבה אחרת ומלמד שם שלא ברשות רבו. כמבואר בסמוך (הלכה ב). (12) אף על פי שלא חלקו אלא על משה ועל תורתו, מעלה עליהם הכתוב כאילו היצו וחלקו על השכינה. (13) תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים (רש"י). (14) ואומר על רבו שנוהג בו מידה כבושה, מידת אכזריות (שם). (15) מחפה עליו דברים (שם), שבודה עליו מליבו דברי גנאי. (16) ואמרו (מכילתא, בשלח): "אם באלוקים דיברו, קל וחומר במשה? - ללמדך, שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

ב. אֵיזְהוּ הוֹלֵק עַל רַבּוֹ? זֶה שְׂקוֹבֵעַ לוֹ מְדָרְשׁ, וְיוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמְלַמֵּד שְׂאֵל בְּרְשׁוּת רַבּוֹ¹⁷, וְרַבּוֹ קָנָם, וְאָף-עַל-פִּי שְׂרַבּוֹ בְּמִדְיָנָה אֶתְרַת. וְאָסוּר לְאָדָם לְהוֹרוֹת בְּפָנָי רַבּוֹ לְעוֹלָם¹⁸; וְכָל הַמּוֹרֶה הֶלְכָה בְּפָנָי רַבּוֹ, חֲזֵיב מִיָּתְהָ¹⁹.

(17) (ברכות כז:). וכן אמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה, אלא אם כן נטל רשות מרבו". וטעם האיסור - שלא יתנהג כשורה בחיי רבו, כמו שאמרו (ברכות סד:): "כל שנותני של רבה שמלך כראש ישיבה לא היה רב יוסף קורא אומן מקיז דם לביתו והיה הולך אליי, כדי שלא להוראות שום צד שררה בחיי רבו. (18) אפילו כשנטל כבר רשות להורות, אסור לו להורות בפני רבו, אלא שלא במקום רבו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אביו (וקרא אותו: אבא, ומזה נתהווה שמו: אביו, ואם לאביו כך, לרבו לא כל שכן. 34) של אחרים, ומכל שכן של אביו ורבו. 35) של אביו ורבו, מצינו שאביו קרא לרבה אחרי מותו "מר" (גיטין נט:). 36) מלשון הכתוב: והוא פלאי (שופטים יג, יח). מופלא ומובדל משאר שמות בני-אדם. 37) אבל כשאין השם מופלא, כגון: אברהם, יצחק, משה וכדומה, שמות מצויים - מותר לקרוא שם אחרים ששםם כשם רבו או כשם אביו שלא בפני רבו או אביו. וכן אנו מוצאים (כתובות קג:). את רבי שאמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", אף על פי שזה היה שם אביו, שהיה גם מורו ורבו. 38) (ברכות כז:): "הנותן שלום לרבו גורם שתסתלק שכינה מישראל", ופירש רש"י: "כשאר כל אדם: שלום עליך, ולא שלום עליך, רבי". 39) כורע לפניו ושואל בשלוחו (תנחומא, בהעלותך אות יא). 40) (ברכות ג).

ו. וכן לא יחליץ תפלויו⁴¹ לפני רבו, ולא יסב⁴², אלא יושב כיושב לפני המלך⁴³. ולא יתפלל, לא לפני⁴⁴ רבו ולא לאחר רבו ולא בצד רבו; ואין צריך לומר, שאסור לו להלך בצדו; אלא יתרחק לאחר רבו, ולא יהא מכוון פנגד אחוריו, ואחר-כך יתפלל. ולא יכנס עם רבו במרחץ⁴⁵, ולא ישב⁴⁶ במקום רבו, ולא יכריע⁴⁷ דבריו בפניו, ולא יסתור⁴⁸ את דבריו. ולא ישב לפניו, עד שיאמר לו: שב⁴⁹, ולא יעמד מלפניו, עד שיאמר לו: עמד, או עד שיטל רשות⁵⁰ לעמד. וכשיפטר מרבו, לא יחזר לו לאחוריו⁵¹, אלא יתע לאחוריו⁵², ופניו פנגד פניו.

41) (סנהדרין קא:): ואף על פי שבמלך ידובר שם, הרי אמרו חז"ל (הוריות יג:): "חכם קודם למלך: חכם שמת - אין לנו חכם כיוצא בו; מלך שמת - כל ישראל ראויים למלכות". ועוד אמרו (גיטין סב.) שהרבנים נקראים: מלכים, שנאמר: בי מלכים ימלוכו (משלי ח, טו). וראוי להעיר, שהטור אורח חיים, סימן לח, הביא מאמר מאת רבא: "אסור לחלוץ תפלין בפני רבו", ומאמר כזה לא נמצא בש"ס. וב"שימושא רבא" מובא מאמר זה, כאילו הוא נמצא בסנהדרין בסוגייה שלפנינו. 42) (פסחים קח.), כי הסיבה על צד שמאל היא ישיבה חופשית יותר מדי והריהי פגיעה ב"מורא רבו". 43) (ירושלמי, הוריות פרק ג, הלכה ה.). 44) הכל במסכת ברכות כז: וטעם כל אלה, משום הירות (כפירוש רש"י, שם). 45) (פסחים נא.), מפני שצריך להתבייש מכבודו וממוראו (רש"י, שם). ואם רבו צריך לו שישמשהו - מותר. 46) (קידושין לא:), באביו אמרו זאת, וקל וחומר ברבו. 47) שאם היה רבו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יכריע לצד השני כנגדו ויאמר: נראים דברי פלוני. 48) לומר לו: לא כן הדבר! לא נכון! 49) (מדרש-רבה, רות פרשה ד) ויאמר: שבו פה! וישבו (רות ד, ב), מכאן שאין רשות לקטן לישב עד שיתן לו רבו רשות. 50) (עבודה זרה יט.) אמר לוי: "רבי, נתת לנו רשות לעמוד". 51) נוסח אוקספורד: "לא יחזיר לו אחוריו". 52) ילך אחורנית (יומא ג.).

ז"ל מונה את התנאים הדרושים לחכם כדי שיתמנה לדיין: "כל מי שימצאוהו חכם וירא-חטא, ועניו ושלפ ופירקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו - עושים אותו דיין" (משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ח), ואילו שנות הגיל לא הזכיר.

ד. וְכַל תְּלַמֵּיד שְׁלֵא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה - הֲרִי זֶה רִשְׁעֵי, שׁוֹטֵה וְגַם הֲרוֹחֵ²⁹, וְעָלְיוּ נְאֻמָּר: "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָהָ³⁰ וְגו'". וְכֵן חָכֵם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאִינוּ מוֹרָה - הֲרִי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה, וְנוֹתֵן מִכְּשׁוֹלוֹת לְפָנֵי הַעוֹרִים, וְעָלְיוּ נְאֻמָּר: "וְעַצְמִים³¹ כָּל הַרְגֵינָה" - אֵלוּ הַתְּלַמִּידִים הַקְּטָנִים, שְׁלֵא הֲרַבּוּ תּוֹרָה פְּרָאוּי, וְהֵם מְבַקְּשִׁים לְהַתְגַּדֵּל בְּפָנֵי עַמֵּי-הָאָרֶץ וּבִין אֲנָשֵׁי עִירָם, וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין פְּרָאשׁ לְדִין וְלַהוֹרוֹת בִּישְׂרָאֵל; הֵם הַמְּרַבִּים הַמְּחַלְקֵת, וְהֵם הַמְּחַרְבִּים אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְּכַבִּין נְרָה שֶׁל תּוֹרָה, וְהַמְּחַלְלִים בָּרָם ה' צְבָאוֹת. עֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻמָּתוֹ: "אֲחֻזּוֹ לָנוּ שׁוֹעֲלִים, שְׁעָלִים קְטָנִים מְחַבְּלִים בְּרַמִּים".

29) (אבות פרק ד, ז). רשע - שלפעמים יחייב את הזכאי, והריהו כגוזלו; שוטה - שמרבה עליו איבת בעל-הדין שיצא חייב; וגס-רוח - שגאוותו לקנות לו שם כאחד הגדולים הביאתהו לידי כך להורות ולדון בטרם שהגיע להוראה (מדרש שמואל). 30) לשון נפל, שלא כלו חדשיו ועדיין לא נגמר, כן הוא: לא הגיע עדיין להוראה - ומורה, ולכן רבים חללו. 31) מלשון: ועוצם עיניו (ישעיה לג, טו). שהוא מתעצם ומחריש ומתאפק מלהורות והורג בזה את בני דורו (רש"י, עבודה זרה יט:).

ה. וְאָסוּר לוֹ לְתַלְמִיד לְקָרוֹת לְרַבּוֹ בְּשֵׁמוֹ, וְאֶפְלוּ שְׁלֵא בְּפָנָיו³². וְהוּא, שְׁיִהְיֶה הַשֵּׁם פְּלֵאֵי, שְׁפָל הַשׁוֹמֵעַ יַדַּע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי. וְלֹא יִזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו; וְאֶפְלוּ לְקָרוֹת לְאַחֲרִים שְׁשֵׁמָם בְּשֵׁם רַבּוֹ, פְּדָרָף שְׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם אָבִיו³³; אֵלֵא יִשְׁנֶה אֶת שְׁמֵם³⁴, אֶפְלוּ לְאַחַר מוֹתָם³⁵. וְהוּא שְׁיִהְיֶה הַשֵּׁם פְּלֵאֵי³⁶, שְׁפָל הַשׁוֹמֵעַ יַדַּע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי³⁷. וְלֹא יִתֵּן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ אוֹ יִחְזִיר לוֹ שְׁלוֹם, פְּדָרָף שְׁנוֹתָנִים לְרַעִים וּמְחַזְרִים זֶה לָזֶה³⁸; אֵלֵא שׁוֹחֶה³⁹ לְפָנָיו וְאוֹמֵר לוֹ בְּיָרְאָה וְכַבּוּד: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי! וְאֵם נִתֵּן לוֹ רַבּוֹ שְׁלוֹם, יִחְזִיר לוֹ: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וּמוֹרִי⁴⁰!

32) (סנהדרין ק.) ומפרש רש"י: "כשהוא אומר: פלוני, ואינו אומר: פלוני מורי ורבי. לא כגיחזי שקרא לרבו בשמו ואמר: זאת האשה וזה בנה אשר החייה אלישע (מלכים-ב ח, ה), אלא כיהושע שאמר: אדוני משה, כלאם! (במדבר יא, כח). 33) כן יעשה בשם רבו, "בערוך", ערך "אב" מובא בשם הגאונים, שרבה קרא לתלמידו: "אביו", אף על פי ששמו האמיתי היה "נחמני" - מפני שגם שמו של אבי רבה היה נחמני, לפיכך לא קרא אותו בשמו שהוא כשם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מרבנו רשאי לאומרה סתם. שהכול יודעים שמן הסתם מרבנו שמעה ותורת רבו בפיו (סוכה כז:; ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה א). (64) "ואלו קרעים שאינם מתאחים: הקורע על אביו ואמו ועל רבו שלימדו תורה" (מועד קטן כו.), וסובר רבינו: כשם שהושווה רבו לאביו ואמו לעניין "איחוי", כך הושווה לעניין קריעה "עד שיגלה ליבו" שהוא חייב על אביו ואמו, כמפורש (מועד קטן כב:). (65) אינו תופר את מקום הקרע בתפירה כתיקונה, אלא בַּשָּׁלָל: תפירה גסה וארעית (שם, כו.). (66) מואר באור נוגה, ומוסב על התלמיד המזהיר באור התורה שיצק עליו רבו. ו"רבו מובהק", פירושו: רבו של התלמיד המובהק, כי הרב הוא המבטיח, הפועל ולא הפועל (תוספות יום טוב, בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). (67) חכם כמותו אלא למד ממנו דבר אחד או שניים (רש"י, עירובין סג.). (68) בריחוק ארבע אמות ולא כמלוא עיניו. (69) שאינם אביו ואמו, שאינו קורע אלא בגד אחד ומאחה את הקרע לאחר שלושים יום.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואל יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שיזכיר שם אומרו". אמירת דבר בשם אומרו היא לא רק סגולה לגאולה כמאמר חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", אלא גם חיוב שהובא להלכה "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו (נדרים פ"ק).

וצריך להבין היאך מצינו כמה וכמה מאמרי רז"ל שלא נאמרו בשם אומרם כמודגש במיוחד אצל רבי אליעזר הגדול ש"לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם" ואעפ"כ מצינו מאמרים רבים שלא הזכיר בהם שם רבו ומדוע לא חש לזה, שכל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו.

ויש לומר הביאור בזה: אף שרבי יוחנן בן זכאי אמר על תלמידו רבי אליעזר שהוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה" מובן שר"א לא הסתפק בידיעת תורת רבו אלא בוודאי התייגע והתעמק בהבנת הדברים עד שהתעצמו בשכלו באופן שהשתכנע והבין את הדברים עד שנעשו שכלו שלו וא"כ מה שאמר אח"כ אינו חזרה על דברי רבו אלא ענין המוכרח מצד שכלו.

ענין זה מצינו גם להלכה כדאיתא בגמ' "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר וה' הולך לפניו יומם . . הכי השתא התם הקב"ה עלמא דילי' הוא ותורה דילי' היא מחיל לי', הכא תורה דילי' היא? הדר אמר רבא אין, תורה דילי' היא דכתיב "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" ופרש"י: ". בתחלה היא נקראת תורת ה' ומשלמדה וגרסה נקראת תורתו" ועל פי זה מובנת הנהגת רבי אליעזר הגדול שאין בזה ענין של "אל תגזול דל" כי הוא נעשה הבעלים על התורה שלמד.

ז. וְחֵיב לְעַמֵּד מִפְּנֵי רְבוֹ - מִשְׁיָרְאָנוּ מִרְחוֹק מְלֵא עֵינָיו⁵³, עַד שִׁתְּכַסֶּה מִמֶּנּוּ⁵⁴ וְלֹא יִרְאֶה קוֹמָתוֹ, וְאַחֲרֵיכֵן יֵשֵׁב. וְחֵיב אָדָם לְהִקְבִיל⁵⁵ פְּנֵי רְבוֹ בְּרִגְלָהּ.

(53) כשיעור שליטת כוח הראות שלו; המרחק שהעין רואה. (54) שייבלע בתוך המרחק או ייעלם מעיניו בין הבתים ולא יראנו עוד (יומא נג.). (55) (סוכה כז:): לקדם את פניו, להיראות לפניו בשלוש רגלים. רבינו פוסק כרבי יצחק ולא כרבי אליעזר שאמר: "משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל", דכתיב: ושמת אתה וביתך (דברים יד, כו). ופעם בא אליו תלמיד ברגל להקביל פניו, ואמר לו שלא יפה עשה (כסף-משנה).

ח. אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּפְנֵי רְבוֹ, אֶלְא־אִם־כֵּן דִּרְךָ רְבוֹ לְחֻלְקָהּ⁵⁶ לֹא כְבוֹד. וְכָל הַמְּלַאכֹת שֶׁהָעֶבֶד⁵⁷ עוֹשֶׂה לְרְבוֹ, תַלְמִיד עוֹשֶׂה לְרְבוֹ. וְאִם הָיָה בְּמִקוֹם שְׂאִין מְפִירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיוּ לוֹ תְּפִלִּין⁵⁸, וְחָשׁ שְׂמָא יֵאמְרוּ עֶבֶד הוּא - אֵינוּ נוֹעֵל לוֹ מִנְעֵלוֹ וְאֵינוּ חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תַּלְמִידוֹ מִלְשַׁמְשׁוֹ, מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד⁵⁹ וּפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאֵת שְׂמִים. וְכָל תַּלְמִיד שֶׁמְזַלְזֵל דְּבַר מְקַל כְּבוֹד רְבוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנִיָּה שֶׁתִּסְתַּלַּק⁶⁰ מִיִּשְׂרָאֵל.

(56) (בבא בתרא קיט:): שאם הרב עצמו רוצה בכבודו, בוודאי ישמח לראות שגם אחרים נוהגים בו כבוד. (57) (כתובות צו.). עבד כנעני. כגון: רחיצת רגליים, הנעלת המנעלים וחליצתם וכדומה. (58) להניחן, שיכירו בזה שהוא אינו עבד. כי אין דרך עבדים להניח תפילין. (59) (שם). (60) (ברכות כז:).

ט. רָאָה רְבוֹ עוֹבֵר עַל דְּבַר־תּוֹרָה - אוֹמֵר לוֹ: לְמַדְתָּנוּ⁶¹ רַבְּנוּ פֶּה וְכָף! וְכָל־זֶמַן שֶׁמְזַכֵּר שְׂמוֹעָה בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: פֶּה לְמַדְתָּנוּ⁶² רַבְּנוּ! וְאֵל יֵאמֶר דְּבַר שְׂלֵא שְׁמַע מִרְבוֹ, עַד שִׁזְכִּיר שֵׁם אוֹמְרוֹ⁶³. וּבְשִׁמּוֹת רְבוֹ, קוֹרֵעַ פֶּל בְּגָדָיו עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לְבָבוֹ⁶⁴, וְאֵינוּ מֵאֲהָרָה⁶⁵ לְעוֹלָם. בְּפִה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרַבּוֹ מְבַהֵק⁶⁶, שֶׁלְמַד מִמֶּנּוּ רַב חֲכָמָתוֹ; אֶבֶל אִם לֹא לְמַד מִמֶּנּוּ רַב חֲכָמָתוֹ, הָיָה זֶה תַלְמִיד חֲבֵר⁶⁷, וְאֵינוּ חֵיב בְּכַבּוּדוֹ בְּכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים; אֶבֶל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו⁶⁸, וְקוֹרֵעַ עֲלָיו, פֶּשֶׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל פֶּל הַמְּתִים שֶׁהוּא מֵתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם⁶⁹. אֶפְלוּ לֹא לְמַד מִמֶּנּוּ אֶלְא דְּבַר אֶחָד - בֵּין קָטָן, בֵּין גְּדוֹל - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו וְקוֹרֵעַ עֲלָיו.

(61) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה, כן מצינו (ברכות טז:): אמרו לו תלמידיו לרבן גמליאל: לימדתנו רבינו וכו'. וכן (קידושין לב.) אל יאמר: "אבא, עברת על דברי תורה", אלא כך יאמר לו: "מקרא כתוב בתורה כך" - וקל וחומר לרב (כסף-משנה). (62) (מועד קטן ז:). (63) (ברכות כז:), כדי שידעו שאין זה מדברי רבו, אבל שמועה ששמע

~ שבת קודש ז' סיון ~

פְּרָק שְׁשִׁי

1) להדר פני תלמידי חכמים; ההבדל שבין תלמיד חכם לאב בית דין ונשיא לעניין קימה והידור; המבזה את החכם מה דינו; על כמה דברים מנדים את האדם.

א. פל תלמיד-חכם, מצוה להדרו, ואף-על-פי שאינו רבו, שנאמר: "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" - זקן², זה שקנה חכמה. ומאימתי חביב לעמוד מפניו? משיקרב ממנו בארבע אמות³, עד שיעבר מפנגד פניו.

2) נוטריקון: זה קנה - "אין זקן אלא זה שקנה חכמה" (קידושין לב:); ואפילו כשהוא רך בשנים. (3) "איזוהי קימה שיש בה הידור (שיהא ניכר שבשבלו עמד)? הוי אומר: ארבע אמות" (שם, לג.). וברבו מובהק - משיראנו מלוא עיניו, כמבואר למעלה (פ"ה, ה"ו).

ב. אין עומדין מפניו, לא בבית-המרחץ ולא בבית-הכסא, שנאמר: "תקום והדרת" - קימה שיש-בה הידור⁴. ואין בעלי אפניות חביבין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתו⁵, שנאמר: "תקום והדרת" - מה הדור, שאין בה חסרון-פיס⁶, אף קימה, שאין בה חסרון-פיס. ומנין שלא יעצים עיניו מן החכם⁷, פדי שלא יראהו⁸ עד שלא יעמד מפניו? שנאמר: "ויראת מאלהיך" - הא פל דבר שהוא מסור ללבי, נאמר בו: "ויראת מאלהיך"¹⁰.

4) כבוד. ואין "הידור" במקומות אלו (קידושין, שם). ובבית-המרחץ - דווקא בחדרים הפנימיים שבני-אדם עומדים שם ערומים, ושאפילו הרהור בדברי תורה אסור שם; אבל בחדרים החיצוניים, מקום "הידור" הוא וחייבים לקום (כסף-משנה). (5) משום ביטול מלאכה; אבל כשהם רוצים להיבטל ולהדר - רשאים הם; ודווקא כשהם עוסקים במלאכתם הם, אבל במלאכת אחרים - אסור, משום גזל בעלים (קידושין, שם ובתוספות). (6) הפסד ממון. (7) כשהוא עוד רחוק ממנו, דאילו מקרוב - כבר נתחייב בקימה. (8) כשיתקרב לארבע אמותיו ולא יתחייב בקימה. (9) שעיני אדם לא תשלוט בו, ורק העושה לבדו יודע את האמת. (10) הבוחן כליות ולב ויודע מחשבותיו, שאתה מבקש תחבולות להיפטר ממצוותו (רש"י, שם).

ג. אין ראוי לחכם, שיתרחק את העם ויבונן עצמו להם¹¹, פדי שיעמדו מפניו; אלא ילך בדרך קצרה, ומתבונן שלא יראו אותו, פדי שלא יטריחן לעמד. והחכמים היו מקיפין¹² והולכין בדרך החיצונה, שאין מכיריהן מצויין שם, פדי שלא יטריחום.

11) לעבור לפניו ככוונה בשעה שהוא יכול ללכת דרך אחרת (קידושין לב:). (12) היו מסבכים והולכים סחור

ויש להוסיף שזה ש"האומר דבר בשם אומריו מביא גאולה לעולם" הוא משום שמגלה ומחזק ידי המסורה בתורה מדור לדור עד מרע"ה ומגלה שהכל כבר נאמר למשה מסיני ונמצא בתורה בהעלם, והאומר דבר בשם אומריו "גואל" את דברי התורה מההעלם ומביאם אל הגילוי.

לקוטי שיחות חלק לו עמוד 180
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

י. וכל תלמיד-חכם שדעותיו מכונות⁷⁰, אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה⁷¹, אף-על-פי שלא למד ממנו כלום.

(70) נכונות וישרות. (71) (אבות פרק ה, ז).

יא. הרב המבוק, שרצה למחל על פבדו בכל הדברים האלו או באחד מהן, לכל תלמידיו או לאחד מהן - הרשות פדו⁷². ואף-על-פי שמחל, חיב התלמיד להדרו⁷³, ואפלו בשעה שמחל⁷⁴.

(72) כגון רבא ששירת את תלמידיו ומזג להם יין בחתונת בנו (קידושין לב:). (73) כגון: לקום מפניו (שם). (74) על ההידור גופו - אינו מחול, שמחילת הרב מועילה רק בנוגע להידור של יתר שאת, כגון: "לעמוד מפניו כמלוא ראות עיניו" וכיוצא בזה; אבל הידור מעין: "לקום מפניו" או "לא ישב במקומו" - שלילתו לבזיון תיחשב, ולפיכך אין מחילת הרב מועילה: שאם על כבודו יכול הרב למחול, על חילול כבוד התורה, מי יוכל למחול? (עבודת המלך).

יב. פשם שהתלמידים חביבין בכבוד הרב, פך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבן. פך אמרו חכמים⁷⁵: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך פשלך". וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולא יהבם, שהם הפנים, המהנים⁷⁶ לעולם הזה ולעולם הבא.

(75) (אבות פרק ד, יב). וכן מצינו במשה שאמר ליהושע: בחר לנו אנשים (שמות יז, ט) - עשאו שווה לו (אבות דרבי נתן, פרק כז). (76) הגורמים הנאה וקורת רוח. וכשם שהתלמידים קרויים: בנים, כך הרב קרוי: אב (ספרי, ואתחנן); וכשמת רבי חייא בר אדא קיבל ריש-לקיש רבו נתחומים עליו, שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו (ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה ח).

יג. התלמידים מוסיפין חכמת הרב ומרחיבין לבו⁷⁷. אמרו חכמים: הרבה חכמה למדתי מרבותי, ויותר מחברי, ומתלמידי - יותר מכלם⁷⁸. וכשם שעין קטן מדליק את הגדול, פך תלמיד קטן מתד הרב, עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפארה.

(77) "וחכם חרשים" - זה תלמיד המחכים את רבו (חגיגה יד). (78) (תענית ז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חֲכָמִים - בְּזִמְנֵי שְׁלֵשׁ בְּהֵן דַּעַת לְשִׁמְעַ, הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן כְּלָפֵי אַבְיָהֶן²⁹; אֵין בְּהֵן דַּעַת לְשִׁמְעַ - הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן כְּלָפֵי הָעָם.

(22) ואין עושים לו שורה כלל. (23) שאביהם ממונים על הציבור ומשום כבוד אביהם מושיבים אותם בצד הזקנים (רש"י, שם). (24) שעדיין לא נסמכו ולא הגיעו למעלת "חכם". (25) שמשתמשים בהם לצורך הרבים (הט"ז, י"ד רמז, ס"ק ז); ויש מפרשים: שצריכים לחכמתם: תלמידים המחכימים את רבותיהם, כאותו מעשה ברבי ישמעאל ברבי יוסי (יבמות קה:), ושם נאמר: "מי שצריך לו עם קדוש - יפסע על ראשי עם קדוש" (פרי חדש). (26) לשבת במקומם הקבוע להם. (27) משום דקרו ליה: "פושע" (ברכות מג:). - לזה שנכנס לאחרונה קוראים: פושע, מתעצל (רש"י). והמהרש"א "בחידישי אגדות" (שם) כותב: ויותר נראה לפרש "פוסע" בסמך (כלומר: "פושע" בשין שמאלית) שקוראים לו: "פוסע על ראשי עם קדוש", שהבא באחרונה צריך לפסוע עליהם. והם הם דברי רבינו כאן, שלא לפסוע על ראשי העם בשעת הלימוד (הגהות האדר"ת). (28) לנכנסים (הוריות יג:). ויש מפרשים: לצורך העם, באיזו שליחות (עיין תוספות, יבמות קה:), ובאמצע השיעור; אבל אם יצא שלא לצורך, אינו פוסע על ראשי העם אלא יושב לו במקום הפנוי. (29) כשאר כל השומעים, כי כן אמרו: "בזמן שיש להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם; בזמן שאין להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים אחורי אביהם, ופניהם כלפי העם" (הוריות יג:).

ח. תלמיד שֶהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמד מפניו, אלא שחרית וערבית בלבד; שלא יהא כבודו מרבה מכבוד שומעים³⁰.

(30) שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים אלא פעמים ביום: שחרית וערבית ב"קריאת שמע" (קידושין לג:). במה דברים אמורים? - בבית המדרש; אבל בחוץ חייב לעמוד אפילו כמה פעמים, שלא ייראה כמזלזל בכבוד רבו (כסף-משנה, בשם התוספות).

ט. מי שֶהוא זקן מפלג³¹ בזקנה, אף-על-פי שאינו חכם, עומדין לפניו. ואפלו החכם שהוא ילד³², עומד בפני הזקן המפלג בזקנה. ואינו חייב לעמד מלא קומתו³³, אלא פדי להדרו³⁴. ואפלו זקן פותי, מהדרין אותו בדברים³⁵ ונותנין לו יד לסמכו³⁶, שנאמר: "מפני שיבה תקום" - כל שיבה³⁷ במשמע.

(31) זקן למאד. (32) צעיר לימים. (33) מכיון שהוא עצמו חכם ואחרים חייבים בכבודו. (34) הידור כלשהו: לנוע מעט כאילו הוא רוצה לעמוד מפניו. אבל כל איש אחר שאינו חכם, צריך לקום מפני זקן מופלג מלוא קומתו (טור) י"ד, סימן רמזד. (35) (קידושין לג:). (36) בחולשתו. (37) אפילו כשאינו חכם, ואפילו כשאינו יהודי; אלא ליהודי

סחור, כדי שלא להטריח את הציבור. "אמר אביי: נקטינן (מסורת בדינו) אם מקיף - יחיה" (שם, לג.).

ד. רוכב הרי הוא כמהלך; וכשם שעומדים מפני המהלך, כך עומדין מפני הרוכב¹³.

(13) לא תאמר: הואיל והוא יושב על גבי בהמתו אינו כמהלך ופטורים לעמוד מפניו. אביי כשראה מרחוק את רב יוסף רבו רוכב על החמור - מיד קם (שם).

ה. שלשה שהיו הולכין בדרך - הרב פאמצע¹⁴, גדול מימינו¹⁵, וקטן משמאלו.

(14) (יומא לז:). לא ילכו זה אחר זה, אלא זה בצד זה, כמלאכים שבאו לבקר את אברהם אבינו, שכתוב אצלם: "נצבים עליו" - ואלמלי הלכו זה אחר זה לא היו "ניצבים" עליו, רק ראשון (רש"י, שם). (15) לא סמוך "לימינו" ממש, שהרי אמרו (שם): "המהלך לימין רבו - הרי זה בור", אלא מצד ימינו קצת לאחוריו. ורבינו שלא דק לבאר כל זה, כי סמך על מה שכתב כבר לעיל פ"ה, ה"ו (כסף-משנה).

ו. הרוֹאֵה חֲכָם¹⁶ - אינו עומד מפניו, עד שניגע לו לארבע אמות; וכיון שעבר, יושב. רֹאֵה אב-בית-דין - עומד מלפניו, משיראנו מרחוק מלא עיניו; ואינו יושב, עד שיעבר מאחוריו ארבע אמות. רֹאֵה את הנשיא - עומד מלפניו מלא עיניו; ואינו יושב, עד שישב במקומו או עד שיתפסה מעיניו¹⁷. והנשיא שמחל על כבודו - כבודו מחולל¹⁸. פשהנשיא נכנס¹⁹, כל העם עומדים; ואינן יושבין, עד שיאמר להם: שבו! פשאב-בית-דין נכנס, עושין לו שתי שורות²⁰ ועומדין מקאן ומקאן, עד שונכנס ויושב במקומו, ושאר העם²¹ יושבין במקומן.

(16) (קידושין לג:). אחד מחברי הסנהדרין. סנהדרי גדולה היתה מורכבת משבעים ואחד חכמים. הגדול שבכולם - נשיא; משנהו - אב בית-דין, והשאר נקראים: "חכמים" (מ"ת, הלכות סנהדרין פ"א, ה"ג). (17) שנאמר: והביטו אחרי משה עד באו האהלה (שמות לג, ח) - ומשה נשיא היה. (18) (קידושין לב:). ולא כמלך שאין כבודו מחול, משום שנאמר אצלו: שום תשים עליך מלך (דברים יז, ט); - שתהא אימתו עליך. (19) לבית המדרש (הוריות יג:). ועד כאן דיבר רבינו מ"הידור" שבשוק. (20) רק שתי שורות: אחת מכאן ואחת מכאן והוא הולך ביניהן באמצע. (21) שאר כל השורות שבבית המדרש.

ז. חֲכָם שֶנכנס - כל שניגע לו בארבע אמות, עומד מלפניו, אֶחָד עומד ואֶחָד יושב²², עד שונכנס ויושב במקומו. בְּנֵי חֲכָמִים²³ ותלמידי חכמים²⁴, בזמן שהרבים צריכין להם²⁵, מקפצין על ראשי העם ונכנסים למקומם²⁶. ואין שבה לתלמידי חכמים שיכנסו לאחרונה²⁷. יצא לצרף²⁸, חוזר למקומו. בְּנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנינו שם: "ואלו אין להם חלק לעולם הבא: ... ואפיקורוס, ואמרו חז"ל (שם, צט); אפיקורוס - זה המבזה תלמידי חכמים.

יב. אף-על-פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא - אם באו עדים שפגהו, אפלו בדיכרים, חיב נדוי⁵¹, ומנדים אותו בית-דין בדין⁵², וקונסין אותו ליטרא⁵³ זהב בכל מקום⁵⁴, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם בדיכרים, אפלו לאחר מיתה⁵⁵ - מנדין אותו בית-דין, והם מתירין אותו כשיחזר בתשובה. אבל אם היה החכם חי, אין מתירין אותו עד שירצה⁵⁶ זה שפגהו בשבילו. וכן החכם עצמו⁵⁷ מנדה לכבודו לעם-הארץ שהפקיר⁵⁸ בו, ואין צריף, לא עדים ולא התראה⁵⁹; ואין מתירין לו עד שירצה את החכם. ואם מת החכם, באין שלושה ומתירין לו. ואם רצה החכם למחול לו ולא נדהו - הרשות בידו⁶⁰.

51) לשון ריחוק והבדלה. שמבדילים אותו מתוך הקהל: אין יושבים בארבע אמותיו, ואין מצרפים אותו לכל דבר שבקדושה וכדומה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ד).
52) בפרהסיא, ואין חסים על כבודו. 53) משקלה שלשים וחמשה דינרי זהב. (השווה הלכות מ"ת, הלכות חובל ומזיק פ"ג, ה"ה). 54) בין בארץ ובין בחוץ-לארץ. מקור הלכה זו (ירושלמי, ב"ק פ"ח, ה"ו). וראוי להעיר, שבשו"ע (יר"ד, סימן רמג) כתב הרמ"א: "אין בדורנו עכשיו חכם כזה לענין קנס ליטרא זהב על בושתו". כי אין הדברים אמורים אלא בזמן מופלג בחכמה מאד (הגר"א, שם). 55) (ברכות יט). מלשון רבינו "אפילו" נראה שגדול עונש המבזהו בחייו יותר ממבזהו לאחר מותו (הריב"ש). 56) (מ"ק טז). ואם לא נתרצה לו החכם, בית-דין מתירין לו - הואיל ועשה מה שהיה עליו לעשות (כסף-משנה). (עיין הלכות דעות פ"ו, ה"ו). 57) בלי בית-דין. 58) שנהג בו הפקרות, כלומר: שהתחצף וזילזל בכבודו. 59) (מ"ק, יז): "צורבא מרבנן עושה דין לנפשו בדבר ברור, שאין לו בו כל ספק. 60) אמר רב פפא: "תיתי לי דלא שמית אינש מן יומי" - תיחשב לי לצדקה ולזכות, שלא נידיתי איש מעולם (מ"ק יז), ועיין גם (ירושלמי, מ"ק ס"ג, ה"א) מעשה בריב"ל שלא רצה לנדות איש שנתחייב לו נידוי. ואם ביזהו בפרהסיא - אסור לו למחול על כבודו, שהוא כבוד התורה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ג).

יג. הרב שנגדה לכבודו - כל תלמידיו חיבין לנהג נדוי במנדה. אבל תלמיד שנגדה לכבוד עצמו⁶¹, אין הרב חיב לנהג בו נדוי, אבל כל העם חיבין לנהג בו נדוי. וכן מנדה לנשיא - מנדה לכל ישראל; מנדה לכל ישראל - אינו מנדה לנשיא. מנדה לעירו - מנדה לעיר אחרת; מנדה לעיר אחרת - אינו מנדה לעירו⁶².

61) דווקא. אבל כשנידוהו על עבירות שעבר כלפי שמים, או

בהידור של קימה, ולשאינו יהודי - בדברים ונתינת יד לסמכו (כסף-משנה).

י. תלמידי חכמים אינם יוצאין בעצמן³⁸ לעשות עם כל הקהל בבנין ונחפירה של מדינה וכיוצא בהן, כדי שלא יתבזו בפני עמי-הארץ³⁹. ואין גובין מהן לבנין החומה ותקון השערים ושכר השומרים⁴⁰ וכיוצא בהן, ולא לתשורת המלך⁴¹. ואין מחיבים אותן לתן המס - בין מס שהוא קצוב על בני העיר⁴², בין מס שהוא קצוב על כל איש⁴³ ואיש, שנגמר: "גם פי ותנו⁴⁴ בגוים עתה אקבצם, ויחלו מעט ממשא מלך ושרים⁴⁵". וכן אם היתה סחורה לתלמיד-חכם, מניחים אותו למכר תחלה, ואין מניחים אחד מבני השוק למכר עד שימכר⁴⁶ הוא. וכן אם היה לו דין, והיה עומד בכלל בעלי-דינים הרבה - מקדימין אותו ומושיבין⁴⁷ אותו.

38) (ב"ב ח.). 39) אלא שוכרים הם פועלים שהם יעשו את מלאכתם. 40) "רבנן לא צריכי נטירותא" (שם), כי התורה להם לחומה והיא משמרתם. 41) מתנה שנותנים לגדול, כמו: ותשורה אין להביא לאיש האלהים (שמואל-א ז, ט). ותלמידי-חכמים פטורים מכל המסים האלה, שכן אנו מוצאים בעולי בבל שצויה המלך דרוש את פחת עבר הנהר (עזרא ז, כד) שלא להטיל שום מס: מנדה (מס אדמה), כלו (מס אוכל) ונהלך (תשורת המלך, לדעת הרי"ף) על אנשי כנסת-הגדולה, מפני שהיו עוסקים במלאכת-שמים בבנין בית המקדש - והוא הדין לתלמידי-חכמים העוסקים בתורה (רש"י ותוספות, שם). 42) מס ציבורי. 43) מס גולגולת. 44) וכך פירושהו חז"ל (שם): אם יתנו (ישנו) כשיגלו בגויים ויעסקו בתורה כולם - עתה בקרוב אקבצם; ואף אם מועטים יהיו השונים ועוסקים בתורה בין העמים, יהיו גם כן בטלים וחפשים ממשא מלך ושרים כלומר: מן המסים. "ויחלו" מלשון: לא יחל דברו (במדבר ל, ג), לשון ביטול. 45) כנוסחת הש"ס במסכת (ב"ב ת.). והנוסחה שבתנ"ך היא: "מלך שרים", בלי "וי" החיבור. 46) (ב"ב כב.). 47) אע"פ שעל בעלי הדין לעמוד בעמדם במשפט לפני השופטים, כמו שנאמר: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב (דברים יט, יז); אבל מצות-עשה של כבוד התורה: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמיד-חכם (פסחים כב:) - עדיפה (שבועות ל:).

יא. עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנאתן. לא חרבה ירושלים, עד שפגהו⁴⁸ בה תלמידי חכמים, שנגמר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים ובזוים דבריו ומתעתעים בנבאיו", כלומר: בזוים מלמדי דבריו; וכן זה שאמרה תורה: "אם פחתי תמאסו" - מלמדי⁴⁹ חקתי תמאסו. וכל המבזה את החכמים, אין לו חלק לעולם הבא⁵⁰, והרי הוא בכלל "פי דבר ה' בזה".

48) (שבת ק"ט:). 49) (ת"כ, בחוקותי). 50) (סנה' צ).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(66) (שם). (67) (קידושין ע:). (68) עבד כנעני שהוא בכלל: ארור כנען עבד עבדים וגו' (בראשית ט, כה). על זלזול כזה מקלים אותו ב"ארור", שזהו נידוי (קידושין כח, ובתוספות שם, ד"ה: "הקורא"). (69) כתבין פתיחא עליוהי (שטר שמתא) (ב"ק קיב: ; ובירושלמי, שם). (70) כגון: המזלזל בנטילת ידים לסעודה (עדויות פ"ה, מ"ו). (71) (ב"ק קיג.) "עד שיקבל" צריך היה לומר? - אלא שהיה כבר מנודה על שסירב לקבל עליו את הדין; וכשקיבלו - התיירוהו. וכעת הוא משתמט גם מלפרוע, ולפיכך מנדים אותו שוב עד שיתן (כסף-משנה). (72) (כתובות מא:). (73) כל היזק שנגרם על ידי הלוקח הנכרי לשכנו היהודי - מפני שעליו היה למכור לבעל המצר (ב"ק קיד). ובתוספות העירו שם: במה דברים אמורים? - כשבעל המצר רצה לתת אותו המחיר שנתן הנכרי, אבל אם לא - אין למוכר להפסיד משום כך (כסף-משנה). (74) בבתי המשפט. (75) כגון: שהעיד בערכאותיהם יחידי לחובתו של הנתבע. בדיני ישראל היה הנתבע פטור, מפני שאין דבר שבממון קם על פי עד אחד, ובעדותו זו אצלם גרם לו הפסד ממון. (76) דמי היזוק (ב"ק קיד). (77) זרוע, לחיים וקיבה, שכל בן-ישראל חייב להפריש לכהן מבהמתו שנשחטה; רק כהן ששחט - פטור. אבל אם הכהן הוא טבח המוכר בשר באטליו, חייב גם הוא להפריש את המתנות לכהן. ואם אינו מפריש - חייב נידוי (חולין קלב:). (78) (פסחים נב.) חוץ מראש-השנה שעשאוהו יום-טוב שני ימים גם בזמן שבית-המקדש היה קיים, משום מעשה שהיה (ר"ה ל:). היו עושים בני ארץ-ישראל כל החגים רק יום אחד. והיהודים שבתפוצות הגולה, ששלחי בית-דין שבארץ ישראל לא יכלו להגיע אליהם ולהודיעם מתי היה ראש-חודש, היו עושים שני ימים יום-טוב מספק - ולכן הוא נקרא: "יום טוב שני של גלויות". (79) כי מאחר שבית-הדין הגדול שבארץ-ישראל שהיה מקדש את החדשים על פי עדי ראייה בטל עוד בתקופת אחרוני האמוראים, ומאז - בני חוץ-לארץ כבני ארץ-ישראל קובעים את החדשים ומעברים את השנים על פי חשבון קבוע, מן הראוי היה שגם הם לא יעשו יום-טוב אלא יום אחד כבני ארץ-ישראל - אלא תקנת חכמים היא שייזוהרו ביום-טוב שני, משום מנהג אבותיהם בידיהם (ביצה ד:). (80) תקנת חכמים היא, שלא יהא טרוד במלאכה, ויכין הכל לצרכי החג ולסדר הלילה (פסחים נ:). (81) (נדרים ז:), שנאמר: את ה' אלהיך תירא (דברים י, כ), וקיבלו חז"ל (תמורה ד:), שזוהי אזהרה לזה שמזכיר שם-שמים לבטלה. (82) דברים של מה בכך, שאין הכרח ואינם כדאי להישבע עליהם. (83) כמות מעשה בחוני המעגל, שפעם בשנת בצורת עג עוגה ועמד בתוכה ואמר: "נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך", ואז התחילו גשמים יורדים. שלח לו שמעון בן-שטח: צריך אתה להתנדות, שאלמלי נגורה גזירה כמו בימי אליהו שלא ירדו גשמים, לא נמצאת מביא את הרבים לידי חילול השם? וכל המביא רבים לידי חילול השם - חייב נידוי (ירושלמי, תענית פ"ג, ה"י). (84) (פסחים נג:): תודוס איש רומי הנהיג לאכול בלילי

כלפי הבריות וחי החברה, חייב גם הרב לנהוג בו נידוי. (62) מפני שדין עיר אחרת לגבי עירו שהוא כפוף לה ולנימוסיה, כדין "מנודה לתלמיד שאינו מנודה לרב" ("בית-יוסף", י"ד שלד). המקור לכל הלכה י"ג הוא (מו"ק טז, ע"א).

יד. במה דברים אמורים⁶³? במי שנדהוהו על שבזה תלמידי חכמים; אבל מי שנדהוהו על שאר דברים שחייבים עליהם נדוי⁶⁴, אפלו נדהו קטן שבישראל - חייב הנשיא וכל ישראל לנהוג בו נדוי, עד שיחזור בתשובה מדבר שנדהוהו בשבילו, ויתירו לו. על עשרים-וארבעה⁶⁵ דברים מנדין את האדם, בין איש, בין אשה, ואלו הן:

(63) שהמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, וכן כל אלה שהמנודה לזה אינו מנודה לזה? (64) כמו שאמרנו לעיל: על עבירות כלפי שמים והחברה, וכמבואר בסמוך. (65) (ברכות יט:).

א. המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו⁶⁶. ב. המבזה שליח בית-דין⁶⁷. ג. הקורא לחברו עבד⁶⁸. ד. מי ששלחו לו בית-דין וקבעו לו זמן ולא בא⁶⁹. ה. המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים⁷⁰, ואין צריך לומר בדברי-תורה. ו. מי שלא קבל עליו את הדין, מנדין אותו עד שיפתן⁷¹. ז. מי שיש ברשותו דבר המזיק, כגון פלג רע או סלם רעוע⁷², מנדין אותו עד שיסיר הזקן. ח. המוכר קרקע שלו לעובד-כוכבים, מנדין אותו, עד שיקבל עליו כל אנס⁷³. שיבא מן העובד-כוכבים לישראל חברו פעל המצר. ט. המעיד על ישראל בערפאות⁷⁴ של עובדי-כוכבים, והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל⁷⁵, מנדין אותו עד שישלם⁷⁶. י. טבח כהן, שאינו מפריש המתנות⁷⁷ ונותן לכהן אחר, מנדין אותו עד שיפתן. יא. המחליל יום-טוב שני של גלויות⁷⁸, אף-על-פי שהוא מנהג⁷⁹. יב. העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות⁸⁰. יג. המזכיר שם-שמים לבטלה⁸¹ או לשבועה בדברי הבאי⁸². יד. המביא את הרבים לידי חילול השם⁸³. טו. המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ⁸⁴. טז. המחשב שנים⁸⁵ וקובע יחדשים⁸⁶ בחוצה-לארץ⁸⁷. יז. המכשיל את העורב⁸⁸. יח. המעפכ הרבים מלעשות מצוה⁸⁹. יט. טבח שיצאה טרפה⁹⁰ מתחת ידו. כ. טבח שלא בדין ספינו⁹¹ לפני חכם. כא. המקשה עצמו לדעת⁹². כב. מי שגארש את אשתו, ועשה בינו ובינה שתפות או משא-ומתן, המביאין להן להזקק⁹³ זה לזה - פשכואו לבית-דין⁹⁴, מנדין אותם⁹⁵. כג. חכם ששמועתו רעה⁹⁶. כד. המנדה מי שאינו חייב נדוי⁹⁷.

מתוך מהדורת חזק

(סנהדרין כה.). 91 (חולין יח.) שעל השוחט להראות סכינו לחכם לבדיקה כמבואר (שם, יז.). וכתב הטור (יו"ד, סימן יח), שדין זה אינו נוהג עכשיו (כסף-משנה). 92 מגרה במתכוון את יצרו המביאו לידי עבירות חמורות (נדה יג.). 93 להיות זקוקים זה לזו ולהתקרב בדברים. 94 לדין. 95 (כתובות כח.) על שעשו ביניהם שותפות שתביאם בוודאי לידי עבירה, בהיות לבם גס זה בזו. 96 שיצא עליו קול שאינו נוהג כשורה (מ"ק יז.). 97 ריש לקיש היה שומר פרסים, באיש ואכל מן הפירות, גער בו ריש לקיש והלה לא השיגח בו. אמר לו ריש לקיש: תהא בנידוי! הלה השיב: אדרבה, תהא אתה בנידוי! אם ממון נתחייבתי, נידוי מי נתחייבתי? אמרו בבית-המדרש: של האחרון נידוי, של ריש לקיש אינו נידוי – הרי מי שמנדה את מי שאינו חייב נידוי, הריהו בעצמו בנידוי (מ"ק יז.). ב"שולחן-ערוך" (יו"ד סימן שלד, סעיף פז) נמנים עוד דברים שחייבים עליהם נידוי, אלא שכולם כלולים בתוך עשרים וארבעה אלה המנויים כאן.

פסחים גדיים מקולסים (צלויים) "ראשו על כרעיו ועל קרבו" (כדרך צליית קרבן פסח). שלח לו: "אלמלא תודוס אתה, גזרנו עליך נידוי, שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ". 85 אם השנה תהא פשוטה, או מעוברת. 86 מלא, או חסר. 87 בעוד שכל אלה מסורים לבית-דין שבארץ, שנאמר: "כי מציון תצא תורה", כמבואר הכל (ברכות ג.). 88 עיוור לאו דווקא, המכשיל את חברו ומביאו לידי עבירה, כגון: המכה את בנו הגדול (ראב"ד). וכן סיפרו חכמינו (מ"ק יז.): שפחתו של רבי ראתה איש מכה את בנו הגדול, אמרה לו: תהא בנידוי! שעברת על "ולפני עיוור לא תתן מכשול" (שמא יתרגז ויבעט באביו, רש"י). 89 כרבי עקיבא, שפעם עברו דרך עירו לוד יותר מארבעים זוג שבאו להעיד עדות החודש – ושבת היתה – ועיכבם ולא נתנם לעלות לירושלים, כי אמר: "די בזוג אחד, ואין מן הצורך שכולם יחללו את השבת". שלח לו רבן גמליאל: עקיבא! אם אתה מעכבם לא יבואו פעם שנית ואתה מעכבם מן המצוה – ועל זה חייבים נידוי (ירושלמי, ר"ה פ"א, ה"ה). 90 שמכר בשר טריפה ללקוחותיו

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שלישי ג' סיון ~

מצות עשה ימ.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה אחר פל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנגאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבארו דיגי מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

~ יום רביעי ד' סיון ~

מצות עשה ימ.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה אחר פל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנגאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבארו דיגי מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

~ יום חמישי ה' סיון ~

מצות עשה ימ.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה

~ יום ראשון א' סיון ~

מצות עשה יז.

המצוה הי"ז — הצווי שנוצטוינו שפל-מלך היושב אצלנו על פסא המלכות יכתב ספר תורה לעצמו ולא יפרד ממנו, והוא אמרו יתעלה: "והיה כשכתו על פסא ממלכתו וכתב לו את-משנה התורה הזאת" (שם יז, יח). וכבר נתבארו פל-דיגי מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא.).

~ יום שני ב' סיון ~

מצות עשה יד.

המצוה הי"ד — הצווי שנוצטוינו במעשה ציצית, והוא אמרו יתעלה: "ועשו להם ציצת וגו' ונתנו על-ציצת הפנף פתיל תכלת" (במדבר טו, לח). אף אינה נמנית כשתי מצות, אף-על-פי שהכלל הוא אצלנו (מנחות לח.): "התכלת אינה מעכבת את-הלכן והלכן אינו מעכב את-התכלת", שכן אמרו בספרי (פרשת שלח שם): "יכול שהן שתי מצות: מצות תכלת ומצות לכן? תלמוד לומר: והיה לכם לציצת — מצוה אחת היא ואינה שתי מצות". וזו אין הנשים חייבות בה, כמו שנתבאר בתחלת גמרא קדושין (לג.). וכבר נתבארו פל-דיגי מצוה זו בפרק ד' ממנחות (לח. ואילך).

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

52 הסנהדרין לצורך מדידת עגלה ערופה, אלא להוסיף על העיר
53 ירושלים ועל העירות שבמקדש, שדבר זה נעשה רק על ידי
54 הסנהדרין כולה, כדמצינו במשנה בסנהדרין, אין מוסיפין שטח על
55 העיר להתקדש בקדושת ירושלים, ועל העירות להתקדש בקדושת
56 עורה אלא בבית דין של שבועים ואחד.
57 תניא מפורש בבביתא פותיה דרב יוסף - כפי שפירש רב יוסף את
58 הברייתא דלעיל, והוכיח משם שרבי אליעזר בן יעקב חולק על
59 משנתנו, מצינו זקן ממרא לסנהדרין אפית פני והמרה עליה, כגון
60 שיצאו למדינת ענבל או להוסיף על העיר ועל העירות, יכול
61 תהא המראתו המראה, תלמוד לומר 'וקמת ועלית אל המקום',
62 מלמד שהמקום גורם, הרי מצינו שתנא זה סובר שצריך את כל
63 הסנהדרין למדידה, והיינו רבי אליעזר בן יעקב.
64 שנינו במשנה, נמצא טמון בגל או תלוי פאילין לא היו עורפין.
65 שואלת הגמרא, לימא מתניתין שממעט טמון מבאדמה'
66 שמשמעו על פני האדמה מעליה, רבי יהודה היא ולא רבנן
67 שנחלקו כעין זה בענין שכחה, כשהיה העומר טמון, דתניא, נאמר
68 בפסוק 'ושכחת עומר בשדה', 'בשדה' משמע על פני השדה, פירט
69 לטמון בתוכה שלא חל עליו דין שכחה, דברי רבי יהודה. והקמים
70 אומרים, 'בשדה' משמעו אף בתוך גופה של שדה, לרבות אף את
71 העומר הטמון בה. הרי שלרבות, כש 'בשדה' משמע בגופה של
72 שדה, כך 'באדמה' משמע בגופה של אדמה, ואדרבא, היה לנו
73 לרבות את הטמון.
74 אמר רב, אפילו תימא שהמשנה שממעט טמון היא כשיטת רבנן,
75 אין בכך קושי, כי המשמעות של 'בשדה' או 'באדמה' משנתית לפי
76 ענין הפסוק, הלא בעגלה ערופה מענייניה דקרא - מתוך ענין
77 הפסוקים יש ללמוד שבה למעט טמון, ואילו התם בשכחה מענייניה
78 דקרא יש ללמוד שבה לרבות את הטמון. ומבאר רב כיצד מבינים
79 זאת מתוך הפסוקים. כאן בעגלה ערופה, דכתיב 'כי ימצא הלל'
80 שמשמעו הימא דמשכתב - בכל מקום שימצא, ואף הטמון בגל,
81 הרי אין צורך לפסוק נוסף לרבות את הטמון, ואם כך, כשכתבה
82 תורה אחר כך 'באדמה', ודאי הכוונה על פני האדמה פירט לטמון.
83 והתם בשכחה למדים זאת מענייניה דקרא, דכתיב בו 'כי תקצור
84 קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה', ומתוך הסמיכות של 'ושכחת'
85 לקצירך' משמע, שענין שכחה הוא דומיא דקציר, מה קציר אינו
86 אלא בגלוי על פני השדה, אף שכחה אינה נוהגת אלא בגלוי, והרי
87 אין צורך בפסוק נוסף למעט את הטמון, וכשאחר כך כתב רחמנא
88 'בשדה', ודאי הכוונה לרבות את הטמון בגופה של שדה.
89 שואלת הגמרא, לרבי יהודה נמי שפוט עומר טמון מדין שכחה,
90 מדוע הוצרך למעט מ'בשדה' תיפוק ליה כדברי רבי משכתב
91 דומיא דקציר' האמור בתחילת הפסוק. משיבה הגמרא, אין הכי
92 נמי - אכן רבי יהודה למד זאת מדיקש זה. שואלת הגמרא, ואלא
93 אם כך 'בשדה' שכתבה תורה, לדברי רבי יהודה שאינו מרבה את
94 הטמון, למה לי. משיבה הגמרא, מיבעי ליה לרבות ממנו שכחת
95 קמה - שאף אם היתה השכחה בתבואה מחוברת, ששכח פניה
96 בשדה והניח מלקצרה, חל עליו האיסור של 'לא תשוב לקחתו, שכך
97 משמע, 'ושכחת עומר' או 'ושכחת בשדה' לרבות שכחת קמה.
98 שואלת הגמרא, ורבנן המרבים את העומר הטמון מ'בשדה', שכחת
99 קמה מנא להו לחייב, משיבה הגמרא, נפקא להו מ'כי תקצור
100 קצירך בשדה ושכחת' ומסמיכות שדך' ל'ושכחת', משמע ששכח
101 מקצת משהו, לרבות שכחת קמה. שואלת הגמרא, ורבי יהודה
102 שלמד לרבות שכחת קמה מ'בשדה', מה ילמד מ'בשדה' ושכחת:

1 וי"ו לא משמע ליה לדרוש ממנה דרשה (מאי קאמר רחמנא במה
2 שהוסיפה ושופטי' המיוחדין שבשופטי' ולא למנין הדיינים).
3 מקשה הגמרא, אלא מעתה שדורשים כל מלה יתירה למנין נוסף
4 של דיינים, כמו כן נדרוש ויצאו' שמשמע שנים, 'ומדרו' שמשמע
5 שנים, הרי ארבעה נוספים, ואם כך, לרבי יהודה שדרש מזקניך
6 ושופטי' חמשה דיינים, כשנוסף עליהם ארבעה, הרי פאן תשעה,
7 לרבי שמעון שדרש משם שלשה, כשנוסף עליהם ארבעה הרי פאן
8 שבעה. מתרצת הגמרא, מלים אלו ויצאו' ומדרו' אינם מיותרים
9 למנין, אלא ההוא מיבעי ליה לברתניא, ויצאו', מלמד שרק הן -
10 הדיינים יעסקו במדידה ולא 'שלוותיה', 'ומדרו' מלמד שאפילו
11 נמצא במקום שהוא בעליל לעיר - גלוי ופשוט סמוך לעיר זו, היו
12 הזקנים מודדין, שמצוה לעסוק במדידה.
13 אומרת הגמרא, מתניתין שאמרה שדיינים מן הסנהדרין מודדים,
14 ולא הצריכה שאף המלך והכהן הגדול ימדדו, ולא ברבי אליעזר
15 בן יעקב, דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, 'זקני' זו סנהדרין,
16 'שופטי' זה מלך וכהן גדול, וכיצד הם רמוזים בשופטי', מלך,
17 דכתיב 'מלך במשפט יצמיד ארץ', כהן גדול, דכתיב 'ובכאת אל
18 הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה וגו'', שמשמעו השופט
19 הממונה על הכהנים שהוא כהן גדול.
20 מסתפקת הגמרא, איבעיא להו, רבי אליעזר בן יעקב שחולק על
21 משנתנו, האם כמלך וכהן גדול בלבד הוא דפליג וסובר שצריך
22 מלך וכהן, אבל בסנהדרין אינו חולק על המשנה במנין הדיינים,
23 אלא אי ברבי יהודה שאמר חמשה, אי ברבי שמעון שאמר שלשה
24 סבירא ליה, או דלמא, בסנהדרין נמי פליג על השיטות שבמשנה,
25 ומה שאמר זקניך אלו סנהדרין היינו עד דאיכא כולה סנהדרין
26 גדולה במדידה.
27 אמר רב יוסף, תא שמע לפשוט מבריתא שנאמרה בענין זקן
28 ממרא, מצינו לון מברא לחכמי הסנהדרין אפי פני - מקום בתוך
29 חומת ירושלים והמרה עליהן - ששאל מהם שם את שאלתו, והלך
30 למקומו והורה אחרת ממה שהשיבו לו, יכול תהא המראתו
31 המראה להתחייב עליה מיתה, תלמוד לומר באותה פרשה, "וקמת
32 ועלית אל המקום" שהוא לשכת הגזית הסמוכה לעזרה, מלמד
33 שהמקום גורם לחיוב זקן ממרא. ומדקדק רב יוסף, דנפיק במה -
34 כמה דיינים מן הסנהדרין יצאו ממקום, אילימא דנפיק מקצתן
35 ומקצתן עדיין נשארו במקום, מדוע יש בכך המראה, דלמא הנה
36 דאיכא נואי כוותיה סבירא להו - שמא אותם שנותרו בפנים
37 סוברים כמות, אלא פשיטא מדובר כאן דנפיק כולה - שיצאו
38 כל הסנהדרין ממקום, ולמאי - לאיזה צורך יצאו, אי יצאו לרבר
39 הרשות, מי מצו נפקי - וכי מותר להם לצאת כולם והקתיב
40 'שרדה אגן תסהר אל יחסר המוג' נדרש פסוק זה לענין
41 הסנהדרין, שלא יחסר ממנה כדרך מזיגה שהיא שליש יין ושני שליש
42 מים, ומכאן למדנו שאם יצא אחד מהם לצאת מלשכת הגזית,
43 יבדוק, אם יש שם עשרים ושלושה דיינים כנגד סנהדרין קמנה
44 שהם שליש מסנהדרין גדולה, וצא, ואם לאו, אינו יוצא, הרי
45 שלא יתכן שיצאו כולם לדבר הרשות, אלא פשיטא שיצאו כולם
46 לרבר מצוה, למאי - לצורך איזו מצוה יש צורך שתצא כל
47 הסנהדרין, לא למדידת עגלה - האם לא לצורך מדידת העיר
48 הקרובה להבאת עגלה ערופה, ורבי אליעזר בן יעקב היא שאמר
49 'זקניך' זו סנהדרין, ונפשוט מכאן שכונתו לכל הסנהדרין, וחולק על
50 התנאים שבמשנה, שאמרו שלשה או חמשה.
51 אמר ליה אפי רב יוסף, לא, אין מכאן ראייה לכך, דלמא לא יצאו

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד א

רש"י

תוספות

1 לְשִׁכְחָתָהּ קָמָה. שֶׁאִם שָׁכַח וְיָת אַחַת לְקַצֹּר קָאֵי עֲלָה בְּלֹא תְּשׁוּבָה לְקַחְתָּהּ. וְהָכִי מִשְׁמַע
 2 וְשִׁכְחָתָה עִמָּר אוֹ וְשִׁכְחָתָה בְּשִׁדָּה: נִקְמָא לָהּ. מִבְּשׂוּדָהּ וְשִׁכְחָתָה. קָרִי בִּיה שְׂשִׁכְחָת אַת קִצְת
 3 שְׂדֵהָ: שְׂשִׁפוּ עֲמְרֵין לְתוּךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ. שְׂשִׁנְבָה הִרְחֹק וְהִרְמִינָה אַת הַעֲמְרִין מִן הָאָרֶץ
 4 וְהִצְטִיפוּן לְתוּךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְשִׁכְחָתוֹ. כְּסִבּוּר שֶׁאֵינָן שׁוֹלֵי. נִקְמָא מִבְּשׂוּדָהּ וְלֹא בְּשִׁדָּה חֲבֵרָה
 5 דְּלֹא הוּוּ שְׂכִיחָה: וְרַבְּנָן. מֵעוּטָא שְׂדֵה חֲבֵרוֹ
 6 נִקְמָא לָהּ מִדְּרִיחָה לִּיהָ לְמַכְתָּבָה כִּי לְקַצֹּר קִצְרִיךְ
 7 בְּשִׁדָּה וְשִׁכְחָתָה וְכָתִיב בְּשִׁדָּה: צָפוּ עֲמְרֵין לְתוּךְ
 8 שְׂדֵהוּ. שְׂדֵהוּ מְטִילִים עַל גְּבֵי אַבְנָו אֵינוֹ עִמָּר אוֹ וּ
 9 עַל זֶה: פֶּרֶשׁ לְשָׂשְׂפוּ. וְקָאֵי סֵלְקָא דַּעְתָּה צָפוּ מִקְשׁ
 10 עַל גְּבֵי אַבְנָו אוֹ עַל גְּבֵי עֲמֻדָה: וְלִשְׂפִיךְ לְתוּךְ
 11 שְׂדֵה חֲבֵרוֹ. צָפוּ עַל גְּבֵי אַבְנָו הוּא דַּעֲמִיעוּת אֲבָל
 12 מִקְחָם לֹא מֵעֵט, וְהָאֵי בְּשִׁדָּה חֲבִיבִי. אֲלֵא הָא
 13 דְקָאָמַר צָפוּ לֹא דוּקָא צָפוּ עַל שׁוּם דְּרַב קָאָמַר,
 14 דְאָפִי מִקְחָם עַל גְּבֵי קִרְקַע נִמְי קָאָמַר אִינוּ
 15 שְׂכִיחָה. וְהָאֵי דְקָאָמַר צָפוּ דְלֹא מְשַׁבְּחָת עֲמְרִין
 16 לְתוּךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ אֲלֵא בְּצָפוּ. שְׂהִירֹת מִצִּיפָתָן
 17 עַל הָאָרֶץ וּמִבְּיָאִתָּן לָשׁוּם: שְׂהִירֹת כִּי בּוֹ הַחֲלוּבִי
 18 לְעִיר. סִיד הִשְׁתָּא דְאוּרְחָא דְמִלְתָא נָקֵט וְלֹא
 19 דוּקָא: וְכֹה בֵּיהּ. וְתוּ לֹא הָוֵי שְׂכִיחָה. דְּבִיעֵין
 20 שְׂכִיחָה מִשְׁקָרוֹ דְקָאָמַר בְּבִימָא בְּפִרְקָא קָמָא וְהֵי זֶה:
 21 מִפְּנֵי שְׂהוּא כְּפֵה. שְׂהוּא פְּטוּר עַל שְׂהִירֹת כִּי
 22 בְּאֵלֹו הָיָה עוֹדוֹ עָם מַעַל הִקְרַקַע וּמִזְכֵּן בִּידָה:
 23 הִרְיֵי כְּכֹן עֲזַאי בְּשׁוֹקֵי בְּקָרְיָא. יוֹם אַחַד הָיָה
 24 דַּעֲמֵת צְלוּלָה. אִמְרַי הִרְיֵי כְּכֹן בְּפּוֹמְבֵידִינָא מוֹקֵן
 25 לְהִשְׁיֵב דְּרַב לִשְׁוֹאֵל בְּעִמָּק וּבְחִירְפּוֹת כְּכֹן עֲזַאי
 26 שְׂהִיָה חֲרִיף וְרוּשׁ בִּשְׂוֹקֵי בְּקָרְיָא: שְׂנֵי חֲלָלִים זֶה
 27 עַל גְּבֵי זֶה. וְהָאֵחָד מִשְׁוֹר הֵדֵלֵן מִחֲבֵרוֹ מֵעֵט, וְאִם
 28 תַּמְרוֹד מִזֶּה יִקְרַב לְעִיר אַחַת וְאִם תַּמְרוֹד
 29 מִחֲבֵרוֹ יִקְרַב לְעִיר אַחֲרָה: וְלֹא סִיָּה מוּדָד כִּי.
 30 וְהִי דְמִיבְעֵיָא לִיהָ נִמְי אוֹ דְלָמָא מִיַּן בְּמִינוֹ לֹא
 31 הָוֵי טְמוּן. מִיַּן בְּמִינוֹ לֹא הָוֵי וּמִשְׂנִיחָה מוּדָד
 32 אֲלֵא שְׂהוּא בְּכֹל אֵלֶּה:

1 ר' יודן ד'ושת' דר' ר' יהודה למנא ק'אבי ע'וד ש'נים: כ'עליל ל'עיר. במגלה. ופשוט
 2 שאין עיר קרובה כ'ו: פ'ת'ג'. דלא ק'תי מלך וכהן גדול דלא בר' אליעזר בן יעקב: א' כ'רבי
 3 יהודה. המש'ה. א' כ'רבי שמעון שלשה. ולא בעי ק'לה ס'נהדרין: מ'צאן ו'זן פ'מרא. לביד
 4 הג'ול. שאינו נ'עשה מ'מרא א'לא בביד' של שבעים ו'אחד כ'דיליך ב'פרק קמא ד'סנהדרין:
 5 א'בי פ'אני. כ'ל ש'הוא ב'תוך ה'קף ה'חיצו'ן של
 6 ירושלים ק'רי בי פ'אני. ולי נ'ראה ש'הוא לשו'ן
 7 ח'בישה ב'מו ש'קורין ציג'ל א' של עיר. כ'מו ח'מור
 8 ובית פ'אני (כ'מ ד'ק פ. ס.) ב'סנהדרין א' בית ראש של
 9 א'פסר קורין כ'ו: ו'יהודה ג'עליו. כ'לומר על מה
 10 ש'שאל מ'הם ש'ם ו'אמר לו ה'הלכה ה'לך לעיר?
 11 ו'יהודה לעשות כ'דרך ש'היה מורה ב'תחלה. ד'בזה
 12 ליה מ'מרא. על פ'יהם ח'מקום. מ'היךד למשפ'ט
 13 והוא לשכת הג'זית: ד'נפיק מ'ניחוה כ'מה. לבי
 14 פ'אני. ד'איצטרך ל'אשמעונו ד'פטור מ'שום
 15 ט'עמא ד'חיו ל'בי: ד'למא ה'נד ד'איב' נ'אי
 16 כ'ומיה ס'בירא ל'הו. ו'מהיבא ח'יתו ל'ן ח'יובא
 17 ד'איצטרך ק'רא למ'פטריה: ש'רדי. זה ס'נהדרין
 18 ש'ישבת בט'ורה של א'י: א'זן פ'מה. ש'עשוין
 19 כ'חצי ל'קנה ע'גלה כ'שורת י'שיבתו כ'ר ש'יהו כ'לן
 20 רואין ז'ה את ז'ה. ח'מוג כ'יעטור מ'וג. ש'ני ח'לקים
 21 מ'ים ו'אחד י'ן. ו'אן כ'אן צ'ריך ש'ישתיר ש'ליש: על
 22 עיר. על ירושלים: ת'ניא כ'רב י'וסף. ד'אמר רבי
 23 אליעזר בן יעקב כ'להו ס'נהדרי בעי פ'ת'ג'. ד'יליך
 24 פרט ל'טמון רבי: יהודה היא: ב'שדה. ו'שכחת עמר
 25 ב'שדה. ל'רבי יהודה מ'שמע ב'שדה על פ'ני
 26 ה'שדה. ו'רבנן מ'שמע ב'תוך ה'שדה: ה'תם
 27 מ'ענייה ד'קרא. צ'ריכו ל'מדרשה: ו'הבא
 28 מ'ענייה ד'קרא ת'רווש ליה. ג'בי ח'לל כ'חבי כ'י
 29 ו'מצא ח'לל. כ'ל היבא ד'משתבח ו'אפי' ט'מון.
 30 ה'לך על כ'רוב כ'י א'תא כ'אדמה ל'מעטוי ט'מן
 31 כ'א ת'רווש ביה על פ'ני ה'אדמה. ד'אי ל'רבי
 32 ל'א איצטרך: א'זן ש'כחה כ'גלוי. ו'תה מ'מעט ט'מן
 33 מ'משעו'תא א'י לאו י'הדר ר'בייה

תניות

24 ל'מדידת עגלה, ור' אליעזר בן יעקב היא? אמר ליה אבי: לא, דלמא להוסיף על העיר ועל העורות, פרתנן: אין מוסיפין על העיר ועל
 25 העורות אלא בבית דין של שבעים ואחד. תניא פ'ותיה דרב יוסף מ'צאן אבית פ'ני ו'המרה ג'עליה, כ'גון ש'יצאו ל'מדידת עגלה או להוסיף
 26 על העיר ועל העורות, וכול תהא ח'מראתו ח'מרא? תלמוד לומר: "וקמת ועלית", מלמד ש'המקום ג'ורם: ג'מצא ט'מון כ'גל או תלוי
 27 באילן: ל'מא, מ'תניתין ר' יהודה היא ולא רבנן. דתניא "ושכחת עמר בשדה" פרט ל'טמון, דכרי ר' יהודה. ו'חכמים אומרים: "בשדה"
 28 ל'בות את ה'טמון. אמר רב: אפילו ת'מא. רבנן. ה'כא מ'ענייניה דקרא, ה'תם מ'ענייניה דקרא. דכתיב "כי ימצא חלל" היבא ד'משפ'ת,
 29 "כ'אדמה" פרט ל'טמון. ו'התם מ'ענייניה דקרא, דכתיב: "כי תקצר קצירך כ'שדה ושכחת עמר" ש'כחה ד'ומיא דקציר. מה קציר כ'גלוי אף
 30 ש'כחה כ'גלוי, כ'תב ח'מנא "בשדה" ל'רות את ה'טמון. לר' יהודה נ'מי, ת'פוס ליה מ'שכחה ד'ומיא דקציר. אין הכי נ'מי, ו'אלא "בשדה",
 31 ל'מה ל'י מ'יבעי ליה ל'רות ש'כחת קמה. ו'רבנן, ש'כחת קמה מ'נא להו? נ'קא להו מ'כי תקצר קצירך כ'שדה". ור' יהודה מ'יבעי ליה
 32 לר' אבהו ר' אלעזר, ד'אמר ר' אבהו אמר ר' אלעזר: פרט ל'שצפו ע'מרין לתוך שדה ח'בירו. ו'רבנן, מ'בשדה "כ'שדה". ור' יהודה
 33 "כ'שדה" לא מ'שמע ליה בעי ר' ירמיה: צ'פו ע'מרין לתוך שדה, מהו? א'ור שדה כ'שדה ד'מו, או לאו כ'שדה ד'מו? אמר ליה
 34 רב כ'הנא לרב פפי, ו'אמרי לה רב כ'הנא לרב יב'ד: ת'פשוט ליה מ'דרבי אבהו אמר ר' אלעזר, ד'אמר: פרט ל'שצפו ע'מרין לתוך שדה
 35 ח'בירו. ח'בירו אין לתוך שדהו לא ו'לטעמיה לתוך שדה ח'בירו, צ'פו א'ין, מ'נחין לא? ו'הא בעינו "כ'שדה" ו'ליפא! אלא לתוך שדה
 36 ח'בירו ו'אפילו מ'נחין, והאי דק'אמר צ'פו, דלא מ'שפ'ת לה אלא ב'צפו. תא ש'מע: ע'מר ש'חזיק בו ה'חלוכי לעיר, ו'הניחו על ג'בי ח'בירו
 37 ו'שכחו, ת'חיתון ש'כחה, ו'העליון אינו ש'כחה. ר' שמעון בן יהודה א'מר מ'שום ר' שמעון: ש'ניהם אינן ש'כחה, ת'חיתון כ'פני ש'הוא
 38 ט'מון, ו'העליון כ'פני ש'הוא צ'פ. עד כ'אן לא פ'ליגי א'לא ב'תחתון, א'בל ג'עליון ד'כרי הכל לא ה'וא ש'כחה. שאני ח'תם, כ'ין ד'אחזיק ביה,
 39 ו'כה ביה. אי ח'בי, מ'א איריא על ג'בי ח'בירו? אפילו כ'שדה נ'מי! אין הכי נ'מי, והאי דק'תני "על ג'בי ח'בירו", מ'שום ת'חיתון. והא "כ'פני
 40 ש'הוא צ'פ" ק'אמר! א'מא: "כ'פני ש'הוא כ'צף". א'מר א'בני: ה'רינו כ'כ'ן ע'זאי ב'שוקי כ'ר'י'א. א'מר ליה ה'הוא מ'דרבנן ל'א'בני: ש'ני ח'ללים
 41 ז'ה על ג'בי ז'ה, מ'היכן ה'וא מ'ודד? מ'ין כ'מינו ה'וי ט'מון, ו'מ'ין כ'מינו לא ה'וי צ'פ, ו'מ'עליון מ'ודד. או ד'למא מ'ין כ'מינו ה'וי צ'פ, ו'מ'ין כ'מינו
 42 לא ה'וי ט'מון, ו'מתחתון מ'ודד. או ד'למא מ'ין כ'מינו ה'וי ט'מון, ו'מ'ין כ'מינו ה'וי צ'פ, ולא מתחתון מ'ודד ולא מ'עליון מ'ודד? אמר ליה,
 תניות:

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד ב

רש"י

תוספות

27 רבה ויזק ל, דאס"ד אי אפשר לצמצם אין כאן קרובה אלא אחת ואנן הוא דלא ידעין די
 28 מניה, והנה ליה למימר וביאור עגלה בשתפות ויתנו אם שלנו קרובה חלקכם והא קני לנו
 29 ואם עירכם קרובה חלקנו והא קני לכם: אילימא לענין מדידה, קאמר וביאור הראש אצל
 30 הגוף, דמקום שממנו הגוף שם צריך למודד וביאור הראש לבאן, והא מדקתני כו: קנה
 31 מקומו, לקברו שם, דזה אחר מי תנאים שהתנה

32 והושע בפרק מרבה וכ"פ ד, עקר חיותא כו:
 33 הלכך עקר חלל מיקרי ומודדו מניה בדכתיב אל
 34 הערים אשר סביבות החלל: אמה גזי, אמה
 35 מראש: גזרת ראשי החלה, דגזוז לישנא דרישא
 36 כמו גזי נזר שער הראש, תלשי וגלי ראשה:
 37 אפילו תיקא אבא שאול, כר עקיבא סבירא ליה
 38 מ"ש דרבי אליעזר בן עקיבא דאמר מן הצואר
 39 הוא קרוי חלל: דכתיב אל צוארי חללי רשעים
 40 והלכך ממנו מודדו בדכתיב אל החלל: מתני'
 41 נפשו וקני ירושלים כו, שאין עסקיה אלא
 42 למדוד, בדכתיב וצאו וקצרו ופשיטו ומדדו
 43 ואע"פ שאינו איתן קשר, דלא כתיב ביה עבוקא
 44 ולא קאמר אלא למצוה: בקופי"ן, כמין סכין גדול:
 45 מאחרת, ממוול ערפה: מקום אביו, לעולם:
 46 וקטר לפרוק שם פשתו, דוקא נקט עבודת
 47 שאינה בגופה של דוק דמפרש בגמרא: לא
 48 בא לדינו ופטרנוהו, בגמרא מפרש בלא מונוות,
 49 והינו דינו לא שפכו, לא נהרג על דינו
 50 שפטרנוהו בלא מונוות והצרך לטסטס את
 51 הברית ועל ידי כך נהרג: לא ראינוהו והתנהו.
 52 יחיד בלא חבורה, והינו וענינו לא ראא
 והכתובים

1 תניתיה, לתרא מנייהו דפלוגתא היא בטמון, אבל צף לא פשט לה מנה דהא אוקימנא
 2 טעמא ועליון משום דאחזיק ביה הוא רצף לא ידעין מאי הוי עלה: בקריה, רבנן דבי
 3 מדרשא דבעו למיפשט מנה דפלוגתא בטמון דמין במינו הוא, דהני תנאי אפלו תנא קמא
 4 דאמר תחתון שכחה כר' יהודה סבירא ליה דאמר בשדה פרט לטמון, וטעמא משום דמין
 5 במינו לא הוי טמון: חלל, לא מקרי אלא בכלי

6 ברזל בעין תרבי: בגלל, ואפלו מפרפר צף וטמון
 7 ותלוי, וקטל באשפה, דלא הוי צף ולא טמון ולא
 8 תלוי ואפלו הכי אין עורפין דחלל קבעי, אלמא
 9 קרא בדכתיב בעיות: חלל ותיא כתיב: הקרובים
 10 אל החלל ועוד חללים טובא למדרש חלל דוקא
 11 ולא חנוק, פרט למצוי, תדיר, כגון ספר אי ער
 12 שרקה עוברי בוכבים: קט"ל כדתיבא כו, והכי
 13 קאמר, נמצא סמוך לעיר שאין בה ביד, אין
 14 מודדוין לה אלא לעיר שיש בה ביד מודדוין, איזו
 15 היא עיר שיש בה ביד קרובה לו, ואי לא תרד
 16 תנאי הוה אמינא אין מודדוין בכלל: ת"ל וקצרו
 17 וקני העיר מכל מקום, דהאי העיר קרא ותיא
 18 הוא, דמצי למכתב והיתה העיר הקרובה אל
 19 החלל וקצרו וקניו עגלת בקר: מתני', כגון.
 20 מצמצם, שאין זו קרובה לו מוז אפלו כמלא חוט:
 21 ואין ירושלים כו, מפרש טעמא בגמ': מוליכין
 22 הראש אצל העוה, בגמ' מפרש למאי הלכתא
 23 מוליכין: גמ', אפשר לצמצם, אפשר לבון
 24 המדה ואמת מדרו שאין זו קרובה לו מוז כלל
 25 והוה להו שתיקו קרובות: וקסבר, נמי קרובה
 26 דכתיב בקרא אפלו קרובות במשמע כמו ובקמה
 18 לר' אלעזר: אי אתה מודה שאם היה חנוק ומוטל

19 באשפה שאין עורפין? אלמא "חלל" ולא חנוק, הכא נמי "באדמה" ולא טמון בגלל, "נפל" ולא תלוי באילן, "בשדה" ולא צף
 20 על גבי מים, ורבי אלעזר, "חלל" ותיא כתיב: נמצא סמוך לספר או לעיר שרופה גוים כו: דכתיב: "פי ומצא" פרט למצוי: או
 21 לעיר שאין בה בית דין: דבעינא "וקני העיר וליפא: אין מודדוין אלא לעיר כו: פשיטא? פיון דתנא לעיר שאין בה בית דין, אנא
 22 דבענא דאין מודדוין אלא לעיר שיש בה בית דין! הא קא משמע לן, כדתיבא: מנין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה בית דין,
 23 שפניחין אותה ומודדוין לעיר שיש בה בית דין? תלמוד לומר: "ולקחו וקני העיר ההוא" מכל מקום: מתני' נמצא מכונן בין
 24 שתי עירות, שתיחן מביאות שתי עגלות, דברי ר' אליעזר, ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה, נמצא ראשו במקום אחד וגופו
 25 במקום אחר, מוליכין הראש אצל הגוף, דברי ר' אליעזר, ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש, מאין היו מודדוין? ר' אליעזר אומר:
 26 מפיבורו, ר' עקיבא אומר: מחוטמו, ר' אליעזר בן עקיבא אומר: ממקום שנעשה חלל, מצוארו: גמ' מאי טעמא דרבי אליעזר? קסבר
 27 אפשר לצמצם, ו"קרובה" ואפילו קרובות: ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה: דאמר קרא: "לרשתה", וקסבר ירושלים לא נתחלקה
 28 לשבטים נמצא ראשו במקום במאי קמפלגי? אילימא לענין כדירה קמיפלגי, הא מדקתני סיפא "מאין היו מודדוין", מכלל דרישא
 29 לא כמדירה עסקינו? אמר ר' יצחק: ב"מת מצוה קנה מקומו" והכי קאמר: לקברו קנה מקומו, והיכא דנמצא ראשו
 30 במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף, דברי ר' אליעזר, ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש, במאי קמפלגי? מר
 31 סבר: גופיה בדוכתיה נפיל, רישא דנאדי ונפיל, ומר סבר רישא היכא דנפיל נפיל, גופא הוא דרהיט אולי: מאין היו מודדוין: במאי
 32 קמיפלגי? מר סבר עיקר חיותא באפיה, ומר סבר עיקר חיותא בפיבוריה לימא פי הני תנאי מתיכין הולך נוצר מראשו, וכן הוא
 33 אומר: "ממעני אמי אתה גזוז" ואומר "גזי נזרף והשליכי" וגו'. אבא שאול אומר: מפיבורו, ומשלח שרשו אילך ואילך, אפילו תיקא
 34 אבא שאול, עד כאן לא קאמר אבא שאול אלא לענין יצירה, דכי מיתצר ולד, ממצייעתיה מיתצר, אבל לענין חיותא, דכולי עלמא
 35 באפיה הוא, דכתיב: "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" וגו': ר' אליעזר בן עקיבא אומר: ממקום שנעשה חלל מצוארו: מאי טעמא
 36 דרבי אליעזר בן עקיבא? דכתיב: "לתת אותה אל צוארי חללי רשעים": מתני' נפטרין וקני ירושלים ותלכו להו, וקני אותה העיר
 37 מביאין עגלת בקר אשר לא משכה בעול, ואין המום פוסל בה, ומודדוין אותה לנחל איתן, "איתן" כמשמעו, קשה, אף על פי
 38 שאינו איתן, קשר, ועורפין אותה בקופין מאחוריה, ומקומה, אסור מלרוע ומלעבוד, ומותר לפרוק שם פשתו ולקצר שם אבנים.
 39 וקני אותה העיר ורצוין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה, ואומרים "דינו לא שפכו את הדם הזה וענינו לא ראוי" וכי
 40 על דעתיה עלתה שוקני בית דין שופכי דמים הן? אלא שלא בא על דינו ופטרנוהו בלא מוון, ולא ראינוהו והתנהו בלא לוויה.

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

53 שנינו במשנה, נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי בוכבים
 54 בו, מבאר הגמרא את הטעם שבשני אלו לא היו עורפין, דכתיב
 55 'כי ימצא חלל' שמשמע שנמצא דבר שאינו רגיל, פ'טו למצוי -
 56 לדבר שהוא רגיל שימצא, ובעיר הסמוכה לספר וכן ברובה עובדי
 57 כוכבים, מצוי הדבר שהיו חללים.
 58 שנינו במשנה, או לעיר שאין בה בית דין. מבאר הגמרא, שהטעם
 59 שאין מודדין לעיר שאין בה בית דין, הוא משום דפעניא - שיש
 60 צורך שיתקיים מה שנאמר בפרשה 'וקני העיר, וליכא.
 61 שנינו בסוף המשנה, אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין בו.
 62 מקשה הגמרא, פשיטא, בין דתנא כבר שאין מודדין לעיר שאין
 63 בה בית דין, אלא דתנא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית
 64 דין. מתרצת הגמרא, אילו לא שנינו אלא שער שאין בה בית דין אין
 65 מודדין לה, היינו אומרים, שאם העיר הקרובה אל החלל אין בה בית
 66 דין, אין מביאים עגלה ערופה כלל, ובתוספת זו שבמשנה הא קא
 67 משמע לך, בדתניא - את הדין השני בברייתא, מנין שאם נמצא
 68 החלל סמוך לעיר שאין בה בית דין, שפניחין אותה ומודדין
 69 לעיר שיש בה בית דין, תלמוד לומר 'ולקחו וקני העיר ההיא'
 70 ומלת 'עיר' יתירה היא, שהיה יכול לומר ולקחו וקניה, ומן היתור אנו
 71 למדים שגם כשהעיר הקרובה אין בה בית דין, מכל מקום מביאה
 72 העיר הקרובה ביותר שיש בה בית דין.
 73 משנה. נמצא ההרוג כסוון בין שתי עירות בדיוק באותה מידת
 74 קרובה, שתייהן מביאות שתי עגלות, דברי רבי אליעזר. ואין
 75 וירושלים מביאה עגלה ערופה גם כשהיא העיר הקרובה אל החלל.
 76 נמצא ראשו של ההרוג במקום אחד לחוד, וגופו במקום אחר,
 77 מוליכין הראש אצל הגוף, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר,
 78 מוליכין הגוף אצל הראש.
 79 מאן - מאיזה מקום בגוף היו מודדין, רבי אליעזר אומר, מודדין
 80 מטיבורו. רבי עקיבא אומר, מודדין מחוטמו. רבי אליעזר בן
 81 יעקב אומר, מודדין במקום שנעשה בו חלל, דהיינו מצוארו.
 82 גמרא. אמרת גמרא, מאן מעמא דרבי אליעזר במה שאמר שאם
 83 נמצא מכוון בין שתי עירות, שמה שנמצאו שתי העירות מכוונות
 84 - יש אפשרות לצמצם ולדייק, שמה שנמצאו שתי העירות מכוונות
 85 במדה, אכן מדידה נכונה היא וקרובות הן במידה שוה, ואין אחת
 86 קרובה מחברתה אפילו במשהו, שאם נאמר שאי אפשר לצמצם,
 87 והמדידה שלנו אינה מדויקת, הרי זה ספק מי מהן הקרובה, ועל
 88 שתייהן להביא עגלה אחת בשותפות, ולהתנות, שאם היא אינה העיר
 89 הקרובה, הרי היא מקנה את חלקה בעגלה לעיר האחרת. ועוד סבר
 90 רבי אליעזר, שאף אמרה תורה 'קרובה' בלשון יחיד, אין קפידא
 91 שתהיה רק אחת שמביאה, אלא לאו דווקא הוא, ו'קרובה' ו'אפילו'
 92 קרובות.
 93 שנינו במשנה, ואין וירושלים מביאה עגלה ערופה. מבאר הגמרא
 94 את הטעם, דאמר קרא 'באדמה אשר ה' אלקיך נתן לך לרשתה'
 95 שמשמעו, שהוא מקום שעלה ונחלק בגורל, וקסבר התנא של
 96 המשנה וירושלים לא נתחלקה לשבטים לפי הגורל, אלא היא נחלת
 97 הכלל.
 98 שנינו במשנה, נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר, מוליכין
 99 הראש אצל הגוף דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר הגוף אצל
 100 הראש בו'. שואלת הגמרא, רבי אליעזר ורבי עקיבא במאי קמפלגי
 101 - לענין מה נחלקו, אילימא לענין מדידה של העיר הקרובה
 102 קמפלגי, ומוליכין הראש אצל הגוף, היינו שמודדין מהגוף, הא
 103 מדקתני סיפא בהמשך המשנה שנחלקו תנאים מאן היו מודדין
 104 האם מטיבורו או מחוטמו או מצוארו, מכלל דרישא שעוסקת

1 תניתנה - יש לפשוט חלק מספק זה מן הברייתא שהוזכרה לעיל
 2 בסוגיא, ששנינו בה, עומר שחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על
 3 גבי עומר חבירו ושכחו, התחתון שכחה והעליון אינו שכחה. רבי
 4 שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, שניהן אינן שכחה,
 5 התחתון מפני שהוא טמון, והעליון מפני שהוא צף. ומבאר
 6 הגמרא את הראיה מן הברייתא, סבריה - סברו בני בית המדרש,
 7 דהני תנאי שברבייתא שנחלקו בדין העומר התחתון, ואף מי
 8 שמחייב בו בשכחה ברבי יהודה סבירא להו, דאמר, 'בשדה' פ'טו
 9 למטון שאין נוהג בו דין שכחה, ולמרות כך מחייב תנא קמא את
 10 העומר התחתון בדין שכחה. מאן לאו בהא קא מיפלגי תנא קמא
 11 ורבי שמעון בן יהודה, דמר - רבי שמעון בן יהודה שפטר סבר,
 12 שגם כשההטמנה היא באופן של מין במינו כמו בענייננו שהעומר
 13 התחתון נטמן תחת העומר העליון שהוא מינו, הוי בכך טמון ואינו
 14 נוהג בו דין שכחה. ומר - תנא קמא שמחייב סבר, שכשההטמנה
 15 היא באופן של מין במינו, אין העליון חשוב כהפסק, ולכך לא הוי
 16 טמון ונוהג בו דין שכחה. נמצא אם כך, שהשאלה ששאלו את אביי,
 17 האם סברת מין במינו נכונה היא לענין שלא יקרא טמון או לא,
 18 נחלקו בכך תנא קמא ורבי שמעון בן יהודה.
 19 דוחה הגמרא, לא, אין לפשוט מברייתא זו, ולא בכך נחלקו תנא קמא
 20 ורבי שמעון, אלא אי ברבי יהודה היה סבירא להו שפטר בעומר
 21 טמון, דבבבלי עלמא היו אומרים שגם כשההטמנה היא באופן של מין
 22 במינו הוי טמון ולא היה חל עליו דין שכחה. והכא בברייתא זו,
 23 חכמים ורבי שמעון בן יהודה בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן
 24 קמיפלגי, דרבנן שאמרו שיש לתחתון דין שכחה סוברים ברבנן
 25 שמחייבים את העומר הטמון. ורבי שמעון בן יהודה שאמר שאין
 26 לתחתון דין שכחה סבר ברבי יהודה שפטר את העומר הטמון.
 27 מקשה הגמרא, אי הכי שרבנן שברבייתא מחייבים בדין שכחה בכל
 28 עומר טמון, מאן אידיא שנקטה הברייתא את המחלוקת באופן
 29 שהניח את העומר על גבי עומר חבירו שבכך יש מקום לומר שאין
 30 לתחתון דין טמון משום שההטמנה היא במינו, הרי לדבריך אפילו
 31 אם טמנו ממש בעפר ובצורר נמי מחייבים רבנן. מתרצת הגמרא,
 32 אין הכי נמי יכלה הברייתא לנקוט את המחלוקת גם כשטמנו בעפר
 33 או בצורר, ולדודיעך כחו דרבי יהודה דאמר אפילו מין במינו הוי
 34 טמון ואין נוהג בו דין שכחה, נקטה הברייתא את המחלוקת כשנטמן
 35 תחת עומר חבירו.
 36 תנו רבנן, נאמר בפסוק שנמצא 'חלל' שמשמעו הרוג בכלי ברזל,
 37 ולא כשנמצא הנוק. וכמו כן 'חלל' משמעו שכבר הרוג ולא
 38 כשנמצא מפרפר. נאמר 'באדמה' ולא כשנמצא טמון בגל. נאמר
 39 'נופל' ולא כשנמצא תלוי באילן. נאמר 'בשדה' ולא כשנמצא צף
 40 על פני המים. רבי אליעזר אומר, בבבלי - בכל מצב שנמצא, בין
 41 אם הוא מפרפר או טמון או תלוי או צף, אם היה חלל - הרוג במכת
 42 חרב עורפין.
 43 תניא, אמר רבי יוסי בר יהודה, אמרו לו חכמים לרבי אלעזר,
 44 אי אתה מודה שאם היה הנוק מוטל באשפה, שאין עורפין
 45 עליו, שכיין שלא הוכה במכת חרב, אין זה קרוי חלל, אלמא גם
 46 לדבריך דורשים 'חלל' ולא הנוק, הכא נמי תדרוש 'באדמה' ולא
 47 טמון בגל, 'נופל' ולא תלוי באילן, 'בשדה' ולא צף על גבי מים,
 48 ומדוע בדרשות אלו אתה חלוק עלינו. אומרת הגמרא, ורבי אלעזר
 49 שדורש רק את 'חלל' ולא את יתר הדרשות, טעמו הוא כי 'חלל'
 50 יתירא כתיב בפרשה זו פעמים רבות, ומן היתור הוא דורש למעט
 51 חנוק, אבל הפסוקים האחרים אינם מיותרים, ומן המשמעות עצמה
 52 לא משמע לו למעט.

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

נתמעטה מכאן, ולמד מהגזרה שזה מעגלה שאף שאר עבודות
 פוסלות בה.
 מקשה הגמרא, כיצד אמרת ש'בה' שבעגלה הוצרך למעט שאין
 עבודה פוסלת בקדשים, כדי שלא נלמד אותם בקל וחומר מעגלה,
 הרי איבא לְמִפְתָּךְ על הקל וחומר, מה לְעִנְיָה שלכך פוסלת בה
 עבודה, שחמורה היא בכך שֶׁכֵּן שְׁנַיִם פּוֹסְלוֹת בָּהּ, שהרי אינה
 קרויה עגלה אלא בת שנתה, אבל קדשים שקלים הם בכך שאין
 השנים פוסלות בהם, אף עבודה לא תפסול בהם, וכיון שאין כאן קל
 וחומר, אין צורך למעט אותם מ'בה', ובהכרח בא למעט פרה משאר
 עבודות שאינם עול, ומדוע אמר רב שאף שאר עבודות פוסלות
 בפרה. מתרצת הגמרא, אֲמַר קְדָשִׁים מִי לְיָבֵא דְפָסְלֵי בָּהּ שְׁנַיִם
 - וכי לא מצאנו קדשים שפוסלים בהם שנים, וכיון שיש קדשים
 שפוסלים בהם שנים, כגון פסח וחטאת שנאמר בהם 'בן שנתו, כי
 אֲצִטְרִיךְ קָרָא שנאמר בעגלה 'בה', לְהַנְדֵּךְ קְדָשִׁים דְּפָסְלָהּ בְּהוּ
 שְׁנַיִם שבהם ניתן ללמוד בקל וחומר מעגלה שתפסול בהם עבודה,
 הואיל ואין בהם פירכא זו של פסול שנים, ולכך ניתן לומר ש'בה'
 זה ממעט רק קדשים ולא פרה.
 מקשה הגמרא, וְקָדָשִׁים, מה דלא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוּדָה, וכי מְהֵבֵא
 נְפָקָא מהמיעוט 'בה', הרי מְהֵבֵא נְפָקָא, ממה שנאמר בפרשת
 מומין, 'עֲוֹרֵת אוֹ שָׂבוּר אוֹ חֲרוּץ אוֹ יִבְלֵת אוֹ נָרַב אוֹ יִלְפֵת לא
 תִּקְרִיבוּ אֵלֶיהָ לָהּ', ומהמלה 'אלה' מדוייק, שרק אֵלֶיהָ שהם מומין
 אִי אֵתָּה מְקַרְיָב, אֲכַל אֵתָּה מְקַרְיָב קְדָשִׁים שֶׁנֶּעְבְּדָה בְּהוּ עֲבוּדָה,
 ואין צריך ללמוד זאת מ'בה', ושוב יקשה, שבהכרח נדרוש מ'בה'
 שאין שאר עבודות פוסלות בפרה, וקשה על דברי רב. מתרצת
 הגמרא, אף שכבר נאמר 'לא תקריבו אלה', עדיין אֲצִטְרִיךְ למעט
 זאת מ'בה', שאלו נאמר רק 'לא תקריבו אלה, סָלְקָא דְעֵתָךְ
 אֲמִינָא, שמה שאין עבודה פוסלת בקדשים, הֲנִי מִלֵּי הֵיכָל דְעֵבֵד
 בְּהוּ עֲבוּדָת הֵיטֵר, אֲכַל עֵבֵד בהם עֲבוּדָת אִיסוּר כגון שעבד בהם
 בשבת, או שחרש בכלאים של שור וחמור, אִימָא לִיתְסְרוּ להקרבא,
 לכך צְרִיכָא למעט זאת גם מ'בה'.
 מקשה הגמרא, וְהָא נָמִי כשעבד בהם עבודת איסור, הרי מְהֵבֵא
 נְפָקָא, שנאמר בפרשת מומין פסוק נוסף, 'וְיִמִּיד בְּן נָכַר לא תִּקְרִיבוּ
 אֵת לְחֵם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶיהָ', וגם כאן מדוייק מהמלה 'אלה', שרק
 אֵלֶיהָ שהם מומין אִי אֵתָּה מְקַרְיָב, אֲכַל אֵתָּה מְקַרְיָב קְדָשִׁים
 שֶׁנֶּעְבְּדָה בְּהוּ עֲבוּדָה, וכיון שנאמרו שני פסוקים, ודאי יש לדרוש
 את השני לעבודת איסור, ושוב אין צורך ללמוד זאת מ'בה'
 שבעגלה, ובהכרח נדרוש מ'בה' שאין שאר עבודות פוסלות בפרה,
 ושוב יקשה על דברי רב. מתרצת הגמרא, אף שנאמרו שני פסוקים
 בפרשת מומין, עדיין אֲצִטְרִיךְ למעט זאת מ'בה', שאלו לא נאמרו
 אלא פסוקים אלו, סָלְקָא דְעֵתָךְ אֲמִינָא, שמה שאין עבודה פוסלת
 בקדשים, בין עבודת היתר ובין עבודת איסור, הֲנִי מִלֵּי הֵיכָל דְעֵבֵד
 בְּהוּ בְשָׁחַן חוּלִין, אֲכַל אם עֵבֵד בְּהוּ בְשָׁחַן קְדָשִׁים, אִימָא לִיתְסְרוּ
 בכך מהקרבא, לכך צְרִיכָא למעט זאת גם מ'בה' שבעגלה, ולענין זה
 נדרש 'בה', ולא למעט פרה, וכדברי רב שלמדים מעגלה לפסול גם
 שאר עבודות בפרה.
 גּוֹפָא, אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, הֲנִיחַ עֲלֶיהָ - על פרה אדומה
 עוֹדָה - אגודה שֶׁל שְׁקִין, פְּסוּלָה משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה
 לעגלה, שלענין פרה די בעליית המשא עליה כדי לפוסלה, שכן
 כתוב בה 'אשר לא עלה עליה, וְעִנְיָה אינה נפסלת במלאכת משא
 עַד שֶׁתִּמְשֹׁךְ את המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה'.

וְהִבְהִינִים אוֹמְרִים, "כִּפְר לְעִמְךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ [ה'] וְאֵל תִּתֵּן
 דָּם נָקִי בְּקִרְבַּ עִמְךָ יִשְׂרָאֵל", ואף שהפסוק מסיים 'ונכפר להם הדם',
 לא היו צריכין לומר "ונכפר להם הדם", שאין זה בכלל האמירה,
 אֵלָּא רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְבַשְׂרֵתָּ וְאוֹמֵרַת בְּתוֹרָה, אִימָתִי שֶׁתַּעֲשׂוּ כִּכָּה
 הַיּוֹם מִתְּכַפֵּר לָהֶם.
 גמרא, שנינו במשנה שאין המום פוסל בעגלה. מקשה הגמרא, וְהָא
 מוּם פּוֹסֵל בְּעִנְיָה מִקַּל וְחוֹמֵר, וְמָה פָּרַח אֲדוּמָה שְׁאִין שְׁנַיִם
 פּוֹסְלוֹת בָּהּ שֶׁהָרִי אֵין שִׁיעוֹר לְשִׁנוּתֶיהָ, מוּם פּוֹסֵל בָּהּ שֶׁהָרִי נֶאֱמַר
 בַּה 'אשר אין בה מום', עִנְיָה שְׁנַיִם פּוֹסְלוֹת בָּהּ שֶׁהָרִי אֵין קְרוּיָה
 עגלה אלא עד בת שנה, אֵינּוּ דִּין שִׁיחָא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ. מתרצת
 הגמרא, שְׁאִי הָתֵם לְעִנְיִן מוּם שֶׁחִלּוּקָה בּו עגלה מפרה, דְּאֲמַר קָרָא
 בְּפָרָה, 'אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם', וּמֵלֵת 'בה' באה למעט, דווקא בָּהּ מוּם
 פּוֹסֵל, וְאֵין מוּם פּוֹסֵל בְּעִנְיָה הַמִּיעוּט מוּצִיא מִסְבַּרְת הַקֵּל וְחוֹמֵר.
 מקשה הגמרא, אֵלָּא מְעַתָּה שִׁבְה' משמע מיעוט, לא יהו שְׁאָר
 עֲבוּדוֹת מִלְבַּד עֵלָה עֲלֶיהָ עוֹל פּוֹסְלוֹת בָּהּ - בפרה, אֵלֶימָה אֲמַר
 רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר רַב, הֲנִיחַ עֲלֶיהָ - על פרה אדומה עוֹדָה - אגודה
 שֶׁל שְׁקִין פְּסוּלָה משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה לעגלה, שלענין
 פרה די בעליית המשא עליה כדי לפוסלה, שכן כתוב בה 'אשר לא
 עלה עליה, וְעִנְיָה אינה נפסלת במלאכת משא עַד שֶׁתִּמְשֹׁךְ את
 המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה', הרי שלענין זה שזה
 פרה לעגלה, שמלאכת משא פוסלת בה, אף שלא נאמר בה אלא
 עול, אלא משום שלמדים פרה בקל וחומר מעגלה כדלקמן
 בברייתא, ולדברייך שאמרת ש'בה' שבפרה מוציא מקל וחומר
 לעגלה, נאמר גם ש'בה' שבעגלה שנאמר בה 'אשר לא עובד בה',
 יוציא מן הקל וחומר לפרה, ונאמר שדווקא 'בה' בעגלה שאר
 עבודות פוסלות, אבל בפרה שלא נאמר בה אלא עול, לא תפסולנה
 בה שאר עבודות.
 מתרצת הגמרא, שְׁאִי פָּרַח שמה שאר עבודות פוסלות בה, אינו
 משום שלמדים מקל וחומר, אלא משום דִּילְפִינָן בגזרה שזה 'עול'
 'עול' פרה מְעַנְיָה, שכשם שבעגלה שאר עבודות פוסלות בה, כך
 פרה שאר עבודות פוסלות בה, וכיון שמלה זו מופנית לגזרה שזה,
 הרי הוא כאילו מפורש בה ששאר עבודות פוסלות בה, והמיעוט של
 'בה' שבעגלה, בהכרח נדרשנו לדבר אחר. מקשה הגמרא, אם כך,
 עִנְיָה נָמִי מדוע אין המום פוסל בה, תִּיתֵי גַם הִיא בגזרה שזה 'עול'
 'עול' מְפָרָה, ונאמר שכשם שהמום פוסל בפרה, כך יפסול בעגלה.
 מתרצת הגמרא, אי אפשר ללמוד מגזרה שזה זו לענין מום, כי הָא
 מִיעוּט רְהֵמָא בפרה 'בָּה', לומר שאין המום פוסל אלא בה ולא
 בעגלה. מקשה הגמרא, אם כך, מדוע לענין שאר עבודות בפרה,
 אמרת שלמדים מגזרה שזה לפסול שאר עבודות, הרי בְּעִנְיָה נָמִי
 בְּתִיב 'בָּה', ונאמר שאין ללמוד גזרה שזה לענין שאר עבודות, כיון
 שמיעטה תורה בעגלה לומר שרק בה שאר עבודות פוסלות ולא
 בפרה.
 מתרצת הגמרא, הָהוּא - המיעוט 'בה' שממעט שדווקא בעגלה
 פוסלות שאר עבודות ולא בדבר אחר לא מפרה ממעט אותם, אלא
 מִיבְעֵי לֵיהָ לְמַעַנְיָ קְדָשִׁים דְּלא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוּדָה, שלולא
 מיעוט זה, סָלְקָא דְעֵתָךְ אֲמִינָא לִיתֵי קְדָשִׁים מִקַּל וְחוֹמֵר מְעַנְיָה
 שתפסול בהם עבודה, וְמָה עִנְיָה שקלה היא שְׁאִין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ,
 עֲבוּדָה פּוֹסְלָת בָּהּ, קְדָשִׁים שחמורים הם שְׁמוּם פּוֹסְלָת בְּהוּ, אֵינּוּ
 דִּין שֶׁעֲבוּדָה פּוֹסְלָת בְּהוּ, ולכך הוצרך הכתוב לומר בעגלה 'בה',
 לומר שרק בעגלה פוסלת עבודה ולא בקדשים, אבל פרה לא

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מז עמוד א

רש"י

1 המהניגים אומרים: ברכתיה לעיל ונגשו הפהניגים בני לוי ולא פרש על מה הם נגשיים. ולא
 2 היו צריכים לומר ונפטר להם היום. כלומר דכתיב בקרא לאו אוענו ואמרנו קאי
 3 ויהא אף זה בכלל אמירה, אלא מלתא באנפי נפשיה היא, שרוח הקדש בשר את
 4 ישראל ע"י משה רבינו לכשיגעשו בן ונפטר להם היום. גמ' עגלה. בת שנתה היא ואם
 5 עברה שנתה פסולה, דכל מקום שנאמר בתורה
 6 עגל סתם בן שנה הוא. דילף מווגל וכבש בני
 7 שנה: פרה ארצה. אין שעור לשנותיה: מום
 8 פוסל בה. דכתיב בפרה ארמה אין בה מום
 9 (ומקרי יטו בה. מעוט: אלא מעתה. דכל היבא
 10 דכתב בה מעוטא ולא גמרינן מניה בכל
 11 חומר: לא יהו שאר עבודות פוסלות. בפרה,
 12 דהא על בלבד כתיב בה אלא דגמר לה בקי
 13 מעגלה דכתיב (ויקרי כל) אשר לא עבד בה כל
 14 עבודות במשמע, ואי בה מעוטא לא נגמר מניה:
 15 אלקה אמר רב יהודה תנית. על פרה עודה של
 16 שקין אגדה של שקין פסולה ואע"ג דלאו על
 17 הוא ובעליה לחודיה מיפסלא ברכתיה בפרה
 18 במלאכת על האמירה בה אשר לא עלה
 19 בעליה לחודה ואפלו שלא משכה: ובעגלה עד
 20 שתמשוך. שתלטלל המשא מעט, דבעגלה כתיב
 21 אשר לא משכה, ולקמן פריך בין דשאר
 22 עבודות בפרה לא כתיבי ומעגלה ילפינן אמאי
 23 מיפסל בעגלה לחודה דשאר משאוי שאינו על
 24 ממש. מי"מ שמע מנה דגמר פרה מעגלה בקי
 25 בשאר עבודות ואע"ג דכתיב בה מעוטא: שאני
 26 פרה דילפינן על על. ובין דגורה שנה מכה
 27 היא וזה ליה כמאן דכתיב בגופה, ומעוטא דבה
 28 דרש ליה לדרשא אחרניא כדלקמן. עגלה נמי
 29 תיתי על על ספרה. למונ: למעוטי קדשים ולא
 30 פסלה בהו עבודה. מהקרבנה. אבל פרה לא

1 ותפהניגים אומרים: "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה'
 2 ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל". לא היו צריכין
 3 לומר "ונפטר להם היום" אלא רוח הקודש מבשרתנו:
 4 אימתי שתגעשו ככה היום מתכפר להם: גמ'
 5 ויהא מום פוסל בעגלה, מקל וחומר? ומה פרה שאין
 6 השנים פוסלות בה, מום פוסל בה. עגלה ששנים
 7 פוסלות בה, אינו דין ויהא מום פוסל בה? שאני
 8 ההם, דאמר קרא: "אשר אין בה מום" בה מום פוסל,
 9 ואין מום פוסל בעגלה. אלא מעתה, לא יהו שאר
 10 עבודות פוסלות בה? אלקה אמר רב יהודה אמר
 11 רב: הניח עליה עודה של שקין פסולה, ובעגלה עד
 12 שתמשוך? שאני פרה, דילפינן "על" "על" מעגלה.
 13 עגלה נמי, תיתי "על" "על" מפרה? הא מיעט רחמנא
 14 "בה". בעגלה נמי כתיב "בה"? ההוא מיבעי ליה,
 15 למעוטי קדשים ולא פסלה בהו עבודה. סלקא דעתך
 16 אמינא, ליתי בקל וחומר מעגלה ומה עגלה, שאין מום
 17 פוסל בה, עבודה פוסלת בה. קדשים שמום פוסל
 18 בהן, אינו דין שעבודה פוסלת בהן? איכא למיפרך מה
 19 לעגלה, שכן שנים פוסלות בה. אפוא קדשים, מי ליכא
 20 דפסלי בהו שנים? כי איצטריך קרא, להניד קדשים
 21 דפסלה בהו שנים. וקדשים ולא פסלה בהו עבודה

22 מהכא נפקא? מהתם נפקא! "עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה" אלה אי אתה מקריב,
 23 אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה! איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היבא דעבד בהן עבודת היתר, אבל
 24 עבודת איסור אימא ליתסרו, צריכא. והא נמי, מהכא נפקא "ומנד בן גבר לא תקריבו את להם אלהיכם מפל אלה" אלה, אי
 25 אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה. איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היבא דעבד בהן פשהן
 26 חולין, אבל עבד בהן פשהן קדשים אימא ליתסרו, צריכא. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: הניח עליה עודה של שקין פסולה,
 27 ובעגלה עד שתמשוך. מיתבי "על" אין לי אלא עול, שאר עבודות מניין? אמרת: קל וחומר, ומה עגלה שאין מום פוסל בה, שאר
 28 עבודות פוסלות בה. פרה שמום פוסל בה, אינו דין ששאר עבודות פוסל בה? ואם נפשך לומר: לומר: נאמר פאן "על" ונאמר להלן
 29 "על" מה להלן שאר עבודות פוסלות בה, אף פאן שאר עבודות פוסלות? מאי "אם נפשך לומר"? וכי תימא: איכא למיפרך,
 30 מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה, אי נמי קדשים יוכיחו, שמום פוסל בהן ואין עבודה פוסלת בהן, נאמר פאן "על" ונאמר להלן
 31 "על", מה להלן שאר עבודות, אף פאן שאר עבודות. וממקום שבאתה, מה להלן עד שתמשוך, אף פאן עד שתמשוך. תנאי היא,
 32 דאיכא דמיתתי לה מעגלה, איכא דמיתתי לה מגופה דפרה, דתניא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות מניין? תלמוד לומר:
 33 "אשר לא עלה עליה על" מפל מקום. אם פן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה.
 34 שאר עבודות, אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ואימא "אשר לא עלה עליה" כלל, "על" פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה
 35 שבפרט, עול אין, מידי אחרניא לא? "אשר" רבויא הוא. ותניא נמי גבי עגלה פי האי גוונא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות
 36 מניין? תלמוד לומר: "אשר לא עבד בה" מפל מקום. אם פן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא
 37 בשעת עבודה. שאר עבודות, אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ואימא "אשר לא עבד בה" כלל, "על" פרט, כלל ופרט, אין בכלל
 38 אלא מה שבפרט: עול אין, מידי אחרניא לא? "אשר" רבויא הוא. אמר ר' אבהו: בעי מיניה מר' יוחנן: משיכת עול בכמה?
 39 אמר לי: כמלא עול. איבעיא להו, לארבו או לרחבו? אמר להו ההוא מרבנן ור' יעקב שמויה: לדידי מפרשא לי מיניה ר' יוחנן
 40 משיכת עול לרחבו טפה. ולמיא טפה? הא קא משמע לך, שיעורא דעול טפה הוי. למאי נפקא מינה? לביקח ומכר. אמר ר'
 41 יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה: הביא עגלה בנחל? אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שלא עשה פירות, ויערף במקום
 42 שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פרה ורביה, אלא מעתה זקן ופרים, הכי נמי
 43 דלא ערפינן? אלא מצות: ומורדין אותה אל נחל איתן. "איתן" כמשמעו, קשה: תנו רבנן: מנין לאיתן שהוא קשה? שנאמר:

הניחוחו שברגובה
 איתן

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף נו עמוד ב

רש"י

תוספות

1 איתן מושבך ושום בפלע קנך. אלמא איתן הוא סלע; מוסרי ארין. הם הרים, וכל הר של
2 אבנים הוא; שהיא ישו. ולא שהיא קרקעיתו מתוך מקרקע אחרית; גוי בעולם הוא.
3 הניו יקש; מהטאת עוף. דכתיב בה ממול ערפו ונקטו (ס): בלי עלקא לא פליגי. דהא כתיב
4 ולא יזרע משמע להבא. מדלא כתיב ואשר לא יזרע דהני משמע לשבער; מי כתיב ולא
5 יעבר. אי הוה כתיב אל נחל איתן ולא יעבר בו
6 הוה משמע להבא, אבל השתא דכתיב ואשר
7 לא יעבר משמע לשבער, דאשר לאו לשון
8 צואה הוא; אשר לשבער משמע. איצו דלא
9 יעבר להבא משמע, הני מלי בקלאו אשר, אבל
10 השתא דכתיב אשר על כרחך מוכח עלה
11 דלשבער הוא; רבויא הוא. לא בא אלא לרבות
12 על עבודות כדלקמן ולא תרשיה בכלל ופרש:
13 בופין ללוייה. בופין את מי שאינו רוצה ללוות
14 את חברו לדרך שלחה; ויקרא שמה לוי. סיפיה
15 דקרא. היא שמא עד היום הוה, ומניה לויך דלא
16 נתבלבלה ולא הרבה. כדאמרינן כל מקום
17 עעבר? ור' יאשיה: "אשר" לשעבר משמע, ור' יוחנן: "אשר" רבויא הוא; ומוחר לפרוק שם פשתן ולקצר שם אבנים. תנו רבנן:
18 "אשר לא יעבר בו ולא יזרע" אין לי אלא ירעה, שאר עבודות מניין? תלמוד לומר: "אשר לא יעבר בו" מפל מקום. אם בן, מה
19 תלמוד לומר "ולא יזרע"? לומר לך: מה ירעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע, אף כל שהיא בגופה של קרקע. וצא סריקת פשתן
20 וניקור אבנים, שאינן בגופה של קרקע. ואמאי "אשר לא יעבר בו" פלל, "ולא יזרע" פרט, פלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט;
21 ירעה אין מידי אחרין לא! "אשר" רבויא הוא; זקני העיר רוצין ידיוהו כו' כו'. תנו רבנן, "וכל זקני העיר ההיא הקרבים אל החלל
22 ירצוהו" ויאמרו ידיו על העגלה הערופה כנחל" שאין תלמוד לומר "הערופה"? על מקום ערופתה של
23 עגלה. "ואמרו ידיו לא שפכו את הדם הזה ועיניו לא ראו", וכי על לבנו עלתה שביט דין שופכין דמים? אלא, לא בא לדינו
24 ופטרנהו בלא מונות ולא ראונהו והתנהו בלא לוייה. תניא, היה ר' מאיר אומר: בופין ללוייה, ששכר הלוייה אין לה שיעור, שנאמר:
25 "ויראו השמים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד", וכתיב: "ויראם את מבוא העיר". ומה
26 חסד עשו עמו? שכל אותה העיר הרגו לפי חרב, ואותו האיש ומשפחתו שלחו. ויולך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לו
27 הוא שמה עד היום הזה" תניא: היא לו שצובעין בה תכלת, היא לו שבא סנהריב ולא בלבנה, ובוכדנצר ולא החריבה, ואף מלאך
28 המות אין לו רשות לעבור בה. אלא זקנים שבה, בזמן שדעתן קצה עליה, ויצאין חוץ לחומה והן מתים. והלא דברים כל וחומר:
29 ומה פנעני זה שלא דיבר בפיו ולא הלך ברגליו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. מי שעושה לוייה ברגליו, על אחת כמה
30 וכמה. כמה הראה להם? חזקיה אמר: בפיו עקם להם, ר' יוחנן אמר: באצבעו הראה להם. תניא פותיה דרבי יוחנן: בשביל שפנעני
31 זה הראה באצבעו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. אמר ר' יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין לו לוייה, גסוק בתורה,
32 שנאמר: "כי לויית הן הם לראשך וענקים לגרונך". ואמר ר' יהושע בן לוי: בשביל ארבעה פסיעות שלוח פרעה לאברהם, שנאמר:
33 "ויצו עליו פרעה אנשים" וגו' נשמעבר בכניו ארבע מאות שנה שנאמר: "ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה". אמר רב יהודה
34 אמר רב: כל המלוה את חברו ארבע אמות בעיר, אינו ניוזק. רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מטא לדידה הויקא
35 ויאתי ציל. תנו רבנן: הרב לתלמיד, עד עיבורה של עיר. חבר לחבר, עד תחום שבת. תלמיד לרב, אין לו שיעור. וכמה? אמר רב
36 ששת: עד פרסה, ולא אמרו אלא רבו שאינו מוכחק, אבל רבו מוכחק שלשה פרסאות. רב בהנא אלויה לרב שמי בר אשי מפום
37 נהרא עד בי ציניתא דבבל. כי מטו התם, אמר ליה: ודאי דאמריהו, הני ציניתא דבבל משני אדם הראשון איתגהו. אמר ליה: אדכרתן
38 מלתא דאמר ר' יוסי בר' חנינא: מאי דכתיב "בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם" וכי מאחר שלא עבר, היכן ישב? אלא,
39 ארץ שגור עליה אדם הראשון לישוב נתישבה, ארץ שלא גור עליה אדם הראשון לא נתישבה. רב מרדכי אלויה לרב אשי מהגזוניא
40 ועד בי פיפי, ואמרי לה עד בי דורא. אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: כל שאינו מלוה ומתלוה פאליו שופך דמים, שאילמלי ליוהו
41 אנשי וריחו לאלישע, לא גירח דובים לתינוקות, שנאמר: "וישל משם בית אל והוא עלה בדרך ויגעים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו
42 בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח" אמרו לו: עלה, שתקחת עלינו את המקום. מאי "ויגעים קטנים"? אמר ר' אלעזר שפגועים
43 מן המצות, "קטנים" שהיו מקטני אמה. תנא: געים היו, ובזבזו עצמן בקטנים. מתקין לה רב יוסף: ודלקא על שם מקומן? מי לא
44 כתיב "וארם יצאו גדרים וישבו מארץ ישראל געה קטנה" וקשיא לן "געה" ו"קטנה"? ואמר ר' פדת: קטנה מן געורן. התם, לא
45 מפרש מקומה. הקא, מפושט מקומן. ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה" מה ראה? אמר רב: ראה ממש, כדתניא רבן שמעון בן
46 גמליאל אומר: כל מקום שנתנו חכמים עניניהם, או מיתה או עוני. ושמואל אמר: ראה שכולן נתעברה בהן אפן ביום הכיפורים. ור'
47 יצחק נפקא אמר: בלורית ראה לה, פגויים. ור' יוחנן אמר: ראה שלא היתה בהן לחלוחיות של מצוה. ודלקא בורעיהו ניהוה הוה,
48 אמר ר' אלעזר: לא בס' ולא בורעם עד סוף כל הדורות: "ותצאנה שתיים דבים מן העיר ותבקענה מהם ארבעים וישני ילדים"

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 את ידיהם על מקום עריפתה של עגלה. הברייתא ממשיכה לבאר
 2 את המשך הפסוק, "ואמרו ודינו לא שפכו את הדם הזה וענינו
 3 לא ראו", וכי על לבנו עלתה שבית דין שופכי דמים, אלא כך
 4 פירושו, לא בא הרג זה לדינו ופטרנוהו לדרכו בלא מזונות,
 5 שאם שלחנו אותו ללא מזון, יש לחוש שעל ידי כך הוצרך לגזול מן
 6 הבריות ומתוך כך נהרג, והו' ידינו לא שפכו, ולא ראינוהו
 7 והתנתוהו ללכת לדרכו וידינו בלא לוויה והו' וענינו לא ראו.
 8 תניא, היה רבי מאיר אומר, בית דין כופין ללויה - את מי שאינו
 9 רוצה ללוות האורה, לפי ששכר הלויה אין לה שיעור, שנאמר
 10 בענין כיבוש העיר לח על ידי בני יוסף, "ויראו השומרים איש יוצא
 11 מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד"
 12 וכתבי, "ויראם את מבוא העיר", ומה חסד עשו עמו, מה שנאמר
 13 שם שכל אותה העיר הרנו לפי חרב, ואתו האיש ומשפחתו
 14 שלחו.
 15 עוד נאמר שם, "ולך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לזו
 16 היא שמה עד היום הזה", תניא, אותה עיר לח שבנה אותו איש,
 17 היא העיר לזו שצובעין בה תכלת, וממה שנאמר 'היא שמה עד
 18 היום הזה' למדנו, היא לזו שפא סתתריב ולא בתכלת, אף שבלבל
 19 את כל האמות, בא נכובדנצר שהחריב את ארץ ישראל ולא
 20 החריבה, ואף מלאך המות אין לו רשות לעבוד בה, אלא זכנים
 21 שבה, בזמן שדעתן קצה עליה, ויצאין חוץ לחומה והן מתים.
 22 ומעתה, והלא דברים קל וחומר, ומה פנעני זה שהראה להם את
 23 מבוא העיר, שלא דיבר בפיו לשם כך, ולא הלך ברגליו שהרי לא
 24 נאמר אלא ויראם, בשכר זאת גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל
 25 הדורות, שאין מלאך המות שולט בהם, כדלעיל, מי שעושה לוויה
 26 ברגליו, על אחת כמה וכמה שאין שיעור לשכרו. אומרת הגמרא,
 27 כמה הראה להם אותו כנעני את מבוא העיר, חוקיה אמר, בפיו
 28 עקם להם לצד אותו מקום. רבי יוחנן אמר, כפאצבעו הראה להם
 29 את המקום. תניא בנתיב דרבי יוחנן, בשביל שפנעני זה הראה
 30 כפאצבעו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות.
 31 אמר רבי יהושע בן לוי, המהלך בדרך ואין לו לוויה, נעסוק
 32 בתורה, שנאמר על התורה שהיא לוויה, "כי לווית תן הם לראשך
 33 וענקים לנגרותיך".
 34 ואמר רבי יהושע בן לוי, בשביל ארבעה פסיעות שלוח פרעה
 35 לאברהם, שנאמר, "ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת
 36 אשתו ואת כל אשר לו" וגו', שנאמר שם 'וישלחו אותו' שזו היא
 37 לוויה, נשתעבד בגניו של אברהם עד ארבע מאות שנה, שנאמר
 38 "ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה".
 39 אמר רב יהודה אמר רב, כל המלוה את חבירו ארבע אמות
 40 בעיר, אותו חבר אינו זיוק בדרכו. ומספרת הגמרא שכך אירע,
 41 רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מטא לדייה
 42 הוייקא, ואיתציל - הגיע בדרך היזק לרבא בר יצחק, וניצול ממנו.
 43 תנו רבנן, הרב לתלמיד חייב ללוותו עד עיבורה של עיר - עד
 44 הבית החיצון של העיר שעומד בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים
 45 לבתי העיר, חבר לחבר חייב ללוותו עד סוף תחום שבת שהם
 46 אלפים אמה מחוץ לעיר, תלמיד לרב אין לו שיעור. אומרת
 47 הגמרא, וכמה חייב התלמיד ללוות את רבו, אמר רב ששתי, עד
 48 פרסה, ולא אמרן שדי בפרסה אחת אלא רבו שאינו מובחק, אבל
 49 רבו מובחק צריך ללוותו עד שלשה פרסאות.
 50 מספרת הגמרא, רב פתנא אלויה לרב שימי בר אשי רבו, מפום

1 "איתן מושבך - מקום מושבך קשה, משום ושים בפלע קנד", הרי
 2 שאיתן הוא סלע, ואומר, "שמעו הרים את ריב ה' והאתנים
 3 מוקדי ארץ" הרי שההרים קרויים איתנים, וחר הוא של אבנים.
 4 אחרים אומרים, מנין לאיתן שהוא מקום וישן - דהיינו שמקום
 5 עריפת העגלה צריך להיות מקום שלא הביאו קרקע ממקום אחר
 6 לכאן, שנאמר בנבואת ירמיהו על בבל, "גוי איתן הוא גוי מעולם
 7 הוא", הרי שאיתן פירושו ישן.
 8 שנינו במשנה, ועורפין אותה בקופיין מאחוריה. אומרת הגמרא,
 9 מאי טעמא עורפים אותה במקום זה, משום שגמר בגזרה שה
 10 'עריפה' 'עריפה' מהפאת העוף שנאמר בה 'ממול עפרו', שפירושו,
 11 המקום שתחת העורף שאחורי הפנים.
 12 שנינו במשנה, ויקומה אסור מלרוע ומליעבד. תנו רבנן, נאמר
 13 על מקום העריפה, שהוא נחל "אשר לא יעבד בו ולא ירע", לשון
 14 זה משמע לשעבר - שבעבר לא נעבד ולא נרע בו, לומר שאם נרע
 15 או נעבד בו בעבר נפסל מלערוך בו, דברי רבי יאשיהו. רבי יונתן
 16 אומר, לשון זה משמע להבא - שאסור לעבוד ולרוע במקום
 17 העריפה כן את ולחבא.
 18 במאר רבא מאן מהלוקת, רבא אמר, להבא - שאסור לעבוד
 19 ולרוע במקום העריפה מכאן ולחבא, רבולי עלמא הן רבי יאשיה
 20 וזן רבי יונתן לא פליגי דכתיב 'ולא ירע' שמשמעותו להבא, כי
 21 פליגי - במה נחלקו, האם יש בפסוק משמעות גם לשעבר, ובכך
 22 נחלקו, רבי יאשיה סבר, שנכלל בפסוק גם תנאי שבעבר לא נעבד
 23 ולא נרע בו, שהרי כתוב באותו פסוק, 'אשר לא יעבד בו, ומי
 24 כתיב 'ולא יעבד' בלבד, שמשמעו לשון צוואה לעתיד, הרי 'אשר
 25 לא יעבד' נאמר, וכשנספת המלה 'אשר', אין זה לשון צוואה, אלא
 26 עובדה שכך היה. ורבי יונתן סבר שאין נכלל בכך תנאי לשעבר,
 27 כי מי כתיב 'אשר לא יעבד' שהוא לשון עבר, 'אשר לא יעבד'
 28 נאמר, ו'יעבד' הוא לשון עתיד. ורבי יאשיה משיב על כך, שאמנם
 29 ללא המלה 'אשר', לא יעבד' הוא לשון עתיד, אולם כשנוסף על
 30 כך 'אשר', לשון זה לשעבר משמע. ורבי יונתן סבר שהתוספת
 31 של 'אשר' לא משום לשון עבר נאמר, אלא רבויא הוא לרבות
 32 את כל העבודות לאיסור, וכדלהלן.
 33 שנינו במשנה, ומותר לפרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים. תנו
 34 רבנן, 'אשר לא יעבד בו ולא ירע', כיון שנאמר 'ולא ירע', אין
 35 לי לאסור בו אלא וריעה, שאר עבודות מנין שאסורות, תלמוד
 36 לומר 'אשר לא יעבד בו', שמשמע כל העבודות מכל מקום, אם
 37 כיון שנאסרו כל העבודות, מה תלמוד לומר 'ולא ירע', לומר
 38 לה, שלא נאסרו אלא העבודות הדומות לזריעה, מה זריעה
 39 מיוחדת בכך שהיא בגופה של קרקע, אף כל עבודה שהיא
 40 בגופה של קרקע אסורה, יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן
 41 בגופה של קרקע שמתרות. מקשה הגמרא, מדוע כל העבודות
 42 אסורות, ואימא 'אשר לא יעבד בו' הרי הוא כלל, 'ולא ירע' הרי
 43 הוא פרט, והמדה היא שבמקום שיש כלל ופרט, אין בכלל אלא
 44 מה שפרט, ואם כך וריעה אין - תהיה אסורה, מידי אחריות לא
 45 יהיה אסור. מתרצת הגמרא, 'אשר' שנאמר כאן רבויא הוא לרבות
 46 כל העבודות.
 47 שנינו במשנה, וקני העיר רוחצין ודיהן בו. תנו רבנן, נאמר בפסוק,
 48 "ובל וקני העיר תהיה תקרובים אל החלל ורחצו את ידיהם על
 49 העגלה הערופה בנחל", שאין תלמוד לומר - שלא היה צריך
 50 לומר 'וערופה', ומה תלמוד לומר 'וערופה', שצריכים לרחוץ

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 דָּב וְשִׁמּוּאֵל נחלקו במעשה זה כיצד נעשה, חָד אָמַר, שנעשה בו
 2 רק גם אחד, וְחַד אָמַר שנעשה בו גם בַּתּוֹךְ גַּם. ומבאר הגמרא,
 3 **מֵאַן דָּאָמַר גַּם אַחַד סַבְרָא**, יַעַר הָיָה שֵׁם מַכְבַּר, דּוּבִיִּם לֹא הָיוּ בו,
 4 ונעשה גם ובאו דובים. **מֵאַן דָּאָמַר שנעשה גַּם בַּתּוֹךְ גַּם סַבְרָא**, לֹא
 5 יַעַר הָיָה שֵׁם וְלֹא דּוּבִיִּם הָיוּ, ונעשה גם ונחיה שם יַעַר, ועוד גם,
 6 שהיו בו דובים. וּשְׂאֵלַת הגמרא, אִם לֹא הָיָה שֵׁם יַעַר, לָשֵׁם מָה הָיָה
 7 צַרִּיר לָשֵׁם זֶה, וְלִיהוֹי רַק דּוּבִיִּם וְלֹא לִיהוֹי יַעַר. משיבה הגמרא,
 8 משום דְּבַעֲיָי - יִרְאִים הַדּוּבִיִּם וְאִינָם מִזִּיקִים כַּשֶּׁאֵין לָהֶם יַעַר
 9 לַהֲסַתֵּר בו, ולכך הוצרכו שני נסים.
 10 **אָמַר רַבִּי חֲנִינְאִי, בְּשִׁבְלֵי אֲרֻבָּעִים וְשָׁנַיִם קֶרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בְּלֶךְ**
 11 **מִלֶּךְ מוֹאָב** כִּשְׂבָא בַלְעָם בַּלְעָם לַקְלָל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא עָלְתָה בִידוֹ לַקְלָלָם,
 12 עָלָה בִידוֹ זֹאת שֶׁתְּחַוֵּל עֲלֵיהֶם קָלַת אֱלִישֵׁעַ, וְעַל יַדִּי כִּךְ הוֹבְקָעוּ
 13 מִיִּשְׂרָאֵל אֲרֻבָּעִים וְשָׁנַיִם יָרְדִים כְּמִסְפַּר קֶרְבַּנוֹתָיו. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא,
 14 **אַיְנִי - וְכִי זֶה הָיָה שְׂכָרוֹ, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק**
 15 **אַדָּם בַּתּוֹרָה וּבִמְצוֹת וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לְשִׁמְהָ, שֶׁמַּתוּדָה שֶׁלֹּא**
 16 **לְשִׁמְהָ בֹּא לְשִׁמְהָ, שֶׁבְּשִׁבְרֵי אֲרֻבָּעִים וְשָׁנַיִם קֶרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב**
 17 **בְּלֶךְ מִלֶּךְ מוֹאָב** לְמָרוֹת שֶׁלֹּא הִיְתָה כּוֹנֵנוֹ לְמִצְוָה, אֲלֵא לַקְבַּל
 18 רְשׁוֹת לַקְלָל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן וְצַחָה מִמֶּנּוּ רוּחַ הַמּוֹאֲבִיָּה, שִׁינָצָא
 19 מִמֶּנָּה שְׁלֹמֹה, שֶׁבְּתוֹב בִּיה "אֵלֶּף עוֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה", וְאָמַר רַבִּי
 20 יוֹסֵי בֶן חוֹנִי, שֶׁאֵין כִּךְ הוּא, כִּי רוּחַ בַּתּוֹ שֶׁל עֲגָלוֹן בָּנוּ שֶׁל בְּלֶךְ
 21 הַתּוֹרָה, הָרִי שֶׁשְׂכַר אַחֲרָי הָיָה לוֹ עַל קֶרְבָּנוֹתָיו. מְתַרְצַת הַגְּמָרָא,
 22 לְמָרוֹת שֶׁשְׂכָרוֹ הָיָה שִׁינָצָא מִמֶּנָּה רוּחַ, כִּכֵּךְ לֹא הִגִּיעַ לְשְׂכָרוֹ, שְׁחָרִי
 23 **תָּאֵתוֹ מִיְהָא** עַל יַדִּי קֶרְבָּנוֹת אֱלֹו לַקְלָלָה הָיוּ - שְׁיֹוֹב לַקְלָל אֶת
 24 יִשְׂרָאֵל, וְעָלְתָה זֹאת בִּידוֹ בְּתִינוּקוֹת אֱלֹו.
 25 הַגְּמָרָא חוֹרֶת לַעֲנִין אֱלִישֵׁעַ, שֶׁבֵּא לִירִיחוֹ כְּדִי לְרַפָּא אֶת הַמַּיִם שִׁבְהָ.
 26 נֹאמַר שֵׁם, "וְיֵאמְרוּ אֲנִישֵׁי הַעִיר אֵל אֱלִישֵׁעַ הַגֵּיז נֹא מוֹשֵׁב הַעִיר
 27 מוֹט בְּאַשְׁרֵי אֲדָנִי רוּחָה וְהַמַּיִם רַעִים וְהָאָרֶץ מִשְׁכַּלֶּת" וְגו', וְתִמְנַחַה
 28 הַגְּמָרָא. וְכִי מֵאַחַר דְּמַיִם רַעִים וְאָרֶץ מִשְׁכַּלֶּת, אֵלֵא מַה מוֹטְבָתָה.
 29 **אָמַר רַבִּי חֲנִינְי, אֵפִילוּ מִקּוֹם רַע, בַּעֲיַנִּי יוֹשֵׁבִי הַמִּקּוֹם טוֹב הוּא,** כִּי חָן
 30 מִקּוֹם עַל יוֹשְׁבָיו.
 31 **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁלֹּשָׁה מִיַּנֵּי חַיִּוֹת הֵן שִׁבְהָם גַּם דָּבָר גְּרוּעַ נְרָאָה**
 32 **לוֹ טוֹב, הֵן מִקּוֹם עַל יוֹשְׁבָיו, הֵן אִשָּׁה עַל בְּעָלָהּ, הֵן מִקְּחָה עַל**
 33 **מִקְּחוֹ וְלֹקְחוֹ.**
 34 **הֵנוּ רַבָּנָן, שֶׁלֹּשָׁה חֵלְאִין חָלָה אֱלִישֵׁעַ, אֶחָד בַּעוֹן שְׁנִינְתָה דּוּבִיִּם**
 35 **בְּתִינוּקוֹת, וְאֶחָד בַּעבוֹר שֶׁדָּחַף לְגַחְוִי וְגִרְשׁוּ מִמֶּנּוּ בְּשֵׁנֵי יָדָיִם,**
 36 **כְּפִי שִׁיתַּבָּאָר בְּהַמְשַׁךְ, וְאֶחָד שִׁמְתָה בו, שֶׁנֶּאֱמַר, "וְאֱלִישֵׁעַ חָלָה אֶת**
 37 **חַלְוֵי אִשְׁרָי וְמוֹת בו", הָרִי שֶׁלֹּשָׁה חֵלְאִים אֲמוּרִים, "חַלָּה, אֶת חַלְוֵי,**
 38 **וְאִשְׁרָי מוֹת בו".**
 39 **הֵנוּ רַבָּנָן, לְעוֹלָם תֵּהָא שְׂמַאל שֶׁל אָדָם דּוֹחָה אֶת הַחוּטָא וְיָמִין**
 40 **מִקְרַבְתָּ אֹתוֹ, לֹא בְּאֱלִישֵׁעַ שֶׁדָּחַף לְגַחְוִי בְּשֵׁנֵי יָדָיו, וְלֹא**
 41 **בִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן נִחְמָשׁ שֶׁדָּחַף לְאַחַד מִתְּלִמְדָיו בְּשֵׁנֵי יָדָיו.**
 42 **מִבְּאֵמַת הַגְּמָרָא, אֱלִישֵׁעַ מֵאֵי הָיָה, דְּבָתְרֵי בִּשְׁעָה שֶׁרִפָּא אֱלִישֵׁעַ**
 43 **אֶת נַעֲמָן שֶׂר צַבָא אִרְם מְצַרְעָתוֹ, וְסִרַב לַקְבַּל מִמֶּנּוּ כֹל מַתָּן, הֵלֶךְ**
 44 **אַחֲרָיו גַּחְוִי מִשְׂרָתוֹ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ כִכֵּר כֶּסֶף וְשֵׁנֵי חֲלִיפוֹת, "וְיֵאמְרוּ**
 45 **נַעֲמָן הוֹאֵל קַח בְּכָרִים" וְנַתַּן לְגַחְוִי שְׁתֵּי כִכְרוֹת כֶּסֶף, וְשֵׁנֵי חֲלִיפוֹת**
 46 **בְּגָדִים, וְבָתְרֵי כִּשְׂשׁב אֶל אֱלִישֵׁעַ, הוֹכִיחוּ אֱלִישֵׁעַ "וְיֵאמְרוּ אֵלָיו לֹא**
 47 **לְכִי הֵלֶךְ בְּאַשְׁרֵי הַפָּךְ אִישׁ מַעַל מִרְכְּבָתוֹ לְקַרְאֲתֶךָ הַעַת לְקַחַת**
 48 **אֶת הַכֶּסֶף וְלְקַחַת בְּנֵדִים וְוִיתִים וּבְכָרִים וְצִאָן וּבְכָר וְעַבְדִּים**
 49 **וְשִׁפְחוּת" הָרִי שֶׁמוֹנֵה דְּבָרִים הוֹכְרוּ כָאן, וְתִמְנַחַה הַגְּמָרָא, וְיַי שְׁקִיל**
 50 **בְּזַי הָאֵי - וְכִי כֹל כִּךְ הוּא לַקַּח, הֵלֵא כֶּסֶף וּבְנֵדִים בִּלְבַד הוּא**

51 דְּשִׁקֵּיל כְּכָתוּב שֵׁם. **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּאֹתָהּ שִׁעָה שֶׁבֵּא נַעֲמָן לְפָנַי**
 52 **אֲלִישֵׁעַ הָיָה אֱלִישֵׁעַ עוֹסֵק עִם תְּלִמְדָיו וְעַם גַּחְוִי בְּשִׁמְנֵה שְׂרָצִים**
 53 **שְׁהָם אִב הַטּוּמְאָה, וְכִשְׁלַח גַּחְוִי כֶּסֶף וּבְגָדִים, שִׁישׁ בְּהָם כְּדִי לְקַנוֹת**
 54 **כֹּל דְּבָרִים הַלְלוּ, אָמַר לוֹ אֱלִישֵׁעַ, רִשְׁעָה, הִנֵּיעַ עַת לְיִשְׁוֹל שְׂכָר**
 55 **תּוֹרְתֶךָ שַׁעֲסַקָת בְּסוּגִיַת שְׁמֻנָה שְׂרָצִים וְכַגְּזָה זֶה קִבְּלַת כְּשִׁיעוֹר**
 56 **שְׁמוֹנֵה דְּבָרִים בַּעוֹלָם הוּא, וְתִידַחַה לְעוֹלָם הָבָא, וְנוֹסֵף עַל כֵּךְ,**
 57 **"וְצַרְעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְנִדְעָךָ לְעוֹלָם".** נֹאמַר בְּסַפֵּר מַלְכִים,
 58 **"וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצוֹרְעִים" וְיִשְׁבוּ בְּפֶתַח שַׁעַר שׁוֹמְרוֹן, אָמַר**
 59 **רַבִּי יוֹחָנָן, אַרְבַּעַה מְצוֹרְעִים אֱלֹו זֶה גַּחְוִי וְשִׁלְשֵׁת בְּנָיו שֶׁנַּעֲשַׂה**
 60 **בְּצַרְעַת הוּא וְחַרְעוּ.**
 61 **עוֹד מְבִיאַה הַגְּמָרָא מַה שֶׁנֶּאֱמַר מִיַּד אַחַר מַעֲשֵׂה גַחְוִי יְיָהֲלֶךְ אֱלִישֵׁעַ**
 62 **דְּמִשְׁקָא, וְשְׂאֵלַת הַגְּמָרָא, לְמָה הֵלֶךְ אֱלִישֵׁעַ לְדַמְשֶׁק. אָמַר רַבִּי**
 63 **יוֹחָנָן, שֶׁהֵלֶךְ לְהַחְזִירוֹ לְגַחְוִי בְּתַשְׁבּוּבָה, וְלֹא חוֹר, אָמַר לוֹ אֱלִישֵׁעַ**
 64 **לְגַחְוִי חוֹזֵר בְּךָ, אָמַר לוֹ גַּחְוִי, בְּךָ מִקְּבֹלְנֵי מְמֻדָּה, כֹּל מִי שֶׁחֲמַטָא**
 65 **וְהַחֲטִיא אֶת הַרְבִּים אִין מְסַפְקִין בִּידוֹ לְעִשְׂוֹת תַּשְׁוּבָה. וּמְבִאֶרֶת**
 66 **הַגְּמָרָא, מֵאֵי עָבֵד גַּחְוִי הַחֲטִיא אֶת הַרְבִּים, אִיבָא דְּאָמְרֵי, אֵבָן**
 67 **שׁוֹאֲבָת - שֶׁמְגַבְּחָת אֶת הַמַּתְכַּת מִן הָאָרֶץ תִּקְלָה לוֹ לְחַמְטָת יְרַבְעָם**
 68 **- לְעִגְלֵי חוֹחַב שֶׁהַעַמִּיד יִרְבַּעַם, וְהַעֲמִידוּ בֵּין שְׁמַיִם לְאָרֶץ, וְהִטְעָה**
 69 **בְּכָךְ אֶת הַרְבִּים שֶׁסָּבְרוּ שְׂמַאלֵיהֶם עוֹמְדִים. וְאִיבָא דְּאָמְרֵי, אֵבָן**
 70 **חֲקַק לֶה אַפּוּמָה - עַל פִּיה שֶׁל חֲטָא תִּרְבַּעַם, וְהָיְתָה אוֹמְרַת שְׂמַיִם**
 71 **וְלֹא יְהִיָה לֶךְ, וְהִטְעָה בְּכָךְ אֶת הַרְבִּים שֶׁסָּבְרוּ שְׂמַאלֵיהֶם מְדַבְּרַת.**
 72 **וְאִיבָא דְּאָמְרֵי, שֶׁבְּכָךְ חֲטִיא גַּחְוִי אֶת הַרְבִּים, שֶׁכֵּל עוֹד הָיָה אֲצַל**
 73 **אֱלִישֵׁעַ רַבָּנָן דְּחַה מִקְמֵיהָ - הָיָה דוּחָה אֶת הַתְּלִמִּידִים מְלַבּוֹא**
 74 **לְלַמּוֹד לְפָנָי אֱלִישֵׁעַ, דְּבָתְרֵי מִיַּד אַחַר שְׁגוֹרֵשׁ גַּחְוִי "וְיֵאמְרוּ בְּנֵי**
 75 **הַנְּבִיאִים אֵל אֱלִישֵׁעַ הַגֵּיז נֹא הַמִּקּוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים שָׁם**
 76 **לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ", מְכַלֵּל דְּעַר הָאֵידִנָא לֹא הָיָה דְּחִיק - מִשְׁמַע**
 77 **מִכֶּךָ, שַׁעַד עֵתָה לֹא הָיָה הַמִּקּוֹם דְּחוּק, מִשּׁוּם שַׁעֲתָה כְּשֶׁהֵלֶךְ גַּחְוִי,**
 78 **נִסְפּוּ הַתְּלִמִּידִים.**
 79 **אוֹמַרְתָּ הַגְּמָרָא, יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נִחְמָשׁ בְּן פְּרָחִיָה שֶׁאֲמַרְנוּ לְעִיל שְׂדַחָה אֶת אַחַד**
 80 **מִתְּלִמְדָיו בְּשֵׁנֵי יָדָיִם מֵאֵי הָיָה, בְּדַחְוֵה קָא קִמְיֵל וְנָאִי מְלַבָּא**
 81 **לְרַבָּנָן - כְּשֶׁחָרַג יִנְאִי הַמֶּלֶךְ שֶׁל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְעוֹזָן בֶּן שְׂמֵחָה**
 82 **אֲטַמְיַנְהוּ אַחְתִּיָּה - אַחֲרוֹת לוֹ שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁטָּה, שְׂדִיחָה אֲשֶׁרֹו שֶׁל**
 83 **יִנְאִי הַמֶּלֶךְ הַחַבִּיאָה אוֹתוֹ וְכִךְ נִיצַל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָה נִיצַל גַּם**
 84 **הוּא, שְׁבִאוֹתָהּ שַׁעָה אוֹל עָרַק - בְּרַח לֶאֱלֵכְסֵנְדִרְאִי שֶׁל מְצָרִים, כִּי**
 85 **הָיָה שְׂמֵחָה - כְּשֶׁהַשְּׁלִים יִנְאִי הַמֶּלֶךְ עִם הַחֲכָמִים, שֶׁלַח לִיה שְׂמַעוֹן**
 86 **בֶּן שְׂמֵחָה אֲגִרַת לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָה רַבּוֹ, וְכִכֵּר כֶּסֶף לוֹ. מִנֵּי - מִמְּנֵי**
 87 **וְיוֹשְׁלִים עִיר תְּקוּדֵשׁ, שְׁלּוּחָה אֲגִרַת לֶךְ לְאֵלְכְסֵנְדִרְאִי שֶׁל מְצָרִים**
 88 **אַחֲוָתִי, כַּעֲלֵי - רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָה שְׁהוּא נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל שְׂרָוִי**
 89 **בְּתוֹכָךְ, וְאַיְנִי יוֹשְׁבַת שׁוּמְקָה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָה כְּשִׁקִּיבַל**
 90 **הָאֲגִרַת, שְׂמַע מִיָּה מְדַבְּרִים אֱלֹו, הָיָה לִיה שְׂמֵחָה - כְּבַר יֵשׁ שְׁלוֹם**
 91 **לְחַכְמֵיָם, וְעִיל לְשׁוֹב. כִּי אֶתָּא לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶקְלַע לְהַחְוּא**
 92 **אוֹשְׁפִיוֹ - נּוֹדֵמָן לֶאֱכַסְנִיא אַחַת, קָם קִמְיַהוּ בִּיקְרָא שְׁפִיר - קָם**
 93 **בַּעַל אֲכַסְנִיא לְפָנָי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָה וְתִלְמִידָיו בְּכַבּוֹד רָאוּ, עָבְרִי**
 94 **לִיָּה יְקָרָא מוֹטָבָה - וְעִשׂוּ לוֹ כְּבוֹד הַרְבַּה, וְהָיִב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָה**
 95 **וְקָא מִשְׁתַּבַּח בְּאֲכַסְנִיא זֹה, כְּמָה נֹאָה אֲכַסְנִיא זֹה שֶׁמְכַבֵּד אֶת**
 96 **הַחֲכָמִים, אָמַר לִיה אֶחָד מִתְּלִמְדָיו, רַבִּי, עֲנִינָה שֶׁל בַּעַלְת**
 97 **הַאֲכַסְנִיא מְרֻמּוֹת - עִגּוּלוֹת וְאִינָן נְאוּת, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן**
 98 **פְּרָחִיָה, רִשְׁעָה, בְּכָךְ אֶתָּה עוֹסֵק, אֲפִיק אֲרַבַּע מָאָה שְׁפָרִי וְשִׁמְתִיָּה**
 99 **- הוֹצִיא אַרְבַּע מֵאוֹת שׁוֹפְרוֹת וְנִידַחְהוּ, כֹּל יוֹמָא אֶתָּא לְקַמִּיָּה אוֹתוֹ**
 100 **תְּלַמִּיד לְהַתִּיר לוֹ נִידוּיָה, וְלֹא קָבְלָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, יוֹמָא חַד הָיָה רַבִּי**

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מז עמוד א

רש"י

תוספות

27 אכסניא זו יפה. במעשיהו טרושות. עגלות. כבד אתה עוסק. מסתכל באשת איש. אחי
 28 ליה בידיה. שיקבלנה. יצר. של תמיש תקבנו בימין שלא יקוץ בפריה ורביה. וכן תינוק
 29 פן יכרה ואבד את עצמו, ואשה אף היא דעתה קלה ואם ירדפוה תצא לתרבות רעה.
 30 מתני'. תצא ותרעה בערד. כשאר זולין. והאי תנא לית ליה הא דאמרין בבמה ודוכתי
 31 עגלה ערופה נאסרה מחיים וירדקה לנחל
 32 איתן אוסרתה. ובמסכת ברייתו מוקמינן לה
 33 למלתא בפלוגתא דתנאי בפרק בתרא והו' סו'.
 34 בפרה ספקה. היא עשקה את שלה, ואם לא
 35 נמצא החורג נחפז החפס ולקשמצמא געשה
 36 ודאי וירקא. ומיהו היא כבאור תנא דידה
 37 קומא דכפרה כתיב בה כקדשים: שנים אומרים
 38 ראינו לא היו עורפין. והא נודע מי הכהו ואע"פ
 39 שאינו עכשיו בפנינו לדנו: כפילה עגלה ערופה.
 40 שהרי מכירין (ו) בהן מי הרגיל בהן להרוג: לא
 41 אפקוד. על ניאוף נשותיכם לדקמן. ומפני מה על
 42 בנותיכם כי תונקנה. ועוד כי הם הונות
 43 יפרדו הם עצמן נואפין כפרדים הללה
 44 האשפולות. מפרש בגמרא שהכל בהן. עד ימיו
 45 לא היה מחלקת בחכמי ישראל, כלן היו
 46 אומרים דברים כתיבתו למשה סיני. וכן
 47 הראשונים שחולקו בסמיכת קרבנות ביום טוב
 48 כדאמרין בחגיגה והו' טו'. והוא היה מחלוקת
 49 ראשון שהיה בישראל בדברי תורה: העביר
 50 הוזהר המעשה. שלא יהיו מתורגין בערתי העשר
 51 בו, ובגמרא מפרש טעמא: עוררין ונזקיפין.
 52 כגמרא מפרש טעמא:

1 ליהו דבים ולא ליהו יער. מאי עבד ליה יער דקרי ליה נס: דבעית. הדבים להתגרות
 2 בהם כשאין מקום קרוב להם לנס ולהתחבאות, וכשתן קרובים ליער יוצאין בהבטחה:
 3 ובה ונזקה מפני רות. שיצאו מפנה דור ושלמה שהרבו להקריב קרבנות. אלמא זה היה
 4 שברו: לקללה תהו. למעט את ישראל, ואותה כונה כאן נתקמה: ואלא מאי מיבותיה.
 5 דמקום הואיל והמים רעים והארץ משפלה: הן
 6 מקום על יושביו. ואפלו הוא רע נראה להם טוב:
 7 הן האשה. תמיד על בעלה, ואפי' היא מכערת
 8 נזושת הן בעיניה: אחי שגרה דבים. בעון שגרה
 9 דבים בתעויות: חלה. חר, את חלוי תרי, וחד
 10 אשר ימות בו: מי שקול בלי האי. בהאי קרא
 11 כתיב שמונה דברים, ספס ובגדים וצאן ובקר
 12 ועבדים ושפחות וזיתים וכרמים: כסף ונזרים
 13 הוא דשקל. דכתיב ויצר כפרים ספס בשני
 14 חרטים ושתי חלפות כפרים: בשמונה שרצים.
 15 בפרק שמונה שרצים (פס' מו). הגיע עת ליפול
 16 שבר. תורתך בעולם הזה: אבן שאבת
 17 שמונתה את המתכת מן הארץ ומעמידנה
 18 בארץ ונע"י אותו אבן העמיד העגלים של
 19 הרבעם בארץ: רבנן דתה. ודחה היה את
 20 התלמידים מפני אלישע כשהיה משמש לפניו:
 21 דכתיב לאחר שפיש ממנו דמקום אשר אנהו
 22 יושבין בית המדרש של רבן צר ממנו שנתוספו
 23 התלמידים שהיה נחזי דוחה: יצא מלפא קמליה
 24 לרבנן. כדאמרין בקדושין בהאומר לשלוחו והו'
 25 טו'. בעלי שריי בתוכה. נשיא היה כדאמרין
 26 בחגיגה והו' טו': קם קפיוהו שפיר. בפרתה

18 על בעלה, הן מקח על מקחו. תנו רבנן: שלשה חלאין חלה אלישע: אחד שגירה דובים בתניוקות, ואחד שדחפו לגחזי בשתי
 19 דים, ואחד שמת בו, ושאמר "ואלישע חלה את חלוי אשר ימות בו". תנו רבנן: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא
 20 באלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו, ולא ביהושע בן פרחיה שדחפו לשני הנוצרי בשתי ידיו. אלישע מאי היא? דכתיב: "ויאמר
 21 נעמן הואל קח כפרים" וכתביב: "ויאמר אליו לא לבי הלך פאשר הפך איש מעל מרפכתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת
 22 בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות" ומי שקול כוליה האי? כסף ובגדים הוא דשקיל! אמר ר' יצחק: באותה שעה
 23 היה אלישע עוסק בשמנה שרצים. אמר לו: רשע, הגיע עת ליפול שבר שמנה שרצים "וצרעת נעמן תדבק בך ויבועדך לעולם".
 24 "וארבעה אנשים היו מצרעים" אמר ר' יוחנן: זה גחזי ושלשת בניו. "ויבא אלישע דמושק" למה הלך? אמר ר' יוחנן: שהלך להחזירו
 25 לגחזי בתשובה, ולא תור. אמר לו: חוזר בך. אמר לו: כך מקובלני מפיך, כל מי שחטא והחטאי את הרבים אין מספיקין בידו
 26 לעשות תשובה. מאי עבד? איפא דאמרי: אבן שזאבת תלה לו לחמאת ורבעם, והעמידו בין שמים לארץ. ואיפא דאמרי: שם
 27 חקק לה אפוקיה, והיתה אומרת "אנכי" ולא יהיה לך". ואיפא דאמרי: רבנן דתה כממיה דכתיב "ויאמרו בני הנביאים אל אלישע
 28 הנה נא המקום אשר אנהו יאבדים שם לננו צר ממנו" מכלל דער האידנא לא הוה דחיק. יהושע בן פרחיה מאי היא? ברהוה
 29 קא קטיל יצאי מלפא לרבנן, שמעון בן שמח אטמינהו אחתיה, ר' יהושע בן פרחיה אול ערק לאלכסנדראי של מצרים. כי הוה
 30 שלמא, שלח ליה שמעון בן שמח, מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדראי של מצרים: אחותי בעלי שריי בתוכה ואני יושבת
 31 שוממה. אמר: שמע מיהו, הנה ליה שלמא. כי אחא, אקלע להווא אושפיוא. קם קפיוהו ביקרא שפיר, עבדי ליה יקרא טובא.
 32 יתיב וקא משתבת, כמה נאה אכסניא זו! אמר ליה ישו הנוצרי: רבי, עניה טרושות. אמר ליה: רשע, כבד אתה עוסק? אפיק
 33 ארבע מאה שפורי ושמתיה. כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה. יומא חד הוה קרי קרית שמע, אתא לקמיה, הוה בדעתיה לקבוליה
 34 אחוי ליה בדיה, סבר מדחא דחי ליה, אול וקף לבינתא, פלחא, אמר ליה: חוזר בך! אמר ליה: כך מקובלני מפיך, כל החוטא
 35 ומחטאי את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. דאמר מר: ישו הנוצרי בישף והסית והדיח והחטאי את ישראל. תנא ר' ר'
 36 שמעון בן אלעזר אומר: יצר, תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת: מתנא' נמצא החורג עד שלא גערפה העגלה, תצא
 37 ותרעה בערד. משוגרפה העגלה, תקבר במקומה, שעל ספק באתה מתחילתה. בפרה ספיקה, והלכה לה. גערפה העגלה ואחר
 38 כך נמצא החורג, הרי זה יהרג. עד אחר אומר "ראיתי את החורג" ועד אחר אומר "לא ראיתי", אשה אומרת "ראיתי" ואשה
 39 אומרת "לא ראיתי", היו עורפין. עד אחר אומר "ראיתי" ושנים אומרים "לא ראיתי", היו עורפין. שנים אומרים "ראינו" ואחר אומר
 40 להן "לא ראיתם", לא היו עורפין. משרבו הרוצחין, כמלה עגלה ערופה. משבא אלעזר בן דינאי, ותחינה בן פרישה היה נקרא,
 41 חזרו לקורו "בן הרצחין". משרבו המנאפים פסקו המים המרים, ור' יוחנן בן זבאי הפסיקו, ושאמר: "לא אפקוד על בנותיכם כי
 42 תונינה ועל פלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו'". משמת יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יהודה איש ירושלים, כמלו האשפולות,
 43 ושאמר: "אין אשכול לאכול בפרה אותה נפשי". יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשה, אף הוא כפל את המעוררין ואת הנוקפין.
 עד

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מז עמוד ב

רשי"י

הוספות

23 אפי: נצב בערת אל. בזמן שבקרב אלהים ופשוט: חוליכי אחר בצעם. להנאתם: האומרים
 24 לרע טוב. שמשבחין את הרשעים: רבו היו. הוי. דכתיב הוי הוי בהידיא פרשתא טובא:
 25 מושבי היזק. מאריכין הרוק. ומדת גאון הוא: ונתמטבו התלמידים. כדקיל' (תוס' דף
 26 מ"ט) סימן לגנות הרוח עניות על תורה: חזרת על לופרית. מחזרת אולי תמצא לומדיה:
 27 ולבסוף מטיל עליהו. נמאס בעיניהם: מטילי
 28 פלאי. הדברים מטילין מלאי פרקמטיא שלהם
 29 על בעלי בתים חלודים בטיב סחורה
 30 שישתכרו הדברים על ידו: רבו איש תישר בעיניו
 31 נעשה. שהואה שהדין מסבירין לו פנים מפני
 32 טובה שעשה לו ואינו מתקרא מהם: שפלים
 33 הנבהו. שאין אימת הגדולים על הקטנים, ואין
 34 נכר בין גבוה לשפיל: ופולחנא. מלכותם של
 35 ישראל אולא תולא. חולבת ומתגולת: צרי עין.
 36 מלהנות אחרים במקומם: מורפי טרף. גולנים
 37 ומאמצו חלב מן העניים לרדם: רבו מים
 38 הפרים. רבו המקאים לנשותיהם והיה למים
 39 המרים להרבות: אלא ששקרו מלהשקותם.
 40 כדאמרין שאין הפנים בודקין משרבו המנאפים:
 41 וחזיו חלב. שאין משין את אונם לשמוע יפה
 42 מפני רבם וסומכים על בינתם לדקדק משמעתם:
 43 ישראל לפנים. כפי הוא: שהכל בו. תורה
 44 באמתה ואין דפי ושכחה ומחלקת: ואין

1 עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. בבית הנפחים בחלו של מועד לעשות מלאכת דבר
 2 האבר שמתרת במועד. ועמד הוא וגור על הנפחים אפלו בדבר האבר, מפני ששולן
 3 נשמע למרוחק ואין הכל יודעין שהיא לדבר האבר, והכי אמרין לה במועד קטן (ס"ו)
 4 כל ימיו לא הצדק אים לשאל לחביו על הדמאי. אם מעשר אם לא, שהוא התקן
 5 שהיה כל הלוקחין מעם הארץ מעשרין: גמ'
 6 אפלו אחר בסוף העולם. הכיר בו. והא אמר
 7 עולא כו'. סוגיא זו בלה פרשתיה בפרק מי
 8 שקנא (ש"ל ל"ו) ואינה חלוקה כאן בלום: אלא
 9 על הספק. ועכשיו יודעים את ההורגים מי הם:
 10 מנקה מעון. נאוף באשה האסורה לו. בין מוז
 11 שנסתרה בין מאתרת: עון דבגיה ודבנמיה. שהם
 12 נואפים. לא אינו מונע את אשתו מלבדק: תא
 13 שמע לא אפקוד. לבדוק את הנשים. ומא טעם
 14 על גנותיכם כי תזנינה: נתעונו הדינין. דמתוך
 15 שהם בעלי הנאה אין מטריחין עצמן לעש בדין
 16 ובאסור והתר להורות לצבור, ומתוך קר
 17 נתקלקלו מעשיהם, ובין שכן אין להקפיד נחת
 18 רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו: לוחשי לחישות
 19 ערכי הדינין, ומתלהשים עם הדינין לפתוח
 20 להם פתח בכוניה של זה ובחובתו של זה: רבה
 21 חיון אה. שעל השית המשפט חיון אה בא
 22 שנאמר (שמות כ"ו) אם ענה תענה אותו וגו' ותרך

15 דבריו של אחד במקום שנים! אמר לך עולא: תני: לא היו עורפין. וכן אמר ר' יצחק: תני: לא היו עורפין. ור' חייא אמר: תני:
 16 היו עורפין. ור' חייא קשיא דעולא! לא קשיא, פאן בבת אחת, פאן בזה אחר זה. תני: עד אחד אומר "ראיתי את ההורג"
 17 ושנים אומרים "לא ראית" היו עורפין. הא חד וחד, לא היו עורפין. תיובתא דרבי תיאי. וליטעמיה, אימא סיפא: שנים אומרים
 18 "ראינו" ועד אחד אומר "לא ראיתם" לא היו עורפין, הא חד וחד, היו עורפין. אלא מהנתיבין בפסולי עדות, וכו'. נחמיה, דאמר:
 19 כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים איש אחד כשני אנשים באיש אחד. ואיכא דאמרי,
 20 כל היכא דאתא עד אחד פשר מעיקרא, אפילו מאה נשים כי אחד דמיין. והכא במאי עסקינן? בגון דאתאי אשה מעיקרא.
 21 ותרצה לרבי נחמיה הכי, ר' נחמיה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באשה
 22 אחת כשני אנשים באיש אחד. אבל שתי נשים באיש אחד, כי פלגא ופלגא דמי. ותרתי פסולי עדות למה לך? מהו דתימא: כי
 23 אולינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא, קא משמע לן: משרבו הרוצחין כו'. תנו רבנן: משרבו הרוצחין במלה עגלה
 24 ערופה, לפי שאינה באה אלא על הספק. משרבו הרוצחין בגלוי, במלה עגלה ערופה: משרבו הנואפין כו'. תנו רבנן, "ונקה
 25 האיש מעון" בזמן שהאיש מנקה מעון, הפנים בודקין את אשתו. אין האיש מנקה מעון, אין הפנים בודקין את אשתו. ואומר:
 26 "לא אפקוד על גנותיכם כי תזנינה" כו'. מאי ואומר? וכי תימא: עון דדייה אין, דבגיה ודבנמיה לא, תא שמע "לא אפקוד על
 27 גנותיכם ועל פלותיכם כי תנאפנה" וכי תימא: עון אשת איש אין, עון דפנויה לא, תא שמע "כי הם עם הזנות
 28 ופרדו ועם הקדשות ופחו" וגו'. מאי "ועם לא יבין ילכט"? אמר ר' אלעזר: אמר להם נביא לישראל: אם אתם מקפידין על
 29 עצמכם, מים בודקין נשותיכם. ואם לאו, אין הפנים בודקין נשותיכם. משרבו בעלי הנאה, נתעונו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין
 30 נוח בעולם. משרבו רואי פנים בדין, בטל "לא תגורו" ופסק "לא תפירו" ופרקו עול שמים, ונתנו עליהם עול פשר דם. משרבו
 31 לוחשי לחישות בדין, רבה חרון אף בישראל, ונסתלקה השכינה, משום שנאמר: "בקרוב אלהים ישפט". משרבו "אחרי בצעם לבם
 32 הלך", רבו "האמרים לרע טוב ולטוב רע". משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע, רבו "הוי הוי", בעולם. משרבו מושכי הרוק,
 33 רבו היהירים ונתמעטו התלמידים, והתורה חוזרת על לומדיה. משרבו היהירים, התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים, שאין דורינו
 34 רואה אלא לפנים. איני? והאמר מר: האי מאן דמנהר, אפילו אאינש ביתיה לא מיפקל, שנאמר: "גבר יהיר ולא ינוה" לא ינוה
 35 אפילו בנהו שלו, מעיקרא קפצה עליה, לסוף מתוול עליהו. משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים, רבה השוחד והפסית משפט,
 36 ופסקה טובה. משרבו "מקבלני טובתך" ו"מחוקני טובתיך", רבו "איש הלישר בעיניו נעשה" שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו,
 37 ומלכותא אולא ונולא. משרבו צרי עין ומורפי טרף, רבו מאמצי חלב וקופצי ידים מולחלות, ועברו על מה שכתוב בתורה השמר
 38 לך פן וגו'. משרבו "נמויות גרון ומשקרות עינים", רבו מים המרים אלא ששקרו. משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו תימין ונתקצרו
 39 השנים, דכתיב: "שונא מתנת יתה". משרבו וחזיו חלב, רבו מחלוקת בישראל. משרבו תלמידי שמואי והייל שלא שימשו כל
 40 צורף, רבו מחלוקת בישראל, ונעשית תורה בשתי תורות. משרבו מקבלי צדקה מן הגוים. היו ישראל למעלה והם למטה, ישראל
 41 לפנים והם לאחור: משמט יוסי פן יעורר כו'. מאי "אשפולות"? אמר רב יהודה אמר שמואל, איש שהכל בו: יוחנן כהן גדול
 42 העביר הודיית המעשר כו'. מאי מעמא? אמר ר' יוסי בר' חנינא: לפי שאין נותנין אותו פתיקוני, דרממנא אמר דרבי ללויים,

ואין

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

51 שיש לשנות במשנה שבאחד ואחד לא היו עורפין, ומכאן תִּיבְהָא
52 דְרַבִּי הֵיִיא ששנה שגם באחד ואחד היו עורפין.
53 מתרצת הגמרא, וְלִישָׁעֵמִיךָ - שפירשת ברישא, שלא נשנה הדין
54 לגופו אלא לדקדק ממנו את הדין באחד כנגד אחד, אִימָא סִיפָא
55 בהמשך המשנה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים רַאיֵנו את ההורג ועד אֶחָד אוֹמֵר
56 לא רַאיֵתָם, לא היו עורפין, והרי גם שם אין שום חידוש בכך, שאין
57 עד אחד יכול להכחיש שנים, וכי גם כאן תוכל לדקדק, שרק משום
58 שאחד מכחיש את השנים אין העדות הראשונה בטלה, הָא אִם הִיו
59 חַד וְחַד, הִיו עוֹרְפִין משום שהעדות הראשונה מתבטלת, ואם כך,
60 הרי יש סתירה בכך מן הרישא לסיפא. אֵלָא בהכרח פְּתִינִין פּוֹלָה
61 הן הרישא והן הסיפא, העדות של השנים השנויה בה, בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת
62 המעידים כנגד עד אחד עוסקת, ולגופה נשנית כשיש אחד כנגד
63 שנים, ולא לדקדק מכאן דין אחד כנגד אחד, וּבְדַרְבֵּי נְחִמָּה, דְאָמַר,
64 כָּל מְקוֹם שֶׁהָאֵמִינָה תוֹרָה עַד אֶחָד, כשבאו עדים אחרים
65 להכחישו, הִלָּךְ אֶחָד רוֹב דְּעוֹת והעדות שיש בה דעות רבות יותר,
66 היא המכרעת, וְעָשׂוּ משום כך עדות שְׁתֵּי נָשִׁים פְּאִישׁ אֶחָד -
67 המעידות כנגד איש אחד, שמבטלות את דבריו בְּשֵׁנֵי אֲנָשִׁים פְּאִישׁ
68 אֶחָד ואין הבדל בכך בין אנשים לנשים, ומשמיעה לנו המשנה,
69 שכיון שעדות עד אחד אינה עדות גמורה, רוב דעות מכריעות אותו,
70 וכך פירוש המשנה, עד אחד כשר אומר ראיתי את ההורג ושתי נשים
71 אומרות לא ראית, היו עורפין, שתי נשים אומרות ראינו, ועד אחד
72 כשר אומר לא ראיתן, לא היו עורפין.
73 וְאִיבָא דְאָמְרִי, כָּל הֵיכָא דְאֵתָא עַד אֶחָד כְּשֶׁר מְעִיקְרָא, אִפִּילוּ
74 מֵאָה נָשִׁים שמעידות כנגדו כִּי אֶחָד דְּמִיָּין - הרי הן כאחד
75 המכחישו, ואחר שנתקבלה עדותו של ראשון אין עד אחד יכול
76 להכחישו, וכאומר לעיל, וְהָכָא במשנתנו, שהעמדנו אותה
77 שהשנים המעידים הם פסולי עדות, כגון נשים, פְּמֵא עֶסְקִינָן,
78 כשהעד האחד האומר במשנה, גם הוא היה מפסולי עדות, כְּגוֹן
79 דְאֵתָא אִשָּׁה מְעִיקְרָא - שבאה אשה מתחילה ואמרה ראיתי את
80 ההורג, ונתקבלה עדותה, ואחר כך באו שתי נשים ואמרו לא ראית,
81 ומשמיעה המשנה, שאף שנתקבלה עדותה, רוב דעות מכריעות
82 אותה, וכך הוא פירוש המשנה, וְתִרְצָה לְדַרְבֵּי נְחִמָּה הֵבִי - ולפי
83 זה תפרש כך את דברי רבי נחמיה שאמרנו לעיל, רַבִּי נְחִמְיָה אוֹמֵר
84 כָּל מְקוֹם שֶׁהָאֵמִינָה תוֹרָה עַד אֶחָד, כשבאו עדים אחרים
85 להכחישו, הִלָּךְ אֶחָד רוֹב דְּעוֹת והעדות שיש בה דעות רבות יותר,
86 היא המכרעת, ועל כך תוסיף פירושו, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אֶת
87 שמכרעת אותה בְּשֵׁנֵי אֲנָשִׁים פְּאִישׁ אֶחָד שמכריעים אותו, ודווקא
88 שתי נשים המעידות כנגד אשה, אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים פְּאִישׁ אֶחָד, כִּי
89 פְּלִגְנָא וּפְלִגְנָא דְמֵי הִיו הם מחצה על מחצה, ולכך, כשבאו בבת
90 אחת, הרי הן מכחישות אותו והעגלה נעפרת, אבל כשבאו אחר
91 שנתקבלה עדותו, נעשית עדות האחד כשנים, ואין שתי נשים יכולות
92 להכחיש את עדותו.
93 שואלת הגמרא, אחר שהעמדנו את המשנה בפסולי עדות, וחידושה
94 הוא שהולכים בהם אחר רוב דעות, וְתִרְצֵי בבות על פְּסוּלֵי עֵדוּת
95 לְמָה לִי הרי לכך די לנו ברישא, כשעד אחד אומר ראיתי ושנים
96 אומרים לא ראית, ולשם מה הוצרכה הסיפא, כששנים אומרים
97 ראינו ואחד אומר לא ראיתם. משיבה הגמרא, אם היתה נשנית רק
98 הרישא, מָהוּ דְתִימָא - היית אומר, כִּי אֲלִינָן בְּתַר רוֹב דְּעוֹת, רק
99 בכגון הרישא שהוא לְחוּמְרָא שעל ידי כך נערוף את העגלה, אֲבָל
100 כשהוא לְקוּלָא שעל ידי כך לא נערוף את העגלה כגון ששני פסולים

1 עַד יָמִיו של יוחנן כהן גדול הָיָה פְּטִישׁ מִכָּה בִירוּשָׁלַיִם בבית
2 הפחים בחול המועד, לצורך מלאכת דבר האבד, המתורת בחול
3 המועד, והוא גזר על כך ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק,
4 ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד.
5 וּבְיָמָיו של יוחנן כהן גדול אין אדם הנזהר במעשרות צָרִיךְ לְשֵׂאוֹל
6 עַל הַדְּמָאִי - על פירותיו של עם הארץ כשקונה אותם מחבירו
7 החבר, האם הם מעושרים או לא, משום שתיקן שכל הקונה פירות
8 מעם הארץ חייב להפריש מהם מעשרות.
9 נמרא. תִּנּוּ רַבָּנָן, מִיָּין שָׂאֵם נְעִרְפָה הַעֲגֵלָה וְאֶחָד כֶּךָ נִמְצָא
10 הַהוֹרֵג, שְׂאִין עריפת העגלה פוֹטְרַת אוֹתוֹ מִמִּיתָה, תְּלַמּוּד לוֹמַר,
11 "וְלִאֲרִין לֹא יוֹפֵר לְדָם אִשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדָם שִׁפְכָה".
12 שנינו במשנה, עַד אֶחָד אוֹמֵר רַאיֵתִי אֵת הַהוֹרֵג ועד אחד אומר
13 לא ראיתי בו' היו עורפין. מדייקת הגמרא, מְעִמָּא דְמְכַחֵשׁ לִיה -
14 דווקא כשעד אחר מכחישו, הָא אִם לֹא מְכַחֵשׁ לִיה אַחַר, עַד אֶחָד
15 מְהִימָן להעיד שראה את ההורג, ולפטור בכך מעריפת העגלה,
16 מבאר הגמרא, מִנְהֵי מִיָּילֵי, שעד אחד נאמן בכך, דְּתִנּוּ רַבָּנָן,
17 נאמר בפסוק לֹא נִדְעָ מִי הַכְּהוֹ, הָא - משמע מכאן, שֵׁאֵם נִדְעָ
18 למישהו מִי הַכְּהוֹ, אִפִּילוּ אֶחָד בְּסוּף הָעוֹלָם הכירו, לֹא הִיו
19 עוֹרְפִין ומכאן שעד אחד נאמן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִיָּין לְמַנְהֲרִין
20 שְׂרָאוּ אֶחָד שֶׁהִרְגַּ אֵת הַנֶּפֶשׁ, וְאִין מְבִירִין אוֹתוֹ, שְׂלֵא הִיו
21 עוֹרְפִין, תְּלַמּוּד לוֹמַר מה שנאמר בפסוק שעל הזקנים לומר וְעֵינַיִנו
22 לֹא רָאוּ, וְהִלָּא רָאוּ, ומכאן שבסנהדרין גם ראייה לבדה פוטרת
23 מעריפה, אבל ראית עד אינה פוטרת עד שיכיר מי הוא.
24 מקשה הגמרא, הִשְׁתָּא דְאָמְרַת שבעריפת עגלה עַד אֶחָד מְהִימָן,
25 אִיךָ חַד הִיבִי מִצֵּי מְכַחֵשׁ לִיה - כיצד יכול העד האחר להכחישו,
26 ולגרום בכך שתתבטל עדותו ושתערף העגלה, וְהָאֵמֵר עוֹלָא, כָּל
27 מְקוֹם שֶׁהָאֵמִינָה תוֹרָה עַד אֶחָד, הִרִי פִאן עדות גמורה כאילו הוא
28 שְׁנַיִם, וְאִין דְּבִרְיוּ שְׁלֵ אֶחָד הֵבֵא להכחישו עומדים בְּמְקוֹם שְׁנַיִם.
29 מתרצת הגמרא, אֵמֵר לָךְ עוֹלָא אין לשון המשנה שאמרה 'היו
30 עורפין' מתוקן, אלא תִּנּוּ במשנה, 'עד אחד אומר ראיתי את ההורג
31 ועד אחד אומר לא ראית, לֹא הִיו עוֹרְפִין' כי אין עד אחד יכול
32 לבטל את העדות הראשונה. וְכֵן אֵמֵר רַבִּי יֶצְחָק, תִּנּוּ במשנה לֹא
33 הִיו עוֹרְפִין, וְרַבִּי תֵימָא אֵמֵר, תִּנּוּ במשנה הִיו עוֹרְפִין' כפי הלשון
34 שלפנינו, שמועילה העדות השנייה לבטל את הראשונה.
35 מקשה הגמרא, וְלְרַבִּי תֵימָא שאינו מתקן את לשון המשנה, קִשְׂיָא
36 דְעוֹלָא שאמר אין דבריו של העד האחרון עומדים כנגד העד
37 הראשון, וכאמור. מתרצת הגמרא, לֹא קִשְׂיָא, פִאן במשנתנו
38 שמועילה העדות השנייה לבטל את הראשונה, מדובר שבאו שני
39 העדים בְּבֵת אֶחָת והעיד השני בתוך כדי דיבור של הראשון, וכיון
40 שעדיין לא נתקבלה עדותו של הראשון, יכול השני להכחישו
41 ולגרום שלא תתקבל, אבל פִאן בדברי עולא שאמר שאין השני יכול
42 להכחיש את הראשון, הוא כשבאו העדים בְּבֵת אֶחָד זֶה, שכיון
43 שכבר נתקבלה העדות של הראשון, הרי היא כשנים, ואין השני יכול
44 להכחישו.
45 מקשה הגמרא, תִּנּוּ בהמשך המשנה, עַד אֶחָד אוֹמֵר רַאיֵתִי אֵת
46 הַהוֹרֵג, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רַאיֵתִי, הִיו עוֹרְפִין, ולכאורה אין בכך
47 שום חידוש, ששני עדים מבטלים עדותו של אחד, אלא ודאי נשנה
48 דין זה לדקדק ממנו, שרק משום ששנים הם המכחישים את הראשון,
49 בטלה העדות הראשונה, הָא אִם הִיו חַד וְחַד, לֹא הִיו עוֹרְפִין משום
50 שנתקבלה עדות הראשון, ואין אחר יכול להכחישו, וכדברי עולא

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

קרום של מות, עמד והתקין להם טבעות בקרקע להכניס בהם
 את ראש הבחמה.
 שנינו במשנה, עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. אומרת הגמרא,
 שזהו בחולו של מועד שהיו עושים מלאכה בבית הנפח לצורך
 המועד, ובא יוחנן כהן גדול ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק,
 ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד.
 שנינו במשנה, כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי.
 אומרת הגמרא, כדאמרן לעיל בסוגיא, שיוחנן כהן גדול גזר על
 הדמאי, שהקונה פירות מעם הארץ עליו להפריש מהם מעשרות,
 ולכן לא היו שואלים חבר שלקח פירות מעם הארץ אם מעושרים
 הם, שודאי עישרם, כתקנת יוחנן כהן גדול.
 משנה. המשנה ממשיכה למנות את המעלות הטובות שהיו הולכות
 ופוסקות מישראל בהדרגה. משבטלה סנהדרין, בטל השיר מבית
 המשקאות, שנאמר 'בשיר לא ישתו יין וגו'. משבטלו נביאים
 הראשונים, בטלו אורים ותומים. משחרב בית המקדש, בטל
 השמיר, ונפת צופים, ופסקו אנשי אמונה מישראל, שנאמר,
 'הושיעיה' כי גמר חסיד' וגו' ומסיים הפסוק 'כי פטו אמונים מבני
 אדם'.
 רבן שמעון בן נמליאל אומר, העיד רבי יהושע, מיום שחרב בית
 המקדש אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לכרכה, וניטל
 מעם הפירות. רבי יוסי אומר, אף ניטל שומן הפירות. רבי
 שמעון בן אלעזר אומר, שההרה שלא נשמרה נמלה את הפעם
 (ואת) הרית, המעשרות שלא ניתנו נטלו את שומן הדגן. והקמים
 אומרים, הנותן והבקשים בילו את הכל.
 גמרא. שנינו במשנה, משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית
 המשתאות, ולמדו זאת מבישיר לא ישתו יין. שואלת הגמרא,
 וממאי דמשבטלה סנהדרין כתיב מקרא זה. אמר רב הונא בריה
 דרב יהושע, דאמר קרא אחר, באיכה, 'אֲנִי מִשְׁעַר שְׁבָתוֹ
 בַּחוּרִים מִנְּבִינֵיהֶם', הרי שהשבתה מהניגנה תלויה בהשבתת
 הסנהדרין.
 אמר רב, אודנא דשמעא זמרא - און ששומעת זמר תעקר. אמר
 רבא, זמרא שנשמעת בביתא, חורבא מוזמנת בסיפא - במפתן
 הבית, שנאמר, "קול יְשׁוּרָה בַּחֲלוֹן חֶרֶב בִּסְפָה בִּי אֲרִיחַ עֲרָה"
 ומדרשו, שבעון קול המשורר בחלון, יהיה חרב במפתן הבית.
 אומרת הגמרא, מאי 'בי אריח ערה', אמר רבי יצחק, וכי בית
 המסובף בארזים עיר הוא - האם הוא כעיר שקשה להחריבה,
 אלא אפילו בית המסובף בארזים גם הוא מתרועע ונשבר. אמר
 רב אשי, שמע מינה מפסוק זה, כי מתחיל חורבא בבית, כסיפא
 - במפתן הבית הוא מתחיל, שנאמר 'חרב בסף'. ואיבעית אימא
 יש ללמוד דבר זה מהקרא, 'ושאיה יבית שער' - בית השמש מאין
 יושב, השדים מכתתים את שעריה. אמר רב בר רב אשי, לדידי חזי
 ליה - אני ראיתי לאותו שד ומננת בי תורא - ומננת את שערי
 הבית כשור.
 אמר רב הונא, זמרא דנגדי - הזמר שמזמרים מושכי הספינות,
 שמטרתו לזרזם במלאכתם, ודבקרי - ושל החורשים בשוורים,
 שמטרתו לכוון את השוורים לתלמייהם, שרי - מותרים, ואין בכך
 משום איסור זמר. אבל דגנדאי - של אורגים אסיר לפי שמטרתו
 היא לשחוק. מספרת הגמרא, רב הונא בטיל זמרא - אסר על בני
 דורו לזמר בביתם ובבית המשתה, עקב כך בא שפע לעולם, קם
 מאה אוניו בונא ומאה סאה חימי בונא - עמדו מאה אוזים

ואנן קא יהבינן לכתנים - ואנו נותנים אותו לכתנים, לפי שקנס
 עורא הסופר את הלויים, על שלא עלו עמו מבבל, ולכן אינו יכול
 לומר 'ככל מצותיך אשר צויתני'. שואלת הגמרא, ולדי - יתודה
 אשאר מעשרות שאותם נתן כדיו. אמר ריש לקיש, כל בית שאין
 מתודה על מעשר ראשון, שוב אין מתודה על שאר מעשרות.
 אומרת הגמרא, מאי מעמא, אמר אבוי, הואיל ופתח בו הפתוב
 בפרשת וידי מעשרות תחילה שנאמר ונתת ללוי, לגר ליתום
 ולא למנה, וללוי הוא מעשר ראשון הניתן ללויים, וכיון שהוא נכתב
 תחילה, הוא העיקר, ואם אינו מתודה עליו, אינו מתודה אף על יתר
 המעשרות.
 מקשה הגמרא, מפלל - מתוך טעמו של רבי יוסי בר חנינא, שלא היו
 נותנים מעשר ראשון כדניו, משמע דאפרישי הווי מפרשי את
 המעשר כדניו, אלא שהנתינה לא היתה כדניו, והא תניא, אף הוא
 - יוחנן כהן גדול ביטל את הירודי, וגזר על הדמאי - על פירות עם
 הארץ. לפי ששלה לבדוק בכל גבול ישראל האם מפרישים תרומות
 ומעשרות כראוי, וראה שאין העם מפרישין אלא תרומת גדולה
 בלבד לפי שיש על האוכלה עון מיתה בידי שמים, ומעשר ראשון
 ומעשר שני מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין, אמר להם,
 בני, בואו ואומר לכם, כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה,
 כך תרומת מעשר ומכל יש בה עון מיתה, עמד והתקין להם
 שאין עם הארץ נאמן על המעשרות אלא על תרומה גדולה בלבד,
 לפיכך, הלוקח פירות מעם הארץ, מפרש מהן מעשר ראשון
 ומעשר שני, מעשר ראשון, מפרש ממנה עשירית לשם תרומת
 מעשה, ונתנה לבהן, ומעשר שני, עולה ואוכלו בירושלים,
 מעשר ראשון ומעשר עני כיון שפירות אלו הם ספק מעושרים,
 המוציא מהבית עליו הראיה ואינו חייב ליתנם מספק ללויים או
 לעניים, אלא קורא להם שם להוציאם מידי טבל, הרי שבימי יוחנן
 כהן גדול, לא היו כל העם מפרישים מעשר ראשון.
 מתרצת הגמרא, הרתי תקנות שונות תקן יוחנן כהן גדול, ביטל
 וידי המעשרות דתכריים הוזיירם להפריש מעשר ראשון, ותיקן
 שלא יתודו משום שאין נותנים אותו ללויים. וגזר על דמאי של
 פירות עמי הארץ, שהלוקח מהם יפריש מעשרות כמפורט לעיל,
 משום שחשודים על המעשרות.
 שנינו במשנה, ואף הוא ביטל את המעוררים. שואלת הגמרא, מאי
 מעוררים. אמר רחבה, בכל יום יום שהיו עומדים ליום על דוכן
 ואומרים את המזמור 'עודה למה תישן ה', לכך נקרא מעוררים,
 ואותם ביטל יוחנן כהן גדול, וכך אמר להן יוחנן כהן גדול, וכי יש
 שינה לפני המקום, והלא כבר נאמר, "הנה לא ננום ולא יישן
 שומר ישראל", אלא, בזמן שישראל שריון בצער, ועוברי
 בוכבים בנחת ושלחה, הרי זה דומה כאילו יש שינה לפניו, לכן
 נאמר 'עודה למה תישן ה'.
 שנינו במשנה ואת הנוקפים. שואלת הגמרא, מאי נוקפים. אמר
 רב יהודה אמר שמואל, שהיו מסרפין לעגל בין קרניו, כדי
 שיפול דם בעיניו ולא יראה כשהולכים לשחטו, אהא איהו בטיל,
 משום דמיחזי כי מומא - משום שנראה כמום. במתניתא תנא,
 שהיו חובטין אותו במקלות להפילו לארץ בדרך שעושין אותו
 לפני עבודת בוכבים ונוקפים הוא מלשון מכה. אמר להם יוחנן
 כהן גדול, עד מתי אתם מאכילין נבילות למזבח, ותמחה הגמרא,
 וכי נבילות הן, הא שחיש להו, אלא כך אמר, עד מתי אתם
 מאכילין מריפות למזבח, הרי יש לחוש שמא על ידי החבטות ינקב

מנקה אפי' אצבעו, דף נקוף מרצה כדם עולה (לפי דף יז) טענות. להכניס צואר בהמה
 לחובו: כדאמרין. שתקן שיהו כל הלוקחין מפרשין ולא היה אדם צריך לשאל לחבירו
 חבר שלקח מעם הארץ הפרשת דמאי: מתני' בשר לא ישתו יין ובגמי מפרש מנא לן
 ומשכמלה סנהדרין הוא: נביאים הראשונים. בגמרא מפרש: נפת צופים: מפרש בגמי:
 אנשי אגנה. בוטחים בהקפיה וסומכין עליו
 לעשות טוב ואין דואגין להסרו: גמ' אמר רב
 יוסף. הכי קאמר. וכי בית המסבך בארזים עדי
 הוא שלא יהא נוח לחרב: מתירועע. לשון ערה
 כמנו ערו (הפסל קמא) כפיא מתחיל.
 מאיסקופת הבית ופתחיו מתחילו. וישאיה: לשון
 בית השאה מאין יושב. ומתוך כך שעירים
 מרקדים שם ומנחזין וכותמין את שעריה: ומרי
 דגנייה. מושכי ספינות בחבל שרי. שאינו אלא
 לזרם במלאכתה: ודקדקיה. שמומרו בשעה
 שחורשיה. ואינו אלא לבין את השורים
 לתקמייהם שחולכין לקול הישר דערב עליהם:
 דגודא. אינו אלא לחשוך: כפל ומרא. גור על
 דורו שלא יזמרו בביתם ובבית משתאות: ולא
 איבעי. ולא היו רוצים לקנותה בכך: וזיל בה.
 ולא הקפיד למחות ביה: כגש בערת. לפי
 שחורשיה. ואינו אלא לבין את המומר לענות
 אחריה. ונמצאו האנשים נותנים לבם לקול
 הנשים וקול באשה ערוה כדרכיה השמיעני את
 קולך (ש"ס) ומכעיר את יצרו באש בערת.
 אבל ומרי גברי ועניו נשי קצת פריצות יש דכול
 באשה ערוה. אבל אינו מכעיר יצרו רק בה
 שאין המומרים מביאים אורם לקול העונות:
 לבטולי האי מקמי האי. אם אין שומעין לנו
 לבטל את עניניהם. נקדים לבטל את זה שהוא
 באש בערת: צחח צמא. צמא (פסח ט) מתרגם
 צחחא:

הרחיבה

ואנן יהבי ליה לכהנים. קניניה עזרא כדאמר' ביבמות (דף טו) ויכן דאינו נותנין בהתקן
 אין יוכלין לומר וגם נחתיו ללוי ככל מצותה: תחלה. ונתת ללוי זה מעשר ראשון. לר
 זה מעשר עני. בשעריך זה מעשר שני דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך (ויקרא יב) וא
 הוא. ויחזן כהן גדול: כפל ותיבות מעשר עין מיתה. באלו הן השערים (מקדוה ט) ולפי
 לה. ובשאתם לוקחין מעם הארץ והם לא
 הפרישו אלא תרומה ועודנו טבל למעשרות
 ואתם נענשים מיתה: מפרשי תרומת מעשר
 ונתנה לכהן. מפרשי כל המעשרות ממנה
 להוציא מידי טבל. ואחר כך מפרשי מתוך
 מעשר ראשון תרומת מעשר מה שעל הלוי
 להפריש ונתנו לכהן. משום דאית ביה עין
 מיתה אהמור עליהו שלא לעקבו אצלו ולמכרו
 לכהן כשם שהוא מעבב אצלו מעשר ראשון
 ומעשר עני ואומר המוציא מחבירו עליו הראיה' ה
 גורה דלקא פי משה ליה גביה אביל ליה. אבל
 מעשר ראשון ומעשר עני מותרים לזרים ואין
 בהן אלא גזל כהן. הלכך המוציא מחבירו עליו
 הראיה. אלקא אפרשי נמי לא היו מפרשי ואת
 אמרת לפי שאין נותנין אותו בהתקן הא אפרשי
 מפרשי ליה. תתי' תקון. לשלם העברת
 הדוארת מעשר משום שאינם נותנין אותו ללויים
 הוא. והא דתניא לפי ששלח כר לאו אבטל את
 הדרי קאי אלא אגור על הדמאי קאי. ותרתי
 תקנות תקן. בטל דודי של חברים אפי'
 שמפרישין אותו לפי שאין נותנין אותו בהתקן. לפי
 וגור על הדמאי על לוקח מעם הארץ לפי
 ששלח כר: מפרשי. כשהיה רוצין להפילו לארץ
 לשטתו: שיפול דם בעיניו. ואינו רואה ואינו
 מתחזק כל כך על גרלו. ונוקפין לשון נקפ
 סככי הער (פסחים ט) וחסדי. להפילו לארץ.
 ונוקפין לשון תבטה ומכה. כדאמר' אין אדם

בצער ואומות העולם בנחת ושלחה. לכך נאמר "עורה למה תישן ה'": ואת הנוקפים: מאי "נוקפים"? אמר רב יהודה אמר
 שמואל: שהיו מפרטין לעגל בין קרניו, כדי שיפול דם בעיניו. אתא איהו, בטיל משום דמיוחו פי מוקא. במתניתא תנא: שהיו
 חובטין אותו במקלות כדרך שעושין אותו לפני עבודה זרה. אמר להם עד מתי אתם מאכילין גבילות למזבח! גבילות! הא
 שחוט להו! אלא טריפות, שמה ניקב קרום של מוח, עמד והתקין להם טבעות פקדע: עד ימיו היה פטיש מפה בירושלים:
 בחולו של מועד: כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי: כדאמרן: מתנני' משכמלה סנהדרין, בטל הישר מביית
 המשתאות, שנאמר: "בשיר לא ישתו יין" וגו'. משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים. משחרב בית המקדש, בטל
 השמיר ונפת צופים, ופקסו אנשי אגנה מישראל, שנאמר: "הושיעה ה' כי גמר חסד". רבן שמעון בן גמליאל אומר: העיר
 ר' יהושע: מיום שחרב בית המקדש, אין יום שאין בו קללה. ולא ירד הפל לברכה, וניטל מעם הפירות. ר' יוסי אומר: אף
 ניטל שומן הפירות. ר' שמעון בן אלעזר אומר: התפרה נמלה את הטעם ואת הריח, המעשרות נטלו את שומן הדגן. וחכמים
 אומרים: היגות והקשפים כילו את הכל: גמ' וממאי דמשכמלה סנהדרין פתיב? אמר רב הונא בריה דרב יהושע: אמר קרא
 "אנשים משער שבתו בחורים מנגינתם". אמר רב: אודנא דשמעא זמרא תעקר. אמר רבא: זמרא בביתא חורבא פסיפא, שנאמר:
 "קול ישור בחלון חרב בסף פי ארוה ערה" מאי "פי ארוה ערה"? אמר ר' יצחק: וכי בית המסבך בארזים, עיר הוא? אלא
 אפילו בית המסבך בארזים, מתרועע. אמר רב אשי: שמע מינה, פי מתחיל חורבא, כפיא מתחיל, שנאמר: "חרב בסף".
 ואיבעית אימא מהכא "ושאיה יפת שער". אמר רב בר רב אשי: לדרי חוי ליה, ומננח פי תורא. אמר רב הונא: זמרא דגנדי
 דבבקי שרי, דגנדאי אסיר. רב הונא בטיל זמרא, קם מאה אווזי בוואה ומאה סאה חיפוי בוואה, ולא איבעי. אתא רב חסדא,
 וזיל ביה, איבעאי אוואה בוואה ולא משתפח. אמר רב יוסף: זמרי גברי ועני נשי, פריצותא. זמרי נשי ועני גברי, באש בעורת.
 למאי נפקא מינה? לבטולי האי מקמי האי. אמר ר' יוחנן: כל השותה בארבעה מיני זמר, מביא חמש פורעניות לעולם, שנאמר:
 "הוי משכימי בכרך שכר ירדפו מאחרי כנשף יין ידליקם והיה כנור ונגבל תף וחליל וזון משמתיים ואת פעל ה' לא יבטו" מה
 פתיב אחריו: "לכן גלה עמי מבלי דעת" שגורמין גלות לעולם, "וכברודי כתי רעב" שמביאין רעב לעולם, "והמונו צחה צמא"
 שגורמין לתורה שתשפתח מלומדיה, "וישח אדם וישפל איש" שגורמין שפלות לשונאו של הקדוש ברוך הוא, ואין "איש" אלא
 הקדוש ברוך הוא שנאמר: "ה' איש מלחמה". "ועיני גבהים תשפלתה" שגורמין שפלות של ישראל, ומה פתיב אחריו, "לכן
 הרחיבה

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד ב

רש"י

תוספות

30 אשמדאי מלכא דשדא; אבנים הללו. שבאפוד וחשן; פתחי חותם. חקק משמע
 31 במלוואתם. שהיו שלמות שלא יחסרו מהם כלום; וקראו להם שמי'. על פני הדיו בחרין
 32 האות; אינני של אבר. וקבאת משי"א בלעז; שירא פתגמא. מין משי הוא; סלת גפה על
 33 גבי נפת. מרוב שקנה מנדקת בדפני נפה ודומים לעשה חיה שגלושה בין כו'. נפת דבק
 34 דנפת; צופים שצפה; שתי כפרות הנדקקות כו'.
 35 שהיתה ברבה מצוינה בעשה, ובשמדקין כפרות
 36 בדפני התנור אחת בדפן זה ואחת בדפן זה
 37 שנגדו וכן תפוחות אצלליר בלעז עד
 38 שמונת פני זו לזו, כצוף זה שגדל ומתפשט
 39 והולך ותולה באויר, כן אלו צפות ותפוחות
 40 באויר; מן הצופים. ההרים הגבוהים שמשם
 41 צופה למרחוק; מאי פשטם. מהיבא זלפת שרשב
 42 בא מן ההרים כדמתרגם רב יוסף. כאשר
 43 תעשינה הדבורים; כל הנצול. המערה מכיל
 44 שדור לכלל טמא אין הקלוח מערפל להיות חבור
 45 למטא את מה שבתוך הכלי שהוא מערה מנוגה
 46 חוץ מרובש ויפין. שהוא עב מאד וברי הוא
 47 במחבר, שבשקלוח פוסק הוא הולך מלמטה
 48 למעלה. והכי אמרין במדות; הצפחה. ברשקיא
 49 בלעז שהן עבות ונכנסת ונכתתה השערה עם
 50 הדבש; שפוזין בו. מתוך שהוא טוב ונב
 51 מערבין בו מים וזין ואין נכרות בו; שפוזין.
 52 שקנינים והולכי כרלי. שפאמינים בתקדוש ברוך
 53 הוא. ולתר ממונם לני הדור מצוה ולצדקה
 54 ולדוצאת שבתות וימים טובים; שיתבוי שלתם
 55 לעתיד לבא. שאין מקבלין שבר שלם. והכי
 56 משמע כי מי בו ליום הבא את הצדיקים; קטנות
 57 קטנות אמנה; קטני רשעי בני ישראל. שמתו
 58 כשהן קטנים;
 שמבוכין

1 הרחיבה שאל נפשה. לאחר שהביאו חמש פורעניות הללו לעולם סופן נופלין בגיהנם;
 2 ויזנין סליק. פעמים עולם ועלולו בדם שצנענים ופעמים שלא עלה בדם. שהרי בשבועה
 3 דוד מפני אבשלום יצא מירושלים שאל צדוק באורים ותומים ועלתה לו שהשיבהו.
 4 ושאל אביתר ולא עלתה לו שצאמר ויעל אביתר שסתלק מן הבקעה מפני שלא נענה
 5 באורים ותומים. והכי תניא בסדר עולם גבי ארון
 6 ובקרוו מפני אבשלום יצא עמו עד שעלה
 7 במעלה הימים ונשאל באורים ותומים ונסתלק
 8 אביתר מן הבקעה ודולה נכנס צדוק תחתיו
 9 בדכתיב (משל"ט טו) ויאמר המלך לרדוק השב
 10 את הארון וגו'; בימי זכריהו. והוא בנו של
 11 יהודעך שהיה בימי יואש; ערי מנרש. ערי לויים
 12 שהטעון הכתוב מנרשות; עד עמוד כהן וגו'.
 13 אלמא הוה אורים בבית שני; אסור לו. לא שהיה
 14 אורים ותומים אלא כאדם שאומר לחברו כו'.
 15 אלמא כל ימי המקדש ראשון הוה; דתניא. חגי
 16 זכריה ומלאכי נקראו אחרונים; שפעון
 17 וישמעאל. רבו שמעון שהיה נשיא ורבי ישמעאל
 18 בן אלישע ושהיהו כהן גדול שהרגתם מלכות
 19 וכו' למתבא. שעתידין להרג בהרב; לקטלא
 20 לשאר מיתוה. כגון רבי עקיבא שטרקו בשדו
 21 במקורות ספיות של ברזל כדאמר בסנהדרין דף
 22 ס"א. ור' הגהה בן תרדיון ששטרקו. ורבי יהודה בן
 23 בבא בלתיבאות של ברזל כדאמר בסנהדרין דף
 24 ה. שאין מספידין על הרוגי מלכות. מאמת
 25 המקל, לפיכך מחו בדם; דברים ככתבין.
 26 במשמעו, אכן שלמה מסע כמה שהשיעה מן
 27 הבר, ולא סתתיה שוב ככלי ברזל; והלא כבר
 28 נאמר. מגוררות במגרה וגו'; שמיר למאי אתא.
 29 דאמרין במס' גיטין (ס"ח ס"ה) שהביאו שמיר ע"י
 30 קול מן השמים ואמרה; יש ככם אדם אחד שראוי

21 שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך. נתנו עיניהם בהלל הנקן, וכשמת הספידוהו הי חסיד, הי עניו, תלמידו של עזרא.
 22 ושוב פעם אחרת, היו מסובין בעלייה ביבנה, נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן; יש ככם אדם אחד שראוי שתשרה
 23 שכינה עליו, אלא שאין דורו זכאי לכך. נתנו עיניהם בשמואל הקטן, וכשמת הספידוהו הי עניו, הי חסיד, תלמידו של הלל. ואף
 24 הוא אמר בשעת מיתו; שמעון, וישמעאל, לחרבא. וחרבתי לקטלא, ושאר עמא לבזיא, ועקון סגיאינ עתידין למית על עמא. ואף
 25 על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר "הי חסיד הי עניו", אלא שגמרה שעה, שאין מספידין על הרוגי מלכות; משחרב בית המקדש
 26 במל השמיר כו'; תנו רבנן; שמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש, שצאמר; "והבית בהבנתו אכן שלמה מסע נבנה" הדברים
 27 ככתבן, דברי ר' יהודה. אמר לו ר' נחמיה; וכי אפשר לומר כן? והלא כבר נאמר "כל אלה אבנים יקרת מגררות במגרה". אם
 28 כן, מה תלמוד לומר "לא נשמע בבית בהבנתו"? שהיה מתקן מבחוי, ומכנים מבפנים. אמר רבי; נראין דברי ר' יהודה באבני
 29 מקדש, ודברי ר' נחמיה באבני ביתו. ור' נחמיה, שמיר למאי אתא? מיכע ליה לכדתניא; אבנים הללו אין פותבין אותן בדיו,
 30 משום שצאמר; "פתוהי חותם". ואין מסרטינ עליהם באימל, משום שצאמר; "במלוואתם". אלא פותב עליהם בדיו, ומראה להן
 31 שמיר מבחוי, והן נבקעות מאליהן פתאינה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסידה כלום, ובבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים
 32 ואינה חסידה כלום. תנו רבנן; שמיר זה, פרייתו בשעורה, ומששת ימי בראשית נברא, ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו.
 33 כמה משמרין אותו? כורכין אותו בספוגין של צמר, ומניחין אותו באימני של אבר, מליאה סופי שעורין. אמר ר' אמי; משחרב
 34 מקדש ראשון, במלה שירא פתגמא וזוכיית לבנה. תניא נמי הכי; משחרב מקדש ראשון, במלה שירא פתגמא וזוכיית לבנה ורכב
 35 ברזל, ויש אומרים; אף יין קרוש תבא משניר הדומה פניגולי דבילה; ונפת צופים; מאי "נפת צופים"? אמר רב; סולת שצפה
 36 על גבי נפה, ודומה לעשה שגלושה בדבש ושמן. ולוי אמר; שתי כפרות הנדקקות בתנור ותופחות ובאות עד שמוגיעות זו לזו.
 37 ור' יהושע בן לוי אמר; זה דבש תבא מן הציפאי. מאי משמעו? כדמתרגם רב ששת, קמא דנתון דבראתה ושייטון ברוימי עלמא
 38 ומתנין דובשא מעישבו מורא. תנן התם; כל הנצול טהור, חוץ מדבש וזיפים והציפחים. מאי "זיפים"? אמר ר' יוחנן; דבש שמוזיפין
 39 בו, וריש לקיש אמר; על שם מקומו, כדכתיב "זיף וטלם ובעלות". פי' צאצא בדבר אתה אומר "כבוא הזיפים ויאמרו לשאל הלא
 40 דוד וגו', מאי "זיפים"? אמר ר' יוחנן; בני אדם המוזיפין דבריהם. ור' אלעזר אומר; על שם מקומו, כדכתיב "זיף וטלם ובעלות";
 41 ופסקו אנשי אמנה; אמר ר' יצחק; אלו בני אדם שהן מאמינין בתקדוש ברוך הוא. דתניא, ר' אליעזר הגדול אומר; כל מי שישי לו
 42 פת בסלו ואומר "מה אוכל למחר", אינו אלא מקטני אמנה, והיינו דאמר ר' אלעזר; מאי דכתיב "כי מי בו ליום קטנות" מי גרם
 43 לצדיקים שיתבוי שולחנן לעתיד לבא? קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בתקדוש ברוך הוא רבא אמר; אלו קטני בני רשעי ישראל
 שמבוכין

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

כשנחרה, הי חסיד הי עניו, אלא שנמקדש שעה מלהספידו, לפי
 שאין מספידין על הרוגי מלכות מאימת המלכות.
 שנינו במשנה, משתקרב בית המקדש כמל השמיר בו. תנו רבנן,
 שמיר זהו שבו בנה שלמה את בית המקדש, שנאמר בבנין הבית
 שבנה שלמה, "והכית בהקנתו אכן שלמה מסע נבנה ומקובת
 והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו" הדברים בכתבך, כמו
 שחצבו אותה מן החר על ידי השמיר ולא סיתתה בכלי ברזל, דברי
 רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, וכי אפשר לומר כן, והלא כבר
 נאמר בפסוק אחר, "כל אלה אבנים יקרות וגו' מגוררות במגרה"
 - בכלי ברזל מלאה פגיונות, הרי שהיו האבנים חתוכות ומסותרות
 בכלי ברזל, אם כן, מה תלמוד לומר 'כל כלי ברזל לא נשמע
 בפית בהקנתו', פירושו, שבבית לא נשמע כלי ברזל, אלא שהיה
 מתקין אותם מפתחין, ומכנים אותם מוכנות מפנים. אמר רבי,
 נראין דברי רבי יהודה שהיו האבנים שלמות כחציבתן באבני
 מקדש, ודברי רבי נחמיה שהיו האבנים מסותרות באבני ביתו של
 שלמה המלך, שהרי הפסוק שהביא רבי נחמיה שהיו האבנים
 מגוררות במגרה, בענין בנין ביתו נאמר.
 שואלת הגמרא, ורבי נחמיה שאמר שהיו מתקנים את האבנים
 מבחוץ בכלי ברזל, לדבריו שמיר למאי אתא - לאיהו צורך
 הביאורו. משיבה הגמרא, השמיר מיפעי ליה, לכתבנא, אבנים
 הללו של האפוד והחושן, שצריך לכתוב עליהם שמות שבטי
 ישראל, אין פותכין אותן בדיו, משום שנאמר עליהם 'פתוחי
 חותם', שמשמעו חקוק בתוכם. ואין מסרמין עליהם את האותיות
 באיזמל, משום שנאמר עליהם 'במלואותם', שמשמעו שתהינה
 שלמות בלי חסרון, אלא פותב עליהם תחילה את השמות בדיו,
 ומראה להן - לאבנים הרשומות בדיו את השמיר מפתחין, והן
 נבקעות מאליהן בצורת האותיות, בתאינהן זו שנבקעת מאליה
 בימות החמה ואינה חסירה כלום, ובבקעה זו שנבקעת אדמתה
 בימות הקשים ואינה חסירה כלום.
 תנו רבנן, שמיר זה, בריתו בשעורה, ומששת ימי בראשית
 נברא, ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו. כמה משמירין
 אותו, בורכין אותו בסקפונין של צמר, ומניחין אותו באיפני של
 אפר - בארוג של עפרת מלאה סופי שעורין.
 אמר רבי אמי, משתקרב מקדש ראשון כמלה שירא פרנדא - מין
 משי חשוב, וזוכיבת לכה. תניא נמי הכי, משתקרב מקדש ראשון
 כמלה שירא פרנדא, וזוכיבת לכה, ורכב ברזל. ויש אומרים,
 אף וין קרויש - שנעשה מוצק תפא משני, הדומה פעיגולי דבילה
 בטל אז.
 שנינו במשנה, משחרב בית המקדש בטל השמיר ונופת צופים.
 שואלת הגמרא, מאי נופת צופים. אמר רב, סולת שצפה ונדבקת
 על גבי נפה מרוב שומנה בשעת הניפו, ודומה לעיסה שגילושה
 כבר בדבש ושמן, ונופת' הוא על שם דבק הנפה, ו'צופים' הוא על
 שם שצפה עליה. ולוי אמר, נופת צופים הם שתי כפרות לחם
 הנדבקות בתנור על גבי שתי דונפיו מן הצדדים, כבר בדפון זה
 וכבר בדפון שכנגדה, ותופחות וכוות כל כך בתנור, עד שמיגיעות
 זו לזו ונופת' הוא מלשון נוף, שגדל הככר כמו ענפי עץ, ו'צופים'
 הוא מלשון צף, שהכרות תופחים וצפים. ורבי יהושע בן לוי אמר,
 נופת צופים זה דבש תפא מן הצפיא - מן ההרים הגבוהים שמהם
 צופים למרחק, שואלת הגמרא, מאי משמע שהדבש בא מן
 המקומות הגבוהים, כדמתרגם רב ששץ על הפסוק 'כאשר תעשינה
 הדבורים, כמא דנתנן דפראתה ושייטן ברומי עלמא ומתיין

הרחיבה שאול נפשה ופצרה פיה לכלי חק וירד הדרה והמונה
 ושמונה ועלו פה" שבסופו של דבר, כל המון הרשעים הללו יפלו
 בגיהנם.
 שנינו במשנה, משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים.
 שואלת הגמרא, מאן נביאים הראשונים שבמותם בטלו אורים
 ותומים. אמר רב הונא, זה דוד ושמואל ושלמה. רב נתמן אמר,
 אף בימי דוד, וימנין סליק וימנין לא סליק - פעמים עלתה להם
 תשובה באורים ותומים, ופעמים שלא עלתה, שהרי שאל צדוק
 באורים ותומים, כשברח דוד מפני אבשלום ועלתה לו תשובה,
 שאל אביתר באורים ותומים ולא עלתה לו תשובה, שנאמר באורו
 ענין 'ועל אביתר', ופירושו, שנסתלק מן הכוונה כיון שלא נענה.
 מקשה הגמרא, מתיב רבה בר שמואל, כיצד אמרת שמשמתו דוד
 ושמואל ושלמה בטלו אורים ותומים, הרי נאמר "ויהי לדוד
 אלהים כל ימי ובריה וימי ובריהו" המבין בראות האלהים", מאי
 לאו ראייה זו היא באורים ותומים, הרי שהיו גם בימי אורים
 ותומים. מתרצת הגמרא, לא באורים ותומים, אלא ראייה בנביאים.
 עוד מקשה הגמרא מברייתא, תא שמע, משתקרב בית המקדש
 ראשון, כמלו ערי מגדש - ערי הלויים שנצטוו להניח סביבם מגדש,
 ופסקו אורים ותומים, ופסק סלך מכות דוד, ואם לחשך אדם
 לומר כיצד אתה אומר שפסקו אז אורים ותומים, והלא נאמר
 בעליית רובבל, בבנין בית שני, כשחלק מכהנים לא מצאו את כתב
 יחוסם, ויאלהו התשטתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים
 עד עמוד כהן לאורים ותומים", הרי שגם אז היו אורים ותומים,
 [אמור לו], אין הפירוש כך, אלא באדם שאומר לחבירו עד שיהיו
 מתים ויבא משיח בן דוד, כך גם אמר להם התרשתא, שלא יאכלו
 מן הקדשים עד שיבא המשיח ויהיו אורים ותומים, הרי מפורש
 בברייתא זו שאורים ותומים פסקו רק משחרב בית המקדש הראשון,
 וקשה על רב הונא שאמר שנביאים הראשונים הם דוד שמואל
 ושלמה.
 אלא אמר רב נתמן בר יצחק, מאן נביאים הראשונים שבמותם
 פסקו אורים ותומים, כל הנביאים שבמי בית ראשון, לאפוקי מחגי
 ובריה ומלאכי שהתנבאו בתחילת הבית השני, דאחרונים נינהו
 ובימינם לא היו אורים ותומים, ומצינו כך בברייתא, שהם היו
 הנביאים האחרונים, דתנו רבנן, משמתו חגי ובריה ומלאכי
 נסתלקה רוח תקודש של נבואה משראל, הרי שהם היו הנביאים
 האחרונים, ואף על פי כן היו משתמשים בכת קול מן השמים,
 שפעם אחת היו חכמים מסופין פעלית בית גוריא ביריחו, נתנה
 עליהן בת קול מן השמים ואמרה, יש ככם אדם אחד שראוי
 שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו ראוי לכה, נתנו עיניהם
 בהלל הונן, וכשמת הלל חוק, הספידוהו, הי חסיד הי עניו
 תלמידו של עזרא. ושוכ פעם אחרת היו חכמים מסופין פעלית
 בכהן, נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן, יש ככם אדם,
 אחד שראוי שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו וכוות לכה,
 נתנו עיניהם בשמואל הקטן, וכשמת, הספידוהו, הי עניו הי
 חסיד, תלמידו של הלל, ואף הוא - שמואל הקטן, אמר בשעת
 מיתתו ברוח הקודש ששרתה עליו אז, שמעון - רבן שמעון בן
 גמליאל נשיא ישראל, וישמעאל - רבי ישמעאל כהן גדול, ינתנו
 להרבא - להריגה בחרב בגורת המלכות, וקרוהו אף הם יהיו
 לקמלא - להריגה במיתות משונות אחרות, ושאר עמא יהיו לביא
 - לבז, ועקן סגיאי עתידין למיתי על עמא - וצרות רבות עתידות
 לבא על העם, ואף על רבי יהודה בן ככא בקישו לומר במותו

ביאורים למסכת סוטה דף מט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

51 עומד. עונה הגמרא, אַקְרוּשָׁה דְּסִידְרָא - על סדר קדושה שאומרים
 52 על הסדר בשחרית אחר תפילת שמונה עשרה, וְאַיְהָא שְׁמִיּה רַבָּא
 53 דְּאַבְדָּתָא - ועל 'אמן יהא שמיה רבא' שעונים העם אחר הדרשה
 54 בדברי אגדה כל שבת, שְׁנֵי אֲמָר, "אַרְיֵן עָפְתָה כְּמוֹ אִפְלֵ צִלְמוֹת
 55 וְלֹא כְּדָרִים", שמשמעו, שהארץ חשבה וצלמות כשאין בה סדרים,
 56 וסוף הפסוק הוא, וְתוֹפַע כְּמוֹ אִפְלֵ, ופירושו, הֵא אִם יֵשׁ כְּדָרִים -
 57 סדר קדושה והיא שמיה רבא, אִזֵּי תוֹפְעֵי הארץ מְאִיפְלֵ.
 58 שנינו במשנה, העיד רבי יהושע מיום שחרב בית המקדש וכו' וְלֹא
 59 יָרַד מִלְּךָ לְכַרְכְּבָה וְנִפְלַל מֵעַם פִּירוֹת וכו'. מביאה הגמרא ברייתא
 60 בענין זה, תְּנִינָא, רְבִי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אָמַר, מְהֵרָה בְּמִלְּךָ מֵעַם
 61 וְרֵיחָ, מְעַשֵּׂר בִּפְטוֹל שׂוּפֵן דְּגָן, מספרת הגמרא, רַב הוֹנָא אֲשַׁבַּח
 62 תוֹמְרֵתָא דְּחִינּוּתָא - מִן תִּמְרָה שִׁמְנָה שאף יש בה ריח טוב,
 63 שְׂקִלָּה כִּרְכָה בְּסוּדְרֵיהּ - נטלה רב הונא ועטפה בסודרו, אֲתָא רַבָּה
 64 גְרִיָּה שֶׁל רַב הוֹנָא, אָמַר לֵיה רַב הוֹנָא, מוֹרְחִינָא רִיחָא דְּחִינּוּתָא
 65 - מריח אני ריח של תמרה חינוניתא, אָמַר לֵיה רַב הוֹנָא לְרַבָּה בְּנוֹ,
 66 בְּנִי, כִּיֵּן שְׁהַרְחַת אַתְּ רִיחָה, וְדָא מְהֵרָה יֵשׁ בְּךָ שְׁלֹכְךָ לֹא נִיטַל מִמֶּךָ
 67 רִיחַ פִּירוֹת, יְהִבָּה נִיחֵלְיָה - נתנה לו רב הונא לרבה, אֲדַהְכִּי אֲתָא
 68 אָבָא גְרִיָּה - בִּין כָּךְ בא אבא בנו של רבה בר רב הונא, שְׂקִילָּה יְהִבָּה
 69 נִיחֵלְיָה - נטלה רבה בר רב הונא ונתנה לאבא בנו, אָמַר לֵיה רַב
 70 הוֹנָא לְרַבָּה בְּנוֹ, בְּנִי, שְׂפִיחָתְךָ אֵת לְבִי בְּכָךְ שִׂישׁ בְּךָ שְׁהַרְחָה, וְהַקְהִיחָה
 71 אֵת שִׁינֵי בְּכָךְ שְׁהִרְאִית לִי שְׂאֵתָה אוֹהַב אַתְּ בְּנִי יוֹתֵר מִמְּנִי, שלקחת
 72 אותה ממני ונתת לו, הִינְיֵן דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי, רַחֲמֵי דְּאַבָּא אֲבָנִי -
 73 רחמי האב על בניו, רַחֲמֵי דְּבָנֵי אֲבָנֵי הָיוּ לֵיה - ורחמי הבן אינם
 74 על האב, אלא על הבנים שלו.
 75 עוד מספרת הגמרא, רַב אֶהָא בְּרֵי יַעֲקֹב אִיטְפֵל בִּיהַּ בְּרַב יַעֲקֹב בְּרֵי
 76 בְּרֵתֵיהּ - טרח לבדולו של רב יעקב בן בתו, בְּיָדָל, אָמַר לֵיה רַב
 77 אַחָא בַר יַעֲקֹב לְנִכְבֹּד, אֲשֶׁרְיִין אִיָּא - השקני מים, אָמַר לוֹ רַב יַעֲקֹב,
 78 לֹא בְרִיךְ אָנָּא - איני בך, ואיני חייב לכבדך כאב, וְהִינְיֵן דְּאָמְרֵי
 79 אִינְשֵׁי, רְבִי רַבִּי, בְּרַתְךָ אָנָּא - גדל גדל את נבדוך, ולבסוף
 80 יאמרו לך בן בתך אני.
 81 משנה. בְּפִלְמוּם שֶׁל אֲסִפְסִינּוּם - בביאת חילו של אספסיינוס
 82 קיסר רומי על ירושלים בסוף ימי בית שני, גָּזְרוּ חֲכָמִים עַל עֲמֻרֹת
 83 חֲתָנִים, וְעַל הָאִירִים. בְּפִלְמוּם - בביאת חילו של מִיטוּס,
 84 כשהביאו הורקנוס להילחם עם אריסתרובלוס אחיו, גָּזְרוּ חֲכָמִים עַל
 85 עֲמֻרֹת כְּלוֹת, וְשָׂלֵא לְלַמַּד אֲדָם אֵת בְּנֵי וְיוֹנִית. בְּפִלְמוּם - בביאת
 86 החיל האַחְרֹן על ירושלים, שבו בא טיטוס והחריב את בית המקדש,
 87 גָּזְרוּ חֲכָמִים שְׂלֵא תִצֵּא תְּצַא תְּצַא חֲכָמִים בְּאֲפִרְיִין - בחופת כבוד של מעילים
 88 וטליתות מזהבות בַּתּוֹךְ הָעִיר כְּשִׁמּוּלֵכִים אותה מבית אביה לבית
 89 בעלה, וְרַבּוֹתֵינוּ הַתִּירוֹ שֶׁתִּצֵּא תְּצַא חֲכָמִים בְּאֲפִרְיִין בַּתּוֹךְ הָעִיר.
 90 מְשַׁמֵּת רַבִּי מְאִיר, כְּמִלּוֹ מוֹשְׁלֵי מִשְׁלִים - מלמדים את החכמה
 91 דרך משל ומליצה, כגון משלי שועלים. מְשַׁמֵּת בְּן עֲזָא, כְּמִלּוֹ
 92 הַשְּׂקָדִינִים - שוקדים על דלתות בית המדרש לילה ויום. מְשַׁמֵּת בֶּן
 93 זוּמָא, כְּמִלּוֹ הַדְרִשְׁנִים - דורשים את פסוקי התורה. מְשַׁמֵּת רַבִּי
 94 עֲקִיבָא, כְּמִלּוֹ כְּבוֹד הַתּוֹרָה - שהיה דורש כל קוץ וקוץ של אותיות,
 95 וכל שכן אותיות, וזהו כבוד התורה שאין בה דבר לבטלה. מְשַׁמֵּת
 96 רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא, כְּמִלּוֹ אִנְשֵׁי מְעֻשָׂה - בטוחים בצדקתם
 97 ועושים מעשי פלא. מְשַׁמֵּת רַבִּי יוֹסִי קַמְנֵתָא, פְּסָקוּ חֲסִידִים, וְלִמָּה
 98 נִקְרָא שְׁמוֹ קַמְנֵתָא, שְׁהִיָּה קַמְנֵתָא וְסוֹפֵם שְׁל חֲסִידִים. מְשַׁמֵּת רַבִּין
 99 יוֹחָנָן בֶּן זְבַאי, כְּמִלּוֹ זֵי הַחֲבָמָה. מְשַׁמֵּת בְּרַבִּין גְּמִלְיָאֵל הִזְבֹּן, כְּמִלּוֹ
 100 כְּבוֹד הַתּוֹרָה - שהיו עד אז עוסיקים בה בעמידה, ומשמת ירדה

1 שְׂמִיבְּוִין - שמבטלים דין אביהם הרשעים לעתיד לבוא, וכך
 2 אומרים לפניו, רבנו של עולם, מאחר שאתה עתיד ליפדע מהן,
 3 לְמָה הַקְהִיחָה שִׁינֵיהֶם בָּם לענשם במיתתנו בקטנותנו.
 4 אָמַר רַבִּי אֱלִיעָזַר בְּרֵי יְבֻרְכִיָה, אֲלֵמָּל תִּפְלְטוּ שֶׁל דָּוִד, הִיּוּ כָּל
 5 יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת מוֹכְרֵי רַבָּב - שומנים ודברים מאוסים, מתוך עניותם,
 6 שְׂנֵאמֶר בתהילים, שבקש דוד על ישראל, שגם כשיהיו בגלות,
 7 'שִׁיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם' שפירושו, תתן לעניים מרות ועושר, כדי שלא
 8 יהיו פחותים ונבזים כל כך בעיני האומות.
 9 וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעָזַר בְּרֵי יְבֻרְכִיָה, אֲלֵמָּל תִּפְלְטוּ שֶׁל חֲבָקוּק, הִיּוּ
 10 שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים מְתַפְסִים בְּמִלִּית אַחַת מְרֻב עֲנִיּוֹתָם וְעוֹסְקִין
 11 בַּתּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר בתפלתו של חבקוק, "ה' שְׁמַעֲתִי שְׁמַעֲךָ וְרִאִיתִי ה'
 12 פְּעֻלָּךְ בְּקִרְבִּי שְׁנֵים תִּיְהִי", אֵל תִּקְרָא 'בְּקִרְבִּי שְׁנֵים', אֵלָּא 'בְּקִרְבֻב
 13 שְׁנֵים', וכך הוא נדרש, פעלך, שהיא התורה, כששנים מתקרבים
 14 ללמוד אותה בכסות אחת מחמת עניים, חיה אותם לבל יהיו עוסיקים
 15 בה בעניות מרובה.
 16 וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעָזַר בְּרֵי יְבֻרְכִיָה, שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְּהַלְכִין
 17 בְּדַרְךָ וְאֵין בְּעִינֵיהֶן דְּבְרֵי תוֹרָה, רְאוּיוֹ לִישְׂרָף בְּאֵשׁ, שְׁנֵאמֶר
 18 כְּשֶׁחָלַב אֱלִיהוּ הִבְיָא וְאִלִּישַׁע תַּלְמִידוֹ, וְיַהֲיֵי הַמָּה הוֹלְכִים הַלּוֹךְ
 19 וְדָבַר וְהִנֵּה רַבָּב אֵשׁ וְגו' והפריד ביניהם, ולקח את אליהו, מְעַמָּא
 20 שֶׁלָּא נִשְׂרַפּוּ אֵשׁ שֶׁל מַעְלָה, הוּא מְשׁוּם דְּאִיבָא דִּיבּוֹר תּוֹרָה בִּינֵיהֶם,
 21 הֵא אִם לִיבָא דִּיבּוֹר, הִיּוּ רְאוּיוֹ לִישְׂרָף.
 22 וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעָזַר בְּרֵי יְבֻרְכִיָה, שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הַדְרִין בְּעִיר
 23 אַחַת וְאֵין נִזְהָרִין וְהַ לָּוִה בְּהַלְבָּת, אַחַד מֵהֶם מַתַּ עַל יַד חֶבְרוֹ, וְאֶחָד
 24 - ההורג בשגגה גּוֹלָח עַל יְדוֹ, שְׁנֵאמֶר בפרשת ערי מקלט, שמשטת
 25 עיר מקלט היא 'לְנִים שְׁמָה רִצַּח אִשְׁרֵי רִצַּח אֵת כְּעַוְהוֹ בְּבִלֵי
 26 דְּעִתִּי', וְאֵין 'דְּעִת' אֵלָּא תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר בְּיָשָׁר שֶׁיִּשְׂרָאֵל כְּשֶׁעָבְרוּ עַל
 27 מְצֻוֹת הַתּוֹרָה 'נִדְמוּ עִמִּי מְבַלֵּי הַדְּעִת' שפירושו, שנטפשו עמי
 28 מתוך שלא עסקו בתורה, ונדרש הפסוק של ערי מקלט כך,
 29 שְׁהִרְצִיחָה נִגְרָמָה מְשׁוּם שֶׁלָּא עִסְקוּ יַחַד בְּדַעַת שְׁהִיא תּוֹרָה.
 30 אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרִיָּה דְּרַבִּי תִּיבָא, כָּל תַּלְמִיד חָכֵם הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה
 31 מַתּוֹךְ הַרְחַק, תִּפְלְטוּ נְשַׁמְעָת, שְׁנֵאמֶר, "כִּי עִם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב
 32 בְּדִוְשָׁלַיִם כָּבֹה לֹא תִבְבָּה חֲזוֹן יַחְדָּ לְקוֹל וְעַקְרָה שְׁשִׁמְעָתוֹ עַד",
 33 ונדרש, שהקדוש ברוך הוא עונה לקול זעקת אלו היושבים ישיבה
 34 של תורה, וּבְתִיב בְּתִרְיָה, שבאזיה עסק התורה הדברים אמורים,
 35 "וְנָתַן ה' לָכֶם לֶחֶם צֶר וְמִים לַחִץ", ומכאן, שישביה זו היא על ידי
 36 הַדַּחֲקֵי. רַבִּי אָבָהוּ אָמַר, אוֹתוֹ הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה מַתּוֹךְ הַדַּחֲקֵי מְשַׁבְּעִין
 37 אוֹתוֹ מִדּוֹ שְׂבִינָה, שְׁנֵאמֶר בסוף הפסוק, "וְהָיוּ עֵינַיְךָ רוֹאוֹת אֵת
 38 מוֹרֵךְ". רַבִּי אֶהָא בְּרֵי חֲנִינָא אָמַר, אֵה אֵין הַפְרִגוֹד נְעֻל בְּפִנְיֵי,
 39 שְׁנֵאמֶר באתו הפסוק "וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹרֵךְ", שפירושו, שלא יסתר
 40 מִמֶּךָ מוֹרֵךְ, שהוא הקדוש ברוך הוא, ולא תנעל המחיצה בינך לבניו.
 41 שנינו במשנה, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל אָמַר מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,
 42 מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין יוֹם שאֵין קָלְלָה וְכו'. אָמַר רַבָּא, לֹא
 43 זוּ לְבַב שאֵין יוֹם שאֵין בו קללה, אלא וְכָל יוֹם וְכָל יוֹם מְרוֹבָּה קָלְלָתוֹ
 44 מִשְׁלַח חֲבִירוֹ, שְׁנֵאמֶר בתוכחת הגלות, "בַּבְּקָר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עָרֵב
 45 וּבְעָרֵב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בְּקָר", ויש לשאול, הֵי בְּקָר - על איזה בקר
 46 הכוונה שבערב תאמר עליו מי יתן יובא, אֲלֵימָא תֹּאמַר כִּךְ עַל בְּקָר
 47 דְּלִמְחָה, מִי יִדַּע מִאֵי הִי - וכי יודע הוא שיהיה טוב יותר, אֵלָּא
 48 תֹּאמַר כִּךְ עַל הַבְּקָר דְּחָלִיף - שעבר, מי יתן יובא שוב יום כזה, מְשׁוּם
 49 שהיה טוב יותר מן הערב שאחריו. ושאלת הגמרא, וְאֵלָּא אִם כֹּל
 50 יוֹם מַתְּרָב הַקָּלְלָה, עֲלֵמָא אֲמַאי קָא מְקַיִים - על מה העולם

המשך בעמוד 271

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מט עמוד א

רשי"ר

1 שפכונו דין אביהם. קורעים דין אביהם, שפשאין לדגם אומרים לפניו וכו': הקהילה
 2 שניהם. למה האבלתם וצערתם עלינו במוותם ונפרעת מהם בחייהם: מוכרי רבב. רבב הוא
 3 דבר מאוס. כגון חלב וזמן ונדבק בגדים ונמאסין. ואין לך אדם מתעסק בהם אלא עני:
 4 שיתת ה' מודה להם. לעיל מיהיה כתיב כי לא לנצח ישבח אביון חקות עניים תאבד לעד
 5 שיתת ה' מודה להם. תן להם מרות לאותן עניים

6 עשר שיהו הגוים נוהגין בהם כבוד. ונדעו הגוים
 7 שהן אוש ואינם אלהות, שאין כל הכבוד
 8 והגולה שלהם: מתקשים בטלית אחת. משום
 9 עני: בקרב שנים. אותה פעלה שלף דהינו דבר
 10 תורה שהיא בקרוב שנים. שנים צריכין
 11 להחזיקו ויהי רבבתי אחת: תהיו. רפאהו ותרנח
 12 להם ותן להם מיהם: תהו הולכים הלוח הולך ורבו.
 13 בדברי תורה. באלהו ובאלישע כתיב: ראויין
 14 לשרף. שעל מתן פן בא ותרבב אש עליהם: אחר
 15 מת. עיי חבורו שהרגו בשוגג וזה גולה לעיר
 16 מקלט. ואם אין כאן מיתה סיקון למיתה ואיבא.
 17 ונקלו סיקון לגלות שאחד מת ואחר גולה: ככל
 18 דעת. על שלא היה להם דעת להיות מלמדין זה
 19 את זה ולמדין זה מזה: דגמו עמי. וסיפיה דקרא
 20 ותשכח תורת אלהיך: כי עם בציון יושב. אלו
 21 יושבו ישכבת תורה. וסיפא דקרא תנו וחקר לכול
 22 ועקרף להם צרה. בנימ הכתוב מדרב, במל
 23 שמונתיו קשו עלי ואעפ"כ יושב ועוסק
 24 בתורה: והיו עיניו נגו. וכן בתורה כתיב ולא
 25 יבנה פגועו. מחצה: לא יבנה. לא יתכסה סוף
 26 כבנה בגו מחצה: דלקח. מי יתן שכבא יום: כי
 27 דע. אם יטב מן הלילה: אלא דחליף. מי יתן
 28 והיה זה יום הקא כזה שעבר: אלא עלקא אמאי
 29 פקיה: מאחר שהקלה הולכת ממיד ורבה
 30 אקדשה וסדרא. סדר קדשה. שלא תקנה אלא
 31 שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר
 32 מועט. שאומר קראיתו ותרנמו ותן כעוסקין
 33 בתורה. וכין שנהג בכל ישראל בתלמידים
 34 ובגמי הארץ ויש כאן שנים קדשת השם
 35 לתלמוד התורה הדיב הוא. וכן יהא שמייה רבה
 36 בקרב שעינין אחר הגדה שהדרשו יודש ברבים
 37 בכל שבת היו נוהגין קר. ושמ היו נקבצין כל
 38 הקעם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאן
 39 תורה וקדוש השם: פדרם. סדרי פרישות התורה
 40 נהרה. שפסקה מישראל: כמלה בעה. הפרות
 41 וריהם. שמתלווה קישו סדורים ונהגין סטקרה אף
 42 הקב"ה מטהר פרוותיקו מריח רע ומטעם רע
 43 מעשיה כמל שמו דגן. כגון פסוק מעשרות פסק
 44 שמונה הדין כשמו של מעשר דאיךי חלב
 45 בכתוב כל חלב יצרה וגו' (ספרי יח) דהונוניא.

46 שמנה ויש בה ריח טוב, ומין תמרים הוא לעצמן: תורה יש ביה. לפיכך מריחה לך ולא
 47 בטל הריח מאצלה: אתא בריה. דרבה בר רב הונא: א"ל. רב הונא לבריה שמחת את לבי.
 48 בטרתיה והקויה את שני. שהראיתני שהתקנה על בניך יותר מעלי. שנטלת ממני ונתת
 49 לו. רחמי. אהבה: אישכיל ביה. גדלו בביתו: רבי רבי. גדל גדול אותי ואעפ"כ בן איני בקיה בר
 50 ברתך אגא. ואין עלי לכבודך כבודי: כתיב: כתיב
 51 בפולמוס. חיל שהביא אספקטו על ירושלים:
 52 עשרות חתנים וארום. מפרש בגמרא: בפולמוס
 53 של מיטום. שהביא הורקטוס איראיתובלוס
 54 אחיו. ובין זה לזה היו חתנים ושתים שנה
 55 כדאמר בסדר עולם: עשרות כולות. מפרש
 56 בגמרא: בפולמוס החתנים: הוא של דרבן הבית
 57 ושל מיטום נמי וזה: פאפריון בתוך חתני. שהיו
 58 מוליכין אותה מכית אביה לבית בעלה ואפריון
 59 של מעלים וטליתות מוקחות מקפות לה: מושיל
 60 משולות. לתת אות אמתלא וטעם להקבוע לבנס
 61 בה בשערי בניה. כגון משולות שגולים דאמר
 62 בסנהדרין (דף ט"ז) ביה דריש ר"מ בפיקא דהא
 63 דריש תלתא שמעתא ותלתא אגדתא ותלתא
 64 מתלמידיה שקדוין על הלכות בית המדרש
 65 לילה ויום כדאמר ביבמות (דף ס"ג) אבל מה
 66 אעשה בשפשי חשקה בתורה: הדרשנים. שהיה
 67 בקי בטעמי המצוות דכדאמר לו וכוני
 68 שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן
 69 זומא (פסול דף כ"ג) ככל כבוד תורה. שהיה נותן
 70 לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות. וכי
 71 תבוא תירוש ואתחת יתרות כגון כל וכו' וכו'
 72 דרש (ספרי דף ט"ז) וזה כבוד תורה גדול שאין
 73 בה דבר לבטלה: אנשי מעשה. כגון בחשיבותו
 74 ועושה מעשים מולאים כדאמר בתענית (דף כ"ג)
 75 נמטי בשורק יאמר לחמין וילקו ולקוים להביא
 76 ואביהם בקרניהם: קמנתא של חסידים. שהיו
 77 החסידים הולכים וכלים והוא היה מנסתיניהם
 78 וסופו: וי הקב"ה. זה לא דעגא מאי היא: משמת
 79 ר"ג תהון ככל כבוד התורה. ממכסת מגלה דף
 80 (מ"ג) אמר שעד שמת הוא היה בריאות בעולם
 81 ולא היה למדין תורה אלא מעמד. משמת הוא
 82 ירד חלי לעולם והוצרכו ללמוד תורה מלשם
 83 כפל וי התנה. שהיה חכם ועשיר וכהנים רבים
 84 אוכלין על שלחנו ובני חורין. מהקדש: חפז
 85 ראשונה שגבר יד עזי פנים ממודים שהם:
 86 עשירים ואילו עניים נגדלו אנשי מעשה. אף
 87 חס להם. ואין דורש. לישראל ואין כפוש.
 88 עליהם חמסים: שרו חפיפאי. התחילו החכמים
 89 ספריא. מלמדי תנוקות. שהם קטנים מן
 90 החכמים: כעמא דארעא. כעמי הארץ:
 91 אולא

33 תופיע מאופל: לא ירד טל לברכה וניפל מעם פירות וכו': תניא. ר' שמעון בן אלעזר אומר: מרהר בטלה טעם וריח, מעשה ביטל
 34 שמוך דגן. רב הונא אשבח תומרתא דהונוניא, שקלה, כרבה בסודריה. אתא רבה בריה. אמר ליה: מורחיא ריחא דהונוניא. אמר
 35 ליה: בני, מהרה יש בך, והבה ניהליה. אדהכי, אתא אבא בריה. שקלה, יבכה ניהליה. אמר ליה: בני, שמחת את לבי והקויה את
 36 שיני. היינו דאמרי אינשי: רחמי דאבא, אבני. רחמי דבני, אבני דהווי ליה. רב אחא בר יעקב, אישפל ביה פרב יעקב בר ברתיה. פי
 37 גדל אמר ליה: אשקיין מיא. אמר לו: לאו בריך אגא. והיינו דאמרי אינשי: רבי רבי, בר ברתך אגא: מתני' בפולמוס של אספקטיונים
 38 גזרו על עטרות חתנים, ועל הארום. בפולמוס של מיטום גזרו על עטרות כולות, ושלא ילמד אדם את בנו ויוניו. בפולמוס האחרון
 39 גזרו שלא תצא תפלה באפריון בתוך העיר, ורבותינו התירו שתצא תפלה באפריון בתוך העיר. משמת ר' מאיר בטלו מושלי משלים.
 40 משמת בן עזאי בטלו השקדנים. משמת בן זומא בטלו הדרשנים. משמת ר' עקיבא בטל כבוד התורה. משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו
 41 אנשי מעשה. משמת ר' יוסי קמנתא פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו "קמנתא"? שהיה קמנתא של חסידים. משמת ר' יוחנן בן זבאי
 42 בטל וי חכמה. משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה, ומתה מהרה ופרישות. משמת ר' ישמעאל בן פאבי בטלה וי חכמה.
 43 משמת רבי בטל עגונה ויראת המא: (גמ' תנו דבגן): ר' פנחס בן יאיר אומר: משחרב בית המקדש בושו חברים ובני חורין וחסו
 44 ראשם, ונדלדלו אנשי מעשה, ונברו בעלי רוע ובעלי לשון, ואין דורש ואין מבקש ואין שואל, על מי לנו להשען על איבנו שבשמים.
 45 ר' אליעזר הגדול אומר: מיום שחרב בית המקדש, שרו חמימיא למהו כספריא, וספריא כהניא, והניא כעמא דארעא, ועמא דארעא
 92 אולא

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מט עמוד ב

רשי"י

הוספות

שבערה על חלול שמו: ועל אותה שנה שנינו בו. שאותה שנה התקיימו החילוקי את הורעים שסביבות מדינת ירושלים והצריך להביא אותה שנה את העמר מגזרת צרפים, ובשאר השנים מצות העמר להביא מן הקרוב לירושלים כדכתיב ויקח מן פרמל הקרוב שיהא הנרע לח והצר מלא ממנו, וכשהוא בא מרוחק מתיבש ומתמעך ואין בר השבלת מלא מן הגרעין: לשון סוסי: קרוב הוא ללשון

ארמי, ואומר אני שהיה לשון גמרת ירושלמי, וקמות העולם קורין אותו לינג'א שוריי"א: או לשון יוני. שהיו קרובין לארץ וקו, וישן וקו וקס מזה והיה לו לספר בו: מאי דכתיב. לא גרס אלא ר"ש קרא מקרא זה על עצמו ואמר שעליו לעולל את עיניו בבכי יותר מן הכל: עוללה, מנולת את עיני: לנפש. על נפש מפני קורותי: מספר קומי. שערן שלפניו ומניח בלורית מאחוריה: פארכי האמורי. שכן מניחן בלורית לשם עבודת בוכבים: נגנו ספר תורה. שהיה בעל הלכות מפי שמועה הרבה, וסדרות בפיו כאלו כתוב בספר בדאמר בסנהדרין (הו סה) הרבה תורה למדתי מרבתי, ולא עוד אלא שאני שונה שלשת אלפים הלכות בנשניתו קטואין ושלש מאות בבררת עצה ופחשיבה: שהיה יחיד בדרשות וקפי בהלכות ובתשובת הפאקורסים והלכות ברמיזהם כדאמר: בפ"ק דהגיגה (הו סה) כי נח נפשיה אמרו ליה רבנן מאי תורה עלן ממנינים, אמר להן אבדה עצה מבני ישראל: נקרה חכמה של עובדי בוכבים: ורועי תורה, עמק סבארו ולסמוך טעמי תורה שבעל פה על מדרשי המקראות ואתיות היתרים ולשונות המשנתים במקרא: רבי אלעזר בן עזריה. עשיר הנה כדאמר: (ספד דה) תריסר אלפי עגלי הנה מעשר מעריכה כל שתא: דאיכא אגא. שאני ענותו:

אזלא וקלא. והלכים ודלים ומתנולמים: בעקבות המשיה. בסוף הגלות לפני ביאת משיה: ותינו בקר. שהכל עוסקין במשאתאות: ואין תוכחה. אין לה אדם שיוכל להוכיח: שבלם נכשלים בחסאות ובשמוכחיוזין אומר לו אתה כמזוני: ובית הנער. של חכמים יהיו לבית ונות. שבלו החכמים ואין לומר תורה, ויהא חרב מאין איש, ובעלי זימה מתגודדים שם מפני שחיי לעיר היו בתי מדרשות שלהם: גמ'.

1 של מלה ושל גפירות. ענן עטרה עשיון מאבן
2 של מלה שהוא צלול באבן הברדלח וקורין
3 שלימי"א. ועובעין אותה כמין צירין בגפירות
4 בשם שעושין בכלי זהב וכסף וקורין נאול"א:
5 חילת. לישיק"א כמין גמא הגדל במים: סבל"א
6 דחה פוקא. וזג של עגבל אחר שמקשקשין בו
7 לשיח בבית המשאתאות: סנפרי"א. כר קורין אותו
8 בלשון לעז טבור, והוא עשוי דפנותיו חותין של ברזל
9 כעין קפה וקשירין כדפנותיו חותין של ברזל
10 ושטוחין על פיו עור שהוא לח ומותחן והוא
11 מתיבש שם מאליה, וכשמכין עליו במקל דק הוא
12 מוציא קול צלול, וש אומנין שיודעין להכות
13 עליו מכה אחר מכה בסדר עד שנשבע כמין
14 שיר: מהלף סבל"א דחה פוקא. וזג של עגבל
15 שעושים בבית משאתאות דומה לו בקול, ואני
16 למעבר ההוא דגזור עליה: קפוי"א. כלי מחוקי ג'
17 לזוג: עיר של זהב, עטרה של זהב ועיר של זהב
18 מצירת עליה: פשה. כמו כובע של צמר לכן
19 שקורין פילטרי"א: והורית המונחות. טלית
20 בצבעה קני ובו קבוטין טפי זהב עד שמעמידין
21 אותה כמין כפה: אבל עושה הוא פירי"א. כמין
22 כפה של מעגל: עץ כמו שאנו עושין, ותולין בה
23 צינפין ורדידי זהב כמו שאנו עושין: תקפת יונית.
24 לשון חכמה שמדברים בו בני פלטיין ואין שאר
25 העם מכירין בו, לפי בית השמונאי. שני אחים
26 שהיו מתקוטטין על המלוכה הורקנוס
27 ואריסטובולוס: היה הורקנוס מנחין, צר על
28 ירושלים והביא עמו חיל רומיים: משלשלים להם
29 דינרי כסף כקפה. מתרומת הלשכה לתמידים:
30 היה שם וכן אחר. מבפנים: לעו להם. לאותן
31 שבחיו: נעין צפרניו נושעויה. מחמת המלך
32 חתנים, והורית המוזהבות, אבל עושה פפירות ותולה בה כל מה שירצה: שלא ילמד את בנו ויונית: תנו רבנן, כשצרו מלכי בית השמונאי זה על זה היה הורקנוס מנחין ואריסטובולוס מבפנים. בכל יום ויום היו משלשליין דינרים בקופה, ומעלין להן המידים. היה שם זקן אחד שהיה מביד בחכמת ויונית, לעו להם בחכמת ויונית, אמר להן: כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמקדין בידכם. למחר, שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חויר. כיון שהגיע לחצי חומה, נעץ צפרניו, נושעויה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה. אותה שעה אמרו: ארור אדם שיגדל חורים, וארור אדם שלמד לבנו חכמת ויונית. ועל אותה שנה שנינו: מעשה זבא עומר מגזרת צרפים, ושמתי להם מפקעת עין סוכר, איני? והאמר רבי: בארץ ישראל לשון סורסי למה? אלא, אי לשון הקודש אי לשון ויונית. ואמר רבי יוסף בבבלי לשון ארמי למה? אלא, או לשון הקודש או לשון פרסי. לשון ויונית לחוד, וחכמת ויונית לחוד, ומי אסירא? והאמר רבי יהודה אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל: מאי דכתיב "עיני עוללה לנפשי מכל בנות עיר"? אלף ודלים היו בבית אבא, חמש מאות למדו תורה, וחמש מאות למדו חכמה ויונית, ולא נשתיר מהן אלא אני כאן, וכן אחי אבא בעסיא. שאני של בית רבן גמליאל, דקרובין למלכות הוו, דתניא מספר קומי, חרי זה מדרכי האמורי. אבטולוס בן ראובן התירו לו לספר קומי, שהוא קרוב למלכות. של בית רבן גמליאל התירו להן חכמה ויונית מפני שקרובין למלכות: בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא פלה באפריון וכי: מאי טעמא? משום צניעותא: משמת רבן יוחנן בטלה החכמה: תנו רבנן: משמת ר' אלעזר נגנו ספר תורה. משמת ר' יהושע בטלה עצה ומחשיבה. משמת ר' עקיבא בטלו ורועי תורה ונסתתמו מעינות החכמה. משמת ר' אלעזר בן עזריה בטלו עטרות חכמה, ש'עטרת חכמים עשרם". משמת ר' הנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה. משמת אבא יוסי בן קטונתא בטלו חסידים, ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטונתא? שהיה מקטוני חסידים. משמת בן עזאי בטלו השקדנין. משמת בן זומא בטלו הדורשנין. משמת רבן שמעון בן גמליאל עלה גובאי ורבו צרות. משמת רבי הוכפלו צרות: משמת רבי בטלה עגרה ויראת הטא: אמר ליה רבי יוסף לתנא: לא תיתני עגרה, דאיכא אגא. אמר ליה רבי נתנן לתנא: לא תיתני יראת הטא, דאיכא אגא:

הדרן עלך עגלה ערופה
וסליקא לה מסכת סוטה

על חופת חתנים גזרו. מאי "חופת חתנים"? והורית המוזהבות. תניא נמי הכי: אלו הן חופת חתנים, והורית המוזהבות, אבל עושה פפירות ותולה בה כל מה שירצה: שלא ילמד את בנו ויונית: תנו רבנן, כשצרו מלכי בית השמונאי זה על זה היה הורקנוס מנחין ואריסטובולוס מבפנים. בכל יום ויום היו משלשליין דינרים בקופה, ומעלין להן המידים. היה שם זקן אחד שהיה מביד בחכמת ויונית, לעו להם בחכמת ויונית, אמר להן: כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמקדין בידכם. למחר, שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חויר. כיון שהגיע לחצי חומה, נעץ צפרניו, נושעויה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה. אותה שעה אמרו: ארור אדם שיגדל חורים, וארור אדם שלמד לבנו חכמת ויונית. ועל אותה שנה שנינו: מעשה זבא עומר מגזרת צרפים, ושמתי להם מפקעת עין סוכר, איני? והאמר רבי: בארץ ישראל לשון סורסי למה? אלא, אי לשון הקודש אי לשון ויונית. ואמר רבי יוסף בבבלי לשון ארמי למה? אלא, או לשון הקודש או לשון פרסי. לשון ויונית לחוד, וחכמת ויונית לחוד, ומי אסירא? והאמר רבי יהודה אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל: מאי דכתיב "עיני עוללה לנפשי מכל בנות עיר"? אלף ודלים היו בבית אבא, חמש מאות למדו תורה, וחמש מאות למדו חכמה ויונית, ולא נשתיר מהן אלא אני כאן, וכן אחי אבא בעסיא. שאני של בית רבן גמליאל, דקרובין למלכות הוו, דתניא מספר קומי, חרי זה מדרכי האמורי. אבטולוס בן ראובן התירו לו לספר קומי, שהוא קרוב למלכות. של בית רבן גמליאל התירו להן חכמה ויונית מפני שקרובין למלכות: בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא פלה באפריון וכי: מאי טעמא? משום צניעותא: משמת רבן יוחנן בטלה החכמה: תנו רבנן: משמת ר' אלעזר נגנו ספר תורה. משמת ר' יהושע בטלה עצה ומחשיבה. משמת ר' עקיבא בטלו ורועי תורה ונסתתמו מעינות החכמה. משמת ר' אלעזר בן עזריה בטלו עטרות חכמה, ש'עטרת חכמים עשרם". משמת ר' הנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה. משמת אבא יוסי בן קטונתא בטלו חסידים, ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטונתא? שהיה מקטוני חסידים. משמת בן עזאי בטלו השקדנין. משמת בן זומא בטלו הדורשנין. משמת רבן שמעון בן גמליאל עלה גובאי ורבו צרות. משמת רבי הוכפלו צרות: משמת רבי בטלה עגרה ויראת הטא: אמר ליה רבי יוסף לתנא: לא תיתני עגרה, דאיכא אגא. אמר ליה רבי נתנן לתנא: לא תיתני יראת הטא, דאיכא אגא:

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

ביאורים למסכת סוטה דף מט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 לצורך המידים, היה שם זקן אחד שהיה מכיר בקמת יונית,
 2 לעז להם לאותם שבחץ בקמת יונית באופן שאין הכל מבינים,
 3 אמר להן, כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם, למחר
 4 שלשלו להם אותם שבפנים דינרים בקופה, והעלו להם אותם
 5 שבחץ חויר במקום טלה, כיון שהגיע לחצי הומה, נעץ צפרניו
 6 בה, ואז נדעעה ארץ ישראל ארבע מאות פסקה מחמת חילול
 7 כבוד שמים, אותה שעה אמרו חכמים, ארור אדם שיגדל חוירים,
 8 וארור אדם שלמד לבנו חכמת יונית, ועל אותה שנה שבאו
 9 הרומאים והחריבו את סביבות ירושלים, שנינו, מעשה זכא עומר
 10 מנגות צרפים ושתי הלחם מבקעת עין סוכר שהם מקומות
 11 רחוקים, אף שמצוה להביא ממקום קרוב, כיון שלא נמצא בסביבות
 12 ירושלים.
 13 מקשה הגמרא, איני - וכי אכן חכמת יונית אסורה, והאמר רבי,
 14 בארץ ישראל לשון סורסי למה לדבר בו, אלא אי לדבר לשון
 15 הקודש, אי לשון יונית שהיא לשון צה ויפה ואילו לשון סורסי הוא
 16 לשון עילג, ואמר רב יוסף, כבבל לשון ארמי למה לדבר בו, אלא
 17 או לשון הקודש או לשון פרסי שהוא יפה יותר מארמי, הרי
 18 מבואר בדברי רבי, שלשון יונית מותרת. מתרצת הגמרא, לשון
 19 יונית לאו, והקמת יונית לאו שאמנם לשון יונית מותרת, אבל
 20 חכמת יונית, שהיא שפת רמוזים שהקרויים למלכות משתמשים בה,
 21 אסורה.
 22 שוב מקשה הגמרא, והקמת יונית מי אסירא, והאמר רב יהודה
 23 אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל, מאי דכתיב באיכה
 24 "עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי" ליש להצטער לבכות ולנוול
 25 את עיני יותר מכל משפחות עירי, אלה לידים היו בבית אבא -
 26 רבן גמליאל דיבנה, חמש מאות מהם למדו תורה, והמש מאות
 27 מהם למדו חכמת יונית, ולא נשתמרו מהן אחר החורבן אלא אני
 28 כהן, וכן אחי אבא בעסקאי, הרי שמוטר ללמד חכמת יונית.
 29 מתרצת הגמרא, שאני של בית רבן גמליאל דקרוכין למלכות הו
 30 והיה להם צורך להשתמש בחכמת יונית לצורך ישראל, דתניא, מי
 31 שהוא מספר קומי - מסתפר מלפניו ומניח בלורית מאחוריו, הרי זה
 32 מדרכי האמורי שהיו נוהגים לעשות כך לשם עבודה זרה, אולם
 33 אכטולוס בן ראובן התירו לו חכמים לספר קומי, לפי שהוא קרוב
 34 למלכות, וכן של בית רבן גמליאל התירו להן ללמוד חכמת
 35 יונית מפני שקרוכין למלכות.
 36 שנינו במשנה, בפולמוס האחרון גורו שלא תצא בלה באפריון
 37 וכו' ושנינו שם שרבותינו התירו גורה זו. אומרת הגמרא, מאי
 38 מעמא התירו רבותינו שתצא הכלה באפריון, משום צניעותא -
 39 שתהיה הכלה מכוסה בצאתה מבית אביה לבית בעלה.
 40 שנינו במשנה, משמת רבן יוחנן בן זכאי בטלה זיו החקמה. תנו
 41 רבנן, משמת רבי אלעזר בן הורקנוס, נגזו ספר תורה - שהיו
 42 הלכות שבתורה שבעל שדורות בפיו ככתובות בספר. משמת
 43 רבי יהושע, בטלה עצה ומחשבה - שהיה חזיר בדרשות ובקי
 44 בהלכות, וידע להשיב על קושיות המינים. משמת רבי עקיבא,
 45 בטלו דרועי תורה - עומק הסברא בתורה, ונסתתמו מעינות
 46 החקמה - שהיה סומך את הלכות תורה שבעל פה על דרשות
 47 הפסוקים ועל האותיות היתירות והלשונות המשתנים במקרא.
 48 משמת רבי אלעזר בן עזריה, בטלו עטרות חכמה - שהיה
 49 עשיר מופלג, ש"עטרת חכמים עשרם". משמת רבי חנינאי בן
 50 דוסא, בטלו אנשי מעשה. משמת אבא יוסי בן קמונתא,

1 אולא והדלה - ועם הארץ הולך ומידלדל, ואין שואל לישאל
 2 ואין מבקש, על מי יש להשען, על אבינו שבשמים.
 3 בעקבות משה הוצפא יסא - לקראת ביאת המשיח תרבה
 4 החוצפה בעולם, ויזקר יאמיר - הזיקר יגדל, הנפן תתן פריה והנין
 5 למרות כן ביקר משום שישתמשו בו הכל למשתה, ומלכות תהפך
 6 למינות, ואין תוכחת - לא יהיה מי שראוי להוכיח, בית ועד של
 7 החכמים יהיה שמם מן הלומדים ותחת זה יהיה לזנות - למקום
 8 שמתאספים בו בעלי זמה, והגליל, שהיה שם תלמידי חכמים
 9 וחסידי יחרב, והגבלן ישום - יהיה שמם, ואנשי הגבול - אנשי
 10 גבול ארץ ישראל יוכבו מעיר לעיר, ולא יהוננו - אין מי שיהון
 11 אותם, והקמות סופרים תפרי - יהיה לבו, ויראי הטא ימאסו,
 12 והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים וזקנים יעמדו מפני
 13 קטנים, "בן מנוול אב, בת קמה באמה לחרפה ולבישה, בלה
 14 בחמתה, אויבי איש אנשי ביתו", פני הדור פני הכלב - שתהיה
 15 עזות ולא יתביישו זה מזה, הכן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש
 16 לנו להשען, על אבינו שבשמים.
 17 (גמרא) אמר רב, מה שגורו על עטרת חתנים, לא שנו, אלא
 18 עטרה של מלך ונפרית - העשויה מאבן מלח, או מכסף והב,
 19 ומצריים אותו בגפרית, אבל עטרה של הרם ושל וורד מותר.
 20 ושמואל אומר, אף עטרה של הרם ושל וורד אסור, אבל של
 21 קנים ושל חילת - צמח כמין גומא הגדל במים מותר, ולוי אמר,
 22 אף עטרה של קנים ושל חילת אסור, וכן תני לוי במתניתיה -
 23 וכן שנה לוי בברייתא שלו, אף של קנים ושל חילת אסור.
 24 שנינו במשנה, בפולמוס של אספסינוס גזרו על וכו' ועל האידום.
 25 שואלת הגמרא, מאי אידום. אמר רבי אלעזר, מבלא דחד פומא
 26 - פעמון שיש בעינבל אחד, שמקשקשים בו בבתי משתה. מספרת
 27 הגמרא, רבה בר רב הונא עבר ליה לבריה מנבוא - עשה לבנו
 28 מין תוף שקולו צלול, ואפשר להשמיעו בו צליל של שיר, אהא אבה
 29 תבריה - בא רב הונא, אביו של רבה בר רב הונא, ושברו, וכך אמר
 30 ליה רב הונא לרבה, גם דבר זה בכלל האיסור, כי מיהלף בטבלא
 31 דחד פומא שהוא האידום שנסאר, מפני שקולו דומה, אלא, זיל
 32 עבד ליה תוף אפומא דחצבא - על פי הבית או אפומא דקפיא
 33 - על פי כלי ששמו קפיא ושכיל ולשה לוגים, ובכך לא יתחלף
 34 באידום.
 35 שנינו במשנה, בפולמוס של מיטום גורו על עטרות בלות וכו'.
 36 שואלת הגמרא, מאי עטרות בלות. אמר רבה בר בר הנה אמר
 37 רבי יוחנן, עיר של זהב - עטרה עשויה מזהב, ועיר של זהב
 38 מצויירת עליה. תניא נמי הכי, איזהו עטרות בלות עיר של זהב,
 39 אבל עושה אותה ביפה של מילת - כמין כובע של צמר נקי.
 40 תנא בברייתא, אף על חופת חתנים גורו. מבארת הגמרא, מאי
 41 חופת חתנים, והורית המוזהבות - בגד צמר צבוע שני, וקבועים
 42 בו רצועות של זהב, שמעמידים אותו ככיפה. תניא נמי הכי, אלו
 43 הן חופת חתנים שאסורות, והורית המוזהבות, אבל עושה
 44 פפירית - עיגולים מעץ כמין כיפה, ותולה בה כל מה שירצה כגון
 45 רצועות של זהב.
 46 שנינו במשנה, ושלא ילמד את בנו יונית. תנו רבנן, בשצרו מלכי
 47 בית השמונאי זה על זה, שנלחמו שני האחים על המלוכה, והביא
 48 הורקנוס עמו את חיל רומי לעזרו, היה הורקנוס מכוין לחומה,
 49 וארסומבולום מופנים, ככל יום ויום היו משלשלין אלו שבפנים
 50 דינרים בקופה מתרומת הלשכה, ומעלין להן אלו שבחץ טלאים

ממש. ומדקדקת הגמרא מכאן, **עַד כָּאֵן לֹא פְּלִיגִי** התנאים בברייתא
אֵלָּא בְּתַתְּחוּן אם הוא שכחה או לא, **אֲבָל בְּעֵלְיוֹן דְּבִיר הַכֵּל לֹא**
הָוֵי שְׂכָחָה, הרי מפורש שכל שהעומר באויר שדהו ולא בשדהו
ממש, אינו שכחה. דוחה הגמרא, לעולם נהוג דין שכחה גם בעומר
העומד באויר שדהו, ומה שהעומר העליון כאן אינו שכחה, **שְׂאֵנִי**
הָתָם בִּינֵן דְּהִתְחִיל בֵּיה בעל הבית לפני שהניחו על עומר אחר,
שהרי בכך עוסקת הברייתא, **וְכָּה בֵּיה** ואינו נעשה שוב הפקר מדין
שכחה.
מקשה הגמרא, **אִי הָכִי** שטעם הפטור בעומר העליון הוא משום
שזכה בו, **מֵאֵי אִירֵיָא** שנקטה הברייתא שהניחו על גבי חבירו,
אֲפִילוּ אם ניחנו בשרה נמי פטור מטעם זה, ומדוע נקטה הברייתא
את הפטור דווקא באופן זה. מתרצת הגמרא, **אִין הָכִי נְמִי** – אכן
היה לברייתא לנקוט את פטורו גם כשהניחו על גבי קרקע, שפטור
משום שכבר זכה בו, **וְהָוֵי דְקָתְנִי** בברייתא שהניחו על גבי חבירו,
מְשֻׁם שרצתה לפרש גם את דינו של עומר תתחתון שנחלקו בו תנא
קמא ורבי יהודה. מקשה הגמרא, כיצד תאמר שטעם הפטור של
העומר העליון הוא משום שזכה בו, **וְהָוֵי מְפִינֵי שְׂהוּא צָף** קָאָמַר
בברייתא, הרי מפורש שהטעם הוא משום שצף באויר. מתרצת
הגמרא, **אִימָא** – אמור בברייתא, **מְפִינֵי שְׂהוּא מְפִינֵי** בתוספת כ"ף
הדמיון, ופירושו, שכיון שזכה בו, אף שהניחו מידו, הרי הוא כאילו
הוא צף עדיין מן השדה ומנחה בידו, ולא חל עליו דין שכחה.
הגמרא חוזרת לענין עגלה ערופה. **אָמַר אַבְיִי הֲרִינִי** כאן
בפומבדיתא מוכן להשיב לכל שואל בעומק ובחריפות **כְּגֵן עֲנֵינִי**
שהיה חריף והיה יושב ודורש **בְּשׁוֹנֵי מְבָרִיא**. כיון שכך, **אָמַר לִיה**
הַהוּא מְדַרְבְּנֵן לְאַבְיִי, שְׁנֵי חֲלָלִים – שני הרוגים מוטלים זה על גבי
זה ואחד משוך מעט מחברו, ומתוך כך יש לכל אחד מהם עיר
קרובה אחרת, **מֵהִיכָן הוּא מוֹרְד** את העיר המביאה עגלה ערופה.
יש בשאלה זו כמה צדדים, שהרי יתכן שההרוג התחתון קרוי 'טמון',
שהעליון מסתירו, ואין מביאים עליו עגלה ערופה. ויתכן שההרוג
העליון קרוי 'צף' מאחר שאינו נוגע בארץ, והרי אין מביאים עליו
עגלה ערופה, כפי שלמדנו במשנה שאין מביאים עגלה ערופה
בנמנה חלל צף. ומאידך, יתכן שכיון שההתמנה או ההגבהה היא
דרך מין במינו, שהוא אדם כמותו, אינו נחשב הפסק, ואין זה 'טמון'
או 'צף'. ויתכן גם שסברת 'מין במינו' נכונה רק לגבי שלא יקרא
'טמון' ולא לגבי שלא יקרא 'צף'. או ההיפך, רק לגבי 'צף' ולא לגבי
'טמון'. וביאר השואל את הספק, האם נאמר שגם כשהתמנה היא
דרך מין במינו, שהרי הוא אדם כמותו, גם בכגון זה הוּי התחתון
מְמוּן, שאין סברת מין במינו נכונה לענין שלא יקרא 'טמון', אבל
לענין שלא יקרא 'צף' סברת מין במינו נכונה היא, **וּמִין בְּמִינוּ** –
וכשהגבהה היא דרך מין במינו **לֹא הָוֵי בכך צָף, וּמֵעֲלִיּוֹן מוֹרְד** –
והעיר הקרובה לעליון מביאה עגלה ערופה ולא הקרובה לתחתון.
או דְלִמָּא, גם כשהגבהה היא דרך מין במינו, הוּי ההרוג העליון
צָף, שאין סברת מין במינו נכונה לענין שלא יקרא 'צף', אבל לענין
שלא יקרא 'טמון' סברת מין במינו נכונה היא, **וּמִין בְּמִינוּ** –
וכשהתמנה היא דרך מין במינו **לֹא הָוֵי בכך מְמוּן, וּמֵתַתְּחוּן מוֹרְד**
– והעיר הקרובה לתחתון מביאה עגלה ערופה ולא הקרובה לעליון.
או דְלִמָּא, גם כשהגבהה היא דרך מין במינו הוּי בכך מְמוּן, **וּמִין**
בְּמִינוּ הָוֵי כמו כן צָף שאין סברת מין במינו נכונה לא לענין שלא
יקרא 'טמון' ולא לענין שלא יקרא 'צף', **וְלֹא בְּתַתְּחוּן מוֹרְד וְלֹא**
מֵעֲלִיּוֹן מוֹרְד – והן העיר הקרובה לעליון, הן הקרובה לתחתון,
שתיהן אינן מביאות עגלה ערופה.
אָמַר לִיה אַבְיִי,

משיבה הגמרא, **מִיַּעַן לִיה לְבַדְרֵי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר**
רַבִּי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׂמִיבְשָׁדָךְ וּשְׂכַחְתָּ יֵשׁ לְמַעַט פְּרַט
לְשִׁצְפוּ עוֹמְרִין באויר על ידי הרוח ונפלו לתוך שדה חבירו ומתוך
שהיה סבור שהם של חברו שכחם, שאין נהוג בהם דין שכחה, כיון
שאינם בשדך.
שואלת הגמרא, **וְרַבְּנָן** שלמדו מ'בשדך' לרבות שכחת קמה, מנין
ילמדו למעט צפו עומרין לשדה חבירו שאינם שכחה. משיבה
הגמרא, חכמים למדים דין זה, **מִ'בְּשָׁדָךְ' 'בְּשָׁדָךְ'** – ממה שהזיחה
יכולה תורה לכתוב כי תקצור צצירך 'בשדה' וכתבה 'בשדך', מכ"ף
זו למדים רבנן שאם היתה השכחה שלא בשדך, אינה שכחה, אבל
מעיקר המלה 'בשדה' למדו לרבות שכחת קמה. **וְרַבִּי יְהוֹנָתָן** שלא
למד מכאן שכחת קמה, משום נצרך לו את עיקר הפסוק למעט צפו
עומרים לתוך שדה חברו, לא רצה ללמוד זאת מן היתור של הכ"ף,
כי 'בשדה' 'בשדך' לא משמע ליה שזדה יתור שניתן לדורשו, שגם
ללא דרשה ניתן לכתוב 'בשדך' עם כ"ף, אם כן מ'בשדה' הוא צריך
ללמוד שכחת קמה, ואין לו דרשה למעט טמון.
בהקשר לדין זה שהוזכר בענין שכחה, צפו עומרין לתוך שדה חברו,
מביאה הגמרא את ספקו של רבי ירמיה. **בְּעֵי רַבִּי יְרֵמְיָה, צָפוּ**
עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ – היו העומרים באויר שדהו, ולא על שדהו
ממש, כגון על גבי אבן או עמוד, או על עומרים אחרים, ושכחם,
מיהו, האם חל עליהם דין שכחה או לא, והספק הוא, האם **אִירֵי**
שְׂדֵה בְּשָׁדָךְ דְּמִי או לֹא בְּשָׁדָךְ דְּמִי.
אָמַר לִיה רַב כְּהֵנָּא לְרַב פְּפִי, וְאָמְרִי לֵה, רַב כְּהֵנָּא לְרַב יְבִיד,
תַּפְּשׁוּט לִיה את ספקו של רבי ירמיה, **מְדַרְבֵּי אָמַר רַבִּי**
אֶלְעָזָר, דְּאָמַר, פְּרַט לְשִׁצְפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׂדֵה חַבְרֵי שאז לא
חל עליהם דין שכחה, והבין רב כהנא, ש'צפו' פירושו שהעומרים
עומדים באויר שדה חברו על גבי משהו, ואינם על שדהו ממש,
ומבואר בכך, שגם אם העומרים צפים ואינם על גבי השדה ממש,
דְּחִבְרֵי אִין – אז מיעטתו תורה מדין שכחה, אבל לתוך שדהו, גם
אם אינם על השדה ממש **לֹא** מיעטה תורה, וחל עליהם דין שכחה.
דחה רב פפי או רב זבדי את הראיה, ואמר לרב כהנא, **לְיַמְעָמִיד**
שהבנת ש'צפו' שהזכיר רבי אלעזר, פירושו שעמדו באויר שדה
חברו, אם כך משמע, שגם לתוך שדה חבירו, **צָפוּ אִין** – אז מיעטתו
תורה מדין שכחה, אבל אם הם מונחין בשדה חברו ממש **לֹא** מיעטה
תורה, וחל עליהם דין שכחה, וכיצד אפשר לומר כך, **וְהָוֵי סוּף סוּף,**
הרי **בְּעֵינֵן** שהעומר ישכח 'בשדך' כדי שיחול עליו דין שכחה, שהרי
זהו לימודו של רבי אלעזר, **וְלִיכָא** – וגם כשהעומרים על הארץ,
עדיין אינו מתקיים תנאי זה. **אֵלָּא** ודאי, לתוך שדה חבירו שאמר
רבי אלעזר שאין נהוג בהם שכחה, כוונתו **וְאֲפִילוּ** הם מונחין על
שדה חברו ממש, **וְהָוֵי דְקָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר צָפוּ** אין פירושו שהם
צפים באויר שדה חברו על גבי משהו, ואינם מונחים, אלא פירושו
שהתורממו ברוח ונפלו לתוך שדה חברו ממש, ונקט כך משום **דְלֹא**
מְשַׁבְּחָת לֵה שישכחו עומרים על שדה חברו, **אֵלָּא בְּצָפוּ** ברוח
באויר שדהו, וכך נפלו לתוך שדה חברו, אבל כשמונחים באויר
ייתכן שאף בשדהו לא חל עליהם דין שכחה.
הגמרא מביאה ראיה לפשוט את ספקו של רבי ירמיה, בצפו עומרים
בתוך שדהו. **תָּא שְׂמַע רַאיה מְבַרִייתָא, עוֹמֵר שְׂהִתְחִיל בּוּ** בעליו
להזליבו מן השדה לעיר, והניחו על גבי עומר חבירו, ושכחו,
העומר תתחתון הרי הוא שכחה, **וְהַעֲלִיּוֹן אִינוּ שְׂכָחָה. רַבִּי שְׂמַעוֹן**
בֵּן יְהוֹנָתָן אָמַר מְשֻׁם רַבִּי שְׂמַעוֹן, שְׁנִיחָם אִין שְׂכָחָה, העומר
תתחתון אינו שכחה **מְפִינֵי שְׂהוּא מְמוּן** תחת העומר העליון,
וְהַעֲלִיּוֹן אִינוּ שְׂכָחָה מְפִינֵי שְׂהוּא צָף באויר שדהו, ואינו על שדהו

של פרה, מדוע אתה מרבה שאר עבודות בפרה, ואימא, אישר לא
 עלה עליה, שמשמע כל דבר מלאכה, הרי הוא ככלל, ומה שנאמר
 אחריו 'עול', הרי הוא פרט, נמצא שהוא ככלל ופרט, והמדה היא,
 שכשיש כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שהפרט פירושו
 של כלל, נמצא, עול אין - יפסול בה, אבל מידי אחרניא לא יפסול
 בה. מתרצת הגמרא, אישר' שנאמר כאן רבינו הוא, ומרבה את
 שאר העבודות, ולכך אין דורשים כאן כלל ופרט.
 ואמרת הגמרא, ותניא נמי גבי עגלה כי האי גוונא - כאותם
 דרשות ששינו בפרה, נאמר בעגלה ערופה אשר לא משכה בעול,
 אין לי שפוסל בה אלא עול, שאר עבודות מנין שפוסלות בה,
 תלמוד לומר לפני זה בפסוק, אישר לא עבד בה, הרי שעבודה
 מכל מקום פוסלת בה, אם כן, מה תלמוד לומר בהמשך הפסוק
 'עול, לומר, עול פוסל בה בין בשעת עבודה בין שלא בשעת
 עבודה - אפילו אם הניחו דבר עליה שלא לשם עבודה, כגון להקל
 משאו מידו, ואילו שאר עבודות אין פוסלות בה אלא בשעת
 עבודה - כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח עליה
 באקראי.
 מקשה הגמרא, מדוע מרבים שאר עבודות בעגלה, ואימא שמה
 שנאמר בתחילת הפסוק אישר לא עבד בה' שמשמע כל עבודה,
 הרי הוא ככלל, ומה שנאמר אחר כך 'עול', הרי הוא פרט, נמצא
 שהוא ככלל ופרט, והרי אין בכלל אלא מה שבפרט, נמצא עול
 אין - יפסול בה, אבל מידי אחרניא לא יפסול בה. מתרצת הגמרא,
 אישר' שנאמר כאן רבינו הוא ומרבה את שאר העבודות, ולכך אין
 דורשים כאן כלל ופרט.
 אמר רבי אבהו, בעי מיניה מרבי יוחנן - שאלתי את רבי יוחנן,
 משיבת עול שפוסלת בעגלה, בכמה היא פוסלת. אמר לי
 משתמשוך בקלא עול היא נפסלת. איבעיא להו - הסתפקו בני בית
 המדרש, 'כמלא עול' שאמר רבי יוחנן, האם לארבע של עול אמר,
 או לרחבו. אמר להו ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה, לדידי
 מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן - לי פירש רבי יוחנן, משיבת עול
 לרחבו שהוא מפה. שואלת הגמרא, ולימא אם כך ששיעור
 המשיכה הוא מפה ולשם מה הוחרב עול. משיבה הגמרא, הא קא
 משמע לן רבי יוחנן בכך, שיעורא דעול לרחבו מפה הוי, למאי
 נפקא מינה בכך ששיעור עול הוא טפה, למקח וממכר - שהפוסק
 עם חברו למכור לו עול סתם, צריך לתת לו עול ברוחב טפה.
 אמר רבי יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה הביא עגלה
 בנחל, אמר הקדוש ברוך הוא, יבא עגלה שהיא דבר שלא עשה
 עדיין פירות שהרי בת שנתה היא ולא ילדה, ויערה בנחל איתן
 שהוא במקום קשה שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו
 לחלל זה לעשות פירות. מבררת הגמרא, מאי כוננת רבי יוחנן בן
 שאול שלא הניחו לו לעשות פירות, אילימא פירות פריה ורביה
 שלא הניחו להרוג לעסוק בה, אלא מעתה אוקון ואפריים שנמצאו
 חללים, הכי נמי דלא ערפינן - וכי אין עורפים עליהם עגלה, מכיון
 שאינם ראויים ללדת, אלא פירות אלו הכוונה שלא הניחו לו
 לעשות עוד מצות.
 שינו במשנה, ומורדין אותה אל נחל איתן, איתן במשמעו קשה.
 תנו רבנן, מנין לאיתן שהוא קשה, שנאמר בפרשת בלעם,
 כשראה את הקני,

מקשה הגמרא מברייתא, על דברי רב שחילק בין פרה לעגלה,
 מיתבי, נאמר בפרה אשר לא עלה עליה עול, אין לי שפוסל בה
 אלא עול, שאר עבודות מנין שפוסלות בפרה, אמרת, קל וחומר
 הוא, ומה עגלה שקלה היא בכך שאין מום פוסל בה, שאר
 עבודות פוסלות בה שכן כתוב בה אשר לא עובד בה, פרה
 שחמורה היא בכך שמום פוסל בה שכן כתוב בה אשר אין בה
 מום, אינו דין ששאר עבודות פוסלין בה. ואם נפשך לומר שאין
 זה קל וחומר, יש ללמוד זאת מגזרה שוה, נאמר כאן בפרה אשר
 לא עלה עליה עול, ונאמר להלן בעגלה אשר לא משכה בעול,
 מה להלן בעגלה שאר עבודות פוסלות בה, אף כאן בפרה שאר
 עבודות פוסלות בה.
 ומבארת הגמרא תחילה את דברי הברייתא, ואחר כך תקשה ממנה
 את הקושיא. שואלת הגמרא, מאי אם נפשך לומר שאמרה
 הברייתא, שפירושו שאם תאמר שאין ללמוד זאת מקל וחומר, מדוע
 תאמר כך. משיבה הגמרא, וכי תימא, איכא למיפרך על קל וחומר
 זה, מה לעגלה שלכך פוסלת בה עבודה, שחמורה היא בכך שכן
 שנים פוסלות בה שהרי אינה קרויה עגלה אלא בת שנתה, תאמר
 בפרה שקלה היא בכך שאין השנים פוסלות בה, לכך לא יפסול בה
 שאר עבודות. אי נמי עוד ניתן לפרוך את הקל וחומר, קדשים
 ויביחו, שמום פוסל בהן, ואין עבודה פוסלת בהן, הרי שאין פסול
 המום גורם שעבודות יפסלו בה. לכך אמרה הברייתא שיש ללמוד
 זאת מגזרה שוה, נאמר כאן 'עול', ונאמר להלן 'עול', מה להלן
 בעגלה, אף שאר עבודות פוסלות, אף כאן בפרה, אף שאר
 עבודות פוסלות. ועתה, אחר שנתבארה הברייתא, מקשה ממנה
 הגמרא על דברי רב, ומקום שבאמה - הרי המקור שיפסלו בפרה
 שאר עבודות מלבד עול, אינו אלא מעגלה, ואם כך, מה להלן
 בעגלה, אין עבודת משא פוסלת בה עד שתמשוך, אף כאן בפרה,
 לא תפסול בה עבודת משא עד שתמשוך, ומדוע חילק רב בכך בין
 פרה לעגלה.
 מתרצת הגמרא, תנאי היא - דבר זה, מהו המקור ששאר עבודות
 מלבד עול פוסלות בפרה, שנוי במחלוקת תנאים, דאיכא תנא
 דמיתתי לה בגזרה שוה מעגלה והיא הברייתא האמורה, ואיכא
 תנא דמיתתי לה ששאר עבודות פוסלות בפרה מנופה דפרה -
 מפרשת פרה אדומה עצמה, דתניא, נאמר בפרה אשר לא עלה
 עליה עול, אין לי שיפסול בה אלא עול, שאר עבודות מנין,
 תלמוד לומר, אישר לא עלה עליה עול, ולא נאמר אשר לא עלה
 עול עליה, לכן דורשים אשר לא עלה עליה מכל מקום גם אם
 אינה עול, אם כן, כיון שלא דווקא עול פוסל בה, מה תלמוד לומר
 'עול', לומר, עול פוסל בה בין בשעת עבודה, כלומר שהניח העול
 לצורך שהפרה תישא את העול, בין שלא בשעת עבודה - שאינו
 צריך שהפרה תישא עכשו את העול, אלא הניח העול על הפרה כדי
 להקל משאו מידו, ואילו שאר עבודות אין פוסלות בה אלא
 בשעת עבודה - כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח
 עליה באקראי להקל משאו מידו. ומעתה, רב שחילק בין פרה
 לעגלה, שפרה פוסלת משעת עליית המשא, ובעגלה עד שתמשוך,
 לא למד פסול שאר עבודות בפרה מעגלה, אלא סבר כברייתא זו,
 שלמדה שאר עבודות בפרה מפרשת פרה אדומה עצמה.
 מקשה הגמרא, לדברי הברייתא שלמדה את שאר העבודות מגופה

היהירים, ונתמעטו עקב כך התלמידים, והתורה חוזרת על
 46 לזמרה ומחפשת אותם, כיון שאינה מתקיימת בגסי הרוח.
 47 משרבו היהירים, התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים, לפי
 48 שאין דורנו רואה אלא לפנים ועל ידי יחירתם נראים להן
 49 חשובים. מקשה הגמרא, איני - וכי אכן כך הוא, שהיהירים
 50 מקובלים על נשותיהם, והאמר מר, האי מאן דמינהר, אפילו
 51 אינשי ביתיה לא מיקבל, שנאמר, נבר יהיר ולא ינוח' ופירושו
 52 לא ינוח אפילו בנוה שלו. מתרצת הגמרא, מעיקרא קפצה עליה
 53 - מתחילה קופצת עליו, אולם לסוף מיתויל עליהו - בסוף נמאס
 54 בעיניהו.
 55 משרבו מטיילי מלאי על בעלי בתים - דיינים הנותנים סחורה
 56 לבעלי בתים להתעסק בה ולעשות ריוח לדיינים, רבה השוחד
 57 והמניית משפט שהרי הדיינים משוחחים בכך ונטוה לבם למי
 58 שהריוח להם, ופסקה מזה.
 59 משרבו הדיינים האומרים למי שעושה להם טובה 'מקבלני מוכתד'
 60 'ומחוקני מוכתיד', אינם יראים מן הדיינים, ועקב כך רבו איש
 61 הישר בעיניו יעשה, ואין אימת הגדולים על הקטנים, ואו שפלים
 62 הונבהו והנכותים הושפלו ואין ניכר בין גבוה לשפל, ומלכותא
 63 אוקא ונולא - ומלכות ישראל הולכת ומתנוולת.
 64 משרבו צרי עין מלהנות לאחרים, וטורפי טרף - גולנים, רבו
 65 מאמצי הלב מן העניים מלתת להם צדקה וקופצי ידים מלהלוות,
 66 ועברו על מה שכתוב בתורה "השומר לך פן יהיה דבר עם לנכר
 67 בליעל וגו' ורעה עיניך באחיוך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה'
 68 וזהו כך חטא".
 69 משרבו נשים ההולכות נמויות גרון ומשקריות עינים' ובאות על
 70 ידי כך לידי ניאוף, רבו הבעלים המקנאים לנשותיהם, וצריכים
 71 להשקותן מים הקרים, אלא שפסקו המים המרים מלבדוק, כאמור
 72 לעיל.
 73 משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו הימים של חיי האדם ונתקצרו
 74 השנים, דכתיב 'ושונא מתנות יחיה'.
 75 משרבו חזוהי הלב - הסומכים על בינתם ואינם מתאמצים לשמוע
 76 היטב מפי רבם, לא הבינו התלמידים את רבותיהם, ועקב כך רבו
 77 מחלוקות בישראל.
 78 משרבו תלמידי שמאי והייל שלא שימשו כל צורך, רבו
 79 מחלוקות בישראל, ונעשות תורה בשתי תורות.
 80 משרבו מקבלי צדקה מן העובדי פוכבים, היו כביכול ישראל
 81 למעלה והם למטה, ישראל לפנים והם לאחור בלשון נקיה,
 82 והכוונה היא להיפר.
 83 שנינו במשנה, משפתי יוסי בן יועזר בו' בטלו האשכולות. שואלת
 84 הגמרא, מאי אשכולות. אמר רב יהודה אמר שמואל, איש שהכל
 85 בו - שותרתו אמת ואין בה פגם, ולא שכחה.
 86 שנינו במשנה, יוחנן כהן גדול העביר הודוית המעשר בו'. שואלת
 87 הגמרא, מאי מעמא ביטל את וידי המעשרות. אמר רבי יוסי כרבי
 88 חנינא, לפי שאין נותני אותו - את מעשר ראשון פתיקונו,
 89 דרחמנא אמר דיהבי ללוים - שיתנוהו ללוים,
 90

1 אומרים ראינו אחד ואמר לא ראיתם לא נלך אחר רוב דעות, ויוכל
 2 האחד להכחישם, ונערוף את העגלה, קא משמע לן הסיפא, שגם
 3 אז הולכים אחר רוב דעות, ואין האחד יכול להכחישם, ואין עורפים
 4 את העגלה.
 5 שנינו במשנה, משרבו הרוצחין בו'. תנו רבנן, משרבו הרוצחין
 6 במילה עגלה ערופה, לפי שאינה באה אלא על הספק שאין
 7 יודעים מי ההורג, ולכן משרבו הרוצחין בגלוי והרי ההורגים
 8 מוכרים לנו, במילה עגלה ערופה.
 9 שנינו במשנה, משרבו הנואפין בו'. תנו רבנן, נאמר בפרשת סוטה
 10 'נקה האיש מעון', מכאן אנו למדים, בזמן שהאיש מנוקה מעון,
 11 המים בודקין את אשתו אם חטאה או לא, אבל אם אין האיש
 12 מנוקה מעון, אין המים בודקין את אשתו, וכיון שרבו הנואפים,
 13 הרי אין האנשים מנוקים מעון, ולכן בטלו מי המרים, ואומר פסוק
 14 נוסף, 'לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה בו' שואלת הגמרא על
 15 דברי הברייתא, מאי ואומר - מה מלמדנו פסוק זה, משיבה הגמרא,
 16 ובי תימא, עון ידדיה אין - הוא בלבד מעכב את בדיקת מי המרים,
 17 אבל עון דבנייה ודבנתייה לא מעכבים את הבדיקה, לכן תא שמע
 18 פסוק נוסף 'לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל בלותיכם כי
 19 תנאפנה' שאף עון בנותיו וכלותיו מעכבים את הבדיקה. ומבאר
 20 הגמרא שגם המשך הפסוק הוצרך ללמדנו, ובי תימא, עון האיש
 21 הובעל אשת איש אין - הוא בלבד מעכב את הבדיקה, אבל עון
 22 דבנייה לא מעכב, לכן תא שמע על המשך הפסוק, 'כי הם עם
 23 חונות יפרדו ועם הקדשות ויבחו וגו' ורזונות' משמע פניה,
 24 לומר שאף בעון נזות עם פניה אין המים בודקים את אשתו. עוד
 25 מבאר הגמרא את סוף אותו פסוק, מאי 'ועם לא יבין ולבט',
 26 אמר רבי אלעזר, אמר להם נביא לישראל, אם אתם מקפידין
 27 על עצמכם מלהכשל בזנות, או מים בודקין נשותיכם, ואם לאו,
 28 הרי אינכם מנוקים מעון, ואז אין המים בודקין נשותיכם.
 29 ממשיכה הברייתא, משרבו בעלי הנאה, ומתוך כך אינם טורחים
 30 לעיין בדין ולהוציא הדבר לאשורו, נתעוותו הדיינים ונתתקלקלו
 31 המעשים מתוך כך, ואין נוה לקדוש ברוך הוא בעולם.
 32 משרבו רואי פנים בדין - דיינים המכבדים בעל דין אחד על פני
 33 חברו, בטל לא תגודו מפני איש' ופסק 'לא תכירו פנים במשפט',
 34 ופרקו עול שמים מעליהם, ונתנו עליהם עול בשך ודם.
 35 משרבו לזחשי לחישות בדין - עורכי הדיינים המתלחשים עם
 36 הדיינים בדבר וכותו של זה וחובתו של זה, נגרמת בכך הטיית
 37 המשפט, ואז רבה חרון אף בישראל, ונסתלקה השכינה, משום
 38 שנאמר 'כרוב אלהים ישפטו', מכאן ששכינה שרויה כשיש
 39 משפט, ובהטיית המשפט היא מסתלקת.
 40 משרבו האנשים העושים מעשיהם הנאתם, שעליהם נאמר 'אחרי
 41 בצעם לבם הולך', על ידי כך רבו המשבחים את הרשעים,
 42 שעליהם נאמר 'האומרים לרע טוב ולטוב רע'.
 43 משרבו 'האומרים לרע טוב ולטוב רע', רבו צעקות הוי הוי
 44 בעולם, שכך נאמר, 'הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע'.
 45 משרבו גסי הרוח שדרכם להיות מושגי הרוך בפיהם, רבו

7 אנא - שהרי יש אותי, שאני עניו. אמר ליה רב נחמן לתנא, לא
 8 תיתיני במשנתך וראת חטא, דאיבא אנא - שהרי יש אותי, שאני
 9 ירא חטא.

הדרן עלה עגלה ערופה
 וסליקא לה מפסכת סוטה

1 במלו חסידים, ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קמונתא, שהיה
 2 מקבני וסופם של חסידים. משמת בן עזאי, במלו השקרניו.
 3 משמת בן זוקא, במלו תדרשניו. משמת רבן שמעון בן
 4 גמליאל, עלה נובאי ורבו צרות. משמת רבי, הוכפלו צרות.
 5 שנינו במשנה, משמת רבי, במילה עגלה ערופה וראת חטא. אמר ליה רב
 6 יוסף לתנא השונה את המשנה, לא תיתיני במשנתך עגוה, דאיבא

נביאים

יחזקאל פרק-לה יג-טו

יג ותגדילו עלי בפיקם והעתרתם עלי דבריכם אני שמעתי: (ס) יד פה אמר אדני יהוה פשמה כל-הארץ שממה אעשה-לך: טו פשמחתך לנחלת בית-ישראל על אשר-שממה פן אעשה-לך שממה תהיה הר-שעיר וכל-אדם בלה וידעו פיאני יהוה: (פ)

יחזקאל פרק-לו א-ה

א ואתה בן-אדם הנבא אלי-הרי ישראל ואמרתי הרי ישראל שמעו דברי-יהוה: ב פה אמר אדני יהוה יען אמר האויב עליכם האח ובמות עולם למורשה היתה לנו: ג לכן הנבא ואמרתי פה אמר אדני יהוה יען ביען שמות ושאר אתכם מסביב להיותכם מורשה לשארית הגוים ותעלו על-שפת לשון ודבת-עם: ד לכן הרי ישראל שמעו דברי-אדני יהוה פה-אמר אדני יהוה להרים ולגבעות לאפיקים ולגאיות ולחרבות השממות ולערים הנעזבות אשר היו לבז וללעג לשארית הגוים אשר מסביב: ה לכן פה-אמר אדני יהוה אם-לא באש קנאתי דברתי על-שארית הגוים ועל-אדם בלא אשר נתנתי-את-ארצי | להם למורשה בשמחת כל-לבב בשאט נפש למען מורשה לבז:

רש"י

(יג) והעתרתם. הרביתם וכן ועתר ענן הקטורת (לעיל ח) לשון ריבוי: (יד) כשמוה כל הארץ. כשאוטול אני את מלכותי כי אז תשמח הארץ כענין שנא' ה' מלך תגל הארץ (תהלים צו) אז שממה אעשה לך: (ב) האח. שמחה: ובמות עולם. ארץ ישראל שהוא גובהו ונוויו של עולם: (ג) שמות ושאר אתכם מסביב.

מצודת דוד

(יג) ותגדילו. ואשר הגדלתם עלי בפיכם לדבר גדולות ודברי גאווה ואשר הרביתם עלי דבריכם בדברי חירוף הנה אני שמעתי את הכל ואין דבר נעלם ממני: (יד) כשמות. בעת שתהיה שמחה בכל הארץ ואז אעשה אותם שממה וזהו בימות המשיח שיגולה מלכות שמים ותתרכה אז השמחה בעולם כמ"ש ה' מלך תגל הארץ וכו' (תהלים צו): (טו) כשמחתך. כערך השמחה שהיה לך על נחלת בית ישראל על אשר נעשית שממה בערך הזה אעשה שמחה על שממותך: כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול:

(ב) עליכם. על שוממותיכם אמר האח והוא ענין לשון

שמחה: ובמות עולם. גבהות עולם היא א"י הגבוה מכל הארצות היא היתה לנו למורשה: (ג) יען וביען. הכפל לחזר ולומר בעבור זה לבד ראויים הם הגוים לשאת כלימה וכאשר יאמר בסוף הענין: שמות ושאר אתכם מסביב. ר"ל האומות מסביב השמו אתכם ובלעו אתכם למען תהיו למורשה לשארית הגוים הנשאר' סביבותיכם: ותעלו. הייתם עולים על שפת ולשון ר"ל כולם היו מספרים ומדברים בכם: ודבת עם. כל עם מהעמים דברו בכם דברי גנות: (ד) לכן וכו'. לפי שארכו הדברים, לזה אמר שוב לכן וכן דרך המקרא בכל מקום: הנעזבות. מיושביהן: (ה) אם לא. הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר: באש קנאתי. ר"ל בחזק כעסי: להם. לעצמם: בשאט נפש. בבזות אותם בנפש: למען מגרשה. למען לגרש אותה להיות היא לבזיון ר"ל לא היה עיקר הכוונה לטובת עצמם כ"א לבזות את ישראל:

מצודת ציון

(יג) והעתרתם. ענין ריבוי כמו ועתר ענן הקטורת (לעיל ח): (ב) ובמות. ענין גבהות כמו על במתי ארץ (ישעיה נח): למורשה. מל' ירושה: (ג) שמות. מל' שממון: ושאר. ענין בליעה והמשכה אל הפה כמו שאפה רוח (ירמיה ב): ודבת. ענין אמירה וע"פ רוב יאמר על האמירה הרעה וכן כי שמעתי דבת רבים (שם ס): (ד) לאפיקים. מקומות שהמים נגרים שם בחתק: ולגאיות. מל' גיא ועמק: לבז. מל' בזיון: (ה) קנאתי. ענין כעס: כלא. כמו כלה בה"א: בשאט. ענין בזיון וכן בשאט בנפש (לעיל כה): מגרשה. מלשון גירושין:

כתובים

דברי הימים א פרק כה כב-לא

כב לְחַמְשָׁה עָשָׂר לְיָרְמֹת בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כג לְשִׁשָּׁה עָשָׂר לְחַנְנִיָּהוּ בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כד לְשִׁבְעָה עָשָׂר לְיִשְׁבָּקֶשֶׁה בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כה לְשִׁמּוֹנָה עָשָׂר לְחַנְנִי בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כו לְתַשְׁעָה עָשָׂר לְמֹלֹתֵי בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כז לְעֶשְׂרִים לְאֵלִיָּתָה בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כח לְאַחַד וְעֶשְׂרִים לְהוֹתִיר בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כט לְשְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים לְגַדְלָתִי בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) ל לְשָׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים לְמַחְזִיאֹת בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) לא לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים לְרוּמְמָתִי עֶזֶר בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (פ)

דברי הימים א פרק כו א-יא

א לְמַחְלָקוֹת לְשַׁעְרֵים לְקָרְחִים מְשַׁלְמֵיהוּ בֶן־קִרְא מִן־בְּנֵי אָסָף: ב וְלְמְשַׁלְמֵיהוּ בְּנִים זְכָרֵיהוּ הַבְּכוֹר יִדְעָאֵל הַשְּׁנִי וְבַדְיָהוּ הַשְּׁלִישִׁי יִתְנִיאֵל הַרְבִּיעִי: ג עֵלָם הַחֲמִישִׁי יְהוֹחָנָן הַשִּׁשִּׁי אֶלְיָהוּעִינִי הַשְּׁבִיעִי: ד וְלַעֲבָד אָדָם בְּנִים שְׁמַעְיָה הַבְּכוֹר יְהוֹזָבָד הַשְּׁנִי יוֹאָח הַשְּׁלִישִׁי וְשֹׁכָר הַרְבִּיעִי וְנַתְנָאֵל הַחֲמִישִׁי: ה עַמְיָאֵל הַשִּׁשִּׁי יִשְׁשַׁכָּר הַשְּׁבִיעִי פַּעֲלָתִי הַשְּׁמֹנִי כִּי בָרַכּוּ אֱלֹהִים: (ס) ו וְלְשַׁמְעִיָּה בְּנֵי גוֹלָד בְּנֵים הַמְּמַשְׁלִים לְבֵית אֲבִיהֶם כִּי־גִבּוֹרֵי חֵיל הֵמָּה: ז בְּנֵי שְׁמַעְיָה עֲתָנִי וְרַפָּאֵל וְעוֹבֵד אֶלְיָזָבָד אֶחָיו בְּנֵי־חֵיל אֶלְיָהוּ וּסְמֹכְיָהוּ: ח כָּל־אֵלֶּה מִבְּנֵי א עֲבָד אָדָם הָמָּה וּבְנֵיהֶם וְאֶחְיֵיהֶם אִישׁ־חֵיל בְּכַח לְעַבְדָּה שְׁשִׁים וְשְׁנַיִם לְעַבְד אָדָם: ט וְלְמְשַׁלְמֵיהוּ בְּנִים וְאֶחִים בְּנֵי־חֵיל שְׁמוֹנָה עָשָׂר: (ס) י וְלַחֶסֶה מִן־בְּנֵי־מִרְרֵי בְּנִים שְׁמֹרֵי הָרֹאשׁ כִּי לֹא־הָיָה בְּכוֹר וְיִשְׁמַחֻהוּ אֲבִיהוּ לְרֹאשׁ: יא חֲלַקְיָהוּ הַשְּׁנִי מְבַלְיָהוּ הַשְּׁלִישִׁי זְכָרֵיהוּ הַרְבִּיעִי כָּל־בְּנִים וְאֶחִים לְחֶסֶה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר:

רש"י

(א) למחלקות לשערים. אין חוזרים חלילה אלא כנגד שערים חלקים ושוב הפילו גורלות מי לשער זה מי לשער אחר כך מפורש לקמן: לקרחים משלמיהו בן קורא מן בני אסף. ודוגמא למעלה ושלוש בן קורא וגו' (לעיל א' ט'): (ה) כי ברכו אלהים. כדאמר (לעיל יג)

ויברך ה' את בית עובד אדום וגו': (ו) הממשלים לבית אביהם. פתרון אותם מושלים היו על יד אביהם ודוגמא בסוף דניאל ומשל ממשל רב: (ח) איש חיל. לא בכח ולא במלחמה אלא כאדם שאומר עליו פלוני חשוב וכן הלא בועז מודעתנו איש גבור חיל (רות ג):

מצודת דוד

(א) למחלקות. ר"ל אלה הנחלקים לשוערים לבני קרח היה לשוער משלמיהו וכו': (ד) ולעבד אדם. גם הוא היה שוער כמ"ש למעלה: (ה) כי ברכו אלהים. בריבוי בנים וארז"ל על שעמד הארון אצלו כמ"ש למעל': (ו) הממשלים. המושלים על בית אביהם: (ז) אחיו בני חיל. כן שמות בניו האחד אחיו והשני בני חיל: (ח) איש חיל. כל אחד היה איש חיל: לעבדה. לפתוח ולנעול את השערים: ששים ושנים. ולמעלה נאמר ששים ושמונה ואולי מתו ששה לעת זקנת דוד: (ט) ולחסה. גם הוא היה שוער כמ"ש למעלה: כי לא היה בכור. יפרש למה אמר בחבריו הבכור וכו' אמר הראש ואמר כי באמת לא היה בכור וכו':

משניות מסכת שקלים

ב פל הפלים הנמצאין בירושלים דרף ירידה לבית הטבילה – טמאין, דרף עליה – טהורין, שלא בדרף ירידתן עליהן; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: פלן טהורין, חוץ מן הסל והמגרפה והמרצה המיוחדין לקברות.
ג סכין שנמצאת בארבעה עשר – שוחט בה מיד; בשלשה עשר – שונה ומטביל. וקופיץ, בין בזה ובין בזה

פירוש ברטנורא

ב דרך ירידה לבית הטבילה. שני דרכים היו למקוה אחד יורדים ובאחד עולים, שלא יגעו הטמאים בטהורים. ושל דרך ירידה ודאי טמאים לפי שנפלו מיד המביאים לטבילה: שלא בירידתן עליהן. דברידתן ודאי טמאים היו לכך היה מורידן לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילן: רבי יוסי אומר כולן טהורין. דלא גזרו על ספק כלים בירושלים. והלכה כרבי יוסי: מגרפה. כלי שגורפים וכונסים בו עצמות המתים כשהם מפורזים: מריצה. כלי שרוצצים ומשברים בו עצמות המת כשרוצים להכניסם בסל להוליכן ממקום למקום:

ג שוחט בה מיד. דוראי הטבילה בעליה מאתמול כדי שהיה לה הערב שמש ותהא ראויה לשחוט בה היום בערב הפסח: בשלשה עשר שונה ומטביל. כלומר אע"פ דאיכא למימר כבר הטבילה בעליה צריך המוצאה להטבילה שנית, דשמא לא הטבילה בעליה דהיה להם שהות להמתין עד סמוך לחשיכה, ואע"פ שלא גזרו על ספק כלים בירושלים משום חומרא קדשים הצריכה טבילה. ומב"ם פירש שונה לחוות עליה, דשמא נטמאה כמת והוה עליה בשלישי, ועתה שונה ומוה עליה ואחר כך מטבילה: קופיץ. סכין גדול עשוי לחתוך בשר ולשבור בו עצמות: בזה ובזה. בין ב"ג בין ב"ד שונה: ומטביל.

משניות מבוארות – קהתי

– בניסן, שוחט בה מיד – מותר לשחוט בה מיד את קרבן הפסח וקרבתו אחרים, שאנו אומרים: ודאי אבדה לבעליה רק היום, שכן לפני הרגל רב הוא העם בירושלים, ולא ייתכן שתשהה אבידה במקומה זמן רב; ומן הסתם הטבילה בעליה אתמול, כדי שתיטהר בהערב שמש ותהא ראויה לשחוט בה היום, בערב פסח. בשלשה עשר – אבל אם נמצאה הסכין בשלושה עשר בניסן, שונה ומטביל – כלומר, אף על פי שיש לומר שבעליה הטבילה כבר, מכל מקום צריך המוצאה לחזור ולהטבילה מספק, שהיאיל יש שהות להטבילה עד לפנות ערב, חוששים שמא לא הטבילה עדיין. ואף על פי שלא גזרו על ספק כלים בירושלים, כמו ששינו במשנה הקודמת (לדעת רבי יוסי). משום חומרתם של קדשים הצריכה טבילה. וקופיץ – סכין גדולה שקוצצים בה בשר ועצמות, בין בזה ובין בזה – בין שנמצאה בארבעה עשר בניסן בין בשלושה עשר, שונה ומטביל – שאין הקופיץ עומדת לשחיטה, אלא לחתוך בה בשר ועצמות, ושמא היא טמאה והוציאה בעליה להטבילה בארבעה עשר, כדי להשתמש בה בחג, וכיון שיש שהות ביום להטבילה סמוך לבין השמשות, חוששים שמא עדיין לא הטבילה. בגמרא (בבלי פסחים ע, א) שואלים: והרי הקופיץ ראויה לחתוך בה את קרבן החגיגה הבא עם הפסח בארבעה עשר בניסן, מאחר שהחגיגה מותרת בשבירת עצם, ומפני מה המוצאה בארבעה עשר שונה ומטביל? מדוע לא נאמר, שמן הסתם הטבילה בעליה בשלושה עשר, כדי שתהא ראויה לחתוך בה את אבריה ועצמותיה של חגיגת ארבעה עשר, כדרך שאומרים בסכין שנמצאה בארבעה עשר? ומסיקים שם, שמדובר במשנתנו ככגון שהיה הנשיא גוסס בשלושה עשר בניסן, שאם ימות יהיו כל הציבור טמאים, שכן מצווה על כל ישראל להתעסק בו, וייקרב הפסח בטומאה, ולא יהיו צריכים לטהר הכלים; הלכך סכין העומדת לשחיטת הפסח, מאחר שיש בה ספק אחד בלבד, שמא ימות הנשיא ויעשו הפסח בטומאה, אין אדם נמנע מלהטבילו משום אותו ספק, שהרי אפשר שלא ימות הנשיא מתר ויעשו את הפסח בטהרה; ולכן "סכין שנמצאה בארבעה עשר, שוחט בה מיד". כי חזקה שהטבילה אתמול כדי לשחוט בה את הפסח היום, בארבעה עשר. אבל קופיץ יש בה שני ספקות: א. שמא ימות הנשיא ויעשו הפסח בטומאה, וזו אין מביאין קרבן חגיגה, ואין צורך בקופיץ; ב. א. גם לא ימות הנשיא, שמא יבוא הפסח במרובה, היינו שתימנה עליו חבורה מועטת, וקרבן הפסח יהא מרובה לכל בני

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

פל הפלים הנמצאין בירושלים דרף ירידה לבית הטבילה – אם נמצאו בדרך שיורדים בה לבית הטבילה, טמאין – בחזקת טמאים הם, דרף עליה – ואם נמצאו בדרך שעולים בה מבית הטבילה, טהורין – בחזקת טהורים הם, שלא בדרף ירידתן עליהן – שלא באותה דרך שמורידים את הכלים לבית הטבילה מעלים אותם משם, כלומר שהיו עולים עם הכלים לאחר טבילתם בדרך אחרת, כדי שלא יגעו הטמאים בטהורים, הלכך כלים שנמצאו בדרך ירידה טמאים, שוודאי נפלו מיד המביאים לטבילה, וכלים שנמצאו בדרך העליה טהורים, שוודאי הוטבלו. ויש גורסים: שלא כירידתן עליהן (ירושלמי; רמב"ם), ומפרש הרמב"ם, שלפי מצב הכלי בשעה שמוצאים אותו אפשר להבחין, אם נפל בשעת ירידתו לטבילה או בשעת עלייתו מהטבילה; דברי רבי מאיר – במסכת פסחים מבואר שלדעת רבי מאיר דווקא בדרך ירידה טמאים, אבל בכל העיר טהורים, שלא גזרו על ספק כלים, רבי יוסי אומר: פלן טהורין – כל הכלים שנמצאו בירושלים, אפילו בדרך ירידה לבית הטבילה, טהורים הם, שלא גזרו על ספק כלים בירושלים כדרך שגזרו בערים אחרות (טהרות ד, ה), חוץ מן הסל והמגרפה והמרצה המיוחדין לקברות – נוהגים היו בימיהם לקבור את המת תחילה בקבר עראי, ולאחר זמן היו מעבירים את עצמות המת לקברות אבותיו; לשם זה היו משתמשים בסל מיוחד שהיו מלקטים לתוכו את העצמות, ובמגרפה שהיו גורפים בה את העצמות כשהן מפורזות, ובמריצה. היינו מכשירי כזול שראשו חד והיה עשוי לרוצץ ולנפץ בו אבנים הדרושות לקברות; ובירושלמי מבואר: שהיא מריצה את האבן לקברות (הרב מברטנורא: מפרש באופן אחר. ועיין "תפארת ישראל" שתמה על פירוש הברטנורא); ואם נמצאו כלים אלו, אפילו בירושלים, הואיל ומיוחדים הם לקברות, הרי הם בחזקת טומאה. והלכה כרבי יוסי.

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאם נמצאו כלים בירושלים, בחזקת טהורים הם (לדעת רבי יוסי שהלכה כמותו), באה משנתנו ללמד שלגבי קדשים התמירו להצריכם טבילה, כפי שיבואר במשנה.
סכין – לשחיטת בהמות, שנמצאת – בירושלים, בארבעה עשר

— שוֹנֵה וּמְטַבֵּיל. חָל אֲרַבְעָה עָשָׂר לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת — שׁוֹחֵט בֶּה מִיָּד. בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר — שׁוֹחֵט בֶּה מִיָּד. נִמְצָאת קְשׁוּרָה לְסַפֵּין — הֲרִי זֶה בְּסַפֵּין.

ד פְּרֻכַת שְׁנַטְמָאת בּוֹלֵד הַטְּמָאָה — מְטַבֵּילִין אוֹתָהּ בְּפָנִים וּמְכַנְסִין אוֹתָהּ מִיָּד. וְאֵת שְׁנַטְמָאת בָּאֵב הַטְּמָאָה — מְטַבֵּילִין אוֹתָהּ בַּחוּץ וְשׁוֹטְחִין אוֹתָהּ בְּחֵיל. וְאִם הִיְתָה חֲדָשָׁה, שׁוֹטְחִין אוֹתָהּ עַל גַּג הָאֲצַטְבָּא, כְּדִי שְׂיִרְאוּ הָעַם אֵת מְלֹאכְתָּהּ שֶׁהִיא נְאֻה.

פירוש ברטנורא

לפי שאין הקופיץ ראוי אלא לחגיגה ששכירת עצם מותר בה. ובגמרא בפסחים (דף ע) מוקי מתניתין בזמן שהיה הנשיא גוסס בשלשה עשר, שאם ימות יהיו כל הציבור מטמאים ויקרב הפסח בטומאה ולא יהיו צריכים למחר הכלים. הלכך, סכין שצריך לשחיטת הפסח, דחר ספיקא הוא, שמוא לא ימות הנשיא ויעשו את הפסח כבהרה מטבילין אותו, וחוקה שטהרהו ביום י"ג כדי לשחוט בו את הפסח ב"ד. אבל קופיץ דתרי ספיקי, שמוא ימות הנשיא ויעשו פסח בטומאה ואין מביאין חגיגה וא"צ קופיץ, ואף אם לא ימות שמוא יהיו הפסחים מרובים ולא יעשו חגיגה ב"ד, הלכך לא מטבילי ליה וחוקתו שלא טהרהו: חל י"ד להיות בשבת שוחט בה מיד. ולא אמרינן כיון דשבת הוא לא נשחוט בה מספיקא שמוא מטמאה היא ונמצא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה. ורבותי פירשו, שוחט בה מיד בקופיץ קאמר, דאף על גב דאין חגיגה בשבת, מכל מקום חוקה שהטבילה מערב שבת לצורך חגיגת חמשה עשר: בחמשה עשר שוחט בה מיד. לפי שכל העם יודעים שהזאה וטבילה אסורה ביום טוב ומטבילין את הכל מלפני יום טוב: נמצאת. הקופיץ: קשורה לסכין. אמרינן ודאי הטבילה עם הסכין. אבל רמב"ם פירש, נמצאת סכין סתמא קשורה עם סכין אחרת ידועה, הרי היא כסכין הידועה, אם טמאה מטמאה ואם טהורה טהורה:

ד פְּרֻכַת שְׁנַטְמָאת בּוֹלֵד הַטְּמָאָה. שנגעה במשקן מטמאים, שהכמים גזרו על המשקן שמטמאין כלים, גזירה משום משקה רוב וזכה כגון רוקו ושכבת זרעו שהם אב הטומאה ומטמאין אדם וכלים מדאורייתא: מטבילין אותה בפנים. ואינה טעונה שילוח מחוץ למחנה שכניה כיון שלא נטמאת אלא בולד הטומאה: ומכניסין אותה מיד. שאינה טעונה הערב שמש: נטמאת באב הטומאה. בשרץ או בנבלה: מטבילין אותה בחוץ. דטעונה שילוח, כדאמרינן בפרק בתרא דעירובין, המכנים טמא שרץ במקדש חייב: ושוחטין אותה בחיל. חוץ לעזרה:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שני ~

באור משנה ד

כבר הזכרנו במקומות אחרים, שיש דרגות בטומאה. המת הוא אבי אבות הטומאה, וכל המיטמא מחמת המת, בין אדם בין כלים, הוא אב הטומאה: וכן השרץ המת, הנבלה, הזב, המצורע (עיין כלים א) – אבות הטומאה הן. הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה, והוא נקרא גם "ז"ל הטומאה". ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים בלבד. ואם נגע אוכל בראשון לטומאה, הרי זה נעשה שני לטומאה, ואין שני לטומאה מטמא חולין, אלא תרומה וקודש. ברם, גזרו על המשקים שנטמאו אפילו מחמת ולד הטומאה, שהיה מטמאים אדם וכלים, גזירה משום משקים של זב וזבה, כגון רוקו וכדומה, שהם "אב הטומאה" ומטמאים אדם וכלים מן התורה. משנתנו דנה בפרוכת המקדש שנטמאה, היכן מטבילים אותה.

במסכת יומא (נד, א) אמרו: ששלוש עשרה פרוכות היו במקדש שני: שבע על שבעה שערי העזרה, אחת על פתח ההיכל ואחת על פתח האולם, שתיים לדביר, בינו ובין הקודש, ושתיים כנגדו בעלייה. ומשמע לפי הרמב"ם (ה"ל נ"ז התקדש וי"ח). שכונת משנתנו לאחת מן הפרוכות הללו, ויש מפרשים שהכוננה לפרוכת האולם (עיין "תוספות יום טוב").

פְּרֻכַת שְׁנַטְמָאת בּוֹלֵד הַטְּמָאָה – כגון שנגעה במשקים שנטמאו בשרץ, ונמצאת הפרוכת טמאה מדברי סופרים, שכן מן התורה אין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, אלא שחכמים גזרו על המשקים שיהיו מטמאים כלים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **מְטַבֵּילִין אוֹתָהּ בְּפָנִים** – במקווה שבעזרה, ואין חייבים להוציאה מהעזרה, הואיל ולא נטמאה אלא בוולד הטומאה, **וּמְכַנְסִין אוֹתָהּ מִיָּד** אחר הטבילה למקומה, שהואיל ואין טומאתה אלא מדברי סופרים אינה צריכה הערב שמש, **וְאֵת שְׁנַטְמָאת בָּאֵב הַטְּמָאָה** – אבל פרוכת שנטמאה באב הטומאה, כגון שנגעה בשרץ או בנבלה, **מְטַבֵּילִין אוֹתָהּ בַּחוּץ** – מחוץ לעזרה, שהואיל וטומאתה מן התורה אסור להשהותה במקדש וחיבים להוציאה מיד (עיין עירובין י, טו), **וְשׁוֹטְחִין אוֹתָהּ בְּחֵיל** – בין המחיצה הקרויה "סורג" ובין חומת העזרה של נשים (עיין מידות ב, ג), עד שיעריב שמש; ויש גורסים כאן: מפני שהיא צריכה הערב שמש. **וְאִם הִיְתָה חֲדָשָׁה** – אם הפרוכת היתה חדשה, **שׁוֹטְחִין אוֹתָהּ עַל גַּג הָאֲצַטְבָּא** – אכסדרה של עמודים שהיתה בהר הבית, וגגה נראה למרחוק, **כְּדִי שְׂיִרְאוּ שְׂיִרְאוּ הָעַם אֵת מְלֹאכְתָּהּ שֶׁהִיא נְאֻה** – כמה יפה היא מלאכת הפרוכת הבאה מנדבת העם.

החבורה, ולא יביא עמו חגיגה (עיין משנה פסחים ו, ג); הלכך קופיץ שנטמאה בארבעה עשר, חזקה שלא הטבילה בעליה מחמת שני הספקות הללו, ומכאן שנינו: "קופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל". **חָל אֲרַבְעָה עָשָׂר לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת, שׁוֹחֵט בֶּה מִיָּד** – אפילו מצא קופיץ, מותר לשחוט בה מיד, שהואיל ואסור להטביל כלים בשבת, חזקה שהטבילה בעליה בערב שבת, בשלושה עשר. ואף על פי שאין מביאים חגיגת ארבעה עשר בשבת, ונמצא שאין לו צורך בקופיץ, מכל מקום אנו אומרים, שוודאי טהורה לצורך החגיגה של חמישה עשר. ונקטה המשנה "שוחט", אף על פי שקופיץ אינה עומדת לשחיטה אלא לקציצת בשר ועצמות, שמכל מקום יכול הוא לשחוט בה אם ירצה (תוספות יום טוב). **בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר** – נמצאה הקופיץ בחמישה עשר בניסן, היינו ביום טוב הראשון של פסח, **שׁוֹחֵט בֶּה מִיָּד** – קרבנות החג, מהטעם שבארנו לעיל, שהואיל ואסור להטביל כלים ביום טוב, בוודאי הטבילה לפני יום טוב. **נִמְצָאת** – הקופיץ – **קְשׁוּרָה לְסַפֵּין, הֲרִי זֶה בְּסַפֵּין** – דינה כסכין, ואפילו נמצאה בארבעה עשר בניסן שחל להיות בחול, משתמש בה מיד, שוודאי הוטבלה הקופיץ יחד עם הסכין בשלשה עשר, הואיל וקשורה עמה.

בארנו משנתנו לפי רש"י (פסחים ע, א). וכן פירשהו רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם מפרש את כל הסיפא כסכין (ולא בקופיץ), ולפירושו באה המשנה להשמיענו, שאפילו נמצאה הסכין בארבעה עשר שחל להיות בשבת, אין חוששים שמוא הסכין טמאה ונמצא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצווה, לפי שכל סכין הנמצאת בארבעה עשר בניסן בחזקת טהורה היא, ולכן שוחט בה מיד. וכן אם מצאה בחמשה עשר, היינו ביום טוב עצמו, שוחט בה מיד, שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורים, שהואיל וכל העם יודעים שאסור להטביל כלים ביום טוב הרי הם מטהרים אותם בערב יום טוב. נמצאה סכין קשורה לסכין אחרת הידועה לו, הרי היא כאותה סכין הידועה, אם טמאה טמאה, ואם טהורה טהורה.

"שונה ומטביל" – מפרש הרמב"ם: שונה להוות עליה ממי האפר של הפרה האדומה, שחוששים שמוא נטמאה במת, ורואים יום שלשה עשר בניסן, שהסכין נמצאה בו, כאילו הוא יום השביעי לטומאתה, והיא צריכה הזאה שנייה, כמו שנאמר בטמא מת (במדבר יט, ט): "והזהו הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי", הלכך שונה רמזה עליה ואחר כך מטבילה, ושוחט בה למחר (פירוש המשניות להרמב"ם: הל' אבות הטומאות יג, ה: ועיין שם השגות הראב"ד ודברי "כסף משנה").

ה רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הספני: פִּרְכַּת עֵבְיָה טַפְחָ, וְעַל שִׁבְעִים וְשָׁתַיִם נִמְיִן נֶאֱרָגָת, וְעַל כָּל נִימָא וְנִימָא עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּטִין; אֲרַבָּה אֲרַבְעִים אִמָּה וְרַחֲבָה עֲשָׂרִים אִמָּה, וּמִשְׁמוֹנִים וְשָׁתַיִ רְבּוּא נַעֲשִׂית; וְשָׁתַיִם עוֹשִׂין בְּכָל שָׁנָה, וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים מְטַבְּלִין אוֹתָהּ.

ו בָּשָׂר קָדְשִׁי קָדְשִׁים שְׁנַמְמָא, בֵּין בָּאֵב הַטְּמֵאָה, בֵּין בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה, בֵּין בְּפָנִים, בֵּין בַּחוּץ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הַכֹּל יִשְׂרָף בְּפָנִים, חוּץ מִשְׁנַמְמָא בָּאֵב הַטְּמֵאָה בַּחוּץ. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: הַכֹּל יִשְׂרָף בַּחוּץ, חוּץ מִשְׁנַמְמָא בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה בְּפָנִים.

ז רבי אליעזר אומר: אֵת שְׁנַמְמָא בָּאֵב הַטְּמֵאָה, בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ – יִשְׂרָף בַּחוּץ; וְאֵת שְׁנַמְמָא בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה, בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ – יִשְׂרָף בְּפָנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְקוֹם מְמַאֲתוֹ שֵׁם שְׂרַפְתּוֹ.

פירוש ברטנורא

ה נימין. ל"צ"ש בלע"ז: עשרים וארבעה חוטין. לפי שהיא עשויה מתכלת ואורגמן ותולעת שני ושש, וכל מין ומין חוטו כפול ו'. כדאיתא ביומא: ארבה מי ורחבה כ'. כמדת פתח האולם שהיה גבהו ארבעים ורחבו עשרים: ומשמונים ושתים רבוא. כך היה מנין החוטים שהיא נעשית מהן. פירוש אחר, מנין דנרי וזב שהיו מוציאין עליה. ויש ספרים שכתוב בהן ובשמונים ושתים ריבות, כלומר דשמונים ושתים נערות בתולות היו מתעסקות בעשייתה: ושלש מאות כהנים היו מטבילין אותה. דכלים הנגמרים אע"פ שנגמרו בטהרה צריכים טבילה לקודש כדאיתא במסכת חגיגה. ושלש מאות כהנים דתנן במתנותין לשון גזמא והבאי הוא, דלא היה צריך כל כך כהנים לטבילה:

ו הכל ישרף בפנים. בבית הדרשן הגדול שהיה בעזרה ששם שורפים פסולי קדשי קדשים, שכל שפסולו בקודש שורפין אותו בקודש: חוץ מנטמא באב הטומאה בחוץ. דכיון דחמרא טומאתו ואירע פסולו בחוץ אין להכניסו לעזרה לשרפו, הואיל ולא היה פסולו בקודש: חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים. דאית כיה תרתי, טומאתו בפנים וקלא טומאתו. אבל נטמא באב הטומאה אין להשהות הטומאה בפנים עד שתשרף, אלא יוציאנה מיד וישרפה בחוץ:

ז ואת שנטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים. דכיון דטהור מדאורייתא אפילו נטמא בחוץ יש לקיים בו שריפתו בקודש:

משניות מבוארות – קהתי

– בין שנטמא בעזרה בין מחוץ לעזרה, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הַכֹּל יִשְׂרָף בְּפָנִים – בבית הדרשן שבעזרה, שכל שפסולו בקודש שורפין אותו בקודש, חוץ מִשְׁנַמְמָא בָּאֵב הַטְּמֵאָה בַּחוּץ – שהואיל ונטמא בטומאה חמורה חוץ לעזרה, אין מכניסים אותו לעזרה לשורפו בבית הדרשן, אלא שורפים אותו בחוץ. ברם, כשנטמא בולד הטומאה אפילו בחוץ, הואיל והיא טומאה קלה, מכניסים אותו לעזרה לשרפו בבית הדרשן. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: הַכֹּל יִשְׂרָף בַּחוּץ – חוץ לעזרה, חוץ מִשְׁנַמְמָא בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה בְּפָנִים – שהואיל ונטמא בטומאה קלה ובפנים העזרה, יישרף בפנים, אבל אם נטמא באב הטומאה בפנים אין להשהות הטומאה בעזרה, אלא מוציאים את הבשר מיד ושורפים אותו בחוץ. וכן אם נטמא בחוץ אפילו בטומאה קלה, אין מכניסים אותו לעזרה.

ב א ו ר מ ש נ ה

אגב סיום המשנה הקודמת מובא במשנתנו תיאור מעשה הפרוכת.

רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הספני – בן סגן הכהנים: פִּרְכַּת עֵבְיָה טַפְחָ, וְעַל שִׁבְעִים וְשָׁתַיִם נִימִין נֶאֱרָגָת – נימין היינו חוטים, ויש גורסים: נירין. והם החוטים הכרוכים על הקנים שבמכונת האריגה (כמבואר במסכת שבת יג, ב), וְעַל כָּל נִימָא וְנִימָא עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּטִין – שהפרוכת היתה עשויה מארבעה מינים: תכלת וארגמן ותולעת שני ושש, וכל מין ומין חוטו כפול ששה, אֲרַבָּה אֲרַבְעִים אִמָּה וְרַחֲבָה עֲשָׂרִים אִמָּה – כמידת פתח האולם, שהיה גבהו ארבעים ורחבו עשרים (ברטנורא; ועיין 'תוספות יום טוב'), וּמִשְׁמוֹנִים וְשָׁתַיִם רְבּוּא נַעֲשִׂית – פירושים אחדים מובאים במפרשים על פסיקה זו: א. שכך היה מספר החוטים שבה (82000); ב. שכך היה סכום הכסף שהוציאו עליה, היינו שמונה מאות ועשרים אלף דינר; ג. שגורסים 'ובשמונים ושתים ריבות נעשית'. כלומר ששמונים ושתים נערות בתולות היו עוסקות באריגתה. וְשָׁתַיִם עוֹשִׂין בְּכָל שָׁנָה – שתי פרוכות חדשות היו עושים בכל שנה. והרמב"ם כותב: שתי פרוכות היו עושים בכל שנה להבדיל בין הקודש לקודש הקדשים (הל' כלי המקדש ז, טז; עיין משנה יומא ה, א). וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים מְטַבְּלִין אוֹתָהּ – מפני כובדה היו צריכים לשלש מאות כהנים כדי להטבילה; בברטנורא מבואר, שהיו צריכים להטביל כל פרוכת חדשה, לפי שכלים הנגמרים, אף על פי שנגמרו בטהרה, צריכים טבילה (משנה חגיגה ג, ב). בגמרא אמרו, שהמספר שלש מאות כהנים לשון גזמא הוא, והכוונה היא שהיה צורך במספר רב של כהנים להטבלת הפרוכת.

~ יום שלישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה

בָּשָׂר קָדְשִׁי קָדְשִׁים – כגון עולות, טטאות ואשמות – שְׁנַמְמָא, בֵּין בָּאֵב הַטְּמֵאָה – כגון שנגע בשרץ או בנבילה, בֵּין בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה – כגון שנגע בראשון לטומאה, בֵּין בְּפָנִים, בֵּין בַּחוּץ

ח אבְרֵי הַתְּמִיד נִתְּנִין מִחֲצֵי כֶּבֶשׂ וְלִמְטָה מִמּוֹרָה, וְשֵׁל מוֹסְפִין נִתְּנִין מִחֲצֵי כֶּבֶשׂ וְלִמְטָה בְּמַעְרַב, וְשֵׁל רֵאשִׁי חֲדָשִׁים נִתְּנִין עַל פְּרֻכָּה מְלֻמְעָלָה. הַשְּׁקָלִים וְהַבְּכוּרִים אֵין נוֹהֲגִין אֶלָּא בְּפְנֵי הַבַּיִת, אֲבָל מַעֲשֵׂר דִּגְוֹן וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וְהַבְּכוּרוֹת נוֹהֲגִין בֵּין בְּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שְׁלֵא בְּפְנֵי הַבַּיִת. הַמְקָדִישׁ שְׁקָלִים וּבְכוּרִים – הָרִי זֶה קָדֵשׁ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: הָאוֹמֵר: בְּכוּרִים קָדֵשׁ – אֵינֶן קָדֵשׁ.

ס ל י ק מ ס כ ת ש ק ל י מ

פירוש ברטנורא

ח מחציו הכבש ולמטה ממערב. כהנים הווכים בפיים באברי התמיד להעלותם, לא היו מעלים אותם בפעם אחת, אלא נותנים אותן על הכבש והולכים ללשכת הגזית לקרוא את שמע ואח"כ חוזרים ומקריבים האברים על גבי המזבח, וקתני הכא דניתנים מחציו הכבש ולמטה, שהכבש ארוך ל"ב אמה ומחציו ולמטה נותנים אותן. ורוחב הכבש שש עשרה אמה, ובחציו שלצד מערב היו נותנים אותן: ושל ראשי חדשים. מחציו ולמטה, דהיינו על כרכוב המזבח שהוא הסוכב. וכלפי המזרח: אינן נוהגים אלא בפני הבית. שקלים, משום דצורך קרבן ניהו וכיון שאין קרבן אין שקלים. ובכורים, דכתיב (שמות כ"ג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, בזמן שיש לך בית יש לך בכורים, אין לך בית אין לך בכורים: אבל מעשר דגן וכו'. נוהגים בפני הבית. דקדושת הארץ לא בטלה, הילכך צריך להפריש תרומות ומעשרות. ומעשר בהמה, צריך להפריש העשירי. ובמסכת בכורות אמרו שבטלו מעשר בהמה דלא ליתו בה לידי תקלה: המקדיש שקלים ובכורים. דאין נוהגים אלא בפני הבית, אם הפרישן שלא בפני הבית קדש: בכורים אינן קודש. כיון דבהריא כתיב בהו (שמות כ"ג) תביא בית ה' אלהיך, אפילו הפרישן בדיעבד לא קדש, ואין שם בכורים חל עליהן שלא בפני הבית. ורמב"ם פירש, המקדיש לבדק הבית שקלים ובכורים שיש לו כבר. ולפירושו לא אחבר טעמא דר"ש אמאי שקלים קדשי ובכורים לא קדשי. והלכה כרבי שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

הבכורות, כמפורש בתורה (שמות יג, א-יג; במדבר יח, טו-יח), נוהגין בין בפני הבית בין שלא בפני הבית – בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. בענין מעשר דגן – מבואר הטעם בברטנורא, לפי שקדושת הארץ לא בטלה. ובספרי (פרשת קודח) דרשו: "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם" – שינהג הדבר לדורות (עיין משנה ביכורים ב, ג); מעשר בהמה הוקש למעשר דגן; והבכורות – קדושתם מרחם, וחובת הגוף הם. מכאן, בכור ומעשר בהמה קדושים גם בזמן הזה, אלא שצריך להמתין עד שיפול בהם מום, ואז נאכלים בכל מקום. אבל בגמרא אמרו (בבלי בכורות נג, א), שחכמים ביטלו מעשר בהמה, משום חשש תקלה, שמא עד שיפול בו מום ייכיל באיסור גזיה ועבודה (שד"ן מעשר בהמה כד"ן בכור בענין זה – עיין דברים טו, יט), או שמא ישחטנו קודם שיפול בו מום. ברם, בכור לא יכלו לבטל, לפי שאין קדושתו תלויה בנו. המקדיש שקלים ובכורים – המקדיש מעות לשקלים ופירות לביכורים בזמן הזה, כשאין בית המקדש קיים, הרי זה קדש – חלה עליהם קדושה, ומניח את הביכורים עד שירקבו, והשקלים ייגזזו (ריב"ז), או ייזרקו לים המלח (רש"ט). רבי שמעון אומר: האומר: בכורים קדש, אינן קדש – כיון שכתוב בהם במפורש: "תביא בית ה' אלהיך". לפיכך אפילו בדיעבד, כשאדם הקדיש פירות לביכורים בזמן הזה, אין שם בכורים חל עליהם ואינם קודש. ובירושלמי יש דעה שאף בשקלים חולק רבי שמעון על תנא קמא, וסובר שאינם קודש. הרמב"ם מפרש, שהמחלוקת של תנא קמא ורבי שמעון היא בזמן שבית המקדש קיים, ומדובר במי שהקדיש שקלו או ביכוריו לבדק הבית, שלדעת תנא קמא דבריו קיימים, ורבי שמעון חולק בביכורים, וסובר שאינם קודש לבדק הבית, לפי שהביכורים לכהנים הם ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. אבל בשקלים מודה רבי שמעון שהם קודש (עיין "תוספות יום טוב"). והלכה כרבי שמעון.

בענין הרישא של משנתנו כותב בעל "תפארת ישראל": "לא זכיתי לידע איך שייך דין זה לכאן, והרי אין לו המשך לא למעלה ולא למטה והיה נכון יותר לשנותה במסכת תמיד. והגב"ה יאיר ענינו בסתרי תורתו. ואפשר שנשנתה כאן אגב הענין ששינונו לעיל (משנה ד), ששוחטין הפוכות על גג האצטבא, כדי שיראו העם את מלאכתה שהיא נאה, והביא גם משנה זו להשמיענו כפיפא, שאברי המוסף של ראש חודש מניחין על כרכוב המזבח, כדי לפרסם לעם שראש חודש היום".

ור"ש סיריליאו כותב הטעם, הואיל ונישנו לעיל גבולין לענין שריפת בשר קודש נטמא, לפיכך מובאת כאן משנה זו העוסקת בגבולין לענין הנחת האברים על הכבש לפני העלאתם על גבי המזבח.

~ יום רביעי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ח

אבְרֵי הַתְּמִיד – האברים של קרבן התמיד, נִתְּנִין מִחֲצֵי כֶּבֶשׂ וְלִמְטָה מִמּוֹרָה – מצידו הדרומי של המזבח היה כבש, כמין גשר משופע, שבו היו עולים אל המזבח, אורכו (שיפועו) שלשים ושתיים אמה ורחבו שש עשרה אמה, וכשבאו הכהנים להעלות את אברי התמיד על גבי המזבח, לא היו מעלים אותם בבת אחת, אלא נותנים אותם בתחילה על הכבש, והולכים ללשכת הגזית לקרוא את שמע, ואחר כך מעלים אותם על גבי המזבח; ובאה המשנה ללמד, שהאברים היו ניתנים מחציו של הכבש ולמטה, היינו בשש עשרה האמות התחתונות, ובשמונה אמות שבצד מזרח. וְשֵׁל מוֹסְפִין – והאברים של עולות המוסף, ביום שיש בו מוסף, נִתְּנִין מִחֲצֵי כֶּבֶשׂ וְלִמְטָה בְּמַעְרַב – בשמונה אמות שבצד מערב; ויש גורסים להיפך: אברי התמיד ניתנו מחציו כבש ולמטה במערב. ושל מוספין ניתנו מחציו כבש ולמטה במזרח (עיין "תוספות יום טוב"); וְשֵׁל רֵאשִׁי חֲדָשִׁים – אברי המוספים של ראשי חדשים, נִתְּנִין עַל פְּרֻכָּה מְלֻמְעָלָה – בין קרנות המזבח, מקום הילוך רגלי הכהנים (ירושלמי: רמב"ם), והטעם מבואר בגמרא (ירושלמי כאן ובבבלי סוכה ד, ב), כדי לפרסם שהיום ראש חודש. יש גורסים: ושל ראשי חדשים ניתנו תחת כרכוב המזבח מלמטה (רש"י סוכה טז; ברטנורא), כלומר בחציו העליון של הכבש, סמוך לכרכוב המזבח; למטה הימנו מעט (עיין "תוספות יום טוב"). הַשְּׁקָלִים וְהַבְּכוּרִים אֵין נוֹהֲגִין אֶלָּא בְּפְנֵי הַבַּיִת – בזמן שבית המקדש קיים; ושקלים – משום שאינם באים אלא לצורך קרבנות הציבור, ובזמן שאין קרבנות אין שקלים; והביכורים – שנאמר בהם (שמות כג, יט): "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך", ודרשו: כל זמן שיש לך בית ה' יש לך ביכורים, אין לך בית ה' אין לך ביכורים; ויש למדים ממה שנאמר (דברים כו, ד): "והניחו לפני מזבח ה' אלהיך" – כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, אין לך מזבח אין לך ביכורים. ברם, בזמן שבית המקדש קיים יש הבדל בין שקלים לביכורים, ששקלים נותנים כל ישראל בין בארץ ישראל בין בחוץ לארץ, ואילו ביכורים אין מביאים אלא מארץ ישראל בלבד. אֲבָל מַעֲשֵׂר דִּגְוֹן – תרומות ומעשרות של דגן, וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה – שהתורה מצווה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות טהורות שיוולדו לאדם בכל שנה ושנה, כמו שכתוב (ויקרא כו, לב): "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'", וְהַבְּכוּרוֹת – מצוות קדושת

משניות מסכת יומא

פרק ראשון

א שבעת ימים קדם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין, ומתקנין לו פהן אחר תהתיו, שָמָא יָאָרַע בּוּ פְּסוּל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף אִשָּׁה אַחֶרֶת מִתְּקַיֵּינֵי לּוּ, שָמָא תָמוֹת אִשְׁתּוֹ, שְׁנָאֵמֵר (ויקרא טו, ו):

פירוש ברטנורא

מסכת יומא

א א שבעת ימים. מפרישין כהן גדול. שכל עבודת יום הכפורים אין כשרות אלא בו, (יומא לב: ובכ"מ.) שנאמר גבי יוה"כ (ויקרא ט"ז) וכפר הכהן אשר

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

מסכתנו כוללת שמונה פרקים, שמהם שבעת פרקיה הראשונים עוסקים בתיאור סדר העבודה של הכהן הגדול ביום הכיפורים בבית המקדש, כמפורט בפרשת "אחרי־מות" (ויקרא טו), ורק הפרק האחרון דן בהלכות הצום ובענייני התשובה והכפרה.

שם המסכת: יומא (בארמית), ופירושו: היום. היינו היום המיוחד, יום הכיפורים. וכן הוא נקרא בגמרא (ראש השנה כא, א): יומא רבה – היום הגדול. ואמנם בתוספתא ובמקורות אחרים נקראת מסכתנו: "יום הכיפורים".

הפרק הראשון מתאר את הכנות הכהן הגדול לעבודתו ביום הכיפורים, שכן כל עבודת היום אינה כשרה אלא בו, ומלבד הקרבות המיוחדים של היום, המפורטים בפרשת "אחרי מות", הרי הוא מקריב גם את התמיד של שחר, קרבן המוסף ותמיד של בין הערביים.

משנתנו באה ללמד שהכנות אלו התחילו שבעה ימים קודם יום הכיפורים, שאז עבר הכהן הגדול לדור בלשכה המיוחדת לו בבית המקדש כדי להישמר בטהרה; כל שבעת הימים היה עוסק בעבודות התמיד, בהקטרת הקטורת ובהטבת הנרות; וזקני בית דין היו משננים לו את סדר עבודת היום, כדי שיהא בקי ורגיל בה.

שְׁבַעַת יָמִים קִדְּם יוֹם הַכְּפוּרִים מִפְּרִישֵׁי כֹהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ – בגמרא מבואר, שמפרישים אותו מאשתו, שמא יטמא על ידה משום ספק נידה, ויהא אסור לבוא למקדש ביום הכיפורים, והרי כל עבודות יום הכיפורים אינן נעשות אלא בכהן גדול, כמו שהזכרנו לעיל, ויש לשמור על טהרתו; ולמדים זה ממה שכתוב בשבעת ימי המילואים

(ויקרא ח, לג): "ומפתח אוהל מועד לא תצאו שבעת ימים... כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם", ודרשו: "לעשות" – זה מעשה פרה, "לכפר עליכם" – זה מעשה יום הכיפורים, כלומר שהכהן השורף את הפרה האדומה והכהן העושה את עבודת יום הכיפורים שניהם טעונים הפרשה מבימים שבעת ימים כמו שהיו אהרן ובניו טעונים הפרשה מבימים שבעת ימי המילואים; וזהו ששנינו כאן: שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו, ומכניסים אותו ללשכת פלהדרין – שהיתה בעזרה. במשנה שבגמרא הגירסה היא: פרהדרין. מבואר במפרשים שהיא מלה יוונית שמשמעה: פקדי

המלך. ובכרייתא בגמרא מובא (יומא ח, ב), שבתחילה היתה לשכה זו נקראת "לשכת בלוזטי". היינו (ביוונית): לשכת שרים ונכבדים, וכיון שירדה קרנה של הכהונה הגדולה בימי בית שני, שהיו קונים אותה בממון, והיו מחליפים אותה כל שנים עשר חודש (שהכהנים הגדולים בזמן בית שני רובם היו רשעים, ולא היו מוציאים שנתם – רש"י) כפרהדרין הללו (כפקדי המלך) שמחליפים אותם כל שנה, לפיכך קראו אותה: לשכת פרהדרין או פלהדרין (ענין ירושלמי הלכה א); ומתקנין לו פהן אחר תהתיו – ומזמינים כהן אחר להיות כהן גדול במקומו, שָמָא יָאָרַע בּוּ פְּסוּל – שיפסלנו לעבודה, כגון

טומאה, ויבוא זה וישמש במקומו. ברם, את הכהן האחר אין מפרישים מביתו, שהפרשה אינה מעכבת בעבודת יום הכיפורים (גמרא). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף אִשָּׁה אַחֶרֶת מִתְּקַיֵּינֵי לּוּ – מזמינים לו לכהן הגדול לפני יום הכיפורים, שָמָא תָמוֹת אִשְׁתּוֹ – ואסור לכהן הגדול שאין לו אשה לעבוד עבודתו ביום הכיפורים, שְׁנָאֵמֵר: "וְכִפֵּר

מסכת יומא

שלש שיטות בסדר העבודה

(לדעת רבי עקיבא, שהלכה כמותו)

לשיטת רש"י:

בטבילה ראשונה (בבגדי זהב) – תמיד של שחר, שחר, העולה ושבעת הככשים של מוסף היום.

בטבילה שנייה (בבגדי לבן) – עבודת היום, היינו: הווידויים, ההגדלה, הקטרת הקטורת בקודש הקדשים, מתן דם הפר והשעיר, שילוח השעיר לעזאזל, קריאת פרשיות היום.

בטבילה שלישית (בבגדי זהב) – שעיר החטאת של מוסף היום, אילו ואיל העם, אימורי הפר והשעיר הנשרפים.

בטבילה רביעית (בבגדי לבן) – הוצאת כף ומחתה.

בטבילה חמישית (בבגדי זהב) – תמיד של בין הערביים, קטורת בין הערביים והטבת הנרות.

לשיטת התוספות:

בטבילה ראשונה ובטבילה שנייה – כמו שיטת רש"י. בטבילה שלישית – שעיר החטאת של מוסף היום, אילו ואיל העם.

בטבילה רביעית – כמו שיטת רש"י.

בטבילה חמישית – הקטרת אימורי הפר והשעיר הנשרפים, תמיד של בין הערבים וכו'.

לשיטת הרמב"ם:

בטבילה ראשונה ובטבילה שנייה – כמו שיטת רש"י. בטבילה שלישית – שעיר החטאת של מוסף, אילו ואיל העם, אימורי הפר והשעיר הנשרפים, תמיד של בין הערביים.

בטבילה רביעית – כמו שיטת רש"י.

בטבילה חמישית – קטורת של בין הערביים, הטבת הנרות.

"וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ", בֵּיתוֹ – זו אֲשֶׁתוֹ. אָמְרוּ לוֹ: אִם בָּן, אֵין לְדָבָר סוּף.

ב כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים הוּא זוֹרֵק אֶת הַדָּם, וּמְקַטֵּיר אֶת הַקְּטֹרֶת, וּמְטִיב אֶת הַנְּרוֹת, וּמְקַרֵּיב אֶת הָרֹאֵשׁ וְאֶת הָרֶגֶל; וְשָׂאָר כָּל הַיָּמִים, אִם רִצָּה לְהַקְרִיב – מְקַרֵּיב, שִׁפְחָה גְדוֹל מְקַרֵּיב חֶלֶק בְּרֹאֵשׁ וְנוֹטֵל חֶלֶק בְּרֹאֵשׁ.

ג מִסְרוּ לוֹ וְקָנְיָ מוֹקְנֵי בֵּית דִּין וְקוֹרְיֵן לְפָנָיו בְּסֵדֶר הַיּוֹם, וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי בָּהֶן גְדוֹל, קָרָא אֶתָּה בְּפִיךָ, שְׂמָא שִׁכְחָתָ אוֹ שְׂמָא לֹא לְמַדְתָּ. עָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁחֲרִית, מְעַמְדִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַר הַמְּזוּרָה וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים

פירוש ברטנורא

ימשח אותו. והפרשה זו, נפקא לן מדרכתיב שבשבעת ימי המלואים (שם ה') ומפאת אהל מועד לא תצאו שבעת ימים, וכתוב בתריה (שם) כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם, ודרשו רבותינו, לעשות, זה מעשה פרה, לכפר עליכם, זה מעשה ית"כ. שהכהן השורף את הפרה והכהן העובד ביוה"כ שניהם טעונים הפרשה מכיתם שבעת ימים כמו שהיו טעונים אהרן ובניו שבשבעת ימי המלואים: ללשכת פלהדרין. פקדי המלך נקראים פלהדרין. ומתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית שני אחר שמעון הצדיק היו נותנים ממון כדי לשמש בכהונה גדולה ומתוך שרשעים היו לא היו משלימין שנתן והיו מתחלפין כל שנים עשר חודש כפקודי המלך שהמלך מחלפין כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת פלהדרין: ומתקנין לו. ומזמינין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו, אם יארע לו קרי או שאר טומאה: **אם בן אין לדבר סוף.** א"כ הייטת למיתה אין לדבר סוף שמה גם זו תמות. אלא לטומאה דשכיחא חיישין לפיכך מתקנין לו כהן אחר, למיתה דלא שכיחא שמונת מת בפתע פתאום לא חיישין, הלכך אין מתקנין לו אשה אחרת. והלכה כחכמים:

ב הוא זורק את הדם. של תמידים, כדי שיהא רגיל בעבודה: ומטיב את הנרות. מרשנן מן האפר של הפתילות שכבו: ושאר כל הימים. אם ירצה להקריב כל קרבן שירצה מקריב ואין אנשי המשמר יכולין לעכב על ידו: מקריב חלק בראש. ראש הוא להקריב כל חלק שיבחר: ונוטל חלק בראש. בחלוקת הקדשים נוטל מנה יפה שיבחר לו. והני מילי בקדשי מובה, אבל בקדשי גבול אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט חולקים בשוה:

ג וקורין לפניו. כל שבעת הימים: בסדר היום. בפרשת אחרי מות: אישׁי. ארונׁי: שמה לא למדת. במקדש שני היו צריכין לכך שהיו מעמידין כהנים גדולים שאינם מהוגנים, על פי המלכות, דאילו במקדש ראשון לא היו מעמידין כהן גדול אלא הגדול שבכהנים בחכמה בנוי בכח ובעושר, ואם לא היה לו עושר אחיו הכהנים מגדלין אותו משלהם שנאמר (ויקרא כ"א) והכהן הגדול מאחיו, גדלהו משל אחיו: שיהא מפיר. מתבונן בבהמות העוברות לפניו לתת אל לבו הלבנת סדר היום:

משניות מבוארות – קהתי

והם הנתחים שהיו מעלים ראשונה על גבי המזבח; והוא הדין שאר האברים ("תוספות יום טוב"). וכן כותב הרמב"ם (הלי עבודת יום הכיפורים א, ה): ומקטיר אברי התמיד על המזבח. ושאָר כָּל הַיָּמִים – של השנה, אִם רִצָּה – הכהן הגדול, לְהַקְרִיב – כל קרבן שירצה, מְקַרֵּיב – ואין אנשי המשמר יכולים לעכב על ידו, שִׁפְחָה גְדוֹל מְקַרֵּיב חֶלֶק בְּרֹאֵשׁ – ראש וראשון הוא להקריב כל מה שיבחר, שכן שאר הכהנים שבמשמר היו מקריבים על פי הגדול, ואם רצה הכהן הגדול להקריב, הרי הוא קודם לכולם, וְנוֹטֵל חֶלֶק בְּרֹאֵשׁ – נוטל ראשון מן הקדשים הנאכלים מנה יפה שיבחר לו, ואף על פי שלא הקריב. במה דברים אמורים? בקדשי מובה, אבל בקדשי הגבול, כגון תרומה וחלה ומתנות (זרוע ולחיים וקבה), בין כהן גדול ובין כהן הדיוט חולקים בשווה (תוספתא).

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד על הכנות הכהן הגדול לעבודה ביום הכיפורים. **מִסְרוּ לוֹ** – לכהן הגדול, בכל יום משבעת הימים, וְקָנְיָ מוֹקְנֵי בֵּית דִּין – מחכמי הסנהדרין, ללמדו דיני העבודה, וְקוֹרְיֵן לְפָנָיו בְּסֵדֶר הַיּוֹם – וזקני בית דין אלו היו קוראים לפניו יום יום בסדר עבודת יום הכיפורים שבתורה, בפרשת אחרי-מות (ויקרא טז), וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי – ארונׁי – בָּהֶן גְדוֹל, קָרָא אֶתָּה בְּפִיךָ – את סדר העבודה שכתורה, שְׂמָא שִׁכְחָתָ אוֹ שְׂמָא לֹא לְמַדְתָּ – ועלול אתה לבוא לידי מכשול. בגמרא מבואר, שאמנם אמרו ככהן גדול, שצריך להיות גדול מאחיו בכוח, בנוי, בחכמה ובעושר, ואם לא היה לו עושר, אחיו הכהנים מגדלים ומעשירים אותו, שנאמר (ויקרא כא, י): "והכהן הגדול מאחיו" – גדלהו משל אחיו, אבל בזמן בית שני שימשו בכהונה גדולה אנשים שלא היו ראויים לאיצטלא זו, אלא שהיו קרובים למלכות והיו קונים את הכהונה בממון, כמו שהזכרנו כבר במשנה א, והיו כאלה שלא ידעו תורה; ומכאן שנינו במשנתנו, שהיו אומרים לו: שומא לא למדת. עָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁחֲרִית, מְעַמְדִין אוֹתוֹ – את הכהן הגדול, בְּשַׁעַר הַמְּזוּרָה – של חצר העזרה, וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׁים – הקרבים למחר, ביום הכיפורים, פְּדִי שִׁיָּהָא מְפִיר – את הבהמות, לדעת את סדר

בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ" – ודרשו: בֵּיתוֹ, זו אֲשֶׁתוֹ – בגמרא מבואר, שאמנם אסור גם שיהיה לו שתי נשים, שכתוב: "ובעד ביתו" ולא בעד שני בתים, ולכן התקנה היא, שיהא נושא את השנייה לפני יום הכיפורים, כדי שתהא זו "ביתו" אם תמות הראשונה, אלא שהוא מגרשה מעכשיו בתנאי שלא תמות אשתו הראשונה, וכן נותן הוא על בערב יום הכיפורים גם לראשונה בתנאי שיעשה איהו דבר, כגון על מנת שייכנס לבית הכנסת שבהה הבית, ונמצא שאם הראשונה לא תמות ביום הכיפורים, הרי חל הגט של השנייה למפרע, ולא היתה לו אלא אשתו הראשונה, ואם תמות הראשונה, יקיים את התנאי (שייכנס לבית הכנסת) בשעה שתהא סמוכה למיתה, ונמצאת הראשונה מגורשת למפרע, ולא היתה לו ביום הכיפורים אלא אשתו השנייה. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהודה: **אִם בָּן** – אם נבוא לחשוש למיתה, **אֵין לְדָבָר סוּף** – שמה תמות גם האשה השנייה, אלא שאין חוששים למיתה, הואיל ואין זה שכיח שאדם ימות לפתע פתאום; אבל לפסולו של הכהן חוששים, הואיל ומצוי הדבר שיארע לאדם מקרה של טומאה; לפיכך מתקנין לו כהן אחר תחתיו, ואין אומרים בזה "אם כן אין לדבר סוף", לפי שכהן גדול זריז והזריז הוא בעבודתו; ודווקא משום שמזמינים לו אחר תחתיו יהא זריז ביותר שלא יארע לו פסול. אבל אשה אחרת אין מתקנין לו. ברם, רבי יהודה חושש למיתתה של אחת ואינו חושש למיתתן של שתיים. והלכה כחכמים.

~ יום המישי ~

באור משנה ב

כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים – לפני יום הכיפורים, הוא זוֹרֵק אֶת הַדָּם – הכהן הגדול זורק את הדם של קרבנות התמיד בשחרית ובערבית, וּמְקַטֵּיר אֶת הַקְּטֹרֶת – שהיו מקטירים מנה קטורת בכל יום על מזבח הזהב (שמות ל, א-ח), פּוֹרֵס (חציו) בשחרית ופרס בין הערביים, וּמְטִיב אֶת הַנְּרוֹת – ומתקן את הנרות של הימנורה, שמנקה אותם מן האפר של הפתילות שכבו ומן הפסולת של השמן, ונותן לתוכם שמן ופתילות, כפי שהיה הנהוג בכל יום יום, כמו שכתוב (שמות ל, ז): "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות"; ולדעת הרמב"ם אף ההדלקה בכלל הטבת הנרות, וּמְקַרֵּיב אֶת הָרֹאֵשׁ וְאֶת הָרֶגֶל – של התמיד,

ואילים וכבשים, כְּדֵי שְׂיֵהָא מִפּוּר וְרָגִיל בְּעִבּוּדָה. ד פֶּל שִׁבְעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמָּנּוּ מֵאֲכָל וּמִשְׁתֵּהָ. עֶרֶב יוֹם הַכְּפוּרִים עִם חֲשֶׁבָה, לֹא הָיוּ מְנַחִים אוֹתוֹ לְאֲכוֹל הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהִמְאָכַל מִבֵּיא אֶת הַשָּׁנָה. ה מְסוּרוֹהוּ זְקֵנֵי בֵּית דִּין לִזְקֵנֵי כְהֻנָּה, וְהַעֲלוּהוּ לְעֵלִית בֵּית אֲבֹתָיִם, וְהִשְׁבִּיעוּהוּ וְנִפְטְרוּ וְהִלְכוּ לָהֶם. וְאָמְרוּ לוֹ: אִישִׁי כִּהֵן גְּדוֹל, אָנּוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין, מִשְׁבִּיעִין אָנּוּ עֲלֶיךָ בְּמִי שֶׁשָּׂפָן שְׂמוֹ בְּבֵית הַזֶּה, שְׁלֵא תִשְׁנֶה דְבַר מִפֶּל מַה שֶׁאֲמַרְנוּ לָךְ. הוּא פּוֹרֵשׁ וּבּוֹכֵה, וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבּוֹכִין. ו אִם הָיָה חֶכֶם – דּוֹרֵשׁ, וְאִם לֹא – תַלְמִידֵי חֶכְמִים דּוֹרְשִׁין לְפָנָיו; וְאִם רָגִיל לְקָרוֹת – קוֹרֵא, וְאִם לֹא –

פירוש ברטנורא

ד לא היו מניחים אותו לאכול הרבה. אפילו מן המאכלים שאין מביאים לידי חמום, ומונעים ממנו לגמרי כל מאכל המביא לידי חמום וקרי כגון חלב וכינים וכשר שמן ויין ישן וכיוצא בהן; ה מסרוהו זקני בית דין. שקראו לפניו בסדר היום: לזקני כהונה. ללמדו חפנית הקטורת שנאמר (שם ט"ו) ומלא חפניו קטורת סמים. ועבודה קשה היתה: בית אבטינס. הם העושים את הקטורת וכותשים אותה ומערבין סממניה: והשביעוהו. שלא יאזן צדוקי לתקן הקטורת על המחתה מבחוץ ולהכניס מבפנים שהם דורשין כי בענן אראה על הכפורת (ויקרא ט"ז), כי בענן עשן הקטורת יבא ואז אראה על הכפורת. ואין הרב כן, שהרי הכתוב אומר (שם) ונתן את הקטורת על האש לפני ה': הוא פורש ובוכה. שחשדרוהו לצדוקי: והן פורשין ובוכין. על שחשדרוהו. דאמר מר (שבת צ"ג.) החושד בכשרים לוקח בגופו: ו אם היה חכם דורש. ברבר הלכה כל ליל יוה"כ, שלא יישן ויראה קרי. ואם תלמיד הוא ולא חכם, שיודע להבין ולשמעו דבר הלכה ואינו יודע לדרוש דורשים לפניו: באיוב ובעזרא. שהן דברים המושכים את הלב לשמועו ואין שינה חוטפתו:

משניות מבוארות – קהתי

עשן הקטורת יבוא הכהן הגדול אל הקודש, ואז אראה על הכפורת. אבל חכמים למדו מפי השמועה, שאין הכהן הגדול נותן את הקטורת על המחתה בהיכל אלא בקודש הקדשים, כלומר שהוא נכנס לקודש הקדשים בכף מלאה קטורת ובמלאו המחתה גחלי אש, ושם הוא נותן את הקטורת על המחתה (כמפורש להלן ה, א), שנאמר (ויקרא טז, יב-יג): "ולקח מלוא המחתה גחלי אש מעל המזבח... ומלא חפניו קטורת סמים דקה והביא חבית לפרוכת ונתן הקטורת על האש לפני ה'". ומה שכתוב "כי בענן אראה על הכפורת" דרשו: מלמד שנותן בקטורת מעלה עשן, כלומר שבא הכתוב ללמד שנותן לתוך הקטורת מין עשב העושה את העשן, שיהא מיתמר ועולה כמקל. וכיון שאין אדם יכול לראות איך הכהן הגדול עושה, שהרי כתוב (שם טז, ח): "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", והיו חוששים שמה הוא נוטה לדעת הצדוקים לפיכך השביעו אותו זקני בית דין, שלא ישנה דבר מכל מה שאמרו לו. ולאחר שהשביעוהו, הוא פורש ובוכה – על שחשדרוהו שהוא צדוקי, והן פורשין ובוכין – שמה חשדו בכשרים, והחושד בכשרים לוקח בגופו, שכן מוצאים במשה רבנו, שמפני שאמר "הן לא יאמינו לי" (שמות ד, א), לקח בגופו, כמו שכתוב (שם טז, ו): "והנה ידו מצורעת כשלג" (וימא יט, ב; שבת צא, א). והרמב"ם כותב, שהם פורשים ובוכים על שחשדו במי שמעשיו סתומים, שמה אין בליבו כלום.

מה שאמרו לו: "אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין. משביעין אנו עליך..." מבואר בגמרא שכוונתם היא: על דעתנו ועל דעת בית דין אנו משביעים עליך וכי ולא שהוא שלוחם ושליח בית דין לענין העבודה, שהרי קיימא לן שהכהנים שלוחי שמים הם ולא שלוחינו (עיין נדרים ד, א).

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

כבר הזכרנו, שאסור היה לכהן הגדול לישון בליל יום הכיפורים, שמה יראה קרי (סומאת מוקרה לילה) וייפסל לעבודתו. משנתנו באה ללמד, מה היה עושה הכהן הגדול במשך הלילה. אם הָיָה – הכהן הגדול, חֶכֶם – היודע לדרוש ברברי הלכה, דוֹרֵשׁ – עוסק הוא כל ליל יום הכיפורים במדרשי הלכה, לבאר פסוקי תורה בדרך המדרש, וְאִם לֹא – ואם אינו חכם היודע לדרוש מעצמו, תַלְמִידֵי חֶכְמִים דּוֹרְשִׁין לְפָנָיו – בהלכה. וְאִם רָגִיל לְקָרוֹת – בכתבי הקודש, קוֹרֵא – בהם, וְאִם לֹא – שאינו רגיל לקרות

הקרבנות, וְרָגִיל בְּעִבּוּדָה – ויהא רגיל בעבודתו ביום הכיפורים. ברם, שעירים לא היו מעבירים לפניו, שלא תחלש דעתו, מפני שהם באים על חטאי ישראל.

~ יום שישי ~

באור משנה ד

כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים – של הכנת הכהן הגדול לעבודת יום הכיפורים, לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמָּנּוּ מֵאֲכָל וּמִשְׁתֵּהָ – שרשאי היה לאכול ולשתות כרצונו וכאוות נפשו; עֶרֶב יוֹם הַכְּפוּרִים עִם חֲשֶׁבָה – קודם שחשיכה, היינו בסעודה המפסקת, לֹא הָיוּ מְנַחִים אוֹתוֹ לְאֲכוֹל הַרְבֵּה – מכל מאכל שהוא, מִפְּנֵי שֶׁהִמְאָכַל מִבֵּיא אֶת הַשָּׁנָה – שאכילה מרובה מרדימה את האדם, ואסור היה לכהן הגדול לישון בליל יום הכיפורים, שמה יראה קרי וייפסל לעבודה. מטעם זה היו גם מונעים ממנו לגמרי מאכלים המתממים ומביאים לידי קרי (גמרא).

באור משנה ה

מְסוּרוֹהוּ זְקֵנֵי בֵּית דִּין לִזְקֵנֵי כְהֻנָּה – בערב יום הכיפורים, וְהַעֲלוּהוּ לְעֵלִית בֵּית אֲבֹתָיִם – שהיו ממונים על עשיית הקטורת, כמו ששינו (שקלים ה, א), כדי ללמדו חפנית הקטורת, כמו שנאמר (ויקרא טז, יב): "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח... ומלא חפניו קטורת סמים דקה" והיתה זו עבודה קשה (גמרא מז, ב), שהיה צריך הכהן הגדול להרגיל עצמו בה, וְהִשְׁבִּיעוּהוּ – זקני בית דין, שלא ישנה בעבודתו ממה שלימדוהו, כמבואר להלן, וְנִפְטְרוּ – ממנו, לאחר שמסרוהו לזקני כהונה, וְהִלְכוּ לָהֶם. וחזרת המשנה ללמד, ניצד היו משביעין אותו. וְאָמְרוּ לוֹ – זקני בית דין לפני שנפטרו ממנו: אִישִׁי כִּהֵן גְּדוֹל, אָנּוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין, מִשְׁבִּיעִין אָנּוּ עֲלֶיךָ בְּמִי שֶׁשָּׂפָן שְׂמוֹ בְּבֵית הַזֶּה, שְׁלֵא תִשְׁנֶה דְבַר מִפֶּל מַה שֶׁאֲמַרְנוּ לָךְ – בגמרא מבואר, שכוונת ההשבעה היתה שלא יעשה בעבודת הקטורת כדעת הצדוקים, שכן לדעתם צריך הכהן הגדול לתקן את הקטורת מבחוץ, כלומר שיתן אותה על גחלים במחתה כשהוא עדיין בהיכל, חוץ לפרוכת, ואחר כך, כשיעלה עשנה, להכניסה לפניו, לקודש הקדשים, לפי שנאמר (ויקרא טז, ב): "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... כי בענן אראה על הכפורת", ופירשוהו הצדוקים: בענן

קורין לפניו. ובמה קורין לפניו? באיוב ובעזרא ובדברי הימים. זכריה בן קבוטל אומר: פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל.

ז בקש להתנמנם, פרחי כהנה מפין לפניו באצבע צרדה, ואמרים לו: אישי פהן גדול, עמד והפג אחת על הרצפה! ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה.

פירוש ברטנורא

ז פרחי כהונה. בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח קרוין פרחי: באצבע צרדה. האצבע הסמוכה לאגודל. ולשון צרדה. צרתא דרא כלומר צרתה של האגודל הסמוכה לה, היו מחברים האגודל באצבע הסמוכה לה ושומטה ומכה על כפו ומשמיע קול כדי שלא יישן כהן גדול: עמודי. על רגליך: והפג אחת על הרצפה. של שיש להסיר חומם. שצינן הרגלים מסיר השניה, והפג לשון הסרה, כמו מפגינן טעמן [ביצה י:ד].

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

בקש להתנמנם – אם חטפה את הכהן הגדול תנומה, פרחי כהנה – צעירי הכהנים, מפין לפניו באצבע צרדה – לוחצים את האצבע והאגודל זו לזו ושומטים את האצבע בחזקה לתוך כף היד, והקול הנשמע מזה לא נתן לו להתנמנם, ואמרים לו: אישי פהן גדול, עמד והפג אחת על הרצפה! – הסר ממך את השניה על ידי שתעמוד פעם אחת על הרצפה הקרה של שיש, שכן צינן הרגלים מפיג את השניה, וכבר הזכרנו שהיו מהלכים במקדש יחפים. ומעסיקין אותו – בקריאת שירים ומזמורים (תפארת ישראל), עד שיגיע זמן השחיטה – זמן שחיתת התמיד של שחר, כלומר עד שיעלה עמוד השחר.

בעצמו, קורין לפניו – פרקים מתוך כתבי הקודש, ובמה קורין לפניו? באיוב ובעזרא ובדברי הימים – שהם דברים המושכים את לבו לשומעם ומפיגים את השניה (רש"י; רמב"ם). זכריה בן קבוטל אומר: פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל – אף כאן מדובר, כנראה, באותם כהנים גדולים שקנו כהונתם בממון בזכות קרבתם למלכות, כמו שכבר הזכרנו לעיל, והיו בנייהם כאלה שלא למדו תורה, ומכאן שנינו במשנתנו, שאם אינו רגיל לקרות, קורין לפניו. ובא זכריה בן קבוטל לרמוז, שהיו גם כאלה שלא הבינו את לשון הקודש, כי אם ארמית שהיתה הלשון הנפוצה בעם, וזהו שאומר: פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל – ששבעת פרקיו הראשונים כתובים בארמית (מפי מרן הגר"א אנטרמן (שליטי"א) זצ"ל).

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושמונה לעומר עמוד א

14 פורעניות לעולם, שנאמר, "הוי משכימי בבקר שכר ורדפו, 15 מאחרי בנשף יון ודליקם, והיה כבוד ונבל תוף וחליל ויון 16 משתיהם, ואת פועל ה' לא יביטו", הרי ארבעה מיני זמר בין, 17 כבוד ונבל תוף וחליל. מה פורענות בתיב אחריו, 'לכן גלה עמי 18 מבלי דעת', זו פורענות אחת שגורמין גלות לעולם. 'וכבודו מתי 19 רעב', זו פורענות שניה שמביאין רעב לעולם. 'המונו צחה צמא', 20 זו פורענות שלישית שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה, 21 שנמשלה תורה למים. 'וישח אדם וישפל איש', זו פורענות רביעית 22 שגורמין כביכול שפלות לשונאיו של הקדוש ברוך הוא בלשון סגי 23 נהור, ואין איש האמור כאן אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר 'ה' 24 איש מלחמה'. 'ועינו גבוהים השפלה', זו פורענות חמישית 25 שגורמין שפלות של ישראל. ומה בתיב אחריו – אחר כל חמש 26 הפורעניות, 'לכן

1 במחיר זה, ומאה סאה היטים בוזו, ולא איבעי – ולא רצו לקנותם 2 אפילו בכך, אהא רב חסדא, וליל ביה – זלזל בגורתו של רב הונא, 3 ולא הקפיד למחות במוזמרים, עקב כך הופסק השפע. איבעיא אוניא 4 ביוזא ולא משתכח – התבקש אוז אחד בזו ולא נמצא. 5 אמר רב יוסף, זמרי זברי ועני נשי – מוזמרים אנשים ועונות להם 6 נשים, הרי זה גדר פריצותא, לפי שקול באשה, ערוה; ואילו זמרי 7 נשי ועני זברי – מוזמרות נשים ועונים להן אנשים, הרי זה מבטל 8 את היצר כאש שנאחות בנעורת, שואלת הגמרא, מאחר ששני 9 הדברים אסורים, למאי נפקא מינה עלינו לדעת איזה יותר חמור, 10 עונה הגמרא, לכתובי הא מקמי הא – להעדיף לבטל את החמור 11 מפני הקל, שאם אין בכוחנו לבטל את שניהם, עלינו לבטל את זמר 12 הנשים ועניית האנשים, שהוא כאש בנעורת. 13 אמר רבי יוחנן, כל השותה יין בארבעה מיני זמר, מביא המש

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושמונה לעומר עמוד ב

14 אמר רבי יוחנן, אלו בני אדם המזייפין דבריהם ואומרים דברי 15 שקר ורכילות. ורבי אלעזר אומר, קרויים כך על שם מקומן, 16 בדרבתיב 'זף ומלם ובעלות'. 17 שנינו במשנה, ופקי אנשי אמנה. אמר רבי יצחק, אנשי אמנה 18 אלו בני אדם שהן מאמינין בהקדוש ברוך הוא ומוציאים ממון 19 למצוות ואינם דואגים. דתניא, רבי אלעזר הגדול אומר, כל מי 20 שיש לו פת פסלו להיותו, ואומר, מה אוכל למחר, אינו אלא 21 מקטני אמנה. ומביאה הגמרא, שאף רבי אלעזר אמר כך, והיינו 22 דאמר רבי אלעזר, מאי דבתיב 'כי מי בו ליום קמנות, מי גרם 23 לצדיקים שיתבזבו שולחנן ולא יהיה שלם לעתיד לבא, קמנות 24 שהיה בהן, שלא האמינו בהקדוש ברוך הוא. רבא אמר, 'יום 25 קטנות' אלו קטני בני רשעי ישראל שמתו בעודם קטנים,

1 דובשא מעישי מורא – כמו שעפות הדבורים ושטות בגובה 2 העולם, ומביאים דבש מעשבי ההרים, הרי שהדבש המשובח בא 3 ממקומות הגבוהים. 4 כיון שעסקנו בדבש משובה, מביאה הגמרא משנה במסכת מכשירין 5 הנוסקת בענין זה. תנן התם, כל משקה הנצזק מבלי טהור לכלי 6 טמא, סחור – אינו חיבור להעביר את הטמאה מהכלי הטמא לכלי 7 הטהור, חוץ מרדש זיפים והצפיתים שהם משקים עבים מאד, עד 8 כדי שכשנפסק הקילוח, חוזר למעלה. שואלת הגמרא, מאי זיפים, 9 אמר רבי יוחנן, זהו רדש שמויפין בו ומערבים בו יין ומים, ומתוך 10 שהוא עב אין הדבר ניכר. וריש לקיש אמר, הוא קרוי 'זיפים' על 11 שם מקומו, בדרבתיב ביהושע שיש מקום ששמו כך 'זף ומלם 12 ובעלות', ביוצא בדרך אתה אומר, במה שנאמר בתהילים. 'בבוא 13 הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד וגו'', ואף שם שאלו מאי זיפים,

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

אל יפסיע פסיעה גסה. לפי שמראה בעצמו שעייב בית הכנסת דומה עליו כמושי: נרדפה. לשון מרוצה משמע שהרוזף רץ: לפרקא. לשמוע הדרשה: מחליין רבנן שבתא. דאמר מר (שבת ד' קיג:) אסור לפסוע פסיעה גסה בשבת שנאמר אם תשיב משבת רגלך: אנרא דפרקא. עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר למוד: אנרא דכלה. שבת שלפני הרגל שהכל נאספין לשמוע הלכות הרגל: אנרא דשמעתא סברא. שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר: אנרא דתענית' צדקתא. שנותנין צדקה לערב לפרנסת העניים שהתענו היום: דלויי. להרים קול בלשון נהי ועגמת נפש שיבכו השומעים: מילי. לשמח החתן בדברים:

דף ו עמוד ב. הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו בשם רב הונא, בדין היוצא מבית הכנסת: **אָמַר רַבִּי חֲלָבּוֹ אָמַר רַב הוֹנָא, אָדָם הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵל יִפְסִיעַ פְּסִיעָה גְּסָה** – גדולה, כלומר, אל יודרו לעזוב את בית הכנסת בצעדים גדולים ומהירים, לפי שמראה הוא בכך ששייבת בית הכנסת דומה עליו כמשאוי.

אָמַר אַבְיִי, לֹא אֶמְרָן – לא נאמר דין זה, **אֱלָא לְמִיפְק** – בשעה שהוא יוצא מבית הכנסת, **אֲבָל לְמִיעַל** – כאשר הוא נכנס, **מִצְוָה לְמַרְהַט** – לרוץ, **שְׁנַאמַר** (הושע ו ג) **יְנַדְעָה נְרַדְפָּה לְדַעַת אֶת ה'**, כלומר, שיש מצוה לרדוף ולרוץ אחר ידיעת הבורא.

אָמַר רַבִּי זִירָא, מְרִישׁ – מתחילה, **בִּי הִנֵּה חוֹינָא לְהוּ לְרַבְּנָן** – כאשר הייתי רואה את תלמידי הישיבה, **דְּקָא רְהִטִי לְפִרְקָא בְּשִׁבְתָּא** – שרצים הם כדי לשמוע את הדרשה בשבת, **אָמִינָא קָא מְחַלְיִין רַבְּנָן שִׁבְתָּא** – הייתי אומר שמחללים הם את השבת, מאחר ואסור לפסוע פסיעה גסה בשבת, **בִּינָן דְּשִׁמְעָנָא לְהָא** – אך לאחר ששמעתי למימרא זו **דְּרַבִּי תַנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִי, לְעוֹלָם יְרוּץ אָדָם לְדַבֵּר הַלְבָּה וּאֲפִילוּ בְּשִׁבְתָּא, שְׁנַאמַר** (שם יא י) **'אֲחֵרֵי ה'** **יִלְכוּ כְּאֲרִיָּה יִשְׂאָג וְגו',** פי הוא ישאג ויחרדו בנים מים', כלומר, שיש לאדם לרוץ אחר הבורא כריצת הבורח מן הארי [שרשאי הוא לרוץ אפילו בשבת], **אָנָּא נְמִי רְהִיטָנָא** – מאז נוהג אף אני לרוץ לשמיעת הדרשה.

הגמרא מביאה מימרא נוספת העוסקת בריצה לשמיעת הדרשה: **אָמַר רַבִּי זִירָא, אָנְרָא דְּפִרְקָא רְהִטָּא** – עיקר השכר של האנשים הרצים לשמוע דרשה מפי חכם הוא על הריצה, ולא על השמיעה עצמה, שכן רובם אינם מבינים את דבריו לעומקם.

אָמַר אַבְיִי, אָנְרָא דְּכֹלָה דְּיוֹחָקָא – עיקר השכר של האנשים המתאספים בשבת שקודם הרגל, לשמוע מפי החכם את הלכות הרגל, הוא על הדוחק והצפיפות השוררים באותו מקום.

אָמַר רַבָּא, אָנְרָא דְּשִׁמְעָתָא סְבָרָא – עיקר השכר של העוסק בלימוד הסוגיות, הוא על מה שיגע וטורח ומחשב להבין הטעם של כל דבר שלומד.

אָמַר רַב פִּפְא, אָנְרָא דְּכִי טַמְיָא שְׁתִּיקוּתָא – עיקר השכר של היושב בבית האבל, הוא על מה ששותק. **אָמַר מַר זוּטְרָא, אָנְרָא דְּתַעֲנִיתָא צְדָקָתָא** – עיקר שכר המתענים בתענית ציבור, הוא על הצדקה שנותנים במוצאי התענית, לצורך פרנסת העניים שהתענו היום.

אָמַר רַב שִׁשְׁת, אָנְרָא דְּהַסְפָּדָא דְּלוּיִי – עיקר שכר המספידים את הנפטרים, הוא על כך שמרימים קולם בלשון קינה וצער, כדי לעורר השומעים לבכיה.

אָמַר רַב אֲשִׁי, אָנְרָא דְּכִי הַלּוּלִי מִיֵּלִי – עיקר השכר של המשתתפים בשמחת חתן, הוא על כך שמשמחים אותו בדברים.

60 הזמנים לאחר שלמדו בני מדינת הים שצריך לכתוב לשמה. ורב
 61 הונא השיב שלאחר שלמדו נתבטלה תקנת האמירה.
 62 מקשה הגמרא, אי הכי חד נמי – אם כך שמדובר לאחר שלמדו,
 63 מדוע שלח אחד שמביא גט צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.
 64 מתרצת הגמרא, גזירה שפמא יחזור דבר לקלקולו – חכמים חששו
 65 שמה יחזור המצב שהיה מלפנים, ולא ידעו בני מדינת הים שצריך
 66 לכתוב בפני לשמה, ולפיכך השאירו את התקנה על מקומה.
 67 שואלת הגמרא, אי הכי בי תרי נמי – אם כך שהתקנה קיימת, גם
 68 שנים שהביאו גט יצטרכו לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם. עונה
 69 הגמרא, בי תרי דמיתו גיטא – שנים שמביאים גט, הוא מילתא
 70 דלא שכיחא ומילתא דלא שכיחא לא יזויר בה רבנן – חכמים לא
 71 גזרו גזירותם במקרים שאינם מצויים. שואלת הגמרא, והא אשה
 72 דלא שכיחא – הלא גם מקרה שאשה תביא את גיטה בעצמה
 73 ממדינת הים בתורת שליח הוא לא שכיח, ותנן, האשה עצמה
 74 מביאה גיטה ובלבד שהיא עצמה צריכה לומר בפני נכתב ובפני
 75 נחתם, ומוכח שהתקנה קיימת גם במקרים שאינם שכיחים. עונה
 76 הגמרא, שלא תחלוף בשליחות – חכמים לא רצו לחלק בין שליח
 77 לשליח, ואף במקרה שאינו שכיח תקנו שיאמר בפני נכתב ובפני
 78 נחתם, כדי שלא יטעו ויפטרו את השליח מלומר כן גם במקרה
 79 שכיח. אבל בשני שליחים לא תקנו שיאמרו כן, ולא חששו שיטעו
 80 בינם לבין שליח אחד.
 81 שואלת הגמרא, אי הכי – אם כך שחכמים לא חילקו בין שליח
 82 לשליח בעל נמי – גם בעל שמביא גט ממדינת הים צריך היה
 83 לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אלמא תניא – מדוע שנינו בברייתא,
 84 הוא עצמו שחביא גיטו אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.
 85 עונה הגמרא, טעמא מאי אמור רבנן – מה הוא הטעם שחכמים
 86 אמרו שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, דילמא אתי בעל מערער
 87 ופסיל ליה – שמה אחרי נתינת הגט יבוא הבעל ויערער
 88 שהגט לא נכתב לשמה, השתא מינקט נקיט ליה בידיה – עכשיו
 89 שהוא תופס את בידו ומביא אותו, ויערעור קא מערער עליה – וכי
 90 נחשוש שאחר כך יערער על כשרותו.
 91 הגמרא מוסיפה להקשות על רבה: תא שמע, המביא גט ממדינת
 92 הים ונתנו לה ולא אמר לה בפני נכתב ובפני נחתם, אם נתקנים
 93 בהתקינו – אם העידו שני עדים שחתומות העדים בגט אינם
 94 מזויפות, הגט כשר, ואם לאו – שלא קיימו את החתימות, הגט
 95 פסול. הוי אומר, לא הוצרכו שליח הגט לומר בפני נכתב ובפני
 96 נחתם כדי להחמיר עליה ולומר שלא די בקיום החתימות, אלא
 97 להקל עליה, שלא תצטרך לתור אחרי עזי קיום. לרבא נחא, שהרי
 98 דברי הברייתא מתאימים על שיטתו שטעם התקנה בגלל חשש
 99 שהגט מזויף, אבל לרבא שהתקנה היתה מחשש שהגט נכתב שלא
 100 לשמה, קשיא מדוע די בקיום החתימות, הלא בכך אין ראייה
 101 שהגט נכתב לשמה. מתרצת הגמרא, הקא במאי עסקינן לאחר
 102 ששלמדו בני מדינת הים שצריך לכתוב את הגט לשמה.
 103 שואלת הגמרא, והאמרת – והרי אמרנו לעיל שגם אחרי שלמדו
 104 השאירו חכמים את התקנה על מקומה, גזירה שפמא יחזור הדבר
 105 לקלקולו. עונה הגמרא, הברייתא מדברת בשניית – כשהאשה
 106 הספיקה בינתיים להינשא לאחר, אף שלא עשו כפי התקנה לא
 107 הקפידו חכמים להוציאה מבעלה משום כך, אלא די בזה שיקיימו
 108 את הגט, ונדע שהגט אינו מזויף.
 109 שואלת הגמרא, אי הכי – אם כך שרק כשניסת לא פסלו חכמים
 110 הגט, איך שנינו בברייתא, הוי אומר, שלא הוצרכו לומר בפני
 111 נכתב ובפני נחתם להחמיר עליה אלא להקל עליה, הרי קודם
 112 שניסת כן החמירו עליה, שאפילו אם קיימת את הגט צריך לומר
 113 בפני נכתב ובפני נחתם, כיון שחוששים שמה יחזור דבר לקלקולו,
 114 ורק משום דניסת הוא שהקילו. עונה הגמרא, הכי קאמר, וכי תימא
 115 שיש להחמיר עליה, ולפקה – ולהוציאה מבעלה מחמת שלא קיימו
 116 את תקנת חכמים, הוי אומר שלא הוצרכו לומר בפני נכתב ובפני
 117 נחתם להחמיר עליה, אלא להקל עליה קודם שנישאת שלא תצטרך
 118 להביא עדים שהגט נכתב לשמה.

1 אילימא – אם נאמר שהשליח שאינו יכול לומר כן, הוא חרש –
 2 אינו שומע ואינו מדבר, חרש פר איתווי גיטא הוא – וכי חרש ראי
 3 להביא את הגט, והתנן לקמן (בג) הכל כשרים להביא את הגט חוץ
 4 מחרש שוקט וקטן מפני שאין בהם דעת ואין הם יכולים להיעשות
 5 שליחים. ואמר רב יוסף, הקא במאי עסקינן כגון שנתנו לה –
 6 השליח נתן לאשה את הגט כשהוא פקח – שומע ומדבר ולא
 7 הספיק לומר בפני נכתב ובפני נחתם עד שנתחרש, וכיון שעכשיו
 8 אינו יכול לומר, לכן מטפיק שיקיימו את החתימות. ולרבא שטעם
 9 התקנה משום קיום הגט, נחא – מובנת המשנה, שכאשר השליח
 10 לא יכול לומר, מקיימים את הגט על ידי שני עדים. אבל לרבא,
 11 שטעם התקנה מפני שאין בקיאים לשמה, קשיא – מה יועיל קיום
 12 החתימות הלא יש חשש שהגט נכתב שלא לשמה. מתרצת
 13 הגמרא, הקא במאי עסקינן – המשנה מדברת לאחר שלמדו בני
 14 מדינת הים שצריך לכתוב את הגט לשמה.
 15 מקשה הגמרא, אי הכי יכול נמי – גם כשהשליח יכול לדבר, לא
 16 נצרכו לומר 'בפני נכתב' אם אפשר לקיים את הגט על ידי שני
 17 עדים. מתרצת הגמרא, גזירה שפמא יחזור דבר לקלקולו – חכמים
 18 גזרו שמה יבואו זמנים שבני מדינת הים יחזרו וישכחו שצריך
 19 לכתוב גט לשמה, ולפיכך השאירו את תקנת האמירה גם לאחר
 20 שלמדו.
 21 שואלת הגמרא, אי הכי אינו יכול נמי – אם חכמים השאירו את
 22 התקנה, מדוע אם השליח אינו יכול לדבר, לא פסלו את הגט.
 23 משיבה הגמרא, מקרה כזה ששליח בשעת הנתינה היה פקח –
 24 שומע ומדבר, ותוך כדי דיבור של אחר נתינת הגט נתחרש, הוא
 25 מילתא דלא שכיחא – דבר שאינו מצוי, ומילתא דלא שכיחא לא
 26 יזויר בה רבנן.
 27 שואלת הגמרא, והא אשה דלא שכיחא – הלא גם מקרה שאשה
 28 תביא את גיטה בעצמה ממדינת הים בתורת שליח, אינו שכיח,
 29 ותנן – שנינו במשנה (הלח בג) האשה עצמה מביאה גיטה ובלבד
 30 שצריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ומוכח שחכמים לא חילקו
 31 בתקנתם, והתקנה קיימת גם במקרים שאינם שכיחים. משיבה
 32 הגמרא, שלא תחלוף בשליחות – חכמים לא רצו לחלק בין שליח
 33 לשליח, ואם השליח יכול לדבר, אף במקרה שאינו שכיח תקנו
 34 חכמים שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם.
 35 שואלת הגמרא, אי הכי – אם כך שחכמים לא חילקו בשליחות,
 36 בעל נמי – גם בעל שמביא גט בעצמו ממדינת הים יהיה צריך
 37 לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אלמא תניא – מדוע שנינו בברייתא,
 38 הוא – הבעל עצמו שחביא גיטו אין צריך לומר בפני נכתב ובפני
 39 נחתם.
 40 עונה הגמרא, טעמא מאי אמור רבנן – מה הטעם שחכמים אמרו
 41 שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, בגלל החשש דילמא אתי בעל
 42 מערער ופסיל ליה – שאחרי נתינת הגט לאשה, יבא הבעל ויערער
 43 שהגט נכתב שלא לשמה ויפסול את הגט, השתא מינקט נקיט ליה
 44 בידיה – עתה כשהבעל תופס את הגט בידו ומביאו, ויערעור קא
 45 מערער עליה – וכי נחשוש שאחר כך יערער על כשרותו.
 46 הגמרא מקשה קושיה נוספת על רבה: תא שמע, דבעא מיניה
 47 שמואל מרב הונא, שנים שהביאו גט ממדינת הים ושניהם שליחי
 48 הבעל, האם גם באופן כזה תיקנו חכמים שצריך שיאמרו בפנינו
 49 נכתב ובפנינו נחתם, או אין צריך לומר כן. אמר ליה רב הונא,
 50 אין השנים צריכין לומר בפנינו נכתב ונחתם, ודי בזה שהם אומרים
 51 שהבעל שלחם, והטעם, ומה אילו יאמרו אותם עדים בפנינו גרשה,
 52 כלומר, אם שניהם היו אומרים בפנינו נתן הבעל גט לאשה, מי לא
 53 מתיימר – וכי לא היו נאמנים, לכן גם עתה הם נאמנים שהבעל
 54 שלחם. לרבא נחא – תשובתו של רב הונא מובנת לדברי רבא,
 55 שמכיון שיש כאן שני שליחים שיוכלו לקיים את הגט, לא תקנו
 56 אמירה. אבל לרבא קשיא, שהרי רבה סובר שחוששים שמה הגט
 57 לא נכתב לשמה, ולדבריו היה צריך להיות הדין שאפילו שנים
 58 צריכים לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם. מתרצת הגמרא, הקא
 59 במאי עסקינן לאחר שלמדו, כלומר, שמואל שאל את רב הונא על

גיטין. פרק ראשון - המביא גט - דף ה' עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ)

רכז תוספת

1 **אילימא** חרש - ולא בעי למימר: כגון אלם, או שלא ראה כתיבת הגט, דאם כן הוה ליה
2 למימר: ולא אמר. **א** הכי יכול נמי - פירוש: יכול נמי סגי בקיום חותמו. ואם
3 תאמר: מאי קשיא ליה לרבה? כי היכי דלרבה נחתא ליה, דמפרש: אמי יכול - צריך קיום
4 חותמו, אבל יכול - סגי באומר "בפני נכתב ונחתם" ואין צריך שנים - הכי נמי יפרש לרבה,
5 דלאחר שלמדו, רבה ורבא שרום ואומר רבינו תם:
6 דלרבה נחתא, דהנא אמי יכול - לאשמעינן דבעי
7 קיום חותמו, אבל ביכול - סגי באומר "בפני
8 נכתב", אף על גב דלא חשיב לרבה כמו קיום
9 חותמו, אבל לרבה "בפני נכתב" עדיף מוקים
10 חותמו, שמעיד שבעה שנים - על כרחך תנא
11 אתא לאשמעינן דאמי יכול סגי בקיום חותמו.
12 כיון דראקמינן לאור שלמדו - יכול נמי חסיגי ליה
13 בקיום חותמו! ולקמן מפרש: אי הכי, חד נמי -
14 ליבעי שמאלא מרב הונא: אי סגי בקיום חותמו
15 כיון דליכא למיחש למידי, או דילמא לא פלוג בין
16 למדו ללא למדו. ומשני: בחד - פשיטא ליה
17 דצריך, וגיריה משום שזנא חיזור הדבר לקלקול.
18 ורבינו יצחק מפרש דהכי פריך: אי הכי יכול נמי,
19 היכא דאין צריך קיום - לא יצטרך לומר לרבה
20 "בפני נכתב ונחתם" כיון דלמדו! ולעיל אמרינן
21 באתויה בי תרי, ובאותה מדינה במדינת הים,
22 דלרבה דהני נמי קתני מתניתין דצריך, דכולה
23 מתניתין אית לן לאוקמוא בלמדו, ומפריך
24 ממתניתין ד"האשה עצמה מביאה גיטה". ואם כן
25 - רישא נמי איירי בלמדו. ובענין זה יש לפרש: אי
26 הכי חד נמי. דמתחילה כתב רש"י בפירוש כתב יד
27 דרך קשיא דאי הכי יכול נמי, ואי הכי חד נמי -
28 איירי למאי דסלקא דעתא מעיקרא. דרבה לית
29 ליה דרבא. דכן דרך התלמוד, דבתר דאיתותב
30 מחדא - הדר מותיב ליה מאידך. ושוב מחקו
31 רש"י. ואין לפרש: יכול נמי לא יצטרך לרבה "בפני
32 נכתב", כיון דלמדו: בשלמא לרבה דחייש
33 לאיחולפי - נחתא, אבל לרבה ד"דיענא" לא מהני
34 - אם כן לא אית לאיחולפי, מה צריך "בפני
35 נכתב"? דהא לקמן בריש פרק שני (טז), משמע
36 דכיון דאיתקן "בפני נכתב" לרבה משום לשמה,
37 מודה רבה דצריך לאומרו אפילו אחר שלמדו,
38 משום איחולפי. **שלא** תחלוק בשליחות -
39 פירוש: בשליחות דיכול.

40 **א** הכי בעל נמי - לרבה נחתא, וכי מייתי ליה
41 בעל - ליכא למיחש לזיוף, דאינו חשוד
42 להשליה במחובין. אלא לרבה, בעלעל נמי לחוש
43 שלא יערה, דמתחילה לא היה יודע שצריך
44 לשמה ומשני: מניקט נקוט בידה. כיון דיערעו זה
45 אינו אלל לעו - ליכא למיחש שיערע, כיון
46 דנקט ליה. **ב** תרי דמיתו גיטא בר - לפי זה
47 ליכא בנייהו לאחר שלמדו דאתויה בי תרי, אבל
48 איכא בנייהו מוקיים. ולקמן בריש פרק שני (טז),
49 איכא למאן דאמר דשנים צריכין לומר אפילו
50 אחר שלמדו, דלא חשיב ליה מילתא דלא
51 שכיחא. ולמאי דחשיב ליה מילתא דלא שכיחא,
52 דא דקתני בפרק שני (גיטין טו.א), ושנים אמרינן
53 "בפנינו", דייק מנה רבה ד"דיענא" לא מהני, אף
54 על גב דמסתמא איירי אחר שלמדו - מכל מקום נקט "בפנינו" דוקא. **שלא** תחלוק בשליחות - פירוש: בשליחות דחד, דגורין חד דלא שכיח אטו חד
55 דשכיח. אבל בי תרי אטו חד - לא גורין.

56 **כשניסת** - הוא דתניא לקמן: לא אמר "בפני נכתב ובפני נחתם" הולד ממוז - היינו כשלא נתקיים בחותמו. ואם תאמר: וליחשיבה (גיטין פ.א) בהדי שלשה גיטין פסולין ואם ניסת הולד
57 כשר ויש לומר: דקסבר רבה דבשלשה גיטין תצא, והבא לא תצא. ואם תאמר: להאי לישאנא דברפך שני (שם ז.א), אית ליה לרבי יוחנן שנים שהביאו גט ממדינת הים צריכין
58 לומר "בפנינו נכתב" בר משמע דקסבר לפי שאין בקיאות לשמה, דהכי משני הר בריתא דהבא? דאי משני לה: כשניסת - אם כן ליחשיבה (שם פ.א) בהדי שלשה גיטין פסולין, דהא רבי יוחנן
59 אית ליה בפרק תשיעי (שם) דשלשה גיטין נמי לא תצאו ואין לומר דלא חשיב אלא פסול התלוי בטנ עצמו - דהא אמרינן בפרק תשיעי: מנינא דסיפא למעוטי - נתנו לה ולא אמר "בפני
60 נכתב" - יוציא, והולד ממוז. ואומר רבינו יצחק: דההוא מילתא דרבי יוחנן דסבר: לא תצא - קאי בלישאנא קמא דברפך שני (שם טז.א), דאית ליה לרבי יוחנן לפי שאין עדים מצויין לקיימו,
61 וכמסקנא דשמעתין. אי נמי, יאמר דרך דרבה ורבה תנאי היא, דבעינן נמי למימר בפרק שני (שם) לרבי יוחנן.

1 חוץ מחרש שומה וקפן - דלאו בני דעה ניהו, ואין יכולין לעשות שליח לגרשה,
2 כדאמרין בקידושין (מ.בא.) דאין קטן נעשה שליח, והוא חרין להרץ. לרבה נחתא לרבה
3 קשיא - דקתני "תקיים בחותמו", והלא אין בקיאות לשמה! לאחר שלמדו - דבעי
4 לשמה. **אי הכי** - דלמדו. **יכול נמי** - לא ליצרכוה. אם אפשר לקיימו בעדים - לא
5 יצטרך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם" ומשני:
6 אף על גב דלמדו - לא עקרו רבנן הקתניתה,
7 וגיריה שזנא חיזור דבר לקלקול, וישכחו. הלכך
8 השתא נמי צריך השליח לברוק שהוא לשמה.
9 והא אשה דלא שכיחא - שתתא אף עצמה
10 מביאה את גיטה בתורת שליחות, שלא תתגרש
11 בו עד שתגיע לבית דין פלוני. ובלבד שהיא
12 צריכה בו' - בפרק שני (גיטין כד.א) מוחבינן;
13 מכי מטא גיטא לידה איגרשה ומשנינן
14 דאיתתיה עד בית דין פלוני בתורת שליחות.
15 שלא תחלוק בשליחות - שניגיא הוא: לא חלקו
16 חכמים בין שליח לשליח. אבל הא דאינו יכול
17 - לאו חילוק הוא, שהרי הוצרך לומר אלא
18 שאי אפשר. שהביא את גיטו - שכתבו במדינת
19 הים, ובא כאן לגרשה. מעמא מאי בו' - שניגיא
20 הוא: כלומר, טעמא מאי אצרכוה רבנן לכל
21 שליח לומר כך - משום חששא, דילמא אתי
22 בעל וכו'. שנים שהביאו גט - שנים נעשו
23 שלוחים. ומה אילו יאמרו בו' - כלומר, אם רצו
24 תק אומריה: אנו מעידים שגרשה ותן לה גט, או
25 לשלוחה גט. לרבה קשיא - דאמר: כי מייתי בי
26 תרי - צריכין לומר. **אי הכי** - דלמדו. חד נמי
27 - כי מייתי ליה חד, נמי לא ליצרכוה. הוי לא
28 הוצרכו בו' - כלומר, אמור מעתה: לא אצרכו
29 לומר "בפני נכתב" להחמיר, דכי מוקיים
30 ניצרכוה. אלא לחלק - דלא מצרכין ליה לתרי
31 סהדי אחרינא. כשניסת - כבר, ומשום האי
32 גזירה לא מפקטין מניה. משום דניסת הוא -
33 ואם לא ניסת לא שבקין לה לאינסיב, ואף על
34 גב דאיקיים - היינו חומרא. הני קאמר -
35 לעולם בניסת קאמר דלא מפקטין לה, והכי
36 קאמר: הוי לא הוצרכו לומר "בפני נכתב"
37 להחמיר עליה ולהוציאה אחר שניסת. דלא
38 תימא להחמיר עליה ולהוציאה. אלא לחלק
39 עליה - דמתחילה, שלא תיזקק לעדים.
40 **טעמא**

41 **תניא**: הוא עצמו שהביא גיטו, אינו צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם"! - **טעמא** מאי
42 **אמור רבנן**: צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם"? - **דילמא** אתי בעל מערער ופסיל ליה,
43 **השתא מניקט נקוט** ליה **בידיה וערעורי** קא מערער עליה? **הא שמע**: הפוכא גט ממדינת
44 הים, ונתנו לה ולא אמר לה "בפני נכתב ובפני נחתם", אם נתקיים בחותמו - **כשר**, ואם
45 לאו - **פסול**; הוי, לא הוצרכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם להחמיר עליה אלא לחלק עליה;
46 **לרבה נחתא**, **לרבה קשיא**! - **הא** **במאי עסקינן** - **לאחר שלמדו**. - **והאמר**: **גזירה** **שזנא**
47 **יחזור הדבר לקלקול**! - **כשניסת**. - **אי הכי**, הוי לא הוצרכו לומר "בפני נכתב ובפני נחתם"
48 **להחמיר עליה אלא לחלק עליה**? **משום** **דניסת הוא**! - **הכי קאמר**: **וכי** **תימא** **להחמיר עליה**
49 **ולפקוה** - **הוי** **לא הוצרכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם להחמיר עליה אלא לחלק עליה**,
50 **טעמא**

1 **א'** בעית אימא טעמא מאי בו - רשי' לא גריס "איבעית אימא", וסיומא דמילתא הוא.
 2 ולרבינו יצחק נראה דשפיר גריס ליה. ומוקי לה השתא קודם שלמדו. דכיון דניסת - לא
 3 תצא. כיון דלויף ליתא למיחש. ודתקיים בחומצו. וליכא אלא לעו בעלמא דשלא לשמה.
 4 אפילו אי אתי בעל ומערער. כדפרשית לעיל (עמוד א).
 5 **והסברא** והא רבה אית ליה דרבא - לא

1 טעמא מאי בו' דילמא אתי בעל מערער - דטעמא מאי אמור רבנן דבעי למימר -
 2 דילמא אתי בעל ומערער. הילכך אם לא ניסת - לא תישא. אבל השתא דניסת -
 3 אמאי לפקח? אכתי לא אתי בעל ומערער. ענין ניקום ונערע? "ואיבעית אימא" לא
 4 גרסינן. אלא הכי גרסינן: אלא להקל עליה טעמא מאי וכו'. **בפלוגתא** - כי דך פלוגתא
 5 דרבה ורבא אפילו נמי אמוראי קמאי. אייתי

רסין "והסברא", כדפרש

6 בקנטרס. ובסמוך. דקאמר: אלא רבי שמעון בר
 7 אבא איניש אחרינא הוה בהדיה - לא גרסינן
 8 "אלא", דאינו בא לסתור "תסתים". ובסמוך נמי
 9 קאמר. הא מדרבי יהושע בן לוי סבר לפי שאין
 10 בקיאו לשמה בו. **הא** מדרבי יהושע בן רבי
 11 יוחנן סבר לפי שאין עדים מצויין לקימו - לא בעי
 12 לשנוי דסבר כדכרך לישנא דפרק שני (גיטין
 13 ז.א.). דההוא לישנא דהתם. דקאמר: שנים אין
 14 צריכין לומר "בפני נכתב" - הוא עיקר. דקאמר
 15 עלה: יתר הוא שלא אמרתי. ועוד: דבההיא שניא
 16 לא הוה משני הא דפריך. והא רבה אית ליה
 17 דרבא.

והא קיימא לן דאין עד נעשה דין הני מילי

18 בדאורייתא בו' - רשי' לא גריס ליה. והדין
 19 עמו. דכיון דשפיטא דבדרבנן עד נעשה דין.
 20 כדפריך לבסוף - הדין פריך מעיקרא "הא קיימא
 21 לן דאין עד נעשה דין"? והא שפיטא דלא סלקא
 22 דעתא דהבא הוי דאורייתא. ומיהו. בפרק קמא
 23 דכתובות (ז.א.א.) יש קצת בענין זה גבי גר קטן
 24 מטבילין אותו על דעת בני דין. ופריך: מאי קא
 25 משמע לך? תנינא: זכין לארס שלא בפניו. וחדר
 26 פריך: והא קיימא לן דודאי: עבד בהפקדיא נישא
 27 ליה. **הכי** גריס רבינו תם: כיון דאשה כשירה
 28 להביא את הגט זימנן דמיית ליה איתתא. וכן
 29 פירש רבינו תנאל. והוא הדין דהוה מצי למימר:
 30 זימנן דמיית ליה קרוב. **כיצד** יעשה - פירוש:
 31 כיצד יעשה להבין שתינשא לכתחילה. או אם
 32 נישאת - שלא תצא. אבל לולד אין צריך תקנה.
 33 דבלא תקנה לא הוי ממוז. דלית להו כל המשנה
 34 בו. ולרבי מאיר כיצד יעשה - קודם נישואין. אבל
 35 לאחר נישואין - מסתבר דלרבי מאיר אין תקנה.
 36 דכיון דהולד ממוז - אם בן כל הדרכים האלו בה.
 37 ותצא מזה ומזה. וכל וזהו דתנן לקמן ב"הורוק"
 38 (פ.א.).

ימלנו הימנה ויחזור ויתנונו לה ויאמר בו' -

39 מכאן משמע דצריך לומר בשעת תנינה
 40 "בפני נכתב" - מדקאמר: יטלנו הימנה. והוא הדין
 41 לאחר תנינה תוך כדי דיבור דהנהג. מדקאמר
 42 לעיל: שנתנו לה כשכירה פקח ולא הספיק לומר
 43 "בפני נכתב" עד שנתחרש. אבל לאחר כדי דיבור
 44 - מספקא לרבינו יצחק אי מתינו כל זמן שפיקוח
 45 באותו ענין או לא. וקודם תנינה מספקא לרבינו
 46 יצחק נמי אי מתינו. ומדרתנן בפרק "כל הגט" (גיטין
 47 ט.ב.). המביא גט וממיתת דהים וחלה. עשה בבית
 48 דין שלחן ואומר בו' - אין ראיא. דהרי אומר
 49 כשהגט יוצא מתחת ידו. **אפילו** לא כתב בו
 50 אלא שיטה אחת בו' - פירוש: שלא ראה אלא
 51 שיטה ראשונה. דמסתמא סימנו לשמה.
 52 אפילו

טעמא מאי? - דילמא אתי בעל מערער ופסול ליה,

1 **השתא בעל לא קא מערער, אגון ניקום ונערער**
 2 **עלמה? בפלוגתא דרבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי**
 3 **חד אמר: לפי שאין בקיאו לשמה, וחד אמר: לפי**
 4 **שאין עדים מצויין לקימו. תסתים, דרבי יהושע**
 5 **בן לוי הוא, דאמר לפי שאין בקיאו לשמה. דרבי**
 6 **שמעון בר אבא אייתי גיטא לקמיה דרבי יהושע בן**
 7 **לוי, ואמר ליה: צריכנא למימר "בפני נכתב ובפני**
 8 **נחתם", או לא? אמר ליה: לא צריכת, לא אמרו**
 9 **אלא בדורות הראשונים, שאין בקיאו לשמה, אבל**
 10 **בדורות האחרונים דבקיאו לשמה - לא. תסתים.**

- ותסברא? והא רבה אית ליה דרבא! ועוד, הא

11 **אמרין שמא יחזור דבר לקלקולו! אלא, רבי שמעון**
 12 **בר אבא איניש אחרינא הוה בהדיה, והא דלא חשיב**
 13 **ליה - משום פבדוד דרבי שמעון. איתמר: בפני כמה**
 14 **נותנו לה? רבי יוחנן ורבי הנינא, חד אמר: בפני**
 15 **שנים, וחד אמר: בפני שלשה. תסתים, דרבי יוחנן**
 16 **הוא דאמר בפני שנים, דרבין בר רב חסדא אייתי**
 17 **גיטא לקמיה דרבי יוחנן, ואמר ליה: זיל הב לה באפי**
 18 **תרי ואימא להו "בפני נכתב ובפני נחתם". תסתים.**
 19 **לימא בהא קמפילגי, דמאן דאמר בפני שנים, קסבר:**
 20 **לפי שאין בקיאו לשמה; ומאן דאמר בפני שלשה,**
 21 **קסבר: לפי שאין עדים מצויין לקימו! - ותסברא?**

הא מדרבי יהושע בן לוי אמר לפי שאין בקיאו

22 **לשמה - רבי יוחנן אמר לפי שאין עדים מצויין**
 23 **לקימו; והקא חיבי קאמר רבי יוחנן בפני שנים!**
 24 **ועוד, הא רבה אית ליה דרבא! אלא, דכולי עלמא**
 25 **- בעיני עדים מצויין לקימו, והקא בשליח נעשה**
 26 **עד ועד נעשה דין קמפילגי, מאן דאמר בפני שנים,**
 27 **קסבר: שליח נעשה עד ועד נעשה דין, ומאן דאמר**
 28 **בפני שלשה, קסבר: שליח נעשה עד ואין עד נעשה**
 29 **דין. - והא קיימא לן בדרבנן דעד נעשה דין! אלא,**
 30 **הקא בהא קמפילגי, דמר סבר: כיון דאשה פשירה**
 31 **להביא את הגט, זמנין דמייתתא ליה איתתא ופסולי**
 32 **עלה; ואידך: אשה - מידע ידעי ולא סמכי עליה.**
 33 **תניא פוותיה דרבי יוחנן: המביא גט מפרנית הים,**
 34 **ונתנו לה ולא אמר לה "בפני נכתב ובפני נחתם"**

- יוציא, והולך ממוז, דכרי רבי מאיר; והחמים

35 **אמורים אין הולך ממוז. כיצד יעשה? וימלנו הימנה, ויחזור ויתנונו לה בפני שנים ויאמר**
 36 **"בפני נכתב ובפני נחתם". ורבי מאיר משום דלא אמר "בפני נכתב ובפני נחתם" יוציא**
 37 **והולך ממוז? - אין, רבי מאיר למעמיה, דאמר רב המנונא משמיה דעולא: אמר היה רבי מאיר פל המשנה ממטבע**
 38 **למה צריך אתה לעמוד על פל אות ואות. אתה לקמיה דרבי אמי ורבי אסי. אמרי ליה: לא צריכת. וכי תיקא אעביד**
 39 **להוויא, נמצי אתה מוציא לעו על גיטין הראשונים. רבה בר רב הנה אייתי גיטא, פלגא איפתב קמיה ופלגא לא איפתב**
 40 **קמיה. אתה לקמיה דרבי אלעזר. אמר ליה: אפילו לא כתב בו אלא שיטה אחת לשמה, שוב אינו צריך. רב אשי אמר:**

1 טעמא מאי בו' דילמא אתי בעל מערער - דטעמא מאי אמור רבנן דבעי למימר -
 2 דילמא אתי בעל ומערער. הילכך אם לא ניסת - לא תישא. אבל השתא דניסת -
 3 אמאי לפקח? אכתי לא אתי בעל ומערער. ענין ניקום ונערע? "ואיבעית אימא" לא
 4 גרסינן. אלא הכי גרסינן: אלא להקל עליה טעמא מאי וכו'. **בפלוגתא** - כי דך פלוגתא
 5 דרבה ורבא אפילו נמי אמוראי קמאי. אייתי
 6 גיטא - ממדינת הים. **והסברא** - לא גרסינן ואי
 7 נמי גרסינן ליה לאו לאורועי "תסתים" קאתי,
 8 דשפיר תסתים דרבי יהושע הוא דאמר "לפי
 9 שאין בקיאו". אלא הכי פריך: **והסברא** -
 10 דאמר דיהידי הוה. **והא רבה אית ליה דרבא** -
 11 **ובענין לקימו. הוה בהדיה** - ואמרין לעיל: בי
 12 תרי דמיית גיטא - מילתא דלא שכחא. **בפני**
 13 **כמה נותנו לה** - השלית. **לפי שאין בקיאו** -
 14 **הלכך בתרי סגי. דלחזו סודי דאמר שליח "בפני**
 15 **נכתב", ואי אתי בעל בו ומערער - לא**
 16 **משנחזין ביה. לפי שאין עדים בו** - וכן
 17 **דלקימו הוא** - בענין תלוא. **כדאמרין**
 18 **בכתובות בפרק שני (כ.א.ב.) דקים שטרות**
 19 **בשלשה. והסברא** - דהכי הווא? **והא** -
 20 **מדסימנין לעיל דרבי יהושע בן לוי הוא דאמר**
 21 **"לפי שאין בקיאו"** - מכלל דרבי יוחנן בר
 22 **פלוגתיה דלעיל, אמר משום "לקימו", והבא**
 23 **סימנין דרבי יוחנן הוא דאמר בפני שנים ועוד**
 24 **הא רבה אית ליה דרבא** - ואפילו למאן דאמר
 25 **"לפי שאין בקיאו לשמה"** - אית ליה נמי
 26 **"לקימו", וניכסי תלתא בשליח נעשה עד ועד**
 27 **נעשה דין קמפילגי - כלומר, אי אמרין: כי**
 28 **הדין דשליח נעשה עד - הכי נמי עד נעשה**
 29 **דין, קמפילגי. מאן דאמר בפני שנים קסבר** -
 30 **כי הדין דשליח נעשה עד - הכי נמי עד נעשה**
 31 **דין, הלכך מצטרף בהדיהו. הוה תלתא. ומאן**
 32 **דאמר בפני שלשה קסבר** - אף ששליח נעשה
 33 **עד - אין עד נעשה דין. הכי גרסינן: והא קיימא**
 34 **לן בדרבנן דעד נעשה דין - כגון גבי קיום**
 35 **שטרות. אמרין בכתובות (שם): שלשה שישבו**
 36 **בין קליים את השטר וקרא ערער על אחד מהם**
 37 **בו. והיונין בה: למימרא דעד נעשה דין בו?**
 38 **ומותבנין, ומשנינן: הני מילי בעדות החדש**
 39 **דאורייתא. אבל בדרבנן - עד נעשה דין. כיון**
 40 **דאשה כשירה בו' - אי מכשרת בשנים - זמנן**
 41 **דמייתת ליה אשה, וסמכין עלה לאבשרי נמי**
 42 **בשנים. ואשה לא חויא לאצטרופי בהדיהו**
 43 **תלתא. יוציא** - מי שנשאה בגט זה. משום
 44 **דלא אפרי (לה) יוציא** - בתמיה. **הא נכ כשר**
 45 **הוא. ובפני נכתב. ומשום דלא אמר הוי ולד**
 46 **ממוז? אתא לקמיה דרבי אחי** - באותה העיר
 47 **שהיו כותבין אותו. מטינה אנשי** - דקיימא לן
 48 **(קידושין ה.ב.) כל שאינו יודע כטיב גיטין**
 49 **וקידושין לא ידא לו עסק עמקו. והוה ממנו גברא**
 50 **רבה לאורוי חיבי נעביד. לא צריכת** - אלא
 51 **בשיטה אחת.**

אפילו

נכתב ובפני נחתם בגלל קיום הגט ואם כן לכולי עלמא יהיה צריך
 שלשה כדין קיום שטרות.
 אלא דכולי עלמא - גם לדעת רבי יוחנן וגם לדעת רבי חנינא, פנין
 עדים מצויין לקיימו, והקא בשליה נעשה עד ועד נעשה דין קמיפלגי.
 כלומר, מחלוקתם היא, האם כשם ששליח שמביא גט יכול להעיד
 על שליחותו ולומר בפני נכתב ובפני נחתם, יכול הוא גם להימנות
 על הדיינים שמקבלים את עדותו. מאן דאמר בפני שנים - רבי
 יוחנן שאמר שליח ליתן לה בפני שנים, קסבר ששליח נעשה עד
 ועד נעשה דין, כלומר, כשם ששליח נעשה עד, כך אותו עד גם
 יכול להיות דין, והוא מצטרף עם השנים ונמנה עמם למנין
 שלשה דיינים שצריך לקיום הגט. ומאן דאמר בפני שליח - רבי
 חנינא שאמר שצריך שלשה דיינים, קסבר שאמנם שליח נעשה עד
 ואולם אין עד נעשה דין, וצריך עוד שלשה מלבדו כדי לקיים את
 הגט.
 שואלת הגמרא, והא קיימא לן בדרבנן דעד נעשה דין - שבדיינים
 כמו קיום שטרות, שאינו אלא מדרבנן, עד נעשה דין, ולמה כאן
 יש שיטה הסוברת שאין עד נעשה דין בקיום הגט. הגמרא חוזרת
 בה, ולכולי עלמא עד נעשה דין, אלא הקא בהא קמיפלגי, דמר -
 זה שאמר שצריך שלשה דיינים, קסבר פיון דאשה בשירה להביא את
 הגט, ומנין דמיימא לה איתתא - לפעמים קורה אשה מביאה את
 הגט, וקמי עלה - ויסמכו עליה שגם היא תמנה בין הדיינים, והרי
 אשה פטולה לדון. ואידך - והאמראו החולק וטובר שצריך שנים,
 לא חושש לכך מפני שאשה מייעד ייעו - כולם יודעים שהיא לא
 כשירה לדון, ולא קמי עלה - ולא יסמכו עליה והיא תתן את הגט
 לפני שלשה.
 תניא בנותיה דרבי יוחנן שהשליח נותן את הגט בפני שנים, הקמיא
 גט ממדינת תים ונתנו לה, ולא אמר לה בפני נכתב ובפני נחתם,
 והאשה נשאת לחמה, ויציא אותה בעלה השני והולד ממנו ממור,
 דרבי רבי מאיר. והקמיא אומרם, אין הולד ממור. אלא ביצד יעשה
 - מה יעשה השליח קודם הנישואין כדי שתוכל להינשא, ויפלו
 הימנה - יקח ממנה בחזרה לא גט, ויחזור ויתננו לה בפני שנים,
 ויאמר בפני נכתב ובפני נחתם, אם כן יש מכאן ראייה שנותן לה
 בפני שנים כדברי רבי יוחנן. שואלת הגמרא, ורבי מאיר שאומר
 שהולד ממור, וכי משום דלא אמר בפני נכתב ובפני נחתם ויציא
 והולד ממור, הלא הגט כשר שנכתב ונחתם בפניו. עונה הגמרא,
 אין - כן, מפני שרבי מאיר למעשה, לשיטתו, דאמר רב הקנינא
 משמיה דעולא, אומר היה רבי מאיר, כל המשנה - כל הנהגה אחרת
 ממשבע שפכים הקמים בניינין - מסדר הדברים - שחל חכמים קבעו
 בעניני גיטין, ויציא והולד ממור. וכיון שהשליח לא אמר בפני נכתב
 ובפני נחתם בשעת נתינת הגט, הרי הוא שינה ממשבע שטבעו
 חכמים, ולכן יוציא והולד ממור.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים, מה צריך השליח לראות
 בכתיבת הגט: מעשה באדם ששמו בר הדיא שפכי לאתני גיטא -
 שרצה להיות שליח להבאת הגט מעירו שבחוץ לארץ לארץ
 ישראל. אהא לקמיה דרבי אחי - בא לפני רבי אחי דהיה ממונה
 אנייבי - שהיה ממונה להורות הלכות בפני גיטין וקידושי, אמר
 ליה רבי אחי לבר הדיא, צריך אתה לעמוד על כל אות ואות,
 כלומר, לראות את כתיבת כל הגט. אהא - בא בר הדיא לקמיה
 דרבי אחי ורבי אחי, אמר ליה לבר הדיא, לא צריכת - אינך צריך
 לעמוד על כל אות ואות. וכי תימא - ואם תאמר אעביד להומרא
 - אף על פי כן, אעמוד על כל אות ואות לחומרא, נמצא אתה
 מוציא לעו על גיטין הראשונים, ויאמרו שהם פסולים, מכיון שלא
 הקפידו על כך.
 רבה בר בר רב הנה איתני גיטא - הביא גט, שפליגא איבת קמיה -
 מחצית הגט נכתבה בפניו, ופליגא לא איבת קמיה - והמחצית
 השניה לא נכתבה בפניו. אהא לקמיה דרבי אלעזר לשאל אם הגט
 כשר. אמר ליה רבי אלעזר, אפילו לא כתב בו אלא שיטה אחת
 לשמה - אפילו לא ראה השליח אלא כתיבת שורה אחת לשמה,
 שוב אינו צריך לראות, וכי בודאי גמרו לכתוב את כל הגט לשמה.
 רב אשי אמר

והסיבה שלא החמירו עליה להוציאה מבעלה, שהרי מצינו מאי
 - מה הטעם שתקנו לומר בפני נכתב ובפני נחתם קודם שנישאת,
 דילמא אתי - שמא יבוא הפעל ומקערע על כשרות הגט ופסיל ליה
 בטענה שנכתב שלא לשמה, השתא בעל לא קא מקערע - עתה
 שערדין בעבעל את ערערה, אמן גיטום ונקערע עלה - וכי אנתנו
 נערעו מעצמנו לא כשרות הגט.
 ואמרת הגמרא, שרבה ורבא חולקים בפלוגתא - במחלוקת דרבי
 יוחנן ורבי יהושע בן לוי, שקדמו להם. חד אמר, שהטעם שצריך
 לומר בפני נכתב ובפני נחתם, הוא לפי שאין קניאין לשמה, וחד
 אמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו, ולא נמסר מה אמר כל אחד
 מהם.
 תפתים - אפשר להוכיח מהמעשה דלהלן, דרבי יהושע בן לוי הוא
 דאמר לפי שאין קניאין לשמה. דרבי שמעון בר אבא איתני גיטא -
 הביא גט ממדינת תים לקמיה דרבי יהושע בן לוי, ואמר ליה רבי
 שמעון בר אבא לרבי יהושע בן לוי, צריכת למימר - האם צריך רבי
 אני לומר בפני נכתב ובפני נחתם או לא, אמר ליה רבי יהושע בן
 לוי, לא צריכת - אינך צריך לומר, לא אמרו חכמים לומר כן, אלא
 פירות הראשונים שאין קניאין לשמה, אבל פירות האחרונים
 דקניאין לשמה לא. תפתים - תלמד מכאן שרבי יהושע בן לוי הוא
 זה שאמר שהטעם במשנה הוא לפי שאין בקיאים לשמה.
 מקשה הגמרא, ותקפרא - וכי אתה סבור שרבי שמעון בר אבא
 היה שליח לבדו, והא רבה אית ליה דרבא - והרי הוכחנו לעיל (ה)
 שרבה מודה לרבא שיש צורך גם בקיום הגט, ואם היה לבדו אין
 הוא מועיל לקיום הגט. ועוד הא אמרין - הרי אמרנו שגם לפי
 רבה אחרי שלמדו, עדיין קיימת התקנה שפא יחזור דבר לקולו,
 ואם רבי שמעון בר אבא היה שליח לבדו, למה אמר רבי יהושע
 בן לוי שאין צריך לומר. אלא בודאי רבי שמעון בר אבא לא היה
 לבדו, ואיניש אחרניא הנה בדיה - ואדם נוסף היה עמו, ולעיל
 למדנו שפני שהביאו גם ממדינת תים לאחר שלמדו, אין צריכים
 לומר בפני נכתב ובפני נחתם, והא דלא חשיב ליה - והטעם שלא
 הכירו את אותו אדם, משום כבודו דרבי שמעון בר אבא. שלא
 יהיה נראה כאילו הם שוים בערכם: הגמרא דנה בשליח שמביא
 גט, בפני כמה אנשים הוא צריך לתת את הגט לאשה: איתמר, בפני
 פקא נותני לה השליח, רבי יוחנן ורבי תנינא נחלקו בדבר, חד אמר
 - אחד מהם אמר, שצריך לתת את הגט בפני שנים, וחד אמר -
 ואחד אמר שיש לתתו בפני שליח.
 תפתים - אפשר להוכיח מהמעשה דלהלן דרבי יוחנן הוא זה
 דאמר בפני שנים. דרבי בר בר הקדא איתני גיטא - הביא גט
 ממדינת תים לקמיה דרבי יוחנן, ואמר ליה רבי יוחנן זיל תב ליה
 באפי תרי - לך תן את הגט לאשה בפני שנים ואימא להו - ותאמר
 להם בפני נכתב ובפני נחתם. תפתים - הרי לנו ראייה גמורה שרבי
 יוחנן הוא זה שאמר שיש לתת את הגט בפני שנים.
 הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם של רבי יוחנן ורבי חנינא,
 במחלוקת רבה ורבא: לימא בהא קמיפלגי - אולי נאמר שבוה
 חולקים רבי יוחנן ורבי חנינא, מאן דאמר בפני שנים - רבי יוחנן
 שאמר לתת את הגט בפני שנים, קסבר, שתקנת האמירה היא, לפי
 שאין קניאין לשמה, ולפיכך אין צריך בית דין, אלא די בשני עדים
 שיעידו שהשליח אמר בפני נכתב ובפני נחתם. ומאן דאמר - ורבי
 חנינא שאמר שצריך לתת את הגט בפני שליח, קסבר, שטעם
 האמירה הוא לפי שאין עדים מצויין לקיימו, וכיון שאמירת השליח
 הינה קיום הגט, צריך לזה שלשה דיינים.
 מקשה הגמרא, ותקפרא - וכי אתה סבור שכך אפשר לבאר את
 מחלוקת רבי יוחנן ורבי חנינא, הא - הרי במחלוקת הקודמת
 הוכחנו שרבי יהושע בן לוי טובר שאמירת השליח היא בגלל שלא
 בקיאים לשמה, ותדייק מרבי יהושע בן לוי - שאם רבי יהושע בן
 לוי אמר לפי שאין קניאין לשמה, על כרחך רבי יוחנן שהוא החולק
 על רבי יהושע בן לוי אמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו, ואם
 התקנה היא משום קיום ודאי שצריך לתת את הגט בפני שליח,
 ואילו הקא תיבי דאמר רבי יוחנן שהשליח נותן את הגט בפני
 שנים, ועוד סיבה שלא יתכן שזוהו טעמו של רבי יוחנן, הא אמרנו
 לעיל שרבה אית ליה דרבא, וגם הוא מודה שצריך לומר בפני

לשם, אף בבבל שהיו בקיאים לשמה, תקנו לומר, משום שלא היו
 56 שירות מצויות.
 57 הגמרא מקשה על שמואל, מתיב רבי ירמיה ממשנתינו, רבי יהודה
 58 אומר שמהעיר רבם למונה העולם, דינו כדן מדינת הים והמביא
 59 גט משם צריך לומר בפני נכתב, ורבם עצמה במונה העולם,
 60 כלומר כדן חוץ לארץ. מאשקלון לדרום העולם דינו כדן חוץ
 61 לארץ, ואשקלון עצמה בדרום העולם, שאף היא בחוץ לארץ.
 62 מהעיר עכו לצפון העולם דינו כדן חוץ לארץ, ועכו עצמה בצפון
 63 העולם. והא ככל לצפונה דארץ ישראל קניא – והרי בכל שוכנת
 64 צפונית לארץ ישראל, דכתיב (ירמיה א יד) 'ויאמר ה' אלי מצפון
 65 תפתח הרעה, והכוונה לאויב שבא מבבל שנמצאת בצפון ארץ
 66 ישראל. ותנן בהמשך המשנה, רבי מאיר אומר עכו פארץ ישראל
 67 לגיטין. ואפילו רבי מאיר שחולק על רבי יהודה שעכו דינה כארץ
 68 ישראל, לא קאמר אלא בעכו דמקרא – לא חלק עליו אלא בעיר
 69 עכו עצמה שהיא קרובה לארץ ישראל, אכל ככל דמרתקא לא –
 70 אבל בכל המרוחקת מארץ ישראל לכל הדעות דינה כחוץ לארץ,
 71 וקשה על שמואל שאומר שבבל דינה כארץ ישראל לגיטין.
 72 מתרצת הגמרא, הוא מוהית לה והוא מפרק לה – רבי ירמיה,
 73 הקשה את השאלה הזאת והוא גם תרצה, לרבי מכלל – המשנה
 74 דברה על כל המקומות שהם לצפונה של ארץ ישראל מלבד בבל
 75 שיש טעם מיוחד שדינה כארץ ישראל.
 76 שואלת הגמרא, עד היכן היא ככל, כלומר, היכן גבולות בבל שיש
 77 לה דין ארץ ישראל לענין גיטין. עונה הגמרא, אמר רב פאפא
 78 במחלוקת ליהיחסין קף מחלוקת לגיטין – כשם שלענין המשפחות
 79 בבבל, שמיחוסות הם ואין מעורב בהן פסולים נחלקו רב ושמואל
 80 היכן הוא גבול בבל, כך נחלקו גם לענין גיטין. ורב יוסף אמר
 81 מחלוקת ליהיחסין – מחלוקת רב ושמואל היא רק לענין יוחסין, אבל
 82 לגיטין אין מחלוקת בדבר, ולדברי הכל עד ארץ תניינא דנישאר –
 83 עד המקום של הערבה השניה הסמוכה לגשר, דין בבל כארץ
 84 ישראל, ומשם והלאה דינה כחוץ לארץ.
 85 רב פאפא מצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם כששליח מביא גט
 86 מאקטיספון שהיה מחוץ לבבל מעברו האחד של החידקל, לבי
 87 ארדשיר שהיה מעברו השני, ודינו כמביא ממדינה למדינה. ואולם
 88 מבי ארדשיר לאקטיספון לא היה רב חסדא מצריך לומר כן.
 89 שואלת הגמרא, לימא קפכר לפי שאין בקיאים לשמה – נאמר
 90 שסובר רב חסדא כמו רבה שטעם התקנה מפני שלא בקיאים
 91 לשמה, והני גמירי – ובני העיר ארדשיר היו בקיאים לשמה
 92 ולפיכך המביא משם גט אינו צריך לומר, ובני העיר אקטיספון לא
 93 היו בקיאים והמביא משם צריך לומר. שואלת הגמרא, ותקפרא –
 94 וכי אתה סבור שזה טעמו של רב חסדא. והא רבה אית ליה דרבא
 95 – והרי רבה מודה לרבא שטעם התקנה הוא גם כדי לקיים את
 96 הגט, ולפיכך תקנו לומר כן, אפילו שבקיאים לשמה.
 97 אלא דבולי עלמא בעינו לקנימו – לכל הדעות טעם התקנה משום
 98 קיום הגט, והני בני ארדשיר ביון דאזלי לשוקא לתתם – שהיו
 99 הולכים לשוק שנמצא באקטיספון, הנהג – בני אקטיספון דיעו
 100 בחתימות ידא דהני – מכירים את חתימות בני ארדשיר, שבבואם
 101 לשוק חותמים על שטרי הלואה או מכר, והשטרות נשאים בידי
 102 אנשי אקטיספון. והני פרהנה לא דיעו – אבל בני ארדשיר אינם
 103 מכירים את חתימות אנשי אקטיספון, מאי מעמא אינם מכירים.
 104 בשוקיהו מרידי – לפי שבני ארדשיר שבאים לשוק טרודים בעיני
 105 החסרה ואינם נותנים לב להסתכל בחתימות בני אקטיספון.
 106 לפיכך, המביא גט מארדשיר לאקטיספון אין השליח צריך לומר,
 107 מכיון שיוכלו בני אקטיספון לקיימו, לפי שמכירים את החתימות
 108 של בני ארדשיר, ועוד שבני ארדשיר מצויים באקטיספון והם
 109 יכירו את חתימות בני עירם. אבל המביא גט מאקטיספון צריך

1 אפילו לא שמע השליח אלא קול קולמוסא – קול תקן הקולמוס
 2 וכן מגילתא – וקול תקן הקלף, ושמע שהסופר אומר בשעה
 3 שמתקנב, שעושה כן, כדי לכתוב לשמה, יכול להעיד על סמך זה
 4 שהגט נכתב לשמה.
 5 הניא בנותיה דרב אשי, המביא גט ממדינת הים, אפילו אם בשעת
 6 כתיבת הגט היה הוא – השליח בפניו, והסופר כתב את הגט
 7 בעליה, או שהוא – השליח היה בעליה והסופר כתב את הגט
 8 בפניו, ואפילו אם לא נשאר במקומו כל זמן הכתיבה, אלא נכנס
 9 ויוצא כל היום בולו, הגט פשר, והשליח יכול לומר בפני נכתב.
 10 ומבאר הגמרא, כשהוא בפניו, והסופר בעליה, איך יכול להעיד
 11 שבפניו נכתב, הא לא קא חיו ליה – הלא השליח לא רואה את
 12 כתיבת הגט. אלא לאו – על כרחך לומר כגון דשמע השליח קן
 13 קולמוסא וכן מגילתא – את קול הקולמוס וקול הקלף. הרי שדי
 14 בשמיעת זו כדי להעיד בפני נכתב, וכדברי רב אשי. אמר רב –
 15 נאמר בברייתא, שאפילו נכנס ויוצא כל היום בולו, הגט פשר.
 16 שואלת הגמרא, מאן – מי הוא הנכנס ויוצא, אילימא שליח – אם
 17 נאמר שהכוונה לשליח, השתא – ומה אם הוא בפניו, והסופר
 18 בעליה, דלא חיו ליה – שהשליח אינו רואה את הסופר, אפרת
 19 שהגט פשר, נכנס ויוצא מיבעיא – וכי צריך לומר שאם השליח
 20 נכנס ויוצא אצל הסופר, שהגט כשר. עונה הגמרא, אלא סופר –
 21 כוונת הברייתא שהסופר נכנס ויוצא. שואלת הגמרא, פשיטא –
 22 שהגט כשר, וכי משום דנכנס ויוצא אינו כותב את הגט בראף
 23 אחד נפסליה – נפסול אותו. עונה הגמרא, לא צריקא דנפס
 24 לשוקא ואתא – מדובר שתוך כדי הכתיבה יצא הסופר לשוק וחזר,
 25 מהו דתימא איניש אחרניא אשכחיה ואמר ליה – שמא נאמר
 26 שהסופר פגש בשוק אדם ששמו כשם הבעל שהסופר כותב לו גט,
 27 ואמר לסופר שיכתוב גם לו גט, וכשחזר לביתו ממשיך בכתיבת
 28 הגט לשם אדם זה, קא משמע לן שאין לחשוש לכך.
 29 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים לענין בבל: איתמר, ככל, רב
 30 אמר דינה כארץ ישראל לענין גיטין, והמביא גט בבבל ממדינה
 31 למדינה אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. ושמואל אמר דין
 32 בבל כדן חוץ לארץ, והמביא גט ממדינה למדינה בבבל צריך
 33 לומר כן. לימא קהא קא מיפלגי – אולי נאמר שרב ושמואל
 34 חולקים בזה, דמר סבר – רב סבר שטעם התקנה היא לפי שאין
 35 בקיאים לשמה ובשית רבה, והני גמירי – ובני בבל בקיאים ויודעים
 36 שצריך לכתוב את הגט לשמה. ומר סבר – ושמואל סובר, שטעם
 37 התקנה לפי שאין עדים מצויין לקנימו, והני גמי לא שכיחי – וגם בני
 38 מדינה אחת בבבל אינם מצויים במדינה אחרת ויהיה קשה להשיג
 39 עדי קיום.
 40 מקשה הגמרא, ותקפרא – וכי אתה סבור שזו מחלוקתם, והא רבה
 41 אית ליה דרבא – הרי רבה מודה לרבא שטעם התקנה גם כדי
 42 לקיים את הגט. מתרצת הגמרא, אלא דבולי עלמא בעינו לקנימו –
 43 כולם מודים שצריך לקיים את הגט, אלא שרב סבר, ביון דאימא
 44 מתיבתא – שיש ישיבות קבועות אחת בסורא מקום מושבו של רב,
 45 ואחת בנרדעא מקום מושבו של שמואל, ותלמידים הולכים
 46 מיישיבה ליישיבה, מיישב שכיחי – נמצאים אנשים שמכירים את
 47 החתימות ואם הבעל יערער ימצאו מי שיקימו אותם. ושמואל
 48 סבר, מתיבתא בגרסייהו מרידי – בני הישיבות טרודים בלימודם
 49 ואינם מכירים את חתימות אנשי המקומות הללו, ועדיין יהיה קושי
 50 למצוא עדי קיום.
 51 הגמרא מביאה ראייה שבגלל ריבוי הישיבות דין בבל כארץ
 52 ישראל: איתמר נמי אמר רבי אבא אומר רב הונא, עשינו עצמינו –
 53 נהגנו ככלל כמנהג ארץ ישראל לגיטין, שלא צריך לומר בפני נכתב
 54 ובפני נחתם, וזאת מבי איתא רב ככלל – מאז שרב הגיע לבבל
 55 וקבע ישיבה בסורא ושמואל בנרדעא. אבל קודם שהגיע רב

1 **אפילו** קן קולמוסא - לא דמי לסומא, דפסול להביא גט, בפרק שני (גיטין כג.א).
2 **השתא** הוא בבית כו' - לא בעי למימר דאפילו בכנס וירצא בבית קאמר,
3 ד"ר יצא ונכנס" - משמע למקום שהסופר כותב. **בבל** רב אמר כארץ ישראל - ממדינה
4 למדינה בבבל פליגי. בדאותה מדינה מודה שמואל דאין צריך. דאף על גב דאמר בגירסיהו
5 - ששמו בשמו של זה. ואמר ליה - לא כתבו לו
6 גט. הא רבה אית ליה דרבא - ונהי נמי דגמירי,
7 הא כיון דממדינה למדינה הוא - בעינן לקיימו.
8 **מתיבתא** - ישיבות קבועות, אחת בסורא ואחת
9 בנהרדעא, והולכין תלמידים מזו לזו, ומשאר
10 עירות לקח, ללמוד תורה. בגירסיהו ומושיגין -
11 ואין מכירין החתימות, איתמר נמי - דטעמא
12 משום דשכיחי מתיבתא היא. **מכי אתא רב**
13 **לבבל** - וקבני ישיבה בסורא. והשמואל הוא
14 בנהרדעא. אבל מעיקרא לא, ואף על גב
15 דגמירי, דמשוגליה יכניה לבבל (מלכים ב כד)
16 והדרש והמסגר עמו - לא פסקה תורה מהם.
17 מרקם - למורחו של עולם בסופו, הוי מדינת
18 הים במזרחא של ארץ ישראל, ורקם - עצמה.
19 **מכוח** - במורח העולם, דהוא מדינת הים.
20 **מכיון לצפוני** - של עלם, ובבל התם קיימא,
21 בין עכו לצפון, **לבר בבבל** - דאיבא טעמא
22 להתיירא. במחלוקת ליוחסין - בפרק "עשרה
23 יוחסין" (קדושין עא.א) דקיימא לן: כל הארצות
24 עישה לארץ ישראל, וארץ ישראל עישה לבבל.
25 ואפילו התם עד היכן הוא. **אירבא תניינא** -
26 רעבה שניה הסמוכה לגשר. והני גמירי - דבי
27 ארדשירי. והא רבה אית ליה דרבא - וכיון
28 דממדינה למדינה הוא - בעינן לקיימו והני -
29 דבי ארדשירי, **אולי לשוקא** - לאקטיספון,
30 ומוסרין להן שם עריות ותחמין שם בשטרת,
31 והשטרות ביד בני אקטיספון עד זמן שניגים,
32 לפיכך בני אקטיספון מכירין חתימת בני
33 ארדשירי. הלכך גט שנחתם בארדשירי ונשתלח
34 לאקטיספון - עדים מצויין לקיימו. ואף בני
35 ארדשירי כשהולכין שם לשוק ויקימיהו. אבל בני
36 ארדשירי אינן מכירין חתימת בני אקטיספון. ואף
37 על פי שהולכין שם תמיד לסחורה, דכל יום
38 השוק בשוקיהו טרידין, ואינן נותנין לב
39 להסתכל ולהכיר חתימת בני הגני. **מערסא**
40 **לערסא** - משורת הבתים שבצד רשות הרבים
41 לשורה שבגדה. משכונה לשכונה - שם
42 שכונה שלשה בתים, במסכת בבבא זרה ה'
43 (כא.א). גידיי - אינן משתהין בבתיהן.
44 שטרדין בסחורה, ואין מכירין חתימת
45 שביניהם. לא צריכת - דבבל כארץ ישראל.
46 דא

1 **אפילו** שם קן קולמוסא וכן מגילתא - תיקון הקולמוס והקלה שמע כשתיקוהו לשמה,
2 כשהותכין אותו ומחליקין אותו. ולי נראה: קן קולמוסא - קול הקולמוס כשהוא כותב.
3 וקול היריעה, שהוא נשמע כמי שאומר "קן קן". ואית דגרסי: קל קולמוסא. **דנפק לשוקא**
4 - סופר יצא לשוק, למקום שיש שם בני אלה דרבה. מהו דתימא איניש אחרינא וסחתי
5 - ששמו בשמו של זה. ואמר ליה - לא כתבו לו
6 גט. הא רבה אית ליה דרבא - ונהי נמי דגמירי,
7 הא כיון דממדינה למדינה הוא - בעינן לקיימו.
8 **מתיבתא** - ישיבות קבועות, אחת בסורא ואחת
9 בנהרדעא, והולכין תלמידים מזו לזו, ומשאר
10 עירות לקח, ללמוד תורה. בגירסיהו ומושיגין -
11 ואין מכירין החתימות, איתמר נמי - דטעמא
12 משום דשכיחי מתיבתא היא. **מכי אתא רב**
13 **לבבל** - וקבני ישיבה בסורא. והשמואל הוא
14 בנהרדעא. אבל מעיקרא לא, ואף על גב
15 דגמירי, דמשוגליה יכניה לבבל (מלכים ב כד)
16 והדרש והמסגר עמו - לא פסקה תורה מהם.
17 מרקם - למורחו של עולם בסופו, הוי מדינת
18 הים במזרחא של ארץ ישראל, ורקם - עצמה.
19 **מכוח** - במורח העולם, דהוא מדינת הים.
20 **מכיון לצפוני** - של עלם, ובבל התם קיימא,
21 בין עכו לצפון, **לבר בבבל** - דאיבא טעמא
22 להתיירא. במחלוקת ליוחסין - בפרק "עשרה
23 יוחסין" (קדושין עא.א) דקיימא לן: כל הארצות
24 עישה לארץ ישראל, וארץ ישראל עישה לבבל.
25 ואפילו התם עד היכן הוא. **אירבא תניינא** -
26 רעבה שניה הסמוכה לגשר. והני גמירי - דבי
27 ארדשירי. והא רבה אית ליה דרבא - וכיון
28 דממדינה למדינה הוא - בעינן לקיימו והני -
29 דבי ארדשירי, **אולי לשוקא** - לאקטיספון,
30 ומוסרין להן שם עריות ותחמין שם בשטרת,
31 והשטרות ביד בני אקטיספון עד זמן שניגים,
32 לפיכך בני אקטיספון מכירין חתימת בני
33 ארדשירי. הלכך גט שנחתם בארדשירי ונשתלח
34 לאקטיספון - עדים מצויין לקיימו. ואף בני
35 ארדשירי כשהולכין שם לשוק ויקימיהו. אבל בני
36 ארדשירי אינן מכירין חתימת בני אקטיספון. ואף
37 על פי שהולכין שם תמיד לסחורה, דכל יום
38 השוק בשוקיהו טרידין, ואינן נותנין לב
39 להסתכל ולהכיר חתימת בני הגני. **מערסא**
40 **לערסא** - משורת הבתים שבצד רשות הרבים
41 לשורה שבגדה. משכונה לשכונה - שם
42 שכונה שלשה בתים, במסכת בבבא זרה ה'
43 (כא.א). גידיי - אינן משתהין בבתיהן.
44 שטרדין בסחורה, ואין מכירין חתימת
45 שביניהם. לא צריכת - דבבל כארץ ישראל.
46 דא

1 **ואי עבדת אהנית** - משמע ד"בפני נכתב" מועיל בארץ ישראל. הוא דאמר בסוף פרק שני
2 (גיטין כגב.) בארץ ולא אויבורה סומכין - מדימנא, היינו משום דאיידי בלא אמר
3 "בפני נכתב" כסתם מביאי גט בארץ ישראל, אבל אי אמר - סומכין אדבוריה, כדאמרין
4 הכא.
5 **ויתנו** (את) הילד בונה - לפי שהן שמתהוין
6 בארץ ישראל היו בניהם ובנותיהם
7 משתעבדים בשביל מזונתן, היינו "בונה" -
8 בשביל מזונתן. ועוד מפרש, כדאמר בירושלמי:
9 ועודא היה בחור, שמכר בתו ללמוד תורה והלך
10 ולמד. **אמר** רבי יצחק שתיים כותבין -
11 בהלכות גדולות פוסק רבי יצחק, ואף על גב
12 דפליג אמנתא, דידע היה שאינה עיקר, ואומר
13 רבינו תם, וכן פירש רבינו יצחק בן אברהם בשם
14 רבינו אליהו, דהוא אדוק שמתכוין לשלם הפסוק
15 לדרשה, כי הכא, אבל כשאדם כותב איגרת
16 לחבירו - מותר שיכתוב לשון המקרא כדי לכתוב
17 לשון צד, בלא שירטוט. מיהו, בירושלמי פרק
18 בתרא דנגילה משמע קצת דאסור. דקאמר התם:
19 מהו לכתוב תרתין תלת מילין מן פוסקא? ומייתי:
20 רבי מנא, שלח כתב לרבי אשעיש בר שימי
21 "דיאשיתן מצער היה מאד ישנא אתריתך" -
22 משמע שלא היה כותב אלא לשם איגרת
23 שלומים, ולא לדרשה - ואף על פי כן היה מקפיד
24 שלא לכתוב כסדרו - ומיהו, הרבה מביא שם
25 שגריא שהו כותבין לדרשה, דקאמר: מר עוקבא
26 שלח כתב לרבי הלוי גלותא דהוה קאי ורומח כומרא.
27 פירושו: כשהיה שוכב וקם היו מומרין לפניו
28 "ישראל אל תשחא אל גול בעמיים, וכן הרבה
29 מביא שם. ואם תאמר: דאמר ב"הקומץ רבד"
30 (מנחות לבב.), ובפרק שני דמגילה (יהב), תפליין
31 אין צריכין שירטוט - והלא אפילו שלש או ארבע
32 תיבות צריכין שרטוט! ואומר רבינו תם: תפליין
33 לא בעי שרטוט על כל שיטה ושיטה, אבל עושה
34 שרטוט אחת למעלה, וכותב תחתיו כמה שטיין.
35 ואומר רבינו תם: דאין לשרטט תפליין על כל
36 שיטה ושיטה, כדאמר עלה בירושלמי בפרק "בבש"
37 מדליקין: כל הפטור מדבר ועושהו - נקרא
38 הדיטו. וכן משמע ב"הקומץ רבד" (שם לבב.),
39 דקאמר התם: תפליין אין צריכין שרטוט. ופרין
40 מהו דתניא: ספר תורה שבלה ותפליין שבלו -
41 אין עושין מן מזונתן, לפי שאין מורדין מקדושה
42 חמורה לקדושה קלה. הא מורדין - עושין, והא
43 מוזהב בעי שרטוטו ומשני: תנאי היא. ומדלא
44 משני: הכא במאי עסקין במשורטטין - משמע
45 דאין רגילות לשרטט כלל, אל ספר תורה ולא
46 תפליין. ושם משום דנקרא הדיטו. ומיהו, אם
47 אין הסופר יכול לכתוב יפה בלא שרטוט - צריך
48 לשרטט על כל שיטה ושיטה, משום "זה אלי
49 ואנורה". והא דאמר בפרק קמא דמגילה (טזב.)
50 "דברי שלום ואמה" - מלמד שצריכה שרטוט
51 באמתה על תורה, אומר רבינו תם. ולדא היינו
52 ספר תורה, דהא לא בעי שרטוט, אלא היינו
53 מוזהב, וקרי ליה "אמיתה של תורה" - על שם
54 שיש בו שם יהוד מלכות שמים. וכן פירש רבינו הנגאל. וכן נראה, דאי בספר תורה, כדפירש שם בקונטרס - הא דפסלין ההם בפרק שני דמגילה (טז, טז) אדפירתא ושלא בדיו, דתניא כתיבה
55 כתיבה מדכתבי (זרמיה לז) "ואני כותב על הספר בדיו" ואמאי לא לפי מאמיתה של תורה? ואי במזוח מיירי - ניחא, דאם כן הייתי מצריך דוכוסטוס כמו במזוח. והא דאמר בנבט סופרים
56 (פרק ראשון הלכה א.) אינו רשאי לכתוב אלא אם כן סירגל, ויריעה שאינה מסורגלת פסולה - היינו ארבעה שרטוטין. מלמעלה ולמטה ומצדדיו, ודחוק. **ובבב**, מצא לה נבט מצא לה -
57 מ"תוהנה עליו" דרשן גזתו, לשון מוחן. ואם תאמר: ומגל דלא הוי גזתו ממש? ואמר רבינו הנגאל: מרצה לחחוריה, כדכותב קרא. דאפילו פליגשים לא היה דרשן לחחוריו אחר גזתו.
58 כדכתיב "בא אל פלגשי אביך" וכתבי "ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנת חיות". **נימא** לה - ואם תאמר: והא אמר בסנהדרין בפרק "כזק גדול" (כא, כא) שאין להם לבנות ישראל
59 שער לא בית השער ולא בית הערשה? ויש לומר: דבת יפת תואר הייתה, כלמשינה התם בני תמר. **שלש** עבירות - בסדר עלם אמר דאדתי יום דפולגש בנבעה שבת היה. ורבינו הנגאל כתב
60 שלש עבירות - גילוי עריות, ושפיכות דמים, וחילול השם, ושלשתן היו בפולגש בנבעה, ולחכי לא חשיב אבר מן החי. **ערכתם** פירש בקונטרס: עירובי חצירות. ואין נראה, אלא כמו
61 שפירש בקונטרס ב"במה מדליקין" (שבת לד, ד), דפרין התם: האי גופא קשיא, אמרת "עם חשיכה ערכתם", הא ספק חשיכה - לא, והדר תני ספק חשיכה מערבין ומשני: כאן - בעירובי
62 תחומין. פירש בקונטרס: דרישא עירובי תחומין, ובספק חשיכה אין מערבין. וכן פירש רבינו הנגאל. והיינו משום דבעירובי תחומין ממירין טפי, שיש לה סמך מן הפסוק. וכן משמע בפרק
63 "מי שהוציא אוהו" (עירובין מו, ב) גבי הלכה כדברי המיקל בעירוב. רב פפא אמר: אצטרין, סלקא דעתך אמינא: הני מילי בעירובי חצירות, אבל בעירובי תחומין - אימא לא.

56 אַבְיָתֵר בַּר סַמְכָא הוּא – מִי אָמַר לָנוּ שְׂרַבִּי אַבִּיתֵר רָאוּי לְסַמֵּךְ
 57 עֲלֵינוּ בְּעֵינֵי הַלְכָה, שְׁעֲלִינוּ לְפָסוּק כְּמוֹתוֹ. וְעוֹד, הָא אִיהוּ – הֲלֵא
 58 רַבִּי אַבִּיתֵר הוּא זֶה דְּשָׁלַח לִיה לְרַב יְהוּדָה – שְׁשַׁלַּח דְּבַר תּוֹכַחַה
 59 לְרַב יְהוּדָה עַל בְּנֵי בָבֶל, וְכך כָּתוּב, בְּנֵי אֲדָם הָעוֹלָמִין לְלַמּוֹד תּוֹרָה
 60 מִשָּׁם לְבָאֵן – מִבְּבֶל לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, הֲנָן קְרִימֵנוּ בְּעֵצְמֵנוּן אֶת הַנְּאֻמָּה
 61 בְּנִבְיָא עַל מַה שְׁעָשׂוּ הַגּוֹיִים לְיִשְׂרָאֵל (ויאל ד א) וְיִתְּנֵנוּ (אֵת) הַיָּלִיד
 62 בְּיוֹזְנָה וְהַיָּלִידָה מְכָרֵי בְּנֵי וְיִשְׁתְּנוּ, לְפִי שְׂגָם הֵם עוֹזְבִים אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם
 63 עֲגוּנוֹת וּבִטְלִים מִמְצוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְנָקַל בְּעֵינֵיהֶם יִלְדוּת
 64 שְׂרַאוּיִם לְהוֹוֹלֵד מֵהֶם. וְכָתוּב לִיה כְּלָא שְׂרִיטוּטָא – וְרַבִּי אַבִּיתֵר כָּתַב
 65 אֶת הַפְּסוּק בְּיוֹאֵל, מִבְּלִי לְשִׂרְטוּט אֶת הַקְּלָף, כְּלוֹמַר מִבְּלִי לְחַרוּט
 66 שׁוֹרוֹת קוֹדֵם הַכְּתִיבָה. וְכְתִיבָה בְּלִי שְׂרִטוּט אֵינָה כְּהַלְכָה, שְׁהָרִי
 67 אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, שְׁתִּים בּוֹתְבִין – שְׁתֵּי תִיבּוֹת מִכְּתוּבֵי הַקּוֹדֵשׁ אִפְשָׁר
 68 לְכַתּוּב בְּלִי שְׂרִטוּט, אֲבָל שְׁלֹשׁ תִּיבּוֹת אֵין בּוֹתְבִין בְּלִי שְׂרִטוּט.
 69 וּבְמִתְּנֵיהֶּא תֵּנָא – וּבְבִיבֵיהֶּא שְׁנֵי שְׁלֹשׁ תִּיבּוֹת בּוֹתְבִין בְּלִי
 70 שְׂרִטוּט, אֲבָל אַרְבַּע תִּיבּוֹת אֵין בּוֹתְבִין בְּלִי שְׂרִטוּט. וּמִמָּה שֶׁרַבִּי
 71 אַבִּיתֵר כָּתַב מִסְפֵּר מֵיָלִים גְּדוֹל בְּלִי שְׂרִטוּט, מוֹכַח שְׂאֵינוּ בְּר שְׂמַכָּא
 72 בְּעֵינֵי הַלְכָה, וְאֵם כֵּן גַּם לִגְבֵי מַה שְׁפַסְק שְׂגִיטִין הַבָּאִים מִבְּבֶל
 73 לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל אֵין צָרִיךְ לומר בְּפִנֵּי נִכְתָּב, אֵין לָנוּ לְפָסוּק כְּמוֹתוֹ.
 74 אֲמַר לִיה אֲבִי רַבִּי יוֹסֵף, אֲמַר כֵּן לְאֵל יִדְעֵה הָא – וְכִי כָל מִי שְׂאֵינוּ
 75 יוֹדֵעַ דְּרַבִּי יִצְחָק – אֶת דֵּינָהּ שֶׁל רַבִּי יִצְחָק לָאוּ נִבְרָא רַבָּה הוּא –
 76 אֵינוּ נִחְשָׁב לְאָדָם גְּדוֹל. בְּשִׁלְמָא מִיְלִתָּא דְתַלְמֵי סַבְרָא וְ–עֵנִין
 77 הַתְּלִי בְּסַבְרָא לְחַיִּי – נִכּוֹן הַדְּבַר שְׂאֵם אֹמֵר סַבְרָא שְׂאֵינָה נְכוֹנָה,
 78 סִימָן שְׂאֵינוּ אָדָם גְּדוֹל, אֲבָל הָא הַדִּין שֶׁל שְׂרִטוּט נִבְרָא תֵּיִא – אֵינוּ
 79 תְּלִי בְּסַבְרָא אֲבָל בְּלִימוּד מְרַבּוּתֵיהּ, וְנִבְרָא לָא שְׂמִיעֵי לִיה – וְרַבִּי
 80 אַבִּיתֵר לָא שְׁמַע זֹאת מְרַבּוּתֵיהּ. וְאֵין לְלַמּוֹד מִמָּה שְׂלֵא שִׂרְטוּט
 81 שְׂאֵינוּ אָדָם גְּדוֹל. וְעוֹד הוֹכַחַה שְׂרַבִּי אַבִּיתֵר אָדָם גְּדוֹל הוּא, שְׁהָרִי
 82 הָא רַבִּי אַבְיָתֵר הוּא זֶה דְאַכְפְּסֵי מִרְיָה עַל יְדֵיהּ – שְׁהַקְבִּיָּה הַסְּכִים
 83 עַל יָדוֹ לְגַלּוֹת לוֹ סוּד, כְּלוֹמַר, שׁוֹכֵחַ לְכוּיִן לְבֹאֵר פְּסוּק סוֹתוּם
 84 בְּבִיאור אִמִּיתָּה.
 85 הַגְּמָרָא מְבַרְרָת הֵיכָן מְצִינוּ שְׁהַקְבִּיָּה הַסְּכִים עַל יְדֵיהּ. דְּכְתִיבֵי בְּעֵנִין
 86 פִּילְגַם שְׂבַע (שְׁפוּטִים טו א) וְיִתְּנָה עֲלֵינוּ פִּילְגֵשׁוֹ, וּמִזְמַנָּת כֵּן בְּרַחֵם
 87 אֶל בֵּית אֲבִיהֵ. וְנַחֲלֵקוּ הָאֲמוּרָאִים מִדְּוֵה הַמַּעֲשֵׂה שְׁעַשְׂתָּה הַפִּילְגֵשׁ.
 88 רַבִּי אַבְיָתֵר אֲמַר זְבוּב מְצָא לֵיה, וְהַקְּפִיד בַּעַל הַבֵּית עֲלֵיהֶ. רַבִּי יוֹזְנָן
 89 אֲמַר נִימָא מְצָא לֵה – שְׁעֵרָה מְצָא וְהַקְּפִיד. וְאַשְׁכְּחִיהֶ רַבִּי אַבְיָתֵר
 90 לְאַלְתֵּיהּ – וּפְגַשׁ רַבִּי אַבִּיתֵר אֶת אֱלִיהּ הַנְּבִיא, אֲמַר לִיה רַבִּי אַבִּיתֵר
 91 מַאי קָא עָבִיד – מַה עוֹשֶׂה כְּעַת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲמַר לִיה אֱלִיהּ,
 92 עָסִיק – הַקְּבִיָּה עוֹסֵק כְּעַת פְּסִילֵשׁ בְּגִבְעָה. שָׂאל רַבִּי אַבִּיתֵר וְנֵמַאי
 93 קְאָמֵר – וּמִמָּה אֹמֵר עַל כֵּן הַקְּבִיָּה, אֲמַר לִיה אֱלִיהּ, כֵּן אֹמֵר
 94 הַקְּבִיָּה, אַבְיָתֵר בְּנֵי כֵּף הוּא אֲמַר שׁוֹבוּב מְצָא, וְיוֹזְנָן בְּנֵי כֵּף הוּא
 95 אֲמַר שְׂנִימָא מְצָא. אֲמַר לִיה רַבִּי אַבִּיתֵר לְאַלְתֵּיהּ חָס וְשָׁלוֹם – אֵיךְ
 96 אִפְשָׁר לומר כֵּן וְכִי אֵיכָא סְפִיקָא בְּמִי שְׂמִיָא – וְכִי יֵשׁ סַפְק בְּשִׁמִּים
 97 כִּיצַד הִיָּה הַמַּעֲשֵׂה. אֲמַר לִיה אֱלִיהּ, אֵלֵינוּ וְאַלּוֹ דְבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים
 98 הֲנָן – גַּם אֲתָהּ וְגַם רַבִּי יוֹזְנָן צוֹדִיקִים, תְּחִילָה זְבוּב מְצָא וְלֵא הַקְּפִידָה,
 99 וְאַחַר כֵּן נִימָא מְצָא וְהַקְּפִידָה. וּמִמָּה שְׂרַאוּיִם שְׁהַקְבִּיָּה גִילָה לְרַבִּי
 100 אַבִּיתֵר אֶת פִּירוּשׁ הַפְּסוּק, סִימָן שְׂהוּא אָדָם גְּדוֹל.
 101 הַגְּמָרָא מְבַרְרָת הֵיכָן מְצָא אֶת הַזְּבוּב וְהִנְיָמָא: אֲמַר רַב יְהוּדָה זְבוּב
 102 שְׂאֹמֵר רַבִּי אַבִּיתֵר, הֵינֵינוּ שְׂמַצָּא זְבוּב בְּקִנְיָה, וְנִימָא שְׂאֹמֵר רַבִּי
 103 יוֹזְנָן, הֵינֵינוּ מְאֹתוֹ מְקוּם – בְּמִקּוֹם עֵרוֹה, שְׁדַרְכֵּן הִיָּה לְהַשִּׁיר אֶת
 104 הַשְּׁעַר שְׁבִמְקוֹם הָעֵרוֹה הוּא לָא עֲשֵׂתָה כֵּךְ. זְבוּב מְאִיסוּתָא –
 105 הַקְּפִידוֹת שֶׁל בַּעַל הַבֵּית עַל הַזְּבוּב, הִיָּתָה מִחַמַּת שְׁהַמְאִיסָה עֲלֵינוּ
 106 אֶת הַמְּאִכָל, וְנִימָא – הַקְּפִידוֹת שֶׁל בַּעַל הַבֵּית עַל נִימָא הִיָּתָה
 107 מִחַמַּת סְפִיקָתָא – שְׁהִיא סִיכְנָה אוֹתוֹ בְּכֵךְ שְׂלֵא הַשִּׁירָה אֶת הַשְּׁעַר,
 108 הוּא עֲלוֹל הִיָּה לְהַעֲשׂוֹת כְּרוֹת שְׂפַכָּה. אֵיכָא דְאַמְרֵי – וְיֵשׁ שְׂאֹמְרוֹ
 109 שְׂאִידֵי וְאִידֵי בְּקִנְיָה – כְּגוֹן הַזְּבוּב וְגַם הַשְּׁעֵרָה, שְׂנִיחָה נִמְצָא
 110 בְּקַעֲרַת הָאוּכַל שְׂנִמָּאס בְּגַלְלָם. אֵלֵא שְׁזוּבֵי אֹנְקָא – זְבוּב שְׂנִמְצָא

1 וְאֵי עֲבַדְתָּ אֲהֵנִית – אֲבָל אֵם תְּאָמַר יוֹעִיל הַדְּבַר. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא,
 2 מַאי אֵי עֲבַדְתָּ אֲהֵנִית – אִיזוֹ תוֹעֵלֶת תְּהִיָה אֵם הַשְּׁלִיחַ אִמְר. עוֹנָה
 3 הַגְּמָרָא, דַּאי אֲתֵי – שְׂאֵם יָבֵא הַבְּעַל וְיַעֲרַר עַל כְּשִׁרוֹת הַגַּט לומר
 4 שְׁהוּא מְזוּיָף, לָא מְשַׁחֲחִין בֵּיה – לָא נַחוּשׁ לְדַבְּרֵיו מֵאַחַר הַשְּׁלִיחַ
 5 קִיִּים אֶת הַגַּט.
 6 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא, שְׂמוּכַח מִשָּׁם גַּם בְּמִקּוֹם שְׂלֵא צָרִיךְ
 7 לומר בְּפִנֵּי נִכְתָּב וּבְפִנֵּי נַחְתָּם, אֵם הַשְּׁלִיחַ אִמְר מוֹעִיל הַדְּבַר:
 8 כְּתִיבָא בְּבִרְיִיתָא, מַעֲשֵׂה בְּאֲדָם אֶחָד שְׁהִכִּיא נִשְׁ לְפִנֵּי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל,
 9 אֲמַר לוֹ אוֹתוֹ אָדָם לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל הָאֵם צָרִיךְ אֵנִי לומר בְּפִנֵּי נִכְתָּב
 10 וּבְפִנֵּי נַחְתָּם אוֹ אֵנִי צָרִיךְ. אֲמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּנֵי, מְהִיכֵן אֲתָה
 11 מְבִיא אֶת הַגַּט, אֲמַר לוֹ, רַבִּי, מִכְּפָר סִיסָא אֵנִי מְבִיא אוֹתוֹ. אֲמַר
 12 לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, צָרִיךְ אֲתָה לומר בְּפִנֵּי נִכְתָּב וּבְפִנֵּי נַחְתָּם, שְׂלֵא
 13 תִּינְקַן הָאשְׁהָ לְעֵרִים שִׂיקִימֵנוּ אֶת הַגַּט בְּמִקְרָה שְׁהַבְעַל יַעֲרַר
 14 לומר שְׁהוּא מְזוּיָף. לְאַחַר שְׂנַצָּא אוֹתוֹ אָדָם, נִכְנֵס לְפִנֵּי רַבִּי אֲלַעָא,
 15 אֲמַר לוֹ רַבִּי אֲלַעָא לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, רַבִּי, לְמָה הִזְקַקְתָּ אוֹתוֹ לומר
 16 כֵּן וְהֵלֵא כְּפָר סִיסָא מוּבְלַעַת בְּתַחִים אֲרִיךְ יִשְׂרָאֵל וְקְרוּבָה לְצִיפּוּרֵי
 17 יוֹתֵר מְעַבְדוּ, כְּלוֹמַר, כְּפָר סִיסָא קְרוּבָה לְצִיפּוּרֵי שְׁהִיָּתָה אוֹ עֵיקֵר
 18 יִישׁוּב אֲרִיךְ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מַעֲבוּ. וְתֵּנָן, רַבִּי מֵאִיד אֲמַר עַבְדוּ בְּאֲרִיךְ
 19 יִשְׂרָאֵל לְגִישׁוֹ, וְקַל וְחוֹמֵר לְכַפֵּר סִיסָא שְׁהִיא כְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל.
 20 וְאַפִּילוּ רַבָּנִין לָא פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיד וְסוֹבְרִים שְׂצָרִיךְ לומר, אֵלֵא
 21 בְּעַבְדוּ דְּמִתְּרַקָא – הַמְרוּחַקְתָּ מַעֲיָקֵר הִישׁוּב בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל
 22 לִגְבֵי כְּפָר סִיסָא דְּמִתְּרַקָא – הַקְּרוּבָה לְצִיפּוּרֵי לָא חוֹלְקִים רַבָּנִין,
 23 וּמוֹדִים שְׂדֵינוּ כְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל שְׂאֵין צָרִיךְ לומר בְּפִנֵּי נִכְתָּב וּבְפִנֵּי
 24 נַחְתָּם.
 25 כְּשִׁשְׁמַע רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֶת דְּבַרֵי רַבִּי אֲלַעָא, חֲשַׁב שְׁכוּוֹנוֹתוֹ לומר,
 26 שְׂמֵאֲרוֹ וּבְאַרְץ יִשְׂרָאֵל לָא תִקְנוּ לומר בְּפִנֵּי נִכְתָּב וּבְפִנֵּי נַחְתָּם, לָא
 27 מוֹעִילָה אִמִּירָתוֹ, וּבְמִקְרָה שֶׁל עֲרַעְרוֹ הַבְּעַל, יַצְטַרְכוּ שְׁנֵי עֵדִים
 28 לְקִיּוּמוֹ. אֲמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, שְׁתּוֹק בְּנֵי שְׁתּוֹק, הוּאִיל וְנִצָּא הַדְּבַר
 29 בְּהִיָּתָה, שְׁהַגַּט כְּשֶׁר וְלֵאן אֲמִין לְבַעַל אֵם יוֹבֵא יַעֲרַר, יָצָא –
 30 יִשְׂרָאֵל הַדִּין שֶׁן, שְׂכַשְׁם שְׂחַמְכָמֵל תִּקְנוּ בַחוּץ לְאַרְץ שְׂמוּעִילָה
 31 אִמִּירַת הַשְּׁלִיחַ לְבַטַל אֶת עֲרַעְרוֹ הַבְּעַל, כֵּךְ גַּם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל
 32 מוֹעִילָה הָאִמִּירָה, וְאֵף אֵם הַבְּעַל יַעֲרַר, לָא נַחֲיִיב אֶת הָאשְׁהָ
 33 לְקִיִּים אֶת הַגַּט עַל יְדֵי שְׁנֵי עֵדִים.
 34 הַגְּמָרָא הִבִּינָה, שְׂרַבִּי אֲלַעָא סַבֵּר שְׂרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל מַחֲיִיב אֶת
 35 הַשְּׁלִיחַ לומר בְּפִנֵּי נִכְתָּב וּבְפִנֵּי נַחְתָּם, וְהַקְּשָׁה לוֹ, שְׂמַצַּד הַדִּין אֵין
 36 לְחִיּוּבוֹ. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, הָא אִיהוּ נִמִּי שְׂלֵא תִינְקַן לְעֵרִים קְאָמֵר
 37 לִיה – הֲלֵא גַם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אִמְר לְאוֹתוֹ אָדָם שְׂאֵין זוֹ חוּבָה לומר,
 38 אֵלֵא כֵּךְ הִיא טוֹבַת הָאשְׁהָ שְׂלֵא תוֹקֵק לְעֵדִים אֵם הַבְּעַל יַעֲרַר,
 39 וְלִמָּה סַבֵּר רַבִּי אֲלַעָא שְׂרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל מַחֲיִיב מִן הַדִּין. עוֹנָה
 40 הַגְּמָרָא, לָא סִימּוּחָה קְמִיָה – כְּשִׁסְפָרוּ לְרַבִּי אֲלַעָא אֶת תְּשׁוּבַת רַבִּי
 41 יִשְׁמַעְאֵל לְאוֹתוֹ אָדָם, לָא אִמְרוּ לוֹ אֶת סִיּוּם דְּבַרֵי שֶׁל רַבִּי
 42 יִשְׁמַעְאֵל שׁוּד לְטוֹבַת הָאשְׁהָ, וְלִכֵּן הַקְּשָׁה שְׂמַצַּד הַדִּין אֵין לְחִיּוּבוֹ
 43 בְּכֵךְ.
 44 שְׁלַח לִיה רַבִּי אַבְיָתֵר שְׁהִיָּה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, לְרַב סַפְרָא שְׁהִיָּה בְּבָבֶל,
 45 נִימָן הַפְּאִים מִשָּׁם – מִבְּבֶל לְבָאֵן – לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֵין הַשְּׁלִיחַ
 46 שְׂמִיבִיא אֶת הַגַּט צָרִיךְ לומר בְּפִנֵּי נִכְתָּב וּבְפִנֵּי נַחְתָּם.
 47 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, לִימָא – אוֹלֵי נִאֲמַר שְׂרַבִּי אַבִּיתֵר קְסָבֵר שְׂתַקְנוּ
 48 לומר, לְפִי שְׂאֵין בְּקִיּוּן לְשִׁמָּה, וְהֵנִי נְמִירֵי – וּבְנֵי בָבֶל בְּקִיּוּמֵם.
 49 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְתַסְבְּרָא – וְכִי אֲתָה סַבּוֹר שׁוּד טַעֲמוֹ שֶׁל רַבִּי
 50 אַבִּיתֵר, וְהָא רַבָּה אֵית לִיה דְּרָבָא – וְהֵלֵא רַבָּה מוֹדָה לְרַבָּא שְׂתַקְנוּ
 51 גַּם מְפִנֵי קִיּוּם הַגַּט, וְאֵם כֵּן אֵף שְׂבִנֵי בָבֶל בְּקִיּוּן לְשִׁמָּה, צָרִיךְ
 52 לומר בְּפִנֵּי נִכְתָּב כְּדִי לְקִיִּים אֶת הַגַּט. אֲמַל דְּכּוּלֵי עֲלִמָא סוֹבְרִים
 53 כְּרַבָּא שְׂבַעֲיָן לְקִיּוּמוֹ, וְכִיּוֹן דְּאֵיכָא רַבִּים דְּסַלְגֵי וְנַחְתֵי – כִּיּוֹן שֵׁשׁ
 54 רַבִּים שְׁעוּלִים לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְיוֹרְדִים לְבָבֶל, מִישְׁבָּחָה שְׂכִיחֵי –
 55 מְצוּיִים אֲנָשִׁים לְקִיִּים אֶת הַגַּט. אֲמַר רַב יוֹסֵף מֵאֵן לִימָא לֵן דְּרַבִּי

56 שבארץ ישראל שהיו שייכות לשבט יהודה. אמר ליה רב הונא בר
 57 נתן לרב אשי, אמו אגא לא ידענא דמתוותא דארץ ישראל קא חשיב
 58 - וכי אני איני יודע שכונת הפסוק למנות את העיירות שבארץ
 59 ישראל. אלא אני שמעתי שרב גביהא מארניא - ממקום ששמו
 60 ארגיזא, אמר בה מעמא, דרש והטעים את הפסוק כר, 'קינה' - כל
 61 שניש לו קנאה כלומר כעס על חבירו מחמת שזיערה, 'דימונה' -
 62 ודומם ו-ישותקו, 'עודעדה' - הקב"ה ששוכן עדי עד, עושה לו דין
 63 ויעניש את המצערים אותו.
 64 אמר ליה רב אשי, אלא מעתה בפסוק (שם לא) 'צקלג ודמנה
 65 וסנסנה', הכי נמי - האם גם כאן יש לדרוש ולהטעים את הפסוק.
 66 אמר ליה רב הונא בר נתן אי הוה רב גביהא מבי ארניא הכא - אם
 67 רב גביהא היה כאן, הוה אמר בה מעמא - ודאי היה דורש ומטעים
 68 גם את הפסוק הזה.
 69 הגמרא מביאה אמורא אחר שדרש את הפסוק, רב אחא מבי
 70 חוואה אמר בה הכי - ביאר את הפסוק כר, 'צקלג' - כל מי שיש
 71 לו צעקת לגימא על חבירו, כלומר שיש לו טענות על חבירו שיוור
 72 לחייו וגזול ממנו את פרנסתו, 'דומם' ו-סנסנה' -
 73 הקב"ה ששוכן בפנה, עושה לו דין - יעניש את חבירו. הגמרא דנה
 74 באיסור נוסף הקשור לחורבן: אמר ליה ריש גלותא לרב הונא,
 75 כלילא מנא לן דאסור - מנין שארצי החורבן אסור לעשות לחתנים
 76 עטרות לראשם. אמר ליה רב הונא, דבר זה אינו אסור אלא
 77 מדרבנן, דתנן במשנה (סוטה מט) בפולמוס של אספסינוס - כאשר
 78 העלה אספסינוס חיל לירושלים קודם שבא טיטוס עליהם, גזרו
 79 חכמים על עטרות חתנים - שלא יתנו עטרה בראש החתן, כדי
 80 למעט בשמחה, ועל האידים - וכן גזרו שלא להשמיע קול
 81 באמצעות פעמונים בבית המשתה. איהכי - בינתיים קם רב הונא
 82 לאפניו - יצא להתפנות. אמר ליה רב חסדא לריש גלותא,
 83 שהטעם לאיסור עטרות חתנים, אינו מדרבנן, אלא מדברי נביאים
 84 וקרא פתיב בדברי נבואה על הגלות, שנאמר (יחזקאל כא לא) 'בה
 85 אמר ה' אלהים, הסיר המצנפת והרים העטרה - המצנפת והעטרה
 86 יסורו מעל ראש הלובשים אותם, זאת לא זאת - הגדולה הזאת
 87 שהיתה עד כה לא תהיה עוד, אלא השפלה הנבנה - זה שהיה שפל
 88 יוגבה, והנבנה השפיל' - וזה שהיה גבוה יושפל. נשאלת השאלה,
 89 וכי מה ענין מצנפת שהיא מבגדי כהונה אצל עמרה שהיא מלבוש
 90 של מלך. אלא לומר לה, בזמן שמצנפת בראש בנה גדול, כלומר,
 91 כשבית המקדש קיים, מותר להניח עמרה בראש כל אדם, אך
 92 כאשר נסתלקה מצנפת מראש בנה גדול והבית חרב, נסתלקה
 93 עמרה מראש כל אדם, ואסור להניח עטרה בראש חתנים. איהכי
 94 אתא - בינתיים חזר רב הונא, אשכחינהו דתוי יתבי - ומצא את
 95 רב חסדא וריש גלותא יושבים, והספיק לשמוע את דברי רב
 96 חסדא. אמר ליה רב הונא לרב חסדא, האלתים - בשבועה אני
 97 אומר שהאיסור אינו אלא גזירה מדרבנן, והפסוק ביוזקאל מדבר
 98 על המצנפת של כהן גדול שתוסר ממנו, כלומר שתתבטל
 99 הכהונה, ועל העטרה שבראש המלך צדיקו שתורם מעליו,
 100 שיצא לגלות. אלא חסדא שמך וחסדאין מילך - אלא שמך הוא
 101 חסדא וחסדאין ונאם דבריך, כלומר, הפסוק אינו אלא אסמכתא.
 102 מספרת הגמרא, רבינא אשכחיה למר בר רב אשי - רבינא אשכח
 103 במר בר רב אשי, והוה גדיל כלילא לברתיה - שהיה קולע עטרה
 104 לנשואי בתו. אמר ליה רבינא, לא סבר לה מר את הנלמד מהפסוק,
 105 'הסיר המצנפת והרים העטרה'. אמר ליה מר בר רב אשי, דומיא
 106 דבתן גדול, כגברי - הפסוק מדבר רק על אנשים, וכמו הכהן גדול,
 107 אכל בנשי לא - אבל בנשים אין איסור.
 108 הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק ביוזקאל: מאי - מה כוונת
 109 הפסוק, 'זאת לא זאת'. דרש רב עירא, וימניו אמר ליה - פעמים
 110 אמר דרש זה משמיה דרב אמי, וימניו אמר ליה - ופעמים אמר

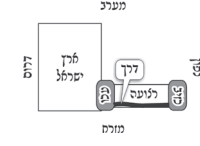
1 למימניהו גניחוקא - לאומרם בנחת כי יוכי דליקבלו מיניה - כדי
 2 שבני ביתו ישמעו בקולו. אמר רב אשי, אגא לא שמיעא לי הא -
 3 אני לא שמעתי את המימרא דרבה בר בר חנה שצריך לומר
 4 בניחוקא, וקנימתיה מסברא - וקנימתי זאת מסברא, שיהיה דיבורו
 5 של אדם בנחת עם הבריות.
 6 אמר רבי אבהו, לעולם אל יטיל אדם אימה ויתרה בתוך ביתו, שהרי
 7 אדם גדול הטיל אימה ויתרה בתוך ביתו והאכילוהו דבר גדול - דבר
 8 איסור חמור. ומי הוא אותו אדם גדול, רבי הנינא בן
 9 גמליאל.
 10 שואלת הגמרא. האכילוהו סלקא דעתך - וכי אתה מעלה בדעתך
 11 שבאמת האכילו אותו דבר איסור, השתא בהמתן של צדיקים, אין
 12 הקרוש ברוך הוא מביא תפילה על ידם - שהבהמה תאכל דבר
 13 האסור לה. צדיקים עצמן לא כל שכן שהקב"ה שומרם שלא
 14 יכשלו באכילת איסור. עונה הגמרא, באמת לא האכילו אותו אלא
 15 בקשו - רצו להאכילו דבר גדול - דבר איסור חמור, ומאי ניהו -
 16 ומה הוא דבר זה, אבר מן החי, שעבדיו של רבי חנינא שחטו עבורו
 17 בהמה ונאבד אחד מחלקיה, ומרוב פחדם שמא יודע לו, חתכו
 18 אבר מבהמה היה והביאו לו.
 19 הגמרא מביאה מעשה הקשור לדן שרטוט: שלח ליה מר עוקבא
 20 שאלה לרבי אלעזר, בני אדם העומדים עלי ומחרפים ומגדפים
 21 אותי, ויכרי יש כח להשיץ עליהם ולמקסם למלכות, מהו - האם
 22 נכון שאעשה כך. שרטוט רבי אלעזר שורות על גבי נייר וכתב ליה
 23 את הפסוק (תהלים טו א) 'אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני,
 24 אשמרה לפי מחסום בעד רשע לגנדי', כלומר, אף על פי שרשע
 25 לגנדי, שעושה איתי מריבה ומקניטני, אשמרה לפי מחסום, ולא
 26 אמסור אותו למלכות.
 27 חזר מר עוקבא ושלח ליה לרבי אלעזר, קא מצערי לי מוכא - הם
 28 מאד מצערים אותי ולא מצניא דאיקום בהו - ואיני יכול לעמוד
 29 בוה. שלח ליה רבי אלעזר פסוק אחר (תהלים לו א) 'דום לה' ונתתחולל
 30 לו', ויש לדרוש את הפסוק כך, דום לה' - המתן לי וישועת ד',
 31 ונתחולל לו' - והוא יפלים לך חללים חללים. ובעוד אתה ממתין
 32 לישועת ה' השכם והערב עליהן לבית המדרש, כלומר על אף
 33 מעשיהם, עסוק בתורה בבוקר ובערב בבית המדרש, והן פלין
 34 מאיליהן, בלא שתעשה להם מאומה. מספרת הגמרא, שהדבר יצא
 35 מפי רבי אלעזר, ונתנהו לגניבא בקולך - המלכות שמה את גניבא
 36 שציער את מר עוקבא. בשלשלת של ברזל הוציאו להריגה.
 37 הגמרא מביאה מעשה נוסף הקשור לענין שרטוט: שלחו ליה
 38 שאלה למר עוקבא, מראש מנא לן דאסרי - מנין שאחר חורבן בית
 39 המקדש, אסור לשזור כששותים יין בבתי משתאות. שרטוט על
 40 גבי נייר וכתב להו פסוק (דוהע טו א) 'אל תשמה ישראל אל גיל
 41 בעמים'. כלומר, עם ישראל שחטא לד' ואיבד טובות הרבה, אין
 42 ראוי לו שישמח ויגיל בגויים.
 43 שואלת הגמרא. ולישלח להו מהכא - יכול היה מר עוקבא לשלוח
 44 להם ראיא לאיסור מהפסוק שמביאה המשנה (סוטה מח), שנאמר
 45 (ישעיה כד ט) 'בשיר לא ישתו יין, ימר שגר לשתיו', כלומר, כאשר
 46 ישראל יצאו לגלות, מחמת אבלם הם לא ישירו כששותים יין, וגם
 47 השגר שישתו יהיה מר בפהם. עונה הגמרא, אי מההוא הוה
 48 אמניא - אם היה מביא את הפסוק הזה, הייתי אומר, הני מילי
 49 זמרא דמנא - שרק שיר בכלי אסור, כיון שזה משמח מאד, אבל
 50 דפוימא שרי - אבל שיר בפה מותר, קא משמע לן שגם שיר בפה
 51 אסור.
 52 הגמרא מביאה דרשות נוספות, בענין מעלת השותק כשמצערים
 53 אותו: אמר ליה רב הונא בר נתן לרב אשי, מאי דכתיב - מה הוא
 54 פירוש הפסוק (דוהע טו כב) 'קניה ודימונה ועדעדה', אמר ליה רב
 55 אשי מתוותא דארץ ישראל קחשיב - הפסוק מונה את העיירות

1 **השתא** בהמתן של צדיקים כו' - אמר רבינו: תמו. דלא פריך אלא גבי מידי דאבילה, דגנאי
2 הוא לצדיק שאוכל דבר איסור. ולהכי לא פריך גבי רבי שמעאל שקרא והטה
3 בפרק קמא דשבת (יב, ב), וגבי יחודה בן טבאי שהרג עד זומם (תנינה טו, ב) ובהדיא דפרק
4 שני דבתובת (כח, ב) הדעלו עבד לכחונה פי - ולא גריס ליה רבינו תם. אף על פי שיש
5 שם אבילת איסור תרומה לרשותו ולבניו, בסיס
6 אסורין בתרומה, מכל מקום כיון שחכם עצמו אין
7 נכשל באבילת איסור - אין סברא להקשות. ורב
8 ירמיה בר אבא דאישתילי וטעינס קודם הבדלה
9 (פסחים ק"ב) אף על גב דאמר דתם (ק"ה),
10 "ודיום אורח" (ויקרא י'): אף על פי שהחיל לך
11 חללים - אתה דום. **השכם** והעבר עליון -
12 דריש "דום" - כמו דמדומי חמה (שבת ק"ח). אף
13 על גב דאמר בבבא קמא (ג, א): המוסר דינו
14 לשמים הוא נעש תחילה - הא אמה הני מילי
15 דאית לך דינא בארעא. אי נמי - השכם עליוס
16 לבית המדרש קאמר, לטעוק בתרה.
17 **זמרא** נמא לן דאסור - פירש בקונטרס: לשורד
18 בבית המשתאות. וכן משמע מאקמור:
19 ולישלח ליה מהכא "בשיר לא ישתו יין". ובפרק
20 בתרא דטוטה (מ"א, תנן) משבטלה סנהדרין בטל
21 שיר בשית משתאות, שגאמר "בשיר לא ישתו
22 יין". ורואי להחמיר בבירוא הדווא בירושלמי
23 הדוה קאים דרמין בומרא, שמתענג ביתר. ושיר
24 של מצוה שרי, כגון בשעת חופה שערשין לשמח
25 חתן וכלה. **עמורות** - חתנים - פירש בקונטרס:
26 עטרה ממש. ואין נראה. דאמר עלה בפרק שני
27 דטוטה (מ"ט, ב) לא שנו אלא של ורד ושל הדס.
28 אבל של קנים ושל חילת - מותר, ואין דרך
29 לעשות עטרה משל קנים. אלא, עטרת שעשים
30 כעין כיפה. ובראש כל אדם" דקאמר - לאו
31 דווקא בראש ממש, אלא למעלה מראש. ומבסרת
32 מדות (סוף פרק שלישי לו, א). דתנין העטרות
33 שבתולות, פירשו נמי האנונים: כעין כיפת
34 מחתכות שערשין בתולות. ולא הויא כיללא
35 דהבא כהדיא ד"במה אשה" (שבת נ"ט, ב)
36 דקאמר: נפוק כמה כלילי בגדירעא. ודווקא
37 לחתנים אסור, דמיא דעטרות כולת, דמפרש
38 בסוטה (מ"ט, ב) דהיא עיר של זהב, ובפרק "במה
39 אשה" (נ"א, ב) אמר: לא תבא אשה בעיר של זהב -
40 מכלל דבחול שרי. אלא דוקא חתנים וכולת
41 אסור, משום שמחה יתירה, כדאמרין התם נמי
42 (בבא בתרא ס"ב): זה אפר מקלה שבראש חתנים.
43 **בזמן** שמצנפת בראש כהן גדול - דאותה של
44 כהן הדיוט קרויה מגבעת, כדכתיב (שמות כח)
45 "ועשית להם אבנטים ומגבעות". ומפרש רבינו
46 יצחק בן אברהם: משום דלככה הויא לא אפר שרי
47 דהיתה גדולה קרויה מגבעת, אבל של כהן גדול
48 היתה קטנה קרויה מגבעת. מיהו אומר רבינו יצחק
49 דאשכחן בלשון הגמרא דקרי נמי מצנפת לשל
50 הדיוט בפרק "בראשונה" ביומא (ד"ה) דאמר:
51 נוטל מצנפת של אחד מהן, ואפילו היה שוות נקט
52 הבא בראש כהן גדול, לפי שאין אסור אלא
53 לחתנים, כדמפרש - כעין כהן גדול, שהוא ראש
54 ושר בישראל.
55 הכי

1 בהמתן של צדיקים - ב"הכל שוחטין" (חולין ה, ב). אבר מן החי - שנאמר מהם אבר מן
2 השוטה. ומפני אימתו חתכו עבדיו אבר מן החי והביאו תחתיו, שלא יבין. העומדים עלי
3 - לחרף ולגדוף. ובידי למוסין - כח בידי להלשין עליהן. לגנאי - מרביני ומקניטני. גניבא
4 - היה חולק עליו. קולר - שלשלת של ברזל שנתנןן שם המוכתבים למלכות להדיגא.
5 **זמרא** - לשורד בבית המשתאות. "יב שבר -
6 ידא מר. דמנא - כנור. מאריניא - שם מקום.
7 קנאה - כעס, מחמת צער שצערנו. קנאה הוא
8 לשון שאדם מתעבר על ריבו או על ריב אחרים.
9 כמו "קנא קנאתי" (מלכים א יט), וכמו "בקנאו
10 את קנאתי" (במדבר כח). צעקת לניבא - שגול
11 ממנו, ויורד לחיו, לשערי מנותו. כיליא -
12 היו עושין עטרות לחתנים, יש של זהב וכסף.
13 צבועות ומצוירות בגפרית ומלח שקורין גייל.
14 ויש של ורד והדס. בפולמוס - חיל שהעלה
15 אספסיינוס, קודם שבא טיטוס עליהם. ועל
16 האירוס - מפרש בפרק בתרא דטוטה (מ"ט, ב).
17 טבלא דחד פומא, והוא זוג המנקשט. רב חסדא
18 תלמידו של רב הונא דהוה, ולא היה משיב
19 בפניו. ובי קם רב הונא - אמר ליה רב חסדא
20 לריש גלותא: קרא כתוב. מה ענין כו' - והלא
21 מצנפת מבגדי כותנה הוא האלוהים מדרבנן -
22 אינו אסור אלא מדרבנן, וקרא בעטרה של מלך
23 מייה, שוהה מתנבא שבתטל הכהונה ויגלה
24 צדיקיהו בגולה. והסדאין מילך - חסידים ונאים
25 דבריך. שלמיס - ממוצממיס. והכי קאמר קרא:
26 אם שלמיס מנותחין, וכל שכן אם רבים, וכן
27 נגזו ועבר - הרן קי משולים לעוברים בנהר על
28 ידי גזירה, שהגזירה עוברת - כך גזו מהן
29 לצדקה, וירבו.
30 ועניתך
31 **ישראל אל גיל בעמים**. ולישלח להו מהכא: "בשיר לא ישתו יין ימר שבר לשותיו!"
32 - אי מההוא, הוה אמינא הני מילי זמרא דמנא, אכל דפומא שרי. קא משמע לן. אמר
33 ליה רב הונא בר נתן לרב אשי, מאי דכתיב: "קניה ורימונה ועדערה?" - אמר ליה:
34 מהותא דארץ ישראל קחשיב. - אמר ליה לו: אפיו אנה לא דיענא דמהותא דארץ
35 ישראל קא חשיבו? אלא רב גביהא מארניא אמר בה טעמא: כל שיש לו קנאה על
36 חבירו, ודומם - שזכן עדי עד עושה לו דין. - אמר ליה: אלא מעתה, "צעקת ומדמנה
37 וסנסנה" הכי נמי?! - אמר ליה: אי הוה רב גביהא מפי ארניא הכא, הוה אמר בה
38 טעמא. רב אחא מפי חזקיה אמר בה הכי: כל מי שיש לו צעקת לגימא על חבירו, ודומם
39 שזכן בפניה עושה לו דין. אמר ליה ריש גלותא לרב הונא: כיליא מנא לן דאסור?
40 אמר ליה: מדרבנן, דתנן: בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס.
41 אדכי קם רב הונא לאפניו. אמר ליה רב חסדא, קרא פתיב: "פה אמר ה' אלהים
42 הסר המצנפת והרם העטרה זאת לא זאת השפלה הגבה ותגבוה השפול". וכי מה ענין
43 מצנפת אצל עטרה? אלא לומר לך: בזמן שמצנפת בראש כהן גדול - עטרה בראש כל
44 אדם; נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול - נסתלקה עטרה מראש כל אדם. אדכי אתא
45 רב הונא, אשפחניהו דהו יתבי, אמר ליה: האלהים! מדרבנן, אלא חסדא שמיך והסדאין
46 מילך. רבינא אשפחיה למר בר רב אשי דהוה גדיל כיליא לברתיה. אמר ליה: לא סבר
47 לה מר "הסר המצנפת והרם העטרה"? אמר ליה לו: דומיא דפתן גדול - בגברי, אכל
48 גביש לא. מאי "זאת לא זאת"? דרש רבי עורא, וימנין אמר לה משמיה דרב אמר, וימנין
49 אמר לה משמיה דרב אסי: בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישאאל: "הסר המצנפת
50 והרם העטרה", אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, זאת להן
51 לישאאל, שהקדומו לפניך פסני "נעשה" ל"שמעו"? אמר להן: לא זאת להן לישאאל,
52 שהשפילו את הגבוה והגביהו את השפל והעמידו עלם פתיכל? דרש רב עורא, וימנין
53 אמר לה משמיה דרב אמר, וימנין אמר לה משמיה דרב אסי, מאי דכתיב: "פה אמר ה'
54 אם שלמים וכן רבים וכן נגזו ועבר" וגו'? אם רואה אדם שפגועותיו מצומצמין נעשה
55 מהן צדקה, וכל שכן פשתן מרובין, מאי "וכן נגזו ועבר"? תנא דבי רבי שמעאל: כל הגזו מנכסיו ועושה מהן צדקה - ניצל
56 מדינה של גיהנם; משל לשתי רחילות שהיו עוברות בפנים, אחת גזוה ואחת אינה גזוה, גזוה עברה, ושאינה גזוה לא עברה.
57 "ועניתך"

הב' גיטין בתוספתא מימנו למורה הדרך - ולא גרסין 'ומינן', דבין שהולך מעכו לכובי
 - לעולם מינו חי למורה הדרך. ומיהו, יש לומר דפעמים הדרך מתעסק, ואין מינו
 למורה. ויהיב תנא סימנא הכי - פירש בקונטרס: ומי חשיבא חדא רצועה לאתנחוי בה
 דימנא? וקשה: וכי אין לתנא לציין גבולי ארץ ישראל ועוד: מאי ראייה מייתי מרב פפא
 דאמר: 'למורה של מסילה? התם חייב קריב
 סימנא לשילה אנה היא על ידי מסילה! ומפרש
 רבינו שמואל: דלאו אשינויא פריך, אלא
 אברייתא. דקתי 'למורה הדרך' למערב הדרך,
 וכי דבר מועט כמו דרך שייך למימר בו מרחו או
 מערבו הדור ליה למימר 'מימינו למורה' סתם.
 ומייתי מרב פפא דאמר 'למורה של מסילה',
 דמכיר מורה אמסילה. הא רבי יהודה הא
 רבנן - אף על גב דקרקעיה המים היא בארץ
 ישראל - גרע הבא ממובלעת דלעיל. ואם תאמר:
 ומה ענין גט אצל מעשר? אטו המביא גט בעליה
 בארץ ישראל איחשב כמביא בחוצה לארץ משום
 דעפר הבא שם מחוצה לארץ פטור ממעשר?
 ואומר רבינו יצחק? דלא דמי, דעליה - קרקע
 שתחתיה רב ריועה היא. וראוי להתחייב במעשר
 ושביעית. מה שאין כן בספינה.

ועיניתך לא אענך עוד - סיפיה דההוא קרא הוא. למיביא דעכו לצפונה דארץ ישראל
 קיימא - בסוף הצפון. מימינו למורה הדרך - השתא משמע לן דעכו קיימא בגבול
 מורחה של ארץ ישראל, משוך ממקצוע צפונית יום או יומים לצד הדרום, וכיובי במקצוע
 ממרחית צפונית, ודרך המהלכת מעכו לכובי היא גבול מורה לארץ ישראל. הילכך
 כשמהלך מעכו לכובי, יהיה המורה בצפון -
 חי מינו למורחות הדרך. **מטאח** - הארץ
 שהיא לימן המסילה. משום ארץ העמים -
 דגורו טומאה על ארץ העמים. ופטורה בו -
 כדון חוצה לארץ. עד שיועד לך בו - כלומר,
 לעולם חוקת ימן הדרך מעכו ועד כובי ארץ
 העמים, אלא אם כן תבא למקום שיאמר לך
 בקי: כאן הדרך מתעסק ונכנס לתוך ארץ
 ישראל קצת, וימן הדרך הוי ארץ ישראל.
 למערב - הדרך. לבלבו - שם מקום. אלמא:
 עכו משובה לצד דרום, וכיובי במקצוע. רצועה
 נפקא - לעולם עכו בצפון ריבועא דארץ
 ישראל היא, אלא שרצועה קצרה יוצאת עוד
 מעכו לצד צפון, והיא מארץ ישראל.

ויהיב תנא סימנא - אתמודי תממה: מי חשיבא
 חדא רצועה לאתנחי תנא סימנא עלה? קרא
 נמי יתוב סימנא - רצועה, בנן מסילה. ואמר
 רב פפא למורה של מסילה - קאמר קרא
 דקיימא שילה. דהא 'מצפונה לבית אל' כתיב,
 ועל כרחך 'מורחה השמש' - אמסילה קאי,
 שילה מצפון לבית אל ובמורה של מסילה,
 ובדרומה לבית אל.
 מפרש

המביא גט בספינה - שנכתב בספינה. וקא
 סלקא דעתך דבהרות דארץ ישראל קאמר.
 כמביא בארץ ישראל - כאילו מביאה דרך
 יבשה, ואין צריך לומר 'בפני נכתב'. ותניא איך
 כמביא בחוצה לארץ - שהנדה אין לו תורת יבשה לכל תורת הארץ. עפר חוצה לארץ
 הוא בספינה לארץ - הורעו בספינה, וצמחה. וצמחה על חרס היא, ואינה צריכה לניקב
 אם היתה מונחת בקרקע, כדאמר במנחות (פ"ב) חייבת במעשר ובשביעית - שהנדרות
 שבארץ ישראל הרי הם בארץ ישראל. נושטת - מגששת בקרקע, שאין המים עמוקים.
 עציץ - של עץ, נקוב, המונח על גבי יתדות. באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן - לרבנן
 אוריא כמאן דנמנא דמי, ולרבי יהודה לא מייחייב במעשר מודארייתא עד דנמנא
 אררעא.

העשרה

העשרה
 כל דמו. ופוסק התם רבינו תם כרבי יהודה, דבמתניתין דחתם בא לפרש. ומיהו, שמא רבנן דברייתא עיקר ודו רבי יהודה דמתניתין יחיד במקום רבים דברייתא. וכדאי גונא איכא בפרק
 קמא דסוכה (י"ג, ב) ושם לא מצאנו ולאכארה כותנא על דף י"ט: **עציץ נקוב** פירש בקונטרס: דספינה דלעיל - של חרס, ואינה צריכה לניקב אם היתה מונחת בקרקע. כדאמרין
 במנחות. אבל עציץ של עץ בעי נקיבה. ונראה דרבייתא מסוף פרק 'כל הקרבנות' (מנחות פ"ב, ד) דאמר: תנא חדא שבגו ושבוחרבה שבספינה ושבעציץ - מביא וקרא. ותניא איך מביא ואינו
 חרס. ומשני: עציץ ארץ קשיא; כאן - בנקוב, כאן - בשאינו נקוב. ספינה אספניה נמי לא קשיא, כאן - בשל עץ, וכאן - בשל חרס. ומדלא משני בספינה כאן בנקוב בו, מכלל דשל
 חרס. אמר רבא נקיבה - היא כונת בנקוב, ותאם לאשמועינן חרוד אחר בספינה שאינו בעציץ. וקשה לפירושו: דאמר לקמן בפרק שני (ב"ב): תבנו על חרס של עציץ נקוב - כשר. משמע
 דחרס בעי נקיבה, דאי לאו הכי - מאי רבותא הוא בנקוב טפי מבשאינו נקוב? ומשמע נמי דעציץ של חרס הוא. ורבינו שמואל בן מאיר הביא מתוספתא דשביעית, דתניא: הטהמן את הלוח
 שבביעית, רבי מאיר אומר: דרך ארץ טומנו בעציץ שלא יצמח, ואף על פי שאין ראייה לדרב - וזכר לדרב "נתנתם בכלי חרס" וגו'. אלמא סתם עציץ של חרס הוא! ונראה לרבינו תם להפך:
 דשל חרס בעי נקיבה, ושל עץ לא בעי נקיבה, שהוא מתלחלח יותר מן החרס. ואחי' שפיר, דסתם ספינה היא של עץ, ובמנחות (פ"ב) נמי מוכח, דקאמר: כאן בשל עץ כאן בשל חרס. שמוכרי
 תחילה אותו שמביא וקרא, כמו שמוכרי כי משני התם אגו וחורבה ועציץ. והכא לא מצוי לשנויי: כאן בשל חרס כאן בשל עץ, א"י נמי. כאן בנקוב כאן בשאינה נקובה, כדמשני התם. דהוי
 דהיכא דאינה נושטת לרבי יהודה. מודאיא חוצה לארץ לענן מעשר - חשיבא נמי חוצה לארץ לענין גט, דהיינו משום כיון דשם חוצה לארץ על המקום צריך לומר 'בפני נכתב' ואף על גב
 דשכיחי וגמירי - כדי שלא תחלוק במדינת הים, אבל בגוששת לרבי יהודה, ולרבנן אפילו בשאינה נושטת, כיון דשם ארץ ישראל על המקום, אף על פי שמחמת הכלי אינו חייב במעשר -
 בשביל כך לא יחשב בחוצה לארץ לענין גט. **הילמא** - היא עד כאן לא קאמר רבי יהודה - כן הוא האמת, דעציץ כמחובר, דפרק 'השולח' (גיטין ל"א, א) אמרין: אין תחבין פרחובל
 אלא על עציץ נקוב, ומוקי לה דנמנא אסיכי. הוא דקאמר הכא: עד כאן לא קאמר רבנן אלא בספינה - משמע דבעציץ לכולי עלמא לא הוי מחובר - דיהויא בעלמא הוא. והא דאמר
 בשבת פרק 'המזוץ יין' (פ"א, ב) האי פרפיסא דנמנא אררעא ואנחה אסיכי - חייב משום תולש - היינו מדרבנן, כדפירש התם בקונטרס.

אמר רבי יהודה אמתו - משמע ד'אמתו' דרבי
 יהודה בא לחלוק. ואם תאמר: בפרק
 'חלוך' (עירובין פ"א, ב) וביה בורר" (סנהדרין
 כ"ה, ב) אמר רבי יהושע בן לוי: כל מקום שאמר ר'
 יהודה 'אמתו' ר'במה' - אינו אלא לפרש, ורבי
 יוחנן אמר: 'אמתו' - לפרש, ר'במה' - לחלוק.
 ואם תאמר: עולמו 'אמתו' לפרש ויש לומר:
 דרבי ירמיה דהכא סבר כרמי בר חמא, דאית ליה
 בפרק 'זה בורר' (שם כ"ה, א) דאפילו 'אמתו'
 לחלוק, ופי' זה לא גרסין בשמעתין: אמר רבי
 יוחנן עציץ נקוב המונח על גבי יתדות באנו
 למחלוקת רבי יהודה רבנן, כמו שכתוב במקצת
 ספרים, דרבי יוחנן אית ליה 'אמתו' לפרש. אלא:
 אמר רב הונא. ואית דגרסי: רבי זירא, כדאייתא
 ברוב ספרים. ועוד יש לומר: דנראה כספרים
 דגרסי בסוף פרק 'חלוך' (עירובין פ"א, ב) כל מקום
 שאמר רבי יהודה במשנתנו 'אמתו' ר'במה' בו -
 דדוקא במשנה 'אמתו' לפרש, אבל בדברייתא -
 לא, ותרי תנאי אליבא דרבי יהודה. והכא ברייתא
 היא, דהא במשנה במסכת חלה (פרק שני משנה
 א) לא מסיים בה: אבל אין הספינה גוששת פטורה,
 כדמסיים הכא. ונהי דמתניתין חזלה בא לפרש - בדברייתא בא לחלוק, אבל קשה: דבפרק
 'חלוך' (עירובין פ"א, ב) ושם לא מצאנו ולאכארה כותנא על דף י"ט: **עציץ נקוב** פירש בקונטרס: דספינה דלעיל - של חרס, ואינה צריכה לניקב אם היתה מונחת בקרקע. כדאמרין
 במנחות. אבל עציץ של עץ בעי נקיבה. ונראה דרבייתא מסוף פרק 'כל הקרבנות' (מנחות פ"ב, ד) דאמר: תנא חדא שבגו ושבוחרבה שבספינה ושבעציץ - מביא וקרא. ותניא איך מביא ואינו
 חרס. ומשני: עציץ ארץ קשיא; כאן - בנקוב, כאן - בשאינו נקוב. ספינה אספניה נמי לא קשיא, כאן - בשל עץ, וכאן - בשל חרס. ומדלא משני בספינה כאן בנקוב בו, מכלל דשל
 חרס. אמר רבא נקיבה - היא כונת בנקוב, ותאם לאשמועינן חרוד אחר בספינה שאינו בעציץ. וקשה לפירושו: דאמר לקמן בפרק שני (ב"ב): תבנו על חרס של עציץ נקוב - כשר. משמע
 דחרס בעי נקיבה, דאי לאו הכי - מאי רבותא הוא בנקוב טפי מבשאינו נקוב? ומשמע נמי דעציץ של חרס הוא. ורבינו שמואל בן מאיר הביא מתוספתא דשביעית, דתניא: הטהמן את הלוח
 שבביעית, רבי מאיר אומר: דרך ארץ טומנו בעציץ שלא יצמח, ואף על פי שאין ראייה לדרב - וזכר לדרב "נתנתם בכלי חרס" וגו'. אלמא סתם עציץ של חרס הוא! ונראה לרבינו תם להפך:
 דשל חרס בעי נקיבה, ושל עץ לא בעי נקיבה, שהוא מתלחלח יותר מן החרס. ואחי' שפיר, דסתם ספינה היא של עץ, ובמנחות (פ"ב) נמי מוכח, דקאמר: כאן בשל עץ כאן בשל חרס. שמוכרי
 תחילה אותו שמביא וקרא, כמו שמוכרי כי משני התם אגו וחורבה ועציץ. והכא לא מצוי לשנויי: כאן בשל חרס כאן בשל עץ, א"י נמי. כאן בנקוב כאן בשאינה נקובה, כדמשני התם. דהוי
 דהיכא דאינה נושטת לרבי יהודה. מודאיא חוצה לארץ לענן מעשר - חשיבא נמי חוצה לארץ לענין גט, דהיינו משום כיון דשם חוצה לארץ על המקום צריך לומר 'בפני נכתב' ואף על גב
 דשכיחי וגמירי - כדי שלא תחלוק במדינת הים, אבל בגוששת לרבי יהודה, ולרבנן אפילו בשאינה נושטת, כיון דשם ארץ ישראל על המקום, אף על פי שמחמת הכלי אינו חייב במעשר -
 בשביל כך לא יחשב בחוצה לארץ לענין גט. **הילמא** - היא עד כאן לא קאמר רבי יהודה - כן הוא האמת, דעציץ כמחובר, דפרק 'השולח' (גיטין ל"א, א) אמרין: אין תחבין פרחובל
 אלא על עציץ נקוב, ומוקי לה דנמנא אסיכי. הוא דקאמר הכא: עד כאן לא קאמר רבנן אלא בספינה - משמע דבעציץ לכולי עלמא לא הוי מחובר - דיהויא בעלמא הוא. והא דאמר
 בשבת פרק 'המזוץ יין' (פ"א, ב) האי פרפיסא דנמנא אררעא ואנחה אסיכי - חייב משום תולש - היינו מדרבנן, כדפירש התם בקונטרס.

51 המדויק של שילה, שקיימת מסילת דרך שמוליכה מבית אל
52 צפונה לשכם, ושילה נמצאת במזרחה של דרך זו. ומאחר שרואים
53 שגם הפסוק משתמש במסילה לשם סימן, אל תתמה שהתנא
54 מדבר על רצועה ונותן בה סימנים היכן ארץ ישראל והיכן חוץ
55 לארץ.
56 הגמרא דנה בענין הנהרות שבארץ ישראל לענין מצוות התלויות
57 בארץ ובדין גט שנכתב בספינה הנמצאת בנהר: **תנא הדיא** –
58 בברייתא אחת שנינו, **המביא גט שנכתב בספינה ששטה באחד**
59 **הנהרות שבארץ ישראל, דינו כמביא בארץ ישראל ביבשה**, ואינו
60 צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. **ותנא אידך** – ואילו בברייתא
61 אחרת שנינו, שדינו **כמביא בחוץ לארץ**, והטעם מפני שנהרות ארץ
62 ישראל דינם כחוץ לארץ לענין דינים הנהגים בארץ, וקשה
63 שהברייתות סותרות זו את זו. מתרצת הגמרא, **אמר רב יוסף, לא**
64 **קשיא, הא רבי יהודה הא רבנן** – בדבר זה נחלקו רבי יהודה
65 והכמרים, וברייתא אחת סוברת כרבי יהודה והשניה כחכמים.
66 **דהנן במשנה (חלה פ"ב מ"ב), עפר חוץ לארץ הדיא** – שהובא בספינה
67 העשויה חרס לארץ, והספינה נמצאת באחד מנהרות ארץ ישראל,
68 ונטעו בעפר הזה וצמחו פירות, **חייב כמעשר ובשביעית**, מפני
69 שהנהרות שבארץ ישראל דינם כארץ ישראל, והספינה השטה
70 על פני הנהר נחשבת כמחוברת לקרקע. **אמר רבי יהודה, אימתי**
71 **הספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, בזמן שהספינה גוששית**, כלומר,
72 המים אינם עמוקים דיים כדי לשאת את הספינה, והיא נעה על
73 קרקעית הנהר ומתחככת בה, ואז היא נחשבת כמחוברת לקרקע.
74 **אבל אין הספינה גוששית**, והיא שטה על פני המים, **פטור ממעשר**
75 **ומשביעית**. כיון שהמים מפסיקים בין הספינה לבין הקרקע אינה
76 נחשבת כמחוברת לקרקע, ודין הגידולים שבספינה כגידולי חוץ
77 לארץ. לפי זה מיושבת הסתירה בין הברייתות. הברייתא שפוסקת
78 שהמביא בספינה דינו כמביא בארץ סוברת כחכמים, ואילו
79 הברייתא שפוסקת שדינו כמביא בחוץ לארץ, סוברת כרבי יהודה.
80 הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב את סתירת הברייתות: **אביי**
81 **אמר, אין סתירה בין הברייתות, הא והא רבי יהודה היא** – שתי
82 הברייתות סוברות כרבי יהודה, **ולא קשיא, פאן** – הברייתא
83 שאמרה שהמביא בספינה כמביא בחוץ לארץ, מדברת בזמן שאין
84 הספינה גוששית, אלא שטה על פני המים, **פאן** – הברייתא שאמרה
85 שדין הספינה כארץ ישראל, מדברת בזמן שהספינה גוששית ונעה
86 על קרקעית הנהר.
87 הגמרא מדמה את דין האויר של ארץ ישראל לדין המים
88 שבנהרות ארץ ישראל: **אמר רבי זירא, עציץ העשוי מעץ והוא**
89 **נקוב, הפניע על גבי יתדות בארץ ישראל, ונטעו בו וצמחו פירות,**
90 **פאנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן**, אם הפירות חייבים בתרומות
91 ומעשרות. שלפי רבי יהודה הספינה ששטה על המים בנהרות
92 אינה נחשבת כמחוברת לקרקע, הוא הדין שגם עציץ שתלוי
93 באויר על גבי יתדות, אינו נחשב כמחובר לארץ, ומן התורה פטור
94 ממעשרות. ולפי חכמים ספיינה נחשבת כמחוברת לקרקע, גם
95 העציץ נחשב כמחובר לקרקע והפירות שצמחו בו חייבים
96 בתרומות ומעשרות מן התורה.
97 הגמרא דוחה, **אמר רבא, דילמא לא היא** – אולי אין הדבר דומה,
98 **עד פאן לא קאמר רבי יהודה התם** – כל מה שרבי יהודה אמר אינו
99 **אלא בספינה**,

1 מאחר שתחילת הפסוק עוסק במעלת צדקה, הגמרא דורשת גם
2 את סוף הפסוק, **וענתך לא אענך עוד** לענין צדקה:
3 **וענתך, אמר מר זוטרא, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה שכבר**
4 **התקיים בו וענתך**, בכל זאת יעשה צדקה – חייב לתת צדקה כפי
5 שנדרש לעיל (ע"א) מתחילת הפסוק **יכן נגוזו ועבר**.
6 הגמרא דורשת את סוף הפסוק, **לא אענך עוד**, **תני רב יוסף, שאם**
7 **יתן צדקה כפי שנדרש מתחילת הפסוק יכן נגוזו ועבר**, מובטח לו
8 שלא אענך עוד' דהיינו ששוב אין מראין לו סימני עניות ויזכה
9 לעשירות:
10 שנינו במשנה, **רבי יהודה אומר מרקם למורה ב' מעכו לצפון ועכו**
11 **כצפון**: מקשה הגמרא, **למימא** – האם נאמר שמדברי המשנה
12 אפשר ללמוד, **דעבד לעצמיה דארץ ישראל קיימא** – שעכו נמצאת
13 בגבולה הצפוני של ארץ ישראל, שאם לא כן לא היתה המשנה
14 אומרת שמעכו ולצפון נחשב לחוץ לארץ.
15 **ורמינהו** – והרי בתוספתא (אהלות פ"ח מ"ח) מבואר, שעכו אינה
16 הגבול הצפוני של ארץ ישראל, שכן שנינו שם, **מי שהיה מהלך**
17 **מעכו צפונה לכוזב, עליו לדעת שהארץ מימנו** שהיא לצד מורה
18 של הדרך, **ממאה משום ארץ העמים** – יש עליה טומאת ארץ
19 העמים ופסולתה מן המעשר וכן השביעית כדין חוץ לארץ. וכך
20 לאורך כל הדרך **עד שיועד לך שהיא תייבת**, כלומר, עד שיבוא
21 למקום אדם שבקי בדבר ויאמר לו, שבמקום זה הדרך מתעקמת
22 וכן עליו לכיוון מערב לתוך ארץ ישראל, ומיין הדרך היא ארץ
23 ישראל, וטהורה וחיבת במעשרות ובשביעית. וכן עליו לדעת
24 שהארץ משמאלו שהיא לצד מערב של הדרך, היא ארץ ישראל,
25 ומהורה משום טומאת ארץ העמים וחיבת המעשר ובשביעית, עד
26 שיועד לך שהיא פטורה, כלומר, עד שיבוא למקום אדם בקי בדבר
27 ויאמר לו שהדרך מתעקמת מזרחה לכיוון חוץ לארץ ושמאל
28 הדרך היא חוץ לארץ. עד היכן חלים כללים אלו על הדרך, עד
29 העיר כוזב. **רבי ישמעאל פריי יוסי אומר משום אביו**, עד מקום
30 ששמו לבלב, לפי המובן מהתוספתא, עכו אינה שוכנת על הגבול
31 הצפוני אלא על הגבול המזרחי ושטחה של ארץ ישראל ממשיך
32 גם אחרי עכו עוד לכיוון צפון, וזה נסתר ממשנתנו שנאמר בה
33 שעכו היא הגבול הצפוני. מתרצת הגמרא, **אמר אביי רצועה נפקא**
34 **– לעולם עכו שוכנת בצפונה של ארץ ישראל על הגבול הצפוני,**
35 **ולכן אמרו במשנה שמעכו ולצפון היא חוץ לארץ, אלא שמעכו**
36 **צפונה נמשכת רצועת ארץ שבסופה שוכנת העיר כוזב.** הדרך
37 המוליכה מעכו לכוזב נמצאת בצידי המזרחי של הרצועה, ועליה
38 אמרו בתוספתא שחייב שמימין הדרך ממזרח. היא חוץ לארץ,
39 ומשמאלה דהיינו הרצועה עצמה היא ארץ ישראל.
40 שואלת הגמרא, **והיב תנא סימנא הדי** – וכי רצועת ארץ אחת
41 היא כל כך חשובה שהתנא טורח לתת סימן להולך בה, היכן דינו
42 כארץ ישראל והיכן דינו כחוץ לארץ. עונה הגמרא, **אין** – כן, ואל
43 תתמה שהתנא טורח לתת סימן על רצועה, שהרי קרא נמי היב
44 סימנא – גם הפסוק טורח לתת סימן למקום, על ידי מסילה שגם
45 היא לא חשובה. **דקתיב (שופטים כ"א יט), ויאמרו הנה חג ה' בשלו**
46 **ממים ימימה, אשר שוכנת מצפונה לבית אל, מורה השמש למסלה**
47 **העלה מבית אל ששמה, ומנגב ללבונה**. ואמר רב פאן למורה של
48 מסלה, ש'מזרחה שמש', הכוונה ששילה נמצאת ממזרח למסילה.
49 נמצא שהעיר בית אל נמצאת בדרומה והעיר לבונה בצפונה,
50 ושילה שוכנת בין שתי ערים אלה. והפסוק נותן עוד סימן למקומה

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' א

6 **רבי אלעזר** בברייתא הסובר שכותים חשודים גם על מצוות
7 הכתובות בתורה, והמשנה שמכשירה גט ושטר שחרור שחתום
8 עליו עד אחד כותי כגון **התים ישראל לכוף** – שהעד הכותי
9 חתום ראשון, והעד הישראלי חתום אחריו תחת חתימת הכותי,
10 באופן זה הכשירה המשנה חתימת כותי, משום

1 המשנה שלא **הכשירו** – בז' בגט ובשטר שחרור **אלא** כאשר מתוך
2 שני העדים החתומים רק עד אחד **פותר בלבד**, אבל כאשר שני
3 העדים החתומים בגט הם כותים, פסול. ואם כן אי אפשר להעמיד
4 את המשנה כדעת רבן שמעון בן גמליאל.
5 מתרצת הגמרא, **לעולם אפשר להעמיד את דברי המשנה כדעת**

האוקיינוס, ולפי זה כל האיים שמול ארץ ישראל דינם כארץ
 ישראל. והנפין שבצדדין – והאיים שאינם מול ארץ ישראל אלא
 צפונית או דרומית לשטח הים שמול ארץ ישראל, רואין אותן –
 קובעים את דינם כאילו הוּם פתוח עליהן מקפלוּרִיא – עיר
 שנמצאת על ראש טורי אמנון, והחוט נמתח לכיוון מערב עד גַם
 אוקיינוס, וזה יהיה הגבול הצפוני של הים, ומתחל מצרים מותחים
 חוט מערבה ועד ים אוקיינוס, וזה הגבול הדרומי של הים. האיים
 מן החוט ולפנים, כלומר בין שני הקווים, נחשבים לארץ ישראל,
 והאיים שמן החוט ולחוץ – מחוץ לשני הקווים הללו, בצפון או
 בדרום, דינם כחוץ לארץ ובה מתיישבות שתי הברייתות, ושתיהן
 עוסקות בגט שנכתב בספינה הנמצאת בים הגדול מול ארץ
 ישראל אך מערבה לחוט המתוח בין טורי אמנון לנחל מצרים.
 הברייתא שאמרה שהמביא בספינה מביא בחוץ לארץ, סוברת
 שחכמים שכל הנמצא מעבר לחוט הזה, דינו כחוץ לארץ.
 והברייתא שאמרה שדינו כמביא בארץ ישראל, סוברת כרבי
 יהודה שכל הנמצא בים מול ארץ ישראל, דינו כארץ ישראל.
 שואלת הגמרא, ורַבֵּן הַאי וְגַבּוּל מֵאֵי עֲבָדֵי לִיה – מה לומדים רבנן
 מיתור תיבת 'וגבול'. עונה הגמרא מִיַּעֲבָדֵי לִיה לְנֶפֶשׁ – חכמים
 צריכים את הייתור כדי ללמוד שכל האיים הנמצאים בצד הפנימי
 של החוט שמתוח בים טורי אמנון לנחל מצרים, נחשבים לארץ
 ישראל. ולא אמורים ששפת הים היא הגבול. שואלת הגמרא, ורַבִּי
 יְהוּדָה מַהִיבֵן הוּא לומד שהאיים שבין שני החוטים דינם כארץ
 ישראל. עונה הגמרא, לפי רבי יהודה נֶפֶשׁ לֹא צָרִיכֵי קָרָא – אין
 צורך בפסוק ללמד על דין האיים, שהרי הם בתוך תחום ארץ
 ישראל, שנמשך מערבה עד ים אוקיינוס:
 הגמרא ממשיכה לעסוק בענין קדושת ארץ ישראל ודנה בענינה
 של סוריא:
 סוריא היא ארם צובה, שדוד כבש אותה לצורך עצמו כמבואר
 בבבאיתא (שמואל ב' ח ג. תהלים סו). כיבוש סוריא נקרא 'כיבוש יחיד'.
 בענין כיבוש זה נחלק רבי מאיר ורבי יוסי במסכת עבודה זרה
 (כא). לדעת רבי יוסי לא חל על המקום קדושת ארץ ישראל,
 ולדעת רבי מאיר, חל על המקום קדושת ארץ ישראל. שנינו
 במשנה רַבִּי מֵאִיר אָמַר עֵבֹר פְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל וְכוּ' לגיטין. עֵבֹר מֵינִיה
 מְרַבֵּי חַיִּיא בְּרַ אַבָּא, הַמּוֹכֵר עֲבָדֵי הַכְּנַעֲנִי לְסוּרְיָא – לאדם שגר
 בסוריא, האם כְּמוֹכֵר עֲבָדֵי בְּחוּץ לְאֶרֶץ דְּמֵי, ודינו כדיון מוכר עבדו
 לאדם שגר בחוץ לארץ שהעבד יוצא לחירות, לפי שחכמים קנסו
 את הלוקח שלא יוציא עבד כנעני לחוץ לארץ. והטעם מפני
 שהעבד חייב מצוות כאשה ואסור לצאת מארץ ישראל לחוץ
 לארץ. או לא – א מצומצמת לסוריא אינה כמכירה לחוץ לארץ.
 אָמַר לְהוּ רַבִּי חַיִּיא בְּרַ אַבָּא, הַנִּיחִיתָּהּ – אפשר ללמוד דין זה
 מהמשנה. רַבִּי מֵאִיר אָמַר עֵבֹר פְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל לְגִיטִין, ונדיק מלשון
 המשנה שְׁלִיטִין אֵין – כן הדבר שדין עבו כדיון ארץ ישראל, אבל
 לְעֲבָדִים לֹא – אבל לענין מכירת עבדים עבו לא נחשבת לארץ
 ישראל, והמוכר עבדו מארץ ישראל לעבו העבד יוצא לחירות,
 וְכָל שֶׁבֶן סוּרְיָא דְּמֵרְחֵקָא טוּבָא – וקל וחומר סוריא שרחוקה הרבה
 יותר מעכו לכיוון צפון, שהמוכר עבדו לשם, יוצא לחירות:
 הקדמה לסוגיית טומאת ארץ העמים: מאחר שחכמים ראו
 שהנכרים בחוץ לארץ מזלזלים במתייהם וקוברים נפלים ומתים
 בכל מקום שמודמן להם, גזרו שעפר חוץ לארץ יהא טמא, מחשש
 לעצם כשעורה שנמצא שם. טומאה זו נקראת טומאת ארץ
 העמים.
 בגזירה זו היו שלוש תקנות. בתחילת שנות בית השני, גזרו יוסי בן
 יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, טומאה על עפר
 ארץ העמים, ותרומה שהיתה נוגעת בעפר ארץ העמים היתה
 טמאה מספק, ולא היתה נשרפת כתרומה טמאה ודאית.

הַעֲשׂוּיָה לְבְּרוּחַ – שהיא נעה כל הזמן, ולכן אם אינה גוששת, היא
 לא יונקת ואינה נחשבת כמחוברת לקרקע. אָבָל עֲצִיץ שְׂאִינוּ עֲשׂוּי
 לְבְּרוּחַ – שהוא עומד כל הזמן במקום אחד, הרי הוא יונק
 מהקרקע, ולגביו לא אמר רבי יהודה שאינו כמחובר, אלא דינו
 כמחובר אף אם אינו מונח על הארץ. אֵי נָמִי – או גם בשיטת רבנן
 תוכל לחלק כך, שעד פֶּאֶן לֹא פְּאָרְץ רַבְּנֵי הַתַּם אֵלָּא בְּסַפִּינָה, דְּלֹא
 מְפָסִיק אֲוִירָא – שאין הפסק אויר בין הספינה לקרקע, דְּמֵאֵי כִּי
 אֲרַעָא מְפָסִיקָא דְּמֵאֵי – לפי שהמים הם כחלק מעובי הקרקע ולכן
 הספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, אָבָל עֲצִיץ דְּמְפָסִיק אֲוִירָא לֹא
 – שאויר מפסיק בינו לבין הקרקע אין הוא נחשב כמחובר לקרקע.
 הגמרא חוזרת לדון בסתירת הברייתות (לעיל א) לגבי המביא גט
 בספינה, ומביאה תירוץ נוסף: רַב נַחֲמָן בְּרַ יִצְחָק אָמַר, לגבי גט
 שנכתב בספינה שנמצאת בְּנִהְרֹת דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְּכּוֹלֵי עֲלִמָּא לֹא
 פְּלִיגִי – כולם מודים שכיון שהנהרות הם בתחום ארץ ישראל, דין
 גט שנכתב בהם כגט שנכתב בארץ ישראל, ואין ללמוד ממה
 שנחלקו בדיני תרומות ומעשרות ושביעית, שדינם נקבע על פי
 מידת היניקה של הגידולים מהקרקע, לדיני גט שנקבעים על פי
 תחומי ארץ ישראל. אֵלָּא כִּי פְּלִיגִי – אלא מחלוקת הברייתות היא
 בספינה שנמצאת בְּיַם הַיַּדִּי, וכפי שנחלקו תנאים בברייתא להלן,
 לגבי מקומות בים הגדול, אם נחשבים כארץ ישראל או כחוצה
 לארץ. ומחלוקתם היא, כיצד נקבע הגבול המערבי של ארץ
 ישראל.
 הגמרא מביאה את הברייתא בה נחלקו התנאים לענין הגבול
 המערבי של ארץ ישראל: דְּתַנַּיָא בתוספתא (תרומות פ"ב ה"א), אֵיזְהוּ
 אֶרֶץ וְאֵיזְהוּ חוּצָה לְאֶרֶץ – היכן הוא הגבול שמצדו האחד ארץ
 ישראל ומצדו השני חוץ לארץ, והברייתא פותחת בגבול הצפוני.
 נאמר בפסוק (במדבר לד א) 'מִן הַיָּם הַגָּדוֹל תִּתְּאוּ לָכֶם הַר הַהָרָה', דהיינו
 שהים שהוא הגבול המערבי נמשך עד הפינה המערבית צפונית,
 ששם הר ההר, הנקרא בלשון התנאים טורי אמנון. להר יש שיפוע
 שמערבו לכיוון הים וכן לדרומו וכן לצפונה. ועלינו לדעת, האם
 הגבול הצפוני עובר על ראש ההר או למרגלותיו בסוף השיפוע
 הדרומי. ומשמיענו התנא שהגבול הצפוני עובר על ראש ההר
 ממערב למזרח, הלכך כִּל שְׂשׂוּפֵעַ וְיִוֵּד מְטוּרֵי אֲמָנוּן וְלִפְנֵים – כל
 השיפוע של טורי אמנון לכיוון דרום ואילך, הוא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
 מְטוּרֵי אֲמָנוּן וְלַחוּץ – וכל השיפוע של טורי אמנון לכיוון צפון
 ואילך, הוא חוּצָה לְאֶרֶץ.
 הברייתא מבארת את הגבול המערבי: לפי המבואר בפסוק הגבול
 המערבי הוא הים, ולפיכך הפינה המערבית צפונית היא על שפת
 הים, למרגלות טורי אמנון בסוף השיפוע לכיוון מערב, ומבארת
 הברייתא שאין הגבול המערבי נמשך לאורך שפת הים דרומה,
 באופן שכל האיים שבים הם חוץ לארץ, אלא הַנֶּפֶשִׁין – האיים
 שְׂבִינִם, רואין אותן כאילו הוּם פתוח עליהם מְטוּרֵי אֲמָנוּן עַד תַּחַל
 מְצִינִים, כלומר, רואים כאילו נמתח חוט מהפינה המערבית
 צפונית עד נחל מצרים שהוא הגבול המערבי דרומי, וכל האיים
 שנמצאים מן החוט ולפנים – מעברו הפנימי של החוט לכיוון ארץ
 ישראל, הם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וכל האיים שנמצאים מן החוט ולחוץ,
 הם חוץ לְאֶרֶץ.
 רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, כִּל שֵׁטַח הַיָּם הַגָּדוֹל שְׂבַעְנַד – שמול אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 מערבה, הַרִי הוּא פְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל, שְׂנַאמַר בענין גבולות הארץ (במדבר
 לד א) 'וְגַבּוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגַבּוּל זֶה יְהִיָּה לָכֶם גַּבּוּל יָם'.
 נאמר בתחילת הפסוק 'וגבול ים והיה לכם הים הגדול' וגו', ומה
 למדנו שהגבול המערבי הוא הים, וכשאומר הכתוב שוב 'וגבול'
 הוא מיותר, ומדהיתור לומר רבי יהודה שאמנם הים הגדול מציין
 את הגבול, אבל הוא נמצא מעברו הפנימי של הגבול, כלומר,
 שהים שמול ארץ ישראל הוא בכלל תחום ארץ ישראל ונמשך עד

1 כל ששופע ויורד מטורי אמנון - פירש בקונטרס: מטורי אמנון ולפנים, הדיינו לצד דרום -
 2 ארץ ישראל. ולחוק, לצד צפון - חוצה לארץ. וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי נקט
 3 רבי יהודה קפלוריא? הוה ליה למימר: רואין כאילו חוט מתוח מטורי אמנון עד אוקיינוס, כיון
 4 תדנא קמא נמי לציין גבול צפוני של ארץ ישראל קאתי! ונראה לרבינו יצחק: דטורי אמנון
 5 משתפע ויורד לצד מזרח ולצד מערב, והודו של
 6 הר הוא הגבול מערבי של ארץ ישראל. והסני
 7 שבים - רואין כאילו חוט מתוח מטורי אמנון,
 8 כלומר מחודו של הר, עד נחל מצרים. וקפלוריא
 9 לרבי יהודה אתי לציין נסין שבצפון ארץ ישראל.
 10 ונראה שהכתוב דוחקו לרשי' לפרש כן, דכתיב
 11 "וה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו
 12 לכם הר ההר" *אמרתגמינן "הר ההר" - טורי
 13 אמנון. אלמא הכתוב בא לציין גבול צפוני, ומיהו,
 14 יכול להיות שהיה תקוע בקיץ בצפונת מערבית,
 15 אבל משפע ויורד לצד מזרח. רבי יהודה אומר
 16 כל שכנגד ארץ ישראל בו - שאל רבינו פטר
 17 לרבינו תם: דבזמן הזה היה להתחייב לרבי יהודה
 18 במעשה, שאנו במערה של ארץ ישראל. והשיב:
 19 דלא קיימא לן כרבי יהודה. אבל קשה: וכי רבי
 20 יהודה היה מכיר בכל ארץ ישראל שעד אוקיינוס,
 21 שכולם היו בקיאיין לשמה או שעדים מצויין
 22 לקיימם, שאין צריך לומר "בפני נכתבו" לךך יש
 23 לומר: דלא בכשו הבל עולי בבל. אי נמי, כדפירש
 24 בקונטרס: דכל שכנגד ארץ ישראל - היינו כל
 25 הים שכנגד ארץ ישראל, דלא אייזי ביבשה שעד
 26 אוקיינוס, אלא בנסין שבים הגדול דווקא. כדכתיב
 27 (יהושע א) "עד ים הגדול מבוא השמש היה
 28 גבולכם" וכתיב (שמות כג): "ושתי את גבולך מים
 29 סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד יבנה" פירוש:
 30 ים סוף - לצד דרום, ים פלשתים - לצד מערב,
 31 מדבר - למדבר: נהר פרת - לצד צפון. ועוד יש
 32 לומר: שהיה יודע שהיו כולם בקיאיין לשמה, לפי
 33 שהיה יודע להם עד היכן ישראל עומדין, ומשם
 34 ואילך לא היו ישראל עד סוף העולם. כדאמרין
 35 בסוף מנחות (ק"א): מצור כלפי מערב ומקרטויגי
 36 כלפי מזרח - אין מכירין לא ישראל ולא אביהם
 37 בששמיים. המוכר עבדו לסוריא מזה - אין
 38 לומר דבגט שפיטא להו דהוי בחוצה לארץ,
 39 כדבניא בספרא, ובענד מיבעיא להו - דאם כן הוי
 40 סברתם איפכא ממה דפשיטא ליה לרבי חייה בר
 41 אבא. בשלשה דרכים שוותה סוריא בו -
 42 נקט (ששלשה) לשון זכר, אף על גב דסוריא לשון
 43 נקבה - משום דעבד וגט הוי לשון זכר. ושיך
 44 לעמוד בו **כיבוש** יחיד - פירש בקונטרס:
 45 שלא היו לשם כל ישראל ביהו, כמו בכיבוש
 46 יהושע, וכבשוה לצורך כולם. אבל הוה לא כבש
 47 אלא לצורכו. אבל בספרי מפרש טעם אחר, בסוף פרשת "והיה עקב", דמשמע לפי שלא
 48 היתה עדיין כל ארץ ישראל בכבושה. כדאמר התם: סמוך לפלסטרא שלך לא הורשתה, פירוש:
 49 יבסוי שהיה סמוך לירושלים, ואתה הולך ובושש ארם נהרים וארם צובה: אבל אחר שכל
 50 ארץ ישראל בכבושה - דרשי התם מדכתיב (דברים יא) "כל מקום אשר תידיך כן גרלכם"
 51 וגו' שכל מה שהיו כבושים מוחצת לארץ - היה קודש, ואפילו יחיד.
 בשידה

הקשוייה לברוח - כלומר, מפני שהיא מהלכת כל שעה. דלא מפסיק אוריא - בין ספינה
 לארץ אין שום אור, ומיא בארעא סמיכתא דמו. רב נחמן בר יצחק אמר - הך מתנייתא
 ד"המביא גט", אי בנדרות דארץ ישראל. כולי עלמא לא פליגי - דבארץ ישראל ניגיה,
 ואף על גב דאין ספינה גוששת. דטעמא דגט לא משום יניקה מן הקרקע הוא, כמעשר
 וכשבועית. הילכך לא שניא נהר ולא שניא ובישה.
 כי פליגי בים הגדול - שהוא תחום מערבו של
 ארץ ישראל, ופליגי תנאי, איכא למאן דאמר:
 שפת הים הוא גבול, וים גופיה לאו ארץ ישראל
 הוא, ואיכא למאן דאמר: ים גופיה מארץ
 ישראל. ויחזי ארץ - מקצוע צפונת מערבית
 של ארץ ישראל הר ההר, ובתרגום ירושלמי
 מתרגם: "הר ההר" - טורי אמנון. וכתיב
 (במדבר לד) "וה יהיה לכם גבול צפון מן הים
 הגדול תתאו לכם הר ההר", שמע מינה: הר
 ההר תקוע בים, וההר גבול צפוני לארץ ישראל
 הוא. וסתם הרים משופעים הם, וש ששיפועו
 רוב במהלך יום או יומים, וקאמר תנא מדין
 היא הארץ, מרגל ההר או מראשו. כל ששופע
 ויורד פשוטי אמנון ולפנים - לצד ארץ ישראל,
 הדיינו לצד דרום - הוי ארץ ישראל, דגובה
 ההר הוא הגבול. מטורי אמנון ולחזין - לצד
 צפון - חוצה לארץ. והנפין שבים - איי הים
 שבמערב, רואין אותן בו, נחל מצרים - הוא
 תחום ארץ ישראל במקצוע מערבית דרומית,
 ומחובר לים הגדול, דכתיב בגבול נגב (שם)
 "ונסב הגבול מעצמתן נחלה מצרים והוי
 תרצותאוי יהימה", נמצאת ארץ ישראל בין הר
 ההר לנחל מצרים, וה מערבית צפונת וזה
 מדרומית מערבית, והים במערב. ויש מקום
 שהים נכנס לתוך ארץ ישראל מהלך ימים רבים
 בין הר ההר לנחל מצרים, ובאותה כניסה יש
 נסין, והן מתפשטין למערב לתוך הים חוץ מבין
 מקצועות תחומי ישראל שחו הר ההר
 תנחל אוקיינוס למערב שהוא כולו חוט מתוח
 מסוף הר ההר במערב עד נחל מצרים, שהרי
 כל מה שבתוך מקצועות הללו - ארץ ישראל
 היא, ומן החוט ולפנים בו. רבי יהודה אומר -
 כל הים שכנגד ארץ ישראל, ארץ ישראל, ואפילו
 עד אוקיינוס למערב שהוא בסוף העולם - הוי
 הוא בארץ ישראל, שנאמר (שם) "ים הגדול
 וגבול", האי "וגבול" קרא יתירא הוא, למימר
 דאף ורחב הים בכלל התחום. והנפין שבצדדין
 בו - כלומר, ואם יש לנו לחלק בנסין - לא
 לצד מערב יש חלוק, אלא לצד צפון ולצד
 דרום. שיש נסין בים מתפשטין לאורך הים
 לצפון ולדרום עד שמגיעין ומושכין חוץ ממבגד

הקשוייה לברוח, אבל עציץ שאינו עשוי לברוח - לא.
 אי נמי, עד פאן לא קאמרי רבנן התם אלא בספינה,
 דלא מפסיק אוריא, דמיא כי ארעא סמיכתא דמיא,
 אבל עציץ דמפסיק אוריא - לא. רב נחמן בר יצחק
 אמר: בנדרות דארץ ישראל - דכולי עלמא לא פליגי,
 אלא כי פליגי - בים הגדול; דתנאי: ויחזי ארץ
 ויחזי חוצה לארץ? כל ששופע ויורד מטורי אמנון
 ולפנים - ארץ ישראל, מטורי אמנון ולחזין - חוצה
 לארץ. הנפין שבים, רואין אותן כאילו חוט מתוח
 עליהם מטורי אמנון עד נחל מצרים, מן החוט ולפנים
 - ארץ ישראל מן החוט ולחזין - חוצה לארץ. רבי
 יהודה אומר: כל ששופע ארץ ישראל הרי הוא בארץ
 ישראל, שנאמר: "וגבול ים ותיה לכם הים הגדול
 וגבול זה ותיה לכם גבול ים". והנפין שבצדדין, רואין
 אותן כאילו חוט מתוח עליהן מקפלוריא ועד ים
 אוקיינוס ומנחל מצרים ועד ים אוקיינוס, מן החוט
 ולפנים - ארץ ישראל, מן החוט ולחזין - חוצה
 לארץ. ורבנן, האי "וגבול" מאי עבדי ליה? - מיבעי
 ליה לנסין. - ורבי יהודה: נפין לא צריכי קרא. "רבי
 מאיר אומר: עפו - פארץ ישראל" וכו', בעו מיניה
 מרבי חייה בר אבא: המוכר עבדו לסוריא, כמוכר
 בחוצה לארץ דמי או לא? אמר להו: תניתוה, רבי
 מאיר אומר: עפו - פארץ ישראל לנישין; לנישין
 אין, לעבדים - לא, וכל שפן סוריא דמרחקא
 טוביא, תנו רבנן: בשלשה דרכים שוותה סוריא לארץ
 ישראל, ובשלשה לחוצה לארץ. (סוין: ע"ב ב"ד
 ר"ק). עפרה ממיא - בחוצה לארץ. והמוכר עבדו
 לסוריא - כמוכר בחוצה לארץ. והמביא גט מטורי
 פמביא מחוצה לארץ; ובשלשה לארץ ישראל:
 חייבת במעשר ובשבועית - פארץ ישראל. והרוצה
 ליכנס לה פתורה - נכנס. והקונה שדה פסוריא
 כקונה

ארץ ישראל, ושם ראוי למתוח החוט ממזרח למערב, ולהבדיל מה שכנגד ארץ
 ישראל ומה שכנגד ארץ חוצה לארץ. ורואין כאילו חוט פתוח בקפלוריא - עיר הישבת
 בחודו של הר ההר בראש גבוה, שהוא תחום צפוני. ועי מי אוקיינוס - שהוא בסוף
 העולם של ארץ ישראל. כמוכר בחוצה לארץ - ונתן לקמן (מג"ב). המוכר עבדו לחוצה לארץ - לצד חבירו, הדיינו
 לפנים, כלומר, בין שני החותין - הוה הנסין ארץ ישראל. והוה הדין למים, ונסין נקט -
 משום דחורשין וזרעין בהם, וחיובין במעשר ובשבועית. והך תרתי מתנייתא דלעיל
 פליגי שנכתב הגט בים הגדול להלן מחוט המוחו מטורי אמנון עד נחל מצרים, מאן
 דאמר: כמביא בארץ ישראל - רבי יהודה היא, דאמר: כל שכנגד ארץ ישראל הרי הוא בארץ ישראל, ואיך כרבנן. מיבעי להו לנסין - דמן החוט ולפנים לצד מזרחי. דלא תימא
 שפת הים הוא הגבול, ואפילו במקום שהוא מתפשט ונכנס לתוך בין שני מקצועות התחומין. לא צריכי קרא - כיון שבתוך התחומין הם. סוריא - היא ארם צובה, וכבושה דוד והוסיפה
 על ארץ ישראל. כמוכר בחוצה לארץ - ונתן לקמן (מג"ב). המוכר עבדו לחוצה לארץ - יצא לחירות. דקניסין ללוקח, משום דעבד שייך במצוה, ואסור לצאת מארץ לחוצה לארץ.
 סוריא לצפונה של ארץ ישראל להלן מעכו. לנישין אין - משום דבקיאיין לשמה, או שכיוו לקיימו. לעבדים לא - דלאו מארץ ישראל היא. עפרה ממיא - שגורו עליה. ואף על גב
 דסבירא ליה להאי תנא: כיבוש יחיד שמה כיבוש, כדתנן "חייבת במעשר", אפילו הכי גזור עליה. והמביא גט פסוריא - לארץ ישראל - כמביא בחוצה לארץ, דלא שכיוו שירתא.
 והרוצה ליכנס לה בפתורה נכנס - מה שאין כן בארץ העמים. ולקמיה מפרש מאי היא.

בשידה תיבה ומגדל - פירש בקונטרס: מה שאין כן בארץ העמים, ורבי היא. ונראה שרצה לפרש שידה תיבה ומגדל דוקא, ולחכי לא מצי לאוקמו כרבי יוסי רבי רבי יהודה, דהא הוא מטהר אפילו בארץ העמים. ובחנם פירש כן, דהא על כרחך שידה תיבה ומגדל לאו דווקא נקט, אלא משום דנקט בברייתא. אלא הוא הדין אפילו רובב על

הסוס, כיון דסבר רבי: אהל זרוק לא שמייה אהל, כדפירש בקונטרס, וכדמוכח, דמסיק דבסוריא על אוירה לא גזר, ואם כן כרבי יוסי נמי אתיא. והרצה ליכנס לה בטרה - היינו בקרוך, או רובב על הסוס, מה שאין כן בארץ העמים, דטמא. וכן משמע הלשון קצת, דקאמר: אפילו רבי לא קא מטמא בו - ומשמע כרבי יוסי אתיא בפשיטות טפי, ומיהו, על כרחך כרבי יוסי נמי לא אתיא אלא מטעם דמסיק אליבא דרבי, דדוקא ארץ העמים משום דגורו על אוירה ועל גושה בו, אלא בארץ העמים דגורו על גושה ועל אוירה - דהא דמיבעי לן בנייר בפרק "בחן גרול" (נדב), וכן ארץ העמים משום גושה גורו עליה או משום אוירה גורו - הכי פירושו: משום גושה - משום דמאחיל על הגוש הוא, ועשאוהו חכמים כמאחיל על הגוש, ויכול להכנס שם בשידה תיבה ומגדל, או דילמא על הארץ עצמו, ולא יוכל להכנס שם בשום ענין, והכא בשמעתא "על גושה" - היינו על מגע גושה, ר"על אוירה" - או משום מאחיל על הגוש, או משום אוירה ממש. דגורו על גושה ועל אוירה - הקשה הרב רבי יעקב דארולניש: דבמסכת אהלות (פרק שני משנה ג) תנו: ואילו מטמאין במגע ובמשא ואין מטמאין באהל - עצם כשעורה, וארץ העמים ותירין: דמיירי בנפח האב מחוצה לארץ לארץ, והמאחיל עליו דלא מטמא - דמשום אויר עצמו גורו, ולא משום מאחיל על הגוש. ואין לשון ארץ העמים משמע כן. אך יש לומר דאיירי בנפח שוה דף או גשר שראשו אחד בארץ וראשו השני בחוצה לארץ, ומתניח כלים תחת ראשו שבארץ - דאין מביא טמאה עליהן, ותהוין. אי נמי: אי משום מאחיל על הגוש גורו עליה - איכא לאוקמו כרבי שמעון, דאמר: קברי גוים אין מטמאין באהל, ולא התמיו על ארץ העמים יותר מקברי גוים עצמו. ועוד תירץ רבינו תם: דההיא משנה - קודם שגורו על אוירה, כדאמרינן בפרק קמא דשבת (טו, טז) דאמרינן: גורו אנגינת גושה ותו לא. אף על גב דאמריה לגוי שבות משום שוב ארץ ישראל לא גזרו רבנן -

בקונה בפרוזא ירושלים - לקמיה מפרש לה. בפרוזא - בהפרכיא, ורוקיי"ש בלע"ז. כיבוש יחיד - דודו, שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכבוש יהושע, שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה. אבל דוד לא כבש אלא לצורכו. בשידה תיבה ומגדל - ונושאים אותה באויר, ומה שאין כן בארץ העמים, ורבי היא. רבי מטמא -

קבנה בפרוזא ירושלים. תיבת כמעשר ובשביעות בארץ ישראל - קסבר: כיבוש יחיד שמייה כיבוש. והרצה ליכנס לה במתירה - נכנס. והאמרת: עפרה טמא! - בשידה תיבה ומגדל. דתניא: הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל - רבי מטמא, רבי יוסי רבי יהודה מטהרו, ואפילו רבי לא קא מטמא - אלא בארץ העמים, דגורו על גושה ועל אוירה, אבל סוריא - על גושה גורו, על אוירה לא גזרו. והקונה שדה בסוריא - בקונה בפרוזא ירושלים; למאי הילכתא? אומר רב ששת: לומר, שפותבין עליו אוגו ואפילו בשבת. - בשבת סלקא דעתך? - דקאמר רבא: אומר לגוי ועושה, הוא נמי - אומר לגוי ועושה. ואף על גב דאמריה לגוי שבות, משום שוב ארץ ישראל לא גזרו רבנן, תנו רבנן: עבר שהביא גיטו, וכתוב בו "עצמך ונכסי קניין לך" - עצמו קנה, נכסים לא קנה. איבעיא להו: כל נכסי קניין לך, מהו? אמר אבוי: מתוך שנקנה עצמו - קנה נכסים. - אמר ליה רבא: בשלמא עצמו ליקני - מידי דהוה אגט אשה, אלא נכסים לא ליקני - מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא! הדר אמר אבוי: מתוך שלא קנה נכסים - לא קנה עצמו. - אמר ליה רבא: בשלמא נכסים לא ליקני - מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא, אלא עצמו ליקני - מידי דהוה אגט אשה! אלא אמר רבא: אהד זה ואהד זה - עצמו קנה, נכסים לא קנה. - אמר ליה רב אדא בר מתנה לרבא: כמאן? פרבי שמעון, דאמר פלגין דיבורא. דתנו: הותבין כל נכסיו לעבדו - יצא בן חורין. שייך קרקע כל שהוא - לא יצא בן חורין; רבי שמעון אומר: לעולם

אבל משום מצוה אחרת לא היינו מתיירין אמריה לגוי במלאכה דאורייתא. כדמוכח בפרק "הדר" (עירובין סז, טא). והוא ינוקא דאשתפך חמימיה, אתו לקמיה דרבא, אמר להו: לישילוי לאמייה, אי צריכה - נחיימו ליה אנב אימיה. ולכאורה משמע דביום המילה היה, שהיו צריכין לחממו כדי למולו. וקודם המילה היה, דאי לאחר המילה - מסוכן הוא. ובלא אימיה מחללין עליו שבת, ועל ידי גוי איירי החם, כדפירש שם בקונטרס. וכן פירש רבינו הגאון, כדאמרינן בפרק "מפנין" (שבת קטט, טא) דהיה משבעה עד שלשים. אפילו אמרה "צריכה אנכי

אין מחללין עליה את השבת. והא דאמר בסוף "מפנין": עד מתי פתיחת הקבר - אביי (משמיה דרב יהודה) אמר: שלשה, ורבא משמיה דרב יהודה אמר: שבעה, ואמרי לה: שלשים - לא לחלל עליה שבת קאמרו ופליגי, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי, וכולהו סבירא להו כנהרדעי, דאמרי: דהה שלשה שבעה שלשים. ודחוק לומר דמעט לעת בעינן, לא עובדא היה חך שבעה של מעט לעת. והא דאמר התם לעל באיך ינוקא דאשתפך חמימיה, ואמר רבה: נייחו ליה חמימי מגו ביתיה, ומוקי לה על ידי גוי - דהאי איסורא דרבנן שרי, בחצר שלא עירבו, משום מצות מילה. אבל איסורא דאורייתא, כגון לחמם לו חמין - אסור. ואין ללמוד מכאן היתר לומר לגוי להביא ספר בשבת דרך כרמלית - דלא דמי, דדוקא משום מילה, דהיא גופה דהיא שבת, התירו. ומיהו, בדלכות גדולות משמע דאפילו איסורא דאורייתא שרי על ידי גוי לצורך מילה, שפירש: דליתו מתוך ביתא דרך רשות הרבים. לפי זה הא דקאמר נחים ליה אנב אימיה - נוקמה חוך שבעה, ואמרה צריכה אני, שמחללין עליה שבת. ונראה אלא יתכן לומר דנחים ליה על ידי ישראל, דעל ידי ישראל היה אסור להרבות בשביל קטן, כדאמר בפרק קמא דחולין (טו, טז). והמבשל לחולה בשבת - אסור לבריא, גזירה שמא ירבה בשבילי. אבל על ידי גוי נהיא, דשרי להרבות. ושמן דוקא לצורך המילה הוא, דשרי, אבל לצורך דבר אחר - אפילו על ידי גוי אסור להרבות. והא דתנו בפרק שני בדבצה (בא, ב). לא יחס אדם זמין לרגלו אלא אם כן ראוין לשתייה, ואמרינן נמי בנמיא דביצה (זא, טז). ומלאה אשה קדירה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת, וכן ממלא נתחום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקחתן אחד - משום שמחת יום טוב היתרו חכמים להרבות. הדר אמר אביי - פירושו: לא משום קושיא דרבא חזר בו, דאביי לא חשיב ליה פירכא, דסבר: לא פלגין דיבורא. דאקושיא דרבא לא משני מידי. אלא נראה לו סברא לומר טפי דבתרייהו לא קנה, דיד בעל השטר על התחתונה.

לעולם

56 ואף על גב דאמריה של ישראל לעובד פוכבים לעשות עבור
 57 הישראל מלאכה בשבת, אסורה באיסור שבות מדרבנן, מכל
 58 מקום, משום מצות ישוב ארץ ישראל בישראלים, שכוללת גם
 59 גירוש הגוים ממנה, לא גזור רבנן, והתירו לומר לעובד כוכבים
 60 לכתוב השטר מכירה בשבת:
 61 הגמרא מביאה ברייתא, שעוסקת בעבד שמביא שטר שיחרור
 62 ממדינת הים: תנו רבנן, עבד כנעני שהביא את גיפו – את שטר
 63 שיחרורו ממדינת הים, ועדיין לא נשתחרר, אלא שעשאו רבו
 64 שליח להוליך את הגט ולהשתחרר במקום שיבא לשם, והוא צריך
 65 לומר בפני נכתב ובפני נחתם כאשר המביאה גיטה, וכתוב בו
 66 'עצמך ונכסי קנינוי לך' – האדון כתב בשטר שהוא מקנה לעבד
 67 את העבד עצמו ואת נכסיו של האדון, ואמר העבד בפני נכתב
 68 ובפני נחתם, ורוצה לצאת לחירות ולזכות בנכסי רבו. הדין הוא,
 69 שאת עצמו קנה העבד, והוא יוצא לחירות. אבל את הנכסים לא
 70 קנה, וזוכה בהם רק כאשר יתקיימו חתימות עדי הגט כבכל קיום
 71 שטרות:
 72 עד כאן עסקנו בשטר שהיו בו שני דיבורים, האחד 'עצמך' והשני
 73 'נכסי', הגמרא כעת מסתפקת בשטר שכתוב בו רק דיבור אחד
 74 שכולל גם את העבד וגם את הנכסים: איבעיא להו, מה הדין אם
 75 העבד הביא את גיטו, וכתוב בו 'כל נכסי קנינוי לך', והאדון
 76 התכוין בדבריו אלו גם לשחרר את העבד, שהרי הוא בכלל כל
 77 נכסיו שהקנה לו, מהו – האם דין הנכסים תלויים בדין העבד, וכשם
 78 שהוא נאמן באמירת בפני נכתב ונחתם על עצמו, כך הוא נאמן גם
 79 על הנכסים, או שנאמן רק על החלק שנוגע לשחרורו, ולא על
 80 החלק הנוגע לנכסים, ואינו זוכה בהם. אמר רבא, מתוך שנקנה את
 81 עצמו, כמבואר לעיל שעל עצמו הוא נאמן, גם קנה את שאר
 82 הנכסים. שמאחר ושני הקניינים, שיחרור העבד וקנין הנכסים,
 83 נאמרו בדיבור אחד, אין מחלקים את דבריו ואין אפשרות להפריד
 84 ביניהם. ומאחר וחכמים תיקנו שיועיל קיום של השליח, כדי
 85 שהעבד ישתחרר ויהא מותר בבת חורין ויקיים מצוות, האמינו לו
 86 גם אם על ידי קיום זה יוציא בעל השטר ממון על פיו. אמר רבא
 87 רבא לאביי, בשלמא עצמו ליקני – זה מובן שהעבד קנה עצמו ויצא
 88 לחירות ללא עדי קיום על ידי אמירתו בפני נכתב ובפני נחתם,
 89 מיד דתהו אנטא אשה – כמו שאשה נאמנת להביא את גיטה ולומר
 90 בפני נכתב ובפני נחתם אף ללא עדי קיום. אלא נכסים – אבל את
 91 הנכסים לא ליקני – אין לסמוך על הגט וליתנם לו, מיד דתהו
 92 אקיום שטרות דעלמא – כשם שכל שטר של ממון שאינו מקיים
 93 בשני עדים אין לו תוקף. והגם שהעבד והנכסים כלולים ביחד
 94 ב'כל נכסי' פלגינן דיבורא, כלומר מחלקים את נאמנות הדיבור
 95 'כל נכסי' שבשטר לשנים, ולגבי החלק שנוגע לשיחרור העבד יש
 96 עליו קיום, ולגבי החלק שנוגע לקנין הנכסים אין עליו קיום.
 97 הדר אמר רבא – חזר בו אביי מדבריו, ואמר להיפך, היות ולא
 98 פלגינן דיבורא, מתוך שלא קנה נכסים כיון שאין קיום לגט על ידי
 99 שני עדים, גם לא קנה עצמו, ואינו יוצא לחירות. שמאחר
 100 והנאמנות של המביא גט היא תקנת חכמים, וכן הצורך בשני עדים
 101 לקיום שטרי ממון היא תקנת חכמים מפני הזיזפנים, ואינו יודעים
 102 איזו תקנה להעדיף, ומספק יד בעל השטר על התחתונה.
 103 אמר רבא לאביי, בשלמא נכסים לא ליקני מכיון שחסר קיום
 104 של שני עדים, מיד דתהו אקיום שטרות דעלמא – כמו בשאר
 105 שטרי ממון שאין לשטר תוקף ללא קיום. אלא את עצמו ליקני –
 106 שהעבד יאמן באמירתו בפני נכתב ובפני נחתם לגבי עצמו ויצא
 107 לחירות אף בלא עדי קיום, מיד דתהו אנטא אשה – כשם שבגט
 108 אשה היא נאמנת למד בפני נכתב ובפני נחתם. אלא אמר רבא,
 109 אהד זה ואהד זה – בין אם כתוב בשטר 'עצמך ונכסי' ובין אם כתוב
 110 בשטר 'כל נכסי', פלגינן דיבורא, ואת עצמו קנה ויצא לחירות,

1 דינו קנונה שדה בפריארי – במחוות של ירושלים, וכפי שיבואר
 2 להלן. הגמרא מבארת את הברייתא: כתוב בתורה (דברים יא כד) 'כל
 3 המקום אשר תדרך פה רגלכם בו לכם יהיה. ופירשו בספרי (עקב
 4 פניא) 'כל מקום שתכבשו חוץ ממקומות האלו – מחוץ לארץ
 5 ישראל, הרי הוא שלכם'. ודרשו עוד שגם במקומות האלו נוהגות
 6 מצוות הארץ.
 7 ונחלקו תנאים באיזה כיבוש דיברה תורה. יש אומרים (להלן מ:).
 8 שהוא דווקא בכיבוש רבים, וכמו בכיבוש הארץ על ידי יהושע
 9 שהיו כל ישראל ביחד וכבשוה לצורך כולם. ויש אומרים (ע"ז כא).
 10 שגם כיבוש יחיד שמו כיבוש לקדש המקום שיהיו המצוות נוהגות
 11 בו כבארץ ישראל. וסוריא שכבשה דוד המלך בכיבוש יחיד,
 12 תלויים דיניה במחלוקת זו.
 13 ומבארת הגמרא שמה שנאמר בברייתא סוריא חייבת במעשר
 14 ובשביעית פאריץ ישראל, הגם שנכבשה בידי דוד בכיבוש יחיד,
 15 הוא משום שהתנא של הברייתא קפבר שגם כיבוש יחיד שמה
 16 כיבוש – נחשב כיבוש לענין שתחול על המקום קדושת ארץ
 17 ישראל.
 18 עוד נאמר בברייתא, והרופה ליקנם לה – לסוריא, קשהה – מבלי
 19 להטמא בטומאת ארץ העמים, נכנס – ישנה אפשרות לעשות
 20 זאת. מקשה הגמרא, והאמרת עפרה טמא – והלא הברייתא אמרה
 21 שעפר סוריא טמא, ואיך יכנס מבלי להטמא.
 22 מתרצת הגמרא, האפשרות להכנס לסוריא בהטרה, היא כשהוא
 23 נמצא פתוך שדה תיבה ומגדל – מיני ארונות גדולים שנפחם
 24 לפחות ארבעים סאה והם אינם מיועדים לטלטול, ואנשים
 25 נושאים אותו באופן שהשידה לא נוגעת בעפר סוריא, וכך הוא
 26 נשאר טהור. וזה אפשר דווקא בסוריא, אבל בשאר ארצות
 27 העמים אין אפשרות להכנס אליהן מבלי להטמא. דתניא – ששינו
 28 בברייתא, הנכנס לארץ העמים כשהוא נמצא בשדה תיבה ומגדל,
 29 רבי טמא, מפני שסובר 'אהל זרוק לאו שמה אהל', כלומר אהל
 30 שאינו קבוע על מקום אחד אלא מיטלטל, בשעת טילטולו אינו
 31 נחשב לאהל, ועל כן אין קרקעית השידה חוצצת בינו לבין עפר
 32 ארץ העמים, ונמצא שהוא מאהיל על הארץ העמים ונטמא. אבל
 33 רבי יוסי רבי יהודה קשה, מפני שסובר שאהל שמיטלטל נחשב
 34 לאהל, וקרקעית השידה חוצצת בינו לבין ארץ העמים. ואפילו
 35 רבי, לא קא טמא – אינו מטמא את הנמצא בשידה, אלא בארץ
 36 העמים מלבד סוריא, כיון דקרוי טומאה על גושה – על עפרה,
 37 שהנוגע או נושא את עפר ארץ העמים נטמא, וגם גזרו על אוירה
 38 – שהמאהיל על עפר ארץ העמים נטמא אף אם אינו נוגע בו, אבל
 39 סוריא, על גושה קרוי שהנוגע או הנושא או המסיט את עפרה
 40 נטמא, אבל על אוירה לא קרוי, ולפיכך הנכנס לסוריא בשידה
 41 תיבה ומגדל, אינו נטמא שהרי לא נגע ולא הסיט ולא נשא את
 42 עפרה.
 43 הגמרא דנה בהמשך דברי הברייתא: שנינו בברייתא, והקונה שדה
 44 בסוריא, קנונה בפריארי ירושלים. שואלת הגמרא, למאי הילכתא
 45 – לאיזה הלכה נאמר דין זה. משיבה הגמרא, אמר רב ששת, דין
 46 זה בא לומר, שאם יהודי קנה מגוי שדה בסוריא, והגוי רוצה ללכת
 47 לדרכו ומסרב להמתין, שבותבין עליו איזו – שטר מכירה על
 48 השדה, ואפילו בשבת.
 49 שואלת הגמרא, בשבת סלקא דעתך – וכי תעלה על דעתך
 50 שמלאכת כתיבה בשבת מותרת לצורך קניית השדה.
 51 משיבה הגמרא, כן אמר רבא – כמו שרביא אמר במסכת שבת,
 52 שלצורך חולה שאין בו סכנה אומר לעובד פוכבים לעשות עבורו
 53 מלאכה, והגוי עושה מה שהישראל מצוה עליו, הךא נמי – כך יש
 54 לבאר גם כאן, שהיהודי אומר לעובד פוכבים לכתוב, והגוי עושה
 55 מה שהישראל מצוה.

57 גט ממקום למקום בארץ ישראל אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני
58 נחתם, ואם יש עליו - על גט זה עורך - מערערים שהגט פסול,
59 כגון שאומרים שנכתב שלא לשמה או שהוא מזויף, וְתַקְּיִים
60 בְּחֻמְתּוֹ יֵשׁ לְקִיּוֹם אֵת הַגֵּט עַל יְדֵי שְׁנֵי הַעֲדִים הַחֲתוּמִים עַל הַגֵּט,
61 או עדים אחרים שיכירו שזו חתימת העדים: שואלת הגמרא עֲרֵךְ
62 בְּמָה - כמה עדים צריך כדי לערער על ידי עדותם את כשרות
63 הגט ולהצריכו קיום, וְהָאֵמֵר רַבִּי יוֹחָנָן עֲרֵךְ חָד - אם נאמר שדי באחד כדי
64 שמערער, וְהָאֵמֵר רַבִּי יוֹחָנָן הִכָּל אֵין עֲרֵךְ פְּחוֹת מִשְׁנַיִם -
65 אין לערער תוקף אלא אם כן שנים מערערים. וְאֵלֶּא עֲרֵךְ תְּרֵי -
66 ואלא נאמר ששנים מערערים, הלא אם כך תְּרֵי וְתְּרֵי נִינְהוּ - שנים
67 נגד שנים הם, ומה יועיל שנקיים את חתימות העדים, והלא יש
68 נגדם שני עדים הטוענים שהגט מזויף, מֵאֵי הָיִית דְּפָקְבֵת אֶהְיֵי
69 כְּמוֹךְ אֶהְיֵי - מה ראיית לסמוך על השנים החתומים בגט, ולא על
70 השנים המערערים, וכיון ששנים הם הרי שגט זה ספק אם הוא
71 כשר, ואיך האשה יכולה להנשא בגט זה.
72 מתרצת הגמרא, אֵלֶּא מדובר בעֲרֵךְ דְּבַעַל - הבעל מערער לומר
73 שהגט מזויף או שלא נכתב לשמה. ואם יבואו עדים ויעידו על
74 חתימות העדים שבגט, נאמין להם ולא לבעל.

משנה

75 המשנה להלן עוסקת עוד בענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם
76 בהבאת גט, וכן במביא שטר שחרור של עבד כענין ממדינת הים.
77 הַמְּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם לְאֶרֶץ כְּנָעַן, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִזְמַר בְּפָנֵי נִכְתָּב
78 וּבְפָנֵי בְּחֻמְתּוֹ כְּתֻבָּת חֲכָמִים, יֵשׁ עָלָיו עֲדִים שַׁחֲתוּמִים עָלָיו,
79 וְתַקְּיִים בְּחֻמְתּוֹ - יקיימו הם את החתימות והגט כשר.
80 אֶחָד גִּיפְיֵי נְשִׁים וְאֶחָד שְׁחֵרְרֵי עֲבָדִים, שְׁוֹו בְּדִינָם לְמוֹלֵךְ הַגֵּט או
81 שטר השחרור מארץ ישראל לחוץ לארץ, וְלִמְבִיא אוֹתָם מִחוּץ
82 לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לַעֲנִין אֲמִירַת בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם. וְהִלְכָה
83 זֶה הִיא אַחַת מִן הַדְּרָכִים שֶׁשְׁוֹו דִּינֵי גִיפְיֵי נְשִׁים לְדִינֵי שְׁטָרוֹת שֶׁל
84 שְׁחֵרְרֵי עֲבָדִים:

גמרא

85 שנינו במשנה שבאופן שנינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם,
86 אם יש עליו עדים חתומים בחתומים:
87 מבררת הגמרא, מֵאֵי אֵינוֹ יָכוֹל לִזְמַר - מאיזו סיבה השליח אינו
88 יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אֵילִיָּא - אם נאמר שהשליח
89 חָרַשׁ שאינו שומע ואינו מדבר ודינו כשוטה, חָרַשׁ בְּרֵי אֲתוּיֵי גִיפְיֵא
90 הוּא - וכי חרש כשר להביא את הגט, וְהָתֵּן - והלא שנינו במשנה
91 להלן הִכָּל בְּשֵׁרֵי לְהִבִּיא אֵת הַגֵּט חוּץ מִחָרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - מפני
92 שאין בהם דעת ואינם בני שליחות אלא מבארת הגמרא אֶמֶר רַב
93 יוֹסֵף, הָכֵא בְּמֵאֵי עֲסָקִין בְּגוֹן שְׁנֵתְנוּ לָהּ - שהשליח נתן לאשה את
94 הגט בְּשֵׁהוּא פָּקַח - שומע ומדבר ולא הִסְפִּיק לִזְמַר בְּפָנֵי נִכְתָּב
95 וּבְפָנֵי נִחְתָּם עַד שְׁנֵתְתַרַשׁ וּכְעַת אֵין בּוּ דַעַת וְאֵינוֹ יָכוֹל לִזְמַר בְּפָנֵי
96 נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם, וְלִכֵּן צָרִיךְ שִׁיקִימוּ אֵת הַחֲתִימוֹת.
97 שנינו במשנה, אֶחָד גִּיפְיֵי נְשִׁים וְאֶחָד שְׁחֵרְרֵי עֲבָדִים, דִּינָם שׁוֹה
98 לַעֲנִין אֲמִירַת בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם. וכיון שאמרו במשנה שזה
99 אחד מהדברים שדין גט ודין שטר שחרור שוים, מביאה הגמרא
100 את שאר הדברים שבהם שדינם שוה בהם: תָּנוּ רַבָּנָן, בְּשֵׁלֶשֶׁת
101 דְּרָכִים - בשלש הלכות שוין גִּיפְיֵי נְשִׁים לְשְׁחֵרְרֵי עֲבָדִים, וְאוֹלוּ הֵן:
102 שְׁוֹו לְמוֹלֵךְ וְלִמְבִיא לַעֲנִין אֲמִירַת בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם, וְכַמוֹבָא
103 בְּמִשְׁנֵינוּ. וְכָל גֵּט - שטר, שֵׁשׁ עָלָיו חֲתִימָה שֶׁל עַד בּוֹתֵי פְּסוּל,
104 חוּץ מִגִּיפְיֵי נְשִׁים וְשְׁחֵרְרֵי עֲבָדִים, שֵׁאֵם אֶחָד הַחֲתוּמִים הוּא כּוֹתֵי,
105 הַגֵּט וְשֵׁטֵר הַשְּׁחֵרּוֹר כְּשֵׁרִים. במשנה להלן (א). וְדִין נֹסֵף שֶׁכְּתוּב
106 בְּמִשְׁנֵה לַהֲלֵךְ (ב) שֶׁכָּל הַשְּׁטָרוֹת

1 לְעוֹלָם הוּא כֵּן חוּרִין - בכל מקרה העבד יוצא לחירות, ואפילו אם
2 שייר לעצמו קרקע כל שהיא ולא פירש איזה קרקע שייר, אין
3 אומרים שכונתו לשייר את העבד, אלא מפרשים שכונתו לשייר
4 רק קרקע, עַד שֵׁאֵמֵר הָאֵדוּן כֹּל בְּכִסְיֵי נִתְּנוּן לְפָלוּנֵי עֲבָדֵי, חוּץ
5 מֵאֶחָד מִרִּבּוֹא שְׁפָקֵן - חוץ מאחד מעשרת אלפים מכלל הנכסים,
6 כלומר חֶפֶץ חֶסֶר עָרַךְ, באופן זה אנו חוששים שמא כוונתו לעבד,
7 ולכן אינו יוצא לחירות.

8 ממה שנקט רבי שמעון 'לעולם' הוא בן חורין, ואף באופן שהעבד
9 אינו זוכה כלל בקרקעות, וכגון שאמר 'חוץ מקרקע כל שהיא' ולא
10 פירש לאיזה קרקע כוונתו, ועל כל קרקע יש ספק שמא אותה
11 שייר האדון לעצמו. יש ללמוד שמחלקים את הדיבור של השטר
12 שכולל את כל הנכסים, באופן שיועיל רק על העבד ולא על
13 הקרקעות, ומוכח שרבי שמעון סובר פליגין דיבורא.

14 ומסיים רב אדא בר אבא בר מתנה את קושייתו על רבא, אין פסק כרבי
15 שמעון שאומרים 'פליגין דיבורא', וְהָאֵמֵר רַב יוֹסֵף בְּרַ מְנִיּוּמֵי אֶמֶר
16 רַב נְחֻמִּי, אֵף עַל פִּי שְׁקוּלָם - שיבא רבי יוסף אֵת רַבִּי שְׁמֻעוֹן, מִכֵּל
17 מְקוּם אֵין הִלְכָה כְּמוֹתוֹ, אֵלֶּא הִלְכָה בְּרַבִּי מֵאִיר שֵׁאֵין הַעֲבַד יוֹצֵא
18 לְחֵירוֹת, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא אֲמִירִים פְּלִיגִין דִּיבּוּרָא. וְקִשְׁהָ עַל רַבָּא
19 שֶׁפָּסַק כְּרַבִּי שְׁמֻעוֹן.

20 הגמרא מביאה את הברייתא שבה שיבא רבי יוסי את דברי רבי
21 שמעון: הִתְּנִיָּא, בְּשֵׁנְאֵמְרוּ דְּרַבִּים שֶׁאֵמֵר רַבִּי שְׁמֻעוֹן לְפָנֵי רַבִּי יוֹסֵף,
22 קְרֵא עָלָיו הַמְּקָרָא הָהּ (משלי כד ב) 'שְׁפָתַיִם יִשָּׁק מִשִּׁבֵּי דְּרַבִּים נְכֹחִים',
23 - האומר דברים אמיתיים וישרים ראוי לנשקו. הגמרא מוכיחה
24 שדברי רב נחמן שפסק כרבי שמעון לא הובנו כראוי, ובכך
25 מתבטלת הקושיא על רבא: מִקִּשְׁהָ הַגְּמָרָא, וְמֵי אֶמֶר רַב נְחֻמִּי הֵבִי
26 - וכי כך אמר רב נחמן, שאין הלכה כרבי שמעון ולא אומרים
27 פליגין דיבורא. וְהָאֵמֵר רַב יוֹסֵף בְּרַ מְנִיּוּמֵי אֶמֶר רַב נְחֻמִּי, שְׂכִיב
28 קַע - חולה הנוטה למות, שְׂכִיבָה כֹּל נִכְסָיו לְעֻבְדוֹ, וְעֻבְדוֹ מְחֻלוּ
29 [וְתַרְפֵּא], חוּרֵי בְּנִכְסָיִם - רשאי לחזור בו מכל המתנות שנתן
30 מנכסיו בחיותו חולה, וְאֵינוֹ חוּרֵי בְּעֻבְדוֹ - אבל משחרור העבד רשאי
31 יכול לחזור בו. ומבאר רב נחמן את טעם הדין, חוּרֵי בְּנִכְסָיִם, לִפִּי
32 שְׂמִתְנָת שְׂכִיב קַע הוּא, והמתנות ניתנו על דעת שימות ולא על
33 דעת שיקום מחוליו, וכיון שעמד מחוליו רשאי לחזור בו. וְאֵינוֹ
34 חוּרֵי בְּעֻבְדוֹ - אבל משחרור העבד אינו רשאי לחזור, שְׂחֵרֵי יוֹצֵא
35 עָלָיו שֵׁם שֶׁל כֵּן חוּרִין, ושם זה מקדש את העבד בקדושת ישראל
36 ושוב אסור להשתעבד בו, ושיערו חכמים שכונת השכיב מרע
37 היא שהעבד ישתחרר מיד בלי להתנות את השחרור במיתו.
38 נמצא, לדברי רב נחמן שאף שמשכיב מרע כתב 'כל נכסי'
39 מחלקים את דיבורו, ומילת 'כל' אינה מתקיימת ומילת 'נכסי'
40 מתקיימת, ואין אמר רב נחמן לעיל שהלכה כרבי מאיר שלא
41 אומרים פליגין דיבורא.

42 אֵלֶּא אֶמֶר רַב אֲשֵׁי, באמת סובר רב נחמן להלכה שאומרים פליגין
43 דיבורא, אֵלֶּא הָתָם - לגבי כותב נכסיו לעבדו, הֵינּוּ מִעֻבְדָּא - טעמו
44 של רבי מאיר שהעבד לא יצא לחירות, מִשּׁוּם דְּלֹא בְּרוּת גִּיפְיֵא
45 הוּא - שהגט אינו כורת בבירור ומנתק את בעלותו של האדון על
46 העבד, לִפִּי שֶׁכְּשׁוֹכֵל אֵת הַעֲבַד בְּמִילָה אֲרוּת עִם שֵׁאֵר הַנְּכָסִים
47 וְיֵשׁ חֶשֶׁשׁ שְׁשִׁירֵי גַם אוֹתוֹ, הַכְרִיתוֹת אֵינָה בְּרוּרָה וּמוֹחֲלֶטָה, וְסוּבֵר
48 רַבִּי מֵאִיר שְׁכִיּוֹן שֶׁהִשְׁטַר אֵינוֹ כּוֹרֵת אֵת הַעֲבַד יוֹצֵא לְחֵירוֹת, אֶךְ
49 לֹא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא אֲמִירִים פְּלִיגִין דִּיבּוּרָא. אמנם כשאמר לעבדו 'כל
50 נכסיי קניין לך' שלדעת רבא (לעיל א) עצמו קנה ונכסים לא קנה,
51 הַטַּעַם שֶׁיֵּצֵא לְחֵירוֹת הוּא מִשּׁוּם שֶׁהִשְׁטַר כּוֹרֵת כְּדִין, שֶׁמִּלְשׁוֹן
52 הַשְּׁטָר בְּרוּר שְׂרוּצָה לְשַׁחֵרֵת אֵת הַעֲבַד, וְגַם רַבִּי מֵאִיר מוּדָה
53 שְׁבִאֲוֹתָן זֶה הוּא יוֹצֵא לְחֵירוֹת, וְמָה שֶׁלַּעֲנִין זְכִיָּה בְּנִכְסִים לֹא יוֹעִיל
54 דִּיבּוּרוֹ הוּא לִפִּי שְׁצָרִיךְ קִיּוֹם כְּכֵל שְׂטֵרֵי מִמּוֹן, וּפְלִיגִין דִּיבּוּרָא
55 שְׁמוּעִיל לַעֲנִיין שְׁחֵרּוֹר הַעֲבַד וְלֹא לְגַבִּי זְכִיָּה בְּנִכְסִים:
56 הגמרא חוזרת לבאר את המשך המשנה: שנינו במשנה שהמביא

לעולם הוא בן חורין - פירש בקונטרס: מדקאמר רבי שמעון "לעולם" - משמע דלא שניא היכא דקנה שאר נכסים, כגון שפירש השו"ר, ולא שניא היכא דלא קנה, כגון שלא הזכיר קרקע ששירי, דכתב ליה "חורין מבית כור קרקע", והשתא לא קנה שום קרקע, דבכל חד וחד איכא למימר דהיינו הוא ששירי, ואפילו הכי הוא בן חורין - אלאמא פלגינן דיבורא, דהא "כל נכסי" קאמר ליה ולא קנה אלא את עצמו, וקשיא: אף על גב דלא הזכיר שם קרקע, מכל מקום קנה כל קרקע דאית ליה, אלא שיד העבר על התחנתה, ויחזק האדון לעצמו בית כור מעדיית שבנכסים, כדתנן בפרק "בית כור" (בבא בתרא ק"ב): "חצי שדה אינו מוכר" - יניח לו חצי שדה, ומפרש התם: דלוקח נטל בחיט, ויד בעל השטר על התחנתה! ואמר רבינו יצחק: דלעולם דרבי שמעון בא להוסיף, אפילו אין לו אלא אותה העיר או אותה שדה, כדתנן סיפא בתוספתא דבבא בתרא, ובפרק קמא דפאה: רבי שמעון אומר: לעולם הוא בן חורין, עד שיאמר "כל נכסי נתונים לפלוני עבדי חורין מאחר מיריבא שבחן". אמר "חורין מעיר פלוני" חורין משדה פלוני, אפילו אין שם אלא אותה העיר או אותה שדה - וזה עבד בנכסים, וקנה עצמו בן חורין, ואין מתקיים דבור "כל נכסי" אלא בעבד לבדו. הוה אמנא כשאמר "חורין" מבטל דבורו מה שאמר "כל נכסי" - קא משמע לן אפילו הכי יצא לחירות, דפלגינן דיבורא. ה"לכה כרבי מאיר - ולרבי מאיר סלקא דעתך דסבר דלא פלגינן דיבורא, דמדקאמר רבי שמעון לעולם - משמע אפילו באותו ענין ולידך לא יצא לחירות, דלא פלגינן דיבורא, כשאין לו אלא אותה העיר - אפילו הכי יצא לחירות. ומסיק דטעמא דרבי מאיר לאו משום דלא פלגינן דיבורא, אלא משום דלא כרות גיטא הוא. פירוש: דאין זה כריתות, כיון שיש שיעור בדיבור שהוא משתחרר בו, דאמר "כל נכסי" ואינו מתקיים כולו, אלא בעבד שהביא גיטו, וכתוב בו "כל נכסי קניין לך" - פלגינן דיבורא שפיר, דכרות גיטא הוא. ורש"י פירש: דלאו כרות גיטא הוא - משום דאיכא למימר: מדישירי בנכסים - שירי נמי בעבד, ולפי זה, באין לו אלא אותה העיר, דלא שייך למימר: מדינתא לשיריא - שירי נמי עבד - מודה רבי מאיר דיצא לחירות, דפלגינן דיבורא, ואין משמע בן בתוספתא, כדפירשתי. ולשון "אפילו" אינו מיישב, דאפילו אין לו אלא אותה העיר - משמע דכל שכן יש לו שאר נכסים, דיצא לחירות, ואדרבה, רבי מאיר לא פליג אלא ביש לו שאר נכסים. שפתים יסק משיב דברים בנכחים - כשאדם אומר דברים בנכחים אותם סביביתו משיקין שפותיהם זו לזו, ששותקין ואין יודעים מה להשיב.

לעולם הוא בן חורין - דמאי דגלי - גלי, ומאי דלא גלי - לא גלי. עד שיאמר - סתם, חורין מדבר מועט, ולא יפרש מה הוא משירי. דהתם אמרינן "דאחד מריבוא" דקאמר - היינו עבד, ואידו לא חשיב ליה אלא כאחד מריבוא בנכסים, אף על גב דשוי טפי ומדקאמר רבי שמעון: לעולם הוא בן חורין - אשמעינן: לא שניא היכא דקנה שאר נכסים, עמו, כגון שפירש השו"ר ששירי "חורין מקרקע פלוני" ויהשתא קנה עצמו ושאר נכסים חורין מן השו"ר, ולא שניא היכא דלא קנה שאר נכסים, כגון שלא הזכיר שם הקרקע ששירי, דכתב ליה "חורין מבית כור קרקע", והשתא לא קנה שום קרקע, דבכל חד וחד איכא למימר היינו הוא דקאמר, דהא הכי הוא בן חורין, דהוא לאו קרקע הוא. ולא שיידיה, אלאמא: פלגינן דיבורא, דהא "כל נכסי" קאמר ליה, ולא קנה אלא את עצמו, ואת נמי, דקאמר: עצמו קנה, נכסים לא קנה - רבי שמעון כסידרא לך. והאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר - דלא יצא לחירות. שקלים רבי יוסי - כדמפרש ואזיל. שפתים שק - ראי הוא לנשק. ופי אמר רב נחמן הכי - דלא פלגינן דיבורא. שכבי מרע - חזר בכל מתנותיו, בבבא בתרא (קמ"ב). שרירי יצא עליו שם חירות - ואסור להשתעבד בו. אלאמא: פלגינן דיבורא אתם - דאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר, טעמא לאו משום דלא פלגינן דיבורא הוא, דהא כי נמי הזכיר שם שירי קרקע פלוני, דליכא פלוגתא דיבורא - קאמר רבי מאיר דלא יצא לחירות, אלא טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא. דגבי אשה כתיב "ספר כריתות" (דברים כד), ושחרורי עבדים גמרי "לה" "לה" מאשה, דכתיב "חופשה לא נתן לה" (ויקרא יט) וכתיב "וכתוב לה", ובענין בהו כריתות, וכיון דאיכא למימר דשירייה, דהא נחת לשיריא, והוא לא הזכיר בתוך המתנה, דלא כתב ליה "עצמך נכסי קניין לך" - לאו כריתות גמור הוא, אבל היכא דלא שירי, כי הכא - הוי כריתות לצאת, ונשתחרר שעה אחת, כל זמן שלא חזר, ושוב אינו יכול לחזור - שקדשו השם, ונבי מליתיה דרבא בעבד שהביא גיטו - כרות גיטא הוא. ונהי דנכסים לא קנה, דבענין קיום - אבל עצמו קנה, דפלגינן דיבורא. אם יש עליו עוררין - לפוסלה יתקיים בחותמיו - או העדים עצמן יעידו שחתמוהו, או עדים אחרים יכירוהו, ושוב אין בו פסול, דבני ארץ ישראל דאי בקיאין לשמה. דרבי יוחנן - לא איתפרש שבה. דבעל - דבעל ערער עליו לפוסלו. משנה ואינו יכול

לעולם הוא בן חורין, עד שיאמר "כל נכסי נתונים לפלוני עבדי חורין מאחר מריבוא שבחן". ויסק רב מניימי אמר רב נחמן: אף על פי שקילם רבי יוסי את רבי שמעון, הלכה כרבי מאיר. דתניא: כשאמר רבי יוסי את רבי שמעון, קרא עליו המקרא הזה: "שפתים יסק משיב דברים בנכחים!" - ומי אמר רב נחמן הכי? והאמר רב יוסף בר מניימי אמר רב נחמן: שכבי מרע שכתב כל נכסי לעבדו ועמד, חזר בנכסים ואינו חוזר בעבד; חזר בנכסים - מהנת שכבי מרע הוא, ואינו חוזר בעבד - שהרי יצא עליו שם בן חורין! אלא אמר רב אשי: התם היינו טעמא - כוונתם דלאו פרות גיטא הוא. אם יש עליו עוררין - יתקיים בחותמיו". ערער פה? אילימא ערער חרד? והאמר רבי יוחנן: דכרי הפל אין ערער פחות משיב! ואלא ערער תרי - תרי ותרי ניהו, מאי הוית דסמכת אהני? סמוך אהני! אלא ערער דבעל. משנה המביא גט ממדינת הים, ואינו יכול לומר "כפני נכתב וכפני נתתם", אם יש עליו עדים - יתקיים בחותמיו. אחר גיטי נשים ואחר שחרורי עבדים שוו למוליד ולמביא, וזו אחת מן הדרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים. גמרא מאי "אינו יכול לומר"? אילימא חרש, חרש בר אהני גיטא הוא? והתנן: הפל כשרין להביא את הגט, חורין מחרש שומה וקטן! אמר רב יוסף: הכא בכמאי עסקינן - בגון שנתנו לה כשהוא פקח, ולא הספיק לומר "כפני נכתב וכפני נתתם" עד שנתחרש. אחר גיטי נשים ואחר שחרורי עבדים. תנו רבנן, בשליש דרכים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים: שוו למוליד ולמביא. וכל גט שיש עליו עד פותי - פסול, חורין מגיטי נשים ושחרורי עבדים. וכל השמרות העולים

לעולם הוא בן חורין - דמאי דגלי - גלי, ומאי דלא גלי - לא גלי. עד שיאמר - סתם, חורין מדבר מועט, ולא יפרש מה הוא משירי. דהתם אמרינן "דאחד מריבוא" דקאמר - היינו עבד, ואידו לא חשיב ליה אלא כאחד מריבוא בנכסים, אף על גב דשוי טפי ומדקאמר רבי שמעון: לעולם הוא בן חורין - אשמעינן: לא שניא היכא דקנה שאר נכסים, עמו, כגון שפירש השו"ר ששירי "חורין מקרקע פלוני" ויהשתא קנה עצמו ושאר נכסים חורין מן השו"ר, ולא שניא היכא דלא קנה שאר נכסים, כגון שלא הזכיר שם הקרקע ששירי, דכתב ליה "חורין מבית כור קרקע", והשתא לא קנה שום קרקע, דבכל חד וחד איכא למימר היינו הוא דקאמר, דהא הכי הוא בן חורין, דהוא לאו קרקע הוא. ולא שיידיה, אלאמא: פלגינן דיבורא, דהא "כל נכסי" קאמר ליה, ולא קנה אלא את עצמו, ואת נמי, דקאמר: עצמו קנה, נכסים לא קנה - רבי שמעון כסידרא לך. והאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר - דלא יצא לחירות. שקלים רבי יוסי - כדמפרש ואזיל. שפתים שק - ראי הוא לנשק. ופי אמר רב נחמן הכי - דלא פלגינן דיבורא. שכבי מרע - חזר בכל מתנותיו, בבבא בתרא (קמ"ב). שרירי יצא עליו שם חירות - ואסור להשתעבד בו. אלאמא: פלגינן דיבורא אתם - דאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר, טעמא לאו משום דלא פלגינן דיבורא הוא, דהא כי נמי הזכיר שם שירי קרקע פלוני, דליכא פלוגתא דיבורא - קאמר רבי מאיר דלא יצא לחירות, אלא טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא. דגבי אשה כתיב "ספר כריתות" (דברים כד), ושחרורי עבדים גמרי "לה" "לה" מאשה, דכתיב "חופשה לא נתן לה" (ויקרא יט) וכתיב "וכתוב לה", ובענין בהו כריתות, וכיון דאיכא למימר דשירייה, דהא נחת לשיריא, והוא לא הזכיר בתוך המתנה, דלא כתב ליה "עצמך נכסי קניין לך" - לאו כריתות גמור הוא, אבל היכא דלא שירי, כי הכא - הוי כריתות לצאת, ונשתחרר שעה אחת, כל זמן שלא חזר, ושוב אינו יכול לחזור - שקדשו השם, ונבי מליתיה דרבא בעבד שהביא גיטו - כרות גיטא הוא. ונהי דנכסים לא קנה, דבענין קיום - אבל עצמו קנה, דפלגינן דיבורא. אם יש עליו עוררין - לפוסלה יתקיים בחותמיו - או העדים עצמן יעידו שחתמוהו, או עדים אחרים יכירוהו, ושוב אין בו פסול, דבני ארץ ישראל דאי בקיאין לשמה. דרבי יוחנן - לא איתפרש שבה. דבעל - דבעל ערער עליו לפוסלו. משנה ואינו יכול

ואינו חזר בעבד - ואם תאמר: ואמאי יצא בן חורין ומוותר בבת חורין? הא מתנת שכבי מרע הוא, ולא קנה אלא לאחר מיתה, ואין גט לאחר מיתה! ויש לומר: דכתב ליה "חורין מבית כור קרקע", והשתא לא קנה שום קרקע, דבכל חד וחד איכא למימר היינו הוא דקאמר, דהא הכי הוא בן חורין, דהוא לאו קרקע הוא. ולא שיידיה, אלאמא: פלגינן דיבורא, דהא "כל נכסי" קאמר ליה, ולא קנה אלא את עצמו, ואת נמי, דקאמר: עצמו קנה, נכסים לא קנה - רבי שמעון כסידרא לך. והאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר, טעמא לאו משום דלא פלגינן דיבורא הוא, דהא כי נמי הזכיר שם שירי קרקע פלוני, דליכא פלוגתא דיבורא - קאמר רבי מאיר דלא יצא לחירות, אלא טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא. דגבי אשה כתיב "ספר כריתות" (דברים כד), ושחרורי עבדים גמרי "לה" "לה" מאשה, דכתיב "חופשה לא נתן לה" (ויקרא יט) וכתיב "וכתוב לה", ובענין בהו כריתות, וכיון דאיכא למימר דשירייה, דהא נחת לשיריא, והוא לא הזכיר בתוך המתנה, דלא כתב ליה "עצמך נכסי קניין לך" - לאו כריתות גמור הוא, אבל היכא דלא שירי, כי הכא - הוי כריתות לצאת, ונשתחרר שעה אחת, כל זמן שלא חזר, ושוב אינו יכול לחזור - שקדשו השם, ונבי מליתיה דרבא בעבד שהביא גיטו - כרות גיטא הוא. ונהי דנכסים לא קנה, דבענין קיום - אבל עצמו קנה, דפלגינן דיבורא. אם יש עליו עוררין - לפוסלה יתקיים בחותמיו - או העדים עצמן יעידו שחתמוהו, או עדים אחרים יכירוהו, ושוב אין בו פסול, דבני ארץ ישראל דאי בקיאין לשמה. דרבי יוחנן - לא איתפרש שבה. דבעל - דבעל ערער עליו לפוסלו. משנה ואינו יכול

ואינו חזר בעבד - ואם תאמר: ואמאי יצא בן חורין ומוותר בבת חורין? הא מתנת שכבי מרע הוא, ולא קנה אלא לאחר מיתה, ואין גט לאחר מיתה! ויש לומר: דכתב ליה "חורין מבית כור קרקע", והשתא לא קנה שום קרקע, דבכל חד וחד איכא למימר היינו הוא דקאמר, דהא הכי הוא בן חורין, דהוא לאו קרקע הוא. ולא שיידיה, אלאמא: פלגינן דיבורא, דהא "כל נכסי" קאמר ליה, ולא קנה אלא את עצמו, ואת נמי, דקאמר: עצמו קנה, נכסים לא קנה - רבי שמעון כסידרא לך. והאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר, טעמא לאו משום דלא פלגינן דיבורא הוא, דהא כי נמי הזכיר שם שירי קרקע פלוני, דליכא פלוגתא דיבורא - קאמר רבי מאיר דלא יצא לחירות, אלא טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא. דגבי אשה כתיב "ספר כריתות" (דברים כד), ושחרורי עבדים גמרי "לה" "לה" מאשה, דכתיב "חופשה לא נתן לה" (ויקרא יט) וכתיב "וכתוב לה", ובענין בהו כריתות, וכיון דאיכא למימר דשירייה, דהא נחת לשיריא, והוא לא הזכיר בתוך המתנה, דלא כתב ליה "עצמך נכסי קניין לך" - לאו כריתות גמור הוא, אבל היכא דלא שירי, כי הכא - הוי כריתות לצאת, ונשתחרר שעה אחת, כל זמן שלא חזר, ושוב אינו יכול לחזור - שקדשו השם, ונבי מליתיה דרבא בעבד שהביא גיטו - כרות גיטא הוא. ונהי דנכסים לא קנה, דבענין קיום - אבל עצמו קנה, דפלגינן דיבורא. אם יש עליו עוררין - לפוסלה יתקיים בחותמיו - או העדים עצמן יעידו שחתמוהו, או עדים אחרים יכירוהו, ושוב אין בו פסול, דבני ארץ ישראל דאי בקיאין לשמה. דרבי יוחנן - לא איתפרש שבה. דבעל - דבעל ערער עליו לפוסלו. משנה ואינו יכול

מזהים" אי נמי: אפילו סתמא, דכיון דרעת שכבי מרע לשחררו - דעתו שקנה בעשה שראיה לשחרר, דהיינו מהיים. ואם תאמר: כיון דסתמא דרעת של שכבי מרע לומר: אם יעמוד, אמאי אינו חזר בעבד? ויש לומר: דהכל תקת חכמים היא. גם מה שחזר בנכסים, גם מה שאינו חזר בעבד. דמסתמא דעתו כמו שיאמר לו הכהים. ומיהו: אם כתב בדיבא "לחורין אם ימות", (ומזהים אם לא ימות) - אין נראה שיעול לענין זה יצא עליו שם בן חורין לומר שאינו חזר בעבד, מאחר שהתנה בפירושו. התם משום דלאו כרות גיטא הוא - ואם תאמר: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא ק"א) בעי למימר: עבדא כמקרקעי דמי. ופרך עליה מרדך דשירי קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. וקאמר עלה רב דמי: עשו מטלטלין שירי אצל עבד. ואמר ליה רבא לרב נחמן: מאי טעמא? ואמר ליה: משום דעבדא כמטלטלי דמי, ומטלטלי הוי שירי אצל עבד. ומשני רב אשי: אנן משום דלאו כרות גיטא הוא מתינן לה. משמע דרב נחמן דפירש טעמא משום דעבדא כמטלטלי דמי - ליה ליה טעמא דלאו כרות גיטא הוא ואומר רבינו תם: דהתם הכי פירושו: אנן משום דלאו כרות גיטא הוא מתינן, שכך השיב רב נחמן לרבא, ולא משום דעבדא כמטלטלי הוי, שלא השיב רב אשי דהתם, לטעמא דפירש הכא - טעמא דרב נחמן הוי משום דלאו כרות גיטא הוא, כמו שהתם מפרש שם. והאמר רבי יוחנן דרבי הבל כו' - אומר רבינו תם: דעיקר מילתא דרבי יוחנן איתמר בפרק שני דכתובות (כ"ג) גבי פלוגתא דמעלין לבחונה על פי עד אחד. ואף על גב דהתם נמי מיתיה ליה כלישנא דמיתיה ליה הכא. ועיין עוד תוספות כתובות כ"א, ותוספות בבא בתרא ל"ב, דיבור המתחיל והאמר כתבו הכי בשם רבינו יצחק.

מזהים" אי נמי: אפילו סתמא, דכיון דרעת שכבי מרע לשחררו - דעתו שקנה בעשה שראיה לשחרר, דהיינו מהיים. ואם תאמר: כיון דסתמא דרעת של שכבי מרע לומר: אם יעמוד, אמאי אינו חזר בעבד? ויש לומר: דהכל תקת חכמים היא. גם מה שחזר בנכסים, גם מה שאינו חזר בעבד. דמסתמא דעתו כמו שיאמר לו הכהים. ומיהו: אם כתב בדיבא "לחורין אם ימות", (ומזהים אם לא ימות) - אין נראה שיעול לענין זה יצא עליו שם בן חורין לומר שאינו חזר בעבד, מאחר שהתנה בפירושו. התם משום דלאו כרות גיטא הוא - ואם תאמר: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא ק"א) בעי למימר: עבדא כמקרקעי דמי. ופרך עליה מרדך דשירי קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. וקאמר עלה רב דמי: עשו מטלטלין שירי אצל עבד. ואמר ליה רבא לרב נחמן: מאי טעמא? ואמר ליה: משום דעבדא כמטלטלי דמי, ומטלטלי הוי שירי אצל עבד. ומשני רב אשי: אנן משום דלאו כרות גיטא הוא מתינן לה. משמע דרב נחמן דפירש טעמא משום דעבדא כמטלטלי הוי, שלא השיב רב אשי דהתם, לטעמא דפירש הכא - טעמא דרב נחמן הוי משום דלאו כרות גיטא הוא, כמו שהתם מפרש שם. והאמר רבי יוחנן דרבי הבל כו' - אומר רבינו תם: דעיקר מילתא דרבי יוחנן איתמר בפרק שני דכתובות (כ"ג) גבי פלוגתא דמעלין לבחונה על פי עד אחד. ואף על גב דהתם נמי מיתיה ליה כלישנא דמיתיה ליה הכא. ועיין עוד תוספות כתובות כ"א, ותוספות בבא בתרא ל"ב, דיבור המתחיל והאמר כתבו הכי בשם רבינו יצחק.

1 אף על פי שהתמיהן גוים כשרים חוץ מגיטי נשים - ואומר רבינו יצחק: דחותמין גוים יש
 2 לפסול אף על פי שכתבו ישראל, דלאו בני כריתות ניהו, כדאמרין לקמן. ועוד: דבעינן
 3 לשמה, וגוי אדעתא דנפשיה קא עביד, כדאמרין בסוף פרק שני (גיטין כג.א). ועוד: דלאו
 4 בני שלוחות ניהו, דאין שלוחות לגוי, ומדבעינן שיאמר לסופר לכתוב ולעדים "חותמו -
 5 משמע דבעי שלוחות. ועוד: דפסולין לעדות.
 6 ואפילו לרבי מאיר דלא היה בני למעטל עבד
 7 לעדות, משום דכתיב (דברים יט) "שקר ענה
 8 באחור ועבד - אחיו הוא במצות, אבל גוי דלאו
 9 ניהו הוא - פשיטא דפסול. וכיון דלאו בני עדות
 10 ניהו, היה ראוי אפילו כל שטרות העולם
 11 בערכאות לה גוים לפסול מן התורה, אפילו אותם
 12 העומדים לראיה. אלא תקנתא דרבנן הוא, היכא
 13 דקים לן בסהודותיהו שהוא אמת, דלא מרעי
 14 נפשיהו. ומכל מקום, שטר מתנה קאמר לקמן
 15 (יב, ד) דחספא בעלמא הוא. אף על גב דקים לן
 16 דקושטא קאמר - משום דהרי אין כאן שטר.
 17 ולמאי דתקומינן לה בעידי מסירה ורבי אלעזר,
 18 היכא דכתבו ישראל לא מיפסל אלא מטעם
 19 מוזיף מתוכו.

20 **מקריעין** להם נייך חלק - פירש בקונטרס:
 21 מסרטיין. אף על גב דחקיקה חשיבה
 22 כתיבה, כמו כתב על גבי בטלא ופינסק - הכא לא
 23 חשיב כתב על גבי כתב דפסלינן בפרק שני (גיטין
 24 ט.א), דאין כאן כתיבה גמורה, אלא שרושמיין
 25 קצת כדי לחתום עליו עדים. ועוד: דאפילו דיו על
 26 גבי סיקרא חשיבא לקמן בפרק שני (שם) כתב
 27 לענין שבת, אף על פי שהסיקרא לבדה היא כתב.
 28 אבל לשון "מקריעין" לא משמע כפירוש הקונטרס,
 29 דהוה ליה למימר: מסרטיין. ורבינו חננאל פירש:
 30 שלוקחין נייך חלק ומקריעין עליו שמות העדים
 31 מעבר לעבר, ומשימין אותו על קלף שהטג כתוב
 32 בו, ובאין העדים וממלאים את הקריעים דיו,
 33 ונכרת הכתיבה על גבי הגט. בירושלמי פריך:
 34 הלא כתב ראשונה הוא! פירוש: ואך הגט יכול
 35 להתקיים בחותמיו ומשני: כשהרדוב להם את
 36 הקריעים, והעדים אין ממלאין לגמרי כל רחב
 37 הקריע.

38 **קורין** לפניהם וחותמים - ולא היו עד מפני עד,
 39 שאין צריכין להעיד על עיקר המעשה,
 40 אלא שאומר שכך כתוב בשטר, ובעי שנים קורין,
 41 או אפילו יחיד כגון רב נחמן וספרי דייני דאית
 42 להו איתמא, כדלקמן בפרק שני (ט.ב).
 43 **לא** יתנו לאחר מיתה - פירש בקונטרס: ואפילו
 44 רבנן דאמרי: וכות הוא לעבד חכין מאירם שלא
 45 בפניו, נהי דלחכי וכה - דלא מצוי מייחד ביה
 46 מודו רבנן דכל כמה דלא אתא גיטא לידיה לא

47 הוי משחרר. ודבר תימה פירושו: כיון דכות הוא - פשיטא דוכה לאלתר, כיון דארמין גבי
 48 שחרור "תן כוכי" כדאמר לקמן. ורש"י בעצמו חזר בו, שפירש לקמן (ג.א) על משנה זו,
 49 דהאומר "תנו גיטין, ולא גיטין" תן זה וזה, שלא מסר ליד השליח בחייו. לפיכך לא נחלקו
 50 הבכים דבר, דלמה משמעה ראשונה וכה לו השליח לעבד להיות משחרר.
 51 **מילתא** דאיתיה בשטרות לא קתני - ואם האמר: הוא פסולא דערבאות איתא בשטר
 52 מתנה, כדמפרש לקמן (י.ב) חוץ מכוניטי נשים ויש לומר: דהשתא סבר כאידך שינויא דלקמן.
 53 **כי** קתני פסולא דרבנן - אף על גב דאיכא נמי מחובר דרבנן, כגון אין כותבין טופס שמא
 54 יכתוב תורף (גיטין כא.ב), מכל מקום עיקר מחובר דאורייתא. אבל עיקר מוליק ומביא -
 55 דרבנן, אף על פי שגרבה ניתקן משום לשמה דאורייתא.
 56 **בעדי** מסירה ורבי אלעזר היא - אף על גב דקתני: וכדברי רבי מאיר בארבעה - דכתיב קאמר:
 57 למאן דסבר כרבי מאיר בארבעה. והא דקאמר התלמוד נמי: אלא לרבי מאיר מנינא
 58 למעוטי מאי - למאן דסבר כרבי מאיר קאמר.

העולם בערכאות של גוים, אף על פי שהותמיהן
 גוים - כשירין, חוץ מנייטי נשים ושחרורי עבדים.
 וכדברי רבי מאיר בארבעה; האומר "תן גט זה
 לאשתי" ו"שטר שחרור זה לעבדי", רצה לחזור
 בשניהם - וחזור, דברי רבי מאיר. בשלמא לרבנן,
 מנינא למעוטי הא דרבי מאיר, אלא לרבי מאיר,
 מנינא למעוטי מאי? - למעוטי הא, דתניא: עדים
 שאין יודעים לחתום, מקריעין להם נייך חלק וממלאים
 את הקריעים דיו; אומר רבן שמעון בן גמליאל: במה
 דברים אמורים - בנייטי נשים, אבל שחרורי עבדים
 ואשר כל השטרות, אם יודעין לקרות ולחתום -
 חותמין, ואם לאו - אין חותמין. קרייה מאן דכר
 שמויה? - חפזי מחפרא והכי קתני: עדים שאין
 יודעין לקרות - קורין לפניהם וחותמין, ושאין יודעין
 לחתום - מקריעין להם. והו ליכא? והאיכא: האומר
 "תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי",
 ומת - לא יתנו לאחר מיתה. "תנו מנה לפלוני",
 ומת - יתנו לאחר מיתה! - כי קתני - מילתא
 דליתיה בשטרות, מילתא דאיתיה בשטרות לא קתני.
 דשלח רבין משמויה דרבי אבהו: הו יודעין ששלח
 רבי אלעזר לגולה משום רבינו: שכיב מרע שאמר
 "כתבו ותנו מנה לפלוני", ומת - אין פותבין וגותבין,
 שמה לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר
 לאחר מיתה. - והאיכא לשמה! בשלמא לרבה, היינו
 מוליק ומביא, אלא לרבה קשיא! ותו, בין לרבה
 בין לרבה האיכא מחובר! - כי קתני - פסולא
 דרבנן, דאורייתא לא קתני. - והא ערבאות של גוים,
 דפסולא דאורייתא הוא, וקתני! - בעדי מסירה, וכרבי
 אלעזר, דאמר: עדי מסירה פרתיה. - והא מדקתני
 ספא, רבי שמעון אומר: אף אלו כשירין, ואמר רבי
 יואב: יוד רבי שמעון לשיטתו של רבי אלעזר דאמר
 עדי מסירה פרתיה, מפלל דתנא קמא סבר! לא!

העולם בערכאות של גוים - שנעשו השטרות על ידי בית דין של גוים. שהותמיהן -
 חותמין שכתבו. כשרין - דדינא דמלכותא דינא. ואף על פי שהתוקן והמקבל ישראלים
 הם, חוץ מנייטי נשים - דלאו בני כריתות ניהו, הואיל ולא שייכי בתורת גיטין וקדושין.
 אבל על הדינן נצטוו בני נח. וכן שחרורי עבדים, דבכל פסולא דאורייתא שוה שחרור
 לגט אשה, דגמרינן "לה" "לה". רצה - ובעל.
 לחזור בשניהם - קודם שנתנו השלוח. יחזור -
 דקסבר רבי מאיר: הפסד חובו הן לאותן
 שנשלחו להן, ואין חבין לאדם אלא בפניו,
 כלומר, אין אדם נעשה שליח לאדם להיות
 נפסד על ידו, אלא אם כן עשה הוא שליח.
 דהיינו כפניו. ורבנן פליגי עליו דרבי מאיר
 במתניתין, ואמר דבשחרור איני יכול לחזור,
 משמסר ליה זה, ואף על פי שלא עשאו העבד
 שליח, משום דקסברי: וכות הוא לעבד שיצא
 מתחת רבו לחירות, וכן לו לאדם שלא בפניו,
 דאין סהדי דניחא ליה ניהויה האי שלוחו להכי.
 מנינא - דקתני "בשלוח", מקריעין להם נייך
 חלק - מסרטיין ורושמיין בסכין על הנייר את
 שמות העדים, ובאין העדים וממלאין את
 הקריעים דיו. בנייטי נשים - משום תקת עגנות
 - שמא ירצה זה המגרש לפרש בים, או מסוכן
 שרצוה שלא תוקל ליבם. לא יתנו לאחר מיתה
 - ואפילו רבנן דאמרי: שחרורי עבדים וכות
 הוא, חכין לאדם שלא בפניו, נהי דלחכי וכה
 ביה - דלא מצו למיהדר, מיהו מודו רבנן דכל
 כמה דלא מטא גיטא לידיה - לא הוי משחרר.
 וכיון דמית קדים - תו לא הוי שחרוריה
 שחרור, דנפקא ליה רשותיה מיניה, וחיל עליה
 רשות יורשיה. תנו מנה לפלוני כו' - דברי שכיב
 מרע ככתובין וכמסרין דמו. דתקון רבנן שמא
 תטרף דעתו עליו בחילוי אם לא היה מובטח
 שיקיימו דבריו. כי קתני - בהנך ארבעה דברים.
 מילתא דליתיה - בשאר שטרות. והא מילתא
 איתא בשאר שטרות, שאם מסר שטר מתנה
 לשלוחו ליתנו לאחר (מיתה) ומת - לא יתן
 לאחר מיתה, דהא לא אקני ליה ארעא עד
 דלימטא שטרא לידיה, והויה שעתא פקע ליה
 צוותיה. שמה לא גמר להקנותו לו - על פי
 צוואתו, כתיב דתקון רבנן לשכיב מרע. אלא
 בשטר - לבי מטא שטרא לידיה ליקנותו
 בשטרא. ואין שטר - מקנה לאחר מיתה, דהא
 פקעה ליה רשותיה דנותן, והאיכא לשמה -
 דשוו גיטי נשים ושחרורי עבדים. בשלמא לרבה
 - דאמר: תקנתא דמוליק ומביא לפי שאין
 בקיאן לשמה היא - היינו מסר שטר ומביא.
 האיכא מחובר - דפסול בתרייהו, דכתיב
 (דברים כד) "וכתב... ותקן" - מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ותנייה, יצא זה שמחוסר
 קציצה. ושחרור גמר "לה" "לה". פסולא דרבנן - מוליק ומביא - רבנן הוא דאצרכו
 למימר "בפני נכתב". עד כותי - פסול מדרבנן בשאר שטרות, דאחוקניהו סתמיהו
 לפסולא ערכאות - לקמיה פריך. והא ערכאות פסולא דאורייתא, שאין עדותן כשר, לפי
 שאין בתורת גיטין וקדושין, ודחמנא אמר "וכתב... ותן" - מי שיטנו בשלל נתניה שטו
 בכלל כתיבה, והכי מפרש בפרק שני (גיטין כג.ב), בעדי מסירה - מתניתין דמכשיר
 בשאר שטרות. ופסל בהני - כגון דאיכא עדי מסירה. ורבי אלעזר היא דאמר עדי מסירה
 ברתיה - ואין צריך לחתום בגט, וכי כתב קרא "וכתב" - אכתיבת הגט כתיב, ולא
 אחתימת ידי עדים. ומתניתין - בשכתבת סופר ישראל. ואשמעינן מתניתין דמודה רבי
 אלעזר במוזיף מתוכו, בחתימת עדים פסולין - שהוא פסול, ואף על גב דאיכא הכשר
 עדי מסירה. והאי פסולא - מדרבנן, גזירה דילמא אתי למיסמך עלייהו בלא עדי מסירה,
 וכי אבשר רבי אלעזר - היכא דלא חתימו עליה סהדי כלל. אף אלו - גיטי נשים כשרים
 בחותמין גוים. ואמר רבי יואב יוד רבי שמעון כו' - ואבשר להו בעדי מסירה, וכשכתבו
 סופר ישראל. מפלל דתנא קמא סבר לא - ברתיה עדי מסירה. אלא עדי חתימה, ופסולא
 דאורייתא היא.

56 וְזַמַּת הַבַּעַל או האדון, לֹא יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָהּ. והטעם, מפני
 57 שהגירושין יחולו רק כשיגיע הגט לידה ואז הבעל כבר מת, ואין
 58 גירושין לאחר מיתת הבעל. וכן בשטר שחרור, אי אפשר לשחרר
 59 עבד אחרי שהאדון מת. אבל שכיב מרע (-חולה הנוטה למות)
 60 שאמר יִתְּנוּ מִנְּהָ לְפִלוֹנִי וְזַמַּת הַשְּׂכִיב מֵרַע, יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָהּ, מפני
 61 שחכמים תיקנו שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו,
 62 כלומר, שאם הוא מצוה לתת דבר לאדם אחר, הרי זה כאילו נתנו
 63 לו כבר מחיים. ומכיון שגט שחרור ושטר שחרור שוים שאי אפשר
 64 לתת לאחר מיתה, מדוע לא הזכירה הברייתא דין זה.
 65 מתרצת הגמרא, כִּי קִתְּנִי - הברייתא כתבה רק מִלְּתָא דְלִיתִיהּ
 66 בְּשִׁמְרוֹת - הלכות שאינן נוהגות בשאר שטרות מלבד גט ושטר
 67 שחרור. אבל מִלְּתָא דְאִיתִיהּ בְּשִׁמְרוֹת - הלכות שנוהגות גם
 68 בשאר שטרות, לֹא קִתְּנִי. והלכה זו שאם הבעל או האדון מתו
 69 קודם הניתנה לא נותנים את הגט או את השטר, נוהגת גם בשטרי
 70 מתנה. ששכיב מרע שרוצה לתת קרקע במתנה לפלוני ואמר
 71 לשלוחו תן שטר מתנה זה לפלוני ומת, לא יתן לאחר מיתה.
 72 הגמרא מביאה את מקור הדין ששכיב מרע שרוצה לתת לפלוני
 73 מתנה בשטר ומת לא יתנו לאחר מיתה. דְּשִׁלַּח רַבִּין מִשְׁמִייה דְּרַבִּי
 74 אֲבָהוּ, הוּוּ יוֹדֵעַן שְׁשִׁלַּח רַבִּי אֶלְעָזָר לְגוּלָּה מִשּׁוּם רַבִּינִי - רב, שְׂכִיב
 75 מֵרַע שְׂאֵמַר כְּתָבוּ שֵׁטֶר שְׂאֵנִי נוֹתֵן לְפִלוֹנִי קִרְקַע, וְתָנוּ אֵת הַקִּרְקַע
 76 בְּשׁוּוֵי מִנְּהָ לְפִלוֹנִי, וְזַמַּת הַשְּׂכִיב מֵרַע, אֵין בּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, ואף
 77 שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו, מכל מקום חוששים
 78 שְׂמָא לֹא נָמַר הַשְּׂכִיב מֵרַע לְהַקְטִינוּ - להקנות לפלוני את המתנה
 79 על ידי צוואת שכיב מרע כתקנת חכמים, אֶלְאָּא כְּנִקְנִין שְׂמָר, וְאֵין
 80 תּוֹקֵף לְשִׁטְר שְׁפוּעַל קִנִּין לְאַחַר הַמִּיתָה שֶׁל הַמִּקְנָה, כיון שמיד
 81 שמת השכיב מרע פקעה בעלותו על המתנה ועברה לרשות
 82 הירשים, ואינו יכול עוד להקנותו.
 83 חזרת הגמרא ומקשה, וְהָאֵיבָא - והרי יש עוד הלכה ששוים גיטי
 84 נשים לשחרורי עבדים, ששניהם צריכים להיכתב לְשִׁמְהָ. ומבאר
 85 הגמרא את הקושיא, בְּשִׁלְמָא לְרַבָּה - לא קשה קושיא זו, משום
 86 שתינו מוֹלִיךְ וּמִבִּיא - שהלכה זו שצריך לכתוב לשמה כלולה
 87 בהלכה הראשונה ששוים הגט והשטר לענין מוֹלִיךְ ומביא שצריך
 88 לומר בפני נכתב ובפני נחתם, כדי שנודע שנכתבו לשמה. אֶלְאָּא
 89 לְרַבָּא שְׂדִין אַמִּירַת בְּפִנֵי נִכְתָּב וּבְפִנֵי נִחְתָּם אֵינוּ מִשּׁוּם לִשְׁמָה
 90 קִשְׂיָא מדוע התנא לא מנה גם דין הכתיבה לשמה.
 91 וְתוּ - ועוד, בֵּין לְרַבָּה בֵּין לְרַבָּא הָאֵיבָא מְחֻבְרָא - הרי יש הלכה
 92 שאין כותבים גט על דבר המחובר לקרקע. שנאמר (דברים כד א)
 93 וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָא וְנָתַן בְּיָדָהּ, ולמדו חכמים (להלן כא) שצריך
 94 שהגט יהיה ראוי לניתנה מיד אחרי הכתיבה, וגט מחובר הרי צריך
 95 לקוצצו והקציצה מפסיקה בין הכתיבה לניתנה. והוא הדין שגם
 96 שטר שחרור אינו נכתב במחובר לפי שלמדו שטר שחרור מגט
 97 אשה, וכיון ששניהם שוים בפסול זה, מדוע לא מנתה הברייתא גם
 98 דין מחובר.
 99 מתרצת הגמרא, כִּי קִתְּנִי פְּסוּלָא דְרַבְּנָן - כל הפסולים שהברייתא
 100 מונה הם פסולים מדרבנן, אבל פסולים דְּאוֹרִייתָא לֹא קִתְּנִי, ופסול
 101 של לשמה ומחובר הם פסולים דאורייתא, ולכן לא מנתה אותם
 102 הברייתא.
 103 מקשה הגמרא, וְהָא - והרי גט ושטר שחרור שנכתבו בַּעֲרָבְיָא
 104 שְׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים דְּפְּסוּלָא דְּאוֹרִייתָא הוּא - פסולים מן התורה הם,
 105 שנאמר (דברים כד א) וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָא וְנָתַן בְּיָדָהּ, ולמדו
 106 חכמים שמי ששייכים בו דיני נתינת גט, כשר לכותבו, אבל גוי
 107 שלא שייכים בו דיני נתינת גט אינו כשר לכותבו, וְקִתְּנִי - ואף על
 108 פי אין הברייתא כתבה את הלכה זו שאף פסול דאורייתא היא.
 109 מתרצת הגמרא. המשנה פסולת גט ושטר שחרור שנכתבו
 110 בערכאות מדברת עֲבָדֵי מְסִירָה - שיש עדים בשרים שראו שהבעל

1 הַעוֹלִים - שנעשו בַּעֲרָבְיָא שְׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, אֵף עַל פִּי שְׁחוֹתְמִינָן
 2 - שהעדים החתומים בהם הם עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, השטרות בְּשִׁרְיָן,
 3 כיון שבני נח הוזהרו על הדינים וחובה עליהם להקים בתי דינים
 4 לרון גם בדיני ממונות שבין אדם לחבירו, הלכך דינא דמלכותא
 5 דינא, ויש תוקף לשטר של ערכאות, גם אם נותן השטר והמקבלו
 6 ישראלים הם. כיון מְנִיפֵי נְשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים שְׂכִשְׁם שְׂגַט אִשָּׁה
 7 הנכתב בערכאות פסול וכפי הטעם שיתבאר להלן, כך גם יש
 8 לפסול שטר שחרור שנכתב בערכאות.
 9 וְדָבְרֵי רַבִּי מֵאִיר בְּאַרְבָּעָה - ולדעת רבי מאיר שוים גיטי נשים
 10 לשטרי שחרור בארבע הלכות. והדין הרביעי הוא במשנה להלן
 11 (א) הָאוֹמֵר לְשִׁלּוּחוֹ תֵּן גַּט זֶה לְאַשְׁתִּי, וְשִׁטְרֵי שְׁחָרוּרֵי זֶה לְעַבְדִּי,
 12 ונמלך הבעל או האדון וְרַבָּה לְחִזּוֹר בּוּ מִלְּגַרְשׁ אֵת הָאִשָּׁה או
 13 מלשחרר את העבד, בְּשִׁנְיָהֶם - גם בגט וגם בשטר שחרור, וְחִזּוֹר
 14 - רשאי לחזור בו כל זמן שהשליח לא נתנם לאשה ולעבד, ואין
 15 השליח זוכה בעבורם בגט ובשטר השחרור, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
 16 והטעם, לפי שחוב הוא לאשה להתגרש וחוב הוא לעבד לצאת
 17 לחירות, ואין חבין לאדם שלא בפניו, כלומר אין אדם נעשה שליח
 18 לחבירו להפסידו, בלא שימנה אותו. וחכמים במשנה (א) חולקים
 19 על רבי מאיר וסוברים שרק בגט יכול הבעל לחזור, אבל בשטר
 20 שחרור האדון לא יכול לחזור. וטעמם, שזכות היא לעבד לצאת
 21 לחירות, והשליח זוכה בשטר עבור העבד מיד כשהגיע השטר
 22 לידו לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין האדון יכול לחזור בו.
 23 שואלת הגמרא, בְּשִׁלְמָא לְרַבְּנָן - מבואר מדוע נקט התנא מְנִינָא
 24 - מנין הדברים ששהו דין שטר שחרור לדין גט, כדי לְמַעוּבֵי הָא
 25 דְּרַבִּי מֵאִיר - למעט מדעתו של רבי מאיר שבשטר שחרור יכול
 26 לחזור, ולכן אמר שדווקא בשלושת ההלכות הללו שוו גיטי נשים
 27 לשחרורי עבדים, ולא בדיניו של רבי מאיר. אֶלְאָּא לְרַבִּי מֵאִיר מְנִינָא
 28 לְמַעוּבֵי מֵאִיר - איזה דבר הוצרך התנא למעט.
 29 משיבה הגמרא, הטעם שהזכיר מנין לְמַעוּבֵי הָא דְּתַנָּיא - כדי
 30 למעט משמית תנא קמא בברייתא. ששנינו, עֲדִים שְׂאֵין יוֹדְעִים
 31 לְחִתּוּם אֵת שִׁמְם וּבִאִים לְחִתּוּם עַל שֵׁטֶר, מְקַרְעִין לָהֶם נֵייר חֶלֶק,
 32 כלומר חורצים את שמותם בסכין במקום חלק בסוף הגט, והעדים
 33 מְמַלְאִים אֵת הַקְּרָעִים דִּיּוּ. אֵמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בְּמַה דְּבָרִים
 34 אֲמֹרִים שִׁיבּוּלִים לְחִתּוּם בְּאוֹפֵן זֶה, דווקא מְנִיפֵי נְשִׁים מִשּׁוּם תְּקַנַּת
 35 עֲגוּנוֹת, שְׂמָא יִרְצָה הַמְּגַרְשׁ לְצֵאת לְדַרְכוֹ לְמִדְּבַת הַיָּם או שהוא
 36 חולה ויש חשש שאשתו תיפול לפני היבם, וכיון שאין עדים
 37 אחרים מלבדם, תקנו חכמים שגם עדים אלו יכולים לחתום, אֶבְל
 38 שְׁחָרוּרֵי עֲבָדִים וְשִׁטְרֵי בְּלִ שְׁמָרוֹת, שאין בהם חשש של עיגון, אִם
 39 יוֹדְעִין הַעֲדִים לְקָרוֹת אֵת הַכְּתוּב בְּשֵׁטֶר וְלְחִתּוּם, הוֹתְמִין, וְאִם לֹא
 40 - ואם אינם יודעים לקרוא ולחתום, אֵין הוֹתְמִין. וכיון שלדעת תנא
 41 קמא בכל השטרות מקרעים לעדים נייר חלק, משמעונו התנא
 42 שאין הלכה כדבריו אלא כדעת רבן שמעון בן גמליאל.
 43 רבן שמעון בן גמליאל הזכיר בדבריו שצריך שהעדים ידעו
 44 לקרוא. שואלת הגמרא, קְרִייה מָאן דְּבַר שְׂמִייה - מי הזכיר ודין
 45 בעדים שאינם יודעים לקרוא, הלא תנא קמא דיבר על עדים שלא
 46 יודעים לחתום. עונה הגמרא, פְּסוּרֵי מְחַפְּרָא וְהִכִּי קִתְּנִי - חסר
 47 בלשון הברייתא, וכך צריך לגרוס בה, עֲדִים שְׂאֵין יוֹדְעִין לְקָרוֹת,
 48 קוֹרְדִין לְפִנְיָהֶם אֵת הַכְּתוּב בְּגַט, וְהֵם הוֹתְמִין. ועדים שְׂאֵין יוֹדְעִין
 49 לְחִתּוּם מְקַרְעִין לָהֶם, זו דעת תנא קמא. ורבן שמעון בן גמליאל
 50 חולק וסובר שדין זה נאמר דווקא בניטי נשים, אבל בשאר
 51 השטרות יכולים לחתום רק אם הם יודעים לקרוא ולחתום:
 52 הגמרא חזרת לרון במנין שהזכירה הברייתא, ומקשה, וְתוּ לְרַבָּא
 53 - וכי אין עוד הלכות שבהם דין הגט ודין שטר שחרור שוים.
 54 וְהָאֵיבָא - והלא יש דין נוסף ששעו בו, שְׂכָךְ שִׁנְיָנוּ (להלן יא) הָאוֹמֵר
 55 תְּנוּ גַט זֶה לְאַשְׁתִּי וְשִׁטְרֵי שְׁחָרוּרֵי זֶה לְעַבְדִּי, ולא הסיפק השליח לתת,

נמרא

54 שואלת הגמרא, מני פתניתין – כדעת מי מהתנאים המובאים
 55 בברייתא להלן אפשר להעמיד את משנתינו. ונראה שלא כתב
 56 קמא ולא כרבי אלעזר ולא כרבן שמעון בן גמליאל, והגמרא
 57 מבארת דבריה, דתנאי בברייתא שלדעת תנא קמא מצת כותי –
 58 מצה שנאפתה על ידי כותי, מותרת באכילה בפסח, ואין לחשוש
 59 באכילתה לאיסור חמץ, כיון שהכותים אינם חשודים לעבור על
 60 איסור הכתוב בתורה. דין נוסף נאמר במצה זו, שמלבד שאין
 61 הכותים חשודים על איסור חמץ, הם אף נאמנים לשמור את
 62 המצה מחימוץ לשם חובת מצת מצוה, ולכן אדם האוכלה יוצא
 63 פה – במצת כותי ידי חובתו בלילה הראשון של פסח, אף שמצות
 64 עשה לאכול בלילה הראשון של פסח מצה שנשתמרה מחימוץ
 65 לשם מצוה. הכותים בקיאים במצוה זו ועושים למצה שימור כדיון.
 66 רבי אלעזר חולק על תנא קמא ואוסר אכילת מצת כותי בכל ימי
 67 הפסח, לפי שאין הכותים בקיאים בפקדוני מצוה, והם חשודים
 68 להחמיץ את העיסה. רבן שמעון בן גמליאל מוסיף על דברי תנא
 69 קמא ואומר, כל מצוה אפילו שלא נכתבה בתורה והיא רק
 70 מדרבנן, שהחזיקו בה פותים ונהגו לקיימה, תרבה הם בפקדוני פה
 71 לקיימה כהלכתה יותר מישאל, ואינם חשודים לעבור עליה
 72 ואפשר לסמוך עליהם.
 73 הגמרא מבארת מדוע לא ניתן להעמיד את דברי משנתנו כדעת
 74 אחד מהתנאים הללו: מני – כדעת מי מהתנאים דלעיל אפשר
 75 להעמיד את המשנה, אי – אם כדעת תנא קמא הסובר שכותי אינו
 76 חשוד לעבור על מצוה המפורשות בתורה, אם כן מדוע הכשירה
 77 המשנה חתימת עד כותי רק בגיטי נשים ושחרורי עבדים, הלא
 78 אפילו בשאר כל השטרות נמי יש להכשיר חתימת עד כותי, שהרי
 79 אין לחשוד בהם שיעברו על איסור המפורש בתורה של עדות
 80 שקר.
 81 אי – ואם תרצה להעמיד את דברי המשנה כרבי אלעזר שסובר
 82 שאין לסמוך עליהם אפילו במצוות המפורשות בתורה, אם כן
 83 מדוע המשנה מכשירה חתימת עד כותי בגיטי נשים ושחרורי
 84 עבדים, הרי לדעתו היה צריך להיות הדין שאפילו גם אשה ושטר
 85 שחרור עבד נמי לא יהיה כשר בחתימת הכותי, כי הוא חשוד על
 86 עדות שקר.
 87 ואי כדעת רבן שמעון בן גמליאל הסובר שהכותים נאמנים במצות
 88 שהם החזיקו בהם. לא יתכן לומר כך, כי אי דאחזוק – אם יודעים
 89 אנו שהחזיקו הכותים להקפיד ולדקדק בהלכות גיטין ושטרות,
 90 מדוע המשנה מכשירה את העד הכותי רק בגיטי נשים ושחרורי
 91 עבדים, אפילו בשאר שטרות נמי ראוי להכשיר את חתימת הכותי,
 92 מאחר שהם החזיקו להקפיד בכך, ואי הלא אחזוק – ואם לא
 93 החזיקו הכותים להקפיד בהלכות אלו, אם כן מדוע הכשירה
 94 המשנה חתימת כותי בגיטי נשים ושחרורי עבדים, אפילו גם אשה
 95 נמי לא יהיה כשר. ובי תימא – ואם תרצה לומר שהמשנה אכן
 96 כדעת רבן שמעון בן גמליאל היא, והטעם שהכותים כשרים בגיטי
 97 נשים ובשחרורי עבדים ופסולים בשאר שטרות הוא משום דאחזוק
 98 בהא – הכותים הוחזקו להקפיד בהלכות גיטי נשים ושחרורי
 99 עבדים ולכן הם נאמנים בהם, ולא אחזוק בהא – אבל אינם
 100 מקפידים בהלכות שאר שטרות, ולכן חתימתם פסולה בהם. אי
 101 הדי קשה, מאי אוריאי – מדוע המשנה מכשירה בגיטי נשים
 102 ושחרורי עבדים רק באופן שהד משני העדים החתומים הוא כותי
 103 ואילו העד השני הוא ישראל, הרי לדעת רבן שמעון בן גמליאל
 104 אפילו תרי – כאשר שני העדים החתומים הם כותים, נמי – גם היה
 105 צריך להכשיר, שהרי הם אינם חשודים להעיד שקר בגיטין
 106 ושחרורי עבדים, ואמקא (מדרגו) אמר רבי אלעזר בפירוש דברי

1 עונה הגמרא, גם תנא קמא סובר כרבי אלעזר שעדי מסירה כרתי,
 2 ומשום כך הפסול של גיטין העולים בערכאות הוא מדרבנן. אלא
 3 איבא בינייהו – ההבדל בין תנא קמא לרבי שמעון הוא בעדים גוים
 4 שיש להם שמות מובהקים – כלומר שרק גוים נקראים בשמות
 5 כאלה. שלפי תנא קמא הגט פסול, מאחר וחתומים עליו עדים גוים
 6 הפסולים מדרבנן ושמה יבואו לסמוך עליהם ולמסור בפניהם את
 7 הגט. רבי שמעון סובר שהשמות שאינם מובהקים חששו
 8 שביט דין יסברו שהחתומים הם ישראלים. אבל בשמות מובהקים,
 9 מאחר והכל מכירים שהחתומים הם גוים, לא יבואו לסמוך עליהם
 10 ולהכשיר את הגט בלי שיעידו לפניהם עדי המסירה.
 11 שואלת הגמרא, והא חזרה – והרי הדין של 'חזרה' שהובא
 12 בברייתא (לעיל ט) בשם רבי מאיר שאם אמר תן גט זה לאשתי
 13 ושטר שחרור זה לעבדי רצה לחזור בשניהם יחזור, שהוא דין
 14 דאורייתא, שמאחר והבעל או האדון חזרו בהם בטלה השליחות,
 15 וזה דין תורה, וקתני – ואף על פי כן מנה התנא גם הלכה זו.
 16 הגמרא חוזרת בה מהתירוץ שמחלק בין פסול דאורייתא לבין
 17 פסול מדרבנן: אלא כי קתני – התנא מונה רק מילתא דליתא
 18 בקידושין – הלכות שלא נהגות בקידושין אלא בגיטין ובשחרורי
 19 עבדים בלבד, אבל מילתא דאיתא בקידושין – אבל הלכות
 20 שנהגות גם בקידושין, לא קתני – אין התנא מונה. ולכן לא מנה
 21 התנא פסול לשמה ופסול גט שנכתב על מחובר לקרקע, שהרי גם
 22 שטר קידושין שנכתב שלא לשמה או שנכתב על מחובר לקרקע
 23 הרי הוא פסול.
 24 שואלת הגמרא, והא חזרה גופה איתא בקידושין – והרי הדין של
 25 רבי מאיר, שהאומר לשלחו תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה
 26 לעבדי אם רצה לחזור בשניהם חזר, ונהג גם בקידושין, שאם מסר
 27 לשלחו שטר קידושין ואמר לו קדש לי בזה אשה פלונית, רשאי
 28 המשלח לחזור בו כל זמן שלא קידשה כיון שזו חובה לאשה
 29 להתקדש. עונה הגמרא, בשליחות בעל בורחה – התנא דיבר על
 30 שליח שהביא את האדון לשלחו לגרש את אשתו או את עבדו בעל
 31 כרחם, ודינוריהו איתא – שבגירושי האשה ובשחרור העבד
 32 קיימת שליחות כזאת ועליה דיבר התנא שהבעל או האדון יכול
 33 לחזור בו, ובקידושין ליתא – אבל בקידושין לא קיימת שליחות
 34 לקדש אשה בעל כרחיה;
 35 **משנה**
 36 כותים הם עם שהביא סנחריב מלך אשור מארץ פוּתָה והושיבם
 37 בערי השומרון. מכיון שהם לא יראו את ה' / שלח ה' אריות שהרגו
 38 בהם (מלכים ב' יז כד-כה), עד שלמדו יראת ה' ונתגיירו. ונחלקו
 39 התנאים (קידושין עה) בדינם. לדעת רבי עקיבא הם 'גירי אמת',
 40 ולדעת רבי ישמעאל הם 'גירי אריות', דהיינו שנתגיירו רק מפחד
 41 האריות ואין תוקף כלל לגירותם.
 42 סוגיית הגמרא כאן מתפרשת כמאן דאמר גירי אמת הם, ואף מאן
 43 דאמר זה מודה שאין הכותים נאמנים לכל דיני התורה, משום
 44 שלא קיבלו עליהם דינים מדרבנן. ובמסכת כותים שנו חכמים את
 45 הדינים שנחשדו בהם.
 46 דין כותי החתום בשטר מובא במשנתנו כהמשך למשנה הקודמת,
 47 שנמנו דרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים.
 48 כל גט – כל שטר שיש עליו חתימה של עד כותי יחיד בנוסף
 49 לחתימת עד ישראל, השטר פסול. מפני שהכותים חשודים להעיד
 50 שקר. דין זה נאמר בכל השטרות חוץ מניי נשים ושחרורי עבדים
 51 שבהם השטר כשר אף אם אחד משני העדים החתומים בו הוא
 52 כותי. היה מעשה שהביאו לפני רבן גמליאל לכפר עיתנאי גט אשה,
 53 והיו עדיה החתומים עליו עדים פותים, והקשיר רבן גמליאל גט זה;

גיטין. פרק ראשון - המביא גט - דף רמז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רמז

רש"י

תוספות

1 **כ**י קתני מילתא דליחא בקדושין כו' - כל דני ליתנהו בקדושין, דמוליך ומביא בגט
2 - משום עיגונא, אבל כאן אם תרצה - לא תקבל הניך קדושין. ועד כתיב לא שייך
3 בקדושין, דבגט הוא דמכשירינן כדלקמן, משום דעדי הגט אין תומנין זה בלא זה, דאי
4 לא דכותי חבר הוה לא היה מותיים ליה מקמיה, אבל בקדושין - תומנין זה בלא
5 זה, דלא שייך למיגור משום "כולכם", דבגיט גט
6 גורינין שמא יאמר "כולכם חתומין ואם יחתמו זה
7 בלא זה לא תיחזיקו בו שנים, ויתנהו לאשה,
8 והסבור שהיא מגורשת ותלך ותנשא, ובעל קפיד.
9 אבל בקדושין - אין לחוש אם הסבור שהיא
10 מקדשת, והא לא שכיחא שתקבל קדושין מאחר,
11 כיון כשסבורה להיות מקודשת. וכן ערכא, כיון
12 דאיכא עדי מסירה - ישראל כשר בקדושין אף
13 על פי שחומתין גיט, דליכא למיחש דילמא
14 אתי למיטמן עלייהו, דלא אתי ליה תקלה
15 במה שסבורה להיות מקדשת, כדפירשו. ואם
16 תאמר: והאיכא זמן, ששוו גיט נשים לשחרור
17 עבדים, כדאמרין בפרק "ארבעה אחין" (בבבא
18 לאב, דהא עבדא איכא דקני בכספא ואיכא דקני
19 בשטרא ותקון רבנן זמן. ובשחרורי עבדים איירי,
20 ולא כמו שפירש שם בקונטרס: שטר מביט עבד
21 דאם כן הוה מצי למפרך שחוקותיה וכל שטרות.
22 ועוד: דאיתו אינו נפסל בשאן בו זמן, אלא בשטר
23 שחרור איירי, שנפסל בלא זמן, כמו גיט נשים.
24 ויש לומר: דכיון שרגילין לעשות זמן בכל שטרות
25 - לא תניא הכא.

בשליחות בעל כורחה כו' - פירש
26 בקונטרס: והכי קתני: בוו שוו
27 גיטי נשים ושחרורי עבדים - ששליח זה נעשה
28 שליח אצלו בעל כרחו, ואם רצה הבעל - חחר.
29 מה שאין כן בקדושין, דאף על גב דחור, לאו
30 דומיא דהני הוא. ואין נראה, דאי מיירי בשליחות
31 בעל כורחיהו - רבנן נמי מודו דחור בעבד,
32 ואין זכין לו בעל כורחו. ונראה כפירוש: דכיון
33 דבעבד ואשה איכא שליחות בעל כורחיהו -

1 **איכא** בנייהו שנות מובהקין - כלומר, תנא קמא בשיתיה דרבי אלעזר קאי, ומדרבנן
2 הוא דפסלינן, דילמא אתי למיטמן אחתומין ולמוסרו בפניהם. ואתא רבי שמעון למימר:
3 אם שנות מובהקים דגיים הן, שאין ישראל בקראין באותן שנות - לא היינו מוויקי
4 מתוכו דמדור רבי אלעזר, דכולי עלמא ידעי דגיים הם, ולא אתי למיטמן עלייהו בלא
5 עדי מסירה. חויה - רצה לחורר בנייהם, לרבי
6 מאיר - פסולא דאורייתא הוא. דהא כיון
7 דבטל משלח לשליחותיה דשליח - נמצא
8 שאינו שלוח, ואין כאן גירושין כלל. היינו
9 דאורייתא, דרחמנא אמר "ונתן בידה" - חה לא
10 נתן, לא הוא ולא שלוחו. הכי גרסין: **אלא** כי
11 קתני **מילתא דליחא בקדושין** - כלומר, כי
12 פריכין לעיל: האיכא מחובר ולשמה - לא
13 תשני: פסולא דאורייתא לא קתני, אלא אימא:
14 מילתא דאיחא בקדושין לא קתני. בגון לשמה
15 ומחבר איתא נמי בשטר קדושין, כדכתיב
16 (דברים כד) "וצאה מביתו... והיתה לאיש אחר"
17 - איתקוש חויה לציצא" אבל "בפני נכבד"
18 ליתיה בקדושין, דתקנתא דרבנן בעלמא היא
19 בגיטין, דילמא אתי בעל מערער ופסלי ליה. ועד
20 כותי נמי אינו כשר בקדושין, דהאי דאכשר
21 גיטין - היינו טעמא דקלמן (עמוד ב). דעדי
22 הגט אין תומנין זה בלא זה, מה שאין כן בשאר
23 שטרות. ורובא דני מילתא בקדושין היא
24 דאיכא עדי מסירה ישראל, דבגט ושחרור הוא
25 דגור דילמא אתי למיטמן עלייהו, ומצריכין
26 ליה גיטא אחרינא. אבל בקדושין, כיון
27 דמדאורייתא מקדשת משום עדי מסירה, אי
28 אמרת "אינה מקדשת" - שרית אשת איש
29 לעלמא. ופריכין חורה גופה איתא בקדושין -
30 שאם מסר שטר קדושין לשלוחו, ורצה לחור
31 - חור, דאין כאן וכות הוא לה, דאסר לה
32 אכולי עלמא. ומשום האי שטרא אינו מתיבין
33 במזונותיה. **בשליחות בעל כורחה כו'** - כלומר,
34 דומיא דגיטין לא משכחת לה בקדושין, דהא

35 שליח זה משלח אצלה לגרשה בעל כרחו, וכן לעבד לשחררו על כרחו. אבל בקדושין
36 - לא היה נעשה שליח אצלה על כרחו. הילכך הכי קתני: בוו שווי נשים ושחרורי
37 עבדים - ששליח זה היה נעשה שליח אצלן על כרחו, ואם רצה הבעל - חחר. מה
38 שאין כן בקדושין, דאף על גב דחור - לא דומיא דהני הוא. **משנה** עד כותי פסול
39 דחשידי אעדות שקר. חוין מנישי נשים - כדמפרש בגמרא. **לפני עותנא.**
40 **גמרא** מצת כותי מותרת - בפסח לאכילה, ולא היישין שמא החמיצה. ואדם יוצא
41 בה ידי חובתו בפסח - משום חובת לילה הראשון, שהוא חייב לאכול מצה המשתמרת.
42 כדכתיב (שמות יב) "בערב תאכלו מצות", ואפילו ידעוין בה דלא החמיצה - לא נפיק
43 בה אלא אם כן עבד לה שימור לשם חובת מצה, כדכתיב (שם) "ושמרתם את המצות".
44 וכתיב בקיאין הן שצריכה להשתמר לשמה, ועושין לה שימור. רבי אלעזר אוסר - כו'
45 באכילה כל ימות הפסח, דחשידין להו שמא ממוצק. כל פסח שהחזיקו בה כו' -
46 וב"הכל שוחטין" מפרש דאתי רבן שמעון לאוסופי אתנא קמא אף מצה שהיא מדברי
47 סופרים ואינה כתובה בתורה, אם החזיקו בה - סמכין עלייהו. **אפילו שאי שטרות נמי**
48 - דהא לא חשידי. **אי דאחוקו** - בהלכות גיטין ושטרות. ובגין דאחוקו בהא - בגיטין
49 ושחרורין. **אי אחוקו בהא** - בשאר שטרות. **אי הכי מאי איירא** - דלא אכשרין בגיטין
50 אלא זה כותי, כדקתני מנתינן "עד כותי" דחור כותי וחד ישראל הוא דמכשר, אבל
51 תרייהו כותים - לא. **לא הכשרי בו** - בגט אשה. **לעולם כרבי אלעזר** - דאמר: חשידי,
52 וגיטין מאי טעמא דהוכשר עד כותי. בגון דחתים ישראל - עד השני. **לבסוף** - תחת כותי.

דלתנא קמא לא מהני, ורבן שמעון בן גמליאל לטפוי אתא למימר דמהני - מנא ליה דלא מהני לתנא קמא? כיון דכתיבה לחודיה מהני, אף על גב דלא מהני לרבן שמעון בן גמליאל
2 כדמשמע הכא - על שכן דמהני חוקה לחודה, דעדיפא, דמהני אף לרבן שמעון בן גמליאל! דחוק לומר: אף על גב דממילתא דתנא קמא אין לה לוחיבא דלא מהני חוקה לחודה, ומכל
3 מקום יש לדיקק מרבן שמעון בן גמליאל דאתא לטפוי חוקה לחודה - מכלל דלתנא קמא לא מהני. ונראה לרבינו דחוקי דלמסקנא דהתם כתיבה לחודיה. והשתא של
4 לוחיבא מתנא קמא גופיה דחוקה לחודה לא מהניא, מודקט מצה דכתיבה ואחוקו, דאי חוקה לחודה מהניא - היה לה למיניקט שחיטה, דליכא אלא חוקה לחודה. ואם תאמר: אם
5 כן מנא ליה דכתיבה לחודה מהני לתנא קמא, כיון דמצה כתיבה ואחוקו ויש לומר: מולא מפרש בהדיא: מצת כותי מותרת הואיל ואחוקו בה - משמע דלא הוי טעמא אלא משום
6 דכתיבה, שהוא טעם הדיוע לכל, בלא שום פירוש. ואם תאמר: כיון דלתנא קמא חוקה לחודה לא מהניא, מנא לן דכתיבה לחודה לא מהניא לרבן שמעון בן גמליאל דפריך "אי אחוקו"
7 כו? דילמא כתיבה עדיפא, דמהני אפילו לתנא קמא, וכל שכן דמהני לרבן שמעון בן גמליאל! ועוד: במסקנא דחולין הוה ליה למימר: אחוקו בולא כתיבה נמי איכא בנייהו. מולא
8 קאמר

קאמר נמי - משמע כתיבא לחודה מהניא לכולי לעלמא ויש לומר: דמספקא ליה להתלמוד אי פליג רבן שמעון בן גמליאל אתנא קמא בכתיבה ולא אחוק, מדלא קאמר "כל מצה שכתובה או שהוחזק בה". אף על גב דאיכא למימר דמכל שכן שמעינן ליה, דהא לתנא קמא כתיבה מהניא ולא חוקה - אפילו הכי מספקא ליה להתלמוד דילמא רבן שמעון בן

גמליאל גרינא כתיבה מחוקה, מדלא פירש בהדיא. ולהכי לא קאמר הוה: אחוק ברלא כתיבה נמי איכא בינייהו - משום דכתיבה ולא אחוק מספקא ליה, אי פליג רבן שמעון בן גמליאל, כדפירשנו. **א** - ודכתיב חזק הוה לא הוה מחתיים ליה מקמייה - תימה: אם כן חזקיה שטרא מוקמים אפמא דחד דימא דחתיים לבסוף! ויש לומר: דאין לחוש, כיון דהאי כותי כשר מדאורייתא, דגרי אמת הן. **רבא** אמר לעולם תרי כו' - ולדידה: דאחוק בהא ולא אחוק בהא.

חספא בעלמא הוא - פירש בקונטרס: הוהה מצו לשנויי: בעדי מסירה רבי אלעזר היא, אלא דשיגיא דחיקא הוא, דהא לעיל פרכינן עלה: מדסיפא רבי שמעון בשטחו דרבי אלעזר - מכלל דרשאי לאו רבי אלעזר. וקשה: דאדרבה, תירוק דבעדי מסירה רבי אלעזר נשאר לפי המסקנא, דמשנני: כי קתני מילתא דליחא בקדושין, דאי בלא עדי מסירה וברבי מאיר - אפילו בקדושין פסלינן ערכאות מדאורייתא! ואומר רבינו יצחק: דכי היכי דפסלינן בנט אף בעדי מסירה ושמות מובהקים, משום דלמא אתי למיסתקן עלייהו בלא עדי מסירה ישראל - הכי נמי פסלינן בשטר מתנה, ולא תיקנו רבנן להאמינא אלא בשטרי מלוה ומכר, שהן לראיה, ואין נעשה על פי עדותן שום קנין. אבל שטר מתנה - אין כשר לקנות בו מדאורייתא אלא אם כן יש עדים כשרים בשעת מסירה. ואפילו אם נאמר ששטר מתנה שחתמו בו ישראל כשר לקנות בו על ידי עדי מסירה - היינו משום שידעו, על ידי עדי תיממה שזון כשרים מן התורה, שבא השטר מיד הנותן ליד המקבל. וכן כשר בהודאת נותן שהוא כק' עדים. אבל בשטר שחתמו בו גויים, שאין בו לא עדי מסירה ולא עדי תיממה שכשרים להעיד, ולא הודאת בעל דין - לא חשוב שטר לקנות על ידו, ולא הוי אלא חספא בעלמא. אבל אין לומר דלחייב חשיב ליה חספא בעלמא - משום דמתניתין כיללא שטר מתנה בהדי שאר שטרות דכשרים, אפילו כתיבתן תחתיתן גוים - דהשתא לא מהני עדי מסירה מדי. דהא ברייתא דבסמך כולל יחד כל השטרות דכשרים בערכאות, ואפילו גוים נשים - ואפילו הכי לא מכשרינן בגיטין אלא בכתיבת ישראל ובעדי מסירה, ובשאר שטרות כשר בכל ענין. רבינו יצחק.

והא לאו בני בריתה ניהו - הוה מצו למיפרך: הא לאו בני עדות ניהו. הורמין

מסירה ישראל, דאינהו משוי ליה שטרא, אלא שיגיא דחיקא הוא דשינן לעיל הכי. דהא פרכינן עלה: מדקתני סיפא רבי שמעון כו', ואינטיכיבא ליה לשנויי: שמות מובהקין איכא בעיניה. אף על גב דאוקימנא לעיל בעדי מסירה - הני מילי לתנא קמא דברייתא, דנחית למנינא, ופרכינן עלה: ותיבא לשמה ואיכא מחובר, וליכא לתרוצי אלא בהכי. אבל תנא קמא דמתניתין, דלא נחית למנינא ותנא לשמה - לא מוקמינן ליה כרבי אלעזר, דמרדכי שמעון סבר לה כרבי אלעזר - תנא קמא לא סבירא ליה. כריתת - הברולה, לשון "ספר בריתות" (ברבים כד). דכין הוה ישיכי בחרות גסין וקדושין אין נעשין עדים דבר, דכתיב "וכתב... נתן" - מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה. ירד רבי שמעון לשפתו של רבי אלעזר - דאמר: עדי מסירה הוה דברתי, דבארמא בפרק בתרא (גיטין פא.א) אף על פי שאין עליו עדים, אלא שנחנה לה בפני עדים כו'. ורבי שמעון נמי בחיבו מכשר, ומסתנה לה בפני עדים ישראל. מודה רבי אלעזר במויף מתוב - דאף על גב דאמר רבי אלעזר: גט שאין עליו עדים כשר - דוקא אין עליו עדים, אבל יש בו עדים פסולין - פסול מדרבנן, דילמא קאתי לממסריה באפיהו, ומוסיק עלייהו.

דאי לאו דכתיב חזק הוה - לא הוה האי ישראל מחתיים ליה לכותי מקמייה. אי הכי שאר שטרות נמי - כי חתם ישראל לבסוף נכשריה, אלא - על כרחיך טעמא מאי לא הוי בשאר שטרות בחזקת חבר על ידי הקדמה זו - דאמרין: האי ישראל רוחא שבק למאן דקשיש מיניה. שראו את העדות עם ישראל זה החתום ישראלים זקנים ממנו, והכותי.

שחתום ישראל זה תחילה היה סבור שיתחם בעל השטר עמו אחר מישראל זקוקים - לפיכך חתם בתחתית השטר. והמלוה בא והחתים אחריו את הכותי למעלה הימנו. **הבא נמי** - בנט אשה, נימא: רוחא שבק, **זאת אוסרת** - מתניתין, דמכשר בנט ופסלי בשאר שטרות, אשמעינן עדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה. הילכך על כרחיך ישראל זה ראתה את הכותי חתם למעלה והוא חתם למטה, ואי לאו דחבר הוא - לא אהתמה מקמייה. אבל עדי שאר שטרות - חותמין זה שלא בפני זה. הילכך איכא למיחש שיראה זה חתם ראשון בתחתית השטר, ושבק רוחא למאן דקשיש, ולא ידע שיחתמו את הכותי למעלה הימנו. **מאי טעמא** - אמרו רבנן שלא יחתמו זה שלא בפני זה. גייריה משום כולבם - דתנן בפירקין דלקמן (טו.ב): אמר לעשרה "כולכם כתבו גט לאשתך" - אחד כותב וכולם חותמין, ואי לא הוה חתמי כולחו - הוי פסול דבקפידא תליא, דלא שוויה גיטא אלא בהכי. לפיכך תקנו אפילו היכא דלא אמר "כולכם" - שיזוהו כל העדים נקבצים בשעת החתימה. תנינא כל גט שיש עליו עד כותי פסול - ועלה קאמר "חזק מגוסי נשים". הוה אמינא דאפילו תרי - כשרין בנט, והא דתני חד - לאשמעינן חומרא דשאר שטרות - דחד נמי פסול בהו, קא משמע לן. **רבא אמר** לעולם תרי - כותים הוה בהודא גיטא דרבן גמליאל, ורבן גמליאל סיפגל פליג - ואי אמרת מעשה לסתור - חסורי מיחסרא כו'. **משנה בערכאות** - מקום בית ועד דיניים קבועין שלחן. לא הוויבדו - בבית המדרש לפסול. אלא כופין שנעשו בחריזם - על ידי גוים הדייטות, שאינן דיניים. ובגמרא מפרש לה, **גמרא** קא פסיק ותני - "כל השטרות כשרין בחותמי גוים", לא שנא שטרי מכר ולא שנא שטרי מתנה, בשלמא - שטרי מכר, דאריעא לאו בהאי שטרא מיקניא אלא בווי. מבי יחיב - האי גברא, זווי - לישראל חבירה. קמייחו - דדיינין גוים. הוא דקנה - לאריעא. דרקעק נקבה בכסף או בשטר, והאי שטרא ראייה בעלמא הוא, שלא יאמר: (לא) מברתיה ולא קבלתי מעות. ובהא מילתא אינהו מדמינא. דאי לאו דיחב זווי קמייחו - כיון דדיינין קבועין ניהו. לא הוה מרעי נפשיהו - וכתבי ליה שטרא, אלא מתנה -

דאי לאו דכתיב חזק הוה, לא מחתיים ליה מקמייה. אי הכי, אפילו שאר שטרות נמי! אלא אמרינן: רוחא שבק למאן דקשיש מיניה, הכא נמי - רוחא שבק למאן דקשיש מיניה! אמר רב פפא, זאת אומרת: עדי הגט אין חותמין זה בלא זה. מאי טעמא? אמר רב אשי: גיירה משום "כולבם". גופא, אמר רבי אלעזר: לא הכשרו בו אלא עד אחד פותי בלבד. מאי קא משמע לן? תנינא: כל גט שיש עליו עד פותי - פסול כו'! - אי ממתניתין, הוה אמינא אפילו תרי נמי, והאי דקתני חד - משום דבשטרות אפילו חד נמי לא. קא משמע לן. - ותרי לא? והא קתני: מעשה והביאו לפני רבן גמליאל לכפר עותנאי גט אשה, והיו עדי עדי פותים והקשור! אמר אבוי, תני: עדו. רבא אמר: לעולם תרי, ורבן גמליאל מופלג פליג. ותפסורי מיתפרא והכי קתני: ורבן גמליאל מכשרי בשנים, ומעשה נמי שכתבאו לפני רבן גמליאל לכפר עותנאי גט אשה, והיו עדי עדי פותים והכשירי. משנה כל השטרות העולים בערכאות של גוים, אף על פי שחותמיהם גוים - כשרים, חוץ מגיטין נשים ושחרורי עבדים; רבי שמעון אומר: אף אלו כשרין, לא הוויבדו אלא בזמן שנעשו בהדין. גמרא קא פסיק ותני, לא שנא מכר לא שנא מתנה; בשלמא מכר - מבי יחיב זווי קמייחו הוא דקנה, ושטרא ראייה בעלמא הוא, דאי לא יחיב זווי קמייחו, לא הוה מרעי נפשיהו וכתבין ליה שטרא. אלא מתנה במאי קא קני - לאו בהאי שטרא? והאי שטרא חספא בעלמא הוא! אמר שמואל: דינא דמלכותא דינא. ואיבעית אימא, תני: חוץ מגיטין נשים. "רבי שמעון אומר: אף אלו כשרין" וכו'. והא לאו בני בריתות ניהו! אמר רבי יורא: ירד רבי שמעון לשפתו של רבי אלעזר, דאמר עדי מסירה פרתה. והאמר רבי אבא: מודה רבי אלעזר, במויף מתוב - שפסול! - הכא במאי עסקינן בשמות

דעל ידי השטר הוא קנה אותה במסירת השטר, היכי מקניא? האי שטרא חספא בעלמא הוא דינא דמלכותא - של גוים. תני חוץ מגיטין נשים - כל שטרות שדון בניטי נשים, שעל ידי השטר הוברר נגמרו, דהיינו נמי שטר מתנה. והוא הדין נמי דמצי לשנויי בעדי מסירה ישראל, דאינהו משוי ליה שטרא, אלא שיגיא דחיקא הוא דשינן לעיל הכי. דהא פרכינן עלה: מדקתני סיפא רבי שמעון כו', ואינטיכיבא ליה לשנויי: שמות מובהקין איכא בעיניה. אף על גב דאוקימנא לעיל בעדי מסירה - הני מילי לתנא קמא דברייתא, דנחית למנינא, ופרכינן עלה: ותיבא לשמה ואיכא מחובר, וליכא לתרוצי אלא בהכי. אבל תנא קמא דמתניתין, דלא נחית למנינא ותנא לשמה - לא מוקמינן ליה כרבי אלעזר, דמרדכי שמעון סבר לה כרבי אלעזר - תנא קמא לא סבירא ליה. כריתת - הברולה, לשון "ספר בריתות" (ברבים כד). דכין הוה ישיכי בחרות גסין וקדושין אין נעשין עדים דבר, דכתיב "וכתב... נתן" - מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה. ירד רבי שמעון לשפתו של רבי אלעזר - דאמר: עדי מסירה הוה דברתי, דבארמא בפרק בתרא (גיטין פא.א) אף על פי שאין עליו עדים, אלא שנחנה לה בפני עדים כו'. ורבי שמעון נמי בחיבו מכשר, ומסתנה לה בפני עדים ישראל. מודה רבי אלעזר במויף מתוב - דאף על גב דאמר רבי אלעזר: גט שאין עליו עדים כשר - דוקא אין עליו עדים, אבל יש בו עדים פסולין - פסול מדרבנן, דילמא קאתי לממסריה באפיהו, ומוסיק עלייהו.

57 הגמרא מקשה על דברי רבי אלעזר: וְתָרֵי לָא – האמנם גט אשה
 58 שחתומים עליו שני עדים כותים אינו כשר, וְהָא קְתָנִי בהמשך
 59 המשנה מְעַשֶׂה וְהִכְיָאוּ לִפְנֵי רַבִּי גְמִלְיָאֵל לְכַפֵּר עוֹתָנָא גַם אִשָּׁה,
 60 והיו שני עדיה החתומים בו עדי בותיים, וְהַכְשִׁיר רַבִּי גְמִלְיָאֵל את
 61 הגט. מתרצת הגמרא, אָמַר אֲפֵי, תָנִי – יש לתקן את לשון המשנה,
 62 ובמקום המילה 'עדי' בלשון רבים יש לגרוס עָדוּ בלשון יחיד, ולפי
 63 זה הגט שהכשיר רבן גמליאל היה חתום בו רק עד כותי אחד.
 64 רַבָּא אָמַר תִּירוּץ אַחַר, לְעוֹלָם גְרוּסִים מְבַשְׁנָה וְהָיוּ בִּלְשׁוֹן
 65 רבים, והכוונה שהיו חתומים עליו תָּרֵי – שני כותים, וְרַבִּי גְמִלְיָאֵל
 66 מְפַלְגֵי פְלִיג – חולק על דעת תנא קמא במשנה ומכשיר גט אפילו
 67 אם חתומים עליו שני עדים כותים. וְאֵל תַּמְנָה כִּיצַד מְבִיאָה
 68 המשנה מעשה הסותר את ההלכה שנאמרה בה, שכן לשון
 69 המשנה חֲסוּרֵי מִתְפָּרָא –[חסידה], וְהָכִי קְתָנִי – וכך יש לשנותה,
 70 וְרַבִּי גְמִלְיָאֵל חוֹלֵק עַל תַּנָּא קַמָּא וּמְכַשֵּׁיר גַם בְּשָׂנִים, וּמְעַשֶׂה נְמִי
 71 שְׁהִכְיָאוּ לִפְנֵי רַבִּי גְמִלְיָאֵל לְכַפֵּר עוֹתָנָא גַם אִשָּׁה, וְהָיוּ שְׁנֵי עָדִיו
 72 שְׁהַחְתוּמִּים עַלְיוּ עָדֵי בּוֹתִיּוֹת, וְהַכְשִׁיר רַבִּי גְמִלְיָאֵל את הגט.

משנה

74 משנתינו עוסקת בדיני שטרות שנעשו בערכאות: כָּל הַשְּׁטָרוֹת
 75 הָעוֹלָם – הנעשים בְּעִרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים – בבתי דינים
 76 הקבועים שלהם, אֵף עַל פִּי שְׁחוֹתְמֵיהֶם – העדים שחתומים על
 77 השטרות הם עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, השטרות בְּשִׂירִים, הַיּוֹן מְגִיטֵי נְשִׂים
 78 וְשִׁחְרָרֵי עֲבָדִים שהם פסולים אף שנכתבו בידי ישראל. והטעם,
 79 שהעדים שחתמו על השטר על עובדי חכמים וכוכים ואינם בתורת גיטין
 80 וקידושין. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, אֵף אֵלוּ – גיטי נשים וישרור עבדים,
 81 בְּשִׂירֵין אף שחתמו עליהם עדים גוים, וְלֹא הוֹזְכְּרוּ בבית המדרש
 82 לפסול את הגט בעדים גוים אֵלָּא בְּזִמְנֵי שְׁנַעְשׂוּ בְּהַדְרִיּוֹם – על ידי
 83 עובדי כוכבים הדיוטות שלא בערכאות.

גמרא

85 משנתינו קָא פְּסִיק וְתָנִי – פסקה ולימדה, שכל השטרות שנעשו
 86 בערכאות כשרים, לֹא שָׁנְאֵי מְכָר – אין זה משנה אם זה שטר מכר,
 87 שהוא רק לראייה שהמוכר לא יכחיש את המכר, לֹא שָׁנְאֵי מִתְנָה
 88 ולא משנה אם זה שטר מתנה, שהקנין של המתנה נעשה על ידי
 89 שהמוכר נותן לקונה את השטר. מקשה הגמרא, בְּשָׁלְמָא – זה מובן
 90 בשטר ראייה על מְכָר כֵּל שהוא, שאין הקנין נעשה על ידי השטר,
 91 אלא מְכִי יְהִיב וְזִין קְפִיחוּ – כאשר נתן הלוקח את המעות למוכר
 92 בפני שופטי הערכאות, הוּא דְקָנָה – באותה עת הוא קנה את
 93 המקו, וְשִׁמְרָא רְאִיָּה בְּעֵלְמָא הוּא – והשטר אינו אלא לראייה על
 94 המכר. הטעם שהאמינו לערכאות על כך, משום דָּאֵי לֹא יְהִיב וְזִין
 95 קְפִיחוּ – שאם הלוקח לא היה נותן כסף בפניהם, לֹא הוּוּ מְרַעֵי
 96 נְשִׂיָּהוּ – לא היו מקלקלים את באמנותם וְקָתְבִין לִיהֵ שְׁמָרָא –
 97 וכותבים ללוקח שטר על מכירה שלא היתה. אֵלָּא שֶׁטֶר מִתְנָה
 98 שנעשה בערכאות וחתומים עליו גוים, בְּמָא קָא קָנִי – במה קונה
 99 המקבל את המתנה, לָאוּ בְּהָא שְׁמָרָא – האם לא בקבלת שטר
 100 המתנה, וְהָאֵי שְׁמָרָא – והרי השטר הזה אינו אלא חֲסַפְסָא בְּעֵלְמָא
 101 הוּא – חשוב הוא כחרס בעלמא, כלומר שאין לו כל תוקף.
 102 מתרצת הגמרא, אָמַר שְׁמוּאֵל, דִּינָא דְמַלְכוּתָא דִּינָא – דין המלכות
 103 מקבל תוקף גם בדיני ישראל, וְכַן שֶׁטֶר מִתְנָה זֶה שֵׁיט לֹא תוקף
 104 על פי דיני המלכות, רַאוּי לִקְנוֹת בּוּ. וְאֵי בְּעִיתֵי אִימָא – ואם תרצה
 105 תוכל לומר תירוץ נוסף. תָּנִי – שנה במשנה 'הוין מְגִיטֵי נְשִׂים',
 106 כלומר לא רק גיטי נשים הוציא התנא מהכלל, אלא גם שאר
 107 שטרות הדומים להם, כגון שטרי מתנה שפעולת הקנין נעשה
 108 באמצעותם, גם הם פסולים כשנעשו בערכאות:
 109 שנינו במשנה, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר אֵף אֵלוּ בְּשִׂירֵין וְכוּ': שואלת

1 דָּאֵי לָאוּ דְבוֹתֵי תְּבַר הָהוּ – אם לא שכותי זה הוא חבר ומדקדק
 2 במצות ונאמן, לֹא היה העד הישראלי מְהֵרִים לִיהֵ מְקַפְיָה – נותן
 3 לעד הכותי לחתום לפניו, ומכיון שהעד הישראלי חתם אחרי
 4 הכותי, הדבר מוכיח שהכותי החתום הוא נאמן, אבל אם שני
 5 החתומים הם כותים, הגט אינו כשר כי אין הוכחה שאותם כותים
 6 חברים וכשרים להעיד.
 7 מקשה הגמרא, אֵי הָכִי – אם אכן סומכים על חתימת הישראלי
 8 להכשיר על פיה את חתימת הכותי שלפניו, אִפְּלוּי בְּשָׂאָר שְׁטָרוֹת
 9 נְמִי – גם בשאר שטרות יש להכשיר באופן זה, ואילו במשנתינו
 10 נאמר שבשאר השטרות אם חתם עד כותי הם פסולים. אֵלָּא על
 11 כרחק אֲמַרִּין שאין להזיזו מוחמת זה לחבר, כי יתכן שהעד
 12 הישראלי חתם אחריו בסוף השטר משום שרְוִיָּה – מקום פנוי שֶׁבֶּק
 13 – השאיר הישראלי בין הכתוב בשטר לבין חתימת ידו, כדי שמקום
 14 החתימה הראשון המכובד יותר, יהיה פנוי לְמָאן דְּקָשִׁישׁ מִיָּנִיה –
 15 עבור עד אחר מישראל שגדול ממנו בשנים שאף הוא ראה יחד
 16 אתו ועם הכותי את העדות, בכדי שהוא יחתום ראשון על הגט,
 17 אלא שלבסוף בעל השטר החתים במקום הפנוי את הכותי בלי
 18 ידיעתו של הישראלי, ואין ראייה מכך על נאמנותו של הכותי. ואם
 19 כך, הָקָא נְמִי – גם בגיטי נשים וישרור עבדים אין ראייה מכך
 20 שהכותי החתום ראשון נאמן, כיון שיתכן שהישראל החתום
 21 אחריו רְוִיָּה שֶׁבֶּק לְמָאן דְּקָשִׁישׁ מִיָּנִיה – הניח מקום פנוי כדי
 22 שיחתום בו עד שגדול ממנו בשנים, ולא ידע שהכותי הוא זה
 23 שיחתום לפניו, ומדוע מכשירה המשנה על סמך זה חתימת עד
 24 כותי בגיטי נשים וישרור עבדים.
 25 מתרצת הגמרא, אָמַר רַב פֶּסָא, זֹאת אֲמַרְתָּ – יש ללמוד
 26 ממשנתינו המכשירה עד כותי החתום על הגט כאשר ישראל
 27 חתום אחריו, ופוסלת כך בשאר שטרות, שְׁעִדֵי נֶפֶשׁ אֵין הוֹתְמִין על
 28 גט זֶה בְּלֵא זֶה, ולכן כשעל הגט חתום תחילה כותי ואחריו ישראל,
 29 בהכרח שהישראל ראה שכותי חתם לפניו, ויש מכך ראייה
 30 שהכותי הוא חבר ונאמן. אמנם בשאר שטרות שהעדים יכולים
 31 לחתום על השטר זה שלא בפני זה ואינם רואים בהכרח מי חתם
 32 עמם, יתכן שבעל השטר החתים כותי שאינו מדקדק במצוות
 33 בלא ידיעת הישראלי, ולכן בשאר שטרות עד כותי פסול.
 34 הגמרא מבארת את הטעם שאין עדי הגט חותמין זה בלא זה: מֵאֵי
 35 מְעַמָּא – מאיזה טעם אמרו חכמים דין זה, אָמַר רַב אֲשֵׁי, נְזִוְיָה זֹו
 36 גזרו חכמים מְשׁוּם האומר לעשרה אנשים בּוֹלְבָם כתבו גט
 37 לאשתי, שהדין הוא שכל העשרה צריכים לחתום עליו, ואם לא
 38 כולם חתמו, הגט פסול, משום שהבעל הקפיד לעשות את הגט רק
 39 בתנאי זה, וכדי שלא יטעו להחתים רק מקצתם, גזרו חכמים
 40 שאפילו כשהבעל לא אמר 'כולכם' צריכים כל העדים להתקבץ
 41 ולחתום על הגט במעמד כולם.
 42 הגמרא חוזרת לברר את דברי רבי אלעזר בביאור המשנה: גוּפָא,
 43 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מה ששנינו במשנתינו להכשיר עד כותי בגיטי
 44 נשים וישרור עבדים, לֹא הַכְשִׁירוּ בּוּ – בגט אשה אֵלָּא אם חתום
 45 עליו עד אַחַד בּוֹתֵי בְּלָדָּה, אבל אם חתומים עליו שני עדים כותים
 46 הוא פסול. ושאלת הגמרא, מֵאֵי קָא מְשַׁמְעֵ לָךְ, והלא תנינא – כבר
 47 שנינו כדבריו במפורש שִׁיבֵל גַּם [שטר] שִׁישׁ עָלְיוּ עַד בּוֹתֵי פְּסוּל
 48 בּוּ' חוץ מגיטי נשים וישרור עבדים, ומכך ששנינו 'עד כותי'
 49 בלשון יחיד משמע שאם שני עדים כותים חתומים על הגט הוא
 50 פסול. משיבה הגמרא, אֵי מְמַתְנִיתִין, הָהוּ אִמְנִינָא שְׁאִפְּלוּ גַט
 51 שחתומים עליו תָּרֵי – שני עדים כותים נְמִי כשר הוא, וְהָאֵי דְקָתְנִי
 52 חד – ומה ששנה התנא עד כותי בלשון יחיד, מְשׁוּם שֶׁרָצָה
 53 ללמדנו דְּבַשְׁטָרוֹת אחרים חוץ מגיטי נשים וישרור עבדים אִפְּלוּ
 54 כשיש על השטר רק עד כותי חד, נְמִי לֹא כשרים השטרות. קָא
 55 מְשַׁמְעֵ לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר שבמשנה הכשירו גיטי נשים רק אם חתום
 56 עליהם עד כותי אחד.

52 רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף אלו קשרין – גם מה שאתם
 53 חכמים מכשירים גיטי נשים ושחרורי עבדים שחתמו בהם עדים
 54 גויים בעלי שמות מובהקים, זה דווקא במקום שאין ישראל חותמין
 55 – שהגויים לא נותנים לישראלים לחתום על שטרות וגיטין,
 56 ובמקרה זה כולם יודעים שהחתומים הם גויים, אבל במקום
 57 שיש ישראל חותמין – שמתירים גם לישראלים לחתום, לא הכשירו
 58 גיטין שנחתמו על ידי עדים גויים אפילו כשנעשו בערכאות
 59 ואפילו אם שמותיהם מובהקים, שגזרו שמה יבואו להכשיר אף
 60 בשמות שאינם מובהקים.
 61 שואלת הגמרא, כמו שאתה פוסל שמות מובהקים גזירה שמה
 62 יכשירו גם שמות שאינם מובהקים, כך מקום שאין ישראל חותמין
 63 שאמרת שהגט כשר נמי ליגזור – גם נגזור, שהגט יהיה פסול, אמן
 64 מקום שיש ישראל חותמין – שמה יבואו להכשיר גם במקום ישראל
 65 רשאים לחתום.
 66 עונה הגמרא, שמה שכתב מחליף – אנשים טועים בין שם לשם,
 67 והם עלולים לטעות ולהכשיר גם שם שאינו מובהק, אבל אתה
 68 באתה לא מחליף – אבל אנשים לא טועים בין מקום למקום, ואין
 69 לחשוש שאם נכשיר גט במקום אחד שאנשים יטעו וכשירו מקום
 70 שני.
 71 רבינא סבר לאכשורי – להכשיר בשאר שטרות שנעשו בגנופיאתה
 72 דארמאי – באסיפת גויים שאינם ערכאות. אמן ליה רפרם,
 73 ערפאות תנן – במשנה שנינו שרק שטר שנעשה בערכאות כשר,
 74 אבל שלא בערכאות לא.
 75 אמן רבא, האי שטרך פרסאה – שטר חוב שכתוב בלשון פרסית,
 76 שלא נעשה בערכאות וחתומים עליו עדים פרסיים הדיוטות,
 77 דמסריה ניהליה פאפי קרי ישראל – אם הוא נמסר לידי המלוה
 78 בעדי מסירה ישראלים, מניינן ביה מניי קרי – יכול המלוה
 79 באמצעות שטר זה לגבות מהלוה בלבד את חובו, אבל לא
 80 מהלקוחות שקנו מהלוה.
 81 שואלת הגמרא, ומה לא ידעי למיקרא – והרי עדי המסירה לא
 82 יודעים מה כתוב בשטר, ואיך יוכלו להעיד לאחר זמן אודות שטר
 83 זה. עונה הגמרא, בדידין – מדובר שעדי המסירה יודעים לקרוא
 84 פרסית ומבינים את הכתוב בשטר. שואלת הגמרא, והא בעינא
 85 כתב שאינו יכול לזייף – צריך לכתוב את השטר על קלף שעבדו
 86 אותו בחומר הנקרא עפצים, כדי שלא יהיה אפשרות למחוק את
 87 הכתוב בו מפני שהמחיקה ניכרת, וליכא – והקלפים של הפרסים
 88 אינם מעובדים בעפצים, ויתכן שהמלוה מחק את הסכום שהיה
 89 כתוב בו וכתב סכום גדול יותר. עונה הגמרא, רבא דיבר בדיאפיצן
 90 – שהשטר היה כתוב על קלף מעובד בעפצים.
 91 שואלת הגמרא, והא בעינא צריך שיתחור מענינו של שטר בשיטה
 92 אחרונה – כשכותבים שטר צריך שהשורה האחרונה בשטר
 93 תכלול בקצרה את הנאמר בגוף השטר, וליכא – ובשטרות של
 94 הפרסים אין הדבר כך. עונה הגמרא, בדידין – רבא מדבר בשטר
 95 שחזרו בשורה האחרונה על הנאמר לעיל.
 96 שואלת הגמרא, אי הכי ממשעבדי נמי – אם כך שהשטר נעשה
 97 כדת וכדין, שיגבה המלוה בשטר זה גם מהלקוחות. עונה הגמרא,
 98 לית ליה קלא – שטר חוב שחתומים עליו עדים גויים אין לו קול,
 99 לפי שאת הקול על ההלואה מוציאים עדי החתימה כשהם
 100 ישראלים, אבל עדי המסירה אינם מוציאים קול, והלקוחות אינם
 101 יודעים להזהר לא לקנות קרקע שמשועבדת למלוה.
 102 בקא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן,

1 בשמות מובהקין – שהעדים החתומים בשטר יש להם שמות
 2 מובהקים של גויים, ולא מצויים יהודים הנקראים בשמות אלו,
 3 ולכן לא יבואו לסמוך עליהם בתור עדי מסירה.
 4 שואלת הגמרא, היכי דמי שמות מובהקין – אלו שמות דרוגמא
 5 יחשבו כשמות מובהקים. עונה הגמרא, אמן רב פפא, קגון
 6 השמות הורמין ואבודינא בר שיבתאי ובר קדרי ובאמי ונקים אונא,
 7 שהם שמות של דיני הגויים, והם למשל שמות מובהקים של
 8 גויים.
 9 ממישיכה הגמרא ומקשה, לדברין שרק גט שחתומים בו עדים עם
 10 שמות מובהקים של גויים כשר, אבל גט שחתומים בו עדים בעלי
 11 שמות שאין מובהקים, מאי לא – האם לרבי שמעון לא יהיה הגט
 12 כשר, אי הכי – אם כך, ארתני סיפא – עד ששנה וחילק התנא
 13 לספא בין הדיוט לערכאות, וביאר שלא הוזכרו בבית המדרש
 14 לפסול עדים גויים אלא בזמן שנעשו בהדיוט שלא בערכאות,
 15 לפלוג וליתני בדידה – היה לו לתנא לחלק בין הזה עצמו של
 16 עדים שחתמו בערכאות, ולומר, במה דברים אמורים – שגט
 17 שחתמו עליו גויים בערכאות כשר, דווקא בעדים בעלי שמות
 18 מובהקין, אבל עדים בעלי שמות שאין מובהקין, לא הכשירו את
 19 הגט, ולא לחלק בין ערכאות להדיוטות.
 20 עונה הגמרא, אין כוונת רבי שמעון לחלק בין ערכאות להדיוט
 21 בגיטין, אלא הכי נמי קאמר – כוונת התנא אכן לחלק כדברינא,
 22 במה דברים אמורים שגטי נשים כשרים גם אם נחתמו על ידי עדים
 23 גויים, רק בעדים בעלי שמות מובהקין, שלא יטעו להכשירם בתור
 24 עדי מסירה, אבל בשמות שאין מובהקין, הרי הם פסולים, ונעשה
 25 דינם כמי שנעשו בהדיוט – כמו שטרי מכר שנעשו בהדיוט שלא
 26 בערכאות וכלי עדי מסירה ופסולין כיון שהם חשודים לשקר.
 27 תירוצו נוסף, ואיבעית אימא – ואם תרצה תאמר כך, שהסיפא לא
 28 זכרו וכו' אינה סיוע דברי רבי שמעון, אלא אתאן לגיפי קמון –
 29 באה כהמשך לתחילת המשנה שהכשיר תנא קמא שטרות ממון
 30 שנעשו בערכאות גם בלי עדי מסירה, מפני שהערכאות אינם
 31 רוצים לקלקל את מהימנותם, והכי קאמר – וכך המשיך תנא קמא
 32 ואמר, לא הוזכרו בבית המדרש שעדים גויים החתומים על גיפי
 33 קמון – שטרי ממון דפסולים, אלא בזמן שנעשו בהדיוט – שלא
 34 בערכאות, שאז חשודים שמשקרים, אבל נעשו בערכאות כשרים.
 35 הגמרא מביאה ברייתא שבה מוכיח רבי שמעון לחכמים שגם
 36 חכמי הדורות שקדמו להם, הכשירו גיטי נשים שחתמו עליהם
 37 גויים בעלי שמות מובהקים, ושנסתרו בפני עדי מסירה כשרים:
 38 תניא, אמן רבי אלעזר ברבי יוסי, דה אמן רבי שמעון לחכמים
 39 בצינא, לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים שהיו בדורות שקדמו לנו, על
 40 כל השמרות העולין – שנעשו בערכאות של עובדי בוכבים, שאף
 41 על פי שחזותיהן – שהעדים החתומים עליהם הם עובדי בוכבים,
 42 השטרות כשרים, ואפילו גיטי נשים ושחרורי עבדים כשרים
 43 כשנעשו בערכאות ושמות העדים הגויים מובהקים, ועדי המסירה
 44 ישראלים, לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים אלא בשאר שטרות בזמן
 45 שנעשו בהדיוט שלא בערכאות וכלי עדי מסירה, שרבי עקיבא
 46 מכשיר מפני שהעדים מפחדים לשקר שמה ימסרו למלך בעוון
 47 גניבה. וחכמים פסולים מפני שהשטר נעשה לראיה וסומכים על
 48 העדים עובדי בוכבים, והם חשודים לשקר. הוין מניי נשים
 49 ושחרורי עבדים שנעשו בעדי מסירה ושמות מובהקים, שגם
 50 חכמים מודים שהם כשרים אף כשנעשו בהדיוטות, משום
 51 שסומכים על העדי מסירה.

1 הורמין בגין גיסי רבינו חם, דלא מסקי ישראל חכי, דהורמין הוא שם שטן ושד. אבל
2 הורמין בויין הוא לשבח, בפרק "אחז דיני ממונות" (סנהדרין לט,א). מפלגא דידך
3 ולעיל - דהורמין, ולתת - דהורמין, דראשון בויין והשני בגין. ורש"י גיסי תריהו בויין,
4 אלא שבשני גיסי דאהורמין. ואיפרא הורמין (בבא בתרא ח,א) מפרש רבינו חם: חן מאת

5 הנקום, ד"איפרא" לשתן חן, כמו "אפרוין נפשיה"
6 כו' (בבא מציעא קט"ז, א ושם). ולא ברשי' דמיידי
7 בפרק שני גרדה (כ"ב). דיופי של שדים היו לה.
8 **אבו רינא** - הכל שם אחד, ד"אבו" שם
9 ישראל, ב"השוכר את הפועלים"

10 (בבא מציעא ג"ב). אבו אפקיד כיתנא בי רוינא.
11 **שבתאי** - גרסינן, דשבתאי שם ישראל הוא
12 בכמה מקומות, אבל שבתאי הוא רוח
13 רעה, כדאמר בפרק "כל הבשר" (חולין ק"ב).
14 **במאי** - גרסינן, דבטי שם ישראל, כדאמר
15 בקידושין (ע"ב). בטי ברמות רוחיה לא
16 קביל גיטא דחירותא. שהיה עבר, והיה מחויק
17 עצמו כבשראל.

18 **לפלוג** וליתני בדידה - ואם תאמר: אדרבה,
19 תקישי ליה גופא דמתניתין: למה פסלו
20 בהדיט, כיון דאיכא עדי מסירה ושמות מובהקין?
21 ויש לומר: דגורין בהדיט גיטי נשים אטו שאר
22 שטרות. דפסלי בהדיט אף בעדי מסירה. דלמא
23 אתי להכשיר בלא עדי מסירה כמו בערכאות, אף
24 על גב דבסמוך אפילו רבנן דפסלי שאר שטרות
25 בהדיט בעדי מסירה, מכשיין גיטי נשים, ולא
26 גורין אטו שטרות - מכל מקום לא היה יכול
27 הגמרא לעשות קושיא מהו, דלמא תנא
28 דמתניתין גזר.

29 **נעשה** כמי שנעשו בהדיט ופסולין - פירוש:
30 בשאר שטרות שנעשו בהדיט, דפסילי
31 אפילו בשמות מובהקין ועדי מסירה. שלא יבא
32 להכשיר בלא עדי מסירה, כמו בערכאות. דאי חוו
33 שום הכשר בהדיט אפילו בעדי מסירה - יבא
34 לטעות ולומר דאין חילוק בין ערכאות להדיט,
35 וכשר בכל מקום בלא עדי מסירה. **לא** נחלקו
36 רבי עקיבא וחכמים על כל השטרות כו'. פירוש:
37 כל השטרות העולים בערכאות, אף על פי
38 שחיתומן גיט - כשרים, האי כי רידיה, והאי כי
39 רידיה: שאר שטרות - בכל ענין, גיטי נשים
40 ושחרורי עבדים - בעדי מסירה ושמות מובהקין.
41 לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיט. פירוש:
42 בשמות מובהקין ובעדי מסירה. דרבי עקיבא
43 מכשיר, ולא גזר שיבא להכשיר אף בלא עדי
44 מסירה אטו ערכאות, וחכמים פסלין בשאר

45 שטרות דגורין, חוץ מגיטי נשים. דבשאר שטרות דכשיין בערכאות בלא עדי מסירה -
46 איכא למיגור, אבל גיטי נשים אפילו בערכאות לא מתכשירי אלא בעדי מסירה - ליכא
47 למיגור מדי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף אלו כשרין כו'. כלומר, אף גיטי נשים אין
48 כשרין אלא במקום שאין ישראל חותמין. פירוש: שאין מניחין ישראל לחתום, דלא יבא
49 לטעות ולומר שדן ישראל. ופרקי: מקום שאין ישראל חותמין נמי ליגורו: פירוש: כיון דבמקום
50 שישאל חותמין גורת שמות מובהקין אטו שמות שאין מובהקין, אם בן מקום שאין ישראל
51 חותמין - נמי ליגורו אטו מקום שחותמין, אף על פי דהוי כעין גזירה לגזירה - מכל מקום
52 מיסתבר למקשה, כיון דחיישין כולי האי - להא נמי הוה לן למיחש. כן נראה לרבינו יצחק
53 לפרש שישא זו.

54 **רבן** שמעון בן גמליאל אומר כו' - משמע הבא דסבר רבי אלעזר, דאמר: עדי מסירה
55 כרתי. והקשה הרב רבינו אפרים: דבפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קסט"ב) גבי "הבא
56 לידון בשטר ובחוקה" משמע דסבירא ליה דעדי חתומה כרתי: ואומר רבינו יצחק: דדוקא
57 בגיטין סבר רבי אלעזר, ולא בשאר שטרות. כהנא אמוראי דפרק בתרא (גיטין פ"ב),
58 **והא** בעינן כתב שאינו יכול לזייף - לרבי אלעזר פריך, דאמר בפרק שני (גיטין כ"ב), דלא
59 הכשיר רבי אלעזר דבר שיכול להודיין אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות.

60 **כדאפיצן** - משמע דבלא אפיצא יכול להודיין. ואם תאמר: היאך אנו כותבין בקלפיים שלנו דלא אפיצן (שטרות) וספר תורה תפילין ומוחוזה? ודיתפרא פסול בכלוהו, כדמוכח בכמה
61 דוכתי. ואומר רבינו תם: דעיבוד סיד שילוני עריבא עפעים שלהם, דהא קלפיים שלנו אין יכולין להודיין. ועוד דבי' דוקא רביה' (מנחות ל"א), גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצן,
62 הא - דלא אפיצן, הרי שכותבין ספר תורה ברלא אפיצן, והיינו כעיבוד שלנו.

63 **בשמות מובהקין** - דגויים, דלא כשיחי ישראל דמסקי בהגורו שמתחן. דתו לא אתי
64 למיסמר עלייהו, דמידע ידיע דגויים הם. הורמין ואבוריא בר שיבתאי ובר קידרי בני
65 ונקים **אונא** - כולם שמות דיניי גויים הם. לפלוג בדידה - בערכאות גופייהו. אבל שמות
66 **שאין מובהקין** - נעשו כשאר שטרות של מבר
67 ודאי פסילי, דלא קפדי אאורוני נפשייהו וחתמי
68 שיקרא. ועל כרחין האי "נעשו בהדיט" -
69 אשר שטרות קאמר, העומדים לראיה; דהתם
70 איכא לפלוגי בין הדיט לערכאות. דאילו בגט
71 אשה - לענין כריתות הדיט וערכאות שוין.
72 והכי קאמר: לא הוכרו גיטי אשה ליפסל אלא
73 בשמות שאין מובהקין, דנעשו כשאר שטרות
74 הנעשים בהדיט. ואיבעית אימא סיפא - "לא
75 הוכרו" דקתני. אתאן לנישי ממון - ורבנן
76 קאמרי ליה, וארישא קאי: כל השטרות של ממון
77 העולין בערכאות של גויים כשרין, כגון שטרי
78 מבר וכדפרישית טעמא לעיל: דהוי קני ליה,
79 ושטרא לטדהותא בעלמא, ואי לא רידיה וחי
80 קמיהו - לא הוה מרעי נפשיהו למיכתב
81 שטרא. ולא הוכרו ליפסל אלא בזמן שנעשו
82 בהדיט, דלא קפדי אאורוני נפשיהו. אמר רבי
83 שמעון לחכמים - סמך לדבריה, דאף אלו
84 כשרים, לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים - שדן
85 דור שהיה לפנינו. על שמירת העולים כו' - שדן
86 כשרין, ואפילו גיטי נשים ושחרורי עבדים. "חוץ
87 מגיטי נשים" לא גרסינן ברישא דמלתיה דרבי
88 שמעון בתוספתא, אלא בסיפא דמילתייהו
89 דרבנן גרס לה. והכי גרסינן: לא נחלקו אלא
90 בזמן שנעשו בהדיט, שרבי עקיבא מכשיר
91 וחכמים פסלין חוץ מגיטי נשים ושחרורי
92 עבדים. דכיון שנעשו בהדיט, שטרי מבר קדימי
93 לראיה ועליהן דסהדי גויים סמכין - פסול,
94 דאימרי: שקרא חתום. אבל גיטי נשים - לאו
95 עליהם סמכין, אלא אנדי מסירה, ובשמות
96 מובהקין קמיהו. רבן שמעון בן גמליאל אומר
97 אף אלו - גיטי נשים. כשרים במקום שאין
98 ישראלי חותמין - כלומר, אף אלו גיטי נשים
99 שאתם מכשיין, אימתי חן כשרים - במקום
100 שאין ישראל חותמין, בעיר שאין הגויים מניחין
101 צדן ישראל לחתום. דכיון שאין ישראל חותמין
102 באותה העיר - הכל יודעין שהם גויים, ואין
103 סומכין עליהם, ומסר ליה ניהליה בעדים
104 ישראל. אבל במקום שישאל חותמין - אף על
105 פי שהשמות הללו מובהקין דגויים חן - פסולין,
106 דאי מכשרת בהדי - אתי לאכשורי בשמות

107 שאין מובהקין. לגורו מקום שאין ישראל חותמין - כי הזכי דגור שמות מובהקין אטו
108 שמות שאין מובהקין. סבר לאכשורי - שאר שטרות. כנינופאי דארמאי - שאין
109 ערכאות. שטרא פריסאה - שעשאוהו בלשון פרסי, וחתמו פרסים הדיטות עליו. והא
110 לא ירעי - והעדים שמסרו בפניהם. למיקרי - ולא ידעי מאי ניהו, והכי מסהדי לאחר
111 זמן עלה דמילתא? שאינו יבול לזייף - שיהא הקלף מתוקן בעפעצים בשעת עיבורו,
112 שריששים אותו שחרו, ושבו אין אדם עושה בה מחק ודורו וכותב עליו. מפני שהוא ניכר.
113 וקלפי פרסים אינם מבעידין בעפעצין שחרורין גלש', ואדם יכול למחוק כתבו, ומניח
114 חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה. מענינו של שפר בשיטה אחרונה - כדארמין
115 ב"גט פשוט" (בבא בתרא קס"א). וקנינא מן פלוגי אבל מה דכתבו ומפרשי לעיל. בדמיהו
116 - שמוחוזה בשיטה אחרונה. לית ליה קלא - לפי שאין חותמין ישראל דסהדי דחתימי
117 אשטרא אינון מפקי לקלא ולפיקר אין, דהא לוקח נפסד, דאמר ליה: לא הוה ידענא
118 דמתעבר לך. ובפרק שני (גיטין ט"ז). אמרין: דאי חתימי עליה ישראל - טריף
119 (משמעשעדי).

120 **בכשרי רבי אלעזר** דבר שיכול להודיין אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות.
121 **כדאפיצן** - משמע דבלא אפיצא יכול להודיין. ואם תאמר: היאך אנו כותבין בקלפיים שלנו דלא אפיצן (שטרות) וספר תורה תפילין ומוחוזה? ודיתפרא פסול בכלוהו, כדמוכח בכמה
122 דוכתי. ואומר רבינו תם: דעיבוד סיד שילוני עריבא עפעים שלהם, דהא קלפיים שלנו אין יכולין להודיין. ועוד דבי' דוקא רביה' (מנחות ל"א), גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצן,
123 הא - דלא אפיצן, הרי שכותבין ספר תורה ברלא אפיצן, והיינו כעיבוד שלנו.

1 **בשמות מובהקין**, היכי דמי שמות מובהקין? **אמר רב**
2 **פפא**: גגון הורמין, ואבוריא, בר שיבתאי, ובר קידרי,
3 **ובאטי, ונקים** אונא. - אבל שמות שאין מובהקים
4 **מאי** - לא? אי הכי, אדתני סיפא: לא הוכרו אלא
5 **בזמן שנעשו בהדיט, לפלוג וליתני בדידה: בפה**
6 **דברים אמורים** - בשמות מובהקין, אבל שמות שאין
7 מובהקין - לא! הכי נמי קאמר: **בפה דברים אמורים**
8 **- בשמות מובהקין, אבל בשמות שאין מובהקין -**
9 **נעשה כמי שנעשו בהדיט, ופסולין, ואיבעית אימא:**
10 **סיפא אתאן לגיטי ממון, והכי קאמר: לא הוכרו גיטי**
11 **ממון דפסולין** - אלא בזמן שנעשו בהדיט. תניא:
12 **אמר רבי אלעזר ברבי יוסי, כך אמר רבי שמעון**
13 **לחכמים בצידן: לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים על**
14 **כל השטרות העולין בערכאות של גויים, שאף על פי**
15 **שחותמיהן גויים - כשרים, ואפילו גיטי נשים ושחרורי**
16 **עבדים. לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיט, שרבי**
17 **עקיבא מכשיר, וחכמים פסלין, חוץ מגיטי נשים**
18 **ושחרורי עבדים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף**
19 **אלו כשרין במקום שאין ישראל חותמין, אבל במקום**
20 **שישראל חותמין - לא. - מקום שאין ישראל חותמין**
21 **נמי ליגורו אטו מקום שישאל חותמין: - שמא**
22 **בשמא מחליף, אתרא אתרא באתרא לא מחליף. רבינא**
23 **סבר לאכשורי בכנופאייהו דארמאי, אמר ליה רפרם:**
24 **"ענפאות" תנן, אמר רבא: האי שטרא פרסאה**
25 **דמסריה ניהליה באפי סהדי ישראל, מניבין ביה מפני**
26 **חרי - והא לא דעי למיקרא! - בדרועי. - והא בעינא**
27 **כתב שאינו יכול לזייף, ולפיא! - בדראפיצן. - והא**
28 **בעינא צריך שחזיר מענינו של שטר בשיטה אחרונה,**
29 **ולפיא! - בדרמהדר. - אי הכי, מממשעבדי נמי! -**
30 **לית ליה קלא. בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן:**

31 **עדים**
32 שטרות דגורין, חוץ מגיטי נשים. דבשאר שטרות דכשיין בערכאות בלא עדי מסירה -
33 איכא למיגור, אבל גיטי נשים אפילו בערכאות לא מתכשירי אלא בעדי מסירה - ליכא
34 למיגור מדי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף אלו כשרין כו'. כלומר, אף גיטי נשים אין
35 כשרין אלא במקום שאין ישראל חותמין. פירוש: שאין מניחין ישראל לחתום, דלא יבא
36 לטעות ולומר שדן ישראל. ופרקי: מקום שאין ישראל חותמין נמי ליגורו: פירוש: כיון דבמקום
37 שישאל חותמין גורת שמות מובהקין אטו שמות שאין מובהקין, אם בן מקום שאין ישראל
38 חותמין - נמי ליגורו אטו מקום שחותמין, אף על פי דהוי כעין גזירה לגזירה - מכל מקום
39 מיסתבר למקשה, כיון דחיישין כולי האי - להא נמי הוה לן למיחש. כן נראה לרבינו יצחק
40 לפרש שישא זו.

41 **רבן** שמעון בן גמליאל אומר כו' - משמע הבא דסבר רבי אלעזר, דאמר: עדי מסירה
42 כרתי. והקשה הרב רבינו אפרים: דבפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קסט"ב) גבי "הבא
43 לידון בשטר ובחוקה" משמע דסבירא ליה דעדי חתומה כרתי: ואומר רבינו יצחק: דדוקא
44 בגיטין סבר רבי אלעזר, ולא בשאר שטרות. כהנא אמוראי דפרק בתרא (גיטין פ"ב),
45 **והא** בעינן כתב שאינו יכול לזייף - לרבי אלעזר פריך, דאמר בפרק שני (גיטין כ"ב), דלא
46 הכשיר רבי אלעזר דבר שיכול להודיין אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות.

47 **כדאפיצן** - משמע דבלא אפיצא יכול להודיין. ואם תאמר: היאך אנו כותבין בקלפיים שלנו דלא אפיצן (שטרות) וספר תורה תפילין ומוחוזה? ודיתפרא פסול בכלוהו, כדמוכח בכמה
48 דוכתי. ואומר רבינו תם: דעיבוד סיד שילוני עריבא עפעים שלהם, דהא קלפיים שלנו אין יכולין להודיין. ועוד דבי' דוקא רביה' (מנחות ל"א), גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצן,
49 הא - דלא אפיצן, הרי שכותבין ספר תורה ברלא אפיצן, והיינו כעיבוד שלנו.

50 **בכשרי רבי אלעזר** דבר שיכול להודיין אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות.
51 **כדאפיצן** - משמע דבלא אפיצא יכול להודיין. ואם תאמר: היאך אנו כותבין בקלפיים שלנו דלא אפיצן (שטרות) וספר תורה תפילין ומוחוזה? ודיתפרא פסול בכלוהו, כדמוכח בכמה
52 דוכתי. ואומר רבינו תם: דעיבוד סיד שילוני עריבא עפעים שלהם, דהא קלפיים שלנו אין יכולין להודיין. ועוד דבי' דוקא רביה' (מנחות ל"א), גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצן,
53 הא - דלא אפיצן, הרי שכותבין ספר תורה ברלא אפיצן, והיינו כעיבוד שלנו.

54 **בכשרי רבי אלעזר** דבר שיכול להודיין אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות.
55 **כדאפיצן** - משמע דבלא אפיצא יכול להודיין. ואם תאמר: היאך אנו כותבין בקלפיים שלנו דלא אפיצן (שטרות) וספר תורה תפילין ומוחוזה? ודיתפרא פסול בכלוהו, כדמוכח בכמה
56 דוכתי. ואומר רבינו תם: דעיבוד סיד שילוני עריבא עפעים שלהם, דהא קלפיים שלנו אין יכולין להודיין. ועוד דבי' דוקא רביה' (מנחות ל"א), גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצן,
57 הא - דלא אפיצן, הרי שכותבין ספר תורה ברלא אפיצן, והיינו כעיבוד שלנו.

58 **בכשרי רבי אלעזר** דבר שיכול להודיין אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות.
59 **כדאפיצן** - משמע דבלא אפיצא יכול להודיין. ואם תאמר: היאך אנו כותבין בקלפיים שלנו דלא אפיצן (שטרות) וספר תורה תפילין ומוחוזה? ודיתפרא פסול בכלוהו, כדמוכח בכמה
60 דוכתי. ואומר רבינו תם: דעיבוד סיד שילוני עריבא עפעים שלהם, דהא קלפיים שלנו אין יכולין להודיין. ועוד דבי' דוקא רביה' (מנחות ל"א), גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצן,
61 הא - דלא אפיצן, הרי שכותבין ספר תורה ברלא אפיצן, והיינו כעיבוד שלנו.

62 **בכשרי רבי אלעזר** דבר שיכול להודיין אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות.
63 **כדאפיצן** - משמע דבלא אפיצא יכול להודיין. ואם תאמר: היאך אנו כותבין בקלפיים שלנו דלא אפיצן (שטרות) וספר תורה תפילין ומוחוזה? ודיתפרא פסול בכלוהו, כדמוכח בכמה
64 דוכתי. ואומר רבינו תם: דעיבוד סיד שילוני עריבא עפעים שלהם, דהא קלפיים שלנו אין יכולין להודיין. ועוד דבי' דוקא רביה' (מנחות ל"א), גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצן,
65 הא - דלא אפיצן, הרי שכותבין ספר תורה ברלא אפיצן, והיינו כעיבוד שלנו.

66 **בכשרי רבי אלעזר** דבר שיכול להודיין אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות.
67 **כדאפיצן** - משמע דבלא אפיצא יכול להודיין. ואם תאמר: היאך אנו כותבין בקלפיים שלנו דלא אפיצן (שטרות) וספר תורה תפילין ומוחוזה? ודיתפרא פסול בכלוהו, כדמוכח בכמה
68 דוכתי. ואומר רבינו תם: דעיבוד סיד שילוני עריבא עפעים שלהם, דהא קלפיים שלנו אין יכולין להודיין. ועוד דבי' דוקא רביה' (מנחות ל"א), גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצן,
69 הא - דלא אפיצן, הרי שכותבין ספר תורה ברלא אפיצן, והיינו כעיבוד שלנו.

70 **בכשרי רבי אלעזר** דבר שיכול להודיין אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות.
71 **כדאפיצן** - משמע דבלא אפיצא יכול להודיין. ואם תאמר: היאך אנו כותבין בקלפיים שלנו דלא אפיצן (שטרות) וספר תורה תפילין ומוחוזה? ודיתפרא פסול בכלוהו, כדמוכח בכמה
72 דוכתי. ואומר רבינו תם: דעיבוד סיד שילוני עריבא עפעים שלהם, דהא קלפיים שלנו אין יכולין להודיין. ועוד דבי' דוקא רביה' (מנחות ל"א), גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצן,
73 הא - דלא אפיצן, הרי שכותבין ספר תורה ברלא אפיצן, והיינו כעיבוד שלנו.

74 **בכשרי רבי אלעזר** דבר שיכול להודיין אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות.
75 **כדאפיצן** - משמע דבלא אפיצא יכול להודיין. ואם תאמר: היאך אנו כותבין בקלפיים שלנו דלא אפיצן (שטרות) וספר תורה תפילין ומוחוזה? ודיתפרא פסול בכלוהו, כדמוכח בכמה
76 דוכתי. ואומר רבינו תם: דעיבוד סיד שילוני עריבא עפעים שלהם, דהא קלפיים שלנו אין יכולין להודיין. ועוד דבי' דוקא רביה' (מנחות ל"א), גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצן,
77 הא - דלא אפיצן, הרי שכותבין ספר תורה ברלא אפיצן, והיינו כעיבוד שלנו.

עדים החתומים על הגט שמתחתיו בו - פירוש: מי אמרין דישאל ניהו וכשר לרבי מאיר, או בעדי מסירה לרבי אלעזר, דלא תלין להו גוים אלא אם כן ידוע בדואי שחן גוים, דלא שכחו מלמא שיתמא גוים בגיטין, או דלמא כיון שמתחתיו בשמות גוים - חיישין שמא גוים ניהו, ולא מתכשרי אפילו בעדי מסירה לרבי אלעזר, ואפילו לרבי שמעון -

עדים החתומין על הגט ושמותן בשמות גוים, מהו? אָמַר ליה: לא בָּא לְיָדֵינוּ אֲלָא לִקְוֹס וְלֹאם וְהִשְׁרֵנוּ. וְדָקָא לִקְוֹס וְלֹאם, דְּלֹא שְׂכִיחַ וְיִשְׂרָאֵל דְּמִסְכָּן בְּשִׁמְחֵיהוּ, אֲבָל שְׂמֵהֶתָּא אַחֲרֵיהּ, דְּשְׂכִיחַ וְיִשְׂרָאֵל דְּמִסְכָּן בְּשִׁמְחֵיהוּ - לֹא. אִיתִיבֵיהּ: וְגִטִּין הַבָּאִים מִמְדִּינַת הַיָּם וְעַד הַיָּם חֲתוּמִים עֲלֵיהֶם, אִף עַל פִּי שְׂשִׁמְחֵיהוּן בְּשִׁמְחֵיהוּן גוֹיִם - בְּשִׂירִין, מִפְּנֵי שְׂרֹב וְיִשְׂרָאֵל שְׂבַחְצֵה לְאַרְצָא שְׂמֹתֵיהוּן בְּשִׁמְחֵיהוּן גוֹיִם. וְאִיבָא דְאַמְרִי: כִּי מִתְּנִיחָא בְּעָא מִינֵיהּ, וְפָשְׁט לִיה מִמְתִּיחָא. מִשְׁנַה אֲוֹמְרִי: תַּן גַּט זֶה לְאִשְׁתִּי וְשִׁמְר שְׁחֹרֹר זֶה לְעַבְדִּי, אִם רָצָה לְחֹזֵר בְּשִׁנְיָהּ - יְחֹזֵר, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְהַכְּמִים אֲוֹמְרִים: בְּגִיטֵי נָשִׁים אֲבָל לֹא בְּשְׁחֹרֵרֵי עֲבָדִים, לְפִי שְׂזִכּוּן לְאֲדָם שְׂלֹא בְּפָנָיו, וְאִין חֲבִין לוֹ אֲלָא בְּפָנָיו, שְׂאִם יִרְצָה שְׂלֹא לְזוּן אֶת עַבְדּוֹ - רְשָׁאֵי, וְשְׂלֹא לְזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ - אִינוֹ רְשָׁאֵי. - אָמַר לְהֶם: וְהָרִי הוּא פּוֹסֵל אֶת עַבְדּוֹ מִן הַתְּרוּמָה כִּשְׁם שְׂהוּא פּוֹסֵל אֶת אִשְׁתּוֹ! - אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי שְׂהוּא קְנִינּוּ. גְּמַרְא יְתִיב רַב הוּנָא וְרַב יִצְחָק פְּרִי יוֹסֵף קְמִיָּה דְּרַבִּי יִרְמְיָה, וְיְתִיב רַבִּי יִרְמְיָה וְקָא מְנַמְנָם, וְיְתִיב רַב הוּנָא וְקָאָמְרִי: שְׂמַע מִיָּנֵיהּ מִדְּרַבְנָא, הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוּב - קְנָה. - אָמַר לִיה רַב יִצְחָק פְּרִי יוֹסֵף: וְאִפִּילוּ בְּמִקּוֹם שְׂחָב לְאַחֲרֵיהֶם? אָמַר לִיה: אִין, אֲדַהֲבִי אִיתְעַר בְּהוּ רַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר לְהוּ: דְּרַבְּדִין! הֲכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוּב בְּמִקּוֹם שְׂחָב לְאַחֲרֵיהֶם - לֹא קְנָה; וְאִם תֹּאמְרוּ: מִשְׁנֵתִינּוּ! - כֹּל הָאוֹמֵר "תִּנּוּ" כְּאוֹמֵר "זָכוּ" דְּמִי. אָמַר רַב הַסְּדָא: הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוּב בְּמִקּוֹם שְׂחָב לְאַחֲרֵיהֶם, בְּאֵנוּ לְמַחְלָקַת רַבִּי אִילְעִיָּזָר וְרַבְּנָא. דִּתְנִין: מִי שְׂלִיקֵט אֶת הַפָּאָה וְאָמַר "הָרִי זֶה לְפָלוּנִי עֵינִי", רַבִּי אִילְעִיָּזָר אָמַר: זָכָה לוֹ, וְהַכְּמִים אֲוֹמְרִים: יִתְנַנוּ לְעֵינֵי הַנְּמַצָּא רְאִישׁוֹן. - אָמַר אַמְמִיָּר, וְאִיתִימָא רַב פְּפָא:

עדים החתומין על הגט - ומאריך ישראל בא, דהא לא קאמר "ממדינת הים" ושמותיהן בשמות גוים - ולא ידעין אי גוים ניהו או ישראל. מהו - לאבשרי בעדי מסירה. לא בא לדינו - גט ששמות גוים חתומין בו. אלא - אחר. שהיו חתומין בו לוקוס ולוס. והבשרנו - בעדי מסירה. ודוקא לוקוס ולוס - ששמות מובהקין הן, ולא אתי למיסמך עדיה. אף על פי ששמותיהן בשמות גוים כשירי - ואפילו בלא עדי מסירה, ככל שכן בעדי מסירה דלא מחוקקין להו אלא ישראל, לפי שרוב ישראל שבחוצה לארץ בו, ואת אמרת לוקוס ולוס דוקא! הים בדתני טעמא - וכי אמר רבי יוחנן - בארץ ישראל, דאין רוב שמתיהן בשמות גוים, הילכך ישראל דלמא גוים ניהו, ופסולין ואפילו בעדי מסירה כרבנן דמתניתין. ואיבא דאמרי כי מתניחא בעא מינה - גיטין הבאין ממדינת הים ושמותיהן בשמות גוים מהו? ופשט ליה - רבי יוחנן ממתניתין דבשריין, דבוחקת ישראל ניהו, מפני שרוב ישראל שבחוצה לארץ שמתיהן בשמות גוים. ומשנה רצה לחזור בשניהם - קודם שהגיע ליד האשה והעבד, יחזור - ואין השליח יכול לזכות בהן לצרכו, דחוב הוא להן כדמפרש בלכות. והכמים אומרים בניש גוים - יכול לחזור אבל לא בשחרור. שוכין לו בו - וזה בהן השליח לצרכו. שאם ירצה שלא לזון את עבדו רשאי - הילכך כי משחרר ליה - לא מפסיד ליה מזונות, דבלא הכי מאי בעי לא זיין ליה. אבל שלא לזון את ששתו - אינו רשאי, הלכך כי מגרש לה - ממסדי לה מזוני. והלא הוא פוסל את עבדו - בגט זה. מן התרופה - אלמא: חוב הוא לזון אמרו לו מפני שהוא קנינו - האי דמפסל בגיטא מן התרומה מפני שהוא קנינו דבין עבדו עכשיו, וכי משחרר ליה - לאו קנינו הוא. ובגמרא מפרש מאי קאמר. גמרא שמע מינה מדרבנן - דאמרי שהשליח יתפוס השטר לצורך העבד, ואף על גב דבעל קמהדר ביה, ואינו עוד שלוחו, ותפיסה בעלמא הוא בעל כרחו. התופס לבעל חוב - אדם מן השוק, שחופס מטלטלי בבית ראובן לצורך שמעון שהוא בעל חוב - קונה. ואפילו במקום שחב לאחריים - לשון שאלה הוא: ונשמע מינה נמי דאפילו במקום שחב החופס הוא בתפיסתו ואת לזוי, דהוה ליה נמי בעל חוב דראובן, ואת לזוי שחופס לבעל חוב שמעון מפסיד את לזוי, ותימא נמי קנה? דהא מתניתין נמי, שליח זה תופס לעבד וחב לבעלים. ואם תאמר משנתנו - ואין שמעין ממתניתין דקנה. כאומר וכו' דמי - ואין זה כשאר תופס.

אלא בעל עשאו שליח לזכות בו. ואף על פי שהעבד לא ידע - וכן לאדם שלא בפניו מי שליכט - בעל הבית עשיר שליטת את הפיארה בו, והיינו "מקום שחב לעניים". לא

אלא בעל עשאו שליח לזכות בו. ואף על פי שהעבד לא ידע - וכן לאדם שלא בפניו מי שליכט - בעל הבית עשיר שליטת את הפיארה בו, והיינו "מקום שחב לעניים". לא

אלא בעל עשאו שליח לזכות בו. ואף על פי שהעבד לא ידע - וכן לאדם שלא בפניו מי שליכט - בעל הבית עשיר שליטת את הפיארה בו, והיינו "מקום שחב לעניים". לא

אלא בעל עשאו שליח לזכות בו. ואף על פי שהעבד לא ידע - וכן לאדם שלא בפניו מי שליכט - בעל הבית עשיר שליטת את הפיארה בו, והיינו "מקום שחב לעניים". לא

דדחום

אלא בעל עשאו שליח לזכות בו. ואף על פי שהעבד לא ידע - וכן לאדם שלא בפניו מי שליכט - בעל הבית עשיר שליטת את הפיארה בו, והיינו "מקום שחב לעניים". לא

דדחום

57 אַתְּ עֹבֵדוֹ – לא לתת לו מזונות, רִשָּׁאי, שאין עליו חיוב לספק
58 מזונותיו.
59 נמצא שאין העבד מפסיד על ידי שחרורו, ואולם אם ירצה הבעל
60 שְׂלֵא לִזְוִן אֶת אִשְׁתּוֹ, אינו רִשָּׁאי, ולכן נחשבים הגירושין חוב
61 עבורה, שהרי מפסידה את מזונותיה.
62 אֲמַר לְהֵם רבי מאיר לחכמים, וְהָרִי כהן ישל לו עבד הוא פּוֹסֵל
63 אֶת עֹבְדוֹ מִן הַתְּרוּמָה על ידי השחרור. שהרי כל זמן שהוא עבד
64 כהן מותר לו לאכול תרומה, אבל אם משתחרר דינו ככל ישראל
65 שאסור בזה, כְּשֵׁם שְׁהוּא ו-הכהן פּוֹסֵל אֶת אִשְׁתּוֹ מאכילת תרומה
66 אם היא בת ישראל, שרק בעת שנשואה לו מותרת בתרומה. הרי
67 ששחרור עבד חובה הוא לו כגירושי אשה.
68 אֲמַרו לֹא חכמים לרבי מאיר, מה שמפסיד אכילת תרומה אינה
69 סיבה לומר ששחרור עבד הוא חובה עבורו, כי הרי הטעם שעבד
70 כהן אוכל בתרומה הוא מִפְּנֵי שְׁהוּא קְנִינֵנו של הכהן, ואם כן גם
71 בלא שטר שחרור יכול האדון לפסלו מלאכול תרומה, על ידי
72 שימכרנו לישראל. ולכן יכול השליח לזכות בשטר השחרור
73 לעבד, שאין בזה שום חובה אלא רק זכות שיוצא לחרות:

נמרא

74 סוגייתנו עוסקת באדם שחייב ממון לחבירו, ובא אדם זר לתפוס
75 מנכסיו עבור בעל החוב. הגמרא מבררת האם תפיסתו מועילה
76 לזכות עבור בעל החוב:
77 יתני – ישב רב הונא ורב יצחק בר יוסף, קמיה דרבי ירמיה – לפני
78 רבי ירמיה, ויתני רבי ירמיה וקא מנמנמי, ויתני רב הונא וקאמר,
79 שְׁמַע מינה מדרבנן – מדברי חכמים במשנתנו שאמרו שהשליח
80 זוכה את שטר השחרור לעבד, ואפילו אם האדון חוזר ומבטל
81 את שליחותו, מוכח, שאדם זר התּוֹפֵס לְבַעַל חוב מנכסיו הלוה, קנה
82 עבורו, ואין הלוה יכול להתנגד. אֲמַר לִיהֵ רב יצחק בר יוסף לרב
83 הונא, וְאִפִּילוּ בְּמִקּוֹם שָׁחַב לְאַחֵרִים – האם יש ללמוד שהתופס
84 לבעל חוב קונה אפילו במקום שעל ידי תפיסתו נגרמת חובה
85 לאחריים, שהרי השליח מפסיד לאדון על ידי השחרור. אֲמַר לִיהֵ
86 רב הונא, אין – אכן, ממשנתנו יש ללמוד שהתופס לבעל חוב
87 קונה אפילו במקום שנגרמת חובה לאחרים. אֲדִיקְבִי – בינתיים,
88 אִיתְעַד קְהוּ רבי ירמיה – התעורר רבי ירמיה מנמנמו, ואֲמַר לְהוּ
89 לרב הונא ורב יצחק בר יוסף, דְרַדְרִיקְי – בחורים, אינכם מבינים נכון,
90 הָבִי ו-כך אֲמַר רבי יוחנן, הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוב בְּמִקּוֹם שָׁחַב לְאַחֵרִים,
91 לֹא קָנָה בְּשִׁבְלֵי הַמְלוּת. וְאִם הָאֲמַר שהרי ממשנתנו יש להוכיח
92 שקנה, וכפי שנתבאר שהשליח מפסיד לאדון על ידי שתופס
93 לעבד. יש לומר, שְׂפָל הָאֲמַר 'תְּנִי' שטר שחרור זה לעבדי, כְּאֲמַר
94 'זְבִי' דְמִי – הרי זה כאילו אמר בפירוש זכו שטר שחרור זה
95 לעבדי, ולכן יכול השליח לזכות עבור העבד ולהפסיד לאדון
96 מאחר שהוא עשאו שליח על כך, ואין ראייה מכאן לכל אדם
97 התופס לבעל חוב.

98 הגמרא מוסיפה לדרן בענין זה: אֲמַר רב חסדא, כאשר אנו דנים
99 לגבי התּוֹפֵס לְבַעַל חוב בְּמִקּוֹם שָׁחַב לְאַחֵרִים, כְּאִנּוּ לְמַלְלוֹתָתְ רַבִּי
100 אֲלִיעֶזֶר וְרַבְּנָן, שכן נראה מדבריהם שנחלקו בזה. דַּתְנָן, מִי שְׁלִיחָתְ
101 אֶת הַפְּתָה, והוא עשיר, ואינו זכאי לקחתה לעצמו, וְאֲמַר, 'הָרִי
102 פֶּאֶה זו לְפִלוֹנִי עֵינִי', רבי אֲלִיעֶזֶר אֲמַר, זְכָה לֹא – לאותו עני, והרי
103 היא שלו. וְהַכְּמִים אֲמַרִים, אין בכוחו של העשיר לזכות עבור
104 פלוני העני, ולכן יִתְנֶנּוּ לְעֵינֵי הַמְּנַצֵּא רֵאשׁוֹן – לעני שיפגוש
105 ראשונה. ורב חסדא מפרש טעמם של חכמים, שהתופס לבעל חוב
106 במקום שחב לאחרים לא קנה, ולכן אין העשיר יכול לזכות עבור
107 העני, כיון שבזה מונע מעניים אחרים ללקוט פאה זו. ורבי אליעזר
108 סובר שהתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים קנה.
109 דוחה הגמרא, אֲמַר אֲמִירָא, וְאִיתִּימָא – ויש אומרים שאמר זאת
110 רב פפא,
111

1 גט שנכתב בארץ ישראל, ואנו רואים את חתימותיהם של העדים
2 הַחֲתוּמִין עַל הַגֵּט, וְשִׁמּוֹתֵן בְּשִׁמּוֹת עֹבְדֵי בּוֹכְבִים, ואנו מסופקים אם
3 הם ישראלים או גויים, מָהוּ – האם אפשר לגרש בו את האשה
4 בפני עדי מסירה.
5 אֲמַר לִיהֵ רבי יוחנן, מעולם לא בא לְרִינֵנו גט ששמות עדיו היו
6 שמות של גוים, אֲלֵא פעם אחת בא לפנינו גט שהיו שמות עדיו
7 לוקום ולום, וְהַכְּשֵׁרֵנוּ למסור בפני עדי מסירה. ומבאר רבי יוחנן,
8 וְדַבָּק כשהשמות הם כגון לוקום ולום, הֲלֵא שְׂכִיחֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִסְכִּין
9 בְּשִׁמְהֵיהוֹן – שאין מצויים ישראלים שנקראים בשמות אלו, ועל
10 כן ברור לכל שהם גוים, ולא יבואו לטעות בהם שהם ישראלים
11 ולסמוך עליהם. אֲבָל שְׁמֵהָתָא אַחֲרֵינוּ, דְּשְׂכִיחֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִסְכִּין
12 בְּשִׁמְהֵיהוֹן – שמצויים ישראלים שנקראים בהם, ואינם מובהקים
13 לגוים בלבד, לֹא מכשירים את הגט.
14 אִיתִּיבֵיהֵ – הקשה ריש לקיש לרבי יוחנן, והרי שנינו בברייתא,
15 גִּיטִין כְּבֵאִים מְסֻדָּתֵת הֵן וְעֵדִים חֲתוּמִים עֲלֵיהֶם, אָף עַל פִּי
16 שְׁשִׁמּוֹתֵיהֶן בְּשִׁמּוֹת עֹבְדֵי בּוֹכְבִים, אין חוששים שהם עובדי
17 כוכבים, אלא הגיטין פְּשִׁירִין להתגרש בהם, מִפְּנֵי שְׂרׁוֹב יִשְׂרָאֵל
18 שְׂכִיחֵין לְאַרְצֵן שְׁמׁוֹתֵיהֶן בְּשִׁמּוֹת עֹבְדֵי בּוֹכְבִים, ולכן אנו מחזיקים
19 שהעדים ישראלים. ומבואר שאף אם השמות של גוים, ואינם
20 מובהקים ושהרי אנו נוקטים שהם ישראלים, הגט כשר, וקשה על
21 רבי יוחנן שפסל באופן זה.

22 תירץ לו רבי יוחנן, הָתָם – הברייתא שהכשירה, היינו בְּרַקְתְּנֵי
23 מְעָמָא – בגלל הטעם המפורש שם בברייתא. מִפְּנֵי שְׂרׁוֹב יִשְׂרָאֵל
24 שְׂכִיחֵין לְאַרְצֵן שְׁמׁוֹתֵיהֶן בְּשִׁמּוֹת עֹבְדֵי בּוֹכְבִים, ואנו מחזיקים אותם
25 לישראלים. וזה דווקא בגט הבא מחוץ לארץ, אבל אנו עוסקים
26 בגט הבא מארץ ישראל, שאין הישראלים הדרים בה נקראים
27 בשמות של גוים, ולכן כשלעדים החתומים בגט יש שמות גויים
28 שאינם מובהקים אנו חוששים שמאי גוים הם, ולכן פסול לגרש בו.
29 וְאִיבָא דְּאֲמַרִי – ויש אומרים שריש לקיש לא שאל על גיטין
30 הבאים מארץ ישראל, אלא פִּי מְתִיבָתָא בְּעָא מִינֵיהֵ – כפי האופן
31 המבואר בברייתא שאל, והיינו על גיטין הבאים ממדינת הים,
32 וְפָשְׁט לִיהֵ רבי יוחנן תשובה לשאלתו מְתִיבָתָא – מהברייתא
33 הנוכרת שמחזיקים את העדים לישראלים והגיטין כשרים, מפני
34 שרוב שמות הישראלים בחוץ לארץ הם כשמות עובדי כוכבים:
35 המשנה שלפנינו מיוסדת על דין 'זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין
36 כול אלא בפניו, כלומר, שיכול אדם לעשות פעולה של זכות
37 בשביל חבירו, וזה מועיל כאילו חבירו עשאה, אף שלא מינהו
38 לשלוחו. שברור הדבר שהוא רוצה שנהיה שליחי בדבר זה. אך
39 דבר של חובה אינו יכול לעשות בשביל חבירו אלא אם מינהו
40 שליח על כך. נידון המשנה הוא, האם פעולת גירושי אשה או
41 שחרור עבד נחשבים לדבר זכות עבור האשה או העבד, או לא:

משנה

42 הָאֲמַר לשלוחו, תָּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי, וְכֵן האומר לשלוחו תָּן שְׁטָר
43 שְׁחֵרוֹ זֶה לְעַבְדִּי, אִם רָצָה הבעל או האדון לְחַזֵּר בו, קודם שמטר
44 השליח את השטר ליד האשה או העבד, דינו שְׁשִׁנְיָתָן – בין בגט
45 ובין בשחרור וְחַזֵּר – יכול לחזור בו ולבטל השליחות. שהשליח
46 אינו יכול לזכות בשטר עבורם, שלא בפניהם, מכיון שהוא
47 לחובתם. אלו דְּרַבִּי רַבִּי מֵאִיר.
48 וְחֻכְמִים אֲמַרִים, רק בְּגִיטֵי נָשִׁים יכול הבעל לחזור בו, משום
49 שחוב הוא לאשה, אֲבָל לֹא בְּשְׁחֵרוֹי עֹבְדִים. וטעמם, לְפִי שְׂכִיחֵין
50 לְאַדְרָם שְׂלֵא בְּפִינוּ – ולכן יכול השליח לזכות בשטר השחרור לעבד
51 אף שלא בידיעתו, כי זכות היא לו לצאת לחרות, ושוב אין האדון
52 יכול לחזור בו, ואולם אֵין חָבִין לוֹ אֲלֵא בְּפִינוּ, ולכן אינו זוכה את
53 הגט עבור האשה שלא בידיעתה. וכיון שבידיעתו לא קיבלה את הגט
54 יכול הבעל לחזור בו ולבטל את שליחותו.
55 חכמים מבארים טעם החילוק ביניהם: שְׂאִם יִרְצָה האדון שְׂלֵא לִזְוִן
56

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ז וְכֹל זֶה בְּשׂוֹכָה, אֲבָל אִם הֵנִיחַם שָׁם מִדַּעְתּוֹ עַל דַּעַת שְׂיִשְׂאָרוֹ שָׁם גַּם בְּשַׁבַּת [נח], בֵּין שְׁצָרִיד לְמָקוֹם הַחֲבִית וְהַפֶּר, בֵּין שְׁצָרִיד לְגוֹפֵן, לְפֹל הַיַּיִן מִן הַחֲבִית [נד] וְלִשְׂכַב עַל הַפֶּר - אִסּוּר אֶפְלוֹ לְהַטּוֹתָן וּלְנַעֲרָן, לְפִי שְׂפִיזוֹן שְׁנַעֲשׂוּ בָּסִים לְאִסּוּר - נַעֲשׂוּ אִסּוּר כְּמוֹהוּ [נו], וְאִסּוּר לְטַלְטֵלָן כִּלְלֵי אֶפְלוֹ בְּהַטְיָה וְנַעֲוֹר בְּלִבָּר כְּמוֹ הָאִסּוּר עֲצֻמוֹ [נז].

ביאורי הלכה

[נח] גם בשבת - אם הניח בסתם ולא היה בדעתו בפירוש שישארו שם גם בשבת - דינו כשכח ולא נעשה בסיס, אמנם אם רגיל להניח את האבן מידי שבת במקום זה למשך כל השבת נחשב כאילו היתה דעתו לכך בפירוש. ואם הייתה דעתו להניח לכל השבת ואחר כך נמלך בדעתו להסירו ושוב שכח - דינו כשכח.⁴⁴

[נו] מן החבית - אם חשב בטעות שהחבית לא נעשית בסיס לאבן שעליה - מכל-מקום אסורה בטלטול.⁴⁵

[נד] איסור כמוהו - אף שכיסוי החבית משמש לחבית ולא החבית משמשת אליו, מכל-מקום נעשית החבית בסיס לכיסוי.⁴⁶ ואסורה בטלטול על אף היין שבתוכה.⁴⁷

[נז] האיסור עצמו - אף שניעור אינו טלטול גמור

צינונים והוספות

44) ש"כ פרק כ הערה רה.

45) ש"כ פכ"ב ס"ג, אלא שאם היה בדעתו לנער את האבן בשבת (ולא רק לטלטל החבית כשהאבן עליה) יש להקל במקום הפסד כדמשמע בהמשך ההלכה, וכן יש לומר במקום שלא ידע שהאבן מוקצה (כי חשב שיש לה דין כלי) והיה בדעתו להסירה בשבת (ובסי' רעז נתבאר שהפסד השולחן נחשב כמקום הפסד, וצ"ע אם מקום שאין לו יין אחר לקידוש נכלל בגדר זה).

46) לעיל סי' רנט ס"ג לגבי כיסוי קדירה האסור בטלטול, נתבאר שהקדירה לא נעשית בסיס לו כי הכיסוי משמש לקדירה לחממה ולא הקדירה לכיסוי (וכן נתבאר שם שהקדירה לא נעשית בסיס להטמנה שעליה, ועד"ז להלן סי' שיא סי"ד שצנן תלוש הטמון בארץ לא נעשה בסיס לעפר שעליו כי העפר משמש אליו ולא הצנן לעפר), אבל כאן מבואר שהחבית נעשית בסיס לאבן שהונחה עליה לכיסוי, ושני ביאורים נאמרו בזה, ועיקרם הוא שיש לחלק בין שימוש העושה מעשה בגוף ההיתר כמו כיסוי המחמם את הקדירה או עפר המכניס לחלוחית בלפת וצנן הטמונים בו, לבין אבן שאינה עושה שום תיקון או הוספה בחבית או ביין (זכרון יוסף אות מז), או שיש לחלק בין כיסוי הקדירה משמש לחימום הקדירה עצמה (והתבשיל), לבין כיסוי החבית שאינו משמש לחבית אלא ליין, וממילא נעשית החבית בסיס לאבן (תהלה לדוד סי' רנט ס"ק ה), והנה לשני הביאורים, החבית נעשית בסיס לאבן משום

שאינן לאבן גדר של "משמשת" לחבית (כי כיסוי אינו בכלל שימוש, או כי השימוש עבור היין ולא עבור החבית) משא"כ כיסוי הקדירה לחממה יש לו גדר של "משמש" לקדירה, ואולי יש לומר ולחלק בין כיסוי חבית וכל דבר שדרכו להניחו במקום המתאים להנחה זו עד שניתן לומר ש'זהו מקומו' וממילא המקום נעשה בסיס ומושב לכיסוי (עד"ז נר שעל השלחן (סי' רעז סעיפים ה'ו), מעות שבכיס (סי' שי סעיף יא ואילך), ומכל-שכן פי חבית שנעשה מושב לכיסוי), לבין הנחת דבר המחמם שלא מחפשים להניחו דווקא על 'בסיס' או כלי קיבול אחר המתאים להנחה זו, וגם לאחר ההנחה לא ניתן לומר ש'זהו מקומו', וממילא לא נעשית הקדירה בסיס לדבר המחמם, וזה פירוש הדברים בסי' רנט ס"ג: שהקדירה לא נעשית בסיס להכיסוי וההטמנה לפי שהכיסוי וההטמנה הם משמשים להקדרה לחממה (ולא לכסותה) [נממילא] אין הקדרה משמשת להן (כמושב או כלי קיבול), אבל כיסוי חבית אף משמש להקדרה לכסותה גם הקדירה משמשת לו כבסיס ומושב.

47) החבית לא נעשית בסיס לאיסור ולהיתר (מצד היין שבתוכה), דכיון שלא יכול להוציא מתוכה היין, הקצה גם אותו (כדלעיל הערה מב) והיין בכלל החבית; ובקצות השלחן (סי' קיב בדה"ש ס"ק כ, וכן הביא סברא זו שם בס"ק ב מהפמ"ג מ"ז ס"ק א והשאר בצ"ע) ביאר דהסברא היא כך דדבר המונח על גבי הכלי מלמעלה נעשה כל הכלי בסיס לזה (דבסיס פירושו כן ורגל) אבל דבר המונח תוך

ואפלו אם היה בדעתו שלא ישארו שם כל השבת פלה אלא בכניסת השבת בלבד, דהינו שהיה בדעתו שישארו שם עד לאחר בין השמשות בלבד, שאז יסירם משם על ידי געור - אין זה מועיל כלום להתיר לו אפלו הגעור שהיה דעתו עליו, לפי שמתוך שנעשו החבית והפר בסיס לאסור בבין השמשות שהוא תחלת פניסת השבת - הקצו לכל השבת פלה, ואין דעתו מועלת להתירם.

ויש אומרים שלא נעשו בסיס לאסור אלא אם פן היה בדעתו שישארו שם האבן והמעוות פל השבת פלה, אבל אם היה בדעתו לטלם משם באמצע השבת, בין על ידי נכרי בין על ידי געור - לא נעשו פלל החבית והפר בסיס להם אפלו בתחלת פניסת השבת, ולא נאסרו פלל בטלטול, ולא הקצו לכל השבת פלה. ולכן אם נמלך אפלו בתחלת פניסת השבת¹⁰¹ להפנות החבית ולנער הפר, אם הצרף לגופו, או לטלטלן פמו שהן עם האבן והמעוות שעליהן אם הצרף למקומן - הרי זה מתר פמו בשוכה.

אבל אם לא היה בדעתו לטול האבן והמעוות מהחבית והפר על ידי געור או על ידי נכרי, אלא היה בדעתו לטלטל באמצע השבת את החבית והפר עם האבן והמעוות שעליהן למקום אחר על ידי נכרי או על ידי ישראל בשיצטרף למקומן - אין זה מועיל כלום, פיון שאף באותו מקום יהיה האבן והמעוות מנחים עליהם - הרי הן בסיס להם.

והעקר פסברא הראשונה. ומפל מקום, במקום הפסד יש לסמוך על סברא האחרונה, פגון אם נפל נר על השלחן, פמו שנתבאר בפסמן רע"ז:

חלק ב סימן שט טלטול על ידי דבר אחר אם מתר בשבת, סעיף ז

ביאורי הלכה

והתירו נייעור גם כשכוונתו לצורך נייעור המוקצה בלבד, לא התירו זאת אלא בטלטול על ידי דבר אחר ולא נייעור המוקצה עצמו.⁴⁸

ציונים והוספות

מהיכי תיתי להקל שלא נעשית החבית בסיס לאבן; ולהעיר, שבמקרה שיש דבר איסור בתוך החבית ודבר היתר על גביה (שנעשית בסיס לאיסור והיתר לכל הביאורים), אם דבר ההיתר הוא כיסוי המיועד ומיוחד לחבית, יש לומר שדינו כחלק מהחבית ואף אם לא נאסר הכיסוי בטלטול, מכל-מקום לא מתיר את טלטול החבית מתורת בסיס לאיסור ולהיתר. (48) כדלעיל סעיפים ד"ו, וראה לעיל הערה מג.

הכלי נעשה בסיס רק חלק הכלי שלמטה מהדבר אבל לא מה שלמעלה ממנו (אלא שממילא אסור לטלטל כל הכלי משום מקצתו שהוא בסיס), וע"כ באבן ע"פ החבית אותו החלק שהיין בו הוי בסיס לאיסור והיתר אבל אותו חלק החבית שלמעלה מהיין הוא בסיס רק להאבן ונעשית מפני זה החבית בסיס לאיסור. ע"כ. אלא שלמעשה לא מצינו בשו"ע"ר חילוק מעין זה, ולכך גם אם האבן הסותמת נמצאת בתוך פי החבית (שזו הנפק"מ שהביא בקצות השלחן)

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

ואם תמצא לומר נפלה קודם לכן שמא לא נתרככה עד תוך מעת לעת:

מב וכל זה כשנמצא החטה בתוך הציר שבחבית אבל אם נמצא על גבי חתיכת כרוב ואין הציר עולה על גבה אין בה דין כבוש כלל אלא דין מליח שיתבאר:

מג מי שפרס חתיכת מצה קטנה מחתיכת מצה גדולה ונתנה לתוך פיו ונטל חתיכת בשר קטנה מהבשר צונן

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תסז, דין חטים שנפל עליהם מים ותבשיל שנמצא בתוכו חטה:

מא וכל זה כשהחטה מבוקעת אבל אם לא נתבקעה החטה יש להתיר מה שבחבית אם יש שם הפסד מרובה מכה ספק ספיקא שמא נפלה שם תוך מעת לעת

מהמצה אבל מהבשר אין צריך להסיר כלום כיון שיש בו ספק ספיקא וכל ספק ספיקא מועיל אפילו באיסור של תורה:

~ יום שלישי ~

מזו אם הגעילו יורה מחומצת קודם הפסח ושפכו מי הגעלה המחומצים וירדו לבור בתוך הפסח נאסרו המים שבבור אף להאומרים שחמץ בפסח אינו אוסר בצונן שלא אמרו כן אלא כשהסיר ממשות החמץ מהצונן שאין טעמו נפלט בצונן אבל כאן המים המחומצין הן מעורבין במימי הבור ואין מתבטלין בתוכו בששים כיון שנתערבו בהם בתוך הפסח.

אבל אם ירדו לבור קודם הפסח ונתבטלו שם בששים מותרין ומכל-מקום אם יש לחוש שמי הגעלה אינן מתערבין יפה במימי הבור אלא הם נקיים ועומדים למעלה אסור לשאוב מהבור בפסח אלא אם כן כבר שאב ממנו פעמים רבות קודם הפסח לאחר שירדו לשם מי הגעלה שעל ידי השאיבה מתערבים יפה מי הגעלה במימי הבור ומתבטלים בהם בס' קודם הפסח.

ואם לא שאב ממנו כלום קודם הפסח ושאב ממנו מים בפסח וכישל בהם תבשיל יש להתיר התבשיל שבודאי יש ששים במים הללו כנגד מעט מי הגעלה שנתערבו בתוכם על ידי השאיבה ומי הגעלה אינן אוסרין במשהו כיון שאין בהם חשש חימוץ אלא מחמת שהורחתו ביורה מחומצת והרי יש בהם נותן טעם בן נותן טעם של היתר (עיין סי' תמ"ז).

וכל זה כשהיורה היתה בת יומא מכליעת חמץ בשעה שהגעילוה אבל אם לא היתה בת יומא אף אם ירדו מי הגעלה לבור בתוך הפסח ואין במי הבור ששים כנגדם מותר לשתות מהבור בפסח אף אם לא נתערבו יפה מי ההגעלה במי הבור דכיון שהיורה לא היתה בת יומא הרי החמץ הבלוע בה נותן טעם לפגם כמי הגעלה וכל נותן טעם לפגם שנעשה קודם הפסח אינו חוזר וניעור בפסח (ומכל-מקום קודם שנפלו מי הגעלה לתוך מי הבור אסור להשתמש במי הגעלה אף שהחמץ היה נותן טעם לפגם בהם ממעם שנתבאר בסיומן תנ"ב):

~ יום רביעי ~

מזו אם נמצאת חטה בקועה בבאר בפסח אסור לשאוב עוד מים מהבאר כל ימי הפסח אף להאומרים שחמץ בפסח אינו אוסר בצונן שמכל-מקום יש לחוש שמא נשרית שם חטה מעת לעת.

אבל אם אין החטה בקועה אע"פ שנתרכבה אם הוא שעת הדחק שאי אפשר למצוא מים אחרים אלא על ידי הדחק יש להתיר מכה ספק ספיקא אף במקומות שנוהגין להחמיר בצונן בפסח כמו שנתבאר למעלה.

המונח לפניו ונתנה גם כן לתוך פיו ולעסן יחד והרגיש בפיו שיש שם חטה ונטל המאכל מפיו וראה שם חטה בקועה ואין ניכר אם היתה במצה או בבשר יש להתיר הבשר שנשאר מונח לפניו שאנו תולין שנפלה החטה עליו לאחר שהניחו לפניו ואז היה צונן וצונן יבש בלא רוטב אינו אוסר לדברי הכל ואין חוששין שמא נפלה עליו בעודו רותח בקדירה או בקערה שאין מחזיקין איסור ממקום למקום וגם חתיכת מצה הגדולה יש להתיר אף על פי שיש לחוש שמא היתה החטה בתוך המצה בפיו ובודאי לא נפלה עליה לאחר האפייה שהרי היתה מתנגלת ויורדת אלא נפלה עליה קודם אפייתה בשעת לישתה ונאסרת כל המצה אם נאפית בתוך הפסח שחמץ בפסח במשהו (עיין סי' תס"א), מכל-מקום כיון שאיסור משהו אינו אלא מדברי סופרים תולין להקל שלא היתה החטה מעולם בתוך המצה אלא בתוך הבשר לאחר שנצטנן ושניהם מותרים ומכל-מקום צריך להסיר כדי נטילת מקום מחתיכת מצה הגדולה באותו מקום שפרס ממנה החתיכה קמנה שיש לחוש שמא היתה החטה באותו מקום ונאסר שם כדי נטילת מקום מן המצה לפי שנפלט טעם החטה לשם וטעם הוא כעיקר מן התורה כמו שנתבאר ביורה-דעה סי' צ"ח:

~ יום שני ~

מד וכל זה כשהבשר המונח לפניו היה צונן כבר כשהניחו במקום זה אבל אם הניחו לפניו כשהוא רותח בקערה שהוא כלי שני אסור (או אפילו לא היה שם רוטב לפי מנהג מדינות אלו כמו שיתבאר) שהרי מחזיקין איסור מומן לזמן. ואין להתיר מכה ספק ספיקא שמא חטה זו היתה במצה שבפיו ואם תמצא לומר בבשר שמא נפלה עליו לאחר שנצטנן שאם כן צריך אתה לאסור את המצה קודם שתתיר את הבשר ומה ראית להתיר הבשר ולומר שהחטה היתה במצה ולאסור המצה שמא היתה בבשר והמצה מותרת שכל ספק דברי סופרים להקל ואם תתיר את המצה אי אפשר להתיר את הבשר לפי שאין בו אלא ספק אחד להקל דהיינו שמא נפלה עליו לאחר שנצטנן ואין מקילין מספק זה בלבד כיון שהוא במקום אחד מומן לזמן וכיון שאי אפשר לך להתיר שניהם שהרי בודאי היתה החטה באחד מהם צריך אתה לאסור שניהם:

מה וכל זה בבשר בהמה וחיה או אפילו בבשר עוף אלא שהחטה היא שלימה אבל אם הוא בשר עוף והחטה היא שבורה יש להתיר הבשר מכה ספק ספיקא שמא נפלה עליו לאחר שנצטנן ואם תמצא לומר קודם לכן שמא היתה כבר במעי העוף ונתעכלה שם במעיו עד שנשברה ושוב אין בה איסור חמץ וממעיו נדבקה לבשרו וכיון שהבשר מותר יש להתיר גם המצה שאנו תולין שהחטה נפלה לתוך הבשר לאחר שנצטנן או שנתעכלה כבר במעיו ולפיכך שניהם מותרים שכל ספק דברי סופרים להקל רק שיסיר כדי נטילה

שיהא בו כח לפטם את הציר הנבלע בו וכן עיקר.

ומכל"מקום אם אין הפסד מרובה ולא מניעת שמחת יום טוב יש לחוש לסכרא הראשונה שלא לאכלו בפסח אבל יכול להשהותו לאחר שהסיר ממנה כדי קליפה או למוכרו לנכרי ועכשיו שאין אנו בקיאים בין בשר כחוש לשמן כמו שנתבאר בס' תמ"ז אף אם אותה חתיכה שנמצאת החטה עליה היא כחושה כולה אין לאכלה בפסח אפילו אם אין החטה בקועה אלא שנתרככה אלא אם כן יש שם הפסד מרובה כגון שהוא עני והיא חתיכה גדולה וחשובה או שיש שם מניעת שמחת יו"ט שאז יש להתירה לאחר שיסיר כדי קליפה:

נב וכל זה באותה חתיכה עצמה שנמצאת החטה עליה אבל שאר החתיכות שנמלחו עמה ביחד אף על פי שהיו נוגעות בה ונבלע בהן הציר היוצא ממנה אינן נאסרות כלל אפילו אם הן שמינות וגם אותה חתיכה היא שמינה לפי שאף להאומרים ששמנונית הבשר מפטם את הציר היוצא מהחטה, מכל"מקום אין בציר זה כח לפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רומב כיון שאינו שמן מצד עצמו ונמצא שאין בשאר החתיכות אפילו משהו מציר זה שיצא מהחטה:

~ יום שישי ~

נג ויש חולקין על כל זה ואומרים כיון שבכל איסורי תורה שנמלחו עם ההיתר אע"פ שהאיסור וההיתר הם כחשים אף על פי כן אנו מחמירין לאסור עד ששים אפילו הן חתיכות הרבה נוגעות זו בזו והאיסור אינו נוגע אלא באחד מהן בלבד והטעם הוא כדי שלא נצטרך להבחין לחלק בין איסור כחוש לאיסור שמן שבאיסור שמן מן הדין יש להחמיר עד ששים אפילו הן חתיכות הרבה לפי שהאיסור עצמו מפעפע מחתיכה לחתיכה כיון שהוא שמן מצד עצמו אם כן בחמץ בפסח שאינו מתבטל בששים יש להחמיר לאסור כל חתיכות שנמלחו עמה יחד אע"פ שהוא איסור כחוש.

ויש לחוש לדבריהם אם אין שם הפסד כלל כשישהה אותן עד לאחר הפסח או שימכרם לנכרי אבל אם יש שם הפסד קצת או קצת שעת הדחק והחטה אינה בקועה אלא שנתרככה יש לסמוך על סברא הראשונה כי כן עיקר.

שאינו אנו מחמירין בשאר איסורין לשער בששים במליחה אפילו באיסור כחוש אלא באיסור ששייך בו קצת שמנונית כגון בשר טריפה כחושה שנמלח עם היתר שיש טריפה כחושה ויש טריפה שמינה לפיכך אנו מחמירין בכל טריפה אפילו כחושה כדי שלא נצטרך להבחין ולחלק בין כחושה לשמינה שאין אנו בקיאים בזה אבל איסור שלעולם הוא כחוש ואין שייך בו שמנונית כלל כגון חמץ בפסח אין להחמיר בו כמו באיסור שמן בין לענין מליחה בין לענין צלי כמו שיתבאר:

ואם נמצאת פרוסת לחם או עיסה בבאר אפילו אם ידוע שלא נשתחה שם מעת לעת והוא מקום שלא נהגו להחמיר בצונן אין להשתמש במי הבאר אלא על ידי סינון אפילו נמצאו קודם הפסח כמו שנתבאר למעלה:

מח מי שרוצה לשאוב בפסח מבארות של נכרים או מבארות של ישראל שלא נוהר בהן מחמץ כל השנה טוב שיסנן המים בבגד נקי בכל פעם ששואב אבל מעיקר הדין אין מחזיקין איסור מספק:

מט בשר חי שנמצא עליו חטה בקועה קודם מליחתו אם החטה היא מנוגבת וגם הבשר הוא מנוגב במקום שנגעה בו החטה אפילו הרחה אין צריך אבל אם אחד מהם לח קצת במקום נגיעתן צריך להדיח הבשר במקום שנגעה בו החטה ודי לו בהרחה שמדיחו קודם המליחה להכשירו מדמו ואם נמצאת עליו חטה לאחר שהודח קודם המליחה צריך לחזור ולהדיחו קודם המליחה במקום שנגעה בו החטה ואין לו לסמוך על ההדחה שמדיחו אחר המליחה לפי שאותו משהו לחלוותי שנגע בחטה שצריך להעבירו מהבשר על ידי הרחה אם לא יעבירו קודם המליחה הרי הוא נבלע בבשר על ידי המליחה.

ואף במקומות שנוהגין להחמיר בצונן בפסח די לו בהרחה כיון שאין בו במקום החטה אלא קצת לחלוותי ולא החמירו אלא כשיש שם רוטב הרבה והחמץ הוא נשרה בתוך הרוטב שאז נפלט טעם משהו מהחמץ לתוך הרוטב והרוטב מבלע אותו טעם משהו בתוך ההיתר:

נ ואם נמצאת עליו החטה לאחר שנמלח בעוד שהמלח עליו צריך ליטול ממנו כדי קליפה במקום מגעה של החטה אם ידוע בבירור שלא נגעה בו אלא במקום שנמצאת בו אבל אם יש להסתפק שמה נגעה בו במקום אחר צריך ליטול כדי קליפה מכולו לפי שמן הסתם כבר היתה עליו החטה בשעה שמלחו שהרי מחזיקין איסור מזמן לזמן ומן הסתם נפל קצת מלח גם על החטה ודרך המלח הפליט ציר מדבר המלוח והציר שהפליט מהחטה נבלע בבשר במקום מגעה של החטה לפי שהוא כרותח:

~ יום חמישי ~

נא כמה דברים אמורים כשהבשר הוא כחוש אבל אם הוא שמן במקום מגעה של החטה הרי כל אותה החתיכה שנמצאת החטה עליה אסורה אפילו להשהותה או למוכרה לנכרי לפי ששמנונית הבשר מפטם את הציר הנבלע בו ונעשה כאילו הוא עצמו שמן ואזי הוא מפעפע ומתפשט ונבלע בכל אותה החתיכה שכן דרך השומן לפעפע כשהוא רותח והציר הוא כרותח.

ויש חולקין על זה ואומרים שאין כח בשמנונית הבשר לפטם את הציר הנבלע כיון שהשמנונית הוא צונן ואף שהוא מלוח והמלוח דינו כרותח, מכל"מקום אינו כרותח ממש לענין זה

בשעת מליחתן הרי כל החתיכות המונחות בתוך הצייר אפילו הן כחושות כולן אסורות אפילו להשהותן או למוכרן לנכרי אם שהתה החטמה עם החתיכות בתוך הצייר בכדי שאם היה נותן הצייר בכלי על האש היה מתחיל להרתיה ולהתבשל דכיון ששהו בתוכו כשיעור בישול הרי הן כאילו נתבשלו ממש בתוכו ומכל־מקום אם אין החטמה מבוקעת יש להתיר להשהותן או למוכרן לנכרי אם יש שם הפסד מרובה כמו שנתבאר למעלה:

נז ואם מקצת החתיכה בתוך הצייר ומקצתה למעלה מן הצייר המקצת שבתוך הצייר אסור אפילו להשהותה או למוכרה אפילו במקום הפסד מרובה והמקצת שלמעלה מן הצייר מותר להשהותה או למוכרה אפילו אם אין שם הפסד מרובה רק שיוחר להסיר ממנה כדי קליפה במקום שהיה מחובר למקצת חב' שבתוך הצייר ואם יש שם הפסד מרובה ומניעת שמחת יו"ט יש להתירו אפילו באכילה:

נח אם נשאר מעט שכר בכלי ונמלו בתוכו מים והדיחו בהן בשר אחר מליחתו בפסח יש להתיר הבשר אף בלא קליפה מעיקר הדין שאף שהמים נאסרו מחמת השכר שנתערב בתוכם, מכל־מקום הבשר לא בלע כלום ממים הללו כיון שהוא צונן שאף המחמירין בפסח בצונן לא החמירו אלא כשנשרה האיסור בתוך היתר צונן או שנשרה היתר בתוך איסור צונן או שנשרה האיסור והיתר בתוך רוטב צונן אבל כאן שהאיסור עבר על היתר דרך העברה בעלמא לא נאסר כלל בצונן לדברי הכל.

ואע"פ שהבשר היה מלוח עדיין בשעה שהדיחו והמלוח הוא כרותח, מכל־מקום לא בלע כלום ממים הללו לפי שמיד שהגיעו עליו המים נתבטל רתיחתו כי המים שהדיחו בהם הם מבטלים כח המלח ואין לו כח להבליע המים בבשר ומכל־מקום מחמת חומרת חמץ בפסח יש לקלוף מעט הבשר במקום שנגעו בו המים הללו והיא חומרא בעלמא:

נד וכל זה כשידוע בבירור שלא נגעה החטמה אלא באותה חתיכה שנמצאת עליה כגון שנמצאת תוך תרנגולת אבל אם יש להסתפק שמה נגעה גם בשאר החתיכות כגון שנמצאת על התרנגולת מבחוץ או על שאר בשר הרי כולן צריכות קליפה מעיקר הדין.

ואפילו אם ידוע בבירור שלא נגעה אלא באחת משאר החתיכות ואין ידוע איזו היא אינה מתבטלת בתוכן ברוב כיון שהוא בתוך הפסח ולפיכך כולן צריכות קליפה מספק.

ואם הן שמינות כולן אסורות אלא אם כן יש שם הפסד מרובה או מניעת שמחת יו"ט ועכשיו שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן אף אם הם כחושות דינם כשמינות.

ואם עבר ובישלם בלא קליפה יש לאסור כל התבשיל באכילה אפילו יש שם הפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב. אבל מותר להשהותן או למוכרן לנכרי אפילו לכתחלה בלא קליפה כיון שאין בהן אלא ספק נגיעה:

~ שבת קודש ~

נה וכל זה כשנמצאת החטמה על הבשר קודם שהודח אחר המליחה אבל אם נמצאת עליו לאחר שהודח בודאי עכשיו נפלה עליו ולא היתה עליו בשעת מליחתו ומדיח מקום מנגעה ודי שאם היתה עליו בשעת מליחתו היתה עוברת מעליו על ידי הרחה.

במה דברים אמורים כשנמצאת על גבי הבשר או על גבי התרנגולת אבל אם נמצאת בתוך התרנגולת בודאי היתה שם בשעת מליחה שהרי בודאי לא נפלה ממקום אחר לתוך התרנגולת אלא היתה שם במעיה וממעייה נפלה שם על בשרה:

נו וכל זה כשנמצאת החטמה מונחת בבשר והוא הדין בדגים אבל אם נמצאת נשרית בתוך ציר היוצא מבשר או דגים

~ 'לקוטי תורה' פרשת נשא - הפרשה החסידית ~

נשא את ראש בני גרשון

היה פרי להכניע כח יניקת החיצונים, ששרש יניקתם הוא במדבר דנקא. ולכך במדבר אין שם גידול צמח ודשא כלל אלא שממון בלבד, פי ההשפעה היא מסטרא־דקדושה דנקא, "ואתה מחייה את כולכם" (במקום מ, א). וכתוב (תהלים יא, ז ועוד): "צדיק ה'", פירוש "צדיק" - שהוא משפיע ובעל צדקה. וכן בכל סטרא־דקדושה יש בחינה זו.

"נשא את ראש בני גרשון וגו'" (במדבר ה, כב):
יש להבין, למה נאמר בכני גרשון "גם הם"?

וגם, מה שכתוב בכני גרשון דנקא (במדבר ה, כו): "על פי אהרן ובניו תהיה כל עבודת בני הגרשונים" ולא נאמר כן בכני קהת ומרי.

אך הנה, תחלה צריך להבין פללות ענין המשפך ונסיעתם במדבר:

והנה, בהקדוש ברוך־הוא, תחסד נמשך מצד

דהנה, שרש טעם נסיעתם במדבר עם המשפך וכליו

ועל־דרך־משל הדבור באדם, שהוא כמל ומפל לגבי המחשבה, ובלתי תופס מקום כלל וכלל. רק אצל השומע הוא שהדבור נתפס ליש ודבר. וכך למעלה, בחינת "אותיות הדבור", "ביו"ד מאמרות" – לגבי הנבראים מהם "יש מאין" – הם בבחינת "יש". אבל לגבי עצמותו ותפרוץ הם כמילים כ"לא". ולכך, אף על פי שמצד בחינת התגלות אותיות הדבור, נראה העולם לבחינת "יש" ו"דבר" לעינינו, אבל אצלו ותפרוץ אין הסתר והעלם כלל.

ועל כן, לעתיד־לבא שיתגלה כבוד ה', שהוא בחינת גילוי עצמיות אלקות, אזי ממילא לא יסתיר שום הסתר כלל, ויהיה גילוי אלקות גם בעשייה, עד שיראו כל בשר, אפילו בהשגת שכלו הנשמיות. וכדי שיהיה גילוי זה לעתיד־לבא, הוצרך להיות נסיעת המשפן במדבר – להכניע אותו כנ"ל.

ב והנה, זה היה ענין נסיעת המשפן בפועל ממש – בבחינת "עולם". וכמו כן הוא גם עכשו ברוחניות בבחינת "נפש". כי יש בחינת משפן בפרט בכל אהר ואהר. וכל פרטי הענינים שבו – הכל יש בנפש האדם. דהנה פתיב (שמות כה, ח): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". ואמרו רז"ל: "בתוכו לא נאמר, אלא בתוכם". לפי שכל אהר ואהר מישראל צריך לעשות בחינת משפן בנפשו. והיינו, להמשיך בחינת גילוי אלקות בנפשו, בעבודה שכלב זו תפלה, כשיתיה לבבו טהור, כמו שכתוב (תהלים נא, יב): "לב טהור ברא לי אלקים כו".

וכמו שכתוב (תהלים כד, ה): "ובר לבב כו": דכאשר לבבו טהור מכל סיג, "בלתי לה' לבדו" (שמות כב, ט), אזי נקרא משפן – לשפון בו גילוי אור ה'. וכמו שכתוב (תהלים כד, דה): "נקי כפים ובר לבב כו" ישא ברכה מאת ה'. דפירוש 'ברכה', הוא המושכת גילוי אלקות בנפשו כו². ועל ידי זה, ידחה ויכניע גם כן ההסתר של נפש־התבחינת המסתיר ומכדיל, ונראה לו העולם לבחינת יש ודבר נפרד, והיינו מפני נסות חומר נפשו התבחינת.

אבל כשלבבו נד וברור, יראה בעין שכלו איך שאין מסתיר באמת, וכמו שהוא למעלה ד'קמיה – כלא כו¹, פי על ידי זכות לבו נמשך גילוי אלקות גם בבחינת ההסתר והעלם שלא יסתיר.

"הגדולה", כמו שכתוב (תהלים קמה, ח): "ארך אפים וגדל חסד". וככל סמרא־דקדושה, החסד נמשך מצד הביטול שבמל לה' ונחשב לאין ואפס בעיניו, לכן ראוי ליתן לזולתו שהוא חשוב יותר. וכמו שכתוב באברהם (בראשית יח, כ): "ואנכי עפר ואפר". ולפיכך היה עושה חסד עם כל בני אדם כו. מה־שאינן מי שהוא 'יש' ו'דבר' ואינו כמל, צריך הכל לגרמיה, ואינו בחינת מופיע. ולכן במדבר הם 'נחש, שרף, ועקרב' (דברים ח, טו) – ג' קליפות, ששם מקור הקליפות, שהם יש ודבר נפרד, ואין בהם בחינת הביטול, לכן אין ממנו שום השפעה.

והנה לכך היה נסיעת הארון וישראל במדבר, כדי להכניע את המדבר. ולכך נשאו את המשפן כמ"ב מפעות, שהוא בחינת שם מ"ב. והיינו, על ידי גילוי אלקות שהיה במשפן כשנשאו אותו במדבר, ממילא נכנעו. וכמו שכתוב (תהלים סח, ג): "כהמס דונג וגו"¹. ותועלת הכנעה זו היתה ענין הכנה לעתיד־לבא, שיוכל להיות גילוי אלקות בעולם השפל שלנו, כמו שכתוב (ישעיהו מ, ח): "ונגלה כבוד ה' וגו'", שעל ידי שנכנע תחלה מקור ההסתר והיש, יוכל להיות בו אחר כך הגילוי לעתיד־לבא.

[ואפשר לומר, שהוא ענין שבעבודת ה' צריך להיות תחלה בחינת "אתפניא", בכדי שעל ידי זה יוכל לבא אחר כך לבחינת ומדרגת "אתהפכא חשוכא לנהורא". ובלי בחינת אתפניא תחלה, לא יוכל לבא לבחינת "אתהפכא חשוכא כו". כמו כן על דרך זה, כדי שלעתיד־לבא יהיה גילוי אלקות ממש בעולם השפל, שיהפך החשך לאור ממש, כמו שכתוב (זכריה יד, ו): "לעת ערב יהיה אור" – לכך הוצרך להיות תחלה בחינת הכנעת המדבר כו.]

וענין מה שנתבאר על פסוק "אלה מסעי", בענין אחר – שעל ידי זה יש פח ביד האדם להכניע הגוף שלו כו¹.

וענין הגילוי הנה שיהיה לעתיד־לבא הוא: פי הנה באמת הרי קמיה, עצמותו ותפרוץ, אין שום בחינת הסתר והעלם כלל. פי "קמיה, כולא – כלא חשיבי", ואין שינוי כלל בין קודם שנברא העולם לאחר הבריאה. פי גם עתה הוא אהר, יחיד ומיוחד כמו קודם שנברא העולם, מאחר שפל עיקר התהוות הנבראים יש מאין הוא רק מבחינת אותיות הדבור – "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לג, ו).

1. [ענין מה שנתבאר מזה על פסוק "אלה מסעי".]

2. [וזהו גם כן מה שאמרו רז"ל "טהרה מביאה לידי קדושה". עון ב'ראשית חכמה".]

למטה - 'עצי שטים עומדים' ופירוש "שרפים עומדים", היינו כמאמר: "ואשר משרתיו פולם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה כו"⁴.

והענין הוא: כי "אין עמידה אלא שת"קה" (סוטה לט, א) ופירוש "שת"קה", היינו בחינת ביטול העצמות מכל וכל. והיינו בחינת ביטול הרצון, שלא יהא לאדם רצון אחר וזאת הרצון לה' אחד. וכמו שכתוב (תהלים עג, כה): "ועמך לא חפצתי כו".⁵ וכמאמר רז"ל: "בטל רצונך כו"⁶.

והפעם שנקרא בחינה זו "עמידה" הוא: כי הנה כשיש לו האהבה והדביקות בה' - זהו בחינת "מהלך", וכמו שכתוב באברהם (פראשית יב, ט): "הלוך וגסוע כו". אך קודם שיגיע לבחינת הילוך ואהבה זו, צריך להיות תחלה בחינת עמידה זאת. היינו, לעמוד ולשתוק מן התפשטות והילוך שבלעומתו. והן הרצונות זרות, שהאדם רוצה והפך ומשתוקק לדרבים זרים - זהו נקרא גם כן "הילוך". על-דרך מה שכתוב: "ויבא הלך לאיש העשיר" (בשואל ב' י"ב, ד'), שהוא ההילוך דלעומתו. וזהו "הלך" - שהילוך ומתחזק. שמתחלה הוא באורח כו'. עיני שם בפירוש רש"י⁷. וצריך להיות "משלחי רגל, השור והחמור", דהיינו למנוע הילוך של הניצר הרע.

וכדי שיתהפך מהילוך זה להיות ההילוך באלקות - הוא על ידי שיבא תחלה לבחינת עמידה. והוא בחינת ביטול-רצון⁸. וזה היה ענין "קרשים עומדים". ועמידה וביטול רצון זה נמשך על ידי יראה, והוא "פולם עומדים ברום עולם, ומשמיעים ביראה".

וזה היה ענין עבודת בני מררי נושאי הקרשים, שפדי לבוא לבחינת יראה ועמידה זו - זהו על ידי המורדות. בחיותו מ"מארי דחושבנא" על ימי חלדו, אשר רובם ככולם "בחושך ילך כו" (קהלת ג, ד). ועל ידי זה מעורר רחמים רבים שייכל לבוא לבחינת "בטל רצונך"⁹.

והנה, מזה נמשך אחר כך לבא למדרגת האהבה והרצון לה' בבחינת "בלות הנפש". וזהו ענין היריעות "תכלת וארגמן כו" (שמות כ, א), כי תכלת הוא לשון פליון

וזהו, כמו שהיה נסיעת המושקן בבחינת מדבר, שעל ידי זה היה מכניע את המדבר כו' - וכך הוא בנפש עכשיו - הכנעת הניצר הרע, שהוא גם כן בחינת מדבר, שהוא "ארץ לא ודעה" (ירמיהו ב, ט). דהיינו, המעשים והדבורים והמחשבות אשר "לא לה' המה כו" (ירמיהו י, י).

וזהו "אשר" "לא ישב אדם שם" (ירמיהו ב, י), פירוש: "אדם" הוא מה שכתוב (חזקאל א, כו): "ועל דמות הפסא דמות כמראה אדם כו" - "לא ישב שם", פי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח) כתיב, ועל פן צריך להכניע בחינת מדבר זה, שהוא הניצר הרע. והיינו, על ידי המשכת גילוי אלקות בנפשו.

ובמקום אחר נתבאר, בענין "בית הלל אומרים - פלה נאה וחסודה": שלא יהיה ההמשכה לפי ההעלאה, אלא אדרבה, תחלה יהיה ההמשכה מלמעלה למטה, דהיינו שהמעשה הטוב יהיה אפילו קודם ל"סור מרע" בדיקות, ולא ימתין ב"נעשה טוב" עד שיהיה תחלה "סור מרע" בתכלית.

והיינו, משום שעל ידי זה ההמשכה שב"נעשה טוב", אזי ממילא יפלו כל החיצונים. פי "מעט אור, דוחה הרבה מן החושך", ויבוא ל"סור מרע" בתכלית כו'. ועל דרך זה הוא ענין מסעות המושקן במדבר - שעל ידי המשכת גילוי אלקות, ממילא נכנעו הקליפות כמו שכתוב (במדבר י, לה): "ויהי בנסע הארון כו' ויגוסו משנאוד כו".

וכך בחינה זו בנפש: שעל ידי המשכת אלקות מלמעלה למטה, במעשה הטוב ובעסק התורה ותפלה, אזי ממילא יכנע גשמיית הגוף, ונפש-הבהמית כו'.

והנה, במושקן היו ג' דברים: "קרשי המושקן" (שמות כו, יז ועוד); ו"יריעות המושקן" (במדבר ג, כה); ו"תכלת" - היינו ארון, ומגורה ומזבח כו'.

והנה, תחלה יש להבין ענין הקרשים שנקראו (שמות כו, טו): "עצי שטים עומדים", שהם על-דרך שהמלאכים נקראים 'עומדים', כמו שכתוב (ישעיהו ג, ב) "שרפים עומדים". וכמו שכתוב במדרש שיר השירים רבה, סוף פסוק "צאינה וראינה": למעלה - שרפים עומדים, אף

שם. ועיין זמר, חלק ב': שמות, דף ה' סוף עמוד ב'. בשלה, דף ס"ד, סוף עמוד ב'. ובחרי"ט ריש פרשת מקץ).
8. [וכג"ל, שעל ידי אתפניא הוא הדרך לבוא לבחינת אתהפכא כו'. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "קחו מאתכם תרומה" - בפרשת וקהל].
9. וכמו שנתבאר מזה על פסוק "קול דוד", בענין "על מצות ומורדים כו". עיני שם.

3. כמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אני לדודי".
4. (עיני בורה: תרומה, דף קס"ב, עמוד א'. ודף ק"ע, עמוד א').
5. [עיני ב' אגרת-הקדש", דבור המתחיל "להשיבך בינה"].
6. ודעה את יצר הרע תחלה להלך. שטובר לדרך. ואחר כך לאדם. שנגעשה אכסנאי, ואחר כך לאיש. שהוא בעל הבית.
7. (פראימה בנקרא, פרק קמא ועבודה זרה, דף ה', עמוד ב'. ובפירוש רש"י

מה־שאינן פּוֹנֵן לְמַעַלָּה, שֶׁהַעוֹלָמוֹת פּוֹלֵם מִתְהוּיִם יֵשׁ מֵאֵין מִמֶּנּוּ וְתִבְרָךְ עַל יְדֵי רִצּוֹן זֶה. אִם כֵּן, כְּדֵי שִׁיחֵהוּ רִצּוֹן זֶה לְמַלּוֹךְ עֲלֵיהֶם, הוּא רַק עַל דֶּרֶךְ בְּחִינַת לְבוּשׁ, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּרִצּוֹן וּמְחַשְׁבָּה זוּ. וְלִכְךָ אָמַר "ה' מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבוּשׁ", דְּתֵינּוּ, שֶׁמְחַשְׁבָּה עֲלוּנָה שֶׁעֲלָתָה לְפָנָיו "אָנָּה אֲמַלּוֹךְ" הוּא רַק בְּחִינַת "לְבוּשׁ" בְּלִבְדּוֹ.

וְזֶהוּ "וַיָּבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבוּשׁ בּוֹ הַמֶּלֶךְ" (אֶסְתֵּר ג, ח) - שֶׁהַמַּלְכוּת הוּא רַק בְּחִינַת לְבוּשׁ לְבָדּוֹ.

[אֲדָּ "וַיָּבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת" פְּתִיב, דְּבִאֲתַעֲרוֹת־אֲדִלְתַּמְתָּא מְלָאֵי מִיֻּלְתָּא, לְהַמְשִׁיךְ רִצּוֹנָו וְתִבְרָךְ בְּמַחְשְׁבָּה זוּ. וְהֵינּוּ עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת.

וְזֶהוּ עֲנִין הַמּוֹשֵׁפֶן - "וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְכֶם" (שְׁמוֹת כה, ח). וְזֶהוּ עֲנִין "הַפֶּעַם יִלְוֶה אִישׁ אִשׁוֹ כִּי" (בְּרֵאשִׁית כג, לד). תֵּינּוּ הַמְשַׁכֵּת אֹרֹר אֵינְסוֹף - לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בְּבְחִינַת מַחְשְׁבָּה זוּ. כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר לְקַמְּן].

וְזֶהוּ הַתְּבֻנָּנוֹת בְּ"שִׁמְעַ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ" (דְּבָרִים ג, ה) - פִּירוּשׁ: שֶׁהוּא מִתְלַבֵּשׁ בְּמַחְשְׁבָּה זוּ. וְזֶהוּ "אֱלֹקֵינוּ" בְּחִינַת צְמִצּוּם.

וְאַחַר כֵּךְ אֹמְרִים "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" - שֶׁמְבַרְכִים וּמְמַשְׁכִּים בְּחִינַת מַלְכוּת, גַּם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאַת־יְצִירַת־עֲשִׂיָּה¹². וּמַהֲתְבַנְּנוֹת זוּ נֹלָךְ וּנְמַשְׁךְ בְּחִינַת "וְאַהֲבַת" (דְּבָרִים ג, ח).

וְהַהֲבָה הוּא עֲנִין הַ"יְרִיעוֹת" דֶּרֶךְ כָּלֵל, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. אֲבָל דֶּרֶךְ פֶּרֶט הֵן "שִׁשָּׁה מִדּוֹת". כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּמַלְאָכִים (שְׁעָרֵי ג, ב): "בְּשֵׁתִים יִכְסֶה כְּבוֹד, וּבִשְׁתִּים יַעֲרֹף". דְּתֵינּוּ "רִצּוֹן וְשׂוֹב" (יְחֻזְקָל א, יד). וְלִכְךָ "שֵׁם מ"ב" - יֵשׁ בּוֹ ז' פְּסוּקִים, וּבְכָל אֶחָד שִׁשָּׁה תִּיבוֹת.

וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב בִּירִיעוֹת "שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן כִּי", שִׁית גְּוִוִּין, "וּמִכְסֵה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים" (שְׁמוֹת כג, יד, לו, יט) שֶׁתְּרַגְּמוּ "סִסְגוֹנָא". וְאָמְרוּ רַז"ל [פֶּרֶק ב' דְּשֶׁבַת דף כ"ח]: "שִׁשָּׁשׁ בְּגִנְיֵן הִרְבַּח". תֵּינּוּ שִׁשָּׁה מִדּוֹת הֵן לִכְבֹּד¹³.

וְעֲנִין "רִצּוֹן וְשׂוֹב" בְּאֶדְם: הַ"רִצּוֹן" הוּא הָאֲהָבָה, וְהַ"שׂוֹב" הוּא הַמְשַׁכֵּת אֹרֹר אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂוֹת, שֶׁהֵן "רַמ"ח אֲבָרִין דְּמַלְפָּא" - כְּמוֹ הָאֲבָר שֶׁהוּא כָּלֵי לְגִילּוֹי הָאוֹר וְתַחֲנוּת כִּי. וְעַל יְדֵי הַמְשַׁכֵּת זוּ, שֶׁהָאֶדְם מְשִׁיךְ עֲלוּי גִילּוֹי הַשְּׂרָאָת אֹרֹר

- "כְּכֶזֶה שֶׁאֵרִי וְלִכְבוֹ"¹⁰ (תְּהִלִּים עג, כו). וְהוּא הַחוּפָּה עַל הַקְּרָשִׁים שֶׁהוּא בְּחִינַת הַבִּיטוּל־רִצּוֹן הַנִּלְ.

וְהוּא גַם כֵּן בְּדִמּוּיֹן שִׁישׁ בְּאֶדְם עֲצָמוֹת, וְיֵשׁ בְּשֶׁר, וְגִידִים הַחוּפָּפִים עֲלֵיהֶם:

וּבְחִינַת הַעֲצָמוֹת זֶהוּ הַיְסוּד שֶׁעֲלֵיהֶם נִבְנָה הַבְּשָׂר וְהַגִּידִין, וְהוּא בְּחִינַת "כָּל עֲצָמוֹתֵי תַאמְרָנָה - ה' מִי כְמוֹךְ כִּי" (תְּהִלִּים לה, י), בְּחִינַת בִּיטוּל־רִצּוֹן. וְזֶה צִרְיָךְ לְהִיּוֹת בְּאֶדְם כָּל הַיּוֹם.

וּמִזֶּה יָבֵא אַחַר כֵּךְ לְבְחִינַת בְּשָׂר וְגִידִים הוּא בְּחִינַת אֲהָבָה [כִּי בְשָׂר הוּא "יְסוּד הָאִשׁ", וְגִידִים בְּחִינַת "דָּם וְרוּחַ"]. וְזֶהוּ עֲבוּדַת "בְּנֵי גְרָשׁוֹן".

ג וְהֵנָּה, בְּעֲבוּדַת ה' בְּתַפְלָה, בְּחִינַת בִּיטוּל־רִצּוֹן הַנִּלְ - צִרְיָךְ לְהִיּוֹת עַל יְדֵי הַתְּעוּרָרוֹת וְרֵאחֵת־תַּתְּאָה בְּפִסְקוּרֵי דוּמְרָה, וּבְרַפְת "יוֹצֵר אֹרֹר", בְּסִפּוּרוֹ מִיְרֵאָת וּבִיטוּל הַמַּלְאָכִים. וְלְבוֹא לְבְחִינַת הַיְלּוּךְ וְאַהֲבַת, הוּא עַל יְדֵי הַתְּבֻנָּנוֹת בְּאָמְרוֹ "אַהֲבַת עוֹלָם כִּי", "שִׁמְעַ יִשְׂרָאֵל כִּי" שֶׁהוּא בְּחִינַת "הִיכַל הָאֲהָבָה".

פִּירוּשׁ "שְׁמַעֲנוּ" - לְשׁוֹן הַבְּנָה כִּידוּעַ. וְהוּא עֲנִין הַתְּבֻנָּנוֹת בְּגוּלַת ה' אִיךְ שֶׁכָּל הַעוֹלָמוֹת פּוֹלֵם: גְּנֻעַדֵּן עֲלוּיֹן וְתַחֲתוֹן, וְגַם מַה שֶׁעֲתִיד לְהִיּוֹת בְּאֶלְפֵי הַשְּׁבִיעִי לְעִתִּיד־לְבוֹא, וְגַם עַד ג' אֶלְפִים יוֹבֵלוֹת - פּוֹלֵם עַלֹו בְּמַחְשְׁבָּה אַחַת לְכָד קַמִּיָּה - עֲצָמוֹתוֹ וְתִבְרָךְ. וּכְמַאֲמָר: "צוּפָה וּמִבִּישׁ עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת", וְהַבְּטָה זֹאת - בְּמַחְשְׁבָּה אַחַת הִיא לְכָד. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזוֹהַר וּבְמִדְרַשׁ - ד' בְּמַחְשְׁבָּה אַחַת בְּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא כָּל הַעוֹלָמוֹת.

וְעַל־דֶּרֶךְ־מְשָׁל, הַמְּחַשְׁבָּה בְּאֶדְם הַתְּחַתּוֹן, שֶׁאֵינָה רַק בְּחִינַת לְבוּשׁ לְכָד לְנֶפֶשׁ. וְכִלְ־שֶׁפֶן לְמַעַלָּה - כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתֵי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם" (שְׁעָרֵי נה, ח) פְּתִיב¹¹.

וְזֶהוּ "ה' מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבוּשׁ" (תְּהִלִּים עג, א): דְּתֵינּוּ, מַה שֶׁעֲלָה בְּמַחְשְׁבָּה לְפָנָיו לְהַאֲצִיל וְלְבָרֹא הַעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת־בְּרִיאַת־יְצִירַת־עֲשִׂיָּה, בְּכְדֵי שִׁיחֵהוּ הוּא וְתִבְרָךְ מֶלֶךְ עַל עַם, הֵנָּה מַחְשְׁבָּה זוּ הוּא מַה שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּלְבוּשׁ. שֶׁאֵינּוּ כְּמוֹ הַרִצּוֹן וְהַמְּחַשְׁבָּה בְּמֶלֶךְ בְּשָׂר־וְדָם שְׂרוּצָה לְמַלּוֹךְ עַל עַבְדָּיו - שֶׁעַבְדָּיו הֵם מַהוּת וְדְבָר גַּם בְּזוּלַת מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, עַל כֵּן שֶׁיִּיד רִצּוֹן לְמֶלֶךְ לְמַלּוֹךְ עֲלֵיהֶם.

12. [עֲנִין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר סוּף דְּבוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח".]

13. [עֲנִין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּעֲנִין רִצּוֹן וְשׂוֹב בְּפִסְקוּ "וְקַבַּל תִּיהְיוּדִים כִּי".]

10. [עֲנִין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר מִעֲנִין "כֶּזֶה שֶׁאֵרִי", דְּבוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים".]

11. [עֲנִין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר מַה דְּבוּר הַמַּתְחִיל "וְנִי וְשִׁמְחֵי בַת" - בְּפִרְשַׁת מִקְצֵן].

יִרְאֶה־עֵילָאָה" שְׂכָרִי לְבֹא לִירְאֶה־עֵילָאָה, זְהוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה ד'מַחְכְּמָה נִפְקַת'¹⁷. נִמְצָא, בְּחֵינַת "בְּנֵי קַהֲת" זְהוּ יִרְאֶה־עֵילָאָה שְׁלֹאֲחַר אֲהַבְהַרְבָּה. וְזֶהוּ בְּחֵינַת שְׂמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה שְׂאֲחַר "וְאֲהַבְתָּ" דְקַרְיַאת־שְׁמַע' :

ד וְאָמְנָם, מַה שְׁחֵיו בְּנֵי מְרִי נוֹשְׂאִים הַקְרָשִׁים, הֵינִי לְהַעֲלוֹת וּלְחַבֵּר יִרְאֶה־תְּתָאָה בִּירְאֶה־עֵילָאָה. דְּהַגְהָ, שֵׁם מְרִי מוֹרָה עַל זֶה. כִּי הַגְהָ בְּמוֹשְׁקָן הָיוּ ב' פְּעָמִים "מוֹר": אֶחָד - "בְּשָׂמִים רֹאשׁ מֶר דְּרוֹר" (שְׁמוֹת ל, כג) שֶׁב' שְׁמֹן הַמְּשֻׁחָה", הַב', בְּסִמְכָנֵי הַקְּטָרֶת - "מוֹר וְקִצְיָעָה".

וְהַעֲנִין: כִּי הַמוֹר נַעֲשֶׂה מִדָּם חַיָּה שְׁנִקְרָא יְדוּע', כְּשֶׁנִּקְרַשׁ הַדָּם וְנַעֲשֶׂה בּוֹשֶׁם¹⁸. וְהוּא עֲנִין "אַתְכַּפֵּיא, וְאַתְהַפְּכָא חֲשׂוּכָא לְנְהוֹרָא". וְזֶהוּ עֲנִין "מוֹר" דְּסִמְכָנֵי הַקְּטָרֶת - שְׁהוּא רִיחַ וְהַעֲלָאָה מִמִּטְהַלְמַעְלָה.

וְעַל יְדֵי הַעֲלָאָה זֶה, מְעוֹרֵר הַמְּשֻׁכָה - מְלַמְעָלָה לְמִטְהַ. וְהוּא "מֶר דְּרוֹר" שֶׁשְׂשֻׁמֵן הַמְּשֻׁחָה, שְׁנִקְרָא "מִירָא דְכִיָּא", שְׁהוּא חֲכָמַת הַתּוֹרָה, שְׁהוּא גַם בֶּן בְּחֵינַת יִרְאֶה־עֵילָאָה.

וְהַמוֹר שְׁבַקְטָרֶת - שְׁהוּא "אַתְכַּפֵּיא, וְאַתְהַפְּכָא דְחֲשׂוּכָא לְנְהוֹרָא" - הוּא בְּחֵינַת יִרְאֶה־תְּתָאָה וְהוּא הַגּוֹרֵם הַמְּשֻׁכַת יִרְאֶה־עֵילָאָה.

לְכַן "מְרִי" הֵינִי פִירוּשׁ ב' פְּעָמִים מוֹר, דְּהֵינִי הַתְּחַבְּרוֹת ב' בְּחֵינֹת מוֹר הַנ"ל וְלָכֵן הֵם נוֹשְׂאֵי הַקְרָשִׁים, שְׁהוּא גַם בֶּן עֲנִין חִיבּוּר יִרְאֶה־תְּתָאָה בִּירְאֶה־עֵילָאָה.

וְזֶהוּ "עַל פִּי אֲהֵרֵן וּבְנֵיו תִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדַת בְּנֵי הַגְּרִשׁוֹנִי" (בְּמִדְבָר ד, כז): דְּדוֹקָא גַבִּי "עֲבוֹדַת בְּנֵי הַגְּרִשׁוֹנִי" נִאֲמַר "עַל פִּי אֲהֵרֵן", כִּי עֲבוֹדַת בְּנֵי גְרִשׁוֹן - שְׁנִשְׂאוּ הַיְרִיעוֹת, שְׁהֵם בְּחֵינַת מְקִיפִים, וְהוּא לְהַמְשִׁיךְ בְּחֵינַת אֲהַבָה עֲלוֹנָה שְׁהוּא בְּחֵינַת מְקִיף - בְּשֵׁשׁ מִדּוֹת וּגְוָנִין שְׁבַמְדוֹת הַנֶּפֶשׁ פְּנ"ל. וְהַמְשֻׁכָה זֶה הוּא דוֹקָא עַל יְדֵי אֲהֵרֵן, שְׁהוּא הוּא מְקוֹר הָאֲהַבְהַרְבָּה, וּבְחֵינַת "וְרַב חֶסֶד".

וְלָכֵן נִקְרָא אֲהֵרֵן: א', ה"ר, ו': כִּי "הֵר" הוּא בְּחֵינַת אֲהַבָה. וְלָכֵן, "אַבְרָהָם אֹהֲבֵי" (ישְׁעוּרֵי מוֹ, ח) - קְרָאוּ "הֵר". אֶךְ אֲהֵרֵן מַת "בְּהַר הַהֵר" (בְּמִדְבָר ל, לט), שְׁהוּא אֲהַבָה עֲלוֹנָה יוֹתֵר מִבְּחֵינַת אֲבָרְהָם¹⁹.

אִי־נִסּוֹף בְּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי הַמְּצוֹת, כְּמִאֲמֹר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", הַגְהָ עַל יְדֵי זֶה חוֹזֵר וּמַתְעוֹרֵר אֲהַבְהַרְבָּה בְּנִפְשׁ הָאֲדָם¹⁴. וְזֶהוּ "מְשֻׁכְנֵי אַחֲרִיד גְּרוּצָה" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד). וְכַתִּיב (יִרְמְיָהוּ לֹא, ב): "אֲהַבְתָּ עוֹלָם אֲהַבְתִּיד, עַל כֵּן מְשֻׁכְתִּיד חֶסֶד וּגוֹ'¹⁵. וְנִמְצָא יֵשׁ "רְצוּא - אַחַר הַשׁוֹב", וְ"שׁוֹב - אַחַר הַרְצוּא".

וְזֶהוּ עֲנִין בְּנֵי גְרִשׁוֹן שְׁנִשְׂאוּ הַיְרִיעוֹת, הֵינִי הַמְּשֻׁכַת "אַהַבָה רַבָּה" הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמְּצוֹת - ב' אֲהַבְתָּ עוֹלָם" שְׁהוּא ה'רְצוּא שְׁקוֹדֵם הַשׁוֹב" כו'. וְגַם הַיְרִיעוֹת הֵם מְקִיפִים, כְּמוֹ שְׁהַמְּצוֹת הֵם לְבוֹשִׁים לְנִפְשׁ.

נִמְצָא, עֲבוֹדַת בְּנֵי מְרִי נוֹשְׂאֵי הַקְרָשִׁים, שְׁהֵן בְּחֵינַת "עֲצֵי שְׂטִימִים עוֹמְדִים" - זְהוּ יִרְאֶה־תְּתָאָה, שְׁמִמְנָה נִמְשָׁךְ בְּחֵינַת הַעֲמִידָה וּבִישׁוּל־רְצוֹן.

וְאַחַר כֵּךְ בְּחֵינַת בְּנֵי גְרִשׁוֹן נוֹשְׂאֵי הַיְרִיעוֹת - הֵינִי הַתְּחַבְּרוֹת ב' בְּחֵינֹת אֲהַבָה: "אֲהַבְתָּ עוֹלָם" וְ"אַהַבְתָּ רַבָּה".

וְעֲבוֹדַת בְּנֵי קַהֲת נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן וְהַמְּזַבְּחוֹת כו' - זְהוּ בְּחֵינַת יִרְאֶה־עֵילָאָה שְׁהוּא לְמַעְלָה גַם מִבְּחֵינַת "אַהַבְתָּ רַבָּה".

כִּי הַגְהָ, בְּאָרוֹן הָיָה גְנוּז הַלּוּחוֹת. בְּדְכַתִּיב (אִיּוֹב יב, כב): "מִגְּלָה עֲמוּקוֹת מִנִּי חֲשָׁךְ; כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב (תְּהִלִּים צב, ו): "עֲמֻקּוֹ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ". וְהַגְּלוֹי הָיָה עַל יְדֵי הַמְּנֹרָה. וּכְמוֹ שְׁכַתּוֹב (מִשְׁלֵי ג, כג): "וְתוֹרָה - אוֹר" - שְׁנִמְשָׁךְ בְּחֵינַת אוֹר וְגִילּוֹי מִבְּחֵינַת הַהַעֲלָם ד'יֵשֶׁת חֲשָׁךְ סִתְרוּ" (תְּהִלִּים יח, יב)¹⁵.

וְהַגְהָ, "בְּחֻכְמָה אֲתַבְּרִירו", כִּי כָּל הַתּוֹרָה הוּא לְבַרֵּר בִּירוּרִים. וְזֶהוּ עֲנִין הַמְּזַבְּחוֹת. וְלָכֵן הָיָה זֶה "מְשֻׂא בְּנֵי קַהֲת" (בְּמִדְבָר ד, טו), שְׁהוּא כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב (בְּרַשִׁית מט, י) "וְלוֹ יִקַּח עִמּוֹם" - "וְתִכְנַשׁוּן עִמְמִיא כו"¹⁶, שְׁהוּא עֲנִין הַבִּירוּרִים.

וְעַל יְדֵי חֲכָמָה נִמְשָׁךְ גַם בֶּן בְּחֵינַת יִרְאֶה־עֵילָאָה, כְּנֹדַע מִמִּאֲמֹר "אִם אֵין יִרְאָה - אֵין חֲכָמָה, אִם אֵין חֲכָמָה - אֵין יִרְאָה":

דְּמַתְחַלָּה צְרִיךְ לְהִיּוֹת יִרְאֶה־תְּתָאָה, דָּאִם אֵין יִרְאָה־תְּתָאָה אֵי אֲפִשֶׁר לְבֹא לְבְּחֵינַת הַחֲכָמָה - וְזֶהוּ בְּחֵינַת ה'קְרָשִׁים" תְּנ"ל. וְאַחַר כֵּךְ "אִם אֵין חֲכָמָה - אֵין חֲכָמָה - אֵין יִרְאָה":

17. (יְכֻמוֹ שְׁנַתְבָּאָר לְעִיל דְּבַבּוּר הַמְּתַחִיל "וְדַבֵּר אֱלֻקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה").
18. (עֵינִין מַה שְׁנַתְבָּאָר מִנְה דְּבַבּוּר הַמְּתַחִיל "תִּיבִי אֵינִשׁ לְכִסּוּמֵי בְּפוּרְיָא").
19. (כְּמוֹ שְׁנַתְבָּאָר עַל פְּסוּק (שְׁמוֹת כח, ב) "וְעֵשִׂית בְּגֵדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן כו").

14. [עֵינִין מַה שְׁנַתְבָּאָר בְּפִסּוּק "רִאשֵׁי הַמְּמוֹת"].
15. (עֵינִין מַה שְׁנַתְבָּאָר דְּבַבּוּר הַמְּתַחִיל "שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּאֱכַל מִצּוֹת", בְּפִירוּשׁ (שְׁמוֹת יד, כ) "וַיְהִי הָעֵנָן וְהַחֲשָׁךְ וַיֵּאָר כו").
16. [נִקְרַחַת הָאֲבָרָה בְּנֵאל בְּתַרְגוּמֵי אַגְלָוּסִיט].

"יד הגדולה", שהיא בחינת "ורב חסד" – הוא ענין עבודת "בני הגרשוני".

ו"יד החזקה", בחינת "שמאלו תחת לראשי" (שיר השירים ב, ו) – הוא בחינת "בני מררי".

ו"יד הרמה" – זהו בחינת "בני קהת", כי "רמה" – לשון רוממות, והוא בחינת "בני קהת" שהיו נושאים הארון והלווחות כו'.

והנה, הכח להעלאה זו שעל ידי הג' לויים, אי אפשר להיות כראש על ידי המשכה בתחלה מלמעלה, והוא על ידי הפהנים. ולכן לא היו הלויים מתחילים בעבודתם כראש על ידי הפהנים, כמו שכתוב (במדבר ד, טו): "ושמוי איש איש על עבודתו כו"²². והוא ענין "נשא את ראש בני גרשון גם הם".

ומה שבבני מררי לא נאמר "נשיאת ראש" – ענין ברבות ריש פרשת נשא, לפי שקהת היה ממועני הארון – "שהוא קדש הקדשים כו". וגרשון היה קדש, דהיינו שהיה בכור, וכתוב (שמות יג, ט): "קדש לי כל בכור כו". מה שאין בן בכני מררי כו' ענין שם.

ויש לפרש: דהנה מבואר לעיל בפרוש "שאו את ראש", דהיינו לקשר בחינת "רצון המתחונן", הנמשך מבחינת ראש ומוחין המלוכשים בנוף, ולחברו ולהעלותו לבחינת "הרצון שלמעלה מן השכל" – שהוא מבחינת "מוליה" כו'. (ענין שם ריש פרשת במדבר).

והנה, עיקר העלאה זו – זהו על ידי עסק התורה שהיא בחינת "רצון העליון"²³. ולכן, גבי "בני קהת" שהיו מועניין את הארון שבו הלווחות נאמר "נשא את ראש". וזהו ענין "קדש הקדשים"²⁴. אלא שבבני גרשון שהיו נושאי היריעות, שהוא גם בן ענין התחברות – אהבה עליונה ב'אהבה רבה' – לכן נאמר בהם גם בן "נשא את ראש בני גרשון גם הם כו". אבל עבודת "בני מררי" הוא בבחינת יראה הנמשכת מן הראש והמוחין, לכך לא נאמר בהם נשיאת ראש. אלא שעל ידי זה יבא אחר כך לבחינת ומעלת קהת וגרשון, שהוא ענין נשיאת ראש.

וזהו אל"ף – הר: אל"ף הוא בחינת פלא, שהוא ממדות עליונות שלמעלה מהשכל, ונקרא בזהר "טורי חשוכא".

וגו"ן הפשוטה היא בחינת ירדת והמשכת אור אהבה רבה זו למטה, לכל נשמות ישראל. פי אהרן הוא מ"שבעה רועים" המפרנסים לנשמות ישראל.

ולכן "בני גרשון" שגשאו יריעות המשכן, שהוא גם בן העלאת והמשכת וחבור ב' בחינות אהבה – אהבה עליונה ו'אהבה רבה' – היה זה דוקא "על פי אהרן ובניו", דאהרן הוא מקור בחינת אהבה רבה, "ורב חסד". ולכן נקרא גם בן "גרשון" – בגו"ן פשוטה דיקא, (מה שאין בן "גרשם" שהוא במ"ם), שיש בו גם בן מבחינת גו"ן פשוטה דאהרן. פי הגו"ן פשוטה רומז על התמשכה למטה מטה. וכדי שיהיה התמשכה למטה – היא על ידי בחינה עליונה יותר, פגודע מענין "ועברתי בארץ מצרים" (שמות יב, יב) – "אני ולא מלאך", על בן דוקא מבחינת אהבה רבה דאהרן ויכל לימשך למטה בכל גפש.

והנה, גרשון הוא לשון "גירושין". פי "מינד ה" – דוקא – "הרעין אויב" (שמות טו, ו). הוא בחינת נפש הפהמית. מה שאין בן מקו השמאל יש וניקה כו'. גם היריעות והמקוף מסמא עיני החיצונים.

וזהו "מקדש אדני פוננו ירד" (שמות טו, ז), פירוש: שפדרגת הלויים הוא, שהיו מחברים אור אינסוף בעולמות. שהרי באמת "אין ערוך לד". ולכן, כדי שפאתערותא דלתתא יהיה אתערותא דלעילא – זהו ענין הלויים – שהוא לשון חיבור, כמו שכתוב: "הפעם ילוח אישי אליו", שהם הגורמים חיבור זה. והוא שהיו נושאים המשכן וכליו, ואחר כך היה חנינה – העלאה והמשכה.

וזהו "מקדש אדני פוננו" – שיהיה גילוי אור אינסוף ברוד'הוא למטה – "ושכנתי בתוכם",

"ירד" – הם ג' ידות: "יד הגדולה" (שמות יד, לא), "יד החזקה" (דברים לד, יב), ה"יד הרמה"²⁰ (שמות יד, ח).

23. וכמו שנתבאר שם בענין "אהותיו כו" (שיר השירים ג, ד). ובשאר דוכתי. וכמו שכתוב לעיל, בדבור המתחיל "ידבר אלוקים את כל הדברים", גבי "אם אין תכחה – אין יראה".

24. ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ושב יעקב". ובדבור המתחיל "שבת שבתו".

20. ובני ישראל יצאים "ביד רמה" (שמות יד, ח).

21. (ואותם)

22. וכמו שנתבאר במקום אחר. (ענין מה שנתבאר עוד מענין ג' ידות, בדבור המתחיל "תיב איש לבסומו בפניא").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

הרוחני דאדם שנק' רוח ממללא נפש המדברת שזהו עיקר בחי' אדם שנק' מדבר כידוע וע"כ התינוק קודם שיאיר בו אור מקור השכל לא יוכל לצרף אותיות הדיבור כו' וזהו מצרף לחכ' מצרף דאותיות בחכ' דוקא אך שרש גופי האותיות שהוא בהכל החיצון שבקול היוצא מהגרון הוא למעלה מן החכ' שבמוח הגם שנמשך בהכל החיצון שכלב כי שרשם הוא בפנימי' ועצמות הנפש שנק' פנימית הכתר (ולמעלה גם מן הרצון ותענוג המתגלה בדיבור שאינו רק עפ"י הארת השכל בדיבור ונק' עונג מורכב בשכל כו' אבל עונג שבהכל הקול בחומר הדיבור שם הוא מבחי' עונג העצמות שבנפש עצמה כמו שיר וגיגון שנק' שיר פשוט כנ"ל וד"ל) וכידוע ומבואר בלק"א שיש כ"ב אותיות קבועי' בנפש עצמה דוקא והן כ"ב אותיות שיוצאים במורגש בכלי המבטא בה' מוצאות הפה שזהו שהתינוק אין יכול לומר אותיות כאבא ואימא בלא צירוף ומי הוא המצרפן אם אין בו מח' ושכל כלל אלא ממילא נעשה הצירופי' בכלי המבטא מאותיות העצמי' שבנפש שזהו למעלה הרבה מצירופי' האותיות שעפ"י השכל ומח' הנ"ל כמ"ש במ"א וד"ל וא"כ הרי מובן מזה עכ"פ שיש שרש ומקור לחיצוניות הדיבור יותר מפנימי' שלו שהוא בכתר שלמעלה מן החכ' כנ"ל וד"ל:

(כד) אך א"כ עדיין אינו מוכן מה שהדבור בחשאי בתפלה דאם הביטול בחיצוניות יותר גדול מן הביטול הפנימי דשכל ורצון ומדות גם בדבור צריך להיות בחיצוניות שבו דוקא שהוא בקול רם ולא בחשאי שיש יתרון מעלה בחיצוניות דקול רם יותר מביטול הפנימי' הדבור בחשאי מטעם כלל הנ"ל ואיך אמר דיסדר שבחו ש"מ בקול רם ואח"כ יתפלל בלחש דוקא כו'. אך הנה יש להקדי' שרש ענין הדבור בב' מדרגות שבו פנימית וחיצוניות שזהו בחשאי או בקול רם הדנה ידוע שיש בדבור חומר וצורה בחי' החומר שבו היינו בחי' גופי חומר האותיות שיוצאי' בהכל קול הגרון שיוצא מהכל הלב החיצון שמורכב מאמ"ר גשמי' כמו אחה"ע מהגרון וגיכ"ק מהח"ך כו' ובחי' הצורה של הדבור הוא בחי' רוחניות שלו שמאיר באותיות הדיבור והוא כמו השכל שבמוח שנמשך בצירופי' אותיות הדיבור כאשר מצטרפי' מה' מוצאות הפה לפי אופן המוח' והשכל דוקא כידוע או אור המדות שכלב שמאירים באותיו' הדיבור כידוע ונק' נפש המדברת נפש השכלית כידוע שזהו בבחי' צורה שבדיבור הרוחני ששרשו מבחי' מוח החכ' דוקא כידוע דאבא יסד ברתא כו' כמו שרואים שא"א לצרף האותיות בה' מוצאות כ"א עפ"י מקור השכל שממנו נמצא מציאות הדיבור

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ענין ההלל

חיות כל הנמצאי' וכבר נת"ל שהשם אינו מערך העצמות אלא שעל ידו יפנה לקוראו אבל כשיופסק הקריאה לא יהי' שייכות וערך כלל מאותיות השם לגבי העצמות ואינו כמו שלהבת הקשורה בגחלת, ולפיכך המשכ' השם להחיות הי"ם ה"ז המשכת החיות מאין ממש ליש ר"ל חידוש מעיקרו ולא בבחי' עילה ועלול:

וביאור הענין הוא שלא זו לבד שמהות וחומר הנמצאי' הוא הוי' חדשה ונק' יש מאין אלא גם זו דהיינו שגם הצורה והחיות שבהם המהות אותם הנה כללות חיות זו אחר שמתלבשת בתוכם היא ג"כ הוי' מחודשת מאין באופן שאין לומר בה שמקודם היתה כלולה בעצמותו כי אינה מערך עצמותו כנ"ל באורך, והיינו משנת"ל שבחי' חיות זו הוא בחי' שמו ית' שהשמות הן מקור הי"ם שהן

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

באתי לגני

וזחזו שנמשל הבהמק"ד לאור היום, והיינו כמו שבאור היום מאיר השמש כמו"ש את המאור הגדול לממשלת היום, כמו"כ יובן במקדש שהאיר שם בחי' שמש הוי', ששם הוי' נמשל לשמש, וכמו שבאור היום מאיר השמש כן האיר בבהמק"ד בחי' שם הוי', משא"כ בכלליות העולמות לא נזכר רק שם אלקים כמו"ש בראשית ברא אלקים, ול"ב פעמי' נזכר שם אלקי' במע"ב, אבל שם הוי' לא נזכר כלל במע"ב רק לאחר שבת דכתי' תחלה ויכל אלקים שנכלו הצמצומים דשם אלקים ואז הוי' שבת שנק' שבת להוי' כמשנ"ת כמ"א, ואחר שבת נא' ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמי', אבל במע"ב בריאת העולם לא נז' שם הוי' כלל. אבל במקדש האיר בחי' שמש הוי' כמו"ש וכבוד הוי' מלא כו', ולכן הוי' גילוי אותות ומופתים יוצאים מדרכי הטבע, לפי שאלקי' בנימי' הטבע שהוא ג"כ אלקות וכמ"ש בתשו"ח"צ, רק שבחי' זו היא בחי' הסתר והעלם שע"י בחי' זו מתנהג העולם שהוא ל' העלם, אבל בבהמק"ד שהאיר שם הוי' הוי' גילוי אותות ומופתים יוצאים מדרכי הטבע.

וביאור הענין להבין ההפרש בין זמן בהמק"ד לגלות בבל, ובין בהמק"ד לכלליות העולם, שלכאור' הלא כתי' את השמים ואת הארץ אני מלא, ואמרו בזהר דלית אתר פנוי מיני' א"כ מה ההפרש בין בהמק"ד ששם הוי' השראת השכינה ובין כלליות העולם מאחר דלית אתר פנוי מיני'. אך הענין הוא, דזהו כמו ענין ההפרש בין השראת הנפש במוח שבראש לגבי השראתה בכל איברי הגוף, שהרי אנו רואי' שגם צפורני הרגל מקבלים חיות מהנפש דאל"כ מהיכן הם חיים, ומ"מ עיקר השראת הנפש הוא במוח (או בלב, ותלוי בפלוגתא דדוד ושלמה (וכמדומה) שר"א ור"י פליגי היכן החכמה שרוי' אם בלב או במוח), ולכן אנו רואים שהמוח שבראש מרגיש כל כאב, גם הכאב הנעשה בצפורני הרגל ההרגש הוא במוח שבראש, לפי שעיקר השראת הנפש הוא במוח שבראש, ומשם נתפשט החיות גם עד צפורני הרגל כו'. ועד"ז יובן ההפרש שבין בהמק"ד ובין כלליות העולם, שהגם שלית אתר פנוי מיני' מ"מ עיקר השראת אלקות הוי' במקדש שצמצם שכינתו בין שני כרי הארון כו', וה"ז ע"ד השראת הנפש במוח שבראש.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהר"ש

~ המשך תער"ב ~

וידבר ה' אל משה לאמר, ש"פ פנחס, תער"ג

הקטורת ושהשכר ע"ז הוא שנותן לו את בריתי שלום כו'. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל שיש ב' אופני עו"ע, הא' שהעלול הוא מהות נבדל מהעילה ועם היות שנמצא כלול בהעילה ומתגלה ממנו מ"מ ה"ה בבחי' מהות נבדל ממנו כו', והב' שהעלול הוא מהות העילה והוא רק התפשטות העילה ומ"מ הוא מהותו כו'. ונת' המשל כמו שכל ומדות, שהמדות הן בדרך עו"ע מהמוחין ומ"מ ה"ה מהות נבדל מהמוחין כו', ועל כן גם הארת המוחין בהמדות היא הארה נבדלת שאינו ממהות המוחין כו'.

וידבר ה' אל משה לאמר פנחס בן אלעזר כו', השיב את חמתי מעל בני' כו' לכן הגני נותן לו את בריתי שלום כו', משמעות הענין הוא דהגני נותן לו את בריתי שלום זהו קבלת שכר ע"ז שהשיב את חמתי כו', וצ"ל מהו הקבלת שכר דהגני נותן לו כו', גם מהו"ע ההשבה דהשיב את חמתי מעל בני' שע"ז הוא הקבלת שכר דהגני נותן לו את בריתי כו'. ובמד"ר אי' משיב חימה בן של משיב חימה בן של אהרן שהשיב חמה מעל בני' בהקרבת הקטורת, וצ"ל שייכות השבת חימה של פנחס להשבת חימה של אהרן ע"י

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

דעם היות שהמכתב הנה בשניהם מכתב אלקים הוא מ"מ בלוה"ר הי' בגילוי ובלוה"ש הוא בהעלם, וכן הן חלוקים במעלת ומדרג' נש"י, דבעת נתינת הלוה"ר הי' ישראל במדרג' צדיקים דכתיב ויחן ישראל כו' כולם כאיש אחד והקדימו נעשה לנשמע, וישראל שעמדו בהר סיני פסקה וזהמתן, ובלוה"ש היו בני' במדרג' בע"ת, ומ"מ הנה הוזהמא שחזרה ע"י חטא העגל לא פסקה ע"י התשובה שלהם בלו"ש, וכן חלוקים במעלת מדרג' משה, דהנה במ"ת ניתן למשה אלף אורות במתנה ואי' בכהאר"י ז"ל דע"י חטא העגל נתמעטה השגתו ונשארה רק חלק א' מאלף והוא סוד ויקרא א' זעירא והו"ע לך רד, רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל וכמ"ש שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבן, דישאל הי' במדרג' רגל דמשה ומ"מ הנה על ידם דוקא ניתוסף לו האורות שניתנו לו במתנה בשביל ישראל והוא אשר אנכי בקרבן, דהנה מדרג' משה הוא בחי' חכמה וכמ"ש מן המים משיתיהו דמים הוא בחי' חכ' והוא מדרג' משה שהוא בחי' חכ' (ולכן הי' ענו מכל האדם כמעלת הראש שמרגיש גם הצפורן שברגל, וענותנותו של משה הי' מכל האדם אשר הי' ואשר יהי' ע"פ האדמה עד משיח יב"א כמ"ש במו"א) ואנכי הוא בחי' כתר והגילוי דבחי' אנכי בקרבן של משה הוא ע"י רגלי העם כמעלת הרגל דוקא שמעמיד את הראש ומוליכים למקום גבוה, שהראש בעצמו אינו יכול להגיע לשם, והיינו שזכה לאורות העליונות, ואותן האורות ניטלו ממנו בחטא העגל, ובלוחות שניות לא החזירו לו, רק כשבת נותנים לו במתנה שז"ש ישמח משה במתנת חלקו, כמ"ש בפע"ח.

קיצור. יבאר הפרש דלוחות ראשונות ולוחות שניות, א) בלוחות: הראשונות מעשה ידי אלקים ומכתב אלקים בגילוי, השניות מעשה ידי משה ומכתב אלקים בהעלם, ב) בישראל: צדיקים, בעלי תשובה, ג) במשה: ניתנו לו אלף אורות, ובשניות ניטלו ממנו.

מר) והנה להבין זה י"ל תחלה ההפרש בין לוחות ראשונות ללוחות שניות דאנו מוצאים הרבה חילוקים בין לוחות ראשונות לשניות שבהם יש מעלות בראשונות על שניות, דהנה כתיב והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות, וארו"ל (עירובין דג"ד ע"א) אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, ופרש"י חרות משמע חקוק ואינו נמוק לעולם ע"י הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמות דכתיב לחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים, והיינו שהי' כולו פנים, דשכחה היא מבחי' אחרונים וחיצוני' והלוחות מפני שהיו כולו פנים ע"כ לא הי' שכחה, ואמרו (שם) אלמלא נשתברו הלוחות לא הי' אומה ולשון שולטת בהם שנאמר חרות א"ת חרות אלא חירות, ופרש"י על הלוחות, בשביל הלוחות היו בני' בני חורין, והלוחות שניות היו מעשי ידי משה דכתיב פסל לך כו' וכתבתי כו' שהמכתב בלוחות שניות הי' מכתב אלקים מ"מ לא נאמר בהם חרות, וצ"ל שזה הי' בבחי' התלבשות והיינו שגם לוחות שניות הי' בבחי' חרות שהרי ארו"ל אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שזהו התורה שניתנה בלוח"ש, רק שזהו בהם בבחי' התלבשות דבלוחה"ר הי' בהתגלות, ולכן לא הי' בהם שכחה מפני שהאור הי' בהם בגילוי ובלוח"ש בא בהתלבשות, והרי התלבשות היא ג"כ ירידה כמעלה ומדריגה, והוא שאמר רבינו נ"ע באגה"ק ד"ה דוד זמירות קרית להו, שגם לחה"א לא הי' בהם פנים ואחור, וצריכים לומר דאם לא נשתברו הלוחות לא הי' בחי' אחרים כלל ככל התורה, אבל בלוחה"א רק בהם לבד לא הי' בחי' אחור אבל בכללות התורה כתיב והיא כתובה פנים ואחור דיכול להיות איזה יניקה גם לבלתי ראויים, ולכן הנה החירות הוא ג"כ דוקא למו שעוסק בתורה ולא לכל ישראל, וא"כ הרי חלוקים הלוחה"ר מהלוחה"ש בב' ענינים, הא' דלוחה"ר הם מעשי ידי אלקים ולוחה"ש מעשי ידי משה, והב' בהמכתב

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

המלה ממש. כל בעלי ההבנה וההשגה יודעים היטב משמעות המלה ממש, אלקות ממש היא ה"אני". לאחר מכן צריכים לדעת מי הוא ה"אני" ולהתבונן היטב מה הוא ה"אני", כלומר במה שקוע ה"אני", מה על ה"אני" לרצות, ומה הוא אכן רוצה.

התבוננות פרטית כזו היא חרישה, היא מפוררת את הקשיות, ואז מתגלים הצרורות של לב האבן, ונוצרת האפשרות לנקות את שדה העבודה ולזרוע גרעינים טובים.

כשעוסקים בעבודה מסודרה, כפי שחסידות דורשת ומלמדת, משפיעה אז הברכה שלא לפי ערך לגמרי. לגבי "אם בחקתי תלכו" וגו'⁴ כתוב⁵ "ונתנה הארץ יכולה", ולגבי "השמרו לכם" וגו'⁶ כתוב⁷ "והאדמה לא תתן את יכולה", כאן כתוב ארץ וכאן כתוב אדמה. בלשון החסידות הרי ארץ היא רצון, ואדמה – שכל. בארבעה השמות שמיין המדבר נקרא בהם: אדם, איש, אנוש, גבר, מורה התואר אדם על שכל, והתואר איש על מדות.

1. (אחרי הדיבור בענין "מקיף" ו"פנימי" בעבודה, שהשפיע רבות על השומעים, התחיל אחד מהמקורבים שיחי' לבקש ברכה, שהשי"ת יעזור).

תשובה: ודאי הדבר שזקוקים לברכה, שהקב"ה יעזור, אך עלינו לדעת, מבלי להטעות את עצמנו, שבברכה בלבד לא נעבור את העולם. ברכה היא דבר טוב ביותר, היא יקרה מאד, אך אימתי הברכה טובה – כשהיא מלווה בעשיה, "וברכך גו' בכל אשר תעשה"¹, צריכה להיות עשיה, עבודה בפועל. עבודה בפועל היא חרישה וזריעה, לחרוש את ה"אני", לסקל את האבנים המונעות את הזריעה, ולזרוע, כל אחד בתוכו, את הגרעינים הנותנים צמיחה טובה.

התחלת העבודה היא עם ה"אני", על האדם לעשות חשבון אמיתי, מי אני ומה אני, מי אני – נפש אלקית, שהיא "חלק אלקה ממעל"², והרבי אומר ב"תניא"³: "חלק אלקה ממעל ממש". אין הוא מסתפק בהודעה הכללית שהנפש השניה היא חלק אלקה, אלא מוסיף את

(1) דברים טו, יח.
(2) איוב לא, ב.
(3) פרק ב.
(4) ויקרא כו, ג.

(5) שם כו, ד.
(6) דברים יא, טז.
(7) שם יא, יז.

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק י"ד

הריקוד נמשך זמן מה, עד שבהשגחה פרטית נודע לר' מרדכי, שר' חיים לא שבר את צומו עדיין, וגם שאר הנוכחים צמים עדיין. רגז ר' מרדכי על עצמו, מדוע על-ידי נגינתו וריקודיו גרם שר' חיים ושאר הנוכחים נמצאים עדיין בעינוי של צום יום הכיפורים, והלך לבית המדרש לעשות הבדלה. בהליכתו אומר ר' מרדכי שלמעשה זה כמה שנים עושה הוא הבדלה במוצאי היום הקדוש על משקה מיוחד הנקרא "פאלין", וביקש מאחד הנוכחים שיביא לו את המשקה הנ"ל – פאלין – והוא ור' חיים נכנסו לחדרו.

ר' חיים חש הדרת כבוד פנימית כלפי ר' מרדכי. את האמת יש לומר, שמאז שהחלו ללמוד יחד, הרי גם בלימוד הנגלה הרגיש ר' חיים שלימודו של ר' מרדכי שונה משהו. בכל סוגיא שלמדו, הרי אחרי הלימוד היה ר' מרדכי מעמיק במחשבתו, והיה אומר ששמע מגאון גדול:

נאמר "זאת התורה אדם", זאת־אומרת שכל הסוגיות הנמצאות בתורה, ישנם אצל האדם. ובזה היה ר' מרדכי חושב: הסוגיא הזו שלמדנוה זה עתה בגמרא, מהי סוגיא זו באדם.

בתקופה הראשונה, הרי דרך לימוד זו היתה אצל ר' חיים זרה לגמרי, ולעתים אף מוזרה לגמרי, כי מה הקשר של הסוגיא "שנים אוחזין בטלית", או הסוגיא של "המחליף פרה בחמור" לאדם, ושיתייגעו ויחשבו מה הם סוגיות אלו באדם.

פעם אחת בסיימם ללמוד סוגיא עמוקה, סוגיא זו העסיקה את ר' מרדכי ור' חיים כמה ימים טובים, הם למדו סוגיא זו באופן יסודי ובאופן טוב, ובלשון ה"שיבתי" נקרא לימוד כזה "גילוש ואפוי היטב", ר' חיים היה מאד מרוצה ושמח. הסוגיא היתה בסדר קדשים, ובלשון ר' חיים נקרא לימוד זה "תורה לשמה" – כי כאשר לומדים כעת (= בזמן הגלות) ענין בקרבנות, שעכשיו – עד שיביא ה' ית' את גואל־צדק ויבנה את בית המקדש ויצווה להביא קרבנות – הרי לימוד זה אינו אלא רק תורה, כי הרי אין זה נוגע להלכה, וא"כ הרי הלימוד הוא "תורה לשמה". ושמחה זו מלימוד זה, נקראת אצל ר' חיים "שמחה של מצוה". ור' חיים חשב שעבור כזה "לימוד התורה לשמה" וכזו "שמחה של מצוה", מגיע להם (= לר' מרדכי ולו עצמו) כשכר: 'גילוי אליהו'. ואכן – היה לו (= לר' חיים) מעט לב כבוד על 'בית־דין של מעלה', מדוע אין נותנים את השכר המגיע להם. אמנם ר' חיים עצמו חשב אז, האם מותר להרהר אחר הנהגתו של 'בית־דין של מעלה', אך תיכף הוא ענה לעצמו: הרי 'בית־דין של מעלה' אינו "קודשא־ברוך־הוא", על "קודשא־ברוך־הוא" אסור אמנם להרהר אחר מעשיו, אך על 'בית־דין של מעלה' מותר להרהר אחר מעשיו. אמנם, גם את "קודשא־ברוך־הוא" עצמו אינו מביין כל־כך: הרי אי אפשר לומר ש"קודשא־ברוך־הוא" אינו יודע – חלילה – שהוא (= ר' חיים) ור' מרדכי למדו תורה לשמה, ושהוא (= "קודשא־ברוך־הוא") יש לו מכך – שהם למדו תורה לשמה – הנאה ושמחה גדולים, והרי זו היא שמחה של מצוה, והיות ש"קודשא־ברוך־הוא" יודע כל זה, אם כן, מדוע אין הקב"ה שולח להם את אליהו הנביא!?

אך, על הקב"ה אין הוא רוצה לשאול שאלות, ור' חיים הגיע לידי החלטה, ש(= יהיה מה שיהיה) איזו עוולה שלא יעשה לו הקב"ה, הרי הוא (= ר' חיים) לא ירהר אחריו. ברם על 'בית־דין של מעלה' מותר להרהר. ואמנם היה לו – לר' חיים – עליהם (= על 'בית־דין של מעלה') מעט לב (= כבוד).

כאשר סיימו את לימוד הסוגיא במסכת קדשים, נהיה ר' מרדכי עצוב, והתעמק מאד במחשבתו. ר' חיים התפלא מאד, מדוע הוא – ר' מרדכי – נמצא בעצבות, הרי אדרבא: צריכים להיות בשמחה, הרי הם למדו תורה לשמה, ושמחה זו הרי היא שמחה של מצוה, ואם כן, מדוע הוא – ר' מרדכי – כל־כך עצוב.

ר' חיים – בהיותו בטוח שעצבותו של ר' מרדכי נובעת מכך שיש לו צער ועגמת נפש מעיוות הדין של 'בית־דין של מעלה' – מדוע אין להם גילוי אליהו – הרגיש צורך לומר לר' מרדכי מילת ניחומים.

גם אני – אומר ר' חיים לר' מרדכי – הרהרתי רבות בענין זה, שממנו יש לך (ר' מרדכי)

צער:

"איך זה קורה ש'בית-דין של מעלה' יעשה כזה עיוות דין", הרי אנו לומדים תורה לשמה, וב"ה יש שמחה מזה שלומדים תורה לשמה, ולכן הרי שמחה זו היא שמחה של מצוה, ועבור שתי מצוות גדולות כאלו הרי מגיע שכר גדול, והקב"ה הרי יודע בוודאות ששנינו הננו פרושים מהנאת העולם הזה, ושאיפותינו היא שיהיה לנו גילוי אליהו, ומדוע עושה 'בית-דין של מעלה' כזה עיוות דין ומקפח את שכרנו?

שמה תרצה לומר (= ממשיך ר' חיים לומר לר' מרדכי): והיכן הוא הקב"ה, הוא הרי ודאי יודע ש'בית-דין של מעלה' עושה עיוות דין כנגדנו, ומדוע אין הוא (= הקב"ה) מתערב בזה?

והמענה לזה: הרי ידוע שהקב"ה הריהו מאד גדול, ולא רק זאת, אלא שהוא גדול בצורה "מבהילה", ועד כמה שהקב"ה גדול – כך הרי הוא (=הקב"ה) עניו גדול, עניו בצורה מפליאה ביותר, וכפי שאומרים חכמינו ז"ל "במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו", והיות שעניני משפט ושכר ועונש שייכים ל'בית-דין של מעלה', לכן אין הקב"ה מתערב בעניין זה.

ואם תרצה לומר (= ממשיך ר' חיים בדבריו לר' מרדכי), הרי ישנו מאמר מפורש מאת חכמינו ז"ל: "אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי", ואם כן, איך זה "מוצדק" אצל הקב"ה שיקפחו אותנו בעניין השכר עבור שתי מצוות כה גדולות של "תורה לשמה" ו"שמחה של מצוה", נכון אמנם שהקב"ה הוא עניו (= ולכן אין הוא מתערב, כנ"ל). אך הרי זה "עיוות דין", והאמת היא שלהקב"ה עצמו יש צער מזה ואינו יכול לעזור, והרי מצינו בדברי חכמינו ז"ל כמה סיפורים בו הוא "הקב"ה – ה"כל יכול" מצטער בצערם של צדיקים, והרי גם כאן נשאלת השאלה, הרי הוא ה"כל יכול" יכול לעשות שלצדיקים לא יהיה כל צער, ומדוע אינו עושה כך? אלא, כך היא דרכו של הקב"ה שאינו מתערב, עניין זה שייך ל'בית-דין של מעלה', ו'בית-דין של מעלה' עושה כפי שעולה בדעתו.

והעצה לזה – לעניות דעתי – שנהיה בשמחה, הגם שזהו עיוות הדין, ומצער מאד, זאת אומרת: כאשר נקבל זאת באהבה, הרי תהיה לנו מצוה שלישית, ומצוה זו (= להיות בשמחה ולקבל באהבה את עיוות הדין) היא אולי גדולה יותר משתי המצוות הקודמות (= לימוד התורה לשמה, ושמחה של מצוה מלימוד התורה לשמה), ואז גם הקב"ה לא יוכל להבליג ויתערב בעניין זה, ואז יחטוף ה'בית-דין של מעלה' את ה'קנס' האמיתי.

ר' מרדכי שמע בסבלנות את דברי ר' חיים, בהתחלה לא הבין ר' מרדכי מהי כוונתו של ר' חיים, אך תיכף ומיד קלט איזה רעיונות מעיקים ולא נותנים מנוחה לר' חיים, הוא – ר' מרדכי – נזכר איזה רעיונות טפשיים ודמיונות של שטות היו חודרים לראשו הוא (=ר' מרדכי) בזמן שהוא היה מתנגד. כך קורה כעת עם ר' חיים. והגם שהוא (=ר' מרדכי) עצר את עצמו מלהתפרץ בצחוק על דברי ההבל השטותיים שר' חיים אמר, אך הרחמנות שנהייתה אצלו (= אצל ר' מרדכי) על ר' חיים עם קטנות המוחין והעדר הידיעה שלו בעניני אלקות, גרמה לו (= לר' מרדכי) להיאנח אנחה כבידה.

ואילו ר' חיים היה מלא שמחה מהרעיונות והחקירה העמוקה שאמר לר' מרדכי, והאמת ניתנת להיאמר שר' חיים היה מאד מאד בשמחה מענין עמוק יותר, והוא: שעבור החידושים שחידש כעת (= ואמרם לר' מרדכי) מגיע לו 'עולם הבא' שונה וברמה אחרת לגמרי. 'עולם הבא' זה מגיע רק לו לבדו (= לר' חיים).

עבור לימוד התורה לשמה, מגיע להם – לר' חיים ולר' מרדכי – 'עולם הבא' שוה בשוה – חלק כחלק.

עבור שמחה של מצוה, שהיתה להם מזה שלמדו תורה לשמה – הרי לו עצמו (= ר' חיים) ודאי מגיע עולם-הבא, ואילו לר' מרדכי לא מגיע כזה עולם-הבא כמו שמגיע לו (= לר' חיים) כי:

אצלו – אצל ר' חיים – התכווצו הלחיים בצורה כזו שהוא עצמו חש שהלחיים מתכווצות אצלו כמו אצל בעל הצחוק הגדול ביותר – על-דרך מאמר חכמינו ז"ל "לא פסיק פומא מחוכא כולהו יומא" – "הפה לא נסגר מרוב צחוק כל היום".

(= ממשיך ר' חיים בקו מחשבתו:) האם אפשר לומר שהם – חכמינו ז"ל – צחקו חלילה בקול?! חס-וחלילה להוציא שם כזה על חכמינו ז"ל, בו בזמן שחכמינו ז"ל עצמם אומרים בפירוש ש"אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה", אלא הכוונה היא רק לכוון את הלחיים, ולכן:

על עצמו יודע ר' חיים בוודאות שהוא כיווץ חזק מאד את לחייו, ולכן מגיע לו ודאי השכר עבור שמחה של מצוה, אך היות ונדמה לו שגם ר' מרדכי כיווץ את לחייו, כיווץ קל בוודאי שעשה ר' מרדכי (= ולכן גם לו – לר' מרדכי מגיע עולם-הבא קטן עבור שמחה של מצוה). לו הייתי במקומו של ר' מרדכי – מהרהר ר' חיים – לא הייתי שקט ורגוע כאשר (= יגיע הזמן) וה'בית-דין של מעלה' יבדוק, יחקור וידרוש מה היה גודל שיעור כיווץ הלחיים (= של ר' מרדכי).

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

[אמצע טבת תרפ"ד]

מו"ה משה שי

כדאי שיהי על אתר לידע פרטי הדברים, ואם הי' אפשר להשיג איש מקומי אשר הוא ינהל העסק כאשר ראוי כלומר לראות שהסחורה יהי נמכרת בכל חנות וחנות ואשר יתרבו הקונים על כל מיני סחורה של בית מסחרו, וזה יהי עסקו כל היום לילך מחנות לחנות לעורר לקנות סחורה לכל איש ואשה במה שנדרש, כי סחורת אנשי לחוד וסחורת הנשים לחוד, ובעד זה יכול להבטיח לשלם עד שני צערואנצעס לחדש שכירות לאיש ההוא, כמובן אשר יהי מסור ונתון רק לזה (ואם יספיק פחות מזה מה טוב, רק באם שהוא הכרח אז עד סכום כזה) להרבו בקונים על כל מיני סחורה של הקאפאראטיוו, ויבטיח לו זאת מעצמו, וגם יודע ויבקר אם מתרבים הקונים, ובמשך חדש או שניים יכולי לראות פעולת האיש וחריצותו בזה. והשייית יהי בעזרו ויתן לו פרנסה טובה בריבוי קונים טובי ומסחרו יפרץ ועיקר גדול שיהי חשבון ברור ומסודר בכל הפרטים.

מכתבו מיי לחי"ז לידידינו ראד"מ שי ראיתי, וגם ראיתי מכתב מגיד השיעורי ר"א שי הערמאן, והנני נהנה בזה אשר מתרחב עסקו הטוב, והשייית יהי בעזר. אמנם בהכרח הדבר אשר בפה יהי ידוע משמות באי כח במסחרו בכל עיר ועיר, וכמו הערמאן הנ"ל הרי כמוהו יש באי כחו גם בעיר אחרת ושלישית וצריכי לדעת זאת דבר דיבור על אופנו, למען אשר נוכל להתבונן בכל עת בהגדלת והרחבת המסחר, והשייית יהי בעזרו. ופעמיים בחדש צריך להודיע ממהלך עסקו.

טוב ונכון הי' הדבר באם שהי באפשרו להיות בויעטבסק בדבר התיסדות סניף ממסחרו כי שם הי' ידידינו הרב ר' אברהם אלי שי ומאזיה סיבה לא יוכל לנהל עסקו, ובפרטיות בלתי נודע סיבת הדבר, ע"כ הי'

תורה מסיני

אנו זוכים לחגג את חג השבועות, זמן מתן תורתנו בו קבלנו את התורה בהר סיני, והנה אנחנו פוגשים אותו שוב. פרקי אבות, אותם אנו מתחילים ללמד השבת בפעם השנייה אנו פותחים במשנה "משה קבל תורה מסיני".

למה כל כך חשוב למשנה לספר לנו שהתורה נתנה דוקא בהר סיני? האם לא מספיק לכתב שמושה קבל את התורה (מהשם)? למה דוקא סיני?

המדרש מספר שלפני מתן תורה, רבו ביניהם ההרים מי יזכה שיעליו יתן השם את התורה וכל הר ספר על המעלות שלו, אך השם בחר דוקא בהר סיני שהיה הצנוע והענו מכל ההרים.

אם כן, מדוע השם לא נתן את התורה בבקעה או בעמק שמסמלים ענוה ובטול? אם יש ענין במקום גבוה, שייבחר בהר הגבוה ביותר, ואם לא, שייבחר במקום הנמוך ביותר. למה צריך מצד אחד שיהיה זה הר, אבל מצד שני הר שהוא נמוך, צנוע וענו?

האמת היא שהר סיני לא היה נמוך מכל ההרים מכיון שלא היו בו מעלות. להפך - המדרש אומר שהר סיני "נתלש כמו חלה הנתלשת מהעסה" מהר המוריה, מקום עקדת יצחק ושעליו היה עתיד להבנות בית המקדש. אלא הנמיכות שלו מסמלת את הענוה שלו.

וכך שני הצדדים שבהר סיני מבטאים את המטרה של מתן תורה, שבו השם הוריד את השכינה לעולם וחבר בין השמים - קדשה ורוחניות, לבין הארץ - החמריות;

מצד אחד הנמיכות מסמלת את ירידת השכינה למטה, אך מצד שני זהו הר, המסמל את המטרה להגביה, להעלות ולזכך את הגשמיות ולעשות ממנה דירה להשם.

כך נתן לכל יהודי, ממתן תורה והלאה, הכוח לחבר בין הגשמיות לרוחניות.

מסבה זו התורה לא נתנה במקום הכי גבוה ולא במקום הכי נמוך, אלא בהר סיני המשלב את שניהם.

הדרך בא גם ללמד אותנו כיצד אנחנו צריכים ללמד תורה ולקיים מצוות: בדרך כלל עלינו להתנהג בענוה, כמו הר סיני עצמו. אבל כשמישוהו מנסה להפריע לנו לקיים תורה ומצוות, עלינו להיות כמו 'הר' - לקחת בגאווה יהודית ולא להתפעל ממנו. זה לא מגיע כתוצאה מגאווה אישית, אלא מתוך התמסרות מחלטת להשם ולרצונו, שנותנת לנו את הכוח שלא להתפעל מהקשיים שבדרך.

(ע"פ לקוטי שיחת חלק א', עמ' 276. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת נשא

קִרְשֵׁי הַמִּשְׁפָּן וּבְרִיחֵיו וְעַמּוּדָיו וְאֲדָנָיו:
 וְעַמּוּדֵי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֲדָנֵיהֶם וַיִּתְּדֹתֶם
 וּמִיתְרֵיהֶם לְכָל־פְּלִיָּהֶם וְלִכְלֵ עֲבֹדָתָם וּבְשֹׁמֵת
 תִּפְקְדוּ אֶת־כָּלִי מִשְׁמֶרֶת מִשָּׂאֵם: ^כ זֹאת
 עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מִרְיָי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל
 מוֹעֵד בְּיַד אִיתְמָר בִּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: ^{כא} וְנִשְׂאוֹ
 וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן וּנְשֵׂאֵי הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי
 הַקְּהֵלִי לְמִשְׁפַּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם: ^{כב} מִבְּנֵי
 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה וְעַד בֶּן־חַמְשִׁים שָׁנָה
 כָּל־הַבָּא לְצָבָא לְעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: ^{כג} וַיְהִיו
 פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחֹתָם אֲלֵפִים שֶׁבַע מֵאוֹת
 וַחֲמִשִּׁים: ^{כד} אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפַּחַת הַקְּהֵלִי
 כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה
 וְאֶהֱרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: ^{כה} וּפְקוּדֵי
 בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפַּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם: ^{כו} מִבְּנֵי
 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה וְעַד בֶּן־חַמְשִׁים שָׁנָה
 כָּל־הַבָּא לְצָבָא לְעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: ^{כז} וַיְהִיו
 פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם אֲלֵפִים
 וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים: ^{כח} אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפַּחַת
 בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד
 מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן עַל־פִּי יְהוָה: ^{כט} וּפְקוּדֵי מִשְׁפַּחַת
 בְּנֵי מִרְיָי לְמִשְׁפַּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם: ^ל מִבְּנֵי
 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה וְעַד בֶּן־חַמְשִׁים שָׁנָה
 כָּל־הַבָּא לְצָבָא לְעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: ^{לא} וַיְהִיו
 פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחֹתָם שְׁלֹשָׁת אֲלֵפִים וּמֵאוֹת:
^{לב} אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מִרְיָי אֲשֶׁר פָּקַד
 מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: ^{לג} כָּל־
 הַפְּקוּדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן וּנְשֵׂאֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶת־הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם:
^{לד} מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה וְעַד בֶּן־חַמְשִׁים

ד וַיִּדְבֵר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^כ נִשְׂא
 אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם
 לְמִשְׁפַּחֹתָם: ^{כא} מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה עַד
 בֶּן־חַמְשִׁים שָׁנָה תִּפְקְדוּ אוֹתָם כָּל־הַבָּא לְצָבָא
 צָבָא לְעֹבֵד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: ^{כב} זֹאת עֲבֹדַת
 מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי לְעֹבֵד וּלְמִשְׂאֵי: ^{כג} וְנִשְׂאוֹ
 אֶת־יְרִיעַת הַמִּשְׁפָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכִּסֵּהוּ
 וּמִכִּסֵּה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְּמוֹעֵלָה וְאֶת־מִסְךְ
 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^{כד} וְאֶת קַלְעֵי הַחֲצֵר וְאֶת־
 מִסְךְ פֶּתַח | שְׁעַר הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁפָּן
 וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֶת מִיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כָּלִי
 עֲבֹדָתָם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעָבְדוּ:
^{כה} עַל־פִּי אֶהֱרֹן וּבְנָיו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי
 הַגֵּרְשֹׁנִי לְכָל־מִשְׂאֵם וְלִכְלֵ עֲבֹדָתָם וּפְקֻדֹתָם
 עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֶת כָּל־מִשְׂאֵם: ^{כו} זֹאת עֲבֹדַת
 מִשְׁפַּחַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמֶרֶתָם
 בְּיַד אִיתְמָר בִּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: ^{כז}

נקודות משיחות קודש

נשא את ראש בני גרשון גם הם (ד, כב)

גרשון - לשון גרשין, רומז ל'סור מרע'. קהת - מלשון
 "קהת צמים", רומז ל'עשה טוב', אסיפת דברים טובים.
 וגרשון נולד לפני קהת, כי ראשית העבודה היא 'סור מרע',
 כמשל הקנת היכל למלך, שמפנים תחלה את הלכלוך
 ואחר-כך מכניסים פלים נאים. אף בני קהת נמנו לפני בני
 גרשון, כי 'סור מרע' הוא הקנה והקדמה ל'עשה טוב',
 ואם-כן 'עשה טוב' קדום בכונה.

(לקוטי שיחות יג עמ' 19)

(ישראל) שני ^{כא} בני מִרְיָי לְמִשְׁפַּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם
 תִּפְקְדוּ אוֹתָם: ^{כב} מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה וְעַד
 בֶּן־חַמְשִׁים שָׁנָה תִּפְקְדוּם כָּל־הַבָּא לְצָבָא
 לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: ^{כג} וְזֹאת
 מִשְׁמֶרֶת מִשְׂאֵם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד

שָׁנָה כָּל־חָפָא לְעֵבֶד עֲבֹדָת עֲבֹדָה וְעֲבֹדָת
 מִשָּׂא בְּאֵהָל מוֹעֵד: ^מ וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם שְׁמֹנֶת
 אֲלָפִים וַחֲמֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים: ^{מב} עַל־פִּי יְהוָה
 פָּקַד אֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ
 וְעַל־מִשְׁאֹו וּפְקֻדָּיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־
 מֹשֶׁה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

אלה פקודי משפחת בני מררי (ד, מה)

מררי – משאו היה על העגלות, היינו עבודה של הלוח
 בלי גבול בנפש הבהמית, "משכני". גרשון – בו נאמר לעיל
 "ולמשא", היינו עבודה זו גם בנפש האלקית, "אחרירי
 נרוצה". קהת – עבודה זו מצד שרש הנפש האלקית, שאינו
 שרף קלל לנפש הבהמית, "הביאני המלך חדריו". לכן היה
 עקר משאו הארון - תורה, פי "הביאני המלך חדריו" היה
 במתן תורה.

(לקוטי שיחות יח עמ' 53)

שליש ה' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: בְּצוֹ
 אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צְרוּעַ
 וְכָל־זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ: מְזַכֵּר עַד־נִקְבְּה
 תִּשְׁלְחוּ אֶל־מַחֲוֶיז לַמַּחֲנֶה תִּשְׁלְחוּם וְלֹא
 יִטְמְאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם:
 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל־
 מַחֲוֶיז לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֶּן
 עֶשְׂו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **פ** וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: וַדַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי
 יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטָּאת הָאֵדָם לְמַעַל מַעַל בֵּיהוָה
 וְאִשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא: וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם
 אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהָשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחִמִּישְׁתּוֹ
 יִסֵּף עָלָיו וְנָתַן לְאִשֶּׁר אֲשָׁם לוֹ: ^ה וְאִם־אִין
 לְאִישׁ גָּאֵל לְהָשִׁיב הָאֲשָׁם אֵלָיו הָאֲשָׁם הַמוֹשֵׁב
 לִיהוָה לַכֹּהֵן מִלְכָּד אֵיל הַכַּפָּרִים אֲשֶׁר יִכְפְּרֻבוּ
 עָלָיו: ^ו וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קֹדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: וְאִישׁ אֶת־קֹדְשָׁיו
 לוֹ יִהְיֶה אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

והתודו את חטאתם אשר עשו (ה, ז)

המתודה בדרךים ולא גמר בלבד לעוב . . דומה לטובל
 ושרץ בידו (רמב"ם)
 לכאורה היה לו לומר סתם שאין ודוי בלי תשובה,
 ומדוע כתב דגמא זו. ויש לומר, דהנה השרץ אינו דבר צדדי
 המונע את פעלת הטבילה (כמו חציצה), אלא הוא הפך
 הטבילה, שענינה עזיבת הטמאה וטהרה ממנה. ואף כאן:
 בלי תשובה אין תכן לוודוי, כי שניהם מעשה אחד של טהרה
 מטמאת החטא.

(לקוטי שיחות לח עמ' 19)

רביעי י' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יֵדַבֵּר
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרַת אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ
 כִּי־תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ וּמַעַלָּה כּוֹ מַעַל: ^א וְשָׁכַב אִישׁ
 אִתָּהּ שֹׁכֵב־זָרַע וְנִעְלַם מֵעֵינַי אִשָּׁה וְנִסְתַּרְתָּה
 וְהָיָה נְטִמָּאָה וְעַד אִין פָּה וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה:
 וְעֵבֶר עָלָיו רוּחַ־קִנְיָה וְקָנָא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהוּא
 נְטִמָּאָה אוֹ־עֵבֶר עָלָיו רוּחַ־קִנְיָה וְקָנָא אֶת־
 אִשְׁתּוֹ וְהָיָה לֹא נְטִמָּאָה: ^ב וְהָבִיֵא הָאִישׁ
 אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן וְהָבִיֵא אֶת־קַרְבָּנָה עֲלֶיהָ
 עֲשִׂירַת הָאִיפָה קֶמַח שְׁעָרִים לֹא־יִצַק עָלָיו
 שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לֶבְנָה כִּי־מִנְחַת קִנְיָה הוּא
 מִנְחַת זָכָרוֹן מִזְבַּחַת עֹון: ^ג וְהִקְרִיב אִתָּהּ הַכֹּהֵן
 וְהִעֲמִידָהּ לִפְנֵי יְהוָה: ^ד וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיָּם קֹדְשִׁים
 בְּכַל־יַחֲרֹשׁ וּמִן־הַעֲפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע
 הַמִּשְׁפָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־הַמִּיֹּם: ^ה וְהִעֲמִיד
 הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וּפָרַע אֶת־רֹאשׁ
 הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזָּכָרוֹן מִנְחַת
 קִנְיָה הוּא וּבִיד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מִי הַמָּרִים
 הַמְאָרְרִים: ^ו וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־
 הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ וְאִם־לֹא שְׁטִית
 טָמְאָה תַּחַת אִישׁ הַנָּקִי מִמִּי הַמָּרִים
 הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה: ^ז וְאֵת כִּי שְׁטִית תַּחַת אִישׁ
 וְכִי נְטִמָּאת וְיִתֵּן אִישׁ כֶּף אֶת־שִׁכְבָּתוֹ מִבְּלַעֲדֵי

הַיּוֹרֵה לַיהוָה עַל־נַפְשׁוֹ מִתּ לֹא יָבֹא: וְלֹאֲבִיּוֹ
וְלֹאֲמוֹ לְאָחִיו וְלֹאֲחֹתּוֹ לֹא־יִטְמָא לָהֶם בְּמוֹתָם כִּי
נֹזֵר אֱלֹהֵיו עַל־רֹאשׁוֹ: הַ כֹּל יָמֵי נֹזֵר קֹדֶשׁ הוּא
לַיהוָה: וְכִי־יָמוּת מִתּ עָלָיו בַּפֶּתַע פֶּתְאֹם
וְטִמָּא רֹאשׁ נֹזֵר וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם טְהַרְתּוּ בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְגִלַּחְתּוּ: וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבֹא שְׁתֵּי תְרִים
אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד: וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לַחֲטָאת וְאֶחָד
לְעֹלָה וְכִפֵּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ וְקִדַּשׁ
אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: יְ וְהַיּוֹרֵה לַיהוָה אֶת־יָמֵי
נֹזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שָׁנָתוֹ לְאִשָּׁם וְהֵימִים
הָרִאשִׁימִים יִפְלוּ כִּי טָמֵא נֹזֵרוֹ: יְ וְזֹאת תֹּרַת
הַנֹּזֵר בַּיּוֹם מְלֵאת יָמֵי נֹזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: יְ וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּבֶשׂ
בֶּן־שָׁנָתוֹ תָמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכִבְשֵׁה אֶחָת בֶּתֶר
שְׁנֵתָה תְמִימָה לַחֲטָאת וְאֵיל־אֶחָד תָּמִים
לְשִׁלְמִים: יְ וְסֹל מִצּוֹת סֶלֶת חֶלֶת בְּלוּלַת בִּשְׁמֵן
וְרִקְיֵי מִצּוֹת מִשְׁחִים בִּשְׁמֵן וּמִנְחָתָם וְנִסְפִיָּהֶם:
יְ וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה אֶת־חֲטָאתוֹ
וְאֶת־עֹלָתוֹ: יְ וְאֶת־הָאֵיל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים
לַיהוָה עַל סֹל הַמִּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ
וְאֶת־נִסְפּוֹ: יְ וְגִלַּח הַנֹּזֵר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
אֶת־רֹאשׁ נֹזְרוֹ וְלָקַח אֶת־שֵׁעַר רֹאשׁ נֹזְרוֹ וְנָתַן
עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים: יְ וְלָקַח
הַכֹּהֵן אֶת־הַזֶּרֶע בְּשֵׁלָה מִן־הָאֵיל וְחֶלֶת מִצָּה
אֶחָת מִן־הַסֶּל וְרִיקֵי מִצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי
הַנֹּזֵר אַחַר הַתְּגַלְחָה אֶת־נֹזְרוֹ: יְ וְהֵנִיף אוֹתָם
הַכֹּהֵן וְתִנּוּפָה לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל
חֻזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתֶּה
הַנֹּזֵר יַיִן: יְ וְזֹאת תֹּרַת הַנֹּזֵר אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה עַל־נֹזְרוֹ מִלִּבָּד אֲשֶׁר־תִּשְׁיֵג יָדוֹ כִּפֵּי נֹדְרוֹ
אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תֹּרַת נֹזְרוֹ: פַּ יְ וְיִדְבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יְ דַבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־

אִישָׁד: כַּ וְהַשְּׁבִיעַ הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת
הָאֵלֶּה וְאָמַר הַכֹּהֵן לְאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ
לְאֵלֶּה וְלִשְׁבַעַת בְּתוֹךְ עַמּוּךְ בְּתַת יְהוָה אֶת־
יְרִכְךָ וְנִפְלַת וְאֶת־בְּמִנְךָ צָבָה: כַּ וְכָאוּ הַיָּמִים
הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה כַּמְעִיד לְצָבוֹת בְּטָן וְלִנְפֹל
יְרֵךְ וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן וְאָמֵן: כַּ וְכָתַב
אֶת־הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בְּסֵפֶר וּמָחָה אֶל־יָמֵי
הַמָּרִים: כַּ וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־יָמֵי הַמָּרִים
הַמְאָרְרִים וְכָאוּ בְּהַ הַיָּמִים הַמְאָרְרִים לְמָרִים:
כַּ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקְּנָאָת
וְהֵנִיף אֶת־הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֶתָּה
אֶל־הַמִּזְבֵּחַ: כַּ וְקִמֵּץ הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־
אִזְבֵּרְתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְאַחַר יִשְׁקָה אֶת־
הָאִשָּׁה אֶת־הַיָּמִים: כַּ וְהִשְׁקָה אֶת־הַיָּמִים וְהִיִּתָּה
אִם־נִטְמָאָה וְתִמְעַל מְעַל בְּאִשָּׁה וְכָאוּ בְּהַ
הַיָּמִים הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְצָבָתָה כַּמְנָה וְנִפְלָה
יְרֵכָה וְהִיִּתָּה הָאִשָּׁה לְאֵלֶּה בְּקָרֵב עַמּוּה:
כַּ וְאִם־לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה וְטַהֲרָה הוּא וְנִקְתָּה
וְנִזְרַעָה זֶרַע: כַּ וְזֹאת תֹּרַת הַקְּנָאָת אֲשֶׁר תִּשְׁטַח
אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה וְנִטְמָאָה: כַּ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר
תִּעֲבֹר עָלָיו רִיחַ קְנָאָה וְקָנָא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִעֲמִיד
אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת
כַּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת: כַּ וְנִקְּה הָאִישׁ מֵעֵן וְהָאִשָּׁה
הַהוּא תִּשָּׂא אֶת־עוֹנָה: פַּ וְ יְ וְיִדְבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כַּ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יִפְלֹא לְגִדֹּל נֹזֵר נֹזֵר
לְהַיּוֹרֵה לַיהוָה: גַּ מִּיָּיִן וְשִׁכַר יִזִּיר הַמֵּץ יַיִן וְהַמֵּץ
שִׁכַר לֹא יִשְׁתֶּה וְכַל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה
וְעֲנָבִים לַחִים וְיִבְשִׁים לֹא יֹאכַל: דַּ כֹּל יָמֵי נֹזְרוֹ
מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֵּן הַיַּיִן מִחֲרָצִים וְעֵדִיּוֹג
לֹא יֹאכַל: הַ כֹּל־יָמֵי נֹזְרוֹ תֵּעַר לֹא־יַעֲבֹר
עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֵאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יִזִּיר לַיהוָה
קֹדֶשׁ יְהִי גִדֹּל פֶּרַע שֵׁעַר רֹאשׁוֹ: וְכַל־יָמֵי

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר
 לָהֶם: ׀ יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: ׀ ׀ יֵאָר
 יְהוָה | פְּנֵי אֱלֹהֵי וַיַּחַנְדְּ: ׀ ׀ וְיֵשָׂא יְהוָה | פְּנֵי
 אֱלֹהֵי וְיִשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם: ׀ ׀ וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי
 עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

איש או אשה פי יפלא לגדר גדר נזיר (ו, ב)
 הוֹאָה סוּטָה בְּקִלְקוּלָהּ, נִזִּיר עֲצָמוּ מִן הַיִּזְן (רש"י)
 הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אוֹמֵר, שִׁהוּלֵת' הוּא רֵאִי: מִי שְׂרוּאָה
 בְּזוּלָתוֹ דָּבָר רַע, סִימָן שָׁגַם בּוֹ עֲצָמוּ יֵשׁ מֵעֵין דְּפִי זֶה, כִּי
 אַחֲרַת לֹא הִיָּה רוּאָה אוֹתוֹ בַּחֲבָרוֹ. וְאָף פָּאן: אָדָם שְׂרָאָה
 סוּטָה בְּקִלְקוּלָהּ, חִיב לְדַעַת שֵׂישׁ לוֹ קָשׁוּר מִסִּים לְחֻטָּא זֶה,
 לְפָחוֹת בְּדַקּוּת, וְלִכֵּן עֲלָיו לְתַמְנֵן וְלִהְגַּדִּיר אֶת עֲצָמוֹ.
 (שיחת ש"פ נשא תשל"ו)

מִשֶּׁה נָשִׂיא אֶחָד לְיוֹם נָשִׂיא אֶחָד לְיוֹם וַיִּקְרִיבוּ
 אֶת־קַרְבָּנָם לְחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: ׀ ׀ וַיְהִי הַמִּקְרִיב
 בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן אֶת־קַרְבָּנֹו נַחֲשׁוֹן בֶּן־עַמִּינַדָב
 לְמִטָּה יְהוּדָה: ׀ וַקַּרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד פְּסָף שִׁבְעִים
 שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת
 בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: ׀ כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב
 מְלֵאָה קְטֹרֶת: ׀ פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד
 פֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: ׀ שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 לְחַטָּאת: ׀ וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
 חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה פֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שְׁנָה
 חֲמִשָּׁה זֶה קַרְבֵּן נַחֲשׁוֹן בֶּן־עַמִּינַדָב: ׀ פ' בַּיּוֹם
 הַשְּׁנַיִ הַקְּרִיב נִתְנָאֵל בֶּן־צוּעֵר נָשִׂיא וְיִשְׁשָׁבֵר:
 ׀ הַקֹּרֵב אֶת־קַרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
 וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד פְּסָף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
 בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה
 בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: ׀ כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה
 קְטֹרֶת: ׀ פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד פֶּבֶשׂ־אֶחָד
 בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: ׀ שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
 ׀ וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
 עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה פֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שְׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
 קַרְבֵּן נִתְנָאֵל בֶּן־צוּעֵר: ׀ פ' בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 נָשִׂיא לְבָנֵי זְבוּלֹן אֵילִיָּב בֶּן־חֶלֶן: ׀ קַרְבָּנֹו
 קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
 מִזְרֵק אֶחָד פְּסָף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:
 ׀ כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: ׀ פֶּר
 אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד פֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
 לְעֹלָה: ׀ שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: ׀ וְלִזְבַּח
 הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים
 חֲמִשָּׁה פֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שְׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קַרְבֵּן
 אֵילִיָּב בֶּן־חֶלֶן: ׀ פ' בַּיּוֹם הַרְבִּיעִי נָשִׂיא לְבָנֵי
 רְאוּבֵן אֵלִיצוּר בֶּן־שְׁדִיאֹוֹר: ׀ קַרְבָּנֹו קַעֲרַת־

חמישי ז ׀ וַיְהִי בַיּוֹם פְּלוֹת מוֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת־
 הַמִּשְׁפָּן וַיִּמְשַׁח אוֹתוֹ וַיִּקְדַּשׁ אוֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כְּלָיו
 וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיִּקְדַּשׁ
 אֹתָם: ׀ וַיִּקְרִיבוּ נָשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רֵאשֵׁי בֵּית
 אֲבֹתָם הֵם נָשִׂאֵי הַמִּפְתָּת הֵם הַעֲמֻדִים עַל־
 הַפְּקָדִים: ׀ וַיָּבִיאוּ אֶת־קַרְבָּנָם לְפָנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־
 עֶגְלֹת צֶבֶב וְשִׁנִּי עֶשֶׂר בְּקָר עֶגְלָה עַל־שְׁנֵי
 הַנָּשָׂאִים וְשׂוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לְפָנֵי
 הַמִּשְׁכָּן: ׀ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מוֹשֶׁה לֵאמֹר: ׀ קַח
 מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֵבֶד אֶת־עֲבֹדֶת אֱהֵל מוֹעֵד
 וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ:
 ׀ וַיִּקַּח מוֹשֶׁה אֶת־הָעֶגְלֹת וְאֶת־הַבְּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם
 אֶל־הַלְוִיִּם: ׀ אֶת | שְׁתֵּי הָעֶגְלֹת וְאֶת אַרְבַּעַת
 הַבְּקָר נָתַן לְבָנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם: ׀ וְאֶת |
 אַרְבַּע הָעֶגְלֹת וְאֶת שְׁמֹנֶת הַבְּקָר נָתַן לְבָנֵי מִרְרִי
 כְּפִי עֲבֹדָתָם בֵּיד אִיתְמָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:
 ׀ וְלְבָנֵי קֹהַת לֹא נָתַן כִּי־עֲבֹדֶת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם
 כְּכַתְּף יִשָּׂאוּ: ׀ וַיִּקְרִיבוּ הַנָּשָׂאִים אֶת חֲנֻכַּת
 הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמִּשְׁחָה אוֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנָּשָׂאִים
 אֶת־קַרְבָּנָם לְפָנֵי הַמִּזְבֵּחַ: ׀ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

לחטאת: ^{טו} ולזבח השלמים בקר שנים אילים
 חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה
 חמשה זה קרבן אליסף בן־דעואל: ^פ ביום
 השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן־
 עמיהוד: ^{טז} קרבנו קערת־כסף אחת שלשים
 ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל
 בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה
 בשמן למנחה: ^כ כף אחת עשרה זהב מלאה
 קמרת: ^{כא} פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־
 אחד בן־שנתו לעלה: ^{כב} שעיר־עזים אחד
 לחטאת: ^{כג} ולזבח השלמים בקר שנים אילים
 חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה
 חמשה זה קרבן אלישמע בן־עמיהוד: ^{כד}
 ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל
 בן־פרהצור: ^{כה} קרבנו קערת־כסף אחת
 שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף
 שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים
 סלת בלולה בשמן למנחה: ^{כו} כף אחת עשרה
 זהב מלאה קמרת: ^{כז} פר אחד בן־בקר איל אחד
 כבש־אחד בן־שנתו לעלה: ^{כח} שעיר־עזים אחד
 לחטאת: ^{כט} ולזבח השלמים בקר שנים אילים
 חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה
 זה קרבן גמליאל בן־פרהצור: ^ל ביום
 התשיעי נשיא לבני בנימן אבירן בן־גדעני:
^{לא} קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה
 משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
 הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן
 למנחה: ^{לב} כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת:
^{לג} פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־
 שנתו לעלה: ^{לד} שעיר־עזים אחד לחטאת:
^{לה} ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה
 עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה
 קרבן אבירן בן־גדעני: ^{לו} ביום העשירי נשיא

כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד
 כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם |
 מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: ^כ כף אחת
 עשרה זהב מלאה קמרת: ^{כא} פר אחד בן־בקר
 איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: ^{כב} שעיר־
 עזים אחד לחטאת: ^{כג} ולזבח השלמים בקר
 שנים אילים חמשה עתדים חמשה כבשים
 בני־שנה חמשה זה קרבן אליצור בן־
 שדיאור: ^{כד} ביום החמישי נשיא לבני שמעון
 שלמיאל בן־צורישדי: ^{כה} קרבנו קערת־כסף
 אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף
 שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים
 סלת בלולה בשמן למנחה: ^{כו} כף אחת עשרה
 זהב מלאה קמרת: ^{כז} פר אחד בן־בקר איל
 אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: ^{כח} שעיר־עזים
 אחד לחטאת: ^{כט} ולזבח השלמים בקר שנים
 אילים חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה
 חמשה זה קרבן שלמיאל בן־צורישדי: ^ל פ

~ נקודות משיחות קודש ~

עבדת הקדש עליהם, בכתף ישאו (ו, ט)

יש יהודי שהטלה עליו העבודה הקדושה של הפצת
 הנגלה והנסתר שבתורה (הארון והמנוחה) וקרוב לבם של
 ישראל לאביהם שבשמים, ועליו למלא שליחות זו במקום
 שהפונה העליונה הביאתו לשם ולא לזו ממקומו. וזאת, אף
 ש"בכתף ישאו", היינו שלא היו נושאים הכלים על בהמות
 ועגלות - הנפש בהמית אינה יכולה לשאת ולהבין מה זה
 ועל מה זה.

(לקוטי שיחות יג עמ' 190)

ששי ^{כב} ביום הששי נשיא לבני גד אליסף
 בן־דעואל: ^{כג} קרבנו קערת־כסף אחת שלשים
 ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל
 בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה
 בשמן למנחה: ^{כד} כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת:
^{כה} פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־
 שנתו לעלה: ^{כז} שעיר־עזים אחד לחטאת:
^{כח} ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה
 עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה
 קרבן אבירן בן־גדעני: ^{כט} ביום העשירי נשיא

ששי ^{כב} ביום הששי נשיא לבני גד אליסף
 בן־דעואל: ^{כג} קרבנו קערת־כסף אחת שלשים
 ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל
 בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה
 בשמן למנחה: ^{כד} כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת:
^{כה} פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־
 שנתו לעלה: ^{כז} שעיר־עזים אחד לחטאת:
^{כח} ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה
 עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה
 קרבן אבירן בן־גדעני: ^{כט} ביום העשירי נשיא

קריעות (דל עיי"ן מהכא, הו' להו' י"ב). השרש של "כל המוסיף גורע" הוא בעולם התהו, שהיה בו רבוי אורות, ונשברו ונפלו י"א בחינות (שמהן הוא י"א אלופי עשו). והנה 'תהו' הוא גבורות, בסוד "בתחלה עלה במחשבה לברא את העולם במדת הדיו", ואשר דוקא ממתיק גבורות אלו, כי הוא בחינת בינה, עלמא דאתי ("אשר" מלשון אשר ותענוג), והגבורות נמתקין בשרשן - בינה.

(לקוטי שיחות לו עמ' 90)

שביעי ^{פד} זאת | חנפת המזבח ביום המושח אתו מאת נשיאי ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרק־כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה: ^{פה} שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הפלים אלפים וארבע־מאות בשקל הקדש: ^{פו} כפות זהב שתים־עשרה מלאת קמרת עשרה עשרה הכף בשקל הקדש כל־זהב הכפות עשרים ומאה: ^{פז} כל־הבקר לעלה שנים עשר פרים אילים שנים־עשר כבשים בני־שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים שנים עשר לחטאת: ^{פח} וכל בקר | זבח השלמים עשרים וארבעה פרים אילים ששים עתדים ששים כבשים בני־שנה ששים זאת חנפת המזבח אחרי המושח אתו: ^{פח} ובבא משה אל־אהל מועד לדבר אתו וישמע את־הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על־ארץ הערת מבין שני הכרבים וידבר אליו: פפפ

חצי קדיש

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייוכו וביומוכו ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא

לבני דן אחיעזר בן־עמישדי: ^{טו} קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: ^{טז} כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: ^{טז} פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: ^ע שעיר־עזים אחד לחטאת: ^{עא} ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אחיעזר בן־עמישדי: ^{עב} ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן־עכרן: ^{עג} קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: ^{עד} כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: ^{עד} פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: ^{עו} שעיר־עזים אחד לחטאת: ^{עו} ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן פגעיאל בן־עכרן: ^{עז} ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן־עינו: ^{עח} קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: ^פ כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: ^{פא} פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: ^{פב} שעיר־עזים אחד לחטאת: ^{פב} ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אחירע בן־עינו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~
 ביום עשתי עשר יום, נשיא לבני אשר (ז, עב)
 רז"ל אמרו: כל המוסיף גורע, שנאמר... עשתי עשרה

פְּרִים אֵילִם שְׁשִׁים עֲתָדִים שְׁשִׁים כִּבְשִׁים
בְּנֵי־שָׁנָה שְׁשִׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי
הַמִּשָּׁח אֹתוֹ: ^{פס} וּבָבֵא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹוֹי מֵעַל
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדוּת מִבּוֹן שְׁנֵי
הַכַּרְבִּים וַיְדַבֵּר אֵלָיו:

קע"ו פסוקים, עמ"ס סימן.

בְּרִיךְ הוּא. אִמֵּן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרִכְתָּא וְשִׁירְתָּא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן

מפּטיר ^פ כָּל־הַבָּקָר לְעֹלָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי פְּרִים אֵילִם
שְׁנַיִם־עֶשְׂרֵי כִבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
וּמִנְחָתָם וְשְׁעִירֵי עִזִּים שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי לַחֲטָאתַי:
^{פח} וְכֹל בָּקָר | זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיךָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְבָּ יָמִים בִּימֹונָה,
בְּשִׂמְלֵאלָה עֶשְׂרֵי וּכְבוֹד. יי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגִדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:
מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הו"ק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(ב) עֲקָרָה וְלֹא יִלְדָה, שִׁיחֵבו ליהו"תה עֲקָרָה אֲשֶׁר יִלְדָה כְּכֹר לְפָנָי

הפטרה לפרשת נשא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בשופטים פרק יג

יג בְּוַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצְרַעָה מִמִּשְׁפַּחַת הַדְּנִי וְשִׁמּוֹ מְנוּחַ
וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יִלְדָה: ג וַיֵּרָא מִלְּאֲדִי־הַיְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה

עטרת מרים

בְּוַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצְרַעָה
מִמִּשְׁפַּחַת הַדְּנִי וְשִׁמּוֹ מְנוּחַ
וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יִלְדָה: ג לְפָנָי
שְׁנַעֲשִׂית עֲקָרָה: ג וַיֵּרָא מִלְּאֲדִי־
יְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ
הִנֵּה־נָא אֲתִיעֲקָרָה וְלֹא יִלְדָת
וְהָרִית תְּהִי תֵרָה וְיִלְדָת בָּן:

שנעשית עקרה, לכן כפל דבריו. (ד) **וַיִּן וְשָׁכַר**, יין חדש ויין ישן. **כָּל טָמֵא**, דברים האסורים לנייר. (ה) **וּמוֹרָה** לא יעלה על ראשו, ומער לא יעלה על ראשו להסיר את שעריו. יחל, יתחיל. (ו) **אִישׁ הָאֱלֹהִים**, השקה שהיה נביא. ואת שמו לא הגיד לי, כלומר, שאמתי את שמו ולא הגיד לי. ולכן לא שאמתי על מקומו. (ח) **מִה**

נַעֲשֶׂה, אולי צריך לעשות דברים נוספים על שאר נזירות, שהרי הוא נזיר מן הכהן. היולד, העתיד להולד. (י) **אֲשֶׁר בָּא בַיּוֹם**, ביום הדיוע שגנז קדם. (יא) **אֲחֵרֵי אִשְׁתּוֹ**, שהיא לבדה ידעה את המקום אשר נראה בו. (כתב המלבי"ם, שהמלאך נראה אל האשה בוקא, משום שניזרות שמשון אינו דבר הנדר ואי אפשר להתירו כי הנה על ידי המלאך. ואם הנה על פי האב הנה דבר הנדר, כי האב יכול להדיר את בנו בנזירות ואז הנה דין אחר לנזירותו). (יב) **עֵתָה** יבוא דברך, עתה, הואיל ובאת שנית על ידי תפלתו, אינן דבר ה' הוא, ונודאי יבוא דברך. מה יתנה משפט הנער ומעשהו, כלומר, אתה אמרת רק מה תעשה האשה, אבל מה יתנה משפט התנהגות של הנער ומעשהו. (יג) **מִכָּל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵל הָאִשָּׁה תִשְׁמַר**, כלומר, מה יתנה משפט הנער איך צריך לשאל אותה, אלא תשאל את חכמי הדור ויודיעוך את הלכות נזירותו. ובאתי רק להזהיר את האשה בדברים

ד ועתה מעתה השמרי נא ואלתשתי יין חדש ושכר ויין ישן ואלתאכלי כלטמא דברים האסורים לנייר: ה כי הנך תתי הרה וילדת בן ומורה מער לאיעלה עלראשו כרינזור אלהים יהנה הנער מעת צאתו מןהכפמן והוא יחל יתחיל ולא יגמר להושיע אתישראל מיד פלשתים:

ו ותבא האשה ותאמר לאישה לבעלה לאמר איש האלהים השקה שנביא היה בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים נראה ומאם מאד ולא שאלתיהו אר מנה מאיה מקום הוא הואיל ואתי שמו לא הגיד לי כאשר שאלתי: ו ויאמר לי הנך הרה וילדת בן ועתה אלתשתי ו יין ושכר ואלתאכלי כלטמא כרינזור אלהים יהנה הנער מןהכפמן עדיום מותו: ח ויעתר מנחם אליהוה ויאמר בי אדוני איש האלהים אשר שלחת יבואנא עוד אלינו ויורנו וילמדנו מה נעשה לנער היולד אשר יולד: ט וישמע האלהים בקול מנחם למלות שאלתו ויבא מלאך האלהים עוד אל האשה והיא יושבת בשדה ומנחם אישה אין עמה: י ותמהר האשה ותרוץ ותגד לאישה ותאמר אליו הנה נראה אלי האיש אשר-בא ביום הדיוע אלי: יא ויקם וילך מנחם אחרי אשתו כי היא לבדה ידעה המקום אשר נראה בו ויבא אל האיש ויאמר לו האתה האיש אשר-דברת אל-האשה ויאמר אני: יב ויאמר מנחם עתה הואיל ובאת שנית על ידי תפלתו בודאי יבא דברך לזאת אשאלך והודיעני מה יתנה משפט הנער איך להתנהג עמו ומעשהו ומה תעשה אשר אעשה לו: יג ויאמר מלאך יהנה אל-מנחם אין משפט הנער להסיר

בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ יְבוֹאֲנָא עוֹד אֵלֵינוּ וְיֹרְנוּ מִה־נַּעֲשֶׂה לְנֶעֶר הַיּוֹלֵד: ט וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מְנַחֵם וַיָּבֵא מְלָאךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּשָּׂדֶה וּמְנַחֵם אִישָׁה אֵין עִמָּה: י וּתְמַהֵר הָאִשָּׁה וּתְרוֹץ וּתְגַד לְאִישָׁהּ וּתְאָמַר אֵלָיו הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא בַיּוֹם אֵלָי: יא וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ מְנַחֵם אַחֲרַי אִשְׁתּוֹ וַיָּבֵא אֶל־הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ הַאֲתָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנֹכִי: יב וַיֹּאמֶר מְנַחֵם עֵתָה יָבֵא דְבָרְךָ מִה־יְהִיָּה מִשְׁפַּט הַנֶּעֶר וּמַעֲשָׂהוּ: יג וַיֹּאמֶר מְלָאךְ יְהוָה אֶל־מְנַחֵם מִכָּל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי

עליו על שאר נזירות, רק ההוספה היא מפל אשר אמרתי אליה אשה תשמר גם האשה, אפיו של הנער: יד מפל אשר יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר אל תשת וכל טמאה אל תאכל אין לעשות עוד, רק כל אשר צויתיה תשמר: מו ויאמר מנוח אל מלאך יהוה

שיש בהם חרוש ותוספת על הלכות נזירות. מו) נעצרה נא אותך, נאמר אותך אל הבית. מז) בלחמך, במאכלך. נאם תעשה עולה, ואם תרצה לעשות את הגדו לקרנן עולה. יז) מי שמך, כיון שהיה בעיני מנוח נביא גדול ונכבד, והאדם הגדול נודע בשמו למי שלא ראהו, ושמו הוא אצלו כמו האדם

בעצמו, לפיכך נאמר "מי שמך" במקום "מה שמך". יח) למה זה תשא לשמך, כלומר, אין רצוני בכבוד, ואם כן למה זה תשא לשמו. והוא פלאי, ועוד מעט, שהוא מכסה ונעלם ואין גלולתו. יט) ויעל על הצור לה, ואף על פי שנקשרו הבמות להקריב קרנן בכל מקום, אמרו ר"ל שהיתה בזה הוראת שעה, כשאמר לו המלאך "לה" תעלה. ומפלא לעשות, המלאך עשה פלאים, שהוריד אש על המזבח. כ) השמימה, לצד השמים. כא) או ידע מנוח וגו', כשראה כל זאת, הבין מנוח שמלאך היה. כב) אלהים ראינו, מלאך אלהים ראינו. כג) את כל אלה, את כל הנפלאות שעשה המלאך. לא השמיענו כזאת, לא היה משמיענו בשורה זו של הלקח הבן, אם ראויים אנו

אל-האשה תשמר: יד מפל אשר יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר אל תשת וכל טמאה אל תאכל כל אשר צויתיה תשמר: מו ויאמר מנוח אל מלאך יהוה נעצרה נא אותך ונעשה לפניך גדי עזים: מז ויאמר מלאך יהוה אל מלאך יהוה כי לא ידע מנוח בסתפק ולא ידע בברו כי מלאך יהוה הוא ולכן הסתפק בדבריו אם יעצרו לסעודה או יקריב קרבן: יז ויאמר מנוח אל מלאך יהוה כי שמך מה שמך כי יבא לנו דברך ותחבבם ובואתך פן לא נכירך אז כירי וכבדנוך לדעת את מי נכבד: יח ויאמר לו מלאך יהוה אין רצוני בכבוד, ואם יבן למה זה תשא לשמו ועוד והוא פלאי מכסה ונעלם שלא תוכל לדעתו: יט ויקח מנוח את גדי העזים ואת המנחה ויעל הכל על הצור להיות עולה ליהוה ומפלא לעשות היה המלאך להוציא האש מן הצור לאכול הגד והמנחה ומנוח ואשתו ראים זאת בעיניהם: כ וכשהאש גדלה ויהי בעלות הלהב מעל המזבח השמימה ונעל מעל השמים ויעל נסתלק מעליהם מלאך יהוה בלהב המזבח ומנוח ואשתו ראים כשעלה בלהב ויפלו על פניהם ארצה: כא ולא יסף לא הוסיף עוד מלאך יהוה להראו אל מנוח ואל אשתו או כשראה כל זאת ידע הבין מנוח כי מלאך יהוה הוא: כב ויאמר מנוח אל אשתו מות נמות כי אלהים ראינו: כג ותאמר לו אשתו לו חפץ יהוה להמיתנו לא לקח מידנו עלה ומנחה ולא הראנו את פל-אלה וכעת לא השמיענו כזאת: כד ותלך האשה בן ותקרא את שמו שמשון

פל-אלה הנפלאות שעשה המלאך וכעת לא השמיענו כזאת בשורה זו אם ראויים אנו למות: כד ותלך האשה בן ותקרא את שמו שמשון ויגדל

שי למורא

למות. כה) ותחל, התחילה. רוח ה', רוח גבורה מאת ה'. לפעמו, לחזקו. פרוש אחר, להצטרף, כמו "פעמי מרובותיו" (שופטים ה,כח). ורו"ל פרוש, "לפעמו", מענין פעמו, שהיתה רוח גבוהה מקשקשת לפניו כפעמו. ופרש "רוח ה'" גבוהתו של יעקב אבינו שאמר "יהי דן נחש עלי דרך" (בראשית מט,ו), שהתחילה אז להתקדם. במחנה דן וגו', בנחלת שבט דן שהיתה בין צרעה ובין אשתאול.

הנער ויברכהו יהוה: כה ותחל החלה כבר רוח גבורה שהיתה במחנה דן מאת יהוה לפעמו להלך במחנה דן להראות פה גבורות ונפלאות, והמחנה היתה עומדת בין צרעה ובין אשתאול בנחלת דן:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמה במהרה בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בכניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על פסאו לא יישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ח « וידבר יהוה אל-משה לאמר: בדבר אל- אהרן ואמרת אליו בהעלתך את-הנרות אל- מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ויעש

פן אהרן אל-מול פני המנורה העלה נרותיה פאשר צוה יהוה את-משה: וזה מעשה המנרה מקשה זהב עד-ירכה עד-פרחה מקשה

וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסַמְכוּ בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם: * וְהִנִּיף אֶהְרֹן
 אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְהָיוּ לְעֶבֶד אֶת־עֲבַדַּת יְהוָה: * וְהַלְוִיִּם יְסַמְכוּ
 אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וְעָשָׂה אֶת־הָאֶחָד
 חֲטָאֵת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־
 הַלְוִיִּם: * וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֶהְרֹן וּלְפְנֵי
 בְּנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה: * וְהִבְדַּלְתָּ
 אֶת־הַלְוִיִּם מֵתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:

הוא כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת־מִשְׁהָ בֶן
 עֶשֶׂה אֶת־הַמְנַרְה: פ (לוי) ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: וְקַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְטַהַרְתָּ אֹתָם: * וְכַהֲתַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהָרֵם הַזֶּה
 עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאֵת וְהַעֲבִירוּ תַעַר עַל־כַּלְבֶּשֶׂתָם
 וְכִבְסוּ בְגָדֵיהֶם וְטַהַרוּ: ה וּלְקַחוּ פֶרֶץ בֶּן־בֶּקֶר
 וּבִמְנַחְתּוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בְשֶׁמֶן וּפְרִישֵׁי בֶן־בֶּקֶר
 תִּקַּח לְחֲטָאֵת: * וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֶהְל
 מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישעאל)

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וחמישה לעומר עמוד 1

34 שסבר כתנא קמא שתחילת יצירתו היא מראשו, ורבי אליעזר
 35 שאמר שעיקר חיותו של אדם היא בטיבורו, הוא משום שסבר
 36 כאבא שאול שתחילת יצירתו היא מטיבורו.
 37 משיבה הגמרא, אָפִילוּ תִּימָא שרבי עקיבא הסובר שמודדין מחוטמו
 38 סבר כשיטת אבא שאול שיצירת הוולד היא מטבורו, שעד כָּאן לֹא
 39 קָאָמַר אבא שאול, אָלָא לְעֵינָי יְצִירָה, דְּכִי מִתְּצַר וְלָד
 40 מְצִיעֵתִיה מִתְּצַר – שכשנוצר הוולד מאמציעתו נוצר, אָכֵל לְעֵינָי
 41 חַיִּיתָא, דְּכֹלֵי עֲלָמָא יודו שעיקר החיות באפיה הוא, דְּכֵתִיב, "כֹּל
 42 אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפִּיו וְגו'".
 43 עוד שנינו במשנה שיטה שלישית, רְבִי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר,
 44 מִמְקוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה חֵלֶל, מְצֻאָרוֹ. מבארת הגמרא, מֵאֵי מַעֲמָא דְרַבִּי
 45 אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, בְּדִבְרֵיב "לֵת אֹתָהּ אֶל צֹאֲרֵי חֵלְלֵי רְשָׁעִים",
 46 הַרִי שְׁהַחֲלוּת קְרוּיָה עַל שֶׁם הַצּוֹאֵר, וּבַעֲיִינָיו הֵלֵא נֹאמַר 'אִשֶׁר
 47 סְבִיבֹת הַחֲלוּת'.
 48 משנה. אחר שמדדו זקני הסנהדרין אל העיר הקרובה, נִפְטְרוּ זִקְנֵי
 49 יְרוּשָׁלַיִם וְהִלְכוּ לְהָן, זִקְנֵי אֹתָהּ הָעִיר שֶׁנִּמְצְאוּ קְרוּבֵי מְבִיאִין
 50 עֲגֻלַת פֶּקֶד אֲשֶׁר לֹא מְשַׁבְּחָ בְּעוֹל – כלי שמניחים אותו על הבהמה
 51 כדי לכוון החרישה שתהיה כראוי, וְאִין הַמוֹם הוֹסֵל בָּהּ, וּמוֹדִיִּין
 52 אֹתָהּ לְנַחַל אֵיתָן, ומדו אֵיתָן, בְּמִשְׁמַעוּ, קָשָׁה – שהוא בארץ
 53 סלע, שהיא קשה, ומכל מקום אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ אֵיתָן בְּשָׂרָה, שלא
 54 נאמר איתן אלא למצוה. וְעוֹרְפִין אֹתָהּ בְּקוֹפִיין – בסכין גדול
 55 מֵאֲחֻזִּיָּה מְמוּל עַרְפָּה, וּמְקוֹמָה שֶׁנַּעַרְפָּה בּוֹ אֶסּוּר מְלֻדוּעַ
 56 וּמִלְעֶבֶד בּוֹ לְעוֹלָם, וּמוֹתֵר לְסָרוּק שֶׁם פֶּשֶׁתָן, וּלְנֶקֶר – לסתת שֶׁם
 57 אֶבְנִים אַחַר הַעַרְפָּה. מכיון שאינם עבודת קרקע. זִקְנֵי אֹתָהּ הָעִיר
 58 רִוְחִין אֶת יְדֵיהֶן בְּמִים בְּמִקוֹם עַרְפָּה שֶׁל עֵגְלָה, וְאֹמְרִים, 'יְדֵינוּ
 59 לֹא שָׁפְכָה אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינָינוּ לֹא רָאוּ, תַּמָּה הַתְנַא, וְכִי עַל
 60 דַּעֲתֵינוּ עֲלֵתָה שְׂוֹקֵנִי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דְמַיִם הֵן שֶׁהוֹצַרְכוּ לֹמַר
 61 'יְדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם, אֲלֵא 'יְדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ הַכּוֹונָה, שלא גרמנו
 62 שִׁישְׁפָר דְמו, והיינו, שִׁלֵּא בָּא הַהֲרוּג עַל יְדֵינוּ וּפְטַרְנֵהוּ (בְּלֵא
 63 מִזּוּן) שאם שלחנו אותו ללא מזון, יש לחוש שעל ידי כך הוצרך
 64 לגזול מן הבריות ומתוך כך נהרג. וְעֵינָינוּ לֹא רָאוּ הַכּוֹונָה, וְלֹא
 65 רְאִינוּהוּ וְהַתְּנַהוּהוּ לִלְבַת לְדַרְכוּ יַחֲדֵי (בְּלֵא לְוַיִּיה),

1 כשהראש והגוף היו בשני מקומות לֹא בְּמִדְיָה עֲסִיקִין, שהרי לענין
 2 מדידה ברור לנו לפי כל שיטה מדיכן מודדים.
 3 אָמַר רְבִי יַצְקֵי, רבי אליעזר ורבי עקיבא שבמשנה, אינם עוסקים
 4 במדידת עגלה ערופה, אלא בְּמַת מְצוּהָ קְנָה מְקוֹמוֹ – בדין זה שמת
 5 מצוה שנמצא בשדה שקנה את מקומו לקוברו שם קְמִיפְלֵינִי, וְהָכִי
 6 קָאָמַר הַתְנַא של המשנה, הַרוּג זֶה שֶׁנִּמְצָא, לְעֵינָי לְקוֹבְרוֹ, קְנָה
 7 מְקוֹמוֹ שֶׁנִּמְצָא בּוֹ וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ שֶׁם, וְהִיכָא דִּנְמַצָּא רֹאשׁוֹ בְּמִקוֹם
 8 אֶחָד וְנוֹפוּ בְּמִקוֹם אַחֵר, מוֹלִיכִין הָרֹאשׁ אֶצְל הַגּוֹף וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ
 9 בְּמִקוֹם שֶׁנִּמְצָא הַגּוֹף, דְּכִי רְבִי אֱלִיעֶזֶר, רְבִי עֲקִיבָא אָמַר,
 10 מוֹלִיכִין הַגּוֹף אֶצְל הָרֹאשׁ וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּמִקוֹם שֶׁנִּמְצָא הָרֹאשׁ.
 11 ומבארת הגמרא את טעם המחלוקת, בְּמֵאֵי קְמִיפְלֵנִי מָר – רבי
 12 אליעזר סָבַר, גּוֹפִיָּה בְּדוֹכְתִיָּה נְפִיל – גופו של ההרוג במקום שעמד
 13 בו בשעת המכה שם נפל, ואילו רִישָׁא דְנֵאֲרִי וְנְפִיל – הראש דרכו
 14 לנוד ממקומו וליפול במקום אחר, ולכן קוברים אותו במקום הגוף,
 15 ששם היא נפילתו. וְמָר – רבי עקיבא סָבַר, רִישָׁא דְנֵאֲרִי נְפִיל
 16 – הראש דרכו ליפול במקום שהותו ונהרג, ואילו גּוֹפִיא הוּא דְרֵחִיט
 17 אָוִיל – הגוף דרכו לרוץ אחר שהוכה וליפול במקום אחר, ולכן
 18 קוברים אותו במקום הראש, ששם היא נפילתו.
 19 שנינו במשנה, מֵאִין הָיוּ מוֹדְדִין, רבי אליעזר אומר מטיבורו, רבי
 20 עקיבא אומר מחוטמו. מבארת הגמרא, בְּמֵאֵי קְמִיפְלֵנִי הַתְנַאִים
 21 שבמשנה, מָר – רבי עקיבא סָבַר, עֵינָי חַיִּיתָא בְּאַפִּיָּה – עיקר
 22 חיותו של האדם היא באפו, וממילא שם היא עיקר ההריגה שבו,
 23 ולכן מודדין מחוטמו. וְמָר – רבי אליעזר סָבַר, עֵינָי חַיִּיתָא
 24 בְּמִיבֻרְיָה – עיקר חיותו של האדם היא בטיבורו, וממילא שם היא
 25 עיקר הריגתו, ולכן מודדין מטיבורו.
 26 שואלת הגמרא, לִימָא מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא, כִּי הִנֵּי
 27 נְתַאֵי – תלויה במחלוקת תנאים אלו, ששנינו בברייתא, מֵהִיכָן
 28 הוֹלֵךְ נוֹצֵר – מתחיל להוצר במעי אמו, מֵרֹאשׁוֹ, וְכֵן הוּא אָמַר
 29 "מִמְעַי אָמִי אֵתָה גִזְוִי" שפירושו, אתה יצרתי במעי אמי מראשו,
 30 ומנן ש'גזוי' הוא כינוי לראש, וְאֹמַר, 'עָוִי נִרְדָּה וְהַשְׁלִיכֵי וְגו'"
 31 שפירושו גזית שער הראש. אבא שאול אָמַר, הוולד מתחיל
 32 להוצר מטיבורו, וּמְשַׁלֵּחַ שְׂרָשׁוֹ אֵיךְ וְאֵיךְ, ואם כך נאמר,
 33 שרבי עקיבא שאמר שעיקר חיותו של אדם היא באפו, הוא משום

ביאורים לפרקי אבות

פרק א משנה יז

שְׁמַעוֹן בֶּנּוּ אוֹמֵר, כֹּל יָמַי נִדְלָתִי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצָּאֵתִי לְגוֹף טוֹב מִשְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמְדַרְשׁ עֶקֶר, אֲלֵא הַמְעַשָּׂה. וְכָל הַמְרַבֵּה דְבָרִים, מְבִיא חֲטָא.

נקודות משיחות קודש ~

והנמשל הוא אצל הקב"ה: שכדי שתהיה מציאות של עולם שנראה כנפרד [=זולת] מאלוקות, צריך שתהיה בריאה על-ידי בחינת הדיבור – "בעשרה מאמרות (דוקא) נברא העולם".

אולם "ישראל עלו במחשבה", דהיינו שהם מאוחדים בקב"ה – "חלק אלוהה ממעל ממש"⁶, ואינם בבחינת "זולת"; וזהו תפקידן של נשמות ישראל, לגלות בעולם את בחינת המחשבה, דהיינו לאחד גם את העולם עם אלוקות [שלא יהיה כ"זולת"]. זהו "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם!", היינו שתפקידו של יהודי הוא לגלות את בחינת "מחשבה" (ההיפך מדיבור – אילם) כאן בעולם.

והנה שתי בחינות אלה – מחשבה ודיבור – ישנן גם בתורה, מחשבה שבתורה היא התורה כפי שהיא ברוחניות, דהיינו פנימיות התורה; דיבור שבתורה, הוא מה שהתורה מדברת בעניני עולם הזה הגשמי שהוא על-דרך שמגלה לזולתו מה שנמצא במחשבתו.

על כך אומרת הגמרא, "יכול אף בדברי תורה", דהיינו שהיתה סברא לומר שכשם שבעניני העולם צריך להתעלות מבחינת הדיבור, על-דרך-זה גם בתורה יעסוק אדם רק בפנימיות התורה; על כך התשובה – "צדק תדברון!" יש להתעסק ב"גליא דתורה", מכיון שתכלית נתינת התורה למטה היא לזכך את עולם הזה הגשמי.

על-דרך-זה יש לפרש את המשנה "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה" – שהביטול הטוב ביותר לגוף (אומנותו של אדם בעולם הזה) הוא שיהיה בטל במציאות לאלוקות (על-דרך התאחדותה של הנשמה בקב"ה). ואולם, כאמור, בנוגע לדברי תורה, "לא המדרש עיקר אלא המעשה", והכוונה היא שיש ללמוד את התורה כפי שירדה למטה (בדיבור ובמעשה), כדי לזכך את העולם.⁷

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1186)

ממשמעות דברי המפרשים¹ יוצא שהפיסקה הראשונה של המשנה עוסקת בדיבורים השייכים לגוף אשר בהם אין טוב משתיקה, ואילו הפיסקה השניה מכוונת לדברי תורה, שאמנם שם הדיבור הוא טוב, אבל גם בזאת "לא המדרש עיקר אלא המעשה".

והביאו בהתאם לזה את דברי הגמרא² על הפסוק³: "האמנם אלם צדק תדברון" – "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם; יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר, צדק תדברון". וצריך להבין:

א. מהמשנה ומהגמרא נראה כי השתיקה וההמנעות מדברים בטלים, אינה אלא הנהגה טובה ("לגוף טוב") או "אומנותו של אדם". ולכאורה, דברים בטלים כפשוטו, הרי זה איסור גמור – "ודברת בס ולא בדברים בטלים"!

ב. "יכול אף לדברי תורה" – האמנם קא-סלקא-דעתך שיש להימנע מלהרבות דברי תורה?!

ג. "מה אומנותו של אדם" – איך אפשר להגדיר את תפקיד האדם בעולם בכיוון של "סור מרע" ("ישים עצמו כאלם") בשעה שברור כי התכלית היא ב"עשה טוב" ואילו ה"סור מרע" הוא רק בגדר הקדמה והכנה ל"עשה טוב"?!

ד. מהו דיוק הלשון "אומנותו של אדם בעולם הזה"?

ויש לבאר כל זאת על דרך החסידות:

דיבור ושתיקה ברוחניות, הם דיבור ומחשבה. בחינת דיבור הוא מה שכתוב "בדבר ה' שמים נעשו"⁴, "בעשרה מאמרות נברא העולם"⁵. ושייכות בריאת העולם לדיבור היא, כי יחודיותו של הדיבור הוא שעל-ידו אפשר לגלות לזולתו את הענינים הצפונים במחשבה שאינם גלויים לזולת. מה-שאינ-כן מחשבה היא לעצמו ולא לזולתו,

(1) ראה מדרש שמואל כאן. (2) חולין פט, א. (3) תהלים נח, ב. (4) תהלים לג, ו. (5) להלן פרק ה משנה א. (6) איוב לא, ב. ובתניא פרק ב, מוסיף "ממש". (7) אמנם, אין להסתפק ב"גליא שבתורה", אלא צריך להתעסק גם בלימוד פנימיות התורה, וכמאמר "חז"ל (שבת לא, א) שיש לערב בחטים "קב של חומטין", שהכוונה לפנימיות התורה (לקוטי תורה ויקרא ו, א).

סדר הדלקת נרות לחג השבועות ולשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמוכונן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (נותנים בערב החג הראשון גם עבור השבת (יום טוב שני בחו"ל)). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב חג השבועות

יש להדליק - לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בערב שבת (בערב יום טוב שני בחו"ל).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום עליידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק עליידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים: לפני הדלקת הנרות מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזְמַן הַזֶּה:

ערב שבת פרשת נשא - בארץ ישראל

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום עליידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק עליידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

ערב שבת ויום ב' דחג השבועות - בחוץ לארץ

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום עליידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק עליידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזְמַן הַזֶּה:

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניסות שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א								
באר שבע (ק)	5:39	5:42	8:27	8:29	9:07	9:08	10:18	10:19	19:37	19:33	20:06	20:02	19:17	20:18
חיפה (ק)	5:35	5:38	8:23	8:25	9:04	9:05	10:16	10:17	19:43	19:39	20:10	20:05	19:09	20:22
ירושלים (ק)	5:36	5:39	8:24	8:26	9:04	9:05	10:16	10:17	19:42	19:38	20:06	20:02	19:01	20:18
תל אביב (ק)	5:37	5:40	8:25	8:27	9:06	9:07	10:18	10:18	19:39	19:35	20:09	20:04	19:16	20:20
אוסטריה, וינה (ק)	5:03	5:08	7:49	7:55	8:55	8:58	10:16	10:17	20:41	20:35	21:24	21:16	20:22	21:42
אוסטריה, מלבורן (ח)	7:18	7:18	9:07	9:07	9:48	9:45	10:39	10:37	17:13	17:16	17:42	17:45	16:54	17:54
אוקראינה, אודסה (ק)	5:12	5:17	8:00	8:05	9:01	9:04	10:20	10:22	20:37	20:31	21:17	21:10	20:18	21:34
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	4:38	4:43	7:30	7:30	8:30	8:33	9:50	9:52	20:08	13:05	20:49	20:15	19:56	21:15
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:47	4:53	7:39	7:39	8:40	8:43	10:00	10:02	20:21	13:16	21:10	21:02	20:09	21:29
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:05	5:11	7:54	7:54	9:02	9:05	10:23	10:25	20:54	13:42	21:37	21:37	20:42	22:06
אוקראינה, קייב (ק)	4:56	5:03	7:45	7:45	8:54	8:57	10:16	10:18	20:47	13:35	21:31	21:31	20:35	22:00
אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	5:35	5:37	8:21	8:21	8:55	8:56	10:05	10:05	19:02	12:53	19:28	19:05	18:44	19:42
איטליה, מילאנו (ק)	5:42	5:47	8:35	8:35	9:29	9:32	10:48	10:49	20:56	13:59	21:31	21:02	20:41	21:55
אקוודור, קיטו (ח)	6:08	6:07	8:37	8:37	9:07	9:07	10:10	10:10	18:14	12:41	18:37	18:14	17:56	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:49	7:45	9:38	9:38	10:15	10:18	11:10	11:08	17:57	13:21	18:25	17:54	17:35	18:33
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:52	8:52	10:34	10:34	11:18	11:15	12:07	12:05	18:32	14:12	19:04	18:28	18:10	19:12
ארזה"ב, בולטימור (ק)	5:48	5:48	8:37	8:37	9:24	9:24	10:37	10:38	20:18	13:40	20:51	20:23	20:05	21:10
ארזה"ב, ברוקלין (ק)	5:30	5:34	8:20	8:23	9:09	9:11	10:25	10:26	20:11	13:30	20:45	20:17	19:58	21:05
ארזה"ב, גרסי סטי (ק)	5:30	5:34	8:20	8:23	9:10	9:12	10:26	10:27	20:12	13:30	20:46	20:17	19:58	21:06
ארזה"ב, דמרויט (ק)	6:01	6:05	8:51	8:55	9:43	9:45	11:00	11:01	20:53	14:07	21:28	20:58	20:39	21:49
ארזה"ב, הווסטון (ק)	6:23	6:25	9:10	9:11	9:49	9:50	11:00	11:00	20:12	13:53	20:39	20:16	19:56	20:55
ארזה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:44	5:47	8:33	8:35	9:16	9:16	10:28	10:28	19:51	13:25	20:21	19:55	19:36	20:37
ארזה"ב, מיאמי (ק)	6:31	6:33	9:16	9:17	9:52	9:53	11:02	11:03	20:03	13:52	20:30	20:06	19:47	20:44
ארזה"ב, ניו הייבן (ק)	5:24	5:28	8:14	8:17	9:04	9:06	10:21	10:22	20:09	13:26	20:44	20:15	19:56	21:04
ארזה"ב, פיטסבורג (ק)	5:54	5:59	8:45	8:48	9:34	9:36	10:50	10:51	20:35	13:54	21:09	20:40	20:21	21:29
ארזה"ב, שיקגו (ק)	5:21	5:25	8:14	8:14	9:02	9:04	10:19	10:20	20:10	13:25	20:44	20:15	19:56	21:05
בוליביה, לה-פס (ח)	6:52	6:50	9:06	9:06	9:38	9:39	10:36	10:36	18:08	13:00	18:32	18:07	17:49	18:41
בלגיה, אמסטרדם (ק)	5:37	5:44	8:24	8:24	9:36	9:40	10:59	11:01	21:35	14:20	21:43	21:35	21:23	22:51
בלגיה, בריסל (ק)	5:39	5:46	8:27	8:27	9:38	9:41	11:00	11:02	21:33	14:20	21:41	21:33	21:22	22:48
ברזיל, סאו פאולו (ח)	6:39	6:36	8:45	8:45	9:18	9:18	10:15	10:14	17:35	12:34	17:56	17:33	17:11	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:23	6:23	8:32	8:32	9:07	9:05	10:03	10:02	17:19	12:22	17:45	17:18	17:00	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	4:54	5:01	7:39	7:39	8:54	8:57	10:17	10:19	20:56	13:38	21:40	21:04	20:46	22:11
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:52	5:00	7:23	7:23	8:57	9:01	10:22	10:24	21:12	13:47	21:21	21:12	21:04	22:37
גרמניה, ברלין (ק)	4:55	5:02	7:36	7:36	8:58	9:01	10:21	10:23	21:06	13:44	21:53	21:15	20:54	22:25
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:25	5:32	8:07	8:15	9:22	9:25	10:44	10:46	21:13	14:02	21:57	21:21	21:01	22:25
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:45	6:42	8:47	8:47	9:21	9:21	10:16	10:16	17:33	12:34	17:51	17:31	17:06	18:01
הודו, מומבאי (ח)	6:01	6:02	8:42	8:43	9:17	9:17	10:24	10:24	19:08	13:09	19:33	19:10	18:52	19:46
הודו, פונה (ח)	5:58	5:59	8:40	8:40	9:13	9:13	10:21	10:21	19:03	13:05	19:28	19:06	18:47	19:41
הונגריה, בודפשט (ק)	4:54	5:00	7:47	7:47	8:46	8:48	10:06	10:07	20:21	13:20	21:01	20:28	20:09	21:27

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת החוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:33	4:38	7:24	7:27	8:14	8:15	9:30	9:31	12:34	12:34	19:17	19:22	19:51	19:57	19:03	20:11
יוון, אתונה (ק)	6:07	6:10	8:57	8:59	9:43	9:44	10:57	10:58	13:59	13:58	20:33	20:38	21:05	21:11	20:19	21:24
מולדובה, קישיניב (ק)	5:17	5:23	8:05	8:10	9:08	9:10	10:27	10:29	13:40	13:39	20:40	20:47	21:20	21:27	20:28	21:45
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:59	8:39	8:40	9:13	9:14	10:21	10:21	13:06	13:05	19:06	19:09	19:32	19:34	18:50	19:44
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	7:54	7:48	9:23	9:21	10:08	10:05	10:56	10:53	12:57	12:56	17:04	16:59	17:39	17:34	16:41	17:47
נפאל, קטמנדו (ח)	5:10	5:12	7:56	7:57	8:33	8:34	9:44	9:44	12:35	12:34	18:49	18:52	19:16	19:20	18:34	19:31
סין, בייג'ין (ח)	4:51	4:55	7:41	7:44	8:29	8:31	9:45	9:46	12:48	12:47	19:27	19:33	20:01	20:06	19:12	20:20
סנגפור, סינגפור (ח)	6:56	6:56	9:26	9:26	9:57	9:56	10:59	11:00	13:32	13:32	19:07	19:07	19:30	19:31	18:49	19:40
פולין, ורשא (ק)	4:26	4:33	7:08	7:08	8:28	8:31	9:51	9:53	13:14	13:13	20:33	20:41	21:20	21:30	20:22	21:52
פרו, לימה (ח)	6:21	6:19	8:39	8:40	9:11	9:10	10:10	10:10	12:35	12:35	17:50	17:50	18:14	18:14	17:32	18:23
צרפת, ליוון (ק)	5:58	6:03	8:47	8:52	9:46	9:48	11:05	11:06	14:15	14:15	21:12	21:18	21:50	21:57	20:59	22:14
צרפת, פריז (ק)	5:56	6:02	8:47	8:47	9:50	9:53	11:11	11:12	14:26	14:26	21:35	21:42	22:15	22:23	21:21	22:42
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:42	8:15	8:15	8:46	8:46	9:50	9:49	12:24	12:24	18:04	18:05	18:27	18:28	17:46	18:38
קנדה, טורונטו (ק)	5:42	5:47	8:32	8:36	9:26	9:29	10:45	10:44	13:52	13:51	20:45	20:51	21:18	21:25	20:29	21:40
קנדה, מונטריאול (ק)	5:12	5:17	8:01	8:06	9:00	9:02	10:19	10:20	13:30	13:29	20:26	20:32	21:03	21:10	20:12	21:26
קפריסין, לניקה (ק)	5:35	5:38	8:24	8:26	9:07	9:08	10:20	10:21	13:18	13:17	19:46	19:50	20:17	20:21	19:32	20:34
רוסיה, לובאוויטש (ח)	4:32	4:40	-	-	8:41	8:45	10:06	10:09	13:35	13:34	21:06	21:16	22:00	22:11	20:56	22:38
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:00	4:08	-	-	8:11	8:16	9:38	9:41	13:08	13:08	20:49	20:59	21:41	21:54	20:35	22:22
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:33	4:39	7:21	7:26	8:24	8:26	9:43	9:45	12:57	12:56	19:57	20:04	20:37	20:45	19:45	21:02
שווייץ, ציריך (ק)	5:37	5:43	8:25	8:30	9:28	9:31	10:48	10:49	14:02	14:01	21:08	21:15	21:43	21:50	20:50	22:08
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:51	8:28	8:29	9:01	9:01	10:07	10:07	12:47	12:47	18:39	18:41	19:03	19:06	18:23	19:15

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

עירוב תבשילין

חכמים אסרו לבשל ולהכין את צורכי השבת ביום-טוב שחל בערב שבת, אלא-אם-כן עורכים בערב החג "עירוב תבשילין". המערב לוקח חלה ותבשיל ממאכלי השבת, מוסר אותם לאדם אחר שאינו סמוך על שולחנו, ואומר:

אָנִי מְזַכֵּה לְכֹל מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל עֵרֹב זֶה:

האדם האחר מגביה את ה'עירוב' טפח, מוסר את ה'עירוב' בחזרה למערב, והמערב ממשיך ומברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרֹב:

בְּדִין יֵהָא שְׂרָא לָנָא לְאִפּוּי וּלְבִשּׁוּלֵי וּלְאִטְמוּנֵי וּלְאִדְלוּקֵי שְׂרָגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעֲבַד כָּל צְרָכָנָא מִיּוֹמָא טַבָּא לְשַׁבְתָּא, לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת: [= בְּזֶה יֵהִי מִתֵּר לָנוּ לְאִפּוֹת וּלְבִשָּׁל וּלְהַטְמִין (אֵת תַּבְשִׁילֵי הַשַּׁבָּת) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְהַכִּין וּלְעֲשׂוֹת כָּל צְרָכָנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת].

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצערנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שיי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7